IX. ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KONGRESİ

"GÖÇ VE TOPLUM"

BİLDİRİLER/PROCEEDINGS

15-17 KASIM 2018

ÇANAKKALE, TÜRKİYE

http://ngo.comu.edu.tr/

IX. INTERNATIONAL NGOs CONGRESS

"MIGRATION AND SOCIETY"

November 15-17, 2018

ÇANAKKALE, TURKEY

IX. INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS CONGRESS

CONGRESS PROCEEDINGS E-BOOK

"MIGRATION AND SOCIETY"

NOVEMBER 15-17, 2018

ÇANAKKALE, TURKEY

ORGANIZED BY

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

ISBN: 978-605-4222-66-7

2018

IX. ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KONGRESİ

BİLDİRİ TAM METİN E-KİTABI

"GÖÇ VE TOPLUM"
15-17 KASIM 2018
ÇANAKKALE, TÜRKİYE

DÜZENLEYENLER

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

ISBN: 978-605-4222-66-7

Editörler/Editors
Prof. Dr. Bünyamin BACAK
Doç. Dr. Özgür TOPKAYA
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KIRAY
Arş. Gör. Murat Çağrı TUNA

2018

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Önsöz/Preface……..	x
Kurullar/Committees……...	xii
Kongre Programı/Congress Schedule…….	xiii
Açılış Konuşmaları/Opening Speeches……...	xix
Bildiriler/ Proceedings…….	24

Ali Karyelioğlu	Göç ve Toplum Migration and Society	25
Ali Kemal Özcan, Doç. Dr.	Kent ve Göçte Bir "Ters" Örnek: Tunceli An "Inverse" Sample Concerning City and Migration: Tunceli	36
Alpaslan Serel, Prof. Dr. Mehmet Emir Erçakar, Prof. Dr.	Göçün Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: TR22 Bölgesi Örneği Impact of Migration On Economic Development: TR 22 Region Example	53
Ayten Akatay, Doç. Dr.	Dünyada ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitimi	63
Berrin Gültay, Dr. Öğr.Üyesi Selver Özözen Kahraman, Prof. Dr. Gülzar İsmayıl, Dr. Öğr. Üyesi Vedat Çalışkan, Prof. Dr.	Uluslararası Öğrencilerin Göç Potansiyelleri: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Örneği Migration Potential of International Students: The Case of Canakkale Onsekiz Mart University (COMU)	73
Burak Küçük	Kırım Savaşı ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Biga Kazası'nda İskan Edilen Muhacirlere Yapılan Yardımlar The Aids to Immigrants That Settled in the District of Biga After the Crimean War and the Turkish-Russian War of 1877-78	85
Bünyamin Bacak, Prof. Dr. Şaziye Ceren Uzunay	Sosyal Yardımlar Kapsamında Yerel Yönetimlerin Göç Politikaları Immigration Policies of Local Governments in the Scope of Social Aids	98
Canan Külek, Arş. Gör. Selver Özözen Kahraman, Prof. Dr.	Tekstil Sektörünün Yeni Aktörleri: Bağcılar	118

	İlçesindeki Suriyeliler The New Actors of Textile Industry: Syrians in Bagcilar District	
Canan Öykü Dönmez Kara, Dr.Öğr. Üyesi Fatma Hırlak Gaye Sanatçı	Çanakkale'de İnşaat Sektöründe Çalışan Düzensiz Göçmenlerin Kayıtdışı İstihdam Sorunu Unregistered Employment Problem of Temporary Immigrants in the Construction Industry in Canakkale	129
Cemal İyem, Doç. Dr. Emel İslamoğlu, Doç. Dr. Sinem Yıldırımalp, Doç. Dr.	Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'ların Türk Çalışma İlişkilerine Etkisi Effects of Foreign NGOs With Domestic Work Permit on Turkish Industrial Relations	146
Cüneyt Kılıç, Doç. Dr. Feyza Balan, Doç. Dr. Ünzüle Kurt, Dr. Öğr. Üyesi	Göç Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi Relationship Between Migration And Economic Growth: Panel Data Analysis For Selected OECD Countries	159
Demet Teze	Mikro Kredi ve KOSGEB Desteklerinin İç Göç Üzerindeki Etkisi The Effect of Micro-Credit and KOSGEB Supports on Internal Migration	168
Doğan Subaşıoğlu Mustafa Kara, Doç. Dr.	Türkiye'de Yazılı Basın Aracılığıyla Suriyeli Göçmenler Vakasının Toplumun Kutuplaştırılmasında Siyasi Bir Araç Haline Dönüştürülmesi Transformation Into a Political Instrument The Case of Syrian Migrants to Polarize Society Through The Written Press	183
Ebru K. Polat, Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin Bacak, Prof. Dr.	İşveren Cephesinden Yabancı İşçi Sorunu Foreign Non-Registered Workers Issue From the Point of Employers	200
Emirali Karadoğan, Dr.	Sendikaların Göçmen Politikaları: Kucaklayıcı mı, Dışlayıcı mı? Immigrant Policies Of The Unions: Is It Embracing or Exclusive?	211
Filiz Eroğlu, Dr. Öğr.Üyesi Elçin Bayraktar Köse, Arş.Gör. Hale Çolakoğlu, Arş.Gör.	Göçmen Sorunlarının Topluma Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü The Role of Social Media on Delivering Immigrant Problems to the Society	231

Hümeyra Dervişoğlu Akpınar Ahu Öztürk	İç Göç Deneyimleyen Kadınlarda Yeni Kültürle Algılanan Yakınlığın Komşuluk İlişkileri Bağlamında İncelenmesi Investigation of Perceived Proximity with the Host Culture of Migrant Women in the Context of Neighborhood Relations	240
İlker Karaönder, Dr.	Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Adalete Erişiminde Baroların Rolü The Role of Bar Associations in Access to Justice for Temporary Protection	258
İlker Karaönder, Dr.	Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Haklarına Yönelik Düzenlemelerin Değerlendirilmesi Evaluation of Regulations Regarding Labor and Social Security Rights of Foreigners in Temporary Protection Status	265
Makbule Şiriner Önver, Öğr.Üy.Dr.	Yasadışı Göç ve Göç Politikaları Illegal Migration and Migration Policies	270
Mehmet Kenan Terzioğlu, Doç. Dr. Gökçe Aygün Hüma Kandemir	Yoksulluk ve Sosyal Transferler Kapsamında Göç Dinamikleri The Dynamics of Migration within Poverty and Social Transfers	283
Mehmet Kenan Terzioğlu, Doç. Dr. Aysu Yaşar	Göç: Kentleşme ve Suçun Sosyal Maliyeti Migration: Social Cost of Urbanization and Crime	294
Mehtap Kaygusuz, Arş. Gör. Dr. Akbay	Çevresel Göçler ve Bölgesel Örgütler : Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Örnekleri Environmental Migrations and Regional Organizations: Examples of the European Union and the Council of Europe	310
Meral Çabaş	Türkiye'de Dış Göçlerin Enflasyon Üzerine Etkileri Effects of Immigration on inflation in Turkey	320
Mesut Yücesan, Dr.Öğr.Üy. Cüneyt Kılıç, Doç.Dr.	Göç Yoksulluğu Arttırır Mı?: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi Does Migration Increase Poverty?: Panel Data Analysis For Selected OECD Countries	335
Muhammet Erat, Prof. Dr.	Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi'nin Sığınmacılara	347

	Yaptığı Yardımlar Turkish Red Crescent Çanakkale Branch's Aid to Asylum Seekers	
Muhammet Murat Özkul	Mültecilerin Sınır Sosyolojisi: Bangladeş-Cox'sbazar Kamplarında Göç Ve STK'lar Border sociology of Refugees: Migration and NGOs in Bangladesh-Cox'sbazar Camps	366
Murat Aydın, Doç. Dr.	Kamu Politikaları ve Liberter Paternalizm: "Dürtme" Public Policies and Libertarian Paternalism: "Nudging"	381
Nalan Soyarık Şentürk, Dr.	Göç ve Siyasal Katılım Sorunsalı Migration and the Question of Political Participation	389
Neşe Aydın, Dr. Öğr. Üyesi	Yerel Halk Açısından Göç ve Hüzün Turizmi İlişkisi: Suriye Örneği Relationship Between Migration and Dark Tourism From Local People: Syria Example	398
Nezih Metin Özmutaf, Prof. Dr. Ali Köstepen	Sivil Toplum Kuruluşlarında Hedef Kitle Eğitimi ve İzmir İlinde Suriyeli Mültecilere Yönelik Bir Çalışma Target Mass Education in Civil Society Organizations and A Study on Syrian Refugees in IzmirProvince	410
Özgür Topkaya, Doç. Dr. Abdurrahman Benli, Doç. Dr.	Dünyada ve Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Sosyal İçerme Faaliyetleri: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler Yeni Bir Toplumsal Tabaka mı? Social Inclusion Activities for Immigrants around the World and in Turkey: Can Syrians Under Temporary Protection Status in Turkey Constitute a New Societal Class?	418
Özgür Topkaya, Doç. Dr.	Sustainable Immigration Policy: Economic Perspective	430
Pelin Kanten, Doç. Dr. Hüseyin Erkul, Prof. Dr. Gülten Gümüştekin, Prof. Dr. Hafize Seçtim	Managemement Difficulties of NGOs: A Qualitative Study	439
Sabri Sami Tan, Dr. Öğr.Üyesi	Göçün Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi	450

	The Impact of Immigration on the State Budget	
Selin Tuğçe Çiçek, C Öykü D. Kara, Dr. Öğr. Üyesi Suat Uğur, Prof. Dr.	Nordrhein-Westfalen'da Göçmen Türk Kadınlarının Çalışma Hayatına Entegrasyonu Sorunu	458
Serdar Kurt, Doç. Dr. N. Zeynep Çakır, Arş. Gör.	Uluslararası Göçmen Stokunu Etkileyen Faktörlerin Yatay Kesit Analizi The Cross Sectional Analysis of Factors Affecting The International Migrant Stock	474
Serdar Kurt, Doç. Dr. Nur Dilbaz Alacahan, Doç. Dr. Yağmur Akarsu, Öğr. Gör.	Türkiye Açısından Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi The Relationship Between Migration and Economic Growth in the Case of Turkey: Panel Data Analysis	482
Serpil B. Tosun, Dr.Öğr. Üyesi	Artan Suriyeli Sayısı ve Türkiye'nin Nüfus Yapısına Etkileri	489
Serpil Çolak	18. Yüzyıl Toplumsal Ayaklanmalarına Yeniden Bakış: Küresel Ekonomik Daralmaların Toplumsal Hareketlerle Bağlantısı 18th Century's Social Unrests Revisited: The Correlations Between Global Economic Regressions and Social Movements	501
Sinem Yıldırımalp, Doç. Dr. Emel İslamoğlu, Doç. Dr. Cemal İyem, Doç. Dr.	Üniversite Öğrencilerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma A Study on University Students' Views on Civil Society Organizations	516
Sinem Yıldırımalp, Doç. Dr. Emel İslamoğlu, Doç. Dr. Cemal İyem, Doç. Dr.	Suriyeli Sığınmacıların Gözüyle Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri Ve Beklentiler Activities And Expectations Of Civil Society Organizatıons By The Views Of Syrian Refugees	524
Tanju Çolakoğlu, Arş.Gör.Dr.	Göç, Sosyal Dışlanma ve Sessizlik Migration, Social Exclusion and Silence	532
Yağmur Akarsu, Öğr. Gör. Nur Dilbaz Alacahan, Doç. Dr.	Türkiye'ye Yönelik Göçün Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi The Effect Of Mıgratıon Towards Turkey On The Informal Economy	542

Yunus Güler	Rusya'dan Filistin'e Yahudi Göçleri Jewish Immigration from Russia to Palestine	551
Yusuf Yiğit, Doç. Dr.	Uluslararası İşgücü Kanunu Açısından Türkiye'de Yabancıların Çalışma Koşulları Working Conditions of Foreigners in TurkeyWith Respect to International Workforce Law	560
Selver Özözen Kahraman, Prof.Dr. Vedat Çalışkan, Prof. Dr. Berrin Gültay, Dr. Öğr. Üyesi	Hatay'dan Ortadoğu'ya İşgücü Göçünün Bilinmeyenleri The Unknowns of the Labor Migration to the Middle East from Hatay	573
Yasemin O. Tekin, Öğr. Gör. Dr.	Avrupa Birliği Göç Politikası İle Geleceğini Belirliyor The European Union Determines its Future with the Immigration Policy	583
Cevdet Şanlı, Dr. Öğr. Üyesi	Vakıf Kültürümüz Çerçevesinde Post-Modern Dönemde Sosyal Yardım ve Beşir Derneği	596

Önsöz

Sosyal bilimler alanında, Türkiye'nin köklü kongrelerinden biri olan, "IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi" Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi işbirliğiyle, 15-17 Kasım 2018 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenmiştir. Bu yılkı kongrede "göç ve toplum" ana teması ele alınmıştır. Kongre dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, çatışmalar ve toplumsal ayrışmalar sonucu sayıları hızla artan göçmen, mülteci ve sığınmacılar konusunun önemine işaret etmektedir.

IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi kapsamında düzenlenen bilimsel faaliyetler ile dünyanın farklı bölgelerinden akademisyenlerin bir araya getirilmesi, bilimsel çalışmaların paylaşıldığı, tartışmaların gerçekleştirildiği ve karşılıklı fikir alışverişi çerçevesinde yeni fikirlerin üretildiği bir ortamın oluşturulması anlamlıdır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi olarak her zaman bilimsel faaliyetler içerisinde olmayı arzuluyor ve Kongrenin düzenlenmesinde etkin rol aldığımız için büyük onur duyuyoruz.

IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi'nin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF tarafından gerçekleştirilmesinde emeği geçen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü, Prof. Dr. Yücel ACER'e, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Rektörü, Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR'e, Kongre Düzenleme Kurulu adına dönem başkanı Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU'na, kongrede görev alan tüm akademisyenlere ve öğrencilere tüm katılımcılar adına teşekkür ediyorum. Ayrıca katkılarından dolayı organizasyon komitesi üyelerine de şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Bünyamin BACAK
Dekan
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Preface

"IXth International Non-Governmental Organizations Congress" as one of the oldest Congresses in its field in social sciences in Turkey was organized by Canakkale Onsekiz Mart University in collaboration with Bandırma Onyedi Eylül University between the dates of 15-17 November in Canakkale Turkey. This year's main theme of the Congress was "migration and society". It pointed out to the importance of refugees and asylum seekers whose numbers increase rapidly due to increased political and economic crises, conflicts and societal segregation.

Added scientific activities held during the IXth International NGOs Congress a scientific environment was formed. This environment enabled scholars from various regions of the world united, scientific works are shared, discussed and a mutual understanding have been reached. Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences of Canakkale Onsekiz Mart University always would like to be part of scientific activities and we are proud to have taken a role in the organization of Congress.

We would like to thank Prof. Yücel Acer, Rector of Canakkale Onsekiz Mart University, Süleyman Özdemir, Rector of Bandırma Onyedi Eylül University, Asst. Prof. Nihal Eminoğlu, Congress Chair for their valuable contribution to the Congress. We would also like to thank all scholars and students who contributed to the Congress and organization committee members.

Prof. Dr. Bünyamin BACAK
Dekan
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ONUR KURULU/HONORARY BOARD

Prof. Dr. Yücel ACER, Rektör (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR, Rektör (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

KONGRE DÖNEM BAŞKANI/CHAIR OF THE CONFERENCE

Prof. Dr. Bünyamin BACAK (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

ORGANİZASYON KURULU/ORGANIZATION COMMITTEE

Dr. Öğretim Üyesi Nihal EMİNOĞLU (Başkan/Chair)

Dr. Öğretim Üyesi Abdullah KIRAY (Başkan Yardımcısı/Vice Chair)

Arş. Gör. Murat Çağrı TUNA (Başkan Yardımcısı/Vice Chair)

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür TOPKAYA, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Cüneyt KILIÇ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Orkun GÖKTEPE, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Gülce UYGUN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Çiğdem PEKAR, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Didem SAYGIN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Ethem ARIOĞLU, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Mesut SAVRUL, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Merve ERTOK ONURLU, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Güngör HACIOĞLU, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Tanju ÇOLAKOĞLU, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Belma ENGİN GÜDER, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Muhammet Fatih ÖZKAN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Tuğçe YILDIZ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Tahir Anıl GÜNGÖRDÜ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Öğr. Gör. Yasin GÜLTEKİN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

IX. ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KONGRESİ
GÖÇ VE TOPLUM

1. Gün (15 Kasım 2018)

08.45-09.30 Kayıt ve Tanışma		
09.30-09.45 Müzik Dinletisi		
09.45-10.15 Protokol Konuşmacıları		
Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi		
Prof. Dr. Bünyamin BACAK Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı		
Av. Serap YAŞAR AK Parti İstanbul Milletvekili, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) Göç Komisyonu Başkan Yardımcısı		
Orhan TAVLI Çanakkale Valisi (Katılımları halinde),		
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Rektörü		
Prof. Dr. Yücel ACER Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü		
10.15-10.45 Açılış Konuşmacısı		
Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN Türk-Alman Üniversitesi (TAU) TAU Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü		
Açılış Kokteyli 10.45-11.00		
1. Panel (11.00-12.40)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Mülteciler ve Toplumsal Uyum**	**Moderatör: Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN (Türk- Alman Üniversitesi)**
Av. Bülent TURAN AK Parti Çanakkale Milletvekili, AK Parti Grup Başkan Vekili		
İbrahim Vurgun KAVLAK Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) Genel Koordinatörü		
Doç. Dr. Şebnem KÖŞER AKÇAPAR Koç Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve MireKoç Göç Araştırmaları Merkezi Üyesi		
Öğle Arası 12.40-14.00		
14.00-15.00 Açılış Konuşmacıları		
Laura Batalla ADAM Avrupa Parlamentosu Türkiye Forumu Genel Sekreteri		
15.00-15.15 Çay/Kahve Molası		
2. Panel (15.15-16.15)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Göç Yönetimi ve Sivil Toplum Kuruluşları**	**Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)**
Prof. Dr. Mine KARATAŞ-ÖZKAN Southampton Üniversitesi		
Metin ÇORABATIR BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Basın Eski Sözcüsü, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) Başkanı		
Meryem ASLAN OXFAM Türkiye Direktörü		
Dr. Zakira HEKMAT Afgan Mülteciler ve Dayanışma Derneği Başkanı, Mülteci ve İnsan Hakları Aktivisti		
16.15-16.30 Çay/Kahve Molası		

BİLDİRİ OTURUMLARI I (16.30-18.00)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Konu: Immigration and Society**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. HÜSEYİN ERKUL**
Doç. Dr. PELİN KANTEN - Prof. Dr. HÜSEYİN ERKUL - Prof. Dr. GÜLTEN GÜMÜŞTEKİN - HAFİZE SEÇTİM Management Difficulties of NGO'S: A Qualitative Study		
Dr. Öğr. Üyesi YAVUZ YILDIRIM The Economic Effects of a Refugee Wave: Applying the VAR Method to Turkish Economy		
Doç. Dr. ÖZGÜR TOPKAYA Sustainable Immigration Policy: Economic Perspective		
NURBANU BULGUR The Effectiveness and Problematic Areas of NGOs in Turkish Foreign Policy		
1 Nolu Salon	**Konu: Bölgesel Göç Hareketleri, Göçün Sosyo-Kültürel Etkileri**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. SEVİM BUDAK**
Arş. Gör. AYŞECAN HAZAL AK YILDIRIM - ECE ÇİM İstanbul'da Kentleşme ve Hemşehri Dernekleri: Sosyal Kapanma mı? İlişkiler Ağı mı?		
Arş. Gör. Dr. MEHTAP KAYĞUSUZ AKBAY Çevresel Göçler ve Bölgesel Örgütler: Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Örnekleri		
Doç. Dr. YUSUF FURKAN ŞEN Düzensiz/Yasadışı Göç Hareketleri Kapsamında Göç ve Güvenlik İlişkisi		
Arş. Gör. SEDA YURTCANLI DUYMAZ Küresel İklim Değişikliği Nedeniyle Batan Ülkeler: Küçük Ada Devletleri ve Zorunlu Göç		
2 Nolu Salon	**Konu: Kadın ve Göç**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. SUAT UĞUR**
SELİN TUĞÇE ÇİÇEK - Dr. Öğr. Üyesi CANAN ÖYKÜ DÖNMEZ KARA – Prof. Dr. SUAT UĞUR Nordrhein-Westfalen'da Göçmen Türk Kadınlarının Çalışma Hayatına Entegrasyonu Sorunu		
Doç. Dr. ALİ ŞAHİN ÖRNEK - ELVAN BİRBEN Kadın Çalışanların Kariyer Engelleri: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Bir Uygulama		
Arş. Gör. HÜMEYRA DERVİŞOĞLU AKPINAR - Dr. Öğr. Üyesi AHU ÖZTÜRK İç Göç Deneyimleyen Kadınlarda Algılanan Kültürel Yakınlığın Komşuluk İlişkileri Bağlamında İncelenmesi		
Arş. Gör. Dr. TANJU ÇOLAKOĞLU Göç, Sosyal Dışlanma ve Sessizlik		
3 Nolu Salon	**Konu: İşgücü Göçü ve Emek Piyasaları**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. AYTEN AKATAY**
Prof. Dr. BÜNYAMİN BACAK - ŞAZİYE CEREN UZUNAY Sosyal Yardımlar Kapsamında Yerel Yönetimlerin Göç Politikaları		
Öğr. Gör. YAGMUR AKARSU - Doç. Dr. NUR DİLBAZ ALACAHAN Türkiye'ye Yönelik Göçün Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi		
Prof. Dr. SELVER KAHRAMAN - Prof. Dr. VEDAT ÇALIŞKAN - Dr. Öğr Üyesi BERRİN GÜLTAY Hatay'dan Ortadoğu'ya İşgücü Göçünün Bilinmeyenleri		
Arş. Gör. CANAN KÜLEK - Prof. Dr. SELVER KAHRAMAN Tekstil Sektörünün Yeni Aktörleri: Bağcılar İlçesindeki Suriyeliler		
4 Nolu Salon	**Konu: Göçmen Sorunları ve Sosyal Medya**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. NAZAN YELKİKALAN**
Dr. Öğr. Üyesi FİLİZ EROĞLU - Arş. Gör. ELÇİN BAYRAKTAR KÖSE - Arş. Gör. HALE ÇOLAKOĞLU Göçmen Sorunlarının Topluma Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü		
DOĞAN SUBAŞIOĞLU - Doç. Dr. MUSTAFA KARA Türkiye'de Yazılı Basın Aracılığıyla Suriyeli Göçmenler Vakasının Toplumun Kutuplaştırılmasında Siyasi Bir Araç Haline Dönüştürülmesi		
ALİ KARYELİOĞLU Göç ve Toplum (Çanakkale Örneği)		
Prof. Dr. GÜLEN ELMAS ARSLAN Göçün Ekonomik Yapı ve Sosyal Doku Üzerine Etkileri		
19.00 Gala Yemeği (Kepez Aqua Hall)		

2. Gün (16 Kasım 2018)

BİLDİRİ OTURUMLARI II (09.00-10.30)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Konu: Güvenlik Boyutuyla Göç**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. ÖZGÜR TOPKAYA**
Öğr. Gör. NİYAZİ İPEK Toplumsal Güvenlik ve Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi		
Doç. Dr. AYTEN AKATAY Dünyada ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitimi		
Doç. Dr. MURAT AYDIN Kamu Politikaları ve Liberter Paternalizm: "Dürtme"		
Dr. İLKER KARAÖNDER Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Haklarına Yönelik Düzenlemelerin Değerlendirilmesi		
1 Nolu Salon	**Konu: Tarihsel Süreçte Göç Hareketleri**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. MUHAMMET ERAT**
BURAK KÜÇÜK Kırım Savaşı ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Biga Kazası'nda İskân Edilen Muhacirlere Yapılan Yardımlar		
YUNUS GÜLER Rusya'dan Filistin'e Yahudi Göçleri		
Doç. Dr. ŞENOL YAPRAK Göçün 57.Yılında Almanya'daki Türkler		
Dr. Öğr. Üyesi SERAP TOPRAK Leh Mültecilerin Osmanlı Vatandaşı Olarak Kabul Edilmesi: Polonezköy Örneği		
2 Nolu Salon	**Konu: Ulusal ve Yerel Düzeyde Göç Politikaları**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. SELÇUK İPEK**
Dr. Öğr. Üyesi CANAN ÖYKÜ DÖNMEZ KARA - FATMA HIRLAK - GAYE SANATCI Çanakkale'de İnşaat Sektöründe Çalışan Düzensiz Göçmenlerin Kayıtdışı İstihdamı Sorunu		
Dr. Öğr. Üyesi MAKBULE ŞİRİNER ÖNVER Yasadışı Göç ve Göç Politikaları		
Doç. Dr. MEHMET KENAN TERZİOĞLU - AYSU YAŞAR Göç: Kentleşme ve Suçun Sosyal Maliyeti		
Dr. SELMAN SALİM KESGİN Göç Yönetiminde Kamu Yönetimi -Sivil Toplum İşbirliği: KIZILAYKART Örneği		
3 Nolu Salon	**Konu: AB'nin Göç Politikaları ve Eğitim Göçü**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. M. BÜLENT ULUDAĞ**
Dr. Öğr. Üyesi DUYGU DERSAN ORHAN Güvenlik ve İnsan Hakları Tartışmaları Ekseninde AB'nin Libya'ya Yönelik Göçmen Politikası		
Arş. Gör. TOLGA ÇIKRIKÇI - Prof. Dr. BETÜL KARAGÖZ YERDELEN Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Göç Yönetiminde AB'nin "Sıcak Nokta Yaklaşımı"		
Öğr. Gör. Dr. YASEMİN OĞUZLAR TEKİN Avrupa Birliği Göç Politikası ile Geleceğini Belirliyor		
Dr. Öğr. Üyesi MEHLİKA ÖZLEM ULTAN Avrupa Vatandaşlarının Göçmen Algısındaki Değişim ve Dönüşüm		
4 Nolu Salon	**Konu: Göç ve Kadın Çalışanlarla İlgili STK'ların Faaliyetleri**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. MUSTAFA KARA**
Dr. Öğr. Üyesi K. ONUR UNUTULMAZ Küresel Müslüman Diaspora?: Müslüman Olmayan Ülkelerdeki Müslüman Sivil Toplum Örgütleri ve Diasporik Kimlik İnşası		
Doç. Dr. YUSUF YİĞİT Uluslararası İş Gücü Kanunu Açısından Türkiye'de Yabancıların Çalışma Koşulları		
Prof. Dr. KASIM KARATAŞ - Dr. Öğr. Üyesi FİLİZ DEMİRÖZ - Arş. Gör. EDİP AYGÜLER- Arş. Gör. MUSTAFA ÇAĞRI AYALP- Arş. Gör. CEMRE BOLGÜN Türk Kızılayı Ankara Toplum Merkezinden Hizmet Alan Suriyeliler: Sorun, Gereksinim, Beklenti ve Kurum Memnuniyetleri		
Dr. Öğr. Üyesi ASLIHAN ÇOBAN BALCI Sivil Toplum Kuruluşları Olarak Göçmen Dernekleri: Almanya'da Göçmen Kadınlar Birliği Örneği		

BİLDİRİ OTURUMLARI III (10.45-12.15)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Konu: STK'ların Göçmenlere Yönelik Faaliyetleri ve Tersine Göç**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. YENER PAZARCIK**
Dr. Öğr. Üyesi NEŞE AYDIN Yerel Halk Açısından Göç ve Hüzün Turizmi İlişkisi: Suriye Örneği		
Prof. Dr. NEZİH METİN ÖZMUTAF - Arş. Gör. ALİ KÖSTEPEN Sivil Toplum Kuruluşlarında Hedef Kitle Eğitimi ve İzmir İlinde Suriyeli Mültecilere Yönelik Bir Çalışma		
Öğr. Gör. KUTLAY ARTUÇ Panspermia		
Dr. Öğr. Üyesi NEŞE EMEK BARIŞ KEPENEK - Prof. Dr. TÜLAY UĞUZMAN Haydi Köyümüze Geri Dönelim! Tersine Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Yeniyol Köyü Örneği		
1 Nolu Salon	**Konu: STK'ların Faaliyetleri ve STK'ların Toplumsal Rolleri**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. ALİ ŞAHİN ÖRNEK**
GÜLER KAYA STK'ların Çocuklarda Çevre Bilinci Oluşturmada Etkisi: Tema Vakfı Çanakkale Örneği İncelemesi		
ASLI BEK - Dr. NAHİT BEK Sosyal Desteklerin Halka Duyurulmasında Sivil Toplum Kuruluşları(STK)nın Rolü; KADEM Çanakkale Temsilciliği Örneği		
Arş. Gör. ALİ KÖSTEPEN Baskı Unsuru Olarak Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Literatür Çalışması		
BİLGEN TURKAY Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri & Sosyal Medya Kullanımı		
2 Nolu Salon	**Konu: İktisadi İncelemeler Işığında Göç**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. KADİR ASLANBOĞA**
Doç. Dr. SERDAR KURT - Arş. Gör. NAZİFE ZEYNEP ÇAKIR Uluslararası Göçmen Stokunu Etkileyen Faktörlerin Yatay Kesit Analizi		
Doç. Dr. SERDAR KURT - Doç. Dr. NUR DİLBAZ ALACAHAN - Öğr. Gör. YAGMUR AKARSU Türkiye Açısından Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi		
Doç. Dr. CÜNEYT KILIÇ - Dr. Öğr. Üyesi MESUT YÜCESAN Göç Yoksulluğu Arttırır mı?: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi		
Doç. Dr. CÜNEYT KILIÇ - Doç. Dr. FEYZA BALAN - Dr. Öğr. Üyesi ÜNZÜLE KURT Göç ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi		
3 Nolu Salon	**Konu: Göç'ün Sosyo-ekonomik ve Mali Boyutu**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. MURAT AYDIN**
Prof. Dr. SELÇUK İPEK - Öğr. Gör. MEHMET ÖKSÜZ Türkiye'de Yaşanabilirlik Endeksi ve Göç İlişkisi: Tiebout Hipotezi Açısından Bir Değerlendirme		
Doç. Dr. MEHMET KENAN TERZİOĞLU - HÜMA KANDEMİR - GÖKÇE AKGÜN Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar Kapsamında Göç Dinamikleri		
Dr. Öğr. Üyesi SABRİ SAMİ TAN Göçün Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi		
MERAL ÇABAŞ Türkiye'de Dış Göçlerin Enflasyon Üzerine Etkileri		
4 Nolu Salon	**Konu: Göç ve Ekonomik Kalkınma**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. METİN ATMACA**
Doç. Dr. MEHMET KENAN TERZİOĞLU - MERVE ÖZTÜRK Küreselleşme Sürecinde Göç ve Verimlilik		
Prof. Dr. ALPASLAN SEREL - Doç. Dr. MEHMET EMİN ERÇAKAR Göçün Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: TR22 Bölgesi Örneği		
Doç. Dr. ALİ KEMAL ÖZKAN Kent ve Göçte Bir "Ters" Örnek: Tunceli		
Dr. Öğr. Üyesi İSMAİL SEKİ - SAİT ÇİFÇİ Göçün Neden Olduğu Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinliği: TR222 Bölgesi Analizi		
Öğle Arası 12.15-14.00		
3. Panel (14.00-15.00)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Balkanlar ve Göç**	**Moderatör: Prof. Dr. Bünyamin BACAK**

		(ÇOMÜ / Biga İİBF Dekanı)
Prof. Dr. M. Bülent ULUDAĞ İzmir Katip Çelebi Üniversitesi		
Mehdi GURRA ALSAR Vakfı Başkanı (Arnavutluk)		
Sajmir RYSHEKU ALSAR Vakfı Müdürü (Arnavutluk)		
Avukat Ercan AHMET Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği Başkanı (Yunanistan)		
BİLDİRİ OTURUMLARI IV (15.45-17.15)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Konu: STK'ların Faaliyetleri**	**Oturum Başkanı: Prof. Dr. GÜLTEN GÜMÜŞTEKİN**
Doç. Dr. SİNEM YILDIRIMALP - Doç. Dr. CEMAL İYEM - Doç. Dr. EMEL İSLAMOĞLU Üniversite Öğrencilerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma		
Doç. Dr. CEMAL İYEM - Doç. Dr. EMEL İSLAMOĞLU - Doç. Dr. SİNEM YILDIRIMALP Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'ların Türk Çalışma İlişkilerine Etkisi		
Prof. Dr. MUHAMMET ERAT Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi'nin Sığınmacılara Yaptığı Yardımlar		
SAVAŞ AYDIN - Uzman TUNA ARINÇ AYDIN Kamu ve Sivil Toplum İşbirliği Örneği Zigana Doğa Okulu		
1 Nolu Salon	**Konu: Göç ve Emek Piyasası**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. YUSUF YİĞİT**
Prof. Dr. BÜNYAMİN BACAK - Dr. Öğr. Üyesi EBRU KANYILMAZ POLAT İşveren Cephesinden Yabancı İşçi Sorunları		
MELİKE METİNTAŞ Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyo-Ekonomik Analizi: Eskişehir ve Ottawa Karşılaştırması		
Dr. EMİRALİ KARADOĞAN Sendikaların Göçmen Politikaları: Kucaklayıcı mı, Dışlayıcı mı?		
DEMET TEZE Mikro Kredi ve KOSGEB Desteklerinin İç Göç Üzerindeki Etkisi		
2 Nolu Salon	**Konu: Göçmen Sorunları ve STK'lar**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. CÜNEYT KILIÇ**
Dr. Öğr. Üyesi ELVAN OKUTAN Göç ile Gelen Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sorunları: Sakarya Üniversitesi'nde Yapılan Bir Araştırma		
Doç. Dr. ÖZGÜR TOPKAYA - Doç. Dr. ABDURRAHMAN BENLİ Dünyada ve Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Sosyal İçerme Faaliyetleri: Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler Yeni Bir Toplumsal Tabaka mı?		
Öğr. Gör. Dr. NALAN SOYARIK ŞENTÜRK Göç ve Siyasal Katılım Sorunsalı		
Dr. Öğr. Üyesi CEVDET ŞANLI Vakıf Kültürümüz Çerçevesinde Post-Modern Dönemde Sosyal Yardım Faaliyetlerimiz		
3 Nolu Salon	**Konu: Göçmenlerin Sosyal Sorunları**	**Oturum Başkanı: Doç. Dr. ABDURRAHMAN BENLİ**
Dr. İLKER KARAÖNDER Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Adalete Erişiminde Baroların Rolü		
Prof. Dr. BETÜL KARAGÖZ YERDELEN - Arş. Gör. TOLGA ÇIKRIKÇI Bölgesel Yakınlaşmalar Açısından Göçmen Hareketliliğinin Rolü		
Doç. Dr. SİNEM YILDIRIMALP - Doç. Dr. EMEL İSLAMOĞLU - Doç. Dr. CEMAL İYEM Suriyeli Sığınmacıların Gözüyle Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri ve Beklentiler		
SERPİL ÇOLAK 18. Yüzyıl Toplumsal Ayaklanmalarına Yeniden Bakış: Küresel Ekonomik Daralmaların Toplumsal Hareketlerle Bağlantısı		

4 Nolu Salon	Konu: Göç ve STK'lar	Oturum Başkanı: Doç. Dr. PELİN KANTEN
Dr. Öğr. Üyesi MUHAMMET MURAT ÖZKUL Mültecilerin Sınır Sosyolojisi: Bangladeş-Coxbazar Kamplarında Göç ve STK'lar		
Dr. Öğr. Üyesi SERPİL BARDAKÇI TOSUN Artan Suriyeli Sayısı ve Türkiye'nin Nüfus Yapısına Etkileri		
Dr. Öğr. Üyesi FİLİZ CİCİOĞLU Batı-Dışı Bir Kadın Aktivist: Tevekkül Karman		
Dr. Öğr. Üyesi FİLİZ CİCİOĞLU - Dr. Öğr. Üyesi ELVAN OKUTAN Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri: Sakarya İli Örneği		
Dr. Öğr. Üyesi BERRİN GÜLTAY - Prof. Dr. SELVER KAHRAMAN - Dr. Öğr. Üyesi GÜLZAR İSMAYIL - Prof. Dr. VEDAT ÇALIŞKAN Uluslararası Öğrencilerin Göç Potansiyelleri: ÇOMÜ Örneği		

3. Gün (17 Kasım 2018)

09.00-10.15 Açılış Konuşmacısı		
Av. Zoran DRANGOVSKİ Balkan Mülteci ve Göçmen Konseyi (Makedonya)		
10.15-10.30 Çay/Kahve Molası		
4. Panel (10.30-12.00)		
Prof. Dr. Sevim BULUÇ Oditoryumu	**Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Perspektifinde Göç**	**Moderatör:** **Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA** **(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)**
Uğur AYRIK Çanakkale İl Göç İdaresi Müdür Vekili		
Rebiye ÜNÜVAR Çanakkale Belediyesi Başkan Yardımcısı		
Mehmet KAPLAN Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi Başkanı		
Feyza Nur BEKLER AFAD Çanakkale-Jeofizik Mühendisi		
Numan YAŞAR İHH Çanakkale Başkanı		
Aynur TUNA YAVAŞ KADEM Çanakkale Başkanı		
12.00-12.15 Kapanış		

AÇILIŞ KONUŞMALARI

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

PROF. DR. YÜCEL ACER

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi çok sayıda önemli bilimsel toplantıya ev sahipliği yapıyor. Bu konular kimyadan fiziğe, sosyal bilimlerin hemen hemen her alanına yayılmakta.

Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, ÇOMÜ için çok ayrı bir önem ifade ediyor. Kongrenin ilki 2004 yılında yapıldı. O zamanlar sivil toplum kuruluşlarının önemi, belki bugün ki kadar anlaşılıyor değildi. Ama o zaman bunu neredeyse ilk keşfeden üniversite olması anlamında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve özellikle de Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bir ilki, uluslararası nitelikli bir sivil toplum kuruluşları kongresini başlatmıştı. Bende o zaman Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde Dekan Yardımcısıydım ve organizasyonunda bulunmuştum.

Sonraki yıllarda bu kongre çok güçlü bir şekilde devam ettirilmişti. Ancak malum Türkiye'nin başına bela olan bazı hususlar Üniversitemizin de başına bela olmuştu ve o dönem bu değerli kongre bir akamete uğramıştı. Geçen yıl değerli hocamız Prof. Dr. Bünyamin Bacak, "Hocam bu kongreyi tekrar canlandıralım, üstelik Bandırma Onyedi Eylül Üniversitemiz de bize destek vermeye hazır" dedi. Ben iki sebepten dolayı bundan çok mutlu oldum. Bir kere böyle değerli bir Kongre tekrar başlatacaktık ve ayrıca bu kongreyi çok değer verdiğimiz bir başka üniversitemiz Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi ile beraber yapacaktık. Bu anlamda seve seve tamam dedim. Hocalarımız bizi gerçekten memnun etti, bizi mahcup etmedi. Çok dolu bir kongreyi tekrar organize ettiler ve bizi bir araya getirmiş oldular. Çanakkale'de değerli dostlarımız dışında göç alanında çalışan çok değerli katılımcıları da burada görme fırsatımız oldu.

Sivil toplum kuruluşları meselesine baktığımız da ilk olarak, eğer sivil toplum kuruluşları bizim toplumumuzda, geçmişimizde çok büyük bir rol oynamışsa bu demektir ki aynı rolü gelecekte de oynayabilir. Keşfettiğimiz benimsediğimiz bir değerdir bu. Dolaysıyla bu değerlerimizin bir yansımasıdır. İkincisi, bu mesele insanın insana yardımı anlamını gelir. İnsanın insana yaklaşmasıdır. İnsanın insanı kucaklamasıdır. Bu anlamda STK'lar toplumun kaynaşması ve güçlenmesi anlamında mutlaka güçlendirilmesi gereken bir alandır. Çok şey sıralanabilir ama üçüncüsü de hani bizim çok şikayet ettiğimiz her şeyi devletten bekleme zihniyetinin bizim toplumumuzda daha da aşağılara indirilmesinin bir yoludur. Devletin kurulma teorisine baktığımız zaman aslında devlet esas itibari ile kişilerin güvenliğini sağlamak için vardır. Devletten sadece bunu beklesek yeridir. Devletin kuruluş amacı insanların adalet ve hukuk sistemi içerinde güvenliğini sağlamaktır. Biz her şeyi ama her şeyi devletten bekleyen kişiler haline gelmişsek burada bir sorun vardır. Nitekim ABD'de gördüğüm şey yardıma muhtaçlardan hangi, konuları yasal düzenleme konusu yapmak gerektiğine kadar her konuda sivil toplum bizatihi işin içerisindedir. Bunun anlamı, her hizmeti devletten beklemek yerine kendimizin de yapmasıdır. Dolayısıyla sivil toplum

kuruluşu meselesi Türkiye'de her geçen gün daha da güçlendirilmesi gereken bir alandır. Bu bağlamda bu sempozyumun ayrıca bir önemi var.

Şunu da belirtmeliyim ki, bu seneki tema gerçekten değerli. Göç meselesi belki insanlık tarihi kadar eski. Göç meselesi günümüzde, geçmişten daha fazla önemli hale geldi. Çok ironik bir mesele. Şöyle ki bu konu üzerinde çalışanlar bilirler; 1.Dünya Savaşı ilk defa milyonlarca insanın bir savaşta öldüğü topyekün bir savaş oldu. Rakamlar değişik ifade ediliyor ama bir savaşta 16 milyon insan öldü. 16 milyon insan öldü demek, yüzbinlerce çocuğun yetim kalması, milyonlarca kadının dul kalması veya kimsesiz kalması demekti. O nedenledir ki 1.Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın kalıntılarını, insani hezimeti ortadan kaldırmak için çeşitli kurumlar oluşturulmuştu o zamanki Milletler Cemiyeti tarafından. Sanılmıştır ki savaşın kötülükleri ortadan kaldırılıyor ve bu kurumlara da çokta ihtiyaç kalmıyor. Hiçte öyle olmamıştır. Sonraki yıllarda 2. Dünya Savaşı başladı ve yaklaşık 52 milyon insan öldü. Yine çok sayıda insanın yerinden olması ve onlara yardım edilmesi gerekti.

II. Dünya Savaşı'nın da etkisini ortadan kaldırdık ama göç ve sığınmacılık dünyada şimdi daha büyük bir sorun haline geldi. Dünya savaşları bitti ama savaşlar bitmiyor. İç savaşlar, uluslararası savaşlardan daha çok insanlara zarar veriyor, yerlerinden olmasına neden oluyor. Sadece Suriye örneğini hepimiz biliyoruz. Tam 6 milyon Suriyeli, Suriye'nin dışında. 9 milyon Suriyeli de Suriye içerisinde yer değiştirmek zorunda kaldı. Kendi ülkesinde yaşadığı yerden başka bir yere gitmek zorunda kaldı. Zaten 30 milyon nüfusu olan Suriye'nin nüfusunun yarısı, yerinden olmak zorunda kaldı. Bu sadece Suriye örneği. Son zamanlarda Türkiye'ye Afganlı göçmenler gelmeye başladı. Başka ülkelerden de çok sayıda insan Türkiye'ye gelmek zorunda kaldı.

Bu göç ve sığınmacılar meselesi, yerinden olmuş insanlar meselesi toplumun bunu sahiplenmesi çok önemli. Türkiye dünyada en doğru ve en güzel örneği gösterdi. Tam 3 milyon 600 bin Suriyeliye ev sahipliği yaparak. Bu sadece Suriyeli anlamında böyle. Dolayısıyla biz, en çok söz söyleme hakkına sahip toplumuz. En çok konuşma hakkına, en çok başkalarına ders verme hakkına sahip bir ülkeyiz ve toplumuz. Bu ülkenin çalışan insanları daha iyi fikirler üretebilir. Bu anlamda Sosyal Bilimler alanında özellikle göç ve toplum konusunu ele alması bağlamında bu seneki sivil toplum kuruluşları sempozyumumuz bir kat daha önemli hale gelmiştir.

Ben konuşmamı bitirirken hepimiz biliyoruz bu tür organizasyonları yapmak zordur büyük emek ister. Başta Biga İİBF Dekanı Prof. Dr. Bünyamin Bacak'a ve emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz. Bu Kongrenin yapılmasında ortak olan Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Rektörü ve ekibine teşekkür ediyoruz. Aynı zamanda destek olan tüm kurumlara da teşekkür ediyoruz. Hepinizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

PROF. DR. SÜLEYMAN ÖZDEMİR

Sayın Valim,
Sayın Vekilim,
Sayın Belediye Başkanım,
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinin Değerli Rektörü,
Kamu Kurumlarımızın, İş Dünyamızın ve Sivil Toplum Kuruluşlarımızın Saygıdeğer Temsilcileri,
Basınımızın Değerli Temsilcileri,
Çok Değerli Meslektaşlarım ve Öğrenci Arkadaşlarım,
Kıymetli Konuklar,

Sözlerime başlarken sizleri sevgi, saygı ve muhabbetle selamlıyor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ile Bandırma Onyedi Eylül Üniversitemizin ortaklaşa düzenlediği “”Göç ve Toplum” temalı “IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi”ne hoş geldiniz, sefalar getirdiniz diyorum.

Değerli Konuklar,
Ülkemiz coğrafi ve stratejik konumu itibariyle Cumhuriyet tarihinden önce ve sonrasında kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere geniş anlamda göç hareketlerinin nihai durağı olmuş ve 1922’den günümüze kadar milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır.

Özellikle son yıllarda Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen siyasi olaylar, darbeler ve savaşlar her yıl onbinlerce insanın ülkelerini terk etmesine neden olmaktadır. Bu terk edişlerde Türkiye ev sahibi ülke ve transit ülke olma açısından büyük önem taşımaktadır.

Buna bağlı olarak da özellikle 2011 yılından günümüze kadar devam eden ve Arap Baharı olarak adlandırılan olaylarla tırmanan iç savaşın etkileri Suriye ve onun komşu ülkeleri ile birlikte Türkiye’yi de yakından etkilemiştir.

Suriye'de yaşanan iç savaş ve çatışmalardan kaçan Suriyelilerin önemli bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir. Günümüzde Suriye kriziyle beraber Türkiye dünyada en fazla mülteciyi barındıran ülke konumuna gelmiştir. 2018 verilerine göre savaş sonrası Türkiye’ye göç eden 3.587.930 Suriyeli geçici koruma kapsamına alınmıştır. Bunun yanısıra, 13.290 göçmene belirli koşullar altına çalışma izni verilmiştir.

2011 senesinden itibaren Türkiye’ye sığınan Suriyeliler günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Kampların dışında yaşayanların sayısının daha önce benzeri görülmemiş noktalara ulaşması “sivil toplum”un bir tepki vermesini gerekli kılmıştır.

Kıymetli Misafirler,
Bir yandan kamu kurumları ve bir yandan da STK'lar kaynaklarının önemli bir kısmını bir yandan kamplarda yaşayan mültecilere yoğunlaştırmaktaysa da, özellikle STK'lar kamplar dışındaki Suriyelilere yönelik yardımların da büyük kısmını üstlenmekte, kamp dışında yaşayan milyonlara yardım elini uzatmaktadır.

Bu kadar büyük bir kitle ile sadece kamu kurum ve kuruluşlarının ilgilenmesi, sorunlarına çözümler oluşturabilmesi zor bir durumdur. Bu açıdan, kamu sektörünün yanında üçüncü sektör olan sivil oluşumların etkili bir şekilde sosyal aktör olarak göçmen sorununa el uzatması büyük bir önem arz etmektedir.

Günümüzde STK'lar giderek artan bir oranda, devletlerin ulaşamadığı alanlarda göçmenlerin sorunlarına çözümler üretmekte, aynı zamanda göçmenlerin insanca yaşama hakkını elde etmeleri için çalışmaktadırlar. O nedenle, kamu kurumlarının yanısıra uluslararası sivil toplum kuruluşları ve özellikle yerel sivil toplum kuruluşları da sığınmacıların korunması konusunda vazgeçilmez unsurlar haline gelmişlerdir.

Türkiye'de göçmenlerin korunmasına yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından bazıları uluslararası niteliktedir (Uluslararası Af Örgütü ve İnsani Yardım Vakfı gibi). Bazıları ise ulusal nitelikli sivil toplum kuruluşları niteliğindedir (Türkiye Kızılay Derneği, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği, İnsan Hakları Derneği vb.).

Göçmenlere yönelik hizmet veren STK'lar dışında göçmenlerin bizzat kurduğu STK'lar da vardır. Göçle beraber yerinden yurtlarından ayrılmak zorunda kalan bireyler belirsizlik ve korku yaşayabilmektedirler. Bu belirsizlik ve korku birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Bu problemlere bir çözüm oluşturma ve dayanışma arzusu STK'laşma isteğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çözüm bulma ihtiyacını da göçmenlerin oluşturduğu STK'lar karşılamaktadır.

Suriyeli göçmenlerin kurmuş oldukları STK'ların; Suriyeli göçmen birey ve ailelere yardımcı olmak, Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna uyumlarını kolaylaştırmak adına hizmetler sunmak, Suriyelilerin Türkiye devleti önünde temsilini sağlamak ve köken ülkeleri arasındaki irtibatı sağlamak vb. gibi birçok fonksiyonu üstlendiklerini söyleyebiliriz.

Değerli Konuklar,
Ülkemizde STÖ'lerin sayısı; sektörel çalışma alanları; nitelikleri; çalışma süreleri; eleman sayıları ve yeterlilikleri; yararlandıkları fonlar; hedef kitlelerinin genişliği; ortaklıkları; karşılaşılan engeller ve zorluklar; ihtiyaçlar ve başarı öyküleri de gerek yetkililer gerekse kamuoyu tarafından yeterince bilinmemektedir.

Ülkemizde; STK'ların sayılarının ve faaliyetlerinin artmasına karşın, aktörler arasındaki iletişim eksikliği, işbirliği ve koordinasyon sorunları bulunmakla birlikte kaynak elde etmek için yarışmak ve siyasi ve ideolojik farklılıklara kadar uzanan birçok sebepten ötürü aralarında rekabet gözlenmektedir.

Suriyeliler ile ilgili çalışan tüm kamu kuruluşlarının, (yerel ve uluslararası) STK'ların, yerel yönetim birimlerinin ve özel sektör kuruluşlarının birbirleriyle koordinasyon içinde çalışmaları, sorunların çözümü konusunda güç birliği yapmaları gerekmektedir. Devletin göçmenlere hizmet veren başta "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", "Aile, Çalışma ve Sosyal

Hizmetler Bakanlığı", Valilikler gibi kurumların ulusal, uluslararası ve göçmenlerce kurulan STK'larla ortak projeler geliştirmesi sağlanmalıdır.

Üniversiteler ve akademisyenler, mülteci sorunlarına çözüm bulma konusunda ilgili kamu kurumları ve STK'lar üzerinde daha fazla etkili olmalıdır. STK'lar ve kamu kurumlarına daha fazla uzmanlık sunulmalı, danışmanlık yapılmalı, uluslararası akademik çevrelerle bilgi paylaşımında bulunmalı, konuyla ilgili araştırma ve yayınları sayıca ve nitelik olarak artırmalıdır.

Göçmenlerin bugünkü ve gelecekteki durumlarının tespiti ve sorunlara çözüm önerisi sunmada toplumun her kesimine olduğu gibi akademik camiaya da önemli görevler düştüğü muhakkaktır. Bu bağlamda, iki üniversitemiz tarafından ortaklaşa düzenlenen bu konferans büyük bir önemi haizdir.

Değerli Konuklar,
Sözlerime burada son verirken, bugün burada IX.uncusunun paydaşı olduğumuz "Göç ve Toplum" temalı "Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi"ni gerçekleştiriyor olmaktan dolayı çok mutluluk duyduğumu belirtmek isterim.

Türkiye'de sivil toplum ve STK'larla ilgili ilk kapsamlı Kongre'yi başlatan ve bugüne kadar devam ettiren Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne ve onun değerli Rektörüne, bu son Kongre'ye emeği geçen ve katkıda bulunan herkese ülkeye ve bilim yaşamına yaptıkları bu önemli katkıdan dolayı huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Ben de özellikle II. Uluslararası STK Kongresi'ne o zamanlar bir bildiri ile katkıda bulunmuştum, bunu da bu vesileyle belirtmek istedim.

Etkinliğimizin 3 gün boyunca başarılı olmasını ve verimli geçmesini temenni ediyor, herkese ayrı ayrı selam ve muhabbetlerimi arz ediyorum.

BİLDİRİLER/ PROCEEDINGS

Göç ve Toplum: Çanakkale Örneği

Ali KARYELİOĞLU[1]

Özet

Günümüzün en önemli problemlerinden ikisi, milyonlarca kişiyi kapsayan göç ve iltica hareketleridir. Yoğun göç hareketleri; siyasi, sosyal, ekonomik faktörlerin ve doğal felaketlerin etkisi ile artmakta ve ülkeleri etkisi altına almaktadır. Bu sorun dünyadaki bazı ülkeleri etkilediği gibi buralara coğrafi olarak yakın olan veya transit geçiş yolu üzerinde bulunan diğer ülkeleri de etkilemeye devam etmektedir. Küreselleşmenin etkisi ile ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel tehditlere ilave olarak, bu ülkelerdeki savaş, terörizm ve insan hakları ihlalleri de birçok insanı bulunduğu yerlerini/memleketlerini terk etmeye zorlamıştır.

Bu nedenle, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve siyasi çalkantılar ile ulusal ve uluslararası çıkar çatışmaları, iç savaşlar, doğal afetler, iklim değişiklikleri, kıtlık, salgın hastalıklar, milyonlarca insanı üzerinde yaşadıkları topraklardan yasal ve yasal olmayan yollardan ülkelerinden ayrılmaya mecbur bırakmıştır.

Sonuç olarak meydana gelen gelişmelerden, Türkiye doğrudan etkilenmiş, büyük çaplı göç ve iltica hareketlerinde hedef ülke olmuş ve başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere yönelik yasa dışı göçte tercih edilen transit bir ülke konumuna gelmiştir.Çanakkale de bu transit yolların başında gelen şehirlerden biridir

Türkiye'de en önemli göç merkezlerinden biri olan Çanakkale, Kuzey Ege göç alanlarıyla ilişkili geçit niteliğinde bir yerdir. Çanakkale, özellikle deniz yolunu tercih eden düzensiz göçmenler tarafından, Avrupa'ya ulaşmak için coğrafi açıdan en cazip görülen bölgelerden biridir.

Son yıllarda düzensiz göç olaylarında, deniz yoluyla göç ve bununla birlikte insan kaçakçılığı olaylarında da önemli bir artış meydana gelmiştir. Bu artışın en yoğun yaşanılan yerlerinden biri de Çanakkale'dir. Bu bölge birçok düzensiz göçmenin, tehlikeli deniz yolculuklarında hayatına mal olmuştur. Deniz yoluyla düzensiz göç, maliyeti az ve karı çok olan bir sektör olduğu için, organize suç örgütleri tarafından düzensiz göç yolları arasında daha fazla tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Çanakkale'de bulunan sığınmacıların özelinden, kentlerde yerleşik halde yaşayan sığınmacıların sosyal uyumlarının sağlanmasında karşılaşılan sorunların nedenleri ve sığınmacıların yasa dışı yollarla Avrupa'ya geçme sebepleri üzerinde durularak; dünyada ki mevcut mülteci sisteminin yetersizliği ortaya koyulmaya çalışılacak ve konuyla ilgili çözüm önerileri sunulacaktır

Anahtar Kelimeler: Göç, Toplum, Çanakkale, Sığınmacılar

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortadoğu Araştırmaları Bölümü, akarye17@gmail.com

Migration and Society: The Case of Canakkale

Abstract

Two of the most important problems of our time are migration and asylum movements which involve millions of people. Political, social, economic causes and natural disasters keep increasing in count and making their impact through the countries of the world.

They also affect many countries of the world such as the countries that are geographically close to each other or on each other's transit way. As a result of the economic, political, social and environmental threats originating from the effects of globalization; due to the war, terrorism and human rights violations many people have been forced to leave their place/homeland.

In this context, economic and political turmoil, national and international conflicts of civil wars, natural disasters, climate change, famine, epidemics have compelled millions of people to leave their territories in both legal and illegal ways. As a result of these events, Turkey was directly affected by becoming a destination for migration and asylum movements. Turkey also has become a preferred transit-pass country for illegal immigration to other countries, particularly to countries within Europe borders.

One of the most important immigrant centers of Turkey, Canakkale, is a city in the attributes associated with the North Aegean province gateway immigration. Çanakkale is one of the most geographically attractive region for reaching to Europe and especially is being chosen by irregular immigrants who mainly prefer the sea way. In recent years, there has been a significant increase in the occurrence of irregular migration; migrating by sea, and also by human trafficking. Çanakkale is one of the most crowded places of this matter. Many irregular migrants in this region, unfortunately, thousands have lost their lives on dangerous sea voyages. Irregular migration by maritime; since it is a cost-efficient sector with a high share of profit, it is a more preferred method among the illegal migration routes by organized crime organizations.

In this study, by focusing on the refugees in Çanakkale, the reasons behind social adaptation problems of the asylum-seekers living in the cities and the reasons behind the asylum-seeking in Europe by migrating illegally; the inefficiency of the existing refugee system in the world will be put forward and suggestions for the solution will be presented.

Key Words: Migration, Society, Canakkale, AsylumSeekers

Giriş

Göç, en temel anlamıyla iki farklı coğrafi mekan arasındaki nüfusun; savaş, hastalık, siyasal, toplumsal ve ekonomik sebeplerden dolayı yer değiştirmesine denir.“Göçmen kavramı, yabancıların mülteciler gibi kendi ülkelerindeki zulüm tehlikesinden yahut tehdidinden kaçmalarından ziyade, daha iyi yaşam standartlarına ulaşabilmek amacıyla ülkesinden ayrılmayı, ancak; kendi ülkelerinin vatandaşlığını ve bu vatandaşlığın sağladığı korumalardan yararlanarak hayatlarını sürdürmelerini kapsamaktadır. Göçmen olarak kabul edilen kişiler, uluslararası hukukun koruması altında olmamakla birlikte; devletler ülkelerine göçmen kişileri kabul edip etmemek yetkisine haizdirler ve bu yetkileri kendi ülke toprakları üzerinde egemen devlet olmalarından kaynaklanmaktadır” (Işıl, 2013: 126).

Bu çalışmada ülkeler arasında olan zorunlu dış göçler konu edilmektedir. Zorunlu dış göçlerde, mülteci ve sığınmacı kavramları ön plana çıkmaktadır. Zorunlu dış göçler kategorisinde değerlendirilen mülteci ve sığınmacı kavramları, insanların ülkelerinde uğradıkları baskı ve zulüm nedeniyle, ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarına neden olan bir olgudur.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2017 yılı sonu itibarıyla dünyada savaş, şiddet, baskı gibi nedenlerle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan 68,5 milyon insan olduğunu açıkladı. Bu rakam bir önceki yıla göre 2 milyon 900 bin daha fazladır. 68,5 milyon yerinden edilmiş insanı 25,4 milyonu mülteci, 40 milyonu kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve 3,1 milyonunun sığınmacı oluşturmaktadır(UNHCR, 2018).

Sığınmacı ve mülteci kavramları çıkış noktası olarak benzer kavramlar gibi gözükse de farklı anlamlara sahiplerdir.1951 Cenevre mülteci sözleşmesine göre mülteci şöyle tanımlanmaktadır;“Avrupa da meydana gelen olaylar neticesinde ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”[2]. Cenevre’de yapılan bu mülteci tanımı sadece “Avrupa da ki olaylar neticesinde” yaşanan sığınma olaylarını kastetmesi nedeniyle coğrafi bir sınırlandırmayla mülteci tanımının yapılmasına neden olmuştur. “Ancak zamanla 1951’den sonra ve Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle vatandaşı olduğu ülkeye geri dönemeyen kişilerin de mülteci sayılması gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmış ve bu amaçla 1967 yılında, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü kabul edilmiştir”(Dost, 2014:36). Bu protokolde Türkiye Cumhuriyeti 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi’nin 1(B)(1) Maddesi gereğince “coğrafi çekince” koyarak sadece Avrupa’dan gelen üçüncü ülke vatandaşlarını mülteci olarak tanımlamaktadır(Çakran ve Eren, 2017). Bu

[2] 359 sayılı Cenevre’de 28 Temmuz 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun, 05.09.1961 tarihli ve 10898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1982 Anayasası’nın 90. maddesi uyarınca, usulüne göre yürürlüğe koyulan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi kanun hükmündedir

coğrafi sınırlandırmaya göre Avrupa'dan gelen sığınmacılar mülteci olarak kabul edilirken, Avrupa dışından gelen sığınmacılar mülteci olarak kabul edilmemekte sadece Türkiye'de geçici ve kısıtlı bir korumadan yararlanmaları sağlanmaktadır. Sığınmacı ise 1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesinin (A) fıkrasının 2. bendinde belirtilmiş nedenlerden dolayı, başka bir ülkeye ilgili ulusal ve uluslararası belgeler çerçevesinde korunmak için yetkili bir makama başvuran ve yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kimselerdir(IOM, 2011). Buna göre sığınmacı, mültecilik başvurusu henüz sonuçlanmayan kişi olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası alanda Türkiye'nin da taraf olduğu sözleşmeler sığınmacı ve mültecilere bir takım haklar vermişti. Bu sözleşmelerden biri Türkiye'nin de imzaladığı İnsan hakları evrensel bildirgesidir(Universal Declaration of Human Rights)[3].İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesine göre her birey güvenli sığınma hakkına sahiptir(UNİCEF,2018). Fakat bireylere tanınan koruma can güvenliği ile sınırlı değildir. Mültecilere yasal olarak ikamet edebilmesinin yanı sıra diğer yabancılara sunulan eşit sosyal ve ekonomik haklar tanınmaktadır. Bu hakların bazıları; barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim, çalışma imkanı ve beslenme gibi temel ihtiyaçları kapsamaktadır.

1.TÜRKİYE VE GÖÇLER

Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki coğrafi konumu gereği sığınmacı ve mülteci hareketleri açısından sayısız göç örneklerine sahne olmuştur.Bunun en büyük nedeni coğrafi konuma bağlı olmakla birlikte,bu denli göç hareketine maruz kalmasının en büyük nedeni komşularındaki siyasi gelişmeler olmuştur.Son 30 yıl içerisinde Türkiye'nin komşu ülkelerinde meydana gelmiş siyasi olaylara baktığımızda; 1979'da ki İran İslam devrimi, 1979'da ki Afganistan'da ki Rus işgali, 1980-1988 yıllarındaki İran-Irak savaşı,1991'de ki 1. Körfez krizi, balkan ve Kafkaslardaki gerilim ve çatışmalar,1991 Sovyetler birliğinin çöküşü,ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi, 2010 yılında başlayan ve halen devam eden Arap baharı, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı tüm bu gelişmeler Türkiye'yi sığınma hareketlerinin önemli merkezlerinden biri haline getirmiştir.

Tablo 1:Türkiye'de Sığınmacı Sayıları

Suriye	Afganistan	Irak	İran	Somali	Diğer Uyruklar
3,5 milyon	170.000	142.000	39.000	5.700	11.700

Tablo 1'de ki 31 Ekim 2018 tarihli Birleşmiş Milletler İstatistiklerine göre Türkiye'de 3,5 milyon Suriyeli ve yarım milyona yakın diğer uyruklara mensup sığınmacı bulunmaktadır(UNHCR, 2018).

[3] İnsan hakları evrensel bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Resmi Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Bildirge hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması" kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Türkiye'nin 1951 Cenevre mülteci sözleşmesine coğrafi kısıtlamayla taraf olmasından dolayı Avrupa dışından gelen bu sığınmacılar, ülkelerini terk etme nedenleri haklı nedenlere dayanması durumunda, Türkiye devleti tarafından kendilerine şartlı mülteci statüsü verilmektedir.[4]Buna göre bireysel olarak Türkiye'de Uluslar arası koruma talebinde bulunan kişiler, kabul edilmeleri durumunda şartlı mülteci statüsünü almaktadırlar. Bu statüye göre bir şartlı mülteci, 3. Bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici olarak mültecilere tanınan tüm haklardan yararlanabilir. Suriye uyruklu sığınmacılar ise Geçici Koruma diye tabir edilen bir korumadan yararlanmaktadır. Geçici koruma ise kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara ilişkin bir uluslararası koruma statüsüdür. Bu anlamda bireysel olarak gelen yabancılar bu statünün dışındadır(Dost, 2014:53).Türkiye'de şartlı mülteci ve geçici koruma statüsünün yanı sıra ikincil koruma statüsü de bulunmaktadır. Yabancılar Uluslararası koruma kanununun (YUKK) 63. maddesi uyarınca, mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde, ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddî tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yaralanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü tanınacağı belirtilmiştir. Bu hükümle sayesinde, mülteci ya da şartlı mülteci statüsü kapsamına girmeyenlere, belirli koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak ikincil koruma sağlanabilmesini düzenlemektedir(Çiçekli, 2012: 309).

2.ÇANAKKALE VE SIĞINMACILAR

Çanakkale, Asya ve Avrupa arasında bulunduğu coğrafi konum itibariyle Avrupa'ya geçiş noktası olarak doğal bir kapı konumundadır. Çanakkale'nin Küçükkuyu-Asos Sahilinden Yunanistan'ın Midilli adasına olan mesafesi 5.5 deniz milidir. Edirne'nin Meriç ilçesin den sonra Yunanistan'a en yakın olan nokta burasıdır(Erdinç, 2008). Bundan dolayı savaştan ve zulümden kaçan sığınmacılar, Yunanistan'a ve oradan da diğer Avrupa ülkelerine deniz yoluyla ulaşmak için Çanakkale'yi transit geçiş noktası olarak tercih etmektedirler. Bu sebeple Çanakkale'de yerleşik halde yaşayan kayıtlı sığınmacılar bulunmakla birlikte, sürekli hareket halinde olan ve Yunanistan'a ulaşmaya çalışan aralarında kayıtsız sığınmacılarında bulunduğu, düzensiz göçe konu olan sığınmacılarda bulunmaktadır.

Düzensiz Göç, Hedef ülkeler için ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerir. Transit ülkeler

[4] Şartlı mülteci, Yabancılar ve Uluslar arası koruma kanunun 62. maddesinde, 'Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir', şeklinde tanımlanmıştır.

içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişilerdir(Göç İdaresi, 2015).

Harita 1: 2017 YILINDA YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

2017 yılındaki Çanakkale il göç idaresi verilerine göre 2017 yılı içerisinde yakalanan düzensiz göçmen sayısı 1000'in üzerindedir.

2018 yılı Mayıs-Ekim ayı arasındaki dönemde Çanakkale'de jandarmanın yaptığı operasyonlarla 54 kaçakçıyla birlikte 1450 düzensiz göçmen yakalanarak, Yunanistan'a kaçak yollarla gitmeleri engel olunmuştur(Gezen, 2018).

Düzensiz göç'ün artmasıyla birlikte Avrupa'ya geçmeye çalışırken ölen sığınmacıların sayıları da artmaktadır. IOM Sözcüsü Joel Millman, Birleşmiş Milletler (BM) Cenevre Ofisi'nde düzenlenen basın toplantısında, 2018 yılı içerisinde 1989 sığınmacının Akdeniz sularında öldüğünü açıkladı(Hürriyet,2018).

Ülkelerindeki savaştan ve zulümden kaçarak, daha iyi bir hayat ve gelecek için göç yolunda karşılaştıkları zorluklar yüzünden ölen insanların ölümü, geçmişte olduğu gibi günümüzde de engellenebilirdi. Milletler Cemiyeti Sığınmacılar Yüksek Komiseri olarak bilinen Norveçli kaşif, bilim adamı ve diplomat Fridtjof Nansen 1925 yılında "Nansen Pasaportu" olarak anılan seyahat belgesini icat etti. Ulusal pasaportun sağladığı gibi, kişiyle vatandaşlığını taşıdığı devlet arasında bağ kurmayan, dolayısıyla herhangi bir devlete bu belgeyi taşıyan kişiyi ülkesine kabul etmek yükümü getirmeyen bu belge, sığınmacılar bakımından bir kimlik ve yolculuk belgesi olmuş ve bu belgenin on beş devlet tarafından tanınması sayesinde

sığınmacıların uluslararası yolculuklarını olanaklı kılmıştır(Sav, 2016:527).Böylelikle o dönemdeki sığınmacılar bu on beş ülkede serbest dolaşım hakkında yararlanarak iltica başvurularını yapabiliyorlardı. Nansen Pasaportları daha sonraki süreçte de toplamda yaklaşık 450.000 sığınmacının bu pasaportları kullanabilmesi sayesinde, yüz binlerce sığınmacının göç yollarında hayatını kaybetmesine engel olmuştur.

Günümüzde halen devam etmekte olan mülteci krizi için, uluslararası alanda Nansen Pasaportu gibi bir insani pasaport oluşturulabilseydi ölüm oranları büyük ölçüde azaltılmış olabilirdi.

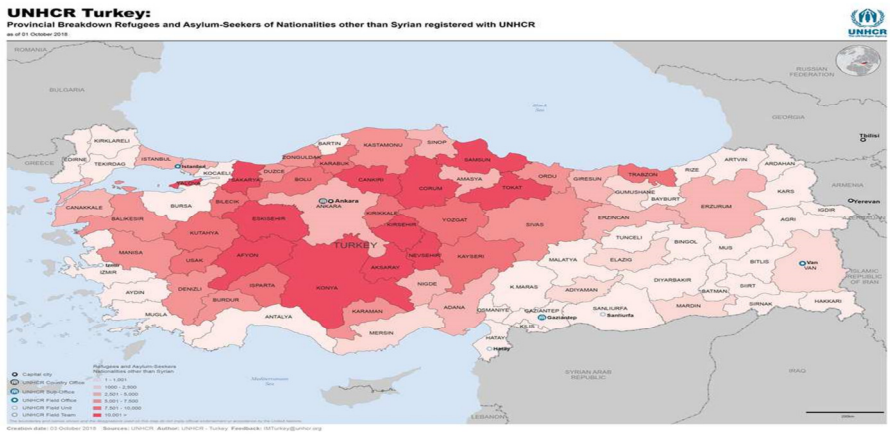
Tablo 2 : Çanakkale Suriyeli Sığınmacı Sayısı

İL	KAYIT EDİLEN SURİYELİ SAYISI	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
ÇANAKKALE	4512	530417	%0,85

Çanakkale il göç idaresinin 6 kasım 2018 verilerine göre Çanakkale ilinde kayıtlı Suriye uyruklu 4,512 kişi bulunmaktadır(Göç İdaresi, 2018).

Çanakkale'de Suriye dışındaki diğer uyrukta ki sığınmacıların toplam sayılarına ilişkin istatistikî veriler resmi kurumlarca henüz paylaşılmadığı için resmi olarak Çanakkale'de kayıtlı, diğer uyruktaki sığınmacıların rakamları verilememiştir.

Harita 2 :İLLERE GÖRE TÜRKİYE'DE KAYITLI SIĞINMACI SAYISI

Çanakkale'de ki Suriye uyruklu sığınmacılarla birlikte, diğer uyruktaki sığınmacıların toplam sayısı 8-10 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Harita 2'de 31 Ekim 2018 tarihli Türkiye'de sığınmacı sayılarını ilişkin istatistikî bilgi içeren BM Türkiye haritasında Çanakkale ili için sığınmacı sayısı 2,501-10.000 rakamları arasında ki renk aralığında ifade edilmiştir.

3.ÇANAKKALE'DE SIĞINMACILARA KARŞI TUTUM

Tablo 3 : Tutum

SORUN OLMADIĞINI DÜŞÜNENLER	**%35,2**
SORUN OLDUĞUNU DÜŞÜNENLER	**%38,9**
KARARSIZLAR	**%20,4**

Çanakkale'de ki yerli halkın sığınmacılara karşı tutumlarına bakacak olursak (Tablo 3), Seçkin ve Seki'nin (2017:459) Çanakkale'de yaptıkları anket çalışmasına göre Çanakkale'de ki kentli nüfus %38,9 oran ile sığınmacıları kentte bir sorun olarak görmektedir.

Tablo 4 : Çekinceler

GÜVENLİK	**%33,3**
BARINMA SORUNU	**%18,5**
EKONOMİK SORUNLAR	**%16,7**
KÜLTÜREL BOZULMA	**%16,7**

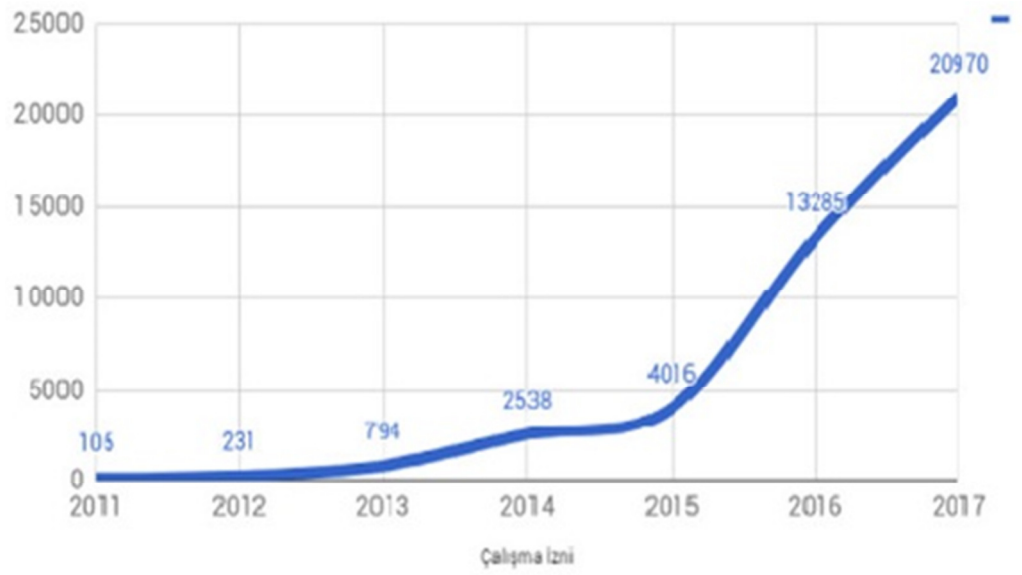
Çanakkale'de ki sığınmacıların neden sorun olarak görüldüğüyle ilgili (Tablo 4) Seçkin ve Seki'nin (2017:459) anket çalışmasına bakacak olursak ve %33,3 oranla katılımcılardan gelen güvenlik sorunu cevabı birinci sırada yer alırken, %18,5 barınma sorunu cevabı ikinci sırada yer almıştır. Yapılan anket çalışmasına göre Çanakkale halkı sığınmacıları oluşturabileceği güvenlik riski ve Çanakkale'de ki barınma sorunlarından dolayı kentte sorun olarak görmektedir.

4.SIĞINMACILARIN KARŞILAŞTIKLARI SIKINTILAR

Bir sığınmacı ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığındıktan sonra pratik olarak kendisine sunulan üç seçenekle karşı karşıya kalmaktadır. Birinci seçenek olarak sığındığı ülkede kamplarda ya da barınma merkezlerinde yaşamaktır. Kamplarda yaşayan sığınmacılar için eğitim kısıtlı, gelecek belirsiz ve kaygılar yüksek olduğundan dolayı sığınmacılar buralarda yaşamayı pek tercih etmemektedir. Göç idaresi istatistiklerine göre Türkiye'de barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 144,036 kişi iken barınma merkezi dışında kalanların sayısı 3467.798 kişidir.(Göç idaresi, 2018) Çanakkale'de sığınmacılar için ise barınma merkezi bulunmamaktadır.

İkinci seçenek ise kentte yaşamak. Türkiye'de sığınmacıların çalışma izni alabilmeleri konusunda hukuki bir engel olmamasına rağmen, çalışma izni alabilmeleri için koyulan kriterler ve sürecin uzun olması Türkiye'de ki sığınmacıların büyük çoğunluğunun çalışma izni alamamalarına, kayıtsız çalışmalarına yada buna bağlı olarak iş bulamamalarına neden olmaktadır.

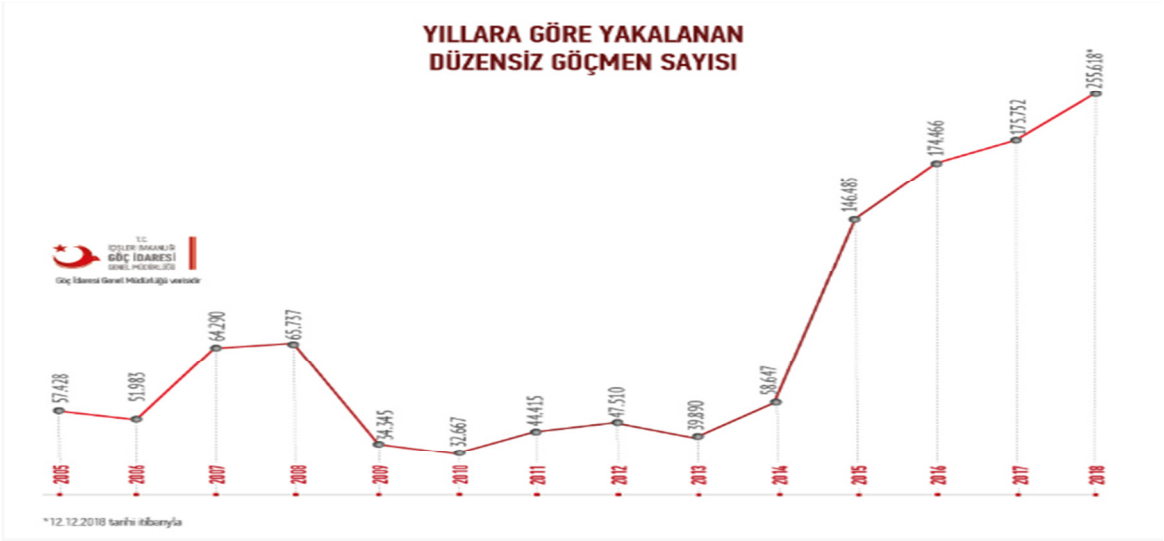
Grafik 1 : Yıllara Göre Türkiye'de Çalışma İzni Verilen Suriyeli Sayısı

Kaynak:Çalışma İzni Sayısı, https://multeciler.org.tr/turkiyede-calisma-izni-verilen-suriyeli-sayisi/

Grafik 1'e göre 2016 yılında Suriyelilere verilen çalışma izni sayısı 13.285 kişi iken 2017 yılında bu sayı 7.685 kişi artarak 20.970 olmuş. Fakat 3.5 milyon Suriyeliyle kıyaslandığında bu rakam çok düşük kalmaktadır. Çalışma izni alamayan Suriyeli sığınmacılar ve Suriyeli olmayan diğer uyruktaki sığınmacılar, geçimlerini sağlamak için düşük ücretlerle kaçak olarak çalışmak durumunda kalmaktadır. Kayıtsız çalışmak iş kazalarına, hak ve yardımlardan faydalanamama gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Üçüncü ve günümüzde sığınmacılar tarafından en çok tercih edilmeye başlanan seçenek ise Avrupa ülkelerine ulaşmak umuduyla yapılan tehlikeli yolculuk olan düzensiz göçtür.Son yıllarda düzensiz göçü tercih eden kişi sayısı artmıştır. Sığınmacılar ellerindeki seçeneklerin az olmasından dolayı son seçenek olarak Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışarak hayatlarını göç yollarında tehlikeye atmaktadırlar.

Göç idaresinin aralık 2018 güncel verilerine göre son 4 yılda yakalanan düzensiz göçmen sayısına bakıldığında, her yıl yakalama sayılarında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 2018 yılında yakalanan 255.618 düzensiz göçmen ile birlikte, yakalanan düzensiz göçmen sayısı en yüksek düzeye ulaşmıştır. Türkiye'de ki sığınmacıların , ülkede iş piyasasına erişimleri aktif şekilde destekleyip ekonomik sıkıntılarını çözemedikleri sürece önümüzde ki günlerde bu sayı artış gösterecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada gittikçe artan mülteci ve sığınmacı sorununun uluslararası alanda çözümü için adil yük paylaşımının yapılması zaruridir. Teoride mültecilerin entegrasyonu ve ülkelerine geri dönme özgürlükleri varken, pratikte is sonu gelmeyen bir belirsizlikle karşı karşıya bırakılmış durumundadırlar.

Her yıl düzensiz göçle birlikte ölüm oranları artmaktadır. Hassas durumda ki sığınmacıların tespit edilip insani pasaport temin etmeleri ve iltica etmek istediği ülkeye başvuru yapmaları kolaylaştırılması, ölüm oranlarını ve düzensiz göçü engelleyecektir.

Kentlerde yaşayan çoğu sığınmacının karşılaştığı en büyük problem, bir iş bulup çalışabilme yada çalışma izni alabilmektir. Çalışma izni almak hukuki açıdan bir engel olmasa da, uzun prosedürler ve koyulan kriterler nedeniyle birçok sığınmacı çalışma izni alamamakta ve kayıtsız olarak düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı sığınmacılar iş bulup çalışamamakta ve yaşamlarını yardımlara bağımlı halde sürdürmeye mecbur durumda bırakılmaktadırlar. Bunun için yapılacak plan ve projelerde ekonomik bölgeler oluşturularak sığınmacıların kayıtlı bir şekilde iş piyasasına erişimleri aktif bir şekilde desteklenmelidir. Tarım şehri olan Çanakkale'de, burada yaşayan sığınmacıların bölgede oluşturulacak çeşitli tarım projeleriyle tarım işlerinde istihdam edilmeleri desteklenebilir.

Ülkede huzurun ve sığınmacıların sosyal uyumlarının sağlanabilmesi için yerli halkın, sığınmacılara karşı ön yargılı olmaması ve onları sorun olarak görmemesi son derece önemlidir. Çanakkale de yerli halk tarafından sorun olarak görülmüştür. Yerli halk ve sığınmacılar arasındaki ön yargıların yıkılması için çeşitli kültürel projeler yapılarak sığınmacılar ve yerli halk çeşitli platformlarda bir araya getirilmelidir. Dünya'da ki sığınmacı ve mülteci sorunun çözümü için sığınmacıların kamplarda ya da kentlerde yardıma muhtaç şekilde yaşamaları dışında daha farklı seçeneklere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Çakran, Ş.,Eren, V., 2017."Mülteci Politikası: Avrupa Birliği Ve Türkiye Karşılaştırması", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 1-30.

Çiçekli, B, 2012.Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayınları: Ankara

Dost, S.(2014).Ulusal Ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu ,S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi,sayfa:53.

Özkan, I., 2013. Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Ankara: Seçkin Yayınları

Sav, Ö.(2016).Uluslararası Hukuk Açısından“ Sığınma”, “Göç”, “Nüfus Mübadelesi” “Vatansızlık Gibi “ Silahlı Çatışma” Bağlantılı Nüfus Sorunları, Tbb Dergisi,Sf:527.

Seçkin,A , Seki,İ., (2017), Çanakkale Özelinde Yabancı Göçmenlere Karşı Toleransın Bölgesel Analizi, Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, s. 459.

İnternet Kaynakçası

UNİCEF, İnsan hakları evrensel beyannamesi ,
https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html
IOM (2011). Glossary on Migration, International Migration Law Series No. 25.
http://www.iom.int/key-migration-terms
http://www.iom.int/key-migration-terms
https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html
https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/02/MultecilerinHukukiDurumunaDair1967Protokolu.pdf
http://www.unhcr.org.tr/
https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri
Erdinç, Çağla (2008, 27 Ekim) http://www.hurriyet.com.tr/ege/assos-sahilleri-umuda-yolculuk-kapisi-oldu-10215882
http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_422_423_icerik
http://canakkale.goc.gov.tr/tr/page/goc_duzensiz-goc-4710
https://www.google.com.tr/amp/www.hurriyet.com.tr/amp/yerel haberler/canakkale/merkez/jandarma-gocmen-kacakciligi-suc-orgutunu-coker-40995021
http://www.hurriyet.com.tr/dunya/2018de-avrupaya-ulasan-gocmen-sayisi-100-bini-gecti-41010513
http://canakkale.goc.gov.tr/tr/page/goc_gecici-koruma-4713
https://data2.unhcr.org/en/documents/details/66798
https://multeciler.org.tr/turkiyede-calisma-izni-verilen-suriyeli-sayisi/

Kent ve Göçte Bir "Ters" Örnek: Tunceli

Ali Kemal Özcan[5]

Özet

İnsanlığın insanlaşma "serüven"inde Şehir (Kent), medeniyet ve/ya *medenileşme* (uygarlaşma) olarak tabir edilen toplumsal gelişmenin mekânı olmuştur. Dolayısıyla kentleşme veya "şehirli" olma; bir bakıma medenileşmenin, "medeni" olmanın diğer bir ifadesi anlamında kullanılmıştır. Bunun kaçınılamamış bir sonucu olarak Kent, *göç alma*nın mekânı olma anlamında toplumsal varlığın bir fenomeni olarak sosyalitenin ve sosyal bilim külliyatında önemli bir yer tutmaktadır.
İletişim ve gazetecilik alanında çokça söylenen bir "vecize" şöyledir: *Köpek insanı ısırırsa haber değildir ancak insan köpeği ısırırsa bu haberdir*. Bu çalışmamız, Göç ve Toplum kapsamında kentlere göçün bir *insanın köpeği ısırması* örneğini konu etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin nüfus kaybeden şehirlerinin başında gelen Tunceli'nin göç *alamama*sı merkezinde göç olgusuna bir "tersi" cepheden bakmaya çalışacağız.
Sadece büyük metropollere değil hemen bütün şehirlere göçün önüne geçilemezken, Tunceli 1960'lı yılların sonlarından itibaren göç vermektedir. Hemen bütün toplumsal kesimlerden – veya sınıflardan – bireylerin hayatını doğduğu şehirde planlamamaları, planlayamamaları nasıl bir "ortak dert" etrafında vuku bulduğu, çalışmamızın ilgilendiği başlıca sorudur.
Bu temada göç vermenin başat sosyolojik ve sosyo-psikolojik nedenlerine ulaşılması hedeflenmiştir. Bunun bir takım pratik/somut verilerinin ortaya çıkarılması maksadıyla kentte varlığını her şeye rağmen koruyan iş çevreleriyle görüşmelerden, zamanın ve bölgenin özgün imkanlarının izni ölçüsünde, göçmeyen – veya göçemeyen – çeşitli sosyal katmanlardan ortalama bireyler arasında yapılan kısmi bir anketten de yararlanılmıştır.
Kente göçün – bir bütün olarak – toplumsal değişim/dönüşüm sürecinde, önce üretim güçlerinin gelişmesinin bir *ihtiyacı* sonra bir "sorun" olarak ortaya çıkmasından hareketle, çalışmamızın siyasi elitlere ve sosyolojik denemelerin çözüm arayışlarına bir "yaklaşım fikri" sunacağını ummaktayız.

Anahtar Kelimeler: Göç, Tunceli, medeniyet, göç verme, kentleşme, modernite.

An "Inverse" Sample Concerning City and Migration: Tunceli

Abstract

In the course of Humanity's humanization odyssey, city has been the space of social progress known as civilization and/or being civilized. Thus, in a sense, urbanization or being "townbred" has been adopted as equivalent wording to express the civilization or being civilized. As an inevitable outcome of such a process, city has been the space of internal migration from rural to urban, and has since occupied a considerable amount of space in the totality of social existence and social science.

[5] Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, *alikemalozcan@munzur.edu.tr*

This work, in the framework of migration and society, aims to handle an *inverse sample* of internal migration towards urban areas. By focusing on Turkey's one of the most population-loosing city, Tunceli, we attempt to approach migration from a contrary aspect.

Departing from convergence of migration's economic, political and cultural dimensions/factors, the main dynamic behind Tunceli's *particularity* within entirety of the Region will be our core question to pursue: We propose to focus around the "common suffering" which instigate migrating from their birthplace among almost all social layers/classes.

Whilst no one is able to prevent migration from rural to not only large metropolises but also to all cities, Tunceli has been the focal point of this study as an emigrant city since late 1960s. To this end, in order to reach some concrete clues, various interviews held with some business owners those who resisted not migrating despite all, and a limited survey has been conducted among ordinary individuals from diverse social strata those who did not – or could not – migrate.

Keywords: Migration, Tunceli, civilization, sending immigrants, urbanization, modernity.

Giriş

Tarihçiler, Fırat ve Dicle nehirleri arasına tekabül eden Mezopotamya ülkesinin medeniyete beşiklik ettiğinde birleşir. Antropoloji yazını da, nsanlığın ilk insanlaşmaya geçerek medeniyetin temellerinin atıldığı "yer" olarak Mezopotamya için "Medeniyetin Beşiği" kavramını kullanmada – tarihçilerle birlikte – tereddüt etmemektedir.
İnsanlığın bu topraklarda ağaç kovuklarından, mağaralardan eve geçmeyi; ilk tarlayı sürmeyi, ilk buğdayı ekmeyi, ilk et-süt hayvanını evcilleştirmeyi; ilk eti pişirmeyi, ilk sütü sağmayı burada öğrendiği bilinmektedir. Milattan sonra 11. yüzyıla kadar bu topraklardaki insanlığın "Batı"dan hayli ilerde olduğunda, insanlığa "medeniyet"in buradan taşınmış olduğunda da tarihçiler büyük ekseriyetle anlaşmaktadır.
Bu çok genel insanlık manzarasından hareketle, "Medenileşme" (uygarlaşma) anlamında/kapsamında insanlığın ilk kentleşmeyi tecrübe ettiği coğrafyanın kuzey yakası kenarındaki bir kentimizin (Tunceli) 2000'li yıllarının güncel gerçekliği üzerinden, bu "ters" örneklemin mütevazı yalın verilerinden hareketle ülkemizin kentleşme ve/ya modernleşme serüvenindeki *bir cephe*sine bir dikkat çekme denemesi yapmaya çalışacağız. Biraz daha öteye geçerek, Tehlike çanları çaldığı yaygınca dillendirilen Küreselleşme furyasının insanlığı ulus-devlet modernitesi nostaljisine gark ederken, sosyal bilim literatürünün tanımlamakta zorlandığı post-modernizme bir yeni tanımlama kriteri önermeye de cesaret edeceğiz.
Bu muhtevada, kapitalist üretim-tüketim toplumunun (modernitenin) mucidi Britanya'dan İngiliz köyleri ile, henüz moderniteyi bile "doğal doğum" haliyle tadamayan Türkiye'nin bir "ters" ilindeki Kürt/Zaza köylerini küçük bir karşılaştırmaya alarak, bu "beşik" topraklardaki "insanlık bebeği"nin büyümesini nerede durdurduğu, tabiri caizse nerede kaybettiği sorusunu hatırlatmaya çalışacağız.
Konumuzu sadeleştirmek üzere, "Hangi göç?" sorusunu netleştirmekte de fayda vardır: Türkiye'deki sosyal bilim çalışmaları – daha çok siyaset sosyolojisi zemininde – göç olgusunu kahir ekseriyetle zorunlu iskânın çeşitli gerçekleşmelerini temel tema etmektedirler.

Tarihsel veya dönemsel siyasi gelişmelerin/çatışmaların tetiklediği, zorunlu kıldığı göçleri çalışmalarının merkezine aldıkları görülmektedir (Adıgüzel, 2018; Yalçın, 2004; Ağanoğlu, 2001 et al). Bu çerçevede, mesela, göçler kategorize edilirken, "sosyal, siyasal, ekonomik veya doğal afetler gibi çeşitli sebepler" temelinde sınıflandırılmaktadır. Hatta bunlardaki gönüllülük-gönülsüzlük hâllerine atıfla, göçler "serbest (voluntary migration)" ve "zorunlu (forced migration)" gibi tasniflere tabi tutulmaktadır (Adıgüzel, 2018: s.19). Bu çalışmaların gereksizliğini ima etmeden, konumuzun buradan uzakta olduğunu belirterek başlamak gerekir.

Üretim güçlerinin gelişmesiyle birlikte kentleşme ve/veya modernleşme sürecinin kendi iç dinamiğindeki doğal gelişimi sonucu kırdan kente akan "gönüllü" göç konumuzun odağıdır. Özellikle bu göçün sadece ekonomik olarak değil kültürel olarak da ülkemizdeki dengesiz/ölçüsüz gerçekleşmesinin bir yansıması olarak, deyim uygun olacaksa, "köysüzleşme" vakasına dikkat çekmeye çalışacağız.

Türkiye'nin Nüfus Haritası

Cumhuriyet'e geçmemizden 1950'li yıllara kadar Türkiye nüfusunun dörtte üçü, yüzde 75.8'den 75.0'e, kırda yaşamaktadır. Yani kent ve kentleşme (modernleşme) nüfusumuz yüzde 24.2'dir (Bal, 2015: s. 114). Bu oran 1950'de yüzde 25, 1960'ta yüzde 31.9 iken 2010'da yüzde 75.5'e çıkarak tersi bir orana geçer. Yani nerdeyse 1960'a kadar Türkiye nüfusunun dörtte üçü kırda/köyde yaşarken, yaklaşık 50 yılda demografik harita tam tersine dönerek bu kez kent nüfusu köyün dört katına çıkar (Adıgüzel, 2018: s. 43). Bu "gönüllü akış" adeta ivmeli bir hızla artarak altı yılda (2016) yüzde 92.3'e dayanmıştır.

Günümüz itibarıyla gerçeğe yakın rakamlara bakarak ifade edilirse, Türkiye nüfusunun yüzde 95'i kentlerde yaşarken, yüzde 5'i kırda (köyde, tarım ve hayvancılık alanlarında) yaşamaktadır. Diğer bir deyişle, post-modernitenin telaşla aradığı "organik" (topraktan kopmamış) hayat alanlarında *her 20 kişiden sadece bir kişi* kalmış durumdadır. Ve bu "gönüllü" akışın tersi yöne doğru gelişeceğine veya duracağına yönelik herhangi bir emare/veri henüz elimizde bulunmamaktadır.

Modernitenin kentlere akıttığı nüfus, üretim güçlerinin (insan/emek, emek üretkenlik kapasitesi, üretim araçları teknolojisi) durdurulamaz ve vazgeçilmez gelişmesi sonucudur. Bunun olmaması gereken bir süreç olduğu söylenemez şüphesiz. İngiltere, Hollanda, İspanya, Japonya vb. gelişmiş ülkelerde kent nüfus oranları yüzde 80-90 aralarındadır. Bizim burada konu edeceğimiz üretim güçlerinin gelişmesi ve onun zorunlu kıldığı üretim ilişkilerinin dönüşümü sonucu palazlanan kentleşme değil, tabiri caizse "sapıtılmış" – özellikle sosyo-kültürel boyutuyla – kentleşme de denebilecek "çıplak kentleşme" sapmasıdır (Aksu, 2011, s. 259).

Ayrıca, bilinen gelişmiş kapitalist ülkelerin/metropollerin küresel iş dünyası (küresel burjuvazi) mensuplarından nüfus kentlere akmamaktadır. Dahası, bu orta sınıf üstü ve üst sınıf "iş" çevreleri, "kır modernleşmesi"ne rağbeti had safhada olup yaşamlarını köylerinde idame etmektedirler. *Dikey mimari*den kaçıp *yatay mimari*ye geçerek topraktan kopmamaya özen göstermektedirler (Bknz. Fotoğraflar).[6] Şehir merkezlerindeki ofislerinde 3-5 günlük iş takiplerini tamamlayıp köylerine dönmektedirler. Hatta köy evlerinde işlerini yürüten iş insanlarının oranı küçümsenecek boyutta olmayıp yükselen trendindedir. Bu girişimcilerin ülke toplam nüfuslarındaki oranlarının (doğal olarak) küçük olması nedeniyle bu gelişmiş ülkelerdeki "köylü" (kır) nüfus düşük oranlarda kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ortalama

[6] Son yıllarda, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın yatay mimariye geçişe özendirme konuşmaları etrafında konuya dikkat çekmesine rağmen, göklere uzanan TOKİ yapılarını durduramamakta, hatta yavaşlatamamaktadır.

vatandaş nüfusu (alt ve orta sınıflar) kentleşme ile kente akarken, yönetici/üst sınıflar kırda – en azından var olan, yok ise yaratılan "merkez köy" mahallerinde – yaşamaktadırlar. Keza bu ülkelerin ortalama vatandaşlarının "bütçe"leri, köy veya benzeri kırsal alan evlerine elvermemektedir. Zira bu evler, emlak şirketlerinin en pahalı liste-başlarında olmaları bir yana, aynı zamanda pazara çıkarılmasına fırsat pek bulunamadan en hızlı satılan taşınmazlarıdırlar.

Ancak Tunceli'nin mevcut köy nüfus haritasına kaba bir göz atıldığında, büyük oranda iki haneli rakamlara düşmüş durumda, bunların ezici çoğunluğunu 1 ile 3 arası 60 yaş üstü hane nüfusuyla varlığını korumakta ve evlerin yarısına yakını harabe veya "parsel" olmuş haldedir.[7] Ayakta kalmış diğer ev veya hanelerin yine yarısına yakını yaz mevsiminin birkaç ayında hayatta kalmış emekli mülk sahiplerinin veya hissedarlarının ikamet yerleridirler. Diğer yarısına yakını – hatta daha fazlası – yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş tümden boş evlerdir. Bir-bütün boş kalmış köylerin oranı da kayıt dışında tutulacak kadar önemsiz boyutlarda değildir.

Göç Alamayan Bir Kent ve İl: Tunceli

Tunceli, 1960'lı yılların sonlarından itibaren Türkiye'nin nüfus kaybeden şehirlerinin başında gelmektedir. Türkiye modernleşmesinin tırmanıp kurumlaşmaya yöneldiği bu yıllarda Tunceli'nin göç *alamama*sı kuşkusuz nedensiz değildir. Sadece büyük metropollere değil hemen bütün şehirlere göçün önüne geçilemezken, Tunceli'nin göç vermesinde (nüfusunun düşmesinde) bir "istikrar" hâli söz konusudur. Bunun başat sosyolojik ve sosyo-psikolojik nedenlerine bakıldığında, şüphesiz, ekonomik (işsizlik, yatırımsızlık, gelecek ile ilgili umutsuzluk vb.) sebep en başta yer almaktadır. Hatta bir işi olanlar arasında bile göç etme eğilimi işsizlerden daha yüksek olduğu – en azından daha düşük olmadığı – görülmektedir (Tablo 1). Bunun, nüfusu azalan veya artmayan bir ilden ayrılıp daha iyi iş imkânları arayışına işaret ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kentte varlığını her şeye rağmen koruyan iş çevreleriyle yaptığımız görüşmelerimizde en fazla tekrar veren cümle "*daha iyi iş, daha iyi alıcı/müşteri potansiyeli*" olmuştur.

Göç vermenin başat sebebinin ekonomik olması, kültürel ve siyasî (daha doğrusu, kültürele evirilmiş bir "siyasallık") nedenlerin de ayrı bir önemle gözetilmesi gerekmektedir. Bunun yönetici elitler tarafından alışılagelmiş öteleme/ötekileştirme politikaları boyutunun sürecin temelindeki yeri bilinmekle birlikte, yerli halkın adeta "*ne kadar göçersen/göçebilirsen o kadar başarılısın, o kadar ilericisin, o kadar ileriyi görensin*" biçimindeki bir kavrayışla kültürleşmesi hâli; göç verme nedenleri arasında başa doğru tırmanma eğilimindedir. Özellikle sınır ötesi (yurtdışı) Tuncelili göçünün de belirgin etkisiyle, hem kent hem kırsal alan nüfusu bakımından, neredeyse *insansızlaşmış* bir il ile karşı karşıyayız. Sadece Almanya'nın Berlin kentindeki Tuncelilerin nüfusunun Tunceli yerli kent nüfusundan (20 bine yakın) fazla olduğu söylenmektedir.[8]

Dağlık ve/veya yayla arazilerinin hakim olduğu Tunceli'nin Pülümür ilçesindeki 49 köyün nüfus ortalaması (toplam: 1.795), 2017 sayım sonuçlarına göre 36.6'dır (Tablo 2).[9]

[7] İngiltere'de, emlak ile uğraşanların en kârlı alış-verişleri, açık arttırma (auction) salonlarında kapabildikleri nispeten sahipsiz/bakımsız kalmış bu tür köy evleridir.

[8] Üç buçuk milyonluk Berlin'de 2 yüz bin civarında "Türk" yaşadığı göz önüne alındığında, bunun gerçeğe oldukça yakın bir "söylenti" olduğu anlaşılmaktadır.

[9] 2017 yılından itibaren il nüfusu düşüş trendi gösterdiği hesaba katılırsa, köy nüfus rakamları bu rakamların biraz daha altında olduğu düşünülebilir

Tunceli'nin diğer ilçelerinin durumu da pek farklı değildir. Pertek (45 köyün ortalama köy nüfusu [toplam: 4.763] 105.8 kişi) ve Çemişgezek (34 köy: 133) ilçeleri, hem ekonomik hem de kültürel olarak Elazığ ile yakınlığı nedeniyle, geri kalan beş ilçesinden nispeten biraz daha "nüfuslu" kalmıştır. Pülümür kadar dağlık olmayan ve tarım alanlarının en fazla olduğu Mazgirt ilçesinin köy nüfus ortalaması Pülümür'den daha "parlak" değildir. 68 köyün (toplam: 4.157) ortalama nüfusu 61.1 kişidir (Tablo 3). Hozat'ın 26 köyünün ortalaması 79.7 (toplam: 2.074), Nazımiye'nin yine 25 köyünün (toplam: 1548) ortalaması 61.9, Ovacık'ın 61 köyünün (toplam: 2929) ise 48'dir.

Sonuç

Tunceli il bütününün nüfusu 1970'ten sonra istikrarlı bir trend ile düşmeye başlar. 1965 sayımına göre 154 bin 175 kişi ile artış biraz duraklayarak 1970'te (Türkiye nüfusu yaklaşık 36 milyon iken) 157 bin 293'e çıkar. Bu tarihten itibaren nüfus düşüşe geçerek 2017'de bu rakam 82 bin 498 olmuştur. Nüfusunun yaklaşık – genel olarak ülkenin hızlı nüfus artışına rağmen – yarısına yakınını göç verdiği görülmektedir. Türkiye genelinde kentleşme ile illere ölçüsüz nüfus yığılması yaşanırken, sayım rakamları Tunceli'de "tersi" bir sonucun ortaya çıktığını göstermektedir.

İlgili temel kaynaklarda Kentleşme; "*sosyal yapıda niteliksel dönüşüm, sosyal sınıf ve statülerde değişim, kurumlaşmadaki çeşitlilik/genleşme, kültürel çeşitlenme*" çerçevesinde tanımlanmaktadır (Keleş, 1993; Bal, 2015; İşbir, 1986; et al.). Modernleşmenin toplumsal gelişme trendindeki en belirgin sonuçlarından biri kentleşmenin gelişmesi ve genleşmesidir. Üretim güçlerinin (insan ve doğası, üretim araçları [bilim-teknoloji], emek üretkenliği [bilgi ve ilgi]) sürekli gelişimi fıtratı gereğidir. İnsan doğası maddi ve manevi olarak daha iyi yaşam kalitesi arayışını barındırır, bundan dolayı da üretim güçlerinin gelişimi durdurulamazdır, ertelenmezdir. Bu gelişim seyrinin bir zorunluluğu olarak insanların "yaşam kalitesi" arayışıyla kentlere yönelmesi (sorunları, sapmaları, çarpıklıklarıyla birlikte) kaçınılmaz bir sonuçtur, anlaşılırdır. Ancak bu yönelimin uzun vadede ne kadar *yaşam kalitesi*ni birlikte getirdiği, bu "mini" çalışmada dikkat çekmeye çalıştığımız çekirdek tartışmadır.

Tunceli özgülündeki *kentsizleşme* – ve *köysüzleşme* – tersliği böyle bir tartışmanın örneksem vakası olarak ele alınmıştır. Yüzde 64 oranında köy ve ilçelerden şehir merkezine nüfus akmasına rağmen, daha fazlası şehirden göç etmekte ve merkezin de nüfusu düşmektedir. Yine bu gelip kalanların arasında yüzde 92'sine yakını memleketlerini sevmelerine rağmen, bunların yüzde 48.2'si hala fırsat bulduklarında göç etmeyi düşünmektedirler (Tablo 4).

Sözünü ettiğimiz üretim güçlerinin gelişmesinin *vazgeçilmez* sonuçlarından biri olarak insanların "iş-aş" (daha iyi bir hayat) arayışıyla kentlere yönelmesinde anlaşılmaz bir durum yoktur kuşkusuz. *Vatandaşlaşma,* yurttaş olmanın mekânı olarak "şehir"in getirdiği haklar, bireyselleşme, seçeneksel ve kültürel çeşitlenme Kent'in temel cazibesidir. Bir de buna manevi boyut – çarpık da olsa (ki öyle olmuştur) – *şehirli olma* "sınıf atlaması" da eklenince, şehirlere adeta "balık istifi" yığılma gerçekleşmiştir, gerçekleşmektedir. Böylelikle "Kentleşen Gecekondular yada Gecekondulaşan Kentler Sorunu" (Heper, 1982) kent ve kentleşmeyi çalışan sosyal bilim insanlarının önünde adeta aşılmaz bir *engel* olarak çıkmış bulunmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz "Şeherli" olma, Türkiye'nin sosyo-kültürel bütününde nasıl ki "medeni olma" veya "sınıf atlamış olma" anlamına gelmekte ise, Köylü olmanın da "ilkel" veya "gelişmemiş, geri kalmış ve/ya cahil" anlamına geldiği bilinmektedir. Bu *yerleşmiş* kültürel algı, bireylerin, ailelerin köyden kente göç etmesinde adeta "boynuzun kulağı

geçmesi" anlamında, temel olan ekonomik faktörü aşan bir "itici güç" rolü oynamaktadır. Köylülük, daha kaliteli – en azından daha huzurlu – bir hayat bulmayacağını bilerek/kabullenerek Şehirliliğe rağbet etmektedir. Yani kentlerdeki yaşam kalitesinin ciddi boyutlarda köy/kır yaşam kalitesine göre giderek bozulmasına rağmen şehre göç devam etmektedir. Bu nedenle köylere "marjinal" dönüşler nüfus rakamlarındaki demografik haritayı değiştirmekten uzak kalmaktadır.

Kent yaşamındaki sorunlar, insan doğasının maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamadaki zafiyetler, hatta tersine gelişen kirlenme, gıda ürünlerinin fabrikasyon işlenmişliklerinin neden olduğu "kent hastalıkları", özellikle ciddi oranda artan kanser ve diyabetik vakaları, köyün daha sarih/organik yaşamına dönüşte bir somutlaşmaya geçme yönünde bir "itici-güç" olamamaktadır. Çünkü kentli yaşamın köyden aldığı "köylü" nüfusta sindirttiği kültürde, maddi ihtiyaçların karşılanmasının *amaç* hâline gelerek "yemek için yaşam" denebilecek bir *gelenekleşme* görülmektedir. Bu da Batı kentleşmesindeki "*bestialization*"[10] diye ifade edilen *maddiyatlaşma*ya, diğer bir ifadeyle *ruhsuzlaşma*ya götürmektedir. Modernite kentleşmesinin toplum yapılarında ürettiği "yan tesir" olarak ruhsuzlaşma, üretim-tüketim yoğunlaşması ile giderek gelişip derinleşmiş bir *asıl tesir* haline dönüşme eğilimindedir. Başka bir deyişle, kentleşmenin şehir nüfuslarındaki aşırı-ötesi istiflenmeyi ve maddiyatlaşmayı tersine (köye, kırsal yaşama) cevirecek bir itici gücün biriktiği söylenebilir. Ancak bu *birikim*in ne zaman veya nasıl kinetiğe dönüşeceğini şimdiden kestirmek ise zordur.

Özetle, bu *potansiyel itici-güç* henüz bir takım somut "geri-göç" hareketlerine sebebiyet vermekten uzak görünmektedir. Her ne kadar kent burjuvazisi (büyük iş dünyası mensupları) bu durumun farkında olup – köye dönme biçiminde değil ama – kırsal alan yaşamına geçse de, genel nüfus içindeki sayısal küçüklüğünden dolayı, bu geçiş kent nüfusundaki ölçüsüz/dengesiz yoğunlaşmayı etkileyecek bir nicelik olamamaktadır. Bunun alt sınıflara (ortalama vatandaşa) sirayeti gerçekleşmedikçe, çarpık/çıplak kentleşmedeki sorunlar aşılamayacaktır.

Modernleşme veya modernite, şüphesiz ki insanlığın toplumsallaşmasında ve insansal gelişmede bir sıçramadır. Ulaşım ve iletişim teolojisindeki gelişmeleriyle, yerküreyi küçülterek adeta bir köye çeviren sıçramalarıyla insansal gelişmede devasa bir hamledir. Ancak Küresel finans kapitalizm, modernleşmeyi sıçratarak insanlığı "post-modernite" adlandırmasıyla yeni bir toplumsal çağa atlatırken, şehirlerdeki çarpık – ve çıplak – kentleşme sorunları insanlaşma sürecinde bir duraklamaya sebep olmuş durumdadır. Böyle bir "duraklama" ile de giderek karmaşıklaşan ve post-modernite şeklinde kavramsallaştırılan *çağsal sıçrama*nın tanımında sosyal bilim çalışanları zorlanmaktadırlar. Post-modern diye bir toplumun ne anlama geldiği üzerine yapılan felsefi, tarihsel ve sosyolojik çalışmalarda ciddi muğlaklıklar, çelişkiler, zorlanmalar yaşanmaktadır.

Bu mini çalışmamızda post modern toplumun yeniden tanımlanması gibi bir işe kalkışacak değiliz şüphesiz. Ancak bilinen bu tanımlamalarda yaşanmakta olan zorlanmayı kolaylaştıracak bir somut kriter aranacaksa eğer, bunun, *yaşamın kentten kıra/köye yeniden dönüşü* olabileceğini söylemeye cesaret edeceğiz. Ve eğer bilimsel gelişmeler ve buna tekabül eden ekonomik gelişmeler, temelde/özde insanın hayat kalitesine – maddi ve manevi – bir katkı olarak anlaşılması gerekecekse, biz böyle bir *yeniden köyleşme* kriterini önerme cesaretinde ısrar edeceğiz.

Tunceli özgül örneklemi merkezindeki bu oldukça sınırlı çalışmamız, evrensel olabilecek bir toplumsal kritere uzanması olasıdır, anlaşılırdır. Klasik kentleşmeyi bile yaşamamış/yaşayamamış (sadece büyük metropollere değil hemen bütün şehirlerin köyden-kırdan yığınsal göçler almasının önüne geçilemezken) bu ilin – şehri ve köyüyle – göç vermesi, adeta insansızlaşması; post-modern toplumun aslında ne olması gerektiği, insan

[10] Hayvanî doğa eksenli yaşam tarzı.

yaşamının maddiyatına ve maneviyatına anlamlı bir girişin nereden başlaması gerektiği konusunda "mini" bir *somutluk* sunabilir.

Böyle bir temelden, neredeyse olmayan bir Tunceli ekonomisi üzerinden; devletin yaygın tarımsal teşvikleri, ciddi hayvancılık teşvik kredileri ve hayatın sağlığıyla birlikte insanın maneviyatına da dokunacak organik üretim teşvikleriyle bir "küçük" post-modernite projesi Türkiye'ye hatta insanlığa takdim edilebilir.

Devletin sadece ekonomi değil, kültür ve sanat ile alakalı kurumları iş dünyasını ve iş hayatını; hayatın yeniden doğaya, yaylaya, köye/kıra dönüş projelerine yönlendirmesi gerekmektedir. Özellikle dünyanın dizginsiz finans sermayesinin, Türkiye'nin büyümesi ve coğrafyası etrafında etkili olma emarelerini gördükçe yoğunlaştırdığı bir takım "küresel" operasyonlar etkisiz kılınmaya çalışılacaksa; Anadolu ve Mezopotamya'nın zengin hayatî rezervlerine sırtını dayamak üzere "yeniden köye dönüş" temelindeki *yerli* projeleri ilk elden gündemleştirerek küçük somutluklarla işe başlaması elzem görünmektedir.

Kaynakça

Adıgüzel, Y., 2018. *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel.

Ağanoğlu, H. Y., 2001. *Göç: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi*, İstanbul: Kum Saati.

Aksu, L. 2011. Dünya'da ve Türkiye'de Nüfus Analizleri. *Sosyoloji Konferansları*, 219-309.

Bal, H., 2015. *Kent Sosyolojisi,* İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Es, M., Ateş, H., 2004. "Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Sosyal Siyaset Konferansları*, 48. Kitap, İstanbul, 205-248.

Heper, M., 1982. "Kentleşen Gecekondular yada Gecekondulaşan Kentler Sorunu", *Kentsel Bütünleşme*, Ankara: TGAV Yayınları.

İşbir, E., 1986. *Şehirleşme ve Meseleleri,* Ankara: Ocak Yayınları.

Keleş, R., 1993. *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

Özgür, E. M., 1998. *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara: GMC.

Uğurlu, Ö., 2017. "Kentlerin Tarihsel Gelişimi", Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, ve M. Şiriner (Der.), *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, İstanbul: Örgün Yayınevi.

Yalçın, C., 2004. *Göç Sosyolojisi,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Tablolar ve Fotoğraflar

Tablo 1: Tunceli'de göç etme eğilimi

Göç etmeyi düşünüyor musunuz?	Evet	Hayır	**Toplam**
Çalışır	43 **% 28.5**	108 **% 71.5**	**151** % 62.4
İşsiz	12 **% 19.7**	49 **% 80.3**	**61** %
Diğer/Emekli	2 **% 7**	28 **% 93**	**30** %
Toplam	**83**	**159**	**242**

Pülümür Köyleri

Tablo 2: Köylere göre Tunceli Pülümür ilçesi nüfusu (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] nüfus veri tabanından alınmıştır)

Köy adı	**Toplam Nüfus**	Erkek	Kadın
AĞAŞENLİK KÖYÜ	**14**	11	3
AKDİK KÖYÜ	**13**	9	4
ALTUNHÜSEYİN KÖYÜ	**13**	5	8
ARDIÇLI KÖYÜ	**13**	8	5
BARDAKÇI KÖYÜ	**29**	15	14
BAŞKALECİK KÖYÜ	**50**	32	18
BOĞALI KÖYÜ	**18**	9	9
BOZAĞAKARADERBENT KÖYÜ	**31**	16	15
ÇAĞLAYAN KÖYÜ	**22**	9	13
ÇAKIRKAYA KÖYÜ	**28**	12	16
ÇOBANYILDIZI KÖYÜ	**50**	24	26
DAĞBEK KÖYÜ	**26**	14	12
DAĞYOLU KÖYÜ	**100**	70	30
DEREBOYU KÖYÜ	**28**	15	13
DEREKÖY KÖYÜ	**42**	23	19
DERİNDERE KÖYÜ	**40**	21	19
DOĞANPINAR KÖYÜ	**165**	106	59
EFEAĞILI KÖYÜ	**12**	6	6
ELMALI KÖYÜ	**69**	52	17
GÖCENEK KÖYÜ	**7**	4	3

GÖKÇEKONAK KÖYÜ	**28**	16	12
HACILI KÖYÜ	**25**	10	15
HASANGAZİ KÖYÜ	**102**	72	30
KABADAL KÖYÜ	**16**	9	7
KANGALLI KÖYÜ	**36**	19	17
KARAGÖZ KÖYÜ	**16**	11	5
KAYIRLAR KÖYÜ	**17**	8	9
KAYMAZTEPE KÖYÜ	**7**	4	3
KIRDIM KÖYÜ	**45**	25	20
KIRKLAR KÖYÜ	**34**	21	13
KIRKMEŞE KÖYÜ	**30**	18	12
KIZILMESCİT KÖYÜ	**15**	13	2
KOCATEPE KÖYÜ	**127**	83	44
KOVUKLU KÖYÜ	**46**	28	18
KÖZLÜCE KÖYÜ	**20**	11	9
KUZULCA KÖYÜ	**36**	21	15
MEZRA KÖYÜ	**100**	70	30
NOHUTLU KÖYÜ	**8**	4	4
SAĞLAMTAŞ KÖYÜ	**35**	20	15
SALKIMÖZÜ KÖYÜ	**44**	24	20
SARIGÜL KÖYÜ	**19**	13	6
SENEK KÖYÜ	**29**	14	15
SÜLEYMANUŞAĞI KÖYÜ	**23**	12	11
ŞAMPAŞAKARADERBENT KÖYÜ	**16**	8	8
TAŞLIK KÖYÜ	**17**	10	7
TURNADERE KÖYÜ	**46**	27	19
ÜÇDAM KÖYÜ	**25**	14	11
ÜNVEREN KÖYÜ	**35**	17	18
YARBAŞI KÖYÜ	**28**	18	10

Mazgirt Köyleri

Tablo 3: Tunceli'nin en fazla köy sayısıyla Mazgirt ilçesi köylerinin nüfusu

Köy adı	**Toplam Nüfus**	Erkek	Kadın
AĞAÇARDI KÖYÜ	**114**	52	62
AKDÜVEN KÖYÜ	**140**	91	49
AKKAVAK KÖYÜ	**44**	19	25

AKTARLA KÖYÜ	**58**	31	27
AKYÜNLÜ KÖYÜ	**23**	10	13
ALANYAZI KÖYÜ	**55**	26	29
ALHAN KÖYÜ	**51**	24	27
ANITÇINAR KÖYÜ	**50**	24	26
ASLANYURDU KÖYÜ	**214**	131	83
AŞAĞIOYUMCA KÖYÜ	**17**	6	11
AŞAĞITARLACIK KÖYÜ	**49**	25	24
ATAÇINAR KÖYÜ	**93**	69	24
AVUNCA KÖYÜ	**54**	26	28
AYDINLIK KÖYÜ	**25**	11	14
AYVATLI KÖYÜ	**20**	13	7
BALKAN KÖYÜ	**61**	36	25
BEŞOLUK KÖYÜ	**38**	17	21
BEYLERMEZRASI KÖYÜ	**30**	16	14
BULGURCULAR KÖYÜ	**63**	48	15
ÇATKÖY KÖYÜ	**49**	24	25
DALLIBEL KÖYÜ	**64**	35	29
DANABURAN KÖYÜ	**96**	56	40
DARIKENT KÖYÜ	**313**	178	135
DAYILAR KÖYÜ	**13**	8	5
DAZKAYA KÖYÜ	**24**	12	12
DEMİRCİ KÖYÜ	**54**	25	29
DEMİRKAZIK KÖYÜ	**11**	6	5
DOĞANLI KÖYÜ	**47**	22	25
DOĞUCAK KÖYÜ	**73**	44	29
GEÇİTVEREN KÖYÜ	**77**	37	40
GELİNCİK KÖYÜ	**37**	19	18
GELİNPINAR KÖYÜ	**38**	22	16
GÖKTEPE KÖYÜ	**234**	121	113
GÜLEÇ KÖYÜ	**31**	18	13
GÜMÜŞGÜN KÖYÜ	**49**	27	22
İBİMAHMUT KÖYÜ	**85**	45	40
İSMAİLLİ KÖYÜ	**122**	58	64
KALAYCI KÖYÜ	**51**	27	24
KALE KÖYÜ	**44**	35	9
KARAYUSUF KÖYÜ	**27**	12	15
KARSAN KÖYÜ	**135**	63	72
KARŞIKONAK KÖYÜ	**57**	24	33
KARTUTAN KÖYÜ	**12**	7	5

KAVAKTEPE KÖYÜ	**26**	15	11
KAYACI KÖYÜ	**31**	18	13
KIZILCIK KÖYÜ	**87**	42	45
KIZILKALE KÖYÜ	**173**	103	70
KOÇKUYUSU KÖYÜ	**47**	22	25
KOYUNUŞAĞI KÖYÜ	**40**	22	18
KUŞAKLI KÖYÜ	**20**	10	10
KUŞHANE KÖYÜ	**9**	6	3
OBRUKKAŞI KÖYÜ	**13**	7	6
OBUZBAŞI KÖYÜ	**40**	18	22
ORTADURAK KÖYÜ	**27**	15	12
ORTAHARMAN KÖYÜ	**83**	38	45
OTLUKAYA KÖYÜ	**38**	18	20
OYMADAL KÖYÜ	**39**	18	21
ÖRENİÇİ KÖYÜ	**17**	11	6
ÖZDEK KÖYÜ	**89**	45	44
SARIKOÇ KÖYÜ	**27**	12	15
SÖKÜCEK KÖYÜ	**32**	18	14
SÜLÜNTAŞ KÖYÜ	**78**	40	38
TEMÜRTAHT KÖYÜ	**108**	60	48
YAŞAROĞLU KÖYÜ	**68**	35	33
YAZELİ KÖYÜ	**51**	28	23
YELDEĞEN KÖYÜ	**26**	14	12
YENİBUDAK KÖYÜ	**18**	14	4
YUKARIOYUMCA KÖYÜ	**28**	12	16

Tunceli'de Göç Soruları

Tablo 4: Tunceli'den ezici oranda memleketini sevenlerin "istikrarlı" göçü

Soru	**Cevaplar**					**Toplam**
Cinsiyet	Kadın		Erkek		Diğer	**242**
	80 **% 33**		162 **% 67**			
Yaş	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	**242**
	55	72	52	33	30	
İş durumu	Çalışır		İşsiz		Diğer/emekli	**242**
	151 **% 62.4**		61 **% 25.2**		30 **%12.4**	
Buralı mısınız?	Evet		Hayır		Diğer	**242**
	213		26		3	

<table>
<tr><td></td><td colspan="2">% 88</td><td colspan="2">% 10.7</td><td colspan="2">% 1.3</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Nereden geldiniz?</td><td colspan="2">Köy</td><td colspan="2">İlçe</td><td colspan="2">Diğer/merkez</td><td rowspan="2">242</td></tr>
<tr><td colspan="2">99
% 41</td><td colspan="2">56
% 23</td><td colspan="2">87
% 36</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Göç etmeyi düşünüyor musunuz?</td><td colspan="2">Çalışır</td><td colspan="2">İşsiz</td><td colspan="2">Diğer/Emekli</td><td rowspan="2">242</td></tr>
<tr><td>Evet
43
%28.5</td><td>Hayır
108
% 71.5</td><td>Evet
12
% 19.7</td><td>Hayır
49
% 80.3</td><td>2</td><td>28</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Burayı seviyor musunuz?</td><td colspan="2">Evet</td><td colspan="2">Hayır</td><td colspan="2">Diğer</td><td rowspan="2">242</td></tr>
<tr><td colspan="2">222
%91.7</td><td colspan="2">7
%3</td><td colspan="2">13
%5.3</td></tr>
</table>

İngiltere'de Köy

Tunceli'de köy

İstanbul'da TOKİ Evleri (Dikey mimari/yerleşim**)**

Londra'da Orta ve Alt-sınıf Evleri (Yatay mimari/yerleşim**)**

GÖÇÜN EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNE ETKİSİ: TR22 BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Alpaslan SEREL

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

aserel@bandirma.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Emin ERÇAKAR

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

mercakar@bandirma.edu.tr

Arş. Gör. Hüseyin GÜVENOĞLU

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

hguvenoglu@bandirma.edu.tr

Özet

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibariyle göç alan ve göç veren transit geçiş güzergâhı olan bir ülke konumundadır. Bu jeostratejik konum sebebiyle ülkemizde çok farklı biçimlerde göç akınlarının hemen her türlüsüne rastlanmaktadır. Göç konusu Türkiye'nin önemli gündem maddelerinden biri olarak karşımızda dururken, 2030'lu yıllarla birlikte nüfusa dair demografik yapının tersine dönmesi, ya da diğer bir ifadeyle yaşlı nüfusun, genç nüfusa oranla genel nüfus içindeki payının çok daha fazla artacak olması, var olan net göç oranının pozitif oranlarda seyretmesi gibi nedenler bu durumun ortaya çıkmasında rol oynamaktadır.

Ülkemizin son yıllarda büyük mücadele içerisinde olduğu ve epey mesafe aldığı göç olgusu ve düzensiz göçün bir ürünü olarak insan ticareti ile mücadele konusunda da değerlendirmeler yapılacak olursa, öncelikli yapı olarak yer alan uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlar diğer bir ifadeyle "mülteci" ve "sığınmacılardan" oluşmaktadır. Ülkemizdeki mültecilerin büyük bir kısmı ülkelerinde rejim sorunu yaşayan başta Suriye, Irak, İran, Afganistan ve Somali'den gelerek sığınma talebinde bulunmaktadırlar. Bu kitlelerin en büyük sorunları mültecilerin her ülkede karşı karşıya olduğu sağlık, barınma ve eğitim gibi problemlerdir. Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan mülteci statüsündeki kitlelerin ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda ilgili tüm ulusal ve yerel ölçekteki kamu kuruluşları ve kamuoyunda sorunların algılanması ve çözüme kavuşturulması konusundaki farkındalığın artırılmasına ilişkin eğitim ve tanıtma çalışmaları önem taşımaktadır.

Makroekonomik açıdan bu gibi faktörler etken konumdayken, çalışmamızda genel durumun yanı sıra TR22 Bölgesini teşkil eden Balıkesir ve Çanakkale illerimizin ekonomik anlamda bu durumdan ne derece etkilendiği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Ekonomik Kalkınma, TR22 Bölgesi**.**

IMPACT OF MIGRATION ON ECONOMIC DEVELOPMENT: THE EXAMPLE OF TR22 REGION

Abstract

Turkey is a country with a transit route that emigration and immigration as its geographical position. Due to this geostrategic location, almost all kinds of immigration flows are encountered in our country in many different forms. As the issue of migration is one of Turkey's important agenda items, the reversal of the demographic pyramid with the years 2030, in other words, the elderly population will increase much more than the young population, and like to watch the already net migration rate of surplus value causes of this condition play a role in the emergence.

In the case of migration, if assessments are made to fight human trafficking, which is considered to be a product of the irregular migration that our country has recorded in recent years, the people who need international protection in the first group are "refugees" and composed of "asylum seekers". The majority of the refugees in our country are suffering from the problem of regime in their countries and are seeking asylum from Syria, Iraq, Iran, Afghanistan and Somalia. The biggest problems of refugees are health, housing and education as in every country. The training studies on raising awareness of public institutions in all relevant national and local levels and public opinion on the needs of people who need international protection are crucial.

In macroeconomic terms, these factors are in the active position, as well as the general situation in our study of the region of Balikesir and Çanakkale which constitute the TR22 Region, are affected by this situation economically will be examined.

Key Words: Migration, Economic Development, TR22 Region.

Giriş

Göç, ekonomik, sosyal, siyasal, dini ve diğer nedenlerden dolayı kişilerin veya toplulukların sürekli ya da geçici bir süre için bir yerden (bölgeden) bir başka yere (bölgeye) gitmesi şeklinde gerçekleştirmiş oldukları coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer tanıma göre göç, coğrafi yer değiştirme işleminin ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal boyutlarıyla toplum yapısında değişime yol açan nüfus hareketi şeklinde ifade edilmektedir (Özer, 2004: 11). Göç genel olarak sosyal bir hareket olarak nitelendirilse de gerçekte hayatın her alanında etkisini gösteren bir eylemdir. Göç olgusu özünde bir yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmış olsa da niteliği açısından toplumun ekonomik, siyasal ve sosyal yapısıyla yakından ilişkili bir sosyal olaydır (Sayın ve diğerleri, 2016: 2).

Göçler genel olarak teoride iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç, bir ülkenin sınırları içinde bireylerin veya toplulukların yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Dış göç ise bireylerin veya toplulukların ülkelerinin sınırları dışına çıkarak faklı ülkelere göç etmesi şeklinde ifade edilmektedir (Sağlam, 2006: 34; Çelik, 2007: 88; Aksu ve Sevil, 2010: 134; Sayın ve diğerleri, 2016: 2). Bu ikili ayrımdan sonra göçler içeriğine, niteliğine ve kapsamına göre kategorize edildiğinde mevsimlik göçler, sürekli-geçici göçler, gönüllü-zorunlu göçler ve emek göçleri iç göçleri oluştururken; işçi göçleri, beyin göçleri, mübadele göçleri, siyasal ve sosyo-ekonomik göçler ise dış göçleri oluşturmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 169; Günay ve diğerleri, 2017: 39).

Dünyada göç hareketlerinin oluşmasında bazı nedenler etkili olmaktadır. Bu nedenler sosyal, ekonomik, siyasal, güvenlik ve doğal nedenler şeklinde sıralanabilmektedir. Göç hareketleri de bu nedenlere bağlı olarak meydana gelir ve şekil alır (Günay ve diğerleri, 2017: 39). Son yarım yüzyılda göç hareketlerinde hem nicel olarak hem de nitel olarak bir değişim olduğu görülmektedir. Bu değişim genel olarak dört faktöre dayandırılmaktadır. Birinci faktör, küreselleşme dinamiklerindeki hareketlilik sonucunda birçok kişinin ve buna bağlı olarak ülkenin göç hareketlerine katılmasıdır. İkinci faktör, göç hareketlerinin yönündeki değişimdir. İlk zamanlarda güney-kuzey yönlü gerçekleşen göç akınları zamanla güney-güney, kuzey-kuzey yönlü de gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum göç hareketine konu olan kaynak ve hedef ülkelerin çeşitlenmesine yol açarak göç hareketlerinin türlerini, nedenlerini ve sonuçlarını etkilemiştir. Üçüncü faktör, zamanla farklı özellikler kazanan göç akınları hem kaynak hem de hedef ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal yapılarını etkilemeye başlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda da göç akınlarının düzenlenmesi, denetlenmesi ve yönetilmesi gerekliliği gündeme gelmiştir. Dördüncü faktör ise demografik özelliklerde meydana gelen değişimdir. Bu değişimin en önemli etkeni çok sayıda kadının göç hareketlerine katılmasıdır. Kadının iş hayatındaki yerinin giderek artması ve buna bağlı olarak ev içi bakım hizmetlerini yapabilecek kadın işgücü talebinin artması, yabancı eş sayısının artması gibi etkenler kadının göç hareketleri içinde yer almasına yol açmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 2)

1. Türkiye'de Göç Hareketlerinin Gelişimi

Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar ülkemizde hem iç göç hem de dış göç hareketleri sıkça görülmüştür. 1950'li yıllarla birlikte sanayi, ulaşım ve iletişim alanlarında yaşanan gelişmeler Türkiye'de iç gözü hızlandıran etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde başlayan köyden kente göç olgusu günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Türkiye göç hareketlerinin yaşandığı Transit bir ülke niteliği taşımasında dolayı göç hareketlerinin tamamı ülkemizde görülmektedir. Ayrıca Türkiye'ye dört farklı ana grup tarafında göç etme eyleminin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu gruplar; uluslararası korumaya ihtiyaç duyan gruplar, düzenli göçmenler, düzensiz göçmenler ve iç göçtür (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 1).

Türkiye'de 1950'li yıllarda sanayileşme ve kentleşme alanlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak iç göç olgusu hız kazanmıştır. İlk olarak sanayileşme süreciyle birlikte işsiz olan tarım işçileri çalışmak için fabrikaların bulunduğu kentlere göç etmişlerdir. Kentlere yönelik bu göç hareketleri bir plan program dahilinde yapılmadığı içinde bir çok sorunun yaşanmasına neden olmuştur (Koçak ve Terzi, 2012: 164). Türkiye'de ilk zamanlarda sorun olarak görülmeyen köyden kente göç akınları devlet tarafından desteklenmiştir. Fakat ilerleyen süreçte kentsel alanlarda görülen sosyal ve ekonomik sorunlar bu göç akınının sorun teşkil ettiğinin farkına varılmasında etkili olmuştur. İlerleyen süreçte köyden kente göç akınının engellemesine ilişkin politikalar yürütülmüştür (Güreşçi, 2010: 77).

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler Türkiye'yi kaynak ülke Batı Avrupa'yı ise hedef ülke konumuna getirerek göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Batı Avrupa ülkelerinin savaş sonrasında üretim süreci için yoğun bir şekilde işgücü talep etmişlerdir. Bu süreçte Türk hükümeti de 1960'lı yıllarda istihdam imkanı sağlayamadığı işgücünü uluslararası göç sistemine dâhil ederek ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlaması adına üç hedefe ulaşmak istemiştir. Bu hedefler; işgücünün atıl kalmasını önlemek, göç eden işgücün kazancından faydalanmak ve son olarak göç eden işçilerin kazanacakları niteliklerden yararlanmaktır. Bu doğrultuda 1961-1974 dönemi içerisinde özellikle Batı Avrupa'ya çok sayıda işgücü göçü yaşanmıştır. Türkiye 1961'de Almanya ile 1964'de Avusturya, Belçika ve Hollanda ile 1965'te Fransa ile ve 1967'de İsveç ile konuk işçi programı anlaşması imzalanmıştır. Bu konuk işçi programları kısa süreli ve

çalışma amaçlı kriterler doğrultusunda imzalanmıştır. 1970-1980 döneminde yaşanan enerji krizleri nedeniyle Batı Avrupa ile Türkiye arasındaki göç hareketleri bazı yıllarda sekteye uğrasada devam etmiştir. 1990'lı yıllarla birlikte uluslararası sermaye hareketlerinin ve dış ticaretin etkisiyle Türkiye'den Avrupa dışında, Rusya, Afrika, Orta ve Uzak Doğu gibi bölgelere de göç akını başlamış ve bu akın günümüzde tüm dünyaya yapılmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 8-11).

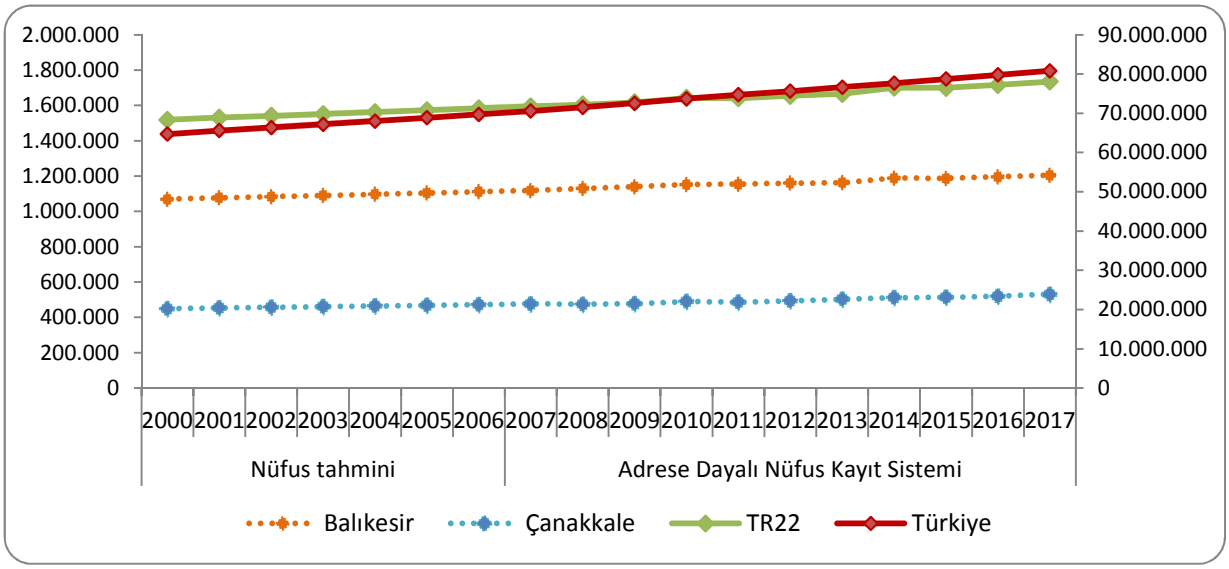
Türkiye dışarıya göç verdiği gibi aynı şekilde dışarıdan göç alan bir ülke özelliği taşımaktadır. Türkiye'ye yurtdışından gelen göç olgusu iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar düzenli ve düzensiz göçlerdir. Düzenli göç, yasal ve kayıt kuralları çerçevesinde Türkiye'ye eğitim veya çalışma amaçlı gelen kişilerce ve oturma ve çalışma izni olan ailelerce gerçekleştirilen göçtür. Düzensiz göç ise transit göç, mekik göçü, mülteci ve sığınmacı hareketlerini içeren yasadışı ve kayıtdışı özellikler taşıyan göçtür (İçduygu ve diğerleri, 2014: 223). Ülkemizdeki mültecilerin çoğunluğu ülkelerinde rejim sorunu yaşayan başta Suriye, Irak, İran, Afganistan ve Somali'den gelerek sığınma talebinde bulunmaktadırlar. Mültecilerin en büyük sorunları her ülkede olduğu gibi sağlık, barınma ve eğitimdir.

2. TR22 Bölgesinin Ekonomik ve Sosyal Görünümü

Bölgesel istatistiklerin toplanması, bölgelere ilişkin sosyo-ekonomik analizlerin yapılması, bölgelerde izlenecek politikaların çerçevelerinin tespit edilmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine (NUTS) uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanının oluşturulması adına Türkiye genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır. Bu sınıflandırmada Türkiye 26 alt bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerden biride Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan TR22 Bölgesi'dir (Özçağlar, 2003: 11).

TR22 Bölgesinin kapsadığı Balıkesir ve Çanakkale illeri tarihi, turistlik ve kültürel değerlere sahiptir. Bölgenin Ege ve Marmara bölgesi arasında yer alması ve her iki denize de kıyısının olması, İstanbul, İzmir, Bursa, Kocaeli gibi büyük kentlere yakın olması, çeşitli ulaşım olanaklarına sahip olması gibi faktörler bölgenin önemli bir jeopolitik konuma sahip olduğuna işaret etmektedir. Bölgenin ekonomisinde tarım ve hayvancılık, tarıma dayalı sanayi, turizm ve madencilik gibi sektörler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bölge yenilenebilir enerji sektörü açısından öneme sahiptir. Bölgede üretimi yapılan tarımsal ürünler genel olarak ayçiçeği, mısır, çeltik, zeytin ve zeytinyağı, salçalık biber ve domatestir. Üretimi yapılan hayvansal ürünler ise genel olarak beyaz ve kırmızı et, yumurta, süt ve süt ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede tarıma dayalı sanayi gelişim göstermektedir. Bu kapsamda da sanayi ürünleri gıda, tarım makinaları, orman ve ağaç ürünleri şeklinde sıralanabilmektedir. Bölgenin başlıca maden ürünleri bor, mermer, seramik mamulleri, çimento, inşaat demir ve çeliğidir. Bölgede güneş, rüzgar, jeotermal ve biyogaz gibi yenilenebilir enerji kaynakları bulunmaktadır. Ayrıca bölgenin iki denize kıyısının olması bölgede deniz turizminin gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır (GMKA, 2014: 30).

Grafik:1. Bölge ve Türkiye Nüfusundaki Gelişmeler.

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri.

Grafik 1'de TR22 Bölgesinde ve Türkiye genelinde 2000-2017 dönemine ilişkin nüfus verileri gösterilmiştir. Söz konusu dönem boyunca Balıkesir ilinin nüfusu Çanakkale ilinin nüfusunun 2 katından fazla olmuştur. TR22 Bölgesi nüfusu 2000-2009 döneminde Türkiye nüfusu ortalamasının üzerinde seyrederken, 2011-2017 döneminde Türkiye nüfusu ortalamasının altına düşmüştür. TR22 Bölgesinde nüfus büyüklüğünde öne çıkan merkezler; Balıkesir Merkez, Çanakkale Merkez ile Balıkesir'in Bandırma ve Edremit ilçeleridir. Grafik 1'deki verilerin tablo haliyle gösterimi tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde TR22 bölgesinde 7 yıl içerisinde önemli bir nüfus artışı olmadığı görülmektedir. 2017 yılında Türkiye nüfusu 80.810.525 kişi olarak gerçekleşirken nüfusun % 2,15'i (yani 1.735.241 kişi) TR22 Bölgesinde yer almaktadır.

Tablo: 1. Yıllara Göre Nüfustaki Değişim (kişi).

Toplam Nüfus	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Balıkesir	1.152.323	1.154.314	1.160.731	1.162.761	1.189.057	1.186.688	1.196.176	1.204.824
Çanakkale	490.397	486.445	493.691	502.328	511.790	513.341	519.793	530.417
TR22	1.642.720	1.640.759	1.654.422	1.665.089	1.700.847	1.700.029	1.715.969	1.735.241
Türkiye	73.722.988	74.724.269	75.627.384	76.667.864	77.695.904	78.741.053	79.814.871	80.810.525

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo: 2. Nüfus Beklenti ve Projeksiyonları

İl / Bölge	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2018-2025 Değişim
Balıkesir	1.213.811	1.222.872	1.231.730	1.240.359	1.248.754	1.256.873	1.264.671	1.272.092	58.281
Çanakkale	535.284	541.903	548.367	554.761	561.192	567.672	574.165	580.627	45.343
TR22	1.749.095	1.764.775	1.780.097	1.795.120	1.809.946	1.824.545	1.838.836	1.852.719	103.624
Türkiye	81.867.223	82.886.421	83.900.373	84.908.658	85.911.035	86.907.367	87.885.571	88.844.934	6.977.711

Kaynak: TÜİK, GMKA.

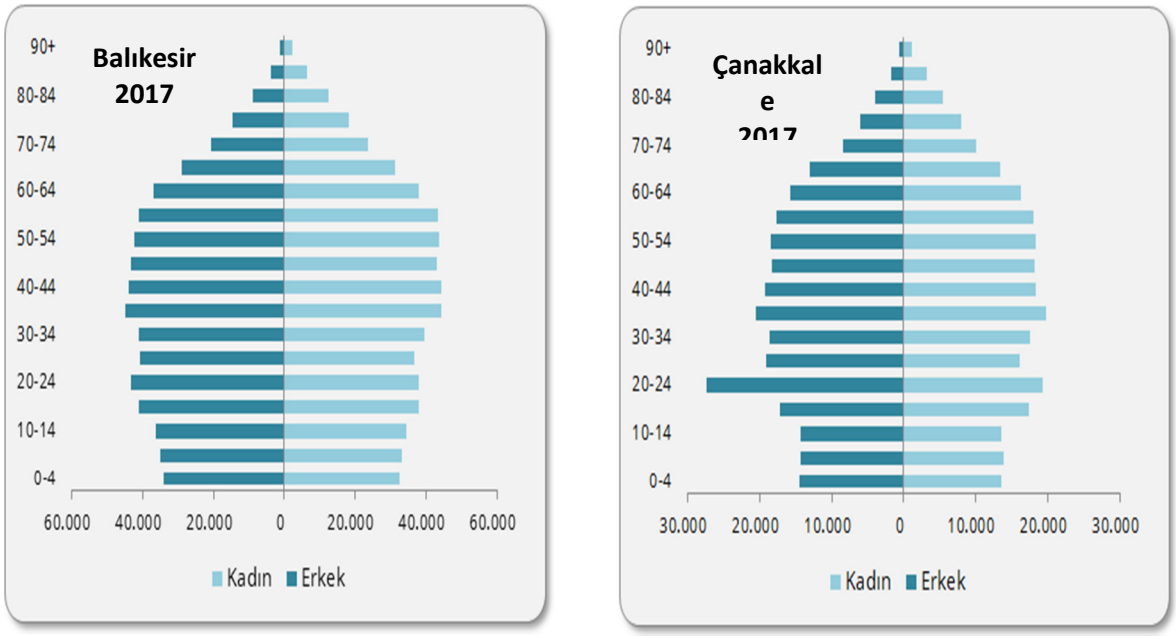
Tablo 2'de TR22 Bölgesinde ve Türkiye genelinde 2018-2025 dönemi için nüfus beklentileri gösterilmiştir. Türkiye genelinde yaklaşık 7 milyonluk bir nüfus artışı beklenirken TR22 Bölgesinde 100 bin civarında bir nüfus artışı beklenmektedir. Türkiye geneli beklenen 7 milyonluk artış 26 bölgeye oranlandığında bölge başına ortalama yaklaşık 270 bin lik bir nüfus artışı beklenmektedir. TR22 Bölgesinin yaklaşık 100 binlik nüfus artış beklentisi ile ortalama artışın çok altında kaldığını söyleyebiliriz. Grafik 1, tablo 1 ve tablo 2 incelendiğinde TR22 bölgesinin nüfus ortalamasının Türkiye ortalamasının altında kaldığı, bölgede nüfusun çok yüksek olmadığı ve bu durumun 2025 yılında da devam edeceği görülmektedir.

Tablo:3. TR22 Bölgesi ve Türkiye'nin Ortanca Yaş Durumu.

Ortanca Yaş	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Balıkesir	34,9	35,4	35,8	36,2	36,8	37,2	37,7	38,6	38,8	39,1	39,4
Çanakkale	35,4	35,9	36,2	36	37	37,2	37,3	37,8	38,1	38,5	38,5
Türkiye	28,3	28,5	28,8	29,2	29,7	30,1	30,4	30,7	31	31,4	31,7

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo 3!te TR22 Bölgesinin ve Türkiye'nin 2007—2017 dönemine ait ortanca yaş durumuna ilişkin veriler gösterilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde Balıkesir ve Çanakkale illerinin ortanca yaş verilerinin söz konusu dönem boyunca Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bu veriler bize TR22 Bölgesinin genç bir nüfusa sahip olmadığını göstermektedir. TÜİK verilerinden de Türkiye'nin en yaşlı illeri arasında Balıkesir ve Çanakkale'nin de bulunduğu bilinmektedir. Tablo 3'ün nüfus piramidi halinde gösterimi aşağıda grafik 2 yer almaktadır. Balıkesir ve Çanakkale illerinin nüfus piramidi incelendiğinde piramidin üçgen şeklinde olması beklenirken ortanca yaşın yüksek olması nedeniyle piramidin orta kısmında belirgin bir şişlik olduğu görülmektedir. Bu veriler bize TR22 Bölgesinin genç bir nüfusa sahip olmadığını bölgede daha çok orta yaşlı bir nüfusun olduğunu göstermektedir.

Grafik:2. TR22 Bölge İllerinin Nüfus Piramidi.

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo: 4. TR22 Bölgesi Net Göç Hızı (‰)

Net Göç Hızı (‰)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Balıkesir	5,57	1,74	1,41	0,44	-0,34	-0,84	14,94	-4,7	4,1	3,01
Çanakkale	4,53	1,28	2,36	3,41	18,15	13,08	13,55	4,08	9,8	10,51
TR22	5,26	1,6	1,69	1,32	5,14	3,34	14,52	-2,06	5,85	5,3

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo 4'te TR22 Bölgesinin net göç hızına ilişkin veriler gösterilmiştir. Net göç hızında bazı yıllarda belirgin artış ve azalışlar olduğu görülmektedir. Çanakkale ilinin net göç hızı Balıkesir ilinin net göç hızından genel olarak fazla olmuştur.

Tablo: 5. TR22 Bölgesi Net Göç Sayıları (kişi).

Net Göç	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Balıkesir	6.278	1.984	1.622	505	-393	-978	17.633	-5.596	4.909	3.627
Çanakkale	2.144	610	1.158	1.655	8.878	6.528	6.889	2.091	5.092	5.548
TR22	8.422	2.594	2.780	2.160	8.485	5.550	24.522	-3.505	10.001	9.175

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo 5'te TR22 Bölgesinde 2008-2017 dönemine ilişkin net göç sayıları gösterilmiştir. Balıkesir ilinde 2014 yılında, Çanakkale ilinde ise 2012 yılında net göç sayılarında artışlar olduğu görülmektedir. Nitekim tablo 4 ve tablo 5'deki veriler TR22 Bölgesinin önemli derecede göç alan bir bölge olmadığını bize göstermektedir.

Tablo: 6. TR22 Bölgesi ve Türkiye'ye İlişkin Temel İşgücü Göstergeleri.

TEMEL İŞGÜCÜ GÖSTERGELERİ-TOPLAM								
Gösterge	2014		2015		2016		2017	
	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	1.329	56.986	1.342	57.854	1.340	58.720	1.356	59.894
İşgücü	638	28.786	633	29.678	651	30.535	675	31.643
İstihdam edilenler	602	25.933	599	26.621	607	27.205	634	28.189
İşsiz	36	2.853	34	3.057	44	3.330	40	3.454
İşgücüne katılma oranı (%)	48,0	50,5	47,1	51,3	48,6	52,0	49,8	52,8
İşsizlik oranı (%)	5,6	9,9	5,3	10,3	6,7	10,9	6,0	10,9
İstihdam oranı (%)	45,3	45,5	44,6	46,0	45,3	46,3	46,8	47,1
İşgücüne dâhil olmayan nüfus	691	28.200	709	28.176	689	28.185	681	28.251

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo 6'da TR22 Bölgesine ve Türkiye'ye ilişkin temel işgücü göstergeleri verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde işgücüne katılım oranının ve işsizlik oranının söz konusu dönem boyunca Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

Tablo: 7. TR22 Bölgesi ve Türkiye'ye İlişkin Faaliyet Kollarına Göre İstihdam (%).

İstihdam Edilenlerin Faaliyet Kollarına Göre Oranı (%)	2013	2013	2014	2014	2015	2015	2016	2016	2017	2017
	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye	TR22	Türkiye
Tarım	36,3	23,6	30,9	21,1	29,6	20,6	29,3	19,5	30,8	19,4
Sanayi	19,3	26,4	21,3	27,9	21,3	27,2	21,2	26,8	20,6	26,5
Hizmet	44,5	50	47,8	51	49,2	52,2	49,5	53,7	48,6	54,1

Kaynak: TÜİK, GMKA.

Tablo 7'de TR22 Bölgesi ve Türkiye'ye ilişkin faaliyet kollarına göre istihdam oranları verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde kişilerin bölgede en çok hizmetler sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. TR22 Bölgesinde tüm yıllarda sanayi ve hizmet sektöründe istihdam edilen oran Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Tarım sektöründe istihdam edilen oran ise tüm yıllarda Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. TR22 Bölgesinde yer alan tarım arazileri verimli ve genel olarak sulanabilir durumdadır. Bu da tarım sektörünün gelişmesinde önemli olmuştur.

Sonuç

Göç olgusu ekonomik, sosyal, siyasal nedenlere bağlı olarak birey veya toplumların yer değiştirme eylemidir. Sanayi devrimi, savaşlar ve küreselleşme gibi tüm dünyayı etkisi altına alan gelişmeler sonucunda göç olgusu da tüm dünyada gündem olmaya başlamıştır. Göç hareketi sonucunda hem kaynak bölge veya ülke hem de hedef bölge ve ülke bu hareketlilikten ekonomik, sosyal ve siyasal olarak etkilenmektedir.

Türkiye'de de tarihsel süreç içerisinde önemli göç hareketleri gerçekleşmiştir. Özellikle II. Dünya savaşı sonrasında Türkiye'den Batı Avrupa'ya doğru yoğun bir işgücü göçü gerçekleşmiştir. Bu göç hareketleri günümüzde tüm dünyaya yapılmaktadır. Dışarıdan Türkiye'ye gelen göç ise düzenli ve düzensiz göç olarak gerçekleşmektedir. Ülkemize eğitim, çalışma ve oturma amaçlı düzenli göç gelmektedir. Ayrıca ülkemize rejim sorunu yaşanan ülkelerden düzensiz göç gelmektedir. Bu düzensiz göç hareketini mülteciler gerçekleştirmektedir.

Türkiye genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmış ve bu bölgelerden biride Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan TR22 Bölgesi'dir. Bu bölge jeopolitik konumu gereği önemli bir yerdedir. Ekonomisi genel olarak tarıma dayalı bu bölgede tarıma bağlı küçük gelişime açık sanayi faaliyetleri de yapılmaktadır. Bölge nüfusu Türkiye ortalamasının altındadır ve bölge fazla göç almamaktadır. Bölgede ortanca yaş kesimi ağırlıktadır. Bölgede genç nüfus fazla değildir. Genç nüfus genelde eğitim ve iş olanaklarının daha yüksek olduğu İstanbul, İzmir, Kocaeli ve Bursa gibi büyük merkezlere göç etmektedir. Bölgenin sahip olduğu sosyo-ekonomik yapısı bölgenin göç almamasında ve hatta göç vermesinde etkili olmuştur.

Kaynakça:

Aksu, H. ve Sevil, Ü. (2010). "Göç ve Kadın Sağlığı", Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2, 3, 133-138.

Çelik, F. (2007). "Türkiye'de İç Göçler: 1980-2000", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 1, 87-109.

Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017), "Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 7, 2, 37- 60.

Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA) https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/TR22-Guney-Marmara-Bolgesi-2014-2023-Bolge-Plani.pdf Erişim Tarihi: 01.12.2018.

Güreşçi, E. (2010). "Türkiye'de Kentten - Köye Göç Olgusu", Doğuş Üniversitesi Dergisi, 11, 1, 77-86.

İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö. F. (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923–2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", Mirekoç Proje Raporları 1/2014 Tübitak 1001_106k291, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, Https://Mirekoc.Ku.Edu.Tr/Sites/Mirekoc.Ku.Edu.Tr/File s/T%C3%Bcbitak%20raporu.Pdf, Erişim Tarihi: 05.12.2018.

Koçak, Y. Terzi, E. (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri", Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3, 3, 163-184.

Özçağlar, A. (2003). "Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları Ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri", Coğrafi Bilimler Dergisi, 1, 1, 3-18

Özer, İ. (2004), Kentleşme, Kentlileşme Ve Kentsel Değişme. Bursa: Ekim Kitabevi.

Sağlam, S. (2006). "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme", Türkiyat Araştırmaları, 5, 34-44.

Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18, 31, 1-13,

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). "Göç", Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

TÜİK, http://www.tuik.gov.tr

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) EĞİTİMİ

Doç. Dr. Ayten AKATAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

aytenakatay@yahoo.com

Özet

Son yıllarda çevreden ekonomiye ve siyasi yönetimlere kadar bireyleri etkileyen pek çok sorun, küresel bir boyut kazanmıştır. Küresel ısınma, çevre kirliliği ve buna bağlı olarak doğal dengenin bozulması, açlık, yoksulluk, deprem finansal krizler, insan hakları ihlalleri gibi sorunların ulus devletler ve hükümetler tarafından ortadan kaldırılması mümkün değildir. Küresel nitelikteki bu sorunların çözümünde, başka aktörlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Ulus devletlerin karşı karşıya oldukları sorunların giderilmesinde hükümetler ve yerel yönetimlerin yanı sıra, tamamen gönüllülük temelinde faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruşlarının etkinliği önemli olmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de söz konusu sorunların çözümü noktasında STK'ların etkin rol almaları beklenmektedir. Ancak ülkemizde henüz bu yönde hizmet sunacak STK yapılanmasının ve anlayışının oluşmadığı görülmektedir. Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) etkin yönetilebilmeleri ve işlevlerini başarıyla yerine getirebilmeleri; mevcut sorunlarını çözmelerine, gönüllülük ruhunu yaratabilmelerine, ihtiyaç duydukları nitelik ve nicelikte insan kaynaklarına sahip olmalarına bağlıdır. Bu ise önemli ölçüde STK'larda kariyer yapmak ve görev almak isteyen profesyonel yöneticilere, profesyonel çalışanlara ve gönüllülere yönelik eğitim programlarının tasarlanması ve yaygınlaştırılması ile mümkün olabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, "Dünyada ve Türkiye'de STK 'lar alanında eğitim vermek amacıyla üniversiteler bünyesinde açılan ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyindeki programlar, STK yapılanmalarında yönetici olarak görev alacak veya proje odaklı çalışacak destek ekiplerinin yetiştirilmesi amacıyla desteklerini kurumsal hale getiren, üniversiteler bünyesinde oluşturulan STK Eğitim ve Araştırma Birimleri konusunda bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, STK Eğitimi.

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION (NGO) EDUCATION IN THE WORLD AND IN TURKEY

Abstract

Nowadays many problems that are affecting individuals such as environmental, economical or political are turning into global problems. To solve the problems of nations such as increasing environmental pollution, deteoriation of natural balance in consequence of global warming, hunger, poverty, natural disasters such as eartquakes and floods, financial crisis, human rights violations; actions of nations and governments are insufficient and other actors are required. The effectiveness of NGOs which uses voluntarism as a base is one of the important actors in solving these global problems.

As it is in the world and Turkey NGOs are expected to contribute in solving aforementioned problems. However it can be observed that in Turkey there still isn't a NGO structuring and conception which could serve in this direction. For Non-Governmental Organizations (NGOs) to function successfully, they need to solve current problems, form a spirit of voluntarism, acquaire human resources at the needed quality and quantity and manage these resources in an

effective way. This becomes possible via the widespread of NGO education programs for professionals, managers and volunteers who want to build a career and work at NGOS .
The purpose of this study is to give information about programs in universities, centers and other practices which provide education in the field of NGOs in the world and in Turkey. These include certificates, minor programs, bachelor degrees, and master degrees.

Keywords: Civil Society, Non-Governmental Organizations, NGO Education.

Giriş

Dünyada ve Türkiye'de üniversiteler düzeyinde STK alanında açılan Ön Lisans, Lisans, Yüksek Lisans programlarının ve merkezlerin açılmasındaki temel amaç STK alanında uzman insan kaynağı (profesyoneller-gönüllüler) ve lider yöneticiler yetiştirmektir. Diğer bir ifadeyle sermaye üzerinden gelir sağlama amaçlı olmaksızın toplumdaki sorunların çözümü noktasında kaynakları bir araya getirerek toplumun belirli bir bölümü arasında yeniden dağıtabilecek STK girişimcisi ve aktivist bireyler yetiştirmektir.
STK eğitimi üniversite bünyesinde ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde açılmış programlarla ve yine üniversite bünyesinde kurulmuş merkezler tarafından gerçekleşmektedir. Eğitimlerde amaç STK alanında uzman, yetkinliklerini geliştirebilen, girişimci, yenilikçi ve kısaca aktif vatandaşları bu kuruluşlara kazandırmaktır. .
Dünyada STK alanındaki çalışmalar sadece üniversiteler düzeyinde gerçekleşmemektedir. Dünyada gönüllülük bilincinin oluşmasına yönelik çalışmalar tabana yayılmıştır. Türkiye'de Üniversiteler bünyesinde, STK Yönetimi ya da STK'lar konusunda faaliyet gösteren programların ve merkezlerin açıldığı görülmekle birlikte yeterli düzeyde değildir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de açılan programlar ve kurulan merkezler sivil topluma ilişkin bilincin gelişmesinde, bilimsel bilginin üretilmesinde ve üretilen bilginin ilgili tüm kesimlerle paylaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1. Dünyada Ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Eğitimi

STK'ların önemli rollerinden biri, devletlerin göze alamadığı inisiyatifleri, başarıyla sergilemeleri ve oluşturdukları kamuoyu sayesinde devletleri ve uluslararası kuruluşları harekete geçirebilmeleridir (Dinçer,1996:). Diğer bir rolü ise gerek uluslararası, gerek ulusal, gerekse yerel düzeyde toplumsal kararlara ilişkin süreçlerde ve toplantılarda yer almaları hatta karar alma mekanizmalarında zaman zaman paydaş olarak, zaman zaman ise eleştirel bir tavır alarak etkin olmalarıdır (Yurttagüler, 2006:17).
Dünyada, STK'ların hem uluslar üstü kurumlarla, hem de devlet(ler)le kurdukları ilişkilerde, gerek toplumsal hizmetlerin verilmesi sırasında gerekse politika önerileri geliştirmede katkı yaparak aktif aktörler haline geldikleri söylenebilir. Özellikle 1970'lerin ortasından itibaren barış, insan hakları, çevre ve yerel yönetim gibi konularda hareketlenen Sivil Toplum Kuruluşları, hem ekonomik konjonktürün bireyler üzerinde yarattığı olumsuz koşullar hem de tüm dünyada ortaya çıkan hak ihlallerine karşı mücadelelerle 1990'lı yıllarda etkilerini artırmışlardır. 2000'li yıllarda STK'lar alanındaki genişleme, çeşitli düzeylerde karar alma mekanizmalarında etkin rol oynayabilecek bir konuma ulaşmıştır (Yurttagüler, 2006:17). Örneğin Avrupa Komisyonu, birçok bürokratik yapıdan farklı olarak, STK'larla ilişkilerini geliştirmeye, Avrupa bütünleşmesinin başından itibaren özen göstermiş ve bu bağlamda, Avrupa çapında örgütlenen kuruluşlarla gittikçe artan bir düzeyde işbirliğine gitmiştir. AB'de STK'lar özel sektör gibi rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Çiftçiler, sanayiciler, özürlüler, hayvan severler, üniversiteler veya Afrika gibi pek çok alanda faaliyet gösteren STK'lar AB mevzuatının oluşturulduğu AB Parlamentosu'nda lobi faaliyetlerini

yürüterek, politika üretiminde ve karar verme sürecinde çok önemli rol oynamaktadırlar (Akatay ve Harman, 2017: 26-27)

Üçüncü sektör kuruluşları olarak da ifade edilen STK'lar Türkiye'de henüz misyon, hedef ve strateji oluşturma ve kurumsal gönüllülük faaliyetlerine geçiş açılarından sıkıntılar yaşamaktadır. Türkiye'de geçmişten bugüne sivil toplumun gelişmesiyle bağlantılı olarak, STK'larda yönetim kapasitesinin yetersizliği ve buna bağlı olarak proje uygulamalarında yetersizlikler ortaya çıkmaktadır. STK'ların AB destekli projelerin yönetimi konusundaki bilgi birikimleri istenilen düzeyde değildir. Bununla birlikte, söz konusu kuruluşlar; özellikle, proje sunumu, muhasebe ve teknik/mali raporlama gibi konularda, AB'nin işleyiş kurallarına hakim değillerdir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de STK'ların işlevlerini başarıyla yerine getirebilmeleri; mevcut sorunlarını çözmelerine, gönüllülük ruhunu yaratabilmelerine, ihtiyaç duydukları nitelik ve nicelikte insan kaynaklarına sahip olmalarına ve bu kaynakları başarılı bir şekilde yönetmelerine bağlıdır. STK'lar mevcut ihtiyaçları doğru tespit ederek, ihtiyaçlara yönelik çözüm önerileri geliştirebilecek kurumsal liderlere ihtiyaç duymaktadır. STK'ların etkin yönetimi, karşı karşıya kaldıkları sorunların tespitini ve çözümlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Üniversiteler bünyesinde yer alan birimlerde, STK Yönetimi Eğitimi konusunda faaliyet gösteren bölümlerin ve merkezlerin kurulması kaçınılmaz olmaktadır (Akatay ve Harman, 2017: 27).

Dünyada Sivil Toplum Kuruluşları Eğitimi

Dünyadaki Üniversiteler düzeyinde STK çalışmaları konusu incelendiğinde ABD– Kanada'da dört farklı durum ortaya çıkmaktadır. Bunlar sırasıyla; Fakülte bünyesinde lisans düzeyinde (Major) açılmış olan bölümlerce STK eğitiminin verilmesi, Fakülte bünyesinde yer alan bir bölüm altında (Minor- Yan Dal) STK eğitiminin verilmesi, üniversite bünyesinde yüksek lisans yaptıran merkezlerde STK eğitiminin verilmesi ve üniversite bünyesinde yüksek lisans programları çerçevesinde STK eğitiminin verilmesi uygulamalarıdır. Tablo 1'de Dünyada kendi ulusal sınırları içinde STK eğitimi sunan üniversite tabanlı programlar yer almaktadır.

Tablo 1: Dünyada Kendi Ulusal Sınırları İçinde STK Eğitimi Sunan Üniversite Tabanlı Programlar

Bölge	**Ülkeler Ve Ülkelere Göre Üniversite Sayısı**	**Toplam Üniversite Sayısı:**
Afrika	Botsvana:1; Burkına:1; Faso:1; Mısır:3; Eritre:1; Gambia:1; Gana:2; Madagaskar:1; Kenya:5; Malavi:1; Morityus Cumhuriyeti:1; Fas:1; Namibya:1; Nijerya:4; Güney Afrika Cumhuriyeti:18; Sudan:2; Svaziland:1; Tanzanya:1; Uganda:5; Zimbabwe:1	52
Asya/Pasifik	Avustralya:9; Çin:1; Japonya:8; Yeni Zellanda:1; Filipinler Cumhuriyeti:1; Güney Kore:7;,Tayvan:1; Tayland:2	31
Orta ve Doğu	Beyaz Rus	1
Avrupa	Bulgaristan:1; Hırvatistan:1;, Çek Cumhuriyeti:1; Macaristan:1; Kazakistan:1; Rusya:1; Avusturya:1; Belçika:2; Finlandiya:3;, Fransa:1; Almanya:1;, İrlanda::2; İtalya:3; Hollanda:2; Norveç:1; İskoçya:1; İspanya:2; İsveç:2; İsviçre:3; Türkiye:3; İngiltere:25	59

Latin Amerika ve Karayipler	Arjantin:1; Brezlya:6; Jamaika:1; Meksika:1; Porto Riko:1	10
Orta Doğu	İsrail: 5; Lübnan:1	6
North Amerika	Kanada:19; A.B.D:38	57
Güney Asya	Bangladeş:3; Hindistan:3	6

Kaynak: , Pirate.shu.edu/../NGO%20Study/Master%20List%220of%20Programs %20July%202006.doç. listesinden uyarlanmıştır.

Tablo:1'de görüldüğü gibi Dünya'da ve Türkiye'de Afrika'da 52; Asya/Pasifik'te 31; Orta ve Doğu'da 1; Avrupa'da 58; Latin Amerika ve Karayipler'de 10; Orta Doğu'da 6; North Amerika'da 57 ve Güney Asya'da 6 olmak üzere toplam 222 üniversitede STK'lar alanında eğitimler verilmektedir.

2.1.Fakülte Bünyesinde Lisans Düzeyinde (Major) Açılmış Olan Bölümlerce STK Eğitiminin Verilmesi:

Fakülte bünyesinde lisans düzeyinde (Major) açılmış olan bölümlerce STK eğitimini veren üniversitelerden birisi ABD'deki William Jewel Üniversitesi, Missouri, Cleveland ve Arizona üniversiteleri ile Kanada'daki Mount Royal üniversitesidir. STK alanında eğitim veren bu üniversiteler lisans diploması vermektedir.

William Jewel Üniversitesi William Jewell Üniversitesi'nde lisans düzeyinde 46 saatlik ders yüküne ek olarak staj, alan çalışması ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarda hizmetler program dahilinde yer almaktadır. Missouri üniversitesinde "Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Yönetimi" isimli lisans düzeyindeki bölümde verilen dersler yer almaktadır (William Jewell (Missouri) Üniversitesi 2018-2019 Ders Kataloğu).

Cleveland State Üniversitesi (ABD): Cleveland State Üniversitesi bünyesinde STK Yönetimi ve Liderliği alanında lisans programları yer almaktadır. Bu üniversitede lisans diploması alabilmek için ya da STK Yönetimi Programından mezun olmak için 34 saatlik asgari ders programının tamamlanması zorunludur. Bunlardan 28 kredi saat zorunlu olup 6 ya da 8 kredi saat de seçmeli ders olmaktadır. Zorunlu ve seçmeli dersler program tanıtım sayfasında belirtilmiştir (Cleveland State Üniversitesi, STK Yönetimi Lisans ve Yüksek Lisans Programı).

Arizona State Üniversitesi: STK yönetimi konusunda lisans (Major) ve yüksek lisans diploması veren bir diğer üniversite ise ABD'deki Arizona üniversitesidir. Arizona Üniversitesi bünyesinde Arizona State Universitesi (ASU) Lodestar Hayırseverlik ve STK İnovasyonu Merkezi ve STK Yönetim Enstitüsü tarafından sertifikalı eğitimler, STK Liderliği ve Yönetimi lisans programı, STK Liderliği ve Yönetimi Yüksek lisans programı yer almaktadır (Lodestar Hayırseverlik ve STK İnovasyon Merkezi Eğitim Kataloğu).

Mount Royal Üniversitesi (Kanada) : STK alanında lisans diploması veren bu üniversite bölümün tanıtımını yaparken "Kanada'nın tek STK Bölümü olan üniversite" ifadesini kullanmaktadır. Bölümde uygulamalı STK çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Bölümde verilen dersler dönemler itibariyle aşağıda yer almaktadır (Mount Royale Üniversitesi Eğitim Kataloğu).

2.2.Fakülte Bünyesinde Yer Alan Bir Bölüm Altında (Minor- Yan Dal) STK Eğitiminin Verilmesi

Amerika Birleşik Devletleri'nde; Pepperdine University, California State Polytechnic University, Western Michigan University, University of Southern Mississippi, North Carolina

State University, University of Oregon, Youngstown State University, South Dakota State University, University of Memphis, University of Houston – Victoria, University of North Texas, University of Texas at San Antonio, George Mason University, Seattle University, Brigham Young University ve University of Washington üniversiteleri STK alanında yan dal (minör) olarak eğitim veren belli başlı üniversitelerdir. Ayrıca Mount Royale Üniversitesinde STK alanında yan-dal programı bulunmaktadır (Mount Royale Üniversitesi Eğitim Kataloğu) Fakülte bünyesinde yer alan bir bölüm altında yan dal (minör) yapan bir öğrencinin toplam 24 kredi saat ders alması gerekmektedir. Bu derslerin 15 kredi saatini zorunlu dersler (required courses) 9 kredi saatini ise kesinlikle alınması gereken çekirdek (temel-öz-core-courses) dersler oluşturmaktadır.

2.3. Üniversite Bünyesinde Yüksek Lisans Yaptıran Merkezlerde STK Eğitiminin Verilmesi.

ABD'de STK yönetimi konusunda lisans (Major) diploması veren üniversitelerden biri olan Arzona'da lisans düzeyinde çalışmaların yanı sıra, Üniversite bünyesinde yüksek lisans yaptıran merkezlerde STK eğitimi verilmektedir (Arizona State Üniversitesi–Lodestar Hayırseverlik ve STK İnovasyon Merkezi Eğitim Kataloğu). Arizona State Üniversitesi'ndeki Lodestar Center adındaki bu merkezde "STK Liderliği ve Yönetimi" konusunda lisans derecesinde bir bölüm bulunmaktadır. Bölümden mezun olmak için toplam 64 kredi saatlik ders almak gerekmektedir.

2.4. Üniversite Bünyesinde Yüksek Lisans Programları Çerçevesinde STK Eğitiminin Verilmesi

Üniversiteler düzeyinde STK eğitimlerine ilişkin bir diğer uygulama ise üniversite bünyesinde Yüksek Lisans Programları çerçevesinde STK eğitimlerinin verilmesidir. Söz konusu Üniversitelere ilişkin bazı örnekler aşağıda sıralanmıştır (Akatay ve Harman, 2017, 37-38).

- Arizona State University (A.B.D)- Master Of Nonprofit Studies (MNpS) / Arizona State Üniversitesi - Lodestar Hayırseverlik ve STK İnovasyonu Eğitim Katoloğu)
- University Of Pensilvanya (A.B.D)- Master Of Leadership Of Nonprofits and NGOs (Pensilvanya Üniversitesi – STK Liderliği Yüksek Lisans Programı)
- Case Western Reserve University (A.B.D)- The Master Of Nonprofit Organizations (MNO) (Case Western Reserve Üniversitesi – STK Yüksek Lisans Programı)

3. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye'de STK'lara bireysel düzeyde gönüllü katılım yeterli düzeyde değildir. STK'lara gönüllü katılımın az olma nedenlerinden biri, gönüllülük bilincinin eksikliğidir. Toplumsal düzeyde katılımın az olma nedenlerinden birisi aile ve toplum içinde özgür ve gönüllü çalışmanın teşvik edilmemesidir. Ayrıca Türkiye'de toplumsal anlayıştaki değişimler karşısındaki tutumlar ve toplumsal değer yargıları gönüllü katılımın önündeki belli başlı engelleri oluşturmaktadır (Akatay ve Yelkikalan, 2007:169).

Gönüllü örgütlenmelerin Türkiye'de yeni bir oluşum süreci içine girmesi ve bu kuruluşlara gönüllü katılımların düşük düzeyde gerçekleşmesi sorunların çözülmesi noktasında söz konusu kuruluşları yetersiz kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, STK'lar söz konusu sorunların giderilmesinde yeterince aktif olamamaktadır. Bu noktada STK'ların deneyim ve çalışma kültürlerini dikkate alan çalışmaların ve bu konuda eğitimlerin eksikliği çok önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

STK'ların amaçlarına ulaşmalarında ve sınırlı kaynaklarla faaliyetlerini gerçekleştirmelerinde gönüllülük büyük bir öneme sahiptir. STK'ların gönüllü ve üye tabanının geniş olması, savunduğu düşünceler ve yürüttüğü çalışmalar, gönüllük bağlamında toplum içinde yüksek oranda kabul gördüklerinin göstergesidir. Ancak, günümüzde, gönüllü kuruluşların yeterli sayıda ve nitelikte gönüllüleri istihdam edememeleri, bireysel düzeyde bu kuruluşlara gönüllü katılımın yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir

Gönüllü katılımda, STK'lar için gençlik çok önemli bir potansiyeli oluşturmaktadır. Türkiye'de nüfusun önemli bir bölümünü gençler oluşturmasına rağmen, gençlerin STK'lar içinde yeterince yer almadıkları görülmektedir. Ancak, mevcut ve gelecekte ortaya çıkabilecek çevresel, ekonomik, siyasi ve benzeri pek çok sorunun çözümüne katkıda bulunmak, bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, bu kuruluşların hem nitelik hem de nicelik açısından gönüllü katılımlarını artırabilmelerine ya da gönüllü tabanını zenginleştirmelerine bağlıdır.
Üniversite bünyesinde açılan programlarda amaç üç ana grupta toplanabilir. Öncelikli amaç olarak belirlenen STK girişimcisi, yönetici ve STK alanında uzman bireyler yetiştirme hedefine ulaşma kriteri, mezunların yerel, ulusal ve uluslararası alanlarda faaliyet gösteren STK'larda yoğunlukla istihdam edilmesi ile ortaya konulabilecektir. Ayrıca bölüm mezunlarının ulusal ve uluslararası alanlarda toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlayan projelere imza atmaları, çeşitli projelerde görev almaları ve söz konusu projelerin hayata geçirilmeleri noktasında anahtar rol oynamaları "STK Yönetimi Lisans Programı'nın başarısının bir diğer göstergesi olacaktır. Akademik gelişmeye katkı hedefine ulaşma kriteri ise, "STK Yönetimi Bölümü" bünyesinde yapılacak akademik yayınların sayısı ve niteliğinde sürekliliğin sağlanması olarak ortaya konulabilecektir.
Bu nedenle STK'ların deneyim ve çalışma kültürlerini almış, proje grupları oluşturan ve proje yönetimi tekniklerini iyi bilen aktif yurttaşlara kamu, özel sektör ve özellikle de STK'larda ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda, ifade edilen özelliklere sahip mezunlar yetiştirmek amacıyla tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Üniversitelerin farklı birimlerinde STK alanında dersler mevcuttur. Türkiye'de ise bu durum çok sınırlı olmakla birlikte Üniversitelere bağlı STK Eğitim ve Araştırma Merkezlerinde ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte'lerinin (İ.İ.B.F.) bölümlerindeki (*STK Temel Bilgileri, STK ve İnsan Kaynakları Yönetimi, STK Mevzuatı, STK Ekonomisi, STK Finansmanı* vb.) zorunlu ya da seçmeli dersler ile STK alanında bilgi ve uygulamaların altyapısı oluşturulmaktadır.
Türkiye'deki STK alanında açılan merkez ve programları sayısı oldukça sınırlıdır. STK alanında kapsamlı ve nitelikli çalışmalar yapan belli başlı üniversiteler; İstanbul Bilgi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesidir. STK alanında 1996 yılından itibaren eğitim faaliyetlerini sürdüren İstanbul Bilgi Üniversitesi Türkiye'de bir ilki temsil etmektedir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi: İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde kurulan Sivil Toplum Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (STÇM), sivil toplum kuruluşları ve yurttaş girişimlerinin yönetim ve politikaların oluşumu ve uygulanması süreçlerine katılım, kapasitelerinin gelişimine katkı sağlayacak, bir ünivesite – sivil toplum buluşma noktası olarak oluşturulmuştur. Merkez Türkiye'de ve dünyada sivil toplumun gelişimine katkıda bulunmayı, bu gelişimin sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları konusunda bilimsel araştırma, uygulama, yayın, eğitim vb. çalışmaları yapmayı, ilgili kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışmayı ve sivil toplum ile ilgili alanlarda bilgi birikimi sürecinde aktif olarak yer almayı amaçlamaktadır. Sivil Toplum Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (STÇM) bünyesinde; Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitim ve Araştırma Birimi, Gençlik Çalışmaları Birimi (GÇB) ve Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) olmak üzere üç ayrı birim, Bilgi Sosyal Kuluçka Merkezi'ni ve Sosyal Projeler ve Sivil Toplum Kuruluşları Yönetimi Yüksek Lisans Programı yer almaktadır (https://stk.bilgi.edu.tr/, 02.12.2018).

*STK Eğitim ve Araştırma Birimi***:** İstanbul Bilgi Üniversitesi STK'ların, ihtiyaç duydukları kurumsal kapasitelerini güçlendirmeleri konusundaki sorun ve ihtiyaçlara cevap vermek ve çözümlerine katkıda bulunmak amacıyla, Mart 2003'te STK Eğitim ve Araştırma Birimi'ni oluşturmuştur. Türkiye'de ilk defa bir üniversite bünyesinde kurulan bu birim, STK'ların etkin

çalışma sorununun çözümüne ve çoğulcu demokraside STK'ların rolünün güçlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.
Gençlik Çalışmaları Birimi: Gençlik çalışmaları birimi, demokratik gençlik politikalarına katkı sağlamak amacıyla Ağustos 2006 oluşturulmuştur. Birim İstanbul Bilgi üniversitesi bünyesindeki gençlik çalışmaları biriminin araştırma programı kapsamında gençler, gençlik politikası ve gençlik çalışmalarıyla ilgili bilimsel araştırmalar yapmaktadır. Bu birimin ağ kurma programı kapsamında gençlik çalışması alanındaki paydaşların birbirlerinden öğrenmelerini desteklemektedir. Birimin modelleme programı ile de gençlik çalışması alanında yenilikçi çalışmaları başlatmakta ve savunuculuk programı ile demokratik gençlik politikalarının gelişmesine yönelik faaliyetleri hayata geçirmektedir.
Çocuk Çalışmaları Birimi: Birim, Türkiye'de çocuk haklarının yaşama geçmesi amacıyla 20 Kasım 2007'den bu yana çalışmaktadır. Bu amaca yönelik çalışmalarını, çocukların haklarını bilmesi ve kullanması ile çocuklarla beraber çalışan yetişkinlerin çocuk haklarını korumak için güçlenmesi hedefine odaklamıştır. Birim, çalışma alanıyla ilgili araştırmalar yapmakta ve bundan hareketle eğitim materyalleri ve modelleri geliştirmektedir. Aynı zamanda çocukların seslerini duyuracakları araçlar geliştirmektedir.
Bilgi Sosyal Kuluçka Merkezi: Merkez 2014 Aralık ayından beri İstanbul'da STK'ların ve yurttaş inisiyatiflerinin faaliyetlerine yüzyüze destek olmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin Santral Kampüsü'nde faaliyetlerini yürüten bu merkez kar amacı gütmeyen kuruluşlara ve girişimlere ofis mekanı, mentorluk, atölyeler, eğitimler ve başka STK'larla ortak çalışmalar düzenleme imkanlarını sunmaktadır.
*Sosyal Projeler ve STK Yönetimi Yüksek Lisans Programı***:** Program STK'ların nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca program STK alanında yürütülecek kaliteli akademik çalışmalara katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla yüksek lisans programı tezli ve tezsiz ya da projeli olarak iki şekilde kurgulanmıştır.

Marmara Üniversitesi: Türkiye'de STK alanında çalışmalar yapan üniversitelerden birisi de Marmara Üniversitesidir. Marmara Üniversitesinin STK konusundaki çalışmalarından birisi Sivil Toplum Kuruluşları Araştırma ve Uygulama Merkezi (STKAM) olmaktadır. Diğeri ise Yönetişim ve Sivil Toplum Kuruluşları Yüksek Lisans Programı olmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları Araştırma ve Uygulama Merkezi (STKAM) : Merkezin amacı Türkiye'de sivil inisiyatifin gelişim dinamikleri, problemleri ve çözüm kodlarının analizi için ulusal ve uluslararası araştırmaların yapılması, karşılaştırmalı verilerin üretilmesi ve kavramsal temellerin oluşturulmasıdır. Böylece, demokratik kazanımların ve gelişimin temel unsuru olan ve demokratikleşme ve idari modernleşmeyi teşvik edecek olan Sivil Toplum Kuruluşlarına yönelik, araştırmaların artırılması hedeflenmektedir. STKAM 'ın iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi Türkiye'de ve dünyada sivil toplum kuruluşlarına ilişkin bilincin gelişmesine katkı sağlayabilmek için bilimsel bilgi üretmek ve bu bilgiyi paylaşmaktır. STKAM'ın diğer amacı ise, özellikle sivil toplum kuruluşlarının yönetimi konusunda, bu kuruluşlarının çalışan ve yöneticilerine çağdaş organizasyonların ihtiyaç duyduğu bilgilerin aktarıldığı eğitimler sunmak ve bu bilgilerle donatılmış uzman yöneticiler yetiştirmektir (https://stkam.marmara.edu.tr ,02.12.2018).
Yönetişim ve Sivil Toplum Kuruluşları Yüksek Lisans Programı : Marmara Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren STKAM ve Siyasal Bilgiler Fakültesi ortak girişimiyle Türkiye 'de açılan ilk yüksek lisans programı olmaktadır. Programda amaç alanında uzman öğretim üyesi ve uzmanları bir araya getirmektedir. Açılan yüksek lisans programı özellikle, kamu yönetiminde yeni aktörler olarak yükselen STK'larda kariyer yapmak isteyenler, STK'lardaki orta ve üst kademe yöneticileri ve sivil inisiyatifin önem ve gereği konusunda çabası, projesi

veya sözü olan herkesi çok yakından ilgilendirebilecek bir stratejik bakış açısıyla tasarlanmıştır (https://stkam.marmara.edu.tr,02.12.2018).

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: STK alanında gerek kongre çalışmalarını kurumsal düzeyde sürdüren, gerekse tüm bölümlerinde seçmeli ve zorunlu dersleriyle STK'lara yer veren bir diğer Üniversite Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'dir. 2003 yılından başlayarak Çanakkale Onsekiz Mart Ünivesitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesindeki İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Maliye, Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler ve Uluslararası İlişkiler olmak üzere altı bölümün her birinde, 2009 yılında açılan Ekonometri Bölümünde STK'larla ilgili seçmeli ve zorunlu olmak üzere STK Temel Bilgileri, STK'larda İnsan Kaynakları Yönetimi, STK Mevzuatı, STK Ekonomisi, STK Finansmanı ve benzer dersler verilmektedir. 2008 yılında ise Çanakkale Onsekiz Mart Ünivesitesi'ne bağlı tüm fakültelerin ders programlarında STK'lar seçmeli ders olarak yer almıştır. Bu yönüyle Çanakkale Onsekiz Mart Ünivesitesi (ÇOMÜ) devlet, özel sektör ve girişimciler için insan kaynağı ve yönetici yetiştirmeyi misyon edindiği gibi, STK'lar için de insan kaynağı ve yönetici, STK girişimcisi yetiştirilmesi konusunu misyon edinmiştir. STK'ların büyüklüklerini, yasal düzenlemelerini, kurumsal kimliğini, yürüttüğü hizmetleri, yönetim yaklaşımlarını, istihdam politikalarını araştırmak da Üniversitenin misyonları arasındadır.

ÇOMÜ ders programlarına duyarlı dönüşümün yanı sıra, STK'lar ile ilgili kongreler düzenlemeyi de misyon olarak üstlenmiştir. Bu bağlamda ÇOMÜ ilk defa 4-6 Haziran 2004 yılında Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde ulusal düzeyde "Küresel Demokrasinin Gelişmesi ve Katılımın Sağlanması Açısından Sivil Toplum Kuruluşları" konulu I. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi'ni düzenlemiştir. Ayrıca 2005-2006-2007-2008, 2009, 2010, 2013 ve 2018 yıllarında ise kongreleri uluslararası düzeyde organize etmiştir. ÇOMÜ Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde uluslararası düzeyde gerçekleştirilen kongreler sırasıyla aşağıda yer almaktadır;

- 15-16 Ekim 2005 tarihinde *"Küresel Eşitlik"* konulu II. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale.
- 9-10 Aralık 2006 tarihinde *"Sivil Toplum Kuruluşları-Özel Sektör Etkileşimi"* konulu III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale.
- 19-21 Ekim 2007 tarihlerinde "*Küresel Yoksulluk"* konulu IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale.
- 24-26 Ekim 2008 tarihinde "*Küresel Barış"* konulu V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale.
- 23-25 Ekim 2009 tarihinde "*Sosyal Girişimcilik"* konulu VI. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi gerçekleştirilmiştir. Kongrelere ulusal ve uluslararası düzeylerde katılımların yanı sıra, devlet üst düzey yöneticileri de katılımlarıyla kongreleri onurlandırmışlardır. Çanakkale.
- 3-5 Aralık 2010 tarihinde "Hayırseverlik" konulu VII. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi gerçekleştirilmiştir, Çanakkale.
- 25–26 Ekim 2013, "Yeni Anayasa Süreci Ve STK'ların Rolü", konulu VIII. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi gerçekleştirilmiştir, Çanakkale..
- 17-17 Kasım 2018 tarihinde "Göç ve Toplum–Refah Toplumunun Vazgeçilmezi STK'lar" konulu XI Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi gerçekleştirilmiştir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) tüm fakülteleri bünyesinde, yüksek okullar ve meslek yüksek okullarındaki bölümlerinde ders programlarında STK alanında derslere yer vermiştir. Özellikle ÇOMÜ Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İ.İ.B.F.), bünyesindeki

bölüm ders programlarında STK alanında pek çok derse yer vermiştir. Ayrıca BİGA İ.İ.B.F. Sivil Toplum Kuruluşları alanında bir ulusal sekiz uluslar arası olmak üzere kongreler düzenlemiştir. Kısaca ÇOMÜ hem STK konulu dersleriyle hem de düzenlemiş olduğu kongreleriyle Türkiye'de bir ilke imza atmıştır.

Sonuç

Toplumların karşı karşıya kaldıkları mevcut sorunların çözümü için hizmet vermeyi amaçlayan STK'lara duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla bu kuruluşların milli ekonomide yer alması, bir gereklilik olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüzde, eğitimden sağlığa, çevresel sorunlardan insan hakları ihlallerine kadar birçok sorunun çözümü, STK'ların etkinliği ile doğru orantılıdır. Bu etkinlik ise önemli ölçüde sahip olunan kaynakların nitelik ve niceliği ile yakından ilişkilidir. Belirli amaçları gerçekleştirmek için oluşturulmuş sistemler olan bu kuruluşların girdi olarak ihtiyaç duydukları kaynakların içinde en değerli olanı ise, hiç şüphesiz insan kaynaklarıdır.

Dünyada çeşitli ülkelerde Üniversiteler ve benzeri diğer kurum ya da kuruluşlarca STK'lar alanında sürekli eğitimler verilerek, toplantılar, kongreler düzenlenerek gönüllülük bilincinin yerleşmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Böylece STK'lara nitelikli ve istenilen sayıda insan kaynağının ve gönüllü katılımın sağlanması mümkün olabilmektedir. Ancak Türkiye'de STK'lar ihtiyaç duydukları profesyonel yöneticileri, profesyonel çalışanları ve gönüllüleri kuruma kazandırmada sorunlar yaşamaktadırlar. STK'ların amaçlarına ulaşabilmeleri, faaliyetlerini etkin bir biçimde yerine getirebilmeleri bu kuruluşların ihtiyaç duydukları nitelikteki insan gücüne sahip olmalarına bağlıdır. Bu ise özellikle diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de STK'larla ilgili çalışmalar yapan Üniversiteler bünyesinde açılmış programlara ve merkezlere olan ihtiyacı artırmaktadır.

Üniversite düzeyinde açılacak programlar ve merkezler STK'ların ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarının yetişmesine imkan vermektedir. Söz konusu programlar ve merkezler STK alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin bir araya gelmesini, çalışmalarını açılan programların ve merkezlerin çatısı altında koordine etmelerini sağlamaktadır. Bu durum akademik gelişmeye katkı sağlamanın yanı sıra STK'ların her anlamda güçlenerek toplumların karşı karşıya kaldığı ulusal ve küresel boyuttaki sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akatay, Ayten; Yelkikalan, Nazan, 2007. Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynaklarının Yönetimi, 4. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Akatay, Ayten; Harman Serhat, 1017. Sivil Toplum Kuruluşları; *Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük,* Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.

Dinçer, Meral, 1996. Çevre Gönüllü Kuruluşları, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları No: 110.

Yurttagüler, Laden, 2006. Gönüllülerle İşbirliği, (Ed. Laden Yurttagüler-Alper Akyüz) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları – STK Çalışmaları – Eğitim Kitapları Dizisi.

İnternet Kaynakları

Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Girişimi, "Sivil Toplum İş Başında" AB Komisyonu STK Araştırması http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/sivil-toplum-is-basinda-2 (Erişim Tarihi: 09.10.2018).

William Jewell (Missouri) Üniversitesi 2018-2019 Ders Kataloğu https://www.jewell.edu/sites/default/files/pdf/2018-19_catalog.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Cleveland State Üniversitesi, STK Yönetimi Lisans ve Yüksek Lisans Programı http://catalog.csuohio.edu/preview_program.php?catoid=27&poid=6198 (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Arizona State Üniversitesi - Lodestar Hayırseverlik ve STK İnovasyonu Eğitim Katoloğu https://lodestar.asu.edu (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Mount Royale Üniversitesi Eğitim Kataloğu http://www.mtroyal.ca/ProgramsCourses/FacultiesSchoolsCentres/Business/Programs/BachelorofAppliedNonprofitStudies/index.htm (Erişim Tarihi: 10.11.2009).

Pensilvanya Üniversitesi – STK Liderliği Yüksek Lisans Programı https://www.sp2.upenn.edu/academics/ms-in-nonprofit-leadership/ (Erişim Tarihi:10.10.2018)

Case Western Reserve Üniversitesi – STK Yüksek Lisans Programı https://case.edu/socialwork/academics/master-of-nonprofit-organizations (Erişim Tarihi: 10.10.2018)

İstanbul Bilgi Üniversitesi – Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi https://stcm.bilgi.edu.tr/ (Erişim Tarihi: 10.10.2018)

Marmara Üniversitesi – Sivil Toplum Kuruluşları Araştırma ve Uygulama Merkezi https://stkam.marmara.edu.tr/ (Erişim Tarihi: 10.10.2018)

Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Ders İçerikleri http://www.akademik.adu.edu.tr/fakulte/nazilliiibf/webfolders/SOSYAL%20HIZMET.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2018)

---------, https://stk.bilgi.edu.tr/ (02.12.2018)

……., https://stkam.marmara.edu.tr/kurumsal/genel-bilgiler/(02.12.2018)

---------,Pirate.shu.edu/../NGO%20Study/Master%20List%220of%20Programs %20July%202006.doç.July2006.doç.

Uluslararası Öğrencilerin Göç Potansiyelleri: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Örneği

Berrin GÜLTAY[*] Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN[**] Gülzar İSMAYIL[***] Vedat ÇALIŞKAN[****]

Özet

Uluslararası öğrenci (UÖ) dolaşımı tüm dünyada küreselleşme ve teknolojik iletişim ağlarının getirdiği kolaylıklar yanında, ikili uluslararası eğitim anlaşmaları ve uluslararası kuruluşların destekleri ile sürekli artmaktadır. Her geçen yıl ülkesi dışındaki eğitim fırsatlarından yaralanmak ve öğrenim görmek isteyen öğrenci sayısı artmaktadır. Bu hareketlilikte özellikle lisans ve lisansüstü eğitimin payı oldukça yüksektir. Üniversiteler bölgesel ve küresel tanınırlıklarına göre uluslararası öğrenci devamında da nitelikli işgücü çekmektedirler. Uluslararası nitelikli öğrenci dolaşımı beşeri sermaye dolaşımı için potansiyel göçmenler yetiştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında dünyada nitelikli öğrenci çeken ülkelerin aynı zamanda nitelikli işgücü çektiği de görülmektedir. YÖK'ün istatistiklerine göre 2016-2017 öğretim yılında 106479, 2017-2018 öğretim yılında da 114798 yabancı uyruklu öğrenci Türkiye Üniversitelerine kayıt yaptırmıştır (https://istatistik.yok.gov.tr). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin (ÇOMÜ) uluslararası öğrenci hareketliliğindeki payı da her geçen yıl artmaktadır. ÇOMÜ'de 2017-2018 öğretim yılında 1138 UÖ kayıtlıdır. Bu öğrencilerin geldikleri ülkelere göre dağılımına bakıldığında büyük kısmının Türk Cumhuriyetleri ve üçüncü dünya ülkeleri olmasına karşılık, Balkanlar, Rusya, Avrupa ve Afrika ülkelerinden de öğrencilerin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ÇOMÜ'yü tercih eden UÖ'lerin geldikleri ülkeler, demografik özellikleri, tercih ettikleri bölümler, mezuniyet sonrası istihdam olanakları ve iç-dış göç potansiyelleri hakkında çeşitli verilerle ortaya konacaktır. Araştırmada iki tür veri kullanılmıştır: (i)ÇOMÜ ve YÖK'ün UÖ ile ilgili kayıt ve istatistikleri, (ii)ÇOMÜ'de okuyan UÖ'lere uygulanan anketledir. Anket sorularına dayalı olarak oluşturulan bazı hipotezlerin sonuçları Ki-Kare analizi ile değerlendirilmiştir. ÇOMÜ'nün UÖ çekme potansiyeli ve mezun UÖ'lerin hangi ülkelere dağılacağı, göç potansiyelleri ile bireysel, ekonomik ve kültürel ilişkilere katkıları ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelime: ÇOMÜ, Uluslararası Öğrenci, Beşeri Sermaye, Göç Potansiyeli

Migration Potential of International Students: The Case of Canakkale Onsekiz Mart University (COMU)

Abstract

International student (IS) mobility is constantly increasing with the support of globalization and technological communication networks as well as bilateral international education

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü, berringultay@comu.edu.tr

[**] Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, sozozen@comu.edu.tr

[***] Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, gulzarismail@comu.edu.tr

[****] Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, v.caliskan@comu.edu.tr

agreements and international organizations. With each passing year to benefit from educational opportunities outside the country and the number of students who want to study is increasing. The share of undergraduate and graduate education in this movement is quite high. According to the regional and global recognition of universities, international students continue to attract qualified labor force. The movement of internationally qualified students trains potential migrants for human capital circulation. From this point of view, it is also seen that the countries attracting qualified students attract qualified workers. According to YOK statistics, Higher Education Council in 2016-2017 academic years, 106.479, in 2017-2018 academic year 114.798 foreign students were enrolled in Turkey University (https://istatistik.yok.gov.tr). The share of Canakkale Onsekiz Mart University (COMU) in international student mobility is increasing every year. The number of registered IS in 2017-2018 academic year is 1138. Considering the distribution of these students according to the countries they come from, it is seen that most of them are Turkish Republics and third world countries, and there are also students from Balkans, Russia, Europe and African countries. This study attempts to reveal, the countries of choice of the COMU, demographic characteristics, the departments they prefer, post-graduation employment opportunities and internal and external migration potentials. Two types of data were used in the research: (i) The registration and statistics of the COMU and YOK related to the IS (ii) the surveys applied to the IS in the COMU. The results of some hypotheses based on the questionnaire were evaluated by Chi-Square analysis. The potential of attracting the IS and the countries in which the graduates will be distributed and their potential for immigration, as well as their contribution to individual, economic and cultural relations will be revealed.

Keywords: COMU, International Student, Human Capital, Migration Potential

Giriş

Uluslararası öğrenci (UÖ) dolaşımı özellikle son yirmi yıllık süreçte hem dünyada hem de Türkiye'de ikili uluslararası eğitim anlaşmaları ve uluslararası kuruluşların destekleri ile belirgin bir şekilde artmıştır. Yükseköğretimin uluslararasılaşma sürecinde az gelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarındaki yükseliş, gelişmiş ülkelerin nitelikli insan gücüne duydukları gereksinim, artan küreselleşmenin getirdiği seyahat kolaylığı, ülkeler arasında iş birlikleri ve etkileşimlerin artması, üretim ilişkilerinin değişmesi, artan nüfus, kişilerin kendi ülkelerinin dışında farklı bir entelektüel birikimden yararlanma isteği ve daha pek çok sebep günümüzde uluslararası öğrenci hareketliliğinin önemli bir seviyeye ulaşması sonucunu doğurmuştur (Uluslararası Öğrenci Raporu, 2012). Her geçen yıl ülkesi dışındaki eğitim fırsatlarından yaralanmak ve öğrenim görmek isteyen öğrenci sayısı artmaktadır. Son 10 yılda, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında eğitim gören uluslararası öğrenci sayısında yüzde 75 oranında bir artış kaydedilmiştir. 2018 yılı itibariyle ülkemiz, 25 bini burslu olmak üzere yaklaşık 110 bin uluslararası öğrencisiyle, bu alanda önemli miktarda uluslararası öğrenci ağırlayan ülkelerinden biri hâline gelmiştir. Türkiye önümüzdeki 5 yıl içinde ise 200 bin uluslararası öğrenciye ev sahibi ülke olmayı hedeflemektedir. Benzer şekilde dünyada da, kendi ülkesi dışında eğitim görenlerin sayısı hızla artmaktadır. Kendi ülkelerinden başka bir ülkede eğitim gören öğrenci sayısı 1975 yılında yalnızca 800 bin iken, bu sayı 2010 yılında 4 buçuk milyona ulaşmıştır. Bugün 7 buçuk milyona ulaşmış bu sayının 2030 yılında ise 20 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) 2030 yılında dünyada yükseköğretimin geleceğine ilişkin yaptığı kapsamlı projeksiyon çalışmasına göre,

önümüzdeki yıllarda belirginleşeceği öngörülen eğilimlere ilişkin tespitler ise şu şekilde özetlenebilir (Şimşek ve Bakır; 2016):

- Öğrencilerin, öğretim elemanlarının ve kurumların hareketliliğini içeren sınır ötesi ve ulus-aşırı yükseköğretim büyüyecektir.
- Akademik araştırmalarda uluslararası iş birlikleri artacaktır.
- Araştırma bağlamında özellikle Kuzey Amerika açık ara üstünlüğünü devam ettirecek olsa da, Asya ve Avrupa'daki yükseköğretim sistemleri küresel etkisini gittikçe arttıracaktır.
- Özel finansman payı ile performansa dayalı fonlama artacaktır.
- Sınır ötesi yükseköğrenimin önemi ve yayılması arttıkça, kalite güvencesinin de önemi artacaktır.

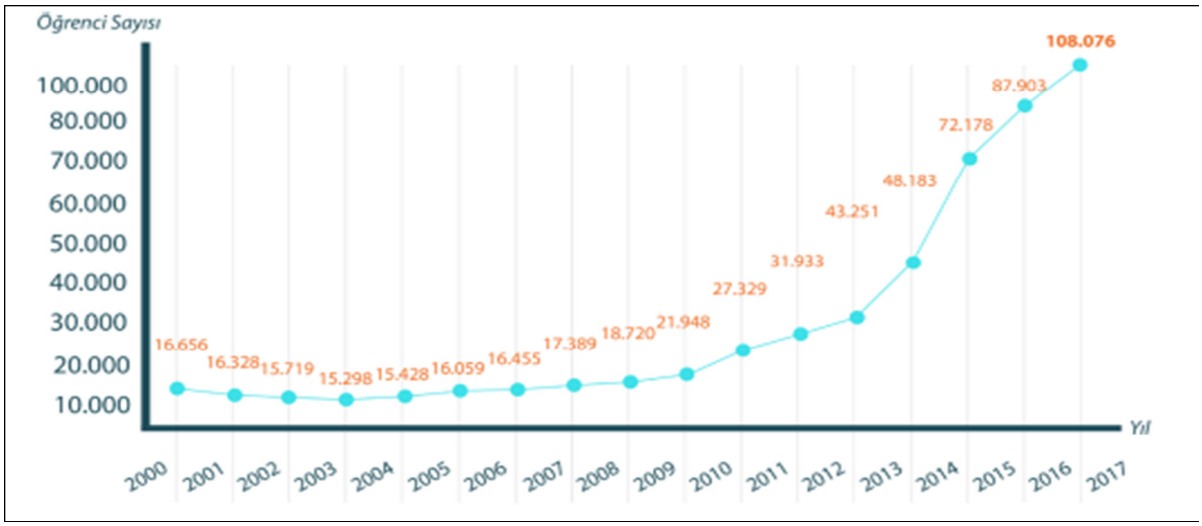
Uluslararası öğrenci hareketliliği ülkelerin kalkınmasında en temel faktörlerden biri olan beşeri sermayeye ek olarak ekonomik katkılar kapsamında da önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu anlamda bu hareketlilik beşeri sermaye oluşturmanın ve beyin göçü almanın önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Üniversiteler bölgesel ve küresel tanınırlıklarına göre uluslararası öğrenci devamında da nitelikli işgücü çekmektedirler. Uluslararası nitelikli öğrenci dolaşımı beşeri sermaye dolaşımı için potansiyel göçmenler yetiştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında dünyada nitelikli öğrenci çeken ülkelerin aynı zamanda nitelikli işgücü çektiği de görülmektedir. Öncü araştırmalarda bu konu gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere yönelik beyin göçü (brain drain) kavramı ile ilişkili ve negatif vurgulu olarak ele alınmaktadır (Skeldon, 2005). Günümüzde ise gelişmekte olan ülkelerinden bu hareketlilikten pozitif olarak yararlanmaya başladıkları görülmektedir. Bu nedenle gelişmiş yükseköğretim sistemlerine sahip ülkeler uluslararası öğrencilerin ülke ekonomisine katkılarından daha fazla yararlanabilmek için kıyasıya rekabet etmektedir. Türkiye'deki üniversiteler ise son yıllarda çeşitli atılımlar yaparak UÖ hareketliliğinden daha fazla pay almak için birçok atılım ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de öncelikle Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) başlatılmış, daha sonra bu proje Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) bünyesinde Uluslararası Öğrenciler Başkanlığı adı altında kapsamı ve içeriği gözden geçirilip revize edilerek devam ettirilmiştir. Bunların yanı sıra ülkemiz, TÜBİTAK, YÖK, bazı STK'lar ve özel üniversitelerin girişimleri sayesinde birçok ülkeden öğrenci çekmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda Türkiye hem öğrenci çeken, hem de öğrenci gönderen bir ülke olarak görülmektedir.

Uluslararası Öğrenciler, günümüzde bireysel ve gönüllü göçmenlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Uluslararası öğrencilere ilişkin eğitim göçü, göç ve hareketlilik literatüründe, işgücü ve mülteci hareketliliğinin yanında önemli bir yere sahiptir. Göç kavramının dinamik ve süreklilik tarafını vurgulamak için hareketlilik (*mobility*) kavramı kullanılmaktadır. Hareketliliğin artması ve hızlanmasından en fazla etkilenen kitle ise öğrenim çağında olan gruptur. Klasik göç teorilerinde öğrenci göçü ihmal edilen bir konu olmakla birlikte, çağdaş göç teorilerinde beşeri sermaye göçü, modernizasyon, mobilite ve ulusaşırı toplum oluşum süreçlerini ele alan konularla birlikte ele alınmıştır. Türkiye'de UÖ üzerine yapılan çalışmaların genellikle sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik sorunlar ve uyumları üzerine odaklandığı görülmektedir (Adıgüzel, 1994; Dağaşan, 1994; Açıkalın vd., 1996; Garabayev, 2000; Annaberdiyev, 2006; Ercan, 2001; Karaoğlu, 2007; Kıroğlu vd., 2010; Savaşan vd. 2015; Snoubar, 2015; Zerengök, 2016). Bu araştırmada ise özellikle ÇOMÜ ölçeğinde UÖ'lerin göç eğilimleri, ulusaşırı hareketleri ve göç potansiyellerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Türkiye ve ÇOMÜ'deki Uluslararası Öğrenci İstatistikleri

Türkiye yükseköğretiminin uluslararasılaşma bakımından atılan en önemli adımlardan biri, Yükseköğretim Kurulu'nun 2010 yılında merkezi ve zorunlu Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı'nı (YÖS) kaldırarak, uluslararası öğrenci kabulüne ilişkin usul ve esasları belirleme konusunda üniversitelere büyük bir esneklik tanımış olmasıdır. Bu kararla birlikte uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmeleri açısından yükseköğretim sistemine önemli bir avantaj kazandırılmıştır. Bu esneklik ve avantaj, üniversiteler için bir fırsat oluşturmuş, üniversiteler bu fırsatı değerlendirmeye başlamışlardır. Bunun en iyi göstergesi, ülkemizdeki uluslararası öğrenci sayısının 2010 sonrasındaki belirgin artışıdır (Şekil 1). Ülkemizin dünya genelinde uluslararası öğrenci potansiyelinden aldığı pay yüzde 0,7'dir ve bu oranının 2021/22 öğretim yılı sonuna kadar önemli ölçüde arttırılması hedeflenmektedir (Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi, 2018).

Şekil 1. Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayıları (2000-2017)

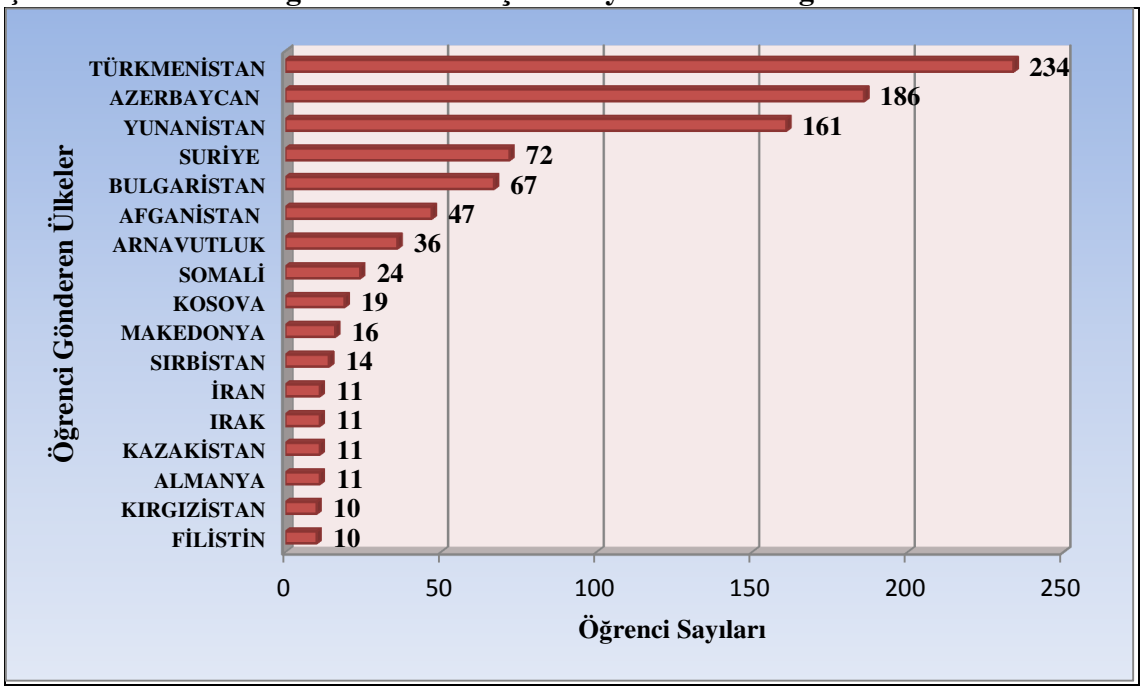
Kaynak: http://www.yok.gov.tr/web/guest/yuksekogretimde-uluslararasilasma-strateji-belgesi-2018-2022

ÇOMÜ'nün uluslararası öğrenci hareketliliğindeki payı da her geçen yıl artmaktadır. ÇOMÜ Uluslararası Öğrenci Ofisi verilerine göre 2014-2015 öğretim yılı itibariyle 492 uluslararası öğrenci eğitim görmekte iken ilerleyen dönemlerde uluslararası öğrenci başvuru ve kayıt sayısı hızla artış göstermiştir. Nitekim; 2015-2016 kayıt yılında ÇOMÜ'ye 3.054 uluslararası öğrenci başvurmuş ve bunlar arasından 151 yeni öğrenci hak kazanmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında 746'sı Balkan ülkelerinden olmak üzere 81 ülkeden 4.789 öğrenci ÇOMÜ'ye başvurmuş ve 310 yeni öğrenci kaydedilmiştir. 2017-2018 eğitim öğretim yılında ise 1.016'sı Balkan ülkelerinden olmak üzere toplam 105 ülkeden 8.964 başvuru yapılmış ve 102'si Balkan ülkelerinden olmak üzere 369 yeni öğrenci alınmıştır. Elde edilen son verilere göre ise 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı itibarıyla 1.138 UÖ ÇOMÜ'de kayıtlıdır. Ayrıca şu ana kadar toplam 274 uluslararası öğrenci ÇOMÜ'den mezun olmuştur.

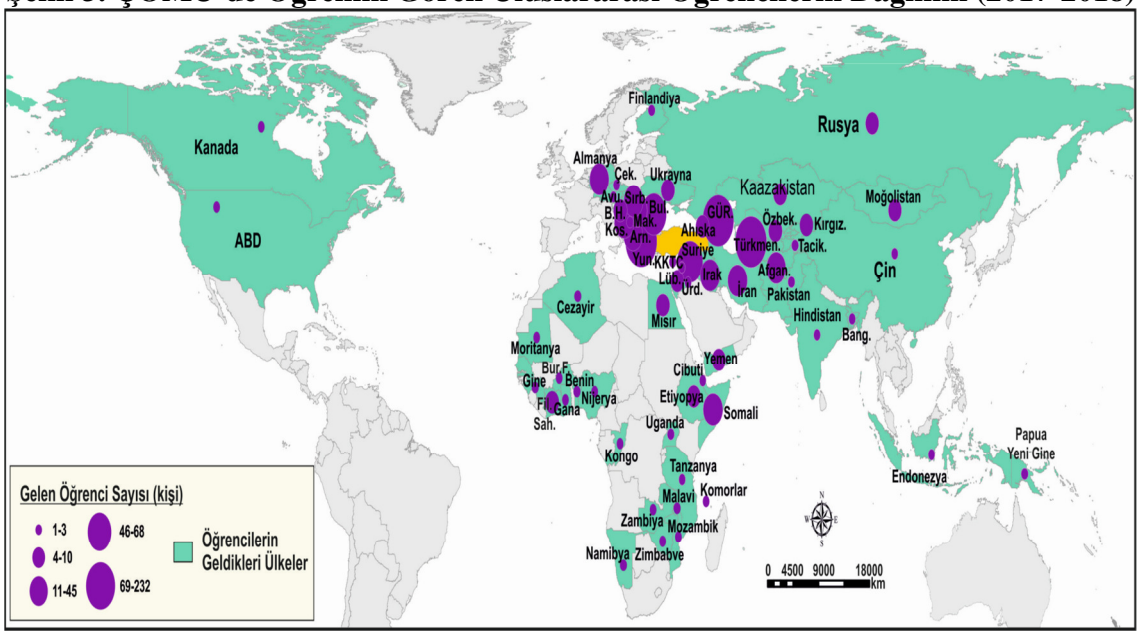
2017-2018 Öğretim Yılı itibariyle ÇOMÜ 63 farklı ülkeden gelen uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. ÇOMÜ'deki uluslararası öğrencilerin geldikleri ülkelere göre dağılımına bakıldığında büyük kısmının Türk Cumhuriyetleri ve üçüncü dünya ülkeleri olmasına karşılık, Balkanlar, Rusya, Avrupa ve Afrika ülkelerinden de öğrencilerin olduğu görülmektedir (Şekil 2-3). Dünyada en fazla yurtdışına öğrenci gönderen ülkeler dağılımına

bakıldığında ise en önemli kaynak ülkeler olan Çin, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkelerden yeterince öğrenci çekemediğimiz görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 2. 2017-2018 Öğretim Yılında ÇOMÜ'ye En Fazla Öğrenci Gönderen Ülkeler

Şekil 3. ÇOMÜ'de Öğrenim Gören Uluslararası Öğrencilerin Dağılımı (2017-2018)

2017-2018 Eğitim Öğretim döneminde ÇOMÜ'deki UÖ'lerin akademik birimlere göre dağılımı incelendiğinde ise en yoğun olarak bulundukları fakültelerin Eğitim Fakültesi (167), daha sonra sırasıyla Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (138), Mühendislik Fakültesi (102) ve Fen Edebiyat Fakültesi (95) olduğu belirlenmiştir. Bu fakültelerden başka ÇOMÜ'deki diğer tüm fakültelerde belli sayılarda kayıtlı UÖ'ler mevcuttur. Fakültelerin yanı sıra

ÇOMÜ'deki Meslek Yüksekokullarında (47), Yüksekokullarda (135) ve Enstitülerde (70) her yıl artan sayılarda UÖ'ler bulunmaktadır.

3. Veri ve Yöntem

Araştırmamızın evrenini ÇOMÜ'deki tüm akademik birimlerde (Fakülte, Yüksekokul, Meslek Yüksekokulu, Enstitüler) eğitim gören UÖ'ler oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla dört bölümden oluşan ve UÖ'lerin göç potansiyellerini ortaya çıkarabilecek soruların olduğu bir anket formu hazırlanmıştır. Anketin ilk bölümünde demografik bilgiler, öğrencilerin eğitim durumları ile ilgili ve özellikle bildikleri yabancı diller konusu üzerine çeşitli sorular bulunmaktadır. İkinci bölümünde öğrencilerin Türkiye'yi ve ÇOMÜ'yü tercih nedenleriyle ilgili faktörler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise özellikle üzerinde çalıştığımız UÖ'lerin "Göç Potansiyelleri" hakkında çıkarımlar yapmayı düşündüğümüz sorular bulunmaktadır. Son bölümde ise öğrencilerin "Çanakkale'de Yaşam" algıları merak edilmiştir ve bu konu üzerinde kendilerinin sorunları, önerileri veya beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında tüm öğrencilere anket çalışmasını uygulamamız mümkün değildir. Bu anlamda öncelikle bir örnekleme metodu kullanarak, evrenimizi temsil edebilecek düzeyde anket sayısına ulaşmak hedeflenmiştir. UÖ'lerin geldikleri ülkeler çalışmanın en önemli değişkeni olmasından dolayı örnekleme tekniği olarak Tabakalı Örnekleme yöntemine karar verilmiştir. Bu yöntem doğrultusunda öğrencilerin geldiği 64 farklı ülke 6 farklı ülke grubu adı altında tabakalar oluşturulmuştur. Bu tabakalar,

- Bağımsız Devletler Topluluğu (11 ülke)
- Balkanlar (10 ülke)
- Orta Doğu (8 ülke)
- Asya Ülkeler (7 ülke)
- Afrika Ülkeleri (20 ülke)
- Diğer (8 ülke)

olarak belirlenmiştir. Bu tabakaların içerdiği ülkeler ve bu ülkelerden ÇOMÜ'ye gelen UÖ sayıları Tablo 1'deki gibidir. Çalışmanın yönteminde ise anket çalışmasından belirlenen bazı temel değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Ayrıca göç potansiyelleri hakkında yorum yapabileceğimiz sorular ile tabakalandırılan ülkeler arasındaki ilişkilere ait hipotezler *Ki-Kare Analizi* ile test edilmiştir.

4. Bulgular

Bazı sınırlılıklar dahilinde (dil problemi, belli ülkelerden gelen UÖ'lerin tespiti vb.) çalışmamız kapsamında 193 anket formunun doldurulması sağlanmıştır. ÇOMÜ'deki ÜÖ'lerin geldikleri ülkelere göre tabakalı örnekleme yöntemi doğrultusundaki sayıları ve anketimize katılımcı UÖ'lerin tabakalara göre dağılımı Tablo 1'deki gibidir. Tablo 1'de anket çalışmasına katılımcı UÖ'lerin %42,5'lik en büyük oranı *Bağımsız Devletler Topluluğu* olarak adlandırdığımız ülkelerden geldikleri belirlenmiştir. Daha detaylı incelendiğinde ise bu tabakadaki ülkelerden gelen UÖ'lerin %21,7'sini Türkmenistan, %13,8'ini ise Azerbaycan uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Türkiye ölçeğinde de en fazla öğrenci aldığımız ülkelerde bu tabakadaki ülkelerdir. İkinci sırada ise %20,2 ile *Afrika Ülkeleri* tabakası gelmektedir. Bu tabakadaki ülkelerden gelen UÖ'lerin yaklaşık %8'i Somali'den, %3,17'si ise Uganda'dan gelen öğrencilerdir. Üçüncü sırada en yoğun katılımcı UÖ bulunan tabaka ise *Balkan* ülkeleridir (%16,1). Bu tabakada da anket çalışmasına katılımcı UÖ'lerin %3,17 ile Yunanistan, %2,65 ile Makedonya'dan gelenler oluşturmaktadır.

Tablo 2'de anketimize katılımcı UÖ'lerin bazı tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Katılımcı UÖ'lerin büyük bir kısmının %66,8 oranla erkek öğrenciler olduğu, bu oranın ÇOMÜ'deki mevcut tüm öğrencilerde de benzer oranda (%63) olduğu görülmüştür. En yoğun yaş grupları ise *17-20* ve *21-24* olduğu görülmektedir. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin evli olması çok nadir görülen bir durum olmakla birlikte, anketimize 7 evli (%3,6) UÖ katılımcı olarak yer almıştır.

Tablo 1. UÖ'lerin Geldikleri Ülkelerin Tabakalandırılmış Örneklemleri ve Ulaşılan Anket Sayıları

TABAKALANDIRILMIŞ ÜLKELER	ÇOMÜ'deki Öğrenci Sayısı	Ulaşılan Anket Sayısı	Ulaşılan Anket Sayısı (%)
BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU (BDT) (Azerbaycan, Gürcistan, Ahıska, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Rusya, Ukrayna, Moldova)	476	82	42,5
BALKANLAR (Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Moldova, Romanya)	319	31	16,1
ORTA DOĞU (İran, Irak, Suriye, S. Arabistan, Filistin, Lübnan, Ürdün, Yemen)	108	18	9,3
ASYA (Çin, Moğolistan, Afganistan, Hindistan, Bangladeş, Pakistan, Endonezya)	67	21	10,9
AFRİKA (Benin, Burundi, B. Faso, Çad, Etiyopya, Fildişi, Gana , Gine, Komorlar, Kongo, Malavi, Moritanya, Mozambik Namibya, Nijerya, Somali, Tanzanya, Uganda, Zambiya, Zimbabwe)	64	39	20,2
DİĞER (Almanya, Çek Cum. Avusturya, Finlandiya, Yeni Gine, Kıbrıs, ABD, Kanada)	24	2	1,0
TOPLAM (Çifte Vatandaşlar Hariç)	**1058**	**193**	**100,0**

Tablo 2. Ankete Katılımcı UÖ'lerin Bazı Tanımlayıcı İstatistikleri

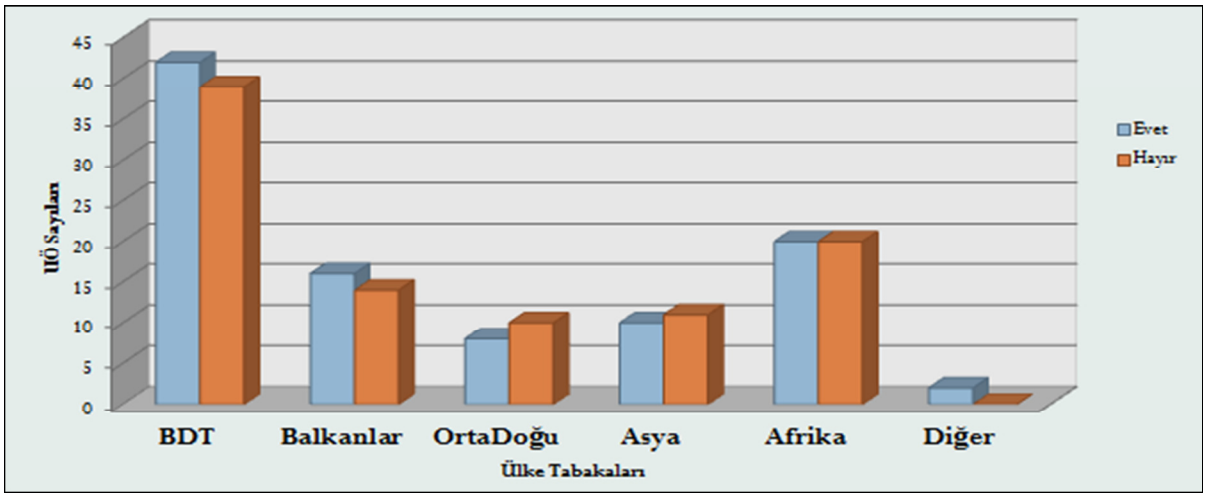
		N	(%)
Cinsiyet	*Erkek*	129	66,8
	Kadın	64	33,2
Yaş Grupları	*17-20*	82	43,4
	21-24	82	43,4
	25-28	18	9,5
	29-32	7	3,7
Medeni Durum	*Evli*	7	3,6
	Bekâr	185	96,4

Anket çalışmamız sonucunda katılımcı öğrencilerin eğitim gördükleri 50 farklı bölüm tespit edilmiştir. Katılımcı UÖ'lerin yaklaşık %11'i İlahiyat Fakültesi bölümlerinde eğitim gördüklerini belirtmişlerdir. Ardından sırasıyla en yoğun olarak UÖ'lerin %9'u Siyaset Bilimi-Kamu Yönetimi alanında, %7,8'i Turizm İşletmeciliği, %5,2'si İşletme ve %4,5'i ise Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nde eğitim görmektedir. Anketimizde yer alan «***Bildiğiniz diller nedir?***» sorusuna alınan yanıtlara göre UÖ'lerin bildiği 21 farklı dil tespit edilmiştir. Bunlardan en fazla bilinen diller sırasıyla %21 İngilizce, %16 Rusça, %14,5 Türkçe, %12 Türkmence ve %10 Arapça olduğu belirlenmiştir.

UÖ'lerin göç potansiyellerine dair sorulan sorular arasında yer alan «***Yüksek Lisans/Doktora için kendi ülkenizden veya Türkiye'den farklı bir ülkeye gitme planınız var mı?***» sorusuna

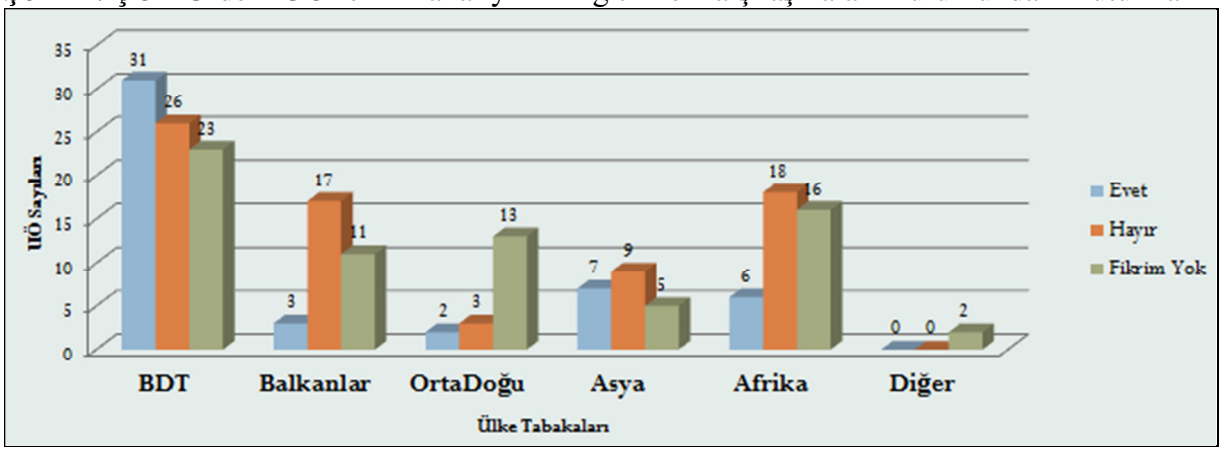
öğrencilerin %51'i "Evet", %49'u ise "Hayır" olarak yanıt vermişlerdir. Ardından böyle bir planı olan öğrencilere gitmek istedikleri ülke/ülkeler sorusu sorulduğunda ise 25 farklı ülke adı vermişlerdir. Bu amaçla katılımcı UÖ'lerin %21,6'sı Amerika Birleşik Devletleri (ABD), %18,2'si Almanya, %11,4'ü İngiltere, %6,8'i Rusya, %5,7'si Fransa, %4,5'i Kanada, %3,4'ü İtalya ve Avusturya'ya gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu soruyu öğrencilerin geldikleri ülke tabakaları ile ilişkilendirdiğimizde ise, *Ki-kare analizi* sonucunda 0.05 anlamlılık düzeyinde, ülke tabakaları ile UÖ'lerin bu soruya verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunamamıştır (***p=0.787***). Şekil 4'deki grafikten de görüleceği üzere *Bağımsız Devletler Topluluğundan* gelen UÖ'lerin önemli bir kısmı diğer ülke tabakalarından oldukça fazla düzeyde bu soruyu "Evet" olarak yanıtlamıştır.

Şekil 4. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin Geldikleri Ülkelere Göre *YL/DR* için Farklı Bir Ülkeye Gitme Planları

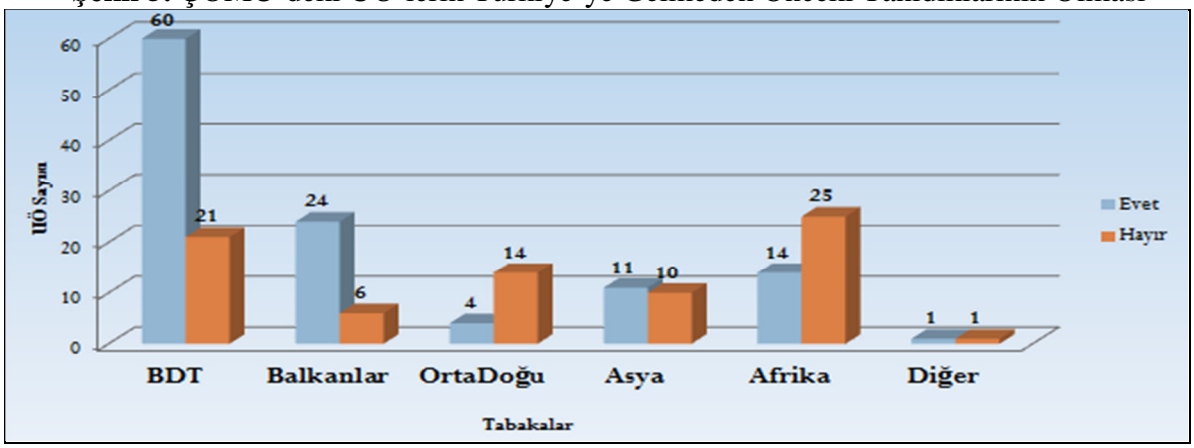
Anket formunda göç potansiyellerine dair sorulan sorular arasında yer alan «***Eğitiminiz sırasında farklı bir ülkede daha iyi bir eğitim fırsatıyla karşılaşırsanız buradaki eğitiminizi bırakır mısınız?***» sorusuna UÖ'lerin %38'i "Hayır", %36'sı "Fikrim Yok" ve %26'sı "Evet" olarak yanıtlamıştır. *Ki-kare* analizi sonucunda 0.05 anlamlılık düzeyinde, UÖ'lerin geldikleri ülke tabakaları ve UÖ'lerin bu soruya verdikleri yanıtlar arasındaki fark ileri düzeyde istatistiksel olarak anlamlı/önemli bulunmuştur (***p=0.001***). Şekil 4 incelendiğinde Bağımsız Devletler Topluluğundan gelen öğrenciler en fazla "Evet" yanıtını verirken, Afrika ülkeleri, Balkan ülkeleri ve Asya ülkelerinden gelen öğrenciler en fazla "Hayır" olarak yanıtlamıştır.

Şekil 4. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin Daha İyi Bir Eğitimle Karşılaşmaları Durumundaki Tutumları

Anket çalışmasına katılan UÖ'lerin «***Yakın çevrenizde Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'de eğitim gören tanıdığınız var mıydı?***» sorusunu UÖ'lerin %60'ı "Evet", %40'i ise "Hayır" olarak yanıtlamıştır. UÖ'lerin tabakalandırılmış ülke grupları ve bu soruya verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı *Ki-Kare* analizi ile tespit edilmiş ve 0.05 anlamlılık düzeyinde fark önemli bulunmuştur (***p=0,000***). Önemli bir farkla Bağımsız Devletler Topluluğundan gelen UÖ'lerin Türkiye'ye gelmeden önce burada tanıdıkları olduğunu belirtmişlerdir. Ardından bu oran en fazla Balkan ülkelerinde görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin Türkiye'ye Gelmeden Önceki Tanıdıklarının Olması

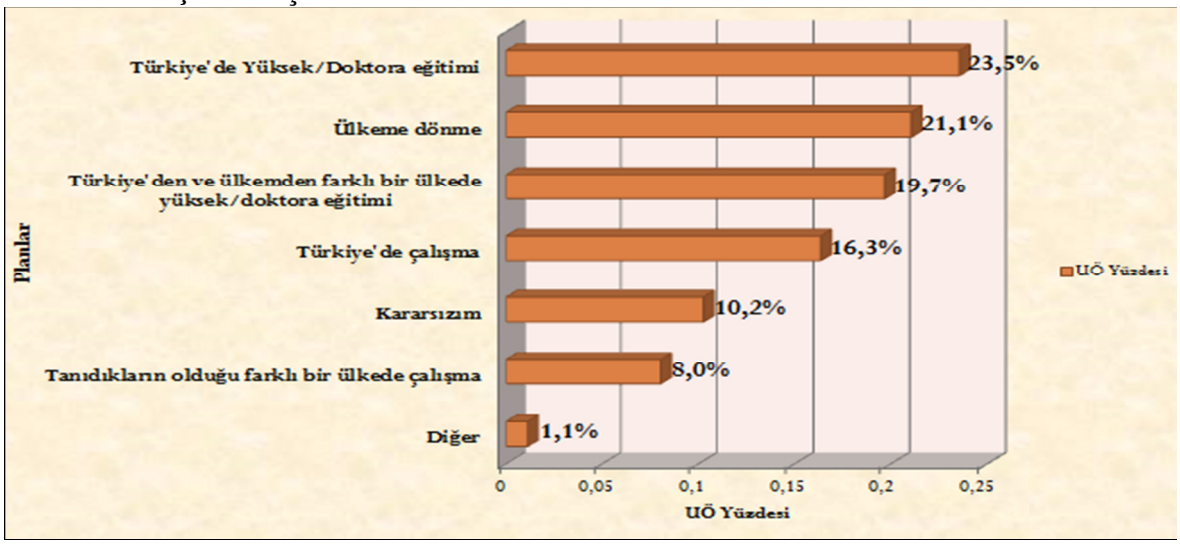
Anket formunda yer alan «***Türkiye dışında farklı bir ülkede yükseköğretim görme olanağınız oldu mu?***» sorusuna öğrencilerin %28'i Evet yanıtı verirken, %72'si Hayır demiştir. *Ki-kare* analizi sonucunda 0.05 anlamlılık düzeyinde, ülke tabakaları arasında öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı/önemli bulunmamıştır. (***p=0.200***). Bu soruya ek olarak UÖ'lerin hangi ülke/ülkelerde yükseköğrenim görme fırsatlarını belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen yanıtlar sonucunda 27 farklı ülke adı belirlenmiştir. Bu soruyu "Evet" olarak yanıtlayanların %30'u Rusya, %7'si ABD, %5'i Almanya, %5'i Çin ve %5'i Özbekistan ve %5'i Polonya yanıtını vermişlerdir. Özellikle Şekil 5'den görüldüğü gibi Bağımsız Devletler Topluluğundan be Balkan ülkelerinden gelen öğrenciler farklı fırsatlarla karşılaşmış, ancak Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Bu anlamda anket çalışmasından elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda UÖ'lerin ülkemizi tercih nedenleri başında "Eğitim koşullarının iyi olduklarını düşünmeleri (%23,1)", "Türkiye'yi merak etmeleri (%15)", "Burs olanakları (%13,7)" ve "Coğrafi olarak yakınlık (%11)" faktörleri gelmektedir.

Anketteki «***Bölüm veya Üniversite değiştirmeyi düşünüyor musunuz?***» sorusuna öğrencilerin %85'i "Hayır" yanıtı verirken, %15'i "Evet" demiştir. Dolayısıyla öğrencilerin ÇOMÜ'de eğitim görmekten memnuniyet duyduğunu ifade edebiliriz. Üzerinde durulan farklı bir soru ise «***Çanakkale'de iş olanağı olsa kalmak ister misiniz?***» öğrencilerin %58'i "Evet" yanıtı verirken, %42'si "Hayır" demiştir. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin Çanakkale'de kalmaya eğilimleri vardır. Bu soru ülke gruplarıyla ilişkilendirdiğinde ise ülke gruplarının verdikleri yanıtlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (***p=0.237***).

Şekil 6'da «***Mezun olduktan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?***» sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı görülmektedir. Öğrencilerin önemli bir kısmı (%43,2) mezun olduktan sonra YL/DR derecesi için eğitim hayatlarına devam etmek istemektedir. Dolayısıyla bu öğrenciler farklı göç süreçlerine devam edecektir. Bu soruyu UÖ'lerin %23,5'i Türkiye'de kalmak, eğitimlerini burada sürdürmek istedikleri ve %16,3'lük bir kısmı da Türkiye'de

çalışmak istedikleri yönünde yanıtlamıştır. Burdan ÇOMÜ'deki önemli bir kısım öğrencinin ülkemizde hayatına devam etmek istediği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan ülkesine dönmek isteyen bir kısım öğrenci de bulunmaktadır (%21,1). Bu öğrenciler göç süreçlerini lisans hayatlarıyla tamamlamayı planlamaktadır.

Şekil 6. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin Mezun Olduktan Sonraki Planları

5. Sonuç

Yükseköğretim alanı taşıdığı büyük potansiyel dolayısıyla son yıllarda önemli bir uluslararası rekabet alanı haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkeler de yükseköğretimde uluslararasılaşma konusunda stratejiler belirleyip bunları hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Ülkeler ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağını genellikle yükseköğretim kurumlarından temin etmekte, daha sağlam ve verimli ekonomik büyümenin temellerini bu şekilde oluşturmaktadırlar. Uluslararası nitelikli öğrenci dolaşımı beşeri sermaye dolaşımı için potansiyel göçmenler yetiştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında dünyada nitelikli öğrenci çeken ülkelerin aynı zamanda nitelikli işgücü çektiği de görülmektedir.

ÇOMÜ'nün uluslararası öğrenci hareketliliğindeki payı da her geçen yıl artmaktadır. 2017-2018 Öğretim Yılı itibariyle ÇOMÜ 63 farklı ülkeden gelen uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Bu araştırma sonucunda UÖ'lerin literatürdeki sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik sorunlar ve uyumları üzerine yapılan çalışmalardan farklı olarak bu öğrencilerin göç potansiyellerine dair çıkarımlar yapmak hedeflenmiştir. Anket çalışmasıyla elde edilen bilgiler doğrultusunda öğrencilerin önemli bir kısmı kendi anadilinden farklı olarak bildiği yabancı bir dil vardır. Buda kendi ülkelerinden farklı bir ülkede eğitim şanslarını arttıran önemli bir faktördür. Araştırmamızın önemli sonuçlarından biri de ÇOMÜ'deki öğrencilerin %51 gibi önemli bir kısmı YL/DR için farklı bir ülkeye gitme planı vardır. Dolayısıyla bu öğrenciler potansiyel nitelikli göçmeler olarak ülkemize ve dünyaya katkıları devam edecektir. Üniversitemize Bağımsız Devletler Topluluğundan gelen öğrencilerin, diğer ülke tabakalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılıkla daha iyi bir eğitim karşısında buradaki eğitimlerini bırakabilecekleri tespit edilmiştir. Bu öğrenciler de göç potansiyeli yüksek olan bir gruptur. Anket çalışmamıza katılan öğrencilerin yaklaşık %40'ı ise Türkiye'de YL/DR eğitimi olanaklarını ya da çalışma olanaklarını değerlendirmeyi düşünmektedir. Öğrencilerin iş bulmaları burada kalma kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Ayrıca öğrencilerin bu yanıtları genel olarak üniversitemizden ve ülkemizden memnun kaldıklarını göstermektedir.

Teşekkür
Bu araştırma ÇOMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından desteklenmiştir.
Proje No: 2547

Kaynaklar

Açıkalın, A., Demirel, Ö. & Önsoy, R. (1996). Problems of Turkic university students in Turkey [Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Sorunları]. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Adıgüzel, M. S. (1994). Learning Difficulties Of Turkoman Students Regarding Turkey Turkish [Türkmen Öğrencilerinin Türkiye Türkçesi Öğrenim Problemleri]. Unpublished master thesis, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Annaberdiyev, D. (2006). Türkiye'de eğitim gören Türk cumhuriyetleri ve Türk üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım arama tutumları, psikolojik ihtiyaçları ve psikolojik uyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Dağaşan, D. (1994). Orta Asya Türk Cumhuriyetleri`nden (Azerbaycan-Özbekistan-Kazakistan) gelen öğrencilerin Türkiye Türkçesine intibakta karşılaştıkları güçlükler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
DEİK (2012). Uluslararası Öğrenci Temini Çalıştayı Sonuç Raporu, DEİK Yayınları: 783-2012/6- c2.

Ercan, L. (2001). "An investigation on the problems of international and Turkish university students from different variables", [Yabancı uyruklu ve Türk üniversite öğrencilerine ait sorunların bazı değişkenler açısından incelenmesi]. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21, 165-173.

Garabayev, B. (2000). Türkiye'de yükseköğrenim gören Türk cumhuriyetleri öğrencilerinin uyum sorunları ve Türkiye ve Türklere ilişkin kalıp yargılar. Yayımlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Karaoğlu, F. (2007). Adaptation Behaviors Of İnternational Students: A case of TÖMER. [Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyma Davranışı: TÖMER Örneği]. Unpublished master thesis, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kıroğlu, K., Kesten, A. ve Elma, C. (2010). "Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Sorunları", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6 (2), 26-39.

OECD (2015). Education at a glance 2015: OECD indicators, OECD Publishing.
Savaşan, F., Yardımcıoğlu, F., ve Beşe, F., (2015). "Yabancı uyruklu lisans ve lisansüstü öğrencilerin sosyoekonomik problemleri: Sakarya üniversitesi örneği", Conference: International Students Symposium, At İstanbul, Volume: 1.

Skeldon , R. 2005. "Globalisation, Skill Migration and Poverty Alleviation: Brain Drains in Context". Development Research Centre on Migration", Globalisation and Poverty Working Paper T15, DFID/University of Sussex.

Snoubar, Y., Celik, G. (2013). "Cultural Differences of International Students in Turkey and Problems They Experience", Procedia-Social and Behavior Sciences, 106, 759-766.

Şimşek, B., Bakır, S. 2016. "Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Atatürk Üniversitesinin Uluslararasılaşma Süreci", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 55, 509-542.
Zerengök, D.(2016). Uluslararası Öğrencilerin; Serbest Zaman Etkinliklerine Aktif Katılımları Yoluyla Sosyal Uyumlarının Analizi: Celal Bayar Üniversitesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Manisa.

İnternet Kaynakları

https://www.deik.org.tr/ Erişim 25.11.2018
https://istatistik.yok.gov.tr/ Erişim 15.11.2018
http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en. / Erişim 12.11.2018
http://www.yok.gov.tr/web/guest/yuksekogretimde-uluslararasilasma-strateji-belgesi-2018-2022/ Erişim 28.11.2018

KIRIM SAVAŞI VE 1877-78 OSMANLI-RUS SAVAŞI SONRASI BİGA KAZASI'NDA İSKÂN EDİLEN MUHACİRLERE YAPILAN YARDIMLAR[11]

Burak KÜÇÜK[**]

Özet

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan Kırım Savaşı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Rus işgaline uğrayan bölgelerden Osmanlı topraklarına kitleler halinde göçler meydana gelmiştir. Kırım ve Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına Tatar, Nogay ve Çerkez göçleri yaşanırken, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası ise Rumeli tarafından yoğun bir göç dalgası gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti, yıllardır yaşadıkları memleketlerini terk etmek zorunda kalan göçmenlere kucak açmış, onların sevk ve iskân süreçlerini sağlıklı bir şekilde idare etmeye ihtimam göstermiştir. Bu süreç boyunca çeşitli Muhacirin Komisyonlarının teşkili yanında, iskân işlerinin nasıl yürütüleceğine dair birçok talimatname de yayınlanarak belli bir plan dâhilinde muhacirler uygun bölgelere yerleştirilmeye çalışılmıştır. Muhacirlerin iskân edildiği bölgelerden biri de, jeostratejik konumu yanında, geniş ve verimli arazilere sahip olan Biga kazasıdır. 1860 yılı itibariyle göçmenlere ev sahipliği yapmaya başlayan Biga'ya on binlerce muhacir yerleştirilmiş, onlar için yeni köyler teşkil edilmiştir. Bölgeye gelen muhacirlere devlet ve ahali tarafından pek çok yardım yapılarak muhacirlerin bir an evvel yeni yerleşim yerlerine adapte olmaları sağlanmıştır. Öncelikle iaşe meselesi ele alınarak göçmenlere belli oranda yevmiye tahsisi yapılmıştır. Bununla birlikte, elzem olarak görülen konut yardımı, arazi tahsisi, eğitim, sağlık ve sosyal amaçlı yardımların yanı sıra göçmenlerin istihdamı gibi meseleler titizlikle devlet tarafından ele alınmıştır. Bu bildiride, Biga kazasına sevk ve iskân edilen muhacirlere yapılan yardımlar arşiv vesikalarına dayalı olarak aktarılarak Osmanlı Devleti'nin sosyal devlet anlayışı çerçevesinde muhacirlere olan yaklaşımı Biga örneği üzerinden serimlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelime: Biga, Muhacir, İskân, Göç, Yardım

THE AIDS TO IMMIGRANTS THAT SETTLED IN THE DISTRICT OF BİGA AFTER THE CRIMEAN WAR AND THE TURKISH-RUSSIAN WAR OF 1877-78

Abstract

Mass-migrations occured into the Ottoman territories from the lands under Russian domination or areas that were withnessed Russian occupation during and after the Crimean War and the Turkish-Russian War of 1877-78 that happened in the second half of the 19th century. While Tatar, Nogai and Circassian migrations were experienced from the Crimea and the Caucasus to the Ottoman lands, there was an intense wave of migration from Rumelia after the Ottoman-Russian War of 1877-1878. The Ottoman Empire undertook some

[11] Bu bildiri çeşitli ilave ve değişikliklerle yazarın Doç. Dr. Ali Sönmez danışmanlığında hazırladığı Biga Kazası'nda Muhacir Yerleşimleri ve Yaşanan Sorunlar (1856-1910) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2015).

[**] Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, burakkucuk1306@gmail.com

measures to properly administer the migration and settlement of these immigrants who had to the leave all their belongings in their homelands. Accordingly, several immigrant commissions were established while many regulations were published that contained decrees on how to conduct the settlements. Due to its strategic location and the vast territories it possessed the area of Biga was one of the suitable regions where the immigrants were settled. By the year 1860 the area of Biga began to host immigrants, thousands of refugees were placed and new villages were formed for them. The immigrants who came to the region were provided with a lot of help by the state and the people and they were allowed to adapt to the new settlements as soon as possible. Firstly, the issue of subsistence was addressed and a certain amount of wages was allocated to the migrants. However, issues such as housing assistance, land allocation, education, health and social assistance, which are considered essential as well as the employment of migrants were meticulously addressed by the state. In this paper, assistance to immigrants placed in district of Biga will be transferred based on archive documents.

Keywords: Biga, Immigrant, Settlement, Migration, Aid

GİRİŞ

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin iskân politikasını ülkeye hicret eden göçmenlerin belirlediği bir dönem olmuştur. Kırım Savaşı ile birlikte bilhassa Kırım taraflarından büyük miktarda göçmen kafileleri Anadolu'ya doğru hicret etmeye başlamışlardır. Kırım Harbi sonrası ise Rusya'nın Kafkasya'ya yönelik işgalci politikasına hız vermesi sonucu bu bölgelerden kitleler halinde Osmanlı ülkesine Çerkes göçü yaşanmıştır. Özellikle 1856-1857, 1860-1862 ve 1864-1865 yılları arasında büyük bir ivme kazanan göç hareketleri, 1865 yılından itibaren daha çok münferit hareketler şeklinde seyretmiştir. (Saydam, 2010: 81) 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ile Osmanlı topraklarına yaşanan göç hareketleri farklı bir boyut kazanmış ve bu savaş sonrası 19. yüzyılın en büyük kitlesel göç hareketi vuku bulmuştur. Tarihe "93 Harbi" olarak geçen bu savaş, on binlerce Müslüman'ın hayatını kaybetmesine neden olduğu gibi, bilhassa Rumeli'de işgal altına uğrayan bölge halkının muhacir konumuna düşmesine sebep olmuştur.

Osmanlı ülkesine gerçekleştirilen büyük göç akınları, devletin iskân politikasını etkilemiştir. Kırım Savaşı sonrası yaşanan muhaceretin büyüklüğü neticesinde göçmenlerin düzenli bir şekilde sevk ve iskân süreçlerini idare edebilmek için 1860 yılında "Muhacirin Komisyonu" teşkil edilmiştir. 93 Harbi sonrası yaşanan geniş çaplı göç dalgası sonrasında ise bu kurum daha da genişletilerek "İskân-ı Muhacirin Komisyonu" oluşturulmuş, sonrasında bu komisyona birtakım alt kuruluşların da bağlanmasıyla birlikte göçmenlere yardım meselesi ve bunların iskân işlemleri daha sistematik bir şekilde ele alınmıştır.

Osmanlı ülkesine hicret eden muhacirler Anadolu'nun çeşitli vilayetlerine sevk edilerek buralarda iskân edilmeye çalışılmıştır. Bu bölgelerden biri de Biga kazası olmuştur. Oldukça geniş ve boş arazi parçalarına sahip bir bölge olan Biga kazası, Rumeli ile karşı karşıya ve İstanbul'a yakın bir konumda olması bakımından İstanbul ve/veya Edirne'ye gelen göçmenlerin kolayca yerleştirilebileceği bir mevkide yer almaktaydı. (Kocacık, 1978: 168) Ayrıca, bölgenin arazisi verimli ve mahsuldar olup, her çeşit hububat ile keten, zeytin, pamuk, üzüm, palamut, meyve ve sebze üretimi açısından zengindi. Hayvancılık konusunda da verimli olan bölgede, koyun ve keçi besiciliği ile arıcılık yaygın olup bir hayli orman ve mera

da bulunmaktaydı. (Sâmi, 1889: 1441) Bu sebeple pek çok muhacir civarda bulunan elverişli arazilere iskân edilmeye çalışılmıştır.

1860 yılı itibariyle iskâna açılan Biga kazasına on binlerce muhacir yerleştirilerek bunların bir an evvel yeni yurtlarına adapte edilmeleri sağlanmıştır. İltica edenlerin ekseriyeti asıl vatanlarındaki mal ve mülklerini terk edip geldiklerinden fakir ve perişan bir halde bulunuyorlardı. Bu bakımdan öncelikli olarak muhacirlere yardım meselesi ele alınmış ve bu doğrultuda Osmanlı hükümeti üzerine düşen sorumluluğun bilinciyle hareket etmeye gayret göstermiştir. Yardıma muhtaç bir halde bulunan muhacirlere evvela gıda temini zaruri görülmüş ve göçmenlerin yiyecek ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, zorunlu olarak görülen konut yardımı, arazi tahsisi, eğitim, sağlık ve sosyal amaçlı yardımların yanı sıra göçmenlerin istihdamı gibi meseleler de yine devlet tarafından ele alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin sosyal devlet anlayışının bir tezahürü olan bu yardımlar Biga kazasına yerleştirilen muhacirler için de geçerli olup bu mesele hassasiyetle idare edilmiştir.

1. BİGA KAZASINDA İSKÂN EDİLEN MUHACİRLERE YAPILAN YARDIMLAR

1.1. İaşe Meselesi Ve Yevmiye Tahsisi

Kırım Harbi sonrası Osmanlı coğrafyasına iltica eden göçmenlerin neredeyse tamamına devlet tarafından, yiyecek yardımı başta olmak üzere, yevmiye tahsis edilmekteydi. (Saydam, 2010: 156) Gelenlerin çoğu fakir ve yardıma muhtaç bir halde olduğu için ilk iş olarak bu göçmenlere gıda temini elzem görünüyordu.

Gelen göçmenler evvela civar köy ve kasabalardaki yerli ahalinin yanına misafir olarak münferit gruplar halinde dağıtılmakta, uygun yer temin edildikten sonra bu grupların kalıcı iskânlarına geçilmekteydi. Muhacirlerin kalıcı iskânlarına değin, günlük gıda ihtiyaçlarının temini ise devletin dağıttığı ekmek yardımıyla halledilmeye çalışılmıştır. Ellerinde *"fukara pusulası"* bulunan muhacirlere *"yevmiye yarımşar kıyye nân-ı azîz"* [günlük yarımşar okka ekmek] verilmektedir. Lakin her gün köylere ekmek dağıtmak mümkün olmadığı için genellikle bu yardım nakdî olarak yapılmıştır. (Yılmaz, 1999: 597)

Biga Sancağı'na 1860 yılı itibariyle sevk olunmaya başlayan Kırım ve Kafkas muhacirlerine de kalıcı iskân yerleri belirlenene kadar yevmiye tahsisi yapılmaya başlandığı görülmektedir. Nitekim, Biga'ya sevk olunan Akmescit ahalisinden ve Hacı Hamza Efendi takımından 77 hanede 310 nüfusa, yine Akmescit ahalisinden 33 hanede 119 nüfus muhacire, Kırım Nogay muhacirlerinden 157 hanede 568 nüfusa ve Çeçen ahalisinden 27 hanede 138 nüfus muhacire kalıcı olarak iskân oluncaya kadar yevmiye tahsisi yapılarak içinde bulundukları perişan durumdan kurtarılmalarına gayret gösterilmiştir. (B.O.A., A. MKT. UM: 422-46; A. MKT. NZD: 323-21; 323-55; 325-53)

Biga kazasında 1860 yılı itibariyle muhacirlere dağıtılan ekmek miktarı kâfi gelirken bu miktarın bir süre sonra yetersiz kaldığı görülmektedir. Nitekim Biga Meclisi'nin 24 Aralık 1864 tarihli bir mazbatasında ilk başlarda muhacirlere nân-ı azîz bedeli olarak verilen yarımşar kıyye ekmek bedeli yeterli olduğu halde, artık bu miktarın ihtiyaçları karşılamadığı ve yevmiye miktarının artırılması gerektiği Sadaret'e bildirilmiştir. (B.O.A., MVL, 695-18)

Osmanlı ülkesine göçmen sevkiyatının devam etmesi ve muhacir miktarındaki artış, ekmek dağıtımı ve yevmiye tahsis işinin belli bir düzene koyulmasını gerektirmiştir. Bu sebeple 1865 yılında yayınlanan talimatnamede, muhacirlerin sevk edildikleri bölgelerde bulunan kaza meclislerinde Müslüman bir katip ile birlikte muhacirlerin hoca ve ihtiyar kesimlerinden bir heyet teşkil olunarak bu heyet, gelen muhacir miktarını tespit edip bunları bir deftere

kaydetmek suretiyle fukara muhacirlerden 10 yaşına kadar olanlarına yevmiye 100'er dirhem, bu yaşın üstündekilere ise yarımşar kıyye nân-ı aziz tahsis etmekle mükellef kılınmıştır. (B.O.A., İ. MVL, 541-24269 Ek: 6)

Devletin verdiği yevmiyeler muhacirlerin kalıcı iskânından sonra kesiliyordu. Kalıcı iskânlarına kadar geçen süreyi ise muhacirlerin üretici konuma geçerek ilk hasadı almaları belirlemekteydi. İskân olunup ziraî malzemeleri temin edilen göçmenlerin sekiz-on ay gibi bir süre zarfında mahsul alabilecekleri düşünüldüğünden, bu süre sonunda yevmiyelerinin kesileceği muhacirlere bildiriliyordu. (Saydam, 2010: 145) Ancak, yevmiyelerin kesilmesi muhacirlerin şiddetli tepki göstermesine neden oluyor ve sırf bu yüzden bazı muhacirler bulundukları yerleri terk ederek başka taraflara göç ediyorlardı. (Saydam, 2010: 160) Bazıları ise, iskân edildikten sonra yevmiyelerinin kesileceğini bildiği için iskâna dahi yanaşmıyordu. (B.O.A., A. MKT. MHM, 302-15)

Devletin göçmenlere yaptığı yevmiye yardımları 93 Harbi'nin sonuna değin devam etmiştir. 1878 yılında yayınlanan muhacir iskânına dair nizamname ve aynı yıl çıkarılan talimatnamede, 1865 tarihli talimatnamede olduğu gibi, muhacirlerden 10 yaşına kadar olanlara yevmiye 100'er dirhem, bu yaşın üstündekilere ise yarımşar kıyye nân-ı aziz bedeli tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. (B.O.A., Y. PRK. KOM, 1-26; İ. MMS, 59-2786 Ek: 2) Ancak, bu tayınatın maddî durumu iyi olanlara kesinlikle verilmeyip kimsesiz muhacirler ile dul kadınlara ve artık iş yapamaz hale gelmiş sakat ve yaşlılara tahsis olunmasına özen gösterilmesi gerektiği bilhassa vurgulanmıştır.

Savaşın sona ermesiyle birlikte gelen göçmen sayısının oldukça artması ve hazinenin bu yükün altından kalkamayacağının anlaşılmasıyla, yevmiye miktarı savaş sonrasında yarıya düşürülmüş ve 1880 yılından itibaren de kaldırılmıştır. Buna rağmen, devlet, çeşitli sebeplerle muhtaç durumda olan muhacirlere yevmiye ve tayınat vermeyi sürdürmüştür. (İpek, 1999: 218) Muhacir sevkiyatının sürmesi ve gelen göçmenlerin neredeyse tamamının perişan hallerinin devam etmesi üzerine 1888 yılında bir talimatname yayınlanmış ve 1865 ve 1878 yıllarında olduğu gibi muhacirlerden 10 yaşına kadar olanlarına yevmiye 100'er dirhem, bu yaşın üstündekilere ise yarımşar kıyye nân-ı aziz bedeli tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. (B.O.A., Y. PRK. DH, 2-93)

1.2. Konut Yardımı

Göçmenlere yapılan gıda yardımının yanında bunların barınmaları da zaruri bir ihtiyaçtı. Muhacirlerin bir an evvel "iva" edilmeleri, yani ev sahibi olmaları gerekiyordu. Gelen göçmenler kalıcı iskânlarına değin misafir olarak civar köy ve kasabalara dağıtılıyordu. (B.O.A., A. MKT. UM, 420-22) Bu sürecin ardından muhacirler kalıcı iskân bölgelerindeki boş araziler üzerinde inşa edilen hanelere yerleştiriliyordu.

Muhacirlere münasip yerlerde verimli araziler tahsis edilip, bunlar için yeni köyler kurulmuştur. Bu köylerde, maddî gücü iyi olan muhacirler kendi evlerini kendileri inşa ederken, ev inşasını kendi yapabilecek düzeyde olmayanlara ise, devlet tarafından mümkün mertebe yardım edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda hükümet, hane başına 250'şer kuruşun ev inşası için muhacirlere tahsis edilmesini hükme bağlamıştır. (Saydam, 2010: 165) Ancak 93 Harbi ile birlikte ülke genelindeki göçmen nüfusunun oldukça artması itibariyle bu maliyeti daha da düşürmek isteyen hükümet, inşaatlarda yerli ahali ile birlikte muhacirlerin de çalışmasına karar vermiştir. Ayrıca, hane inşası için gerekli olan kereste nakil işlemlerini yerli ahalinin üstlenmesi istenmiştir. (B.O.A., İ. MMS, 59-2786 Ek: 2)

Muhacir hanelerinin yapımında kullanılan ve mirî ormanlardan bedelsiz olarak temin edilen kerestelerden vergi alınmıyordu. Ancak, hanelerini genişletmek amacıyla kesecekleri

kerestelerden belirli miktarda vergi alınması hükme bağlanmıştı. Mamafih, ormanların muhacirler tarafından tahrip edilmemesine, ağaçların kesilmemesine ve ormanlık alanlarda köy teşkil edilmemesine ihtimam gösteriliyordu. (Kocacık, 1980: 168; İpek, 1999: 216) Buna rağmen muhacirlerin ormanlara zarar vermesinin önüne geçilememiş, özellikle Biga kazasına tabi Çan nahiyesi dahilindeki Bozguç ve Dikmen ormanları içlerinde muhacirler ağaç kesiminden ve hane inşasından geri durmamışlardır.

Hanelerin yapımı için gerekli olan masraflar ve bu hanelerin inşasını mahallî idareler ile birlikte yerli ahali üstlenmiştir. Nitekim, 1860-1865 yılları arasında Biga Sancağı dahilindeki kasaba ve karyelerde iskân olunan 381 hanede 1.388 nüfus muhacir için yerli ahali tarafından boş haneler tahsis edildiği gibi arta kalan muhacirler için yeni ev inşasına girişilmiştir. Ancak, inşasına başlanan bu hanelerin kış mevsimi gelmeden bitirilerek muhacirlere teslim edilmesi gerekiyordu. İnşa masraflarını üstlenen bölge halkının maddî açıdan sıkıntıya girmesi üzerine muhacir hanelerinin inşası ve masraflar için hazineden 40-50.000 kuruş civarında yardım talep edilmiştir. (B.O.A., MVL, 711-5 Ek: 2)

Öte yandan devlet, yerli ahalinin desteğini daha fazla temin edebilmek adına bu yardımları özendirici hale getirerek onları teşvik etmiş, bölge halkının yapmış olduğu yardımlar çeşitli gazetelerde ilan edilmiştir. Nitekim, 1864 yılında Biga Sancağı dahilinde Kale-i Sultaniye kazasında iskân olunan muhacirler için 26 adet hane inşası masrafı olan 85.500 kuruşu yerli halk üstlenmiş, bu bağış Ceride-i Havadis gazetesinde ilan edilmiştir. (B.O.A., C. ML, 40-1829)

1.3. Arazi Tahsisi

Osmanlı Devleti'nin ülkeye gelen göçmenleri kabul etmesindeki sebeplerden biri boş ve bakımsız alanların mamur hale getirilmesiydi. Muhacirlerin bir an evvel üretici konuma geçirilmesini ve ülkedeki geniş arazileri değerlendirmek isteyen devlet, öncelikli olarak, muhacirlere uygun arazi tahsis etmeye çalışmıştır. Muhacirlere dağıtılacak arazi miktarı hususunda 1878 yılından evvelki talimatnamelerde herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, verilecek arazilerin suyu ve havası temiz, denize yakın, boş ve verimli olması gerektiği ifade olunmaktaydı. (B.O.A., İ. DH, 343-22622)

1856-1878 yılları arasında muhacirlere arazi dağıtımında Arazi Kanunnamesi'ne riayet edildiğini görmekteyiz. Buna göre, verimli yerlerden 70, orta halli yerlerden 100 ve daha verimsiz yerlerden ise hane başına 130 dönüm arazinin muhacirlere tahsis edilmesi yönünde karar çıkarılmıştı. (Erkan, 1993: 221-222; İpek, 2006: 68) Ayrıca, Arazi Kanunnamesi hükmüne göre, ciddi bir mazeret olmadıkça, arka arkaya üç sene boyunca toprakların boş bırakılmaması gerekiyordu. (Barkan, 1980: 340) Devlet, üretimin sürmesine bilhassa ihtimam göstermekteydi.

1878 tarihli talimatnamede ise, Vilâyet idare meclislerinin yapacağı tahkikat neticesinde sahipsiz, boş veya yerli ahali tarafından gasp olunduğu tespit edilen yerlerden arazinin verimliliğine göre, hane başına 20-60 dönüm arazinin İdare-i Muhacirîn Komisyonları tarafından tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. (B.O.A., İ. MMS, 59-2786 Ek: 2) 1888 yılına gelindiğinde ise, göçmenlere 20 dönümden 50 dönüme kadar arazi tahsis edilmesi uygun görülmüştür. (B.O.A., Y. PRK. DH, 2-93) Ancak, muhacirlere verilen arazi miktarları dönemsel olarak farklılıklar göstermiştir. Nitekim, 1905 tarihli talimatnamede, her hanenin nüfusu ve arazi verimliliğine göre 20 dönümden 50 dönüme kadar, Ocak 1906 tarihli talimatnameye göre ise 50 dönümden 100 dönüme kadar arazi verilmesi hükme bağlanmıştır. (Yılmaz, 1996: 19-20) Bu talimatname hükümlerine göre arazi tahsisi Biga kazasında da tatbik edilmiştir.

Öte yandan, bazı muhacirlere tahsis olunan arazilerin yeterli gelmediğine veya verimsiz olduğuna yönelik muhacir temsilcilerinin yazdıkları dilekçeler dikkat çekmektedir. Örneğin,

Biga kazası dahilinde Doğancı karyesinde iskân olunan Dağıstan muhacirlerinden Murtaza, Ali ve İskender Beyler kendilerine verilen arazinin kafi gelmediği yönünde 1874 yılında takdim ettikleri arzuhal üzerine, bu muhacirlere ihtiyaçları nispetinde arazi gösterilmesi ve isteyenlere bedelini ödedikleri taktirde boş arazi satışı yapılabileceği cevabı verilmiştir. (B.O.A. AYN. D, 862: 73)

Biga kazasında iskân olunan bazı muhacirlerin ise kendilerine tahsis edilen arazileri ek gelir elde etmek amacıyla başkalarına kiraladıkları görülmektedir. Nitekim 1864 yılında Biga kazasına tabi Dimetoka karyesinde Tahirova adlı mahalde iskân olunan Çeçen kabilesine mensup birtakım muhacirler, devlet veyahut yerli ahali tarafından yardım olarak verilen arazilerin bazı kısımlarını ziraat yapıp ürün almak yerine bu arazileri senelik 18.000 kuruşa kiralamışlardır. (B.O.A., MVL, 671-35) Öte yandan, bazı muhacirlerin arazilerini koyun tüccarlarına kiraladıkları da kayıtlara geçmiştir. 1873 yılında yapılan tahkikat sonucu bu olay açığa çıkarılınca, bu şekilde boş bırakılan ve işlenmeyen arazilerin geri alınacağına dair kanun hükmünün uygulanacağı hususunun muhacirlere iletilmesi gerektiği Biga kaymakamlığına tebliğ edilmiştir. (B.O.A., ŞD, 2341-36; 2341-39)

93 Harbi ile birlikte Osmanlı topraklarına çok daha yoğun bir biçimde göçmen akın etmesinin bir sonucu olarak, Biga Sancağı'na sevk olunan muhacir miktarı da oldukça artmıştı. Bunun üzerine, 1880 yılından itibaren devlete ait boş arazilerden başka çiftlik arazileri de satın alma yoluyla göçmenlere tahsis edilmeye başlanmıştır. Nitekim, Biga kazası dahilindeki İngiltere tebaasından Mösyö James William Vital ve ortağına ait olan "Kayaaltı Çiftliği" (Yeniçiftlik) muhacir yerleşimine uygun görülmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu çiftliğin bedelinin muhacirin iane akçesinden verilerek satın alınmasına ve henüz iskân olunamayan 200-300 hane kadar muhacire tahsis edilmesine karar verilmiştir. (B.O.A., DH. MKT, 2039-16)

1892 yılı başlarında Biga kazası dahilinde gerek mahallî idareler ve iskân memurları tarafından kendilerine tahsis edilen, gerekse yerli ahaliden zorla aldıkları topraklara yerleşen muhacirler yaklaşık 20.000 dönüm civarında bir araziyi tasarruf ediyordu. (B.O.A., İ. DH, 1265-99442 Ek: 1) 1910 yılında ise bu miktar 50-60.000 dönüm civarına ulaşmıştı. (B.O.A., BEO, 3980-298479 Ek: 15) Kırım Harbi sonrası yaşanan göçlere nispetle, 93 Harbi sonrası gerçekleşen göçler, beklenenin çok üzerinde bir muhacir akınına sahne olduğu için arazi bulma imkânı daralmış, özellikle göçmenlerin yığıldığı yerlerde yerli halk ile muhacirler arasında ciddi arazi münakaşaları meydana gelmiştir.

1.4. Ziraî Yardımlar

Osmanlı hükümeti, arazi ve mesken tedarikiyle muhacirleri toprağa bağlamaya ve onları bir an evvel üretici konuma geçirmeye gayret gösteriyordu. Bu amaçla, iskân edilecek muhacirlere arazi ve hane tahsisi yanında, çift hayvanı, saban, araba, tohumluk gibi ziraî malzemeler ile ziraî kredi temin etmeye çalışıyordu. Ayrıca, muhacirlerin bunca yardımın ve çabanın ardından iskân edildikleri bölgeleri terk etmelerini engellemek amacıyla onlardan kendilerini toprağa bağlayan senetler alınıyordu. (Berber, 2013: 185)

Muhacirlere tahsis edilecek ziraî alet-edevatın temin edilmesine değin geçen süre zarfında Biga yöresindeki göçmenlerin yerli ahalinin arazilerinde ortakçılık suretiyle çalıştırıldıkları kayıtlara yansımıştır. (B.O.A., A. MKT. MHM, 193-17) Nitekim, 1865 yılına ait talimatnamede de ortakçılık usulünün tatbik edilmesi yönündeki karar göze çarpmakta, ayrıca durumu iyi olan bölge halkı tarafından göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği üzerinde durulmaktadır. (B.O.A., İ. MVL, 541-24269 Ek: 6)

Muhacirlere ilk başlarda öküz ve araba tahsis edildiği 1856 yılına ait talimatnameden anlaşılmaktadır. Buna göre, Rumeli ordusundaki ihtiyaç fazlası öküz ve arabaların

muhacirlere hibe edilmesi, eğer yeterli gelmezse dışarıdan satın alınarak temin edilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, sözü geçen talimatnamede ne kadar nüfusa kaç öküzün verileceğine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. (B.O.A., İ. DH, 343-22622) 1860 yılına gelindiğinde, hane başına bir çift öküzün muhacirlere tahsis edildiği görülmektedir. 1861 yılında ise, beş kişi bir hane olmak hesabıyla iki haneye bir çift öküz temin edilerek on kişiye bir çift öküzün yeterli geleceği düşünülmüştür. (İpek, 1993: 305; Saydam, 2010: 171-172) 1865 yılında yürürlüğe konulan talimatnamede yine bu karara riayet edilerek iki haneye bir çift öküz verilmesi, eğer bir hane on nüfustan ibaret ise yalnız ona bir çift ve üç dört hanenin nüfusu bu miktar olursa bunların tamamına bir çift öküz verilmesi kararlaştırılmıştır. (B.O.A., İ. MVL, 541-24269 Ek: 6) Bu usûl, 1878 tarihli muhacir iskânına dair nizamnamede de ifade olunmuştur. (B.O.A., Y. PRK. KOM, 1-26)

Muhacirlerin en kısa sürede tarıma başlayabilmeleri ve üretici konuma geçebilmeleri için hükümet tarafından hane başına bir miktar tohumluk yardımı yapılmaktaydı. 1856 yılına ait talimatnamede, muhacirlere ne kadar ve ne çeşit tohumluk yardım yapılacağı mahallî yöneticilerin kararına bırakılmıştı. (B.O.A., İ. DH, 343-22622) 1865 tarihli talimatnamede, devlet tarafından her haneye beşer kile tohumluk verilmesi hükme bağlanarak, bir defaya mahsus olmak üzere, muhacirlerin tarlalarının yerli ahali tarafından sürülmesine karar verilmiştir. (B.O.A., İ. MVL, 541-24269 Ek: 6) 1878 ve 1888 tarihli talimatnamelerde ise, her mahalde en fazla mahsul veren hububat hangisi ise hükümet tarafından bir seneye mahsus olmak üzere tohumluğu verilerek yerli ahali tarafından muhacirlerin tarlalarının sürülmesi ve her kilesi yirmi kıyye itibariyle muhacir haneleri nüfusunun kalabalığına göre beş kileden on kileye kadar tohumluğun hükümet tarafından tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, her muhacir hanesine verilen bir çift öküz, ziraat alet-edevatı ve araba masraflarının 1.000 kuruşu aşmayacağı belirtilmiştir. (B.O.A., İ. MMS, 59-2786, Ek: 2; Y. PRK. DH, 2-93)

Biga yöresinde mahallî idare ile birlikte yerli ahali muhacirlere yardım etmekle yükümlüydü. Nitekim, Biga Sancağı'na ilk muhacir sevkiyatının başladığı 1860 tarihinde Biga ve Dimetoka kazalarına iskân olunması kararlaştırılan birtakım muhacirlere yerli ahali tarafından arazi ile birlikte çift hayvanı tahsis edilmiştir. (B.O.A., A. MKT. UM, 480-26) Ayrıca, 1863 yılı sonunda Biga Sancağı dahilinde iskân edilmek üzere sevk olunan muhacirlerin nakillerinde kullanılan hayvan ve araba ücreti ile yiyecek masrafları olan 74.000 küsür kuruş ile birlikte bu muhacirlere tahsis olunan çift hayvanı, tohumluk ve hane inşası için sarf edilen 68.910,5 kuruşu da yerli ahali üstlenmiştir. (B.O.A., A. MKT. MHM, 285-91) 1865 yılında Biga ve Gelibolu Sancakları'nda iskân olunan Çerkes muhacirlere de yerli ahali tarafından ücretsiz olarak tohumluk hınta (buğday) yardımı yapılmıştır. (B.O.A., A. MKT. MHM, 324-83) Aynı yıl içerisinde, sancak dahilindeki Çerkes muhacirler için Gelibolu'da 5.000 kantar galeta imâl olunmuştur. (B.O.A., MVL, 697-6; 697-54) 1867 yılında ise, Biga Sancağı dahilindeki Çan kazasına sevk olunmuş muhacirlerin hınta, tohumluk, ziraat aletleri ile çift hayvanları masrafı olan 6.631,5 kuruşu da yine yerli ahali karşılamıştır. (B.O.A., AYN. D, 835: 9) Biga Sancağı'nın Bayramiç kazasına iskân edilmiş olan 103 hane 393 nüfus muhacirinin Biga ve Dimetoka kazalarına nakil masrafları ile zahire, hayvan ve araba ücreti olan 106.061 kuruşu Bayramiç ahalisinin karşılaması üzerine bu olay gazetelerde ilan edilmiştir. (B.O.A., A. MKT. MHM, 294-73; 296-48)

Biga yöresinde iskân olunan Kırım ve Kafkas muhacirleri için yerli ahali tarafından bir hayli masraf yapıldığı görülmektedir. Nitekim, Biga Sancağı'na 1860-1865 yılları arasında 381 hanede 1.388 nüfus muhacir sevk olunmuştu. (B.O.A., MVL, 711-5 Ek: 2) Bu muhacirler için yerli ahali, 1.200 kile zahireyi ücretsiz olarak göçmenlere tahsis olunan topraklara ektikten sonra bunların tarlalarını bir defaya mahsus olmak üzere sürmüşlerdir. Bunun yanında, 60 çift öküz ile birlikte 112 adet keçi ve 50 fide zeytini muhacirlere hibe etmişlerdir. Yine bu muhacirler için 3.000 dönüm arazi tahsis eden ve bu arazilerin üzerinde kış mevsimi

gelmeden evvel hane inşasına başlayan yerli ahali, tüm bu masrafların ağır gelmesi üzerine 40-50.000 kuruş civarında bir meblağa daha ihtiyaç duyulduğunu ilgili mercilere tebliğ etmişlerdir. (B.O.A., MVL, 711-5 Ek: 2)

Muhacirlere bu yardımlardan başka tarım kredisi de verilmiştir. Osmanlı Devleti'nde çiftçiye tarım kredisi sağlamak amacıyla "Memleket Sandıkları" adıyla tasarruf sandıkları kurulmuş ve bu doğrultuda ilk Memleket Sandığı Mithat Paşa'nın Tuna valiliği döneminde 1863 yılında Niş'te açılmıştır. 1863 yılında kurulan memleket sandıkları 1867 yılında daha da genişletilerek "Menâfi-i Umumiyye Sandıkları" adıyla ülke geneline teşmil edilmiştir. Bu kurum vasıtasıyla göçmenlere konut ve çift öküzü gibi ihtiyaçları için kredi tahsis edilmiştir. Ancak, sandıktan alınan kredilerin geri ödenmemesi üzerine bu kurum kaldırılarak 1888 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur. Dolayısıyla muhacirlere kredi verme işlemi artık bu banka aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. (İpek, 1999; 219)

Ziraat Bankası'ndan kredi temin edebilmek için tasarrufta bulunan arazinin teminat olarak gösterilmesi gerekiyordu. Biga kazası dahilindeki Tevfikiye karyesinde iskân edilmiş olan Çerkes muhacirlerinin daha önceden kendilerine verilen çift hayvanlarının telef olması üzerine 1890 yılında tasarruflarında bulunan araziyi teminat göstererek yeni hayvan satın alabilmek için Ziraat Bankası'ndan bir miktar borç talep etmişlerdir. (B.O.A., DH. MKT, 1725-97) Ancak, göçmenlerin Ziraat Bankası'ndan borç para alabilmeleri için üzerlerindeki arazi mülkiyeti süresinin 20 sene olması şartı vardı. 1894 yılından sonra Meclis-i Vükelâ kararıyla bu süre 10 seneye indirilmişti. (Erkan, 1993: 223) Lakin, Tevfikiye karyesindeki muhacirler kredi başvurusunu 1890 yılında yaptıklarından ve iskân süreleri 20 seneye ulaşmadığından bu muhacirlerin borç taleplerinin reddedildiğini görmekteyiz.

1.5. Eğitim, Sağlık Ve Sosyal Amaçlı Yardımlar

Muhacirlerin iskân olundukları mahalle ve köylerin büyüklüğüne göre bu yerleşim birimlerinde mektep, cami ve mescit inşa edilmesine özen gösterilmiştir. Böylece, hem eğitim çağındaki göçmen çocuklarının eğitim faaliyetlerini sürdürmeleri temin edilmiş, hem de muhacirlerin dini vecibelerini yerine getirmeleri sağlanmıştır. İnşa olunan mektep ve cami masrafları ise mahallî idareler, devlet hazinesi veya yerli ahalinin yardımları ile karşılanmıştır. İnşaat için gerekli olan keresteler de yine mirî ormanlardan temin edilmiştir.

Biga kazası dahilinde, bu doğrultuda köylerin büyüklüğüne göre mektep ve cami inşası gerçekleştiği görülmektedir. Öte yandan muhacirlerin, kendilerine kucak açan Osmanlı padişahına bir minnet göstergesi olarak köylerinde teşkil ettikleri cami ve mekteplere padişahın isminin verilmesini istedikleri görülmektedir. Nitekim, Biga kazasındaki İbkaiye köyünde iskân edilmiş Çerkes muhacirler tarafından yaptırılan cami ve mektebe köy ihtiyar heyetinin talebi üzerine "Hamidiye" adının verildiğini görmekteyiz. (B.O.A., İ. DH, 1379-27)

Muhacirler için dikkat edilmesi gereken belki de en önemli işlerden biri onların salgın hastalıklardan korunması idi. Çünkü, Osmanlı Devleti'ne iltica eden muhacirler arasında salgın hastalıklar oldukça yaygındı. Özellikle de tifüs, kolera gibi kolayca yayılan bulaşıcı hastalıkların tedavisinde sıkıntılar çekiliyor, nakil limanlarında ve geçici bekleme noktalarında üst üste yığılan muhacirler arasında bu hastalıklar kısa sürede yayılıyordu. Öte taraftan beslenme, temizlik ve ısınma yetersizliği ile birlikte ilaç ve sağlık personeli temininde yaşanan eksiklikler, söz konusu hastalıkların tedavi sürecini olumsuz bir şekilde etkiliyordu. İskân memurları ise çareyi, toplu halde bulunan bu göçmenleri bir an evvel çeşitli noktalara dağıtmakta buluyorlardı. (Saydam, 2010: 178)

Biga Sancağı dahilinde de bu tür salgın hastalıklar muhacirler arasında görülmektedir. Hükümet bu hususa ehemmiyet vererek gereken önlemleri almaya çalışmıştır. Nitekim, 1861

yılında Biga ve Dimetoka kazalarında iskân edilmiş olan muhacirlere hastalık bulaşması üzerine, Biga kazasında memleket tabibi olmadığı için Kale-i Sultaniye kazasından 50 kuruş yevmiye ile hususî bir tabip getirilerek hastaların tedavi edilmesine çalışılmıştır. (B.O.A., A. MKT. UM, 519-46) Ancak, bu doktorun tek başına yeterli gelmemesi üzerine Askeriye ve Karantina hekimleri de muhacirlerin tedavisinde kullanılmıştır. (B.O.A., A. MKT. UM, 525-85)

Devlet, salgın hastalıklarla mücadele etmekle kalmamış, sosyal devlet anlayışının tezahürünü her alanda göstermeye çalışmıştır. Nitekim, Kale-i Sultaniye kazasına tabi Erenköy nahiyesi müdürlüğünde görevli Rusçuk muhacirlerinden Arif Efendi'nin emekli maaşına hak kazanamadan vefat etmesi üzerine karısı ve iki çocuğu sefalet ve perişanlık içinde kalmışlardır. Erenköy nahiyesi müdüriyetinin Arif Efendi'nin ailesine yardım edilmesi hususundaki istirhamı üzerine devlet hazinesi "Muhtacîn Maaşı" tahsisatından bunlara 150 kuruş maaş tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. (B.O.A., DH. MKT, 334-77) 1895 yılının Nisan ayında ise Arif Efendi'nin ailesine maaş tahsisine başlanmıştır. (B.O.A., İ. ML, 14-19)

Yine 1895 yılı içerisinde, Lofça muhacirlerinden olup Biga kazasına tabi Balıklıçeşme karyesinde bulunan hanımı Fatma ile iki çocuğunu bırakıp Bulgaristan'ın Karahasanlı karyesine giderek burada başka bir kadınla nikahlanan Hacı Mahmud'un terk ettiği ailesinin nafakasının kendisinden tahsil edilmesine yönelik Fatma Hanım'ın vermiş olduğu dilekçe doğrultusunda Fatma hanım ve çocuklarının mağduriyetlerinin giderilmesi hususunda yardım kararı alınmıştır. (B.O.A., DH. MKT, 367-54)

Devlet, kimsesiz ve bakıma muhtaç muhacirlerin çeşitli ihtiyaçlarını temin etmede de azami gayret göstermiştir. Bu durumda olan kimi muhacirler eğitimlerini tamamlayabilmeleri için Darüşşafaka'ya kayıt ettirilmiş, bakıma muhtaç durumda olanlar ise Darülaceze'ye kabul edilmişlerdir. (İpek, 1999: 226) Nitekim, Biga kazasına babasıyla birlikte hicret eden Girit muhacirlerinden Hüseyin İlhami Efendi, burada iskân olunduktan sonra İdadî Mektebi'ne kaydolunarak eğitime devam etmekte iken babasının vefat etmesi üzerine kimsesiz ve yardıma muhtaç bir halde kalınca Hüseyin İlhami Efendi Darüşşafaka'ya kabul edilmiştir. (B.O.A., İ. MF, 13-51 Ek: 2-3) Bu minvalde olarak, Biga Sancağı dahilinde Kale-i Sultaniye kazasında iskân olunan Girid muhacirlerinden Cemile Hatun'un, yoksulluk yüzünden artık bakamadığı oğlu Bilal'in Darülaceze'ye kabul edilmesini talep etmesi üzerine, 38 yaşında ve hala bekar olan Bilal, kardeşi Hüseyin'in refakatinde Darülaceze'ye yatırılmıştır. (B.O.A., DH. MKT, 924-91)

1.6. Muhacirlerin İstihdam Edilmesi

Osmanlı Devleti muhacir masraflarını azaltmak ve muhacirlerin daha iyi şartlarda hayatlarını idare ettirebilmeleri için, onları tüketici bir topluluk olmaktan çıkarıp muhtelif işlerde istihdam etmek suretiyle üretici hale getirmeye çalışmıştır. (İpek, 1999: 89) 1856 yılına ait talimatnamede yer alan *"... rençberlik ile ülfeti olanlar ziraat ve hıraset ve hiref ve sanayi ile muhtelif bulunanlar o karyelerde hirfet ve sanatlarıyla iştigal ettikleri halde az müddette kesb-i servet ve yesar edeceklerinden ..."* şeklindeki ifade, devletin muhacirleri tarım ve diğer imalat sektörlerinde yeteneklerine göre değerlendirdiğini göstermektedir. (B.O.A., İ. DH, 343-22622) Bu doğrultuda, tarıma elverişli bölgelerde iskân edilen muhacirlere gerekli arazi ve ziraî alet edevat verilerek mahsul almaları ve üretici konuma gelmeleri sağlanmış, zanaat sahibi olan göçmenler ise şehir merkezlerine yönlendirilmiştir. (Seyhan, 2014: 134)

Hükümet, tarım dışındaki iş kollarında çalışmak isteyen muhacirlere gerekli yardım ve desteği sağlamaktan geri durmamıştır. Zanaatlarını icra etmek isteyen muhacirlere şehir merkezlerinde dükkan kiralama imkanı tanındığı gibi yerli esnafın yanına kalfa ve çırak olarak girmek isteyen muhacirlere bu yolda destek olunmuştur. Bu bakımdan, tarımla uğraşacak olanlara verilen öküz, tohumluk ve ziraî araç-gereç yardımlarına karşılık ticaret ve

sanatla uğraşan muhacirlere kişi başına 150'şer kuruş tahsis edilmiştir. (B.O.A., DH. MKT, 924-91; İ. MVL, 541-24269; Y. PRK. KOM, 1-26; İ. MMS, 59-2786 Ek: 2; Y. PRK. DH, 2-93) Bu usul, hem Kırım-Kafkas, hem de Rumeli muhacirleri için benimsenerek Biga kazasında da tatbik edilmiştir.

1.7. Muhacir Masrafları İçin Sağlanan Malî Kaynaklar

Kırım Harbi sonrasında Osmanlı Devleti'ne iltica eden Kırım ve Kafkas muhacirlerinin sağlıklı bir şekilde iskân edilebilmeleri için azami çaba sarf eden hükümet, göçmenlerin muhtelif ihtiyaçlarının karşılanması doğrultusunda önemli miktarda maddî kaynağı bu işe tahsis etmiştir. Muhacirler için yiyecek, giyecek, yakacak, konut, arazi ve ziraî araç-gereç temini yanında, ölenlerin defnedilmesi ile mektep ve cami inşasına kadar her alanda ihtiyaçları karşılamaya yönelik harcamalar yapılmıştır. (Saydam, 2010: 153) Lakin, hicret eden muhacir sayısının oldukça yüksek rakamlara ulaşması ile birlikte, göçmenlerin ihtiyaç duydukları yardımların yapılabilmesi için büyük meblağlara ihtiyaç hasıl olmuştur. Özellikle, 93 Harbi sonrasında meydana gelen kitleler halindeki göçler için kaynak ihtiyacı daha da artmıştır. (Sarıcaoğlu, 1999: 605-606) Nitekim, muhacirlerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için hazineden bir miktar tahsisat ayrılırken, halkın yardımlarına da müracaat edilmek zorunda kalınmıştır. Ancak, bir müddet sonra halkın göçmenlere yardım edecek gücü kalmamış, hazine ise içinde bulunduğu malî buhran nedeniyle ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu sebeple muhacirlere yardım faaliyetlerinin yürütülebilmesi için yeni gelir kaynaklarının bulunmasına çalışılmıştır. (İpek, 1999: 78)

Bilhassa 93 Harbi'nden sonra yaşanan muhaceret sonucu hükümet, göçmen masraflarına sarf edilmek üzere ilk planda Karaköy köprüsünden elde edilen gelirlere bir miktar zam yapmış ve Şehremaneti'ne bu geliri karşılık göstererek 50.000 liraya kadar borçlanma yetkisi vermiştir. (Erkan, 1993: 216-217; Sarıcaoğlu, 1999: 606) Göçmen masrafları için tespit edilen gelir kaynakları sadece köprü ücretlerine yapılan zamla sınırlı kalmamıştır. Çeşitli yer ve zamanlarda organize edilen tiyatro ve konser gösterilerinden elde edilen gelirler ve kurban derilerinin paraları bu amaçla kullanılmıştır. (Sarıcaoğlu, 1999: 606)

Muhacir masraflarının sürekli artması ile birlikte yeni kaynak bulma konusunda birtakım sıkıntılar baş göstermiştir. Bu meseleye bir çözüm getirebilmek amacıyla İstanbul ahalisinden her ay aidat alınması kararlaştırılarak zorunlu bir tasarruf fonu teşkil edilmiştir. Mayıs 1878'den itibaren uygulamaya konulan bu usule göre, İstanbul ahalisinden kişi başına aylık 1 ile 5 kuruş arasında bir yardım toplanacaktır. Toplanan bu paralar ise, muhacirlerin yevmiye ve hastane masraflarında kullanılacaktır.(Sarıcaoğlu, 1999: 603; İpek, 1999: 83) Bir ara, muhacir masrafları için gümrük vergisinin % 25 oranında artırılması düşünülmüşse de, Almanya ve Amerika'nın karşı çıkması üzerine bu karardan vazgeçilmiştir. (İpek, 1999: 83-84)

Bu şekilde oluşturulan kaynaklar sayesinde Osmanlı topraklarına gelen göçmenler ile birlikte Biga yöresinde iskân olunan muhacirlerin, acil olanları başta olmak üzere, neredeyse tüm ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Nitekim, Bulgaristan ve Şarkî Rumeli'den hicret edecek Müslümanların masraflarına sarf edilmek üzere bastırılan iane biletlerinden 50.000 kuruş değerindeki kısmı 1886 yılında Karesi Vilâyeti'ne gönderilmiştir. Vilâyet bünyesinde teşkil olunmuş olan komisyon vasıtasıyla da her kazanın hissesine düşen pay, ki Biga kazası da bu dönemde Karesi vilâyeti sınırları dahilindedir, vilâyetin ihtiva ettiği tüm kazalara dağıtılmıştır. (Karesi Vilâyet Gazetesi, 31)

1888 yılında Biga yöresine hicret edecek muhacirlerin masraflarında kullanılmak üzere toplanan iane biletleri bedeli, memur maaşlarından yapılan kesinti ve kurban derilerinden elde edilen 12.035 kuruş 27 para tutarındaki meblağ Biga Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir. (B.O.A.,

DH. MKT, 1476-42) 1889 yılı başlarında ise, Biga'da iskân olunacak muhacirlerin masrafları için tasarruf edilen 2.359 kuruş Biga Mutasarrıflığı'na havale olunmuştur. (B.O.A., DH. MKT, 1585-4)

1899 yılında ise, göçmen masraflarının karşılanması amacıyla, yeni bir yöntem olarak iki yıl süreyle uygulanacak olan "İskân-ı Muhacirîn İane Pulları" satışına başlanmıştır. (Sarıcaoğlu, 1999: 606) Bu yöntemle, bazı evrakla her türlü senetlere iki sene süreyle çeşitli miktarlarda pulların yapıştırılıp bu pulların satışı sonucu ciddî bir gelir elde edilmesi düşünülmekteydi. 1899 Temmuz ayında yürürlüğü konulan bu usul, Biga yöresinde de uygulanmıştır. Nitekim, muhacir masraflarına karşılık olmak üzere bastırılan damga pulları Biga kazası dahilinde bulunan bütün okullardaki hademelerin maaş senetlerine yapıştırılmıştır. Buna göre, 100 kuruştan 1.000 kuruşa kadar olan maaş senetlerine 20 paralık pul yapıştırılıyordu. Biga İdadî Mektebi Müdüriyeti tarafından 1901 yılında Maarif Nezareti'ne yazılan bir tahriratta, 100 kuruş maaşı bulunan hademelere 10 paralık damga pulu yapıştırıldığı, ancak ihtiyaç üzerine bu miktarın 20 paraya çıkarılması gerektiği ifade olunmuştur. Bu talep Maarif Nezareti tarafından kabul edilmiştir. (B.O.A., MF. MKT, 550-22)

İskân-ı Muhacirîn İane Pulları uygulamasından, belirtildiği üzere, iki yıl sonra vazgeçilince muhacir masrafları için yeniden kaynak ihtiyacı baş göstermiştir. Özellikle, 1905 yılı sonlarında Rusya'dan gelen göçmenlerin sayısının artması üzerine, bunların iskânı ve yevmiye masrafları için gerekli nakit para sıkıntısını giderebilmek amacıyla Ziraat Bankası'nın bir piyango düzenlemesine karar verilmiştir. (Erkan, 1993: 221) Bu şekilde oluşturulan kaynaklar sayesinde Osmanlı ülkesine hicret eden muhacirlerin, acil olanları başta olmak üzere, neredeyse bütün ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır.

SONUÇ

Kırım Harbi sonrası Rusya'nın Kafkaslarda takip ettiği tehcir politikası sonucu Osmanlı ülkesine bu bölgeden yoğun Çerkes göçleri yaşanmıştır. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası ise bilhassa Rumeli cihetinden kitleler halinde göçler vuku bulmuştur. İltica eden göçmenler Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde iskân edilmişlerdir. Muhacirlerin sevk ve iskân edildikleri noktalardan biri de geniş ve verimli arazilere sahip bulunan Biga kazası olmuştur. Biga yöresi, Rumeli ile karşı karşıya bulunması yanında, en önemli sevk merkezi olan İstanbul'a olan yakınlığı hasebiyle, bilhassa 93 Harbi sonrası İstanbul ve Edirne'ye gelen muhacirlerin rahatlıkla gönderildiği mühim bir mevki teşkil etmektedir. Bu sebeple pek çok muhacir bu bölgeye sevk edilerek iskân edilmeye çalışılmış, onlar için burada yeni köyler teşkil edilmiştir.

Osmanlı Devleti, bunca zorluk ve eziyet çekerek hicret eden göçmenlerin bir nebze de olsa yaralarını sarmak adına muhacirlere yardımı esirgememiştir. Biga kazasında iskân edilen muhacirlere öncelikli olarak gıda temini meselesini ele alan hükümet, onlara günlük ekmek ve yevmiye tahsisi sağlamıştır. Ardından barınma meselesi ele alınmış ve uygun araziler üzerinde göçmenler için haneler inşa edilmiştir. Muhacirlerin bir an evvel adapte edilip üretici konuma geçirilmesi için onlara arazi tahsisi yanında, topraklarını sürebilmeleri için çift hayvanı, araba, saban, tohumluk buğday gibi ziraî yardımları gerçekleştirmiştir. Tüm bunları temin ederken hazineden yararlanıldığı gibi özellikle yerli halkın yardımlarına başvurulmuştur. Ayrıca muhacirlerin bir işte istihdam edilmesi için çaba sarf edildiği gibi, eğitim ve sağlık hizmetleri için de yardımlar sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV VESİKALARI

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

A. MKT. MHM, (Sadaret, Mektubi Kalemi, Mühimme Evrakı) : 193/17, 285/91, 294/73, 296/48, 302/15, 324/83

A. MKT. NZD, (Sadaret, Mektubi Kalemi, Nezaret ve Devair Evrakı) : 323/21, 323/55, 325/53

A. MKT. UM, (Sadaret, Mektubi Kalemi, Umum Vilayet Evrakı) : 420/22, 422/46, 480/26, 519/46, 525/85

BEO, (Babıali Evrak Odası) : 3980/298479

C. ML, (Cevdet, Maliye Evrakı) : 40/1829

DH. MKT, (Dahiliye Nezareti, Mektubi Kalemi Evrakı) : 1476/42, 1585/4, 1725/97, 2039/16, 334/77, 367/54, 924/91

İ. DH, (İrade, Dahiliye) : 1265/99442, 1379/27, 343/22622

İ. MF, (İrade, Maarif) : 13/51

İ. ML, (İrade, Maliye) : 14/19

İ. MMS, (İrade, Meclis-i Mahsus) : 59/2786

İ. MVL, (İrade, Meclis-i Vala) : 541/24269

MF. MKT, (Maarif Nezareti, Mektubi Kalemi Evrakı) : 550/22

MVL, (Meclis-i Vala) : 671/35, 695/18, 697/6, 697/54, 711/5

ŞD, (Şura-yı Devlet Evrakı) : 2341/36, 2341/39

Y. PRK. DH, (Yıldız, Perakende Evrakı, Dahiliye Nezareti Maruzatı) : 2/93

Y. PRK. KOM, (Yıldız, Perakende Evrakı, Komisyonlar Maruzatı) : 1/26

1.2. Defterler

AYN. D, (Ayniyat Defterleri) : 835

2. SÜRELİ YAYINLAR

Karesi Vilayeti Gazetesi : No, 31

3. KAYNAK VE ARAŞTIRMA ESERLER

Barkan, Ömer Lûtfi., 1980. Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I, İstanbul: Gözlem Yayınları.

Berber, Ferhat., 2013. "Kırımlı ve Kafkasyalı Muhacirlerin Manisa Kazasında İskânı (1860-1876)", Sosyal Bilimler Dergisi, C. 11, S. 3, 169-192.

Erkan, Süleyman., 1993. Kırım Kafkasya ve Doğu Anadolu Göçleri (1878-1908), Doktora Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İpek, Nedim., 1997. "Kafkaslar'daki Nüfus Hareketleri", Türkiyat Mecmuası, C. 20, 273-313.

_____., 2006. İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler, Trabzon: Serander Yayınları.

_____., 1999. Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kocacık, Faruk., 1980. "Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890)", Osmanlı Araştırmaları, S. 1, 137-190.

_____., 1978. Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1900) Karşılaştırmalı Yerli ve Göçmen Köyü Monografileri, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sâmi, Şemseddin., 1889. Kâmûsu'l Â'lâm, C. II, İstanbul: Mihran Matbaası.

Sarıcaoğlu, Mehmet Esat., 1999. "İskân-ı Muhacirin İ'ane Pulları (Osmanlı Devleti'nin Göçmen Harcamalarında Uyguladığı Bir Finansman Yöntemi)", Osmanlı, C. 4, 603-611.

Saydam, Abdullah., 2010. Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Seyhan, Şemsettin., 2014. Kırımdan Bursa'ya Göç Eden Muhacirler ve Yerleşme Problemleri (1853-1914), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Mehmet., 1999. "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Muhaciri İskân Politikası", Osmanlı, C. 4, 587-602.

_____., 1996. Konya Vilâyetinde Muhacir Yerleşmeleri (1854-1914), Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Sosyal Yardımlar Kapsamında Yerel Yönetimlerin Göç Politikaları

Bünyamin BACAK[*]
Şaziye Ceren UZUNAY[**]

Özet

Disiplinler arası birçok çalışma alanını içinde bulunduran yerel yönetim inceleme konularından biri olan göç yönetimi ve politikaları; bugünkü şekliyle Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı yoğun göç dalgası konusunda geliştirmesi gereken bir alternatiften daha çok zorunluluk halini almıştır. Türkiye bugün dünyanın en çok göç alan ve mülteci barındıran ülkesi olarak gösterilmesine rağmen, uluslararası göç ve mülteciler konusunda, yerel yönetimlerin merkezi yönetimle kıyaslandığında oldukça az sorumluluk aldığı görülmektedir. Bu bağlamda halka en yakın hizmet birimi olan yerel yönetimlerin önemi ve ortaya koyacağı göç politikası uygulamalarının önemi her geçen gün artmaktadır.

Çalışmanın amacı son yıllarda yaşanılan yoğun göç dalgası sebebiyle geçiş ülke konumuna gelen Türkiye'de göç politikaları konusunda yerel yönetimlere düşen yetki ve sorumluluk alanları belirlenerek bu doğrultuda geliştirilebilecek çözüm önerilerinin sağlanmasıdır. Bu çalışma ana hatlarıyla Türkiye'nin uluslararası göç politikasında yerel yönetimlerin rolünü, belediyelerin göç politikası kapsamında yaptıkları sosyal yardım ve projeler hakkında bilgi vermektedir.

Anahtar Kelime: Uluslararası göç, Göçmenler ve Mülteciler, Yerel yönetimler, Göç Politikası

Immigration Policies of Local Governments in the Scope of Social Aids

Abstract

Immigration management and policies are also among the investigation subjects of local management field since it includes various inter-disciplinary subjects. Today it has become urgent more than an alternative due to mass flows of immigrants that Turkey face. Although Turkey is pointed as the most crowded country with refugees and asylum seekers, it is seen that local governments take very little responsibility compared to central government. In this scope, significance of local governments as the closest service unit to public and their immigration policy applications increase day by day.

The purpose of the study is to identify authority and responsibility areas of local governments and discuss possible suggestions for recent problems at local level to overcome the problem of immigration flows which transformed Turkey as a transit country in recent years. Within the general framework the study stresses the role of local governments on Turkey's international immigration policy, social aids and projects of municipalities for immigration policies.

Key Words: International immigration, Immigrants and refugees, Local governents, Immigration Policy

[*] Prof. Dr.,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. bunyaminbacak@comu.edu.tr

[**] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD. crnzny@gmail.com

GİRİŞ

Günümüzde dünyanın birçok ülkesi için önemli ve çözüme kavuşması zor konuların başında göç gelmektedir. Belirli bölgelerde devam eden yoksulluk, çatışma, savaş, iç savaş gibi zorunlu itici faktörler ve gelişmiş bölgelerdeki daha iyi yaşam şartları, eğitim, sağlık gibi çekici faktörler ve ulaşım şartlarının eskiye oranla daha iyi olması her yıl binlerce insanın göç etmesine neden olmaktadır. Fakat göç edilen bölgede sosyal, siyasal, kültürel, etnik, dinsel gibi birçok sorunlara da yol açabilmektedir. Göç edenler gittikleri coğrafyada toplumla uyum sorunları yaşayabilmekte ve toplum tarafından hemen kabul görmemektedirler. Bu bağlamda göçle gelen bu nüfusun gıda, konut, istihdam, sosyal yaşam üzerinde etkilerinin rolü büyüktür.

Göç genel itibariyle ülkelerin merkezi yönetimlerinin çözmesi gereken bir sorun gibi gözükse de aslında göçten en fazla etkilenen kent yönetimleri denilebilir. Çünkü göçle birlikte gelenlerin yerleştikleri bölgeler kent merkezleri ya da çevreleri olabilmektedir. Bu bağlamda belli bir düzene sahip olan kentin yapısında değişiklikler olmaya başlanması yerel yönetim birimlerine görev ve sorumluluklar yüklemektedir.

Uluslararası göç konusu özellikle son zamanlarda iç savaş nedeniyle Suriyeli mülteci akını Türkiye'de önemli bir gündem maddesini oluştururken bu konuda yerel yönetimleri de ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. Türkiye'de uluslararası göç ve mülteciler ile belediyeler arasındaki ilişkiler şu şekilde değerlendirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu konu hakkında yerel yönetimlerin rolünün ne olması gerektiği konusudur. Diğer bir argümansa Türkiye'de bu alandaki durumun ne olduğu, belediyelerin bu konu hakkında görev ve sorumluluklar yetkisi dahilinde neler yapılması gerektiği konusudur. Son olarak da uluslararası göç karşısında fayda fırsat çerçevesinde oluşturulabilecek stratejiler önemli olmaktadır.

Bu süreçte Türkiye'nin hem hedef hem kaynak hem de geçiş bir ülke konumunda olmasından dolayı göç yönetimi konusunun kapsamı genişlemiştir. Bu bakımdan özellikle Türkiye'de göçün kurumsallaşmaya ihtiyaç duyan toplumsal süreç olarak ele alınması gereklidir. Göç olgusu tek bir mekansal hareketlilik olarak ele alındığında bile bu konuda yerel ve ulusal platformda politikalar üretilmesi gereklidir.

Yukarıda kısaca özetlenen bilgiler bağlamında bu çalışma göç politikası ve yerel yönetimlerin bu konu çerçevesinde sosyal yardımları ele almaktadır. Bu bağlamda kısa bir kavramsal çerçeveye değinilerek, Türkiye'de göç politikaların hukuksal durumu ve uygulanan politikalar üzerinde durulacaktır.

Çalışmada, Suriyeli mültecilerin hukuki durumu ve belediyelerin sorumluğu üzerine yapılan tartışmalar özetle ele alınarak, İl Göç İdaresi Başkanlığı'ndan, Marmara Belediyeler Birliği Göç Platformun'dan ve belediyelerden edinilen bilgiler dahilinde değerlendirilmektedir.

1-Yerel Yönetim, Göç Olgusu ve Yönetimi

Günümüzde yerel yönetimler, küreselleşmenin etkisiyle yaşanan gelişmelere paralel olarak farklı bir oluşum içerisine girmiştir. Kentlerde yaşanan hızlı değişimler, teknolojinin her geçen gün daha da gelişmesi, hizmet faktörünün ön plana çıkması, halkın yerel yönetime katılma isteği, demokratikleşme isteğinin artması ve gelişmesi gibi nedenlerle yerel yönetimlerde hizmet anlayışını farklılaştırmıştır. Küreselleşme sürecinin getirdiği yeni olgulara göre yerelleşme kavramı zihinlere her geçen gün daha fazla yer etmiş ve yönetim anlayışında bazı düzenlemelere gidilmiştir. Yöneten ve yönetilen kavramları tekrar gözden geçirilmiştir. Demokratik süreçlerde bazı yönetim anlayışlarında köklü bir değişime gidilmiştir. Yaşanan bu değişimle birlikte hiyerarşi sistemi getirilerek daha iş bölümcü bir yapı, kaynak ve yetkilerin paylaşıldığı, yapılan işlerin insan haklarına uygun bir şekilde, çok işlevli, toplumun her bölgesindeki bireyler ile iletişim ve etkileşim halinde olan, kaynakların alınmasını ve yönetilmesini kolaylaştıran yepyeni bir yönetim sistemi var olmuştur (Tekeli,1998:21).

Kamu politikalarının oluşturulması ve yürürlüğe konulması devletin teknik bir işlevi olarak görülüp değerlendirilmesi eksik bir bakış açısıdır. Bu nedenle kamu politikalarını çeşitli sosyo-politik etkenlerin ve farklı çevresel faktörlerin etkilediği, çeşitli etkileşimli bir süreç olarak görmek daha doğru olmaktadır. Bu yönüyle politika bağlamını oluşturan çevresel faktörlerin varlığı kamu politikalarının oluşum aşamasında çeşitliliğe yol açarak, kamu politikalarının verimliliği ve etkinliğini de etkilemektedir. Kamu politikalarının içerik yönünden farklılıkların olması ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre de değişebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde uygulanan kamu politikalarının gelişmekte ya da az gelişmiş ülkelerde aynı etkiyi göstermesi beklenmemelidir. Gelişmekte olan ülkelerde kamu politikalarının oluşum sürecinde sosyo-politik çevrenin etkisi olduğundan birçok sorunu ve karmaşıklığı da içinde barındırmaktadır (Osman, 2002: 37).

Bir ülkenin geleceği için oldukça önemli olgu ve konu olan göç; sürekli bir değişim içinde dinamik, karmaşık ve çok boyutludur. Farklı şekillerde farklı durumlarda gelişen göç aynı zamanda içinde bulunduğu şartlardan da etkilenmektedir (Öner, 2015: 13). Göç, kentleşme, savaş ve çatışma ortamları, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenler gibi birçok etken nedeniyle

başka bir yere gitmek durumunda olan birey ya da topluluklar için bir kurtuluş olarak görülmektedir. Göç olgusunu oluşturan "bir yerden bir yere hareket" faktörü, göçün politik, sosyal ve ekonomik, kültürel açıdan da incelenmesi ve irdelenmesini zorunluluk haline dönüştürmüştür (Taşçı, 2009: 178).

Göç olgusunun aile, kişiler ve toplumlar üzerinde oluşturduğu etkilerin bilinmesi ve yönetilmesine ilave olarak göçün; sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve nüfus gibi öğeler üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi ihtiyaç değil artık bir zorunluluktur. Göç hareketinin zorunlu ya da gönüllü olması göç edilen ülkedeki işgücü piyasası üzerinde de bir baskı oluşturabilmektedir. Bu bağlamda bazı ekonomik problemlerin olması da söz konusu olabilmekte ayrıca göç eden birey ya da toplulukların göç edilen ülkedeki kamusal hizmetlerden faydalanamama durumu da ortaya çıkabilmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 29). Bu durumda göç alan ya da göç veren ülke açısından değerlendirildiğinde göç politikalarının iyi yönetilmesi gereken bir konu ve öncelikli bir alan olduğu görülmektedir. Göç hareketlerinin yönetimi konusunda politikaların etkinliği oluşan bu sürecin sağlıklı yönetimi yanı sıra, ülkelerin büyüme ve kalkınmasında, ticaretin geliştirilmesinde, yoksulluğun azaltılmasında, kamusal güvenliğin sağlanmasında, göç eden bireylerin toplumsal uyumuna olumlu katkıları da söz konusudur (Katseli, Lucas ve Xenogiani, 2006: 5).

Göç olgusu dikkate alındığında ülke dışına göç verme ve ülke dışından göç alma olarak iki türlü göç yönetiminden söz edilebilir. Göç verme, göç almaya göre daha kabul edilebilir bir durumdur. Ülke dışından gelen göçler genel olarak istenmeyen bir durum olarak karşılandığı için göçün yönetimi de farklılaşabilmektedir. Göç hareketleri genel olarak ülkenin nitelikli işgücünden dolayı kabul edilebilirken bunun dışında ki göç hareketleri denetimlerle kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 30).

Göç yönetimi genel itibariyle; göçmenlerin ülkeye girişinden önce bir takım uygulama ve hukuki olarak düzenlemelerin başlamasından, daha sonrasında göçmenlerin girişinden ve sonrasına kadar ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlara karşı tedbir ve kontrollerin devam etmesidir. Göç yönetiminin sadece bu süreçteki tedbirlerle sınırlandırılması söz konusu değildir. Göç sonrası dönemlere ilişkin göçmenlerin temel ihtiyaçlarını sağlamak, toplumsal uyumlarına da yardımcı olacak politikalar düzenlemek, göç yönetimi kapsamındaki önemli konuların başında gelmektedir (Kabakuşak, 2014: 6).

2- Uluslararası Göç ve Yerel Yönetim İlişkisi

Genel olarak göçmenler, göç ettikleri yerlerde belirli alanlara yoğunlaşarak yerli kent nüfusundan farklı bir şekilde kendi kültürlerini somutlaştırmakta ve bu şekilde kültürlerini bulundukları ortamlara yansıtabilmektedirler. Bu bağlamda göçmenler, toplumsal, sosyal, ekonomik, kültürel açıdan bir varlık oluşturmak şeklinde göçün yükünü hafifletmek amacıyla sosyal bir ortam oluşturarak bir arada yaşamanın temellerini atmaktadırlar (Çakırer-Özservet, 2016: 49). Yeni gelen göçmenler tarafından gün geçtikçe güçlendirilen sosyal çevre, fiziksel çevre ile temellenmektedir. Büyük oranda yoğunlaşmış bir şekilde bir arada yaşayan göçmenler, zamanla kendilerine özgü bir şekilde kültürlerini, göç ettikleri ortamlara adapte etmekte fakat bu şekilde hem kendi yerel kültürlerini hem de yeni ortamlarını tam olarak içinde barındırmayan karışık kültürler üretmektedirler. Yerel düzeyde ortaya çıkan her türlü toplumsal, sosyal, ekonomik ve kültürel üretimler yerel yönetimlerin hizmet alanı olduğundan, yerel birimleri çeşitli açılardan etkileyen uluslararası göç akımlarını yönetmek ve bu doğrultuda göç sonucu oluşan barınma, ulaşım ve toplumsal uyum gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak doğrudan politikalar üretmek yerel yönetimin göç politikaları kapsamında önemli görevleri arasındadır. Bu bağlamda yerel yönetimlerin göçmenlere temel ihtiyaçlarının yanı sıra, toplumsal uyum sağlanması konusunda faaliyet göstermek ve merkezi yönetimle iş birliği halinde hizmet, politika ve projeler üretmek durumundadır (Çakırer-Özservet, 2016: 49).

Uluslararası göç politikasında yerel yönetimlerin esas rolü, yerel hizmetlerin sunumu dışında göçmenlere, mültecilere toplumsal uyum politikaları üretmek konusunda yoğunlaşmaktadır. Söz konusu olan bu politika iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan ilki, toplumsal bir bütünleşme konusunda yerel yönetimlerin rolünün ne derece etkili olabileceğiyle ilgilidir. Toplumda zıtlaşmayı azaltmak, farklılıkları yönetmek hususunda yürütülen eğitim, sağlık ve gelir desteğine yönelik politikaların merkezi yönetimin yetkisinde olduğuna yönelik genel bir düşünce bulunmaktadır. Ancak toplumsal bütünleşme, göç ile gelmiş olan farklı bireylerin, toplumsal gruplar ve kurumlar arasındaki ilişkiler ile doğrudan ilgili olduğundan kent yönetiminde hizmet sunumunu üstlenip, yerel yönetimlerin de farklılıkları yönetmek ve kente yeni gelen göçmenlere yönelik toplumsal uyum konusunda yenilikleri üretmek konusuna önemli yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır (Ray, 2003).

Göçmen ve mültecilerin toplumsal uyumunda yerel yönetimlerin etkisine yönelik önemli ikinci nokta ise yerel politikaların oluşturulmasıdır. Geçmişten günümüze kadar yerel süreçlerde alınan tüm kararlar yereldeki kültürel çoğulculuk düşüncesinin oluşumunu

etkilemektedir (Ray, 2003). Bu doğrultuda kültürel çoğulculuk düşüncesi uluslararası göç konusundan yürütülen toplumsal bütünleşme politikalarını da etkilemektedir.

Özellikle son yıllarda Türkiye'nin de karşı karşıya kaldığı uluslararası göç konusu sadece merkezi yönetimin yetki ve sorumluluğunda olan bir konu olmaktan çıkıp yerel yönetimleri de bu konuda yetki ve sorumluluk almaya yöneltmektedir.

Gelişmiş ülkelerde görülen örneklerdeki gibi Türkiye'de göçün toplumsal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla ilgili hizmetlerin yerel yönetimlere devredilmesinde önemli etkenler vardır. Bunlardan ilk olarak Türkiye'de yerel yönetimlerin toplumsal ve kültürel hizmetlerde giderek daha aktif ve donanımlı bir hale gelmesiyle birlikte bu birimler aile ve gençlik merkezleri, kültür merkezleri, meslek kursları, altyapı hizmet birimlerine sahip olmasıyla ilgilidir. Bu bağlamda yerel yönetimler uluslararası göç konusunda yetki ve sorumluluklarını kullanabilmektedirler. İkinci etken ise yerel yönetimler yerelde halka en yakın hizmet birimleri olması sebebiyle yönetimini üstlendikleri bölgelerde daha fazla iletişim halinde olup bölgenin kültürel yapısını daha iyi tanımaları, yeni politikalar üretmek konusunda merkeze göre daha avantajlı durumdadırlar. Bölgeye göç ile gelmiş birey ya da topluluklara toplumsal uyum sağlama konusunda aktif olabilmektedirler. Diğer bir etken ise merkezi yönetim toplumsal ve kültürel hizmetlerin yönetimsel boyutunu yerel yönetimlere devrederken yükünü hafifletmiş olacaktır. Böylece merkezi yönetimler genel olarak politikalar üretme, asgari standartlar oluşturma ve denetim yapma gibi sorumluluklarına yoğunlaşarak göçün stratejik boyutları ile ilgili politikalar üretmeye çalışacaklardır (Daudov, 2015: 52).

3-Türkiye'de Göç Politikasında Belediyelerin Sorumluluğu

Yerel yönetimler yetki ve sorumlulukları dahilinde, sorumlu olduğu bölgelerde hizmet sunma ile görevlendirilmişlerdir. Hizmetlerin hedef kitlesi sorumlu olduğu bölgede bulunanların tamamı olarak nitelendirilmektedir. Sunulan hizmetin gereği yerel yönetim sınırları içerisinden geçenler dahi hizmet alanı konumundadır. Bu bağlamda göçmenlerin, mültecilerin hizmet sunumu dışında tutulması mümkün olarak görülmemektedir (Çamur,2017:119). Türkiye'de her biri farklı konu alanlarını içeren dağınık mevzuat metinleri, sadece belli bölümlerinde bir takım başlıklar altında göç ve göçmene ilişkin düzenlemeleri kısmen içermektedir. Günümüz şartlarında Türkiye'nin büyük bir eksiği olan ve göç politikalarını şekillendirecek olan sadece göç konusuyla ilgili tek çatı altında toplanmış detaylı bir kanun mevcut değildir (Örselli ve diğerleri, 2016:2066).

Genel olarak Türkiye'de yerel yönetimlerin, özelde ise belediyelerin mülteciler konusunda hangi esaslara göre hizmette bulunacağına dair ciddi bir belirsizlik genel olarak kabul edilmektedir. Yerel yönetimlere ilişkin hukuki düzenlemelerden ve iltica mevzuatında yerel yönetimlere yapılan düzenlemelerden hareketle göçmenler ve mülteciler konusunda yerel yönetimlerin sorumlulukları şu kanunlarla söylenebilir. Hemşehri Hukuku: 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13'üncü ve 14. Maddesinde ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 96. ve 104. maddesinde hukuksal sorumluluklardan söz edilmiştir.

3.1 5393 Sayılı Belediye Kanunu(Hemşehri Hukuku)

5393-Md.13: "*Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar.*" Bu maddede hemşehri ikametten hareketle tanımlanmaktadır. Göçmen ve mültecilerin Türkiye'de herhangi bir yerde ikamet etmeleriyle ilgili bir düzenleme bulunmadığından, istedikleri yerlerde ikamet etmektedirler. Bu bağlamda bir yerde yaşamak belediye hizmetlerinden yararlanma koşulu olarak hemşehriliğin edinilmesi için yeterli olmaktadır.

5393-Md.14: "*Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır."* Bu madde bağlamında belediyelerin göçmen ve mültecilere ilişkin hizmet sunumu ile görevlendirildiği görülmektedir. Aynı kanunda belediyenin sosyal yardım bütçesi il ya da ilçedeki yoksul ve dar gelirliler için kullanabileceği düzenlemesi bu görüşü desteklemektedir.

3.2 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Toplumsal uyum konusunun Türk mevzuatına girişi 4 Nisan 2013 tarihinde çıkarılan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile olmuştur. Kanun'un 104. Maddesinde "*Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek*" görevi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne verilmiş olup, bu görevin nasıl gerçekleştirileceği, 6458 sayılı Kanun'un uyum başlıklı 96. Maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

Madde96/*1:* "*Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri*

döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır."

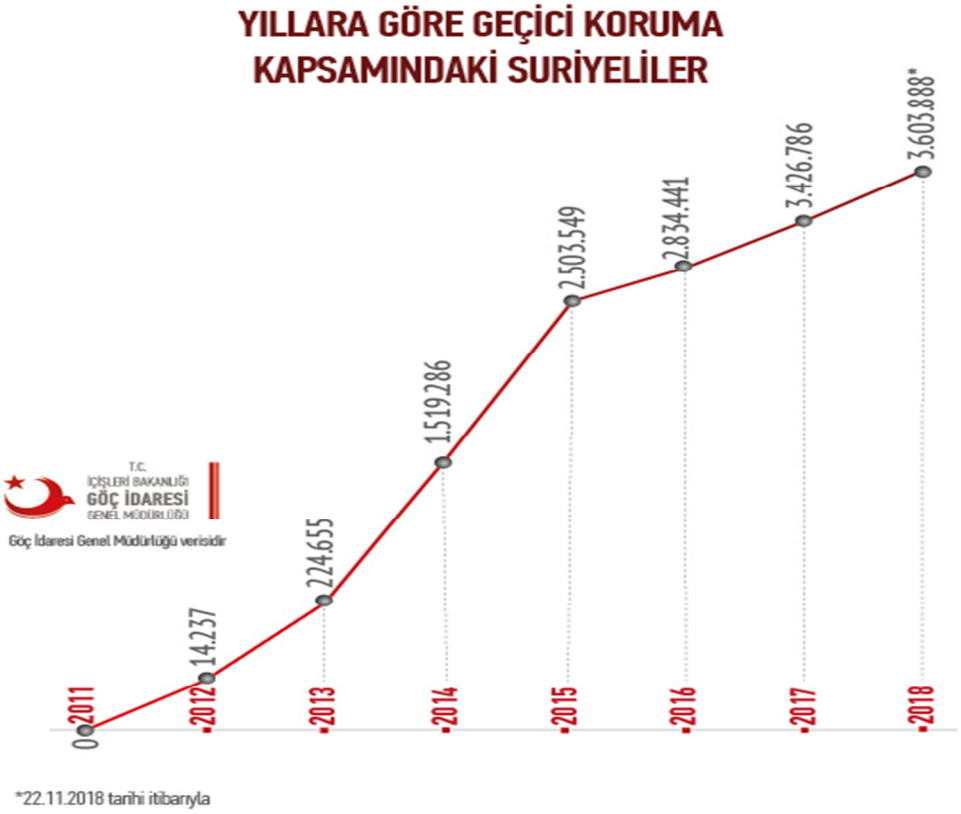
Göçmen ve mültecilerin Türkiye'deki yaşamına ilişkin olarak temel düzenleme olan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yerel yönetimlerin bu konudaki tam olarak sorumluluğunu belirtmemektedir. Yerel yönetimlerin hizmet sunumuna değinilmeyerek sadece öneri ve katkı sunmak şeklinde görevlendirildikleri görülmektedir. Yerel yönetimlerin hizmet birimi olan belediyelerin de durumu ayrıca ele alınmamıştır. Belediyelerin, hizmet sunumu değerlendirildiğinde mevzuatta yalnızca yerel yönetimler şeklinde bir tanımlama uygulama açısından bir karmaşıklığı da beraberinde getirmektedir.

4.Türkiyede Yaşayan Suriyeli Mülteciler

Türkiye 2014'den bu yana dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi haline gelmiştir. Suriye'de uzun süren iç savaş sadece Suriye'yi değil Suriye'ye komşu olan Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ülkeleri de büyük ölçüde etkilemiştir. Milyonlarca insan bu iç savaş nedeniyle ülkelerinden, Suriye'ye komşu ülkelere, oradan da Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır. 2018 verilerine göre Türkiye'de 3,6 milyonu aşkın Suriyeli bulunmaktadır. Suriyeli ve diğer mültecilerin önemli bir başka özelliği ise "kent mültecileri" haline dönüşmeleri ve Türkiye'nin her tarafına yayılmış olmalarıdır. 80 milyonluk Türkiye nüfusunun %4'ünü aşan mültecilerin büyük bir kısmının kamplar dışında Türk toplumu ile birlikte yaşıyor olması, toplumsal kabul ve gerginlik bakımından da hayati önem taşımaktadır. Bu iç savaş nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Suriye'den Türkiye'ye toplam 3.603.888 Suriyeli sığınmacının geldiği, bu sığınmacıların 2.446.805' inin geçici korunma merkezleri dışında, 157.083'ünün ise geçici koruma merkezlerinde kaldığı belirtilmektedir. Aşağıda belirtilen grafikte yıllara göre geçici koruma

kapsamındaki Suriyelilerin durumu gösterilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü www.goc.gov.tr).

Grafik 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr)

Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin 157.083 "geçici barınma merkezlerinde", geri kalanları ise Türkiye'nin çeşitli illerine dağılmış durumdadır. Türkiye'deki mültecilerin en yüksek sayılarda yerleştiği iller sıralamasında İstanbul ilk sıraya yerleşmiştir. İkinci sırada Şanlıurfa, sonra Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin gibi iller gelmektedir. Buna göre İstanbul'da 558.805, Şanlıurfa'da 458.404, Hatay'da 440.692, Gaziantep'te 415.633, Adana'da 228.412, Mersin'de 206.599 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin güney bölgesindeki demografiyi büyük ölçüde dönüştürdüğü görülmektedir. 4 ilde bulunan Suriyeli sayısı ise 300 binin üzerindedir. Bu dev sayılar içinde en çarpıcı olanlardan birisi de Kilis'tir. Örneğin Kilis'teki 122 bin 338 Suriyelinin il nüfusu içindeki oranı %89,74'dir. Diğer yandan bu oran Hatay'da %27,98, Şanlıurfa'da %23,08, Gaziantep'te

%20,72, Mersin'de %11,52, Adana'da %10,31, İstanbul'da %3,72'dir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü www.goc.gov.tr).

Grafik 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr)

5-Belediyelerin Göç Politikaları Kapsamında Suriyeli Mültecilere Yönelik Sosyal ve Ekonomik Yardım Örnekleri: Küçükçekmece, Şişli, Beyoğlu Belediyesi Örneği

Araştırma kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Küçükçekmece, Şişli ve Beyoğlu ilçeleri ele alınmıştır. Araştırmaya teşkil eden bu ilçelerin ele alınmasında Suriyeli mültecilerin fazla olması ve yapılan sosyal yardım ve projelerin daha yenilikçi ve çeşitli olmasına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler, belediyelerin faaliyet raporlarından ve Marmara Belediyeler Birliği Göç Platformu'ndan elde edilmiştir. Tüik 2017 verilerine göre İstanbul nüfusu 15 milyon 29.231 'dir. Göç idaresi genel müdürlüğü verilerine göre İstanbul'da Suriyeli mülteci sayısı ise 560 bin 760'dır. Nüfusa oranı ise %3,73'dür. Belediyelerin göç politikaları kapsamında Suriyeli mültecilere yönelik sosyal ve ekonomik yardım örnekleri aşağıda incelenmiştir.

5.1 Küçükçekmece Belediyesi

Küçükçekmece ilçesinin Tüik 2017 verilerine göre nüfusu 770.393'dür. Göç idaresi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan istatistiklere göre Suriyeli mülteci sayısı ise 38 bin olarak açıklanmıştır.

Küçükçekmece Belediyesi bünyesinde uygulamaya alınan projeler Strateji Geliştirme Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. Küçükçekmece Belediyesinin bitmiş, devam etmekte olan ve başlatılmasına yönelik çalışmaların olduğu projeler şu şekildedir (Marmara Belediyeler Birliği, 2018:5-6):

5.1.1 Suriyeli Mültecilerin Bilgisayar Okur-Yazarlığının Artırılması ve Destekleyici Bilgiye Erişiminin Sağlanması Projesi (2014)

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Küçükçekmece Belediyesi ortaklığında ''Küçükçekmece İlçesinde Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Bilgisayar Okur-Yazarlığının Artırılması ve Destekleyici Bilgiye Erişiminin Sağlanması Projesi'' adlı bir proje geliştirmiştir. Bu proje kapsamında kurulan bilgisayar sınıfında proje amacı doğrultusunda Suriyeli mültecilere bilgisayar kullanım eğitimlerinin verilmesi sağlanmış ayrıca il ve ilçede Suriyelilerin de gidebileceği mevcut okullar, dil kursları, alabilecekleri sosyal destek, bilgi alabilecekleri kamu kurumları ve ülkemizdeki hukuki konumları, yasal hakları konusunda bilgilendirme yapılmıştır.

5.1.2 Mahallenin Sesi Projesi (2016)

Proje kapsamında Suriyeliler ve Türk çocukların kaynaşması için okullarda çeşitli atölye çalışmalarının yapılması ve Suriyeli kadınlara Türkçe dil eğitimi verilmesi planlanmıştır. Bu çerçevede yerel yetkililer, muhtarlar ve yerel STK'lar ile bilgilendirici toplantılar yapılmış, ilçede ikamet eden Suriyelilerin sosyo-ekonomik yapısını, ihtiyacını, istihdam geçmişini, iş potansiyelini ve iş becerilerini belirlemek için yapılan dış erişim anketini kapsayan saha araştırması yapılmış; proje okulunda çocuklara akademik destek ve 'Çocuğun Sesi' temalı atölye çalışmaları, Çocuğun Sesi Atölyesi Kapanış Etkinliği gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında yapılan bir diğer faaliyet de Suriyeli genç kadınlar için mesleki eğitim kursu, istihdama hazırlık oryantasyonu faaliyetleridir.

5.1.3 Yabancılara Yönelik Türkçe Dil Kursu Projesi (2017- Halen)

İlçede yaşayan, Türkçe öğrenmeye ihtiyacı olan yetişkin ve çocuk misafirlerin gerek toplum hayatına, gerekse çalışma hayatına daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olmak ve nitelikli iletişim kurmalarını sağlamak amacıyla dil kursları açılmıştır. Dil kursunda yabancıların dilbilgisi kuralları ve uygulaması, Türkçeyi anlama, yazılı ve sözlü ifade şekilleri, dinleme ve anlama gibi dil becerileri kazanmaları hedeflenmiştir. Toplam ders saati sonunda eğitimlerini başarıyla tamamlayan öğrenciler Avrupa Ortak Dil Kriterleri'nde belirlenmiş dil düzeylerine göre sertifikalandırılmaktadır. Aynı zamanda, konuşma kulübü ve yapılan diğer aktiviteler ile de öğrencilerin Türk dilini kullanma yeteneğinin geliştirilmesi sağlanmaktadır.

5.1.4 Gençlik Gelişim Merkezi Projesi (2016- Halen)

İlçede yaşayan yerleşik nüfusta yer alan gençler ile ilçedeki Suriyeli gençlerin toplumla bütünleşmesi, kaynaşması, gençlerin kişisel ve mesleki becerilerinin artırılması ve kendilerini geliştirmeleri yönünde faaliyetler yapmak amacıyla Gençlik Gelişim Merkezi Projesi başlatılmıştır. Suriyelilerin yoğun yaşadığı bir bölgede, 13-22 yaş arası gençlerin düzenli olarak gelerek Türkçe ve yardımcı dersler alabileceği proje yazma ve uygulama seminerlerine katılacağı, mahalledeki yerel halk ile birlikte iletişim kurabilecekleri kültürel aktiviteler yapabilecekleri bir merkez oluşturulması amacını taşıyan proje kapsamında; İstasyon Mahallesi Semt Konağı'nın iki katının tefrişatı yapılarak merkez hizmete açılmıştır. Merkez, 16 kişilik iki dil sınıfı, 24 kişilik teorik sınıf, 20 kişilik PC laboratuvarı, 1 mutfak atölyesi, 80 kişilik konferans salonu, idari odalar ve 15 Temmuz Şehitler Kütüphanesinden oluşmaktadır. Çeşitli uyum faaliyetleri gerçekleşen merkezde, mesleki eğitim ve beceri kurslarına yaz dönemi kursları ile başlanmıştır. Merkezde; gençleri kötü alışkanlıklardan uzak tutmaya

yönelik bilgilendirici broşür dağıtımı ve sosyal hizmet noktalarının düzenli bilgilendirilmesi yapılarak bölge halkının güvenli yaşam alanlarını garanti altına almak da hedeflenmektedir.

5.1.5 Sığınmacılara Ayni ve Nakdi Yardım Projesi (2017)

Hassas durumda oldukları tespit edilen aile ve bireylere, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) ortaklığında gıda, temizlik, kişisel bakım gibi ihtiyaçlarını karşılamaları için alışveriş kartı verilmesi projesi kapsamında 1500 mülteci aileye 650 ile 1000 TL arasında (ailelerin nüfuslarına göre) nakdi yardım kartı dağıtılmıştır. Mini Buzdolabı Dağıtımı Projesi kapsamında 1000 ihtiyaç sahibi aileye Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'nün desteği ile mini buzdolabı dağıtılmıştır.

5.1.6 Yerel Halk ve Suriyeli Göçmenler Geçici İş Karşılığı Nakit Yardımı Projesi (2017-2018)

İlçedeki Suriyeliler ve yerel halkın istihdamına katkı sağlamak ve geçim kaynağını iyileştirmek amacıyla proje kapsamında ilk etapta ilçedeki 100 Türk ve 100 Suriyelinin 5,5 aylık süre ile istihdamı sağlanmıştır. İkinci etapta ilçedeki 100 Türk ve 100 Suriyelinin istihdamı 4 aylık süre ile sağlanmaktadır. Sosyal belediyecilik anlayışı ile dezavantajlı kesimler olarak ifade edilen kadın, çocuk, yaşlı, yoksul, işsiz ve gençlere yönelik hizmetler yanında geçici koruma statüsündeki tüm sığınmacılara yönelik hizmetler adalet ve eşitlik ilkelerini temel alan misyonla devam etmektedir.

5.2 Şişli Belediyesi

Şişli ilçesinin Tüik 2017 verilerine göre nüfusu 274.196'dır. Göç idaresi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan istatistiklere göre Ocak 2018 itibariyle Şişli ilçesinde ikamet eden yaklaşık 17 bin Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. İstanbul içerisindeki en büyük geçiş noktalarından biri olan Şişli'de Afrika, Gürcistan, Afganistan gibi birçok farklı ülkeden göç eden vatandaşlar yerel halkla bir arada yaşamaktadır.

Şişli Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde Ekim 2015 tarihinde kurulan Göç Birimi, Şişli ilçesinde ikamet eden sığınmacı, göçmen ve mültecilere yönelik hizmet sunuyor. Şişli Belediyesi'nin bitmiş, devam etmekte olan projeleri şu şekildedir (Marmara Belediyeler Birliği,2018:13-14):

5.2.1 Sosyal Market

Sığınmacılar 6 aylık periyotlar halinde Sosyal Market'ten yararlanmaktadır. Bunun yanı sıra Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile kurulan işbirlikleri dahilinde sağlık hizmetlerine erişim, eğitim hizmetlerine erişim ve hukuki danışmanlıklar veren Mülteci Danışma ve Destek Merkezi açılmıştır. Merkez bünyesinde bir Suriyeli doktor ve iki sosyal çalışmacı görev yapmaktadır.

5.2.2 Kadın Sağlığı Eğitimi

Suriyeli sığınmacılara yönelik hizmetlerin takibi ve verimliliği açısından kamu ve STK işbirliği kolaylaştırıcı olmaktadır. Şişli Belediyesi Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı ile sürdürdüğü kadın çalışmalarını Suriyeli kadınlarla da yürütmektedir.

5.2.3 Çocuklar ile Etkinlikler

Kadınlar ile yürütülen çalışmaların yanında çocuklar ile de çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda Suriyeli çocuklara piknik etkinliği düzenlenmiştir. 150 çocuk ile gerçekleşen etkinlikte kent yaşantısından bir süreliğine uzaklaşılarak ve oyunlar oynanarak şarkılar ve müzik eşliğinde çocuk bayramı kutlanmıştır.

5.2.4 Meslek Edindirme Kursu

Şişli ilçe sınırlarında ikamet eden 24 Suriyeli sığınmacıya "Hasta Kabul İşlemleri" Mesleki Eğitimi verilmiştir. Mesleki eğitim sonrası Milli Eğitim Bakanlığı onaylı sertifika almaya hak kazanan sığınmacılar, Şişli sınırlarında bulunan hastanelerin İnsan Kaynakları birimlerine yönlendirilerek kendilerinin "Hasta Kabul Elemanı" olarak istihdam edilmeleri üzerine görüşmeler yapılması sağlanmıştır. Bu kapsamda, yine Suriyeli mültecilere etkili CV hazırlama ve mülakat teknikleri üzerine de eğitim verilmesi planlanmaktadır.

5.2.5 Diğer Faaliyetler

Karşılaşılan en önemli sorun alanlarından biri de sosyo-ekonomik destek talepleridir. Bu kapsamda şimdiye kadar 181 kişi nakdi destek alabilmesi için Kızılay Kart'a yönlendirilmiştir. Kıyafet ve ev eşyası talebinde bulunan 45 kişi Şişli Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri bünyesindeki Sosyal Market'e yönlendirilmiştir. 46 kişi ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan destek almıştır. 64 kişi ise gıda desteği almak üzere için yönlendirilmiştir. Sosyal yardım talebinde bulunan 53 kişi ise Belediye ve Kaymakamlıklara yönlendirilmiştir. Toplam 389 kişinin sosyo-ekonomik destek talebi karşılanmıştır. Şişli Belediyesi bünyesinde eğitim, sağlık, sosyal destek, hukuki destek gibi konu başlıkları kapsamında 2100 aktivite gerçekleştirilmiş ve toplam 2001 kişi hizmetlerden yararlanmıştır.

5.3 Beyoğlu Belediyesi

Beyoğlu ilçesinin Tüik 2017 verilerine göre nüfusu 236.606'dır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan istatistiklere göre Ocak 2018 itibariyle Beyoğlu ilçesinde ikamet eden yaklaşık kayıtlı15 bin Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır.

Beyoğlu Belediyesi'nin bitmiş ve devam eden projeleri şu şekildedir (Marmara Belediyeler Birliği,2018:7):

5.3.1 Sosyal Market

Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın öncülüğünde ihtiyaç sahibi vatandaşların ihtiyaçlarını onurlu ve çağdaş bir şekilde giderebilmelerini sağlamak amacıyla kurulan "Sosyal Market" bugüne kadar birçok ödüle layık görülmüştür. 2010 yılından beri 1500'den fazla ürün çeşidiyle aralarında göçmen ve mültecilerin de yer aldığı ihtiyaç sahibi 4.700 aileye sürekli ve karşılıksız olarak hizmet veren Sosyal Market Projesi, Dünya e-Devletler Organizasyonu'nda (WeGo) Sosyal Kart ve Gıda Bankacılığı Projesi, "Sosyal Hizmetler Kategorisi''nde "en güvenilir, en umut vaat eden proje" seçilmişti. Proje ayrıca, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından 2012 yılında örnek proje ilan edilerek tüm yerel yönetimlere tavsiye edilmiştir.

Sosyal Market'te yapılan yardımların halk sağlığı için bir tehlike arz etmediği gönül rahatlığıyla ifade edilebilmektedir. Çünkü gıda ve temizlik maddeleri sağlık koşullarına uygun, bozulmamış ve rafta satışa sunulacak şekilde paketlenmiş olarak kabul edilmektedir. Giyeceklerde ise kullanılmamış ve belirgin defolu olmayan ürünler bağış olarak kabul edilmektedir. Bunların dışında günlük olarak bağış yapılan sebze ve meyveler de bulunmaktadır. Bunlar da Sosyal Market'te kurulmuş olan hijyenik paketleme bölümünde paketlenerek raflara yerleştirilmektedir. İhtiyaç sahipleri de gönül rahatlığı ile ihtiyacı olan malzemeyi temin edebilmektedirler. Bağış yapılan ürünler soğuk hava deposunda muhafaza edilmektedir. Böylece ürünler bozulmadan, sağlıklı bir şekilde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır.

Beyoğlu Sosyal Market'te; gıda, giyim, temizlik maddesi ve yakacak konusunda her türlü bağış kabul ediliyor. Vatandaşların, küçük veya büyük ölçekli işletmelerin Beyoğlu sınırları içinden veya dışından yapacağı bağışlar, yerinden teslim alınarak ve Lojistik Destek Merkezi depolarına ulaştırılmaktadır. Firmaların kendi ürettikleri veya tedarik ettikleri ürün bağışları, ortak işbirliği protokolü çerçevesinde kabul edilmektedir. Gıda Bankası'na ulaşan bağışlar için bağış kabul makbuzu şeklinde resmi evrak hazırlanmakta ve yasada belirtilen hususlar doğrultusunda prosedür uygulanmaktadır. Hayırseverlerin yaptıkları bağışların maliyetini kurumlar veya gelir vergilerinden indirebilmeleri için kendilerine bağış makbuzu verilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihin hemen her döneminde karşı karşıya kalınan göç hareketleri son zamanlarda yoğunlaşmış hem göç alan hem de göç veren ülkeler bakımından bazı sorunlar oluşmaya başlamıştır. Gerek devlet gerekse küresel çapta göç yönetimi politikaları görece daha geç başlamıştır. Günümüzde yoğun bir şekilde yaşanan göçler özellikle savaş, çatışma vb. farklı sebeplerle başka ülkelere sığınan insanların ulusal ve küresel düzeyde hakları hukuksal metinlerle güvence altına alınmıştır.

Yerel yönetim birimi olarak belediyelerin özellikle son dönemde kitlesel sınır ötesi göç konusunda üstlendikleri sosyal yardım ve sosyal hizmet çerçevesindeki yasal dayanakları belediye kanunlarında geçen görev ve sorumlulukları olmuştur. Son dönemde sadece Suriye'den gelen mülteci sayısının üç buçuk milyonun kentlere dağıldığı göz önünde bulundurulduğunda bu kişilerin belediye hizmetlerinden (altyapı, su, temizlik, vb.) yararlandıkları açıktır. Bu durum aynı zamanda nüfus, gelişmişlik, yüzölçümü temeline göre oluşan belediye bütçeleri için maliyet oluşturabilmektedir.

Bu durumda kentte oluşan göçün kent için uyumu, kentsel hizmetlerden daha iyi yararlanılması için belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlerin göç yönetimi sürecinde aktif olabilmeleri için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu bağlamda hem ulusal hem de uluslararası platformda göç politikasının belirlenmesi amacıyla oluşturulacak kurullarda belediye ve yerel yönetim temsilcilerine de yer verilmesi önemli bir husustur. Belediyelere, göçmenlerin kabulü ve yapılacak olan yardımlar için belli başlı yetkiler tanınabilir. Ayrıca yoğun göç alan illerde belediyelere ek olarak bu konuda bütçe payı arttırılabilir. Bu alanda hizmet verecek personel kapasitesi de bu doğrultuda güçlendirilebilir.

Türkiye'nin dünyada en fazla mülteci bulunduran ülke olarak son zamanda göç yönetimi konusunda kurumsallaşma çabaları olsa da bu konuda yerel yönetimlerin rolüne ilişkin net bir düzenleme olmaması sürecin sağlıklı yönetimi açısından zorluklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda uluslararası göç konusunda yapılacak olan en önemli adım göçmen ve mülteciler konusunda yerel yönetimlerin rolünün iyileştirilmesi, bu konuda hem merkezi hem de yerel yönetim birimlerinin iş birliği içerisinde olacakları bir ortam yaratılmalıdır. Bunlara yönelik olarak mevzuattaki eksikliklerin giderilmesi önem arzetmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Göç Politikaları Kurulu'nun toplanarak göç ve mülteciler konusunda yerel yönetimlerin rolünün belirlenmesi ve göç konusunda daha aktif hale gelmesi,

yerel yönetimler ve merkezi yönetimlerle işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gündeme taşınacak önemli konulardandır.

Göçmen ve mültecilerin yönetimi konusunda yerel yönetimlerin rolünün tam olarak bulunmaması sadece göçmenler için değil toplum açısından da sorunlara neden olabilmektedir. Kentlerin kapasitelerini aşan göç alması, kentlerin fiziksel, ekonomik, toplumsal hayatı etkilemesi yerel yönetim birimlerinin yetki ve sorumluluklarını yeterince yerine getirememelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda kentte birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle göç yönetimi konusunun yerel yönetimleri de kapsayacak şekilde ele alınması gerekmektedir.

Araştırma kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Küçükçekmece, Şişli ve Beyoğlu ilçeleri ele alınmıştır. Araştırmaya teşkil eden bu ilçelerin ele alınmasında Suriyeli mültecilerin fazla olması ve yapılan sosyal yardım ve projelerin daha yenilikçi ve çeşitli olmasına dayanmaktadır. Araştırmamıza örnek teşkil eden bu ilçelerde uygulanan sosyal politikalar daha çok sosyal ve ekonomik yardımlar, istihdam sağlanmasına yönelik projeler, toplumsal uyum politikalarına yöneliktir. Belediyeler, hizmet sunumu için sorumlu olmakla birlikte politikalara bakıldığında farklı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Türkiye genelinde belediyelerin bu meseleye yaklaşımları aynı değildir. Her belediyenin bu konularda farklı uygulamaları mevcuttur.

Yukarıdaki düzenlemelerin bir an önce gerçekleştirilebilmeleri açısından hali hazırda belli üniversitelerin bünyelerinde kurulmuş olan Göç Araştırmaları Merkezlerinin sayısının artırılması önemlidir. Bu merkezlerde gerçekleştirilen araştırmalar, üniversiteler, STK'lar, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin içinde bulunacağı çok paydaşlı bir göç yönetimi yapılanmasının temelinin atılarak sürecin daha sağlıklı bir şekilde işlemesi için gerekli uygulamaların ortaya konması noktasından önemli bir rol üstlenecektir.

Göç yönetimi sürecinde yerel yönetimlerin aktif rol alabilmeleri için belediyeler bünyesinde oluşturulabilecek daire başkanlıkları ve müdürülükler de önemli bir başlangıç noktası olarak düşünülebilir. Oluşturulacak bu yeni yapılar sayesinde hem yerel ölçekte hem de yerelden merkeze bilgi akışının hızlanması sağlanmış olacak; böylelikle sağlıklı bir politika yapım süreci oluşturulabilecektir.

KAYNAKÇA

Çamur Adil, 2017. "Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Sorumluluğu: İzmir Örneği", Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,6,2,113-129.

Çakırer-Özservet, Yasemin 2016."Uluslararası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum", TBB İller ve Belediyeler Dergisi, S. 813, s.48-57.

Daoudov, Murat 2015. "Türkiye'de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü", Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü, Ed. Yakup Bulut, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, s.39-64.

Demirhan, Yılmaz ve S. Aslan 2015. "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi", Birey ve Toplum Dergisi, Sayı 9, s. 2362.

Katselı Louka T., Lucas, Robert ve Xenogıanı, Theodora 2006. Effects Of Migration On Sending Countries: What Do We Know?, Turin: OECD Development Centre, Working Paper No. 250.

Kabakuşak, Damla 2014. "Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye'de Göç Olgusunun Kurumsallaşması", Quo Vadis: Sosyal Bilimler – Artvin Çoruh Üniversitesi Hopa Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı, Artvin.

Osman, F. Arfina 2002. "Public Policy Making: Theories and Their Implications In Developing Countries", Asian Affairs, Issue 3, s. 3753.

Öner, N. A. Şirin 2015. "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, IHLAMUR-ÖNER, S. Gülfer ve ÖNER, N. A. Şirin (Der.), İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 13-27.

Örselli, E., Babahanoğlu V., 2016. "Türkiye'nin Göç Yönetimi Ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,9,43,2066.

Ray, Brian 2003. "The Role of Cities in Immigrant Integration" http://www.migrationpolicy.org/article/rolecities-immigrant-integration (24.11.2018).

Tekeli, İlhan., 1998. "Yönetim Kavramı Yanı Sıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine", *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi,* Sayı:1, , s. 21.

Taşçı, Faruk., 2009. "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", Kamu-İş, S. 4, s. 177-204.

Marmara Belediyeler Birliği, Göç Platform Bülteni, Sayı:4,Ekim-Aralık 2018, s.5-6.

Marmara Belediyeler Birliği, Göç Platform Bülteni, Sayı:2, Nisan 2018, s.13-14.

Marmara Belediyeler Birliği, Göç Platform Bülteni, Sayı:1 Ocak 2018, s.7.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr) 29.11.2018.

Tekstil Sektörünün Yeni Aktörleri: Bağcılar İlçesindeki Suriyeliler

Canan Kulek*

Selver Özözen Kahraman**

Özet

Türkiye, 29 Nisan 2011'den bu yana sayıları 252 ile başlayıp günümüzde (16 Ekim 2018) yaklaşık 3,5 milyona ulaşan Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin 81 iline dağınık bir şekilde yerleşen bu Suriyelilerin iller üzerindeki etkileri de farklı olabilmektedir. Türkiye'de en fazla Suriyelinin yaşadığı İstanbul'da Suriyelilerin ilçelere dağılımı da dağınık gerçekleşmiştir. İstanbul'da en fazla Suriyelinin yaşadığı ikinci ilçe olan Bağcılar'da sayıları 49,289 (26 Nisan 2018) kişiye ulaşan Suriyeliler ilçeyi birçok yönden etkilemektedir. Ekonomik etkilerin en fazla etkili olduğu bu süreçte Suriyeliler yaşamlarını devam ettirebilmek ve kolay iş bulma durumlarından dolayı ilçedeki en yaygın sektör olan tekstili tercih etmektedirler.

İstanbul'daki ve Türkiye'deki toplam Suriyeli nüfusunun büyük bölümünün yer aldığı Bağcılar ilçesinin (İstanbul) çalışma sahası olarak seçildiği bu çalışmada Bağcılar ilçesi özelinde tekstil sektörünü canlandıran Suriyelilerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, tekstil sektöründeki hareketlilikleri, ücretleri, çalışma şartları ve tekstil sektörü üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Araştırmada resmi kurumların sağladığı veriler ile sahada anket ve mülakat yolu ile elde edilen veriler kullanılmıştır. Resmi verilere göre 8 Şubat 2018 itibariyle İstanbul'da 547,755 Suriyeli, Bağcılar ilçesinde ise 47,008 Suriyeli bulunmaktadır. Sahada 18 yaş ve üzeri 102 Suriyeli ile anket ve mülakat uygulanmıştır. Yerli tekstil atölye sahipleri ve daha öncesinde veya şu anda tekstilde çalışan Suriyelilere sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bilgilere göre, İstanbul'da tekstil sektörü gibi Suriyelilerin emeğine bağlı sektörlerin toplandığı mekânlardan biri olan ve Suriyelilerin akrabalık ilişkilerine dayanarak geldikleri ilçede en yaygın sektörün tekstil olması, tekstilde işçi açığı yaşanması ve başlangıçta Suriyelilerin ucuz işçi olarak görülmesinden dolayı tekstil sahiplerinin Suriyelilere iş vermesi ancak zamanla tekstil atölyeleri arasındaki rekabetin artmasından dolayı Suriyelilerin ucuz işçi olmaktan çıkıp yerli işçilerle aynı ücretleri alması, Suriyelilerin ilçedeki tekstil atölyesi sayısını artırdıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeliler, Tekstil Sektörü, Göçmen Emeği, Bağcılar-İstanbul

*Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, canankulek@comu.edu.tr

**Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü sozozen@comu.edu.tr

The New Actors of Textile Sector: Syrians in Bagcilar District

Abstract

Turkey, from 29 April 2011, is home to approximately 3,5 million Syrians today (16 October 2018) since the numbers began with 252. The effects on the provinces of Syrians who settled in a scattered manner into Turkey's 81 provinces might be different. The distribution of Syrians to districts in ıstanbul where lives most Syrians occurred also dispersed. Syrians who reached 49,289 (26 April 2018) the number of Syrians in Bagcilar, which is the second most inhabited district in Istanbul, affect the district in terms of many aspects. In this process where economic effects are most effective, Syrians prefer textiles which are the most common sector in the district due to their ability to continue their lives and their easy employment.

It was discussed the effects on the textile sector, their wages, working conditions, mobility in the textile sector and the demographic and socioeconomic characteristics of Syrians that were invigorated the textile sector in the district in this study that Bagcilar district, where most of Syrians in Istanbul and Turkey are located, was chosen as a study field. In the study, it was used data obtained from the survey applied in Bagcilar and provided by official agencies. According to official data of GIGM, there are 547,755 Syrians in Istanbul and 47,008 in Bagcilar as of 8th February 2018. In the field, the survey was conducted on 102 Syrians and 50 local residents over the age of 18 years. It was asked questions to local textile workshop owners and Syrians working or worked in the textile sector. According to the obtained information, the findings were reached that textile is the most common sector in Bagcilar where Syrians came in regard to kinship relations and is one of the places where collected sectors depending on Syrian labor such as the textile sector in Istanbul, the experiencing a deficit of workers in textile, giving a job of textile owners to Syrians due to being seen initially Syrians as cheap workers but in time receiving the same wages of Syrian workers with local workers due to the increased competition between textile workshops and increased the number of textile workshops in the district by Syrians.

Keywords: Syrians, Textile Sector, Immigrant Labor, Bagcilar-İstanbul

Giriş

29 Nisan 2011'den bu yana Türkiye'ye yönelik gerçekleşen Suriyeli göçleri bugün yaklaşık 3,5 milyona ulaşmıştır. Sayıları milyonlara ulaşan bu Suriyeliler zamanla ülke içerisinde de hareketliliklerini artırarak şehirlerde farklı sayılara ulaşmışlardır. Yerleşilen şehirler arasında en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan İstanbul'da Nisan 2018 itibariyle 558,276 Suriyeli yaşamaktadır. İstanbul içerisinde de farklı ilçelere yerleşen Suriyeliler, ilçe tercihlerinde genellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük, yoksulluğun yaygın, muhafazakârlığın-dindarlığın belirgin, sosyal çevrenin dayanışma gösterdiği ve nispeten yaşamın daha ucuz olduğu ilçeleri tercih etmektedirler (Erdoğan, 2017: 31).

İstanbul ilçelerine dağınık yerleşen Suriyelilerin en fazla tercih ettikleri ilçeler arasında Esenyurt ilçesinden sonra ikinci sırada yer alan Bağcılar ilçesi Suriyeliler tarafından yoğun olarak göç almaktadır. GİGM verilerine göre 26 Nisan 2018 itibariyle 49,289 Suriyelinin yaşadığı ilçe, İstanbul'un diğer ilçelerine nispeten ekonomik uygunluğu, İstanbul'un merkezine yakınlığı ve iş imkânlarının çokluğu sebeplerinden Suriyelilerce tercih edilmektedir. Özellikle iş imkânlarından dolayı tercih edilen ilçede, maddi durumları yetersiz olan ve İstanbul gibi metropoliten bir şehirde yaşamaya çalışan Suriyeliler maddi kazanç sağlamak için ailenin tüm bireyleriyle birlikte çalışmaktadırlar. Bu durumun yaygın olduğu Bağcılar'da imalat sanayi içerisinde kayıt dışı istihdamın en yaygın olduğu sektör olarak tarif edilen tekstilde (Erol ve diğerleri, 2017: 20) çalışmaktadırlar. Tekstil sayısında İstanbul ilçeleri arasında ilk sırada gelen Bağcılar, Suriyelilerin her yaş grubu tarafından tercih edilmektedir. Aile bütçesine katkıda bulunmak durumunda kalan Suriyeli çocukların payları da tekstilde çalışan grup içerisinde fazla olabilmektedir (Erol ve diğerleri, 2017: 34).

Çalışma ile Bağcılar ilçesindeki tekstil atölyelerinde çalışan Suriyelilerin, tekstil sektöründeki payları, önemleri, tekstil sektörünü tercih sebepleri, çalışma şartları, hareketlilikleri ile sektör üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

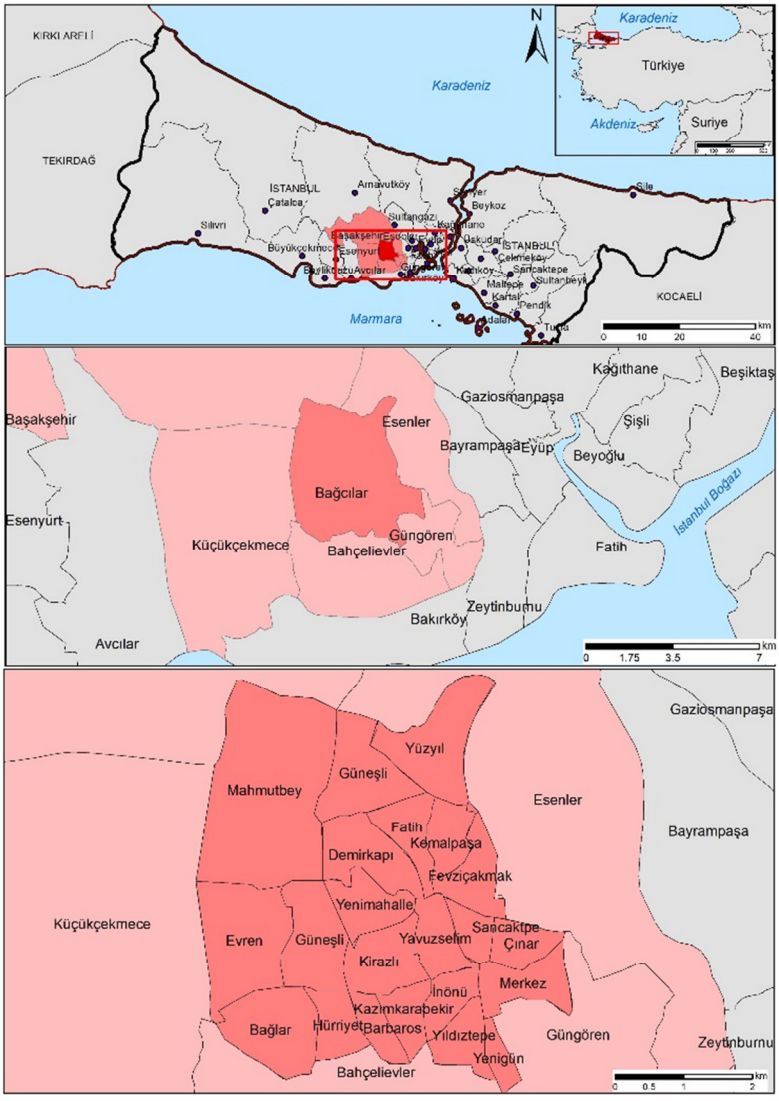
1. Veri ve Yöntem

Suriyeliler ülke içerisinde illere ve ilçelere farklı sayılarda dağılmışlardır. Suriyelilere ilişkin demografik ve sosyo-ekonomik verilerin elde edilebilmesi için öncelikle resmi kurumlardan (GİGM, Bağcılar Kaymakamlığı SYDV, Bağcılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Kızılay Toplum Merkezi) veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Ardından Suriyeliler ve yerel halk ile yapılan anket ve mülakat çalışmaları sonucu elde edilen veriler ile resmi kurumlardan elde edilen veriler SPSS 18 programında betimleyici istatistikler, çapraz tablolar, frekans tabloları, oransal grafikler ile ilişkilendirilip analiz edilmeye çalışılmıştır. Toplamda 102 Suriyeli ile çalışma yapılmış olup kişilere ulaşmada öncelikle rastgele ardından kartopu örneklem yöntemlerinden yararlanılmıştır. 18 yaş ve üzeri kişilere uygulanan anket ve mülakat çalışmaları ile de Suriyelilere ilişkin demografik ve sosyo-ekonomik verilerin yanı sıra Suriyelilerin tekstilde çalışanlarının yaşam standartları, çalışma koşulları, tekstil sektörü üzerindeki etkileri ve rolleri ile yerel işçilerle ücret farklılıkları olup olmadığına dair veriler de elde edilmeye çalışılmıştır. 50 yerel halk ile yapılan anket ve mülakat çalışmalarında da yine 18 yaş ve üzeri kişilerle çalışılmış olup yerlilerin seçiminde Suriyelilerle doğrudan etkileşim halinde olan insanların seçilmesine dikkat edilmiştir. Etkileşim içinde olan yerel halkın tespit edilmesinde de kartopu örneklem yönteminden yararlanılmıştır. Çalışma yapılan yerliler ile de Suriyelilere ilişkin çalışma koşulları ve Suriyelilerin tekstil sektöründeki rolleri ve önemlerine dair bilgiler elde edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda tekstil atölye sahipleri ile de görüşülmüştür.

2. Araştırma Alanı ve Önemi

Çalışma, İstanbul ilinin en kalabalık üçüncü ilçesi olan Bağcılar ilçesinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 1). İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan ve 1992'de Bakırköy'den ayrılarak belediye statüsü kazanan ilçe, 2017 sonu itibariyle 748,483 yerel nüfusa sahiptir (TÜİK, 2017). Kilometrekareye (km^2) 34,022 kişinin düştüğü ilçede nüfus oldukça yoğundur. İlçenin yerel nüfusuyla olduğu kadar Suriyeli nüfusuyla da ön plana çıkan ilçelerden biri olması çalışma alanı olarak seçilmesindeki en belirleyici faktör olmuştur. İstanbul'da en fazla Suriyelinin yaşadığı ikinci ilçe (55,231 Suriyeli ile Esenyurt ilçesi ilk sırada) olan Bağcılar ilçesi toplamda 26 Nisan 2018 itibariyle 49,289 Suriyeliyi barındırmaktadır (GİGM, 2018). İstanbul'un merkezine olan yakınlığı ile yarı-çevre özelliği göstermesi ve aynı zamanda iş imkânlarının çokluğuyla Suriyelileri kendisine çeken ilçede, Suriyelilerin ilk ne zaman ilçeye geldikleri bilinmemekle birlikte öncü göçmenlerin varlığı ile Bağcılar'a Suriyeli göçü zincirleme halde devam etmektedir. Bununla birlikte ilçede yerel nüfustan göçlerin başlamasıyla boş kalan yerlere Suriyelilerin yerleşmesi ilçede süzülmenin yaşandığının da bir göstergesidir.

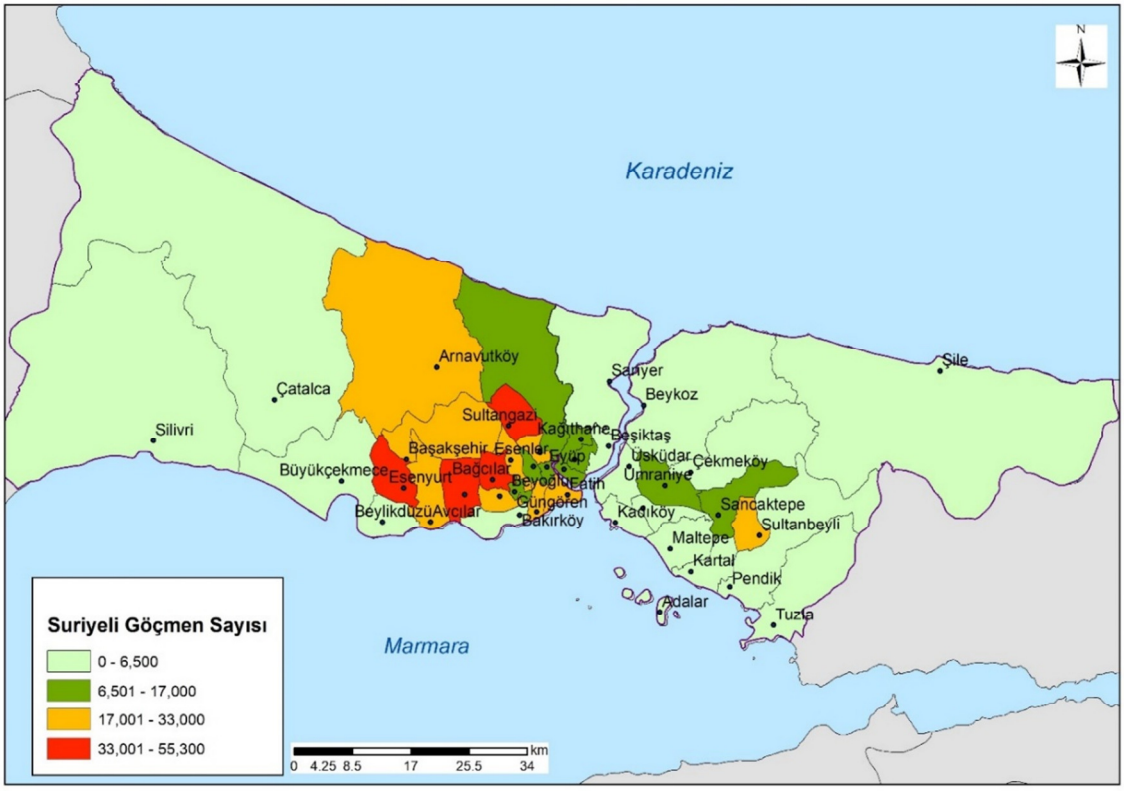
Şekil 1: Araştırma Alanı Lokasyon Haritası

3. İstatistiklerle Suriyeliler

En fazla Suriyelinin yaşadığı ikinci ilçe olan Bağcılar'a, daha önce de belirtildiği gibi ilk ne zaman Suriyelilerin geldikleri veya yerleştikleri bilinmemesi ve yetkili kurumlardan da elde edilememesinden dolayı ilçedeki geçmiş yıllara ait Suriyeli nüfusuna ilişkin veriler elde etmek amacıyla yayınlanmış veya basılmış çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda elde edilen ilk veri tarihi olan Temmuz 2015'te kayıtlı Suriyeli nüfusu 25,406 (Kaya ve Kıraç, 2016: 19) iken bu sayı çalışmalardan elde edilen bir diğer tarih olan 8 Aralık 2016'da nüfusun artmasıyla 37,643 Suriyeliye ulaşmıştır (Erdoğan, 2017: 36). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden (GİGM) elde edilen veriler doğrultusunda ise 2018 yılına ait şubat ayında Bağcılar'daki Suriyeli nüfusu 47,008 iken Nisan ayında ise 49,289 kişiye ulaşmıştır. Suriyelilerin Bağcılar nüfusu içerisindeki oranı ise yine Temmuz 2015'te % 3,35 iken 26 Nisan 2018'da ise % 6,59'a yükselmiştir. İlçedeki oranları her geçen yıl artmaya devam eden Suriyelilerin ilçeye olan göçleri de devam etmektedir. Resmi istatistiklere göre 26 Nisan 2018 itibariyle kayıtlı 558,276 Suriyelinin yaşadığı İstanbul'da, Bağcılar'daki Suriyeliler İstanbul'daki toplam Suriyelinin % 8,82'sini temsil etmektedir.
İstanbul ilçelerindeki Suriyeli sayılarına bakıldığında 26 Nisan 2018 itibariyle İstanbul'da ön plana çıkan dört ilçeden (Sırasıyla Esenyurt, Bağcılar, Küçükçekmece, Sultangazi) birinin Bağcılar olduğu görülebilmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan birbirine benzer durumda olan bu ilçeler Suriyeliler tarafından en çok tercih edilen ilçeler olmuşlardır. İstanbul'un merkezinden uzakta olan ilçelerde ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ilçelerde ise Suriyeli sayısında azalma görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: İstanbul İlçelerindeki Suriyelilerin Sayıları (26 Nisan 2018)

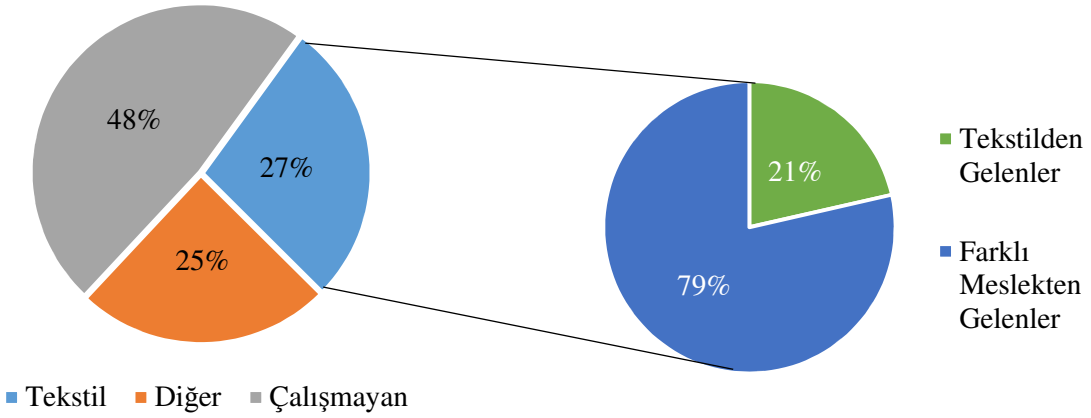

4. Araştırma Bulguları

Bağcılar'daki Suriyelilerin tekstil sektörü üzerindeki etkilerini incelemenin amaçlandığı bu çalışmada, Bağcılar'da yaşayan 102 Suriyeliye anket ve mülakat çalışmaları yapılmıştır. Rastgele ve kartopu örneklem yöntemleri ile ulaşılan Suriyelilerin % 51'ini kadınlar oluştururken % 49'unu ise erkekler oluşturmaktadır. Suriyeli katılımcıların yaş gruplarına

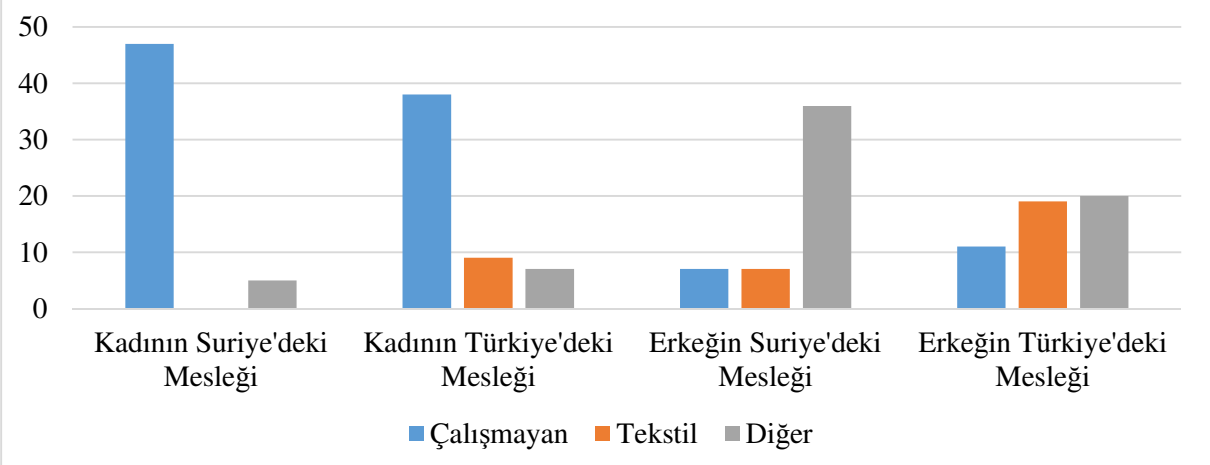
bakıldığında ise, 20-40 yaş grubunun büyük çoğunluğu (% 67) oluşturduğu görülmektedir. 20-40 yaş grubunu sırasıyla 20 yaş altı (% 16), 41-60 yaş grubu (%16) ve 60 yaş üstü grup (% 1) oluşturmaktadır. Çalışmanın asıl grubunu oluşturan tekstilde çalışan Suriyeliler ise tüm Suriyeli katılımcıların % 27'sini ifade etmektedir (% 48'i çalışmayanlardan, % 25'i ise diğer meslek dallarında çalışanlardan oluşmaktadır). Tekstilde çalışan bu % 27 içerisinde de Suriye'de iken tekstilde çalışanların oranı % 21, Suriye'deyken farklı meslek dallarında çalışanların oranı ise % 79'dur (Şekil 3).

Şekil 3: Tekstildeki Katılımcıların Oranları ve Katılımcıların Suriye'deki Meslekleriyle Türkiye'deki Mesleklerinin Kıyaslanması

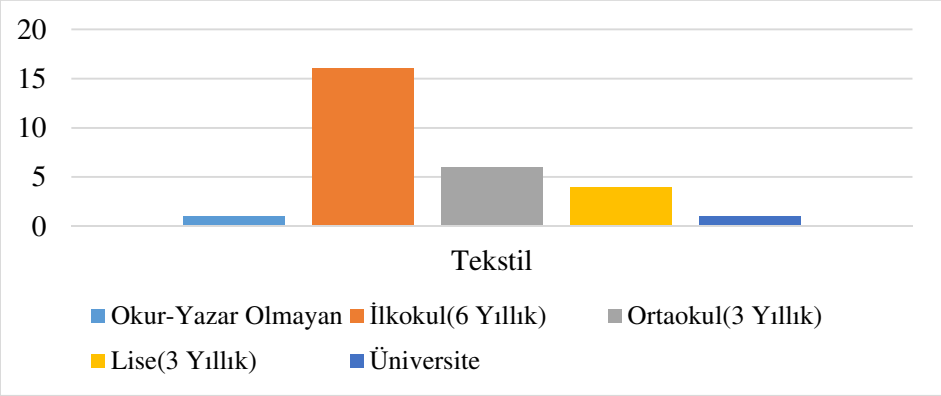
Tekstilde çalışan Suriyelilerin cinsiyetlerine göre Suriye'deki meslekleri Türkiye'deki meslekleri ile kıyaslandığında, Suriye'deyken kadınlarda çalışmayan oranı yüksekken Türkiye'ye geldiklerinde çalışmayanların oranlarında azalma meydana gelmiştir. Yine kadınlarda Suriye'de iken tekstilde çalışan katılımcı yokken Türkiye'ye geldiklerinde tekstilde çalışan kadınların sayısında artış yaşanmıştır. Erkeklerde ise Suriye'deyken çalışmayanların sayısı Türkiye'ye geldiklerinde artmıştır. Yine erkeklerde Suriye'deyken tekstilde çalışanların sayısında Türkiye'de artış olmuştur. Bir diğer dikkat çeken durum ise erkeklerde Suriye'de iken farklı meslek dallarında çalışanların sayısında Türkiye'de azalma meydana gelmesidir (Şekil 4).

Şekil 4: Tekstilde çalışan Suriyelilerin cinsiyetlerine göre Suriye'deki Meslekleriyle Türkiye'deki Mesleklerinin Kıyaslanması

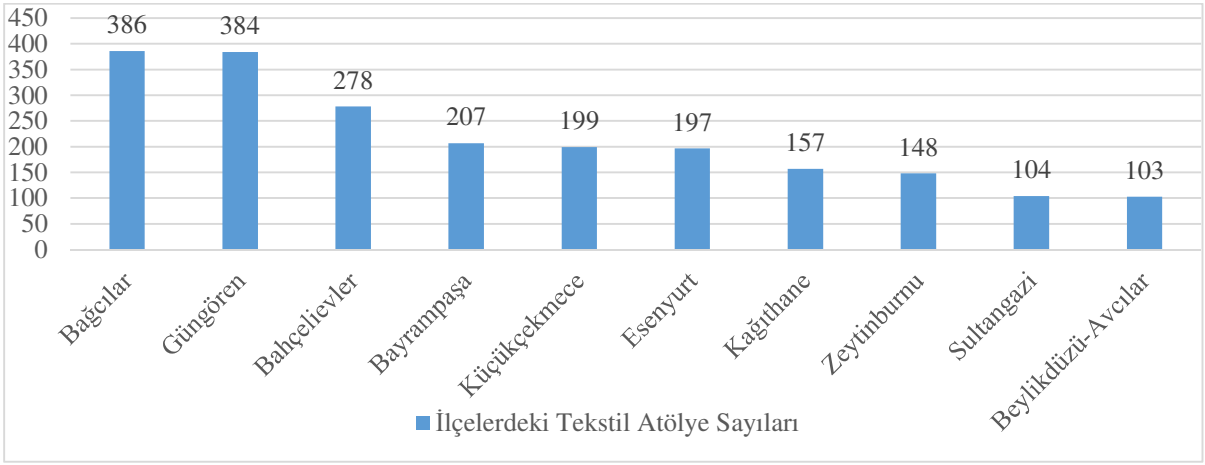
Eğitim seviyelilerine göre Suriyeli katılımcıların tekstilde çalışma durumlarına bakıldığında, tekstilde çalışanlar içerisinde ilkokul mezunların sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır. Her eğitim seviyesinden katılımcıların olduğu tekstil sektöründe üniversite mezunlarının da çalıştığı dikkat çekmektedir (Şekil 5).

Şekil 5: Eğitim Seviyelerine Göre Tekstilde Çalışan Suriyeli Katılımcıların Dağılımı

Suriyeli katılımcıların Bağcılar ilçesini tercih etme sebepleri içerisinde en büyük paya sahip olan tekstil sektörü, İstanbul ilçelerinde dağınıklık göstermektedir. Şekil 6'da da görülebildiği gibi İstanbul ilçelerinde tekstil sektöründe lider olan ilçeler sıralanmıştır. Tekstil atölye sayısı bakımından ilk sırada yer alan ilçe, hem yerel nüfusuna hem de Suriyelilere iş imkânı sunmaktadır. Bu da Suriyelilerin ilçe tercihlerinde etkili olmaktadır. Bağcılar'da tekstil atölye sayısının çokluğundan kaynaklanan iş imkânlarının da çokluğu, Bağcılar'a komşu ilçelerdeki Suriyelileri de Bağcılar'a çekmektedir. Bununla birlikte İstanbul'da ilk onda olan ilçeler içerisinde Suriyelilerin en çok tercih ettiği Esenyurt, Küçükçekmece ve Sultangazi gibi ilçelerin yer alması da dikkat çekicidir.

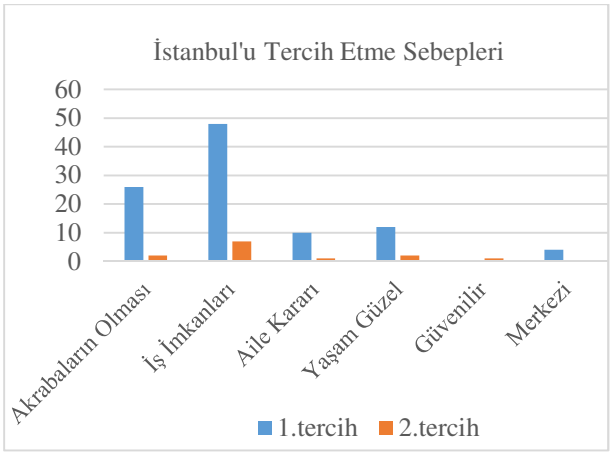
Şekil 6: İstanbul İlçelerindeki Tekstil Sayıları

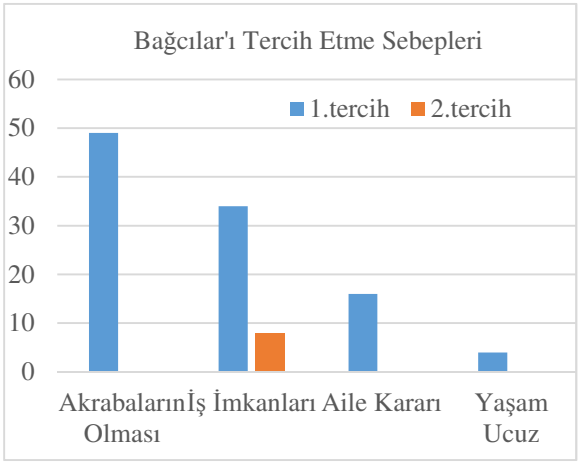

Kaynak: Erol ve diğerleri, 2017: 18

Çalışma kapsamında Suriyelilere yöneltilen sorularla Bağcılar ilçesindeki tekstil sektörünün ilçeye olan göçleri etkilemede rolü desteklenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Suriyelilerin İstanbul'u ve Bağcılar'ı tercih etme sebeplerine verilen cevaplar ile tekstil-göç ilişkisi irdelenmiştir. Şekil 7'de de görüldüğü gibi, Suriyelilerin İstanbul'u tercih etme sebepleri içerisinde en çok tekrarlanan ve Bağcılar'ı tercih etmelerinde de en çok tekrarlanan ikinci cevap olan iş imkânları Suriyelilerin tercihlerinde etkili olmuştur.

Şekil 7: Suriyeli Katılımcıların İstanbul'u ve Bağcılar'ı Tercih Etme Sebepleri

Tekstilde çalışan Suriyelilerin aldıkları maaşları ile tekstili tercih etmeleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmamakla birlikte tekstilde maaşların sabit ve düzenli olması, iş bulmanın kolaylığı sebeplerinden dolayı Suriyeliler tekstili tercih etmektedirler. Tekstilde aldıkları maaşlar ise, çalışanın yaşına, tecrübesine ve işteki pozisyonuna göre değişmektedir. Suriyeli katılımcıların maaşları da bu doğrultuda 650 ile 2200 TL arasında değişmektedir. Suriyeli çocuklar genel itibariyle daha düşük maaş alabiliyorken aynı Suriyeli çocuklar tekstilde makineci olarak çalıştığında daha yüksek maaş alabilmektedir. Yetişkinlere ise çocuklara nispeten daha yüksek maaş verilirken yetişkinin makineci olması veya işte çalıştığı sürenin fazla olması daha yüksek maaş almasını sağlamaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer konu ise bu maaş aralığının yerli çalışanlar içinde geçerli olmasıdır. Tekstil atölye sahiplerinin ifade ettikleri ile de örtüşen bu durum Suriyelilerin söylenilenin aksine her iş kolunda ucuz işçi olarak görülmediğinin de bir göstergesidir.

Suriyeli katılımcılara yöneltilen bir diğer soru olan "sizinle aynı statüdeki diğer gruptan çalışanlarla aynı maaşı mı alıyorsunuz" sorusuna Suriyeli katılımcıların % 49'u Evet yanıtını verirken, % 33'ü ise Hayır yanıtını vermiştir. Kalan % 18'i ise bilmediği yanıtını vermiştir. Burada etkili olan faktör Suriyelilerle yerliler arasındaki dil engelidir. Suriyeli katılımcıların birçoğunun Türkçe öğrenmemiş olması yerlilerle etkileşime geçememelerine ve uyum sağlayamamalarına sebep olmaktadır. Aynı soru yerlilere de yöneltilmiş. Ve yerlilerin % 96'sı bu soruya evet yanıtını verirken % 4'sü ise hayır yanıtını vermiştir.

Tekstilde çalışan ve tekstil için ciddi öneme sahip Suriyeli katılımcıların sigorta durumlarına bakıldığında ise katılımcılardan yalnızca biri dışında hiçbir katılımcının sigortasının olmadığı

hatta birçoğunun kayıtlı dahi olmayıp kimliksiz yaşadığı öğrenilmiştir. Sigortalı olan bir katılımcı ise Türkmen kökenli olup Türkçe bilen kayıtlı bir Suriyeli kadındır.

Tekstilde yetişkin Suriyelilerden çok, çocuklar önem taşımaktadır. Tekstilciler tarafından da en çok tercih edilen kitle olan çocuklar, hem işi daha çabuk öğrenmeleri hem de yetişkinlere nazaran daha hızlı olabilmeleri sebeplerinden tekstilciler için biçilmiş kaftan olabilmektedirler. Çalışmaya katılan Suriyeli katılımcıların da 6-17 yaş aralığında çocuğu bulunanların oranı % 44 olmakla birlikte bu çocukların % 47'si okula devam ederken % 53'ü ise eğitimden mahrum kalmaktadır. Eğitimden mahrum bu % 53 içerisinde de çocukların % 48'i tekstilde çalışmaktadır. Suriyeli çocukların eğitime devam edememeleri üzerinde de yine Suriyeli ailelerin maddi yetersizliği ilk sırada gelirken ailelerin sistemi bilmemelerinden kaynaklı işlem yapamamaları, dil bilmemeleri veya eğitim kurumlarındaki yetkililerin yönlendirme yetersizlikleri gelmektedir.

Suriyeli katılımcıların tekstilde neden çalıştıklarına ya da çalışmadıklarına, dair soruları daha iyi açıklaması bakımından katılımcılardan alıntılara yer verilmiştir. Bunlardan ilki;

"Başka iş yok yapacağımız." (SE, 41), "Diploma denkliğim yok. Mecburiyetten çalıştım." (SE, 29) ve "Suriye'deyken öğretmendim. Çalışma saatlerimiz 8-12 arasıydı. Aldığım maaşla ailemi çok rahat geçindirebiliyordum. Buraya geldim. Mesleğimi yapamıyorum. Suriyeli öğretmenlere 900 TL maaş veriyorlar. Ben bu parayla ailemi nasıl geçindireyim? Mecbur tekstilde çalışıyorum. Tekstilde 12 saat çalışıyoruz. Çalışma saatlerimiz hiç insani değil ama aldığım maaşla ailemi ancak geçindirebiliyorum." (SE, 40) açıklamaları aslında durumu özetleyen ifadelerdir. Suriyeli katılımcılar içerisinde çalışmayan grubun yüksekliği de dikkat çekmekteydi. Kadın katılımcılar içerisinde sadece ev hanımı olup çalışmayan sayısını artırmalarıyla birlikte Suriye'deyken çalışıp Türkiye'ye geldiklerinde çalışmayanların durumuna ilişkin iş bulma kolaylığı olmasına rağmen neden tekstilde çalışmadıklarını açıklayan ifadeler içerisinde de şunlar yer almaktadır:

"Çalışma saatleri çok fazla, alınan maaş ise az." (SE, 29) ve *"Tekstilde çalışırken makine bilmediğim için ortacı oldum. Makinelerde hep çocukları oturtuyorlar. Bir çocuğun bana emir vermesi çok dokunuyordu bana. O yüzden tüm öğle aralarımda makine öğrenmeye çalıştım. Patron da beni makineci yaptı. Daha sonra Suriyeli tanıdıklarım açacakları okulda bana öğretmenlik yapmayı teklif ettiler ve hemen kabul ettim. Maaşı az ama en azından kendi insanlarımıza az da olsa yardım edebiliyorum."* (SK, 29).

Yerliler içerisinde anket ve mülakat yapılan meslek gruplarından çalışmada ayrı öneme sahip olan tekstil atölye sahiplerine de sorular yöneltilmiştir. Çalışma yapılan yerliler içerisinde tekstilciler yerlilerin % 8'ini oluşturmaktadır. Tekstilcilerin Suriyeli çalıştırması ya da Suriyeli çocuk çalıştırmalarına dair en açıklayıcı ifadeler ise şu şekilde söylenmiştir:

"*Mecburiyetten Suriyeli çalıştırıyorum. Türkler çalışmak istemiyor." (*YE, 30), "*Çocuklar makineyi daha çabuk öğreniyorlar. Daha hızlılar ve çocuğa iş emretmek daha kolayımıza geliyor. Çünkü yetişkine iş emretmek de hızlanması için bağırmak da hem ona hem bize zor geliyor."* (YE, 19) ve "*Olmasalardı olmazdık. Onlar olmasa atölyelerin çoğu kapanırdı"* (YE, 43). Bununla birlikte Suriyelilerin etkilerine dair tekstilcilerin en sık tekrarladıkları ifadeler ise Suriyelilerin tekstili canlandırmaları, tekstilciler arasındaki rekabeti artırmaları ve yerlilerin tekstilde çalışmak istememesinden dolayı oluşan işçi açığını Suriyelilerin kapatmaları olmuştur. Suriyeli işçileri ile ilgili görüş bildiren tekstilcilerden birinin ise ifadeleri şu şekilde iken "*Atölyemde 20 işçi var. Bunların 15'i Suriyeli ve çocuk. Her gün iş talebiyle başka Suriyeliler geliyor. İşçiye ihtiyacımız olduğundan alıyoruz. Başlangıçta ucuz işçi olarak çalışıyorlardı. Ancak zamanla bizim onlara ihtiyacımız olduğunu anladıklarından dolayı daha fazla maaş veren atölyelere gittiler. Bir atölyeye gidip 'diğer atölye bana şu*

kadar maaş veriyor siz biraz daha fazla verirseniz sizinle çalışırız' deyip daha fazla maaş almaya başladılar. Hâlbuki eski atölyelerinde o kadar maaş almıyorlar. Bazı tekstilcilerle iletişim halinde olmamız sayesinde öğrendik biz de Suriyelilerin bu ihtiyacımızı kullandıklarını." (YK, 35) diğer bir tekstilcinin ise şu şekildedir: "*Mecburiyetten Suriyeli çalıştırsak da onlar sayesinde ayaktayız, kazanıyoruz. Yine onlar sayesinde birçok yeni atölye açıldı. Birçok insan ekmek kazanıyor onlardan. Ama bunun yanında tekstilciler arasında rekabet arttı. Bu yüzden tekstilciler birbirlerinden işçi çalmaya çalışıyorlar."* (YE, 30).

Sonuç

Yerli işçi talebinin azalmasıyla birlikte tekstilde oluşan işçi açığını kapatan Suriyeliler için artık tekstil sektörünün yeni aktörleri denilebilir. Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda da bu durum gözlenmiş ve açıklanmıştır. İstanbul'da tekstil sektörü gibi Suriyelilerin emeğine bağlı sektörlerin toplandığı sektörlerden biri olan ve Suriyelilerin başta akrabalık ilişkilerine dayanarak geldikleri Bağcılar'da, en yaygın sektörün tekstil olması Suriyelileri bu sektöre yönlendiren sebeplerden olmuştur. Yerlilerin de çalışma saatlerinin fazla olması ve ücretinin ise düşük olmasından dolayı tercih etmedikleri tekstil sektörüne Suriyelilerin yoğun ilgisi, tekstilcilerin de Suriyelileri tercih etmesine sebep olmuştur. Başlangıçta tekstilciler tarafından ucuz işçi olarak görülen Suriyelilere ihtiyacın zamanla artması ve Suriyeliler tarafından da fark edilmesi sonucu Suriyelilerin ücretlerine zam yapılmış ve Suriyeliler ucuz işçi olarak görülmekten zamanla kurtulmuşlardır. Ancak bununla birlikte tekstilciler için ihtiyaç haline gelen Suriyeliler, tekstilciler arasındaki rekabeti artırmış ve tekstilciler için paylaşılamaz olmuştur. Bu durum sadece rekabeti artırmakla kalmamış, tekstilciler arasında da zaman zaman huzursuzluklara ve hatta çatışmalara sebep olmuştur. Birbirlerinden işçi almaya çalışmaları da bu durumun etkisini artırmıştır. Tekstilcilerin işlerinin artmasını da sağlayan Suriyeliler ilçedeki tekstil atölye sayısını da artırmışlardır. Türkiye'nin ekonomisine dolaylı olarak etki eden Suriyelilerin tekstil sektöründeki ve dolaylı olarak da ekonomi üzerindeki etkilerinin devam edebileceği de söylenebilmektedir.

Kaynakça

Bağcılar Belediyesi. "Çağırıcı: Eğitimli ve Meslek Sahibi Suriyelilere Ulaşmalıyız" http://Bağcılar www.bagcilar.bel.tr/icerik/174/16456/cagiriciegitimli-ve-meslek-sahibi-suriyelilere-ulasmaliyiz.aspx Erişim tarihi: 15.04.2016

Erdoğan, M. M., 2017. "Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. Marmara Belediyeler Birliği.

Erol, E., Akyol, A. E., Salman, C., Pınar, E., Gümüşcan, İ., Mısırlı, K. Y., Mutlu, P., 2017. Suriyeli Göçmen Emeği: İstanbul Tekstil Sektörü Araştırması. İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.

GİGM, 2015. Geçici Koruma/Kitlesel Akınlar. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559 Erişim Tarihi: 02.06.2018

GİGM, 2018, Şubat. Göç İstatistikleri/Geçici Koruma. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi: 02.06.2018

Kaya, A., Kıraç, A., 2016. Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Istanbul. İstanbul: Support to Life.

TÜİK, 2017. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr Erişim Tarihi: 02.06.2018

UNHCR, 2018, Şubat. Mediterranean Situation. Refugee Situations: http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean Erişim Tarihi: 02.06.2018

UNHCR, 2018, Şubat. Regional Oerview\Turkey. Syria Regional Refugee Response: http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224 Erişim Tarihi: 02.06.2018

ÇANAKKALE' DE İNŞAAT SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN KAYITDIŞI İSTİHDAMI SORUNU

Canan Öykü DÖNMEZ KARA

Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, oykudonmez@comu.edu.tr

Fatma HIRLAK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, fatmahirlak06@gmail.com

Gaye SANATCI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, gayesanatci1994@gmail.com

Özet

1973 Petrol Krizi sonrası yaşanan yüksek enflasyon ve işsizlikle mücadele için neo-liberal politikalar geliştirilmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu politikalar uygulanmaktadır. Neo-liberal politikalar sınıfsal ve mekânsal eşitsizlikleri derinleşmiştir. Eşitsizlikler, geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere uluslararası emek göçünü hızlandırmıştır. Yasa dışı yollarla gelen düzensiz göçmenlerin istihdam edildiği sektörler genellikle emek yoğun, vasıfsız, meslekte yükselme olanakları olmayan, düşük ücretli, kötü çalışma koşullarına sahip işlerdir. Düzensiz göçmenler bulundukları ülkedeki mevcut işgücünün tercih etmediği sektörlerde istihdam edilerek hem sektörlerin işlerliğini sağlamakta hem de işveren açısından emek arzı oluşturmaktadır. Geçici ikamet izniyle kayıtdışı sektörlerde çalışan ve yaşam mücadelesi veren düzensiz göçmenlerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma evrenini Çanakkale'de inşaat sektöründe çalışan düzensiz göçmenler oluşturmakla birlikte zaman ve dil kısıtları nedeniyle araştırma Çanakkale ilinde inşaat sektöründe çalışan Afganistanlı düzensiz göçmenlerle sınırlandırılmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden söylem/hikâye analizi şeklinde tasarlanmıştır. Söylem analizi belirli bir diyalog, söylem ya da metni analiz etmede kullanılan bir yöntemdir. Araştırma verileri görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Görüşmelerde on sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Analiz öncesi görüşme formları cümle ve paragraf düzeyinde kodlanarak on tema ve bunlara ilişkin yirmi bir alt kod oluşturulmuştur. Ses kayıt cihazıyla yapılan kayıtlar, Microsoft Office Word programına aktarılarak dokümanlar oluşturulmuştur. Veriler MAXQDA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo sürümü) programı kullanılarak içerik analizine tabii tutulmuştur. Sonuçta, Afgan kökenli inşaat işçilerinin iş hayatında ve sosyal yaşamda ayrımcılığa uğradıkları, ancak buna rağmen Türkiye'de bulunmaktan memnun oldukları, inşaat sektörünü mecburen tercih ettikleri anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düzensiz Göçmen, Kayıtdışı İstihdam, İnşaat Sektörü, Çanakkale, Afganistan

UNREGISTERED EMPLOYMENT PROBLEM OF IRREGULAR IMMIGRANTS IN CONSTRUCTION INDUSTRY IN CANAKKALE PROVINCE

Abstract

Following the 1973 Oil Shocks neo-liberal policies were introduced due to high inflation and unemployment. Developed and developing countries still implement these policies. Neo-

liberal policies widened class and spatial inequalities. Inequalities accelerated international labor immigration form less developed regions to more developed regions. Temporary immigrants who come to Turkey from illegal ways are employed in industries with manual, less skilled with no promotion capacity, low paid and bad working conditions. Temporary immigrants are usually in industries which are not preferred by the native workers. In this way they help industries perform work and supply labor force for employers. The study aims to identify problems of temporary workers who struggle for life and work in unregistered in the industries with their temporary work permits. The study sample consists of temporary immigrant workers in the construction industry in Canakkale, although it is limited to Afghan workers due to time and language constraints. The study is designed as descriptive study as one of the qualitative research methods. Descriptive analysis is a method of analyzing a text or a speech. Data of the research was collected by interviews. A semi-structured questionnaire of 10 questions were given to the participants. Before the analysis interview forms were coded at the level of sentence and paragraph and 10 main themes and 21 sub-themes were formed. Records were written and transferred to Word File. The data then analyzed with respect to its content using the MAXQDA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo software). As a result, it was found that Afghan origin construction workers faced discrimination in their work and social life, however they were happy for being in Turkey and they had to chose construction industry.

Key Words: Irregular Immigrant, Unregistered Employment, Construction Industry, Canakkale, Afghanistan

Giriş

Göç hareketleri yüzyıllardır devam eden bir süreçtir. Çeşitli sebeplerle göç eden insan toplulukları gün geçtikçe artmaktadır. Göç hareketleri genellikle az gelişmiş yerlerden gelişmiş yerlere doğru yönelmektedirler. İşgücü ihtiyacı, nüfus artışları sebebiyle yaşanan ekonomik ve yaşamsal ihtiyaçlar, doğal afetler ve insan tarafından yaratılan felaketler, siyasal karışıklıklar gibi birçok itici sebep, göç kararının alınmasında etkili olmaktadır. Dünya genelindeki göç hareketliliği aynı hızla Türkiye'de de yaşanmaktadır. Türkiye'ye yönelen göçler büyük oranda yakın coğrafyada yaşanan siyasi karışıklıklar nedeniyle olsa da ülkeye gelen göçmenlerin Türkiye'de kalış süresince yaşadığı en önemli sorunlardan biri ekonomik sorunlardır. Türkiye'de bulunan göçmenler ülkede bulundukları sürece geçimlerini sağlamak için işgücü piyasasına dahil olmakta bir kısmı kayıtlı olarak çalışma hayatındaki yerini alırken bir kısmı ise kayıtdışı olarak istihdam edilmektedir. Bunun sonucunda Türkiye'de kayıtdışı istihdamı arttıran bir etki yaratmaktadır. Kayıt dışı istihdam sorunu, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de çözüme kavuşturulmayı bekleyen bir sorundur. Çalışmada göçmen işçilerin Türkiye'de işgücü piyasasındaki yeri bağlamında kayıt dışı istihdamlarına da yer verilmiştir.

Çalışmanın ilk kısmında göç hareketlerinin kavramsal çerçevesine değinilmiştir. İkinci kısmında Türkiye'de düzensiz göç ve işgücü piyasalarının durumu incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketleri ile Türkiye'de bulunan düzensiz göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumu genel hatları ile iki başta ele alınmıştır. Ardından yöntem kısmına yer verilmiş ve görüşme çıktıları bulgular kısmında anlatılmıştır. Araştırma bulguları ışığında sonuç bölümüne yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

1. Dünya'da Düzensiz Göç Hareketlerinin Genel Görünümü

Göç tarihsel süreç içinde insan varlığına paralel ve süreklilik gösteren bir hareketlilik olmuş ve olmaya devam etmektedir. Göç, bireylerin, ailelerin, grupların ya da toplulukların doğal afetler, ekonomik zorluklar, toplumsal veya siyasal sebepler, zulüm, korku ve güvenlik

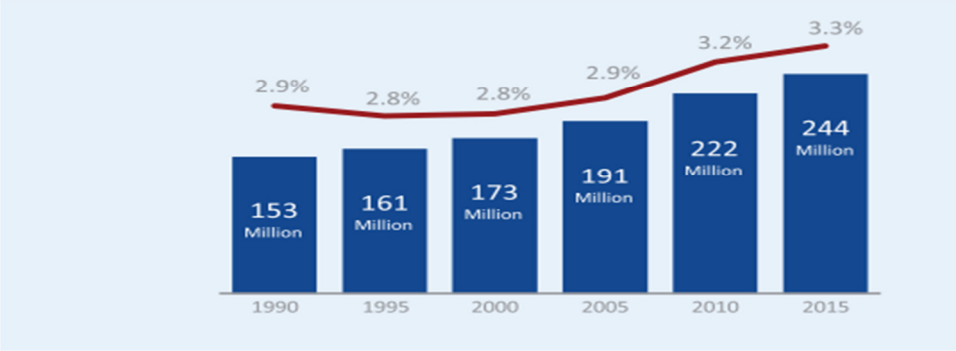
ihtiyacı, demografik değişimler gibi nedenlerle yaşadıkları yerlerden başka bir yere hareketlerini ifade etmektedir (Yılmaz, 2014).

Dünya tarihi incelendiğinde imparatorluklar, uluslaşma, Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönemler olarak göç hareketlerinin daha fazla yoğunlaştığı söylenebilir. 19. yüzyıla kadar devam eden imparatorluklar döneminde sömürgecilik, köle ticareti, sınırların genişletilmesi adına yapılan savaşlar, din ve mezhep farklılıklarının yol açtığı sürgünler göçü beslemiştir. 19. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın ilk otuz yılına kadar süren uluslaşma döneminde yeni sınırların belirlenmesi, türdeş ulus kurma politikaları, etnik arındırma, zorunlu nüfus mübadeleleri, dünya savaşları ve soykırım uygulamaları bu dönemde göçü artıran etkenler olmuştur. 1918-1939 arası dönemde gerçekleşen göç hareketleri kölelik, sözleşmeli işçilik ve ekonomik göçten farklı olarak "mülteci" kavramı ile özdeşleşmektedir. Çünkü savaşlar sonrası birçok imparatorluk ve devlet yıkılmış ve yerlerine yeni devletler kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise sömürgelerin tasfiyesi ile Asya, Ortadoğu ve Afrika'da kurulan birçok bağımsız devletin kendi içlerinde çıkan etnik çatışmalar, yeni mülteci göçlerine yol açmıştır. Bangladeş gibi ülkeler de bu göç akımları ile kurulmuştur (Unat, 2002). Soğuk Savaş döneminde komünist-kapitalist düzenler arasında farklılıklar bireyleri komünist düzenlerden kapitalist düzenin hâkim olduğu ülkelere göçe zorlamıştır. Soğuk Savaş'ın bitimi ile bağımsızlığına kavuşan ülkeler ekonomik sıkıntılarla karşılaşmış ve bu ülkelerden diğer ülkelere işgücü göçü artmıştır (Özgür, 2012).

Göç hareketleri 1945-1970 döneminde gelişmiş ülkelere yönelik işgücü göçüne dönüşmüştür. Az gelişmiş bölgelerden Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya gibi gelişmiş bölgelere göç hareketleri yoğunlaşmıştır. 1973-74 Petrol Krizi ise ekonomide yaşanan durgunluk ile yeni endüstri bölgelerinin oluşmasını, dünya ticaret kalıplarının değişmesini ve yeni teknolojilerin kullanımının hızlanmasını sağlayan bir süreci beraberinde getirmiştir. 1970'lerin ortalarında başlayıp 1990'larda önem kazanan ikinci ve yeni bir göç hareketi başlamıştır (Castles ve J. Miller, 2008).

Grafik 1'de dünyadaki göçmen sayısının toplam nüfusa oranları yer almaktadır. 1990'larda küreselleşme ve beraberinde getirdiği ekonomik ihtiyaçlar göç hareketleri hızlandırmıştır. 2000'lerin başında azalan oranlar dünya genelinde yaşanan ekonomik sorunlara paralel olarak artan siyasi gelişmelerle beraber artış eğilimine girmiştir.

Grafik 1. Dünya'daki Toplam Göçmen Nüfusu ve Toplam Nüfusa Oranı

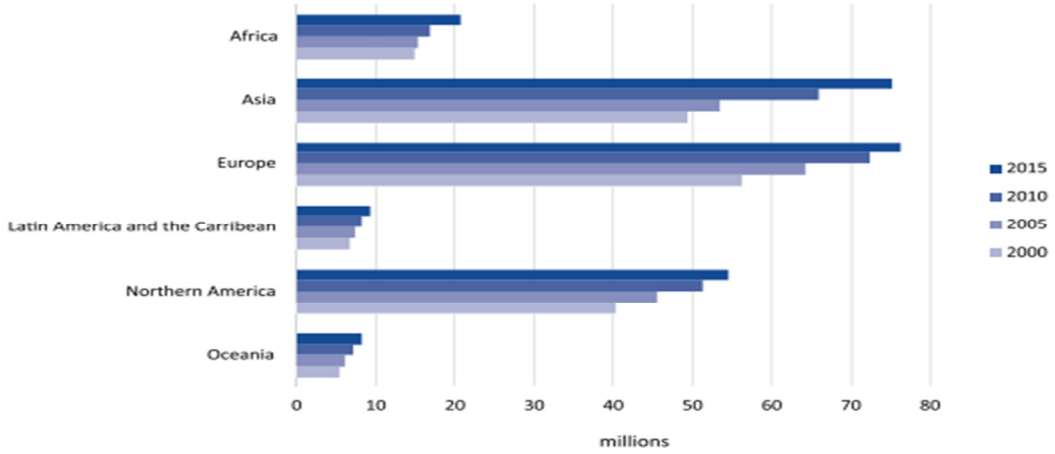

Kaynak: International Organization for Migration, World Migration Report, 2018, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2018, s. 16.

Grafik 2'de 2000-2015 yılları arasında bölgelere göre uluslararası göçmenlerin sayıları yer almaktadır. Buna göre 2015 yılında Avrupa'da ve Asya'da toplam göçmenlerin %62'lik bir oranına sahip olan 75 milyon civarında göçmen bulunmaktadır. Bu bölgeleri 54 milyon göçmenle Kuzey Amerika izlemektedir. Kuzey Amerika'da yaklaşık olarak uluslararası

göçmenlerin %22'lik bir oranda yer aldığı görülmektedir. Nüfus oranlarına bakıldığında göçmenlerin en yoğun bulunduğu bölgeler sırasıyla Okyanusya, Kuzey Amerika ve Avrupa'dır.

Grafik 2. 2000-2015 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: International Organization for Migration, World Migration Report, 2018, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2018, s. 18.

Dünya genelinde yaşanan göç hareketleri görüleceği gibi artarak devam etmektedir. Göç hareketlerinin en önemli kısmını ekonomik nedenler oluştururken bunu siyasi çatışmalar ve doğal afetler izlemektedir. Dünya genelindeki göç hareketliliği Türkiye'de de yaşanmaktadır. Türkiye'ye yönelen göçler büyük oranda yakın coğrafyada yaşanan siyasi karışıklıklar nedeniyle olsa da ülkeye gelen göçmenlerin yaşadığı en önemli sorunlardan biri ekonomik sorunlar olmaktadır. Türkiye'de kalış süreleri uzayan ya da Türkiye'ye yeni bir yaşam kuran göçmenler çalışma hayatının da bir parçası olmaktadır.

2. Türkiye'de Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarının Durumu

Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinin büyük bir kısmını düzensiz göç hareketleri oluşturmaktadır. Her ne sebeple olursa olsun Türkiye'ye yönelen göçmenler Türkiye'de kalış süreleri boyunca yaşamlarını sürdürebilmek için ekonomik hayatın bir parçası olmakta ve işgücü piyasalarına katılmaktadırlar. Bu bölümde Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketleri ve işgücü piyasalarındaki durumları genel hatları ile ele alınmıştır.

2.1. Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçle İlgili Durum

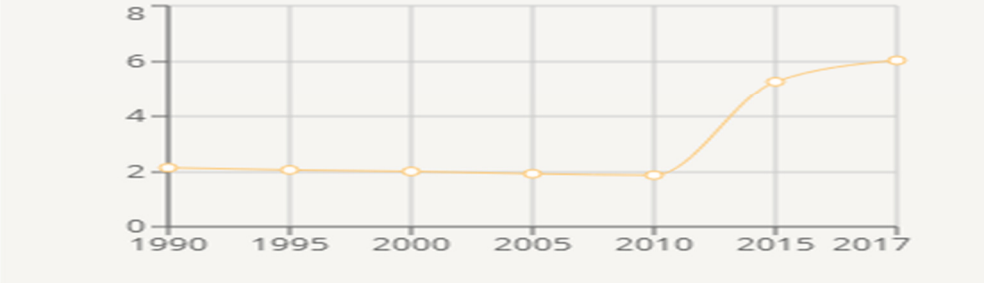
Türkiye, jeopolitik durumu, siyasi ve ekonomik yapısı ile kuruluşundan günümüze göçmen hareketlerinin yaşandığı bir coğrafya olmuş ve olmaya devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte mübadele antlaşmaları kapsamında Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman halk Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmeye devam etmiş ve göç hareketleri giderek artmıştır. Bu göç hareketlerini Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki göçlerden ayıran en önemli özellik ülkeler arası antlaşmalara dayanmasıdır. 1923 ve 1924 yıllarında Yunanistan'dan, 1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan ve 1954 sonrasında ise Yugoslavya'dan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri yaşanmıştır. Yugoslavya'dan Türkiye'ye yaşanan göçlerde ekonomik nedenlerle göç ön plandadır. 1950'lerin sonundan 1980'lerin başına kadar ise Türkiye'den başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerine işgücü göçleri gerçekleşmiştir. Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda da yer alan bu işgücü göçleri devlet tarafından da desteklenmiştir. 1980

sonrasında ise Türkiye bir kez daha coğrafi konumu ve komşu coğrafyada yaşanan siyasal krizler sebebi ile göç hareketlerine sahne olmuştur. Ancak 1980 sonrasında Türkiye'ye yönelen göçler düzensiz göç düzeyinde gerçekleşerek ağırlıklı olarak sığınmacı, mülteci, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı şeklinde kendini göstermiştir (Kara, 2015). Düzensiz göç hareketleri günümüzde de devam etmektedir.

Türkiye'nin göç hareketlerindeki konumuna bakıldığında kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülke olarak Türkiye'yi incelemek gerekmektedir. Türkiye, 1960'lı yıllarda Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa, Avusturya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Danimarka gibi ülkelere işgücü göçü için kaynak ülke konumunda yer almış ve birçok Türk işçi ekonomik nedenlerle Avrupa'ya göç etmiştir. Avrupa'ya göçmen kaçakçılığı düzenleyen organizasyonlar coğrafi konumu sebebi ile güzergahlarını Türkiye üzerinden yönlendirmiştir. Aynı zamanda Türkiye kayıtdışı sektörlerde çalışarak ekonomik kazanç sağladıktan sonra ülkelerine dönmeyi amaçlayan göçmenler açısından da transit ülke konumunda yer almıştır. Ancak Türkiye'de siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması ile ülke artık göçmenler için bir hedef ülke konumunu almıştır (Deniz, 2014).

Grafik 3'te Türkiye'de bulunan göçmenlerin toplam ülke nüfusuna oranı görülmektedir. 1990-2010 yılları arasında %2'lik bir oran söz konusu iken 2010 sonrasında Türkiye'de bulunan göçmenlerin ülke nüfusuna oranı giderek artmış, 2015 yılında %5,3'e 2017 yılında ise %6'lık bir düzeye yükselmiştir. Türkiye nüfusuna oranlandığında 4,8 milyon göçmenin ülkede yaşadığı hesaplanmaktadır. Göçmen nüfusunun yaklaşık 3,5 milyonunu ise mülteciler oluşturmaktadır.

Grafik 3. Türkiye'de Bulunan Göçmenlerin Toplam Nüfusa Oranı

Kaynak: International Organization for Migration The Global Migration Data Analysis Centre, World Migration Data Portal, https://migrationdataportal.org/?%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3Fi=stock_abs_&t= 1990&i=stock_abs_&cm49=792, Erişim Tarihi: 10.11.2018.

Türkiye göç hareketlerinin yöneldiği ve göçmen sayılarının giderek arttığı bir ülkedir. Özellikle yakın coğrafyadaki karışıklıklar can güvenliğinden endişe eden çok sayıda kişinin ülkeye sığınmasına sebep olmaktadır. Türkiye'de bulunan göçmenler ülkede bulundukları sürece geçimlerini sağlamak için işgücü piyasasına dahil olmakta bir kısmı kayıtlı olarak çalışma hayatındaki yerini alırken bir kısmı ise kayıtdışı bir şekilde istihdam edilmektedir.

2.2. Türkiye'de Bulunan Düzensiz Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumu

İstihdam, işgücü piyasasına ilişkin demografik değişkenlere göz önünde bulundurularak (eğitim, yaş, cinsiyet ve medeni durum) ekonomik faaliyet, meslek, işteki durum, vb. olarak

tanımlanabilir. Düzensiz göçle gelenlerin istihdam edildiği sektörler emek yoğun, vasıfsız, meslekte yükselme olanakları olmayan, düşük ücretli, kötü çalışma koşullarına sahip işlerdir. İnşaat, tarım, tekstil, imalat gibi çeşitli sektörlerde geçici/mevsimlik çalışanlar yanında ev hizmetleri, seyyar satıcılık, çöp toplama, çiftlik işçisi, çoban, çocuk ya da yaşlı bakıcısı olarak çalışan göçmenler de bulunmaktadır (Aygül, 2018).

Kayıtdışı istihdam ise ilk defa 1970 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün düzenlemiş olduğu Dünya İstihdam Programı dahilindeki Kenya Raporu'nda "enformel sektör" olarak yer almıştır. Kayıtdışı istihdam; istihdam faaliyetlerinin (üretim ve hizmet) resmî belgelere dayandırılmaması, resmi kayıtlara girmemesi, bunun sonucunda vergisel ve zorunlu sosyal yükümlülükler de dahil olmak üzere tüm yükümlülüklerin, mali ve sosyal güvenlik kurumlarının denetim alanı dışına çıkarılması" dır (Güloğlu ve diğerleri, 2003).

Kayıt dışı istihdam niteliksiz işgücü gereksiniminin sermaye yoğun sektörlerde daha fazla kabul edilebilir olması sebebi ile genelde emek yoğun sektörlerde görülmektedir. Bu bağlamda niteliksiz işgücünün de gelir elde etmesi ve genel olarak ekonomik büyümeye katkısı olacaktır. Türkiye ekonomisinde emek yoğun sektörlerin daha ağırlıkta olması kayıtdışı istihdam imkanlarının yaratılması için de uygun ortam oluşturmaktadır. Türkiye'de ikamet izni olan ancak çalışma izni alamamış göçmenler daha ucuz işgücü sundukları için maliyetlerini düşünen işveren açısından tercih edilmektedir. Bu kişilerin kayıtlı sektörlerde iş bulamadıkları için kayıtdışı istihdam imkanından yararlanarak hem iş bulmakta hem de gelir elde edebilmektedirler (Yıldız ve Yıldız, 2017).

Türkiye konumu itibariyle düzensiz göç hareketlerinin uğrak noktasıdır. Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketleri ya ülkelerinde zulüm gördükleri için can güvenliği ile Türkiye'ye sığınanlardan ya da işgücü olarak Türkiye'ye kaçak yollarla gelenlerden oluşmaktadır. Türkiye'de yabancıların çalışma haklarının düzenlenmesine karşın, yabancı kaçak işgücüne ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Türkiye'ye yabancı kaçak işgücü genel olarak şu yollarla girmektedir. Bunlar (Kuzgun, 2012):

- Yasadışı yollardan giriş yapan ve yasadışı çalışanlar,
- Yasal yollardan giriş yapan ve yasadışı çalışanlar,
- Yasal giriş yapan, başka bir ülkeye geçmek isteyen ve geçiş sürecinin uzaması nedeniyle kaçak çalışanlar,
- Yasal yollardan giriş yapan, Türk vatandaşlığına geçmek için müracaat etmiş olup, bekleyen ve ikametgâh tezkeresi alanlar,
- Türkiye'de mülteci olarak yaşayanlar ve çalışanlardan oluşmaktadır.

Türkiye'de yabancıların çalışma hakkı ile ilgili düzenlemeler 2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK) ve buna bağlı olarak çıkarılan yönetmelikler çerçevesinde düzenlenmiştir. YÇİHK ile Türkiye'de yasadışı yollardan çalışan yabancılara engel olunması hedeflenmiştir. YÇİHK 5. maddesine göre, Türkiye'de en az altı ay süreli ikamet iznine sahip yabancılar çalışma izni başvurusunda bulunabilmektedirler. Kanun ile yabancıların Türkiye'de çalışabilme imkânları genişletilmiş, Türkiye'de çalışabilmesi çalışma izni alma şartına bağlanmış ve bu kapsamda çalışma izinleri düzenlenmiş ve çalışma izinlerinin verilmesi yetkisi Hazine Müsteşarlığı'ndan alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına verilmiştir.

4817 sayılı Kanun'un 5, 6, 7 ve 8. maddelerine göre çalışma izinleri süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni, bağımsız çalışma izni ve istisnai çalışma izinleri olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun'un yürürlüğe girmesi ile çalışma izni aynı zamanda ikamet izni olarak sayılmaya başlanmıştır.

4817 sayılı Kanun, 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu m. 27/7 uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak halihazırda 6735 sayılı Kanun'un uygulanmasına ilişkin yönetmelik yürürlükte bulunmadığı için 4817 sayılı Kanun'un uygulanmasına ilişkin yönetmeliğe niteliğine uygun düştüğü ölçüde 6735 sayılı Kanun'un uygulanmasında da başvurulabilecektir.

6735 sayılı Kanun kurumsal altyapının güçlendirilmesi, kayıt dışı istihdamla mücadele, yerli-yabancı işgücü dengesini kurarak nitelikli yabancı işgücünden de yararlanılmasını amaçlamaktadır. Kanun, uluslararası işgücü potansiyeli hareketliliği de izlenerek AB üyelik sürecinde uygulanmakla yükümlü olunan müktesebata uygun olarak hazırlanmış olup yabancı istihdamına ilişkin işlemlerin etkin yönetilmesini sağlamakta ve içeriğinde Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ile Dünya Ticaret Örgütü Hizmet Ticareti Genel Antlaşması (GATS) kapsamında mal ve hizmet sektörlerine yönelik düzenlemeleri barındırmaktadır (Ergin, 2018).

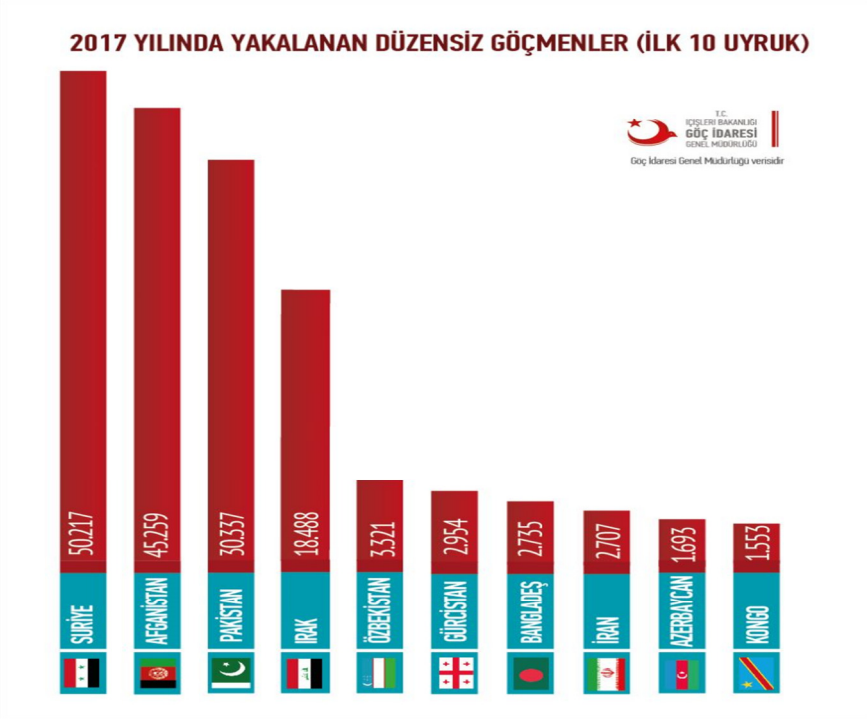
6735 sayılı Kanun kapsamında eğitim durumu ve mesleki yeterlilikleri ile stratejik önemi olan alanlarda çalışan nitelikli işgücünü desteklemek üzere Turkuaz Kart verilerek bu kişilerin çalışma hayatına girişlerinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Böylece nitelikli işgücü olarak değerlendirilen bu kişilerin, eş ve çocuklarının uzun dönem ikamet izni alması sağlanmış olmaktadır (www.erdem-erdem.av.tr).

6735 sayılı Kanun, uluslararası rekabete dayalı nitelikli işgücü göçüne yönelik politikaların geliştirilmesi ve yabancı yatırımları ülkeye çekmek için çeşitli yenilikler ve kolaylıklar öngörmektedir. Ayrıca yabancıların kayıt dışı çalışması ve çalıştırılmasının önüne geçilmesi için etkin bir denetim siteminin kurulması Kanun kapsamında yer almakta ve bu doğrultuda idari para cezalarının daha caydırıcı hale getirildiği görülmektedir. Kanun'un uygulama yönetmeliği ile çalışma izinleri ve çalışma izni muafiyetlerinin başvuru, süre, şart ve türlerine ilişkin hususlar, talep edilecek bilgi ve belgeler, sınır ötesi hizmet sunucuları ve istisnai çalışma izni verilebilecek yabancılara ilişkin özel hususların belirlenmesi sağlanmış olacaktır (www.guzeloglu.legal/uploads/pdf).

6735 sayılı Kanun uluslararası işgücünü nitelikli işgücü kapsamında düzenlemektedir. Ancak Türkiye'de nitelikli işgücüne dahil olduğu halde niteliksiz işlerde çalışmak zorunda kalan yabancılarda bulunmaktadır. Kanun yabancı kavramı bağlamında bu kişilerin de çalışma haklarını düzenlemektedir. Ancak Kanun'da göçmen kavramı ve Türkiye'ye gelişlerine ve kalışlarına göre adlandırmaları –düzensiz göç, şartlı mülteci, mülteci, düzenli göçmen vb.- kullanılmamaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu madde 3 (ı) bendinde göç tanımı içerisinde; düzensiz göç, yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade edilmiştir. Düzensiz göçmen ise yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişidir.

Grafik 4. 2017 Yılında Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmenler

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Düzensiz Göç Verileri, http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, Erişim Tarihi: 04.10.2018.

Grafik 4'de Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketlerinin hangi ülkelerden geldiğine dair 2017 verileri yer almaktadır. Grafikte en çok düzensiz göçmen gelen ilk 10 ülke belirtilmiştir. Bu göçmenler kayıt altına alınan göçmenlerin sayılarını yansıtmaktadır. Görüldüğü gibi Afganistan'dan Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketleri ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye'de Suriyelilerden sonra en çok göçmen Afganlardan oluşmaktadır.

Afgan göçleri yoğun olarak yaşansa da çalışma izni alan Afgan sayısı oldukça azdır. Çalışma izni alan yabancıların ülkelere göre sıralamasında sırasıyla Gürcistan, Suriye, Çin Halk Cumhuriyeti, Ermenistan, Ukrayna, Özbekistan, Hindistan, Moldova, Azerbaycan ve İran bulunmaktadır. Afgan uyrukluların ilk on ülke arasında bile yer almadığı görülmektedir (http://www.goc.gov.tr).

Tablo 1. Türkiye'ye Uyruklarına ve Çalışma İzni Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzinleri, 2016

Uyruk	**İzin Türü**	
	Süreli	**Süresiz**
Afganistan	444	0
Irak	1.028	3
İran İslam Cumhuriyeti	1.782	3
Suriye	13.288	2

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yabancıların Çalışma İzinleri, 2016, https://www.csgb.gov.tr/media/7315/yabancilarin-%C3%A7ali%C5%9Fma-%C4%B0z%C4%B0nler%C4%B0-2016.pdf, Erişim Tarihi: 04.10.2018.

Tablo 1'de Türkiye'ye sığınma hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı ülke vatandaşlarına verilen çalışma izinleri görülmektedir. Çalışma izinlerinin hemen hemen tamamı süreli çalışma izni olarak verilmektedir. Son yıllarda Suriye'den gelen göç istatistiklerine paralel olarak en çok çalışma izni de Suriye uyruklulara verilmiştir. Suriye uyrukluları sırasıyla İran, Irak ve Afganistan izlemektedir. Çalışma izni istatistiklerine bakıldığında Türkiye'de daha fazla göçmenin yer aldığı göz önünde bulundurularak bu kişilerin geçimlerini sağlamak için çalışması gerektiği gerçeğinden hareketle birçoğunun kayıt dışı sektörde iş imkânı bulduğu söylenebilir.

İran'daki Afgan göçmenler ve İran üzerinden kaçarak Türkiye'ye gelen Afganlar Türkiye'de bulunan ikinci büyük göçmen kitlesini oluşturmaktadır. Ülkelerindeki güvensiz ortamdan kaçan bu göçmenlerin bir kısmı Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine gitmenin yollarını ararken bir kısmı da Türkiye'de yeni bir yaşam kurmaya çalışmaktadır. Afgan göçmenleri ucuz iş gücü olarak görülmesi ve Türkiye'de gelir elde etmek için çalışma hakkından yararlanmak istemeleri bu kişilerin genellikle kayıtdışı istihdam edilmelerini beraberinde getirmektedir (Koç, 2018).

Suriye'deki iç karışıklıklar öncesinde Dünya'da en çok mülteciye kaynaklık eden ülkeler sıralamasında Afganistan ilk sırada yer almaktaydı. Günümüzde ise Suriye'nin ardından ikinci sırada yer alsa da halen dünyadaki 2,5 milyon mülteci Afganistan uyrukludur. Türkiye özellikle 1990'lı yıllardan itibaren giderek artan bir şekilde Afganistan uyruklu kişilere ev sahipliği yapmaktadır. 2000'li yıllarda Türkiye'de Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sayısında ciddi şekilde artmaya devam etmektedir (Eryurt, 2017).

Türkiye'de uluslararası koruma kapsamında bulunan Afganistan uyruklu kişilerin yaşadığı hanelerin yüzde 7'sinde gelir getiren bir işte çalışan hiç kimse bulunmamaktadır. Türkiye işgücü piyasasında kendine yer bulabilenler de çok büyük ölçüde "yevmiyeli, geçici ya da günlük işler" olarak sınıflandırılan düzensiz işlerde çalışmaktadırlar. Sektörel olarak bakıldığında çalışanlar yoğun olarak hizmet, sanayi ve tarım sektörlerinde bulunmaktadır. Afgan uyrukluların büyük bir kısmının eğitimsiz ve vasıfsız olmalarının bir sonucu olarak, işverenlerin çalışma izni almak yerine onları daha düşük ücretle ve güvencesiz bir şekilde çalıştırmayı tercih ettikleri söylenebilir (Koç ve Eryurt, 2017).

3. Yöntem

Yöntem bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, yöntemi, deseni, örneklemi, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Problemi, Amacı, Önemi ve Evreni

Araştırmada "Türkiye'de, düzensiz göçmenler çalışma hayatında ayrımcılığa uğramakta mıdır ve çalışma hayatında karşılaştıkları çeşitli sorunlarla var mıdır?" sorularına cevap aranmaktadır.

Araştırmanın amacı, geçici ikamet izniyle kayıtdışı sektörlerde çalışan ve yaşam mücadelesi veren düzensiz göçmenlerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunların belirlenmesidir.

Türkiye'de bulunan çoğu kayıtdışı olarak çalışan göçmen işçiler sosyal olarak güvenceleri olmaksızın istihdam edilmektedir. Yasalarla çalışma hakları düzenlenmesine rağmen göçmenler ucuz işgücü olarak görülmekte ve sosyal haklardan yararlanamamaktadır. Çanakkale'de de özellikle inşaat sektöründe çalışan çok sayıda göçmen işçi bulunmaktadır.

Çanakkale özelinde yapılan araştırma geneldeki görünümü yorumlama konusunda ışık tutmak açısından önemlidir.

Araştırma kapsamına, Türkiye'de inşaat sektöründe çalışan düzensiz göçmen bulunmaktadır. Ancak ekonomik kısıtlar, dil ve zaman kısıtlığı nedeniyle araştırma Çanakkale ili inşaat sektöründe çalışan Afganlı göçmenlerle sınırlandırılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden söylem/hikâye analizi şeklinde tasarlanmıştır. Söylem analizi belirli bir diyalog, söylem ya da metni analiz etmede kullanılan bir yöntemdir. Araştırma verileri görüşme yöntemiyle toplanmıştır.

Görüşmelerde on sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Analiz öncesi görüşme formları cümle ve paragraf düzeyinde kodlanarak on tema ve bunlara ilişkin yirmi bir alt kod oluşturulmuştur. Ses kayıt cihazıyla yapılan kayıtlar, Microsoft Office Word programına aktarılarak dokümanlar oluşturulmuştur. Veriler MAXQDA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo sürümü) programı kullanılarak içerik analizine tabii tutulmuştur.

3.3. Araştırmanın Örneklemi

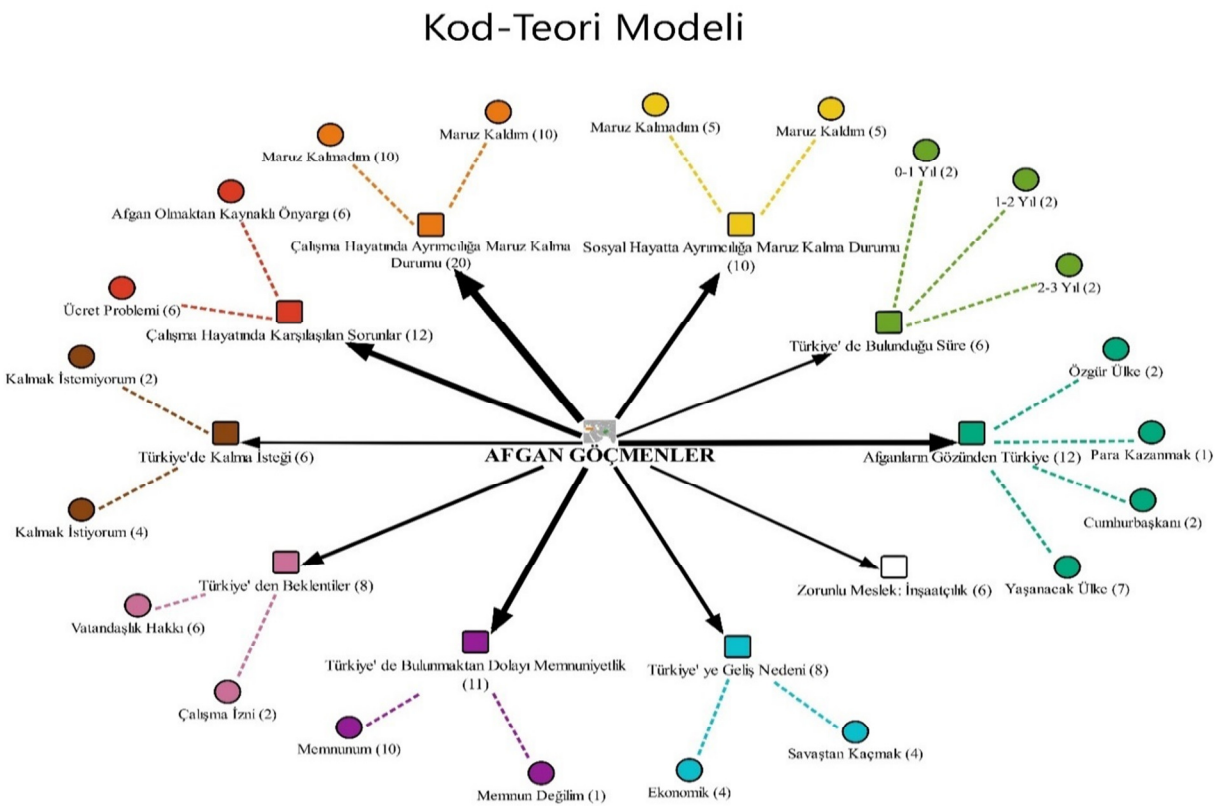
Çalışma kapsamında Çanakkale ilinde inşaat sektörü seçilmiştir. Araştırma kapsamında verilerin oluşturulması için Çanakkale'de inşaat sektöründe çalışan 7 Afgan işçi ile görüşülmüştür. Örneklemin belirlenmesinde iradi örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Katılımcıların belirlenmesindeki kriter araştırmacının öznel yargısıdır. Bu tip örneklemede genelleme problemi olmakla birlikte, ulaşılması zor olan bilgiler edinilebilir (Saruhan ve Özdemirci, 2013).

Araştırma verilerinin toplanması için 27.10.2018-28.10.2018 tarihleri arasında katılımcılarla görüşülmüştür. Görüşülen katılımcıların ortalama Çanakkale'de 1,5 yıl bulunduğu, ikamet izinleri olmasına rağmen kayıtdışı olarak istihdam edildikleri belirtilmiştir.

3.4 Bulgular

İçerik analizinde ilk olarak MAXQDA Analytics Pro 18 programının Görsel Araçlar butonunda ki MAXMAPS penceresi altında ki "Kod Teori Modeli" sekmesi kullanılarak, Çanakkale' de inşaat sektöründe çalışan düzensiz göçmenlerin kayıtdışı istihdamı sorununa ilişkin tema ve kodların birbiri ile ilişkileri Şekil 1.'de gösterilmiştir. Şekil 2.'de ise yine Görsel Araçlar butonunda ki MAXMAPS penceresi altında ki "Tek Vaka Modeli" sekmesi kullanılarak, çalışma kapsamında belirlenmiş kodların saat yönünün tersine olacak şekilde en çoktan en aza doğru vurgu düzeyleri gösterilmiştir.

Şekil 1. Afgan Göçmenlerin Kayıtdışı İstihdamı Üzerine Kod-Teori Modeli

Kod teori modeline göre katılımcıların söylemsel ifadelerinde sırasıyla, "Çalışma Hayatında Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu" temasına n= 20 (%20,20) kodlama, "Çalışma Hayatında Karşılaşılan Sorunlar" ve "Afganların Gözünden Türkiye" temalarına n=12 (%12,12) kodlama yapılmıştır. Ardından "Türkiye' de Bulunmaktan Dolayı Memnuniyetlik" teması n=11 (%11,11), "Sosyal Hayatta Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu" n=10 (%10,1), "Türkiye'den Beklentiler" n=8 (%8,08) temalarına vurgu yapıldığı görülmüştür. Son olarak "Zorunlu Meslek İnşaatçılık" ve "Türkiye' de Kalma İsteği" n=6 (%6,06) temalarına vurgu yapılmıştır.

Tablo 2. Türkiye'de Bulunduğu Süre

Süre	**%**
1 Yıldan az	33,3
1-2 Yıl	33,3
2-3 Yıl	33,3
Toplam	**100,0**

Göçmenlerin Türkiye'de bulundukları süre göz önüne alındığında uzun soluklu olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durum Türkiye'yi bir yaşam merkezi olarak benimsemediklerini göstermektedir. Buna sebebiyet veren durumun göçmenlere oturma izinlerinin belirli bir süre verilmesi ve çalışma izinlerinin olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Türkiye'ye yönelik göçler, göçmenlerin geliş amaçlarına ve yasal konumlarına göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. Afganistan'dan Türkiye'ye göç sebeplerine baktığımızda devamlı olan bir savaş hali gözlemlenmekte ve savaş nedeniyle yaşanan dış göç yerini işsizlikle bağlantılı göçe bırakmaktadır. Batılı ülkelere gitmek amacıyla Türkiye'yi geçiş yeri olarak kullanmak için gelenlerinde olduğu görülmektedir.

"Babam şehit olduğu için problemlerimiz vardı ondan geldik buraya". (K. 1)

"Savaştan dolayı geldim". (K.2)

"Para kazanmak için geldim orada savaş vardı". (K.6)

"Almanya' ya gidebilmemde ki bir aracı aslında". (K.3)

"Para kazanmak için geldim". (K.5)

Katılımcıların yaş ortalamalarının 19 olduğu görülmekte ve eğitim durumlarına bakıldığında %66,6' sının ilköğretim, %16,6' sının ortaöğretim ve %16,6'sının da lise olduğu görülmektedir. Katılımcıların maddi açıdan büyük sıkıntılar çektiği gözlemlenmektedir. Katılımcıların işgücü piyasasında emek yoğun sektörlerde ve ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında çalıştıkları görülmektedir. İnşaat sektörü bunların en başında yer almaktadır.

"Çünkü yapabileceğimiz başka bir iş yok". (K. 1)

"Başka bir işte çalışamıyorum". (K.2)

"Başka seçeneğim yok". (K.5)

"Başka yapacak şey yok. Mecbur inşaatta çalışıyorum". (K.6)

Katılımcıların günlük yevmiyeleri 81 Türk lirası olup yerli işçilerin yüzde 55'ı düzeyinde bir ücret almaktadırlar. Ayrıca işverenler devletten vergi kaçırmakta ve barındırdıkları kayıtdışı istihdam nedeniyle SGK primlerini de yatırmamaktadırlar. Göçmenlerin kayıtdışı istihdamı etkiledikleri ve bu durumdan etkilendikleri çok açıktır. Katılımcılar ücret alma konusunda sıkıntılar yaşadıklarını ayrıca çalışma hayatında yaşadıkları diğer bir problemi Afgan olmaktan kaynaklandığını söylemişlerdir. Örneğin;

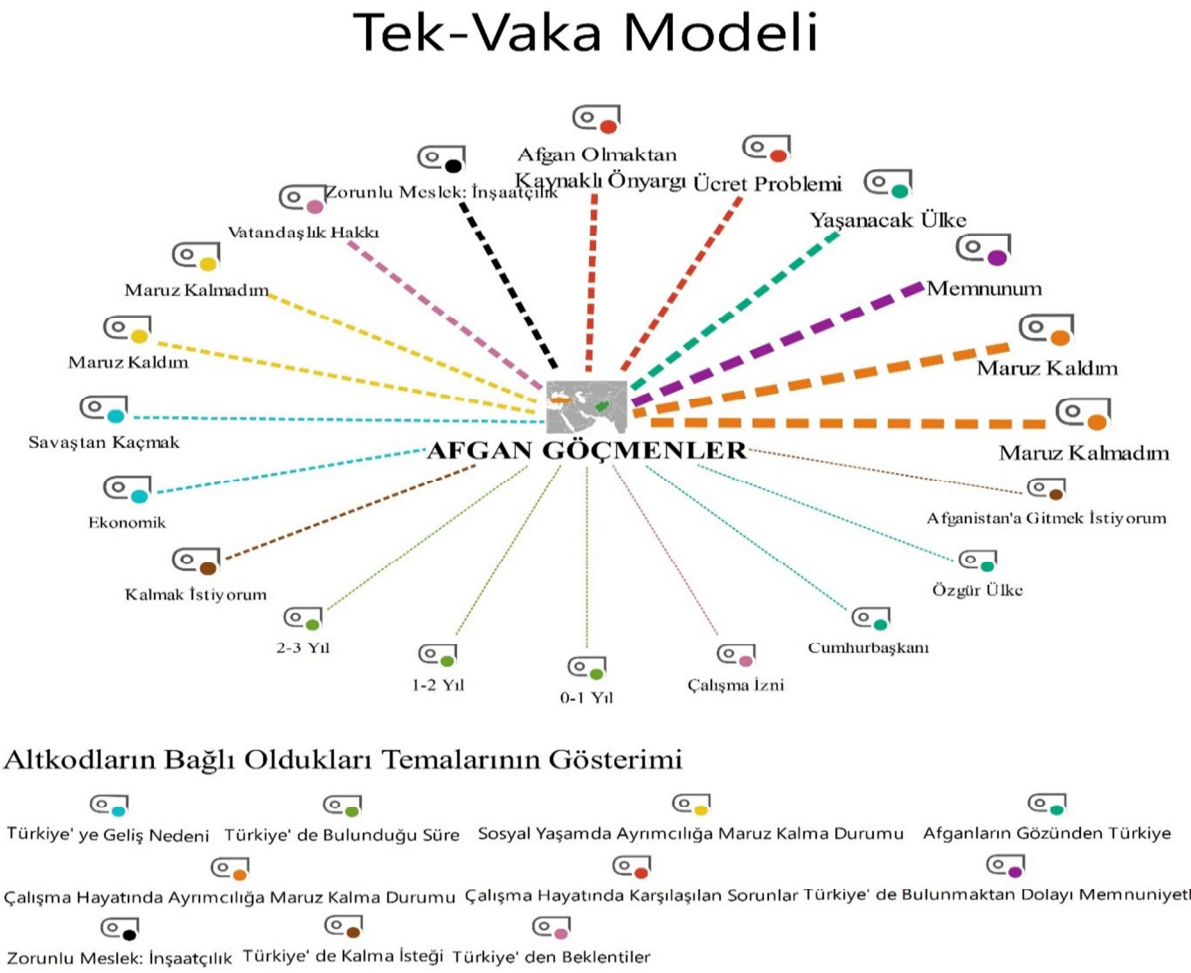
"Para almak çok zor biliyor musun? Çalışıyoruz bizi severler anladın mı ama para istemeye gelince sanki ona küfür etmiş gibi oluyoruz, yani zorlarına gidiyor. Bazıları yemin ediyorum beni dövdüler para için. Yaşlı adam mesela paramı istedim beni tokatladı. Niçin peki sadece paramı almak istedim diye. Hak ettiğim bir şey için" (K.1)

"Bir Türk Vatandaşıyla aynı sürede çalışıyoruz ama aynı ücreti almıyoruz. Müteahhitler Afgan çalıştırıldığını gördüklerinde direkt olarak çalışmıyor gibi görüp az para veriyorlar. Ama Türk'sen çalışmasan da çalışıyormuş gibi para veriyorlar. İşveren insanlar bizleri düşük ücrete çalışan insan gibi görüyorlar. Ama mesai saatleri herkese eşit onda bir fark yok". (K.2)

"Paramızı alma konusunda zorluk yaşıyoruz". (K.4)

"Çalıştığım işin karşılığını alamadım. 15 günlük paramı vermediler. Bende aradım telefonlarımı açmadı öyle oldu". (K.6)

Şekil 2. Afgan Göçmenlerin Kayıtdışı İstihdamı Üzerine Tek Vaka Modeli

Çalışma hayatında ücret dışında ayrımcılığa maruz kalma durumu değerlendirildiğinde ise ayrımcılığa maruz kalmadıklarını, tek ücret konusunda bir ayrımcılık yaşadıklarına vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir.

> *"Sadece paramızı alma konusunda zorluk yaşıyoruz onun dışında kimse bize ters davranmıyor"*. (K.4)

> *"3 yıldır aynı patronla çalışıyorum bir sıkıntı yaşamadım ama çalışma iznimi yapmadı*". (K.5)

> *"Ayrımcılığa maruz kalmadım"*. (K.6)

> *"Bir Türk vatandaşı ile benim aramda bir ayrımcılık olduğunu düşünmüyorum aslında*". (K.1)

Ayrıca katılımcılar sosyal hayatta da bir takım ayrımcılığa maruz kalabilecek davranışlar yaşadıklarını ancak genelde gerçek anlamda bir ayrımcılık yaşamadıklarını söylemişlerdir.

> *"Güzel bir sıkıntı yaşamadık. Arkadaşlık edinmede bazen sıkıntı yaşıyorum bazen de yaşamıyorum. Çanakkale' de insanlar iyi aslında ama ev verme konusunda yabancılara en kötü evleri veriyorlar, güzel ve yeni yapılan evleri vermiyorlar. Ben kendi evimi bulduğum zaman güzel insanla karşılaştım kolaylıkla tuttum. Başka arkadaşlara ev aradığımız zaman ise 3 gün boyunca ev peşinde koştuk, bulamadık kimse ev vermedi sonunda benim tanıdığım emlakçı bir abi vardı, bana güveniyordu gittim öylelikle ev tutabildik arkadaşlara. Ev vermiyorlar çok zor kefil istiyorlar illa"*. (K.1)

"Bazı insanlar bizim neden geldiğimizi sorguluyor. İşlerini ellerinden aldığımızı düşünüyorlar. Ülke de ki durum zaten kötü bir de onlar ucuza çalışıp hepten ellerinden işlerini aldıklarımızı düşünüyorlar. Bazıları bizi vatanımızı terk edip gelmekle de suçluyor". (K.3)

"Ayrımcılığa maruz kalmadım. Spor salonuna gidiyorum ama şu an da tadilatta o yüzden ara vermek zorunda kaldım". (K.3)

"Hiçbir sorunumuz yok. Gayet rahatım". (K.5)

"Hiçbir sorunumuz yok". (K.6)

Tek vaka modelinden de anlaşılacağı üzere, katılımcılar büyük bir sorun olarak ayrımcılık yaşamadıklarını bu yüzden Türkiye'de kalmaktan memnun olduklarını söylemişlerdir. Her ne kadar Türkiye'yi aracı bir ülke olarak gördüklerini söylemiş olsalar da birtakım düzenlemeler yapılırsa kesinlikle kalmak istediklerini ifade etmişlerdir.

"Memnunuz çünkü iyi bir yer. Dediğim gibi iyisi de var kötüsü de var ama güzel yer çünkü kimse bizi sıkıntıya sokmuyor, serbestiz sıkıntıda değiliz, savaş falan yok rahatız burada". (K.1)

"Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek istemiyorum". (K.2)

"Türkiye' de bulunmak zorundayım. Bir diğer büyük abim Almanya' da oraya onun yanına gitmek istiyoruz. Orada şartların daha iyi olduğunu düşünüyorum. Ama Türkiye vatandaşlık verirse burada kalmak isterim". (K.3)

"Türkiye'yi daha çok seviyorum gitmek istemem başka yere, tek problemim vatandaşlık alamamam. Dil sorunu yaşamadım Türkçe için ama Almanya' ya gidersem oranın dili çok zormuş, sorun yaşayabilirim". (K.4)

"Türkiye' de bulunmaktan çok mutluyum, çok güzel ya Türkiye. Türkiye'yi seviyorum. Çalışıyorum para kazanabiliyorum, aileme gönderebiliyorum". (K.6)

Türkiye denildiğinde akıllarına gelen ilk üç şeyi sırlamaları istendiğinde ise ilk çıktı yaşanacak ülke olduğudur. Diğer bir çıktı ise %33,3 oranında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmuştur.

"Güzel yer çünkü kimse bizi sıkıntıya sokmuyor, serbestiz sıkıntıda değiliz, savaş falan yok rahatız burada. Ayrıca sevgi var burada insanların birbirlerini seviyor". (K.1)

"Rahat ve Güzel yaşam, özgürlük, kimse karışmıyor bize burada". (K.3)

"Türkiye güzel bir ülke, Türkiye denildiğinde de aklıma Recep Tayyip Erdoğan geliyor". (K.2)

"Türkiye iyi, Cumhurbaşkanı iyi". (K.6)

Sonuç

Dünya genelinde yaşanan göç hareketleri son yıllarda hızla artmaktadır. Göç hareketlerinin en önemli kısmını ekonomik nedenler oluştururken bunu siyasi çatışmalar ve doğal afetler izlemektedir. Göç hareketlerinden en çok etkilenen ülkelerden biride Türkiye'dir. Göçmenlerin geldikleri ve bir süre kaldıkları ülkede yaşamlarını devam ettirmeleri için gelir elde etmeleri gerekmektedir ve genellikle işgücü piyasasında emek yoğun sektörlerde ve ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca işgücü piyasasında yasal yollardan çalışmaları mümkün olmadığı gözlemlenmektedir. İnşaat sektörü bunların en başında yer almaktadır.

Kayıt dışı istihdam oranlarında yıllar itibariyle düşüşler yaşanmış olsa da tam anlamıyla çözüme kavuşmuş bir durum değildir. Buna sebebiyet veren en büyük sorun işsizlik sorunudur. Göçmenler iş bulma konusunda problem yaşadıkları için bulundukları sektörlere göre yerli işçilerden daha az ücret almaktadır. Ücret düzeyindeki bu düşüklük yanında kayıt dışı istihdam nedeniyle devletten kaçırılan vergi ve SGK primleri bu tür istihdamı tercih eden işverenlerin çok büyük miktarlarda haksız kazanç elde etmesine neden olmaktadır. Bu açıdan ücret konusunda çalışanların büyük sıkıntılar yaşadıkları çalışmanın çıktıları arasındadır. Bu koşulların göçmen işçiler açısından hafifletilmesi ancak onlara çalışma izinlerinin sağlanması ile mümkün olmaktadır.

Göçmenlerin ücret dışında çalışma hayatında ayrımcılığa maruz kalmadıkları sonucuna varılmış ve kayıt dışı istihdamda düşük emek gücü olarak görüldükleri söylenebilmektedir. Ülkemizde önemli sorunların başında gelen kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda birçok plan, program, politika uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bunların akıbetine bakıldığında kayıt dışı istihdamla mücadelede istenilen sonuçları vermediği gözlenmektedir. Öncelikle göçmenlerin ülkeye girişleri hakkında ki düzenlemeler gözden geçirilip daha sonra kayıt dışı istihdam üzerine planlar yeniden yapılandırılmalıdır.

Kaynakça

Aygül, H. H., 2018. "Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, *9*, 20, 68-82.

Castles, S., J. Miller, M. 2008. Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Deniz, T. 2014. "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181, 175-204.

Ergin, B. G., 2018. "Yabancıların Türkiye'de Çalışma İzinlerihakkında Kanunî Düzenlemeler", TBB Dergisi, 135, 119-150.

Eryurt, M. A. 2017. Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları, "Dünyada Mültecilerin Durumu ve Afgan Mülteciler, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/goc_arastirmalari/Afgan_2018.pdf, (Erişim Tarihi:10.11.2018).

Güloğlu, T., Korkmaz, A., Kip, M. 2003. "Türkiye'de Kayıtdışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış" Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 45, 1, 51-95.

Güzeloğlu F. E., A. Güzeloğlu, 2016. Yabancıların Çalışma İzinlerinde Yeni Dönem: Uluslararası İşgücü Kanunu, http://www.guzeloglu.legal/uploads/pdf/163-1/yabancilarin%20calisma%20izinleri%20-%20Guzeloglu%20Attorneys%20at%20Law.pdf, (Erişim Tarihi: 30.11.2018).

International Organization for Migration. 2018. World Migration Report, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf, (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

International Organization for Migration The Global Migration Data Analysis Centre. World Migration Data Portal, https://migrationdataportal.org/?%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3F%3Fi=stock_abs_&t=1990&i=stock_abs_&cm49=792, (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

Kara, C. Ö. 2015. Göç Bağlamında Uluslarası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Koç, İ., M. A. Eryurt, 2017. "Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları, "Sonuç ve Öneriler"", http://www.hips.hacettepe.edu.tr/goc_ araştırmaları/Afgan_2018.pdf, (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

Koç, M. 2018. Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran'ın Göç Politikaları. https://iramcenter.org//d_hbanaliz/TurkiyeYye_Duzensiz_Afgan_Gocu_ve_YranYYn_Goc_PolitikalarY.pdf, (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

Kuzgun, İ. 2012. Türkiye'de Türk Kökenli Yasa Dışı Yabancı İşgücünün Kayıt Dışı İstihdamı. T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etütleri. T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etütleri, (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

Özgür, N. 2012. "Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri". G. I. Öner ve A. Ş. Öner (Der.), Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Saruhan, Ş.C., A. Özdemirci, 2013. Bilim, Felsefe ve Metodoloji, İstanbul: Beta Basım

Spolitis, G., 2016. Yeni Uluslararası İşgücü Kanunu ve Yabancı Çalışanlarla İlgili Yeni Uygulamalar, http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/yeni-uluslararasi-isgucu-kanunu-ve yabanci-calisanlarla-ilgili-yeni-uygulamalar/, (Erişim Tarihi: 30.11.2018).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. 2016. Yabancıların Çalışma İzinleri, https://www.csgb.gov.tr/media/7315/yabancilarin-%C3%A7ali%C5%9Fma-%C4%B0z%C4%B0nler %C4%B0-2016.pdf, (Erişim Tarihi: 04.10.2018).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 2017. 2016 Türkiye Göç Raporu, http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf, (Erişim Tarihi: 04.10.2018).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 2018. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Düzensiz Göç Verileri, http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, (Erişim Tarihi: 04.10.2018).

Unat, N. A. 2002. Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yıldız, T., Yıldız, İ. 2017. "Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri Ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme", İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, *2*, 3, 30-46.

Yılmaz, A. 2014. "Uluslararası Göç Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, *9*, 2.

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, R.G. 27.02.2003/ 25040.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, R.G: 11.04.2013/ 28615.

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu, R.G. 13.08.2016/ 29800.

TÜRKİYE'DE FAALİYETİNE İZİN VERİLEN YABANCI STK'LARIN TÜRK ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Doç. Dr. Cemal İYEM
Adnan Menderes Üniversitesi, ciyem@adu.edu.tr
Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP
Sakarya Üniversitesi

Özet:

Yabancı STK'lar amaçlarına uygun faaliyetlerde bulunmak üzere Türkiye'de temsilcilik açabilmekte ve Türk çalışma yaşamına doğrudan ve dolaylı etkilerde bulunabilmektedir. Özellikle sivil toplum alanında ülkemizde yapılan düzenlemeler ile birlikte sivil toplumun örgütlenmiş şekli olan sivil toplum kuruluşlarının (STK) sayısı ve etkinliği giderek artmaktadır. Bu STK'ların bir kısmı da yabancı temsilciliklerden oluşmaktadır. Yabancı STK'lar sosyal fayda sağlama amacının yanı sıra toplumsal gelişme ve çalışma hayatı gibi birçok önemli konuya da temas edebilmektedirler. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı STK'ların Türk çalışma ilişkilerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de uzun dönemdir faaliyet gösteren yabancı STK'ların örgütlenme yapısı ve çalışma ilişkilerine dolaylı ve doğrudan etkisi "söylem çözümlemesi" ile detaylıca analiz edilecektir. Söylem çözümlemesi tanımlama, genelleme ya da refleksive bir yöntemdir.

Anahtar Kelimeler: *Türk Çalışma İlişkileri, STK, Sosyal Fayda*

TURKISH RELATIONS STUDY THE EFFECT OF FOREIGN NGOS ALLOW THE OPERATIONS IN TURKEY

Abstract:

NGOs can open a representative office in Turkey to carry out activities in accordance with the objectives and Turkish Foreign NGOs working life can be found in the direct and indirect effects. The number and effectiveness of civil society organizations (NGOs), which are the organized form of civil society, are increasing especially with the arrangements made in Turkey in the field of civil society. Some of these NGOs are composed of foreign representatives. In addition to the aim of providing social benefit, foreign NGOs can also contact many important issues such as social development and working life. work in this

context, foreign NGOs are allowed to operate in Turkey aims to examine the effects of the Turkish working relationship. This review will be conducted as a case study. Coaches are long-term foreign NGO's organizational structure and direct and indirect impact on labor relations in Turkey "discourse analysis" and will be analyzed in detail. Discourse analysis is a way of defining, generalizing or reflexing.

Key Words: *Turkish Labor Relations, NGO, Social Benefit*

Giriş:

Uluslararası sivil toplum kuruluşları ülkemizde ve dünyada her geçen gün önemi artan çalışma alanı giderek genişleyen bir role bürünmektedir. Özellikle üyelerinin beklentilerini karşılama ve toplumsal fayda sağlama noktasına yönelen uluslararası sivil toplum kuruluşları nitelikli işgücüne sahip olarak, uzun süreli sürdürülebilir bir örgütsel yapı oluşturmak istemektedirler.

Sivil toplum kuruluşları, resmi kurumlardan bağımsız olarak hareket eden, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları yürüten ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır. Bu bağlamda Yabancı STK'lar da sosyal fayda sağlama amacının yanı sıra toplumsal gelişme ve çalışma hayatı gibi birçok önemli konuya küresel boyutta temas edebilmektedirler. Bu çalışma, Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı STK'ların Türk çalışma ilişkilerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu inceleme bir örnek olay çalışması şeklinde yapılacak olup, Türkiye'de uzun dönemdir faaliyet gösteren yabancı bir STK'nın örgütlenme yapısı ve çalışma ilişkilerine dolaylı ve doğrudan etkisi "söylem çözümlemesi" ile detaylıca analiz edilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde sivil toplum, uluslararası sivil toplum kuruluşları konularında kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölüm ise araştırmanın metodolojisi kısmını oluşturmaktadır.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Sivil Toplum Kuruluşları Kavramı ve Tanımı

Sivil toplum kuruluşları, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız ola- rak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır. STK, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde, demokratik siyasal yaşam için önem kazanmışlardır. Çağdaş bir

çoğulcu toplumda, STK ancak çok sayıda olursa, toplumun her üyesinin de çeşitli çıkar ve ilgilerine göre çok sayıda örgüte girmesiyle iç içe şebekeler oluşursa, de- mokratik dengeler sağlanır ve kamu yararı gerçekleşir (Tuncay, 2003: 18). STK'ların kuruluş amaçları; problem olarak tespit ettikleri alanda kamuoyunu harekete geçirmek ve o sorunun çözümünü sağlamaktır. Dünyamızda ve ülkemizde oluşum biçimleri, organizasyon yapıları, yönetim anlayışları, sundukları hizmetler, kapasiteleri, süreklilik dereceleri, faaliyetlerini yayılım alanları bakımından farklılıklar sergileyen STK'lar 4 ana temel özellik taşımaktadır (Yaprak, 2005: 33).

1-Kar amacı gütmek

2-Bağımsızlık

3-Gönüllülük

4-Vizyon sahibi olmak

Literatüre bakıldığında aslında bu çalışmada bir kavram belirsizliğini ortadan kaldırma ihtiyacı da hasıl olmuştur. Çalışmada Türkiye'de daha yaygın bir kullanıma sahip olduğu için "sivil toplum kuruluşları – STK" (civil society organizations) terimi tercih edilmiştir. Halbuki, bu terimin yanında, literatürde aynı anlama gelebilecek başka terimlerin de kullanıldığı görülmektedir. Bu terimlerden en yaygın olarak kullanılanları şu şekilde sıralamak mümkündür: "Kâr gütmeyen kuruluşlar" (non–profit organizations – NPOs), "kâr gütmeyen sektör" (non–profit sector – NPS), "üçüncü sektör" (third sector), "gönüllü kuruluşlar" (voluntary organizations), "özel gönüllü kuruluşlar" (private voluntary organizations – PVOs), "hükümet–dışı kuruluşlar" (non–governmental organizations – NGOs), "kâr için olmayan kuruluşlar" (not–for–profit organizations), "bağımsız sektör" (independent sector), "hayırsever yardım kuruluşları" (charitable organizations), "hayırsever kuruluşlar" (philanthropic organizations), "vergiden muaf (tax–exempt organizations), "sosyal hareketler" (social movements) vb. (Uslu; 1999:24).

Literatürde sivil toplum kuruluşları ile ilgili yaptığı çalışmalarla ön plana çıkan Lester Salamon, kâr gütmeyen kuruluş olarak tanımlanan kuruluşların 6 ortak özelliğine dikkat çekmektedir. Bunlar Salamon'a (1999:10-11) göre:

Birincisi; bu kuruluşların bir şekilde "kurumsal" bir yapıya sahip olmalarıdır. Enformel ve geçici bir şekilde insanların biraraya gelmesi, kâr gütmeyen kuruluş kapsamında değerlendirilemez.

İkincisi; bu kuruluşların "özel sektör" de faaliyet göstermeleridir. Dolayısıyla, bunların devletten ayrı olması zorunludur. Ancak bu husus, bu kuruluşların devletten maddi destek alamayacağı anlamına da gelmez.

Üçüncüsü; "elde edilen kâr'ın sosyal amaç doğrultusunda dağıtılması"dır. Yani, bu kuruluşlar, özel işletmelerdeki gibi kârı kurucular arasında paylaştırmamaktadırlar.

Dördüncüsü; "bağımsız bir yönetimin varlığı"dır. Kendi faaliyetlerini kendileri planlayıp uygulamaktadırlar.

Beşincisi; kâr gütmeyen kuruluşların "gönüllü" bir şekilde ortaya çıkmasıdır. Genelde yönetim kurulu gönüllüdür, ancak, çalışanların bir kısmı gönüllü olmayabilir.

Sonuncusu ise; kâr gütmeyen kuruluşların "kamusal amaçlı" faaliyette bulunmalarıdır.

1.2.Uluslararası Kimliğe Sahip Olan Yabancı Sivil Toplum Kuruluşları Tanımı ve Özellikleri

Uluslararası sivil toplum kuruluşları, demokratik bir toplumun başrol oyuncularıdır. Küreselleşmeyle birlikte daha fazla ön plana çıkmasına, gerekliliğine ve önemine günümüzde daha fazla vurgu yapılmasına rağmen, sivil toplum kuruluşlarının kökeninin çok daha eski olduğu belirtilmektedir. Günümüze gelinceye kadar sivil toplum ve demokrasi anlayışındaki değişmelere paralel olarak sivil toplum kuruluşları da farklı anlamlara ve işlevlere sahip olmuşlardır. (Kuhnle, 2000).

Uluslararası sivil toplum kuruluşların ortaya çıkışı ve yükselişi toplumsal değişim süreciyle yakından ilişkilidir (Şimşek, 2000:330). Sivil toplum kavramının bugünkü şeklini almasında ise 12. yüzyıl ile 19.yüzyıl arasında Avrupa'da yaşanan gelişmeler önemli rol oynamıştır. Burjuvazinin ortaya çıkışı ve sanayi devrimi ile beraber üretim araçlarında meydana gelen ilerlemeler bu sürecin iki temel dinamiğini oluşturmaktadır. Bu sürecin sonunda devletin dışında bugünkü anlamıyla sivil toplum algısı ortaya çıkmıştır (Çalmaşur ve Doğan, 2011:100-101). 1980'li yıllardan sonra ise küreselleşme süreciyle birlikte sivil toplum kuruluşları, uluslararası bir yapıya bürünmeye başlamıştır.

2. TÜRKİYE'DE FAALİYETİNE İZİN VERİLEN YABANCI STK'LARIN TÜRK ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014'e göre, dernek üyelerinin yalnızca yüzde 4,8'i kadın, yüzde 70'i ise 30-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Derneklerin yüzde 1,5'i, yeni vakıfların ise yüzde 0,5'i insan hakları ve savunuculuk alanlarında faaliyet göstermektedir.

2.1.Araştırmanın Amacı:

Çalışma, Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı STK'ların Türk çalışma ilişkilerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de uzun dönemdir faaliyet gösteren yabancı STK'ların örgütlenme yapısı ve çalışma ilişkilerine dolaylı ve doğrudan etkisini analiz etmek çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

2.2.Araştırmanın Yöntemi:

Türkiye'de uzun dönemdir faaliyet gösteren yabancı STK'ların örgütlenme yapısı ve çalışma ilişkilerine dolaylı ve doğrudan etkisi "söylem çözümlemesi" ile detaylıca analiz edilecektir. Söylem çözümlemesi tanımlama, genelleme ya da refleksive bir yöntemdir.

Söylem analizi metedolojik ve kavramsal unsurlardan meydana gelen sosyal hayata dair bir perspektiftir olup, söylem üzerine düşünme (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemi datalaştırma yolu olarak karakterize edilir. Bu analiz yöntemi sadece geleneksel metodolojilere bir alternatif olmayıp, aynı zamanda bu metodolojilerin içine sokulmuş bakış açılarına karşı bir alternatif yöntem olarak görülmektedir.

2.3.Bulgular:

Çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren 3 uluslararası sivil toplum kuruluşunun çalışma ilişkilerine etkisi bu sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya hesapları, resmi web sayfalarındaki söylemlerinden hareketle incelenerek, analiz edilmiştir. Sivil toplum kuruluşları, bu kuruluşlardan çalışmada isimlerinin kullanılması için gerekli izin alınmadığından dolayı A,B,C olarak ifade edilmiştir. Çalışma ilişkileri literatürüne bakıldığında ön plana çıkan temalar olarak kamu politikalarını belirleme, asgari ücret, fazla çalışma, kıdem tazminatı, işten çıkarma, işgörenin karşılaştığı psikolojik sorunlar (yabancılaşma, tükenmişlik, mobbing vb.) belirlenmiştir. Bu tematik kodlar belirlenirken eldeki verilerin analizini yönlendirebilecek bir kavramsal yapı olmadığı için hem literatürdeki vurgular hem de araştırma neticesinde eldeki verileri tümevarımcı bir analize tabi tutulması sonucu ortaya konulmuştur. Temaların belirlenmesi noktasında ilk olarak kodlar bir araya getirilmiştir. Kodlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırma kapsamında birbirleriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek aşağıdaki tablodaki temalar belirlenmiştir. Bu temalardan hareketle basit tesadüfi örnekleme modeli ile belirlenen 3 yabancı STK'nın web sayfalarında detaylı bir tarama yapılarak, çalışma ilişkileri disiplinini tanımlayan temaları ne kadar sıklıkla vurguladıkları tespit edilmiştir. Türkiye'de 29.11.2018 tarihli en son güncellenen rakamlara 133 tane faaliyetine izin verilen yabancı STK

bulunmaktadır. Bu listeden belirlenen 3 STK'dan hareketle belirlenen STK'ların Türk çalışma ilişkilerine etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo1: Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'ların Çalışma İlişkilerine Etkisi

	Kamu Politikalarını Belirleme Etkisi	Asgari Ücret	Fazla Çalışma	Kıdem Tazminatı	İşten Çıkarma	İşgörenin Karşılaştığı Psikolojik Sorunlar (yabancılaşma, tükenmişlik, mobbing vb.)
A/Sivil Toplum Kuruluşu	X	X	X	x	X	X
B/Sivil Toplum Kuruluşu		X		x		X
C/Sivil Toplum Kurululu		X	X	x		X

Yukarıdaki tabloda Türkiye'de faaliyetine izin verilen uluslararası özelliğe sahip yabancı sivil toplum kuruluşlarının çalışma ilişkilerine etkisi gösterilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken, sivil toplum kuruluşlarının söylemlerinin analiz edilerek, çalışma ilişkileri disiplinini açıklamak için literatür taramasından hareketle belirlenen temalar kullanılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı sivil toplum kuruluşlarının kamu politikalarını belirlemede ve işten çıkarma süreçlerine müdahale etmede oldukça etkisiz kaldığı görülmektedir. Aynı sivil toplum kuruluşlarının asgari ücretin belirlenmesi ve asgari ücret konusunda direk ve dolaylı etki yaratma noktasında, işgörenin fazla çalışma hakkının korunması, kıdem tazminatı hakkının güvence altına alınması ve iyileştirilmesi konularında ve işgörenin iş edimini gerçekleştirirken karşılaştığı sorunların duyurulması ve giderilmesi konularında ise etkili oldukları görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme:

Çalışma, Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı STK'ların Türk çalışma ilişkilerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de uzun dönemdir faaliyet gösteren yabancı STK'ların örgütlenme yapısı ve çalışma ilişkilerine dolaylı ve doğrudan etkisini analiz etmek çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda basit tesadüfi rastgele örnekleme modeli ile belirlenen 3 STK'nın kurumal web sayfalarında yapılan incelemeler ile yine çalışma ilişkileri literatüründen hareketle belirlenen kodlardan yola çıkarak oluşturulan temalar kapsamında Türk çalışma ilişkilerine etki düzeyleri araştırılmıştır. Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı sivil toplum kuruluşlarının kamu politikalarını belirlemede ve işten çıkarma süreçlerine müdahale etmede oldukça etkisiz kaldığı anlaşılmaktadır. Asgari ücret belirleme ve sürece müdahale etme anlamında etkili oldukları söylenebilir. Yine işgörenin fazla çalışma hakkının korunması, kıdem tazminatı hakkının güvence altına alınması ve iyileştirilmesi konularında ve işgörenin iş edimini gerçekleştirirken karşılaştığı sorunların ki özellikle yabancılaşma, tükenmişlik, stres, mobbing, bullying gibi yönetsel alanda ön planda sorunların tespit edilmesi ve giderilmesi konularında da etkili oldukları görülmektedir.

Kaynakça

Çalmaşur, G., Doğan, E. M. (2011), Gayrisafi Milli ve Nüfus İle Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki İlişki -Türkiye Üzerine Bir Uygulama- Atatürk Ü. İİBF Dergisi, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı

Günseli, Tarhan (2014), "Sivil Toplum Kurumlarının Etkin Yönetimi, http://www.tiev.org.tr/modules.php?name=News&file=article&sid=385 (Erişim: Mayıs 2014)

Kuhnle, Stein and Matti Alestalo, "Growth, Adjustments and Survival of European Welfare States", Survival of the European Welfare State, y.y.: Routledge Publ., 2000, pp. 3–18.

Salamon, Lester M., America's Nonprofit Sector: A Primer, New York: The Foundation Center, 1999.

Şimşek, B. (2000), Gönüllü Kuruluşların Örgütlenmesi, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, (Der. Veysel Bozkurt) Alfa, İstanbul

Tuncay, Mete (2003)Sivil Toplum Dergisi Ocak -Şubat - Mart 2003 Sayı:1

Uslu, İbrahim, "Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kâr Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: ĐÜ SBE, 1999.

Yaprak, Şenol (2005) 2.Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale 15-16 Ekim 2005

Ekler

EK1

TÜRKİYE'DE FAALİYETİNE İZİN VERİLEN YABANCI STK'LAR					
Sıra No.	Onay Tarihi	Kuruluşun Adı	Merkezi	Hukuki Yapısı	İzin Verilen Faaliyet Türü
1	18.05.1994	HÜRRİYETÇİ TÜRK ALMAN DOSTLUK CEMİYETİ-ANTALYA ŞUBESİ	ALMANYA	DERNEK	ŞUBE
2	25.09.1997	ORTADOĞU KÜLTÜR DERNEĞİ KAMAN ŞUBESİ	JAPONYA	DERNEK	ŞUBE
3	08.06.1998	HÜRRİYETÇİ TÜRK-ALMAN DOSTLUK CEMİYETİ ALANYA ŞUBESİ	ALMANYA	DERNEK	ŞUBE
4	17.12.1999	HÜRRİYETÇİ TÜRK ALMAN DOSTLUK CEMİYETİ ANKARA ŞUBESİ	ALMANYA	DERNEK	ŞUBE
5	25.06.2001	INTERNATIONAL GEOSYNTHETICS SOCITY (ULUSLARARASI GEOSENTETİKLER DERNEĞİ) IGS	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	ŞUBE
6	25.07.2001	S.O.S. KÖPEKLİ ARAMA-KURTARMA DERNEĞİ BURSA ŞUBESİ	ALMANYA	DERNEK	ŞUBE
7	06.09.2001	ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ TÜRKİYE ŞUBESİ	İNGİLTERE	DERNEK	ŞUBE
8	24.09.2003	ULUSLARARASI SANAT ELEŞTİRMENLERİ DERNEĞİ TÜRKİYE ŞUBESİ	FRANSA	DERNEK	ŞUBE
9	28.10.2004	KUZEY KIBRIS GENÇ İŞADAMLARI DERNEĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA (Genç İşadamları Konfederasyonu)
10	28.01.2005	TİDAF TÜRK İŞADAMLARI DERNEKLERİ AVRUPA FEDERASYONU TÜRKİYE ŞUBESİ	ALMANYA	DERNEK	ŞUBE
11	06.07.2005	KONRAD-ADENAUER-STİFTUNG TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
12	06.07.2005	FRİEDRİCH-EBERT-STİFTUNG TESCİLLİ DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
13	11.07.2005	HEİNRİCH BÖLL STİFTUNG DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
14	12.07.2005	FREDRICH NAUMANN VAKFI TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	VAKIF	TEMSİLCİLİK
15	22.07.2005	ULUSLARARASI KARAYOLU TAŞIMACILIĞI BİRLİĞİ (IRU) BÖLGE VE ORTADOĞU DAİMİ TEMSİLCİLİĞİ	İSVİÇRE	DERNEK	TEMSİLCİLİK
16	25.08.2005	TÜRK KÜLTÜR VAKFI TÜRKİYE ŞUBESİ (TURKISH CULTURAL FOUNDATION)	Amerika Birleşik Devletleri	VAKIF	ŞUBE
17	14.09.2005	RUSYA FEDERASYONU TİCARET VE SANAYİ ODASI TÜRKİYE TEMSİLCİLĞİ	RUSYA FEDERASYONU	KAGK	TEMSİLCİLİK
18	23.09.2005	INTERNATIONAL AIR TRANSPORT ASSOCIATION (IATA) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	KANADA	KAGK	TEMSİLCİLİK
19	24.11.2005	BVMW-ALMANYA ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER BİRLİĞİ TÜRKİYE DAİMİ TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
20	14.12.2005	PRO ANİMALE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
21	21.12.2005	WILLOWS INTERNATIONAL TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
22	03.02.2006	TAİWAN TRADE CENTER TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	TAYVAN	KAGK	TEMSİLCİLİK
23	02.03.2006	GERMAN MARSHALL FONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
24	13.03.2006	ALMAN SANAYİ VE TİCARET ODALARI BİRLİĞİ (DER DEUTSCHE INDUSTRIE-UND HANDELSKAMMERTAG) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
25	16.03.2006	INTERNATIONAL COUNCIL ON ALCOHOL AND ADDICTION (ICAA) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İSVİÇRE	KAGK	TEMSİLCİLİK
26	05.08.2006	OTTOMAN STUDİES FOUNDATİON TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	VAKIF	TEMSİLCİLİK
27	05.09.2006	JETRO JAPAN EXTERNAL TRADE ORGANISATION TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	JAPONYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
28	05.09.2006	AMERICAN RESEARCH INSTITUE IN TURKEY ANKARA TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK

1/6

Sıra No.	Onay Tarihi	Kuruluşun Adı	Merkezi	Hukuki Yapısı	İzin Verilen Faaliyet Türü
29	05.09.2006	AMERICAN RESEARCH INSTITUE IN TURKEY İSTANBUL	Amerika Birleşik	KAGK	TEMSİLCİLİK

		TEMSİLCİLİĞİ	Devletleri		
30	12.09.2006	THE RESEARCH FOUNDATION OF THE STATE UNIVERSITY OF NEW YORK TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
31	27.08.2007	INTERNATIONAL CRISIS GROUP TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	BELÇİKA	KAGK	TEMSİLCİLİK
32	10.01.2008	COJEB INTERNATIONAL TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	FRANSA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
33	10.01.2008	ULUSLARARASI CISV TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İNGİLTERE	DERNEK	TEMSİLCİLİK
34	19.06.2008	AVRUPA-ASYA ULUSLARARASI TİCARET ODASI TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ÇEK CUMHURİYETİ	KAGK	TEMSİLCİLİK
35	19.06.2008	ULUSLARARASI KATOLİK MUHACERAT KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İSVİÇRE	KAGK	TEMSİLCİLİK
36	22.07.2008	FRIENDSHIP FORCE INTERNATIONAL ÇANKAYA TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
37	02.09.2008	ULUSLARARASI İLİŞKİLER İÇİN ULUSAL DEMOKRATİK ENSTİTÜSÜ (THE NATIONAL DEMOCRATIC INSTITUTE FOR INTERNATIONAL AFFAIRS- NDI) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
38	02.09.2008	HAYDAR ALİYEV VAKFI TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	AZERBAYCAN	VAKIF	TEMSİLCİLİK
39	02.09.2008	AZAD MUALLİMLER BİRLİĞİ	AZERBAYCAN	DERNEK	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF))
40	02.09.2008	TÜRK ÖĞRETMENLER DERNEĞİ	MAKEDONYA	DERNEK	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF))
41	02.09.2008	TÜRK ÖĞRETMENLER DERNEĞİ	KOSOVA	DERNEK	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF))
42	02.09.2008	KIRCAALİ SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ MERKEZİ	BULGARİSTAN	DERNEK	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF))
43	02.09.2008	TÜRK-TATAR ÖĞRETMENLER DERNEĞİ	ROMANYA	DERNEK	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF))
44	12.01.2009	GENÇ DİPLOMAT İŞADAMI ALİM VE HUKUKÇULARIN ULUSLARARASI BİRLİĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	AZERBAYCAN	KAGK	TEMSİLCİLİK
45	03.02.2009	YERYÜZÜ DOKTORLARI (DOCTORS WORLDWİDE) DERNEĞİ TÜRKİYE ŞUBESİ	İNGİLTERE	DERNEK	ŞUBE
46	01.04.2009	KIRIM TATAR EĞİTİMCİLERİ MAARİFÇİ BİRLİĞİ	UKRAYNA	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF)
47	15.06.2009	TÜRKMEN ÖĞRETMENLER BİRLİĞİ	IRAK	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF)
48	13.08.2009	DENGİ DENGİNE KAZAK DERNEĞİ	KAZAKİSTAN	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF)
49	21.06.2010	KARADENİZ VE HAZAR DENİZİ ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ VE ORTAKLIK FONU DERNEĞİ (BLACK SEA AND CASPIAN SEA INTERNATIONAL FUND) TÜRKİYE ŞUBESİ	ROMANYA	DERNEK	ŞUBE
50	28.09.2010	SUALTI ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ TÜRKİYE	Amerika Birleşik	KAGK	TEMSİLCİLİK

		TEMSİLCİLİĞİ (INSTITUTE OF NAUTICAL ARCHAELOGY-INA)	Devletleri		
51	01.11.2010	INTERNATIONAL CENTER FOR MIDDLE EASTERN-WESTERN DIALOGUE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
52	08.03.2011	ULUSLARARASI HİLAL İSLAM KOMİTESİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	LİBYA	KAGK	TEMSİLCİLİK

2/6

Sıra No.	Onay Tarihi	Kuruluşun Adı	Merkezi	Hukuki Yapısı	İzin Verilen Faaliyet Türü
53	20.05.2011	STICHTING NEDERLAND INSTITUUT IN TURKIJE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	HOLLANDA	VAKIF	TEMSİLCİLİK
54	16.06.2011	EĞİTİMİ GELİŞTİRME VAKFI TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	BOSNA HERSEK	VAKIF	TEMSİLCİLİK
55	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ANKARA TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
56	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ İSTANBUL TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
57	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ İZMİR TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
58	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ANTALYA TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
59	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ADANA TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
60	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ SAMSUN TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
61	05.08.2011	KUZEY KIBRIS EĞİTİM VAKFI VE DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ŞANLIURFA TEMSİLCİLİĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	VAKIF	TEMSİLCİLİK
62	16.09.2011	KKTC TEKNİK ÖĞRETMENLER DERNEĞİ	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA (Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Federasyonu (UAEF)
63	02.12.2011	DEFNE VE MUHTAR KENT EĞİTİM VAKFI TÜRKİYE ŞUBESİ	Amerika Birleşik Devletleri	VAKIF	ŞUBE
64	29.03.2012	IGMG SOSYAL YARDIM DERNEĞİ TÜRKİYE ŞUBESİ	ALMANYA	DERNEK	ŞUBE
65	09.05.2012	MALEZYA TURİZM BAKANLIĞI İSTANBUL TURİZM TANITIM OFİSİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	MALEZYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
66	29.03.2013	ULUSLARARASI CUMHURİYETÇİLER ENSTİTÜSÜ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
67	03.04.2013	KAZAKİSTAN SANAYİ VE TİCARET ODASI TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	KAZAKİSTAN	KAGK	TEMSİLCİLİK
68	16.04.2013	MALEZYA DIŞ TİCARET GELİŞTİRME KURULUŞU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	MALEZYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
69	29.04.2013	ACCIO TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (AGENCİA DE APOYA A LA EMPRESA CATALAN)	İSPANYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
70	29.05.2013	GOAL TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (GOAL-AN INTERNATIONAL HUMANITARIAN ORGANISATION)	İRLANDA	KAGK	TEMSİLCİLİK
71	03.07.2013	INTERNATIONAL RESCUE COMITTE (ULUSLARARASI KURTARMA KOMİTESİ) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (IRC)	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
72	18.07.2013	ULUSLARARASI KARADENİZ VE HAZAR DENİZİ İŞBİRLİĞİ VE ORTAKLIK FONU DERNEĞİ	ROMANYA	DERNEK	DERNEK KURMA
73	02.08.2013	DANISH REFUGEE COUNCIL (DANİMARKA MÜLTECİ KONSEYİ) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	DANİMARKA	KAGK	TEMSİLCİLİK
74	06.08.2013	COOPERATIVE FOR ASSISTANCE AND RELIEF EVERYWHERE, INC. TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	TEMSİLCİLİK
75	06.08.2013	CONCERN WORLDWIDE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İRLANDA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
76	22.08.2013	AMERİCAN BAR ASSOCIATION TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	TEMSİLCİLİK

3/6

Sıra	Onay	Kuruluşun Adı	Merkezi	Hukuki	İzin Verilen Faaliyet Türü

No.	Tarihi			Yapısı	
77	11.09.2013	DEUTSCHE WELTHUNGERHILFE E.V. (DÜNYA AÇLIK YARDIMI ALMANYA TESCİLLİ DERNEĞİ) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	DERNEK	TEMSİLCİLİK
78	01.11.2013	CHF INTERNATIONAL VE GLOBAL COMMUNITIES TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
79	01.11.2013	RELIEF INTERNATIONAL TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	TEMSİLCİLİK
80	01.11.2013	IIROSA TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (ULUSLARARASI İSLAMİ YARDIMLAŞMA ÖRGÜTÜ)	SUUDİ ARABİSTAN	DERNEK	TEMSİLCİLİK
81	13.12.2013	AGENCE D'AİDE ALA COOPERATION TECHNIQUE ET AU DEVELOPPENT TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	FRANSA	KAGK	TEMSİLCİLİK
82	20.12.2013	SYRIAN EMERGENCY TASK FORCE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
83	20.12.2013	SYRIAN AMERICAN MEDICAL SOCIETY FOUNDATION TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
84	04.02.2014	THE FOUNDATION FOR THE REFUGEE EDUCATION TRUST (RET) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İSVİÇRE	KAGK	TEMSİLCİLİK
85	10.02.2014	TÜRKİYE-İSVİÇRE VE İSVİÇRE-TÜRKİYE TİCARET ODASI DERNEĞİ TÜRKİYE ŞUBESİ	İSVİÇRE	DERNEK	ŞUBE
86	05.03.2014	LA CONGREGATION COMMUNAUTE DES PETITES SOEURS DES PAUVRES TÜRKİYE ŞUBESİ	FRANSA	KAGK	ŞUBE
87	05.03.2014	ASSOCIATION FOR AID AND RELIEF, JAPAN (AAR) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	JAPONYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
88	05.03.2014	THE DEMOCRACY COUNCIL OF CALIFORNIA TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
89	05.03.2014	NEW ZEALAND TRADE AND ENTERPRIZE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	YENİ ZELANDA	KAGK	TEMSİLCİLİK
90	17.03.2014	MENTOR INITIATIVE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İNGİLTERE	DERNEK	TEMSİLCİLİK
91	17.03.2014	MALTESER INTERNATIONAL LEGAL PART OF MALTESER HILFSDIENST e.V. TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	ALMANYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
92	17.03.2014	MARCE SOCIETY	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	İŞBİRLİĞİ (Psikofarmakoloji Derneği)
93	10.06.2014	ENTERPRISE IRELAND TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İRLANDA	KAGK	TEMSİLCİLİK
94	04.12.2017	WORLD VİSİON INTERNATİONAL	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	04.12.2017 tarihinden itibaren 1 yıl süre ile DOĞRUDAN FAALİYETTE BULUNMA izni verilmiştir.
95	15.01.2015	LE JOUR D'APRES THE DAY AFTER ASSOCİATİON INTERNATİONAL SANS BUT LUCRATİF TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	BELÇİKA	KAGK	TEMSİLCİLİK
96	15.01.2015	STICHTING SPARK TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	HOLLANDA	VAKIF	TEMSİLCİLİK
97	15.01.2015	ISLAMIC RELIEF WORLDWIDE TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	İNGİLTERE	KAGK	TEMSİLCİLİK
98	15.01.2015	NO PEACE WITHOUT JUSTICE (NPWJ) ADALETSIZ BARIŞ OLMAZ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	BELÇİKA	KAGK	TEMSİLCİLİK

4/6

Sıra No.	Onay Tarihi	Kuruluşun Adı	Merkezi	Hukuki Yapısı	İzin Verilen Faaliyet Türü
99	15.01.2015	UNITED STATES COMMITTEE FOR THE ATLANTIC INSTITUTE INC. (ATLANTIC COUNCIL) TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
100	15.01.2015	EURO TOQUES (AVRUPA AŞÇILAR BİRLİĞİ) TÜRKİYE ŞUBESİ	BELÇİKA	DERNEK	ŞUBE
101	15.01.2015	OXFAM NOVIB TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	HOLLANDA	KAGK	TEMSİLCİLİK
102	15.01.2015	IEEE WORLDWIDE LİMİTED TÜRKİYE ŞUBESİ	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	ŞUBE
103	22.04.2015	ÇEK-TÜRK MÜŞTEREK TİCARET ODASI	ÇEK CUMHURİYETİ	KAGK	TEMSİLCİLİK
104	22.04.2015	AMERICAN CENTER FOR EDUCATION AND TESTING INC. TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
105	22.04.2015	HUMAN APPEAL INTERNATİONAL	İNGİLTERE	KAGK	TEMSİLCİLİK
106	22.04.2015	ÜSKÜP EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI	MAKEDONYA	VAKIF	ŞUBE
107	22.05.2015	MERCY-USA FOR AID AND DEVELOPMENT INC.	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK

108	15.07.2015	MUSLIM AID AUSTRALIA INCORPORATED (MAA)	AVUSTRALYA	KAGK	TEMSİLCİLİK
109	25.08.2015	NEAR EAST UNIVERSITY SPORTS CLUB	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA (Yakın Doğu Üniversitesi Spor Kulübü Derneği)
110	30.09.2015	SURİYE TIBBİ YARDIM ÖRGÜTLERİ BİRLİĞİ	FRANSA	KAGK	TEMSİLCİLİK
111	18.12.2015	QATAR CHARITY (KATAR HAYIR DERNEĞİ) (QC)	KATAR	KAGK	TEMSİLCİLİK
112	08.02.2016	DÜNYA YATIRIM AJANSLARI BİRLİĞİ (World Association of Investment Promotion Agencies-WAIPA)	İSVİÇRE	KAGK	TEMSİLCİLİK
113	08.03.2016	AMERICAN SOCIETY OF HEATING, REFRIGERATING AND AIR- CONDITIONING ENGINEERS (ASHRAE)	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
114	08.03.2016	FİKRET YÜKSEL FOUNDATION	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	TEMSİLCİLİK
115	23.06.2016	KUBAN NOGAYLARI TARİHİ-KÜLTÜREL VE ANITSAL MERKEZİ	RUSYA FEDERASYONU	VAKIF	TEMSİLCİLİK
116	26.07.2016	DÜNYA ETNOSPOR KONFEDERASYONU	KIRGIZİSTAN	DERNEK	TEMSİLCİLİK
117	29.08.2016	KIBRIS TÜRK TURİZM YAZARLARI VE GAZETECİLERİ DERNEĞİ (KITIYAD)	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA
118	04.12.2017	KARAM FOUNDATION	Amerika Birleşik Devletleri	KAGK	04.12.2017 tarihinden itibaren 1 yıl süre ile DOĞRUDAN FAALİYETTE BULUNMA izni verilmiştir.
119	04.12.2017	COORDINATION OF THE ORGANIZATIONS FOR VOLUNTARY SERVICE (COVS)	İTALYA	KAGK	04.12.2017 tarihinden itibaren 1 yıl süre ile DOĞRUDAN FAALİYETTE BULUNMA izni verilmiştir.
120	04.12.2017	BOSNA HERSEK DIŞ TİCARET ODASI	BOSNA HERSEK	KAGK	TEMSİLCİLİK
121	04.12.2017	TİCARET VE TURİZM TANITIM MERKEZİ	SIRBİSTAN	KAGK	TEMSİLCİLİK
122	19.01.2018	KATAR KIZILAY DERNEĞİ	KATAR	DERNEK	TEMSİLCİLİK
123	19.01.2018	ALL-RUSSİA STATE AND PUBLİC SERVİCE EMPLOYEES UNİON	RUSYA FEDERASYONU	SENDİKA	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Emek Harekatı Konfederasyonu (ICLM))
124	19.01.2018	BOSNA HERSEK FEDERASYONU DEVLET MEMURLARI VE KAMU HİZMET, ADLİ MAKAMLAR VE KAMU KURUMLARI ÇALIŞANLARI BAĞIMSIZ SENDİKASI VE ADLİ MAKAMLAR VE KAMU KURUMLARI ÇALIŞANLARI BAĞIMSIZ SENDİKASI	BOSNA HERSEK	SENDİKA	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Emek Harekatı Konfederasyonu (ICLM))
125	19.01.2018	SOMALİ CONGRESS OF TRADE UNİONS	SOMALİ	SENDİKA	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Emek Harekatı Konfederasyonu (ICLM))
126	19.01.2018	IRAK SENDİKALAR GENEL KONFEDERASYONU	IRAK	SENDİKA	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Emek Harekatı Konfederasyonu (ICLM))

5/6

Sıra No.	Onay Tarihi	Kuruluşun Adı	Merkezi	Hukuki Yapısı	İzin Verilen Faaliyet Türü
127	19.01.2018	LATVİJAS VALSTS IESTAZU, PASVALDİBU, UZNEMUMU UN FİNANSU DARBİNİEKU ARODBİEDRİBA	LETONYA	SENDİKA	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Emek Harekatı Konfederasyonu (ICLM))
128	19.01.2018	C.D.A. MAZDOOR UNİON	PAKİSTAN	SENDİKA	ÜST KURULUŞ KURMA (Uluslararası Emek Harekatı Konfederasyonu (ICLM))
129	25.06.2018	WORLD INSTITUTE OF PAIN (WIP)	Amerika Birleşik Devletleri	DERNEK	ŞUBE
130	23.07.2018	AZİZ AND GWEN SANCAR FOUNDATION	Amerika Birleşik Devletleri	VAKIF	23.07.2018 tarihinden itibaren 5 yıl süre ile DOĞRUDAN FAALİYETTE BULUNMA izni verilmiştir.
131	14.11.2018	SAVE THE CHILDREN INTERNATIONAL	İNGİLTERE	KAGK	17.09.2018 tarihinden itibaren 1 yıl süre ile DOĞRUDAN FAALİYETTE BULUNMA izni verilmiştir.
132	27.11.2018	POLONYA İNSANİ YARDIM VAKFI (PAH)	POLONYA	VAKIF	17.09.2018 tarihinden itibaren 1 yıl süre ile DOĞRUDAN FAALİYETTE BULUNMA izni verilmiştir.
133	23.11.2018	ÇAĞDAŞ MÜZİK DERNEĞİ	K.K.T.C.	DERNEK	ÜST KURULUŞA ÜYE OLMA

NOT 1: "İşbirliği", "Üst Kuruluş Kurma" ve "Üst Kuruluşa Üye Olma" izinleri verilmiş olan yabancı STK'lar Türkiye'de münferit faaliyet gösteremezler. KAGK: Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş

NOT 2: Liste üzerindeki son güncelleme 29.11.2018 tarihinde yapılmıştır.

Göç Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi

Cüneyt KILIÇ[*]

Feyza BALAN[**]

Ünzüle KURT[***]

Özet

Göç kavramı göç alan ve göç veren ülke için ekonomik, sosyal ve politik etkileri olan çok yönlü bir kavramdır. Göçün en önemli ekonomik etkilerinden birisi ekonomik büyüme üzerinde yaratmış olduğu etkidir. Bu çalışma da göçün, göç alan ülkede ekonominin daha hızlı büyümesine mi? neden oluyor yoksa kaynak dağılımında etkinliği bozarak ekonomik büyümeyi zarara mı uğratıyor? sorularının cevabı aranmaya çalışılmaktadır. Bu soruların cevabını bulmak amacıyla seçilmiş 25 OECD ülkesine yapılan göç ile ekonomik büyüme arasında ilişki 2000-2016 dönemine ait veriler kullanılarak panel veri analizi yardımı ile araştırılmıştır. Analiz sonuçları seçilmiş 25 OECD ülkesine gerçekleştirilen göçün kaynak dağılımında etkinliği bozarak ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca kontrol değişkeni olarak modele dahil edilen enflasyon, göç ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkileri Dumitrescu ve Hurlin'in metodolojisi (2012) aracılığıyla incelendiğinde ise göç ve ekonomik büyüme ile, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkilerinin varlığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Ekonomik Büyüme, Enflasyon, Panel Veri Analizi

Relationship Between Migration And Economic Growth: Panel Data Analysis For Selected OECD Countries

Abstract

The concept of migration is a multipurpose concept, having economic effects on migration-receiving and sending countries. One of the foremost effects of migration is the one on economic growth. In this study, it was sought for answers to the questions if migration causes economy to grow fast or economic loss by damaging to the efficiency of resource allocation in migration-receiving countries. In order to find answers to these questions, the relationship between migration towards selected 25 OECD countries and economic grow was investigated by panel data analysis using data of the period of 2000-2016. The analysis' results reveal that migration towards selected 25 OECD countries has damaged the efficiency of resource allocation, creating adverse effects on economic growth. In addition, when the casual relationships between inflation included in the model as a control variable, migration and economic growth were analysed by Dumitrescu and Hurlin's methodology (2012); bidirectional casual relations were seen to exist between migration and economic growth, and between inflation and economic growth.

Key Words: Migration, Economic Growth, Inflation, Panel data Analaysis

[*] Doç.Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, İktisat Bölümü, c_kilic2006@hotmail.com
[**] Doç.Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Ünv., Biga İİBF, İktisat Bölümü, feyzarica@gmail.com
[***] Dr.Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Ünv., Biga UBF, Bankacılık ve Finans Böl., unzulekurt17@gmail.com

Giriş

Göç en genel ifade ile "bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi" olarak tanımlanmaktadır (Akıllı ve Dirikoç, 2015: 253). Bu tanımdaki eylemi gerçekleştiren bir kişi ya da bir grup insana ise göçmen adı verilmektedir.

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknoloji, haberleşme ve ulaşım ağında yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan küreselleşme eğilimi ile birlikte artış göstermiştir. Küreselleşme ülkeler arasındaki sınırları ortadan kaldırarak kişi ya da grupların ülkeler arasında dolay kolay yer değiştirmesine olanak sağlamıştır. Küreselleşme ile birlikte yüksek ücretler, istihdam olanakları, daha yüksek yaşam standartları, kişisel ve mesleki gelişim olanakları, güvenlik ve politik özgürlük gibi faktörlere sahip olan ülkeler göç alırken bu faktörlerden yoksun olan ülkeler ise göç vermeye başlamıştır (Muratoğlu ve Muratoğlu, 2016: 52-54).

Göç, göç alan (ev sahibi) ve veren ülke üzerinde sosyo-ekonomik ve kültürel etkileri olan çok boyutlu bir kavramdır. Göç, göç alan ülkenin sosyo-kültürel yapısında, işgücü piyasasında, ücretlerinde, istihdamında, işsizliğinde, ekonomik büyüme ve kalkınmasında önemli değişimlere neden olan bir faktördür.

Göçün göç alan ülke üzerinde etkisini yoğun olarak hissettirdiği en önemli makroekonomik değişkenlerden birisi ekonomik büyümedir. Göç, göç alan ülkenin ekonomik büyümesini göç eden kişi ya da grupların niteliğine göre iki farklı şekilde etkileyebilmektedir. Göç eden kişi ya da gruplar eğitim seviyesi yüksek, beşeri sermaye bakımından donanımlı ise göç alan ülkede yenilik (inovasyon), sermaye birikimi, beşeri sermaye düzeyi, dış ticaret ve iç talep gibi çeşitli kanallar üzerinde olumlu etki yaratarak ekonomik büyümeyi artıracaktır. Ancak göç eden kişi ya da gruplar eğitim seviyesi düşük, beşeri sermaye bakımından donanımsız ise göç alan ülkede kaynak dağılımını bozarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemekte ve azalmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 2000–2016 döneminde seçilmiş 25 OECD ülkesine gerçekleşen göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Çalışmanın birinci bölümünde göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi sorgulayan ampirik literatür gözden geçirilmiş, ikinci ve üçüncü bölümde veri, yöntem, ekonometrik uygulama ve başlıca bulgulara yer verilmiş, son bölümde ise elde edilen sonuçların özetlenmesi, değerlendirme ve öneriler ile çalışma sonlandırılmıştır.

1. Literatür Taraması

Göç ile ilgili olarak ampirik literatür incelendiğinde ağırlığın göçün temel belirleyicileri ve göçün emek piyasası ve ücretler üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Göçün ekonomik büyüme ve gelişme üzerine etkilerini araştıran çalışmaların ise sınırlı sayıda kaldığı dikkati çekmektedir.

Göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz eden ilk çalışmalardan birisi Walz (1993)'a aittir. Walz (1993), göç alan ve göç veren ülkede göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi denge modelleri yardımıyla analiz etmiştir. Analizinde göçün hem göç veren hem de göç alan ülkenin ekonomik büyümesini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında hem yetenekli hem de yeteneksiz işgücünün zamanla göç alan ve göç veren ülkede yakınsadığını ifade etmiştir.

Dolado ve diğerleri (1994) 23 OECD ülkesinde 1960-1985 dönemine ait verileri kullanarak ev sahibi ülkede göç, beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Solow-Swan

modeli yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizlerinde göç ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğunu ve bu ilişkinin gücünü göç eden nüfusun beşeri sermaye bakımından donanım düzeyinin belirleyeceğini; yüksek beşeri sermayeye sahip göçün ekonomik büyümeyi yüksek oranda etkileyeceği sonucuna ulaşmışlardır.

Feridun (2005) Norveç için 1983-2003 dönemine ait verileri kullanarak göç ile Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (KBGSYH) arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi yardımıyla analiz etmiştir. Analizinde değişkenler arasında uzun dönem ilişki olmadığı ancak değişkenler arasında Granger nedensellik ilişkisi olduğu ve bu ilişkinin yönünün pozitif olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Chen (2005) ABD ve Filipinler için kaynak ülke açısından göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi stokastik dinamik model yardımıyla analiz etmiştir. Analizinde göçün doğurganlık ve eğitim harcamalarını etkilemesi yoluyla ekonomik büyüme ile arasında ilişki olduğunu ve kaynak ülke için kısa dönemde meydana gelen bir beyin göçü ile uzun dönemde yüksek beşeri sermaye niteliğindeki işçilerin göç etmesinin ülke ekonomisinin büyümesini olumsuz yönde etkileyeceği sonucuna ulaşmıştır.

Morley (2006) Avustralya, Kanada ve ABD için 1930-2002 dönemine ait yıllık verileri kullanarak göç ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini ARDL (Autoregressive Distributed Lag) sınır testi yaklaşımını kullanarak analiz etmiştir. Analizinde ekonomik büyüme ile göç değişkeni arasında uzun dönemli tek yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Roy ve Debnath (2011) Hindistan'ın 15 büyük eyaletinde göç ile ekonomik ve ekonomik olmayan değişkenler arasındaki ilişkiyi havuzlanmış kesit veriler yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizlerinde kişi başına gelir düzeyi ve ekonomik büyümenin göçü arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Maria ve Lazarova (2012) 130 gelişmekte olan ülkede 1990-2000 dönemine ait verileri kullanarak göç, beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi regresyon ve simülasyon analizleri yardımıyla test etmişlerdir. Analizlerinde göçün beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ile istatistiki olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca beşeri sermaye bakımından donanımlı insanların göç etmesinin göç veren ülkenin ekonomik büyümesini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Boubtane ve diğerleri (2013) 22 OECD ülkesinde 1987-2009 dönemine ait yıllık verileri kullanarak göç, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Panel VAR yöntemini kullanarak test etmişlerdir. Analizlerinde göçün ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesini olumlu işsizlik oranını ise olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Uno ve Kobayashi (2013) farklı gelir grubuna ait ülkelerde (alt, alt-orta ve üst-orta gelir grubuna ait ülkeler) iki farklı model ve dönem aralığına ait verileri kullanarak göç ve ekonomik büyüme arsındaki ilişkiyi regresyon yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizlerinde düşük gelirli ülkelerde göç ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Düşük gelirli ülkeler dışındaki ülkelerde göç ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ifade etmişlerdir.

Boubtane ve diğerleri (2014), 22 OECD ülkesi için 1986-2006 dönemine ait verileri kullanarak göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel (Panel VAR) veri analizi yöntemiyle araştırmışlardır. Çalışmalarında göçmenlerin beşeri sermaye birikimine sağladığı katkı ile ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Muratoğlu ve Muratoğlu (2016) Türkiye'den 20 OECD ülkesine 1960-2010 döneminde gerçekleşen göçün ekonomik belirleyenlerini Genişletilmiş Çekim Modelini kullanılarak

analiz etmişlerdir. Analizlerinde OECD ülkelerinin GSYH artışlarının, Türkiye'den bu ülkelere yönelen göçü artış yönünde etkilediğini, öte yandan Türkiye'nin yurt içi geliri ile göç arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu, bir başka deyişle Türkiye'nin GSYH artışının göçü azalma yönünde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Sevinç ve diğerleri (2016) Gelişmekte Olan Ülkelerde 1962-2012 dönemi için beş yıllık ortalama veriler kullanılarak göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yardımıyla test etmişlerdir. Çalışmalarında göç ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu yani gelişmekte olan ülkelere yönelik gerçekleştirilen göçün ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Altunç ve diğerleri (2017) Türkiye ekonomisinde 1985-2015 dönemine ait verileri kullanarak dış göçlerin, işsizlik, enflasyon ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini zaman serileri analizi yöntemi ile test etmişlerdir. Analizlerinde dış göçler ile ekonomik büyüme (GSYİH) arasında çift yönlü Granger nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Göv ve Dürrü (2017) 7 OECD üyesi ülkenin 2000-2016 dönemine ait yıllık verilerini kullanarak göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen panel nedensellik testi yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizlerinde göç değişkeni olarak (IMG); yabancı ülkede doğmuş hedef ülkeye sonradan giden göçmen nüfusun %'si olarak yabancı ülke doğumluların istihdam oranını (%), ekonomik büyüme değişkeni olarak (GDP) da, kişibaşı gayri safi yurtiçi hasıladaki yıllık büyüme oranını kullanmışlardır. Analizlerinin sonucunda, göçten ekonomik büyümeye olmak üzere tek yönlü bir panel Granger nedensellik ilişkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Noja ve diğerleri (2018) Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde iki döneme ait verileri kullanarak (2000-2015 ve 2000-2019 dönemi) göç ile iktisadi kalkınma arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yardımıyla araştırmışlardır. Araştırmalarında göç ile kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varolduğu sonucuna varmışlardır.

Göç ve ekonomik büyüme arasındaki ampirik literatür incelendiğinde araştırmaya konu olan ülke ya da ülke grubuna göre iki değişken arasındaki ilişkinin durumunun farklı sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu nedenledir ki iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ile ilgili kesin bir yargı yoktur. Ancak literatürden çıkartılacak en genel geçer bilgi beşeri sermaye bakımından donanımı yüksek olan göçün ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesini arttırdığıdır.

2. Veri ve Model

Ekonometrik analizde seçilmiş 25 OECD ülkesine[13] gerçekleştirilen göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ekonometrik analizde bağımlı değişken olarak ekonomik büyüme kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise göç ve enflasyon (TÜFE) modele dahil edilmiştir.

Ekonometrik analiz periyodu, [2000–2016] dönemini kapsamaktadır. Analizde yıllık veriler kullanılmıştır. Ekonometrik analiz dönemine ait verilere iki kaynaktan ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme verisi Dünya Bankası'nın (World Bank) Dünya Gelişme Göstergeleri (World Development Indicators) veri tabanından, göç ve enflasyon (TÜFE) verileri ise OECD (Organization for Economic Cooperation and Development -İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)'nin veri tabanından temin edilmiştir.

[13] Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir.

Ekonometrik analizlerde kullanılan veriler, verilerin simgeleri ve değişkenlere ait açıklamalar Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Ekonometrik Analizde Kullanılan Değişkenler

Simgesi	Değişkenin Adı	Değişkenlere İlişkin Açıklamalar
EB	Ekonomik büyüme	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'da reel yıllık % değişimi ifade etmektedir.
GÖÇ	Göç	Kişi sayısını ifade ettiğinden logaritması alınmıştır.
ENF	Enflasyon	Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)'ni temsil etmektedir.

Seçilmiş 25 OECD ülkesinde göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmek için model aşağıdaki gibi kurulmuştur;

$$EBt = \beta_0 + \beta_1 GÖÇ_t + \beta_2 ENF_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Modelde kullanılan değişkenlerin kısaltmaları ve temsil ettikleri değişkenlerin ismi; EB: Ekonomik Büyüme, GÖÇ: Göç, ENF: Enflasyon ve εt kavramı ise hata terimlerini göstermektedir.

Tablo 2, çalışmada kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri göstermektedir.

Tablo 2. Ekonometrik Analizde Kullanılan Değişkenler

	EB	GÖÇ	ENF
Ortalama	2.073843	11.52412	1.923608
Medyan	2.094273	11.52636	2.000000
Maksimum	25.55727	14.51675	9.491560
Minimum	-8.269037	8.349248	-4.478103
Std. Sapma	2.611209	1.261614	1.445050
Gözlem Sayısı	425	425	425

Tablo 3, modeli oluşturan değişkenlerin korelasyon matrisini göstermektedir. Tablo 3'e göre, göç ve ekonomik büyüme arasında negatif; enflasyon ve ekonomik büyüme arasında ise pozitif yönlü ilişki mevcuttur.

Tablo 3. Değişkenlere Ait Korelasyonlar

	EB	GÖÇ	ENF
EB	1.000000	-0.114664	0.143649
GÖÇ	-0.114664	1.000000	-0.177393
ENF	0.143649	-0.177393	1.000000

3. Yöntem ve Bulgular

Çalışmada zaman serisi ve yatay kesit tekniklerine karşın önemli avantajlara sahip olan panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu analizin en önemli özelliği zaman serileri ile yatay kesit serilerini bir araya getirerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip bir veri setinin oluşturulmasına olanak tanımasıdır. Böylece panel veri modellerinde gözlem sayısı oldukça artmaktadır. Gözlem sayısının yüksek olması serbestlik derecesini yükseltmekte ve açıklayıcı değişkenler arasında yüksek derecede doğrusal ilişki bulunma olasılığını azaltmaktadır. Bu

nedenle panel veri yöntemi daha güvenilir ekonometrik tahminlerin yapılabilmesine olanak sağlamaktadır (Hsiao, 2003).

Çalışmada eğim katsayıları ve nedensel ilişkilerin varlıkları incelenmeden önce paneli oluşturan kesitler arasında bağımlılığın olup olmadığı araştırılmıştır. Buradan çıkan sonuç, uygulanacak birim kök sınamalarının kuşak derecesinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Çalışmada yatay kesit bağımlılığının dikkate alınıp alınmaması gerektiğine, Pesaran (2004)'ın LM testi sonucunda karar verilmiştir.

Tablo 4, denklem (1) için Pesaran (2004)'ın LM testi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 4'te sunulan bulgulara göre, her üç değişken için de test istatistiklerinin olasılık değeri 0.05 anlamlılık düzeyinden daha küçük olduğu için yatay kesit bağımlılığının olmadığını belirten sıfır hipotezi reddedilmektedir.

Tablo 4. Pesaran (2004)'ın LM Testi

Değişken	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
EB	11,829	0,000
GÖÇ	2,354	0,000
ENF	6,605	0,000

Bu durumda serilerin birim kök özellikleri araştırılırken yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci kuşak panel birim kök testlerinden olan Hadri-Kurozumi (2012)'nin metodolojisinden yararlanılacaktır. Bu test, hem yatay kesit bağımlılığına hem de otokorelasyona izin vermektedir. Tablo 5, Hadri-Kurozumi (2012)'nin panel durağanlık testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5. Hadri-Kurozumi (2012)'nin Panel Durağanlık Testi

Değişken	Z_A^{SPC} Test İstatistiği	Olasılık Değeri
EB	-1,136	0,87
GÖÇ	-2,955	0,99
ENF	-2,344	0,99

Tablo 5'e göre, paneli oluşturan serilerin durağan olduğunu belirten yokluk hipotezi 0.01 anlamlılık seviyesinde reddedilememektedir. Dolayısıyla modeli oluşturan bütün serilerin durağan olduğu sonucuna varılmaktadır.

Denklem 1'deki eğim katsayılarının tahmininde Panel En Küçük Kareler yöntemi kullanılmıştır. En basit şekliyle bir panel veri regresyon modeli aşağıdaki gibi gösterilebilir (Tüzüntürk, 2007: 3-4):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta.X_{it} + \varepsilon_{it} \quad , \text{i=1,2,…,N ; t=1,2,…, T} \qquad (2)$$

Modelde, i firma, hane, ülke gibi bireyselleri; t ise zaman boyutunu ifade etmektedir. Panel veri analizinde kullanılan modeli, havuzlanmış (pooled) veri analizinde kullanılan modelden ayıran, bireysel etkiler olarak adlandırılan α_i'lerin varlığıdır. Denklem (2)'deki mevcut α_i'ler bireylere özgü faktörler olup, yatay kesitten yatay kesite değişip, zaman içinde sabit olarak varsayılan gözlemlenemeyen heterojeniteyi ifade etmektedir.

Çalışmada eğim katsayılarının her bir ülke için homojen mi yoksa heterojen mi olduğu, Pesaran ve Yamagata (2008)'nın delta testleri aracılığıyla araştırılmıştır. Tablo 6'ya göre delta ve düzeltilmiş delta test istatistiklerinin olasılık değerleri 0.05 anlamlılık düzeyinden büyük

olduğu için eğim katsayılarının homojen olduğunu savunan sıfır hipotezi reddedilememektedir.

Tablo 6. Pesaran ve Yamagata (2008)'nın Homojenlik Testi

Değişken	**$EBt = \beta_0 + \beta_1 GÖÇ_t + \beta_2 ENF_t + \varepsilon_t$**	
	Test istatistiği	**Olasılık değeri**
delta_tilde	0,554	0,290
Düzeltilmiş_delta_tilde	0,628	0,265

Çalışmada yatay kesit bağımlılığı ve eğim katsayılarının homojenlikleri araştırıldıktan sonra değişkenler arasındaki olası nedensel ilişkilerin varlığı, yatay kesit bağımlılığı ya da bağımsızlığı durumunda etkin sonuçlara ulaşılan panel nedensellik testi olan Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen metodoloji ile araştırılmıştır. Bu test Granger nedensellik testi ile benzerlik göstermek ile birlikte (yatay kesit birimleri için hesaplanmış olan her bir Wald test istatistiğinin ortalamasını almaktadır) eşbütünleşik ilişkinin varlığı ya da yokluğu durumunda dahi etkin sonuçlar verebilmektedir. Yokluk hipotezi değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını iddia eden testin $\tilde{Z}_N^{HnC}$ test istatistiğine ve olasılık değerlerine ilişkin bulguları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Dumitrescu ve Hurlin (2012)'nin Panel Nedensellik Testi

Nedenselliğin Yönü	**$\tilde{Z}_N^{HnC}$ Test İstatistiği**	**Olasılık Değeri**
EB ≠> GÖÇ	1,85	0,07
GÖÇ ≠> EB	1,83	0,07
EB ≠> ENF	3,33	0,00
ENF ≠> EB	14,53	0,00
GÖÇ ≠> ENF	2,50	0,01
ENF ≠> GÖÇ	0,93	0,25

Tablo 7'ye göre enflasyon ve göç ile ekonomik büyüme arasındaki ikili nedensel ilişkiler incelendiğinde çift yönlü nedensel ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Yani hem enflasyon hem de göç, ekonomik büyümenin nedeni iken, ekonomik büyüme de hem enflasyonun hem de göçün Granger nedenidir. Enflasyon ile göç değişkeni için hesaplanan test istatistiğinin olasılık değeri ise sadece nedenselliğin yönü göçten enflasyona doğru iken anlamlıdır.

Mevcut nedensel ilişkilerin ardından Denklem (1)'deki eğim katsayıları, değişkenler arasındaki yatay kesit bağımlılıkları zaman ortalamalarından arındırılarak Panel En Küçük Kareler aracılığıyla tahmin edilmiştir. Tahmin sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Eğim Katsayılarının Tahmini

Bağımlı Değişken: EB				
Değişken	**Katsayı**	**Std. Hata**	**t-istatistiği**	**Olasılık Değeri**
GOC	-0.190580	0.100889	-1.888998	0.0596
C	3.827567	1.210801	3.161187	0.0017
ENF	0.230058	0.088082	2.611850	0.0093

Tablo 8'de sunulan bulgulara göre, göç değişkeni ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak 0.10 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü bir etki yaratırken, enflasyon ise istatistiksel olarak 0.01 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü bir etki yaratmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Ekonomik büyüme ve kalkınma; gelişmiş, gelişmekte olan ve azgelişmiş tüm ülkeler için çok önemli bir hedef olmakla birlikte büyüme ve kalkınmanın bileşenleri geçmişten bu yana birçok araştırmacı ve politikacı için en önemli sorulardan biri haline gelmiştir. Buradan hareketle, göç-büyüme ilişkisi de birçok teori ve teorisyen tarafından ele alınmıştır. Göç, göç alan ülkenin ekonomik büyümesini göç eden kişi ya da grupların niteliğine göre etkilemektedir. Bu bağlamda çalışmada seçilmiş 25 OECD ülkesinde alınan göçün ekonomik büyüme ile ilişkisi panel veri yöntemi araştırılmıştır. Yapılan panel nedensellik testi sonuçları ilgili ülkelerde ekonomik büyüme ve göç arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olduğunu, buna ek olarak kontrol değişkeni olarak modele eklenen enflasyon değişkeninin de göçten enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi göç ile etkileşimini göstermektedir. Buna ek olarak tahmin edilen panel EKK denkleminde ekonomik büyüme katsayısının istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretli olarak hesaplanması bu ülkelerde alınan göç artışının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Analiz ile ulaşılan bu sonuçlar göçün OECD ülkelerinde hem fiyatlar genel düzeyinin aktarımı ile hem direkt olarak ekonomik büyümeyi azaltıcı etki yarattığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç göçün, göç alan ülkede kaynak dağılımını olumsuz etkilediği ve bu yolla ekonomik büyümeyi azalttığı yönündeki görüşü desteklemektedir. Bu bağlamda, seçilen OECD ülkelerinde alınan göçün beşeri sermaye düzeyi düşük bir yapıda olduğu yönünde bir tahmin yapma imkanı doğmaktadır.

Kaynakça

Akıllı, H., Dirikoç, A., 2015. "Uydu Kent Nevşehir'de Göç Çocukları", İdealkent, Sayı:17, 252-269.

Altunç, Ömer F., Uçan, O., Akyıldız, A., 2017. "Dış Göçlerin Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz (1985-2015)", Researcher: Social Science Studies, Cilt 5, Sayı 8, 197-212.

Boubtane, E., Coulibaly, D., Rault,C., 2013. "Immigration, Growth, and Unemployment: Panel VAR Evidence from OECD Countries", Review of Labour Economics and Industrial Relations, Volume: 27, Issue:4, 399-420.

Boubtane, E., Dumont, J.-C., Rault, C., 2014. "Immigration and Economic Growth in the OECD Countries: 1986-2006", IZA Discussion Paper Series, WorkingPaper No:8681, Germany.

Chen, H.-J., 2006. "International Migration and Economic Growth: A Source Country Perspective", J Popul Econ, 19, 725–748.

Dolado, J., Goria, A., Ichino, A., 1994. "Immigration, Human Capital and Growth in the Host Country: Evidence from Pooled Country Data", Journal of Population Economics, Volume:7, 193-215.

Dumitrescu, E.-I., Hurlin, C., 2012. "Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels", Economic Modelling, 29(4), 1450-1460.

Feridun, M., 2005. "Investigating The Economic Impact Of Immigration On The Host Country: The Case Of Norway", Prague Economic Papers, 4, 350-362.

Göv, A., Dürrü, Z., 2017. "Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz", Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi-Internatıonal Journal Of Economıc Studıes, Cilt:3, Sayı:4, 491-502.

Hadri, K., Kurozumi, E., 2012. "A Simple Panel Stationarity Test in the Presence of Serial Correlation and a Common Factor", Economics Letters, 115, 31–34.

Hsiao, C., 2003. Analysis Of Panel Data, Cambridge: Cambridge University Press.

Maria, Corrado D., Lazarova, E. A., 2012. "Migration, Human Capital Formation, and Growth: An Empirical Investigation", World Development, Volume:40, No:5, 938–955.

Morley, B., 2006. "Causality Between Economic Growth and Immigration: An ARDL Bounds Testing Approach", Economics Letters, Volume:90, Issue:1, 72–76.

Muratoğlu, G., Muratoğlu, Y., 2016. "1960-2010 Döneminde Türkiye'den OECD Ülkelerine Gerçekleşen Göçün Çekim Modeli ile Analizi", Bulletin of Economic Theory and Analysis, 1(1), 51-69.

Noja, Gratiela G., Cristea, Simona ., Yüksel, A., Pânzaru, C., Dracea, Raluca M., 2018. "Migrants' Role in Enhancing the Economic Development of Host Countries: Empirical Evidence from Europe", Sustainability, 10, 894, 1-32.

Organisation for Economic Co-operationand Development (OECD), 2018. "OECD Data", https:// data.oecd.org/, Erişim Tarihi (08.08.2018).

Pesaran, M. H., 2004. "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels", Cambridge Working Papers in Economics, No 435, University of Cambridge, 1-39.

Pesaran, M. H., Yamagata, T., 2008. "Testing slope homogeneity in large panels", Journal of Econometrics, 142, 50–93.

Roy, N., Debnath, A., 2011. "Impact of Migration on Economic Development: A Study of some selected State", International Conference on Social Science and Humanity, IPEDR, Volume:5, Singapore,, 198-202.

Sevinç, H., Bozkurt, E., Künü, S., Sevinç, Demet E., 2016. "Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz", International Conference On Eurasian Economies, 398-403.

Tüzüntürk, S., 2007. "Panel Veri Modellerinin Tahmininde Parametre Heterojenliğinin Önemi: Geleneksel Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama", İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:21, Sayı:2, 1-14.

Uno, K., Kobayashi, S., 2013. "The Effect to the Economic Growth by the Labor Migration: From the View point of the Stock of the Human Capital", 国際関係論叢第 2 巻第1号, 31-48.

Walz, U., 1992. "On the Growth (rate) Effects of Migration", Tübinge Diskussionsbeiträge, No. 24, 1-21.

World Bank (WB), 2018. "Data Bank: World Development Indicators", http://databank.world bank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators, Erişim Tarihi (18.07. 2018).

MİKRO KREDİ VE KOSGEB DESTEKLERİNİN İÇ GÖÇ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Demet TEZE[14]

ÖZET

Göç olgusu, büyüme ve gelişme ekonomisi literatüründe insan sermayesine yapılan bir yatırım olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'deki toplumsal yapının oluşmasında iç göçlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Fiziksel olarak göç hareketinde bulunan birey, göçün kendisine sağlayacağı fayda ve maliyet analizini yaparak rasyonel karar verebilecek durumdadır. Göç olgusuna ilişkin yapılan çalışmalarda göç kararının verilmesinde birçok etkenin belirleyici olduğu ileri sürülmüştür. Bunlar;

- Kırsal alanlardaki işsizlik,
- Deprem, sel, heyelan ve kuraklık gibi doğal afetler,
- Yaşanılan bölgedeki güvenlik sorunları,
- Doğurganlık oranının yüksek olduğu kırsal kesimlerdeki tarımsal toprak yetersizliği,
- Orta ve üst gelir grupları için kentlerdeki sosyal ve kültürel hizmet olanakları,
- Kırsal kesimdeki eğitim imkanlarının kentlere oranla daha kısıtlı olması.

Göç kararı verilirken genelde göç alan ve göç veren yerler arasındaki istihdam imkânı ve ekonomik beklentiye ilişkin veriler daha çok etkili olmaktadır.

Türkiye'de ve uluslararası boyutta Grameen Bank, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ve Mikro Ekonomik Destek İşletmesi (MAYA) gibi sivil toplum kuruluşları yeni istihdam olanaklarına destek sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Çalışmada esas alınan mikro kredi ve KOSGEB desteklerinde amaç; ekonomik hayata katkı sağlamak isteyen ve işsiz olan bireylerden yeni iş kuracak olanlara ya da mevcut işini geliştirmek isteyenlere düşük faiz oranlarıyla ve teminatsız fon sağlamaktır. İstihdamın etkisiyle bahse konu fon desteklerinin sağlandığı bölgelere göç hareketleri gerçekleşmektedir. Todaro (1969) ve Harris (1970) gelişmekte olan ülke ekonomilerinde köyden kente göçlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmış ve kurdukları modelde köy ve şehir arasındaki gelir seviyesinde oluşan farkın gelir beklentisi olarak dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yaptıkları çalışmada gelir beklentisi, köyden şehre göç edenlerin şehirde iş sahibi olabilme ihtimali ile ilişkilidir. Göç edilen şehirde işsizlik oranı yüksekse iş imkânı düşük olacağından yüksek gelir beklentisi de düşük olacaktır. Yani göçler sadece gelir farklılıklarından değil, aynı zamanda işsizlik oranlarına bağlı olarak da değişim göstermektedir. Araştırmanın amacı, mikro kredi uygulamaları ve KOSGEB destek programlarının istihdam üzerine etkisinden hareket ederek iç göç üzerindeki etkilerini incelemektir. Literatür taraması yapıldığında mikro kredi ve KOSGEB tarafından verilen destek kredilerinin istihdam üzerinde pozitif yönde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. İç göç, istihdam, verilen mikro kredi tutarları ve KOSGEB tutarlarının değişken olarak ele alındığı bir model kurularak, söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi için ampirik çalışma yapılacaktır. Ekonometrik çalışma sonucunda mikro kredi ve KOSGEB desteklerinin iç göç üzerinde pozitif etkisinin olacağı sonucuna ulaşılması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İç Göç, Mikro Kredi, KOSGEB, İstihdam.

[14]Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, demetteze@hotmail.com

THE EFFECT OF MICRO-CREDIT AND KOSGEB SUPPORTS ON INTERNAL MIGRATION

ABSTRACT

The phenomenon of migration is considered as an investment in human capital in the literature of growth and development economics.The formation of the social structure in Turkey it is possible to say that effective internal migration. The individual who is physically in the migration movement is able to make rational decisions by making a cost and benefit analysis that will be provided by the migration itself. In the studies on migration, it has been suggested that many factors are determinative in the decision of immigration. These;

- Unemployment in rural areas,
- Natural disasters such as earthquakes, floods, landslides and droughts,
- Security issues in the area of residence,
- Agricultural land shortage in rural areas where fertility rate is high,
- Social and cultural services in cities for middle and upper income groups,
- The educational opportunities in rural areas are more limited compared to cities.

The data regarding employment opportunities and economic expectation are more effective when migrating to the country.

Turkey and the international level of Grameen Bank, Women's Work Foundation (KEDV) and Economic Support Micro Enterprise (MAYA) are established as non-governmental organizations to provide assistance for new employment opportunities. The purpose of the microcredit and KOSGEB supports is; to provide low interest rates and unsecured funding to those who are willing to contribute to economic life and those who will start a new business or who want to develop their current job. With the effect of employment, migration movements take place in the regions where these fund supports are provided. Todaro (1969) and Harris (1970) investigated the impacts of migration from rural to urban areas in developing economies on economic growth and suggested that the difference in income level between village and city should be taken into consideration as income expectation. In their study, income expectancy is related to the possibility of migrants from the village to the city. If the unemployment rate in the migrated city is high, the expectation of high income will be low as job opportunities will be low. In other words, migration varies not only from income differences but also from unemployment rates. The aim of the study is to examine the effects of micro credit applications and KOSGEB support programs on internal migration by acting on their impact on employment. When the literature review is done, it is concluded that the support credits provided by micro credit and KOSGEB have a positive effect on employment. An empirical study will be conducted to determine the relationship between internal variables, employment, microcredit amounts and KOSGEB. As a result of econometric study, it is expected that micro credit and KOSGEB support will have a positive effect on internal migration.

Key Words: Internal Migration, Micro Credit, KOSGEB, Employment.

GİRİŞ

Göç; çeşitli nedenlerle bölgelerarası ya da ülkelerarası nitelikte gerçekleşen fiziksel hareketler olarak tanımlanmaktadır. İç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Göç olgusunun ortaya çıkış nedenleri, oluş biçimleri ve yoğunluğu farklılıklar göstermekle birlikte, insanların bir yerden başka bir yere hareketi, yer değiştirme eylemi hem terk edilen yer, hem gelinen yeni yer ve hem de göç edenler üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Göç hareketlerinin birçok nedenleri bulunmakla beraber, ekonomik nedenler göç kararı verilirken dikkate alınan en önemli kriterlerden birisidir. Özellikle kırsal kesimlerdeki hızlı nüfus artışı nedeniyle tarım topraklarının yetersizleşmesi, kırsal kesim ile kentlerdeki gelir seviyesi farklılıkları ve kentlerdeki istihdam olanakları bu kriterler arasında en öncelikli olanlarıdır. Yoksullukla mücadele edebilmek amacıyla ve gelir seviyesi düşük bireylere bulundukları yeri terk etmeden iş ve gelir sahibi olabilme şansı tanıyan girişimcilere destek olarak verilebilen Mikro Kredi ve KOSGEB Destekleri bu çalışmada incelenmiştir.

Özellikle kadın girişimcilere verilen mikro krediler, bankacılık sektöründe aranan teminat ve kefalet şartlarının aranmaması önemli bir kolaylık olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde neredeyse her ilde temsilciliklerinin bulunması da girişimcilerin ihtiyacı olan başlangıç sermayesini alarak bulunduğu yerde bir iş kurmasını sağlamakta ve kentlere göç etmesini engellemektedir.

Çalışmada iç göç ile ilişkisi incelenen diğer değişken KOSGEB destekleridir. Girişimcilik arttıkça istihdam problemleri ve ekonomik kalkınmadaki sorunlara çözüm bulunacağından KOSGEB Destekleri' ne önem verilmektedir. Temel hedefi yeni işletmelerin açılmasına teşvik etmek ve girişimciyi eğitimsel ve mali anlamda desteklemektir. Mikro, küçük ve orta ölçekli firmalara destek olarak verilmektedir. Mikro kredide olduğu gibi KOSGEB desteklerinde de amaç, göçü engellemek ve girişimcinin bulunduğu yere yatırım yapmasını sağlayarak ekonomik kalkınmaya destek olmaktadır.

Söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin ekonometrik yöntemle incelendiği çalışmanın ilk bölümünde göç olgusu, göçün tarihsel süreci, nedenleri ve türleri ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde, göçün nedenleri ve ilişkili olduğu kavramlara ilişkin ekonomi literatüründe yapılmış olan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

Mikro kredi desteklerine ilişkin tanım ve tarihsel süreç ikinci bölümde açıklanmış olup, Türkiye'de bu konuda hizmet veren kuruluşlar belirtilmiştir. Analiz kısmında kullanılacak olan mikro kredilerin il bazında verileri, Türkiye Grameen Mikro Finans Programı kapsamında hizmet veren kuruluştan temin edilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

İç göç üzerindeki etkileri incelenen bir diğer kavram olan KOSGEB destekleri çalışmanın üçüncü bölümünde açıklanmıştır. Bahse konu desteklerin türü, amacı ve girişimcilere olan faydaları ile desteklerden faydalanmak isteyecek girişimcilerin kurum tarafından belirlenen kriterleri hakkında bilgi verilmiştir. Analizde kullanılan KOSGEB desteklerinin il bazında verileri KOSGEB Müdürlüğü'nden temin edilen raporlardan ve faaliyet raporlarından aktarılmıştır.

Çalışmanın son kısmında Türkiye'de büyükşehir belediyesi olan 30 ile ait 2015-2017 dönemi yıllık verileri kullanılarak mikro kredi ve KOSGEB desteklerinin iç göç üzerindeki etkisi Panel Veri Modeli ile analiz edilmiştir. Ampirik sonuçlara göre mikro krediler ile iç göç

arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş olmasına karşın, KOSGEB destekleri ile iç göç hareketleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

1. GÖÇ NEDİR?

Göç genel anlamıyla, üretim faktörleri içerisinde yer alan emek faktörünün coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Çelik 2005: 167).

Bölgesel ya da ülkeler arasındaki fiziksel olarak yer değiştirme nedeniyle toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi olarak yapısal anlamda değişmesi ile sonuçlanmasına neden bir süreçtir (Özer 2004: 11).

Göçün dört farklı türü bulunmaktadır. Bunlar;

- İlkel Göç: İlkel çağlarda yaşayan insanların karşılaştıkları doğal afetler nedeniyle yapmış oldukları göç hareketlerini ifade etmektedir. Bu göç şeklinde doğal olaylar itici faktör olarak işlev görmektedir.
- Zorlama İle Yapılan Göçler: Sosyal yapının itici faktör olarak işlev gördüğü göç hareketidir. Kontrolün çok az bir kısmının toplumsal grubun elinde olduğu türü ve tüm kontrolün toplumsal grupta olduğu türü vardır.
- Serbest Göç: Bir grubu temsil eden çoğunluk anlayışından çok bireysel arayışlar ile bireylerin kendi başına göç hareketi kararını verdikleri göç türüdür.
- Kitlesel Göçler: Serbest göç ile başka bir ülkeye veya bölgeye göç edenlerin geldikleri yer ile kurdukları iletişim sonrasında göç edenlerin sayısında bir artış yaşanmasıyla bireysel olan göç hareketinin kitlesel boyuta taşındığı göç türüdür (Yalçın 2004: 14 - 16).

1.1. GÖÇÜN NEDENLERİ

Göç olgusu başlangıçta birey ile başlamakta olup zamanla toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Kendi isteğiyle ya da zorunlu nedenlerden dolayı bireyin göç etmesi aynı zamanda toplumsal bir olgudur. Bireylerin bir yerden başka bir yere fiziksel olarak göç hareketinde bulunmasına neden olan birçok etken bulunmaktadır. Bunlar (Çelik 2007: 88);

- Kırsal alanlardaki işsizlik,
- Deprem, sel, heyelan ve kuraklık gibi doğal afetler,
- Bireyin yaşadığı yerdeki güvenlik sorunları,
- Kırsal bölgelerde doğurganlık oranının yüksek olması nedeniyle artan nüfusa karşılık bu yerlerdeki tarımsal toprakların yetersiz olması,
- Göç eden bireylerden orta ve üst gelire sahip olanlar için kentsel alanlardaki mevcut sosyal ve kültürel imkânların bulunması,
- Kırsal bölgelerdeki eğitim imkanlarının kentlerden daha kısıtla olması,
- Kentlerdeki ekonomik imkânların kırsal alanlardan daha fazla (Yamak ve Yamak, 1999: 23-24).

Göç sürecinin bölgesel ya da ülkeler arası olması durumuna göre göçler iç ve dış göçler olmak üzere de sınıflandırılmaktadır. İç göç, bir ülkede yaşayan bireylerin yine aynı ülke sınırları içerisinde bulunan bir bölgeden diğer bir bölgeye yapmış olduğu göç hareketidir. Dış göç ise farklı iki ülke arasında yapılan göç hareketidir (Özer 2004: 11).

1.2. İÇ GÖÇÜN TARİHSEL SÜRECİ

Büyüme-gelişme ekonomisi ve çalışma ekonomisi literatürlerine göre göç hareketleri insan sermayesinde değişime neden olan yatırım olarak nitelendirilmektedir. Rasyonel olarak düşünen ve bu yönde davranışlarını belirleyen bireyler gök hareketinde bulunmadan önce göç getiri ve maliyetlerinde karşılaştırma yaparak karar vermektedirler. Buradan hareketle göçlerin daha düşük getirilerin olduğu yerlerden daha yüksek getiri sağlanan yerlere doğru olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de göç tarihine bakıldığında iç ve dış olmak üzere göç türlerinin her ikisi ile de karşılaşmak mümkündür (Koçak ve Terzi 2012: 163). Göçün toplumsal yapıda değişime neden olduğu düşüncesinden yola çıkıldığında Türkiye toplumsal yapısının oluşmasında da iç ve dış göç hareketlerinin önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür (Kazgan 1971: 313).

Türkiye'de göç olgusuna bakıldığında1920 ve 1950 yılları arasında iç göç ile daha fazla karşılaşılmaktadır. Köyde yaşayan ve tarım ile ilgilenen halkın sorunlarına çözüm yolu bularak ve köyden kente göç edenlerin sayısını azaltmak amacıyla Halk Evleri ve Köy Enstitüleri açarak göçü engelleyici politikalar benimsenmiştir.

Söz konusu dönemin aksine 1950-1980 yılları arasında ise köylerden kente göçü teşvik edici politikalar uygulanmıştır. Bu politika değişikliği ile hem kırsal hem de kentsel alanlardaki nüfus yapısal değişime uğramıştır. Bu değişimin planlı olarak gerçekleşmemiş olması nedeniyle şehirlerdeki nüfusta hızlıca artış gerçekleşmiş olup; İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin nüfuslarında çok fazla artışlar gerçekleşmiştir (Kurt, 2003: 60-66).

1.3.LİTERATÜR ÖZETİ

Ekonomik nedenlerle gerçekleşen göç hareketleri ile ilgili yapılan çalışmalarda faydasını maksimum edecek kararı alan birey esas alınmaktadır. Göç kararı alacak bireyin "akılcı" ve "razı olucu" olmak üzere iki davranış durumuna göre hareket ettiği varsayılmaktadır.

Göç olgusuna ilişkin ekonomistler tarafından yapılan çalışmalarda bireyin ve işverenin akılcı davrandığı kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre birey kendisi için maksimum faydayı sağlayacak kararı verirken eksik bilgi sahibi olduklarından uzun vadeli faydayı göz ardı edebilmektedirler. Bu nedenle karar verirken akılcı davranma durumu eleştirilmektedir. Bu yönüyle bu karar alma modeli eleştirilmektedir.

Razı olucu davranış durumu da güncel yaşama daha uygun olup, birey bu davranış modeline göre karar verirken kendisine maksimum faydayı sağlayacak seçeneği arar ve ona göre karar verir (Tekeli, 2008: 28-30).

Bu konuda literatür incelemesi yapıldığında göçe etki eden faktörler şu şekilde ifade edilmektedir;

Todaro (1969) ve Harris (1970)çalışmalarında, gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlardan kente doğru gerçekleşen göç hareketlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ele almışlardır. Yaptıkları araştırmada köy ve şehir arasındaki gelir farklılıkları üzerinde durmuşlar ve bu durumu gelir beklentisi kavramıyla açıklamışlardır. Gelir beklentisi kavramını kırsal kesimlerden kentlere göç eden bireylerin şehirlerdeki iş bulabilme olanağı ile ilişkilendirmişlerdir. Göç etmeye karar verilen şehirde iş bulabilme imkânı varsa gelir

beklentisi de yüksek olmaktadır. Kısacası göçün belirleyicisi sadece gelir farklılıkları değildir. İşsizlik oranları da göçü etkileyen etkenlerdendir.

Mitze ve Reinkowski (2010),Harris ve Todaro'nun göç modelini uygulamıştır. Çalışmada, Almanya ve 96 bölgesi ele alınmış, dönem olarak 1996-2006 yıllarındaki veriler kullanılmıştır. Söz konusu bölgeler arasındaki ücret farklılıklarının net göç üzerindeki etkilerini incelemiş, yöntem olarak dinamik panel veri modelini kullanmıştır. Analiz sonucunda göçe konu bölgeler arasındaki ücret farklılıkların net göçü artırdığı, buna rağmen işsizlik oranındaki değişimlerin net göçü olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Issah, Khan ve Sasaki (2005), Harris-Todaro'nun göç modelini Gana'ya ait 1970-1999 yılları arasındaki verilerle değerlendirmiştir. Göçe konu bölgeler arasındaki alt yapı yatırımlarındaki değişimin göç hareketinde artışa neden olduğu ve buna bağlı olarak işsizlik oranlarında artışa neden olduğunu ortaya koymuşlardır.

Banerjee (1991) ve Roberts (2001), çalışmalarında göç belirleyicilerinin gelir beklentisi ve işsizlik durumundan çok köyden kente göç eden bireylerin kendilerinden önce şehre göç etmiş olması göç kararında daha etkili bir belirleyicidir.

Kochar (2004), göç kararında bulunan bireyin eğitim seviyesinin göç edilen şehirde iş bulabilme imkânının daha yüksek olduğunu, buradan hareketle göç kararı veren bireyin eğitimi ne kadar yüksekse istihdam olanağı da o kadar fazla olacaktır.

Agesa (2001), göç etmeye karar veren bireyin beşerî sermayeye sahip olan bireyin kente göç etmesi durumunda kırsal kesime göre daha yüksek fayda elde edeceği tezini ortaya çıkarmıştır. Beşerî sermaye ne kadar çoksa kentlerde elde edilecek fayda daha fazla olacağından köyden kente göç kararında da artış olacaktır.

2. MİKRO KREDİ UYGULAMASI

Mikro kredi, ekonomide düşük gelire sahip kesimin bir iş sahibi olarak gelir elde etmesini sağlamak amacıyla başlangıç sermayesi niteliğinde verilen destek olarak ifade edilmektedir.

1970'li yıllardan itibaren dünya genelinde emek piyasasının ve refah devleti anlayışının değişime uğramasıyla sosyal politika anlayışı da değişime uğramıştır. Bu değişimle beraber devletin sınırları içerisinde yaşayan bireylere istihdam sağlayamaması nedeniyle yoksulluk sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorunun çözülebilmesi amacıyla yeni bir sosyal politika aracı olarak "girişimcilik" seçilmiştir. Yoksullukla mücadelede mikro kredi uygulamasının girişimcilik anlayışı kapsamında kullanılabileceği tespit edilmiştir (Adaman ve Bulut 2007: 244).

Yoksulluğun azaltılması adına sadece hibe şeklinde verilen yardımlar yeterli bir çözüm olmamıştır. Bu bakımdan; çalışamayacak durumda olan yaşlı, hasta ve engellilerin evlerine kadar giderek her türlü nakdi ve ayni ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğinin bir insanlık görevi olduğuna inanırken, çalışabilecek kişilere ise, küçük birer sermaye verilerek onların bir başkasına avuç açmadan kendi kendilerine gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları sağlanmalıdır. Kişisel kabiliyetlerin işe dönüştürülmesi için bir desteğe ihtiyaç doğmuştur. Bu destek de küçük bir sermaye olarak verilen mikro kredidir. Çünkü işsiz ve dar gelirlilerin sahip olmadığı en önemli unsur sermayedir. Uzun vadede işsizliğin ve fakirliğin azaltılması için yatırımların, üretimin ve ihracatın arttırılması gerektiği bilinmektedir. Ancak bu

gelişmenin yanında, uzun vadeli politikaların sonuçlarını görebilmek için mikro düzeyde uygulamalara da ihtiyaç duyulmaktadır (Mikro Kredi Bilgi Notu).

Mikro kredi sisteminde 5 kişilik grup dinamiği uygulanmakta olup, kişinin beyanı dışında evrak istenmemektedir. Mikro kredi alan mikro girişimciler için teminat ve kefalet istenmemekte, icra ve mahkemeye asla müracaat edilmemektedir. Mikro kredi uygulamasında, hiçbir varlığı olmayan dar gelirli kadınlar, mikro kredi almada diğerlerine göre daima önceliklidir. Kredinin bir insan hakkı olması, mikro kredinin temel felsefesidir. Ticari bankalar, teminat ve kefalete yani sağlanan güvenceye göre kredi verirken, mikro kredi programı ise insana mikro kredi verilmesini esas almaktadır. Ticari bankalardan kredi alırken, ne kadar fazla teminatınız varsa, o kadar fazla kredi alırsınız. Mikro kredi de ise, "ne kadar aza sahipsen, o kadar fazla önceliğin vardır" anlayışı hâkimdir. Sistemden faydalanan her bir dar gelirli, yoksulluk sınırının üzerine çıkıncaya kadar destek almaya devam eder (Mikro Kredi Bilgi Notu).

Dünyada işsizlik oranını azaltmak amacıyla çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bunlardan birisi de mikro kredi uygulamasıdır. Bu uygulama ile mesleği olmayan kadınların bir gelir elde etmek amacıyla yapacakları iş için ihtiyacı olan sermaye verilmektedir. Dünyada 40 yıldır uygulanan bu sistem ülkemizde 2000'li yılların başlarında uygulanmaya başlamıştır.

Mikro kredi ilk defa 1976 yılında Muhammed Yunus tarafından geliştirilmiştir. Bangladeş'te küçük miktarlarda bambu üretimi yapan üreticilerin tefeciler tarafından sömürülmesi sonucunda ilk mikro finansman biçimini ortaya çıkarmıştır. Muhammed Yunus kendi cebinden 6 dolarlık kredi vererek bu uygulamayı başlatmıştır. Mikro finansman uygulaması zamanla Grameen Bank örneğine dönüşmüştür. Grameen Bank aracılığıyla imkânlar dahilinde iş sahibi olmak amacıyla özellikle yoksul kadınlara kredi desteği sağlanması amaçlanmıştır. Kredi ilişkisi kurulurken herhangi bir hukuki sözleşmeye dayandırılmamakta ve teminat alınmadan kredi ilişkisi kurulmaktadır. Mikro kredi uygulaması süreklilik arz eden ve sürekli kendini yenileyerek büyüten uluslararası boyuta ulaşmış bir sistem haline dönüşmüştür (Mikro Kredi Bilgi Notu).

Türkiye'de Halk Bankasının küçük esnafa verdiği düşük faizli destekleme kredileri ile Ziraat Bankası'nın düşük gelirli çiftçilere sağladığı sübvansiyonlu krediler mikro finansa benzer uygulamalardır. Bunun yanı sıra çeşitli kooperatif ve meslek sandıkları da mikro finans benzeri uygulamaları gerçekleştirmişlerdir (Mikro Kredi Bilgi Notu).

Türkiye'de mikro finansı tam anlamıyla uygulayan ilk sivil toplum kuruluşu Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)'dır. 1995–1997 yıllarında İstanbul'da yoksul semtlerde yaşayan 100 kadının iş yapması amacıyla küçük miktarda kredi desteği sağlamıştır. Verdiği kredilerde %98 oranında geri ödeme sağlanmıştır. 2002 yılında mikro kredi uygulamasında bulunmak için ihtiyaç duyulan fon bulunmuş olup KEDV bünyesinde Mikro Ekonomik Destek İşletmesi (MAYA) kurulmuştur (http://www.kedv.org.tr)

MAYA kurumu, yeni bir iş yapmaya başlayacak olan ya da mevcut işini geliştirmek amacıyla sermaye desteğine ihtiyaç duyan kadın girişimcilere fon sağlamayı amaçlamaktadır. Kuruluşundan itibaren İstanbul, Kocaeli, Sakarya başta olmak üzere birçok ilde hizmet vermiştir. Mikro kredilerde olduğu gibi bu kurumun vermiş olduğu kredilerde de teminat şartı bulunmamakta, grup dayanışması sistemi uygulanmaktadır (Soyak 2010: 129).

Mikro kredi desteği alan kadın girişimcilerin elde ettikleri faydaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Djuraev 2008:15-17);

- Kadın girişimcilerin sermaye ihtiyaçlarını karşılayarak hem kendileri için gelir elde etmelerini sağlamakta hem de ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.
- Bankacılık sistemindeki şartlar nedeniyle banka kredi sisteminden faydalanamıyorken bu sistem ile iş hayatına katkıda bulunmalarını sağlamaktadır.
- Teminat, kefalet, icra ve dava süreci olmayan mikro kredi uygulaması sayesinde kadın girişimcilerin girişimde bulunması yönünde cesaretlenmesini sağlamaktadır.
- Bireylerin, kendi işlerini kurması ve borçlarını kendi kazancıyla ödeyebilmesi düşük gelir seviyesine sahip bireyler için hem sosyal hem de psikolojik tatmin sağlamaktadır.
- Mikro kredi verilen bireylerin mesleki tecrübe edinmelerini sağlamakta, almış oldukları eğitimlerle kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.
- Ekonomik hayata sağlamış oldukları katkılar sayesinde işsizlik ve yoksulluğun neden olduğu birçok toplumsal sorunun (hırsızlık ve kapkaççılık gibi) azalmasına yardımcı olmaktadır.
- Bankacılık kesiminden destek alamayan gelir seviyesi düşük girişimcilerin, aşırı faizlerle para desteği sağlayan yasa dışı kişi ya da kurumlardan zarar görmelerini engellemektedir.

Özetle; mikro kredi uygulaması ile kadın girişimci-mikro kredi ilişkisi; işsizliğin azaltılmasını, kırdan kente göçün engellenmesini ya da azaltılmasını, üretim gelir ve tüketimin artırılmasını sağlamaktadır (Arıkan vd. 2010:12)

Küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet ortamında ucuz işgücünün büyük kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Ülkeler ekonomik açıdan güçlenebilmek için kadınları da ekonomik sistemin bir parçası haline getirmelidirler. Bunun için kadın işgücü eğitilmeli ve bilinçlendirilmelidir (Güneş 2002: 2).

Türkiye Grameen Mikro Finans Programı ilk defa Diyarbakır'da 18 Temmuz 2003 tarihinde başlatılmış olup,63 ilde 93 şubesiyle hiçbir teminat ve kefalet istemeden karşılıklı güven esasına dayanarak hizmet vermektedir. 2 Kasım 2018 tarihli Türkiye Grameen Mikro Finans Programı Bilgi Notunda belirtildiği üzere, 31.358 aktif mikro girişimci mikro kredi kullanmaya devam etmektedir. Bugüne kadar toplam da 780.487.808 TL mikro kredi verilmiş olup, vadesi gelen mikro kredilerde %100 geri dönüş oranı sağlanmıştır. Yine aynı bilgi notunda ifade edildiği üzere; gelir seviyesi düşük olan kadın girişimcilere dağıtılan mikro kredi miktarı 789.583.956 TL olup, 175.000'den fazla dar gelirli mikro girişimciye (aileleriyle birlikte yaklaşık 700.000 kişiye) küçük bir sermaye sağlanmıştır.

3. KOSGEB DESTEKLERİ

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiyi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), ülkemizde sosyal ihtiyaçların ve ekonominin karşılanabilmesi adına orta ve küçük ölçekli işletmelerin etkisini ve sanayideki payını artırmak amacıyla kurulmuştur.

Girişimcilik arttıkça istihdam problemleri ve ekonomik kalkınmadaki sorunlara çözüm bulunacağından KOSGEB Destekleri' ne önem verilmektedir. Temel hedefi yeni işletmelerin açılmasına teşvik etmek ve girişimciyi eğitimsel ve mali anlamda desteklemektir. Bu şekilde ekonomiye dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. KOSGEB'in verdiği destekler arasında; KOBİ

proje destek programı, kredi faiz desteği, işbirliği-güç birliği destek programı, Ar-ge, genel destek programı, tematik proje destek programı, laboratuvar hizmetleri, gelişen işletmeler piyasası KOBİ destek programı yer almaktadır.

KOSGEB 2017 yılı Faaliyet Raporunda ulusal anlamdaki KOBİ'lerin kriterleri Tablo-1'deki gibidir. Tablodan da görüldüğü üzere işletmeler mikro, küçük ve orta büyüklükte işletme olarak sınıflandırılmakta olup; çalışan sayısı, yıllık ciro ve yıllık bilanço kriterlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır.

Tablo 3.1. Ulusal KOBİ Tanımı

ÖLÇEK	**ÇALIŞAN SAYISI**		**YILLIK CİRO (TL)**		**YILLIK BİLANÇO (TL)**
Mikro İşletme	<9	**ve**	≤ 1 Milyon	**veya**	≤ 1 Milyon
Küçük İşletme	10 - 49		≤ 8 Milyon		≤ 8 Milyon
Orta Büyüklükte İşletme	50 - 249		≤ 40 Milyon		≤ 40 Milyon

Kaynak: KOSGEB 2017 Faaliyet Raporu, s. 2.

KOSGEB, 2017 yılı sonu itibariyle 81 ilde 89 KOSGEB Müdürlüğü ile hizmet vermektedir. KOSGEB 2017 yılı faaliyet raporlarında da belirtildiği üzere bugüne kadar yaklaşık 130.000 girişimciye, toplam 3 trilyon TL tutarında destek sağlanmıştır. Dağıtılan KOSGEB tarafından %60,3 oranında mikro işletmelere, %23,1 oranında küçük işletmelere ve %16,1 oranında orta ölçekli işletmelere destek sağlanmıştır. Girişimcilerin bu desteklerden faydalanabilmesi için öncelikle kayıtlı işletme olması gerekmektedir.

KOSGEB desteklerinin faydalarını şu şekilde ifade etmek mümkündür;

- KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırır ve büyümelerini sağlar.
- KOBİ'lerin ihracat kapasitelerinin artmasını ve uluslararası düzeylere yükseltilmesini sağlamaktadır.
- İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi sürecinde KOBİ'lerin gözetilmesini sağlar.
- KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik kapasitelerinin geliştirilmesini sağlar.
- KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin kolaylaştırılmasını sağlar.

4. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM

Analizde kullanılan panel veri setinin zaman boyutunu oluşturan veriler 2015-2017 dönemini kapsayan 3 yıl için derlenen yıllık verilerdir. Veri setinin yatay kesit boyutunu ise İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Gaziantep ve Konya'nın yer aldığı 30 il oluşturmaktadır. İllerin seçiminde "büyükşehir belediyesi olmak" belirleyici olmuştur. Türkiye'de iç göçün nedenlerine ilişkin yapmış olduğumuz bu çalışma kapsamında modele dâhil edilen tüm değişkenler, TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre "Alt Bölgeler" olarak ele alınan il gruplarına göre derlenmiştir. Alt bölge sınıflandırması, ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerden benzer illerin belirli bir nüfus büyüklüğü de dikkate alınarak gruplanmasıyla oluşturulmaktadır.

Veriler TUİK, KOSGEB Genel Müdürlüğü ve Türkiye Grameen Mikro Finans Programı veri tabanlarından derlenmiştir. Türkiye'de mikro kredi ve KOSGEB desteklerinin iç göç üzerindeki etkisinin ampirik olarak incelendiği bu çalışmada yer alan değişkenler; net

iç göç (IG), istihdam (I), mikro kredi (MK) ve KOSGEB destekleri (KD)' dir. Değişkenlere ilişkin bölgesel bazda temin edilen veriler yazar tarafından il bazında hesaplanmıştır. Oluşturulan veri setine ait analizde Eviwes 7 ekonometri programından yararlanılmıştır.

Çalışmada kullanılan yöntem olarak panel veri analizi yöntemi tercih edilmiştir. Kesitlere ait zaman serileri veya zaman serilerine ait kesit verileri olarak tanımlanan panel veriler; firmalar, ülkeler ve hane halkı gibi birimlerden oluşan yatay kesit gözlemlerinin, zaman boyutu ile de ifade edilmesi olarak da yorumlanabilmektedir. Bu analizin en önemli üstünlüğü, zaman serileri ile yatay kesit serilerini bir araya getirerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip bir veri setinin oluşturulmasına dayanmasıdır. Dolayısıyla panel veri modellerinde oldukça artan gözlem sayısı serbestlik derecesini yükseltmekte ve açıklayıcı değişkenler arasında yüksek derecede doğrusal ilişki bulunma olasılığını azaltmaktadır. Ekonometrik analiz yaparken panel veriyi kullanmanın avantajları bulunmaktadır. Bu avantajlar şunlardır (Baltagi 2005: 4-6);

- Panel veri setleri, kapsadığı kesitlerin heterojen olduğu bilgisini içinde barındırmakta; böylece veri seti heterojenliğe karşı kontrol edilmektedir.
- Zaman serisi ve kesit veri analizlerine göre daha çok değişkenlik içerdiği için, bu verilerde çoklu bağlantı sorunuyla daha az karşılaşılmaktadır. Ayrıca, gözlem sayısının nispeten daha fazla olması nedeniyle, panel verilerle tahmin edilen modellerde serbestlik derecesi daha yüksek olmaktadır.
- Zaman serisi ve yatay kesit analizi ile kıyaslandığında panel veri analizi araştırmacıya daha geniş bir veri seti ile çalışma imkanı sunar. Bu ise daha yüksek güvenilirliğe sahip parametre tahminleri, daha yüksek serbestlik derecesi ve açıklayıcı değişkenler arasında daha düşük çoklu doğrusal bağlantı, sonuç olarak çok daha etkin ekonometrik tahminler anlamına gelmektedir.
- Panel veri analizi yatay kesit ya da zaman serisi yöntemleri ile analiz edilemeyecek olan iktisadi konularda araştırmacıya çalışma olanağı sunar. Ayrıca karmaşık yapı ve davranış içeren modellerin test edilmesinde çok başarılıdır.
- Gözlenemeyen ve kayıp olan verilerin etkisini ölçmek açısından da kontrol mekanizması işlevi görmektedir (Alus 2006: 29-30).
- Zaman serisi ve yatay kesit veri analizlerinde, bağımsız değişkenler tarafından gözlemlenemeyen birimlere ait farklı özellikler hata terimi içerisinde yer almaktadır. Panel veri analizi, söz konusu özellikleri her birim için farklı bir sabit tanımlayarak hata teriminden ayırmaktadır.
- Yeterli bir zaman uzunluğunda, değişim dinamiklerinin çalışmasında panel veri analizi yatay kesit ve zaman serisi analizlerine göre daha avantajlı bir yöntemdir (Arslan 2007: 115).
- Analiz dışında kalan değişkenler, zaman serisi ve yatay kesit verilerinin kullanıldığı durumlarda tahmin sonuçlarında sapmanın olmasına neden olur. Panel veri analizinde ise eğer birim ve zamana karşılık değişiklik göstermeyen değişkenler mevcutsa meydana çıkacak sapma panel veri kullanımıyla aşmış olacaktır.
- Panel veri kullanmanın diğer bir avantajı da; yatay kesit verisi kullanılarak yapılan tahminlerde, sadece birimler arasındaki farklılıklar incelenebilirken, panel veri kullanılarak hem birimler, hem de bir birim içerisinde zaman içerisinde meydana gelen farklılıklar birlikte incelenebilmektedir (Pazarlıoğlu ve Kiren 2003: 3). - Panel veri modelleri kantitatif (nicel) ve kalitatif (nitel) faktörlerin aynı model üzerinde

birlikte belirlenmesine imkan vermektedir. Örneğin sabit etkili panel veri modellerinde, birimler ve/veya zaman dönemleri arasındaki kalitatif faktörlerin etki farklılıkları, model spesifikasyonunda tanımlanan kukla değişkenler (birim kuklaları ve/veya zaman kuklaları) ile ölçülebilirken, kantitatif faktörlerin etki farklılıkları ise açıklayıcı değişkenlerin katsayıları ile ölçülebilmektedir (Tüzüntürk 2007: 2).

Panel veri analizinde örneklemdeki farklı zaman noktaları için bireysel gözlemler dikkate alınır ve bu da örneklemdeki her bir bireysel veri için çoklu gözlemler oluşturulmasını sağlar. En basit şekli ile bir panel veri regresyon modeli aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$y_{it}= \alpha_i+\beta x_{it}+\varepsilon_{it}, \quad i=1, 2, 3,\ldots\ldots, N \quad t=1,2,\ldots, N$

Panel veri analizinde öncelikler serilerin tesadüfi ya da sabit etkilerinin olup olmadığına karar vermek amacıyla Hausman Testi ile analiz yapılmıştır. Sabit(FEM) ve tesadüfi modeller (REM) arasındaki en belirgin fark, birim etkisinin bağımsız değişkenlerle ilişkili olup olmadığıdır.

Hausman Testi; birim etki dolayısıyla hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasında ilişki olup olmadığını, yani tesadüfi (REM) etkili modelin uygun olup olmadığını ölçer. Eğer hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasında ilişki yoksa tesadüfi etkili model geçerlidir. Söz konusu analizin hipotezleri şu şekildedir;

H_0: Açıklayıcı değişkenler ve birim (spesifik) etki arasında korelasyon yoktur şeklindedir. Bu durumda her iki tahminci de tutarlı olduğundan sabit ve tesadüfi etkiler tahmincileri arasındaki farkın çok küçük olacağı beklenmektedir. Tesadüfi etkiler tahmincisi daha etkin olduğundan kullanımı uygun olacaktır.

Alternatif hipotez;

H_1: Açıklayıcı değişkenler ile birim (spesifik) etki arasında korelasyon vardır şeklinde kurulur. Bu durumda tesadüfi etkiler tahmincisi sapmalıdır ve tahminciler arasındaki farkın büyük olacağı beklenir. Dolayısıyla sabit etkiler modeli tutarlı olduğundan tercih edilmelidir.

Hausman testi sabit etkiler ile açıklayıcı değişkenin ilişkisiz olduğu bilgisini verirse daha etkin bir tahminci olarak rastsal etkilerin kullanılmasının yolu açılmış olur. Hausman testinde eğer sıfır hipotezi reddedilir ise, tesadüfi etkiler modelinin kullanımının daha uygun olacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 4.1. Hausmann Test Sonuçları

Test Summary	Ki kare istatistiği	Ki kare serbestlik derecesi	Olasılık
Cross-section random	0.770058	3	0.8566

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Hausman Test ölçüm sonuçları Tablo-4.1'de gösterilmiş olup, Ki-kare değerinin tablo değeri 6.635'tir. Buna göre Hausman test istatistiği ile hesaplanan ki-kare değeri olan 0,770058 tablo değeri 6.63'ten küçük olduğu için sıfır hipotezi kabul edilir ve rassal etkiler modelinin geçerli

olduğu sonucuna varılır. Ayrıca Hausmann test sonuçlarına göre test istatistiğinin olasılık değeri 0,8566 > 0.05 anlamlılık düzeyidir. Olasılık değeri, anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Bu durumda modeli rastsal etki ile tahmin etmek gereklidir. Rastsal etki tahmin sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.2. Panel Veri Test Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
C	32441.84	41711.47	0.777768	0.4399
I?	-0.049336	0.056479	-0.873534	0.3860
MK?	-0.000861	0.000938	-0.918617	0.3622
KD?	0.000781	0.000262	2.976757	0.0043

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tabloda rastsal etki modeli ile yapılan panel veri analizi sonuçlarına göre istihdam ve mikro kredi değişkenlerine ait olasılık değerleri 0.05 anlamlılık düzeyine göre büyük olduğu için bu değişkenlerin iç göç üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

KOSGEB destekleri değişkeninin olasılık değeri 0.05 anlamlılık düzeyinden küçük olması nedeniyle istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu hipotez gereğince, KOSGEB desteklerinin iç göç üzerinde anlamlı etkisinden söz edilebilmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de iç göçlerin artmasındaki önemli nedenlerin başında hızlı nüfus artışı ve tarımdaki makineleşme gelmektedir. Tarımda makineleşmenin artışıyla birlikte beşeri sermayeye olan ihtiyaç ortadan kalkmış ve iş imkanı bulamayan bireyler sanayileşmenin gerçekleşmeye çalıştığı şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Şehirlerdeki sosyal ve kültürel alanlardaki yenilikler, eğitim fırsatları ve ekonomik imkanlar kırsal kesimlerden kentlere göç hareketlerini artıran nedenlerden bazılarıdır.

Türkiye'de işsizlik sorununa çözüm bulmak amacıyla istihdam geliştirici uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bunlardan en önemlileri Türkiye Grameen Bank tarafından özellikle kadın girişimcilere emek yoğun üretimlerinde kullanmak üzere vermiş oldukları mikro finans kredileridir.

Buna ek olarak yine küçük ve orta ölçekli (KOBİ) işletmelere yeni iş kurmak, mevcut işini geliştirmek, mesleki tecrübesini artırmak amacıyla eğitimler vermek, AR-GE çalışmalarına öncelik etmek amacıyla KOSGEB Müdürlüğü tarafından dağıtılan KOSGEB destekleridir.

Mikro kredi ve KOSGEB desteklerinin en temel amacı kurulu oldukları yerdeki girişimcilerin, yaşadıkları yerde yatırım yapmalarını sağlamak yani göç hareketini engelleyici politika uygulamaktır.

Bu bilgiler kapsamında çalışmanın son kısmında Türkiye'de büyükşehir belediyesi olan 30 ile ait 2015-2017 dönemi yıllık verileri kullanılarak mikro kredi ve KOSGEB desteklerinin iç göç üzerindeki etkisi Panel Veri Modeli ile Analiz edilmiştir. Ampirik sonuçlara göre mikro krediler ile iç göç arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş olmasına karşın,

KOSGEB desteklerinin iç göç üzerindeki etkisi üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Adaman, F. & Bulut, T. (2007). 500 Milyonluk Umut Hikâyeleri. İstanbul: İletişim.

Alus, K. (2006). Effect of International Credits on Income Distributions of Developing Countries: A Panel Data Analysis, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi Bölümü, Ankara.

Arıkan G. S, Elçin Korkut Ve Cem Uluoğlakçı (2010), Kadın Yoksulluğu Ve Mikro Kredi Uygulaması: Ankara Örneği, Uluslar Arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler, İstanbul.

Arslan, Ü. (2007). Kurumların İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı, Ankara.

Baltagi, B. H. (2005). Econometric Analysis of Panel Data. Third Edition, Chichester: John Wiley Sons, Ltd.

Bayhan, V. (1996). Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme. II. Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Ankara: DİE Yayını, No: 2046, 178-194.

Çelik, F. (2005). İç göçler: Teorik Bir Analiz. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), 167-184.

Çelik, F. (2007). Türkiye'de İç Göçler: 1980-2000. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(1):87-109.

Djuraev, N. (2008). Mikro Kredi Sistemi Ve Kırgızistan, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Güneş, M. (2002). Köyden Kente Göç, Yoksulluk ve Kadın. Yoksulluk ve İnsan Hakları-Kadınlar ve Yoksulluk. Mazlumder Konferans, Nevşehir, 1–15.

Harris, J., &Todaro, P. (1970). Migration, UnemploymentandEconomic Development: A two-sector Analysis. AmericanEconomicReview, 60(1), 126-142.

Issah, I., Khan, T., &Sasaki, K. (2005). Do Migrants React to Infrastructure Difference Between Urban and Rural Areas? - Development and Application of an Extended Harris-Todaro Model. Review of Urban and Regional Development Studies, 17(1), 66-88.

Kazgan, G. (1971). Milli Türk Devletinin Kuruluşu ve Göçler, İktisat Fakültesi Mecmuası, No.1-4: 313-331.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3): 163-184.

Kosgeb, Kobi Stratejisi ve Eylem Planı, 2015-2018, s.14-15.

Kurt, H. (2003). Türkiye'de Kent – Köy Çelişkisi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kutal, G. (1992).Türkiye'de İşsizliğin Yapısal Sorunları. II. İ stihdam Haftası Tebliğleri, İİBK Yayınları, Ankara.

Mitze, T., & Reinkowski, J. (2010). Testing The Validity Of The Neoclassical Migration Model: Overall And Age-Group Specific Estimation Results For German Spatial Planing Regions. Journal For Labour Market Research, 4(43), 277-297.

Özer, İ (2004). Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi, Bursa.

Pazarlıoğlu, M. Vedat, Özlem Kiren Gürler (2007). Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı, 8.Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi – İnönü Üniversitesi.

Soyak, M. (2010). Kadın Girişimciliği ve Mikro Finans: Türkiye Deneyimi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Bahar 2010 Sayı 24:129-144.

Tekeli, İ. (2008). Göç ve Ötesi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tüzüntürk, S. (2007). Panel Veri Modellerinin Tahmininde Parametre Heterojenliğinin Önemi: Geleneksel Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:21, Sayı:2, ss.1-14.

Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.

Yamak, R., & Yamak, N. (1999). Türkiye'de Gelir Dağılımı ve İç Göç. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1) :16-28.

http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.html

http://www.kedv.org.tr

http://www.kosgeb.gov.tr

http://www.mikrofinansturkiye.org/trMfKey.html

http://www.tuik.gov.tr

KOSGEB 2017 Faaliyet Raporu

Mikro Kredi Bilgi Notu (Türkiye Grameen Bank merkezinden temin edilmiştir)

Türkiye'de Yazılı Basın Aracılığıyla Suriyeli Göçmenler Vakasının Toplumun Kutuplaştırılmasında Siyasi Bir Araç Haline Dönüştürülmesi

Doğan Subaşıoğlu
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı, subasioglu.dogan@gmail.com

Mustafa Kara
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, mustafakara@comu.edu.tr

Özet

Dünya kamuoyunda Arap Baharı olarak bilinen ve 2010 yılı sonlarında Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki baskıcı rejimlere karşı isyana dönüşen olaylar, bölge ülkelerinin, yanı sıra Batı ülkelerinin de müdahaleleriyle bölgede siyasal ve toplumsal karmaşaya yol açmıştır. İç karışıklıklar nedeniyle yüz binlerce insan ölmüş, milyonlarcası ise göçmen haline gelmiştir. Göçmenler öncelikle kendileri gibi Müslüman olan, görece daha iyi ekonomik ve sosyal imkânlara sahip ülkelere yönelmişlerdir. Türkiye'de, Suriyeli göçmenlerin ilk tercihleri arasında yer almıştır. Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç hareketliliği ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını da etkilemiştir. Konu siyasal ortamlarda, yazılı ve görsel basında, sosyal medyada çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Bu kapsamda, Türkiye'de yazılı basın aracılığıyla, Suriyeli göçmenler vakasının toplumun siyasal kutuplaşmasında bir araç haline getirilip getirilmediğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenler vakası a) Yazılı basın haberlerinde ve köşe yazılarında hangi boyutlarda ele alınmıştır? b) Yazılı basındaki haberler ve köşe yazıları toplumu siyasal bakımdan kutuplaştırmakta mıdır? sorularına cevap aranmıştır. Araştırma kapsamına Türkiye'deki ulusal yazılı basın kuruluşları girmekle birlikte, araştırma Yeni Şafak ve Milliyet gazeteleri karşısında Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleriyle sınırlandırılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden çoklu örnek olay araştırması şeklinde tasarlanmıştır. Veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmış ve içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. Sonuçta, Türkiye'de yazılı basın aracılığıyla Suriyeli göçmenler vakasının toplumun kutuplaştırılmasında siyasi bir araca dönüştürüldüğü anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Suriyeli göçmenler, toplumsal kutuplaşma, siyaset, medya, Türkiye.

Transformation of Syrian Immigrants' Case into a Political Tool to Polarize Society Using Written Media in Turkey

Abstract

Incidents known as the Arab Spring and uprisings against oppressive regimes around North Africa and Middle Eastern affected many of the countries in the region and caused intervention of Western countries against increased adverse political and societal turmoil in the end of 2010. Due to domestic conflicts hundreds of thousands of people lost their lives and millions of them became refugees. Immigrants firstly chose to move countries with similar characteristics of their own such as same religion, namely Islam with relatively better economic and social alternatives. Turkey has been among the first preferred countries. Immigration flows from Syria to Turkey also affected economic and social structure of Turkey as well. The topic caused discussions in political, written, visual and social media fronts. In this scope the study aims to point out whether the Syrian case transformed into a political tool in polarizing society or not. With the framework of Readmission Agreement between Turkey and the European Union (EU) the study seeks answers to a) to what extent the incident took place in written media news and columns. b) Do the news in written media and columns polarize the society from political ways? Although all written media consists the

papers research area only Yeni Şafak and Milliyet Newspapers against Cumhuriyet and Sözcü Newspapers are included in the study. The research part of the paper is designed as multiple case study research as one of the qualitative research patterns. The data is obtained by document analysis and a content analysis was implemented to decode them. The study concludes that the case of Syrian immigrants was turned into a political tool to polarize society.
Key Words: Syrian Immigrants, Societal Polarization, Politics, Media, Turkey.

Giriş

Türkiye, Asya ile Avrupa arasındaki köprü konumu, görece daha iyi ekonomik ve sosyal şartları, halkının çoğunluğunun Müslüman olması, Osmanlı Devleti'nden gelen tarihi ve kültürel bağlar gibi nedenlerle Arap Baharından etkilenen göçmenlerin tercih ettikleri ülkeler arasında öne çıkmaktadır. Özellikle, 2011'de başlayan Suriye İç Savaşı sonrası, milyonlarca göçmen Türkiye'ye sığınmıştır. AFAD-Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı Ekim 2018 Raporu verilerine göre, 3.5 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli Türkiye'de bulunmakta (bkz. www.afad.gov.tr, 2018), bunların %5'i barınma merkezlerinde, diğerleri ise ülkenin dört biryanındaki kentlere dağılmış halde yaşamaktadır. Yüksek orandaki göçmen hareketliliği Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını da etkilemiş, Suriyeli göçmenler siyasi tartışmaların ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Ayrıca konu, siyasilerin yanı sıra görsel, yazılı ve sosyal medyada da ele alınıp tartışılmaktadır. Araştırmada 2013 AB ile Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli Göçmenler vakasının yazılı medya vasıtasıyla toplumun kutuplaştırılmasında siyasal bir araca dönüştürülüp dönüştürülmediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmada ilk olarak literatür özeti başlığı altında, toplumsal kutuplaşma olgusunun teoride hangi boyutları içerdiğine değinilmiş, toplumsal ve siyasal kutuplaşmaya yönelik araştırma bulguları özetlenmiştir. İkinci olarak, araştırmanın deseni, veri toplama yöntemi ve veri analiz tekniği anlatılmış, araştırma bulguları ortaya konmuştur. Üçüncü olarak, araştırma soruları literatür özeti ve araştırma bulguları çerçevesinde cevaplanmış, bulguların teoriyle ilişkisi değerlendirilmiş ve öneriler yapılarak araştırma sonlandırılmıştır.

1. Literatür Özeti

Kutuplaşma terimi bazen satatik bir özelliği, bazen de bir süreci ifade etmek için kullanılmaktadır (Bramson vd. 2016: 82). Toplumsal tabakalama bağlamında ele alındığında, kutuplaşma, üst ve alt meslek gruplarındaki kişi sayısındaki artışla birlikte, orta gelir gurubundakilerin sayısının azalmasıyla birlikte üst ve alt tabakalar arasında artan gelir açığı şeklinde tanımlanmaktadır (Tai, 2006: 172). Literatürde medyanın toplumsal ve siyasal kutuplaşmaya yol açtığını gösteren bulgulara sıkça rastlanmaktadır. Bramson vd. (2016: 80), kutuplaşma algısının boyutlarını belirlemek ve bunlara karşı öneriler sunmak amacıyla yaptıkları çalışmada yayılma, dağılım, kapsama, bölgeselleşme, topluluk parçalanması, grupların rolü, çeşitlilik, grup sapması, grup uyumu, boyut benzerliği gibi boyutlardan söz etmektedirler. Bireyler arası tutumların kutuplaşmasına odaklandıkları araştırma sonucunda, Amerika'da 1984'ten 2012'ye kürtaj konusunda siyasi bakımdan artan ya da azalan bir kutuplaşma eğilimi olmadığını görmüşlerdir. Warner (2018: 647), 2014 ABD Ara Seçimlerinde partizan medya etkilerini test etmiştir. Araştırma, Gürcistan ile ABD'nin Lowa ve Kuzey Carolina eyaletlerinde 992 kişiye anket yapılarak gerçekleştirilmiştir. Bulgular, partizan medyanın kutuplaştırıcı etkisini, muhalif medyaların kutuplaşmayı önleyici etkisini ve partizan medya kullanımının kutuplaşmayı artırmadaki dolaylı etkisini ortaya koymuştur. Ancak, partizan medyanın etkilerinin siyasal güvenle gerçekleştiğine ya da partizanlık tarafından etkilendiğine dair bir kanıt bulunamamıştır. Changjun vd. (2018: 252), 2012'den 2016'ya çok sayıda Güney Koreliden toplanan verilere dayanarak sosyal medya kullanımıyla birey düzeyinde politik kutuplaşma arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma bulguları, sosyal medyadaki popüler hesapların seçici kutuplaşma yoluyla siyasal

kutuplaşmanın artırılmasına hizmet ettiğini göstermiştir. Sosyal medyanın siyasal kutuplaşmayı artırabileceğini ortaya koyan araştırmada sosyal medyanın politik çıkarları ve kullanıcıların politik görüşlerini teşvik ettiği anlaşılmıştır. Politik haberleri çevrimiçi paylaşma gibi sosyal medya tarafından tetiklenen politik katılımın kutuplaşmaya katkıda bulunan bir mekanizma olduğu belirtilmiştir. Bulgular aynı zamanda, sosyal medya kullanımının tekdüze olmadığını, siyasi tartışma ve haber tüketimi gibi belirli sosyal medya türlerinin büyük çaplı politik katılımla ilişkili olduğunu göstermiştir. Lauka vd. (2018: 122), siyasal kutuplaşmayı ülke düzeyinde ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirmişlerdir. Siyasal kutuplaşmanın farklı yönlerini ortaya koyan bu ölçek, siyasal kutuplaşmanın seçmenlerin ideoloji ve etki temelli ölçütlerden ziyade parti farklılıklarının algılanmasından kaynaklandığını güçlü bir şekilde göstermiştir. McCoy vd. (2018: 16), şiddetli siyasal ve toplumsal kutuplaşmanın demokrasi için zararlı etkileri olabileceğini ortaya koymuşlardır. Siyasi partiler ve adaylar arasındaki ideolojik mesafe olarak tanımlanan geleneksel kutuplaşma kavramının ötesine geçerek, kutuplaşmanın ilişkisel doğasını araçsal politik kullanımını öne çıkarmaktadırlar. Buna göre kutuplaşma, bir topluluktaki farklılıkların gittikçe azaldığı, politika ve toplumun bireyler tarafından "biz"e karşı "onlar" şeklinde algılandığı ve tanımlandığı bir süreçtir. Muhalif siyaset söylemi ile bunun yarattığı sosyo-psikolojik gruplar arası çatışma dinamiklerinin, demokrasiye fırsat yaratacağı öne sürülse de, kutuplaşma aynı zamanda bünyesinde demokrasi için riskler de barındırmaktadır. Süregelen kutuplaşma örnekleri, kutuplaşmanın toplumdaki büyük gruplar, yapılar, kurumlar ve güç ilişkilerinde köklü değişikliklere ulaşmak için girişilen bir etkinlik olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, yeni inşa edilen kutuplaşmaların geleneksel sağ-sol ideolojik ölçekleriyle ölçülmesi mümkün görünmemektedir. Kutuplaşmanın demokrasiye "kilitlenme ve sarsılma", "yeni elitler ve egemen gruplar altında demokratik erozyon ve çöküş", "eski elitler ve baskın gruplarda demokratik erozyon ve çöküş" şeklinde üç olumsuz etkisine karşın, olası olumlu tek sonucu ise "reforme edilmiş demokrasi"dir. Sonuçta, kutuplaşmanın Macaristan ve ABD'de demokratik erozyonu, Venezüella ve Türkiye'de ise otoriterliği artırdığı iddia edilmektedir. Hong ve Hyoung Kim (2016: 777), siyasal kutuplaşmada sosyal medya platformlarının rolünü incelemişlerdir. Bilginin kulaktan kulağa aktarıldığı ve bireylerin yalnızca kendi görüşlerini duyabildikleri "yankı odaları" şeklinde adlandırılan Twitter gibi iletişim ortamlarının, sosyal medyanın çok parçalı, özelleştirilmiş, özel yönlerine odaklandığını ve bu mekânların kamuoyundaki siyasal kutuplaşmayı teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Diğer yandan, internet ve sosyal medya hükümetlere kamuoyunun farklı görüşlerini toplanma imkânı vermektedir. Araştırmada, ABD Temsilciler Meclisi üyesi siyasetçilerin ideolojik konumları ile Twitter takipçilerinin büyüklüğü arasındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bulgular yankı odalarının görüşünü destekleyen twitter takipçilerinde güçlü bir siyasal kutuplaşma eğilimi olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda hükümetlerin sosyal medyayı kamuoyunun yeni fikirlerini toplamada araç olarak kullandıkları anlaşılmıştır.

Kim (2017: 658), ABD 2008 Ulusal Annenberg Seçim Anketi'nin kesitsel verilerini kullanarak, siyasal bakımdan benzer medya kullanımı ile siyasal kutuplaşma ve katılım arasındaki ilişkiyi iki modelle ortaya koymaya çalışmıştır. Bunlardan ilki olan *bilgi modeli*, benzer medya yayınlarına maruz kalmanın bireylerin tutumlarının kutuplaşmasına ve siyasal katılımlarının artmasında etkili olduğunu ileri sürmektedir. *İnanç modeli* ise, benzer medya kullanımının siyasal kutuplaşmayı ve siyasi inançlara katılımı dolaylı olarak etkilediğini öne sürmektedir. Sonuçlar, bireylerin inançlarının benzer medya tüketimine, siyasal kutuplaşmaya ve katılıma aracılık ettiğini gösterirken, bilgi modelini destekleyen bulgulara ulaşılamamıştır. Bu bulgular, siyasal olarak benzer haberleri takip eden bireylerin, kutuplaşmış tutumlar geliştirmeye eğilimli olduklarını ve olgularla ilgili önyargılı tutumlar geliştirerek, fiili bir sonuç elde etmek yerine siyasal etkinliklere katılmaya motive olduklarını göstermektedir.

Levendusky ve Malhotra (2016: 283), partizan kutuplaşmanın medya boyutunun politik tutumları nasıl etkilediğini ortaya koymak için gerçekleştirdikleri araştırmada geçen on yılda, Amerikan seçmeninin siyasal kutuplaşmasında bir patlama yaşandığını öne sürmüşlerdir. Buna göre medyadaki kutuplaşma seçmenleri de kutuplaştırmaktadır. Dahası, medyanın kutuplaşmış bir seçmene dair tasviri, seçmenlerin kendi konumlarını netleştirmelerini sağlarken, muhalif partiye karşı duyulan hoşnutsuzluğu da artırmaktadır. Ampirik bulgular da, gazetecilik kapsamındaki kutuplaşma örneklerinin medya tüketicilerini kutuplaştırdığı iddiasını desteklemektedir.

Davis ve Dunaway (2016: 272), parti kutuplaşması, medya parçalanması ve partizan-ideolojik sınıflandırma arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Uydu teknolojisi ve internetin yaygınlaşmasıyla partizan medya yayıncılığının artması bireylerin uç noktalardaki politik tutumlarının ve partizan kimliklerinin gelişmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, medya takipçileri ve medya seçimi ile ilgili literatür, seçim dönemlerinde partizan medyanın etkisinin politik çıkar düzeylerine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Ancak bu tartışmalar, kitlesel partizanlığı yaratan elit parti kutuplaşmasının rolünü tam anlamıyla dile getirmemektedir. Bu çalışmada, elit kutuplaşma, medya parçalanması ve partizan ideolojik sıralamada politik çıkarların etkisini değerlendirmek için çeşitli verilerden yararlanılmıştır. Sonuçta, kutuplaşma algısının ve medya parçalanmasının partizan ideolojik sıralama ile ilgili olduğuna ilişkin kanıtlara ulaşılmıştır. İnternet ve uydu programlarının kapsamının genişlemesi ideolojik sınıflandırma ile pozitif ilişkilidir. Ancak, bu etki haberlere ve siyasete büyük ilgi duyan bireyler için geçerlidir.

Medyanın toplumsal ve siyasal kutuplaşma üzerindeki etkilerini Türkiye bağlamında değerlendiren araştırma bulguları da kutuplaşmaya işaret etmektedir. Ağırdır (2010: 2)'a göre Türkiye'de son yıllarda kutuplaşma artmıştır. Tartışmalarda herkes kendisini olaylar karşısında aklıselim ve tarafsız olarak tanımlarken, karşı tarafı kutuplaşmanın aktörü ya da tuzağındaki kişi şeklinde tanımlamaktadır. Bu tartışmanın en yaygın görüldüğü alan ise medya ve siyasettir. Hâkim siyaset anlayışının kavgacı bir üsluba dayandığı Türkiye'de ilginç olanı medyanın da bizatihi öznesi olarak kutuplaşmanın içerisinde yer almasıdır.

Erzurum (2016: 1-2), sosyal medyanın toplumsal kutuplaşmadaki rolünü incelemiştir. Arap Baharı ve Gezi Parkı Eylemleri üzerinden bir yandan sosyal medya platformlarının takipçilerini cemaatleştirici ve eyleme geçirici gücüne değinmiş, diğer yandan toplumu ayrıştırıcı ve kutuplaştırıcı yönüne dikkat çekmiştir. Yine, terör örgütlerinin de taraftar kazanma ve eylem yapmada sosyal medyayı etkili bir şekilde kullandıkları İŞİD terör örgütü örneğinde aktarılmıştır. Sosyal medya üzerinde örgütlenen ve eyleme geçen terör örgütlerinin ve toplumsal ayaklanmaların ülkelerin geleceği bakımından tehdit oluşturduğuna vurgu yapmıştır.

Doğan (2017: 1681, 1697), Cumhuriyet, Sözcü, Yeni Şafak, Sabah, Hürriyet ve Habertürk gazetelerinin çevrimiçi sayfalarını içerik analizine tabi tutarak Suriyeli göçmenlerin Türk Basınında temsilini incelemiştir. Gazetelerin seçiminde siyasal eğilimlerin temsiline özen gösterilmiştir. Cumhuriyet ve Sözcü siyasal eğilim olarak "solu", Yeni Şafak ve Sabah muhafazakar-demokrat, Hürriyet ve Habertürk ise laik-liberal grubu temsilen analize dâhil edilmiştir. Sonuçta, medya gruplarının siyasal ve ideolojik bakış açılarıyla medya temsilleri arasında ilişki olduğu görülmüştür. Suriyeli göçmenler gibi küresel bir soruna gazetelerin ideolojilerinin yanında siyasi iktidarla ilişkileri ve pozisyonları çerçevesinde baktıkları, göçmenlerin gazetelerde temsilinde bu bakış açısının etkili olduğu belirlenmiştir.

Vona Kurt (2015: 217-218), Gezi Parkı Eylemleri'nin yazılı basında kutuplaşma eksenlerini nasıl ortaya çıkardığını ortaya koymaya yönelik çalışmasında Cumhuriyet, Hürriyet, Zaman, Sabah, Sözcü ve Yeni Şafak gazetelerinin haberlerini analiz etmiştir. Sonuçta, incelenen gazetelerin Gezi Parkı Eylemlerini, iktidar yanlısı ve iktidar karşıtı şeklinde aldıkları pozisyonlar çerçevesinde siyaset oluşturmanın bir yolu olarak araçsallaştırdıkları tespit

edilmiştir. Böylece, iktidar yanlısı ve iktidar karşıtı söylemler Gezi Parkı Eylemleri üzerinden yeniden üretilmiş, bu eylemleri desteklemek iktidar karşıtı gazeteler tarafından demokrasi mücadelesi, iktidar yanlısı gazeteler tarafından ise iktidarı devirme girişimi ve dış güçlerin komplosu şeklinde sunulmuştur. İktidar karşıtı yayın kuruluşları toptancı bir şekilde iktidarın her icraatına karşı dururken, iktidar yanlısı yayın kuruluşlarının ise, hükümetin yayın organıymış gibi yayıncılık yaptıkları görülmüştür.

Türkiye'de medya siyasi partiler arasındaki ilişkileri değerlendiren Güz (2011: 78-87), siyasetçiler ve seçmenler arasında köprü durumundaki medyanın, siyasiler için ulaşılması, yararlanılması, etkilenmesi gereken bir kurum olduğunu belirmektedir. Medya devlet destekli olduğundan iktidarla aralarında büyük mücadeleler yaşanmamaktadır. Özgür basın yerine kontrollü bir basın iktidarlar tarafından tercih edilmektedir. Etik konusunda herhangi bir kurul, komite, komisyon vb. olmaması nedeniyle medya sektörü patronların önceliğine göre gelişmektedir. Türk demokrasisinin sağlıklı gelişmesi için mutlaka medya ve siyasete duyulan güvenin artırılması gerekmektedir. Medya kuruluşlarının yaşaması traj, izlenme, dinlenme veya tıklanma oranlarına bağlı olup, çok paraya ihtiyaç duymaktadırlar. Medyanın bu zaafını bilen siyasiler medyayı kendi istedikleri yönde yönlendirmek için mali bakımdan doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemektedirler. Bu nedenle, Türkiye'nin son otuz ila kırk yılında medya kuruluşlarının iktidara yakın yayın politikası izledikleri söylenmektedir.

Aydın Düzgit ve Balta (2017: 7-8), internet kullanımının yaygınlaşması ve geleneksel medya kaynakları üzerindeki hükümet baskısının artması nedeniyle, Türkiye'de sosyal medyanın son yıllarda hem temel haber ve bilgi kaynağı hem de vatandaşların önemli bir kesimi için siyasi tartışmaya elverişli bir platform haline geldiğini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte literatür, medya kaynaklarındaki yaygınlaşmanın, kamusal tartışmaları derinleştirmek yerine kutuplaşmayı artırdığına ilişkin bulgular mevcuttur. Sosyal medya ve kablolu TV benzeri yeni medya bireylerin kendi ideolojilerine uyumlu kanallar seçmesine imkân vererek kutuplaşmayı artırmıştır. Yazılı basın ise, tartışmaların artık gerçekler üzerinden yürümediği, particiliğin daha baskın hissedildiği bir atmosfer içerisindedir. Hatta medyanın kendisi, iktidarın muhalifleri huzursuz etmek için kullandığı stratejileri desteklemektir. Bireyler particilik nedeniyle kendi görüşleriyle uyumlu haberleri dinleme ve izleme eğilimindedirler.

Özetle, uluslararası ve ulusal literatür değerlendirildiğinde medyanın toplumsal ve siyasal kutuplaşmaları artırıcı bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. Medyanın siyasileri denetleme, halkın ülkede ve dünyada meydana gelen olaylardan haberdar olmalarını sağlama gibi önemli rolleri bulunmaktadır. Ancak, medyanın patronların siyasal tercihlerine göre hükümet yanlısı ya da karşıtı yayın faaliyetlerine girişmeleri, siyaset kurumunun da kendi dilediği yönde yayın yapan medya organlarını desteklemeleri toplumu siyasal bakımdan kutuplaştırmaktadır. Her kutup kendisinin haklı ve doğru olduğunu, karşıdakilerin ise hatalı ve yanlış olduğunu düşünmektedir. Sonuçta, tarafların haklı ve doğru talepleri aşırı siyasal kutuplaşma sonucu anlamsız hale gelmekte, kısır tartışmalarla toplumun kaynakları ve enerjisi heba edilmektedir.

2. Yöntem

Yöntem başlığı altında araştırma deseni, amacı ve önemi, evreni ve örneklemi, kapsamı ve sınırları, geçerlik ve güvenirlik, veri toplama yöntemi ve veri analizinde kullanılan teknikler anlatılmıştır.

2.1. Desen

Desen, araştırmada izlenen yöntem ve stratejileri belirleyen düşünce ve yaklaşım tarzıdır. Nicel, nitel veya karma araştırma desenleri araştırma tasarım sürecinde tercih edilmektedir. Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden örnek olay araştırması şeklinde tasarlanmıştır. Örnek olay bir konu, olgu veya problemi anlamak için, bir veya birden fazla olay ya da kişiler kullanılarak yapılan çalışmalardır. Örnek olay araştırmasında çalışılan öğe bir kişi, sınıf, ofis, okul, fabrika, şehir ya da meslek türü olabilir. Örnek olay araştırmaları tekli ya da çoklu örnek olay araştırması şeklinde tasarlanabilir. Bu araştırmada çoklu örnek olay çalışması tercih

edilmiştir. Çoklu örnek olayda birkaç kişi ya da olay üzerinde çalışılır. Önemli olan örnek sayısının dört-beşi geçmemesidir (Güler vd. 2015: 173, 301, 307). Araştırmada, AB ile Türkiye arasında 2013'te imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenler vakası a) Yazılı basının haberlerinde ve köşe yazılarında hangi boyutlarla ele alınmıştır? b) Yazılı basındaki haberler ve köşe yazıları toplumu siyasal bakımdan kutuplaştırmakta mıdır? sorularına cevap aranmıştır. Araştırma, literatürdeki medyanın siyasal kutuplaştırıcı etkisi dikkate alınarak, Türkiye'de yazılı medyanın "toplumu siyasal bakımdan kutuplaştırdığı" önermesine dayandırılmıştır.

2.2. Amaç ve Önem

Araştırmanın amacı, 2013 AB ile Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli Göçmenler vakasının yazılı basın aracılığıyla toplumun kutuplaştırılmasında bir araç haline dönüştürülüp dönüştürülmediğini ortaya koymaktır. Türkiye'de birçok konuda siyasi liderlerin, kanaat önderlerinin ve medya organlarının siyasi duruşlarına göre açıklama ve haberler yapmaları, karşı tarafı suçlama ve değersizleştirme eğiliminde olmaları, hiçbir şekilde uzlaşma eğiliminde olmamalarının toplumu da kutuplaştırdığı söylenebilir. Araştırma, somut bir olay üzerinden ulusal yazılı medya vasıtasıyla toplumun nasıl kutuplaştırılmak istendiğini nitel analiz teknikleriyle ortaya koymaya yönelik olması, kutuplaşmanın demokrasiye ve topluma verebileceği muhtemel zararlara dikkat çekmesi bakımlarından önem arz etmektedir.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 2013 AB ile Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli Göçmenler konusunda haber yapan ulusal yazılı basın organları oluşturmaktadır. Ancak, zaman kısıtı nedeniyle yazılı basının toplumsal kutuplaşma üzerindeki etkisi *amaca yönelik örneklem* yöntemiyle belirlenen Cumhuriyet, Sözcü, Yeni Şafak ve Milliyet gazeteleriyle sınırlandırılmıştır. Bu dört ulusal gazetenin belirlenmesinde Geri Kabul Anlaşmasına ilişkin en fazla haber ve köşe yazısına yer vermeleri, siyasi duruş olarak hükümetin yanında veya karşısında yayın politikası izlemeleri etkili olmuştur.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Bu çerçevede iç geçerlik-inandırıcılık, dış geçerlik-aktarılabilirlik, iç güvenirlik-tutarlık, dış güvenirlik-teyit edilebilirlik kavramlarıyla ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277-283). *İnandırıcılık*, araştırmacının elde ettiği bulguların gerçekliğiyle, benzer ortamlarda da araştırma sonuçlarının geçerliğiyle, süreçlerin birbirleriyle tutarlılığıyla, verilerin nesnel bir yaklaşımla toplanılıp sunulmasıyla ilgilidir. Araştırma verilerinin incelen gazetelerin internet sitelerinden toplanmış olması herkesin bunlara ulaşma imkânının bulunması bulguların gerçekliğinin delilidir. Sonuçların kuramsal çerçeveyle örtüşmesi benzer ortamlarda sonuçların geçerli olduğunu göstermektedir. Veri toplama ve analiz sürecinde tutarlı bir yol izlenmiştir. Veriler mümkün olduğunca nesnel ve tarafsız şekilde toplanıp sunulmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmalar olay veya olguları derinlemesine ve ayrıntılı şekilde incelemeye yöneldiklerinden genellenebilirlik kavramı yerine *aktarılabilirlik* kavramı tercih edilmektedir. Nitel araştırmada aktarılabilirliği sağlamak için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Bu araştırmada aktarılabilirliği sağlamak için izlenen yol, kullanılan yöntem ve analiz tekniği ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Yine amaçlı örnekleme yoluyla toplumsal kutuplaşma olgusunu en iyi yansıttığı düşünülen gazeteler incelemeye alınmıştır.

Nitel araştırmada iç güvenirlik yerine kullanılan *tutarlılık* kavramıyla araştırmaya dışarıdan bir gözle bakılıp bakılmadığı ve araştırmacının baştan sona araştırma etkinliklerinde tutarlı davranıp davranmadığı anlatılmak istenmektedir. Bu araştırmada da mümkün olduğu kadar araştırmaya dışarıdan bir gözle bakılmaya çalışılmış, verilerin toplanması, kodlamaların yapılması ve analiz süreçlerinde tutarlı davranılmaya özen gösterilmiştir. Nitel araştırmada dış

geçerlik yerine kullanılan *teyit edilebilirlik* ulaşılan sonuçların toplanan verilerle teyit edilmesi ve okuyucuya mantıklı bir açıklama sunulmasıdır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar araştırma verileri ve bulgularıyla teyit edilmiş, okuyucuya mantıklı bir açıklama sunulmaya özen gösterilmiştir.

2.5. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği

Araştırma verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Kamu kayıtları, şahsi belgeler, popüler kültür evrakları, görsel ve fiziki materyaller, araştırmacı tarafından üretilen belgeler doküman türleri arasında sayılmaktadır (Merriam, 2013: 132-141). Bu çerçevede araştırma kapsamındaki Cumhuriyet, Sözcü, Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerinin internet sitelerinde 2013 AB ile Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli Göçmenler konusunda yapılan haberler ve köşe yazıları kaydedilerek doküman haline getirilmiştir.

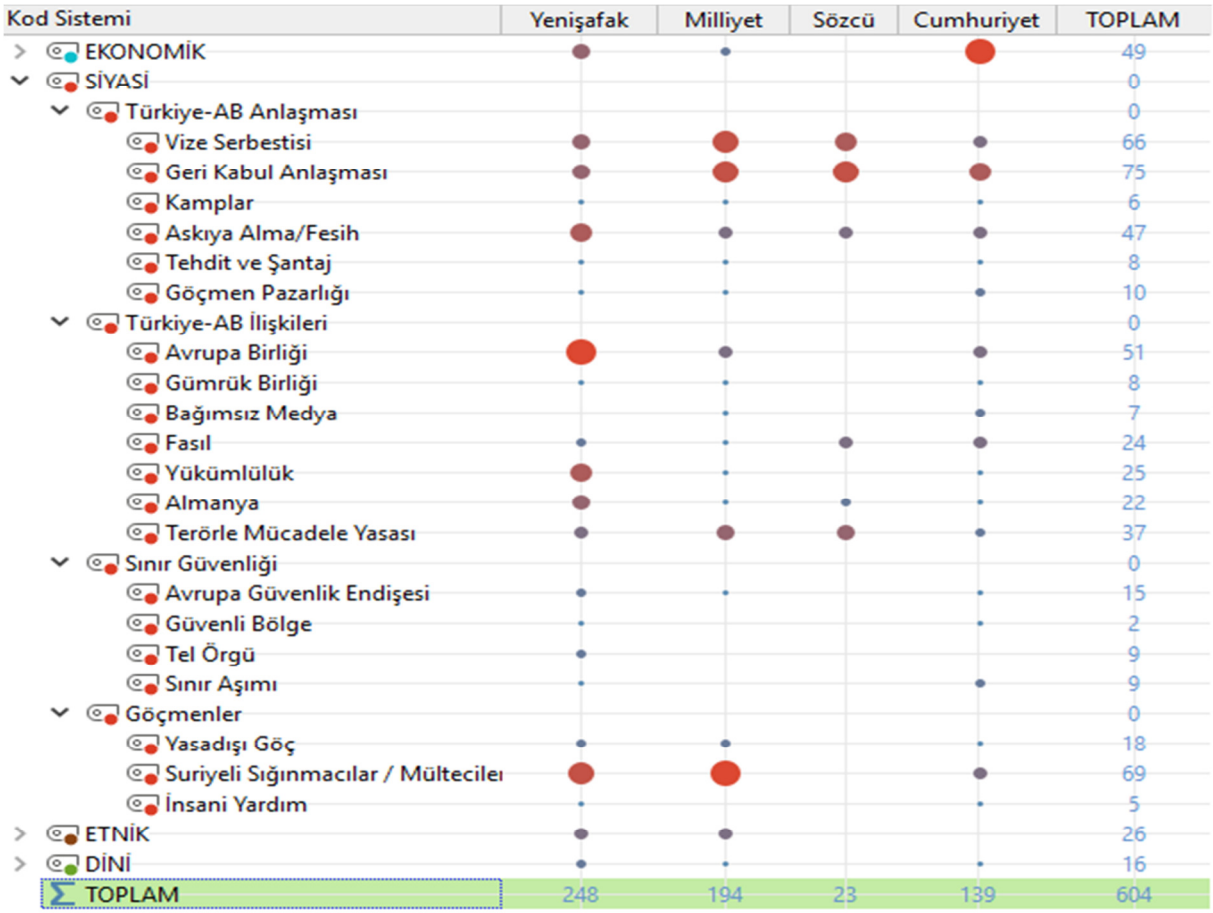
Veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, iletişimin görünen içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel yollardan betimlenmesidir. Basit bir tasnif işlemi olmayıp tanıtma, ortaya koyma ve gösterme, yani anlamı aydınlatma amacına hizmet edecek nitelikte bir gruplandırmanın ifadesi, anlama ilişkin bir kanıt inşasıdır (Bilgin, 2014: 2). İçerik analizinde, veriler tanımlanmaya ve içlerinde saklı olabilecek gerçekler ortaya konmaya çalışılır. Birbirlerine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek, okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259).

MAXQDA Analytics Pro 18 deneme sürümünden yararlanılarak dokümanların kelime, cümle ve paragraf düzeylerinde kodlanmasıyla içerik analizine başlanmıştır. İçerik analizinde kelime, cümle, paragraf ya da metnin tamamı düzeyinde kodlama yapılabilmektedir. Bu analizde paragraf düzeyinin üzerinde kodlama yapılmamıştır. Belirlenen temalar "ekonomik, etnik, dini ve siyasi" şeklindedir. Ekonomik temasında "para, yoksulluk, turizm", etnik temasında "ırkçılık, Suriyeli, Türk, farklı etnik aidiyetler", dini temasında "Hristiyan birliği, Müslüman, laik", siyasi temasında ise, "AB-Türkiye Anlaşması, AB-Türkiye ilişkileri, sınır güvenliği, göçmenler" şeklinde kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra belirlenen kodların temalarla ve birbirleriyle ilişkileri incelenerek araştırma sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Analizlerde ilk olarak, Suriyeli göçmenler vakasının ulusal yazılı basın haberlerinde ve köşe yazılarında hangi boyutlarıyla ele alındığı sorgulanmıştır. Bu iki soruya cevap bulmak amacıyla Programın kod-alt kod tarayıcısı kullanılmıştır. Kod-alt kod tarayıcısı incelenen dokümanlarda araştırma kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde, kodların ve alt kodların kullanım sıklığını göstermektedir. En fazla kodlama "siyasi" temasında yapıldığından incelenen dokümanlarda siyasi temasının kod ve alt kodlarına ait kullanım sıklığı aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 1. Siyasi Temasına İlişkin Kod ve Alt Kodların Kullanım Sıklığı

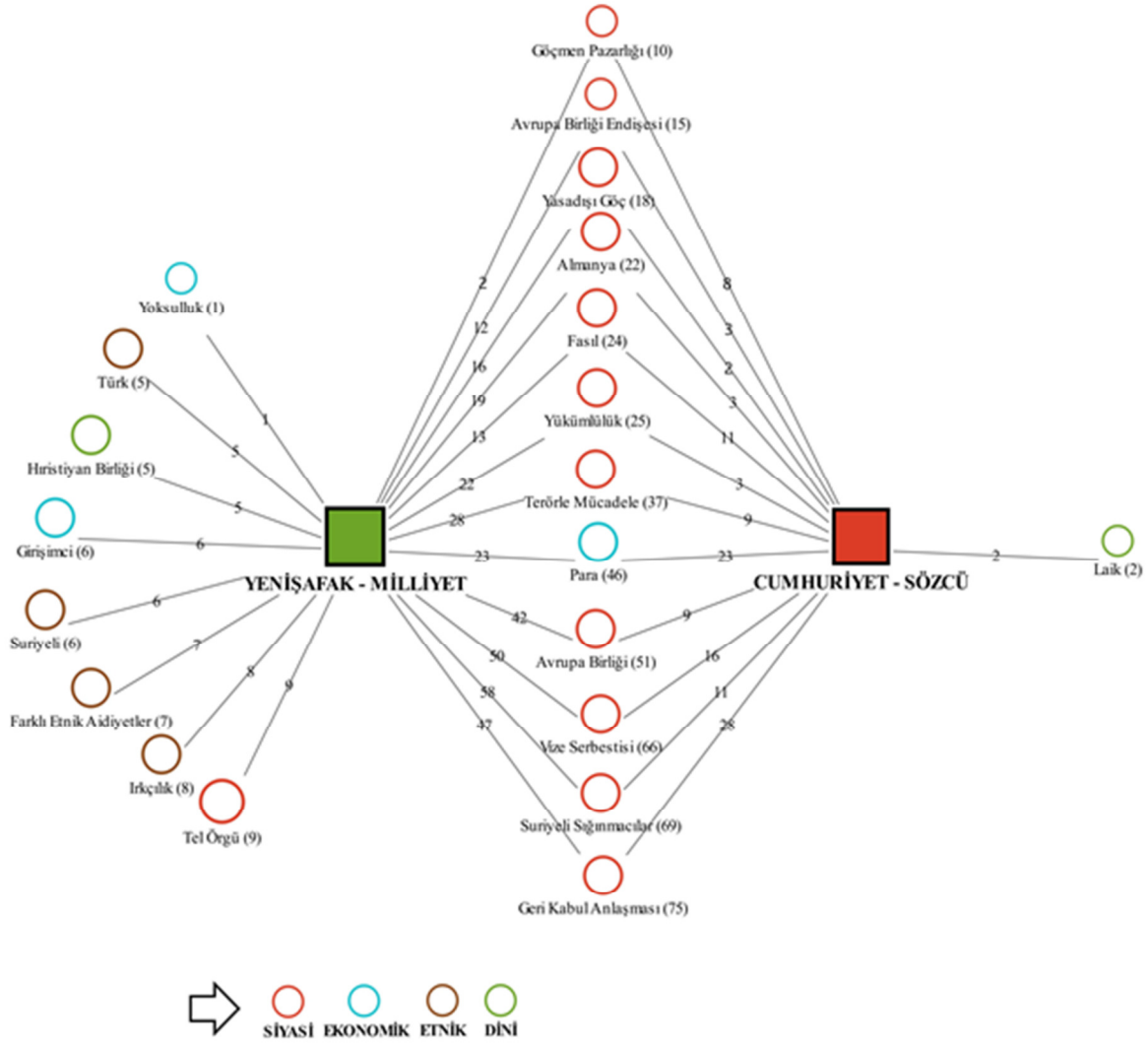

Kod Sistemi	Yenişafak	Milliyet	Sözcü	Cumhuriyet	TOPLAM
EKONOMİK					49
SİYASİ					0
Türkiye-AB Anlaşması					0
Vize Serbestisi					66
Geri Kabul Anlaşması					75
Kamplar					6
Askıya Alma/Fesih					47
Tehdit ve Şantaj					8
Göçmen Pazarlığı					10
Türkiye-AB İlişkileri					0
Avrupa Birliği					51
Gümrük Birliği					8
Bağımsız Medya					7
Fasıl					24
Yükümlülük					25
Almanya					22
Terörle Mücadele Yasası					37
Sınır Güvenliği					0
Avrupa Güvenlik Endişesi					15
Güvenli Bölge					2
Tel Örgü					9
Sınır Aşımı					9
Göçmenler					0
Yasadışı Göç					18
Suriyeli Sığınmacılar / Mülteciler					69
İnsani Yardım					5
ETNİK					26
DİNİ					16
TOPLAM	248	194	23	139	604

Şekil 1'de *ekonomik*, *etnik*, *dini* ve *siyasi* temaları kapsamında belirlenen kodların dokümanlardaki kullanım sıklıkları yer almaktadır. Ekonomik temasında 49 (%8), etnik temasında 26 (%4), dini temasında 16 (%3) ve siyasi temasında 513 (%85) kez kodlama yapıldığı görülmektedir. Siyasi temasına ilişkin kodların kullanım sıklığı %85 ile ilk sırada yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, incelenen dört gazetenin haberlerinde ve köşe yazılarında toplumsal kutuplaşmanın siyasal boyutu açık ara öne çıkmaktadır. Buna göre, 2013 Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenler vakası, incelenen gazete haberlerinde toplumsal kutuplaşmanın ekonomik, etnik, dini ve siyasi boyutlarıyla ele alınmakta ve toplumsal kutuplaşmanın siyasal boyutu ön plana çıkarılmaktadır. Köşe yazarları da konuyu bu dört tema çerçevesinde ele almakta ve siyasi boyuta ağırlık vermektedirler. Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri hükümete karşı siyasal duruşlarıyla Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenlere ilişkin düzenlemeleri eleştiren yayın politikası izlerken, Yeni Şafak ve Milliyet gazeteleri hükümete yakın duruşlarıyla bu düzenlemeleri destekleyen bir yayın politikası izlemektedirler.

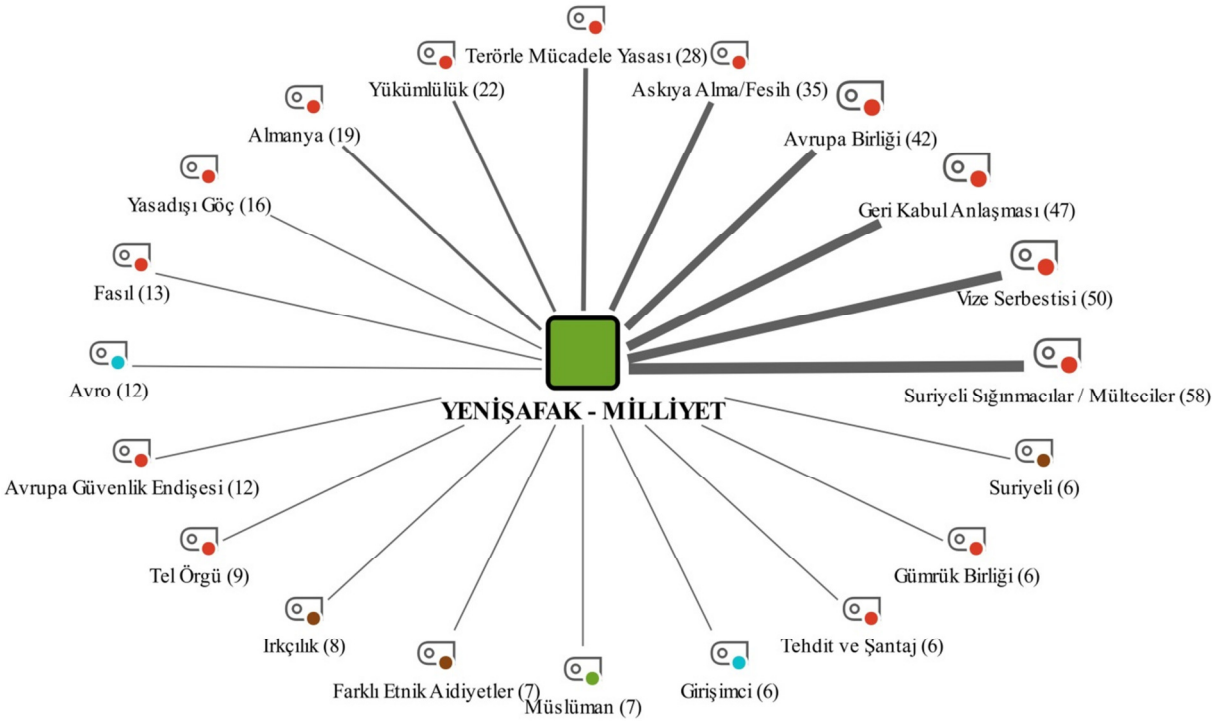
Analizlerde üçüncü olarak, Geri Kabul Anlaşması ve Suriyelilere ilişkin haberlerin ve köşe yazılarının toplumu siyasal bakımdan kutuplaştırıp kutuplaştırmadığı sorgulanmıştır. Bu soruya cevap bulabilmek için önce Programın Maxmap menüsü içerisindeki "iki vaka modeli" kullanılarak Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri ile Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerinin hangi tema ve kodlar üzerinden tartışmaları sürdürdükleri belirlenmiştir. Sonra, "tek vaka modeli" kullanılarak Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri ile Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerinin haber ve köşe yazılarında hangi tema ve kodları daha fazla öne çıkardıkları gösterilmiştir.

Şekil 2. Dört Gazetede Tartışmaların Odaklandığı Ortak Tema ve Kodlara İlişkin İki Vaka Modeli

Şekil 2'de alt kısımda hangi temanın hangi renk ile temsil edildiği gösterilmiştir. Kırmızı *siyasi*, mavi *ekonomik*, kahverengi *etnik* ve yeşil *dini* temalarını temsil etmektedir. Modelin ortasında yer alan kodlar Cumhuriyet ve Sözcü ile Milliyet ve Yeni Şafak gazetelerinin haber ve köşe yazılarında Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenler vakasını ele alırken odaklandıkları ortak konuları göstermektedir. Bu konulardan sadece mavi ile gösterilen "para" kodu *ekonomik* teması altında yer alırken diğer kodlar *siyasi* temasına ilişkindir. Kodlar kullanım sıklıklarına göre aşağıdan yukarıya doğru sıralanmıştır. En çok tekrarlanan ilk beş kod sırasıyla Geri Kabul Anlaşması-75, Suriyeli Sığınmacılar-69, Vize Serbestisi-66, Avrupa Birliği-51 ve Para-46 şeklindedir. Modelde *para* dışındaki tüm kodlar *siyasi* temasına ilişkin kodlardır. Dolayısıyla, her iki grubun da haber ve köşe yazılarında Suriyeli Göçmenler konusundaki tartışmaları ağırlıkla siyasi zeminde sürdürdükleri söylenebilir. Modelin solundaki ve sağındaki kodlamalar ise ortak kullanılmayan kodlardır. Yine, 10 kereden az tekrarlanan ifadeler modele dâhil edilmemiştir.

Şekil 3. Yeni Şafak ve Milliyet Gazetelerinde Tartışmaların Odaklandığı Ortak Tema ve Kodlara İlişkin Tek Vaka Modeli

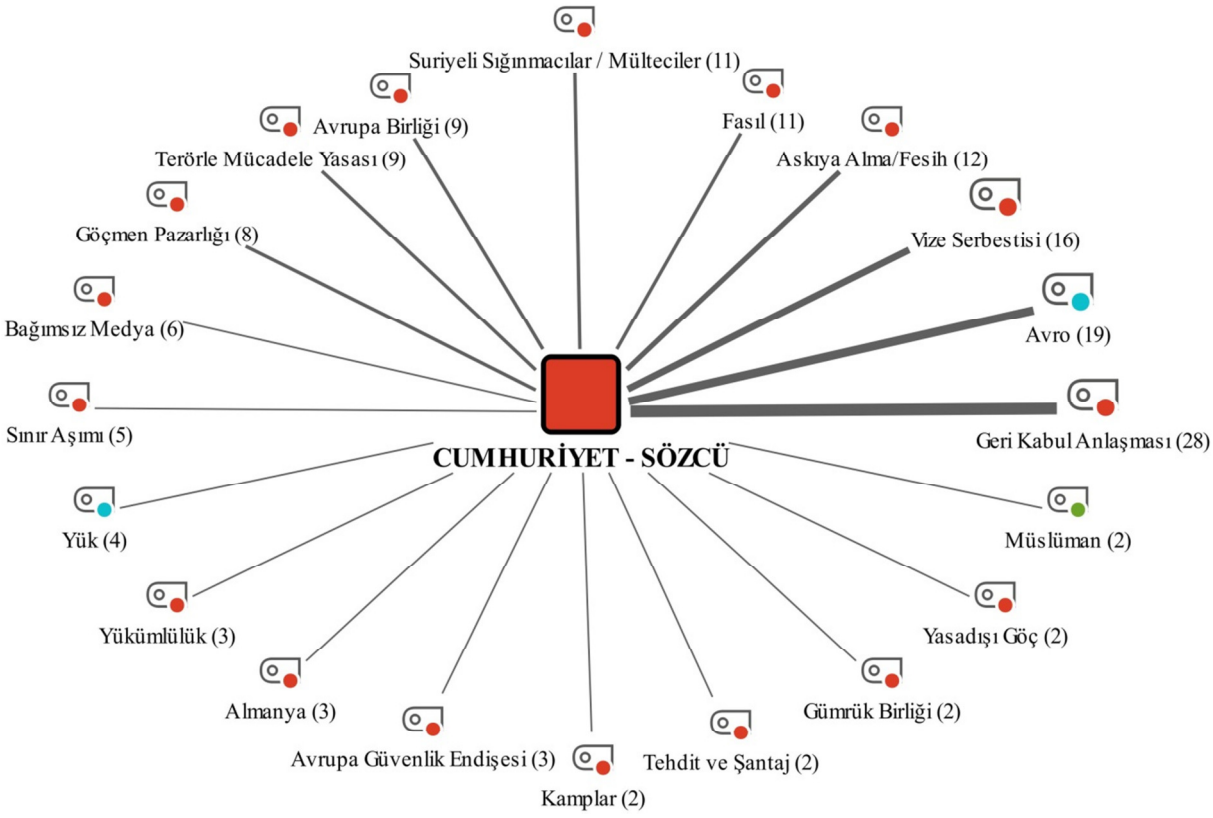
Şekil 3'te Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerindeki Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli Sığınmacılar tartışmalarıyla ilgili haberler ve köşe yazılarında öne çıkan tema ve kodlara ilişkin tek vaka modeli yer almaktadır. Model saat yönünün tersi yönünde okunmalıdır. Kodların yanındaki renkler bu kodların hangi tema ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bir kodla ilgili tekrar sayısı arttıkça çizgiler kalınlaşmakta, azaldıkça incelmektedir. Buna göre, öne çıkan ilk 5 kod Suriyeli sığınmacılar/Mülteciler, vize serbestisi, Geri Kabul Anlaşması, Avrupa Birliği, Askıya alma/fesih şeklinde sıralanmakta olup *siyasi* teması altında yer almaktadır. Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerinin incelenen konuyla ilgili hükümet yanlısı ya da en azından hükümeti ağır şekilde eleştirmeyen yayın politikası izledikleri söylenebilir.

> "…*Endişeye gerek yok… Geri Kabul Anlaşması Kartondan Ev.*
> *"Göç anlaşmasının maddelerini bile uygulamayan Avrupa, vize konusunda da bizi oyalamasın. Bizde gereğini bundan sonra yapacağız. Vize serbestisi yoksa 'geri kabul de yok. 3 parti de memnun. Türkiye vatandaşları 2008-2014 yılları arasında Schengen vizesine en iyimser tahminle 235,6 milyon avro ödedi… Geri Kabul Anlaşması'nın imzalandığı dönemde eş zamanlı olarak Türkiye'ye yönelik vize serbestisi de masadaydı…"*
> *"İtalya Temsilciler Meclisinde tartışılan bir gensoruya, Türkiye'ye vize serbestisi meselesi damgasını vurdu. Başbakan Matteo Renzi, "Avrupa'ya Türk işgali yaşanacak" diyen bir milletvekiline ironik bir cevap verdi."*
> *"Temmuz ayına kadar da 1 milyar avronun verileceğine dair arkadaşlarımdan dün bana bir bilgi geldi. Bu para Türkiye'ye lütuf değil… Türkiye, yalnız bırakılmasına rağmen Suriyeliler için devleti ve sivil toplumuyla birlikte 25 milyar dolara yakın para harcadı…"*
> *"Müzakereleri yıllardır yavaşlatan ve koyduğu şartlarla süreci baltalayan AB, son günlerde provokatif söylemlerde dozu artırdı. … Çünkü bize ikide bir kriter dayatmasınlar, burası Türkiye."*
> *"Suriye krizine çözüm bulma konusuna ayak direten Avrupa, mülteci meselesi söz konusu olunca alarma geçiyor. Yeni göç dalgası başlar başlamaz apar topar Ankara'ya gelen Merkel, Avrupa'yı mülteci krizinden kurtarma yükünü de Türkiye'ye yüklemeye çalışıyor."*
> *"Göç krizi büyüdükçe endişesi daha da artan ve Türkiye ile işbirliği yapılması için Avrupa ülkeleri arasında diplomatik mekik dokuyan Merkel, 3 milyar Euro'luk fonu pazarlık malzemesi olarak kullanıp, mültecilerin Türkiye'de kalmasının zeminini oluşturmaya çalışıyor. Böylece, Suriye*

krizinin en ağır bedelini ödeyen Türkiye'ye yeni bir yük yükleniyor ve Avrupa adına Suriye sınırında bekçilik yapmaya zorlanıyor."
"Batı'nın politikalarıyla neden olduğu savaşların insani yükünü omuzlayan Türkiye, Avrupa'yı felaketten koruyor. Avrupa'nın büyük bir göç dalgası karşısında hem ekonomik hem sosyal hem de siyasi krizlere sürüklenmesi kaçınılmaz. Sınırlara tel örgüler çekilmesi de Avrupa'nın yaşadığı endişeyi yansıtıyor."
"… Olaylardan kısa bir süre sonra Türkiye'deki mülteci kamplarını ziyaret ettim. Oradaki mültecilere sorduğumda çok mutlu olduklarını ve Türk hükümetinin çok iyi davranarak her öğün sıcak yemek verdiklerini söylediler. Türkiye'nin, Suriye savaşının başladığı günden bu yana mültecilere çok iyi davranarak her öğün sıcak yemek verdiğini ve sıcak gönüllerini açtığını öğrendim. Türkiye her zaman mültecilerin yanında oldu."
"Avrupa'nın açık hedefi mülteciler", *"Türkiye koruyor"*, *"Mülteci Paniği"*, *"Yüzde %5'ini Bile Tutmadı"*, *"Avrupa için utanç kaynağı."*

Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerinin Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli göçmenler konularına yaklaşımları şöylece özetlenebilir: Geri Kabul Anlaşması için endişelenmeye gerek yoktur. Çünkü Türkiye her türlü önlemi almıştır. Vize serbestisi Geri Kabul Anlaşmasıyla birlikte ele alınmıştır, ancak AB üzerine düşeni yapmamakta ve vize serbestisi tanımamaktadır. Türk halkı AB vizesi için yüksek bedeller ödemektedir. Avrupa, vize serbestisi tanınırsa Türklerin Avrupa'yı işgal edeceğini sanmaktadır. AB 3 milyar avro vereceğim diye oyalarken, Türkiye 25 milyon dolardan fazla parayı Suriyeli göçmenler için harcamıştır. Suriyeli göçmenler krizi Türkiye'nin AB üyeliği konusunda ayak direyen AB'yi sıkıştırıyor. AB Suriyeli göçmenleri Türkiye sınırları içerisinde tutarak sorunu aşmaya çalışıyor. Türkiye, Suriye sınırında AB için bekçilik yapmaya zorlanıyor. Batının emperyalist politikalarının sonucu ortaya çıkan Suriye krizinde Türkiye AB'yi göç dalgalarından korurken, AB ülkeleri sınırlarına dikenli tel çekmekle meşgul oluyor. Dünya ülkelerinin Suriyeli göçmenler için yapamadığı hamiliği Türkiye yapmakta, onları doyurmakta ve korumaktadır. Suriyeli göçmenler vakasında AB'nin ikiyüzlü tavrı Avrupa için bir utanç kaynağıdır.

Şekil 4. Cumhuriyet ve Sözcü Gazetelerinde Tartışmaların Odaklandığı Ortak Tema ve Kodlara İlişkin Tek Vaka Modeli

Şekil 4'te Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerindeki Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli Sığınmacılar tartışmalarıyla ilgili haberler ve köşe yazılarında öne çıkan tema ve kodlara ilişkin tek vaka modeli yer almaktadır. Modelde, öne çıkan ilk 5 kod "Geri Kabul Anlaşması, Avro, vize serbestisi, askıya alma/fesih, fasıl" şeklinde sıralanmaktadır. Bu modelde de *siyasi* temasına ilişkin kodların ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Yani, Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin de Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli göçmenler konusundaki tartışmaları siyasi zeminde sürdürdükleri söylenebilir. Şekil 3'teki modelde "Avro" para konusu 12. sırada yer alırken, Şekil 4'teki modelde 2. sırada yer aldığı dikkat çekmektedir. Başka bir değişle, konunun ekonomik boyutu öne çıkarılarak, yanlış dış politikalar sonucu Suriyeli göçmenler vakasının Türk halkının üzerine yüklediği külfetlere dikkat çekilmektedir. Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin haberleri ve köşe yazılarıyla hükümet karşıtı veya muhalif bir yayın politikası izledikleri söylenebilir.

"Ankara'ya sınır parası", *"o paranın da garantisi yok"*, *"AB'ye mülteci şantajı"*, *"Mülteci anlaşmasının 'getirisi' ve 'götürüsü". AB Ankara'ya sınırlarını mültecilere karşı koruması için 80 milyon Avro'dan fazla değere sahip güvenlik ve izleme teknolojisi ekipmanı gönderdi."*

"Vize'ye her şey feda". "… Oysa vize serbestisi Türkiye'nin doğal hakkı, ancak yeterince ve etkili müzakere etmediği için iş bu noktalara geldi. Elma ile armudu karıştırırcasına vize serbestisi ile geri kabul anlaşmasını aynı teraziye koyduk. Ve bunu bir müzakere başarısı gibi takdim eden bir AB işleri Bakanımız var."

"Dikkate almayız", *"Erdoğan'dan vize resti"*, *"Siz düşünün"*, *"Burası Türkiye"*, *"Ey Başkan sen bizi tanımadın be"*, *"İptal ederiz".*

"Vize için terör tanımı değişiyor". "biz yolumuza gidiyoruz siz de yolunuza gidin. Kiminle anlaşabiliyorsan onunla anlaş."

"Belli ki asıl sıkıntı, Terörle Mücadele Yasası değil Davutoğlu idi. Ekim ayı için vize serbestisi hedefi yeniden gündeme alındı"

"Tarih bu anlaşmayı affetmeyecek", *"İşte O Ahlaksız Anlaşma"*, *"Kirli Mutabakat".*

"AB ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması 25 Haziran 2014'te TBMM'den geçti. Anlaşmanın TBMM'ye sevkine ilişkin Bakanlar Kurulu kararında dönemin başbakanı sıfatıyla bizzat Recep Tayyip Erdoğan'ın da imzası vardı. Anlaşma, TBMM'den geçtikten sonra da Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak, Resmi Gazete'de yayınlandı."

"Uluslararası Af Örgütü gibi insan haklarıyla ilgilenen örgütlerin açıklamalarına bakılırsa bu anlaşma ahlaki değil"

"CHP Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz Brüksel'deki ziyaretinin detaylarını paylaştı. Yılmaz, Avrupalı yetkililerin Türkiye ve AB arasındaki müzakere sürecini "zombiye benzettiğini söyledi. Bu tanımlamanın 'kırıcı' olduğunu ve "AB ikiyüzlülük yapıyor. Türkiye'nin üyelik sürecine samimi yaklaşmıyor" ifadelerine de yetkililerin, "Türkiye'deki siyasi iktidar da süreci ciddiye almıyor ve samimi yaklaşmıyor. İki taraf da birbirini karşılıklı oyalıyor ve kandırıyor" karşılığını verdiğini anlattı."

"Tarihin garip bir cilvesidir ama Türkiye ile varılan anlaşma, AB'nin serbest dolaşım gibi temel prensiplerinin ayakta tutulabilmesi için tek şans gibi görünüyor. Yoksa bırakın Türklere vize muafiyetinin kalkmasını, AB üyeleri birbirlerine karşı vize koyma noktasına itilecekler. Türkiye de zaten bunun bilinciyle Brüksel'de "beklenmedik son dakika koşulları" ileri sürerek potayı yükseltti."

"Gazeteciler hapiste biliyor musunuz?". "AB'nin temel değeri olan insan hakları, demokrasi, basın ve ifade özgürlüğünü bir kenara bırakan Almanya Başbakanı Angela Merkel, bugün Başbakan Davutoğlu'nun konuğu olarak Ankara'ya geldi. Merkel ne muhalefet ile ne de sivil toplum örgütleri ile görüşecek"

"AB geçmişte askeri vesayete karşı Erdoğan'a destek verdi ama bugün seküler düzen konusunda kaygısı arttı".

"Onları Anlaşma da Lodos da Durdurmadı", *"Mültecilerin tepkisi büyüyor"*, *tarihi bir darbe"*, *"Zorunlu Dönüş… Mülteciler geri dönüşe başladı"*, *"Sığınmacılar tek ses: Türkiye'ye hayır".*

Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli göçmenler konularına yaklaşımları şöylece özetlenebilir: AB Suriyeli göçmenleri Türkiye'de tutmak için para vereceğiz diye hükümeti kandırmaktadır. Hükümet te AB'ye karşı Suriyeli göçmenleri koz olarak kullanmaya çalışmaktadır. Geri Kabul Anlaşmasının getirileri kadar götürüleri de vardır. Vize için her şey feda ediliyor. Vize serbestisi üyelik sürecinde Türkiye'nin hakkıdır, Geri Kabul Anlaşmasında pazarlık konusu edilmesi doğru değildir. Hükümet yapamayacağı

halde Anlaşmayı fesih ederiz çıkışlarıyla vatandaşı kandırıyor. Yanlış dış politika sonucu zaten hakkımız olan vize serbestisini alabilmek için terörle mücadele yasası bile değiştiriliyor. Geri Kabul Anlaşması AB ile Türkiye arasında Suriyeli göçmenleri para karşılığı Türkiye'de tutmak için yapılan ahlaksız ve kirli bir mutabakattır. AB tarafı bu kirli mutabakatın parasal yükümlülüklerini geciktirmekte, Türk tarafı ise, kapıları açar Suriyelileri salarız tehditleriyle birbirlerini oyalamakta ve kandırmaktadır. Suriyelilerin huzurunu ve güvenini her iki taraf ta umursamamaktadır. AB temel değerleri arasında saydığı insan hakları, demokrasi, basın özgürlüğü ve seküler düzeni ihlal eden Erdoğan'a güvenmezken, Türk hükümetiyle görüşmelere devam etmekte, muhalefeti ve sivil toplumu görmezden gelmektedir. AB'nin bu tavrı tam bir ikiyüzlülüktür. Anlaşmaya rağmen göçmenler akın akın AB ülkelerine gitmeye çalışmakta, yakalananlar zorunlu olarak Türkiye'ye gönderilmektedir. Suriyeli göçmenler ise Türkiye'ye dönmeyi kesinlikle istememektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada ilk olarak, AB ile Türkiye arasında 2013'te imzalanan Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenler vakası ulusal yazılı basının haberlerinde ve köşe yazılarında hangi boyutlarla ele alınmıştır? sorusuna cevap aranmıştır. Gazete haberleri ve köşe yazıları incelendiğinde literatürle uyumlu olarak *Suriyeli göçmenler* konusunun "ekonomik, etnik, dini ve siyasi" temalar/boyutlarda ele alınabileceği görülmüştür. Ekonomik temasında "para, yoksulluk, turizm", etnik temasında "ırkçılık, Suriyeli, Türk, farklı etnik aidiyetler", dini temasında "Hristiyan birliği, Müslüman, laik", siyasi temasında ise, "AB-Türkiye Anlaşması, AB-Türkiye ilişkileri, sınır güvenliği, göçmenler" kavramları değerlendirmeye alınmıştır. Yeni Şafak ve Milliyet ile Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinde Suriyeli göçmenler konusundaki tartışmaların *para* dışında neredeyse tamamının *siyasi* teması altındaki "Geri Kabul Anlaşması, Suriyeli sığınmacılar, vize serbestisi, Avrupa Birliği, para, terörle mücadele, yükümlülük, fasıl, Almanya, yasadışı göç, Avrupa Birliği endişesi ve göçmen pazarlığı" kavramları üzerinden yürütüldüğü anlaşılmıştır.

İkinci olarak, yazılı basındaki haberler ve köşe yazılarının toplumu siyasal bakımdan kutuplaştırıp kutuplaştırmadığı? sorgulanmıştır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde siyasal duruşlarına paralel olarak Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli göçmenler konusunda Yeni Şafak ve Milliyet gazetelerinin hükümet yanlısı, Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin ise hükümet karşıtı bir yayın politikası izledikleri görülmüştür. Yeni Şafak ve Milliyet gazeteleri takipçilerine şu mesajları vermektedir: "Geri Kabul Anlaşması konusunda endişelenmeye gerek yoktur. Geri Kabul Anlaşması AB ile Türkiye arasındaki vize serbestisi için bir gerekliliktir. AB Anlaşmaya ilişkin parasal yükümlülüklerini yerine getirmemekte ve vize serbestisi konusunda Türkiye'yi oyalamaktadır. Türkiye Suriyeli kardeşlerimizin huzuru ve güvenliği için her türlü harcamayı yapmaya muktedirdir ve gerekirse Anlaşmayı tek taraflı fesih edebilir. Türkiye bir dünya devleti olarak mazlumların yanında yer alırken, insan haklarını temel değerleri arasında gösteren AB ülkeleri ikiyüzlü bir tavır sergileyerek sınırlarına tel örgüler örmekle meşguldür".

Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri ise, takipçilerine şu mesajları iletmektedirler: AB Suriyeli göçmenleri Türkiye'de tutmak için para vereceğiz vaadiyle Türk hükümetini kandırmaktadır. Türk hükümeti insani kaygılardan ziyade, Suriyeli göçmenleri AB'den geleceğini sandığı parayı alabilmek için koz olarak kullanmaya çalışmaktadır. Türkiye için Geri Kabul Anlaşmasının götürüsü getirisinden fazladır ve bu yük Türk halkının üzerine yıkılmaktadır. Vize serbestisi, AB üyelik sürecinde zaten Türkiye'nin hakkı olmakla birlikte, yanlış dış politika sonucu Geri Kabul Anlaşmasına dâhil edilmiş, bu hakkımızın tamamen yitirilmesi tehlikesiyle karşılaşılmıştır. Vize serbestisi için hükümet Türkiye'nin geçmişten gelen terörle mücadele politikalarını dahi feda etmiştir. Geri Kabul Anlaşması insani yanı olmayan, menfaat ilişkilerine dayanan kirli bir pazarlıktır. AB temel değerleri arasında saydığı insan hakları, demokrasi, basın özgürlüğü ve seküler toplum düzeni konularında Türk hükümetine

güvenmezken, ikiyüzlü davranarak, hükümetle görüşmelere devam etmekte, muhalefeti ve sivil toplumu görmezden gelmektedir. Geri Kabul Anlaşması kapsamında Türkiye'ye gönderilmek istenen göçmenler hiçbir şekilde Türkiye'ye geri dönmek istememektedir".

Her iki tarafın takipçilerine ilettikleri mesajlar değerlendirildiğinde toplumun siyasal bakımdan kutuplaştırılması yönünde güçlü bir eğilimin görüldüğü söylenebilir. Hükümet yanlısı yayın yapan Yeni Şafak ve Milliyet gazeteleri Geri Kabul Anlaşması kapsamında Suriyeli göçmenler konusunda hükümetin uygulamalarını her koşulda savunma yoluna giderken, hükümet karşıtı yayın yapan Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri ise bu uygulamaları kıyasıya eleştirmektedir.

Araştırma bulgularının kuramsal çerçeveyle de uyumlu olduğu görülmektedir. Literatürde, medyanın siyasileri denetleme, halkın ülkede ve dünyada meydana gelen olaylardan haberdar olmalarını sağlama gibi önemli rollerine dikkat çekilmiştir. Ancak, medya patronlarının siyasal tercihlerine göre, hükümet yanlısı ya da hükümet karşıtı yayın politikalarının bu gazetelerin takipçilerini siyasal bakımdan aşırı derecede kutuplaştırdıkları belirtilmiştir. Her grup kendisinin doğru ve haklı olduğunu düşünürken, karşı tarafın en haklı taleplerini ve eleştirilerini siyasal tartışmalar arasında görmezden gelmektedir. Türkiye'de de Yeni Şafak ve Milliyet ile Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri örneklerinde görüldüğü üzere, gazeteler hükümet yanlısı ya da karşıtı yayınlar yapmaktadır. Türkiye'de yazılı basının devamlılığı okurlarının çokluğundan ziyade, hükümet desteklerine ve reklam gelirlerine bağlı görülmektedir. Görsel ve sosyal medya gibi yeni haber mecralarının gelişimi yazılı basını desteklere daha bağımlı hale getirmektedir. Gazeteler de yayın hayatlarını sürdürebilmek için kendilerine destek veren çevrelerin görüşlerini ve taleplerini siyasetle harmanlayarak takipçilerine sunmakta ve toplumun siyasal bakımdan kutuplaştırılmasında başat rol oynamaktadırlar.

Toplumsal kutuplaşma olgusunu nitel bir yaklaşımla ortaya koyan çalışmaların ilkleri arasında yer alan bu araştırmanın bazı yönlerden geliştirilmeye ihtiyacı vardır. *İlk olarak*, Milliyet Gazetesi yerine Yeni Akit Gazetesi hükümet yanlısı ve muhafazakâr eğilimli olarak araştırmaya katılmak istenmiştir. Ancak, Yeni Akit Gazetesi'nde Geri Kabul Anlaşmasıyla ilgili neredeyse hiçbir haber ve köşe yazısı bulunmaması nedeniyle 2011 yılı ortalarında el değiştirene dek liberal-seküler bir yayın politikası izleyen ve Anlaşma konusunda en fazla haber ve köşe yazısı kaleme alınan Milliyet Gazetesi Yeni Akit Gazetesi yerine tercih edilmiştir. Araştırmanın geçerliğini sağlamak adına, tüm ulusal yazılı basında Geri Kabul Anlaşması bağlamında Suriyeli Göçmenler hakkında yapılan haberlerini ve köşe yazılarını kapsayacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. *İkinci olarak*, televizyon, akıllı telefon ve internet teknolojilerindeki gelişim görsel ve sosyal medya mecralarını ön plana çıkarmış, siyasal haber ve tartışlalar daha şiddetli şekilde bu alanlara kaymıştır. Dolayısıyla, yazılı medyanın yanı sıra görsel ve sosyal medyayı da toplumu kutuplaştırıcı rolleri bağlamında değerlendiren çalışmalarla bu araştırmanın desteklenmesine ihtiyaç vardır. *Üçüncü olarak*, yazılı, görsel ve sosyal medya mecralarında siyasal haber ve yorum takipçilerinin bu haberler karşısındaki tutumlarını ve yorumlarıyla bu haberlere katkılarını ortaya koymaya yönelik çalışmaların yapılması olasılığı bulunmaktadır.

Sonuç olarak, medya organlarının siyasilerin denetlenmesi ve halkın haber alma özgürlüğünün yerine getirilmesi, demokrasinin geliştirilmesi gibi önemli rolleri vardır. Ancak, Türkiye'de gazete okuma oranının düşük olması gazeteleri siyasi partilere ve reklam veren kuruluşlara bağımlı hale getirmektedir. Reklam gelirlerinin büyük kısmı ise hızla radyo, televizyon, internet gibi dijital ortamlara kaymaktadır. Yazılı basını, ekonomik ve siyasal bağımlılıklardan kurtarmak adına basılı gazete okurluğu teşvik edilmelidir. Gazete haberleri ve köşe yazılarını inceleyen bir kurul oluşturularak, siyasal kutuplaşmaları körükleyen, hakaret ve küfür içeren yayınlara ilişkin düzenleme yapılmalıdır. Çünkü aşırı siyasal kutuplaşmanın demokrasiyi geliştirmekten ziyade toplumu bölme, toplum bireyleri arasında kin ve nefret duygularını geliştirme tehlikesi bulunmaktadır. Bu süreçte en önemli sorumluluk

ise, toplumun önderi konumundaki siyasi liderlere, siyasetçilere, yazılı, görsel ve sosyal medyanın önde gelen yüzlerine ve yazarlarına düşmektedir. Bu kişilerin söylem ve fiilleriyle itidalli davranmaları, karşılıklı saygıyı korumaları aşırı siyasal kutuplaşmaları önleyecektir.

Kaynakça

Ağırdır, B. 2010, Siyasette ve Toplumda Kutuplaşma KONDA Verileriyle Kutuplaşmanın Fotografı,http://konda.com.tr/wpcontent/uploads/2017/03/2010_06_KONDA_Toplumda_Siyasette_Kutuplasma.pdf, (Erişim T. 08.12.2018).

Aydın D. S. ve Balta, E. 2017. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Türkiye: Elitler Kutuplaşma Hususunda Kutuplaşınca, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/04/15-Temmuz-Sonras%C4%B1-T%C3%BCrkiye-Elitler-Kutupla%C5%9Fma-%C3%9Czerinde-Kutupla%C5%9F%C4%B1nca1.pdf, (Erişim T. 08.12.2018).

Bilgin, N. 2014. Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bramson, A., Grim. P., Singer, J. D., Fisher, S., Berger, W., Sack, G., Flocken, C. 2016. "Disambiguation of Social Polarization Concepts and Measures", The Journal of Mathematical Sociology, 40, 2, 80-111.

Davis, T. N. and Dunaway, L. J. 2016. "Party Polarization, Media Choice, And Mass Partisan-Ideological Sorting", Public Opinion Quarterly, 80, 272-297.

Doğan, A. 2017. Mülteciler ve Medya: Suriyeli Mültecilerin Türk Basınında Temsili, A. Yatkın (Ed.), Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, Elazığ: 28-30 Eylül, 1681-1698.

Erzurum, A. 2016. Sosyal Medya ve Kutuplaşma, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Güler, A., Halıcıoğlu, B. M., Taşğın S. 2015, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma, Ankara: 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık.

Güz, N. 2011. "Türkiye'de Medya ve Siyasi Partiler", Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, 2, 8, 77-87.

Hong, S., Kim, H. S. 2016. "Political Polarization on Twitter: Implications for The Use of Social Media in Digital Government", Government Information Quarterly, 33, 777-782.

Kim, Y. 2017. "Knowledge Versus Beliefs: How Knowledge and Beliefs Mediate The Influence of Likeminded Media use on Political Polarization and Participation", Journal of Broadcasting & Electronic Media, 64, 1, 658-681.

Lauka, A., McCoy, J., Firat B. R. 2018, "Mass Partisan Polarization: Measuring a Relational Concept", American Behavioral Scientist, 62, 1, 107-126.

Lee, C., Shin, J., Hong, A. 2018. "Does social media use really make people politically polarized? Direct and indirect effects of social media use on political polarization in South Korea", Telematics and Informatics, 35, 245-254.

Levendusky, M. and Malhotra, N. 2016. "Does Media Coverage of Partisan Polarization Affect Political Attitudes?", Political Communication, 33, 2, 283-301.

McCoy, J., Rahman, T., Somer, M. 2018. "Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities", American Behavioral Scientist, 62, 1, 16-42.

Merriam, B. S. 2013. Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, S. Turan (Çev. Edt.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

Tai, F. P. 2006. "Social Polarisation: Comparing Singapore, Hong Kong and Taipei", Urban Studies, 43, 10, 1737–1756.

Vona Kurt, E. 2015. "Medya ve Kutuplaşma: Kutuplaşmanın Medyaya Yansımalarının, „Gezi Parkı Eylemleri" Üzerinden Değerlendirilmesi", Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi, 9, 19-20, 193-223.

Warner, R. B. 2018. "Modeling Partisan Media Effects in the 2014 U.S. Midterm Elections", Journalism & Mass Communication Quarterly, 95, 3, 647-669.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2016. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık.

Afet Raporu Suriye, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_ Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf, (Erişim Tarihi: 15.12.2018).

İŞVEREN CEPHESİNDEN YABANCI İŞÇİ SORUNLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ebru KANYILMAZ POLAT
Biga Uygulamalı Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Bünyamin BACAK
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ÖZET

1990'larda Türkiye'ye başlayan yabancı işçi göçü günümüzde azımsanamayacak boyuta ulaşmıştır. Yabancıların genellikle yasal olmayan yollardan işgücü piyasasına katıldıkları görülmektedir. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası tarafından 2011 yılında yayınlanan "Yabancı Kaçak İşçiler ve Türkiye'ye Göç Hareketi" başlıklı raporda Türkiye genelinde yıllık yabancı kaçak işçi sayısının 200 bine yaklaştığı ifade edilmiştir. Yabancı kaçak işçilerin piyasanın çok altında ücretlere, kötü şartlarda çalıştıkları, işvereni vergi, sigorta, sendika gibi maliyetlerden kurtardıkları bilinmektedir. Konunun ekonomik boyutu ve işçi açısından değerlendirmeleri yapılmakla birlikte işveren gözünden "yabancı kaçak işçi sorunu" konusunda literatürde bir boşluk bulunmaktadır. Yabancı kaçak işçi çalıştırmanın tercih sebepleri, dezavantajları, işveren farkındalığı ve soruna işveren gözünden çözüm önerileri çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla Çanakkale'de inşaat sektöründe yabancı kaçak işçi çalıştıran 9 işveren ile görüşme yapılmıştır. Bu bilgiler ışığında yabancı işçilerin çalışma yaşamındaki sorunları işveren gözünden tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelime: Yabancı İşçi, Yabancı Kaçak İşçi, Yabancı İşçi Sorunu

FOREIGN NON-REGISTERED WORKERS ISSUE FROM THE POINT OF EMPLOYERS

Abstract

Turkey started to receive foreign worker's immigration in the 1990s and today their numbers is significantly high. It is seen that they usually participate in the workforce from informal channels with no legal basis. According to the report published by the İstanbul Free Accountants and Auditors Chamber in 2011 titled "Foreign Non-Registered Workers and Immigration Flows to Turkey" the number of foreign non-registered workers reached 200 thousand. It is also known that foreign non registered workers relieve employers from several costs such as pay, tax, benefit and union expenses. While there are numerous studies that stress the economic dimension and interpretation from the point of workers, there is a gap about the foreign non-registered workers from the perspectives of employers. Discussing the reason of employing foreign non-registered workers, its disadvantages, worker's consciousness and suggestions from the point of employers is the purpose of study. For this purpose, 9 employers who hire foreign non-registered worker have been interviewed. In the light of the interviews problems of foreign non-registered workers are elaborated from the point of employers.

Key Words: Foreign Workers, Foreign Non-Registered Workers, The Problem of Foreign Worker

Giriş

Küreselleşen dünyada pek çok ülkenin karşılaştığı sorunlardan biri de yasadışı yollarla gerçekleşen göç hareketidir. Milyonlarca insan çeşitli sebeplerle kendi ülkelerini terk ederek, yasal ya da yasa dışı olarak göç etmektedir. Göç hareketi ise hem göçmenler için hem de göç alan ülke için pek çok sosyo-ekonomik sorunu da beraberinde getirmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre son 45 yılda uluslararası göçmen sayısı önemli ölçüde artış göstermiştir. 2015 yılında 244 milyon kişi göçmen konumundadır ve bu sayı her 30 kişiden birine karşılık gelmektedir (ILO, 2017: 13). Türkiye ise 1960'lı yıllarda beri Avrupa'ya işgücü gönderen bir ülke iken, 1980'lerde ilk kez belirgin bir "yabancı göçü" ile karşılaşmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren yabancıların işgücü piyasasına girmesi kısmen başlamıştır (Lordoğlu, 2005: 104).

Göç etmek, bireyin kararı yanında zorunlu prosedürlerin yerine getirmesi ile "kurallara göre (yasal, legal) göç" olabileceği gibi, göç edilecek ülkenin gerekli gördüğü yasal prosedürlerin yerine getirilmemesi ile yasadışı bir hale de gelebilmektedir (Gençler, 2002: 30). Düzensiz göç olarak da ifade edilen, ülkeye yasa dışı yollarla gelen ya da yasal bir yolla gelip, yasal süresi içerisinde çıkmamayı ifade eden bu durum Türkiye'de her geçen yıl daha da artmaktadır. 2016 yılında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı bir önceki yıla göre % 19'luk bir artış göstererek 174, 466 kişiye yükselmiştir. 2005 yılında 57, 428 olan bu sayı, 2016 yılına kadar toplam 817, 863 kişiyi bulmuştur (İçişleri Bakanlığı, 2017: 56-57).

İkamet izni ile ülkemizde bulunan yabancıların sayısı Çalışma Bakanlığı verilerine göre 2016 yılında; 461.217 kişidir. Bunlardan 56,591 kişi çalışma izni ile Türkiye'de bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2017: 37). Bu kişilerden çalışma izni bulunmayan 404. 626 yabancının ve düzensiz göçmen olarak Türkiye'de yer alan binlerce yabancının önemli bir kısmının kaçak yollarla kayıtdışı sektörde çalıştığı tahmin edilmektedir.

Yabancı kaçak işçilik, hedef ülke ekonomisi, yabancı kaçak işçiler, yerli işçiler ve işverenler açısından ele alınması gereken çok boyutlu bir sorundur. Bu çalışmada işveren gözünden yabancı kaçak işçi sorunu araştırılmaktadır. Yabancı kaçak işçi çalıştıran işverenlerin maliyet dışında kaçak işçi çalıştırma nedenleri, yabancı kaçak işçiliğin avantaj ve dezavantajları çerçevesinde ele alınmıştır. Böylece olayın bir tarafı olarak işverenlerin konuyla ilgili deneyim ve değerlendirmeleri üzerinden yabancı kaçak işçi sorununa çözüm önerileri aranmıştır.

1. Yabancı Kaçak İşçi Kavramı

En genel tanımı ile yabancı kaçak işçi; bulunduğu ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan, yasal oturma, çalışma veya ikamet izni bulunmayan bireylerdir (Gençler, 2002: 31). Bir diğer tanımla "bir ülkeye resmi veya gayri resmi yollardan giriş yapıp, ülkede süreli veya süresiz kalan, çalışmaları ve/veya ikametleri ilgili kamu kurum veya kuruluşlarına bildirilmemiş bireyler" yabancı kaçak işçi olarak ifade edilebilir (Işığıçok, 2010: 437).

Yabancıların Türkiye'ye giriş yolları beş şekilde gerçekleşmektedir. Birinci grupta girişi ve çalışması yasal olanlardan vize süresi aştığı halde ülkeyi terk etmeyenler yer almaktadır.

İkinci grup Türkiye'de bulunmaları tamamen yasa dışı olanlardan oluşmaktadır. Üçüncü grup yasal olarak ülkeye girmiş ve vatandaşlık başvurusu yapmış olan, ancak sonucu beklerken kaçak işçi konumuna düşenlerdir. Dördüncü grup, transit geçiş yapmak üzere ülkeye yasal vize ile girmiş ancak bir süreliğine Türkiye'de kalan ve çalışanlardır. Son grup ise mülteci olarak Türkiye'de yaşayanlar ve çalışma izni olmadan çalışanlardır (Ebert, 1995: 11).

Bir yabancının Türkiye'de yasal olarak çalışması geçerli bir vize ile resmi kanallardan ülkeye giriş yapması, girdikten sonra ise kanunların yabancıların çalışmasına izin verdiği mesleklerde, resmi makamlardan alacağı çalışma izni ile çalışması ile söz konusu olmaktadır. Bu yasal şartları yerine getirmemiş, resmi makamların bilgisi ve denetimi altında olmaksızın çalışan işçiler "yabancı kaçak işçi" konumuna düşmektedirler. (Keser, 2003: 40).

Yabancı kaçak işçilikte, çalışanların yaptıkları işler yasal olmakla birlikte, çalışma izinlerinin bulunmadığı ve herhangi bir sözleşme olmadan çalıştıkları görülmektedir. Yabancı kaçak işçilerin yerel kayıt dışı işgücüne benzer şekilde düşük ücretlerle ve onlardan daha tehlikeli ve ağır koşullardaki işlerde çalıştıkları bilinmektedir. Hatta yerel işgücünün yapmak istemediği niteliksiz işleri daha düşük ücretlere yaptıkları görülmektedir.

Yabancı kaçak işçiliğin nedenleri hem hedef ülkeden hem de kaynak ülkeden kaynaklanan çift boyutlu bir durumdur. Bireyler kendi ülkelerindeki savaşlar, siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerden başka bir ülkeye gitme ve orada çalışma isteği duyabilmektedir. Kendi ülkelerindeki işsizlik ve düşük ücretler de bu kararın alınmasında etkili olabilmektedir. Diğer bir faktör ise gidilen ülkedeki çekici koşullardır. Kendi ülkesine göre daha yüksek ücretler, daha çok iş olanağı ya da siyasi, sosyo-ekonomik istikrar da yabancı kaçak işçiliği kaynak ülkeye çeken nedenlerdendir. Son yıllarda yakın ülkelerde yaşanan savaşlar, krizler, siyasi ve ekonomik dalgalanmaların da etkisiyle Türkiye, kaçak işçilik açısından tercih edilen ülkelerden biri haline gelmiştir (Işığıçok, 2010: 440).

2. Yabancı Kaçak İşçiliğin Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Yabancı kaçak işçilik hedef ülke açısından pek çok olumsuz etkiler barındırmaktadır. Konu ülke ekonomisi açısından, işçiler açısından ve işveren açısından değerlendirilebilir. Ekonomik açıdan bakılacak olursa yabancı kaçak işçilik istihdam, işsizlik, sosyal güvenlik, sendikacılık ve endüstri ilişkileri gibi geniş yelpazede olumsuz etkileri olan bir konudur (Işığıçok, 2010: 440). Yabancı kaçak işçilerin kayıt altına alınmadan çalışması yerel kayıtdışı ekonomiyi de büyütmektedir. Yabancı kaçak işçi çalıştırmanın ülke ekonomisine verdiği en büyük zararlardan biri de vergi kaybıdır. Dolaysız vergilerin toplanamaması sosyal güvenlik sisteminin dengesini bozmakta, dolaylı vergi toplanması yoluyla bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde oluşan gelir kaybı sistemden gelir elde eden katılımcılara da olumsuz yansımaktadır (Keser, 2003: 45).

Yabancı kaçak işçiler, ülke ekonomisinde yarattıkları zarar yanında bu tür çalışmadan kendileri de çok ciddi zararlar görmektedirler. Yabancı kaçak işçilerin gittikleri ülkelerde son derece olumsuz koşullarda ve düşük ücretlerde ve güvensiz koşullarda çalıştıkları bilinmektedir. Herhangi bir kanuni güvenceye sahip olmayan bu kişiler, yakalanıp sınır dışı edilmekten korktukları için her türlü kötü muameleye, kötü koşula ve sömürüye de açık hale gelmektedirler. Hastalık, iş kazası gibi konularda da tamamen korunmasız olan yabancı kaçak işçiler kayıt dışı çalışmaları nedeniyle emeklilik hakkı da elde edememektedirler. Dil sorunu yaşamaları, dışlanmaları, ailelerinden uzakta olmaları da bu işçiler açısından diğer sosyo-psikolojik zararlar arasında sayılabilir.

Yabancı kaçak işçilerin gittikleri ülkenin işgücü açısından da pek çok olumsuz etkilerinden söz edilmektedir. Yabancı kaçak işçilerin çalışmaya razı oldukları koşullar hedef ülkedeki ücretleri, sendikalaşmayı olumsuz etkilemekte, kayıtdışı istihdamı arttırmaktadır. Diğer yandan iktisatta teorik açıdan yabancı kaçak işçilik tam istihdam seviyende gerçekleşen bir durumken, Türkiye'de işsizlikle aynı anda yükselen yabancı kaçak işçilik oranları söz konusudur (Ebert, 1995: 14).

Kaçak yabancı işçi çalıştırma düşük ücretlere razı olmaları açısından cazip görünmekle birlikte kayıtlı yasal işçi çalıştıran işverenler açısından önemli bir rekabet dezavantajı yaratmaktadır. Sigortasız ve çok düşük ücretlerle çalışmaya razı olan bu kişileri çalıştıran işverenler, haksız rekabet avantajı elde etmekte, kayıtlı işçi çalıştıran işverenleri ucuz işçi maliyetleri ile rekabet edemeyecek duruma düşürmektedirler (Keser, 2003: 40). İstanbul Serbest mali Müşavirler Odası tarafından yayınlanan 2011 tarihli "Yabancı Kaçak İşçiler ve Türkiye'ye Göç Hareketi" başlıklı raporda, Türkiye'deki yabancı kaçak işçilerin sayısının 200 bini bulduğu ve bu işçilerin kayıtdışı ekonomide işverenlere sağladığı haksız kazancın 15 yılda 22 milyar lirayı geçtiği belirtilmektedir (İSMMMO, 2011: 1).

3. Yöntem

Bu bölümde çalışmanın amacı ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmektedir. Araştırmanın örneklemi, verilerin toplanması ve nasıl analiz edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgiler bu kısımda yer almaktadır.

3.1.Çalışmanın Amacı

Yabancı kaçak işçi sorununun ekonomik etkileri ve işçi cephesinden değerlendirmesi yapılmakla birlikte bu kişileri çalıştırarak olayın derinleşmesine katkı veren "işverenler" açısından konu ele alınmamıştır. Düşük maliyetleri nedeniyle çalıştırıldıkları bilinen yabancı kaçak işçilerin, işverenlere maliyet dışında sağladıkları avantajlar, dezavantajlar ve işverenin farkındalığı yabancı kaçak işçi sorununa çözüm getirecek diğer bir bakış açısını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de son yıllarda gittikçe artan yabancı kaçak işçi çalıştırma sorununun işveren boyutuyla derinlemesine analiz edilmesidir. Katılımcıların yabancı kaçak işçi çalıştırmakla ilgili deneyimlerinden yola çıkarak yabancı kaçak işçi çalıştırma nedenleri, avantajları, dezavantajları ve konuya yönelik farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. İnşaat sektöründe yabancı kaçak işçi çalıştıran işverenlerin, yabancı kaçak işçi çalıştırma nedenleri yaşamış oldukları bu deneyime bağlı olarak yine onların açıklamaları ile açıklanmaktadır. Böylece olayın temel nedenleri ortaya çıkarılarak, yabancı kaçak işçi sorununa çözüm önerileri getirmek hedeflenmiştir.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evreni 2018 yılı Ekim ayında Çanakkale İlinde inşaat sektöründe yabancı kaçak işçi çalıştıran müteahhit işverenler oluşturmaktadır. Bu sayı net olarak belirlenemediğinden çalışmada kartopu örneklemi tekniği kullanılmıştır. Kartopu örneklemi evreni oluşturan birimlere ulaşmadaki güçlük veya evren hakkındaki bilgilerin (büyüklük ve derinliği vb.) yetersiz olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bu teknikte araştırmacı konuyla ilgili bilgisi olduğunu bildiği bir örneğe ulaşarak, "bu konuda en çok şeyi bilen kimdir" sorusu ile o örneğin yönlendirdiği diğer kişilere ulaşmaktadır (Baltacı, 2018: 253). Bu amaçla Çanakkale

ilinde yabancı kaçak işçi çalıştıran müteahhitlerden birine ulaşılmış ve sonrasında kartopu tekniği ile toplam 9 müteahhitle görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak "yarı yapılandırılmış görüşme formu" hazırlanmıştır. Görüşme formundaki sorunların hazırlanması için öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonrasında araştırmacı soru formu hazırlamıştır. Konuyla ilgili akademik çalışmalar yapan iki uzman yorumu alınarak araştırmacı ile birlikte soru formuna son şekli verilmiştir. İki müteahhit işverenle pilot görüşme gerçekleştirilmiş, soru formunda herhangi bir değişikliğe gerek olmadığı görüldüğü için bu iki pilot görüşme analize de dahil edilmiştir.

Katılımcılar ile gerçekleşen görüşmelerin tamamı bir haftalık zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, katılımcılardan alınan randevularla onlar için uygun zaman ve yerde, kimsenin dahil olmadığı uygun bir araştırma ikliminde araştırmacı tarafından şahsen gerçekleştirilmiştir.

Görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, görüşmenin kapsamı, öngörülen süre, elde edilen verilerin sadece bilimsel bir araştırma için kullanılacağı ve isimlerinin kesinlikle gizli tutulacağı anlatılmıştır. Görüşme formunu incelemek isteyen katılımcılara görüşme formu sunulmuş, ardından soruları alınmış ve görüşmeye başlanmıştır.

3.4.Verilerin Analizi

Verilerin analizi için tematik analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımda görüşme sürecinde toplanan veriler, birbirine benzeyen temalar altında bir araya getirilerek düzenli ve sistemli bir şekilde sunulmaktadır. Araştırmada gerçekleştirilen tematik analiz aşamaları şöyle özetlenebilir;

- Öncelikle yazılı döküm haline getirilen yarı-yapılandırılmış görüşme verileri birkaç kez okunmuştur.
- Verilerdeki paragraflar, cümleler ve kelimeler kodlama yapılabilmesi için işaretlenmiştir.
- Aynı işlem bir uzman tarafından da ayrıca yapılmıştır.
- Daha sonra araştırmacı ve uzman tarafından yapılan kodlamalar bir araya getirilerek karşılaştırılmış, farklı düşünülen kodlamalarda uzlaşma sağlanmıştır.
- Son aşamada tüm kodlamalar kategorilere ayrılarak temalar oluşturulmuştur.

4. Bulgular

Araştırmaya katılan işverenlerin tamamı erkek olup, yaşları 28 ile 56 arasında değişmektedir. 2'si bekar, 7'si evli olan katılımcıların 4 tanesi üniversite, 2 tanesi lise, 3 tanesi ilkokul mezunudur. Sayıca en fazla yabancı kaçak işçi çalıştıran işveren 16, en az çalıştıran 1 yabancı kaçak işçi çalıştırmaktadır. Ayrıntılar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Çalıştırdığı Yabancı Kaçak İşçilere Yönelik Bilgiler

İşverenler	**Yabancı Kaçak İşçi Sayısı**	**Ne Kadar Zamandır Çalıştırdığı**	**Uyruğu**	**Türk İşçinin Maliyeti (Günlük Yevmiye)**	**Yabancı İşçinin Maliyeti (Günlük Yevmiye)**
İşveren 1	10	2.5 Yıl	Afganistan	120 TL	50 TL
İşveren 2	7	5 Yıl	1 Irak/ 1 İran 5 Afganistan	200 TL	120 TL
İşveren 3	3	4 Yıldır	Afganistan	150 TL	115 TL
İşveren 4	4	2 Yıldır	Afganistan	120 TL	90 TL
İşveren 5	8	6 Ay	Türkmenistan	Asgari Ücret (aylık)	1600 TL (aylık)
İşveren 6	1	4 Ay	Afganistan	120 TL	70 TL
İşveren 7	16	Mevsimlik	2 Suriye/ 14 Afganistan	120 TL	80-90 TL
İşveren 8	1	10 Ay	Azerbaycan	150 TL	70 TL
İşveren 9	2	2 Yıl	Suriye	Türk İşçi ile Aynı	Asgari Ücret (aylık)

Tablo 1'de gösterildiği gibi çalışmanın örneklemini oluşturan Çanakkale ili inşaat sektöründe en yoğunluklu olarak Afganistan uyruklu çalışanların olduğu görülmektedir. En uzun süredir çalışan işçi 5 yıldır, en kısa süreli çalışan ise 2 aydır çalışmaktadır. Yabancı kaçak işçi çalıştırmanın maliyet avantajını belirleyebilmek için katılımcılara aynı işi yapan Türk işçilerle yabancıların aldıkları ücretler sorulmuştur. Genelde günlük yevmiye fiyatları verilen yabancı kaçak işçilerin 7 tanesinin Türk işçilere göre oldukça uygun bir ücretle çalıştıkları, nitelikli işler yapan 2 tanesinin ise benzer işi yapan Türk işçi ile aynı miktarda ücret aldığı görülmüştür.

Katılımcılara, "neden yabancı işçi çalıştırmayı tercih ettiniz?" sorusu yöneltilerek sağladığı ücret avantajı yanında işverenleri yabancı kaçak işçi çalıştırmaya yönelten sebepler araştırılmıştır. Katılımcıların verdikleri yanıtlar 3 tema üzerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıntılar Tablo 2'de verilmiştir.

Buna göre işverenlerin tamamı yabancı kaçak işçi çalıştırmalarının en önemli nedeni olarak "Çanakkale ilinde inşaat sektöründe çalışacak işçi bulamamalarını" göstermişlerdir. Katılımcıların tamamının dile getirdiği diğer bir nokta ise yerli işçi bulsalar bile bu işçilerle yaşadıkları sorunlar olmuştur. Yerli işçilerin inşaatta söz konusu olan bazı işleri yapmak istemedikleri, piyasanın üzerinde ücret talep ettikleri, işi sahiplenmedikleri ve kaytarma eğiliminde oldukları tüm katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcıların en yoğun olarak belirttikleri üçüncü neden ise yerli işçilerin çalışma sürelerindeki istikrarsızlık olmuştur. Katılımcılar işe başladıktan kısa süre sonra işi bırakıp giden yerli işçiler yüzünden işlerinin aksadığını, bu nedenle de yabancı kaçak işçi çalıştırdıklarını ifade etmişlerdir. Literatürde

yabancı kaçak işçi çalıştırmanın en önemli nedeni olarak gösterilen "düşük ücret almaları" katılımcıların saydığı ilk üç neden arasında yer almamıştır.

Tablo 2: Neden Yabancı İşçi Çalıştırmayı Tercih Ettiniz?" Sorusuna Verilen Yanıtların Temaları

İşverenler	Yerli İnşaat İşçisi Bulamama	Yerli İşçilerle Yaşanan Sorunlar	Yerli İşçilerdeki İstikrarsızlık
İşveren 1	X	X	
İşveren 2	X	X	X
İşveren 3	X	X	X
İşveren 4	X	X	X
İşveren 5	X	X	X
İşveren 6	X	X	X
İşveren 7	X	X	X
İşveren 8	X	X	X
İşveren 9	X	X	X

Yabancı kaçak işçi çalıştırmanın avantajlarının sorulduğunda katılımcılar önemli oranda yabancı kaçak işçilerin verimliliğinden bahsetmişlerdir. 9 işverenin 8 tanesi bu işçilerin yerlilere oranla çok daha çalışkan oldukları ve verimli çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların avantaj olarak gördükleri ikinci en önemli nokta ise yabancı işçilerin kendilerine verilen her işi sorgulamadan yapmaları olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların avantaj olarak gördükleri üçüncü nokta ise yabancı kaçak işçilerin yerli işçilere nazaran daha düşük ücretlerle çalışmaları olmuştur. Detaylar Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Yabancı İşçi Çalıştırmanın Avantajları Nelerdir? Sorusuna Verilen Yanıtların Temaları

İşverenler	Verimliliğin Yerli işçiye Göre Yüksek Olması	Verilen Her İşi Yapmaları	Maliyetlerinin Düşük Olması
İşveren 1	X	X	X
İşveren 2		X	X
İşveren 3	X		
İşveren 4	X		X
İşveren 5	X	X	X
İşveren 6	X	X	
İşveren 7	X		X
İşveren 8	X	X	
İşveren 9	X	X	

Diğer yandan katılımcılara "yabancı kaçak işçi çalıştırmanın dezavantajlarının ne olduğu" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı bir yabancı kaçak işçi çalıştırmanın en önemli dezavantajının iş kazası geçirme riski olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer yandan kaçak işçi çalıştırdıkları için yakalanma ve ceza yeme korkusu katılımcıların 7 tanesinin ifade ettiği önemli dezavantajlardan birisidir. Diğer dezavantajlar arasında yabancı kaçak işçilerin temiz olmamaları, aileleri uzakta olduğu için izne gittiklerinde geç dönmeleri dile getirilmiştir. 4 katılımcı dil sorunundan bahsetmiş, 4 katılımcı da yabancı kaçak işçilerin yaşlarının çok genç olmasından dolayı sorumluluk bilinçlerinin düşük olduğunu ifade etmiştir. Soruya verilen yanıtlara ilişkin ayrıntılar Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Yabancı İşçi Çalıştırmanın Dezavantajları Nelerdir? Sorusuna Verilen Yanıtların Temaları

İşverenler	İş Kazası Riski	Ceza Yeme Korkusu	Temizlik Sorunları	İzin İstemeleri	Dil Sorunları	Genç Olmaları
İşveren 1	X			X	X	
İşveren 2	X	X	X	X		X
İşveren 3	X	X	X			
İşveren 4	X	X	X	X		X
İşveren 5	X	X		X	X	
İşveren 6	X	X	X			X
İşveren 7	X	X				X
İşveren 8	X	X	X	X	X	
İşveren 9	X				X	

Yabancı kaçak işçi çalıştırma olgusunun Türkiye, ekonomi ve insan hakları açısından yarattığı olumsuz sonuçların farkında olup olmadıklarını ve yabancı kaçak işçi çalıştırmaya bakış açılarını anlayabilmek için katılımcılara "Sizce başka bir ülkede kaçak olarak çalışan bu işçilerin karşı karşıya kaldığı başlıca sorunlar nelerdir" sorusu yöneltilmiştir. Ayrıntılar Tablo 5' de gösterilmiştir.

Tablo 5. Yabancı İşçilerin Karşı Karşıya Kaldığı Sorunlar Nelerdir? Sorusuna Verilen Yanıtların Temaları

İşverenler	Çok Yoksul Olmaları	Kalabalık Evlerde Yaşamları	Ailelerinden Ayrı Olmaları
İşveren 1	X	X	
İşveren 2	X	X	
İşveren 3	X	X	
İşveren 4		X	X
İşveren 5		X	X
İşveren 6	X		X
İşveren 7	X		
İşveren 8	X		X
İşveren 9	X	X	X

Katılımcılara yabancı kaçak işçilerin yabancı bir ülkede kaçak olarak çalıştırılması karşısında ne tür sorunlarla karşı karşıya oldukları sorulduğunda verilen yanıtlar bu işçilerin çok yoksul oldukları konusunda yoğunlaşmıştır. Bu soruda 9 katılımcıdan 6 tanesinin "garibanlar" ifadesi kullanması dikkat çekicidir. Diğer yandan tek oda içinde, kalabalık şekilde, çok kötü şartlarda yaşadıkları, ailelerinden uzakta olmalarının da üzüntü verici olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Katılımcılara "Türkiye'de yabancı kaçak işçi sorununun çözümü için alınabilecek önlemler" sorulmuştur. Yabancı kaçak işçi çalıştırarak aslında bu sorunun başlıca aktörlerinden biri olan işverenlerin, bu sorunun çözümüne ilişkin önerileri Çanakkale ili işgücü piyasasına yönelik bir sorunun da varlığına dikkat çekmiştir. Katılımcılar inşaat sektöründe çalıştıracak yerli eleman bulunmamasını yabancı kaçak işçi çalıştırmalarının en önemli nedeni olarak

görmektedirler. Katılımcılar, yerli işçi bulamamanın kendilerini yabancı kaçak işçi çalıştırmaya "mecbur" bıraktığını belirtmişlerdir. Bu yanıtı veren işverenlere "eğer yerli işgücü bulsaydınız yabancı kaçak işçi çalıştırmaz mıydınız?" sorusu yöneltildiğinde tamamı "çalıştırmazdım" yanıtını vermişlerdir. Diğer yanıtlara ilişkin ayrıntılar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Sizce Türkiye'de Yabancı Kaçak İşçi Sorununun Çözümü İçin Alınması Gereken Önlemler Nelerdir? Sorusuna Verilen Yanıtların Temaları

İşverenler	Yerli İnşaat İşçisi Sıkıntısının Giderilmesi	Yeterince Önlem Var	Yasal Çalıştırma Prosedürünün Kolaylaştırılması
İşveren 1			
İşveren 2	X		
İşveren 3	X		
İşveren 4		X	
İşveren 5	X		X
İşveren 6		X	X
İşveren 7		X	
İşveren 8	X		X
İşveren 9	X	X	

Katılımcılardan 4 tanesi yabancı kaçak işçi çalıştırmanın cezasının oldukça yüksek olduğunu ve alınan önlemlerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. İşverenlerin tamamı bu işçileri yasal olarak çalıştırmanın yasal sürecini araştırdıklarını (hatta başvuru yaptıklarını) ancak sürecin çok uzun ve karmaşık olması nedeni ile yapamadıklarını dile getirmişlerdir. Diğer yandan yasal olarak yabancı işçi çalıştırmanın maliyetinin Türk işçi çalıştırmaktan daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Yasal prosedürün kolaylaştırılması ve maliyetin düşürülmesi işverenlerin öneri olarak sunduğu diğer bir noktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada yabancı kaçak işçi çalıştırma olgusu, işveren tarafının bakış açısı ele alınmaktadır. İşveren, yabancı kaçak işçi çalıştırarak bu sorunun sürekliliğini ve kronikleşmesini sağlayan taraflardan biridir. Bu işçilerin çok düşük ücretlerle, kötü şartlarda çalışmaya razı oldukları bilinmektedir. Düşük ücret ödeyerek, hiçbir yasal sorumluluğun altına girmeyerek yabancı kaçak işçi çalıştırmanın işverenlere haksız kazanç ve rekabet avantajı sağladığı bir gerçektir. İşverenlerin kendi deneyim ve görüşleri ışığında yabancı kaçak işçi çalıştırma sorununun faklı nedenleri ve dezavantajlarının sorgulanması olayın çözümüne yönelik daha etkili öneriler getirilmesine katkı sağlayabilecektir.

Bu çalışmada Çanakkale ilinde inşaat sektöründe yabancı kaçak işçi çalıştıran müteahhitlik yapan 9 işveren ile yarı yapılandırılmış görüşme formları ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonrasında yapılan tematik analizde, Çanakkale'de inşaat sektöründe yabancı kaçak işçi çalıştırmanın en önemli nedeni inşaat işine çalışmaya uygun ve istekli yerli işgücünün bulunmaması olarak ifade edilmiştir. Diğer yandan yerli işgücü bulunsa da bu işçilerin kısa sürede iş bıraktığı, işin gerektirdiği temel görevleri yerine getirmek istemedikleri ve piyasanın üzerinde bir ücret talep ettikleri tüm katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Yabancı kaçak işçi çalıştırmanın en önemli sebebinin "maliyet düşüklüğü" olarak değil de yerli işgücü bulamama olarak ifade edilmesi Çanakkale ili işgücü piyasasına yönelik bir

durumu işaret etmektedir. Buna göre Çanakkale ili işgücü piyasasında niteliksiz ya da düşük nitelikteki işleri yapacak işgücü eksiği söz konusudur. Bu eksiklik ildeki yabancı kaçak işçi çalıştırma eğilimini arttırmaktadır.

İşverenlere yabancı kaçak işçi çalıştırmanın avantajları sorulmuş ve alınan yanıtlar 3 temada yoğunlaşmıştır. Buna göre yabancı kaçak işçilerin yerli işçi çalıştırmaya göre en büyük avantajı bu işçilerin verimliliğidir. Ülkesine para gönderebilmek için başka bir ülkede yasal olmayan yollardan çalışan bu işçilerin iş bulamama, sınır dışı edilme korkusu ile daha verimli çalışmaları anlaşılabilir bir durumdur. Benzer sebeplerle verilen her işi yaptıkları ve düşük ücretle çalışmaları da işverenlerin ifade ettiği diğer avantajlardır. İşverenlere avantaj olarak görülen bu durum çalışma ilişkileri ve insan hakları açısından üzüntü vericidir. Sınır dışı edilme, ülkesine para gönderememe baskısı altında işçilerin uzun saatler, düşük ücretlerle çalışmaları ve verilen her işi sorgulamadan yapmaları işçi sömürüsüne yol açmaktadır.

Katılımcılar herhangi bir güvenceleri olmadığından yabancı kaçak işçilerin iş kazası geçirmelerinden büyük endişe duymaktadırlar. İş kazası geçirmeleri hem işçinin yaralanması ya da ölmesi ile sonuçlanabileceği gibi, işverenin yabancı kaçak işçi çalıştırdığının ortaya çıkması açısından da işverenleri tedirgin etmektedir. Çoğunluğunun genç olması dolayısıyla sorumluluk bilinçlerinin de düşük olduğunu ifade eden işverenler yabancı kaçak işçi çalıştırmanın en kötü tarafının yakalanma ve işçinin kaza geçirme riskinin yarattığı stres olduğunu ifade etmişlerdir.

Yabancı kaçak işçi sorununun bir tarafı olarak işverenlere bu işçilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlarla ilgili soru yöneltilmiştir. İşverenlerin bu soruya verecekleri yanıtlardan yabancı kaçak işçi çalıştırmanın ülke ekonomisi, yerli ve kaçak işçi açısından yarattığı olumsuzluklar konusundaki farkındalıklarına yönelik de sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. İşverenler yabancı işçilerin karşı karşıya oldukları en önemli sorunları çok yoksul hatta gariban olmaları, hep birlikte sağlıksız koşullarda aynı evde yaşamaları ve ailelerinden ayrı olmaları şeklinde sıralamışlardır. Yabancı kaçak işçiliğin neden olduğu vergi kaybı, kayıtdışı ekonominin büyümesi, yerli işgücünün haklarının olumsuz etkilenmesi, rekabet dezavantajı yaratması ve sosyal güvenlik açısından işçilerin kayıpları konularında herhangi bir yanıt alınmamıştır. Bu yanıtlar kaçak olarak başka bir ülkede çalışan işçinin emeklilik, sağlık, ücret ve her türlü sosyo-ekonomik haktan yoksun çalışmaları konusunda işverenlerin farkındalığının olmadığı düşündürebilir.

Katılımcılar bu işçileri çalıştırmak konusunda dezavantaj olarak gördükleri "iş kazası geçirme riskinden" de bu soruda bahsetmemişlerdir. Bu durum işverenlerin iş kazası durumunda "herhangi bir sosyal güvencesi olmayan işçinin yaralanması ya da hayatını kaybetmesinden" ziyade kendi başlarına gelebilecek yasal yaptırımlardan tedirgin oldukları izlenimini vermektedir.

Çanakkale ilinde yapılan araştırmadan yola çıkılarak Türkiye'de yabancı kaçak işçi çalıştırmanın önlenmesi için bazı öneriler sunulabilir. Öncelikle Çanakkale iline benzer şekilde bazı sektörlerde işgücü ihtiyacı işin niteliğinden dolayı kayıtdışı sektörden sağlanabilmektedir. Özellikle düşük nitelik gerektiren işlerde herkesi çalıştırabilmenin verdiği avantajla ücretler giderek düşmekte ve işveren vergi yükünden kaçarak çalıştırabileceği işçi bulabilmektedir. Bu konuda inşaat işçiliği için de İŞKUR gibi yetkili kurumlarca mesleki eğitimler sonucu verilecek sertifikalar söz konusu olabilir. Böylece bu meslekler itibar kazandırılıp, bu mesleğin ustası çalışanlara da talep arttırılabilir.

Yerli işgücü arzının karşılayamadığı işgücü taleplerinde yine İŞKUR aracılığı ile başka bölgelerdeki niteliksiz işsizlerin mobilitesini kolaylaştıracak teşvikler sağlanabilir. Böylece Çanakkale ilinde bulunamayan işgücü Türkiye'nin başka bir bölgesindeki işsizin ile çekilmesi ile karşılanabilir. Bu yönde oluşturulacak teşvik programları mesleki eğitim de verecekleri işsizlerin taşınma, ulaşımı gibi giderlerini sağlayarak yerel işgücü talebini kayıtdışı sektöre gerek kalmadan karşılayabilecektir.

Kayıtdışı ve kaçak çalışmanın ülke ekonomisine ve dolaylı olarak işverenlere sağladığı zararlar konusunda bilinçlendirme toplantıları yaygınlaştırılarak farkındalık yaratma yoluna gidilmelidir. Vergi gelirlerindeki azalmanın ülke ekonomisine ve sosyal güvenlik sistemine yarattığı zararın işverenlerin üzerindeki vergi yükünün azaltılması konusunda en büyük engel olduğu bilinci yaygınlaştırılmalıdır. Diğer yandan uzun yıllardır Türkiye'de konu edilen kayıtlı işçi çalıştırmanın işverene maliyetlerinin azaltılması da yerli ya da yabancı kayıt dışı çalışma oranını düşürecektir.

Kaynakça

Baltacı, A., 2018. "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, Haziran, ss: 231- 274.

Ebert Vakfı, 1995. Türkiye'de Yabancı Kaçak İşçilik, Friedrich Ebert Vakfı, Kasım, İstanbul.

Gençler, A., 2002. "Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği", TÜHİS, İş Hukuku Dergisi, Şubat, ss: 28- 46.

ILO, 2017. "World Migration Report, 2018", International Organization for Migration, Geneva.

Işığıçok, Ö., 2010. "Küresel Gerçeklerle Türkiye'de Yabancı Kaçak İşçi Sorunu: Boyutları ve Sonuçları", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0/ 50, ss: 435- 453.

İçişleri Bakanlığı, 2017. "2016 Türkiye Göç Raporu", İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 40, Nisan, Ankara.

İstanbul Serbest Mali Müşavirler Odası, 2011. "Yabancı Kaçak İşçiler ve Türkiye'ye Göç Hareketi", İstanbul Muhasebeciler Mali Müşavirler Odası Yayınları, İstanbul.

Keser, H., 2003. "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı Işığında Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı ve Yabancı Kaçak İşçilik", Kamu- İş Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, ss: 2-48.

Lordoğlu, K., 2005. "Türkiye'de Yabancıların Kaçak Çalışması", Toplum ve Bilim, 102, İstanbul, ss:103-127.

Sendikaların Göçmen Politikaları: Kucaklayıcı mı, Dışlayıcı mı?

Emirali Karadoğan*

Özet

Göç olgusunun, insanlık tarihi boyunca devamlı var olduğunu ve gelecek dönemde de bunun aynı şekilde varlığını sürdüreceğini söylemek hatalı olmayacaktır. Göçmen kişi ve gruplar, göç ettikleri bölgelerde, doğal olarak geldikleri yerden farklı konumda olacakları için, çeşitli zorluklara göğüs germek zorunda kalmaktadırlar. Bu zorlukların kaynağı genelde geldikleri hedef ülkedeki tutum ve davranışlar olduğu gibi, bazı durumlarda zorlukların kaynakları bizzat kendileri olabilmektedirler.

Göçmenler ekonomik kalkınmanın en önemli unsurlarından birisi olarak görülürken, bir yandan da ülkenin refah hizmetlerinin, sosyal içermeyi/uyumu tehdit eden yabancılar olarak görülmekteler. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun bir şekilde artan göç dalgasıyla beraber, bu emekçi grubun sorunları daha da belirginleşmeye başlamıştır. Kapitalist sistemden kaynaklanan, teknoloji destekli sermayenin merkezileşmesine bağlı olarak, işsizliğin ve sömürünün artması, sınıfsal farkların artması, örgütlenmeye bağlı olarak kazanılan hakların budanması, ücret ve sosyal hakların iyice kötü yönde ilerlemesi sonucunu doğurmuştur. Sonuç olarak işçi sınıfı için ne kadar kazanılmış hak varsa, hepsinin karşısına sermayenin gücü çıkmış ve bütün emekçiler kötü çalışma ve ücret koşullarına sürüklenmişlerdir. Bu süreçte göçmenler, yerli işçilerle kıyaslandığında daha kötü çalışma koşullarına sahip olmuşlardır.

Göçmen işçiler hedef ülkede haklarını savunmak için doğal olarak sendikal yapılara yakın olmak ve onların bünyesinde yer almak zorundadırlar. Aynı şekilde sendikalarda ulusal pazarlık gücünü elinde tutmak için daha fazla üyeye ihtiyacı oluğundan, göçmen olgusunu, hem yerli hem de göçmen işçiler için pozitif yönde değerlendirmek zorundadırlar.

Sendikaların göçmen işçilere karşı tutumu dönemsel farklılıklar göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Bu tutum değişikliği sendikaların göçmenleri kabul etme ya da dışlaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu sendikal tutum elbette ülkeler arasında da farklı şekillerde görülmektedir.

Bu çalışmada, göçmenlerin ya da sendikaların genel sorunlarına değinilmeyecektir. Çalışmanın amacı göç olgusu ile beraber sendikalarda ortaya çıkan göç ve göçmen

* Dr., Sendika Uzmanı, Tez-Koop-İş Sendikası

politikalarını açıklamaya çalışmaktır. Bu bağlamda da hem Avrupa'da hem de Türkiye'deki sendikaların göçmenlere bakışları ve onlara yönelik politikalarının incelenecektir. Bu çalışmada öncelikle sendikaların göçmen politikalarını etkileyen faktörlere değinilecek daha sonra da sendikaların göçmen işçilere yönelik tutmalarında yaşanan dönüşümlerin izi sürülecektir. Bu bağlamda literatür taraması verileri ile birlikte sendikaların bu konudaki yayınları ve görüşülen sendikacılardan elde edilen veriler çerçevesinde analiz yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Göçmen, Göçmen emeği, Sendika, Çalışma Koşulları

Immigrant Policies Of The Unions: Is It Embracing or Exclusive?

Abstract

It will not be wrong to say that the phenomenon of migration has existed throughout the history of humanity and that this will continue to exist in the same way in the future. Immigrant persons and groups are forced to face various challenges, as they will be in a different position from where they migrate. The source of these difficulties is the attitudes and behaviors in the target country, and in some cases the sources of difficulties can be themselves.

While migrants are seen as one of the most important elements of economic development, they are also seen as foreigners threatening welfare services, social inclusion / harmony of the country. Especially after the Second World War, the problems of this laboring group started to become more evident with the intensely increasing wave of migration. Due to the centralization of the technology supported capital arising from the capitalist system, the increase of unemployment and exploitation, the increase of class differences, the pruning of the rights gained due to the organization, and the worsening of the wages and social rights have resulted. As a result, for the working class, whatever power has been earned, the power of capital has emerged against all of them and all the laborers have been dragged into poor working and wage conditions. In this process, migrants had worse working conditions compared to domestic workers.

Immigrant workers must naturally be close to and take part in trade union structures to defend their rights in the target country. Likewise, because trade unions need more members to retain national bargaining power, they have to positively consider the migrant phenomenon for both domestic and migrant workers.

The trade unions' attitude towards migrant workers showed periodic differences and continued to show. This change of attitude is the way that unions accept or exclude immigrants. This trade union attitude is also seen in different ways among the countries.
In this study, the general problems of migrants or unions will not be mentioned. The aim of this study is to explain the immigration and immigration policies that emerged in trade unions together with migration phenomenon. In this context, both in Europe also it looks to migrants Trade unions in Turkey and will be examined for their policies. In this study, firstly the factors affecting the immigration policies of the unions will be mentioned and then the transformations of the unions' behaviour towards the migrant workers will be traced. In this context, an analysis will be made within the framework of literature review data on trade unions' publications on this subject and data obtained from the trade unionists interviewed.

Key words: Migrant, Imigration, Migrant Labour, Trade Union, Working Conditions

Giriş

Göç olgusunun, insanlık tarihi boyunca devamlı var olduğunu ve gelecek dönemde de bunun aynı şekilde varlığını sürdüreceğini söylemek hatalı olmayacaktır. Göçmen kişi ve gruplar, göç ettikleri bölgelerde, doğal olarak geldikleri yerden farklı konumda olacakları için, çeşitli zorluklara göğüs germek zorunda kalmaktadırlar. Bu zorlukların kaynağı genelde geldikleri hedef ülkedeki tutum ve davranışlar olduğu gibi, bazı durumlarda zorlukların kaynakları bizzat kendileri olabilmektedirler.

Göçmenler ekonomik kalkınmanın en önemli unsurlarından birisi olarak görülürken, bir yandan da ülkenin refah hizmetlerinin, sosyal içermeyi/uyumu tehdit eden yabancılar olarak görülmekteler. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun bir şekilde artan göç dalgasıyla beraber, bu emekçi grubun sorunları daha da belirginleşmeye başlamıştır. Kapitalist sistemden kaynaklanan, teknoloji destekli sermayenin merkezileşmesine bağlı olarak, işsizliğin ve sömürünün artması, sınıfsal farkların artması, örgütlenmeye bağlı olarak kazanılan hakların budanması, ücret ve sosyal hakların iyice kötü yönde ilerlemesi sonucunu doğurmuştur. Sonuç olarak işçi sınıfı için ne kadar kazanılmış hak varsa, hepsinin karşısına sermayenin gücü çıkmış ve bütün emekçiler kötü çalışma ve ücret koşullarına sürüklenmişlerdir. Bu süreçte göçmenler, yerli işçilerle kıyaslandığında daha kötü çalışma koşullarına sahip olmuşlardır.

Göçmen işçiler hedef ülkede haklarını savunmak için doğal olarak sendikal yapılara yakın olmak ve onların bünyesinde yer almak zorundadırlar. Aynı şekilde sendikalarda ulusal

pazarlık gücünü elinde tutmak için daha fazla üyeye ihtiyacı oluğundan, göçmen olgusunu, hem yerli hem de göçmen işçiler için pozitif yönde değerlendirmek zorundadırlar.

Sendikaların göçmen işçilere karşı tutumu dönemsel farklılıklar göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Bu tutum değişikliği sendikaların göçmenleri kabul etme ya da dışlaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu sendikal tutum elbette ülkeler arasında da farklı şekillerde görülmektedir.

Bu çalışmada, göçmenlerin ya da sendikaların genel sorunlarına değinilmeyecektir. Çalışmanın amacı göç olgusu ile beraber sendikalarda ortaya çıkan göç ve göçmen politikalarını açıklamaya çalışmaktır. Bu bağlamda da hem Avrupa'da hem de Türkiye'deki sendikaların göçmenlere bakışları ve onlara yönelik politikalarının incelenecektir. Bu çalışmada öncelikle sendikaların göçmen politikalarını etkileyen faktörlere değinilecek daha sonra da sendikaların göçmen işçilere yönelik tutmalarında yaşanan dönüşümlerin izi sürülecektir. Bu bağlamda literatür taraması verileri ile birlikte sendikaların bu konudaki yayınları ve görüşülen sendikacılardan elde edilen veriler çerçevesinde analiz yapılacaktır

1. Göç Ve Sendikal Politikalarının Oluşmaya Başlaması

Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası önemli miktarda nüfus kaybeden ve ekonomik yıkıma uğrayan Avrupa Ülkelerinde Marshall yardımları ile beraber hızlı bir büyüme süreci başladı. Bu dönemde yeterli işgücüne sahip olmayan bu ülkedeki işverenler, çeşitli maliyetlerden kaynaklı olarak yabancı işgücüne ihtiyaç duymaya başlamışlardır (Tokgöz, 2004: 24). Ve böylece Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülkeden Batı Avrupa'ya doğru bir göç hareketi başlamıştır. Bu dönemde sadece Avrupa devletlerinin hükümetleri değil, sendikalar da gelen yabancılara karşı uygulayacakları "*göç ve göçmen politikaları*"nı belirlemeye çalıştılar.

Peki göçmenler sendikalara neden sıcak bakmak zorundadır? Pek çok kapitalist Avrupa Ülkesindeki çok uluslu tekeller, göçmenleri ucuz iş gücü sömürüsünün önemli araçlarından biri olarak görmüşlerdir (Peköz, 2002: 47). *"İşgücü piyasasında bir yönüyle eğitim düzeyi yüksek, bireysel kariyer hedefleri olan, vasıf çeşitliliğine sahip, dayanışma bilinci ve sendikal ortak değer ve amaçlara bağlılığı zayıf işgücü yoğunluk kazanırken, diğer yönüyle çoğunlukla hizmetler sektöründe kadın, genç ve göçmen işgücünün oluşturduğu eğitim düzeyi düşük, bireysel kariyer hedefleri zayıf, yasal ve sosyal güvencelerden yoksun, kolektif kültürü gelişmemiş ve örgütlü harekete yabancı işgücü ağırlık kazanmıştır"* (Selamoğlu 2004:48).

Buna bağlı olarak da göçmen işçiler yerli işçilerin çalışmak istemedikleri sektör ve alanlarda düşük ücret ve kötü koşullarda istihdam edilmektedirler. Göçmen işçiler daha çok

beden işçiliğinin yoğun olduğu, imalat sektöründe istihdam edilmişlerdir. (Peköz 2002:49; Toksöz 2004: 53).

Diğer yandan aynı sektörde çalışan yerli ve yabancı işçilerin aldıkları ücretler arasında da farklılıklar bulunmaktadır. 1994 yılında yapılan bir çalışmanın verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tabloda ki veriler çok eski olmasına karşı güncelliğini sürdürdüğü bilinmektedir.

Tablo 1: Göçmen İşçinin Yerli İşçiye Göre Aldığı Ücret Oranı

İşçinin geldiği ülke	**Ücretler (DM)**	**% (ortalama)**
Almanya	4.189	100
Türkiye	3.064	73
Eski Yugoslavya	3.386	81
Yunanistan	3.190	76
İtalya	3.077	73
İspanya	3.127	75
Türkler dışında yabancılar	3.195	76

Kaynak : TAM / 1994

Tablodan da anlaşılacağı gibi yabancılar düşük ücretle istihdam edilmektedir. İlginç olan nokta ise Schengen Anlaşması ile AB üyesi olan Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi yabancı statüsünde sayılmayan ülke vatandaşı işçilerde düşük ücretle çalıştırılmaktadırlar.

Yukarda kısaca belirtmeye çalıştığımız sebeplerden dolayı haklarını savunmak ve savunulmasını sağlamak için göçmen işçiler sendikalarla yakın ilişkiye girmek zorundadırlar. Çünkü sendikaların en önemli görevi üyelerinin bireysel ya da grup olarak hak ve menfaatlerini işverenlere ve diğer karşı gruplara karşı korumak ve savunmaktır. Bu da sendikaların göçmen işçiler yönünden önemini ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak da sendikalar ne kadar üyeye sahip olursa, güçleri de o oranda artacağı için, yoğun göçmen işçi kitlesini üye yapmak da sendikalar için hayati önem taşımaktadır.

2. Sendikaların Tutumları

Sendikaların göçmen işçilere karşı tutumları ülkeye ve bulunulan ekonomik yapı dönemine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir (Wrench 2004). Ayrıca göçmenler her zaman sağlam sendikal ortamların olduğu ülkelere gitmemişlerdir. Örneğin Latin Amerika ve özellikle Arjantin'e göç eden göçmenler, yeni oluşmaya başlayan sendikal yapılanmada önemli bir rol

oynamışlardır. Çünkü buraya gelen göçmenler daha sağlam sendika yapısının bulunduğu ülkelerden –Fransa vb. gibi- göç ettikleri için, geldikleri ülkelerin birikimini ve deneyimini de beraberlerinde getirmişlerdir. Özellikle 187'de yıkılan "Paris Komünü"nden sonra Arjantin'e ve o bölgelere göç edenler sendikal hareketin oluşumunda çok etkili olmuşlardır (Akkaya: 2005).

Avrupa Birliği ülkelerindeki sendikaların, göçün ilk yılların da çeşitli korkuları vardı. Sendikalar gelecek göçmenlerin işsizliği arttıracağı, ücretleri düşüreceği ve ayrıca oluşacak fazla işgücü arzından dolayı, işverenler için alternatif işgücü olarak görüleceğinden korkuyorlardı. Buna bağlı olarak Almanya'da ki sendikalar gelenlerin ücretleri düşürmesini engellemek için yabancıların yerli işçilerle aynı ücreti almaları şartıyla göçü desteklemiştir Diğer yandan göç sonrası gelenlerin, yerli işçilerin razı olmadığı imalat sanayii, madencilik, inşaat gibi sektörlerin ağır çalışma koşullarına sahip –zor, tehlikeli ve kirli işler- düşük ücretli işlerde istihdam edilmeleri göçün bir bakıma kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuştur (Penninx and Roosbland, 2000: 3; Toksöz, 2004: 25).

Sendikalar özellikle İkinci Dünya savaşının hemen ertesi dönemde göç olgusuna bağlı olarak çelişkiler yaşadılar. Acaba sendikalar, göç ve göçmen olgusuna karşı nasıl bir tavır almalıydı? Bu konu ile ilgili tutumları ve geleceklere karşı tutumları nasıl olmalıydı? gibi sorularla karşı karşıya kaldılar. Bu nokta da üç ikilemle karşı karşıya kaldılar;

- Sendikalar göç hareketinde işverenler ve diğer yetkililerle işbirliği mi yapmalı yoksa karşımı çıkmalıydı?
- Göçmenler geldikleri zaman onları kendileri ile aynı sınıftan görüp olduğu gibi üyemi yapmalı yoksa ayrı bir kategori kabul edip farklı mı davranmalıydı?
- Üye olarak kabul edildikten sonra, niteliklerinden dolayı onlara karşı farklı mı davranılmalı, yoksa ayrıcalık tanınmadan tüm işçilerle eşit kabul edilmeliydiler?

İşte bu üç ikilem, sendikaların, göçmen işçi politikalarına yön vermelerinde temel etkenler olmuştur (Penninx ve Roosbland, 2000: 4).

Bu çalışmada bu ikilemeleri göz ardı etmeden sadece sendikaların göçmenleri dışlayıcı mı kucaklayıcı mı bir politika benimsediklerinin izi aranacaktır.

3. Göçmenlere Yönelik Sendikal Politikalar

Bu bölümde Avrupa ülkelerinden İsviçre, Almanya, Avusturya, Hollanda, Fransa ve İngiltere'deki işçi sendikalarının göç ve göçmen politikaları incelenecektir.

3.1 Almanya

Batı Avrupa'ya göç edenlerin en çok tercih ettiği ülkelerden biri Almanya'dır. Almanya'ya 1992'de 842 bin kişi, 1999'da 674 bin kişi göç etmiştir. Bu göçün önemli kaynak ülkeleri; Polonya (94 000 kişi), Rusya Federasyonu (75 000 kişi) ve Türkiye (50 000 kişi)'dir (Toksöz 2004:99). Yapılan araştırmalarda göçmenlerin hizmet sektörü başta olmak üzere, kömür, çelik, otomotiv gibi sektörlerde en kötü şartlarda ve en düşük ücretle istihdam edildikleri ortaya çıkmıştır (Peköz 2002:299).

Almanya'nın özellikle savaş dönemindeki aşırı insan kaybından ve özellikle çalışma çağındaki nüfus kaybından dolayı savaş sonrası yıllarda göç ve göçmen olgusuna sıcak bakmış ve teşvik etmeye çalışmıştır. Savaş sonrası dönemde dünyanın iki kutba bölünmesi sonucu kapıların kapanması, yaklaşık 15 milyon kişinin Batı Almanya'ya göç etmesine sebep olmuştur (Toksöz 2004:24). Bu dönemle beraber Almanya'nın bir "göçmen ülkesi" olup olmadığı sorusu sorulmaya başlanmıştır (Kühne 2000:41).

Almanya Sendikalar Federasyonu (DGB) savaş sonrası yıllarda, ilk başlarda göçmen işçi ithaline karşı geldi. Fakat zamanla ortaya çıkan işgücü yetersizliğine bağlı olarak sendikaların tavrı değişti

Göçmen işçilerin sendika içerisinde aktif hale gelmeleri ve kendi haklarını savunacak süreçleri oluşturmaları gerekmekteydi. Sendika yönetimleri de bu durumu göz ardı edemedi ve yaptıkları yeni düzenleme ve koydukları yeni kurallarda demokratik katılım yönünde değişiklikler yapmak zorunda kaldılar (Kühne, 2000: 54).

3.2 Avusturya

Avusturya'daki sendikalar 1960'a kadar göçe karşı çıktılar. Fakat işgücü arzındaki eksikliğe bir çözüm bulamayınca belli şartlarla kabul etmek zorunda kaldılar. Bu kapsamda İnşaat ve Orman İşçileri Sendikası, işverenlerle ülke genelinde bir sözleşme imzaladı. Buna göre gelecek göçmen işçi sayısında bir kota uygulanacaktı. Bu doğrultuda 7,300 kişiye kadar mevsimlik göçmen işçi için anlaştılar. Ayrıca 1962 yılında kendi yerli işçisini yabancıya karşı koruma niteliğinde önlemler almaya çalıştı. Yapılan anlaşma sonucunda;

- Göçmenler gelmeden çalışanların sağlık ödeneklerinin verilmesi sağlandı ve güvence altına alındı.
- Göçmenler sözleşmelerinin bitmesinin ardından derhal ülkelerine geri gönderilecek
- Ekonomik durgunluk ya da kriz dönemlerinde işçi çıkarılacaksa, göçmen işçiler, Avusturyalı işçilerden önce işten uzaklaştırılacak.

- Gerekli görüldüğünde işverenler göçmenlerin kayıt bilgilerini görevli müfettişlere derhal gösterecek.
- Çalışma hakkı, kendisine kalacak yer ve iş garantisi sağlamış olanlara verilecek.

Bu bağlamda uygulanan kota uygulaması, ancak 1970'lere kadar sürebildi (Gachter, 2000: 68).

Avusturya sendikaları eşitlikçi politikaların destekçisi olmadılar. Her zaman yerli işçisini oluşan hükümet işveren ve göçmen koalisyonuna karşı koruma çabası içerisinde oldular. Göçmen ayrımcılığına karşı çıkarılan yasalara rağmen, sendikalar buna uyum sağlamakta halen direnmektedirler. Ayrıca göçmenlerin yerleşme hakkına da her zaman karşı çıkmışlardır. Savundukları en önemli konu, Avusturya'nın göçmen ülkesi olmadığı ve bundan dolayı göçmenlere ne kalış imkanı ne de istihdam imkanının verilmemesi gerektiğidir. Hatta gelen göçmen işçi ve ailelerinin ülkeden ne zaman ayrılacaklarına göçmenlerin değil, kendilerinin kara vermesini kendilerine hak görmüşlerdir (Gachter, 2000: 83).

Sendikaların politikalarında belli yumuşamalar zamanla olmuş, ancak bu önemli boyutlarda değildi. Sendikalar işçileri üç gruba ayırmışlar. Yerli işçiler, yerleşik yabancılar ve yeni gelen yabancılar. Sendikaların yumuşadığı noktalar işte bu yerleşik olan yabancılara karşıydı. Bunların kalış sürelerine ve işsizlik ödeneklerine yönelik politikalara sıcak bakmışlardır. Günümüzde de sendikaların yabancılara ve göçmen işçilere yönelik politikalarında yumuşamaların olduğu gözlenmektedir (Gachter, 2000: 85).

3.3 Hollanda

1870-1950'lerin sonlarına kadar Hollanda'nın göç oranı hep yüksek olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra göçmenler, sömürgelerinden ya da eski sömürgelerinden gelip Hollanda'ya yerleştiler. Bu gelenlerin Hollanda kültürüne yabancı olmayışı onların entegrasyonunu kolaylaştırdı. Ve bu entegrasyon 1960'ların başında başarıyla gerçekleşti.

Özellikle de 1950'lerde kolonilerden gelen göçmen işçileri işgücü piyasasından uzak tutmaya çalıştılar. Çünkü bunlar "misafir işçi" niteliğinde görülüyordu. Aslında sendikalarda bu tür işçi ithaline yakın davranıyordu. Sonuçta bunlar para biriktirip ülkelerine geri dönecekti. Bu kapsamda hükümet, işverenler ve sendika temsilcileri gerekli düzenlemelerin yapılması için anlaştılar (Roosblad, 2000: 91).

1990'da sendikalar ve işverenler azınlıklar arasında artan işsizliğe çözüm için birlikte hareket etme kararı aldılar. Sendikalar göçmen işçilere özel tutumlar geliştirmeye başladılar. Bu davranış ve tutumları sadece üyelik doğrultusunda değil, sendika bünyesinde de temsil hakkı sağlayacak faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır (Roosblad, 2000: 105).

3.4 Fransa

Fransa'daki sendikalar geçmişte asimilasyona yönelik hükümet politikalarında büyük bir rol oynadılar. Bu asimilasyon hareketi 1960'lara kadar Avrupalı göçmenlere yönelik uygulandı. Daha sonra ise asimile edilebilir grup olarak Avrupalı olmayan göçmenler görüldü. Sendikaların asimilasyon ve göçmenlere bakışı 1980'lerden itibaren değişmeye başladı. Sendikaların göçmenlere bakışı Fransız politik söylemine bağlı olarak, Fransız Devriminin ortaya koyduğu "eşitlik", "kardeşlik" ve "özgürlük" söylemlerinden etkilenmiştir. Bu doğrultuda sendikalar göçmenlerin diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuşlardır (Lloyd, 2000: 111-112).

Fransız sendikaları da ilk başlarda göçmen işçilere kuşkuyla yaklaşmışlardır. Hatta günümüzde de bu görüşte olan sendikalarda bulunmaktadır. Bunlara göre, göçmen işçiler ucuz işgücü nitelikleriyle göçmen işçisinin kazanımlarının altını oymaktadırlar. Ve bu konuyu, güdülen ırkçılık gibi ayrımcılıklardan daha önemli görmekteler. Diğer bir görüşe göre, göçmenler aynı sınıfın bir parçasıdır. Bunlara farklı bakmaya gerek yoktur. Aslında bu görüşle de yürütülen ırkçı ayrımcılık gizlenmeye çalışılmaktadır (Lloyd, 2000: 121).

Fransa'da özellikle 1981'deki yabancılarla ilgili yasal düzenlemelerle ortaya çıkan ırkçılık karşıtı politikaları sendikalar destekledi. Ülkedeki ırkçılığa karşı yapılan kampanyalarda herkes seferber oldu. Bu konuda Rock konserleri verildi ve insanlar bu konuda duyarlı olmaya çağrıldı. Sendikalar da yaptıkları toplantılar, mitingler ve yayınladıkları deklarasyonlarla bunu destekliediler (Lloyd, 2000: 128).

1950'lerde göçmenlerle iletişime geçen ve onları temsile çalışan sadece sendikalar olmasına rağmen, günümüzde göçmen işçiler için farklı taleplerde bulunan sivil toplum örgüt ve dernekleri ortaya çıkmış ve çoğalmıştır. Bunun anlamı, sendikalar geçmişte bunu bir iş ve emek hareketi çerçevesinde yürütmeye çalışıyorlardı, şimdi ise durum değişti ve bu bir sosyal hareket haline dönüştü. Yurttaşlık konusunda da sendikaların çabasıyla "yeni vatandaşlık" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram, insanların milliyetlerine göre değil, oturdukları yerin ve bulundukları toplumun temelinde şekillenmektedir (Lloyd, 2000: 130).

3.5 İngiltere

İngiltere'nin göçmenlere yönelik politikaların oluşturulmasında TUC (Trade Unions Congress-İşçi Sendikaları Kongresi)'un etkisi fazlaydı. TUC savaş sonrasının ilk dönemlerinde kısıtlamaya yönelik bir göçmen politikasının uygulanmasını ve göçmen işçilerin, İngiliz işçilerinin az olduğu bölgelerde istihdam edilmelerini, ve bu istihdam

edilecek işçilerin, yerli işçilerle aynı şartlarda ve ücret düzeylerinde işe yerleştirmelerini talep ediyordu. Göçmenler 1962'ye kadar yerleşme ve çalışma hakkında bir zorlukla karşılaşmadılar. Savaş sonrası özellikle Hindistan, Pakistan ve Krayip'lerden gelen bu göçmen işçiler sendikalara üye olma eğilimindeydiler (Wrench, 2000: 134).

Teoride göçmen işçiler beyaz İngiliz işçilerle eşit olmalarına rağmen, pratikte bu böyle olmuyordu. Bu işçilere gereksinim duymalarına rağmen sendikal hareketlerin belli seviyelerinde düşmanca tavırlar da sergileniyordu. Irkçılık ve ayrımcılıkla karşılaşan bu göçmen işçiler, kötü çalışma şartları, sağlıksız ortamlar ve düşük ücretlere tabiydiler. Araştırma sonuçları, sonraki nesillerin İngiltere'de doğmalarına, aynı dili konuşmalarına ve aynı eğitim ve niteliklere sahip olmalarına rağmen iş bulmada ve eşit haklara erişmede ayrımcılıkla karşılaştıklarını ortaya koymuştur (Wrench, 2000: 134).

TUC savaş sonrası dönemde özellikle eski kolonilerinden gelen göçmenlere sempatiyle baktı. Ancak muhafazakar ve işçi partisinin ırkçılık temelindeki göçmen kanunlarına karşı gelmesine rağmen fazla bir şey elde edemedi. TUC ve Madenciler Sendikası daha sonra İmparatorluk bünyesinde gelen göçmenlere düşmanca tavır takınmışlardır. Ancak bu düşmanlık ekonomik temelden çok sosyal temele dayanmaktaydı Wrench, 2000: 135)

Göçmenlere ve yerli işçilere eşit davranma konusunda TUC 1966 yılında yayınladığı bildiride göçmenlere ya da başka bir gruba farklı ayrıcalık tanınmasının gerekmediği, her işçinin eşit olarak görüldüğünü dile getirmiştir. TUC 1980'lerle beraber bütün şubelerinden ırkçılığa karşı önlemlerin alınmasını istedi. Buna bağlı olarak yayınladığı bildiride;

- "Siyah"ların sendikalara ulaşmalarının önündeki engellerin kaldırılması,
- İşe alımdaki ırk ayrımcılığına yönelik güçlüklerin belirlenmesi,
- Irkçılığa karşı propaganda yükümlülüğü
- Şeffaf işe alma yöntemlerinin belirlenmesi,
- Etnik azınlıkların dillerinde sendikal yayınların hazırlanması,
- Toplu sözleşmelere eşit fırsat maddelerinin dahil edilmesi ile ilgili önlemlerin alınmasını talep etmiştir.

TUC ayrıca ırkçılığa karşı, CRE (Irksal Eşitlik Komisyonu) ile ortaklaşa hareket etmektedir. Bunun yanında TUC, ETUC (Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu)'ta lobi faaliyetlerinde bulunarak ırkçılığa karşı eşit haklar temelinde bir hareket başlatmıştır (Wrench, 2000: 138).

Sonuç olarak günümüzde hala İngiliz sendikaları arasında göç ve göçmen konusunda şiddetli tartışmalar olmaktadır. Bunun yanında sadece TUC seviyesinde değil, diğer sendikalarca da, ırkçılık karşıtı ve eşitlikçi düzenlemelerin kabul edilmesi gerektiği geniş kabul görmektedir.

Fakat açık şekilde ırkçılık olmamasına rağmen, işe alımlarda, ve sendikal hareketlerde ayrımcılık ve ırkçılık kendisini hissettirmektedir (Wrench, 2000: 153).

3.6 İsviçre

İsviçre nüfusunun beşte birini (yaklaşık, 1,4 milyon) göçmenler oluşturmaktadır (Civil, 2005). İşgücü piyasasının da yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadırlar (Heisler, 2000: 21). Buradan da göçmenlerin etki alanlarının ne kadar büyük olduğu ortaya çıkmaktadır. İsviçre'nin ülke olarak göç, göçmen ve azınlıklara yönelik belirli bir politikası yoktur. Bu gruplara yönelik tutumları ekonomik göstergeler belirlemektedir. Sendikasız işçilerin çokluğu, hem işçilerin rekabetini körüklemekte, hem de sendikal birliğin ve işçilerin mücadelesini zayıflatan bir engel haline gelmiştir (UNIA, 2005).

İsviçre işçi sendikaları, 1950-1960 arası liberalizasyon döneminde, göç karşıtı ve kısıtlamaya yönelik politikalar, 1960-1970 yılları arası yalın tarafsız politikalar, 1980-1990 yılları arasında da göçmenlere yasal hakların tanınmasına yönelik politikalar izlemişlerdir. İsviçre' de etkili üç sendika bulunmaktadır. İsviçre Sendikalar Konfederasyonu (SGB), Hıristiyan Ulusal Konfederasyonu (CNG) ve İsviçreli Beyaz Yakalı İşçiler Organizasyonu (VSA). SGB ve CNG göçmenlere yakın davranmışlardır. Bunun sonucunda da göçmenlerin çoğunluğu bu iki sendikaya üye olmuştur. Buna karşın VSA'nın durumu biraz farklıdır. VSA göçmen işçiye sıcak bakmadığı için, yabancı üyesi bulunmamaktadır. SGB ve CNG mavi-yakalı işçilerle ilgilendikleri için genelde beraber hareket etmişlerdir (Heisler 2000: 24).

İsviçre'deki göçmenler sendikal çabalardan yeterli etkiyi sağlayamayınca kendi örgütlerini kurma yoluna gitmişlerdir. Bu yolla sendikaları etkilemeye çalışacak bir örgütlenme içine girmişlerdir. Örneğin bu doğrultuda 1999 yılında DİDF (Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu) kurulmuştur. Haklarının yerli kişi ve kuruluşlarca –sendika, parti vb. kurumlar- savunulmasını istemişlerdir. Bu federasyonun üyelerinin Yaklaşık % 90'ı çeşitli sendikaların üyesidir (Tundağı, 2005). İsviçre'deki göçmenlerin en büyük sorunlarından biri siyasal açıdan varlıklarının yok sayılıyor olmasıdır. Herkes göçmenleri konuşuyor ama kimse göçmenlerle konuşmuyor (Civil, 2005).

4. Sendikaların göçmen politikaları Kucaklayıcı mı dışlayıcı mı? Sendikaların ve Sendikacıların görüşlerine yönelik alan çalışması

4.1 Yöntem

Bu kısımda sendikaların göçmenlere bakışını ortaya koymaya çalışacağız. Bu amaçla sendikaların göçmen işçiler konusundaki yayınları ve görüşülen sendikacılardan elde edilen veriler çerçevesinde, sendikaların göçmen politikaları değerlendirilecektir.

Uluslararası anlamda sendikaların ve sendikacıların görüşlerini tespit etmek adına Kopenhag'da ve Bükreş'te yapılan farklı sektörlerdeki sendikaların ittifak toplantılarında farklı ülke deneyimleri için sendikacılarla yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Bu amaçla da ABD, Avusturya, Belçika, Hollanda, Moldova ve Rusya'dan sendikacılarla mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlarda özellikle sendikaların göçmen işçilere yönelik özel bir politikalarının olup olmadığı, göçmen işçileri nasıl gördükleri ve göçmen işçilerin sendikalaşma süreçleri hakkındaki görüşleri alınarak, sendikaların göçmenleri kucaklayıcı mı yoksa dışlayıcı bir tutuma sahip oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çekya ve Türkiye'deki sendikaların tutumları ise yayınlanan belgelerden ve haberlerden tespit edilmeye çalışılmıştır.

Diğer yandan Sendikaların görüşlerini ortaya koymak adına internet sitelerinden bu konu hakkındaki yayınları incelenmiştir. Bu amaçla özellikle uluslararası anlamda Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ITUC) ve Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (ETUC), ulusal düzeyde de DİSK, Türk-İş ve Hak-İş'in internet sitelerinden ve yayınlarından göçmen işçiler hakkındaki görüşlerinin ve politikalarının izi aranmıştır.

4.2 Sendikalar ve Göçmenleri

Artan savaşlar ve çatışmalar, küresel kapitalizmin yarattığı küresel, bölgesel ve ulusal gelir dağılımındaki adaletsizlik, insanları bulundukları bölgelerden başka yerlere göç etmeye zorlamaktadır. Bunun bilinçli bir tercih olduğunu söylemek mümkün değildir. Rasyonel bireysel tercihten öte, göç eden için hayatta kalma mücadelesinin; diğer yandan ise küresel kapitalizmin ucuz emek deposuna ikmalin gereği niteliğinde açıklamak mümkündür.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) verilerine göre 164 milyon uluslararası göçmenin işgücü piyasalarında yer aldığı tahmin edilmektedir. Ve bu göçmenlerin 96 milyonu (yüzde 58'i) erkektir, 68 milyonu (yüzde 42'si) kadındır (ILO, 2018).

Uluslararası anlamda sendikal üst örgütlerin, göç ve göçmen işçi olgusunun sendikaların en can alıcı konuları arasında olduğunun farkına vardıklarını söylemek mümkündür. Özellikle ITUC ve ETUC yöneticilerinin bir araya gelerek göçmenleri kucaklar nitelikte ortak bir bildiri yayımlaması dikkate değerdir. *«Tüm dünyada Hükümetler mülteciler için sorumluluk almaktan kaçarken, sendikalar mültecilere hoş geldiniz diyor»* (Burrow, Visentini, 2016).

Uluslararası işçi sendikaları konfederasyonları göçmen işçilere ve sorunlarına dikkat çekerken ulusal sendikaların bakışı bunu yansıtıyor mu? Diğer bir ifade ile üst örgütün kaygısını ve talebini ulusal düzeydeki üye sendikaları da paylaşıyor mu?

4.3 Ülkeler Özelinde Sendikaların Göçmen Politikaları

Bu kısımda farklı ülke sendika temsilcileri ile yapılan mülakatlar çerçevesinde sendikaların göçmen işçilere bakışı değerlendirilecektir. Yapılan mülakatların farklı ülkelerden birer sendikacı ile yapıldığını ve ulaşılan verilerin tüm ülkeye genellenemeyeceğini de açıkça belirtmek gerekir.

4.3.1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Amerika Birleşik Devletleri RWDSU/UFSW sendikasından Brienne Ellis ile Bükreş'te görüşüldü. Ellis, ABD'de göçmenlerin genellikle dışlanma ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etti. Diğer yandan sendikalı olmanın özellikle işgücü piyasasındaki ayrımcılığı ortadan kaldırdığının altını çizdi bunu da "*Ancak sendikalı olunca ayrımcılık ortadan kalkıyor, ve eşit derecede muamele görüyorlar*" şeklinde ifade etmiştir.

Ellis'de Avusturyalı sendikacının Schengen bölgesi ve dışındakiler gibi ayrımın ABD'de de geçerli olduğunun ve Latin Amerika kökenli göçmenlerin diğerlerine göre daha avantajlı olduğunu belirtmiştir. Sendika yönetim kadrolarında görev alabilmelerini de "*Özellikle Latin Amerikalıların sendikalarda kariyer yapmasının önü açık. Sendika temsilcisi ve yönetimde yer alıyorlar*" şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca göçmen işçilerin sendikalara ayrıca hareket getirdiğini ve eylemlerde ön saflarda yer aldıklarını "…eylemlerde göçmenler daha aktivist oluyor" ifadeleri dile getirmiştir.

4.3.2 Avusturya:

Avusturya GPA-*djp* sendikasından Sandra Breiteneder ile Kopenhag'da görüşüldü. Breiteneder, göçmenlerin özellikle yaşlı bakımı yoğun olmak üzere, genellik bakım hizmetleri işlerinde çalıştıklarını ifade etmiştir. Avusturya'da Göçmenler bakım hizmetlerinin dışında ticaret, perakende ve otellerde çalışmaktadırlar.

Breiteneder, göçmenlerin ücretlerinin de yerli işçilerle aynı olduğunu ve hiçbir farkın bulunmadığı dile getirmiştir. Diğer yandan çalışma koşulları anlamında da genellikle ayrımcı bir tutumun yaşanmadığını ifade etmiştir.

Önceki kısımda ifade etmiş olduğumuz Avusturya sendikalarının göçmen işçilere yönelik olumsuz tutumunu da hatırlatarak, göçmenlerin sendikalarda temsiliyetine yönelik soruyu da "*Sendikada göçmenlerin temsili ve yönetici olmalarının önü açık. İsteyen göçmen işçi sendikadaki kademelerde görev alabiliyor ve bu konuda da bir kısıtlama yok. Eskiden böyle*

bir sıkıntı yaşanmış ve Avusturya'da sendikalar göçmenleri dışlamışlar ancak şimdi durum değişti" şeklinde yanıtlamıştır.

Diğer yandan Breiteneder, " *Göçmenin geldiği kaynak ülke bazen ön plana çıkabiliyor: bu noktada da göçmenin Avrupalı yani Shengen bölgesi vatandaşı olup olmadığı ön plana çıkıyor; bu anlamda bazen ayrımcı tutumların yaşandığı gözlemlenmektedir*" şeklindeki ifadesi ile aslında Avusturya'da Avrupalı olmayan göçmenlerin halen dışlanmayla yüz yüze kalabildiklerinin altını çizmiştir.

4.3.3 Belçika:

Belçika ACV-CSE Sendikasından Pal Schats ile Kopenhag'da görüşüldü. Shats, göçmen işçilerin Belçika'da daha çok kömür madenlerinde çalıştıklarını ifade etmiştir. Bunun yanında perakende sektöründe de yoğun bir şekilde yer aldıklarını ayrıca belirtmiştir.

İşyerinde alınan ücret düzeylerinde göçmen-yerli işçi ayrımı yapılmadığını, aynı ücret düzeylerinde çalıştıklarını ifade etmiştir.

Sahats, Belçika'da göçmenlere ve göçmen işçilere özel önem verildiğini, "*Belçika'da sendikalar çeşitliliği önemsemektedir. Bu doğrultuda sendikalar hem merkez hem de şube ve işyerleri düzeyinde Göçmen Sorumlu Personeli (Immigrant Responsible Person) belirlemektedir. Göçmen işçilerin tüm sorunlarını ve taleplerini yerinde takip etmyi önemsiyoruz*" şeklinde ifade etmiştir.

Sendika yönetim kadrolarında görev almalarına yönelik olarak da benzer şekilde ayrımcılığı olmadığını ve göçmenlerin önünün açık olduğunu "*Sendikalar için önemli olan üyenin kendisidir, kökeni değil. Bu nedenle de bu yönde ilerlemek isteyen göçmen işçiler sendikaların çeşitli birimlerinde ve yönetici kadrolarında görev alabilmektedirler*" ifadeleri ile dile getirmiştir.

4.3.4 Çek Cumhuriyeti : Çekya

Çek Cumhuriyeti'ndeki sendikaların göçmen politikalarını Çek hükümetinin yapmış olduğu bir düzenlemeye yönelik sendikaların verdiği tepki üzerinden değerlendireceğiz.

Çekya'da hükümet Ukrayna'dan 5 bin göçmen işçinin gelmesine yönelik bir düzenleme yaptı. Düzenleme sendikalar tarafından "ucuz emek" politikası olarak değerlendirilip, tepkiyle karşılandı. Sendikalar gelen işçilerin işsizliği arttırıp, ücretleri de düşüreceği için bunun yürürlüğe sokulmaması için eylemler yapmaya başladılar.

Diğer yandan politikacılar, işverenler ile ticaret ve içişleri bakanlığındaki yüksek kademedeki temsilcilerin Ukraynalıların gelmesinin iyi olacağı değerlendirildiği görülmüştür. Buna göre "*Beyaz, Ukraynalı işçiler gelsin. Ukraynalı işçileri, mültecilerin ve Müslümanların göçündense daha halkın kabul edebileceği ve bu insanların Çek toplumuna entegrasyonunun*

sorun olmayacağını biliyoruz" şeklinde bir söylemin olduğu da vurgulanmaktadır (Canek, 2016).

Ukraynalı göçmenleri getirmekten yana olan politikacı ve diğerlerine karşı, sendikalar da ya Çek işçini rekabete sokacak göçü kısıtlamayı; eğer başarılı olmazlarsa da gelecek işçilerin sendikalı olup, Çek işçisi ile aynı çalışma koşullarında ve ücretlerde çalışmasını sağlamaya açılmaktadırlar. Özellikle imalat sektöründe bir sendika yöneticisi "göçmen işçiler yoğun bir şekilde sendikalı ve tüm haklara eşit bir şekilde sahipler. Sendikada Ukraynalı, Polonya ve Vietnamlı üyeler var" demekte ve onlar için farklılıkların bir şey ifade etmediğini dile getirmiştir. Buna karşın imalat ve perakende sektöründe yoğun bir şekilde çalışmalarına karşın, çok düşük bir sendikalılık oranları var. Göçmen işçilerin düşük ücretlerle ve sendikasız bir şekilde kötü çalışma koşullarında çalıştırıldığı bilinmekle birlikte, göçmen işçilerin sektörel bazda sendika yoğunluğunu veren bilgilerin olmadığını ifade edilmektedir (Canek, 2016).

4.3.5 Hollanda

Hollanda FNV Sendikasından Fatma Buğdaycı Karataş ile Bükreş'te görüşülmüştür. Karataş'ın kendisinin de bir göçmen olması bu mülakata ayrı bir değer katmıştır.

Karataş, genel anlamda Hollanda'da göçmenler pek hoş bakılmadığını "*Toplum göçmenleri hoş karşılamıyor; onları da Avrupalı olan ve olmayan diye ayırıyor*" ifadeleri ile dile getirmiştir.

Hollanda'da göçmenlere bakışın zamana bağlı olarak evrim geçirdiği görülüyor. Belli dönemlerde göçmenlere yönelik ifadelerin değişiklik göstermesi bunun göstergesi nitelindedir. Karataş bu evrimi de *"Hollandalılar göçmenleri geçici olarak görüldükleri için önce dışladılar ve bunlara yatırım yapmadılar. Göçmenleri Önce 'Yabancı', sonra 'Dış ülkeden gelen' en son 'Bicultural – iki kültürlü' olarak tanımlanmaya başladılar"* şeklindeki ifadesi ile vurgulamıştır.

Karataş'ın ifadelerine göre, göçmenlerin yaklaşık yüzde 60-70'i çok zor ve pis işlerde çalıştığını belirtmiş ve "*Şu anda en zor işleri (ticaret sektörü için) Polonyalı erkekler yapıyor; depolarda çalışıyorlar, ve bunlar sendikasız genellikle. Kadınlar da farklı değil, temizlik işlerini de göçmen kadınlar yürütüyor. Ancak bu sektörün lider işçisi de, sendika yöneticisi de göçmenlerden*" ifadelerini kullanmıştır.

Hollanda'da sendikalı işçilerin göçmenlere bakışındaki olumsuzluğu da dile getiren Karataş işçilerden gelen tepkileri "*FNV olarak Suriyelilere yönelik gazete, broşür vb. yayınlamak istedik, ancak yerli işçiler karşı çıktı: 'bizim paramızı neden onlara harcıyorsunuz, bizim işsizlerimiz var' diye…"* şeklinde dile getirmiştir. Diğer yandan Karataş, "Hollanda'da

göçmen karşıtı görüşlerin ve sendikalarında buna göre tavırlarının ülkenin ekonomik yapısına göre değişiklik gösterdiğini "*Aslında Hollanda'da göçmenlere karşı tutumu belirleyen ekonominin iyi ya da kötü olmasına bağlı. Eğer her şey yolunda ise göçmenlere kucak açılıyor; ancak ekonomik durumda bir sıkıntı varsa göçmenlere ve göçmen işçilere karşı tepkiler artıyor"* ifadeleri ile dile getirmiştir.

Göçmen işçilerin haklarını savunmada etkili oldukları Hollanda da görülmüştür. ABD'deki göçmenlerin daha aktivis olduklarına yönelik söylemin Hollanda da karşılığını bulduğunu söylemek mümkün. Karataş'ın "*FNV ye bağlı «Lidl» depo çalışanlarının çoğu göçmen. Şirket çalışma koşullarında esaslı değişiklik yapmaya çalışmış; göçmen işçiler 2 günlük iş bırakma eylemi yapmış ve şirket geri adım attı. Avrupa Birliğinden ve gelen göçmenlerde eylem ve sendika kültürü var. Hem bunlar sendikalara hem de sendikalar bunlara sıcak bakıyor"* ifadeleri bunu doğrular niteliktedir.

Sendikaların, göçmenleri üye yaparken geldiği kaynak ülkeye bağlı olarak farklı tutumlarla karşılaştığını ifade eden Karataş'ın *"Türkiye'den ve benzer ülkelerden gelenleri ikna etmek zor; işverenin 'baba' olarak görülmesi (baba metaforu), işverene karşı haksızlık yapılacağı görüşü nedeni ile bu tür ülkelerden gelen göçmenlerin sendikalara üye olmaya iknalarında sorunlar yaşanmaktadır"* ifadeleri dikkat çekicidir.

Hollanda da sendikalarda göçmen ve yerli işçi ayrımı yapılmadığını "*Hollanda'da sendikaların göçmene bakışı üye misin, değil misin? Üyeleri arasında bir fark gözetmiyor. Göçmen işçiler sendikal kadrolarda yer alıp yükselebiliyorlar*" şeklinde ifade ederken, kendisini de ayrıca buna örnek göstermiştir.

4.3.6 Moldava

Moldava SINDLUCAS Sendikasından Diana Romancius ile Bükreş'te görüşme yapılmıştır. Diğer ülkelerden farklı olarak Moldava göç anlamında hedef değil, kaynak ülke konumundadır. Diğer bir ifade ile Moldavalılar çalışmak için farklı ülkelere göç etmektedir.

Romancius'da yapılan görüşmede "*Moldova özellikle göç veren bir ülke. 1,5 milyon Moldovalı, Rusya ve Avrupa ülkelerine göç etmiştir*" şeklindeki ifadesi de bu yöndedir. Romancius göç edenlerin yüzde 56'sı kadın, yüzde 44'ü erkek olduğunu dile getirerek, Moldovalıların göç ettikleri ülkelerde farklı şekillerde korumasız ve kaldıklarını dile getirmiştir. "*Örneğin İspanya'da bir çiftlikte çalışan Moldovyalılar hiçbir ücret alamamışlar; kendilerine 'ürünler satılmadan ücret veremeyiz' demişler, ve hiçbir ödeme yapılmamış… Karın tokluğuna çalışıyorlar ve kaldıkları yerler çok sağlıksız*" şeklinde ifadeleri ile durumu açıklamaya çalışmıştır.

4.3.7 Rusya

Rusya RSU Sendikasından Alexander Brustnitsyn ile Bükreş'te görüşme yapılmıştır. Brustnitsyn göçmen işçiler Rusya'da büyük bir sorun olduğunu dile getirmiştir. Göçmenlerin çalışma koşulları hakkında "*Kötü çalışma koşullarına sahipler. Ücretleri çok düşük ve g*erçek *anlamda hiçbir haktan faydalanamıyorlar"* ifadelerini kullanmıştır.

Brustnitsyn, göçmenlerin ayrımcılığa uğradıklarını da "*Geldikleri ulus, cinsiyet ve yaşa bağlı olarak farklı ayrımcılığa uğruyorlar"* ifadeleri ile dile getirmiştir.

Rusya'da göçmenlerin işgücü piyasasındaki ayrımcılıktan sendikalı olunca kurtulduklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda da "*Sendikalı olunca sendikal hakların tümünden faydalanabiliyorlar*" demiştir.

4.3.8 Türkiye

Türkiye'de göçmenlerin çoğu kayıt dışı çalışıyor. 2011 yılında 17bin 46 çalışma izni olan (kayıtlı) 2017 yılında 87 bin kişi düzeyindedir. Sadece Suriye'den gelen 3 milyon 611 bin kayıtlı göçmen bulunmaktadır (www.multeciler.org, 2018).

Türkiye'deki Sendikaların göçmen politikalarını üç işçi sendikası konfederasyonu, DİSK, Hak-İş ve Türk-İş'in yayınlarından ulaşılmaya çalışılmıştır.

4.3.8.1 DİSK

DİSK'in ulaşılan yayınlarında göçmen işçilere yönelik söylemlerin özellikle Suriye'deki savaş sonrasında yoğunlaştığı görülmüştür.

DİSK'in göçmen işçileri dışlamadığı ve Türkiye'deki işçi sınıfının bir parçası olarak gördüğü "*Türkiye işçi sınıfının bir parçası haline gelen Suriyeli göçmen işçiler başta olmak üzere tüm göçmen işçilerin, insanlık dışı çalışma koşullarından kurtarılması, sınıf kardeşliği temelinde başta kamu hizmetlerine erişim, eşit koşullarda çalışma ve örgütlenme hakkı olmak üzere tüm haklardan yararlanması için çalışmalar sürdürülecektir.*

Bu anlamda, ırkçılığa, ayrımcılığa ve göçmen karşıtlığına karşı kararlılıkla mücadele verilecektir"(DİSK, 2016).

4.3.8.2 Hak-İş

Hak-İş'in de DİSK benzeri söylemlerde bulunduğu görülmüştür. Hak-İş, "*Göç konusunda her daim hak-temelli bir yaklaşım sergileyerek, din, dil, ırk, renk, cinsiyet gözetmeksizin tüm insanların insan onuruna yakışır bir şekilde çalışma, yaşam sürme, örgütlenme, eşit muamele, adil yargılanma haklarını savunur"* ifadeleri ile bu görüşünü açıklamıştır.

Diğer yandan Hak-İş'in proje aracılığı ile Suriyeli göçmenlere mesleki eğitim verdiği de "*Ülkemizde barınan 3 milyondan fazla Suriyeli göçmen konusunda aktif bir sorumluluk aldığını ve bu nedenle Mesleki Eğitim Yoluyla Mültecilerin Sosyal Entegrasyonu Projesini*

başlattığını ve bu projenin başarılı olarak sürdürülmektedir" şeklindeki açıklamasından anlaşılmaktadır (Hak-İş, 2017)

4.3.8.3 Türk-İş

Yapılan taramada, Türk-İş'in göçmen politikalarının da Suriye'deki savaş sonrasında yoğunlaştığı görülmüştür. Türk-İş'in diğer konfederasyonlardan farklı olarak, Türkiye'nin en büyük işçi sendikaları konfederasyonu olma nedeniyle ayrı bir sorumluluk üstlendiği de ayrıca görülmüştür. Bu bağlamda çeşitli ulusal ve uluslararası toplantılarda sunulmak üzere raporlar hazırladığı tespit edilmiştir (Türk-İş, 2016)

Sonuç ve değerlendirme

Göçmen işçiler hedef ülkelerde hayatlarının her alanında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Göçmenlerin gittiği ülkenin hiçbir şeyi değiştirmediği, hangi ülke olursa olsun ayrımcı tutumlardan kurtulamadığı açıkça görülmüştür.

Kimi ülkede tüm göçmenlere dışlayıcı tutum takınılırken, kimi ülkede ise kendilerine yakın gördükleri göçmenlere tam değilse de diğerlerine kıyasla daha iyi davrandıkları tespit edilmiştir. Bu Avrupa ülkelerinde Schengen bölgesinden gelen işçiler olurken, Çekya'da Ukraynalılar olabilmektedir.

Hem literatür taramasından elde edilen veriler hem de alan çalışmasında yapılan mülakatlarda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde sendikaların göçmenlere yönelik politikalarını belirleyen faktörlerin göçmen işçilerin kayıtlı-kayıtsız, geçici-kalıcı, sendikalı-sendikasız, AB- diğer ülkelerden olma ile mevcut ekonomik durum olduğu tespit edilmiştir. Genel anlamda değerlendirdiğimizde ise sendikaların göçmen politikalarının kucaklayıcı olmadığı, daha çok dışlayıcı olduğunu bununda özellikle sendikaları etkileyen ekonomik ve sosyal kriz dönemlerinde daha belirgin bir şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Akkaya, Yüksel, (2005), Arjantin'de Sendikaların Evrimi, www.uzaklar.net.

Burrow, S. ve Visentini, Luca, (2016), "Governments Across The World Avoiding Responsibility For Refugees - Unions Say Refugees Welcome", https://www.etuc.org/en/pressrelease/governments-across-world-avoiding-responsibility-refugees-unions-say-refugees-welcome

Canek, Marek, (2016), "Migrant Workers Can Boost Czech Trade Unions", https://www.socialeurope.eu/migrant-workers-can-boost-czech-trade-unions

Civil, Sevim, (2005) Ulusal Uzlaşmaya Çağrı, www.sncweb.ch

DİSK, (2016), "DİSK Yönetim Kurulu Toplandı", http://disk.org.tr/2016/02/disk-yonetim-kurulu-toplandi/

Gachter, Agust, (2000), "Austria: Protecting İndigenous Workers from İmmigrants", Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993, s.65-91,

Hak-İş (2017), "Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) İşgücü Göçü Akademisi'ne Katıldık", http://www.hakis.org.tr/haberler.php?action=haber_detay&htype=3&id=1741

Heisler, B.Schmitter, (2000), "Trapped in The Consociational Cage: Trade Unions and Immigration in Switzerland", Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993, s.21-37,

ILO, (2018), "New ILO Figures Show 164 Million People Are Migrant Workers", https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652526/lang--en/index.htm

Kuhne, Peter, (2000) "The Federal Republic of Gremany: Ambivalent Promotion of Immigrants' Interests", Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993, s.39-65,

Lloyd, Cathie, (2000) "Trade Unions and Immigrants in France : From Asssimilation to Antiracist Networking", Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993, s.111-131,

Peköz, Mustafa (2002), Avrupa Birliği'nde Göçmenler, Gün Yayıncılık, İstanbul 2002

Penninx, Rinus, and Roosblad, Judith, (2000) Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993,

Roosblad, Judith, (2000), "Dutch Trade Unions, Immigrants and Immigration: Myopic politics of Equality", Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993, s.91-109,

Selamoğlu, Ahmet, (2004), "Örgütlenme Sorunu ve Sendikal Yapıda Değişim Arayışı", Çalışma ve Toplum, S.2

Toksöz, Gülay,(2004), 21.Yüzyılda Avrupa Birliğine Uluslararası Emek Göçü, Ankara 2004

Tundağı, Ali (2005) DİDF Kimdir? www.didf.ch

Türk-İş, (2016), "Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 106. Genel Konferansı İsviçre'de Devam Ediyor" https://www.turksagliksen.org.tr/ilo-106--genel-konferansi-isvicre%27de-devam-ediyor_1619.html

UNIA, (2005) Sendikal Platformun Önemi ve Yeni UNIA, home.datacomm.ch.

Wrench, John, (2000), "British Unions and Racism: Organisational Dilemmas in an Unsympathetic Climate", Trade Unions, Immigration and Immigrants in Europe 1960-1993, s.133-155,

Wrench, John, (2004)Trade Union Responses To Immigrants And Ethnic Minorities In Denmark and The UK, www.nyt-om-arbejdsliv.dk.

Yalman, Hazal, (2001) "Avrupa'daki Göçmen İşçiler", Gelenek Dergisi,

www.multeciler.org, "Türkiye'deki Suriyeli Sayısı 2018", https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/

Marino, S.; Penninx, R.; Roosbalt, J. (2017), Trade Unions and Migrant Workers New Contexts and Challenges in Europe, ILO

GÖÇMEN SORUNLARININ TOPLUMA AKTARILMASINDA SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

Filiz EROĞLU

Elçin BAYRAKTAR KÖSE

Hale ÇOLAKOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Özet

İnsanoğlunun mekânsal değişikliğini ifade eden göç genellikle siyasal olaylar, savaş, ekonomik bunalım gibi durumların ardından meydana gelmektedir. Özellikle, zorunlu olarak gerçekleşen göçlerin göçmenler üzerinde birtakım olumsuz etkileri olmakta, göç öncesinde, göç sırasında ve göçün ardından, yerleşilen yeni coğrafyada göçmenler farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Sağlık sorunlarının yanı sıra sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik zorluklar yaşayan göçmenlerin bu durumları bazı kesimlerce mercek altına yatırılmakta, kamuoyunun ilgisini konuya çekmek adına çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Son on yılda hayatımıza derinden giren sosyal medyanın, bu aktivitelerin neredeyse maliyetsiz şekilde oluşturulması, paylaşılarak daha fazla insana iletilmesi açısından oldukça verimli bir platform oluşturduğu söylenebilir. Göçmenlerin sorunları da bu bağlamda sosyal medya üzerinde paylaşılmakta, dünyanın her yerinde çok sayıda insana kısa zamanda ulaşılmaktadır. Amaç bazen istenen algının oluşturulması iken bazen somut çözümler üretilebilmektedir. Bu çalışma, göçün ve göçmenliğin sorunlarına dikkat çekmek ve çözüm üretmek için sosyal medyanın nasıl kullanıldığını örnekler yoluyla açıklama amacı taşımaktadır. Literatürde bu konuda yapılan ilk çalışma olması nedeniyle bundan sonra yapılacak çalışmalara zemin hazırlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler *Sosyal Medya, Göçmen, Göç.*

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA ON DELIVERING IMMIGRANT PROBLEMS TO THE SOCIETY

Abstract

Migration, which expresses the spatial change of human beings, usually occurs after political events, war, economic crisis. In particular, migration has a number of negative impacts on migrants, and migrants face different challenges before, in and after migration. In addition to health problems, the situations of migrants who have socio-cultural, economic and psychological difficulties are put under the spotlight by various parties and various activities are carried out to attract the attention of the public. It can be said that the social media, which entered deeply into our lives in the last decade, has created a very efficient platform in terms of creating these activities with almost no cost and sharing them with more people. In this context, problems of immigrants are shared with many people all around the world on this social media platform in the shortest time. The aim may be creating a specific perception among people or creating tangible solutions for the problems. This study aims to represent how social media is used to get attention about the problems of immigrants and also create solutions. Because it is the first study about the role of social media on the problems of immigrants, it is hoped that it establishes a ground for the next research about this topic.

Keywords: *Social media, Migrant, Migration.*

Giriş

İnsanoğlunun mekânsal değişikliğini ifade eden göç genellikle siyasal olaylar, savaş, ekonomik bunalım gibi durumların ardından meydana gelmektedir. Bu mekânsal değişiklikler mekânın mevcut yerleşiklerini etkilediği gibi değişikliği gerçekleştirenlerin de kültür, yaşam biçimi ve politik tutumları gibi durumları etkilemektedir.

Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration - IOM) tarafından "*Vatandaş olmayanların yerleşim amacıyla bir ülkeye taşınması süreci*" olarak (https://www.iom.int/...) ifade edilen göç kavramı geçici veya kalıcı olarak süre ile kategorize edilebileceği gibi, bu hareketin gönüllü veya zorla gerçekleşmesi olarak da ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Özellikle, zorunlu olarak gerçekleşen göçlerin göçmenler üzerinde birtakım olumsuz etkileri olmakta, göç öncesinde, göç sırasında ve göçün ardından göçmenler farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Sağlık sorunlarının yanı sıra sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik zorluklar yaşayan göçmenlerin bu durumları bazı kesimlerce mercek altına yatırılmakta, kamuoyunun ilgisini konuya çekmek adına çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmektedir.

Göç konusu Dünya Bankası, Uluslararası Göç Örgütü, vb. uluslarüstü kurumlarca ele alındığı kadar, ulusal düzeyde hatta günümüzdeki iletişim koşullarının da gelişmesi ve bilgiye erişimin kolaylaşması ile birlikte "bireysel" düzeyde üzerine konuşulan güncel bir konu olma özelliğini korumaktadır. Bu bağlamda sosyal medyanın, katılım, açıklık, konuşma, topluluk ve bağlılık niteliklerine sahip olan temel insan iletişimlerinden biri olma (Mayfield, 2008) özelliklerinden hareketle göç konusunda bu ortamda gerçekleştirilen iletişimin farkındalığı artırmak haricinde bir ileri aşama olarak sorunları tartışma ve çözüm için harekete geçme alanı olduğundan bahsedilebilir. Bu çalışmada, sosyal medyanın göçmen sorunlarının topluma aktarılmasında nasıl bir rol oynadığı ve farkındalık yarattığı ile ilgili örnekler üzerinden keşifsel bir araştırma yapılmıştır. Çalışmanın, farklı kesimler için büyük önem arz eden bu konuda benzer çalışmalara öncü olması umulmaktadır.

1. Göç Olgusu ve Göçmenlerin Sorunları

Uluslararası Göç Örgütü tarafından göç kavramı "*Vatandaş olmayanların yerleşim amacıyla bir ülkeye taşınması süreci*" olarak (https://www.iom.int/...) ifade edilirken; aynı örgüt göçmen kavramını "*kişinin yasal statüsüne, göç hareketinin istemli olup olmamasına, hareketin sebeplerine ve kalış süresine bakılmaksızın uluslararası bir sınırda ya da kendi ülkesindeki sürekli ikamet yerinden uzakta hareket eden ya da hareket etmiş herhangi bir kişi*" olarak tanımlamaktadır. Göç olgusuna dair göçmen kavramı dışında sıklıkla bahsi geçen iki diğer kavram ise sığınmacı ve mülteci kavramlarıdır. Kara ve Korkut (2010:154)'un ifade ettiği üzere mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre, kendi ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle oraya dönmek istemeyen kişi olarak tanımlanırken sığınmacı kavramı ise, mülteci olarak kabul edilmek üzere başvuru yapmış fakat başvurusu henüz sonuçlanmamış, cevap bekleyen kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak üç aşama olarak ele alınan göç süreci (Bhugra ve Jones, 2001: 216) bireylerin göç etmeye ve hareketi planlamaya karar verdikleri zaman olarak ele alınan göç-öncesi aşaması ile başlamaktadır. İkinci aşamayı bir yerden diğerine fiziksel geçişi ve gerekli tüm psikolojik ve sosyal adımları içeren göç süreci oluşturmaktadır. Üçüncü ve son aşama ise bireylerin yeni toplumun sosyal ve kültürel çerçeveleriyle uğraşmaları, yeni roller öğrenmeleri ve gruplarını dönüştürmekle ilgilenmelerini içeren göç-sonrası aşamadır. Bu aşamalar esnasında kişilerin kendilerinden önce bu süreci yaşamış kişilerle iletişim kurmaları ve

yaşanan/yaşanması muhtemel durumları hakkında bilgi sahibi olmaları açısından önem arz etmektedir.

Göç olgusu geçici veya kalıcı olarak süre ile kategorize edilebileceği gibi, bu hareketin gönüllü veya zorla gerçekleşmesi olarak da ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulabildiğinden hareketle göçe neden olan faktörlerin göç türünün tanımlanmasına etki ettiğinden bahsedebiliriz. Göçe neden olan faktörlere bakıldığında bu faktörlerin hem tek başına hem de belirli kombinasyonları ile bu harekete neden olduğu görülmektedir.

Göçe sebep olan faktörler arasında istihdam olanakları ve yerler arasındaki gelir farklılıkları ekonomik etmen boyutunu oluştururken çatışma, savaşlar, güvenlik sorunları vb. durumlar göçe neden olan politik etmenler olarak ele alınmaktadır. Bunlara ek olarak demografik faktörler, aile veya kültürel beklentiler ya da eğitim fırsatları gibi sosyal etmenler ve son olarak da doğal afetler, iklimsel değişikliklerin yarattığı yeni durumlar da çevresel etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. (Black vd, 2011:56).

Göçmenlerin sorunları, ne tür göç gerçekleştirdiklerine (iç-dış göç/ gönüllü- gönülsüz göç gibi sınıflandırmalar ışığında) ve gittikleri yere göre değişiklik gösterir. Bu sorunlar hem göç eden bireyler hem de göç edilen yerin yerleşik bireyleri açısından farklı açılardan ele alınmaktadır. Çalışmanın kapsamı itibariyle göç eden bireylerin sorunlarının topluma aktarılması odak noktasını oluşturduğundan, göçmenlerin karşılaştığı sorunlar açısından göçün sonuçlarına odaklanmak daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

Göç olgusunun ortaya çıkardığı durumlar ele alındığında göçün hem makro hem de mikro açıdan birçok değişime neden olduğu gözlenmektedir. Bu sonuçlar arasında doğal olarak hem tercih edilen yeni yerleşim hem de terk edilen yerleşimin nüfus yapısı ve buna bağlı olarak demografik özelliklerinin ve buna ek olarak da istihdam yapısı ve ekonomik yapısının değiştiğinden –ekonomik sonuçlar- bahsedilebilir (Borgy vd, 2010). Genellikle, ekonomik değişimlerin maddi sorunlar ile birlikte anılması söz konusu iken demografideki değişimler asimilasyon ve dışlanma gibi sorunlar ve hatta sosyo-kültürel bir boyut olarak ele alınan kültürel etkileşimlerde yaşanan sorunlar ve göçmenlerin yerel halk ile uyum sorunları (Tümtaş ve Ergun, 2016) ilişkilendirilmektedir.

Göçün ekonomik, demografik ve sosyo-kültürel sonuçları haricinde bireyler ve topluluklar bazında psikolojik sonuçları bulunmaktadır (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013; Tuzcu ve Bademli, 2014). Göçmenlerin *ne bildikleri ile ne öğrenmeleri gerektiği arasında dilsel, dini, kültürel ve sosyal boşluklar bulunmaktadır* (Beiser, 1993:215) ve bu nedenler başta olmak üzere göçmenler daha fazla kronik strese sahip olmakta, daha fazla sosyal sorunu yaşamakta, daha yüksek seviyelerde psikolojik problemlerle karşılaşmaktadırlar (Pyakuryal vd, 2010).

Yukarıda bahsi geçen olumsuz sonuçlara dair toplumlar ya da ülkeler farklı çözümlere başvurabilmektedir. Bu bağlamda göçmenlerin durumlarına özgü terapi programları, uyumlaştırma programları ve iş olanakları sunulması veya yardım kampanyaları düzenlemesi sıklıkla karşılaşılan çözümlerden bazılarını oluşturmaktadır (Türk, 2016). Öte yandan, tüm bu çözüm önerilerinden önce, toplumda göçmenlerin sorunlarına dikkat çekmek ve bu konuda bir farkındalık yaratmak, göçmenlerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin öncelikli konulardan biri haline gelmiştir. Bu bağlamda hem bireysel hem kurumsal anlamda bilinçli veya bilinçsiz şekilde sosyal medya platformunda yapılan paylaşımların, önemini ve etkisini günden güne arttıran bir boyut kazandığı söylenebilir. Dolayısıyla, sosyal medya, günümüzde önemi gittikçe büyüyen sosyal bir olgu olarak göçün etkilerinin topluma aktarılmasında kilit rollerden birini üstlenmiştir.

2. Sosyal Medya ve Göçmen Sorunlarının Topluma Aktarılması

2.1 Sosyal Medya ve Sosyal Konuların Sosyal Medyada Kullanımı

Sosyal medya birçok farklı şekilde tanımlanmakla beraber temelde, kullanıcı merkezli içeriğin oluşturulmasını ve değişimini kolaylaştıran internet tabanlı bir teknoloji olarak ele alınabilir. (Bariar, 2014). Bu yeni medya teknolojisi bireyler açısından, onların çevrimiçi bilgi kaynakları haline gelmelerine ve diğer kişilerle fikirleri, görüşleri, deneyimleri ve perspektifleri paylaşmalarını sağlar (Marken, 2007: 10). Sosyal medya, topluluklar, internet forumları, web günlükleri, sosyal bloglar ve fotoğraf / video paylaşımı gibi farklı ortam biçimlerine sahip olabilir (Mangold ve Faulds, 2009; Scott, 2013).

"*We are Social*" ve "*Hootsuit*" tarafından her yıl hazırlanan sosyal medya istatistikleri (Digital in 2018) verilerine göre, 2018 yılında sosyal medya kullanıcılarının sayısı 3 milyar 196 milyon kişi ile dünya nüfusunun %42'sini oluşturmaktadır. En çok kullanılan sosyal medya araçlarına ilişkin verilere bakıldığında ise ilk sırayı 2 milyon 167 bin kullanıcı ile Facebook almaktadır. Facebook'u sırasıyla Youtube (1 milyon 500 bin), Whatsapp (1 milyon 300 bin), FB Messenger (1 milyon 300 bin), Wechat (980 bin), QQ (843 bin), Instagram (800 bin), Tumblr (794 bin) ve Qzone (568 bin) takip etmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse yarısının kullanıcısı olduğu bu sosyal medya araçlarının sosyal konulara dikkat çekmek, farkındalık yaratmak, bilinç oluşturmak, destek sağlamak gibi amaçlarla kullanılması ve bunun yaygınlaşması da beklenen bir sonuçtur.

Özellikle Facebook, Instagram, Youtube gibi platformlarda, sosyal içerikli pek çok mesajın paylaşıldığı görülmektedir. Faceboook, toplumu ilgilendiren sosyal sorunlara yönelik pek çok sayfa, grup ve hesabı barındıran en önemli alanlardan biridir. Örneğin, sosyal medyanın en çok konuşulan konularından biri olan "*Kanserle Mücadele*"ye yönelik oluşturulan Facebook sayfaları ve gruplar kanser hastalığına dikkat çekme, toplumu kanser hakkında bilgilendirme ve bu hastalıkla mücadele edenlere destek olma gibi amaçlar taşımaktadır. Bu sayfa ve gruplarda yapılan paylaşımlar binlerce kişiye doğrudan ulaşmaktadır. Bu sayede kanser hastalığına karşı bilinç artmakta, kanserle ilgili mücadelesini sürdüren pek çok kişi ve kurumun hızlı ve kolay şekilde birbiri ile iletişim kurması sağlanmaktadır. Kanser Savaşçıları Derneği'nin *saçım saçın olsun projesi* ise kanser tedavisi gördüğü için saçı dökülen hastalar için peruk yapmak üzere saçlarını bağışlayacak gönüllülere ulaşmak ve konu ile ilgili paylaşımları gerçekleştirmek için yine bireylerin sosyal medya hesaplarının kullanıldığı bir projedir.

Toplumu ilgilendiren bir diğer sosyal sorun olan doğanın korunması da yaşamın devamlılığı için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle pek çok sosyal medya aracı ile toplumu bilinçlendirme ve doğanın korunmasını sağlama amacı taşıyan hesap, sayfa ve gruplar bulunmaktadır. Bu grupların ortak amacı yaşadığımız gezegeni korumaktır. Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF), Facebook, Twitter ve Instagram hesapları aracılıyla Dünya'da ve Türkiye'de doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin devamlılığının sağlanması ve mevcut ekosistemin daha fazla zarar görmesinin önlenmesi gibi hayati sorunlara yönelik paylaşımlar yaparak, kampanyalar düzenleyerek bu konuda toplumun bilinçlenmesine katkı sağlamaktadır. Günümüzde bunun gibi çok sayıda sosyal konunun sosyal medya ortamında paylaşıldığı, ilgili kampanyaların sosyal medya ortamlarında yürütüldüğü görülmektedir.

2.2 Sosyal Medyanın Göç Sorunlarının Topluma Aktarılmasında Kullanımı

Son yıllarda yaşanan gelişmeler sonucunda Dünya'da ve Türkiye'de giderek önemi artan bir diğer toplumsal konu olan göç sorununa yönelik de sosyal medya aktif olarak kullanılmaktadır. Aslında belki de insanlık tarihi kadar eski olabilecek bir konu olan göçün ve etkilerinin günümüzde bu kadar konu edilmesinin en önemli sebeplerinden biri sosyal medya olabilir. Bu durum, fiziksel mesafeleri sıfırlayan sosyal medya hesapları sayesinde dünya

vatandaşlarının birbirlerinin paylaşımlarından en kısa zamanda haberdar olabilmesi ile ilgili gözükmektedir. Göçmenlerin birbirileri ile iletişim kurması, göçmenlere danışmanlık hizmeti verilmesi, yaşadıkları sorunların tespiti ve en aza indirilmesi ve bunların topluma aktarılması gibi amaçlar doğrultusunda pek çok sosyal medya aracı yaygın olarak kullanılmaktadır. Göçmenlere yönelik sosyal medya faaliyetleri çoğunlukla kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar ile bireyler ve sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında göçmenlere destek vermeyi amaçlayan işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir.

İngiltere'de yabancı düşmanlığı ile mücadeleye yönelik gerçekleştirilen *I am Immigrant* kampanyasında ruh sağlığı hemşiresinden avukata, farklı mesleklerden 15 göçmenin gösterildiği afişler hazırlanmış ve göçmenlerin ülkenin ekonomisine, toplum sağlığına yaptığı katkıya dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Sosyal medya ortamında aktif şekilde yürütülen kampanya kapsamında 44 bin sterlin bağışın yanı sıra pek çok insanın yabancı düşmanlığından bıktığı, aslında farklılıklara açık, hoşgörüsüzlüğün reddedildiği kapsayıcı bit toplum istediği bilgisine ulaşılmıştır.

Bir diğer örnekte, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan ünlüler ABD Başkanı'nın kızı Ivanka Trump'a sosyal medya üzerinden göçmen politikası için harekete geç çağırısında bulunmuşlardır. Çağrıda ülkeye yasa dışı yollarla giren göçmenlerin çocuklarından ayrılmasına tepki gösteren ünlülerin Instagram üzerinden *Dear Ivanka* başlığıyla başlattıkları kampanya kısa sürede amacına ulaşmış ve Trump yayımladığı başkanlık kararnamesiyle uygulamanın sonlandırılarak ebeveynlerle çocukların yeniden birleştirilmesi ve aynı yerde tutulması talimatını vermiştir.

Aware Migrants, Afrika'dan deniz yoluyla Avrupa'ya iltica etmek isteyenler için hazırlanmış bir sosyal medya platformudur. Bu platform Facebook, Instagram, Twitter ve Youtube hesapları aracılığıyla göç etmek için Akdeniz'i geçenlerin yaşadıkları sorunları paylaşmalarına olanak sağlamaktadır. 15.000 üyeye sahip *Asylum and Immigration without Smugglers* isimli Facebook grubu göçmenlere, kaçakçılar olmadan göçmenlerin Avrupa'ya olan yollarında onlara yardımcı olmayı amaçlayan bir diğer platformdur. *We are just passers-by* isimli başka bir Facebook grubu, *Biz Sadece Geçiyoruz* sloganı ile; #Crossingnomore ve #marchofhope sloganları ile Twitter'ı kullanıp, riskli bir deniz yolculuğu yerine Avrupa'ya karadan geçiş izni verilmesine yönelik isteklerini tüm dünyaya duyurmayı amaçlamaktadır. *Stations of the forced wanderers* isimli facebook grubu ise 100.000'den fazla üyesi ile göçmenlerin, statüleri ile ilgili bilgi ve problemleri ile ilgili tavsiye alabildikleri ortak bir platform oluşturmuştur. *The Refugee Center Online* Facebook grubu da göçmenlerin birbiri ile iletişime geçmesi ve problemlerini aktararak çözüme dair tavsiyelerin paylaşıldığı bir platform olarak faaliyet göstermektedir.

Göç ile ilgili kar amacı gütmeyen kuruluşların yanında birçok işletme de sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında göçmenlerle ilgili işbirliklerinde sosyal medyayı kullanmaktadır. *Olivela* alışveriş sitesi Uluslararası bir STK olan CARE ile *Creating Choices* girişiminde iş birliği yapmış ve çocuk gelin olma riski taşıyan göçmen kızlarla irtibat kurarak onlara farklı seçenekler sunmayı amaçlamıştır. Göçmen çocukları, CARE ile birlikte bir butik düzenlemeleri için önemli *influencerlar* ile bir araya gelerek her butiğin farklı *influencer* ve çocukla beraber o çocuğun yıllık okul masraflarını karşılamak için düzenlenerek satışa çıkarmıştır.

Sosyal medyanın, göçün olumsuz sonuçlarını ne denli etkili şekilde aktardığına dair yaşanılan en dramatik örneklerden biri kuşkusuz "Aylan Bebek" tir. 3 Eylül 2015 tarihinde kaçak yollarla Türkiye'ye girmeye çalışan bir grup göçmenin bindiği tekne batmış ve içlerinde 3 yaşındaki Aylan Kurdi'nin de olduğu 12 göçmen yaşamını yitirmişti. Aylan bebeğin cansız

bedeninin kıyıya vurmuş resmi sosyal medya aracılığıyla dünya gündemine oturmuş, göçmenlerin yaşadığı en hayati sorun tüm dünyanın içini sızlatmıştır. Dünya gündemini sarsan bu fotoğraf ve haberlerin ardından, Avrupa'ya geçmeyi başarmış olmalarına rağmen sınırlarda bekletilen mültecilere bazı ülkelerde sınırlar bile açılmıştır.

Sonuç

İnsanların genellikle siyasal olaylar, ekonomik durum, savaş gibi nedenlerle mekânsal değişikliğini ifade eden göç, günümüzde farklı çevrelerce üzerinde sıkça tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Bu durumda, konunun sonuçlarının tüm dünyada çok sayıda insanı ekonomik, sosyal, kültürel anlamda etkilemesi kadar, bu etkilerin kısa zamanda herkese iletilebilecek bir ortamın, sosyal medyanın, ortaya çıkışının da etkisi bulunmaktadır.

Farklı nedenlerle başka yerlere göç etmeyi düşünen veya zorla göç ettirilen insanları sürecin her aşamasında değişik durumlar beklemektedir. Her bir aşamada göreceği destek, alacağı yardım, göçmen için büyük önem arz etmektedir. Ama belki de en önemli nokta, o göçmenin durumuyla ilgili toplumda genel olarak bir farkındalık yaratılması, empati kurulmasının sağlanmasıdır.

Günümüzde sosyal medya platformu, başka sosyal içerikli konular olduğu gibi göçmenlerin sorunları ile de ilgili gerekli paylaşımların yapılması ve farkındalığın yaratılması için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Göçmenler, sosyal medya hesapları vasıtasıyla birbiri ile iletişim kurmakta, karşılaşabilecekleri problemlere dair ön bilgi almakta, tavsiyede bulunmakta, deneyimlerini paylaşmaktadır. Bireysel olarak yapılan bu paylaşımların ötesinde göçmenlere ulaşmak isteyen kurumlar da sosyal medya hesapları ile istedikleri mesajları vererek göçmenlerle iletişime geçmektedir. Aynı zamanda göçmenler, sosyal medya platformlarında büyük gruplar haline gelip ortak hareket geliştirebilmektedir.

Bunların yanısıra göçmenlerin yaşadıkları sorunların toplumun geri kalan kesimine aktarılması için de sosyal medyaya başvurulmaktadır. Toplumda konu ile ilgili bilincin oluşturulması ve istenen algının yaratılması açısından bu durum önemlidir çünkü göçmenlerin karşılaştığı sıkıntıların azaltılması için toplumun geri kalan kesiminin bakış açısı ve eylemleri ön plana çıkacaktır. Özellikle göç etmek zorunda kalan insanların göç sırasında ve göç ettiği yere ulaştıktan sonra karşılaştığı problemler, siyasetle olduğu kadar toplumun geri kalan kısmı ile yakından ilgilidir. Söz konusu süreçte göçmenlere ihtiyaç duyacakları, en azından azami ihtiyaçların sağlanması yönünde, koşulların temin edilmesi, sürecin en az hasarla atlatılması için önemlidir. İstenen yönde kamuoyu oluşturulması, alınacak siyasi kararları da etkileyebilecek düzeye erişebilir.

Bu çalışma, sosyal medyanın, göçmenlerin sorunlarını topluma aktarmak için ne şekilde kullanılabileceğine yönelik olguları ortaya çıkarmayı amaçlayan keşifsel bir ön çalışma niteliği taşımaktadır. Çalışmada örneklerle desteklenen araştırma konusu ile ilgili literatürde bir boşluk olduğu fark edilmiş, farklı bakış açıları ile konunun irdelenmesinin yararlı sonuçlar doğuracağı düşünülmüştür.

Gelecek çalışmalar için yazarların bir önerisi, konuya sosyal veya kar amaçsız pazarlama bakış açısı ile yaklaşmaktır. Söz konusu pazarlama yaklaşımlarında amaç istenen mesajın pazarlama ilkeleri doğrultusunda en başarılı şekilde iletilmesinin sağlanması, bu yolla insanlarda istenen algının oluşturulmasının sağlanmasıdır. Sosyal medya da bu pazarlama yaklaşımlarında bir araç olarak görülüp hareket edilebilir.

Öte yandan, göçmenler ve toplumun geri kalan kısmından farklı kesimlerle yapılacak derinlemesine görüşmeler, gözlemler, etnografik ve netnografik çalışmalar, sosyal medya platformlarında yapılacak içerik analizlerinin konu ile ilgili bilgiyi derinleştireceği

düşünülmektedir. Ayrıca, tanımsal ve deneysel araştırmalarla edinilecek sayısal veriler, konu ile ilgili doğru çözümlerin ortaya konmasına ışık tutacaktır. Elbette, farklı yerlerde farklı türde göçmenlerin mümkün olduğunca çoğunu kapsayacak çalışmalar, aradaki farkların görülmesi, bulguların geçerliliklerinin doğrulanması ve literatürdeki boşluğun kapanması açısından önem arz edecektir. Sonuç olarak bu çalışmanın, konu ile ilgili olarak bundan sonra çalışacaklar için yol gösterici olması umulmaktadır.

Kaynakça

Bariar, S. 2014. "Social Media and Its Role in Brand Building". International Journal of Scientific and Innovative Research, 2, 1, 206-209.

Beiser, M. 1993. "After the Door Has Been Opened: The Mental Health of Immigrants and Refugees in Canada", The International Refugee Crisis: British and Canadian Responses (içinde), 213-227

Bhugra, J. 2001. "Migration and Mental Illness", Advances in Psychiatric Treatment, 7, 216–223.

Black, R. vd. 2011. "The Effect of Environmental Change on Human Migration", Global Environmental Change, 21, 1, 3-11.

Borgy, V. Chojnicki X., Le Garrec G., Schwellnus C. 2010. "Macroeconomic Consequences of Global Endogenous Migration: a General Equilibrium Analysis", Annals of Economics and Statistics, 97/98, Mıgratıon and Development, 13-39.

Demirbaş, H., Bekaroğlu, E. 2013. "Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler", Kriz, 21, 1/2/3, 11-24.

Digital in 2018 Raporu, 2018, https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018, e.t. 03.11.2018.

Kara, P., Korkut, R. 2010. "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler", Türk İdare Dergisi, 467, 153-162.

Mangold, W. G., Faulds, D. J. 2009. "Social Media: The New Hybrid Element of the Promotion Mix". Business Horizons, 52, 4, 357-365.

Marken, G.A. 2007, "Social Media . . . The Hunted can Become the Hunter", Public Relations Quarterly, 52, 4, 9–12.

Mayfield, A.2008. "What is social media", https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf

Pyakuryal A, Tausig M, Subedi S,vd. 2011. "Strangers in a Familiar Land: The Psychological Consequences of Internal Migration in a Developing Country", Stress Health, 2, 199-208.

Scott, D.M. 2013. The New Rules Of Marketing & PR: How To Use Social Media, Online Video, Mobile Applications, Blogs, News Releases, & Viral Marketing To Reach Buyers Directly. (4. ed.) Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons.

Tuzcu, A., Bademli, K. 2014. "Göçün Psikososyal Boyutu", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 6, 1, 56-66.

Tümtaş, M.S., Ergun, C. 2016. "Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri", SDÜ İİBF Dergisi, 21, 4, 1347-1359.

Türk, G.D. 2016. "Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme", Marmara İletişim Dergisi, 25, 145-157.

Uluslararası Göç Örgütü, https://www.iom.int/key-migration-terms, e.t.

İç Göç Deneyimleyen Kadınlarda Yeni Kültürden Algılanan Yakınlığın Komşuluk İlişkileri Bağlamında İncelenmesi

Hümeyra DERVİŞOĞLU AKPINAR [*] ve Ahu ÖZTÜRK [**]

Özet

Göç, farklı kültürel arka plana sahip bireyleri bir araya getiren bir bağlamdır. Berry (1997) geliştirdiği Kültürleşme Kuramı'nda, paylaşılan bağlamın özelliklerinin bu bireyler arasındaki etkileşimleri etkilendiğini vurgular. Allport (1954) ise, farklı gruptan bireyler arasında iyi ilişkiler geliştirmenin, grupların temas içinde olması ve birbirlerini tanıması ile mümkün olabileceğini öngörür. Komşular göçmenlerin etkileşime girdiği en yakın fiziksel çevreyi temsil etmekte ve göçmenin farklı kültürler ile kuracağı ilişki komşularının kimler olduğundan etkilenmektedir. Dolayısıyla komşu ilişkileri, göçmenin yeni kültür ile kuracağı etkileşim açısından bir gruplar arası geçiş sistemi niteliği taşımaktadır. Bu fikre göre, göçmenin yakın çevresinde aynı kültürden bireylerin olması bireyi iyi hissettirse de, yeni kültür ile bütünleşmesinin önünde bir engel oluşturabilir. Öte yandan göçmenin kendi kültüründen farklı kültürden komşulara sahip olması diğer kültürler ile temasını arttırırken, yeni kültürel gruptan daha yakın ilişkiler kurmasını sağlamaktadır (Miller ve diğerleri, 2009). Bu kuramsal çerçeveden bakıldığında bu çalışmanın amacı, kadın göçmen için önemli bir kültürel temas bağlamı olarak ele aldığımız komşuluk ilişkileri ile göçmenin yeni kültürden algıladığı yakınlık arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın örneklemini çoğunlukla Türkiye'nin doğusundan ve kuzeydoğusundan iç göç yoluyla Bursa, Ankara ve İstanbul illerinden birine yerleşmiş 215 kadın oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri kadının öz bildirime dayalı elde edilen kültürel yakınlık algısı, komşuların kültürel kökeni, komşudan algılanan sosyal destek ve yaş gibi demografik bilgilerden oluşmaktadır. Göçmen kadınlar komşularının kültürel kökenlerine göre: çoğunlukla başka kültürel kökenden komşuya, hem kendi kültüründen hem de başka kültürden (karışık) eşit sayıda komşuya ve çoğunlukla kendi kültürel kökeninden olan komşuya sahip olmaları açısından üç grup altında ele alınmıştır. Tek Yönlü Varyans analizi kullanılarak ulaşılan sonuçlar, göçmen kadının komşularının kültürel kökenine bağlı olarak yeni kültürden algıladığı yakınlık düzeyinin farklılaştığını göstermektedir. Buna göre, komşularının çoğunluğu hem kendi kültüründen ve hem de başka kültürlerden olan gruplardan olan göçmen kadınlar, çoğunlukla başka kültürlerden komşuları olanlar ile karşılaştırıldığında yeni kültürden anlamlı derecede daha fazla yakınlık algılamaktadır. Bir diğer ilginç bulgu ise komşunun kültürel kökeni ve yeni kültürden algılanan yakınlık arasında var olan anlamlı bu farkın, komşudan algılanan desteğin etkisi kontrol edildiğinde ortadan kalkmış olmasıdır. Göçmen kadınlar yeni kültüre yakınlığı, komşudan algıladıkları sosyal desteğin etkisi kontrol edildiğinde, komşunun kültürel kökeni ne olursa olsun benzer şekilde algılamıştır. Araştırma bulguları, komşuluk bağlamı ve yeni kültür ile kurulan ilişkinin etkileşimine odaklanarak, kültürleşme ve gruplar arası temas literatürü çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelime: Kültürleşme, gruplar arası temas, komşunun kültürel kökeni, algılanan kültürel yakınlık, sosyal destek

[*] Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, humeyra@uludag.edu.tr
[**] Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, ozturka@ uludag.edu.tr
Not: Bu çalışma, ilk yazarın ikinci yazarın danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Investigation of Perceived Proximity from the Host Culture of Migrant Women in the Context of Neighborhood Relations

Hümeyra DERVİŞOĞLU AKPINAR [*] & Ahu ÖZTÜRK [**]

Abstract

Migration is a context that brings individuals from different cultural backgrounds together. In the Acculturation Theory, Berry (1997) emphasized that the qualities of the shared context effects the interactions between these individuals. In addition, according to Allport (1954), developing good relations between different groups is possible by being in contact and getting to know each other. The neighborhood; being the proximal physical environment for migrants to interact with the different cultural groups serve as an intergroup transition system by establishing interactions with these cultural groups. The presence of individuals from the same cultural background facilities as a support system for the migrant, but also creates an obstacle to integrate with the new culture. On the other hand, living in a neighborhood with other cultural groups increases the migrants contact and enables to establish closer relations with the host group (Miller et al., 2009). Within this theoretical framework, the aim of this study is to take women's neighbor relations as an intergroup contact context and investigate its links with perceived proximity for the host culture. The sample consists of 215 women who experienced internal migration from mostly rural to one of the Turkey's metropolitan four cities, namely Bursa, Ankara and İstanbul. The data of the study consist of women's the self-reports of proximity perceptions for the host culture, cultural origins of the neighbors, perceived social support from the neighbors and demographic information like age. Migrant women assigned one of the three groups depending on neighborhood cultural origin: having more neighbors from other cultures, having equal neighbors from both own and other (mixed) cultures, and having more neighbors from their own culture. The results obtained by using ANOVA analysis show that migrant women's level of perceived proximity with the host culture differs depending on neighbors' cultural origin. Migrants having neighbors from their own culture and migrants from mixed cultures reported significantly higher perceptions of proximity from the host culture compared to migrants having more neighbors from other cultures. An interesting finding is that, when the effect of the perceived social support from the neighbors is controlled, the significant difference of cultural origins of the neighbor groups on women's' perception of cultural proximity has disappeared. Women's perceived proximity with the host culture became indifferent within all three neighboring groups controlled for neighbor support. The findings are discussed within the literature on acculturation and intergroup contact theories by focusing on the migrant women's interactions with the host culture within the neighborhood context.

Keywords: Acculturation, intergroup contact theory, neighbor's cultural root, perceived cultural proximity, social support

[*]Res.Asst., Bursa Uludağ University, Faculty of Arts & Sciences, Psychology Department, humeyra@uludag.edu.tr
[**] PhD., Bursa Uludağ University, Faculty of Arts & Sciences, Psychology Department, ozturka@ uludag.edu.tr
Note: This paper is produced from the master of art thesis of the first author, supervised by the second author.

Giriş

Göç bireyin doğup büyüdüğü ve uzun yıllar yaşamını sürdüğü fiziki, sosyal ve kültürel çevreyi terk ederek yeni bir çevreye yerleşmesi sürecidir. Aşina olunan ve bilindik toplumsal yapıdan farklı bir toplumun içine yerleşmek birey için elbette ki zorluklar içermektedir. Bireyin eski çevresinden getirdiği değer ve inançlarının yeni toplum içinde geçerli olmaması ya da önceki kültürel çevreye uygun olan bir takım davranış kalıplarının yeni kültürel çevrede onay görmemesi, dilden kaynaklanan problemler, eski sosyal ağların kaybı ve yeni ağların inşa edilmesi bu zorlukların bazılarıdır. Yeni topluma uymayan sosyal, kültürel ve davranışsal özellikler göçmen için sosyal ve psikolojik problemlerin kaynağını oluşturmaktadır (Searle ve Ward, 1990). Dolayısıyla göçmen bireyin yeni kültürde psikolojik ve sosyal açıdan olumlu deneyimler yaşaması için başarması gereken en öncelikli ve önemli meselesi yeni kültürel çevrenin taleplerini karşılayabilmek ve yeni kültüre uyum sağlamaktır (Berry, 1997). Yeni kültüre uyum sağlamanın en önemli göstergelerinden biri yeni kültürden bireylerle kurulan ilişkilerdir (Arends-Tóth ve Van de Vijver, 2004; Berry, 1997; Berry ve diğerleri, 1987; Jasinskaja-Lahti ve diğerleri, 2006). Ev sahibi kültürden bireylerle etkileşim içinde olmak bireyin yeni sosyal çevreye uyumunu arttırarak, psikolojik açıdan iyi oluşunu sağlamaktadır (Searle ve Ward, 1990). Dolayısıyla göçmenin ev sahibi kültürden bireylerle kurduğu ilişkileri etkileyen faktörleri belirlemek, kültürel uyum sürecini anlayabilmek açısından son derece önemlidir.

Göç deneyimi genellikle farklı kültürel arka plana sahip bireyleri ya da grupları karşı karşıya getirdiği için kültürlerarası ya da gruplar arası yaklaşımlarla ele alınmaktadır (Baysu ve Phalet, 2014). Kültürlerarası yaklaşımı benimseyen Kültürleşme Kuramı (Berry, 1997; Bourhis ve diğerleri, 1997) bağlamın önemine, gruplar arası ilişkileri ele alan Gruplar Arası Temas Kuramı (Allport, 1954; Pettigrew, 1998) ise temasın önemine vurgu yaparak göçmen ve yeni kültür arasındaki ilişkilere açıklamalar getirmektedir. Bu iki kuramın ortaklaştığı nokta; göçmenin çevresinde hangi kültürden bireylerin olduğunun yeni kültürden bireylerle olan ilişkileri etkileyeceği fikridir (Berry ve diğerleri, 2006; Birman ve diğerleri, 2005). Bireyin çevresinde daha çok kendi kültüründen bireyler olduğu zaman kendi kültürüyle ilişkilerini sürdürmeyi tercih ederek yeni kültürden uzaklaştığı, çevresinde daha çok yeni kültürden bireyler olduğu zaman ise yeni kültüre yakınlaştığı görülmektedir (Birman ve diğerleri, 2005). Kültürleşme sürecinde bireyi çevreleyen en yakın bağlam ise içinde yaşadığı mahalledir. Bu bağlam içinde göçmenin temas içinde olduğu en ulaşılabilir kişiler ise komşularıdır. Dolayısıyla göçmenin komşularının kim olduğu yeni kültürle ilişkilerinde belirleyici bir rol oynayabilir. Nitekim komşu bağlamında göçmenin kurduğu ilişkilerin, yeni kültürle kurulan ilişkiler üzerinde etkiye sahip olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır (Sabatier, 2008; Schnittker, 2002). Bireyin komşularının kim olduğu ve bireyin en çok kimlerle etkileşim içinde olduğu yeni kültüre olan yakınlığı etkilemektedir (Berry ve diğerleri, 2006). Göçmen kendi kültürel özelliklerini taşıyan bireylerin dışında yeni kültürden bireylerle de komşuluk bağlamında temas ettiği sürece, yeni kültüre uyum sağlaması ve yeni kültürden bireylerle daha yakın ilişkiler geliştirmesi kolaylaşmaktadır (Miller ve diğerleri, 2009).

Bu çalışmada, ülkemizde iç göç deneyimleyen kadınların yeni yerleşimlerindeki bireylerden algıladıkları yakınlık, yakın bir kültürleşme bağlamı olan komşuluk ilişkilerinin nitelikleri kapsamında ele alınacaktır. Göçmen kadının komşularının kimler olduğunun ve bu komşularla kurduğu sosyal ilişkilerle sağladığı desteğin, kadının geniş toplumla kurduğu ilişkiler (yeni kültürden algılanan yakınlık) üzerinde nasıl bir etkisi olduğu merak edilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın amacı iç göç deneyimleyen kadınların yeni kültür ile algıladığı yakınlığın, komşu bağlamındaki ilişkilerden etkilenip etkilenmediğini incelemektir.

1. Kuramsal Arka Plan

1.1.Kültürleşme

Kültürleşme, göç deneyimini takiben iki farklı kültürün karşılaşması sonrasında yaşanan dinamik ve etkileşimsel değişim sürecini ifade etmektedir (Berry, 1997). Göçmen kültürleşme sürecinde fiziksel, biyolojik, kültürel, sosyal ve psikolojik olmak üzere birçok alanda değişim ve dönüşüm yaşamaktadır (Berry ve diğerleri,1987). Çalışmanın konusu olan göç edilen yeni bağlamda kurulan ilişkiler, bireyin sosyal alanda yaşadığı değişimin bir parçasıdır. Sosyal alandaki bu değişikliklere daha kapsamlı bakıldığında ise yeni sosyal çevrede kurulan bu ilişkiler, grup içi ya da grup dışı etkileşimleri ve karşılaşan gruplar arasındaki baskınlık özellikleri gibi bir dizi etkinin tümünü kapsadığı görülmektedir.

Göçmen bireyin yeni kültürde nasıl kültürleşeceği kendi özgür iradesine bağlıdır (Berry, 1997). Göçmen yeni kültürden bireylerle etkileşime girip girmeme ve yeni kültüre dair özellikleri benimseyip benimsememe kararını kendisi vermektedir. Dolayısıyla kültürleşme yönelimlerinde bireysel ve gruplar arası düzeyde farklılaşmalar görülebilmektedir (Arends-Tóth ve Van de Vijver, 2004; Navas ve diğerleri, 2007). Kültürleşmede bireyin köken kültürünün kimliğini ve kendi kültüründen bireylerle olan ilişkilerini sürdürme isteğinin derecesi ile yeni kültürden bireylerle etkileşime girme ve yeni kültürün özelliklerini benimsemeye istekli olma derecesi önemle üzerinde durulan iki temel meseledir (Berry, 1997). Kültürleşmenin yönünü belirlemekte göçmenin iki isteği; köken ve yeni kültüre yakınlaşmaya yönelik kararları hayati önem taşımaktadır. Göçmenin bu iki kültüre yakın veya uzak olma seçimi birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla göçmen bireyin yeni kültürün özelliklerini benimsemeye istekli olması ve yeni kültürle bütünleşmesi, köken kültürün özelliklerini sürdürmesi önünde herhangi bir engel oluşturmamaktadır (Güngör 2014). Birey kendi kültürel özelliklerini sürdürürken aynı zamanda yeni kültürün özelliklerini de benimseyebilmektedir (Göregenli ve diğerleri, 2016). Göçmenin geniş kültürden bireylerle etkileşime geçmesi ve yeni kültürün özelliklerini benimsemeye istekli olması uyumu açısından olumlu olarak görülmektedir (Kosic, 2002).

Birey sosyokültürel bağlam içinde kültürleşmekte ve bireyin gösterdiği işlevsel özellikler bu bağlama has olarak tanımlanmaktadır (Berry ve diğerleri, 1989). Bireyin yeni kültüre ne derecede yakınlaşacağı ya da uzaklaşacağı her ne kadar göçmenin özgür tercihine bağlı olarak değerlendirilse de, içinde bulunduğu bağlam göçmenin seçimini ve sonrasındaki uyumunu etkilemektedir (Badea ve diğerleri, 2011; Göregenli ve Karakuş, 2014). Birey farklı bağlamalarda farklı kültürleşme tarzları sergilemekte ya da farklı uyum özellikleri gösterebilmektedir (Göregenli ve diğerleri, 2016). Geniş bağlamın genel özellikleri ele alındığında; toplumun göçmenlerden beklentilerinin ve göçmenlere yönelik tutumlarının göçmenlerin kültürleşme yönelimlerini etkilediği görülmektedir (Bourhis ve diğerleri, 1997). Çok kültürlülüğe sıcak bakmayan toplumlarda göçmen yeni toplumdan uzak durarak daha çok kendi kültüründen bireyler ile etkileşim içinde olmayı tercih edebilir ya da ön yargıların olmadığı ve yeni toplumun göçmene olumlu yaklaştığı toplumlarda yeni toplumla göçmen grup yakınlaşabilir. Kültürel yönelimler ve uyum çalışmalarında son yıllarda ekolojik bir bağlam olarak komşuluk ilişkilerinin ele alındığı (Berry ve diğerleri, 2006; Birman ve ark., 2005; Jurcik ve diğerleri, 2013; Kimbro, 2009; Miller ve diğerleri, 2009) ve göçmeni çevreleyen en yakın bağlam olan mahalle içerisindeki komşuların kökenlerinin kültürleşme için bağlamsal bir ölçüt olarak kabul edildiği görülmektedir (Jurcik ve diğerleri, 2013). Buna göre göçmenin komşularının kimler olduğu, göçmenin kendini yeni kültürün bir parçası olarak görüp görmediği ve kendini yeni kültürden bireyler ile ne derecede yakın gördüğü noktasında belirleyici bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır (Miller ve diğerleri, 2009). Örneğin, etnik yoğunluğun fazla olduğu mahallelerde yaşayan göçmenler için kendi etnik özelliklerini sergilemek ve kendi kültüründen bireylerle etkileşim kurmak işlevsel bir tercih

iken, etnik yoğunluğun az olduğu mahallelerde yaşayanlar için yeni kültür ile bütünleşmek işlevsel özellik göstermektedir (Schnittker, 2002). Dolayısıyla göçmenin yakın bağlamındaki sosyal grupların bazı özellikleri bireyin nasıl kültürleşeceği açısından belirleyici bir nitelik taşıyabilmektedir.

Görüldüğü gibi göçmen bireyin içinde yaşadığı yakın bağlam yeni ve daha geniş kültürel bağlamla kurduğu ilişkiler açısından kilit bir özelliktir. Göçmenin içinde bulunduğu yakın ve uzak bağlamın özelliklerine göre yeni kurduğu sosyal ilişkilerin işlevselliği değişebilmektedir. Yeni kültürle sağlıklı ilişkiler geliştirmeye fırsat verecek bağlamsal özellikler göçmenin bütünleşmeye yönelik eğilimleri açısından işlevseldir. Örneğin göçmenin çevresinde geniş kültürden bireylerin olması ve bu bireylerin olumlu tutumları bireyin yeni kültürle olumlu ilişkiler geliştirmesine katkı verebilir. Komşuluk ise göçmenin yeni kültürle ilişkilerinde ele alınan yakın çevresidir. Göçmen bireyi çevreleyen komşularının kimler olduğu ve onlarla kurduğu sosyal ilişkilerin belirli bazı niteliklerinin, göçmenin yeni kültürel gruptan bireylere dair yakınlık algısı açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

1.2.Gruplar Arası Temas

Göçmen ve ev sahibi kültürden bireylerin etkileşimlerine dair ek bazı açıklamalar ise gruplar arası ilişkilere yönelik kuramlarca getirilmektedir. Bu kuramlardan biri olan Gruplar Arası Temas Kuramı (Allport, 1954; Pettigrew, 1998), gruplar arasında oluşan olumsuz tutumlar ve bu tutumların iyileştirilmesine yönelik açıklamalar sunar. Bu kurama göre farklı grupların üyeleri arasında, birbirlerini tanımamalarından dolayı, ön yargılar oluşabilmektedir. Temelinde grupların birbiri hakkında yeterince bilgiye sahip olmaması yatan bu ön yargıların sosyal temas ile azalacağı önerilmektedir (Pettigrew, 1998). Kuramın varsayımına göre gruplar temas içinde olduğu zaman üyeleri birbirlerini tanıma fırsatı bulacak, böylece var olan ön yargılar azalacaktır. Gruplar birbirine yakınlaştıkça ise işbirliğine yatkın hale gelecek ve aralarında olumlu ilişkiler gelişecektir (Allport, 1954; Brown ve Hewstone, 2005).

Allport'a (1954) göre gruplar arası temasın en üst seviyede olumlu etkilerini görebilmek için; eşit grup statüsü, ortak hedefler, gruplar arası işbirliği ve yetkililerin, yasaların veya geleneklerin desteği olarak adlandırılan dört koşulun oluşması gerekmektedir. Temasın bu koşulları karşılaması gruplar arası temasın olumlu etkilerini arttırmaktadır (Pettigrew ve Tropp, 2006). Pettigrew (1998) yaptığı meta-analiz çalışmasıyla bireyin dış gruptan edindiği bir arkadaşın gruplar arası tutumları iyileştirdiğini göstererek var olan dört koşula bu yeni değişkeni de eklemiştir. Araştırmacı, dış gruptan olan bir arkadaşın önceki dört koşulun oluşmasını tetikleyen oldukça önemli bir etken olduğunu belirterek, temas ortamlarının arkadaşlık edinme fırsatı yaratan ortamlar olması gerektiğini vurgulamaktadır. Öne sürülen dört koşul ve dış gruptan olan arkadaşlık durumlarının hepsinde gruplar arası temasın ön yargıyı azalttığı bulunmuştur (Pettigrew, 1997; 1998; Paluck ve diğerleri, 2018; Pettigrew ve Tropp, 2006). Fakat bu koşulların gruplar arası temasta olumlu sonuçlara ulaşmak için şart olmadığı bulgusu da mevcuttur. Üzerinde önemle durulan bu şartlara sahip olmayan örneklem gruplarında da temas ve ön yargı arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur (Pettigrew ve Tropp, 2006). Başka bir ifadeyle ideal koşullar oluşmasa da grupların sadece temas etmesi bile aralarındaki ilişkileri iyileştirmeye yetmektedir.

Gruplar arası temasta, temasın miktarı ve kalitesi kurulan ilişkiler açısından önemlidir. Gruplar arası temas miktarının ön yargıyı azaltmakta doğrudan olumlu bir etkisi olduğu bulgulanmıştır (Pettigrew ve Tropp, 2006). Diğer bir ifadeyle gruplar ne kadar çok temas içinde olursa aralarındaki ilişki o denli olumlu yönde artmaktadır. Gruplar arasında olumlu ilişkiler gelişmesi açısından temasın niteliği üzerinde de önemle durulmaktadır. Olumsuz nitelikteki temas, temastan kaçınmaya sebep olarak gruplar arası ilişkileri kötüleştirmektedir. Endişe (Pettigrew, 1998), olumsuz beklentiler (Stephan ve Stephan, 1985), yanlış inançlar

(Vorauer ve Sakamoto, 2006), ön yargı ve tehdit (Pettigrew ve Tropp, 2011; Tropp, 2003) gruplar arası teması azaltan olumsuz nitelikteki teması içeren faktörlerden bazılarıdır. Gruplar arası ilişkiler söz konusu olduğunda tanışık olmayan grup üyelerinin birbirlerinin kültürleri ve normları hakkında yabancılık çektiği ve eksik bilgilerden dolayı karşı gruba yönelik belirsizlik yaşadıkları öne sürülmektedir (Stephan ve Stephan, 1985). Yaşanan bu belirsizlikler, grup üyelerinde karşı grupla etkileşim hakkında olumsuz nitelikte beklentilere ya da yanlış inançlara yol açarak temastan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır (Pettigrew, 1998; Vorauer ve Sakamoto, 2006). Temastan önce gruplar arasında ön yargının olması ve temas ortamının tehdit içermesi de grupla etkileşime karşı olumsuz duygulara neden olarak temas ihtimalini düşürmektedir (Tropp, 2003). Kısacası olumsuz nitelikteki temas (endişe, tehdit, yanlış inanç ve beklentiler) grup üyelerini savunmacı bir pozisyona taşıyarak temasın azalmasına, olumlu ilişki geliştirme ihtimalinin düşmesine ya da ilişkilerin bundan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır denebilir.

Olumsuz temasın temastan kaçınmaya sebep olarak gruplar arası ilişkileri kötüleştirmesine karşın, sağlanan temasın olumlu nitelikte olması ise ön yargıları azalmaktadır (Van Oudenhoven ve diğerleri, 1996). Gruplar arasında kurulan arkadaşlıkların olumlu temas ortamı yaratarak dış gruba yönelik olumsuz beklentileri düşürdüğüne (La Greca ve Lopez, 1998), diğer grup üyeleri hakkında da olumlu genellemelere sebep olduğuna yönelik bulgular ortaya koyulmuştur (Paolini ve diğerleri, 2004). Pettigrew (1998) Avrupa'da yapılan anket çalışmalarından elde edilen verilerle yaptığı meta-analiz sonucunda, azınlıkların dış grup arkadaşlıkları sayesinde kabul gördüğünü ve dış gruptan arkadaşlara sahip olan bireylerin dış grup hakkında daha olumlu görüşler bildirdiğini belirtmektedir. Yani gruplar arası olumlu temas, azınlıkların hem kendileri hem de dış grup üyeleri hakkındaki olumlu düşünceler geliştirmesinde pozitif yönde bir aracı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca komşuluk bağlamında temasa giren grupların arasındaki ilişkilerin de iyileştiği görülmektedir (Deutsch ve Collins, 1951; akt., Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu, 2017; Gui ve diğerleri, 2012; Pettigrew, 1997). Komşuluk ilişkilerinin ev sahibi kültüre karşı ön yargıyı azaltmada etkili olduğunu ileri süren Pettigrew (1997) Fransa, İngiltere, Hollanda, Batı Almanya'dan 3800 katılımcı ile yaptığı bir diğer çalışmada, bu durumun karma komşulara sahip olanlar için geçerli olduğunu bulmuştur. Deutsch ve Collins'in (1951; akt., Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu, 2017) ırklar arasında komşuluk ilişkilerini ele aldıkları çalışmalarının sonuçları ise, siyahi komşusu olanların olmayan beyaz ev hanımlarına göre siyahilere karşı daha olumlu tutumlar sergilediğini göstermiştir. Dolayısıyla komşuluk ortamında farklı kültürel gruplar arasındaki sosyal temasın olumlu etkilerinin, göçmen grupların yeni kültürle kurduğu ilişkiyi de etkilemesi beklenmektedir.

Gruplar arası temas literatürü birbirini tanımayan grupların arasında ancak temas yoluyla ilişkilerin iyileşebileceğini vurgulamaktadır. Sadece temas tek başına olumlu etkiyi ortaya çıkarabileceği gibi, temasın olumlu nitelikte yakın ilişkilere müsaade eden bir ortamda gerçekleşmesi, bireylerin temastan daha geniş bağlamda fayda sağlanmasını da sağlayabilmektedir. Benzer şekilde temas ortamının olumsuz özelikleri de bireyi daha temkinli davranmaya iterek, temasın azalmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla göçmen bireylerin yeni kültürle algıladığı yakınlığın yeni kültürle temas içinde olmaya ve temasın niteliğine bağlı olarak değişebileceği öne sürülebilir.

1.3.Göç Bağlamında Komşuluk, Kültürel Yakınlık ve Destek

Göçmenlerin komşularını ya kendi kültüründen bireyler, ya baskın kültüre ait bireyler oluşturmakta ya da bütün kültürlerden bireyleri barındıran karma komşuluklara rastlanmaktadır (Berry ve diğerleri, 2006). Göçmenler yaşamak için kendi kültürel kökenlerine benzer kişilerin bulunduğu mahalleleri tercih etme eğilimi göstermektedir. Bu seçimin yeni kültürle doğrudan temasa geçme ve yeni bağlamın taleplerine doğrudan maruz

kalma gibi baskılardan korunmak, kendilerini daha az tehdit altında hissetmekten kaynaklandığı vurgulanmaktadır (Schnittker, 2002). Çünkü yeni kültür tarafından ayrımcılığa maruz kalmak bireyi olumsuz etkilemektedir (Araújo Dawson, 2009). Göçmenin geniş kültürün olumsuz tutumlarına yönelik beklentileri yeni kültürle olan temasını azaltacak bağlamlara yönelmesini sağlamaktadır (Stephan ve Stephan, 1985). Bu teması azaltıcı bağlamlardan biri göçmenin kendi etnik kökeninden olanların yoğun olduğu mahallelerdir ve etnik yoğunluğun ayrımcılığa karşı koruyucu etkisi göçmenlerin kendini iyi hissetmesini sağlamaktadır (Stafford ve diğerleri, 2012). Kültürel yoğunluk olumlu duygusal etkiye neden olmakla birlikte, aynı kültürel özelliği paylaşan bireylerin bir arada olması yeni kültürün özelliklerini benimsemeyi zorlaştırabilmektedir (Berry ve diğerleri, 2006). Bu kişiler kendi yakın çevrelerinde kendi gibi insanlarla etkileşim kurmaya devam ederek geniş toplumdan izole bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedir. Yeni kültürle kurulan kısıtlı ilişkiler, göçmenin geniş kültürü anlamasını ve aidiyet duygusunu azaltarak yeni kültüre yabancılaşmasına neden olmaktadır (Nicassio, 1983). Öte yandan, komşuları daha çok başka kültürden olan ya da çevresindeki komşuları hem kendi kültürel hem de başka kültürel kökenlerden oluşan göçmenlerin yeni kültüre yakınlaşarak bu kültürle bütünleşmeyi daha çok tercih ettiği görülmüştür (Berry ve diğerleri, 2006; Jin ve diğerleri, 2012). Birman ve arkadaşlarının (2005) yaptıkları çalışmada Amerika'da yaşayan Rus gençlerde, eğer bu gençler kendi kültüründen bireylerin yoğun olduğu mahallelerde yaşarıyorlarsa Rus kimliği ile özdeşleşmenin, kültürel yoğunluğun az olduğu mahallelerde yaşıyorlar ise Amerikan kimliği ile özdeşleşmenin daha yüksek olduğu görülmüştür. Çin'de kırdan kente göç eden bireylerle yapılan bir çalışmada da komşuların etnik kökenlerinin yeni kültürle kurulan ilişkiyi etkilediği görülmüştür. Mahallesindeki komşuları daha çok kendi kültürel grubu dışındakilerden oluşan göçmenlerin, komşuları daha çok kendi kültürel grubundan olanlara göre kent ile daha çok bütünleştiği bulgulanmıştır (Jin ve diğerleri, 2012). Dolayısıyla göçmenlerin yeni kültürle bütünleşmesi ve iyi ilişkiler geliştirmesi için ideal olan bağlamın yeni kültürün bireylerinin de içinde bulunduğu komşuluklar olduğu ileri sürülebilir. Gruplar Arası Temas Kuramı da, tüm bu aktarılan bulgularla örtüşür nitelikte, gruplar arasında iyi ilişkilerin gelişmesi için temasın olması gerektiğini, dolayısıyla da göçmenin yeni kültürle etkileşimin iyi ilişkiler geliştirmede gerekli bir koşul olduğunu göstermektedir. Göçmen ve ev sahibi grupların teması, ev sahibi grubun üyelerinin göçmen gruba yönelik ön yargılarını da azalmaktadır (Van Oudenhoven ve diğerleri, 1996). Aktarılan bu çalışmalar, gruplar arasındaki temasın göçmen ya da etnik gruplarda olumlu ilişkiler geliştirmeye yardımcı olduğunu göstermektedir (Pettigrew, 1997; Van Acker ve Vanbeselaere, 2011; Van Oudenhoven ve diğerleri, 2006).

Bununla birlikte komşuluk bağlamı yapısı gereği sosyal temastan daha fazlasını ifade etmektedir. Komşuluk, içinde destek ve dayanışmanın olduğu daha sıcak ilişkileri de kapsayn bir bağlamdır. Dolayısıyla bu bağlam içinde arkadaşlık ve sosyal destek gibi olumlu tarzda sosyal temasa sıkça rastlanmaktadır. Bu nedenle komşuluk bağlamında daha yakın ilişkileri içine alan bir tür temasın yeni kültürle ilişkide sosyal temasa göre daha fazla etkisinin olması beklenebilir. Nitekim temas; arkadaşlık ya da sosyal destek gibi samimi nitelikteki özellikleri kapsıyor ise yeni kültürle olan ilişkilere olumlu katkısının olduğu görülmüştür (Jasinskaja-Lahti ve diğerleri, 2006; Schweitzer ve diğerleri, 2007). Avusturalya'da yapılan fenomonolojik bir çalışmaya katılan bazı Sudanlı mülteciler kendi kültüründen bireylerin yerine yeni kültürden arkadaş edinmeyi tercih ettiklerini belirtmiştir (Schweitzer ve diğerleri, 2007). Bu mülteciler, kendi kültüründen bireylerin genelde eski kültürel bağlama uygun tavsiyeler verdiklerini ve yeni kültürden edindikleri arkadaşların desteğinin (bilgi desteği, duygusal destek, sorunlarla baş etmek için etkinlik yapmak) yeni bağlamda daha işlevsel olduğunu ifadelerinde belirtmişlerdir. Dolayısıyla yeni kültürden edindiği arkadaşlar bireye sosyal olarak destek sağlamakta ve yeni kültürle uyumunu kolaylaştırmaktadır. Finlandiya'ya eski Sovyetler birliğinden göç eden göçmenlerle yürütülen bir diğer çalışmada da ev sahibi

bireylerden sağlanan sosyal desteğin yeni kültüre uyumu arttırdığı, ayrımcılık yapmayan ev sahibi bireylerle ne kadar çok sosyal ilişki kurulursa bu kültürün göçmenler tarafından kabulünün o denli kolaylaştığı görülmüştür (Jasinskaja-Lahti ve diğerleri, 2006). Bu ve benzeri bulgular, göçmen ile yeni kültür arasında doğal bir temas ortamı sağlayan komşuluk bağlamının gruplar arasındaki olumsuzlukları azaltmak ve olumlu ilişkileri arttırmak için bir fırsat yarattığını göstermektedir. Destek ve arkadaşlık gibi yakın temas deneyimleri de barındırma potansiyeli taşıyan komşuluğun göçmen için anlamının, sığ bir temas sonucunda ev sahibi kültür ile oluşan ilişkilerin ötesinde, kültüre yakınlık ile ilişkili olabileceği düşünülebilir.

1.4.Mevcut Çalışma

Bireyin en yakın fiziksel çevresi olan mahallede yaşayan bireylerin kültürel kökeni göçmenlerin yeni kültürle kuracağı ilişkiler açısından belirleyici bir özellik olarak öne çıkmaktadır (Jurcik ve diğerleri, 2013). Çünkü bireyin komşularının kim olduğu kimlerle temas içinde olacağını belirlemektedir (Gui ve diğerleri, 2012; Pettigrew, 1997). Örneğin, iç göç yoluyla Diyarbakır'a kırsaldan göçen kadınlar, kent bağlamında ilişki geliştirmekten korktuklarını ve ihtiyaçlarını genelde mahalle içinde gidermeye çalıştıklarını belirtmektedirler (Diyarbakır Kalkınma Merkezi, 2010; akt., Göregenli ve Karakuş, 2014). Benzer şekilde İzmir'in Selçuk ilçesinde Selçuk doğumlu olmayan katılımcıların kent merkezinden çok kendi mahallelerinde sosyalleştikleri görülmektedir (Göregenli ve diğerleri, 2013; akt., Göregenli ve Karakuş, 2014). Göçmenin komşu bağlamında çoğunlukla yeni kültürden bireylerin olması ise bu kişilerle temas ihtimalleri arttırmakta ve dolayısıyla da aralarında olumlu ilişkiler gelişebilmektedir (Berry ve diğerleri, 2006; Jin ve diğerleri, 2012). Dolayısıyla komşuluk bağlamında oluşan gruplar arası temasın yeni kültürle olan ilişki üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

> *H1*: Göçmen kadının yeni kültürle algıladığı yakınlık komşularının kökenlerine göre farklılık gösterecektir. Komşularının çoğu başka kültürden olanlar ve yanı sıra kendi ve diğer kültürel kökenden olan eşit sayıda komşusu olan göçmen kadınların yeni kültürden algıladıkları yakınlık, komşularının çoğu kendi kültüründen olan göçmen kadınların algıladığı yakınlığa göre anlamlı şekilde daha yüksek olacaktır.

Komşuluk bağlamı göçmenin geniş kültür ile ilişkileri açısından önemli bir temas alanını işaret etmektedir. Özellikle yeni kültürden bireylerin yoğunlukta olduğu yerlerden kaçınan göçmenlerin yeni kültürle temas fırsatını ancak komşu bağlamında yakalama imkânı vardır. Özellikle kadınların göç bağlamına uyum sağlamada komşuluk ilişkilerini önemli bir değişken olarak değerlendirdikleri ve zayıf komşuluk ilişkilerinin göçmen kadını yalnızlaştırarak uyum güçlüğüne yol açtığı bildirilmiştir (Şensoy-Bahar, 2013). Bunun nedeni ise, kadınlar arasında komşuluğun yüzeysel ilişkilerin ötesinde, daha derin ve sıkı ilişkilerin kurulduğu bir ortamı ifade etmesi olabilir (Erman, 1998).

> *H2*: Göçmen kadının algıladığı destek komşularının kökenlerine göre farklılık göstermeyecektir.

Göçmenin yeni sosyo-kültürel bağlamda etkileşime girdiği en yakın fiziksel çevreyi komşuları oluşturmaktadır. Aynı mahalledeki bireyler ortak kamusal ve sosyal alanları paylaşmakta, dolayısıyla isteyerek ya da istemeden yüz yüze iletişim kurmaktadır. Komşuluk ilişkileri değerlendirildiğinde bazen kişiler arası bağların sığ olduğu bazen ise daha sıkı bağlara dönüşerek, birey için dayanışma ve destek sistemleri oluşturduğu görülmektedir (Koyuncu, 2009). Komşuluğun oluşturduğu destek sisteminin, yeni kültüre dair algıları da etkileyeceği düşünülmektedir.

H3: Göçmen kadının yeni kültürle algıladığı yakınlık, sosyal destek algısı ile ilişkili olacaktır. Komşularından sosyal destek algısı arttıkça yeni kültüre yakınlık da artacaktır.

Sosyal destek bireyler arasındaki yakın ilişkileri nitelendirmektedir (Heaney ve Israel, 2008). Özellikle sosyal desteğin kalitesi açısından coğrafi yakınlığın üzerinde durulmakta ve komşudan sağlanan desteğin birey için önemi vurgulanmaktadır (Berkman ve Glass, 2000). Bireyler komşularından alınan desteği yakın ve samimi ilişkiler olarak nitelendirmektedir (Şensoy-Bahar, 2013). Sosyal temas ise istenmeden de olsa bir diğer grup üyesi ile karşı karşıya kalmak ve etkileşime girmeyi ifade etmektedir ve bu etkileşim içerisinde her zaman yakın ilişkiler bulunmamaktadır (Pettigrew ve Tropp, 2006). Temas ortamı içerisinde yakın ilişkiler olmasa bile temasın grupları birbirine yakınlaştırdığı görülmekle birlikte, temasın yakın ilişkileri de içermesinin olumlu sonuçları arttırdığı görülmektedir (Pettigrew ve Tropp, 2006). Komşuluk bağlamlarının göçmenin yeni kültürle etkileşime geçmesi açısından barındırdığı destek ve arkadaşlık gibi olumlu işlevsel özelliklerinin, yeni kültürle teması arttırarak iyi ilişkiler geliştirme fırsatı sunacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla yeni kültürle komşu bağlamında kurulan temasın göçmenin kültürel yakınlık algısıyla ilişkisini incelerken, literatürde de belirtildiği gibi yakınlığı daha fazla etkileme potansiyeli olan yakın ilişkilerin etkisinin kontrol edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece başlı başına sosyal temasın komşu bağlamında yeni kültürle yakınlık algısı üzerindeki yalın etkisi görülebilecektir. Dolayısıyla göçmenin yeni kültürle teması ve algıladığı yakınlık arasındaki ilişkinin, komşu desteğinin etkisi kontrol edildiğinde devam edip etmeyeceği merak edilmektedir. Bu merak doğrultusunda şu araştırma sorusu oluşturulmuştur;

S1: Komşuluğun göçmenin kültürel yakınlık algısı üzerindeki etkisinin, komşu ile sosyal temasın ötesinde komşuluğun oluşturduğu dayanışma ve destek sistemleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Göçmenin komşularından algıladığı sosyal desteğin yeni kültürle algılanan yakınlık üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde, göçmenin yakınlık algısı temas içinde olduğu komşuların kültürel kökenlerine göre anlamlı farklılık gösterecek midir?

2. Yöntem

2.1.Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini iç göç yolu ile Bursa, Ankara ve İstanbul illerine yerleşen 215 kadın oluşturmaktadır. Bu örneklem grubundan ele aldığımız değişkenleri sağlıklı olarak bildiren 211 kadın ile ilerleyen analizler yürütülmüştür. Kadınların yaş ortalaması 36.52'dir (S=8.53, $ranj_{yaş}$ = 20-60 yaş). Kadınların bildirdiği medeni durumları örneklemin büyük bir kısmının (%88) evli olduklarını göstermiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde; temelde ilkokul (%33.5) ve lisans (%22.8) düzeyinin yoğunlukta olduğu ve okuryazar olmayan (%2.8) ve lisans üstü (%3.7) eğitimi tamamlamış olanların ise küçük bir grubu oluşturdukları görülmektedir. Hanenin toplam aylık geliri incelendiğinde; en sık olarak en düşük gelir seviyesinin (1500TL'den az: %43.3, 1500-3000TL: 28.4), ve en seyrek biçimde ise yüksek gelir seviyesinin (6000-7500TL: %5.1, 7500-9000TL: %1.9) belirtildiği görülmüştür. Katılımcıların şu anda ikamet ettikleri büyük şehre ekseriyetle Doğu Anadolu ve Karadeniz'den (sırasıyla %28.4 ve %23.7), ve en düşük oranda ise Marmara, Akdeniz ve Ege (sırasıyla %5.1 ve %8.8) bölgelerinden göç etmiştir. Şu anda ikamet ettikleri büyük şehre ilçe, kasaba, köy gibi küçük yerleşim birimlerinden gelenler örneklemin %56,3'sını ve büyük şehir ve şehir gibi yerleşim birimlerinden gelenler ise %43.2'sını oluşturmaktadır. Katılımcılar kendi kültürel kökenlerini sırasıyla Türk (%47.9), Kürt (%22.8) ve Laz (%7) olarak tanımlamış, geri kalanlar ise (%22.3) kökenlerini; çoklu kimlik (%6), Zaza (%3.7), Dadaş (%3.3), Arap (2.3) ve diğer (%3.3) gibi farklı biçimlerde tanımlamışlardır.

2.2.Ölçüm Araçları

Çalışmada katılımcıların demografik özellikleri ve yanı sıra komşuların kökenlerinin yoğunluğu, komşudan alınan destek ve yeni kültür ile algılanan yakınlık gibi soruları içeren bir anket formu sunulmuştur.

Demografik Bilgi Formu: Çalışmada katılımcılar hakkında bilgi edinmek için yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, hanenin toplam aylık geliri, göç edilen yer gibi sorular yöneltilmiştir.

Komşu Kökeni Yoğunluğu: Komşuların kökenlerinin yoğunluğunu öğrenmek amacıyla katılımcılara "Komşularınızın kökenini/kültürünü nasıl tanımlarsınız" sorusu bu çalışma kapsamında üretilerek yöneltilmiştir. Katılımcılardan "komşularımın çoğu başka kültürden", "hem benim kültürümden hem de başka kültürlerden olan komşularımın sayısı eşit", "komşularımın çoğu kendi kültürümden" olmak üzere üç seçenekten birini işaretlemeleri beklenmiştir. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda komşu kökeni yoğunluğu belirlenmiştir.

Komşu Desteği: Komşular arasındaki olumlu temasın niteliği, göçmen kadının komşudan sağlanan destek ile ilgili algısı üzerinden değerlendirilmiştir. Katılımcıların sahip olduğu komşu desteğine dair düşüncesi hakkındaki bilgi bu çalışma kapsamında üretilen "İhtiyaç durumunda komşularınız size ne sıklıkta yardımcı olur ?" sorusuna verilen 5'li likert tipindeki [1(hiçbir zaman)-5(her zaman) arasında] yanıt ile elde edilmiştir.

Yeni Kültürden Algılanan Yakınlık: Birey ve grup arasındaki ilişkililik (göçmen ve yeni kültür) Aron ve diğerleri (1992) tarafından geliştirilen kişiler arası (romantik ilişki, arkadaş, aile gibi) ilişkileri ölçmek için kullanılan "başkalarını benliğine dahil etme" olarak ifade edebileceğimiz "Inclusion of Others in the Self" ölçeğinden yararlanılarak ölçülmüştür. Ölçek tek maddeli resimli bir ölçektir. İlişkiler farklı derecelerde iç içe geçmiş halkalardan oluşan venn şeması benzeri resimlerle ifade edilmektedir. İç içe geçmiş halkalar doğrusal şekilde artarak 7 basamak oluşturmaktadır. Ölçek alternatif form (r = .93) ve test-tekrar-test (r = .83) güvenirliği göstermektedir. Çalışmanın amacına göre ölçek göçmen ve yeni kültür arasındaki algılanan yakınlığı değerlendirmede kullanılmak için düzenlenmiştir. Bu yeni biçiminde birey ve göç ettiği yeni kültürdeki insanlar birer halka ile temsil edilmektedir. Birbirinden bağımsız halkalar (1) birey ve göç ettiği yeni kültürdeki insanlar arasında ilişki olmadığını, büyük oranda iç içe geçmiş halkalar (7) ise yakın bir ilişkililiğin olduğunu temsil etmektedir. Katılımcılara 1 ile 7 arasında derecelendirilmiş 7 şema sunulmuştur ve halkalardan birinin kendilerini temsil ettiği diğerinin ise göç ettiği yeni kültürdeki insanları temsil ettiği belirtilmiştir. Ardından aralarındaki ilişkiyi en iyi ifade eden seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmada birey ve grup arasındaki yakınlığı ölçmek için bu çalışma kapsamında yeniden düzenlenen ölçeğin, Kültürleşme Tutumları Ölçeği' nin (Ataca ve Berry, 2002) bütünleşme alt boyutuyla pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu görülmüştür (r = .14, p <.05).

2.3.İşlem

Araştırma Bursa, Ankara ve İstanbul olmak üzere Türkiye'nin üç büyükşehrinde yaşayan kadın göçmenlerle yürütülmüştür. Araştırmanın başında, iç göç deneyimlemiş kadın örnekleme ulaşabilmek için ilgili ilin göç alan semtleri belirlenerek; ikamet eden tanıdık, akraba ya da göç alan mahalle muhtarlıklarından yardım alınmıştır. Kartopu örneklem tekniğiyle sürdürülen çalışma; ilk etapta irtibat kurulan ve örnekleme katılan kişilerin desteğiyle tanıdıklarına ve daha sonra da yeni ulaşılan kişilerin tanıdıklarına ulaşılarak zincirleme şekilde genişletilmiştir. Çalışmaya katılmayı sözel olarak kabul eden katılımcılar katılımcı onam formunu doldurduktan sonra soruların bulunduğu anket formunu yanıtlamıştır.

3. Bulgular

3.1.Betimleyici Bulgular

Katılımcılar bölümünde örneklem grubunun temel demografik özelliklerine dair bilgiler aktarılmıştır. Bu bölümde ise bu çalışmanın temelde ilgilendiği değişkene (komşu köken yoğunlu) ait betimleyici bilgiler verilecektir. Katılımcıların komşularının kültürel kökenlerine dair sorudaki seçeneklere verdikleri yanıtlar incelendiğinde; komşularımın çoğu başka kültürden seçeneğini katılımcıların %33'ü, hem kendi kültürümden hem de başka kültürden komşularımın sayısı eşittir seçeneğini %39.1'i ve komşularımın çoğu kendi kültürümdendir seçeneğini ise %26'sı belirtilmiştir. Dolayısıyla iç göç deneyimleyen kadınların, komşuluk çevrelerinin kültürel köken yoğunluğunu temsil eden üç seçenekte görece eşit dağıldığı söylenebilir. Bu üç komşu kökeni yoğunluğu grubu ile ilgili ileri analizler; grupları oluşturan göçmen kadınların arasında eğitim [F (2, 208) = 1, 262, p =.285] ve gelir düzeyi [F (2, 208) = .976, p =.379] açısından bir farklılaşma olmadığını göstermektedir.

3.2.Hipotezler ve Araştırma Sorusu ile İlgili Bulgular

Bu çalışmada temel amaç iç göç yoluyla büyük kentte gelmiş kadınların, yeni kültürden bireylerle algıladıkları yakınlığın komşuluklarının grup özelliğinden etkilenip etkilenmediğini araştırmaktır. Çalışmanın temel amacına yönelik olarak yeni kültürle kurulan yakınlığın komşuların kökenlerinden etkilenip etkilenmediğine yönelik olarak oluşturulan ilk hipotezi sınamak için varyans analizi düzenlenmiştir. Bulgular, göçmen kadının bildirdiği kültürel yakınlıkta komşuların kültürel kökenine göre oluşan gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir [F (2, 208) = 3.90, p <.05]. Söz konusu temel etkiye dair sonuçlar Tablo1'de sunulmuştur.

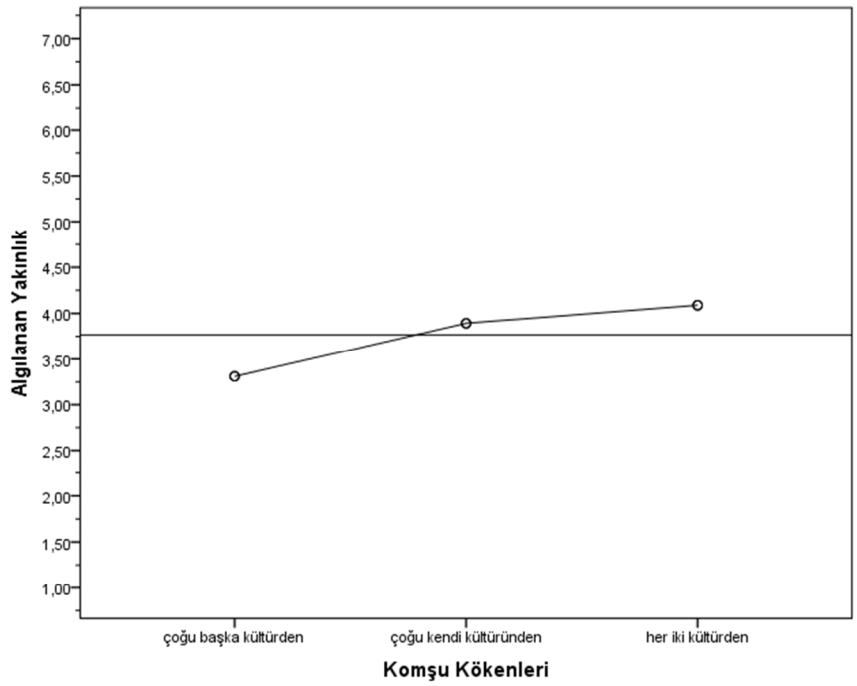
Tablo1. Göçmen Kadının Yeni Kültürden Yakınlık ve Komşu Desteği Algılarının Komşuların Kültürel Kökeninin Yoğunluğuna Göre Ortalamaları ve Farkları

Değişkenler	1.Grup (N=71)		2.Grup (N=84)		3.Grup (N=56)			
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S	F	*p*
Algılanan Yakınlık	3.31	1.67	4.09	1.86	3.89	1.76	3.90	.02
Komşu Desteği	2.69	1.20	3.06	1.36	3.09	1.10	2.22	.11

Not:1.Grup: Komşularımın çoğu başka kültürden
2.Grup: Hem kendi kültüründen hem de başka kültürlerden komşularımın sayısı eşit
3.Grup: Komşularımın çoğu kendi kültürümden

Göçmen kadının kültürel yakınlık algısındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını anlamak için çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu sonuçlara göre yeni kültürden algılanan yakınlık; hem kendi kültüründen hem de başka kültürlerden komşusu olduğunu bildirenlerde (Ort.=4.09, S=1.86), komşularının çoğu başka kültürden olan göçmen kadınlara (Ort.=3.31, S=1.67) göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır (p<.05). Söz konusu ilişkilere dair sonuçlar Şekil 1'de gösterilmiştir. Bu sonuca bakarak, kendi kültüründen bireylerle bağı kopmadan yeni kültürden bireylerle de temas içinde olarak yaşayan göçmen kadınların, sadece yeni kültürden bireylerle temas içinde oldukları komşu bağlamında yaşayan göçmen kadınlara göre yeni kültürle olumlu ilişkiler geliştirme ihtimalinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla birinci hipotez (H1) kısmen destek bulmaktadır.

Şekil 1. Komşuların Kökeninin Yoğunluğuna Göre Yeni Kültürle Algılanan Yakınlık Puan Ortalamaları

Gruplar arası temasın niteliği komşudan sağlanan sosyal destek ile değerlendirilmiştir. Böylece her bir komşu grubunda temastan daha yakın ilişkileri niteleyen desteğin komşu grupları arasında değişip değişmediği araştırılmıştır. Katılımcıların komşudan sağladıkları destek puanlarının komşularının kökenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için; her bir komşu grubuna ait sosyal destek puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Sonuçlar komşu kökenine göre komşudan sağlanan desteğin değişmediğini göstermektedir. Daha açık bir ifade ile komşularının çoğu başka kültürden (Ort.=2.69, S=1.20), hem kendi kültüründen hem de başka kültürlerden komşuların sayısı eşit (Ort.=3.06, S=1.36) ve komşularının çoğu kendi kültüründen olan (Ort.=3.09, S=1.10) iç göç deneyimlemiş kadınların komşulardan sağladığı destek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir. Dolayısıyla göçmen kadınların her bir komşu grubundan eşit düzeyde destek sağladığı ve olumlu temas açısından her bir komşuluk bağlamının eşit özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Sonuçlar Tablo1'de verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü hipotezi, komşuluğun sağladığı destek sistemi ile kültürel yakınlık arasındaki ilişkileri ele almaktadır. Buna göre, göçmen kadının sosyal temasının niteliklerinden olan komşudan sağlanan sosyal destek algısı ile kadının yeni kültürden algıladığı yakınlık arasındaki korelasyonel ilişki ele alınmış ve iki değişken arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r = .25$, $p < .001$).

Araştırma sorumuzu sınamak için yeni kültürle algılanan yakınlık açısından komşuların kültürel yoğunluğuna bağlı oluşturulan gruplar arası farka yönelik analiz algılanan komşu desteğinin etkisi kontrol edilerek tekrarlanmıştır. Komşu desteği kontrol edilerek düzenlenen covaryans analizi sonucunda, daha önce var olan gruplar arasındaki anlamlı farkın ortadan kalktığı görülmüştür. Sosyal destek kontrol edildiğinde komşularının kültürel kökenine bağlı yoğunluğunun yakınlık algısı üzerindeki etkisi anlamsız hale gelmiştir. Bu bulgu, komşu desteğinin etkisi kontrol edildiğinde yeni kültür ile yakınlığın tüm farklı komşu gruplarında

yaşayan kadın göçmenlerde benzer şekilde algılandığını göstermektedir. Sonuçlar Tablo2'de verilmiştir.

Tablo2. Komşu Desteğinin Kontrol Edildiği Durumda Göçmen Kadının Yeni Kültürden Yakınlık Algısının Komşuların Kültürel Kökeninin Yoğunluğuna Göre Ortalamaları ve Farklılıkları

Değişkenler	1.Grup (N=71)		2.Grup (N=84)		3.Grup (N=56)			
	Ort.	S. Hata	Ort.	S. Hata	Ort.	S. Hata	F	*p*
Algılanan Yakınlık	3.43	0.21	4.05	0.19	3.90	0.23	2.53	.08

Not:1.Grup: Komşularımın çoğu başka kültürden
2.Grup: Hem kendi kültüründen hem de başka kültürlerden komşularımın sayısı eşit
3.Grup: Komşularımın çoğu kendi kültürümden

4. Tartışma

Bu çalışmada Türkiye'de iç göç yoluyla büyük kentlere yerleşen kadınların bu yeni kültürel bağlamda kurdukları sosyal ilişkiler ile yeni kültüre yakınlık algıları arasındaki olası etkileşimler ele alınmıştır. Söz konusu sosyal ilişkiler yeni bağlamda en yakın fiziksel temas ortamı sağlayan komşuluk açısından ele alınarak, komşu bağlamının özelliklerine göre yeni kültürden algılanan yakınlığın değişip değişmediği incelenmiştir. Sonuçlar yeni kültürle algılanan yakınlığın komşuların kökenlerinden etkilendiğini ve bu etkide sosyal destek algısının rol oynadığını göstermektedir. Buna göre, kültürel köken olarak karma bir grup komşuları olan kadınların, komşularının çoğu kendi kültüründen olmayan kadınlara göre kendilerini yeni kültüre daha yakın algıladığı görülmüştür. Komşuluk ve göçmenin geniş kültürle ilişkisinin nitelikleri arasında da ilişkiler öngörülmüş ve komşulardan sosyal destek alma ile yeni kültüre yakınlık arasında anlamlı ilişki gözlenmiştir. Çalışma kapsamında son olarak, göçmenin algıladığı komşu desteğinin istatistiksel olarak kontrol edildiği koşulda komşu gruplarının göçmen kadının yeni kültürden algıladığı yakınlığa etkisinin durumu da incelenmiştir. Sonuçlar kültürel yakınlık algısında komşunun kültürel kökeninin farklı biçimde yoğunlaştığı gruplar arasında gözlenen anlamlı farkın, sosyal destek kontrol edildiğinde ortadan kalktığını göstermiştir. Söz konusu bulgulara Kültürleşme ve Gruplar Arası Temas Kuramlarından yararlanılarak açıklamalar getirilebilir.

Kültürleşme Kuramının önermelerini ele alan görgül çalışmalar, göçmen bireyin yeni kültürle olan ilişkilerinde bağlamın etkisini sıklıkla vurgulamaktadır (Berry ve diğerleri, 2006; Birman ve diğerleri, 2005; Jurcik ve diğerleri, 2013; Kimbro, 2009). Komşu ilişkileri bağlamsal bir ölçüt olarak kabul görmekte ve göçmenin kültürleşme yönelimlerini etkilemektedir. Düzenlenen çalışmalar bireyin yakın çevresini çevreleyen komşularının özelliklerinin kendi kültürel özelliklerini sürdürmede ya da yeni kültüre yakınlaşmada belirleyici olduğunu göstermektedir (Birman ve diğerleri, 2005; Miller ve diğerleri, 2009). Mevcut çalışmada da göçmen bireyin yeni kültürle kurduğu ilişkilerde komşuların kültürel köken özelliklerinin ayırt edici etkisine dair bulgulara rastlanmış ve dolayısıyla bağlamın kültürleşme sürecinde belirleyici rol oynadığı fikri desteklenmiştir. Önceki çalışmalarda, yoğunluklu olarak komşuları kendi kökeninden olan göçmenlerin kendi kökenleriyle ilişkilerini sürdürmeye yöneldikleri ve sosyal alanda da kendi kültüründen kişilerle etkileşime girmeyi tercih ettikleri görülmüştür (Jin ve diğerleri, 2012). Kendi kültürel kökeninden komşuların çoğunluk

olmadığı, karma komşuluk bağlamı veya yoğunlukla yeni kültürden kişileri barındıran komşuluk bağlamlarının ise bireyin yeni kültürle olan ilişkilerini kuvvetlendirdiği görülmüştür (Berry ve diğerleri, 2006). Görüldüğü gibi kültürleşme kuramı göçmen ve ev sahibi kültür arasındaki ilişkileri bağlamın işlevsel özelliğine vurgu yaparak açıklamıştır. İşlevsel bakış açısı, etnik yoğunluğun fazla olduğu bağlamda yeni kültürden uzaklaşmanın, ev sahibi kültürden bireylerin olduğu bağlamlarda ise yeni kültüre yakınlaşmanın göçmenin uyumu için işlevsel olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla yeni kültürden bireylerin bulunduğu komşuluk bağlamları ile yeni kültürden bireylerin bulunmadığı komşuluk bağlamlarının yeni kültürle algılanan yakınlık açısından farklılaşması beklenir. Fakat mevcut araştırmanın sonuçları beklendik yönde çıkmamıştır. İlginç bir şekilde yeni kültüre yakınlaşma açısından pozitif farklılaşma yeni kültürden bireylerin bulunduğu komşuluk ile karma komşuluk bağlamları arasında ve karma bağlamdan yana olmuştur. Sonuçlar her iki kültürden bireyleri kapsayan karma komşu bağlamının, yoğunlukla yeni kültürden bireylerin oluşturduğu komşu bağlamına göre, yeni kültürle yakınlık açısından daha olumlu olduğunu göstermiştir. Bu sonuca göre yeni kültürle sosyal ilişkiler ele alındığında göçmenin etrafında hem kendi kültüründen hem de yeni kültürden bireylerin olmasının yeni kültürle yakınlaşma açısından en işlevsel bağlamı oluşturduğu söylenebilir. Belki de göçmenin çevresinde çoğunlukla yeni kültürden bireyler olması iki grup arasındaki farkları belirginleştirmekte ve göçmeni yalnız hissettirmektedir (Miller ve diğerleri, 2009). Nitekim göçmenlerin yeni kültürle temastan kaçındığı ve daha çok kendi kültüründen bireylerle temas içinde olmayı tercih ettikleri ve bu ortamların göçmenin iyi ve güvende hissetmesine katkı sağladığı bilinmektedir (Erman, 1998; Schnittker, 2002). Yanı sıra, göçmenlerin etnik yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde daha az ayrımcılık hissettikleri de bulgulanmıştır (Stafford ve diğerleri, 2012). Bu nedenle kendi kültüründen bireylerin olmadığı ortamlarda yeni kültürle etkileşime geçmek yerine kendi kültüründen bireylerin de bulunduğu ortamlarda yeni kültürle temas etmek göçmen tarafından daha güvenli olarak algılanıyor olabilir. Yeni kültürün yoğun olduğu bağlamda oluşan güvenlik endişesi ayrımcılık algılanacağına yönelik beklentilerden kaynaklanabileceği gibi (Stephan ve Stephan, 1985) daha önce uğradığı ayrımcılıktan da kaynaklanabilir (Pettigrew ve Tropp, 2011). Böylece her iki kültürü birleştiren komşu bağlamları yeni kültürle olumlu ilişki geliştirme fırsatı ve yakınlık hissi sunmanın yanında güvenli bir ortam da sunarak yeni kültürle olan ilişkilerin daha olumlu algılanmasını sağlıyor, dolayısıyla da bu bağlam içinde göçmenler yeni kültürle daha fazla temasa geçiyor olabilir.

Komşu bağlamı bireylerin temas içinde olacağı bir ortam sağlaması yanında, yakın ilişkileri de içinde bulunduran özel bir temas ortamını yansıtmaktadır (Koyuncu, 2009). Özellikle göç bağlamında göçmen kadınların yeni topluma uyumu açısından komşularından destek almasının önemli olduğu görülmektedir (Şensoy-Bahar, 2013). Mevcut çalışmada da her bir komşu grubunun sosyal destek açısından bir birine yakın olduğu ve komşudan sağlanan desteğin yeni kültürle algılanan yakınlıkla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla göçmen birey ister sadece kendi kültüründen komşuları olsun, isterse de yeni kültürden komşuları olsun, her bir komşu grubundan benzer ölçüde destek sağlamaktadır ve sağlanan bu destek arttıkça yeni kültürle algılanan yakınlığın da arttığı görülmektedir. Dolayısıyla çalışma bulgularıyla literatür bulgularının örtüşür nitelikte olduğu söylenebilir.

Gruplar Arası Temas Kuramı, gruplar arasındaki olumlu ilişkileri grupların birbiri ile temas içinde olmasına bağlamaktadır (Allport, 1954; Pettigrew, 1997, 1998). Bu görüşe göre temas eden gruplar birbirlerini tanır ve olumlu temas ortamında aralarındaki ilişki iyileşir. Daha önceki çalışmalara bakıldığında olumlu temasın gruplar arası olumlu ilişkiler geliştirmede önemli bir rolünün olduğu sıklıkla destek bulmuştur (La Greca ve Lopez, 1998; Pettigrew ve Tropp, 2006; Van Oudenhoven ve diğerleri, 1996). Kuramda vurgulanan bir diğer nokta ise temasın niteliğinden bağımsız olarak, grupların birbiriyle sadece temas içinde olmasının bile

olumlu ilişkiler geliştirmek için yeterli olduğudur (Pettigrew ve Tropp, 2006). Fakat gruplar arası olumlu ilişkiler literatürü; destek ve yakın ilişkilerin olduğu arkadaşça temasın, sadece temasın olduğu ilişkilere göre etkisinin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (ör. Pettigrew ve Tropp, 2006). Mevcut çalışmada da, temasın ve olumlu sosyal niteliğinin göçmenin yeni kültürle algıladığı yakınlık açısından nasıl bir etkisinin olduğunu görebilmek için komşulardan alınan sosyal destek kontrol edilerek yeni kültüre yakınlık algısı açısından komşu gruplarının farkı incelenmiştir. Böylece komşu bağlamına özel bir temasın yeni kültürle yakınlık üzerindeki etkisini görebilmek hedeflenmiştir. Komşu desteği kontrol edildikten sonra, göçmenin yeni kültürle algıladığı yakınlığın komşuluk grupları arasında farklılaşmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, literatürün de üzerinde durduğu gibi farklı gruplar arasında görülen olumlu ilişkilerde temasın niteliği ön plana çıkmaktadır (La Greca ve Lopez, 1998; Paolini ve diğerleri, 2004; Pettigrew, 1997, 1998). Yeni kültürle algılanan yakınlığın gruplar arasındaki farkının komşu desteği kontrol edildiğinde ortadan kalkmış olması daha önce de vurgulandığı gibi (Pettigrew ve Tropp, 2006), yalın bir temastan ziyade temasın olumlu niteliğinin (komşulardan sağlanan destek) yeni kültürle kurulan ilişkideki önemini ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu sonuç temasın etkisiz olduğu şeklinde de yorumlanmamalıdır. Temasın olumlu sonuçlanmaması mevcut örneklem grubuna has bir durum olabilir. Yakın tarihte Paluck ve diğerleri (2018) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında etnik ve ırksal önyargılara yapılan müdahalelerde temasın etkisinin zayıf olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çalışmanın bulgusu, mevcut çalışmanın örneklem grubu gibi farklı etnik kökenleri ve kültürel alt grupları kapsayan örneklem gruplarında gruplar arasında olumlu ilişkilerin gözlemlenebilmesi için temastan daha yakın ilişkileri içeren nitelikteki sosyal temasın gerekli olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç

Sonuç olarak çalışma bulguları hem Kültürleşme hem de Gruplar Arası Temas kuramlarının varsayımları açısından değerlendirildiğinde; yakın bağlamsal özelliklerin göçmen kadınların yeni kültürle kurdukları ilişkide ön plana çıktığını fikrine destek sağlar niteliktedir. Çalışmanın sonuçları; komşunun kültürel kökeninin göçmen kadının yeni kültürle kurduğu ilişkide yakınlık değerlendirildiğinde ayırt edici rol oynadığı söylenebilir. Göçmenin yakın temas halinde olduğu komşuluk bağlamının, kültürleşme sürecindeki sosyal değişimleri, gruplar arasındaki ilişkileri ve yeni kültüre uyumu üzerindeki işlevselliğini anlamak için dikkatle ele alınması önerilebilir. Göç hem farklı kültürel grupların birbirleri ile teması açısından hem de yeni kültürle yakınlık kurma açısından bireylere fırsatlar sağlamaktadır. Çok kültürlü bir komşu bağlamının özellikle göçmen kadının yeni kültürden algıladığı yakınlıkta sağladığı yarar göze çarpmaktadır. Tek başına yeni kültürden bireylerin olduğu komşu bağlamlarında yer almak kadın göçmenin, başka bir niteliğe sahip bağlamda olumlu ve yakın olarak değerlendirilebileceği komşu desteğini bile bir tehdit olarak algılamasına ve yeni kültürle olan ilişkilerin bu durumdan olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Özellikle ayrımcılık algısının bu tür çok kültürlü kent bağlamlarında göçmenin uyumu üzerinde etkili olabileceği ve ileriki çalışmalarda ele alınması önerilebilir. Son olarak gruplar arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi için göçmen ve yerli halkı bir araya getirecek ve birbirleri ile temas etmelerine fırsat verecek mahalleler oluşturulması önemli olarak görülmektedir. Göçmenler ne tamamen kendi kültüründen bireylerle bir araya gelerek yeni toplumdan ayrışmalı ne de yerli toplumun yoğunlukta olduğu mahallelerde kendi kültürüne yönelik tehdit algısı ile yalnızlaştırılmalıdır. Bunun yerine göçmen ve yerlilerin dengede tutulduğu ve bu gruplar arasındaki arkadaşlıkların teşvik edildiği çok kültürlü mahalleler oluşturulması önerilebilir. Bu çalışmanın bulguları, iç göç deneyimleyen kadınların kentleşmesini ve kültürel uyum sürecine yakın komşu bağlamının ele alarak daha derin bir kavrayış getirmiş ve komşunun

oluşturduğu kültürel mozaiği ve sosyal desteği gibi bağlamın açık veya örtük bir takım özelliklerinin ileriki çalışmalarda daha ayrıntılı şekilde incelenmesi gereğine işaret etmiştir.

Kaynakça

Allport, G. W., 1954.The Nature of Prejudice, Cambridge, MA: Addison-Wesley.

Arends-Tóth, J. ve Van de Vijver, F. J., 2004. "Domains and dimensions in acculturation: Implicit theories of Turkish–Dutch", International Journal of Intercultural Relations, 28, 1, 19-35.

Aron, A., Aron, E. N. ve Smollan, D., 1992. "Inclusion of other in the self scale and the structure of interpersonal closeness", Journal of Personality and Social Psychology, 63, 4, 596.

Ataca, B. ve Berry, J. W., 2002. "Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada", International Journal of Psychology, 37, 1, 13-26.

Badea, C., Jetten, J., Iyer, A. ve Er-Rafiy, A., 2011. "Negotiating dual identities: The impact of group based rejection on identification and acculturation", European Journal of Social Psychology, 41, 5, 586-595.

Baysu, G. ve Phalet, K., 2014. "Avrupalı ikinci nesil Türk göçmenlerin okul başarısı", Türk Psikoloji Yazıları, 17, 34, 36.

Berkman, L. F. ve Glass, T., 2000. "Social integration, social networks, social support, and health", Social epidemiology, 1, 137-173.

Berry, J. W., 1997. "Immigration, acculturation, and adaptation" Applied Psychology, 46, 1, 5-34.

Berry, J. W., Kim, U., Minde, T. ve Mok, D., 1987. "Comparative studies of acculturative stress", International Migration Review, 21, 3, 491-511.

Berry, J. W., Kim, U., Power, S., Young, M. ve Bujaki, M., 1989" Acculturation attitudes in plural societies", Applied Psychology, 38, 2, 185-206.

Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. ve Vedder, P., 2006. "Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation", Applied Psychology, 55, 3, 303-332.

Birman, D., Trickett, E. ve Buchanan, R. M., 2005. "A tale of two cities: Replication of a study on the acculturation and adaptation of immigrant adolescents from the former Soviet Union in a different community context", American Journal of Community Psychology, 35, 1-2, 83-101.

Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S. ve Senecal, S., 1997. "Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach", International Journal of Psychology, 32, 6, 369-386.

Erman, T. (1998). "The impact of migration on Turkish rural women: four emergent patterns", Gender & Society, 12, 2, 146-167.

Brown, R. ve Hewstone, M., 2005. "An integrative theory of intergroup contact", Advances in Experimental Social Psychology, 37, 37, 255-343.

Göregenli, M. ve Karakus, P., 2014. "Göç Arastirmalarinda Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekansal Bütünlesme", Türk Psikoloji Yazıları, 17, 34, 101.

Göregenli, M., Karakus, P. ve Gökten, C., 2016. "Acculturation attitudes and urban-related identity of internal migrants in three largest cities of Turkey", Migration Letters, 13, 3, 427.

Gui, Y., Berry, J. W. ve Zheng, Y., 2012. "Migrant worker acculturation in China", International Journal of Intercultural Relations, 36, 598-610.

Güngör, D., 2014. "Ikinci kusak Avrupali Türklerde psikolojik entegrasyon ve uyum: Çift boyutlu kültürlesme temelinde karsilastirmali bir derleme", Turk Psikoloji Yazilari, 17, 34, 16.

Heaney, C. A. ve Israel, B. A., 2008. "Social networks and social support", Health behavior and health education: Theory, research, and practice, 4, 189-210.

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Jaakkola, M. ve Reuter, A., 2006. "Perceived discrimination, social support networks, and psychological well-being among three immigrant groups", Journal of Cross-Cultural Psychology, 37, 3, 293-311.

Jin, L., Wen, M., Fan, J. X. ve Wang, G., 2012. "Trans-local ties, local ties and psychological well-being among rural-to-urban migrants in Shanghai", Social Science & Medicine, 75, 2, 288-296.

Jurcik, T., Ahmed, R., Yakobov, E., Solopieieva-Jurcikova, I. ve Ryder, A. G., 2013. "Understanding the role of the ethnic density effect: issues of acculturation, discrimination and social support", Journal of Community Psychology, 41, 6, 662-678.

Kimbro, R. T., 2009. "Acculturation in context: Gender, age at migration, neighborhood ethnicity, and health behaviors", Social Science Quarterly, 90, 5, 1145-1166.

Kosic, A., 2002. "Acculturation attitudes, need for cognitive closure, and adaptation of immigrants", The Journal of Social Psychology, 142, 2, 179-201.

Koyuncu, A., 2009. "Küresel Kentte Komşuluk", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)/Selçuk University Journal of Faculty of Letters, 22, 23-42.

Küçükkömürler, S. ve Sakallı-Uğurlu, N., 2017. "Gruplar Arası İlişkileri Düzenlemede Sosyal Temas Kuramları: Gruplar Arası, Yayılmacı ve Hayali Temas", Nesne Psikoloji Dergisi, 5, 9, 1-31.

La Greca, A. M. ve Lopez, N., 1998. "Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships", Journal of Abnormal Child Psychology, 26, 2, 83-94.

Miller, A. M., Birman, D., Zenk, S., Wang, E., Sorokin, O. ve Connor, J., 2009. "Neighborhood immigrant concentration, acculturation, and cultural alienation in former Soviet immigrant women", Journal of Community Psychology, 37, 1, 88-105.

Navas, M., Rojas, A. J., García, M. ve Pumares, P., 2007. "Acculturation strategies and attitudes according to the Relative Acculturation Extended Model (RAEM): The perspectives of natives versus immigrants", International Journal of Intercultural Relations, 31,1, 67-86.

Nicassio, P. M., 1983. "Psychosocial correlates of alienation: Study of a sample of Indochinese refugees", Journal of Cross-Cultural Psychology, 14, 3, 337-351.

Paluck, E. L., Green, S. A. ve Green, D. P., 2018. "The contact hypothesis re-evaluated", Behavioural Public Policy, 1-30.

Paolini, S., Hewstone, M., Cairns, E. ve Voci, A., 2004. "Effects of direct and indirect cross-group friendships on judgments of Catholics and Protestants in Northern Ireland: The mediating role of an anxiety-reduction mechanism", Personality and Social Psychology Bulletin, 30, 6, 770-786.

Pettigrew, T. F., 1997. "Generalized intergroup contact effects on prejudice", Personality and Social Psychology Bulletin, 23, 2, 173-185.

Pettigrew, T. F., 1998. "Intergroup contact theory", Annual Review of Psychology, 49, 1, 65-85.

Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R., 2006. "A meta-analytic test of intergroup contact theory", Journal of Personality and Social Psychology, 90, 5, 751.

Sabatier, C., 2008. "Ethnic and national identity among second-generation immigrant adolescents in France: The role of social context and family", Journal of Adolescence, 31, 2, 185-205.

Searle, W. ve Ward, C., 1990. "The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions", International Journal of İntercultural Relations, 14, 4, 449-464.

Schnittker, J., 2002. "Acculturation in context: The self-esteem of Chinese immigrants", Social Psychology Quarterly, 56-76.

Schweitzer, R., Greenslade, J. ve Kagee, A, 2007. "Coping and resilience in refugees from the Sudan: a narrative account", Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, 41, 3, 282-288.

Stafford, M., Newbold, B. K. ve Ross, N. A., 2011. "Psychological distress among immigrants and visible minorities in Canada: a contextual analysis", International Journal of Social Psychiatry, 57, 4, 428-441.

Stephan, W. G. ve Stephan, C. W., 1985. "Intergroup anxiety", Journal of Social İssues, 41, 3, 157-175.

Şensoy-Bahar, Ö., 2013. "How do low-income Kurdish migrant women reconstruct their lives in an inner-city neighborhood of İstanbul: Experiences of migration and adaptation to life in the city", Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Illinois, Urbana.

Tropp, L. R., 2003. "The psychological impact of prejudice: Implications for intergroup contact", Group Processes & Intergroup Relations, 6, 2, 131-149.

Van Acker, K. ve Vanbeselaere, N., 2011. "Bringing together acculturation theory and intergroup contact theory: Predictors of Flemings' expectations of Turks' acculturation behavior", International Journal of Intercultural Relations, 35, 3, 334-345.

Van Oudenhoven, J. P., Groenewoud, J. T. ve Hewstone, M., 1996. "Cooperation, ethnic salience and generalization of interethnic attitudes", European Journal of Social Psychology, 26, 4, 649-661.

Van Oudenhoven, J. P., Ward, C. ve Masgoret, A. M., 2006. "Patterns of relations between immigrants and host societies", International Journal of İntercultural Relations, 30, 6, 637-651.

Vorauer, J. D. ve Sakamoto, Y., 2006. "I thought we could be friends, but… Systematic miscommunication and defensive distancing as obstacles to cross-group friendship formation", Psychological Science, 17, 4, 326-331.

Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Haklarına Yönelik Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

İlker KARAÖNDER

Çanakkale Barosuna Kayıtlı Serbest Avukat

Özet

Çalışma hakkı, uluslar arası belgelerde ve ulusal mevzuatımızda güvence altına alınmış temel bir insan hakkıdır. Çalışma hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesindeki ifadesiyle en genel anlamda; ayrımcılık olmaksızın herkesin çalışma hakkının ve yapacağı işi serbestçe seçme özgürlüğünün bulunduğunu ifade eder. Sosyal güvenlik hakkı da çalışma hakkına bağlı sosyal haklardan birisidir. Sosyal devletin gereği olarak ortaya çıkan sosyal güvenlik hakkı, çeşitli risklere karşı bireylerin korunmasını hedef almaktadır. Her iki hakkın da evrensel nitelikte olması sebebiyle tüm ülkelerin iç hukuklarında yabancıların da çalışma ve sosyal güvenlik hakkına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Ülkemizde de karşılıklılık ilkesi gözetilerek yabancıların çeşitli koşulların sağlanması halinde çalışma haklarının bulunduğu hüküm altına alınmıştır. Bu çalışma kapsamında, Türk Hukukunda geçici koruma statüsündeki yabancıların çalışma ve sosyal güvenlik haklarına yönelik düzenlemeler inceleme altına alınmıştır. Çalışmada yürürlükte bulunan mevzuatın; işgücü piyasası, kayıt dışı istihdam, insan onuruna yaraşır bir yaşam standardının sağlanması gibi konular bakımından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelime: Geçici koruma, yabancılar, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı

Evaluation of Regulations Regarding Labor and Social Security Rights of Foreigners in Temporary Protection Status

Abstract

The right to work is a fundamental human right guaranteed by international documents and national legislation. In the most general sense, the right to work is expressed in the Universal Declaration of Human Rights; expresses the freedom of everyone to work and the right to work freely without discrimination. The right to social security is one of the social rights of the right to work. The right to social security as a requirement of the social state, aims to protect individuals against various risks. As both rights are of a universal nature, there are regulations regarding the right to work and social security of foreigners in the domestic law of all countries. Considering the principle of reciprocity, foreigners have the right to work in our country when certain conditions are met. In this study, the regulations on working and social security rights of foreigners under temporary protection status in Turkish law have been examined. The purpose of the study is to investigate the legislation in force to evaluate factors such as the labor market, informal employment and providing a standard of living worthy of human dignity.

Keywords: Temporary protection, foreigners, right to work, right to social security

Giriş

Türkiye, sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan iç karışıklık ve çatışma ortamının etkisiyle, özellikle 2011 yılından itibaren yoğun bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Sayıları milyonlarla ifade edilen ve geçici koruma statüsüne alınan göçmen kitlesi, ülkemiz geneline dağılmış olarak sosyal hayatın içerisinde yer almaktadır. Bu şekilde kampların dışında yaşamlarına devam eden göçmenlerin, insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyini sağlamak adına çalışma ve sosyal güvenlik haklarını teminat altına alınması, gerek uluslar arası ve gerekse de ulusal hukuk açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak bu kadar geniş bir kitlenin Türk işgücü piyasasına olumsuz etkilerinin olacağı da kuşkusuzdur. Bu sebeple geçici koruma statüsündeki yabancıların (GKSY) çalışma ve sosyal güvenlik haklarıyla ilgili düzenlemelerde Türk iş piyasası, kayıt dışı istihdam, devletin sosyal güvenlik yükü gibi hassasiyetlerin de gözetilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada Türk Hukukunda geçici koruma statüsündeki yabancıların çalışma ve sosyal güvenlik hakları inceleme altına alınmıştır. Çalışma sonucunda, söz konusu düzenlemelerin insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyini sağlama ve uluslar arası hukuktan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirme bakımlarından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca ilgili yasal düzenlemelerin Türk emek piyasasına olası etkileri açısından irdelenmesi ve çeşitli önerilere yer verilmesi çalışmanın amaçları arasındadır.

1.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Haklarına Genel Bakış

Çalışma hakkı ve sosyal güvenlik hakkı, sosyal haklar kategorisinde birbiri ile bağlantılı en temel insan haklarından iki tanesidir. Her iki hakkın da gerek insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelerde ve gerekse de Anayasamızda düzenlendiği ve teminat altına alındığı görülmektedir. Ancak sosyal haklar kategorisinde yer alan bu hakların sadece Anayasa ile tanınmış olması yeterli olmayıp, bu hakların gerçekleştirilmesi için devletin olumlu edimde bulunmasının zorunlu olduğu kabul edilmektedir (Atar 2000: 81-82).

Çalışma hakkının, herkesin çalışmaya hakkı olduğu çalışmanın engellenemeyeceği ve kişilerin çalışacak bir işe sahip olmaları olmak üzere iki anlamı bulunmaktadır (Balkır 2009: 150). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 23.maddesi ile, " Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır" hükmü getirilmiş ve çalışma hakkı uluslar arası hukuk ölçekte teminat altına alınmıştır. TC Anayasasının sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler başlığı altında yer alan 48'inci ve 49'uncu maddeleri de doğrudan çalışma hakkı ile ilgilidir. İlgili maddelerde en genel manasıyla, herkesin çalışma hakkının bulunduğu ifade edilmekte ve devletin bu hakkın etkin kullanımının temini amacıyla gerekli tedbirleri alacağı hüküm altına alınmaktadır.

En temel insan hakları arasında yer alan sosyal güvenlik hakkı da, " Her insana yaşamının türlü durumları karşısında, aşırı bir muhtaçlığa düşmeden ve özgürlüğünden fedakarlık ettirmeden insana yaraşır bir varlık düzeyi sağlamaya yönelik kamusal, sosyal düzenleme ve önlemler bütünü" olarak tarif edilmektedir (Akad 1992:9). Sosyal güvenlik hakkı, uluslar arası ölçekte İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 22'inci ve 25'inci maddelerinde düzenlenip teminat altına alınmıştır. Anayasamızın 60'ıncı maddesinde de " Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatını kurar" denilmektedir. Bu hükümle sosyal güvenlik hakkını sağlamanın devlet için bir ödev şeklinde ortaya konulduğu anlaşılmaktadır (Balkır 2009:170).

Gerek çalışma hakkı gerekse de sosyal güvenlik hakkı ile ilgili uluslar arası metinler ve ilgili Anayasal hükümler incelendiğinde yabancılara yönelik özel istisnalar hariç tutulmak üzere yabancı ile vatandaş arasında ayrım gözetilmediği görülmektedir.

2. Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsü

Türk iç hukukunda topluca ve kitlesel olarak ülkemize gelen yabancıların statüsü, 11/04/2013 tarihli ve 6458 Sayılı " Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu" ve 22/10/2014 tarihli "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile yasal zemine oturmuştur. 6458 Sayılı Kanunun Geçici Koruma başlıklı 91'inci maddesi, "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir" demektedir. Bu şekilde kitlesel bir göç hareketiyle ülkemiz sınırlarından geçen yabancıların statüsünün "geçici koruma" olarak tespit ediği görülmektedir.

6458 Sayılı kanun öncesindeki dönemde Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan yabancılara 1994 tarihinde yürürlüğe giren, " Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelik" hükümleri tatbik edilmekteydi.

Ancak 1994 tarihli yönetmelikte "topluca sınırlarımıza gelen yabancılar" tabiri bulunmakla beraber bu kapsamda değerlendirilebilecek kişilerin temel bir yasa ile düzenlenmiş statüleri bulunmamaktaydı. Ayrıca geçici korunanlar hakkında 1994 tarihli yönetmelik dışında, uygun düştüğü ölçüde yabancıların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen diğer yasal düzenlemeler de bu dönemde tatbik edilmiştir. Dolayısıyla, 6458 sayılı kanunun yürürlüğe girmesine kadar göçmenlerle ilgili birçok hükmün farklı kanunlarda kısmen ve dağınık olarak düzenlendiği belirtilmektedir (Aydınlı 2016).

6458 Sayılı Kanun ve bu kanuna dayanılarak çıkartılan 2014 tarihli "Geçici Koruma Yönetmeliği", geçici koruma statüsündeki yabancıların hak ve yükümlülüklerini ayrıntılı bir şekilde hüküm altına almıştır.

3. GKSY'ların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları

3.1 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesine Göre Mültecilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları

Uluslar arası hukukta, müstakil olarak mültecileri konu edinen 1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)" ve bu sözleşmeyi takiben imzalanan 1967 tarihli New York Protokolü dikkat çekmektedir. Sözleşme mülteci kavramını, "Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs" olarak tarif etmiştir (Anonim 1961).

Cenevre Sözleşmesi mülteci kavramını son derece geniş bir şekilde tanımlamasına rağmen Türkiye 1961 tarihinde onayladığı sözleşmeye coğrafi sınırlama koymuştur. Bu sınırlamaya göre, sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye'ye sığınanlar mülteci olarak kabul edilecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa dışında meydana gelen olaylardan kaçarak mülteci durumuna gelmiş kişilere karşı uluslar arası hukuktan doğan bir yükümlülüğünün bulunmadığı ifade edilmektedir (Poyraz 2012). Ancak temel bir uluslar arası hukuk kaynağı olması bakımından sözleşmenin çalışma ve sosyal güvenlik hakları ile alakalı hükümlere temas etmek yerinde olacaktır. Mültecilerin çalışma ve sosyal güvenlik hakları sözleşmenin 24'üncü maddesinde düzenleme altına alınmıştır. 24'üncü maddenin 1'inci fıkrası uyarınca, çalışma ve sosyal güvenlik hakları bakımından mültecilere, sözleşmeye taraf olan ülke

vatandaşlarına uygulanan muamelenin aynısının uygulanacağı belirtilmektedir. İlgili maddede mültecilerin çalışma haklarının geniş bir yelpazede ayrıntılı olarak düzenlendiği görülmektedir. Benzer şekilde sosyal güvenlik hakları da ayrıntılı olarak düzenlenip sözleşmenin 24'üncü maddesi kapsamında teminat altına alınmıştır.

3.2 Türk Hukukunda GKSY'ların Çalışma Hakları

Türk Hukukunda GKSY'ların çalışma hakları ayrıntılı olarak 6458 Sayılı Kanuna dayanılarak çıkartılan 2014 tarihli " Geçici Koruma Yönetmeliği" ve 2016 tarihli " Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile hüküm altına alınmıştır. Söz konusu mevzuatın çalışma hakkı ile ilgili hükümleri ayrı başlıklar altında aşağıda incelenip değerlendirilmiştir.

3.2.1 Çalışma İzni Zorunluluğu ve Şartları

2016 tarihli yönetmeliği 4'üncü maddesi uyarınca, geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni olmaksızın Türkiye'de çalışamayacak ve çalıştırılamayacaklardır. Aynı yönetmeliğin 5'inci maddesi göre de, çalışma izni almak için geçici koruma kayıt tarihinden itibaren altı ay geçmesi gerekmektedir.

Mültecilerin emek yoğun sektörlerde ve ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında çalıştıkları ifade edilmektedir (Aygül 2018). Sayıları milyonlarla ifade edilen bir kitlenin, özellikle tam ve eksiksiz bir denetime olanak sağlamayan vasıfsız iş kollarında kayıt dışı istihdamı arttıracağı açıktır. Bu manada GKSY'ların Türkiye'de çalışmasının izne tabi tutulmasının olumlu olduğu düşünülmektedir. Ancak kayıt dışı istihdamı bertaraf edici etkili bir denetim ve ceza mekanizmasının mevzuatta bulunmadığı görülmektedir. Uygulamaya yardımcı olacak böyle bir mekanizmanın mevzuata eklenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

3.2.2 Mevsimlik Tarım ve Hayvancılık İşlerinde Çalışma İzni Muafiyeti

2016 tarihli yönetmeliğin 5'incı maddesinin 3'üncü fıkrası hükmüne göre, mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışan GKSY'lar çalışma izninden muaf tutulmuştur. Aynı maddenin 5'inci fıkrasına göre de, bu işlerde çalışacak geçici korunanlar için il ve kota sınırlaması getirilebileceği belirtilmiştir.

Mevsimlik tarım işçiliğinin Türk iş ve sosyal güvenlik hukuku bakımından sorunlu bir alan olduğu bilinmektedir. Öncelikle 4857 Sayılı İş Kanununun 4/b'inci maddesi uyarınca elliden az işçi çalıştıran tarım işlerinin yapıldığı işyerlerinde İş kanunu hükümlerinin uygulanmayacağının hüküm altına alındığını belirtmek gerekecektir. Türkiye'deki tarım işletmelerinin genel olarak küçük ölçekli olduğu düşünüldüğünde daimi veya mevsimlik tarım işçilerinin büyük çoğunluğunun İş Kanunu hükümlerinden yararlanamadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla beraber ülkemizde mevsimlik tarım işçilerine yönelik tam bir sosyal koruma sağlanamadığı da bildirilmektedir (Demir 2015). Ayrıca mevsimlik tarım işçiliği uygulama noktasında iş kazası ve meslek hastalıkları bakımından denetimsizlik, çocuk emeğinin yoğun bir şekilde sömürülmesi gibi olumsuzlukları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu noktalardan hareketle, herhangi bir kısıtlama getirmeksizin GKSY'ların mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışma izninden muaf tutulmasının bu iş kolundaki sorunları daha da derinleştirebileceği düşünülmektedir.

Ayrıca bu hükmün, kırsal kesimin sosyal hayatına ve mevsimlik tarım işlerinde çalışan Türk vatandaşlarının istihdamına olası olumsuz etkilerinin göz ardı ettiği de görülmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinde çalışacak geçici korunanlar için il ve kota sınırlamasının getirilebileceğinin hüküm alınmasının da tek başına bu olumsuzlukları ortadan kaldırma noktasında yeterli olmadığı düşünülmektedir. Kırsal sosyoloji ve bu sektördeki Türk vatandaşı

istihdamına ilişkin verileri dikkate alarak il, ilçe, belde hatta köy bazlı kota sınırlaması getirecek bir mekanizmanın mevzuata eklenmesi uygun olacaktır.

Mevsimlik tarım işçiliğinde karşılaşılan bir diğer sorun da, hizmet akdi ile sürekli çalışanlar ve hizmet akdi ile süreksiz çalışanlar ayrımını denetlenememesidir. Göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun mevsimlik işçilik adı altında hizmet akdiyle süreksiz çalıştığı bilinmektedir. Buna karşı Türkiye kırsal kesimine dağılmış şekilde çobanlık, bekçilik vb. işlerde bir işverene bağımlı çalışan azımsanmayacak sayıda tarım işçisi göçmenin de bulunduğu görülmektedir. Mevzuata bu şekilde çalışanları tespit edip denetlenmesini öngören hükümlerin de eklenmesi uygun olacaktır.

3.2.3 İkamet İli Zorunluluğu

2016 tarihli Yönetmeliğin 7'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca, GKSY'lara çalışma iznine başvuru hakkı verilmesinde, yabancının kalmasına izin verilen iller esas alınacaktır. GKSY'ların çalışmasında ikamet ili zorunluluğu getirilmesinin göçmen emeğinin Türk emek piyasasına olumsuz etkilerini azaltabilecek bir düzenleme olduğu görülmektedir. Ancak, göçmenlerin kalmasına izin verilecek illerin tespiti aşamasında illerin istihdam durumunun göz önüne alınacağını belirten bir hükmün mevzuatta bulunmadığı görülmektedir.

3.2.4 İstihdam Kotası

2016 tarihli yönetmeliğin 8'inci maddesine göre, çalışma iznine başvurulan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı ilgili işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemeyecektir. Geçici korunanlara ilişkin işyeri bazında istihdam kotası getirilmesi oldukça önemli bir düzenleme olmakla beraber, bu hükmün kayıt dışı istihdamı arttırma olasılığının da bulunduğunu göz önünde tutmak gerekecektir. Bu sebeple özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde etkin bir denetimin yapılması önem taşımaktadır.

3.2.5 Ücret

2016 tarihli Yönetmeliğin 10'uncu maddesine göre, GKSY'lara asgari ücretin altında ücret ödenemeyecektir. Ücretle ilgili bu hükmün, 4857 Sayılı İş Kanununun ücretle ilgili hükümlerini tekrarladığı görülmektedir. Ücretle ilgili bu hükmün göçmen emeğinin sömürülmesini engelleyebilmesinin etkili bir denetim mekanizmasının öngörülmesiyle mümkün olacağını hatırlatmak yerinde olacaktır.

3.3 Türk Hukukunda GKSY'ların Sosyal Güvenlik Hakları

Türk Hukukunda GKSY'ların sosyal güvenlik haklarının temel olarak 2014 tarihli " Geçici Koruma Yönetmeliğinde" düzenlendiği görülmektedir. Bu haklar genel itibarla; temel-acil sağlık hizmetleri ve ikinci-üçüncü basamak sağlık hizmetlerinde uygulanacak esaslar, diğer sağlık hizmetleri ve sosyal yardım ve hizmetler başlıkları altında toplanmaktadır.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 27/1-b'inci maddesine göre, temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmayacaktır. Aynı maddenin 1'inci fıkrasının (c) bendi uyarınca da ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinden alınacak sağlık hizmeti bedellerinin genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu sağlık hizmeti bedelleri Sağlık Uygulama Tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından karşılanacaktır.

2014 tarihli Yönetmelik hükümlerine göre, GKSY'lar acil ve zorunlu haller dışında özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramayacaklardır (md. 27/1d).

GKSY'larla ilgili olarak diğer sağlık hizmetlerinin de Geçici Koruma Yönetmeliğinde ayrıntılı hükümler bulunduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde; bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşıların yapılması, üreme sağlığı ile ilgili bilgilendirme yapılması, madde bağımlılığı veya psikolojik sorunları olanlara yönelik gerekli tedbirlerin alınması gibi hizmetler bulunmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak Geçici Koruma Yönetmeliğinin 30'uncu maddesi ile, ihtiyaç sahibi olan geçici korunanların Sosyal Yardımlaşma ve Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde sosyal yardımlardan yararlandırılabileceği hüküm altına alınmıştır.

GKSY'ların sosyal güvenlik haklarına yönelik Türk Hukukundaki düzenlemeler genel olarak değerlendirildiğinde, uluslar arası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin sağlandığı görülmektedir.

Sonuç

Çalışma kapsamında, geçici koruma statüsündeki yabancıların çalışma ve sosyal güvenlik haklarına yönelik Türk Hukukundaki düzenlemeler incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ilgili düzenlemelerin genel anlamda çalışma ve sosyal güvenlik hakları ile ilgili uluslar hukuktan ve Anayasadan kaynaklanan yükümlülükleri karşıladığı ifade edilebilir.

GKSY'ların Türkiye'deki çalışmalarının izne tabi tutulması, çalışmada ikamet ili zorunluluğu ve geçici korunan yabancı çalıştıran işyerleri açısından istihdam kotası uygulamasının göçmen emeğinin Türk emek piyasasına olası olumsuz etkilerini asgari düzeye indirebilecek nitelikte hükümler olduğu açıktır. Ancak özellikle kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik etkili bir denetleme ve ceza mekanizmasının öngörülmemiş olması bir eksilik olarak görülmektedir.

Mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışan geçici korunan yabancıların ise çalışma izninden muaf tutulması uygulamasının bünyesinde birçok olumsuzluğu barındırdığı düşünülmektedir. Bu hususta; yöre, il, belde ve hatta köy bazlı denetimlerin yapılması ve kota uygulamasının getirilmesi önerilmektedir. Tarım sektöründe hizmet akdiyle sürekli ve süreksiz çalışanların tespiti yapılmalıdır. Ayrıca çocuk emeğinin sömürülmesini önlemeye yönelik tedbirlerin de alınması önerilmektedir.

Kaynakça

Akad, M., 1992. Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

Anonim 1961. "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf (erişim tarihi: 10.10.2018).

Atar, Y,. 2000. Türk Anayasa Hukuku, Konya: Mimoza Yayınları.

Aydınlı, İ,. 2016. "Türkiye'de Mülteci Sorunu ve Mültecilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları" İnternational Conference on Eurasian Economies, s. 242-247

Aygül, H., 2018. "Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri" Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9:20, s. 68-82

Balkır, G., 2009. Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

Demir, M,. 2015, " Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler", Çalışma ve Toplum, 1-44, s.177-194

Poyraz, Y,.2012. "Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslar arası Mülteci Hukuku" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20:2, s.53-70

Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Adalete Erişiminde Baroların Rolü

İlker KARAÖNDER

Çanakkale Barosuna Kayıtlı Serbest Avukat

Özet

Türkiye, jeostratejik konumu gereği uluslar arası göç hareketlerinin merkezinde yer alan bir ülkedir. Özellikle 2011 yılından itibaren sınır komşumuz Suriye'de yaşanan çatışma ortamının etkisiyle kitlesel akınlarla karşı karşıya kalınmıştır. Sayılarının 3 milyon civarında olduğu ifade edilen Suriye vatandaşı göçmenler ülkemiz sınırları içerisinde sosyal ve ekonomik hayatın içerisinde yoğun bir şekilde yer almaktadırlar. Bunun doğal sonucu olarak çeşitli hukuk dallarını ilgilendiren konularda hukuki ihtilafların tarafı olmaları da kaçınılmazdır. Ancak dil farklılığı, sosyo-kültürel yapıdaki farklılık, yoksulluk gibi nedenler göçmenleri hak arama noktasında dezavantajlı bir konuma yerleştirmektedir. Bu çalışmanın ana amacı; geçici koruma statüsündeki yabancıların adalete erişiminde baroların rolü ve öneminin ortaya konulmasıdır. Ayrıca yasal düzenlemelerde adalete erişim hakkı bakımından barolara yeterli yer verilip verilmediğinin sorgulanması çalışmanın amaçları arasındadır. Çalışmada, geçici koruma statüsündeki yabancıların adalete erişimi ile ilgili uygulamaya yönelik düzenlemelerin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Neticeten adalete erişim hakkının etkin kullanımı açısından barolara mevzuatta daha fazla yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelime: Geçici koruma, yabancılar, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı

The Role of Bar Associations in Access to Justice for Temporary Protection

Abstract

Turkey, due to the geo-strategic position is a country located at the center of international migration. In particular, since 2011, mass raids were experienced due to the conflict environment in our neighbor Syria. The number of Syrian citizens, whose number is around 3 million, is heavily involved in social and economic life within the borders of our country. As a natural consequence of this, it is inevitable that legal disputes will be a part of the issues concerning various branches of law. However, reasons such as language differences, differences in socio-cultural structure and poverty, place migrants in a disadvantaged position at the point of call. The main purpose of this study is; to exhibit the role and importance of bar associations in access to justice for foreigners with temporary protection status. In addition, it is among the aims of the study to question whether the bar associations have been given enough space in terms of the right to access to justice in legal regulations. It was concluded that the regulations related to the application of foreigners in temporary protection status to justice were not sufficient. As a result, it has been proposed to give more attention to legislation in terms of effective use of the right to access to justice.

Keywords: Temporary protection, foreigners, right to access to justice

Giriş

Türkiye özellikle 2011 yılından itibaren sınır komşumuz olan Suriye'de meydana gelen iç karışıklık ve çatışma ortamının etkisiyle yoğun bir göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Sayıları milyonlarla ifade edilen ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu hükümlerine göre geçici koruma statüsüne alınan göçmen kitlesinin büyük çoğunluğunun kampların dışında, Türkiye'nin çeşitli yerleşim yerlerine dağılmış şekilde yaşadığı bilinmektedir.

Sosyal hayatın içerisinde yer alan bu kadar büyük bir kitlenin çeşitli hukuk dallarını ilgilendiren ihtilafların tarafı olmaması düşünülemez. Ancak, sosyo-kültürel farklılık, yoksulluk, dil farklılığı gibi nedenlerle geçici korunan yabancılar adli makamlara erişimde çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Adalete erişim bakımdan kırılgan gruplar içerisinde yer alan geçici korunan yabancıların adalete erişim haklarını etkin kullanabilmelerinin teminat altına alınması uluslar arası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Barolar, geçici korunan yabancılar ile adli makamlar arasında köprü vazifesi görmektedir. Ancak geçici koruma statüsündeki yabancılarla (GKSY) ilgili düzenlemelerde adli yardıma ve adli yardım hizmetinden sorumlu olan barolara yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Bu çalışmada GKSY'ların adalete erişim hakkıyla ilgili yasal düzenlemeler inceleme altına alınmıştır. Çalışma kapsamında yürürlükteki mevzuatta adalete erişim hakkının etkin şekilde kullanılmasının teminat altına alınıp alınmadığı ve bu hususta barolara yeterli düzeyde atıf yapılıp yapılmadığının tespit edilmesi amaçlanmış ve çeşitli önerilere yer verilmiştir.

1. Genel Olarak Adalete Erişim Hakkı

Adalete erişim hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 10'uncu maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6'ıncı maddesinde teminat altına alınan "Adil yargılama hakkının" bir görünümüdür. Ayrıca, TC Anayasasının 36'ıncı maddesinde güvence altına alınan "Hak arama özgürlüğü" ile doğrudan bağlantılı temel bir insan hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır.

TC Anayasasının 36'ıncı maddesi, "Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yardı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılama hakkına sahiptir" demek suretiyle adalete erişim hakkına atıf yapmıştır. Anayasa maddesindeki "Herkes" ifadesi ile adil yargılanma ve adalete erişim hakkı bakımından yabancılar ile Türk vatandaşları arasında ayrım yapılmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Yine Anayasanın" idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" ifadesini taşıyan 125'inci maddesi adalete erişim hakkına atıf yapan bir diğer Anayasal hükümdür. TC Anayasasının 125/1'inci maddesi hükmü ile, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkeleri gereği idari eylem ve işlemler yönünden mahkemeye erişim hakkının özel olarak düzenlendiği ifade edilmektedir (Aydın 2013).

Adalete erişim hakkının neyi ifade ettiği en kapsamlı şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihatlarında görülmektedir. Bu sebeple AİHM'nin adalete erişim hakkıyla ilgili önemli bazı içtihatlarını da çalışma kapsamında incelemek yerinde olacaktır.

Avrupa İnsan hakları Mahkemesi, 21 Şubat 1975 tarihli Golder kararı ile "mahkemeye erişim hakkı, 6.maddenin 1.fıkrasında belirtilen hakkın özünde bulunan temel bir unsurdur" demek suretiyle adil yargılama hakkının kapsamını belirlemiştir (Dutertre 2003:218). Bu karar ile mahkemeye erişim hakkının adil yargılamanın ön koşulu olduğu AİHM'ce kabul edilmiştir (Çayan 2016).

Yine AİHM'nin 9 Ekim 1979 Airey-İrlanda davasının kararında, mahkemeye erişimin var ve mümkün olmasının yeterli olmadığı, etkili olmasının da gerektiği hüküm altına alınmıştır (Dutertre 2003:218).

AİHM'nin söz konusu içtihatlarına göre, adalete erişim hakkı Adil yargılama hakkının özünü oluşturmakta ve devletin bu hakkın etkin kullanımını sağlamak yükümlülüğü bulunmaktadır.

2. Adalete Erişimde Dezavantajlı Grup Olarak Geçici Korunanlar

GKSY'lar çeşitli nedenlerle adalete erişim hakkının etkin kullanımı bakımından dezavantajlı konumdadırlar. Sosyo-kültürel farklılık, yoksulluk, dil farklılığı vb. etkenler geçici korunanların adli makamlara erişiminde engel olarak karşılarına çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türk Hukukunda geçici koruma statüsüne kısaca değinilerek GKSY'lara yönelik adli yardım hizmetine yönelik hükümler incelenecektir.

2.1 Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsü

Türk hukukunda topluca ve kitlesel olarak ülkemize gelen yabancıların statüsü, 11/04/2013 tarihli ve 6458 Sayılı " Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu" ile yasal zemine oturmuştur. 6458 Sayılı Kanunun Geçici Koruma başlıklı 91'inci maddesi, "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir" demektedir. Bu şekilde kitlesel bir göç hareketiyle ülkemiz sınırlarından geçen yabancıların statüsünün "geçici koruma" olarak tespit ediği görülmektedir.

Geçici Koruma Statüsündeki yabancıların (GKSY) hak ve yükümlülükleri ayrıntılı olarak, 6458 Sayılı Kanuna dayanılarak çıkarılan 2014 tarihli " Geçici Koruma Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir.

2.2 GKSY'lara Yönelik Adli Yardım Hizmeti

2.2.1 Genel Olarak Adli Yardım Müessesesi

Türk Hukukunda adli yardım müessesi, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu, 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu ve Türkiye Barolar Birliğince (TBB) çıkarılmış Adli Yardım Yönetmeliği ile düzenleme altına alınmıştır.

6100 Sayılı Hukuk Muhakemesi Kanununun 334'üncü maddesi, kendisi ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılama takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun kimselerin adli yardımdan faydalanabileceğini hüküm altına almıştır. 6100 Sayılı Kanun uyarınca adli yardım içeriğinin genel itibarla yargılama harç ve giderlerinden oluştuğu ifade edilebilir. Ancak Kanunun 335/1-ç'inci maddesi, davanın avukatla takibinin gerekmesi halinde ücreti sonradan ödenmek üzere bir avukat temininin de adli yardım kapsamında yer aldığına hükmetmiştir.

Adli yardım müessesini içeren bir diğer yasa, 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu ve bu kanun uyarınca çıkarılan Adli Yardım Yönetmeliği'dir. Adli yardım, 1136 Sayılı Avukatlık Kanununun 176'ıncı maddesinde, " Avukatlık ücretlerini ve diğer yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanlara avukatlık hizmetinin karşılanması" şeklinde tarif edilmiştir. TBB Adli Yardım Yönetmeliğinin 4'üncü maddesi, her bora merkezinde yeterli sayıda avukattan oluşan bir adli yardım bürosunun kurulacağını hüküm altına almıştır.

1136 Sayılı Avukatlık Kanununun 178'inci maddesi hükmüne göre, adli yardım istemiyle adli yardım bürosuna başvuran istek sahibinin isteminde haklı olduğunu gösterdiği delillerle kanıtlaması zorunludur. Bu madde içeriğine göre kanıtlanması gereken hususun esas itibarla

yoksulluk olduğu ortadadır. Uygulamada adli yardım istem sahiplerinden Barolarca genellikle yoksulluğu ispat edici belgelerin talep edildiği görülmektedir.

Türk Hukukunda adli yardıma yönelik düzenlemeler genel olarak değerlendirildiğinde, adli yardım prosedürünün yerine getirilmesinin özellikle GKSY gibi birçok bakımdan dezavantajlı gruplar açısından oldukça zor olduğu görülmektedir. Söz konusu prosedürün geçici korunan yabancılar açısından kolaylaştırılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

2.2.2 GKSY'lara Yönelik Adli Yardım Hizmeti ve Baroların Rolü

GKSY'ların statüsünü tespit eden 6458 Sayılı Kanun ile geçici korunanların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen 2014 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinde adli yardıma yönelik ayrıntılı düzenlemelerin bulunmadığı görülmektedir. Mevzuatta sadece 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliğinin 53'üncü maddesi ile 1136 Sayılı Avukatlık Kanununun adli yardıma ilişkin hükümlerine atıf yapmakla yetinilmiştir. Baroların özellikle geçici korunan yabancılar gibi dezavantajlı gruplar ile adli makamlar arasında bir köprü vazifesi gördüğü son derece açıktır. Bu gerçeğe rağmen barolara mevzuatta aktif bir rol verilmemesinin büyük bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizdeki GKSY yabancı nüfusunun milyonlarla ifade edildiği dikkate alındığında bu nüfus içerisinde adli yardımdan istifade etme olasılığı bulunan kitlenin de azımsanmayacak sayıda olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Ancak Türkiye'de Adalete Erişim için Adli Yardım Uygulamalarının Geliştirilmesine Destek Projesi (SILA) kapsamında 2016 yılında 6 baroda Suriyeli nüfus hakkında yapılan özelleştirilmiş araştırma sonucuna göre, Türk vatandaşlarının adli yardımdan yararlanma oranı % 97, yabancıların ise % 3 olarak tespit edilmiştir (Yarkın 2016). Bu durum GKSY'ların adli yardım hizmetinden etkin şekilde istifade edemediklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Aynı çalışma sonucuna göre, Suriyeli nüfusun adli yardımdan faydalanması hususundaki engellerin başında dil/çeviri sorunu gelmekte, bunu farkındalık eksikliği ve korku/güvesizlik takip etmektedir (Yarkın 2016). Bu sonucun GKSY'ların adli yardımdan faydalanmasına yönelik mevzuattaki eksikliği ortaya koyduğu düşünülmektedir. Dil farklılığı, GKSY'ların adalete erişim hakkını etkin kullanmalarının önünde en önemli engel olarak durmaktadır. 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği hükümlerine göre yönetmelik kapsamındaki yabancılara tercüman hizmetinin sağlanacağı hüküm altına alınmış ise de bu adalet erişim açısından yeterli olmamaktadır. Tercüman hizmetinin adli yardım müessesini bir bütün halinde kapsayacak ölçüde genişletilmesi gerekmektedir.

Ayrıca GKSY'ların adli yardım konusunda bilgisiz olduğu da ortadadır. Bu bilgisizliğin bertaraf edilmesinde de baroların kilit rol oynamasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Adil yargılanma hakkının özünü oluşturan ve hak arama özgürlüğü ile bağlantılı olan adalete erişim hakkı özellikle geçici korunan yabancılar gibi dezavantajlı gruplar açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

GKSY'lar sosyo-kültürel farklılık, bilgisizlik, yoksulluk, dil farklılığı gibi nedenlerden dolayı özellikle medeni yargılama hukuku açısından haklarını etkin bir biçimde arayamamaktadırlar. Bu noktada adli yardım müessesesi devreye girmektedir. Ancak GKSY'ların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen mevzuatta adli yardım hizmetine yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Bu çalışma neticesinde, GKSY'lara ilişkin mevzuatta adli yardıma ilişkin hükümlerin daha detaylı ve adalete erişim hakkını etkin bir biçimde temin edecek yeterlilikte yeniden

düzenlenmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu meyanda adli yardıma ilişkin başvuru prosedürü geçici korunan yabancılar açısından kolaylaştırılmalı, tercüman hizmeti adli yardımın her aşamasından sağlanacak şekilde genişletilmelidir.

Ayrıca baroların GKSY'lara yönelik adli yardım hizmetinin ana noktası haline getirilmesi ve bunun yasal düzenlemelerle desteklenmesi gereklidir. Geçici korunan yabancılar gibi adalete erişim bakımından dezavantajlı gruplarla adli makamlar arasında köprü vazifesi gören barolara bu hususta aktif rol verilmesinin temel bir insan hakkı olan adil yargılanma hakkı ihlallerin önüne büyük oranda geçeceği ortadadır.

Kaynakça

Aydın, B,. 2013, "Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı", TAAD, 4:5 S.271-296

Çayan, G,. 2016, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı", TAAD, 7:28, 235-271

Dutertre, G,. 2003, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları Strasbourg

Yalkın, M,. 2016, "Proje Kapsamında Elde Edilen Veriler" Türkiye'de Adalete Erişim için Adli Yardım Uygulamalarının Geliştirilmesine Destek Projesi (SILA) Adli Yardım "Ortak sorunlar, ortak çözümler" Konferansı Sonuç Raporu, s.7-18

Yasadışı Göç ve Göç Politikaları

Makbule ŞİRİNER ÖNVER

Batman Üniversitesi

makbule.siriner@batman.edu.tr

Özet

Göç hareketleri tarihin daha erken dönemlerine göre daha kompleks hale gelmiştir. Uluslararası göç hareketleri artık küreselleşme, yoksulluk ve güvenlik kavramları ile daha fazla bir araya gelmektedir. Göçmenler yeni göç politikalarından dolayı daha fazla engelle karşılaşmaktadırlar. Göçü durdurmaya ve kontrol altına almaya çalışan tüm önlemlere karşın göç durmamaktadır. Göç politikalarının göçü kontrol altına almaya yönelik uygulamaları ile eş zamanlı olarak artarak yasadışı göç gündeme gelmiştir. Belgeli/yasal yollardan göçü gerçekleştiremeyenler bunu yasadışı/belgesiz olarak gerçekleştirmek yoluna gitmektedirler. 21. Yüzyılda artık uluslararası göç yasadışı göç olarak küresel önemli bir insani sorun haline gelmektedir. Yasadışı göç etmeye çalışanların karşılaştıkları olaylar, maruz kaldıkları muameleler ve ölümlerden dolayı devletlerin sınır ve güvenlik politikalarını tekrardan tartışmaya açılmaktadır. Bu çalışmada yasadışı göçün nedenleri ve günümüzdeki durumu ortaya konmaktadır. Ardından bu durumun özellikle gelişmiş ülkelerin göç politikaları ile ilişkisine bakılmaktadır. Yasadışı göçün ortaya çıkışı ve artışı küreselleşmenin derinleşmesi ve göç/güvenlik politikaları ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmektedir. Küreselleşmenin meta, sermaye, bilgi vs. için gerçekleşirken insanlar için (özellikle yoksullar için) çeşitli politikalarla engellenmesine bir karşılık olarak yasadışı göç hareketi olarak anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelime: Yasadışı göç, göç politikaları, küreselleşme, yoksulluk

Illegal Migration and Migration Policies

Abstract

Migration movements have become more complex than in the early stages of history. International migration movements are now more combined with globalization, poverty and security concepts. İmmigrants are facing more obstacles due to migration policies. Despite all the measures that attempt to stop and control migration, immigration does not stop. Illegal migration has increased simultaneously with the applications of migration policies that control migration and restrict migration. When people are not able to migrate through documented/legal means, they migrate illegal/undocumented. In the 21st century, international migration as illegal migration has become an important global humanitarian problem. The border and security policies of the states are re-debating due to the abuse and the deaths suffered by the participants of the illegal migration movement of the participants. In this study, the reasons for illegal migration and the current situation are revealed. The study focuses on the relationship between the development of the illegal migration movement and the migration policies of developed countries. The emergence and increase of illegal migration in the scope of the study is claimed to be directly related to deepening of globalization and migration/security policies. There is globalization for meta, capital, knowledge etc. But globalization has not taken place in a world without boundaries for humans (especially for the poor). On the contrary, this is prevented by various policies. Illegal migration is an unorganized movement against these inhibitions.

Keywords: Illegal migration, migration policies, globalization, poverty.

Giriş

İnsan yaşamında mekânın önemi büyüktür. İnsanın etkinlikleri, üretimleri, alışkanlıkları, yaşam biçimleri mekândan etkilenmekte, mekânı etkilemektedir. İnsan kendini genellikle bulunduğu yerle –mekânla- ifade eder. Bir yerin yerlisi olmak; orayı tanıma, orayla özdeşleşme ve oranın en eskisi olmaktır. İnsanın kendini bir mekâna ait hissetmesi ya da mekânın kendisine ait olduğunu bilmesi güven açısından önemlidir. İnsan için bu kadar önemli olan bir yere/mekâna ait olma, bireyin yaşamının devamı için kendisini güvende hissetmesinin ön koşullarından biri olmaktadır. Çünkü bir yer ile aidiyet bağı kurmak o yere bağlanma, "oralı" olmak ve kendisi gibi olanlarla bir arada olmaktır. Genelde tüm kültürlerde yerleşik olmak övülür, olması gereken olarak gösterilir. Kök salmak, geçmişinden kopmamak; mekânda yerleşik olmakla, uzun yıllar aynı yer/mekânda bulunmakla ilişkilendirilir.
Böyle olmakla birlikte insan tarihi boyunca farklı nedenlerle yer değiştirmiştir. Yer değiştirmeleri sırasında uzun veya kısa mesafe yolculukları gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Günümüzde, 21yüzyılda, insan yer değiştirmeye devam etmektedir. Aidiyet hissettiği toprakları, mekanları bırakarak, farklı yerlerde yaşamını sürdürebilmek, hayatta kalabilmek için yollara düşmektedir. Yollar, göç hareketliliğinde ölümle anılır hale gelmiştir. Artık kaynak ve hedef ülkeyi birbirine bağlayan hat olmanın dışında göç yolları, hayatta kalmak için zorlu mücadelelerin verildiği, geçilmesi gereken bir aşamadır. Uzun, yorucu yolculuklardan sağ kalanlar göç hareketliliğinde bir üst aşamaya geçebilmektedir.
Çağımızda devam eden insan hareketliliğinin "yol durumunu" en iyi özetleyen; Aylan bebeğin Ege sahiline vuran cansız bedeninin, Hounduras'tan ABD' (Amerika Birleşik Devletleri)'ne doğru yola çıkan, yağmur altında yürüyen binlerce Honduraslının, Akdeniz'de tıka basa dolu, derme çatma dalgalarla boğuşan teknelerin içinde korku dolu gözlerle bakan insanların, sınırı geçmek için tırın kasasında saklanan ve havasızlıktan ölen onlarca insanın fotoğraflarıdır. Bu fotoğraflar aslında göç hareketliliğinin geldiği noktayı, göç yollarındaki durumu net ve açık bir şekilde ortaya koymaktadır.
Göç, tarihin her döneminde olmuştur ve göç yollarında sayısız kayıplar verilmiştir. Verilen kayıplar yol koşullarından, zorla göç ettirilmekten, olumsuz sağlık koşullarından vb. kaynaklı olmuştur. Ama hiç bu kadar yoğun ve etkin bir şekilde hedef ülkelerin göç politikalarından kaynaklanan, göç yollarında kayıplar gerçekleşmemiştir.
Ulus-devlet şeklinde bölünmüş ve sınırlara ayrılmış yeryüzünde insanlar da içinde bulundukları sınırlar bağlamında tanımlanmaktadır. Çeşitli nedenlerle gerçekleştirilmek istenen hareketlilikler için ulus-devletler, sınırlarından geçebilme, kendisine ait olan topraklarda bulunabilmek için çeşitli taleplerde bulunmaktadır. Pasaport, izin belgesi, vize gibi belgeler kişinin aidiyetini ve mevcut durumunu, sınırı geçip geçemeyeceğini gösteren, kanıtlayan belgelerdir. Uluslararası yer değiştirme izne bağlıdır. Bu iznin temel gerekçesini ise ülkelerin güvenlikleri oluşturur. Örneğin; sınır güvenlik belgesi olarak vize kişinin sınırdan geçip geçemeyeceğinin (Sunata, 2015: 472) belgesidir. Vize belgesi alımının zorluk derecesini ise kişinin kökeni, ülkesi ve maddi durumu belirlemektedir.
Göç etmek isteyenlerin çeşitli nedenlerden dolayı gitmek istedikleri ülkeler, (bunların çoğu gelişmiş/kuzey ülkeleridir) özellikle 11 Eylül saldırıları ve devamında yaşanan terör eylemleri gerekçesi ile göç politikalarında değişikliklere gitmişlerdir. Aslında, gelişmiş ülkelerde 1990'lı yıllarda yoğun bir şekilde ülke içindeki göçmenlere ve ülkeye gelmek isteyen göçmenlerin sınırlandırılmasına ilişkin tartışmalar yoğun bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Devamında ise 11 Eylül saldırılarının yarattığı gündemle güvenlik ön plana çıkartılmıştır. Böylece bir numaralı gerekçesi güvenlik olan göç politikalarının ana eksenini, göç hareketliliğini kontrol altına alma ve yönetme oluşturmuştur. Göçmen kabul kriterlerinin zorlaştırılması, göçmeni geldiği yerde veya transit ülkede tutmaya yönelik politika ve

uygulamalara ağırlık verilmesi, sınır geçişlerini zorlaştıracak duvar örme, sınır güvenlik güçlerinin arttırılması vb. uygulamaların hayata geçirilmesi yeni göç politikalarının en bilinen uygulamalarıdır. Uluslararası göç hareketliliğinde gelişmiş ülkelerin göç politikalarında, açık kapı politikalarından mühürlü, sürgülü kapılara, hatta bacaların bile kapatılması (Akalın, 2015) politikalarına doğru bir değişim gerçekleşmiştir.

Sınırların iyice belirginleştirildiği, geçişlerin zorlaştırıldığı zaman kesiti, aynı zamanda ironik bir şekilde, küreselleşme çağı olarak isimlendirilmektedir. 1970'lerde hız kazanan küreselleşme ile bugün meta, bilgi, sermaye dolaşımı için dünya küçülmüştür. Metanın, bilginin ve sermayenin "vatanı/sınırları" kalmamıştır. Ulus-devletlerin sınırları yok hükmündedir. Bu üçlü için geçerli olan sınırsızlık dünya nüfusunun küçük bir azınlığını oluşturan gelir düzeyi yüksek, makbul ülke vatandaşları için de geçerlidir. Heyecanlı küreselleşme tartışmalarının öngördüğü sınırsız bir dünya doğal olarak meta, bilgi, sermaye ve belli bir azınlık için büyük ölçüde gerçekleşmiş durumdadır. Ama dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan, yaşayabilmek gibi en temel insani haklarını kullanmak isteyenler içinse küreselleşme, sınırların yükseltilmesi ve pekiştirilmesi şeklinde olmuştur. Genel olarak göç hareketine katılanlar gelişmekte olan/güney ülkelerde nüfusun düşük, orta gelir grubunda yer alanlardan oluşmaktadır. Yeni göç politikaları ve uygulamalarından en çok etkilenenler de gelişmekte olan ülkelerin yoksul kesimleridir. Bu açıdan küreselleşmenin dünyanın/nüfusun bir kesimi için halen gerçekleşmediğini hatta dolaşımını engellediğini söylemek mümkündür.

Kaynak ülkeden hedef ülkeye gitmeye çalışanlar hayatta kalabilmek, insanca bir yaşama sahip olabilmek, geleceğine ilişkin kaygıları bertaraf edebilmek için göç edenlerdir. En doğal insan hakkı olan yaşam hakkı için harekete geçenler karşılarında alınan önlemleri gördüklerinde, hayatta kalma tek mücadele haline gelmektedir. Bu hayatta kalma mücadelesi ise her türlü tehlikeyi göze alarak göç etmeyi önüne tek seçenek olarak çıkmaktadır. Bir tarafta güvenlik ve göç politikaları ile sıkılaştırılan sınır kontrolleri diğer tarafta yaşamak için her şeyi göze alan göçmenler bulunmaktadır. Hedef ülkenin yasaları ile yasal olarak ülkeye girmesi, ülkede olması yasaklananlar, bu yasalara rağmen hareket ettikleri ve girdikleri ülkede kaldıkları için yasadışı ilan edilmektedirler. En temel insani bir talebe, yaşama talebine, karşılık olarak sınırlarını pekiştirilmesi çıkmaktadır. Göç literatüründe, bir bakıma göç edenler/etmek isteyenler ile hedef ülkelerin "çatışma"sının bir sonucu olan yasadışı göç bir alt başlık olarak yer almaktadır. İlerleyen süreçte ise uluslararası göç hareketi içindeki tartışmaların temel konusunu teşkil edecektir.

Yasadışı göç kaynak ülkeden başlayan, göç yolunu ve hedef ülkeye ulaşma ile de devam eden uzun ve zahmetli bir süreçtir. Bu çalışmada yasadışı göç, yasadışı göç yolu kapsamında ele alınmakta ve yasadışı göçü yaratan unsurlara bu açıdan bakılmaktadır. Göç politikalarının yasadışı göç ile ilişkisi ve göç edenlerin niteliği irdelenerek yasadışı göç anlaşılmaya çalışılmaktadır. Küreselleşmenin dünyayı küçülteceği ve insan hareketliliğini olumlu yönde daha da arttıracağına ilişkin öngörünün yasadışı göç hareketliliği ile yanlışlandığı tezinden hareketle, güvenlik politikalarının insan haklarına nasıl üstün geldiği, göç hareketliliğinin yasadışı olan yollarında yaşananların neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Küreselleşmenin eşitsizliği derinleştirerek nüfusun belli bir kesimini dışladığı ve hareketliliğinin önünün devletlerin göç politikaları ile kesildiği üzerinde durulmaktadır. Sonuç kısmında ise yasadışı göçün geleceğine ilişkin kimi öngörülerde bulunarak çalışma tamamlanmaktadır.

1. Yasadışı Göç, Yoksulluk ve Küreselleşme

Göç, toplumsal değişimin temel göstergelerinden birisi olarak tarif edilir. Toplumdaki değişimlere bağlı olarak nüfusun mekânda yeniden dağıtılmasını sağlayan bir süreç olarak tanımlanabilen göç, ancak mekân değişiminin etki yaratabilecek kadar anlamlı bir uzaklık ve süreklilik içinde olmasını da gerektirmektedir (Erder, 2006: 23). Çağdaş uluslararası göç, tarihin daha erken dönemlerindekine göre kompleks bir hale gelmiştir. Uluslararası göç, tüm

dünyayı, milyonlarca insanı etkileyen ve kapsayan, ulus kavramını da sorgulanmasına yol açan bir süreç olarak devam etmektedir (Abadan Unat, 2002: 3). Küresel dünyayı ilgilendiren göçün nedenlerini ILO (2005: 34) sıralarken yoksul-zengin ülkeler arasındaki eşitsizliği, insan hakları yokluğunu, güvensiz ortamları yaratan bölgesel ve iç savaşları, karışıklıkları, küresel göçmen ağlarının kurulmasını vb. unsurları saymaktadır. Temel olarak insan yaşamını devam ettirebileceği hayatta kalabileceği, daha iyi yaşam koşullarına sahip olabileceği yerlere ulaşma düşüncesi ile göç etmektedir. Bu nedenler yaşam hakkı gibi tüm hakların temelini oluşturan bir hakka sahip çıkma onun için eylemde bulunma ile yakından ilgilidir. Göç nedenleri bu kadar açık ve reddedilemez durumdayken, özellikle gelişmiş-zengin-kuzey ülkelerin kendi ülkelerine yapılacak göçleri sınırlaması/engellemesi, başta belirtilen göç fotoğraflarının çoğalmasına sebep olmaktadır.

Yasadışı göç; kaçak işçi göçü, insan kaçakçılığı-ticareti, uluslararası göç olgusunun birer parçasıdır. Ama son dönemlerde özellikle küreselleşme ile bu kavramlar daha sık dillendirilmeye başlanmıştır. Literatürde İngilizce irregular migration (düzensiz göç), illegal migration (yasadışı göç) kavramları karşılığı olarak Türkçede genellikle kaçak işçi göçü (İçduygu, 2004: 24), düzensiz göç, belgesiz göç terimi kullanılmaktadır. Kaçak işçi göçü kavramı, uluslararası göçün emek göçü olarak algılanmasından, göçenlerin çalışmak için göçtükleri ve çalıştıkları varsayımından hareketle kullanılmaktadır. 1994 yılında yapılan Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı, ülkelere olan göçün yasal yollardan değil de yasadışı, gizli belgesiz ya da düzensiz olarak tanımlanmasına karşılık olarak, yasadışı sözcüğünün kötü çağrışımları olduğundan ve suç fikrini içerdiğinden bunun yerine "belgesizler" (Toksöz 2006: 117) kavramını önermiştir. Ancak bu da sorunludur. Çünkü turist vizesiyle girip vize süresi bittiğinde veya çalışmaya başladığında pozisyonu değişen göçmenlerin durumunu karşılamamaktadır. 1999'da ise Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) düzenlediği sempozyumda, "düzensiz" teriminin kullanımını önermiştir. Göçteki düzensizliklerin gidiş, geçiş, giriş ve dönüşü kapsadığı öngörülmüştür (ILO, 2005: 35). Fakat, düzensiz göçün, evrensel kabul edilmiş bir tanımlaması yoktur. Çünkü düzensiz olarak nitelenen pek çok değişik giriş ve kalış yolu vardır. Düzenli bir şekilde giren kişi çalışma izni olmaksızın çalışabilir, vizesi olmaksızın kalabilir (Uehling, 2004: 79). Ayrıca AB (Avrupa Birliği) Komisyonu 2001 tarihli bildirisinde yasadışı göçün üçüncü bir ülke vatandaşının AB üyesi ülkelere yasadışı yollarla girmesi, kalması, yasal yollarla girse bile oturum süresinin bitiminde kalmaya devam etmesi olarak (Akçadağ, 2012:17) tanımlamıştır.

Bu çalışma kapsamında, bir ülkeye girmek için ülkenin sınırından düzenlemelere ve yasalara uygun olmayan şekilde ve/veya sahte belgeler kullanarak geçmek ve aynı zamanda normal prosedür izleyerek ülkeye giriş yapılması, fakat kalma süresinin bitiminde yasalara uygun olmayan şekilde kalmaya devam edilmesi anlamında yasadışı göç (illegal migration) kavramı kullanılmaktadır. Her ne kadar yasadışı göç kavramı, göç hareketini kriminalize ettiği için önerilmemekte ise de "suçu" yaratanın göçü kriminalize edenin, yaşam hakkına sahip çıkmak için hareket edenler olmadığı, bu düzenlemeleri yasaları yapanlar olduğunun da vurgulanması gerekmektedir. Suç ve hakkın kime, neye göre belirlendiği evrensel hakkın ne olduğu, göç etmenin nasıl yasadışı olabileceği konusundaki çelişkileri gösteren ve en azından tartışmaya açabilen bir kavram olması nedeni ile yasadışı göç kavramı tercih edilmektedir. İnsanların yaşam hakkını görmezden gelinmesine karşılık, yaşamak için devletlerin çıkardığı yasalara karşı gelmek, göç edenler için bir zorunluluktur. Bu zorunluluk yasadışılığı yaratmaktadır. O zaman sorgulanması gereken yasalar olmalıdır. Gelişmiş ülkelerin kendi ülke güvenliklerini öne çıkartıp dünyayı güvensiz bir yer haline getiren politikaları, küreselleşmenin avantajlarını kullanarak, güvenlik ve kontrol gerekçesi ile oluşturdukları göç politikaları yasadışılığın temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Çalışmada yasadışı göç kavramı yasadışılığın nedenini sorgulamayı gerektirdiği için uluslararası göç hareketinde kullanılması gereken bir kavram

olarak kabul edilmektedir. Ayrıca yasadışı göç, tüm yasaklayıcı uygulamalara, tedbirlere karşın göçün engellenemeyeceği gerçeğini de gösteren bir kavramdır.

Açık toplumların önemli karakteristik özelliklerinden sayılan coğrafi ve sosyal hareketlilik için demokratik toplumlar, oturma ve çalışma yerlerini seçmek için vatandaşlarını doğrudan desteklemektedirler. Bu aynı zamanda, başka bir ülkeye göç etme hakkını da içermektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Demir Perde ülkeleri olarak nitelenen Doğu Avrupa ülkeleri için birinci dünya ülkeleri tarafından savunulurdu. Ancak bu yaklaşım, Sovyetler Birliği'nin dağılışı ve soğuk savaşın sona ermesi, demir perdenin yıkılışı ile dramatik bir şekilde değişmiştir. Batı artık, güney ve doğunun az gelişmiş ülkelerinden istenmeyen göç kitlesini önlemek için kısıtlayıcı sınır rejimlerine işlerlik kazandırmaktadır. Bu bölgelerden gelen işkenceye uğramış ve/veya emek göçünü, bir kazanç olduğu kadar bir tehdit olarak da görülmektedir (Weiner, Münz, 1997:1). Oysa sınır ötesi insan hareketliliği artık, ulus-devletler arasındaki mesafeleri azaltan bilgi ve teknolojideki gelişmelerle birlikte küreselleşmenin doğal bir sonucudur.

Çok boyutlu bir kavram ve olgu olan küreselleşme ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarda etkilidir. Yasadışı göç açısından küreselleşme, bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler, ulaşım alanındaki gelişmeler, işgücü ve sermayenin hareketliliğine ivme kazandırması açısından önemlidir. İletişim ve bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler, neoliberal politikaların uygulanması sermayenin hareket kabiliyetini daha da artmıştır. 1980'li yılların başından itibaren mali piyasaları ve sermaye hareketlerini aşama aşama her türlü denetimden arındırma faaliyetine hız verilmiştir. Neoliberal politikaların hayata geçirilmesi ile birlikte küreselleşme meta ve sermaye için gerçekleştirilmiştir. Ulus-devlet sınırları, büyük şirketler için bir anlam ifade etmemeye başlamıştır. Onlar için küreselleşme sınırsızlaşma anlamına gelmektedir. Çünkü şirketlerin ekonomik mantıklarının, merkezlerinin bulundukları toplumlar ile bağı yoktur. Bu sınırsızlaşma özellikle ekonomik süreçlerden ayrışan finansal işlemlerde, kapitalizmin finansallaşması süreci ile kendini ortaya koymaktadır (Munck, 2003:18).

Küreselleşme ile sermaye açısından sınırlar ortadan kalkmış, ulusal sınırlar esnekleşmiştir. Bu esneklik, sermaye açısından belirli kuruluşlar, kurumlar tarafından tek elden yapısal olarak gerçekleştirilmektedir. Sermaye siyasal sınırlar dünyanın pek çok yerinde bir anlam ifade etmemektedir. Ama işgücü, emek açısından sınırlar devam etmektedir. Sermayeye sağlanan bu esnekliği işgücüne sağlayacak yapısal bir değişim ve bunu sağlayacak bir kurum/kuruluş görülmemektedir. Aksine, emek açısından bu esnekleştirme işlemi bir bakıma, fiili olarak yasadışı göç ile uygulamaya geçmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki enformel sektörün büyümesi, uluslararası göç hareketini arttırıcı yönde etkili olmaktadır Küreselleşen dünyada sermayenin bu hareketliliğinin yanı sıra işgücü hareketliliği de gerçekleşmektedir. Sadece sermaye ve teknoloji akışkan değildir. Küresel dünyada emek de akışkan hale gelmektedir. Hangi ülke ekonomisinin, hangi türde işgücüne ihtiyaç duyduğu bilgisi de dolaşımdadır. Geniş akrabalık, arkadaşlık bağları ve bilişim sektörü yeni iş olanakları açmasının yanı sıra yeni işgücü taleplerini ve nerede olduğu bilgisini de yaymaktadır (Kümbetoğlu, 2003: 275). Bilgi teknolojisindeki gelişim, emek piyasası tarafından da sermaye kadar olmasa da kullanılmaktadır. Sermayeye tanınan hareket serbestisi, olmayan işgücünün artışı, enformel sektörde yoğunlaşan küresel çapta bir emek piyasasına yol açmaktadır. Bu enformel sektörü besleyen önemli kaynaklardan birisi yasadışı göçmenlerdir. Çünkü ekonomik küreselleşme ile sermayenin/malların hareketliliğine olanak sağlanırken ve hız kazandırılırken, insanların hareketliliğine çeşitli nedenlerle sınırlar koyan politikalar eş zamanlı olarak uygulanmaktadır. Ancak işgücü piyasaları çok düşük ücretler ile komşu ülkelerden insanları çekmeye, ayartmaya devam ettiği sürece istenmeyen nüfus akımı, sınırlara yönelik tek yönlü düzenlemeler ve kararlarla, kara ve deniz sınırları tamamen kapatılamayacağına için, önlenemez (Weiner, Münz, 1997: 23), aksine artar.

Nerede ve hangi bağlamda bahsedilirse bahsedilsin, özellikle de uluslararası yasadışı göç konusu olduğunda, göçle ilgili en önemli ön kabul, göçün "yoksul göçü" olduğudur. Güneyin yoksul, az gelişmiş/gelişmemiş ülkelerinden, genellikle kuzeyin gelişmiş/zengin ülkelerine bir akın söz konusudur. Zaten göçü inceleme konusu yapan da sebepleri ve beraberinde getirdiği sorunlardır. Göç olgusu, toplumsal bir sorun olarak algılanmaya başladıktan sonra hukukçuların, tarihçilerin, nüfusbilimcilerin, coğrafyacıların ve sosyologların ilgi alanlarına girmiştir (Fırat, 2003: 74). Göçmen; yoksul ve sosyal zenginliği olmayan şeklinde özetlenebilecek bir araştırma konusudur. Göçmen demek, başka bir yerden gelen yoksul veya yoksul bir ülkeden gelendir (Monkachi, 2003: 61). Göç ile ilgili literatür; yoksulluk ve eşitsizlik içeriklidir. 1970'li yıllar küreselleşmenin olduğu kadar önde gelen sanayileşmiş ülkelere yasadışı göçün de dikkat çekmeye başladığı yıllardır. Sanayileşmiş ülkeler bir yandan göçü önleme, sınırları belirginleştirmeye çalışırken (Castles, Miller, 2008:131), bir yandan da sermaye ve meta için sınırları kaldırmaya hazırlandığı dönem aynı dönemdir. Küresel sistemin, yeni dönemde uygulanan neoliberal politikalarının, tek elden tüm ülkelere dayatılması ve yeniden yapılandırması da göçü arttırıcı önemli bir etkendir. Küreselleşen ekonomi, beraberinde pazar ve rekabeti getirmekte, ucuz işgücüne duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Gelişmiş ülkeler, emek yoğun sektörlerde (tarım, inşaat, tekstil, vs.) çalışmak kaydıyla, yasadışı göçmenlere geçici oturma izni vererek veya onları görmezden gelerek küresel ekonomilerine "katkı" sağlamaktadırlar. Böylece Munck'un (2003:15) bahsettiği gibi, gelişmiş ülkelerin sınırsızlaşmasının, yanı sıra Brezilyalılaşması, "kayıt dışı ve istikrarsız çalışma biçimlerinin hakim olduğu bir yapı"nın yükselişi söz konusudur.

2. Yasadışı Göç ve Sosyal Ağlar

Uluslararası göç, dünya coğrafyasını farklı şekillerde etkilemiş, siyaseti, toplumları, ekonomiyi, "ulusaşırı bir devrimin parçası" olarak dünya coğrafyasını farklı şekillerde etkileyen bir olgudur. Uzun zamandır var olan uluslararası göç, günümüzde karşımıza farklı formlarda çıkmaktadır. Bu yeni formlar; göçün küreselleşmesi, hızlanması, kadınlaşması, siyasallaşması ve farklılaşmasıdır (Castles ve Miller, 2008:11-12). Göç politikaları ile göçü kontrol etme, denetim altına alma gerekçeleri ile son yıllarda artan ve yayılan göçün yasadışılaşmasını da göçün yeni formları içine eklemek mümkündür.

Özellikle güvenlik ve göçün kontrolü Suriye'den dünyaya yayılan göç hareketi ile tekrar gündeme gelmiştir. Suriye'den sınır ülkelerine, Avrupa'ya yayılan göç hareketi, 2. Dünya Savaşından sonra en büyük kitlesel göçtür. Devlet güvenliğini ön plana çıkartan uluslararası göç politikaları göçmenleri "çatışma getiren kişiler" olarak görmektedir. Bu temel üzerinde inşa edilen politikalar ülkelerin ekonomik, siyasi, toplumsal çıkarları doğrultusunda göçmenleri kontrol altında tutmaya yönelik bir içerik taşımaktadır. Ülkenin çıkarları bazen göçmenlerin gelişini özendirmeye dönük bazen de engellemeye dönük olmaktadır (Şimşek, İçduygu, 2017: 6-7). 11 Eylül 2001'den sonra, ülkelerin çıkarına göre açılan veya kapanan sınır kapıları için "güvenlik" temel gerekçeyi oluşturmaktadır. İnsan güvenliği de tek taraflı olarak göçmenleri kapsamayan bir güvenliktir.

Uluslararası göç yolları genel olarak gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğrudur. Kapitalist gelişme sürecinin eşitsizliği "birleşik kaplar"da olduğu gibi nüfusu hareket ettirmektedir. Çağımızda göçler sadece Güneyden Kuzeye değil Güneyden Güneye doğru da gerçekleşmektedir. Onun için dünyayı artık basitçe zengin ve yoksul uluslar olarak ikiye ayırmak mümkün değildir. Arap, Afrika, Latin Amerika ve Asya-Pasifik bölgelerinin kendi içlerinde de göç hareketleri bulunmaktadır (Castles, Miller, 2008:175). Dünya nüfusu artık zengin ve yoksul uluslar yerine, göç hareketlerine bakarak zengin ve yoksul kitleler, nüfuslar olarak ayrımda bulunmak daha gerçekçidir. Göreceli olarak ekonomik olarak daha iyi görünen ülkeler de göç almaktadır. Yapısal uyum programları, mülksüzleştirme, proleterleşme, siyasal nedenler, şiddet ve özellikle bölgesel ve iç savaşlar göçün ana

nedenlerini oluşturmaktadır (Akkuzu, 2015:26). Dünyadaki hâkim ekonomik-siyasi sistem olan kapitalizm, her dönem zenginlerinden daha fazla yoksullarıyla var olmaktadır. Küreselleşme, bu eşitsizlikler üzerine kurulu sistemin zenginlerini ve yoksullarını daha belirginleştirmekte ve görünür kılmaktadır.

İnsanlar arasında eşitsizliği yaratan sistemsel düzenlemeler benzer şekilde ülkeler arasında da eşitsizlikleri yaratmakta ve onları kalıcılaştırmaktadır. Ekonomik ve siyasal olarak bağımlılık, az gelişmişlik gelişmiş ülkelerin dünyayı küresel paylaşımını kolaylaştırmaktadır. Bu paylaşımlar kimi zaman çeşitli anlaşmalar ve politikaların uygulanması ile kimi zaman savaşlarla gerçekleşmektedir. Her durumda da nüfusun büyük çoğunluğu için olumsuz ekonomik, siyasi ve toplumsal koşulların oluşumunda etkili olmaktadır. İnsanların dünya üzerinde kitleler halinde gerçekleştirdikleri, yoksulluktan ve dış aktörlerin etkilerinin inkâr edilemez olduğu savaşlar ve çatışmalardan kaçmak, kısaca yaşamak için gerçekleştirmektedirler. Küreselleşmenin ülkeler arasında ve ülke içinde yarattığı eşitsizliklerin dayanılmaz olduğu ve ülkeler arası paylaşımların şiddetlendiği durumlarda yaşam hakkı sınırlara takılmaktadır. Ulus-devlet sınırları mekanları özellikle bu durumlar için net çizgilerle ayırdığından geçişler ülkelerin kurallarına bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Sınır, insan hareketini mekânsal ve zamansal olarak sınırlamaktadır. Bu sınırlandırma tek taraflı olarak göçmen tarafından kabul edilmez ise ortaya yasadışı göç çıkmaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2015:501-503). Küreselleşmenin etkisi ise burada ülkeler açısından, izinsiz göçleri önleme, göçleri denetim altında tutma konusunda işbirliklerini, teknolojinin yardımı ile de, daha da arttırmak olmuştur.

Yasadışı göç hareketine katılanlar, göç için yola çıkan kitleler de küreselleşmenin getirdiklerini kendileri lehine çevirmeye çalışmaktadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi göçmenler ve göç etmek isteyenler arasındaki sosyal ağları kuvvetlendirmiştir. Göçmenlerin kaynak ve hedef ülkede eski göçmenler, arkadaşlık, akrabalık üzerine kurulu ilişki bağları bulunmaktadır. Bu bağlar göç yollarına çıkmadan ve çıktıktan sonra, ayrıca hedef ülkeye varıldığında kişilere, hem gerekli bilgilere erişimini, bağlantılar kurmasını sağlamakta hem de maddi olarak göçün maliyetini azaltmaktadır. Sosyal ağlar teorisine göre bu çerçeve göç hareketi için bir süredurum yaratmaktadır (Sert, 2015: 40). Gerçekleşen yasadışı göç geçmişi olan, süreç içerisinde geliştirilen, ilişkilere dayanan, küreselleşmenin getirileriyle güçlenen ve geleceğe doğru da uzanan göçmeni tutan bir ağdır.

Ağların oluşmasında gelişmiş ülkelerin önemli bir payı bulunmaktadır. Bu ağlar, yoğun olarak gelişmiş ülkelerin işgücüne ihtiyaç duydukları ve göçmenlere kapılarını açtıkları dönemlerde örülmeye başlanmıştır. Gelişmiş ülkeler, geçmişte (bugün de bu tür uygulamalar devam etmekle birlikte etkisi daha azdır, örneğin ABD'nin yeşil kart uygulaması, çeşitli Avrupa ülkelerinin nitelikli işgüçlerine yönelik verdikleri çalışma ve oturma izinleri vs.), ihtiyaç duydukları işgücünü, gelişmemiş ülkelerden ikili anlaşmalar yoluyla, kendi belirledikleri kriterlere göre geçici göçmen işçiler (misafir işçiler) olarak almışlardır. Alınan bu göçmenler sosyal ağların oluşturulmasında ilk adımlardır.

Nitelikli işçi göçünü tercih eden gelişmiş ülkeler böylece herhangi bir yatırım yapmadan, hazır ihtiyacı olan niteliklere sahip işgücüne kavuşmaktadır. Bu tür bir göç zaten ülkelerin ihtiyaçları ve kriterleri içinde gerçekleşen bir yapıdadır. Göç veren ülkeler ise kapsamlı yatırımlar sonucu kazandıkları nitelikli işgücünün başka ülkelere yerleşmesini "beyin göçü" olarak nitelendirmektedirler. Fakat niteliksiz işgücünün göçünü de döviz akışını sağlayacak olmasından ve işsizliğin yarattığı baskıyı hafifleteceğinden dolayı neredeyse özendirmektedirler (Unat, 2002: 299). Benzer şekilde gelişmiş, hâkim kapitalist ülkelerin dayattığı neoliberal politikalar, yoksulluğu azaltma yerine arttıran ve yoksul sayısını her geçen gün arttıran ekonomi politikalarının uygulanması sonucunda, yoksul ülkelerden ucuz, korumasız, yasadışı çalışmaya hazır milyonların göçünü tetiklemektedir. Küresel kapitalist sistem; küreselleşme, yeniden yapılandırma ile eşitsizliği, yoksulluğu arttırmakta ve

devamında göçleri, yerleşimleri önlemeye yönelik yaptırımları norm haline getirerek tüm dünyaya kabul ettirmeye çalışmaktadır (Kümbetoğlu, 2003: 285). Güneyden Kuzeye gerçekleşen göç hareketleri genel olarak uluslararası kuzey ve güney arasındaki uçurumun bir sonucu olarak gerçekleşmektedir.

3. İnsan Kaçakçılığı

Sosyal ağları kullanarak göç hareketine katılan göçmenler hedef ülkeye geçebilmek, göç politikalarının getirdiği sınırları aşmak için göçmen/insan kaçakçıları ile irtibata geçmektedir. Yasadışı göç ile birlikte bu ağlar üzerindeki önemli düğüm noktalarını, göçmen/insan kaçakçılığı yapan şebekeler/örgütler oluşturmaktadır. Son dönemlerde yasadışı göçle birlikte insan kaçakçılığı ve insan kaçakçılığından da beslenen insan ticareti artmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM), Akdeniz'i kullanarak Avrupa'ya yapılan göçleri iki ana güzergaha ayırmış durumda; Merkez ve Doğu Akdeniz yolu olarak. Hedef ülke olarak AB üye ülkeleri iken bu ülkelere ulaşabilmek için Türkiye'nin de içlerinde olduğu çeşitli ülkeler transit ülke olarak kullanılmaktadır. Kaynak ülke veya transit ülkede yasadışı göçü gerçekleştirmek için göçmenler, çoğunlukla kaçakçılar ile bağlantılar kurmakta, göçmen kaçakçılığı yapan organizasyonlarla ilişki içerisinde yola çıkmaktadırlar. İnsan kaçakçılığı ve ticareti yapan şebekeler artan göçmen sayısı ve göçü kısıtlayan göç politikaları ile gittikçe artmaktadırlar.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölge, en çok yasadışı göçlerin yaşandığı bölgelerden biridir. Yasadışı göçmenler deniz yolunun yanı sıra karayolunu da kullanmaktadırlar. IOM (http://www.turkey.iom.int, 2018) raporunda belirttiğine göre yasadışı göçmenlerin beşte biri, Avrupa'ya ulaşmak için karayolunu kullanmaktadır. En fazla bilinen ve kullanılan karayolu ise Türkiye-Yunanistan karayolu olmaktadır. 2018 yılı başından Eylül ayına kadar 12 bin 166 kişinin bu yolla Avrupa'ya geldiği bilinmektedir.

Batı Balkan ülkelerinin alt bölgelerinde, Türkiye'nin kıyı ve batı sınırına yakın bölgelerinde belirsizlik içinde bekleyen, buralarda mahsur kalmış, AB ülkelerine ulaşma amacı ile yola çıkan binlerce göçmen bulunmaktadır. Özellikle Suriye, İran, Pakistan ve Afganistan kökenli bu göçmenlere bu bölge ev sahipliği yapmaktadır (http://rovienna.iom.int, 2018). Türkiye kıyılarından 2018 yılı içerisinde Eylül ayına kadar olan sürede Sahil Güvenlik kurumunun verilerine göre (IOM, 2018:34) tespit edilen ve hakkında işlem yapılan yasadışı göçmenlerin sayısı 16 bin 685 iken denizlerde ölen ve kayıtlara geçen yasadışı göçmen sayısı 72'dir. Göçmen kaçakçılığı işini organize eden insan kaçakçılarından ise 61 kişi yakalanmıştır. IOM (2018:45) sadece 2018 Eylül ayı içerisinde Akdeniz ve Ege Denizi göç güzergahında 241 göçmenin öldüğünü veya kayıp olduğunu bildirmektedir. En ölümcül yasadışı göç güzergahı olarak tanımlanan Akdeniz merkezli Libya-Malta ve İtalya arasındaki güzergahtır. Bu bölgede 2016 yılında 4 bin 500 göçmenin öldüğü veya kayıp olduğu bildirilmiştir (IOM, 2017:72).

Yasadışı göçle ilgili olarak göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti de bu bölgelerde yoğun olarak gündeme gelmektedir. Viyana Protokolü ile kabul edilen tanımlamaya göre göçmen kaçakçılığı yapanlar, yasal olmayan şekilde, kâr amacı ile göç etmek isteyen kişileri para karşılığında, organize oluşumlar ile başka bir ülkeye geçirme işini yapmaktadır. İnsan ticareti ise ticarete konu olan kişiler üzerinde baskı kurarak, zor ve hile ile bu kişilerin, ticaretini yapan kişi veya kişiler tarafından kullanılmasını ifade etmektedir (Akçadağ. 2012:4). Yasadışı göçe katılan göçmenlerin göçmen kaçakçılık şebekeleri tarafından çeşitli yönlerden istismar edilmeleri mümkündür. AB'ndeki kısıtlayıcı önlemlerin arttırılması insan kaçakçılığı şebekelerine olan talebi arttırmıştır (Castles, Miller, 2008:165). Ayrıca yasadışı göçmenlerin insan ticareti yapanların eline düşmeleri de gerçekleşen olaylardandır. Bunlardan kaynaklı olarak göçmenler güvensiz bir güzergâh üzerinden, istismara uğrama olasılığı yüksek olan bazı oluşumlar ile bağlantılı bir şekilde yola çıkmaktadırlar.

Kuzey ülkelerinin çoğunda uygulanan göçü kısıtlayıcı önlemlerin, gözlenebilir ve sayısı belirlenebilir bir sığınmacı akınını engellediği ama buna karşılık göçü, artık sayısının bilinmesi ve denetlenmesi çok daha zor bir gizli, düzensiz, yasadışı göçmen hareketine dönüştürdüğü bilinmektedir. Bu düzensiz hareketler giderek daha profesyonel göçmen/insan kaçakçılarınca düzenlenmekte ve örgütlenmektedir. İnsan kaçakçılığı örgütlerinin, müşterisi için bedensel güvensizlik ve parasal sömürü tehlikesi her zaman vardır. İnsan kaçakçılarına verilen cezaların arttırılması, koşulları daha da ağırlaştırmıştır. Cezanın arttırılması aynı zamanda işin değerini de yükseltmiştir. ABD ve pek çok Avrupa ülkesinde sınır kontrollerinin ve giriş prosedürlerinin arttırılması/sıkılaştırılması yasadışı göçmen kaçakçılığını daha kârlı, uluslararası bir iş haline de getirmiştir (Weiner, Münz, 1997: 28). Güvensiz bir ortamdan kurtulmak için göçmen, güvensiz bir yolculuğu ve ilişkiler ağına dahil olmayı kabul etmek zorunda kalmaktadır.

Yasadışı göç hareketi içerisinde yer alanlar için güvenilir bir ortam ve ilişkilerden bahsetmek mümkün değildir. Yasal yollardan göçü gerçekleştiremeyenler yasadışı yollardan ve çoğunlukla güvenlikten yoksun bir şekilde göç hareketine dahil olmaktadırlar. Yasadışı göç, göçmen için aynı zamanda yolda başlayan ve sonrasında da devam eden, güvenlikten yoksun olma halinin süreklilik kazanmasıdır.

4. Güvenlik ve Göç Politikaları

Güven-güvenlik iki taraflı düşünülmesi gereken bir olgudur. Öncelikle göç edenlerin, göç etme nedenleri arasında güvenli bir yaşam arayışları önemli bir yer tutmaktadır. Bu güvenli yaşam arayışları, yasadışı olarak gerçekleştiğinden hem yolculuk sırasında hem de göç etmeyi başardıklarında göç edilen ülkede karşı karşıya kaldıkları ortam, ilişkiler bakımından oldukça riskli, hayatlarını tehdit eder nitelikte olmaktadır. Sürekli bir tehdit ve risk altında güvenli bir yaşam arayışı, yasadışı göç hareketinde görülen temel bir özelliktir.

"Tehditlerin yokluğu" şeklinde de tanımlanabilecek olan güvenlik, kitlesel göç hareketlerini kendisine tehdit olarak görmektedir. Güvenlik kavramını doğrudan etkileyen en önemli parametrelerden birisi küreselleşme olmuştur. Küreselleşme ile sınırlar, hızlı bir şekilde daha fazla geçirgen olmaya başlamıştır. Sermaye, işgücü, mal, hizmet ve teknoloji hareketlerini hızlandırmış ve güvenlik algılamalarının yeniden gözden geçirilmesini sağlamıştır (Oğuzlu, 2005). Her boyutu ile küreselleşmenin gerçekleşmemiş olması aslında küreselleşme politikalarının çelişkili doğasını, Bauman'ın bahsettiği hiyerarşik bir küreselleşmenin gerçekleştiğini (Topçuoğlu, 2015: 511) politikaları ve uygulamaları göstermektedir.

"OECD ülkelerinin çoğu 1990'lı yılların başlarından itibaren daha sıkı sınır kontrolleri, vize zorunluluğu, yetersiz belgeleri olan yolcuları taşıyan hava yolu şirketleri için cezalar, kimlik kontrolleri, işyeri denetimleri, tahrif edilmiş belgelerin tespiti için yeni teknikler ve yasaları ihlal ederken yakalananlar için daha katı cezalar gibi uygulamaları içerecek şekilde yasaları ve ülkeye giriş mevzuatlarını değiştirmiştir (Castles, Miller, 2008:167)."

Küresel kapitalizm, sosyalist sistemi kendi güvenliği için tehlike olarak gördüğü zaman diliminden daha farklı ve çeşitli tehditlerle karşı karşıyadır. Küreselleşmenin etkisinin artması ile birlikte yeni ekonomik siyasi yapılanma, ulus-devletin elden geçirilmesi, yaygın yoksulluk, eşitsizlik, çevresel bozulma ve jeopolitik alandaki değişimler gibi yeni yapılanmalar, değişim ve dönüşümler, yeni sorunları beraberinde getirmiştir (Tanşu, 2003: 368). Bu değişimlerin temel gerekçesi olarak güvenlik, iç güvenlik söylemi olmakla birlikte, demografik değişimler, kültürel kimlik, çok kültürlülük, uyum, sosyal güvenlik gibi konularla da yakından ilgilidir. Göç hareketlerinden artık korkulur hâle gelinmiştir. Çünkü göç eden insanlar tehdit unsuru olarak değerlendirilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler sınır ötesi hareketliliği, uluslararası göçleri istenmeyen tehdit unsuru olarak algılamaktadır. Göç beraberinde pek çok sorunu getiren, sosyal düzenleri sarsan, sosyal kontrolleri güçleştiren bir toplumsal bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Kümbetoğlu, 2003: 278). Onun için zengin ülkeler, örneğin; mültecilik

statüsü ve sığınma hakkı vermektense talepte bulunanı bulunduğu yerde tutmayı yeğlemektedir. Kalabalık mülteci gruplarını kabul etmekte isteksiz olduklarını açıkça ortaya koymaktadırlar. Çünkü göç ve göçmen; siyasal, ekonomik ve toplumsal bir tehdit olarak algılanmaktadır. Onun için gelişmiş ülkeler, kaynak ülkede faaliyet göstererek yardım götürmek, sorunu önlemeye çalışmak, yerinde çözmek veya kendinden uzak tutmak gibi çalışmalara öncelik vermektedir (BMMYK, 1999: 48).

İngiltere Çalışma Bakanlığı'nın 1997'de başlattığı göç yönetimi uygulaması, kısa süre içerisinde göç alan kuzey ülkeleri arasında yaygınlaşmıştır. Göç yönetiminin yaygınlaşmasının nedenleri; bazı sektörler için nitelikli eleman ihtiyacı, demografik değişim, yasadışı göç ve bununla birlikte istismar edildiği düşünülen mültecilik sistemidir (Ulukan, 2015:34). Yasadışı göç hareketlerini önlemek için göç yönetimi uygulamaları içerisinde yeni güvenlik algısının bariz bir şekilde görülmektedir. Göç hareketlerini düzenlemeye ve kontrol altında tutmaya yönelik göç politikaları ve uygulamaları hızlı ve koordineli bir şekilde hayata geçirilmeye başlanmıştır. Diğer yandan insanların güvenli yer arayışına neden olan gelişmiş/kuzey ülkeleri olmaktadır. Bir anlamda uluslararası göçü yaratan nedenleri ortaya çıkaran veya üretenlerin bu ülkeler olduğu görülmektedir.

Örneğin, ABD'nin Ortadoğu, Latin Amerika gibi belli bazı bölgelerdeki iç savaşlar ve ayaklanmalarda taraf olduğu dünya kamuoyu tarafından bilinen bir gerçektir. İç savaşların, ayaklanmaların bölgesel siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklara yol açmakta aynı zamanda kitlesel göçlere de sebep olmaktadır. ABD, orta Amerika ülkeleri gibi ülkelere yönelik müdahaleciliğini "kahverengi beden" korkusu ile ifade edilen bir varsayıma dayandırmıştır. Bu varsayıma göre, ABD bu ülkelere müdahale etmez ve isyancılar iktidarı ele geçirirlerse, Küba örneğinde olduğu gibi, ABD'ne kitlesel göç hareketleri başlayacaktır. (Castles, Miller, 2008: 169).

Avrupa Komisyonu, 5 Aralık 2001'de yayınladığı belge ile 1951 Cenevre Sözleşmesinin birinci maddesi ile ülkelerin terörist olduğunda şüphe duydukları sığınmacıların taleplerini doğrudan reddedebileceğini belirtmiştir. Buna rağmen sığınmacıların mülteci statüsü alabilmesini zorlaştıran çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Köşer Akçapar, 2015: 567). AB'de bir yandan iç sınırlar kaldırılırken diğer yandan dış sınırlar daha kalın çizgilerle belirginleştirilmiştir.

Dış sınırları güçlendirmek için öncellikle yasadışı göç hareketine yönelik olarak komşu ülkelerle işbirlikleri için çeşitli anlaşmalar yapılmış (entegre sınır yönetimi gibi) bunun yanı sıra sınır güvenlik birimi de hayata geçirilmiştir. Birlik sınırlarını güçlendirirken göç hareketini yolda engellemeye yönelik olarak sınır ülkeler ile yaptığı anlaşmalar ile göçmenlerin üçüncü ülkelerde (Türkiye gibi ülkelerde) tutulması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Buna göre göçmenlerin gözetim altında tutulduğu merkezler bu üçüncü ülkelerde kurulmakta ve iltica başvuruları buradan yapılmaktadır. Başvurular sonuçlanıncaya kadar göçmenler bu merkezlerde tutulmaktadırlar (Öztürk, 2014: 109). Maddi olarak bu faaliyetlerin masrafları karşılanmasının yanı sıra üçüncü ülkelerle çeşitli pazarlıklar gerçekleştirilmektedir. Göçmenler ülkeler arasında pazarlık konusu olmaktdadır.

AB, Frontex'i (Fransızca, dış sınırlar anlamına gelen frontiéres extérieures- kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur) kurarak göçün AB sınırları dışında kalmasını hedeflemekte ve bunu fiili olarak da bu güvenlik birimi ile yerine getirmeyi hedeflemektedir (Ulukan,2015:33). Ayrıca Frontex'in yanı sıra; Dublin sistemindeki iki birim de göçmenlerle ilgilidir. Bunlardan birisi EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi -The European Asylum Support Office) ve EURODAC (Avrupa Parmak İzi -European Dactyloscopy)'dır. EASO ile ortak iltica sistemi oluştururken EURODAC ile çoklu iltica başvurularını önlemek istemektedir. Lüksemburg'da kurulan EURODAC sistemi sığınmacıların iltica taleplerini tek merkezde toplamakta ve farklı AB üyesi ülkelerden tekrar başvuru yapılmasını önlemek için kullanılmaktadır. Ayrıca geliştirilen interaktif I-Map programı da katılımcı ülkelerin ve

kuruluşların bilgi paylaşımını ve ortak politikalar geliştirmelerini hedeflemektedir (Öztürk, 2014: 109). Böylece AB sınırlarının yanı sıra transit göç yolları da gözlem altında tutulabilmektedir. Tüm bu programların, uygulamaların ve kuruluşların temel amacı göçmenler, AB sınırlarına ulaşmadan müdahalede bulunmak ve sınırdan geçenleri ise kontrol altına alabilmektir.

Tüm bunlara karşılık bunun mümkün olmadığı görülmektedir. Castle ve Miller (2008:168-169) yasadışı göçün alınan tüm önlemlere karşın önlenemeyeceği, ancak onu var eden göç veren ülkelerdeki yaşam şartlarının düzeltilmesi ile mümkün olacağı konusunda mutabakat olduğunu belirtmektedirler. AB'nin kendisine yönelen uluslararası göçü kontrol altına almaya yönelik politika ve uygulamalarının başarı şansı, bazı araştırmacıların kanaatine göre, ekonomik ve toplumsal eşitsizlik devam ettiği sürece, bulunmamaktadır.

Sonuç

Yoğunluğu ve derinliği gittikçe artan bir küreselleşme süreci insan akışkanlığını arttıracaktır. Meta, sermaye ve gelişmiş ülke/üst gelir grubuna dahil insanlar için bu küresel akışkanlığa sahip olmak doğal bir hak olarak değerlendirilmektedir. Hayatta kalma, temel insani haklara sahip olarak yaşamını devam ettirmek isteyen gelişmekte olan ülke/alt gelir grubuna dahil/yoksul insanlar için ise akışın önü kesilmeye çalışılmaktadır. Küresel akışkanlık artık durdurulabilecek noktayı geçtiği için göç hareketlerinin de durdurulması imkansızdır. "İtici" ve "çekici" nedenler ortadayken, harekete geçen kitleleri engellemek için çekici kutbun önüne duvarlar örmek, mıknatısta olduğu gibi hareketi durduramamaktadır. Duvarlar şu an yıkılmamış görünse de delikler açılmaktadır. Çünkü;

"Yatırımın ve 'know-how'ın küresel dolaşımın her halükârda insanların da hareketi anlamına gelmektedir. (…) Sınır gözetleme enstrümanı istenen herkesin geçmesine izin verecek, fakat istenmeyenlerin geçmesini durduracak denli ince ayarlanamaz (Castles, Miller, 2008:413)."

Sadece, uygulanan kısıtlayıcı, engelleyici önlemler göç olgusunu yeraltına itmektedir. Yasal dünyada karşılığını bulamadığında yasa dışında kendi karşılığını ve kurallarını oluşturmaktadır. Güvenlik gerekçesi ile göçü zorlaştıran yaptırımlar düzenlemeler göçleri önlemeye çalışırken göç etmek isteyenlerin yaşamlarını ve yaşam alanlarını güvensiz hale getirmektedir. Yola çıkıştan başlayarak göçmenler, yol boyunca, sınır dışında ve içeride güvenlikten yoksundurlar. Aslında göç politikaları ile göçmenler için güvensiz ortamları yaratan gelişmiş ülkeler, doğrudan veya dolaylı olarak, gelişmemiş ülkelerin ekonomik siyasi istikrarsızlıkları, iç veya bölgesel savaşlarda bir aktör olarak bulunmaktadırlar.

Yasadışı göç hareketini, sistem tarafından çok övülen ama hep tek taraflı işleyen küreselleşme ya da serbest piyasa kuralcılığı tarafından meşrulaştırılan "yukarıdan" küreselleşmeye karşı "aşağıdan" küreselleşmenin bir bakıma gerçekleşmesi olarak da görmek mümkündür. İnsanlara, ülkelere ve sınıflara göre değişmeyen insanca yaşanabilecek şartlar sunulması durumunda, kitlesel göç hareketleri, yasadışı göç hareketleri en alt seviyeye düşecektir.

Ayrıca yasadışı göç, tüm göç hareketlerinde olduğu gibi önemli toplumsal ve mekânsal değişimler de yaratmaktadır. Kırdan kente göç nasıl bir toplumsal ve mekânsal değişimi dayatmış yaratmışsa, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere olan kitlesel yasadışı göç de önemli değişimleri yaratma potansiyeline sahiptir. Önemli bir toplumsal ve mekânsal değişimi, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yönelen, kitlesel yasadışı göçün yaratması beklenebilir.

Kaynakça

Akkuzu, İ., 2015. "Göç ve Kapitalizm", DİSKAR-Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni, Sayı:4, ss.20-29.

Atasü-Topçuoğlu, R., 2015. "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", Küreselleşme Çağında Göç, Ed.: S.G. Ihlamur Öner, N.A. Şirin Öner, 2.Baskı, İstanbul:

İletişim Yayınları, ss.501-518.

BMMYK, 1999. Dünya Mültecilerinin Durumu 1997-1998, UNHCR, Oxford University Press.

Castles, S., Miller, M. J., 2008. Göçler Çağı, Çev.: B.U. Bal, İ. Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Danış, D., 2004. "Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye", Birikim Dergisi, Sayı:184-185, ss.216-224.

Erder, S., 2006, Refah Toplumunda Getto, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fırat, D., 2003. "Göçmenler ile İlgili Fransız Sosyolojik Düşüncesinin Çözümlenmesi", Toplumbilim Dergisi, Sayı:17, Ekim, ss. 18-24.

http://rovienna.iom.int, 2018. http://rovienna.iom.int/news/iom-marri-regional-strategic-exchange-western-balkans-focusses-coordinated-migration-response (Erişim:20.11.2018).

http://www.turkey.iom.int, 2018. http://www.turkey.iom.int/tr/news/uluslararas%C4%B1-g%C3%B6%C3%A7-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC%E2%80%99n%C3%BCn-yeni-raporu-avrupa%E2%80%99ya-gelen-d%C3%BCzensiz-g%C3%B6%C3%A7menlerin-be%C5%9Fte-birinden, (Erişim:20.11.2018).

ILO Raporu, 2005. "Küreselleşen Dünyada İşçi Göçü", (Çev.: Nuray Sancar), TES-İŞ Dergisi

IOM, 2017. World Migration Report 2018, Geneva: International Organization for Migration.

İçduygu, A., Aksel, D.B., 2012. Türkiye'de Düzensiz Göç, Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

Kaya, A., 2005. Birarada Yaşamak, Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları:Birarada Yaşamanın Siyaseti, İstanbul:TESEV Yay.

Köşer Akçapar, Ş., 2015. "Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu", Küreselleşme Çağında Göç, Ed.:S.G.Ihlamur Öner, N.A. Şirin Öner, 2.Baskı, İstanbul:İletişim Yayınları, ss.563-575.

Kümbetoğlu, B., 2003. "Küresel Gidişat Değişen Göçmenler ve Göçmenlik", Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar, Der: A. Kaya, G. G. Özdoğan, İstanbul: Bağlam Yay., ss.271-297.

Monkachi, N, "Sınırdaki İki Örnekten Hareketle Göç(ler) Sosyolojisini Yeniden Düşünmek", Çev.:E. Kabakçı,Toplumbilim Dergisi, Sayı:17, Ekim, ss. 61-69.

Munck, R., 2003, Emeğin Yeni Dünyası, Çev.: M. Tekçe, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Oğuzlu, T., T.Y. "Küreselleşme Bağlamında Değişen Güvenlik ve Tehditler" (Erişim; 27.11. 2006.) http://www.liberal-dt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=451

Öztürk, Ö.G., 2014. "İspanya Göç Politikaları ve Göçmen Hayatlar:İspanya Örneği Türkiye İçin Bir Model Olabilir mi?", Nüfus Bilim Dergisi, Sayı:36, ss.103-135.

Sert, D.Ş., 2015. "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", Küreselleşme Çağında Göç, Ed.:S.G.Ihlamur Öner, N.A. Şirin Öner, 2.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.29-48.

Sunata, U., 2015. "Diasporik Kimliğiniz, Lütfen!:ABD'deki Çin Diasporası", Küreselleşme Çağında Göç, Ed.:S.G.Ihlamur Oner, N.A. Şirin Öner, 2.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.459-482.

Tanşu, O., 2003. "Bilişim Çağında Güvenlik Kavramının Yeniden Tanımlanması", Sınır Tanımayan Sorunlar, Der.: A. Kaya, G.G Özdoğan, İstanbul: Bağlam Yay.ss.361-382.

Toksöz, G., 2006, Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uehling, G., 2004. "Irregular and Illegal Migration Through Ukraine", İnternational Migration, Vol.42, ss.77-109.

Ulukan, N.C., 2015. "Kapitalizmin Denizinde Boğulanlar: Göçmenler ve Göç Politikaları", DİSKAR-Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni, Sayı:4, ss.34-39.

Abadan Unat, N., 2002. Bitmeyen Göç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 30.

Weiner,M., Münz, R., 1997. "Migrants, Refugees and Foreign Policy: Prevention and Intervention Strategies", Third World Quarterly, March, Vol.18 Issue 1, ss.25-51. http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=24&hid=101&sid=f86540a2-4491-4f60-b336-fab6fcb669c8%40sessionmgr108 (Erişim,03.01.2008)

Yoksulluk ve Sosyal Transferler Kapsamında Göç Dinamikleri

M. Kenan TERZİOĞLU[*]

Gökçe AKGÜN[**]

Hüma KANDEMİR[***]

Özet

Bireylerin veya toplulukların yerleşim yerlerindeki değişim olarak tanımlanan göç olgusu, dış etkilere açık ekonomilerde kırılganlığın artmasına ve serbest piyasa ekonomisi, sanayileşme ve küreselleşme ile birlikte toplumun, özellikle yoksul kesim, üzerinde farklı etkilere neden olduğundan ekonomi politikalarında önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu yönetimlerinin yoksullukla mücadelede kullandığı politikalardan olan sosyal yardımların ise maliyet artışları ve ortaya çıkan kapsam değişiklikleri neticesinde sürdürülebilirliği etkilenmektedir. Bu çalışmada, seçilmiş OECD ülkeleri için yoksulluk, sosyal yardımlar ve göç arasındaki ilişkinin dinamik panel veri analizi kullanılarak ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, sosyal yardımlar, yoksulluk, dinamik panel veri analizi*

The Dynamics of Migration within Poverty and Social Transfers

Abstract

Migration phenomenon, defined as change in the settlements of individuals or communities, is an important concept in economic policies because it increases vulnerability in open economies to external influences and causes different effects on community segments, especially in the poor, with free market economy, industrialization and globalization. The sustainability of the social supports, which is one of the policies used by public administrations in the fight against poverty, is affected as a result of cost increases and scope changes. In this study, it is aimed to reveal the relationship among poverty, social supports and migration by using dynamic panel data analysis for selected OECD countries.

Keywords: *Migration, social supports, poverty, dynamic panel data analysis*

[*] Doç. Dr. Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, kenanterzioglu@trakya.edu.tr

[**] Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Ekonometri Bölümü, gkcakgn@gmail.com

[***] Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Ekonometri Bölümü, humakandemir@gmail.com

1.GİRİŞ

Dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı topluluklar tarafından hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere yapılan coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan göç süreci ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştirebildiğinden, yol açtığı sonuçlar kapsamında göç veren ve göç alan merkezleri/ülkeleri etkisi altına almaktadır. Göç, çeşitli merkezlerden ülke sınırları içinde yapılan yer değiştirme eylemi olarak tanımlanan iç göç ve ülke sınırlarını aşarak farklı ülkelere yapılan yer değiştirme eylemi olarak tanımlanan dış göç olmak üzere iki kısımda incelenebilmektedir. Birden çok faktörle ortaya çıkabilen, süreç içinde niteliği değişebilen, etkilediği/etkilendiği yapı ve aktörleri itibariyle her zaman farklılığını koruyan göç olgusu, nüfus ve coğrafi temelli bir hareketlilik olarak tanımlansa bile sınıfsal, etnik, ırksal, dinsel ve toplumsal cinsiyet temelli bir içeriğe sahiptir. Küreselleşmeyle birlikte politik, sosyal ve ekonomik yapıda meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin etkileşimlerinin hızlanması, göç hareketliliği üzerinde etkili olmaktadır.

Küreselleşme sermaye hareketlerinin/işgücünün serbestleşmesini ve çok uluslu şirketlerin artmasını sağladığından göç kararının alınmasında, göç edilecek yerin seçiminde ve göç edilen yerdeki yaşama koşullarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Sosyal sistemin bozulan dengelerinin bir ölçüde sağlamasında kullanılabilen bir mekanizma olarak göç, işgücünün, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağılımını sağlayan bir uyum hareketi olarak da kabul edilebilmektedir. Geleneksel ekonomik yapılara sahip olan ülkeler, piyasa ekonomisinin getirdiği yükü taşıyamamakta, başta istihdam olmak üzere çeşitli alanlardaki açılımları gerçekleştirememekte ve sık sık tekrarlanan ekonomik krizler ile karşılaşmaktadırlar. Görece kalifiye emek gücünün göç faaliyetinde bulunması, göç veren ülkede kalifiye beşeri sermayenin azalmasıyla verimlilik düşüşlerine yol açmakta ve ekonomik büyüme/kalkınma sekteye uğrayabilmektedir. Diğer taraftan, kalifiye olmayan emek gücünün göç faaliyetinde bulunması ise göç veren ülkede emeğin marjinal ürününü arttırarak ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki de bulunabilmektedir. Göç alan ülkelerde ise süreç tersine işlemekte ve doğal işsizlik düzeyi üzerinde bir göç akımı ülkedeki işsizlik oranlarını aşırı bir şekilde yükseltmektedir.

Emek gücünü kullanabilme potansiyelinden yoksun olanlar ve emek gücünü kullanabilme potansiyeline sahip olanlar olmak üzere yoksul olma durumu iki kategori altında ele alınabilmektedir. Bireyin ya da hanenin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelir ve tüketimden mahrum kalması olarak tanımlanan mutlak yoksulluk, asgari geçim ihtiyaçları üzerinden bir değerlendirme yapmakta ve yoksulluğu maddi yoksunlukla sınırlandırmaktadır. Temel fiziksel ihtiyaçlar yanında toplumsal ihtiyaçlar ve toplumun ortalama yaşam standardı ise göreli yoksulluk tanımında öne çıkmaktadır (Haralambos ve Holborn,1995). Wade (2004), küreselleşmenin yoksulluğu azalttığını vurgulamaktadır. Ravallion (2006), ticari serbestleşmenin yoksulluk üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Nissanke ve Thorbecke (2006), küreselleşme ve yoksulluk ilişkisinin ülkelerin politik, ekonomik ve kültürel yapıya göre değiştiğini ve çoğunlukla doğrusal bir ilişkiden çok doğrusal olmayan bir nitelik taşıdığını ifade etmektedir.

Ekonominin örgütlü kesiminde düzenli gelir getiren işlerde çalışabilme olanakları azaldığında göç edenler düzensiz, geçici ve düşük gelirli işlerde çalışmakta ya da işsiz kalarak yoksullaşmaktadır (İçduygu, 2001). Ekonomik kaynakların insanlar arasında dengeli adil bir

şekilde dağıtılmaması sonucu ortaya çıkan gelir düzeyi farklılığı, yoksulluğun önemli nedenlerinden sayılmaktadır.

Gelirdeki azalma ve iş olanaklarının yetersizliğinin yoksullaşmaya neden olarak göç hareketliliğini beraberinde getirdiğini savunan yoksulluk faktörünün göç maliyetlerini karşılamasında yetersiz kalmasını sağladığından göç hareketliliği üzerinde azaltıcı etkisi olduğunu savunan iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Üretim faktörlerinin ve ekonomik mekanizmalarının değişmesi ve çeşitlenmesiyle yoksulluk hem ekonomik hem mekansal olarak toplumları ayrıştıran önemli bir olgudur. Küreselleşme ile birlikte ekonomilerini uluslararası piyasalara entegre etmiş ülkelerin büyüme hedeflerine daha hızlı yaklaşması yoksulluğun azaltılmasında bir etken olmaktadır. Küreselleşme, özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya çalışılan ekonomik politikalardaki başarısız deneyimler, toplumsal katmanlar arasındaki derinliği arttırarak yoksullaşmaya katkı sağlayabilmektedir. Milanoseviç (2002), küreselleşmenin kişi başına düşen gelir miktarını ve gelir dağılımında eşitsizliği attırdığını vurgulamaktadır. Watkins (2002), ekonomik küreselleşme ile gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisinin sistematik bir azalma şeklinde olduğunu göstermektedir. Kalwij-Verschoor (2005), küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerine etkisini bölgesel olarak incelemektedir. Neutel ve Heshmati (2006), küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azalttığını göstermektedir. Maertens vd. (2009), küreselleşmenin yoksulluğun azaltılmasında ve gelir düzeyinin artmasında etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Küreselleşme ve göç hareketliliği ile farklı bir boyut kazanan yoksulluk yeni ve sürdürülebilir sosyal politikaların oluşturulmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir. Sosyal, siyasal ve ekonomik değişimleri de beraberinde getirdiğinden hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke politikalarında, yoksullukla mücadele öne çıkmaktadır. Sosyal politikanın şekillenmesinde ve yoksulluğun giderilmesinde sosyal yardımlar önemli yer tutmaktadır. Devletin yoksulluk olgusunu hafifletmek, geciktirmek ve gidermek için geliştirdiği destek mekanizmalarından olan ve genellikle vergiler ile finanse edilen sosyal yardımlar bireylerin bağımlı olmasından ziyade yeniden güçlenebilmesi amaçlandığından belirli içeriğe/türe göre sağlamakta ve belirli süre kapsamında verilen hizmet sunumlarında önce mutlak yoksulluk sonrasında göreli yoksulluk yer almaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre yardımlar bireyi güçlendirici ya da bağımlı kılıcı özellik taşımaktadır. İnsani kalkınma kavramı, insanların temel ihtiyaçlarının rahat karşılanması, sağlıklı bir ortamda yaşamlarını sürdürmesini ve eğitim sayesinde gelişimlerinin sağlanmasını içermektedir. İnsani kalkınma süreci hem insanların potansiyellerinin en iyi şekilde geliştirilmesi hem de sağlanan kapasitenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da en iyi şekilde kullanılmasını sağlamaya yönelik bir süreçtir. İstihdam artışlarının göç hızının altında kalması yoksulluğu etkilemektedir. Ülkeler arası refah analizlerini doğru yansıtma da ekonomik ölçütler kadar sosyal refah göstergelerinin de payı büyüktür. Ülkelerin başarılı bir kalkınma politikası izlemesi için ekonomik büyüme ile toplumların yaşam standartlarını yükseltmeyi hedefleyen insani gelişme arasındaki ilişkinin iyi kurulması gerekmektedir. Gelişmişlik düzeyinin ölçütü olarak milli gelir artışının yanı sıra insani kalkınma kavramı ön plana çıkmaktadır. Ülkelerarası sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak için insani gelişme endeksi kullanılmaktadır.

Yaş, iş veya statüye bakılmaksızın belirli bir gelir düzeyinin altında bir cinsiyete sahip olan herkese verilen genel yardımlar; belli bir gelirin altındaki özel gruba verilen kategorik yardımlar; konut, istihdam eğitimi veya okul öğle yemeği gibi parasal olmayan veya koşullu

yardımlar olan şartlı veya parasal olmayan yardımlar olmak üzere genel olarak üç çeşit sosyal yardım bulunmaktadır. İşgücü piyasasının dışında olan ve mal varlığına sahip olmayan nüfusu kapsayan sosyal yardımlarda, çalışanların yeterli gelir elde ettikleri varsayılmakta ve çalışan yoksullar dışlanmaktadır.

2.Dinamik Panel Veri Analizi

Dinamik panel veri modelleri bireysel dinamiklerin modellenmesine imkan vermektedir.. Bugünkü davranışları geçmişteki davranışlardan değişkenlerin etkilendiğinden geçmişe ait dinamik modelleyerek parametre tahminlerinin yapılması iktisadi ilişkilerin tespitinde ön plana çıkmaktadır.

$$y_{it} = \delta y_{i,t-1} + \beta x'_{it} + \upsilon_{it}$$

$\upsilon_{it} = \mu_{i+}\mu_{it}$ olmak üzere bir gecikmeli otoregresif panel veri modeli (değerinin bağımsız değişken olarak yer aldığı modeller) şeklinde gösterilmektedir (Tatoğlu, 2012). Dinamik modellerde gecikmeli değerleri olarak bağımlı değişkenin gecikmeli değişkeni bağımsız değişken olarak yer alabileceği gibi, bağımsız değişken veya değişkenlerin gecikmeli değerleri de bağımsız değişken olarak yer alabilmektedir (Güriş ve Çağlayan, 2010). Dinamik modeller sabit veya tesadüfi etkili modelleri olarak ele alınsa bile, gecikmeli bağımlı değişken hata terimi ile ilişkili olduğundan hata teriminin serisel olarak korelasyonlu olma problemi ortaya çıkmakta ve tutarsız parametre tahminleri elde edilmektedir. Anderson ve Hasionun 1981-1982 tarihli çalışmalarından yola çıkılarak dinamik panel veri modellemesinde öncelikle dinamik panel veri modelinin birinci farkları alınmakta daha sonra $y_{i,t-2}$ ya da $\Delta y_{i,t-2} = (y_{i,t-2} - y_{i,t-3})$ değişkenleri hata terimleri ile korelasyonlu olan $\Delta y_{i,t-1} = (y_{i,t-1} - y_{i,t-2})$ bağımsız değişkeni yerine araç değişken olarak kullanılmaktadır (Tatoğlu, 2012).

Dinamik modellerde bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ile hata teriminin ilişkili olması, En Küçük Kareler (EKK) tahmincilerinin sapmalı ve tutarsız sonuçlar vermesine neden olduğundan dinamik panel tahminlerinde Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yöntemi kullanılmaktadır. GMM yöntemine dayanan tahmin ediciler arasında ise Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen fark GMM olarak bilinen yaklaşım, spesifik etki bileşenlerini gidermek için modeli değişkenlerin birinci farkları çerçevesinde ele almakta ve bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerini araç değişken olarak kullanmaktadır (Dökmen, 2012). Farkı alınmış dinamik panel model araç değişken vasıtasıyla dönüştürüldükten sonra ve bu dönüştürülen model genelleştirilmiş en küçük kareler tahmincisi kullanılarak tahmin işlemi gerçekleşmektedir (Tatoğlu, 2012).

Arellano ve Bover (1995) ve Blundell ve Bond'un (1998) öne sürdükleri ilave varsayımlarla geliştirilmiş bir dinamik panel veri tahmin yöntemi olan Arellano-Bover Blundell-Bond tahmincisi (Sistem GMM) Arellano-Bond tahmincisinin genişletilmiş halidir. Bu yöntemde zayıflıkların ortadan kaldırılması için, genişletilmiş fark alma işlemi yerine ortogonal sapmaların dönüştürülmesi yoluna gidilerek örneklem hacmi korunmakta, daha fazla araç değişken kullanılabilmekte ve modelin etkinliği yükselmektedir (Tunay, 2014). GMM-Sistem Tahmincisi, birinci fark denklemlerde bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin araç değişken olarak kullanılmasına izin verdiği gibi düzey denklemlerde bağımlı değişkenin gecikmeli farklarının da araç değişken olarak kullanılmasına izin vermektedir (Arı ve Özcan, 2012). Açıklayıcı değişkenlerin birlikte bağımlı değişkenleri açıklamakta anlamlı olup olmadığını gösteren Wald testi, GMM tahmininde kullanılan araç değişkenlerin tam ve

doğru kullanılıp kullanılmadığını gösteren Sargan testi ve modelde otokorelasyon olup olmadığının tespiti için kullanılan Arellano ve Bond otokorelasyon testleri kullanılmaktadır. GMM model tahmininin doğru olup olmadığı ve katsayıların bireysel anlamlılıklarını test etmek için klasik F testinden farklı olarak Wald testi yapılmaktadır (İskenderoğlu, 2012). Eğim parametresinin standart hataya oranlanması ile bulunan Wald istatistiği sonucu tablo değerinden büyükse katsayıların sıfıra eşit olduğu sıfır hipotezi reddedilerek eğim parametresinin istatistiki olarak anlamlı olduğu kabul edilmektedir. Arellano ve Bond GMM'de kullanılan araç değişkenlerin geçerli olup olmadığını yani aşırı tanımlama kısıtlamalarının geçerli olup olmadığını test etmek için Sargan testi kullanılmaktadır. GMM tahmin yöntemini de kullanılan araç değişkenlerin kesin dışsal olması varsayımıdır. Bu varsayımın sağlanması halinde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu kabul edilmektedir. Sıfır hipotezinin reddedilmesi durumunda araç değişken sayısı değiştirilmelidir. Tahminler gerçekleştikten sonra GMM tahmincisinin tutarlılığının dayandığı varsayımların test edilmesi gerekmektedir. Genelleştirilmiş momentler tahmincisinin etkin olabilmesi için ikinci dereceden korelasyonun olmaması önemlidir. Bu amaçla Arellano ve Bond GMM dinamik panel veri modellerinde oto korelasyonu sınanması gecikmektedir (Tatoğlu, 2012).

Birinci fark denkleminin hataları arasında ikinci dereceden sıra korelasyonu olmaması varsayımı altında birinci fark denkleminden elde edilen hataların ikinci dereceden sıra korelasyonu $\mathrm{E}\Delta\mu_{i,t} - \mathrm{E}\Delta\mu_{i,t-2} = 0$ için elde edilecek test istatistiği m_2 istatistiği $m_2 = \frac{\Delta\hat{u}'_{-2}\,\Delta\hat{u}^*}{\sqrt{\hat{u}}}$ şeklinde hesaplanmaktadır. Burada $\Delta\hat{u}^*$vektörü fark denkleminden elde edilen hataların tahminini göstermekte ve $\Delta\hat{u}'_{-2}$ ile aynı boyutta olacak şekilde kırpılmaktadır. Dolayısıyla GMM tahmincisinin etkinliği kullanılacak araç değişken matrisine ve ağırlık matrisine bağlı olduğundan m_2 hipotez testinin asimptotik gücü kullanılan tahmincilerin etkinliğine dayanmaktadır.

3.Göç, Yoksulluk ve Sosyal Yardımların Etkileşimi

Avustralya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, İspanya, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan olmak üzere seçilmiş 13 OECD ülkeye ait 2004-2015 dönemlerini kapsayan yıllık veriler kullanılarak yoksulluk ve sosyal yardımların göç üzerindeki etkisi dinamik panel veri analizi kullanılarak araştırılmaktadır. Çalışma kapsamında, veri seti OECD, Eurostat ve Dünya Bankası'ndan elde edilmiştir. Göç değişkeni olarak belirli bir alanın aldığı göç ile verdiği göç arasındaki fark, yoksulluk değişkeni olarak ülkelerin yıllık yoksulluk rakamlarının ülkelerin toplam nüfuslarının oranı ve sosyal yardım harcamaları değişkeni olarak, yıllık sosyal yardım harcama rakamlarının ülkelerin toplam nüfuslarına oranı ifade edilmektedir. Etkileşimin daha iyi anlaşılması için göç, yoksulluk ve sosyal yardım verileriyle ilişkili olan, insani gelişmişlik endeksi, küreselleşme, gelir eşitsizliği, büyüme değişkenleri de model yapısına dahil edilmiştir. İlgili değişkenlerin logaritmik birinci sıra farkları alınarak 100 ile çarpılması sonucunda yüzde değişimler elde edilmiştir.

Durağan olmayan seriler arasında ekonometrik analizler yapıldığında sahte regresyon ile karşılaşıldığından zaman serilerinin istatistiksel analizine başlatmadan önce, serinin zaman içinde durağan olup olmadığı incelenmektedir. Panel birim kök testleri birinci kuşak ve ikinci kuşak testler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Birinci kuşak testler, birimler arasında korelasyon olmadığını varsayarken, ikinci kuşak testler birimlere ait seriler arasında korelasyon olduğunu varsaymaktadır. Birinci kuşak panel birim kök testlerinde, genelleştirilmiş Dickey Fuller'a

(ADF) benzeyen dinamik sabit etkiler modelinden faydalanılmaktadır. Birinci kuşak panel birim kök testleri ise kendi arasında birinci grup ve ikinci grup olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birinci grup testlerdeki kısıtlama, tüm birimlere ait serilerin ortak bir otokorelasyon katsayısının sahip olunmasıdır. İkinci grup testlerde bu varsayım esnekleştirilmekte ve ortak bir otokorelasyon katsayısı yerine her bir birimi kendi otokorelasyon katsayısına sahip olmaktadır. Birimler arası korelasyonu dikkate alan ikinci kuşak Panel Birim Kök testleri ise kendi aralarında birimler arası korelasyonu düşük boyutlu bir faktör modeli şeklinde modelleyen ve kalıntıların kovaryans matrisine çok az sayıdan ya da hiç kısıtlama konulmayan testler olarak ikiye ayrılmaktadır. Model yapısında kullanılan göç (G), yoksulluk (Y), sosyal transferler (SH), insani gelişmşlik endeksi (İG), küreselleşme (K), gelir eşitsizliği (GINI) değişkenlerine ait birim kök test sonuçları Tablo 1'de gösterilmektedir.

	G	**Y**	**SH**	**İG**
	I(0)	I(0)	I(0)	I(0)
Levin, Lin ve Chu	-0,005*	-6,6676*	-8,268*	-10,7151*
Harris ve Tzavalis	-12,0201*	-0,1707	-9,1005*	-10,0516*
Breitung	-0,9627	1,977	-6,843*	-3,1951*
Hadri	2,3591*	16,3594*	-1,1141	2,5219*
Im,Pesaran ve Shin	-0,005*	-3,0246*	-4,9702*	-6,7871*
Fisher Phillips ve Perron				
Inverse χ^2	343,4135*	21,0869	68,9699*	172,6144*
Inverse normal	-13,8634*	1,3451	-4,9085*	-8,6996*
Inverse logit	-28,6468*	1,196	-5,0028*	-13,0815*
Modified inv. χ^2	-44,0173*	-0,6813	5,9589*	20,3318*
Fisher ADF				
Inverse χ^2	21,0132	145,798*	28,875	43,9391*
Inverse normal	2,8125	-2,4675*	-0,5978	-1,0769
Inverse logit	3,0506	-7,7482*	-0,6616	-1,365
Modified inv. χ^2	-0,6915	16,6117*	0,3987**	2,4877*

	K	**B**	**Gini**
	I(0)	I(0)	I(0)
Levin, Lin ve Chu	-7,1852*	-6,6128*	-13,09*
Harris ve Tzavalis	-4,0258*	-6,884*	-14,1429*
Breitung	-1,5283	-4,3952*	-5,3136*
Hadri	8,462*	1,4939	-0,6657
Im,Pesaran ve Shin	-3,3866*	-3,8652*	-9,9766*
Fisher Phillips ve Perron			
Inverse χ^2	80,1558*	58,248*	235,8952*
Inverse normal	-2,4184*	-4,092*	-11,8329*

Inverse logit	-4,4577*	-4,039*	-18,099*
Modified inv. χ^2	7,5101*	4,472*	29,1072*
Fisher ADF			
Inverse χ^2	36,2274	39,0915*	53,8729*
Inverse normal	-0,1326	-2,3556*	-1,5944
Inverse logit	-0,5233	-2,2633*	-2,4286*
Modified inv. χ^2	1,4183	1,8155*	3,8653*

Tablo:1. Birim Kök Test Sonuçları (* 5% ve **%10 anlamlılık düzeyi)

Tablo 1. incelendiğinde birinci kuşak birinci grup testlerinden Levin, Lin ve Chu birim kök testinde göç, yoksulluk, sosyal yardımlar, insani gelişme endeksi, küreselleşme endeksi, büyüme ve gini değişkenlerinin %5 anlamlılık düzeyine göre birim köke sahip olmadığı yani durağan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Harris ve Tzavalis birim kök testi %5 anlamlılık düzeyine göre; göç, sosyal yardımlar, insani gelişme endeksi, küreselleşme endeksi, büyüme ve gini değişkenleri durağan olmaktadır. Breitung birim kök testi %5 anlamlılık düzeyinde sosyal yardımlar, insani gelişme endeksi, büyüme ve gini değişkenleri durağan sonucuna ulaşılmaktayken, Hadri kök testinde %5 anlamlılık düzeyine göre göç, yoksulluk, insani gelişme endeksi ve küreselleşme endeksi değişkenleri durağan olarak hesaplanmaktadır. Birinci kuşak ikinci grup testlerinden Im-Pesaran-Shin birim kök testi %5 anlamlılık düzeyine göre, yoksulluk, sosyal yardımlar, insani gelişme endeksi, küreselleşme endeksi büyüme ve gini değişkenlerinin durağan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Fisher Perron testine göre göç, sosyal yardımlar, insani gelişme endeksi, küreselleşme endeksi büyüme ve gini değişkenleri durağan olduğu bulunmaktayken, Fisher D-Fuller testine göre insan gelişme endeksi ve gini değişkenlerinin durağan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında, yoksulluk ve sosyal yardımların göç üzerindeki dinamik etkisinin ortaya çıkartılması için

$$G_{it} = \beta_1 G_{it-1} + \beta_2 Y_{it} + +\beta_3 Y_{it-1} + \beta_4 Y_{it-2} + \beta_5 SH_{it} + \beta_6 SH_{it-1} + \beta_6 \dot{I}G_{it} + \beta_7 \dot{I}G_{it-1} + \beta_8 B_{it} + \beta_9 B_{it-1} + \beta_{10} GINI_{it} + \beta_{11} GINI_{it-1} + \beta_{12} K_{it} + e_{it}$$

model yapısı kurularak Arellano-Bover (1991) tarafından geliştirilen GMM yöntemini ve Arellano-Bover (1995) ve Blundell-Bond (1998) yönteminde geliştirilen Arellano-Bover/ Blundell-Bond Sistem-GMM yöntemi kullanılmaktadır. Panel veri regresyon modelleri, birimler arasında kesitsel bağımsızlık olduğu varsayımına dayanmakla birlikte kesitsel birimler arasında bağımlılık bulunmaktadır. Tahmin edilen standart hatalarda tutarlı fakat etkisiz tahminler ve yanlılık sağlanabildiğinden tahminler dirençli standart hatalarda ele alınmıştır.

Değişkenler	Katsayı	Sdt. Sapma	P > |z|	Değişkenler	Katsayı	Standart Sapma	P > |z|
G(-1)	-0.219884	0.08728	0.012	İG (-1)	-0.13683	0.44203	0.076
Y	-1.613233	0.09029	0.263	B	-1.252176	0.21103	0.008
Y(1)	0.26901	0.09212	0.064	B(-1)	1.814134	0.09978	0.108
Y(2)	0.90739	0.02125	0.012	GINI	1.838225	0.03665	0.079
SH	1.050694	0.22277	0.39	GINI(1)	0.099863	0.0306	0.008
SH(1)	-0.229995	0.21787	0.067	K	0.1303137	0.17528	0.057

İG	-0.93125	0.07439	0.047	Arellano-Bond test			
Wald χ^2Testi: 21.70*		Sarganχ^2Testi: 130.78		I.Sıra	-5.70*	II.Sıra	0.32

Tablo:2. Arello and Bond Tahmin Sonuçları (* 5%, ** 10% anlamlılık düzeyi)

Arello-Bover/Blundell-Bond sistem tahmin sonuçlarına göre göç yapısına uygun olan faktörleri göstermektedir. Tablo 2. incelendiğinde göç olgusunun bir dönem önceki etkisi önemli bulunmaktadır. Yoksulluğun iki dönem önceki etkisinin göçe etkisi pozitif ve anlamlı olduğu bulunmaktadır. Sosyal yardımların iki dönem önceki etkisinin göç olgusuna etkisi negatif ve anlamsız olduğu bulunmaktadır. İnsani gelişme endeksi, göç olgusuna etkisi negatif ve anlamlı olduğu bulunmaktadır. Büyüme, göç olgusuna etkisi negatif ve anlamlı olduğu bulunmaktadır. Gelir eşitsizliği, iki dönem önceki etkisinin göç olgusuna etkisi pozitif ve anlamlı olduğu bulunmaktadır.

		GMM		**GMM (Rob. Std. Err.)**	
Değişkenler	**Katsayı**	**Standart Sapma**	**P > |z|**	**Standart Sapma**	**P > |z|**
G(-1)	-0.0579592	0.1119261	0.005	. 067316	0.003
Y	0.427339	18.19214	0.043	15.89222	0.026
Y(1)	1.62347	27.13672	0.004	16.05702	0.009
Y(2)	0.32321	18.02708	0.034	24.45777	0.107
SH	-0.9371643	1.296428	0.07	1.1068	0.027
SH(1)	-1.115711	1.809248	0.037	2.314036	0.03
İG	-0.249098	11.21857	0.11	10.88483	0.195
İG (-1)	-0.818179	17.03461	0.039	12.24913	0.098
B	-1.07154	2.362478	0.021	2.096419	0.023
B(-1)	-0.0234704	3.195954	0.054	2.688313	0.093
GINI	0.3791405	1.515152	0.01	1.903842	0.082
GINI(1)	1.726522	2.052318	0.001	2.152735	0.023
K	0.0016894	0.1046497	0.087	0.1251922	0.109
Wald		71.08*		13.76*	
Arellano-Bond test		**I.Sıra**	-5.20*	-2.21**	
Sargan		187.73**		187.73**	
Hansen					
		Difference-in-Sargan		Difference-in-Hansen	
GMM instruments for levels	Excluding Group		43.67**	0	
	Difference		0.06	0	
iv(Y SH IG B Y K GINI K)	Excluding Group		75.87**	0	
	Difference		10.86	0	

Tablo:3. Arello and Bover/Blundell and Bond Tahmin Sonuçları * 5%, ** 10% anlamlılık düzeyi

Tablo 3. incelendiği zaman Arellano-Bond test otokorelasyonu test etmek için bakılmaktadır. Otokorelasyon sorununa ulaşılamamaktadır. Sargan testi araç geçerliliği için yapılmaktadır, aynı zamanda da dirençli Hansen testi de araç geçerliliği için yapılmaktadır. Bu test sonuçlarına göre aşırı tanımlama kısıtlamaları geçerli olmaktadır. Modelde kullanılan araç değişkenler regresyon modellemesi için geçerli olmaktadır. Yoksulluk oranında meydana gelen artış göçü arttırmaktadır. Sosyal transferlerde meydana gelen artış ise yapılan göçü azaltmaktadır. İnsani gelişmişlik endeksinin artması göçü azaltmaktadır. OECD ülkelerindeki

ekonomik büyümede meydana gelen artış göçü azaltmaktadır. Gelir eşitsizliğindeki artışın yaşanması göçü arttırmaktadır. Küreselleşme ise göç üzerinde anlamlı etkiye sahip olmaktadır.

4.SONUÇ

Günümüzde gelir eşitsizliği ve istihdam sorunundan dolayı yoksulluk seviyelerinde meydana gelen artışlar beraberinde birçok toplumsal sorunla birlikte göç hareketliliği üzerinde de etkili olmaktadır. Yoksullukla mücadele de birincil olarak sosyal yardımlar öne çıkmakla birlikte sosyal yardımları yoksulluğu önlemede yeterli etkiye sahip olmadığı ve işgücü piyasasının dışına çıkaran bir dinamik haline geldiği söylenebilmektedir. Ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkinin boyutu ülkelerin aldığı/verdiği göç miktarına ve niteliğine bağlıdır. Nitelikli sermaye göçü ülkelerin ekonomik büyümesinde artış yaratırken, nüfus artışın düşük olduğu gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen kalifiye olmayan beşeri sermaye akımların da bu ülkelerin ekonomik büyümesini olumlu yönde etkilemektedir.

Temel ihtiyaçların rahat karşılandığını, sağlıklı bir ortamda yaşam sürdürüldüğünü ve gelişim için yeterli eğitim olanaklarından faydalanıldığını gösteren insani gelişme endeksindeki artış, istihdam ve kalkınma değişkenlerini olumlu yönde etkilediğinden göç üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda insani gelişmişlik endeksi arttıkça göç hareketliliğinde azalma gözlemlenmektedir. Gelir dağılımı bir ülkede yaratılan mal ve hizmetlere dair toplam gelirin ve elde edilen refah artışının o ülkede yaşayan bireyler ve toplumsal sınıflar tarafından bölüşülmesini ifade etmektedir. Bu göstergenin eşitsiz olması durumunda gelir dağılımından daha az pay alan kesim nüfus içinde ağırlıklı hale gelmekteyken ekonomik ve sosyal anlamda adaletsizlik olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu durum gelir eşitsizliğine neden olmakla birlikte, ülkelerin gelişmesini olumsuz etkilenmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı ülkelerde, yoksulluk süreci başlamakta ve ekonomik büyüme yavaşlamaktadır. Ekonomik büyümenin yavaşlaması ise, yoksulluğu ve gelir dağılımı eşitsizliklerini daha da arttırmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğindeki azalma ise ülkelerin gelişmesini ve sağlıklı yaşam koşullarını olumlu yönde etkilemekte ve göç hareketliliğini azaltmaktadır. Bu nedenle gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelere göçler artmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasında doğru orantılı bir ilişki olup, ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında ters orantılı bir ilişki söz konusudur. Yardımlar kapsamında tanımlanan sosyal politikalar yoksulluk olgusunu ortadan kaldırmakta tek başına etkin bir çözüm sunamadığından kurumsal yapılanma süreçlerinin oluşturulması ve sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektörün aktif bir şekilde beraber çalışmalarıyla göç sorunsalının dönemsel çözümler yerine etkili ve uzun vadeli çözümlere ulaşması için merkezlerin kurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arı,A.,Özcan, B.(2011). "İşçi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi". Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 38, Haziran-Aralık 2011, 101-117.

Blundell, R. and Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. *Journal of Econometrics*, 87, 115-143.

Breusch, T. S., Mizon, G. E. and Scmidt, P. (1989). Efficient estimation using panel data. *Econometrica*, 57*(3)*, 695-700.

Cameron, A. C. and Trivedi P. K. (2005). *Microeconometrics, methods and applications*, New York: Cambridge University Press.

Collier, P. ve D. Dollar (2001), "Can The World Cut Poverty in Half? How Policy Reform And Effective Aid Can Meet International Development Goals", World Development Vol: 29, pp. 1787-1802.

Dollar, D. ve A.Kraay (2001), "Growth is Good for the Poor". WB Policy Research Working Paper. http://elibrary.worldbank.org/content/workingpaper/10.1596/1813-9450-2587(Erişim:07.07.2013).

Dollar, D. ve A.Kraay (2004), Trade, Growth and Poverty, The Economic Journal, Vol: 114 No., 493 pp, F22-F49.

Dökmen, G. (2012), "Yolsuzlukların VergiGelirleri Üzerindeki etkisi: Dinamik Panel VeriAnalizi", DoğuşÜniversitesi Dergisi, 13(1), 41-51.

Er, Ş. (2009), Dinamik Panel Veri Analizi ve Bir Uygulama. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. üriş, S., Çağlayan, E., Güriş, B. (2011). EViews ile Temel Ekonometri. İstanbul: Der Yayınları.

Güriş, S., Çağlayan, E. (2010), Ekonometri- Temel Kavramlar. İstanbul: Der Yayınları.

Hausman, J.A and Taylor, W.E. (1981), Panel data and unobservable individual effects. *Econometrica*, 49, 1029-1054.

Haralambos, M. & Holborn, M. (1995), Sociology: Themes and perspective, Collins Education, Hammersmith

İçduygu, A. Sirkeci, İ. ve Aydıngün, İ. (2001), "Türkiye'de İçgöç ye İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi", Türkiye'de İçgöç: Sorunsal alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, Boİıı- Gerede, 6-8 Haziran 2001, s . 2 3 7 .-

İskenderoğlu,Ö., Karadeniz, E., Atioğlu, E. (2012), "Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi" Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2012, 7(1), 291-311.

Kalwij, A. ve A. Verschoor (2005), "A Decomposition of Poverty Trends across Regions: The Role of Variation in the Income and Inequality Elasticities of Poverty", WIDER RP no. 2005/36, http://www.wider.unu.edu/publications/workingpapers/ research-papers/2005/en_GB/rp2005-36/ (Erişim: 07.07.2013).

Milanovic, B. (2002), "True world income distribution, 1988 and 1993: First calculation based on household surveys alone", Economic Journal, Vol: 112, No. 476, pp. 51-92.

Maertensa M., L. Colenb ve J. F.M. Swinnenb (2009), "Globalization and Poverty in Senegal: A Worst Case Scenario?", International Association of Agricultural Economists Conference, Beijing, China, August 16-22, 2009,http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/51668/2/IAAE%20348%20Globalisation %20and%20Poverty%20_Maertens%20Colen%20and%20Swinnen.pdf (Erişim: 28.04.2012).

Neutel M. ve A. Heshmati (2006), "Globalisation, Inequality and Poverty Relationships: A Cross Country Evidence", IZA Discussion Paper No. 2223, http://ftp.iza.org/dp2223.pdf, (Erişim: 21.04.2012).

Nissanke, M., ve E. Thorbecke (2006), Channels and Policy Debate in the Globalization–Inequality–Poverty Nexus. World Development , 34 (8), 1338–1360

Ravallion, M. (2006), "Looking beyond Averages in the Trade and Poverty Debate", World Development, Vol. 34, No. 8, pp. 1374–1392.

Tatoğlu,F.Y. (2012), İleri Panel Veri Analizi. İstanbul: Beta Yayınevi.

Tatoğlu, F. Y. (2012), Panel veri ekonometrisi–Stata Uygulamalı. İstanbul: Beta Yayınevi

Tunay, N. (2014), "Türkiye'de BankasüransUygulamaları ve Türk Banka ve Sigorta Sektörlerine Dinamik Etkileri", BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, 8(1).

Wade, R.H. (2004), "Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?", World Development, Vol. 32, No. 4, April 2004, pp 567-589.

Watkins, K. (2002), "Making Globalization Working for the Poor", Finance and Development Vol: 39 No:1.

Göç: Kentleşme ve Suçun Sosyal Maliyeti

Mehmet Kenan TERZİOĞLU[*]
Aysu YAŞAR[**]

Özet

Ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda uluslararası etkinliklerini arttırmak için yaptığı girişimler göç alma olasılıklarını arttırabilmektedir. Kalkınmada hızlandırıcı ve yön verici bir araç olarak görülen ve değişim sürecini ifade eden kentleşme, göç ve suç olgusunu beraberinde getirmektedir. Göç sonucu bireylerde veya yerleşim yerlerinde ortaya çıkan değişim ise suç oranında farklılaşma yaratabilmektedir. Bu nedenle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki suç istatistiklerinin ekonomik performans ve sosyal faktörler ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında, seçilmiş AB ülkeleri ve Türkiye için göç, suç oranları ve kentleşme arasındaki ilişki panel veri analizi kullanılarak araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, suç oranı, kentleşme, panel veri*

Migration: Social Cost of Urbanization and Crime

Abstract

The initiatives of the countries to increase their international activities in economic, social and cultural fields can increase the probability of migration. Urbanization, which is seen as an accelerating and guiding tool in development and expressing the process of change, brings along the phenomenon of migration and crime. The change in individuals or settlements as a result of migration can lead to differentiation at the crime rate. Therefore, crime statistics in both developed and developing countries should be evaluated together with economic performance and social factors. In this study, using panel data analysis, the relationship among migration, urbanization and crime rates are investigated using panel data analysis for Turkey and selected EU countries.

Keywords: Migration, crime rate, urbanization, panel data analysis

1. GİRİŞ

Bireylerin ve toplumların daha iyi yaşam şartlarına kavuşma isteği sosyal-siyasal baskı veya savaş-tehdit unsuru gibi karşı karşıya kaldıkları farklı faktörler sonucu bulundukları yerden başka yerlere yerleşme hareketliliği göç olarak tanımlanmaktadır (McNeil, 1984). 1960 döneminde ekonomik gelişmenin yavaşlamasıyla Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin nüfus azlığı ve işgücü talebini karşılamak için uyguladıkları göçmen kabul politikaları sonucu ekonomik ve sosyal bir değişim yaşanmıştır. 1970 döneminde ortaya çıkan göç karşıtı politikalar ve 1980 döneminden itibaren ortaya çıkan göç akımı sorunsalı çerçevesinde alınması gereken önlemler tartışılmaya başlanmıştır.

Göç, bazı ülkelerde çok hızlı ve yoğun kentleşmeyi beraberinde getirirken bazı ülkelerde ise bu durum nispeten daha yavaş olmaktadır. Kentleşme; sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle birlikte kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum

[*]Doç.Dr.,Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, kenanterzioglu@trakya.edu.tr
[**]Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, aysuysar@gmail.com

yapısında artan oranda örgütleşme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan ve insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci olarak ifade edilebilmektedir. Nüfus artışı, göçün sebebi olmakla birlikte, göçü teşvik eden diğer sosyo-ekonomik sebeplerin de oluşmasını sağlamaktadır. Kentleşme yalnızca bir nüfus hareketliliği olmamakta içinde ekonomik ve toplumsal nedenleri de barındırmaktadır. Kentsel mekanın toplumsal olarak üretilme süreci olarak tanımlanan kentleşme oranı ülkelerin gelişmişliğine göre farklılık göstermektedir. Kalkınma sürecinde önemli bir unsur olan kentleşme gelişmiş ülkelerde gelişmekte olanlardan daha çok olmaktadır. Kentleşme, ileriye dönük kalkınma hedeflerine ulaşmada hızlandırıcı ve yön verici bir araç olarak kullanılırken göç ve suç olgusu gibi sorunların olumsuz etkileride kentleşme sonucu ortaya çıkmaktadır (Yıldırım, 2004). Bu çalışmada, ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve politik tüm alanlarını yakından ilgilendiren kentleşme, göç olgusuyla ilişkilendirilmektedir. Göç ve kentleşme, sanayileşme süreci ile paralellik göstermektedir. Sanayileşmenin işgücü ihtiyacına yönelik olduğunu gösteren kentleşmeye düzenli kentleşme denilirken özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler doğrudan doğruya sanayileşmenin sonucu olarak ortaya çıkmayan kentleşmeye, (çarpık) sanayileşmesiz kentleşme denilmektedir. Ülke verimliliği yüksek sanayi aşamasına geçen ülkelere marjinal verimliliği sıfıra yakın olan bireyler, verimliliğin yani ücretlerin daha yüksek olması nedeniyle göç etmektedir. Bireylerin, verimliliği düşük olan yerlerden verimliliğin yüksek olduğu alanlara hareket etmesi ekonomik büyümeyi arttırırken gelir eşitsizliğine neden olmaktadır. (Akalın vd. 2018). Kentleşme, kalkınma sürecinde önemli bir unsurdur. Gelişmiş ülkeler gelişmekte olanlardan daha çok kentleşmiştir.

Kentsel alanlarda yaşanan çevre kirliliği, ulaşım zorlukları, geçim kaygısı, işsizlik ve yüksek hizmet maliyetleri bireylerin psikolojisinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Toplumun kurumsal düzenini bozan ve toplumda negatif etkileşim oluşturan suç, özellikle kentsel değişimlerin hızlı yaşandığı, nüfus artışının sağlıksız ve yoğun olduğu kentlerde daha yüksek olmaktadır. Göç eden bireylerin ve göç edilen yerdeki yerleşik bireylerin ortam ve sosyal çevreleri değiştiği için suça daha yatkın hale gelebilmektedir (Delice, 2014). Göç ile birlikte kaynak ülkedeki yerleşim yerlerine özgü olan suç çeşitleri ev sahibi ülkelere taşınması suç işleme olasıklarında artışa yol açabilmektedir. Yasaların ihlal edilmesi ve göçmenlerin çeşitli yönlerden istismar edilmeside göç ve suç kavramlarının beraber incelenmesini gerektirmektedir. Yoksul göçmenlerin, iş gücü piyasalarında ayrımcılığa maruz kalmaları, sosyal ekonomik hareketliliğe yönelik sistematik ayrımcılık ve engeller, özellikle göçmen ailelerinin çocukları arasında, çete haline gelen suçlu göçmen alt kültürlerinin oluşumuna neden olmaktadır (Waldinger,1997; Bankston, 1998; Short, 1997; Lee vd. , 2001). Diğer taraftan, göçmenlerin yerli nüfustan daha az suç eğilimde oldukları ve göçmenlerin belirli göçmen grupları için istisnalar olmasına rağmen daha az suç işleme eğilimde olduklarıda ifade edilmektedir (Harris, 1999; Sampson vd. , 2005; Sampson, 2008; Bersani, 2014). Hagan ve Palloni (1999), göçmenlerin ve yerli nüfusun aynı tür suçlar için benzer oranlarda tutuklanma oranlarına sahip olduklarını ifade etmektedir. Martinez ve Lee (2000), göçmenler arasında cezai suçlama oranlarının yerli nüfustan daha az olduğunu vurgulamaktadır. Olson vd. (2009), yerli doğumlu vatandaşların, yabancı uyruklu vatandaşlara ve vatandaşlık özelliği taşımayanlara oranla cinayet, hırsızlık ve cinayet teşebbüsü için yüksek tutuklama oranına sahip olduğunu ancak vatandaş olmayanların cinsel saldırı için yüksek tutuklamaya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Adelman vd. (2017), geçmişte yapılan araştırmaların göçmenlerin yerli nüfusa oranla suç eğilimlerinin az olduğunu gösterse de günümüzde göçmen çocuklar için bu geçerliliğinin tartışıldığını ifade etmektedir. Karasu (2008), kentleşme oranı yüksek, gelişmiş, gayrisafi yurtiçi hasıladan daha çok pay alan, nüfus yoğunluğu fazla olan ve göç alan kentlerde daha çok suç işlendiğini ifade etmektedir. Witt, vd. (1999), işsizlik ve düşük ücret gibi ekonomik koşulların varlığının suçu artırdığı bulgusuna ulaşmaktadır. Ata (2011), işsizlik ile suç oranı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu

vurgulamaktadır. Ülkenin ekonomik ilerlemesini belirlemede önemli etkiye sahip olan suçun doğrudan ya da dolaylı olarak topluma maliyet getirdiği modelleri araştırılmaktadır. (Kirton et al. (2003); Czabanski (2008); European Commission (2010)). Bununla birlikte, suçun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda kesin bir sonuca varılamamaktadır. Hooghe vd.(2011), gelir düzeyinin, hem mala karşı işlenen suçlarla hem de şiddet suçlarıyla negatif yönlü bir ilişkisi olduğunu ve gelir düzeyinin, şiddet suçları üzerindeki etkisinin, mala karşı işlenen suçlara göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Aaltonen vd(2011), düşük sosyo-ekonomik statünün tüm suç türleri üzerinde etkili olduğunu ancak gelir düzeyinin suç üzerindeki etkisinin, sosyal-ekonomik statüyü oluşturan diğer değişkenlerden çok daha az olduğunu vurgulamaktadır. Nilsson (2004), çalışmalarında gelir eşitsizliğinin, gasp ve araç hırsızlığı suçları üzerinde etkisi olduğunu ancak aynı etkinin ev hırsızlık suçu üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ifade etmektedir. Aynı zamanda gelir eşitsizliğinin, toplam suç miktarı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu ve hırsızlık suçları arasında farklı derece etkileri olduğunu vurgulamaktadır.

Göç süreci göç veren ülkenin işgücü piyasasına direkt olarak etki etmektedir. Kolayca ikame edilebilen ve işgücü fazlası olan bireylerin ülke dışına göç etmesi ücretlerin yükselmesi üzerinde azda olsa etkili olmakta ve ülkede kalan iş gücünün istihdam fırsatları artmaktadır. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde göç eden ve çalışma izinleri olan kişilerin büyük çoğunluğu genç, güçlü, sağlıklı, kalifiye ve yarı-kalifiye kişilerden oluşmakta ve nitelikli iş gücü arasında sayılmaktadır. Card (1990), niteliksiz göçmen işgücünün istihdama etkisinin olmadığını göstermektedir. Chamunorwa ve Mlambo (2014), göç ve işsizlik arasında pozitif bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Feridun (2004), göç ile kişi başına düşen GSYİH arasında uzun dönemli ve iki yönlü nedensellik olduğunu, ancak göçün işsizliğe neden olmadığı aksine işsizliğin göçe neden olduğunu göstermektedir. Grossman (1982), uluslararası işgücü göçünün işgücü piyasaları üzerinde düşük bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Jean ve Jimenez (2007), uluslararası işgücü göçünün, işsizlik üzerinde kalıcı etkisinin olmadığını ifade etmektedir. Göç edilen ülkedeki gelir düzeyinin yüksek olması göçün temelinde yatan diğer bir etken olduğundan gayrisafi yurt içi hasılada meydana gelen artışların göç hareketini pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. Sareya vd. (2015), istihdam oranı, göç oranı ve kişi başına GSYİH değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki olmasına karşın, kısa dönemli bir ilişki olmadığını ifade etmektedir. Venturini ve Villisio (2004), uluslararası işgücü göçünün işsizliği artırdığını göstermektedir. Walz(1993),yetenekli/yeteneksiz işgücünün zamanla bölgelerarası/ülkelerarası yakınsadığını ele alarak göç alan/göç veren ülke için büyüme oranlarının olumlu etkilendiğini vurgulamaktadır. Dolado vd. (1994), ev sahibi ülkede göçün büyümeye olan etkisinin beşeri sermaye düzeyi ne kadar yüksek olursa, o kadar yüksek olacağını göstermektedir. Boubtane vd. (2013), sermayenin, özellikle oldukça seçici göç politikası olan ülkelerde, ekonominin büyümesine olumlu bir etki sağladığını ifade etmektedir. Zlotnik (1998), uluslararası bağlamda kapsamlı veri olmamasına rağmen giderek artan göçün küresel ekonomik performansta en önemli faktörlerden biri olduğunu ifade etmektedir. Bretscgher (2001), araştırma ve geliştirmede göçün, maliyetleri azaltarak ekonomik büyümeyi iyileştirebileceğini savunmaktadır. Chen (2006), uluslararası göçün doğurganlık kararları ve eğitim harcamalarını etkilediği için ekonomik büyümeyle bağlantılı olduğunu ve yüksek nitelikli işçilerin göçüne ilişkin kısıtlamaların gevşetilmesinin kısa vadede getiri sağlarken uzun vadede kaynak ülkenin ekonomik büyümesine zarar verdiğini ifade etmektedir. Longhi vd. (2006), OECD ülkelerinde göçün işsizliğe olan etkilerinin az olduğunu ve Amerika'da bu etkinin Avrupa ülkelerine göre çok daha az olduğunu ifade etmektedir. Morley (2006), gayri safi yurtiçi hasıladan göçe doğru uzun dönemli tek yönlü nedensel ilişki olduğunu göstermektedir. Felbermayrvd. (2010) ve Ortega ve Peri (2014), ev sahibi ülkedeki göçmen nüfus ve kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla arasında pozitif ilişki olduğunu ve göçmen nüfus içinde kaynak ülke

çeşitliliği arttıkça ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yaratıldığını göstermektedir. Brücker ve Schröder (2006), göç stokları ile kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla ve istihdam oranı arasında eş bütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. Kaynakçadaki yılı uyuşmuyor. Kang ve Kim (2012), gelişmiş ekonomilerde göç alımının, ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesini olumlu şekilde etkilediğini ayrıca gelişmiş ekonomilerdeki büyüme etkisinin kaynak ülkedekinden daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Boubtane vd. (2013), göç akımının, ev sahibi ülkedeki kişi başı gayrisafi yurt içi hasılaya pozitif katkı sağlarken, ev sahibi ülkenin toplam işsizlik oranını negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Sevinç vd. (2016), ekonomik büyüme ve göç arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

2. Eşanlı Panel Denklem Sistemi

Panel veri modellerinde yer alan değişken hem birim hem de zamana göre değişim göstermekte ve her ikisi içinde farklı indisler modelde yer almaktadır. Yatay kesit birimlerini "i" indisi, zaman periyodunu da "t" indisi göstermek üzere, Y bağımlı değişkeni ile X bağımsız değişkenlerinden oluşan bir panel veri modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it} X_{1it} + \cdots + \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \qquad i = 1, \dots N \quad t = 1, \dots, T \quad k = 1, \dots, K \qquad (1)$$

olarak gösterilmektedir. Burada N birim sayısı, T gözlem sayısı , K bağımsız değişken sayısını, $\boldsymbol{\alpha_{it}}$ sabit parametre, $\boldsymbol{\beta_{kit}}$ eğim parametresini göstermekte olup tüm parametreler farklı birimler ve farklı zaman dönemleri için değişebilmekte yani hem birim hem de zamana göre değer alabilmektedir.Model tahmin edilirken modelin sabit terimi, eğim katsayıları ve hata terimi ($\boldsymbol{u_{it}}$) ile ilgili çeşitli varsayımlar yapılmaktadır.

Tek denklemle açıklanamayacak kadar karmaşık yapıda olan iktsadi ilişkiler birden çok denklemin bir araya geldiği eşanlı denklem sistemleri kullanılarak incelenmektedir. Eşanlı denklemler de kullanılan içsel değişkenler model içerisinde belirlen ve birbirlerini karşılıklı etkilediğinden hata terimi ile ilişki içinde olan tesadüfi değişkenlerken dışsal değişkenler sistem dışında belirlenen, hata terimi ile ilişkisiz tesadüfi olmayan değişkenlerdir. Bu değişkenlerin gecikmeli değerleri olan gecikmeli içsel değişkenler ve gecikmeli dışsal değişkenler de eşanlı denklem sistemlerinde kullanılan değişken türlerinden olup modelde dışsal değişkenler gibi işlem görmekte ve hata terimi ile ilişkisiz olmaktadır. Tutarsız ve yanlı parametre tahminlerinin ortaya çıkmasını engellemek için denklemler bir sistem olarak ele alınmaktadır.

Yapısal denklemlerde içsel değişkenlerin her bir denklemde yer alması gerekli olmamakta ve model çözümlenebilmesi için içsel değişken sayısı kadar denklem gereklidir. Bir eşanlı denklem sisteminde, içsel değişkenlerin aynı denklem sistemi içerisindeki dışsal değişkenlerin bir fonksiyonu olarak gösterildiği denklem sistemine indirgenmiş kalıp denklem sistemleri denmektedir.İndirgenmiş kalıp katsayıları yapısal kalıp katsayılarının doğrusal olmayan birleşimi olduğundan indirgenmiş katsayılar hesaplandıktan sonra yapısal kalıp parametreleri elde edilmektedir.

Eşanlı denklem sistemlerinde parametre tahmin yöntemleri, tahmini yapılacak denklemlerin tek tek ya da bir bütün olarak ele alınmasına göre ikiye ayrılmaktadır. Tek denklem yöntemlerinde diğer denklemlerdeki değişkenler için getirilmiş olan kısıtların bilinmesi gerekli olmadığından sadece incelenen denklemdeki değişkenlere ait kısıtlar göz önüne alınarak çözüm yapılmaktadır. Sistem yöntemlerinde ise sistem bir bütün olarak ele alındığından diğer denklemlerdeki değişkenlere ait tüm kısıtların tam bilgiye sahip olunması gerekmektedir. Sistemi oluşturan denklemler bir bütün olarak ele alındığından bir denklemdeki tanımlama hatası tüm sistemi etkilediğinden model kurma hatalarına duyarlı olmaktadır.

Eşanlı denklem sisteminde denklemin nasıl belirlendiği aynı zamanda kullanılacak tahmin yöntemlerini de etkilemektedir. Eşanlı denklem sistemlerinde kullanılan tek denklem tahmin yöntemleri iki aşamalı en küçük kareler yöntemi, dolaylı en küçük kareler yöntemi, draç değişkenler yöntemi ve sınırlı bilgi maksimum olabilirlik yöntemi iken sistem tahmininden bazıları üç aşamalı en küçük kareler yöntemi, tam bilgi maksimum olabilirlikyYöntemi olarak sıralanabilmektedir. Bu çalışma kapsamında eşanlı denklem sistemlerinin tahmininde sık kullanılan yöntemlerden iki aşamalı en küçük kareler yöntemi ve üç aşamalı en küçük kareler yöntemi kullanılmaktadır.

İki aşamalı en küçük kareler yöntemi aşırı ya da tam belirlenmiş modellere uygulanabilmektedir. Tam belirlenmiş modellere uygulandığında Dolaylı En Küçük Kareler Yöntemi ile aynı sonuçlar elde edilmektedir. Eşanlı denklem sistemleri tahmin yöntemlerinde tesadüfi bir değişken olan içsel değişkeni hata teriminin etkisinden arındırarak, eşanlı denklem sapmasının en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. İçsel değişkenlerin modeldeki tüm dışsal değişkenlere göre indirgenmiş kalıp denklemleri oluşturulduktan sonra indirgenmiş kalıp parametreleri tahmin edilmektedir. Tahmin değerleri yapısal denklemde yerine konularak dönüştürülmüş veriler ile yapısal denkleme ait parametreler en küçük kareler yöntemi kullanılarak tutarlı ve asimptotik olarak tahminler elde edilmektedir. Küçük örneklemlerde iki aşamalı en küçük kareler yöntemi ile elde edilen parametre tahminleri sapmalı olurken büyük örneklemlerde sapma sıfıra yaklaşmaktadır. İki aşamalı en küçük karelerdeki denklemlerin tek tek değil sistemin bir bütün olarak ele alınıp parametrelerin tahmin edildiği üç aşamalı en küçük kareler yöntemi üç aşamadan oluşmaktadır. İki aşamalı en küçük kareler yönteminde ki gibi indirgenmiş kalıp denklemlerinden elde edilen içsel değişkelere ait tahmin değerleri yapısal denklemlerde yerine yazılarak yapısal denklemler en küçük kareler yöntemi ile tahmin edildikten sonra kalıntılar modelin varyans-kovaryans matrisinin tahmininde kullanılmakta ve tüm sistem tek bir denklem gibi ele alınıp genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi uygulanarak parametre tahminleri elde edilmektedir.

Eşanlı denklem sistemleri ile değişkenler arasındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılırken amaca uygun olarak kesit analizi ya da zaman serileri analizi yapılmaktadır. Eşanlı panel veri modelleri genel olarak eşanlı denklem sistemlerinde anlatılan tüm özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Eşanlı panel veri modeli genel tanımı itibariyle,

$$Y_{it} = \alpha_0 + \beta_1 X_{it} + \gamma_1 Z_{it} + u_{it}$$
$$X_{it} = \alpha_1 + \beta_2 Y_{it} + \gamma_2 K_{it} + \gamma_3 L_{it} + v_{it}$$

şeklinde ifade edilmektedir. i ve t indisleri, modelin kesit ve zaman boyutunu göstermek üzere X_{it} ve Y_{it} değişkenleri hem açıklanan hem açıklayan değişkenler olduğundan modelin hata terimleri olan u_{it}, X_{it} değişkeni ile, v_{it} ise Y_{it} değişkeni ile ilişkili olmakta ve modelde içsellik sorunu ile karşılaşılmaktadır. Modelde birim ve/veya zaman boyutunun da modelleme ile tahmin sürecinde dikkate alınmasından dolayı öncelikle modellerin birim ve /veya zaman etkilerine sahip olup olmadığı belirlenmektedir. Sabit katsayılı modeller, modeldeki sabit ve eğim parametresinin birim ve zamana göre değişmediği modellerken değişken katsayılı modeller de sabit ve/ veya eğim katsayılarının birim ve /veya zamana göre değişmektedir. Birim ve zaman etkisinden yalnızca birisi modelde bulunuyorsa tek faktörlü model, her ikisi bir arada bulunuyorsa çift faktörlü model olarak sınıflandırılmaktadır. Değişken katsayılı modellerde katsayılardaki değişime sabit bir katsayı gibi davranılıyorsa sabit etkiler modeli, hata terimi gibi tesadüfi bir değişken gibi davranılıyorsa tesadüfi etkiler modeli geçerli olmaktadır. Eşanlı panel veri modellerinde model türü tahmin sürecinin önemli belirleyicilerinden olmaktadır. Eksik belirlenme durumunda yapısal denklemlere ait katsayılar tahmin edilemezken, aşırı ve tam belirlenme durumlarında her bir duruma uygun

tahmin yöntemleri ile yapısal katsayılar tahmin edilmektedir. Eşanlı panel veri modellerinin tahmin sürecinde tüm değişkenlere ait kısıtlar biliniyorsa sistem yöntemleri, incelenen denklemdeki değişkenlere ait kısıtlar biliniyorsa tek denklem yöntemleri kullanılmaktadır.

Y_j , NTx $(M_j - 1)$ boyutlu j . denklemde yer alan içsel değişkenlerin matrisini X_j, NT× K_j boyutlu j . denklemde yer alan dışsal değişkenlerin matrisini $Z_j = [Y_{j,}X_j]$ j . denklemin sağ tarafında yer alan içsel ve dışsal değişkenlerin bir araya toplandığı matrisi $\delta_j' = (Y_j', \beta_j')$ j . yapısal denklem için içsel ve dışsal değişken parametrelerini göstermek üzere eşanlı denklem sistemindeki j. yapısal denklemi

$$y_j = Y_j\gamma_j + X_j\beta_j + u_j = Z_j\delta_j + u_j \quad j = 1,2,\dots,M \tag{2}$$

şeklinde yazılmaktadır. $j = 1,2,3 \dots M$ olmak üzere birimlerin gözlemlenemeyen etkisi $u_j = Z_\mu\mu_j + v_j$ ve zamanın gözlemlenemeyen etkisi $u_j = Z_\lambda\lambda_j + v_j$ hata teriminin bileşeni olarak ele alınmaktadır. $Z_\mu = \mathrm{I}_N \otimes \iota_T$ ve $Z_\lambda = \iota_N \otimes \mathrm{I}_T$ ve $\mu_j' = (\mu_{1j}, \mu_{2j}, \dots, \mu_{Nj})$, $\lambda_j' = (\lambda_{1j}, \lambda_{2j}, \dots, \lambda_{Nj}), \nu_j' = (\nu_{1j,}\nu_{2j}, \dots, \nu_{Nj})$ olmak üzere, varsayımlar altında, hata bileşenleri içsel değişkenlerden bağımsız olmakta ve j . ve l.denklem arasındaki varyans kovaryans matrisi

$$E\begin{pmatrix}\mu_j \\ v_j\end{pmatrix}(\mu_l'v_l') = \begin{bmatrix}\sigma_{\mu jl}^2 I_N & 0 \\ 0 & \sigma_{vjl}^2 I_{NT}\end{bmatrix} \tag{3}$$

şeklinde gösterilmektedir. $P_{\tilde{X}} = \tilde{X}(\tilde{X}'\tilde{X})^1\tilde{X}', \tilde{Z}_j = QZ_J$ ve $\tilde{y}_j = Qy_j$ olmak üzere (2) denklemine Q dönüşümü uygulandığında ve X tüm dışsal değişkenleri içermek üzere $\tilde{X} = QX$ iken,

$$\tilde{\delta}_{\mathrm{j,W2SLS}} = [\tilde{\mathrm{Z}}_\mathrm{j}'\mathrm{P}_{\tilde{\mathrm{X}}}\tilde{\mathrm{Z}}_\mathrm{j}]^{-1}\tilde{\mathrm{Z}}_\mathrm{j}'\mathrm{P}_{\tilde{\mathrm{X}}}\tilde{\mathrm{y}}_\mathrm{j}$$

elde edilmektedir. Sabit etki parametre tahminlerinin varyansı

$$\mathrm{var}\big(\tilde{\delta}_{\mathrm{j,W2SLS}}\big) = \sigma_{vjj}^2\,[\tilde{\mathrm{Z}}_\mathrm{j}'\mathrm{P}_{\tilde{\mathrm{X}}}\tilde{\mathrm{Z}}_\mathrm{j}]^{-1}$$

olarak gösterilmektedir. Yapısal denklem parametrelerinin iki aşamalı between etki tahminleri (2) denklemine birimlere göre ortalama almayı sağlayan P dönüşümü uygulandığında ve araç değişken kümesi olarakta yine X tüm dışsal değişkenleri içermek üzere $\bar{X} = PX$ alınarak $P_{\bar{X}} = \bar{X}(\bar{X}'\bar{X})^1\bar{X}', \bar{Z}_j = PZ_J$ ve $\bar{y}_j = Py_j$ olmak üzere,

$$\hat{\delta}_{\mathrm{j,B2SLS}} = [\bar{Z}_\mathrm{j}'\mathrm{P}_{\bar{X}}\bar{Z}_\mathrm{j}]^{-1}\bar{Z}_\mathrm{j}'\mathrm{P}_{\bar{X}}\bar{\mathrm{y}}_\mathrm{j}$$

şeklinde elde edilmektedir. Between etki parametre tahminlerinin varyansı $\sigma_{1jj}^2 = T\sigma_{\mu jj}^2 + \sigma_{vjj}^2$ iken,

$$\mathrm{var}\big(\hat{\delta}_{\mathrm{j,B2SLS}}\big) = \sigma_{1jj}^2\,[\bar{Z}_\mathrm{j}'\mathrm{P}_{\bar{X}}\bar{Z}_\mathrm{j}]^{-1}$$

olarak gösterilmektedir.Hata bileşenleri modeli için genelleştirilmiş EKK tahmincisinin parametrelerinin sabit etki ve between etki tahminlerinin ağırlıklı ortalamasına denk gelmektedir (Maddala,1971).

$$\widehat{\boldsymbol{\delta}}_{\boldsymbol{j,EC2SLS}} = \left[\frac{\tilde{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}' \mathbf{P}_{\bar{\mathbf{X}}} \tilde{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}}{\sigma_{vjj}^2} + \frac{\bar{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}' \mathbf{P}_{\bar{\mathbf{X}}} \bar{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}}{\sigma_{1jj}^2}\right]^{-1} \left[\frac{\tilde{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}' \mathbf{P}_{\bar{\mathbf{X}}} \tilde{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}}{\sigma_{vjj}^2} + \frac{\bar{\mathbf{Z}}_{\mathbf{j}}' \mathbf{P}_{\bar{\mathbf{X}}} \bar{\mathbf{y}}_{\mathbf{j}}}{\sigma_{1jj}^2}\right] \quad (4)$$

$$\boldsymbol{\sigma_{vjj}^2} = \left(\boldsymbol{y_j} - \boldsymbol{Z_j}\widetilde{\boldsymbol{\delta}}_{\boldsymbol{j,W2SLS}}\right)' \boldsymbol{Q_v}\left(\boldsymbol{y_j} - \boldsymbol{Z_j}\widetilde{\boldsymbol{\delta}}_{\boldsymbol{j,W2SLS}}\right)/\boldsymbol{N(T-1)}$$

$$\boldsymbol{\sigma_{1jj}^2} = \left(\boldsymbol{y_j} - \boldsymbol{Z_j}\widetilde{\boldsymbol{\delta}}_{\boldsymbol{j,B2SLS}}\right)' \boldsymbol{P_v}\left(\boldsymbol{y_j} - \boldsymbol{Z_j}\widetilde{\boldsymbol{\delta}}_{\boldsymbol{j,B2SLS}}\right)/\boldsymbol{N}$$

olmak üzere varyans-kovaryans matrisi

$$\Omega_{jl} = E\left(u_j u_l'\right) = \sigma_{\mu jl}^2 (I_N \otimes J_T) + \sigma_{vjl}^2 (I_N \otimes I_T) = \sigma_{vjl}^2 [(T\sigma_{\mu jl}^2 + \sigma_{vjl}^2/\sigma_{vjl}^2) P_v + Q_v$$

şeklinde gösterilmektedir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra denklemi elde edilmektedir. $\theta_{jl}^2 = \sigma_{vjl}^2/(\sigma_{vjl}^2 + T\,\sigma_{\mu jl}^2)$ iken $P_v = I_N \otimes \bar{J}_T$, $Q_v = I_{NT} - P_v$ ve $\bar{J}_T = \iota_\iota \iota_\iota'/T$ olmak üzere varyans kovaryans matrisinin j . denklemi için,

$$\Omega_{jl} = \sigma_{vjl}^2 [1/\theta_j^2 + P_v + Q_v]$$

olarak gösterilmektedir. $P_W = W(W'W)^{-1} W'$ araç değişken matrisinin projeksiyon matrisi, X sistemdeki tüm dışsal değişkenlerin oluşturduğu matrisi, $u_j^* \sim (0, \sigma_{vjj}^2, I_{NT})$ ve $y_j^* = \Omega_{\mathrm{jj}}^{-1/2}\, y_j$ olmak üzere (2) nolu deklemin her iki tarafı $\Omega_{\mathrm{jj}}^{-1/2} = Q + \theta_j P_v$ ile çarpıldığında,

$$y_j^* = Z_j^* \delta_j + u_j^* \qquad j = 1,2,\dots,M \quad (5)$$

denklemi elde edilmektedir. W araç değişken kümesi iken, denklem 5'in parametreleri genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemiyle,

$$\delta_j^w = \left[Z_j^{*\prime} P_w Z_j^{*\prime}\right]^{-1} Z_j^{*\prime} P_w y_j^* \quad (6)$$

tahmin edilmektedir. Araç değişken kümesi $W_B = (Q_V X, P_V X)$ iken denklem 5 ve denklem 4 ile yapılacak parametre tahminleri eşit olmaktadır. X sistemdeki tüm dışsal değişkenlerin oluşturduğu matrisi göstermek üzere genelleştirilmiş iki aşamalı en küçük kareler yöntemi ile parametre tahmini yapabilmek için Balestra ve Varadharajan tarafından kullanılan

$$W = \Omega_{jj}^{-1/2} X = (Q_v X + \theta_j P_v X)$$

araç değişken kümesi Denklem 6'da kullanılarak parametre tahmini yapılmaktadır.

y , $(NTM\ x\ 1)$ boyutlu olarak içsel değişkenlerin oluşturduğu sütun vektörünü, Z , $NTMx\left(\left(\sum_{j=1}^{M} k_j + M_j\right) - M\right)$ boyutunda denklem sisteminde yer alan tüm içsel ve dışsal değişkenlerin blok köşegen matri, δ tüm yapısal denklemler için içsel ve dışsal değişken parametrelerini içeren matrisi ve u $(NTM\ x\ 1)$ boyutlu kalıntı vektörünü göstermek üzere,

$\mathrm{y} = (\mathrm{y}_1', \mathrm{y}_2', \dots, \mathrm{y}_\mathrm{M}')'$, $\mathrm{Z} = \begin{bmatrix} \mathrm{Z}_1 & 0 & 0 \\ 0 & \mathrm{Z}_2 & 0 \\ 0 & 0 & \mathrm{Z}_\mathrm{M} \end{bmatrix}$,$\delta = \begin{bmatrix} \delta_1 \\ \delta_2 \\ \delta_\mathrm{M} \end{bmatrix}$ ve $u = (u_1', u_2', \dots, u_M')'$ gösterimleri kullanılarak,

$$y = Z\delta + u \quad u \sim (0, \boldsymbol{\Sigma}) \tag{7}$$

oluşturulmaktadır. Yapısal denklemlerin hata terimlerini içeren u vektörü, birimlerin gözlemlenemeyen etkisi için $u = Z_\mu \mu + \nu$ ve zamanın gözlemlenemeyen etkisi için $u = Z_\lambda \lambda + \nu$ şeklinde bileşenlerine ayırabilmektedir. Bu denklem sistemi için varyans kovaryans matrisi $\sum_\mu = [\sigma^2_{\mu jl}]$, $\sum_\nu = \left[\sigma^2_{\nu jl}\right]$ ve $\sum_1 = T\sum_\mu + \sum_\nu$ olmak üzere $\sum = \sum_\mu \otimes Q_\nu + \sum_1 \otimes P_\nu$ gösterilmektedir. Araç değişken kümesi X tüm dışsal değişkenleri içeren ve $\tilde{X} = QX$, $(I_M \otimes \tilde{X})$, alınarak $\tilde{y} = (I_M \otimes Q)y$ ve $\tilde{Z} = (I_M \otimes Q)$Z olmak üzere, Denklem 7'ye $(I_M \otimes Q)$ dönüşümü uygulayarak yapısal denklem parametrelerinin üç aşamalı sabit etki tahminleri,

$$\tilde{\delta}_{\mathrm{W3SLS}} = [\tilde{Z}'(\sum_V^{-1} \otimes \mathrm{P}_{\tilde{\mathrm{X}}})\,\tilde{Z}']^{-1}\tilde{Z}'(\sum_V^{-1} \otimes \mathrm{P}_{\tilde{\mathrm{X}}})\tilde{y}$$

elde edilmektedir. Yapısal denklem parametrelerinin üç aşamalı between etki tahmini denklemine $(I_M \otimes P)$ dönüşümü uygulanıp araç değişken kümesi olarakta yine X tüm dışsal değişkenleri içerecek ve $\bar{X} = PX$ olacak şekilde, $(I_M \otimes \bar{X})$ alınarak $\bar{y} = (I_M \otimes P)y$ ve $\bar{Z} = (I_M \otimes P)\,Z$ olmak üzere,

$$\tilde{\delta}_{\mathrm{B3SLS}} = [\bar{Z}'(\sum_V^{-1} \otimes \mathrm{P}_{\bar{X}})\,\bar{Z}']^{-1}\bar{Z}'(\sum_V^{-1} \otimes \mathrm{P}_{\bar{X}})\bar{y}$$

elde edilmektedir.Denklem 7 ile $\sum^{-1/2} = \sum_\nu^{-1/2} \otimes Q_\nu + \sum_1^{-1/2} \otimes P_\nu$ çarpılarak

$$y^* = Z^*\delta + u^* \tag{8}$$

elde edilemektedir. Denklem 8'de, araç değişken kümesi W ve $P_W = W(W'W)^{-1}W'$ alınarak,

$$\delta_j^W = [Z_j^{*'} P_W Z_j^*]^{-1} Z_j^{*'} P_W y_j^* \tag{9}$$

elde edilemektedir. Baltagi tarafından kullanılan araç değişken kümesi $W = [\mathrm{I}_M \otimes QX, \mathrm{I}_M \otimes QX]$ şeklindedir. Araç değişken kümesi Baltagi'nin belirttiği şekilde alınarak yapısal denklem parametreleri için yapılan parametre tahminleri,

$$\delta_{EC3SLS} = [\tilde{Z}'(\sum_v^{-1} \otimes P_{\tilde{X}})\tilde{Z} + \bar{Z}'(\sum_v^{-1} \otimes P_{\bar{X}})\bar{Z}]^{-1} x [\tilde{Z}'(\sum_v^{-1} \otimes P_{\tilde{X}})\tilde{y} + \bar{Z}'(\sum_v^{-1} \otimes P_{\bar{X}})\bar{y}]$$

eşitliği ile yapılan parametre tahminleriyle aynı olmaktadır. Denklem 7'deki dönüşümde kullanılan $\sum^{-1/2}$ matrisinin oluşturulması için kullanılan $\sum_V$ ve $\sum_1$ in tahminleri

$$\boldsymbol{\sigma^2_{\nu jj} = \left(y_j - Z_j \tilde{\delta}_{j,W2SLS}\right)' Q_\nu \left(y_j - Z_j \tilde{\delta}_{j,W2SLS}\right)/N(T-1)}$$

$$\boldsymbol{\sigma^2_{1jj} = \left(y_j - Z_j \tilde{\delta}_{j,B2SLS}\right)' P_\nu \left(y_j - Z_j \tilde{\delta}_{j,B2SLS}\right)/N}$$

şeklinde elde edilmektedir. Genelleştirilmiş üç aşamalı EKK , Balestra ve Varadhajaran-Krishnakumar W araç değişken kümesi $W = \sum^{1/2} D^{-1}(I_M \otimes X)$ şeklinde tanımlanmaktadır. $D = diag\left[\sum_{jj}\right] = diag\left[\sigma^2_{\nu jj}\right] \otimes Q + diag\,[\sigma^2_{1jj}] \otimes P$ şeklinde olmak üzere değişken kümesi,

$$W = \left(\sum_v^{1/2} diag\left[1/\sigma_{vjj}^2\right]\right) \otimes QX + \left(\sum_1^{1/2} diag\left[1/\sigma_{1jj}^2\right]\right) \otimes PX$$

şeklinde elde edilmektedir. Araç değişken kümesi hesaplandıktan sonra Denklem 9 kullanılarak yapısal denklemin parametre tahmini yapıldığında elde edilen tahminler Balestra Varadhajaran-Krishnakumar tipi genelleştirilmiş üç aşamalı en küçük kareler tahminleri elde edilmektedir. W araç değişken kümesi

$$W = \sum^{-1/2}(I_M \otimes X) = \sum_v^{-1/2} \otimes QX + \sum_1^{-1/2} \otimes PX$$

şeklinde alınarak ve Denklem 9 kullanılarak yapısal denklemin parametre tahminleri yapıldığında elde edilen Baltagi genelleştirilmiş 3 aşamalı EKK tahmincisi, Balestra Varadhajaran-Krishnakumar'ın genelleştirilmiş üç aşamalı en küçük kareler tahminlerinden daha etkin bir genelleştirilmiş EKK tahmini verdiğinden bu tahminci Balestra Varadhajaran-Krishnakumar'ın genelleştirilmiş üç aşamalı en küçük kareler tahmincisinden daha etkindir (Şükrüoğlu,2008).

3. Göç, Suç ve Kentleşmenin Etkileşimi

Göçün beraberinde getirdiği kentleşme ile artan suç oranları, ülkelerde ekonomik ve sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada 2005-2016 dönem aralığında Türkiye ve seçilmiş 19 Avrupa Ülkesi (Çekya, Danimarka, Almanya, Estonya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Avusturya, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya, Slovakya, Finlandiya, İsveç olmak üzere) için panel eşanlı denklem modellemesi kullanılarak göç, suç ve kentleşme arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında , göç değişkeni olarak belirli bir alanın aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farkı, Suç değişkeni olarak ülkelerin yıllık suç rakamlarının ülkelerin toplam nüfuslarına oranına ve kentleşme değişkeni olarak, kentsel alanda yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranını ifade etmektedir. Veri seti olarak OECD,CIA, Eurostat ve Dünya Bankasından elde edilmiştir. Etkileşimin daha iyi anlaşılması için göç, suç ve kentleşme verileriyle ilişkili olan, işsizlik, büyüme ve gelir eşitsizliği değişkenleride model yapısına dahil edilmiştir. Değişkenlerin logaritmik birinci sıra farkları alınarak 100 ile çarpılması sonucunda yüzde değişimler elde edilmiştir.

Ekonomektrik analizler yapılmadan önce serilerin zaman içerisinde sabit olup olmadığı incelenmeli ve sonuçların sapmalı ve yanıltıcı olmaması için durağanlığın test edilmesi gerekmektedir. Panel birim kök sınamasında karşılaşılan ilk sorun, paneli oluşturan yatay kesitlerin birbirinden bağımsız olup olmadıklarıdır. Panel birim kök testleri birinci ve ikinci kuşak testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birinci kuşak testler homojen ve heterojen modeller olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Birinci kuşak birim kök testleri, paneli oluşturan yatay kesit birimlerinin bağımsız olduğu ve paneli oluşturan birimlerden birine gelen şoktan tüm yatay kesit birimlerinin aynı düzeyde etkilendikleri varsayımına dayanmaktadır. Bununla birlikte paneli oluşturan yatay kesit birimlerinden birine gelen bir şoktan birimlerin farklı düzeyde etkilenmesi daha gerçekçi bir yaklaşım olmaktadır Bu nedenle yatay kesit birimleri arasındaki yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulundurarak birim kök analizi yapan ikinci nesil birim kök testler geliştirilmiştir. Bu çalışma da birinci kuşak testlerinden Levin, Lin ve Chu, Breitung, Im, Pesaran ve Shin, Hadri LM, Harris-Tzavalis ve Fisher testleri, İkinci kuşak testlerinden ise Pesaran's CADF testi uygulanmaktadır.

	G	**S**	**K**
Breitung	-10.1625**	-6.7409**	-7.4151**
Im-Pesaran-Shin	-13.6185**	-10.1673**	-3.8094**
FisherP-Perron			
Inverseχ^2	285.0043 **	214.8642**	49.5460**
Inverse normal	-14.8461**	-11.2422**	-3.9497**
Inverselogit	-22.8620**	-16.8236**	-3.7114**
Modifiedinv.χ^2	37.6727**	27.5489**	3.6873**
Fisher D-Fuller			
Inverseχ^2	52.5524**	36.4148**	13.3881
Inverse normal	-3.7243**	-2.3325**	-0.6444
Inverselogit	-3.7372**	-2.2022**	0.5730
Modifiedinvχ^2	4.1212**	1.7919**	-1.5317
Harris- Tzavalis	-0.2051**	-0.1548**	0.4515**
Hadri LM	-1.9718**	-1.2465**	4.9725
Levin, Lin, Chu (BIC)			
Unadjusted	-18.7844**	-16.0711**	-9.2848**
Adjusted	-16.4211**	-11.6152**	-5.7899**
Pesaran's CADF	-2.174**	-0.654	-8.718**
	B	**İ**	**GE**
Breitung	-8.1912**	-7.1477**	-2.9683**
Im-Pesaran-Shin	-9.0813**	-9.0102**	-5.3133**
FisherP-Perron			
Inverseχ^2	183.0150 **	162.8067 **	46.1198**
Inverse normal	-10.7955**	-9.8273**	-3.5918**
Inverselogit	-14.6465**	-13.0046**	-3.3660**
Modifiedinv.χ^2	22.9518 **	20.0350**	3.1927**
Fisher D-Fuller			
Inverseχ^2	43.2615**	50.2849**	112.7251**
Inverse normal	-2.3605**	-3.5490**	-7.9502**
Inverselogit	-2.4704**	-3.5135**	-8.9961**
Modifiedinvχ^2	2.7802**	3.7939**	12.8064**
Harris- Tzavalis	-0.0394**	0.2192**	0.3499**
Hadri LM	0.4935**	-0.8342**	-1.3061**
Levin, Lin, Chu (BIC)			
Unadjusted	-14.9028**	-13.6317**	-9.6274**
Adjusted	-10.4489**	-10.3019**	-2.8696**
Pesaran's CADF	-2.120**	0.648	0.784

Tablo 1: Panel Birim Kök Testi Sonuçları (*,**,*** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir).

Levin, Lin ve Chu, Breitung, Im, Pesaran ve Shin, Hadri LM, Harris- Tzavalis ve Fisher birinci kuşak panel birim kök testlerine göre göç, suç, kentleşme, büyüme, işsizlik ve GINI değişkenleri önem düzeyinde birim kök içermemekte yani durağan olmaktadır. İkinci kuşak birim kök testi olan Pesaran's CADF testine göre ise göç, kentleşme, büyüme değişkenleri durağan bulurken, suç, işsizlik ve gelir eşitsizliği durağan olmamaktadır.

Modelde içsellik sorunu olduğu için tutarlı tahminciler elde edilebilmesi için iki aşamalı ve üç aşamalı en küçük kareler yöntemleri kullanılmaktadır. Göç (G), Suç(S), Büyüme (B) ve Kentleşme (K) arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması için panel eşanlı modeli,

$$G_{it} = \beta_{11}K_{it} + \beta_{12}S_{it} + \beta_{13}I_{it} + u_{1it}$$
$$S_{it} = \alpha_{11}G_{it} + \alpha_{12}K_{it} + \alpha_{13}GE_{it} + u_{2it}$$
$$K_{it} = \delta_{12}G_{it} + \delta_{13}I_{it} + \delta_{14}B_{it} + \delta_{15}S_{it} + u_{3it}$$

şeklinde kurulmaktadır. Model yapısı kapsamında, göç, suç ve kentleşme değişkenleri içsel değişkenler olurken, büyüme, işsizlik ve gelir eşitsizliği değişkeni dışsal değişken olmaktadır. Tablo 2'de iki aşamalı ve üç aşamalı en küçük kareler yöntemleri kullanılarak elde edilen sonuçlar gösterilmektedir.

	İki Aşamalı Tahmin	Üç Aşamalı Tahmin
Göç		
Kentleşme	-0.388**	-0.394**
Suç	-1.72*	-1.67**
İşsizlik	0.483	0.467***
	R^2 =0.79	R^2 = 0.78
F_t = 146.787* χ_t^2 = 398.865**		
Suç		
Göç	0.009*	0.088**
Kentleşme	-0.506*	-0.488**
Gini	0.178**	0.183**
	R^2 = 0.86	R^2 = 0.83
F_t = 112.435 ** χ_t^2 =308.690**		
Kentleşme		
Göç	0.046*	0.044*
İşsizlik	0.545**	0.546**
Büyüme	0.942*	0.941*
Suç	-0.506*	-0.488**
	R^2 =0. 91	R^2 = 0.89
F_t = 139.987 ** χ_t^2 = 370.302**		

Tablo 2. İki ve Üç Aşamalı EKK Tahmin Yöntemi (*,**,*** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir).

Kentleşme ve suçun göç üzerindeki etkisi negatif ve anlamlıyken işsziliğin göç üzerinde etkisi bulunmamaktadır. Modelin açıklanma oranı %79'dur. Göç ve gelir eşitsizliği modeli pozitif ve anlamlı etkilerken, kentleşmenin suç üzerindeki etkisi negatif ve anlamlı olmaktadır. Modelin açıklanma oranı %86'dır. Göç, işsizilik ve büyüme kentleşmeyi potizif yönde etkilerken, suç değişkeninin kentleşme üzerindeki etkisi anlamlı ve negatiftir. Modelin

açıklanma oranı %91'dir. Modeller F ve X^2 istatistik değerlerine göre anlamlıdırlar. İki aşamalı tahmin yönteminde değişkenlerin anlamlılıkları ve model anlamlılıkları yanıltıcı olabilektedir. Göç modelinin model anlamlılığı yüksek olmasına rağmen işsizlik değişkeni incelenilen önem seviyelerinde anlamlı bulunmamıştır. Modeldeki değişkenlerin etkilerinin daha iyi analiz edilebilmesi için üç aşamalı en küçük kareler yöntemi uygulanmıştır. Tablo 2'de üç aşamalı tahmin yöntemi sonuçları incelendiğinde**;** göç modeline bakıldığında Kentleşme ve suç negatif etkilerken işszilik pozitif etkilemektedir. Modelin açıklanma oranı %78'dir. Suç modelinde göç ve gelir eşitsizliği modeli pozitif etkilerken, kentleşme negatif yönde etkilemektedir. Modelin açıklanma oranı %83'tür. Kentleşme modeli incelendiğinde ise göç, işszilik ve büyüme potizif yönde etkilerken, suç değişkeni modeli negatif yönde etkilemektedir. Modelin açıklanma orano %89 'dur. Modeller F ve X^2 istatistik değerlerine göre anlamlıdırlar.

4. **SONUÇ**

Yirminci yüzyılın en önemli sosyo-ekonomik olgularından biri olan kentler, 17. ve 18. yüzyıllarda toplum yapılarını niteleyebilecek bir önem kazanarak farklı bir yaşam kültürü içermeye başlamış ve sanayi devrimininde etkisiyle büyük sanayi merkezleri haline gelmiştir.İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göçler, mekanda eşit dağıtılmamış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabileceği gibi, ekolojik dayatmalar ya da devlet gibi toplumsal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, mecburi iskanlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir.

Kentleşme, sadece iş olanakları ve gelir çerçevesinde değil hizmet-sağlık sektörlerine de erişim kolaylığı açısından değerlendirildiğinde bireylerin göç eğiliminde azaltıcı etkenler arasında yer almaktadır. Göçmenlerin geldikleri ülkenin işgücüne katılımının işsizlik ve ücretler açısından etki edip etmedikleri veya bu etkilerin ne şekilde olduğu incelenirken dikkat edilmesi gereken pek çok farklı unsur bulunmaktadır. Ele alınan ülkenin uzun süre istikrarlı olarak değişen bir göçmen nüfusuna sahip olup olmadığı veya göçmenlerle etkileşimin yeni yaşanıp yaşanmadığı gibi değerlendirmelere dikkat edilmesi gerekmektedir. Göç hareketleri, kentlerdeki yerli kesim için de şehirlerin fazla yabancılaşması ve kalabalıklaşması sebebiyle kentten uzaklaşıp daha sakin bölgelere göç etme hareketini oluşturmaktadır. Yabancılaşan toplum yapısı kentlerde yerli halkın iş yaşantısını olumsuz etkilerken bu durum daha iyi imkanlara sahip olmak için gelen göçmenlerin iş yaşantılarına da yansımaktadır. Göçmen oldukları için iş imkanlarından faydalanamayan bireyler işsizilik sorunu ile karşılaşmakta veya düşük ücrette çalıştırılmaktadır. Göçmenlerin daha düşük ücrette çalışmaları sebebiyle yetenekli bireylerin talep ettikleri ücretler fazla bulunmakta ve iş olanaklarından faydalanamamaktadırlar. Bu durumda bireyler de suç işleme eğilimi gözlemlenmektedir. Göç eden bireyler de bekledikleri imkanlardan faydalanmamaları sebebiyle suç işleme potansiyeline sahip olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde artan göçmen nüfusundan kaynaklı olarak yerli halk, suç unsurlarıyla karşılaşmaktansa kent merkezlerinden uzaklaşmayı tercih edebilmektedir. Suç olgusunun arttığı ve kentleşme oranlarının yüksek olduğu yerlerde güvenlik önlemleri artsa bile daha iyi yaşam beklentisi arayışında olan göçmenlerin, bu kentlere gelme tercihlerinde azalma olmaktadır.

Gelişim göstermeden sadece yapısal olarak nüfus artışı yaşayan kentlerde iş olanaklarını yetersiz hale getirmekte ve bu durum şehirlerin göç vermesi sebebiyle kentlerin gelişmiş bir kent yapısına gelmesini engellemektedir. Gelişmemiş ülkelerde yaşayan bireylerin gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelere göç etme hareketliliği göç edilen kentlerde kentleşmeyi arttırıcı bir etki yaratırken göç veren ülkeler için de azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Yerli kesim, artan kent nüfusundan ve yabancılaşan toplum yapısından

uzaklaşma hareketi göstermektedir. Göçmenlerin kendi ülkelerindeki yetersiz iş imkanlarından dolayı başka ülkelere göç etmeleri, yetenek ve eğitimlerinin yerli halka kıyasla farklı olması işçi ücretlerine yansımaktadır. Gelir eşitsizliği etkilerinin de gözlemlendiği bu durum yerli halkın kentten kırsal alanlara olan göç hareketliliğinin sebebi olarakta görülebilir. Göçmenler, daha iyi yaşam şartları elde etmek isteseler de göç alan ülkede düşük ücret veya bazı politikalar sonucu işsizlik sorunu ile karşılaşabilmektedirler. Göçmen bireyler bu sorun karşısında suç işleme eğilimin gösterirken, yerli halk için bu durum kentten kırsal alana veya metropollerden başka kente göç hareketliliği olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

Aaltonen, M., Kivivuori, J., Martikainen, P., (2011), "Social Determinants of Crime inn a Welfare State: Do They Still Matter?", Acta Sociologia, Vol.54, No.2, pp.161181

Adelman, R., Reid, L. W., Markle, G., Weiss, S., and Jaret, C. (2017). Urban Crime Rates and the Changing Face of Immigration: Evidence Across Four Decades. Journal of Ethnicity in Criminal Justice, 15 (1), 52-77

Akalın, G.,Özbek, R. İ., Çiftçi, İ. (2018), Türkiye'de gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: ARDL sınır testi yaklaşımı, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(4), 60-79.

Amemiya T., MaCurdy T.,E., "Instrumental Variable Estimation of an Error Components Model", Econometrica, Vol.54, No.4, 1986

Ata, A.Y. (2011), Ücretler, isizlik ve suç arasındaki ilişki: Yatay-Kesit Analizi, Çalışma ve Toplum Dergisi, 4(31), 113-134.

Balestra P., Krishnakumar J., "Full Information Estimations of a System of Simultaneous Equations with Error Component Structure", Econometric Theory, Vol. 3, No. 2. 1987

Baltagi, B., H., "Econometric Analysis of Panel Data", John Wiley & Sons LTD, İngiltere, 2. Baskı, 2002

Baltagi, B.,H., Li, Q., "A note on the estimation of simultaneous equations with error components", Econometric Theory, Vol 8, No 1, 1992

Bankston , C. L. (1998). Youth gangs and the new second generation: A review essay . Aggression and Violent Behavior , 3 (1), 35–45

Bersani , B. E. (2014). An examination of first and second generation immigrant offending trajectories . Justice Quarterly , 31 (2), 315–343 .

Boutane, Ekrame , Dumont, Jean-Christophe ve Rault, Christophe (2014) "Immigration and economic growth in the OECD countries 1986-2006" CERDIUniversity of Auvergne CES-University of Paris 1 International Migration Division OECD LEO - University of Orleans, CES Working Papers, No. 7322.

Bretschger, Lucas (2001), "Labor Supply, Migration, and Long-term Development", Open Economies Review, Vol:12, pp. 5-27.

Breusch T.,S., Mizon G.,E., Schmidt P., "Eficient Estimation Using Panel Data",

Econometrica, Vol.57, No.3, 1989

Brücker, Herbert ve Philipp J. H. Schröder (2006), "International Migration with Heterogeneous Agents: Theory and Evidence", IZA Discussion Papers, No. 2049, Copenhagen.

Card, David (1990). The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market. Industrial and Labor Relations Review, 43 (2), 245-257

Chamunorwa, Wilson ve Mlambo, Courage (2015). The Unemployment Impact of Immigration in South Africa. Mediterranean Journal of Social Sciences, 5 (20), 2631-2640

Chen, Hung-Ju (2006), "International Migration and Economic Growth: A Source Country Perspective", Journal Population Economics, Vol. 19, pp. 725–748.

Cornwell, C., Rupert, P., "Efficient Estimation With Panel Data: An Empericel Comparison of Instrumental Variablers Estimators", Journal Of Applied Econometrics, Vol 3, No.2, 1988

Czabanski, J. (2008). Estimates of Costs of Crime: History, Methodologies and Implications. Berlin: Springer.

Delice, M., Yaşar, M. (2014), Göç ve Şiddet Suçları İlişkisinin İncelenmesi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:44

Dolado, Juan, Goria, Alessandra ve Ichino, Andrea (1994) "Immigration, Human Capital and Growth in the Host Country Evidence from Pooled Country Data" Bank of Spain and CEPR 2.

European Commission (2010). Review of Costs of Crime Literature,

Felbermayr, Gabriel, Sanne Hiller ve Davide Sala (2010),"Does Immigration Boost Per CapitaI income?", Economics Letters, Vol. 107, No. 2, pp. 177-179.

Feridun, Mete (2004). Immigration, Income and Unempolyment: An Application of the Bounds Testing Approach to Cointegration. Project MUSE Scholarley Journals Online, 37-49.

Grossman, Jean B. (1982). The Sustainability of Natives and Immigrants in Production. The Review of Economics and Statistics, 64 (4), 596-603.

Hagan , J. , & Palloni , A. (1999). Sociological criminology and the mythology of Hispanic immigration and crime . Social Problems , 46 (4), 617–632 .

Hooghe, M., Vanhoutte, B., Hardyns W., Bircan, B., (2011), "Unemployment, Inequality, Poverty and Crime", British Journal. Criminol, Vol. 51, pp. 1–20.

Jean, Sebastien ve Jimenez, Miguel (2007). The Unemployment Impact of Immigration in OECD Countries. OECD Economics Department Working Paper, 563, 1-31.

Kang, Youngho ve Byung Yeon Kim (2012),"Immigration and Economic Growth: Do

Originand Destination Matter?", Samsung Economic Research Institute, Seoul National University, MPRA Paper No. 39695.

Karasu, M. A. (2008), Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57(4), 255-281.

Kirton, C., Francis, A. and Gibbison, G. (2003). Crime and Development: The Jamaican Experience, World Bank Report.

Maddala G., S., "The Use of Variance Components Model in Pooling Cross Section and Time Series Data", Econometrica, Vol.39, No.2, 1971

Martinez , R. , Jr. , & Lee , M. (2000). On immigration and crime . Criminal Justice 2000: The Nature of Crime—Continuity and Change , 1 , 485–524 .

Matyas, L., Sevestre, P., "The Econometrics Of Panel Data", Kluwer Academic Publishers, Hollanda, Gözden geçirilmiş 2. baksı, 1996,

Morley, Bruce (2006), "Causality Between Economic Growth and Immigration: An ARDL Bounds Testing Approach", Economics Letters, Vol. 90, pp. 72–76.

Nijkamp, P., Longhi, S., Nijkamp, P., & Poot, J. (2006). The Impact of Immigration on the Employment of Natives in Regional Labour Markets : A Meta-Analysis. Institute for the Study of Labour. IZA No 2044

Nilsson, A., (2004), Income Inequality and Crime: The Case of Sweden, Institute for Labour Market Policy Evaluation, Working Paper, No. 2004:6.

Olson , C. P. , Laurikkala , M. K. , & Huff-Corzin , L. (2009). Immigration and violent crime: Citizenship status and social disorganization . Homicide Studies , 13 (3), 227–241 .

Ortega Francesc ve Giovanni Peri (2014), Migration, Trade and Income, Journal of International Economics, Vol. 92, pp. 231-51.

Sampson , R. J. , Morenoff , J. D. , & Raudenbush , S. (2005). Social anatomy of racial and ethnic disparities in violence . American Journal of Public Health , 95 (2), 224–232

Sareya, Borhan, Mansur, Kasim ve Mahmud, Roslinah (2015). Immigration and Employment Rate: A Case Study in Oil Palm Sabah Plantation Sector. Malaysian Journal of Business and Economics, 2 (1), 49-61.

Sevinç, Haktan ve Demet Sevinç Eroğlu (2016), "Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz", International Conference on Eurasian Economies Session 2C: Kalkınma II, August 29-31, Hungary.

Şükrüoğlu, Deniz. "Eşanlı Panel Veri Modelleri ve Bir Uygulama" Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008

Turgut, Fatma. "Yapısal Değişim Bağlamında Kentleşme ve Kocaeli İmalat Sanayiinin Niteliği (SWOT Analizi)" Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2008

Venturını, Alessandra ve Vıllosıo, Claudia (2004). Labour Market Effects of Immigration: An Empirical Analysis based on Italian Data. ILO: International Migration Paper.

Walz, Ume (1993), "On the Growth (rate) Effects of Migration", Tübinge Diskussionsbeiträge, No. 24.

Witt, Robert; Clarke, Alan and Fielding, Nigel (1999) "Crime and Economic Activity: A Panel Data Approach", The British Journal of Criminology, 39 (3): 391-400

Yıldırım, Aziz. 'Kentleşme ve kentleşme sürecinde göçün suç olgusu üzerindeki etkileri" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.

Zlotnik, Hania (1998), "International Migration 1965-96: An Overview", Population and Development Review, Vol. 24, No. 3, pp. 429-468.

Çevresel Göçler ve Bölgesel Örgütler : Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Örnekleri

Mehtap KAYĞUSUZ AKBAY

İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
mehtapkaygusuz03@gmail.com / mehtap.kaygusuz@istanbul.edu.tr

Özet

Çevresel göçler ve çevre göçmenleri Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Göç Örgütü gibi küresel ölçekteki uluslararası örgütlerin dışında bölgesel örgütlerin de gündeminde yer almaktadır. Mevcut çalışma, tarihinde büyük çapta yerinden edilmelerle ve çok yakın bir geçmişte de göçmen kriziyle karşı karşıya kalan Avrupa kıtasına, daha spesifik olarak iki Avrupa örgütüne, -Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi-, odaklanmaktadır.

Adı geçen bölgesel örgütler çevresel göçlere ve çevre göçmenlerine nasıl yaklaşmaktadırlar? Söz konusu örgütler bazında konunun hukuki çerçevesi nedir? Çevre göçmenleri spesifik bir hukuki statüye sahip midir? Konunun insan hakları boyutunun kapsamı nedir? Çalışmada bu sorulara cevap aranmaktadır.

Ulusüstü olarak nitelendirilen Avrupa Birliği özelinde çeşitli hukuki metinler ve Avrupa Birliği organları bünyesinde hazırlanan çeşitli dökümanlar temel alınarak mevcut Avrupa Birliği hukukunun spesifik olarak çevre göçmenlerine uygulanıp uygulanamayacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, bir örgüt olarak Avrupa Birliği'nin onayladığı, taraf olduğu bazı uluslararası sözleşmelerin öngördüğü yükümlülükler ile çevresel göçler arasındaki ilişki ve bu yükümlülüklerin konumuz bağlamında doğurabileceği olası sonuçlar ele alınmaktadır.

Çevre göçmenleri konusu klasik bir uluslararası bölgesel örgüt olan Avrupa Konseyi bünyesinde de gündeme gelmiştir. Bu nedenle, Avrupa Konseyi'nin konuya yaklaşımı ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve ek protokollerinin öngördüğü bazı hakların çevresel göçler çerçevesinde uygulanması ele alınmaktadır.

Çevresel göçler ve çevre göçmenleri hem Avrupa Birliği'nin hem de Avrupa Konseyi'nin gündemine girmiş olmakla birlikte, söz konusu iki örgüt henüz çevre göçmenlerine özel bir hukuki statü tanımamakta ve iki bölgesel örgüt bünyesindeki mevcut hukuki düzenlemeler, birçok yazarın da vurguladığı gibi, çevre göçmenlerini korumada yetersiz kalmaktadır.

Anahtar kelimeler: çevresel göçler, çevre göçmenleri, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi

Environmental Migrations and Regional Organizations: Examples of the European Union and the Council of Europe

Abstract

Environmental migrations and environmental migrants are on the agenda of regional organizations as well as global organizations such as the United Nations and the International Organization for Migration. The present study focuses on the European continent, more specifically on two European organizations, -the European Union and the Council of Europe, that has faced large displacements in the past and very recently, a migrant crisis.

How do the regional organizations mentioned above approach environmental migrations and environmental migrants? What is the legal framework of the subject within the said organizations? Do environmental migrants have a specific legal status? What is the scope of human rights dimension of this subject? In this study, answers to these questions are sought.

By taking various legal texts of the European Union characterized as supranational and various documents prepared within the European Union organs as basis, it is evaluated whether the existing European Union law can be applied specifically to environmental migrants. Besides, the relationship between the obligations imposed by some international conventions, which have been ratified by European Union, to which European Union as an

international organization is party, and the probable implications of these obligations within the context of our subject are treated.
The issue of environmental migrants is also discussed within the Council of Europe, which is a classic international regional organization. Therefore, the approach of the Council of Europe to the issue and the implementation of some rights stipulated in the European Convention on Human Rights and its protocols within the context of environmental migrations are treated.
Even though environmental migrations and environmental migrants have been on the agenda of both the European Union and the Council of Europe, these two organizations have not yet recognized a specific legal status to environmental migrants and the existing legal arrangements within these two regional organizations, as many authors have emphasized, are insufficient to protect environmental migrants.
Key-words: environmental migrations, environmental migrants, European Union, Council of Europe

Giriş

Uzun bir süre önemsenmeyen ancak aralarında devletdışı yapıların da bulunduğu bazı aktörlerin çabasıyla uluslararası arenada yakın dönemde ele alınmaya başlananan iklim değişikliği –daha geniş bağlamda çevresel bozulmalar- ve göç ilişkisi oldukça güncel bir konu (Mayer ve Crépeau, 2015: 32). Bu güncel konunun temel öznelerini yani göç edenleri ifade etmek için farklı kavramlar ("çevre mültecileri, "iklim mültecileri", "ekolojik mülteciler", "çevre göçmenleri", "çevresel nedenlerle yerinden olanlar" vb. gibi) kullanılmakta olup, uluslararası arenada bu kavramların herhangi biri üzerinde konsensus oluşmamıştır (Cournil, 2011: 76; Mence ve Parrinder, 2017: 325; Morgese, 2017: 48-49). Mevcut çalışmada Morgese'in de ifade ettiği gibi, daha kapsayıcı olduğu düşüncesiyle "çevre göçmenleri" kavramı tercih edilmiştir (2017:49). Uluslararası Göç Örgütü için yapılan bir çalışmada "çevre göçmenleri", "çevrede yaşamlarını veya yaşam koşullarını olumsuz yönde etkileyen ani ya da aşamalı değişikliklerin zorlayıcı sebeplerinden dolayı geçici ya da kalıcı olarak, yaşadıkları evlerini terketmek zorunda kalan ya da bunu tercih eden ve kendi ülke sınırları içerisinde hareket eden ya da ülke dışına giden insanlar ya da insan grupları"[15] olarak tanımlanıyor (Kniveton ve diğerleri, 2008: 31; Morgese, 2017: 48).
Kullanılan terminolojinin dışında çevre göçmenlerine ilişkin verilen sayılar da (50 ila 200 milyon arasında) değişiklik gösteriyor (Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2009a: § 5; Mayer ve Crépeau, 2015: 34; Mence ve Parrinder, 2017: 321-322).
Çevresel göçler ve çevre göçmenleri Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Göç Örgütü gibi küresel ölçekteki uluslararası örgütlerin dışında bölgesel örgütlerin de gündeminde yer almaktadır. Çevresel göçlere yönelik bölgesel yaklaşımların geliştirilmesinin önemi çeşitli platformlarda dile getirilmiş olup, söz konusu yaklaşımlara sıcak bakılmasının, çevresel göçlerin daha çok aynı bölge içinde olması ve bölgelerin benzer çevresel olaylara maruz kalması gibi bir takım nedenleri bulunuyor (Popp, 2014: 229-230). Ayrıca bazı yazarlar, çevresel göçlere ilişkin küresel ölçekte normatif bir çerçevedense bölgesel düzenlemelerin daha uıygun olduğunu öne sürüyorlar (Mence ve Parrinder, 2017: 329).
Laczko ve Piguet'nin de belirttiği gibi, çevresel göçler bütün bölgeleri ilgilendirmekle birlikte (2014: 7 ve devamı), bu göçlerin nedenleri arasında gösterilen iklim değişikliğinin etkileri gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında eşit bir dağılımla kendini göstermemektedir (Borges, 2013: 22). Dolayısıyla çok sayıda gelişmiş ülkenin bulunduğu Avrupa'nın çevresel göçler ve çevre göçmenlerine yaklaşımının ele alınması gerekmektedir

[15] Çeviri bize ait. Orjinal metin şöyledir : "persons or groups of persons who, for compelling reasons of sudden or progressive changes in the environment that adversely affect their lives or living conditions, are obliged to leave their habitual homes, or choose to do so, either temporarily or permanently, and who move either within their country or abroad".

(bkz. Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2009a: § 28). Avrupa Birliği (AB) ulus-üstü karakteri, üye sayısı AB'ye göre çok daha fazla olan Avrupa Konseyi ise özellikle üyelerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) uygulamakla yükümlü olmaları nedeniyle büyük önem taşımaktadır (Cournil ve Mayer, 2014b: § 27).

Adı geçen iki bölgesel örgüt çevresel göçlere ve çevre göçmenlerine nasıl yaklaşmaktadır? Söz konusu örgütler bazında konunun hukuki çerçevesi nedir? Çevre göçmenleri spesifik bir hukuki statüye sahip midir? Konunun insan hakları boyutunun kapsamı nedir? Çalışmada bu sorulara öncelikle AB, ardından Avrupa Konseyi bünyesinde cevap aranmaktadır.

1. Avrupa Birliği

Bu bölümde, ulusüstü olarak nitelendirilen AB özelinde çeşitli hukuki metinler ve AB organları bünyesinde hazırlanan çeşitli dökümanlar temel alınarak mevcut AB hukukunun spesifik olarak çevre göçmenlerine uygulanıp uygulanamayacağı ve bir örgüt olarak AB'nin onayladığı, taraf olduğu bazı uluslararası sözleşmelerin öngördüğü yükümlülükler ile çevresel göçler arasındaki ilişki ve bu yükümlülüklerin konumuz bağlamında doğurabileceği olası sonuçların ele alınmaktadır.

1990'ların sonundan itibaren çevre göçlerini ele almaya başlayan AB'nin, zamanla konuya yaklaşımında bir değişim olduğu söylenebilir (Sgro, 2015: 128,129; bkz. ayrıca European Council, 2013: 6). Daha açık bir ifade ile, Birlik bir süre konuya güvenlik perspektifinden yaklaşırken, Aralık 2009'da kabul edilen ve 2010-2014 dönemi için hazırlanan ve ortak iltica politikası üzerinde duran Stockholm Programı meselenin güvenlik boyutunun ötesinde kalkınma bağlamına dikkat çekmekte ve iklim değişikliklerinin uluslararası göçler üzerindeki etkilerinin ve AB'ye göçe etkisinin araştırılması gerektiğini belirterek farklı bir yaklaşımı yansıtmaktaydı (Sgro, 2015: 129-131; bkz. ayrıca Popp, 2014: 236, 246). Avrupa Komisyonu'nun 2013'te yayınladığı "İklim değişikliği, çevresel bozulma ve göç" başlıklı metnin ise, çevresel göçler konusunu daha bütünlüklü ve doğrudan ele aldığı, bu konuda "sembolik bir adım" olduğu ve bu bağlamda bir değişime işaret ettiği düşünülüyor (Sgro, 2015: 127-128; bkz. ayrıca Popp, 2014: 236).

Hukuki duruma gelince, öncelikle belirtmek gerekir ki, 2009'da yürülüğe giren Lizbon Antlaşması, çevresel göçleri yakından ilgilendiren alanlarda AB'nin yetkileri konusunda yenilikler getirmekte ve Avrupa Birliği Antlaşması'nın 21. maddesi ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 78, 191 ve 192. maddeleri bu bağlamda değerlendirilmektedir (Sgro, 2015: 128, 134-135; ayrıca bkz. Cournil ve Mayer, 2014b: §30; Lackzo ve Piguet, 2014: 10).

Lizbon Antlaşması'nın dışında, AB tarafından kabul edilen bazı hukuki metinlerin çevre göçmenlerine uygulanıp uygulanamayacağı üzerinde durulan önemli konulardan biridir (European Commission, 2013; Lackzo ve Piguet, 2014: 10; Morgese, 2017; Popp, 2014; 248-249; Sciaccaluga, 2017). Bu metinleri değerlendirmeye başlamadan önce, AB üyesi devletlerin vatandaşlarının çevresel nedenlerle yerinden olmaları durumunda, diğer bir ifade ile Avrupa Birliği sınırları içinde gerçekleşecek göç hareketlerinde, mevcut AB mevzuatı yeterli olacağının düşünüldüğünü belirtelim (European Council, 2013: 4). Bazı yazarların özellikle Akdeniz'in kuzeyi ve Kuzey Avrupa'nın çevre göçmenlerini çekebileceği ihtimaline dikkat çekmelerine karşın (Laczko ve Piguet, 2014: 10), AB de çevresel göçleri AB-dışı bir konu olarak ele almaktadır (Popp, 2014: 235). Bununla birlikte, 2013 tarihli Avrupa Komisyonu metni, üçüncü-ülkelerden gelecek çevre göçmenlerinin AB'ye kabul edilmesine dair detaylı ve net bir açıklama getirmemektedir (Sgro, 2015: 134).

Söz konusu hukuki metinlerden biri 20 Temmuz 2001 tarihli "Geçici Koruma Direktifi" olarak adlandırılan direktiftir (EC, 2001). Direktifin amacı, üçüncü ülkelerden gelen kitlesel göçler durumunda insanlara geçici koruma sağlamaya yönelik asgari standartların belirlenmesi olarak ifade edilmektedir (md. 1). Avrupa Komisyonu çevresel göçler durumunda söz konusu direktife başvurulabileceğini belirtmekle birlikte, başvurulabilecek

durumların sınırlı karakterine de dikkat çekmektedir (European Commission, 2013: 19). Direktif, yer değiştirme sebebi olarak silahlı çatışma ve endemik şiddet gibi durumları özellikle vurgulamakta[16], ancak çevresel göçler konusunda da yoruma açık bir kapı bırakmaktadır (European Commission, 2013: 19; Morgese, 2017: 55). Bununla birlikte, direktifin uygulanabilmesi ancak hızlı gelişen bir afet sonucu kitlesel bir akın[17] olması durumunda mümkün görünmektedir (European Commission, 2013: 19; Sciaccaluga, 2017:89). Dolayısıyla direktif, yavaş gelişen durumları ve bireysel ya da küçük gruplar halindeki göçleri kapsamamaktadır (Mence ve Parrinder, 2017: 330; Morgese, 2017: 55). Sonuç olarak, her ne kadar Komisyon çevresel göçler konusunda Geçici Koruma Direktifi'ne başvurulabileceğini düşünüyor olsa da, öngörülen prosedürün zorluğu gibi nedenlerden dolayı mevcut haliyle direktifin hayata geçirilmesi pek mümkün görünmüyor (Morgese, 2017; Sciaccaluga, 2017).

Çevre göçmenleri konusunda ele alınan bir diğer hukuki metin ise "Nitelendirmeye İlişkin Direktif"tir (EU, 2011). Direktif, bir yandan mültecileri, diğer yandan ise "ek koruma"dan ("*subsidiary protection*") yaralanacakları tanımlıyor (md. 1 ve 2). Metnin öngördüğü mülteci statüsünün tanımı[18] ile mülteci statüsü ile ilgili temel uluslararası metin olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin (Cenevre Sözleşmesi) mülteci tanımı[19] neredeyse birebir örtüşmekte ve bu açıdan çevre göçmenlerinin Cenevre Sözleşmesi'ndeki koşulları sağlama konusunda karşılaştıkları/ karşılaşabilecekleri engeller Direktifin talep ettiği koşullar için de geçerlidir (Morgese, 2017: 51). Çevre göçmenlerinin mülteci statüsü kapsamında değerlendirilebilmesinin önündeki temel sorun Cenevre Sözleşmesi'nin atıfta bulunduğu "zulüm" kavramı ve zulmün açıkça belirtilen sebepleriyle ilişkilidir (Cournil ve Mayer, 2014a: § 15 ; European Commission, 2013: 17; Staiano, 2017: 28).

Nitelendirmeye İlişkin Direktif* yukarıda da belirtildiği gibi, mülteci statüsünün yanısıra "ek koruma" da öngörmektedir. Direktifin ilgili maddesi "ciddi zarar" konusunda "gerçek bir risk" bulunması gerekliliğinin altını çizmekte[20], "ciddi zarar"a açıklama getiren 15. madde ise

[16] Direktifin ilgili maddesi şöyle: "'displaced persons' means third-country nationals or stateless persons who have had to leave their country or region of origin, or have been evacuated, in particular in response to an appeal by international organisations, and are unable to return in safe and durable conditions because of the situation prevailing in that country, who may fall within the scope of Article 1A of the Geneva Convention or other international or national instruments giving international protection, in particular: (i) persons who have fled areas of armed conflict or endemic violence; (ii) persons at serious risk of, or who have been the victims of, systematic or generalised violations of their human rights". EC, 2001: art. 2 (c).

[17] Komisyonun ifadesi ile "anahtar kelimeler"den biri olan (European Commission, 2013: 19) "*mass influx*" şöyle tanımlanmaktadır: "'mass influx' means arrival in the Community of a large number of displaced persons, who come from a specific country or geographical area, whether their arrival in the Community was spontaneous or aided, for example through an evacuation programme". Council Directive 2001/55/EC, art. 2 (d).

[18] Direktif "mülteci" kavramını şöyle tanımlamaktadır : "'refugee' means a third-country national who, owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, political opinion or membership of a particular social group, is outside the country of nationality and is unable or; owing to such fear, is unwilling to avail himself or herself of the protection of that country, or stateless person, who, being outside of the country of former habituel residence for the same reasons as mentioned above, is unable or, owing to such fear, unwilling to return to it, ant to whom Article 12 does not apply". (md. 2 (d))

[19] Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci kavramı "[...] ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyn; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahs[ı]" kapsamaktadır. Md. 1, A (2).

[20] Direktifin 2. maddesinin (f) paragrafına göre göre "'person eligible for subsidiary protection' means a third-country national or a stateless person who does not qualify as a refugee but in respect of whom substantial grounds have been shown for believing that the person concerned, if returned to his or her country of origin, or in the case of a stateless person, to his or her country of former habitual residence, would face a real risk of

çevresel faktörlere atıfta bulunmamaktadır[21] (European Commission, 2013: 18). Diğer bir ifade ile, çevre göçmenlerinin ek korumadan yararlanabilmek için istenilen koşulları sağlaması oldukça güç görünmektedir (European Commission, 2013: 16; Morgese, 2017: 52-53; Popp, 2014: 249; Sgro, 2015: 137).

Yukarıda ele alınan hiçbir AB mevzuatı çevre göçmenlerini açıkça tanımamaktadır (European Commission, 2013: 16; Popp, 2014: 249). AB bünyesinde çevre göçmenlerinin hukuki bir statüsü bulunmamakta ve çevre göçmenleri konusunda hukuki koruma oldukça zayıf kalmaktadır (Cournil ve Mayer, 2014a). AB'nin çevresel göçler ve çevre göçmenleri konularında politik olarak aktif olduğu ve Örgütün konuya yaklaşımında bir takım değişimler olduğu gözlemlenmekle birlikte, bu konuda atılması gereken somut adımlar bulunmaktadır (Sgro, 2015: 128, 132-134).

AB'nin bir bölgesel örgüt olarak taraf olduğu ve konumuz bağlamındaki metinler arasında BM İkllim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması yer almaktadır (Staiano, 2017). İklim Sözleşmesi çerçevesinde 2010'da gerçekleştirilen 16. Taraflar Konferansı'nda göç uyumla ilgi önlemler arasına dahil edilirken[22], 2012'deki Taraflar Konferansında ise "kayıp ve zararları" tanıma mekanizması[23] kapsamında ele alındı (Cournil ve Mayer, 2014a: § 51; European Commission, 2013: 5; Staiano, 2017: 25). 2015'te imzalanıp 2016'da yürülüğe giren Paris Anlaşması da giriş metninde Tarafların göçmenlerin haklarıyla ilgili yükümlülüklerini dikkate almaları gerektiğini belirtirken, 8. maddede de "kayıp ve zararlar"ı ele almaktadır.

Aslında "iklim değişikliği", göçler konusunu sorumluluklar bağlamında ele almaya oldukça elverişli görünüyor (Cournil ve Mayer, 2014b: § 33; Staiano, 2017). Bazı devletler ve kişilerin sera gazı salınımındaki rolü diğerlerine nazaran çok daha fazla olmasına rağmen, iklim değişikliğinden daha yoğun etkilenenler endüstrileşmeden payını daha az alanlar ve dolayısıyla yoksulluk nedeniyle iklim değişikliklerine uyum, dolayısıyla göç, konusunda da daha çok zorlananlar oluyor (Cournil ve Mayer, 2014b: § 33). Bu çerçevede iklim değişikliklerine uyum konusunda önem taşıyan ve iklim rejiminin oldukça önemli bir unsuru olan ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesinden söz edilebilir (European Commission, 2013: 16; Staiano, 2017:32-36). Söz konusu ilke üzerine yapılan tartışmalarda, geçmişteki ya da günümüzdeki sera gazı salınımlarından ziyade finansal kapasite, kalkınma ihtiyaçları gibi unsurlar üzerinde duran gelişmiş devletler, ilkeye genel olarak "insani sorumluluk" çerçevesinden bakmayı tercih etmektedirler (Cournil ve Mayer, 2014b: § 38, 40). Gelişmiş devletlerin bu tutumuna ek olarak, uyumdan ziyade "kayıp ve zararlar"a yönelim, göçler konusunda pratikte sorumluluk mekanizmasının işletilmesinde ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar prensibinin rol oynayabileceği argümanına temkinli yaklaşılmasına yol açmaktadır (Staiano, 2017: 34, 35).

---

suffering a serious harm as defined in Article 15, and to whom Article 17(1) and (2) does not apply, and is unable, or owing to such risk, unwilling to avail himself or herself of the protection of that country".

[21] Direktifin 15. maddesine göre "[s]erious harm consists of. (a) the death penalty or execution; or (b) torture or inhuman or degrading treatment or punishment of an applicant in the country of origin; or (c) serious and individual threat to a civilian's life or person by reason of indiscriminate violence in situations of international or internal armed conflict".

[22] "The Conference of the Parties […] 14. [i]nvites all Parties to enhance action on adaptation under the Cancun Adaptation Framework, […] by undertaking, inter alia, the following: […] (f) Measures to enhance understanding, coordination and cooperation with regard to climate change induced displacement, migration and planned relocation, where appropriate, at the national, regional and international levels". Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2010.

[23] "The Conference of the Parties […] 7. Acknowledges the further work to advance the understanding of and expertise on loss and damage, which includes, inter alia, the following: […] (vi) How impacts of climate change are affecting patterns of migration, displacement and human mobility". Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2012.

Daha önce değinilen ve Paris Anlaşması'nda da yer alan "kayıp ve zararlar"a yönelim de sorumluluk ("*responsibility*", "*liability*") konusunu gündeme getirse de, 21. Taraflar Konferansı aldığı bir kararda Paris Anlaşması'nın "kayıp ve zararlar"la ilgili olan 8. maddesinin sorumluluk için bir temel oluşturmayacağını kabul etmiştir (Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2015: § 51; Staiano, 2017: 25).
Kısacası, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi rejimi, AB'nin de dahil olduğu Taraflar için, sorumluluk konusunda kesin ve net bir çözüm önerisi getirmemekte ve İklim Sözleşmesi bağlamında uluslararası sorumluluğun uygulanabilme olasılığı gündeme getirilmekle birlikte, sorumluluk kurumunun iklim ve de çevre göçmenleri konusunda pratiğe dökülmesi oldukça güç görünmektedir (Staiano, 2017: 30-46). Bazı yazarlara göre, çevre göçlerinin büyük bölümü sınıraşan göçler olmadığı için uluslararası sorumluluk mekanizması bu göçlerin uluslararası yönetiminden ziyade finansal destek üzerinde yoğunlaşılmasına sebep olabilir (Cournil ve Mayer, 2014b: § 39). Bu hipotezin gerçekleşme ihtimali bulunmakla birlikte, belirtmek gerekir ki, 2011'de AB İnsani Ofisi'nin çatışmalardan ve aynı zamanda afetlerden etkilenen 115 milyondan fazla insana bir milyar avrodan fazla yardımda bulunduğu göz önüne alınırsa, mevcut durumda da AB meselenin finansal boyutunda önemli bir aktördür (Sgro, 2015: 133).
AB ve üye devletler taraf oldukları iklim rejiminin bağlayıcı kurallarını uygulamakla yükümlüler, ancak söz konusu yükümlülükler doğrudan çevre göçmenlerine hukuki bir statü tanınması ve spesifik bir kategori olarak korunmasını içermemektedir. 2017'de gerçekleştirilen Taraflar Toplantısı'nda alınan kararda göçlere yapılan atfın bulunduğu madde de daha farklı bir yorumu olanaklı kılmamaktadır (Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2017: 13 (c)).

2. Avrupa Konseyi

Çevre göçmenleri konusu klasik bir uluslararası bölgesel örgüt olan Avrupa Konseyi bünyesinde de gündeme gelmiştir. Bu bölümde, Konseyin konuya yaklaşımı ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin ve ek protokollerinin öngördüğü bazı hakların çevresel göçler çerçevesinde uygulanmasının değerlendirilmektedir. Ancak konuya geçmeden önce, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6. maddesi gereğince AİHS'nin garanti altına aldığı temel hakların AB hukukunun genel ilkelerini oluşturması gerektiğini belirtelim (Morgese, 2017: 61).
Avrupa Konseyi'nin konuyla ilgili yaklaşımına gelince, Parlamenter Meclisi 2006 yılında çevre mültecileri ile ilgili bir girişimde bulundu ve ardından Avrupa Konseyi Göç, Mülteciler ve Nüfus Komisyonu bünyesinde bir Avrupa Ekolojik Mülteciler Sözleşmesi projesi gündeme geldi (Cournil, 2011: 82; Popp, 2014: 234). 2008'de ise iklim değişikliklerinin göç hareketlerini değiştireceğini ve bunun da çatışmaları ve uluslararası gerilimleri arttırabileceğine dikkat çekti (Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2008:§ 8; Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2009a: § 2).
Komisyon'un ülke içi yerinden olmalara yönelik de çağrısı oldu (Millan, 2015: 53-54). Aslında çevre göçlerinin büyük bölümü ülke sınırları içinde gerçekleşmektedir (Laczko ve Piguet, 2014: 2). 1998 yılında BM bünyesinde kabul edilen "Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler"[24]in giriş metninin ikinci paragrafına göre "ülke içinde yerinden olmuş kişiler; zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır". "Doğal ya da insan kaynaklı felaketler"e de atıf yapan "ülke içinde yerinden olanlar", "mülteci" kavramına göre çok daha kapsayıcı, çevre göçmenlerinin tümünü olmasa bile bir bölümünü – afetlerden dolayı veya bazı doğal

[24] Metnin Türkçe çevirisi için bkz. Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler, çev. Kerem Altıparmak, İmaj Yayınevi, Ankara, 2005. http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/693_1.pdf

kaynakların rol oynadığı çatışmalardan dolayı ülke içinde göç edenleri- içerebilen bir kavram (Cournil ve Mayer, 2014a: § 31). Avrupa Komisyonu konuyla ilgili bir sözleşme kabul etmemiş olmakla birlikte, 2009 yılında Komisyo'nun Parlamenter Meclisi aniden ve yavaş gelişen doğal afetlere Yol Gösterici İlkelerin uygulanması çağrısında bulundu (Millan, 2015: 53-54; Popp, 2014: 234). Aynı yıl, Parlamenter Meclisi 1998 Yol Gösterici İlkelere benzer ancak sınıraşan yerinden olmalara yönelik bir metin hazırlanması çağrısında bulundu (Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2009b: § 6.5; European Commission, 2013:17; Popp, 2014: 234). Söz konusu çağrı, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (GIEC)'nin iklim değişikliğinin 21. yüzyılda insanların yer değiştirmesinde artışa sebep olacağı tahmini (2014: 20) ile sınıraşan göçlerin –iç göçlere nazaran hala az olmakla birlikte- giderek artmakta olduğu gerçeğiyle birlikte okunabilir (Staiano, 2017: 24).

Avrupa Komisyonu yukarıda değinilen çalışmalarının dışında, AİHS'nin çevre göçmenlerine uygulanması bakımından da önem taşımaktadır. İnsan hakları "doğal, evrensel, devredilemez ve geri alınamaz" olarak kabul edilir (Cournil ve Mayer, 2014a: § 4). Bu hakların herkese dolayısıyla çevre göçmenlerine de uygulanması gerekmektedir (European Commission, 2013: 16). Çevre göçmenlerinin insan haklarını koruma konusunda devletlerin hem negatif yani tanınan haklara saygı duyma sorumluluğu, hem de pozitif yani ihlal edilmelerini önlemek için önlem alma ve bu hakları mümkün olduğunca geliştirme sorumluluğu bulunduğunu belirtelim (Borges, 2013: 20).

İklim değişikliği ve çevresel bozulmalar yaşam hakkını, sağlık hakkını, beslenme ve su hakkını, çevre hakkını ve başka birçok hakkı riske atmaktadır (Borges, 2013: 25; Cournil ve Mayer, 2014a: § 7). Burada bir parantez açarak çevre hakkının AİHS tarafından açıkça tanınmadığını ve çevre hakkına yönelik ek bir protokolün kabul edilmesi için Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde tartışmalar yürütüldüğünü ve çevre hakkının açıkça tanınması durumunda bu haktan faydalanamayanların yer değiştirme taleplerinin karşılanması gerekliliğinin doğabileceğini belirtelim (Cournil ve Mayer, 2014a: § 9).

Yukarıda değinilen haklardan yaşam hakkı, AİHS'nin 2. maddesinde düzenlenmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'in çevre-yaşam hakkı konusunda üzerinde durduğu konulardan biri devletin yaşam hakkına yönelik tehditleri önlememesidir (Borges, 2013: 29). 2. maddenin uygulanmasına örnek olarak AİHM'nin 22 Mart 2008 tarihli Boudaïeva ve diğerleri/ Rusya davası verilebilir (Nadaud ve Marguenaud, 2010: 73). Genel olarak AİHM içtihadından, daha önce yaşanmış ve tekrarlanan durumlarda devletlerin bazı önleyici ya da felaketin etkilerini olabildiğince azaltmaya yönelik önlemler alması gerektiği sonucu çıkarılabilmekle birlikte, henüz kontrol edilemeyen nedenlerden kaynaklanan felaketlerde devletin sorumluluğu konusunun gündeme gelmesi pek olası görünmemektedir (Nadaud ve Marguenaud, 2010: 71).

AİHM, devletlerin çevresel felaketleri önlemeye ilişkin yükümlülükleri kapsamında mülkiyetin korunmasına yönelik AİHS'ne Ek Protokol'ün 1. maddesine de başvurmaktadır (Staiano, 2017: 29). Ayrıca, Şubat 2011 tarihli Dubetska ve diğerleri / Ukrayna davasında olduğu gibi, AİHS'nin 8. maddesinde yer alan "özel ve aile hayatına saygı" hakkına da başvurmuş ve bu konuda önemli davalara imza atmıştır (Borges, 2013: 31; Nadaud ve Marguenaud, 2011: 579).

Çevre göçmenleri ve AİHM bağlamında üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise geri göndermemeye ("*nonrefoulement*") ilişkin yasaktır. Başka türlü ifade etmek gerekirse, insan hakları hukukunun öngördüğü geri göndermeme ile ilgili yükümlülüklerin çevre göçmenlerinin korunmasındaki rolü üzerinde durulmaktadır (Mence ve Parrinder, 2017: 325: Morgese, 2017: 60-64). 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre "[h]içbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir" (md. 33, § 1). Bu arada, Avrupa

Birliği'nin İşleyişi Üzerine Antlaşma ve Nitelendirmeye İlişkin Direktif gereği AB'nin de söz konusu yasağı uygulamakla yükümlü olduğunu belirtelim (Morgese, 2017: 60).

Geri göndermeme konusunda özellikle yukarıda değinilen yaşam hakkı ile AİHS'nin 3. maddesinde de düzenlenen işkence, insanlıkdışı ve onur kırıcı işlem ve cezaların yasaklanması üzerinde duruluyor (Mence ve Parrinder, 2017: 328).

Morgese'in belirttiği gibi, AİHM'in içtihadı üçüncü-ülke vatandaşları için geri gönderme yasağının uygulanabileceği üç durumu ele alıyor: devlet veya devlet-dışı aktörler tarafından uygulanacak "doğrudan ve kasıtlı eziyet"e bağlı "ciddi zarar riski" olması; "doğal olarak meydana gelen zararlar"; devletin veya devlet-dışı aktörlerin, doğrudan ya da dolaylı olarak, doğal afetin temel nedeni olarak görülmesidir (Morgese, 2017: 53-54). Mahkemenin içtihadı gözönüne alındığında, bir ülkedeki çevre koşullarının insanlık dışı veya onur kırıcı muamele kapsamında değerlendirilmesi, çok istisnai koşullar dışında, pek mümkün görünmemektedir (Morgese, 2017: 54).

Genel olarak AİHM'in çevreyle ilgili içtihadı genişlemekle birlikte, söz konusu içtihat bir yandan çevre hakkını koruyan diğer yandan ise bu hakka daha temkinli bakan yaklaşımları içermektedir (Nadaud ve Marguenaud, 2011: 563). Sözleşme ve protokolleri tarafından tanınmayan çevre göçlerini ilgilendiren kararlarında da benzer bir tespitin geçerli olduğu söylenebilir (Nadaud ve Marguenaud, 2011: 579). Bir diğer ifade ile, Mahkeme'nin bazı kararları oldukça umut verici bulunmakla birlikte, bu durum çevre göçmenlerinin korunmasına yönelik hukuki bir metnin gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır (Nadaud ve Marguenaud, 2010: 74).

Sonuç

Doğrudan çevre göçmenlerini tanıyan ve koruyan hukuki bir metnin yokluğunda mevcut insan haklarına başvurulabilir (Cournil ve Mayer, 2014a). Ancak, söz konusu hukukun önemli olmakla birlikte yeterli olmadığı ve bu nedenle daha spesifik düzenlemelere ihtiyaç bulunduğu unutulmamalıdır (Cournil ve Mayer, 2014b: § 24).

İnsan hakları bağlamında bir konuya daha dikkat çekmek gerekiyor: Cournil ve Mayer'in de vurguladığı gibi, çevre göçmenleri konusunda insan hakları odaklı bir yaklaşım gerekli olmakla birlikte yetersizdir, çünkü iklim değişikliği gibi olgular aslında bu değişiklikte yüksek oranda payı olan devletlerin bir tür sorumluluğuna işaret etmekte ve uluslararası işbirliğini gerektirmektedir (Cournil ve Mayer, 2014a: § 39). Konu ele alınırken, göçlerin genelde çevresel, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Laczko ve Piguet, 2014: 2). Ayrıca çevresel göçler, çevre, göç ve insan hakları da dahil olmak üzere çok boyutlu olarak ele alınmalıdır (Popp, 2014: 231). Ancak sadece çevresel göçler ve çevre göçmenleri üzerine odaklanmak da yeterli olmayacaktır, çünkü olayın bir başka boyutunun daha göz önünde bulundurulması gerekecektir: genelde çevresel bozulmayla göç arasında pozitif bir korelasyon olduğu düşünülse de negatif bir ilişki yani çevresel bozulma arttıkça göç hareketlerinde azalma da söz konusu olabilir (Mayer ve Crépeau, 2015: 34). Bir başka ifade ile, iklim değişikliğinden nüfusun özellikle en savunmasız olanlarının etkilendiği ve söz konusu insanların göç etme olanaklarına sahip olamayabilecekleri dikkate alındığında "kapana kısılmış nüfus" ("*trapped populations*") artabilir (Mayer ve Crépeau, 2015: 34-35).

Çevresel göçler ve çevre göçmenleri hem Avrupa Birliği'nin hem de Avrupa Konseyi'nin gündemine girmiş olmakla birlikte, söz konusu iki örgüt henüz çevre göçmenlerine özel bir hukuki statü tanımamakta ve bu örgütler bünyesindeki mevcut hukuki düzenlemeler, birçok yazarın da vurguladığı gibi, çevre göçmenlerini korumada yetersiz kalmaktadır (Cournil, 2011: 81; Cournil ve Mayer, 2014a; Morgese, 2017: 50, 71). Dolayısıyla bölgesel düzeylerde konuyla ilgili farkındalık mevcut olmakla birlikte, somut uygulamalar yaygın değildir (Popp, 2014: 249-250).

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

Blaser, G., 2011. "Le phénomène des déplacés environnementaux et leur statut en droit international et européen", ASYL, 15-22.

Borges, I. M., 2013. "Protection Starts at Home but does not Stop There! The Dynamics of the Human Rights Obligations of States for Protecting Environmentally Displaced Persons", Int. Law: Rev. Colomb. Derecho Int. Bogotà, 17-49.

Cournil, C., 2011. "La mise à l'agenda scientifique et politique des migrations environnementales", Rev. Inter. Mob. Hum., 75-94.

Cournil, C. ve Mayer, B., 2014a. "Chapitre 2. Les lacunes juridiques", C. Cournil, ve B. Mayer (Der.), Les migrations environnementales: Enjeux et gouvernance (pp. 53-84), Paris: Presses de Sciences Po. (internet versiyonu).

Cournil, C. ve Mayer, B., 2014b. "Chapitre 3. Un paysage institutionnel fragmenté". C. Cournil, ve B. Mayer (Der.), Les migrations environnementales: Enjeux et gouvernance (pp. 85-112). Paris: Presses de Sciences Po. (internet versiyonu).

Kniveton, D., Schmidt-Verkerk, K., Smith, C., ve Black, R., 2008. Climate Change and Migration: Improving Methodologies to Estimate Flows, Geneva: International Organization for Migration.

Laczko, F., ve Piguet, E., 2014. "Regional Perspectives on Migration, the Environment and Climate Change", E. Piguet, ve F. Laczko (Der.), People on the Move in a Changing Climate. The Regional Impact of Environmental Change on Migration, Dordrecht:Springer, pp. 1-20.

Mayer, B., ve Crépeau, F., 2015. "Changement climatique et droits de l'homme des migrants", C. Cournil *et al.* (Der.), Mobilité humaine et environnement, Editions Quæ, "Nature et société", pp. 31-48.

Mence, V., ve Parrinder, A., 2017. "The Environmentally related international migration: policy challenges", M. Mcauliffe, ve K. Koser (Der.), A Long Way to Go, ANU Press, pp. 317-342.

Millan, S., 2015. "Construction du droit des personnes déplacées internes, victimes de catastrophes naturelles", C. Cournil *et al.* (Der.), Mobilité humaine et environnement, Editions Quæ, "Nature et société", pp. 49-68.

Morgese, G., 2017. "Environmental Migrants and the EU Immigration and Asylum Law: Is There any Chance for Protection?", G. C. Bruno, F. M. Palombıno, ve V. Rossı (Der.), Migration and the Environment. Some reflections on Current Legal Issues and Possible Ways Forward, Rome: CNR edizioni, pp. 47-73.

Nadaud, S., ve Marguenaud, J.-P., 2010. "Chronique des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme (2008-2009) ", Revue juridique de l'environnement, 61-74.

Nadaud, S., ve Marguenaud, J.-P., 2011. "Chronique des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme (2010-2011) ", Revue juridique de l'environnement, 563-584.

Popp, K., 2014. "Regional Policy Perspectives", E. Piguet, ve F. Laczko (Der.), People on the Move in a Changing Climate. The Regional Impact of Environmental Change on Migration, Dordrecht: Springer, pp. 229-253.

Sciaccaluga, G., 2017. "Sudden-Onset Disasters, Human Displacement, and the Temporary Protection Directive: Space for a Promising Relationship?", G. C. Bruno, F. M. Palombıno, ve V. Rossı (Der.), Migration and the Environment. Some reflections on Current Legal Issues and Possible Ways Forward, Rome: CNR edizioni, pp.75-99.

Sgro, A., 2015. "L'Union européenne et la gestion des migrations environnementales", C.Cournil *et al.*(Der.), Mobilité humaine et environnement, Editions Quæ, "Nature et société", pp. 127-140.

Staiano, F., 2017. "State Responsbility for Climate Change under the UNFCCCRegime: Challenges and Opportunities for Prevention and Redress", G. C. Bruno, F. M. Palombıno, ve

V. Rossı (Der.), Migration and the Environment. Some reflections on Current Legal Issues and Possible Ways Forward, Rome: CNR edizioni, pp. 23-46.

Anlaşmalar

Accord de Paris, https://unfccc.int/sites/default/files/french_paris_agreement.pdf

Avrupa Birliği Antlaşması, https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf

Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf

Dökümanlar

Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2008. Recommandation 1823 (2008).

Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2009a. Environmentally induced migration and displacement: a 21st-century challenge, Doc. 11814.

Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, 2009b. Migrations et déplacements induits par les facteurs environnementaux: un défi pour le XXIe siècle, Recommandation 1862 (2009).

Conseil de l'Europe, 2006. Motion pour une Recommandation sur la question des réfugiés de l'environnement de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe.

Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2010. The Cancun Agreements: Outcome of the work of the Ad Hoc Working Group on Long-term Cooperative Action under the Convention, Decision 1/CP.16, FCCC/CP/2010/7/Add.1.

Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2012. Report of the Conference of the Parties on its eighteenth session, held in Doha from 26 November to 8 December 2012. Addendum. Part Two: Action taken by the Conference of the Parties at its eighteenth session. Approaches to address loss and damage associated with climate change impacts in developing countries that are particularly vulnerable to the adverse effects of climate change to enhance adaptive capacity, Decision 3/CP.18, FCCC/CP/2012/8/Add.1.

Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2015. Report of the Conference of the Parties on its twenty-first session, held in Paris from 30 November to 13 December 2015. Addendum. Part two: Action taken by the Conference of the Parties at its twenty-first session, Decision 1/CP.21, FCCC/CP/2015/10/Add.1.

Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change, 2017: Report of the Conference of the Parties on its twenty-third session, held in Bonn from 6 to 18 November 2017, FCCC/CP/2017/11/Add.1, Decision 5/CP.23.

EC, 2001: Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. *OJEC,* L 212/12, 07.08.2001.

EU, 2011: Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards dor qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted, *OJEU,* L 337/9, 20.12.2011.

European Commission, 2013. Commission Staff Working Document. Climate change, environmental degradation, and migration*,* SWD (2013) 138 final.

GIEC, 2014 : Incidences, adaptation et vulnérabilité. Résumé à l'intention des décideurs.

Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler, çev. Kerem Altıparmak, İmaj Yayınevi, Ankara, 2005. http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/693_1.pdf

Türkiye'de Dış Göçlerin Enflasyon Üzerine Etkileri

Meral ÇABAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

İktisat Anabilimdalı, Doktora Öğrencisi,

dogacabas@hotmail.com

Özet

Göç olgusu, insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerle bulundukları yerlerden başka bir yere hareket etmeleri olarak tanımlanabilecek evrensel bir kavramdır. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri süregelmiş ve gelecekte de devam edecek olan bir durumdur. İnsanların yaşadıkları ülkelerden başka ülkelere kalıcı veya geçici olarak geçiş yapmaları uluslararası göç olarak nitelendirilmekle beraber, bu durum göç alan ve göç veren ülkeler için çeşitli ekonomik sonuçlar doğurmaktadır.

Uluslararası göç konusunda, özellikle ev sahibi ülkenin makro ekonomik göstergeleri üzerindeki etkileri literatürde tartışmalı konular haline gelmiştir.

Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'ya yakın konumu sebebiyle jeopolitik öneme sahip olan Türkiye, göçmenlerin de ilk kaçış kapılarından biri olmaktadır. 2010 yılında başlayan Arap Baharı'nın bir sonucu olarak ortaya çıkan dış göçlerin, en fazla mültecinin yaşadığı ülke olan Türkiye'nin ekonomisi üzerindeki etkileri birçok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Bu bağlamda çalışmada, en önemli makro ekonomik göstergelerden biri olan enflasyon konusuna odaklanılmıştır ve Türkiye'de dış göçlerin enflasyon üzerine etkileri; dış göç ve enflasyon değişkenlerine ait veri setine uygulanan ekonometrik analiz yardımıyla belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Göç, Enflasyon, Granger Nedensellik Analizi

Effects of Immigration on inflation in Turkey

Abstract

The phenomenon of immigration is a universal concept that can be defined as people moving from their place of origin to economic, social, political and cultural reasons. Since the beginning of the history of mankind has continued and will continue in the future. While the permanent or temporary migration of people to countries other than their countries of origin is

considered as international migration, this situation has various economic consequences for migrant and emigrant countries.

The impact of international migration on the macroeconomic indicators of the host country has become a controversial issue in the literature.

Europe, Middle East and Africa due to its location close to having the geopolitical importance of Turkey is one of the first immigrants escape door. Arab Spring began in 2010 as a result of the emigration of the country where most refugees live effects on Turkey's economy has become the focus of attention of many researchers.

In this context, the study, one of the most important macro-economic indicators have focused on issues that inflation and the effects of emigration on inflation in Turkey; It was tried to determine by using econometric analysis applied to data set of foreign migration and inflation variables.

Key Words: External Migration, Inflation, Granger Causality Analysis

GİRİŞ

En genel anlamda göç "anlamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler" olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9).

İlk zamanlarda göç hareketleri daha çok coğrafi, açlık, savaş, kıtlık ve iklim koşulları gibi nedenlerden kaynaklanırken günümüzde bu nedenler yerini kültürel, siyasi, iktisadi, dini, eğitim, sanayileşme, gereksinim vb. nedenlere bırakmıştır (Akıncı vd., 2015:61).

Bireylerin ait oldukları ülkeyi, toplumu ve kültürü bırakıp başka ülkelerde yaşama ve çalışma amacıyla gerçekleştirdikleri göç hareketleri, hem bireylerin ait oldukları toplumda hem de göç etmeye karar verdikleri ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısında çeşitli değişimlere yol açmaktadır (Karpat, 2003: 8). Nüfus akımları, işgücü piyasalarında farklılaşma yaratırken dolayısıyla ekonomiyi de etkilemektedir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin artan nüfuslarına yeterli sosyal ve ekonomik imkanlar sağlayamaması, iç savaşlar ve bölgesel gerilimler gibi güvenlik endişeleri insanları bulundukları yerlerden göç etmeye itmiştir. Dolayısıyla uluslararası göç dalgaları son yıllarda iç savaşlardaki artış ve sosyoekonomik travmalar neticesinde hızla ivme kazanarak dünya genelinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Uluslararası göçün en çok etkilediği alanlardan biri de şüphesiz ekonomidir. Uluslararası göçe yönelik tartışmaların çoğu göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkelere maliyetini, sözkonusu ülke ekonomisine artıları ve

eksilerinin neler olduğu, ekonomiyi hangi kanallar yoluyla etkileyebileceği ve ekonomiye etkilerinin kısa ve uzun vadede göstereceği farklılıkları konu almaktadır.

Uluslararası göç, dünyadaki trende paralel olarak Türkiye'de de, son yıllarda, daha karmaşık bir hal alarak çeşitlenmiş ve çok boyutlu sorunları içerir duruma gelmiştir.

Bulunduğu coğrafyada yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak, Türkiye, özellikle son beş yılda, kitlesel göçe ev sahipliği yapan bir ülke haline gelmiştir. Farklı ülkelerden Türkiye'ye gelen göçmenler yanında, kitlesel göç denildiğinde, akla Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketi gelmektedir. Göçün kaçınılmaz olduğu bireylerin bir kısmı Türkiye'yi transit ülke olarak görürken; diğer kısmının ise Türkiye'nin emek veya sermaye piyasasında yasa dışı faaliyet göstermek için Türkiye'yi hedef ülke olarak gördüğü ileri sürülmektedir (Taşkın, 2014: 10).

Literatüre bakıldığında Türkiye'de dış göçün ekonomiye etkisinin daha çok teorik olarak ele alındığı görülmektedir. Bu çalışma dış göçlerin ülemizdeki enflasyon üzerine etkilerini ekonometrik bir analiz ışığında sayısal kavramlarla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde dış göç ile enflasyon arasındaki ilişki teorik olarak ortaya konulmuştur. İkinci bölümde dış göç olgusunun Türkiye'deki tarihi gelişim süreci irdelenmiş ve üçüncü bölümde veri seti tanımlanarak uygulanan ekonometrik yönteme yer verilmiştir. Son olarak da sonuç kısmında analiz sonucunda elede edilen bulgular değerlendirilmiştir.

1. Dış Göç ile Enflasyon Arasındaki İlişki

Bir ülkede yaşayan yerleşiklerin bir başka ülkeye gitmesi ve orada temelli olarak kalması, dış göç olarak ifade edilmektedir. Yaşanılan ülkeden ayrılma nedeni bireyin daha iyi şartlarda yaşama isteği şeklinde gönüllü olabileceği gibi, çeşitli sebeplerden dolayı devletin zorlaması yoluyla da gerçekleşebilmektedir (Sayın; Usanmaz; Aslangiri, 2016:3).

Göçmen; çoğu zaman ekonomik gerekçelerle, ülkesini gönüllü olarak terkederek başka bir ülkeye, o ülke yetkililerinin bilgi ve izni ile yerleşen kişi olarak tanımlanırken (https://m.bianet.org/biamag/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir,20.10.2018) göçmen kavramının içerisinde gizlenmiş olan sığınmacı mülteci kavramları şunları ifade etmektedir. Sığınmacı, kanunen kendisine herhangi bir statü veya nitelik sağlayamayan aynı zamanda sığındığı ülkenin imkan ve olanaklarından yeteri düzeyde kendisine fayda atfedemeyen kimseler olarak nitelendirilmektedir (Odman, 1995: 2-10). Mülteci ise; ülkesinden siyasi, politik süreçlerinde meydana gelen sebeplerden dolayı göç etmek zorunda

bırakılan kişilerin ikinci bir ülkece kişiye sağlanan koruma hizmetleri olarak ifade edilmektedir (Sepetcioğlu, 2014:13-14).

Göç toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmakla beraber aynı zamanda toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin oluşmasında da rol almaktadır. Dolayısıyla göç olgusu hem sonuç hem de sebep olarak değerlendirilebilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 250). Göçler her iki yönüyle de ekonomiler üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkiye sahiptir. Bu nedenle göç sosyo-ekonomi alanının kavramsal çerçevesinde bir olgu olarak değerlendirilebilir. Demografik yapıların, sosyal ve kültürel niteliklerin değişmesi, üretim ve tüketim süreçlerini de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Uluslararası göçün ev sahibi ülkenin ekonomisi üzerine etkilerine dair akla gelen ilk sorulardan biri de şüphesiz enflasyon konusudur.

Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalar genel itibarıyla göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkede enflasyonu negatif etkilediklerini işaret etmektedir. Enflasyon düşürücü bu etkiye neden olan temel husus söz konusu grupların üretim maliyetlerini aşağıya çekmesidir. Uluslararası göçün konut piyasasına etkisine dair ise farklı bulgular mevcuttur.

Uluslararası göç hareketleri ev sahibi ülkede enflasyonu üç farklı kanaldan etkileyebilir: İlk olarak göçmen ve mülteciler toplam talebin artmasına neden olarak enflasyonu yukarı çekebilir. İkinci olarak zaman kısıtları az oması nedeniyle mültecilerin en ucuz ürünleri arama eğilimleri ve fiyat esneklikleri yerli halka göre daha yüksektir. Bu durum ev sahibi ülkede üreticilerin zamanla fiyatları aşağı çekmesine neden olarak enflasyon oranını düşürebilir. Son olarak göçmen ve mültecilerin emek yoğun sektörlerde görece düşük ücretlerle çalışmaya başlamaları üretim maliyetlerini azaltarak enflasyonun düşmesini sağlayabilir (Zachariadis, 2012).

2. Türkiye'de Dış Göç Olgusu ve Tarihi Gelişimi

Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir durak olup aynı zamanda göç edenlerin yerleştiği de bir ülkedir. Türkiye'ye yönelik gerçekleşen düzensiz göçün belirleyicileri olarak; komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar nedeniyle ülke halklarının daha güvenli ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusu, Türkiye'nin coğrafi yapısı nedeniyle gelişmiş Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenlerin tercih nedeni olması, Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen göçmenlerin, Avrupa sınırlarında uygulanan sıkı kontroller ve artan göç

kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmeleri ve Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması şeklinde gösterilebilir (İçduygu, 2004:21).

Türkiye'nin dış göç sürecini incelediğimizde Cumhuriyet'in kuruluşundan beri hemen hemen dünyanın birçok ülkesinden göç akımlarının gerçekleştiği görülmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü verilerine göre; 1922–1938 arası dönemde Yunanistan'dan 384 bin, 1923-1945 arası dönemde Balkanlar'dan 800 bin, 1933-1945 arası dönemde Almanya'dan 800 göçmenin Türkiye'ye geldiği görülmektedir. Ayrıca 1988'de Irak'tan 51.542, 1989'da Bulgaristan'dan 345 bin ve 1991'de de I. Körfez savaşı sonrası yine Irak'tan 467.489 göçmenin Türkiye'ye giriş yaptığı görülmektedir. 1992-1998 arası dönemde Bosna'dan 20 bin göçmen, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 göçmen ve 2001 yılında 10.500 göçmenin Makedonya'dan geldiği görülmektedir. Son olarak Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle 2011 Nisan ile 2018 Ekim dönemleri arasında Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altındaki Suriye'li sayısının 3 milyon 585 bin 738 kişi olduğu görülmektedir. Durum özetlenecek olursa Türkiye 1922'den günümüze kadar 5 milyondan fazla göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bu sayıya çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dahil değildir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılara ilişkin rakamlara bakıldığında son 13 yılda toplam 2 milyon 442 bin 159 yabancının ikamet izni aldığı görülmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, 20.10.2018) .

İçişleri Bakanlığı'nın raporuna göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Mersin illerinde toplamda yaklaşık 846.500 göçmen barınma merkezleri dışında yaşamaktadır (ORSAM, 2015: 15). Böyle anormal bir nüfus artışının getirdiği yüksek talep, enflasyon rakamlarına da yansımaktadır. Göçün yoğun olduğu bölgelerde enflasyon rakamları Türkiye ortalamalarının üzerinde seyretmektedir. 2018 yılı Ekim ayının il düzeyindeki TÜFE göstergelerine göre aylık en yüksek artışların %8,12 ile yüksek oranda göç alan Gaziantep, Adıyaman, Kilis illerinde olduğu görülmektedir (TUIK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21688>, 25.10.2018). Sığınmacı kampları dışında kalan göçmenlerin barınma ihtiyaçları doğrultusunda emlak piyasasına olan aşırı talep nedeniyle enflasyonist baskılar oluşmaktadır. Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te ev fiyatlarında yaklaşık 2 kat, kira fiyatlarındaysa 2 ile 3 kat arasında bir artış olduğu belirtilmektedir (Milliyet, http://www.milliyet.com.tr/suriyeliler-sinir-illerinde-kira/gundem/detay/1846010/default.htm, 25.10.2018).

3.Veri Seti ve EkonometrikYöntem

Türkiye'de dış göç ile enflasyon arasındaki ilişkinin ampirik olarak incelendiği bu çalışmada yer alan değişkenler; Net dış göç (NDG), Kişibaşı GSYH (KGSYH), TÜFE Endeksi (TUFE), ÜFE Endeksi (UFE), Reel Faiz Oranları (RFO)'dır. Analiz periyodu 1983-2017 yılları arası yıllık verilerden oluşmaktadır ve veriler TÜİK veri tabanı, TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), Wordbank ve Göçler İdaresi Başkanlığı istatistiklerinden derlenmiştir. Reel faiz oranları yazar tarafından hesaplanmıştır. Oluşturulan veri setine ait analizde Eviwes 7 ekonometri programından yararlanılmıştır.

Dış göç ile enflasyon arasındaki ilişkinin tahmini için kullanılacak yönteme karar vermek amacıyla ilk aşamada serilerin durağan olması gerekmektedir. Serilerin durağanlığı Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen "Genişletilmiş Dickey-Fuller" (ADF) ve Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen birim kök testleriyle ayrı ayrı incelenmiştir ve sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir. Çalışmada kullanılan tüm değişkenler logaritmik formdadır.

Tablo 1. ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları

Trend ve Sabit Model	ADF Birim Kök Testi		PP Birim Kök Testi	
Değişkenler	**Test İstatistiği**	**Olasılık Değeri**	**Test İstatistiği**	**Olasılık Değeri**
LOGTUFE	-2.036268	0.5613	-2.036268	0.5613
1. Farklar	-5.294291	**0.0007**	-5.294291	**0.0007**
LOGUFE	-3.012270	0.1437	-2.874738	0.1827
1. Farklar	-7.979770	**0.0000**	-7.992644	**0.0000**
LOGKGSYH	-2.419521	0.3636	-2.514343	0.3197
1. Farklar	-6.631527	**0.0000**	-6.634465	**0.0000**
LOGNDG	-1.293715	0.8725	-1.425403	0.8350
1. Farklar	-5.750774	**0.0002**	-6.638105	**0.0000**
LOGRFO	-1.53025	0.1164	-1.300131	0.1747
1. Farklar	-8.213127	**0.0000**	-8.263844	**0.0000**

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde değişkenlere uygulanan ADF Birim Kök Testi ve Phillips-Perron Birim Kök Testi sonuçlarına göre, tüm değişkenlerin düzey değerlerinde birim kök içerdiği yani durağan olmadıkları görülmektedir. Serilerin durağan hale gelebilmeleri için farkları alınmış ve tüm serilerin 1. Farklarda durağan olduğu (birim kök içermediği) görülmektedir. Durağanlık dereceleri I(1) olarak belirlenen seriler arasında uzun dönemli ilişki eşbütünleşme yöntemiyle ortaya konmaktadır. Çalışmada bu ilişkiyi tahmin etmek için Johansen Eşbütünleşme Yöntemi kullanılmaktadır. Test; dış göçlerin enflasyon üzerine etkilerini hem talep yönlü hem de arz yönlü belirlemek adına kurulan iki ayrı modele uygulanmıştır. Birinci

modelde bağımlı değişken olarak Tüketici Fiyat Endeksi'den(TÜFE), ikinci modelde ise bağımlı değişken olarak Üretici Fiyat Endeksi'nden(ÜFE) yararlanılmaktadır.

Tablo 2. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

TÜFE BAZLI

Hipotez Numaraları	Özdeğer	İz İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık Değeri
None *	0.671692	72.25610	47.85613	**0.0001**
At most 1 *	0.435614	36.61439	29.79707	**0.0070**
At most 2 *	0.281430	18.30982	15.49471	**0.0183**
At most 3 *	0.214700	7.734076	3.841466	**0.0054**

Hipotez Numaraları	Özdeğer	Max-Özdeğer İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık Değeri
None *	0.671692	35.64171	27.58434	**0.0037**
At most 1 *	0.435614	18.30456	21.13162	0.1189
At most 2 *	0.281430	10.57575	14.26460	0.1768
At most 3 *	0.214700	7.734076	3.841466	**0.0054**

Kaynak: Eviwes 7 Pogramı kullanılarak elde edilmiştir.

ÜFE BAZLI

Hipotez Numaraları	Özdeğer	İz İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık Değeri
None *	0.689619	91.54536	47.85613	**0.0000**
At most 1 *	0.573242	54.10679	29.79707	**0.0000**
At most 2 *	0.412259	26.85759	15.49471	**0.0007**
At most 3 *	0.264960	9.850573	3.841466	**0.0017**

Hipotez Numaraları	Özdeğer	Max-Özdeğer İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık Değeri
None *	0.689619	37.43857	27.58434	**0.0020**
At most 1 *	0.573242	27.24919	21.13162	**0.0061**
At most 2 *	0.412259	17.00702	14.26460	**0.0180**
At most 3 *	0.264960	9.850573	3.841466	**0.0017**

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

TÜFE bazlı modele uygulanan test sonuçlarında iz değerlerin ve max-özdeğerlerin istatistiksel olarak anlamlı olması TÜFE endeksi ile açıklayıcı değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Belirlenen dönemde TÜFE Endeksi ile reel faiz oranı (RFO), kişibaşı GSYİH (KGSYH) ve net dış göç (NDG) değişkenleri arasında eşbütünleşme vardır. ÜFE bazlı modele uygulanan test sonuçları da ÜFE endeksi ile açıklayıcı değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi işaret etmektedir. ÜFE değişkeni ile açıklayıcı değişkenler arasında eşbütünleşme vardır.

Granger'e (1998) göre seriler arasında eşbütünleşme olması en azından bir yönlü nedensellik ilişkisinin varlığına işaret etmektedir. Bir sonraki aşamada uzun dönem ilişkiye ait katsayılar, Pedroni (2000) tarafından geliştirilen FMOLS tekniği ve Pedroni (2001) tarafından önerilen DOLS (Dynamic Ordinary Least Squares: Dinamik En Küçük Kareler) yöntemi olmak üzere iki farklı eşbünleşme katsayı tahmincisi ile tahmin edilmiştir. FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) tahmincisi, standart sabit etkili tahmincilerdeki (otokorelasyon, değişen varyans gibi sorunlardan kaynaklanan) sapmaları düzeltmektedir. DOLS tahmincisinin kullanılabilmesi için, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olması gerekmektedir ve yöntem modele dinamik unsurları da dahil ederek statik regresyondaki (özellikle içsellik sorunlarından kaynaklanan) sapmaları da giderebilecek özelliğe sahip bir yöntemdir.

Tablo 3. Uzun Dönem Katsayı Tahmincisi FMOLS Sonuçları

TÜFE BAZLI

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
LOGKGSYH	**-0.952866**	0.238782	-3.990.528	**0.0004**
LOGRFO	**-0.319953**	0.155023	-2.063.904	**0.0478**
LOGNDG	-0.103641	0.095855	-1.081.231	0.2882
C	1.193.344	2.001.092	5.963.463	**0.0000**

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tablo incelendiğinde FMOLS test sonuçlarına göre modelin kişibaşı GSYH değişkeni (KGSYH), reel faiz oranı değişkeni (RFO) ve sabiti (C) istatistiksel olarak anlamlıdır. Kişibaşı GSYH değişkenine ait katsayı negatif işaretlidir, uzun dönemde kişibaşı GSYH'daki %1'lik bir artış TÜFE endeksinde **% 0.95'lik** bir azalışa neden olmaktadır. Reel faiz oranı değişkeninin de katsayısı negatif olduğu için uzun dönemde reel faiz oranındaki %1'lik artış TÜFE endeksinde **% 0.31'lik** bir azalışa neden olmaktadır. Net dış göç değişkenine ait katsayının istatistiksel olarak anlamsız olması uzun dönemde TÜFE endeksine anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

ÜFE BAZLI

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
LOGRFO	**-0.315743**	0.167992	-1.879.509	**0.0699**
LOGKGSYH	**-1.023.700**	0.258759	-3.956.196	**0.0004**
LOGNDG	-0.086916	0.103874	-0.836744	0.4094
C	1.222.847	2.168.505	5.639.124	0.0000

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tablo incelendiğinde FMOLS test sonuçlarına göre modelin kişibaşı GSYH değişkeni (KGSYH), reel faiz oranı değişkeni (RFO) ve sabiti (C) istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla uzun dönemde reel faiz oranlarındaki %1'lik artış ÜFE endeksini **% 0.31** oranında azaltırken, kişibaşı GSYH'daki %1'lik artış ÜFE endeksini **%1.03** azaltmaktadır. Net dış göç değişkeninin uzun dönemde ÜFE endeksi üzerine anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. Uzun Dönem Katsayı Tahmincisi DOLS Sonuçları

TÜFE BAZLI

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
LOGKGSYH	**-0.901684**	0.304291	-2.963.228	**0.0080**
LOGRFO	**-0.563975**	0.278335	-2.026.248	**0.0570**
LOGNDG	-0.286590	0.171416	-1.671.901	0.1109
C	1.324.575	2.501.187	5.295.785	**0.0000**

Kaynak: Eviwe 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

DOLS test sonuçları tablosu da FMOLS sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Modelin kişibaşı GSYH değişkeni (KGSYH), reel faiz oranı değişkeni (RFO) ve sabiti (C) istatistiksel olarak anlamlıdır. Kişibaşı GSYH değişkenindeki %1'lik artış uzun dönemde TÜFE endeksinde **% 0.90'lık** azalışa neden olmakta ve reel faiz oranındaki %1'lik artış da **%0.55'lık** bir azalışa neden olmaktadır. Net dış göç değişkeninin uzun dönemde TÜFE endeksi üzerine anlamlı bir etki sağlamadığı görülmektedir.

ÜFE BAZLI

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
LOGKGSYH	**-1.048.291**	0.353607	-2.964.562	**0.0080**
LOGRFO	**-0.560874**	0.323444	-1.734.066	**0.0991**
LOGNDG	-0.312396	0.199197	-1.568.277	0.1333
C	1.460.148	2.906.551	5.023.643	**0.0001**

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tablo incelendiğinde FMOLS sonuçları ile benzer olarak reel faiz oranı, kişibaşı GSYH değişkenleri ve sabit terimin katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Kişibaşi GSYH'daki %1'lik artış uzun dönemde ÜFE endeksinde **% 01.04'lük** azalışa neden olmakta ve reel faiz oranındaki %1'lik artış da **%0.56'lık** bir azalışa neden olmaktadır. Net dış göç değişkeninin uzun dönemde ÜFE endeksi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 5. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

TÜFE BAZLI

Yokluk Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistiği	OlasılıkD.
LOGNDGFARK → LOGTUFEFARK	31	0.18756	0.9038
LOGTUFEFARK → LOGNDGFARK		0.56110	0.6459
LOGKGSYHFARK → LOGTUFEFARK	31	0.55461	0.6500
LOGTUFEFARK → LOGKGSYHFARK		0.73946	0.5389
LOGRFOFARK → LOGTUFEFARK	31	1.35556	0.2801
LOGTUFEFARK → LOGRFOFARK		0.81546	0.4980
LOGKGSYHFARK → LOGNDGFARK	31	1.22080	0.3237
LOGNDGFARK → LOGKGSYHFARK		0.31058	0.8175
LOGRFOFARK → LOGNDGFARK	31	0.43176	0.7322
LOGNDGFARK → LOGRFOFARK		3.73240	**0.0247**
LOGRFOFARK → LOGKGSYHFARK	31	0.63096	0.6022
LOGKGSYHFARK → LOGRFOFARK		0.14860	0.9296

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Granger Nedensellik Testi sonuçlarını incelediğimizde sadece bir F istatistiğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Anlamlı olan istatistik değerine göre uzun dönemde dış göçlerden reel faiz oranına doğru nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu durumu uzun dönemde dış göç, reel faiz oranının nedenidir şeklinde yorumlayabiliriz. Çalışmanın amacı olan dış göçün enflasyona etkileri düşünüldüğünde dış göçler uzun dönemde TÜFE endeksinin nedeni değildir. Aynı zamanda TÜFE endeksi de dış göçlerin nedeni değildir.

ÜFE BAZLI

Yokluk Hipotezi	Gözlem	F-İstatistiği	OlasılıkD.
LOGRFOFARK → LOGUFEFARK	31	0.27428	0.8433
LOGUFEFARK → LOGRFOFARK		0.25659	0.8559
LOGNDGFARK → LOGUFEFARK	31	0.96640	0.4247
LOGUFEFARK → LOGNDGFARK		0.03373	0.9915
LOGKGSYHFARK → LOGUFEFARK	31	0.98621	0.4159
LOGUFEFARK → LOGKGSYHFARK		0.34655	0.7919
LOGNDGFARK → LOGRFOFARK	31	3.73240	**0.0247**
LOGRFOFARK → LOGNDGFARK		0.43176	0.7322
LOGKGSYHFARK → LOGRFOFARK	31	0.14860	0.9296
LOGRFOFARK → LOGKGSYHFARK		0.63096	0.6022
LOGKGSYHFARK → LOGNDGFARK	31	1.22080	0.3237
LOGNDGFARK → LOGKGSYHFARK		0.31058	0.8175

Kaynak: Eviwes 7 Programı kullanılarak elde edilmiştir.

Tablo sonuçları ÜFE endeksinin açıklayıcı değişkenlerle nedensellik ilişkileri TÜFE endeksiyle benzerlik göstermektedir. Uzun dönemde sadece dış göçlerden reel faiz oranına doğru nedensellik anlamlı bulunmuştur. Dış göçler uzun dönemde reel faiz oranının nedenidir diyebiliriz.

SONUÇ

Çalışmada dış göçlerin enflasyon üzerine etkileri 1983-2017 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak oluşturulan iki ayrı model yardımıyla test edilmiştir. TÜFE ve ÜFE endeksleri ile kişibaşı GSYH, reel faiz oranı ve net dış göç arasındaki ilişkinin tahmini için ilk olarak ADF Birim Kök Testi ve Phillips-Perron Birim Kök Testleri ile değişkenlerin durağanlığı incelenmiştir. ADF ve PP Birim Kök Testi sonuçlarına göre tüm değişkenlerin düzey değerde birim kök içerdiği yani durağan olmadığı sonucuna varılmıştır. Değişkenlerin 1. Farkları

alınarak I(1) derecesinde durağanlaştırılmıştır. I(1) derecesinde durağan seriler arasındaki uzun dönemli ilişki eşbütünleşme yöntemiyle ortaya konulduğu için serilere Johansen Eşbütünleşme Testi uygulanmış ve sonucunda uzun dönemde değişkenler arasında eşbütünleşme olduğu sonucuna varılmıştır. Bir sonraki adımda ise değişkenler arasındaki uzun dönem eşbütünleşme ilişkisinin katsayıları her iki model için de FMOLS ve DOLS yöntemleri ile tahmin edilmiş olup elde edilen sonuçlar değişkenler arasında uzun dönemde negatif ilişkiyi göstermektedir. FMOLS yönteminde uzun dönemde kişibaşı GSYH'daki %1'lik bir artış TÜFE endeksinde **% 0.95'lik** bir azalışa ÜFE endeksinde de **%1.03** oranında bir azalışa neden olurken, reel faiz oranındaki %1'lik artış hem TÜFE endeksinde hem de ÜFE endeksinde **% 0.31'lik** bir azalışa neden olmaktadır. DOLS yönteminde de benzer olarak kişibaşı GSYH'daki %1'lik artış uzun dönemde TÜFE endeksinde **% 0.90'lık** azalışa ÜFE endeksinde de **% 01.04'lük** bir azalışa neden olmakta ve reel faiz oranındaki %1'lik artış TÜFE endeksinde **%0.55'lik** azalışa, ÜFE endeksinde ise **%0.56'lık** bir azalışa neden olmaktadır. Uygulanan FMOLS ve DOLS testleri neticesinde dış göçlerin uzun dönemde TÜFE ve ÜFE endeksleri üzerine anlamlı bir etkisi yoktur. Yani dış göçler uzun dönemde enflasyonu talep yönlü ve arz yönlü olarak etkilememektedir.Değişkenler arasındaki eşbütünleşme sonucu beraberinde nedenselliği getirdiğinden son olarak her iki veri setine Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır. Test sonucunda dış göçlerin uzun döenemde sadece reel faiz oranlarının nedeni olduğu sonucuna varılmıştır. Uzun dönemde dış göçler ile TÜFE ve ÜFE endeksleri arasında nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Belirlenen döneme ait veriler ışığında uygulanan ekonometrik analiz sonuçları uzun dönemde dış göçlerin, enflasyonun ne arz yönlü ne de talep yönlü nedeni olmadığı saptanmıştır.

KAYNAKÇA

Altunç, Ö. Faruk; Okyay Uçan; Abdulmenaf Akyıldız, (2017). ''Dış Göçlerin Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz (1985-2015)'', Researcher: Social Science Studies, Cilt:5, Sayı: 8, s. 197-212.

Akıncı, Buket; Ahmet, Nergiz; Ercan, Gedik, (2015). ''Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul'', Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s.58-83.

Aktaş, M. Tuba, (2015). '' Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi?'' Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), s. 37-48.

Dıckey, D.; Fuller, W. (1981). ''Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root'', Econometrica: Journal of the Econometric Society, 49(4), s. 57–72.

Doğan, Buhari; Ömer, Eroğlu; Osman, Değer, (2016). ''Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği'', Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, s. 405-425.

Erder, Sema, (1986). *''Refah Toplumunda Getto ve Türkler''*, Teknografik Matbaacılık.

Erdoğan, M. (2014). ''Türkiye'de Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması'', Hacettepe Üniversitesi, Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Raporu.

Granger, C.W.J.,(1988). ''Some Recent Developments in a Concept of Causality'', Journal of Econometrics, 39, s. 199-211.

Gökbayrak, Şenay, (2005). ''Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme'', Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, (3), s. 66-82.

Gür, Nurullah, (2017). '' Ülke Deneyimleri Işığında Uluslararası Göç Ekonomisi'', Analiz, https://setav.org/analiz-ülke-deneyimleri-isiginda-uluslararasi-goc-ekonomisi/, (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

İçduygu, A.; İ. Sirkeci (1999). "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı, İstanbul, s. 249-268.

İçduygu, Ahmet, (2004). ''Türkiye'de Kaçak Göç', İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2004–65, Can Ajans ve Matbaacılık, İstanbul.

Karpat, K. (2003). ''Göçler ve Türkiye'', Diyalog Avrasya, s. 8–17.

Johansen, S. (1988). "Statistical Analysis of Cointegration Vectors", Journal of Economic Dynamics and Control, 12, s. 293-300.

Pischke, J.S.; Velling, J. (1997). ''Employment Effects of Immigration to Germany: an Analysis Based on Local Labor Markets'', Rev Econ Stat, 79(4), s. 594-604.

Odman, Tevfik. (1995). ''*Mülteci Hukuku''*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.

ORSAM ; TESEV (2015). ''Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri'', Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 195, Ocak.

Özpınar, Esra; Yasemin, Satır, Çilingir; Ayşegül, Taşöz, Düşündere, (2016). '' Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum'', TEPAV, www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/960, (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

Pedroni, P. (2000). "Fully-Modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels", Advances in Econometrics, 15, s. 93-130.

Pedroni, P. (2001). "Purchasing Power Parity Tests in Cointegrated Panels", Review of Economics and Statistics, 83, s. 727-731.

Pischke, J.S.; Velling, J. (1997). ''Employment Effects of Immigration to Germany: an Analysis Based on Local Labor Markets'', Rev Econ Stat, 79(4), s. 594-604.

Sayın, Yusuf; Ahmet Usanmaz; Fırat Aslangiri (2016). "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği" KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18(31), s. 1-13.

Sepetcioğlu, T. E. (2014). ''İki Tarihsel "Eski" Kavram, Bir Sosyo-Kültürel "Yeni" Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?'', Turkish Journal Of Social Research/Turkiye Sosyal Arastirmalar Dergisi, 18.

Sever, Erşan; Arif İğdeli, (2015). ''Enflasyon Hedeflemesi ve Ekonomik Performans İlişkisi: Türkiye Örneği'' Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), s. 33-42.

Zachariadis, Marios, (2012). "Immigration and International Prices", Journal of International Economics, Cilt: 87, Sayı: 2, s. 298-311.

İnternet Erişimleri

http://www.academia.edu/15110145/Turkiye_Ekonomisi_2002,2014_Makroekonomik_Dengeler_ve_Esitsizlikler, (Erişim Tarihi: 21.10.2018)

https://m.bianet.org/biamag/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir,(Erişim Tarihi: 20.10.2018)

https://evds2.tcmb.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 25.10.2018)

http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, (Erişim Tarihi: 21.10.2018),

http://www.milliyet.com.tr/suriyeliler-sinir-illerinde-kira/gundem/detay/1846010/default.htm, (Erişim Tarihi:25.10.2018).

http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21688, (Erişim Tarihi: 25.10.2018).

http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM, (Erişim Tarihi: 22.10.2018).

Göç Yoksulluğu Arttırır Mı?: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi

Mesut YÜCESAN[*]

Cüneyt KILIÇ[**]

Özet

Göç ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel birçok faktöre bağlı olarak insanların zaman içinde yer değiştirmesidir. Bu yer değişiminin göç edenler üzerinde olduğu kadar göç alan yerleşim yerlerinde yaşayan insanlar üzerinde de etkileri vardır. Bu etkilerin başında yoksulluk gelmektedir. Bu çalışma da göçün, ev sahibi ülke vatandaşlarının yoksulluğunu arttırıyor mu? yoksa azaltıyor mu? sorularının cevabı aranmaya çalışılmaktadır. Bu soruların cevabını bulmak amacıyla seçilmiş 8 OECD ülkesine (Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İrlanda, İtalya, Portekiz ve İngiltere) gerçekleşen göç ile yoksulluk arasındaki ilişki 2004-2015 dönemine ait veriler kullanılarak panel veri analizi yöntemi yardımı ile araştırılmıştır. Analiz sonuçları göç ile yoksulluk arasında pozitif yönlü fakat istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin varolmadığını göstermektedir. Bunun yanında modele dahil edilen diğer kontrol değişkenleri olan ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ile yoksulluk arasında da istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin var olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Göç, Yoksulluk, Panel veri analizi

Does Migration Increase Poverty?: Panel Data Analysis For Selected OECD Countries

Abstract

Migration is the displacement of people over time depending on economic, political, social, and cultural factors. This displacement has impacts for hosting settlements as well as immigrants. Poverty comes at the beginning of these effects. Whether the migration increases the poverty of the host country citizens or reduces is examined in this study. The relationship between immigration and poverty was searched by using data of 8 selected OECD countries (Belgium, Canada, Czech Republic, Finland, Ireland, Italy, Portugal and the United Kingdom) for the period 2004-2015. The data were analyzed by using panel data analysis method. The results of the analysis show that there is a positive relationship between migration and poverty, yet no statistically significant relationship existed. Besides, other control variables included in the model namely economic growth, inflation and unemployment did not have statitically significant relationship.

Keywords: Migration, Poverty, Panel data analysis

Giriş

Yoksulluk göçün önemli bir itici gücüdür. İnsanlar yoksulluktan kaçmak ve daha yüksek refah seviyesine ulaşmak amacıyla gerek bir ülke içinde ve gerekse de ülkeler arasında yer değiştirmektedirler. Bu yer değiştirmenin bir nedeni olan yoksulluk, insanların yer

[*]Dr.Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lapseki Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, mesutyucesan@comu.edu.tr
[**]Doç.Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, c_kilic2006@hotmail.com

değiştirmesine bağlı olarak ortaya çıkan göçten de etkilenerek aynı zamanda sonuç haline dönüşmektedir (Pemberton ve diğerleri, 2004: 3-12).

İnsanlar tarih boyunca fakir yerleri ya da bölgeleri terk ederek refah seviyesi daha yüksek daha verimli coğrafi bölgeleri tercih etmektedirler. İnsanların bu yer değişimleri gerek terk edilen ve gerekse de tercih edilen bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerini etkilemektedir. Yoksulluk sosyal, ekonomik ve kültürel boyutu olan çok boyutlu bir kavram olduğundan göçten her boyutu ile etkilenen önemli faktörlerden birisidir.

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişki iki farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bu farklılığın temelinde yatan unsur göç edenlerin niteliğinin yani beşeri sermayelerinin farklı donanıma sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Beşeri sermaye bakımından donanımlı yüksek niteliklere sahip olan insanların göç etmesi ev sahibi (göç alan) ülkede verimliliğin artmasına ve kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasına neden olarak önce ekonomik büyümeyi artırmakta bu durumda zaman içinde yoksulluğun azalmasına neden olmaktadır. Beşeri sermaye bakımından donanımsız yani düşük niteliklere sahip insanların göç etmesi ise ev sahibi ülkede zaten miktar bakımında çok fazla olan kendiyle eşdeğer niteliklere sahip emek arzının artmasına bu durumda ücretlerin ve verimliliğin düşmesine, işsizliğin artmasına bu da kaynakların daha etkinsiz bir şekilde dağılmasına neden olarak önce ekonomik büyümeyi azaltmakta bu durumda zaman içinde yoksulluğun artmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 2004–2014 döneminde seçilmiş 8 OECD ülkesine (Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İrlanda, İtalya, Portekiz ve İngiltere) gerçekleşen göç ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Çalışmanın birinci bölümünde göç ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi sorgulayan ampirik literatür gözden geçirilmiş, ikinci bölümde veri, yöntem, ekonometrik uygulama ve başlıca bulgulara yer verilmiş, son bölümde ise elde edilen sonuçların özetlenmesi, değerlendirme ve öneriler ile çalışma sonlandırılmıştır.

1. Literatür Taraması

Göç ile yoksulluk arasındaki literatür incelendiğinde çalışmaların iç göç ve yoksulluk ya da göç edenlerin kendi ülkelerine gönderdikleri işçi dövizlerinin yoksulluk üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Göç ile yoksulluk arasındaki çalışmaların geçmişi çok eskiye dayanmamakta çalışmaların büyük bir çoğunluğu son on yıllık süreçte yapılan çalışmalardan oluşmaktadır.

Richard ve diğerleri (2005) 71 gelişmekte olan ülkede uluslararası göç, işçi dövizleri, gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi en küçük kareler yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir. Analizlerinde işçi dövizleri ve uluslararası göçün yoksulluk düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kişi başına gelir düzeyinde %10'luk bir artışın yoksulluğu %3.5 oranında düşüreceğini ve uluslararası göçün %10 oranında artmasının yoksulluk sınırı altında yaşayanların %2.1 oranında azalmasına neden olacağını ifade etmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda yoksulluğun azaltılmasında göç politikalarına odaklanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Golgher (2007) Brezilya'da kırdan kente göçün bölgesel yoksulluk düzeyi üzerindeki etkisini matematiksel simülasyonlar yardımıyla analiz etmiştir. Çalışmasında kırsal bölgelerden kırsal bölgelere gerçekleştirilen göçün yoksulluğu olumsuz, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere gerçekleştirilen göçün ise yoksulluğu olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Hagen-Zanker ve Azzarri (2009) Arnavutluk'ta iç göçün hane halkı refahı (tüketim, sağlık, eğitim ve konut bakımından) üzerindeki etkisini 2005 Arnavutluk Yaşam Standartları Ölçüm Çalışmasına dayanarak analiz etmişlerdir. Analizlerinde Tiran'daki göçmen hane halklarının

kötü konut koşullarında yaşadıkları, düzensiz ve istikrarsız işlerde çalıştıkları ve düşük sağlık ve eğitim düzeylerine sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ancak göçmenlerin kişisel gelirlerinin kırsalda yaşayan hane halklarının gelirlerinden önemli ölçüde yüksek olduğunu, göçmenlerin tüketim düzeylerinin ise düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Bradford (2011) zengin ülkelere gerçekleştirilen göçün küresel yoksulluk üzerindeki etkisini iki bölgeli ve tek sektörlü bir büyüme modeli yardımıyla araştırmıştır. Araştırmasında zengin ülkelere gerçekleştirilen göçün küresel yoksulluğu en az %40 en çok ise %66'ya kadar azaltacağı sonucuna ulaşmıştır. Yoksullukla mücadelede zengin ülkelere gerçekleştirilecek göçün önündeki engellerin kaldırılmasının küresel yoksulluğun azaltılmasında önemli bir role sahip olduğunu dile getirmiştir.

Ajaero ve Onokala (2013) kırsal ve kentsel göçün Güneydoğu Nijerya'nın kırsal toplulukları üzerindeki etkisini anket ve mülakat yöntemi yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizlerinde kırsal ve kentsel göçün parasal geçişler ve geliştirilen projeler yardımıyla Güneydoğu Nijerya'nın kırsal topluluklarının refahını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Sonuçlara dayanarak kırsal bölgelerde gelişmenin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için geliştirme projelerinin büyük bir öneme sahip olduğunu dile getirmişlerdir.

Margolis ve diğerleri (2013) Cezayir'in iki bölgesi arasındaki göç, işçi dövizleri, yoksulluk ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi 2011 yılında 1200 hane üzerinde yapılan bir anket çalışması yardımıyla test etmişlerdir. Çalışmalarında işçi dövizleri ve özellikle yabancı emeklilerin Gini Katsayısını düşürerek gelir dağılımı adaletini artırdığı ve işçi dövizlerinin yoksulluğu %13 oranında azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Devkota (2014) Nepal'de göçmenlerin para transferlerinin yoksulluk ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini anket yardımıyla analiz etmiştir. Analizinde Nepal'de göçmenlerin yapmış oldukları para transferlerinin toplam yoksulluk oranını %20 oranında azalttığı ancak gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Möllers ve Meyer (2014) Kosova'da göçün kırsal alandaki yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Analizlerinde işçi dövizleri ile aşırı yoksulluk arasında ilişki olmadığı ancak işçi dövizlerinin göçmen hane halkının yaklaşık %40'ını güvenlik açığı eşiğinin üstünde çıkardığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunların yanında göçten dolayı Gini Katsayısının artma eğilimi gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Bertoli ve Marchetta (2014) Ekvador'da yaşanan son göç dalgasının yoksulluk üzerindeki etkisini anket yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizinde Ekvador'da yaşanan son göç dalgasının göçmen hane halkları arasındaki yoksulluğu olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Zhu ve Luo (2014) Çin'de kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göçün kırsal bölgelerdeki insanların yoksulluğu ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini 2002 Hanehalkı Anketi yardımıyla analiz etmişlerdir. Çalışmalarında göçün kırsan bölgelerde yaşayan insanların gelirini artırarak yoksulluğu olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Yamarak (2015) kırsal-kentsel göçün Papua Yeni Gine'nin Port Moresby (Gerehu) banliyö topluluklarının geçim düzeyi ve yoksulluğu üzerindeki etkisini anket yardımıyla incelemiştir. Çalışmasında kırsal-kentsel göçün göçmenlerin geçim düzeylerini ve yoksulluklarını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlardan hareketle göçmenler için adaptasyon ve kalkınma projelerinin önemine vurgu yapmıştır.

Kousar ve diğerleri (2016) Pakistan'ın Faisalabad bölgesindeki iç göç ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi 180 kişi ile yaptığı mülakat ve eğilim puanı eşleştirme yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analizlerinde iç göçün yoksulluğun önemli bir belirleyicisi olduğu ve zaman içinde iç

göçlerde yaşanan artışın yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlardan hareketle kırsal kalkınmada verimliliği artıracak iç göçlerin desteklenerek yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikaların tercih edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Rangkuti (2016) Endonezya'da göçün yoksulluk üzerindeki etkisini Endonezya Aile Yaşamı Anketi (1993-2000 dönemine ait göç bilgilerini içeren) yardımıyla analiz etmiştir. Çalışmasında göç sonrası alınan ücretlerin göç öncesine göre daha yüksek olduğu ve buna bağlı olarak refahın artarken yoksulluğun azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Pekovic (2017) Ermenistan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Polonya, Romanya ve Ukrayna'da 2002-2013 dönemine ait verileri kullanarak işçi dövizlerinin yoksulluk üzerindeki etkisini panel veri analizi yardımıyla araştırmıştır. Araştırmasında kendi ülkelerinden göç eden işçilerin elde ettikleri gelirleri kendi ülkelerine transfer etmeleri sonucunda kendi ülkelerindeki yoksulluğun bundan olumlu yönde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Göç eden işçilerin kendi ülkelerine gönderdikleri döviz transferlerinde meydana gelecek %10'luk bir artışın; ortalama olarak yoksul sayısında %4,7, yoksulluk oranında %5,2 ve yoksulluğun şiddetinde %5,8 oranında bir düşüşe neden olacağını ifade etmiştir.

Göç ile yoksulluk arasındaki literatürün daha çok iç göçlerin bölgesel yoksulluk üzerindeki etkilerine yoğunlaştığı bu karşılık dış göçlerin yoksulluk üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmaların ise sınırlı sayıda olduğunu göstermektedir. Göç ile yoksulluk arasındaki literatür genel olarak değerlendirildiğinde farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmekle birlikte genel eğilim göçün yoksulluğu azalttığı yönündedir.

2. Ekonometrik Analiz

2.1. Veri ve Model

Ekonometrik analizde seçilmiş 8 OECD ülkesine[25] gerçekleşen göç ile yoksulluk arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ekonometrik analizde bağımlı değişken olarak yoksulluk oranı (% olarak) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise göç (kişi sayısı), enflasyon (TÜFE-% olarak), İşsizlik oranı (% olarak) ve ekonomik büyüme (% olarak) modele dahil edilmiştir.

Ekonometrik analiz periyodu, 2004-2015 dönemini kapsamaktadır. Analizde yıllık veriler kullanılmıştır. Ekonometrik analiz dönemine ait verilere iki kaynaktan ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme, enflasyon (TÜFE) ve İşsizlik verisi Dünya Bankası'nın (World Bank) Dünya Gelişme Göstergeleri (World Development Indicators) veri tabanından, göç ve yoksulluk verisi OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development-İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)'nin veri tabanından temin edilmiştir.

Seçilmiş 8 OECD ülkesine gerçekleşen göç ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi analiz etmek için model aşağıdaki gibi kurulmuştur;

$$YOKSULLUK_t = \beta_0 + \beta_1 GOC_t + \beta_2 BUYUME_t + \beta_3 ENF_t + \beta_4 ISSIZLIK_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Modelde kullanılan değişkenlerin kısaltmaları ve temsil ettikleri değişkenlerin ismi; YOKSULLUK: Yoksulluk, GOC: Göç, BUYUME: Ekonomik Büyüme, ENF: Enflasyon, ISSIZLIK: İşsizlik ve ε_t kavramı ise hata terimlerini göstermektedir.

[25] Belçika, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İrlanda, İtalya, Kanada, Portekiz ve İngiltere'dir.

2.2. Yöntem

Ekonomik araştırmaların en önemli aşamalarından birisi değişkenlere ait verilerin toplanması aşamasıdır. Güvenilir kaynaklardan ve doğru olarak veri toplanmasının yanı sıra, kullanılacak modele uygun olacak şekilde veri toplanması da ekonometrik tahminlerin güvenilirliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu noktada ekonometrik analizlerde kullanılan üç çeşit veri türünden söz etmek mümkündür. Bunlar; zaman serileri, yatay kesit verileri ve panel verilerdir (Tataoğlu, 2012: 1).

Panel veri analizinin diğer analiz türlerine kıyasla birçok avantajı bulunmaktadır. Bu avantajlardan birisi modele ait parametrelerin daha doğru tahmin edilmesini sağlamasıdır. Diğer bir ifade ile panel veri analizinde yatay kesit ve zaman serisi verileri bir arada kullanıldığı için gözlem sayısı çok sayıdadır. Gözlem sayısının yüksekliği serbestlik derecesini yükseltmekte ve bu durumda açıklayıcı değişkenler arasında yüksek derecede doğrusal ilişki bulunma olasılığını azaltmaktadır. Buda panel veri analizinin göreceli olarak daha güvenilir modellerin inşa edilmesine olanak sağlar (Hsiau, 2014: 4).

Söz konusu gerekçelerden dolayı çalışmada ekonometrik yöntem olarak panel veri analizi yöntemi tercih edilmiştir. Panel veri analizine geçmeden önce modele dahil edilen değişklenler ve veri setine ilişkin özet istatistikler aşağıdaki tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Özet İstatistikler

	YOKSULLUK	GOC	ENF	ISSIZLIK	BUYUME
Ortalama	10.25	16.49	1.83	8.13	1.64
Standart Sapma	2.64	15.81	1.48	2.58	3.75
Basıklık	-1.10	-0.72	3.02	1.29	16.87
Çarpıklık	-0.42	0.85	-0.50	1.21	2.41
Aralık	9.30	50.37	10.84	11.84	33.83
En Küçük	5.10	1.15	-4.48	4.34	-8.27
En Büyük	14.40	51.52	6.36	16.18	25.56

Yukarıdaki Tablo 1'de belirtilen özet istatistiklere göre;

- ✓ YOKSULLUK değişkeni ilgili dönemde ortalama %10.25 oranında gerçekleşmiştir. Bu seri tüm ülkeler ele alındığında en yüksek 2015 yılında İtalya'ya ait olarak %14.4 değerine ulaşırken, en düşük 2012 yılında Çek Cumhuriyeti'ne ait olarak %5.1 değerinde gözlemlenmiştir. Serinin panel yapısı göz ardı edildiğinde serinin -1.10 basıklık değeri ile normal dağılımdan daha basık bir yapı gösterdiği çarpıklık katsayısının -0.42 olmasından kaynaklı sola çarpık bir yapı sergilediği söylenebilir.
- ✓ GOC değişkeni ilgili dönemde ortalama 164901 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu seri tüm ülkeler ele alındığında en yüksek 2007'de İtalya'da 515201 kişi, en düşük 2004'te Finlandiya'da 11511 kişi olarak gözlemlenmiştir. Serinin panel yapısı göz ardı edildiğinde serinin -0.72 basıklık değeri ile normal dağılımdan daha basık bir yapı gösterdiği, çarpıklık katsayısının 0.85 olmasından kaynaklı sağa çarpık bir yapı sergilediği söylenebilir.
- ✓ ENF değişkeni ilgili dönemde ortalama %1.83 oranında gerçekleşmiştir. Bu seri tüm ülkeler ele alındığında en yüksek 2008'de Çek Cumhuriyeti'nde %6.36, en düşük 2009'da İrlanda'da -%4.48 oranında gözlemlenmiştir. Serinin panel yapısı göz ardı edildiğinde serinin 3.02 basıklık değeri ile normal dağılımdan sivri bir yapı gösterdiği, çarpıklık katsayısının -0.50 olmasından kaynaklı hafif sola çarpık bir yapı sergilediği söylenebilir.
- ✓ ISSIZLIK değişkeni ilgili dönemde ortalama %8.13 oranında gerçekleşmiştir. Bu seri tüm ülkeler ele alındığında en yüksek 2013'te Portekiz'de %16.18, en düşük 2005'te

İrlanda'da %4.34 oranında gerçekleşmiştir. Serinin panel yapısı göz ardı edildiğinde serinin 1.29 basıklık değeri ile normal dağılımdan sivri bir yapı gösterdiği, çarpıklık katsayısının 1.21 olmasından kaynaklı sağa çarpık bir yapı sergilediği söylenebilir.

- ✓ BUYUME değişkeni ilgili dönemde ortalama %1.64 oranında gerçekleşmiştir. Bu seri tüm ülkeler ele alındığında en yüksek 2015'te İrlanda'da %25.56, en düşük 2009'da Finlandiya'da -%8.27 oranında gözlemlenmiştir. Serinin panel yapısı göz ardı edildiğinde serinin 16.87 basıklık değeri ile normal dağılımdan sivri bir yapı gösterdiği, çarpıklık katsayısının 2.41 olmasından kaynaklı sağa çarpık bir yapı sergilediği söylenebilir.

2.3. Analiz Bulguları

Yukarıdaki değişkenlerin yoksulluk üzerinde etkilerinin araştırılması için kurulacak panel veri modelinde, tüm serilerin durağan olması gerekmektedir. Bu amaçla yapılacak panel birim kök testleri modelde yatay kesit bağımlılığının var olup olmamasına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu nedenle öncelikle modelde yatay kesit bağımlılığının var olup olmadığı Friedman, Pesaran (2004) ve Breusch ve Pagan (1980) testleri ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

YOKSULLUK	**Katsayı**	**Std. Hata**	**p-değeri**
GOC	-0.06	0.02	0.01
ENF	0.00	0.06	0.96
ISSIZLIK	-0.10	0.04	0.02
BUYUME	0.01	0.02	0.61
sabit	12.03	0.62	0.00
R^2	0.12		
F-Test	2.73		0.03
Friedman Yatay Kesit Bağımlılık Testi	6.17		0.52
Pesaran 2004 Yatay Kesit Bağımlılık Testi	-1.20		0.23
Breusch Pagan Yatay Kesit Bağımlılık Testi	44.15		0.03
Gözlem sayısı	96		
N	8		
T	12		

Tablo 2'de ilk kurulan sabit etkili panel veri modeli sonuçları ile modele ilişkin yatay kesit bağımlılığı test sonuçları yer almaktadır. Friedman testi sonucunda katsayı 6.17 olarak ve bu katsayıya ilişkin p-değeri 0.52 olarak hesaplanırken, Pesaran (2004) testi katsayısı -1.20 ve bu katsayıya ilişkin p-değeri 0.23 olarak hesaplanmıştır. Buna ek olarak Breush ve Pagan (1980) yatay kesit bağımlılığı testi katsayısı 44.15 olarak ve bu katsayıya ilişkin p-değeri 0.03 olarak hesaplanmıştır. Panel veri yapısında zaman boyutu, T, 12 olduğundan ve bu zaman boyutu panel birim sayısından, N, küçük olduğundan T<N koşulu sağlanmaktadır. Bu durumda Pesaran (2004) ve Friedman yatay kesit bağımlılık testi daha tutarlı sonuçlar vermektedir. Sonuçta p değeri 0.05'den küçük olduğundan yatay kesit bağımlılığının olmadığı H_0: Yatay kesit bağımlılığı yoktur boş hipotezi %95 güven aralığında reddedilerek modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna varılmıştır.

Birim Kök Testi

Modelde yatay kesit bağımlılığının olmasından kaynaklı panel birim kök testleri arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil testlerinden Pesaran (2007) testi modeldeki bağımlı ve bağımsız değişkenlere uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Paseran (2007) Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve Trendli		Sonuç
	t istatistiği	p-değeri	t istatistiği	p-değeri	
YOKSULLUK	-2.38	0.04	-2.72	0.12	I(0)
GOC	-1.87	0.34	-2.41	0.34	I(1)
D_GOC	-2.99	0.00	-2.80	0.08	
ENF	-2.44	0.03	1.70	1.00	I(0)
ISSIZLIK	-3.19	0.00	1.70	1.00	I(0)
BUYUME	-0.60	1.00	-1.05	1.00	I(2)
D_BUYUME	-1.78	0.43	-2.16	0.59	
DD_BUYUME	-2.97	0.00	-3.17	0.05	

Tablo 3'te çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere uygulanan Pesaran (2007) panel birim kök testi sonuçları sabitli model ile sabitli ve trendli model için gösterilmiştir. Buna göre;

- ✓ YOKSULLUK değişkenine ilişkin sabitli model için test istatistiği 0.04 p-değeri ile -2.38 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.12 p-değeri ile -2.72 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak değişkenin birim köke sahip olduğu H_0: Birim kök vardır %95 güven aralığında reddedilerek serinin düzeyde durağan, I(0) olduğu sonucuna varılmıştır.
- ✓ GOC değişkenine ilişkin sabitli model için test istatistiği 0.34 p-değeri ile -1.87 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.34 p-değeri ile -2.41 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak değişkenin birim köke sahip olduğu H_0: Birim kök vardır %90 güven aralığında reddedilmeyerek bu değişkenin birim kök içerdiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle serinin farkı alınarak (D_GOC) ilgili test yeniden uygulanmıştır. Farkı alınan seriye ilişkin sabitli model için test istatistiği yaklaşık 0 p-değeri ile -2.99 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.08 p-değeri ile -2.80 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla H_0: Birim kök vardır hipotezi %99 güven aralığında reddedilerek serinin birinci derecede durağan I(1) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ ENF değişkenine ilişkin sabitli model için test istatistiği 0.03 p-değeri ile -2.44 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği yaklaşık 1 p-değeri ile 1.70 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak değişkenin birim köke sahip olduğu H_0: Birim kök vardır %95 güven aralığında reddedilerek serinin düzeyde durağan I(0) olduğu sonucuna varılmıştır.
- ✓ ISSIZLIK değişkenine ilişkin sabitli model için test istatistiği yaklaşık 0 p-değeri ile -3.19 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği yaklaşık 1 p-değeri ile 1.70 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak değişkenin birim köke sahip olduğu H_0: Birim kök vardır %99 güven aralığında reddedilerek serinin düzeyde durağan, I(0) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ BUYUME değişkenine ilişkin sabitli model için test istatistiği yaklaşık 1 p-değeri ile -0.60 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği yaklaşık 1 p-değeri ile -1.05 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak değişkenin birim köke sahip olduğu H_0: Birim kök vardır %90 güven aralığında reddedilmeyerek bu değişkenin birim kök içerdiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle serinin farkı alınarak (D_BUYUME) ilgili test yeniden uygulanmıştır. Farkı alınan seriye ilişkin sabitli model için test istatistiği 0.43 p-değeri ile -1.78 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.59 p-değeri ile -2.16 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak değişkenin birim köke sahip olduğu H_0: Birim kök vardır %90 güven aralığında reddedilmeyerek bu değişkenin birim kök içerdiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle serinin ikinci farkı alınarak (DD_BUYUME) ilgili test yeniden uygulanmıştır. Farkı alınan seriye ilişkin sabitli

model için test istatistiği yaklaşık 0 p-değeri ile -2.97 olarak, sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.05 p-değeri ile -3.17 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla H_0: Birim kök vardır hipotezi %99 güven aralığında reddedilerek serinin ikinci düzeyde durağan I(2) olduğu sonucuna varılmıştır.

Özet olarak çalışmada kullanılan seriler arasında yer alan GOC serisi birinci ve BUYUME serisi ise ikinci derece entegre bulunurken diğer seriler düzeyde durağan bulunmuştur. Bu nedenle GOC serisinin birinci sıra farkı ve BUYUME serisinin ise ikinci sıra farkı alınarak seriler durağanlaştırılmıştır.

Hausman Testi

Çalışmada kullanılan serilere ilişkin panel birim kök testleri yapıldıktan sonra model oluşturma aşamasında sabit etkiler modeli ile rassal etkiler modeli arasında seçim yapmak için Hausman testi kullanılmıştır. Bu amaçla;

H_0: Birey etkileri rassaldır.

H_1: Birey etkileri sabittir.

Hipotezleri kurulmuştur. Hausman testi sonuçları aşağıdaki tablo 4'te gösterilmektedir;

Tablo 4: Hausman Testi Sonuçları

	Katsayılar			
	b	**B**	**b-B**	**sqrt(diag(V_b-V_B))**
Değişkenler	**Sabit etki**	**Tesadüfi Etki**	**Fark**	**Standart Hata**
D_GOC	-0.0034	-0.0031	-0.0003	0.0032
ENF	0.0242	0.0248	-0.0006	0.0092
ISSIZLIK	0.0285	0.0307	-0.0022	0.0072
DD_BUYUME	0.0073	0.0072	0.0001	0.0025

Sonuç olarak ilgili test istatistiği 0.9988 p-değeri ile 0.1 olarak hesaplandığından boş hipotez %90 güven düzeyinde reddedilmemiştir. Dolayısıyla analizin devamında rassal etkiler modeli kullanılmıştır.

Panel Analiz Sonuçları

Aşağıdaki tablo 5'te yoksulluğu etkileyen faktörlerin ortaya konulmasına yönelik kurulan rassal etkili panel veri modeli ve düzeltilmiş panel veri modeli sonuçları gösterilmektedir;

Tablo 5: Panel Veri Sonuçları

	Standart Model			**Düzeltilmiş Model (Driscoll Kraay)**		
YOKSULLUK	**Katsayı**	**Std. Hata**	**p-değeri**	**Katsayı**	**Std. Hata**	**p-değeri**
D_GOC	-0.0031	0.0209	0.8820	-0.0031	0.0091	0.7320
ENF	0.0248	0.0596	0.6780	0.0248	0.0546	0.6500
ISSIZLIK	0.0307	0.0431	0.4760	0.0307	0.0815	0.7060
DD_BUYUME	0.0072	0.0163	0.6590	0.0072	0.0075	0.3380
sabit	9.9193	1.1478	0.0000	9.9193	0.9163	0.0000
R^2	0.01			0.01		
LR Test	52.73		0.00			
Wooldridge Test	12.53		0.01			
Pesaran CD Test	-0.70		0.48			

Panel veri sonuçlarına göre;

- ✓ D_GOC değişkenine ilişkin katsayı 0.8820 p-değeri ile -0.0031 olarak tahmin edilmiştir. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu H_0: Değişken

katsayısı 0'dır. %90 güven aralığında reddedilerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde negatif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

- ✓ ENF değişkenine ilişkin katsayı 0.88 p-değeri ile -0.0031 olarak tahmin edilmiştir. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu H_0: Değişken katsayısı 0'dır. %90 güven aralığında reddedilerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde negatif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.
- ✓ ISSIZLIK değişkenine ilişkin katsayı 0.4760 p-değeri ile 0.0307 olarak tahmin edilmiştir. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu H_0: Değişken katsayısı 0'dır. %90 güven aralığında reddedilerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde pozitif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.
- ✓ DD_BUYUME değişkenine ilişkin katsayı 0.6590 p-değeri ile 0.0072 olarak tahmin edilmiştir. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu H_0: Değişken katsayısı 0'dır. %90 güven aralığında reddedilerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde pozitif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Kurulan modele ilişkin belirlenme katsayısına bakıldığında bu değerin 0.01 olarak hesaplandığı görülmektedir. Buna göre YOKSULLUK değişkenindeki değişimlerin %1'inin açıklayıcı değişkenlerdeki değişimlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Kurulan modele ilişkin değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılık problemlerinin olup olmadığı sırasıyla LR, Wooldridge ve Pesaran CD testleri ile test edilmiştir. LR test istatistiği yaklaşık 0 p-değeri ile 52.73 olarak hesaplanmıştır. Buna göre modelde değişken varyans sorununun olmadığı H_0: Değişen varyans yoktur %99 güven aralığında reddedilerek modelde değişen varyans sorunun olduğu sonucuna varılmıştır.

Wooldridge test istatistiği 0.01 p-değeri ile 12.53 olarak hesaplanmıştır. Buna göre modelde otokorelasyon sorununun olmadığı H_0: Otokorelasyon yoktur %95 güven aralığında reddedilerek modelde otokorelasyon sorunun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pesaran CD test istatistiği 0.48 p-değeri ile -0.70 olarak hesaplanmıştır. Buna göre modelde yatay kesit bağımlılığı sorununun olmadığı H_0: Yatay kesit bağımlılığı yoktur %90 güven aralığında reddedilmeyerek modelde yatay kesit bağımlılık sorunun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak kurulan ilk sabit etkili panel veri modelinde değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarının olduğu söylenebilir. Bu sorunların çözümü için robust standart hatalı model kullanılarak model yeniden tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo 5'te belirtilmiştir.

Robust standart hatalı model sonuçlarına göre;

- ✓ Düzeltilmiş modelde D_GOC değişkeninin katsayısı değişmemekle birlikte katsayının p-değeri 0.7320 olarak hesaplanmıştır. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu boş hipotezi %90 güven aralığında reddedilmeyerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde negatif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.
- ✓ Düzeltilmiş modelde ENF değişkeninin katsayısı değişmemekle birlikte katsayının p-değeri 0.6500 olarak hesaplanmıştır. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu boş hipotezi %90 güven aralığında reddedilmeyerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde pozitif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ Düzeltilmiş modelde ISSIZLIK değişkeninin katsayısı değişmemekle birlikte katsayının p-değeri 0.7060 olarak hesaplanmıştır. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu boş hipotezi %90 güven aralığında reddedilmeyerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde negatif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

- ✓ Düzeltilmiş modelde DD_BUYUME değişkeninin katsayısı değişmemekle birlikte katsayının p-değeri 0.0072 olarak hesaplanmıştır. Buna göre bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu boş hipotezi %90 güven aralığında reddedilmeyerek değişkenin YOKSULLUK üzerinde negatif fakat anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç

Yoksulluk günümüz dünyasının en çok dile getirilen sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tamamında yoksulluk problemi çözüm bekleyen öncelikli sorunlar arasında yer almaktadır. Yoksulluk ilk bakışta az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere özgü bir sorun olarak gözükmesine rağmen gelişmiş ülkelerde de yoksulluk problemi her geçen gün artmaktadır. Küresel ekonomik sistemin gelişmesi, malların, hizmetlerin ve sermayenin hareketliliğinin artması nedeni ile küresel refah seviyesinde bir artış yaşanmaktadır. Ancak bu gelir artışına rağmen elde edilen bu refah artışının bireyler arasında adil ve dengeli bir şekilde dağıtılamaması nedeni ile gelir dağılımında adalet bozulmakta ve insanlar arasında sınıfsal farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Küresel ekonomik sistemin getirdiği refah artışından toplumun belirli bir kısmı fayda sağlarken, büyük bir kısmı fayda sağlayamamakta bu durumda yoksulluk probleminin gelişmiş ülkelerinde bir sorunu haline gelmesine neden olmaktadır.

Yoksulluk kavramının net bir tanımlamasını yapmak mümkün değildir. Çünkü yoksulluğu sadece bireylerin temel ihtiyaçlara ulaşamama durumu olarak özetlemek eksik ve yanlış bir tanımlamadır. Yoksulluk bireylerin hayatlarını idame ettirebilecek gelir seviyesine sahip olamamalarının yanında eğitim, sağlık, toplumun sahip olduğu ortalama yaşam standardına sahip olmamaları gibi birçok farklı olguya da içermektedir. Bu nedenle yoksulluğun net ve genel geçer bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Ayrıca yoksulluk kavramı küresel bir sorun olsa da yoksulluk tanımlamaları genellikle ülkeler özelinde yapılmaktadır. Başlıca üç farklı yoksulluk tanımı kabul görmektedir. Bunlar; mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk ve insani yoksulluk başlıklarıdır.

Mutlak yoksulluk; hane halkının ya da bireyin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gerekli, yalnızca en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi durumu olarak tanımlanırken, göreli yoksulluk A. Smith'in tanımlamasına göre temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılımları engellenmiş olanları ifade etmektedir. İnsani yoksulluk ise ilk kez 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporunda yer almıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 63). Gelirle ilişkilendirilmeyen insani yoksulluk tanımında yoksulluk, sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ve uzun yaşam süresine sahip olunup olunmadığı gibi parametrelerle ölçülmektedir.

Yoksulluk ve göç kavramları çok uzun süredir üzerinde tartışmaların yapıldığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı yoksulluk gibi göç kavramı da hem geçmişte hem de günümüzde tüm dünya ülkelerini etkileyen bir olgudur. Marshall'a göre, "Göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir. Sosyolojik göç araştırmaları çeşit çeşittir ve genelde akrabalık, toplumsal ağlar ya da iktisadi gelişme gibi konulara yönelik incelemeler gibi daha büyük problemlerin parçasını oluşturur. Ayrıca göç kavramı statik değil, etkileri dinamik olan ve neden sonuç ilişkileri bakımından karmaşık bir yapıya sahip olan bir kavramdır.

Bu çalışmada göçün yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla 2004-2015 dönemi yoksulluk oranı, göç sayıları, enflasyon oranı, işsizlik oranı ve ekonomik büyüme verileri 8

OECD ülkesi için kullanılmış ve öncelikle serilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler belirtilmiştir. Sonrasında kurulacak panel veri modelinde, modelde yer alacak değişkenlerin durağan olması gerektiği için bağımlı ve bağımsız değişkenlere panel birim kök testi uygulanmıştır. Uygulanacak panel birim kök testi modelde yatay kesit bağımlılığının olup olmamasına göre farklılaştığından panel birim kök testi öncesi yatay kesit bağımlılık testleri yapılmıştır. Modelde yatay kesit bağımlılığı bulunduğundan serilere ikinci nesil panel birim kök testlerinden Pesaran (2007) panel birim kök testi uygulanmış ve GOC değişkeninin birinci ve BUYUME değişkeninin ikinci derecede durağan olduğu belirlenmiştir. Birinci derecede durağan değişkenin birinci sıra farkı, ikinci derecede urağan olan değişkenin ise ikinci sıra farkı alınarak analize devam edilmiştir. Sonrasında çalışmada sabit etkiler ve rassal etkiler modeli arasında seçim yapmak için Hausman testi yapılmış ve rassal etkiler modelinin geçerli olduğuna karar verilmiştir.

Kurulan sabit etkili panel veri modelinde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunları araştırılmış ve modelde hata terimlerinin sabit varyansa sahip olmadığı, buna ek olarak modelde otokorelasyon sorununun da olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sorunların çözümü için robust standart hatalı model kullanılmıştır. Analiz çıktılarına göre göç değişkeninin yoksulluk üzerinde negatif ancak istatistiki olarak anlamsız bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonometrik analizde kullandığımız diğer değişkenler enflasyon, işsizlik ve ekonomik büyümenin de göç değişkenine benzer şekilde yoksulluk üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yoksulluk üzerinde etkisi olan faktörlerin araştırıldığı birçok çalışmada anket yönteminin tercih edilmesi öznel yoksulluk olarak tanımlanan kavramın önemini işaret etmektedir. Öznel yoksulluk belirli bir toplumda yaşayan bireylerin yoksulluk algısını ifade eder ve bireylere yöneltilen anket sorularıyla ölçülmeye çalışılır. Bu nedenle çalışmamız öncelikle gelişmiş ülkeler üzerinde yoksulluk sorunun ele alması ve analiz yöntemi olarak anket tekniği yerine panel veri analizi kullanması bakımından farklılık göstermektedir.

Kaynakça

Ajaero, Chukwuedozie K., Onokala, Patience C., 2013. "The Effects of Rural-Urban Migration on Rural Communities of Southeastern Nigeria", Hindawi Publishing Corporation International Journal of Population Research, Vol: 2013, 1-10.

Arpacıoğlu, Ö., Yıldırım, M., 2011. "Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi", Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 60-76.

Bertoli, S., Marchetta, F., 2014. "Migration, remittances and poverty in Ecuador", Serie Etudes Et Documents Du CERDI, Etudes et Documents n° 07, CERDI.

Bradford, S., 2018. "The Global Welfare And Poverty Effects Of Rich Nation Migration Barriers", https://www.isid.ac.in/~pu/conference/dec_11_conf/Papers/ScottBradford.pdf (16.08.2018).

Breusch, T., Pagan, A., 1980. "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics", The Review of Economic Studies, 47(1), 239-253.

Devkota, J., 2014. "Impact of Migrants' Remittances on Poverty andInequality in Nepal", Forum of International Development Studies, 44, 36-53.

Friedman, M., 1937. "The use of ranks to avoid the assumption of normality implicit in the analysis of variance", Journal of the American Statistical Association, Vol. 32, No. 200, 675–701.

Golgher, A. B., 2007. "The selectivity of migration in Brazil: implications for rural poverty", Organizado por la Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CELADE-División de Población, conel apoyo y auspicio del Banco Interamericano de Desarrollo (BID), Brasil.

Hagen-Zanker, J., Azzarri, C., 2009. "Are Internal Migrants in Albania Leaving for the Better?", ESA Working Paper, Paper No. 09-08.

Hsiau, C., 2014. Analysis of Panel Data, Cambridge University Press, Third Edition U.S.A.

Kousar, R., Naz, F., Sadaf, T., Adil, Sultan A., Shahid, Tayyab Z., Mushtaq, S., 2016. "The Impact of Migration on Rural Poverty: The Case Study of District Faisalabad, Pakistan", International Journal of Economics and Financial Issues, 6(3) 22-27.

Margolis, D., Miotti, L., Mouhoud, El M., Oudinet, J., 2013. "To Have and Have Not": Migration, Remittances, Poverty and Inequality in Algeria", Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper No. 7747.

Möllers, J., Meyer, W., 2014. "The effects of migration on poverty and inequality in rural Kosovo", IZA Journal of Labor & Development, 3, 16, 1-18.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2018. "OECD Data", https://data.oecd.org/, (14.08.2018).

Pesaran, M. H., 2004. "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels", Discussion Paper Series, No. 1240.

Pesaran, M. H., 2007. "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence", Journal of Applied Econometrics, Vol: 22, No: 2, 265-312.

Pekovic, D., 2017. "The effects of remittances on poverty alleviation in transition countries", Journal of International Studies, 10(4), 37-46.

Pemberton, S., Phillimore, J., Robinson, D., 2014. "Causes and experiences of poverty among economic migrants in the UK", IRIS Working Paper Series, Paper No. 4/2014.

Rangkuti, H., 2018. "The role of migration on poverty reduction in Indonesia: A quest on the migrants' welfare before and after migration", https://iussp.org/sites/default/files/event_call_for_papers/paper%20Hasnani%20Rangkuti%20-%20IUSSP%20Busan.pdf, (17.08. 2018).

Richard, H., Adams, J. R., John, P., 2005. "Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries?", Journal of World Development, 33(10), 1645-1669.

Tatoğlu, Y. F., 2012. Panel Veri Ekonometrisi, Beta Basım A.Ş. İstanbul.

World Bank (WB), 2018. "Data Bank: World Development Indicators", http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators, (13.07.2018).

Yamarak, L., 2015. "Impacts of Migration on the Livelihoods of Urban Settlers: A Case in Point of Port Moresby", http://devpolicy.org/Events/2015/2015-PNG-Update/Presentations/Day-1/Migration_paper_Yamarak.pdf, (06.07.2018).

Zhu, N., Luo, X., 2014. "The Impact of Migration on Rural Poverty and Inequality: A Case Study In China", CORINO, Scientific Series, 2014s-08.

Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi'nin Sığınmacılara Yaptığı Yardımlar

Prof.Dr. Muhammet Erat
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
muherat@comu.edu.tr

ÖZET

Türkiye Kızılay Derneği'nin kuruluşu 1860'lı yılların sonlarına kadar dayanmaktadır. 11 Haziran 1868 tarihinde "**Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"** adıyla kurulan Kızılay, 1877'de **"Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti"**, 1923'te **"Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti",** 1935'te **"Türkiye Kızılay Cemiyeti"** ve nihayet 1947 yılında da **"Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır.** Günümüzde Türkiye'de 350'den fazla şubesiyle insanların zor zamanında yardımına giden Türk Kızılayı, aynı zamanda Türkiye'ye gelen sığınmacılara da maddi ve manevi olarak yardımcı olmaya devam etmektedir.

Bu çerçevede Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi de Çanakkale'ye çeşitli ülkelerden gelen sığınmacılara elindeki imkânlar ölçüsünde yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada 2013-2018 döneminde Çanakkale Kızılay Şubesi'nin sığınmacılara yaptığı yardımlar hakkında bilgi verilecektir. Bu 5 yıllık sürede Kızılay Şubesi kendi imkânları ile yardımcı olduğu gibi, Genel Merkez'in de gönderdiği birinci el eşya veya elbiseyi sığınmacılara ulaştırmış, diğer taraftan Avrupa Birliği'nin ilgili fonlarından gelen paranın Kızılay Kartı sahiplerine ulaşmasına da bir nevi aracılık yapmıştır.

Yardım yapılan sığınmacıların ellerinde Sığınmacı Kartı olması zorunluluğu vardır. Bu kart 5 yıl süreyle geçerlidir. Yasal yollarla Çanakkale'ye gelenlere yardım yapılmakta ve kartı olmayana yardım yapılmamaktadır. Ancak ilk zamanlarda bazı istisnalar da yok değil.

Sığınmacılar genellikle ülkelerindeki iç karışıklıktan ve siyasi baskılardan dolayı Türkiye'ye geldiklerini belirtmektedir. Özellikle İran'dan gelenler siyasi baskıdan dolayı geldiklerini açıkça ifade etmektedir.

Türk Kızılayı, kendisine başvuran dini ve milliyeti ne olursa olsun hiçbir ayrım yapmadan bütün ihtiyaç sahiplerine elinden gelen yardımı yapmaktadır. Gelen sığınmacıların büyük çoğunluğu Müslüman olmakla birlikte Hıristiyan olanlar da vardır. Türk Kızılayı bunu yaparken 7 Temel ilkeden birisi olan *"Ayrım Gözetmemek: Kızılay, milliyet, ırk, dini inanç, sınıf veya siyasi düşünce farkı gözetmez. İnsan ıstırabını, en ivedi ve zaruri ihtiyaçlara öncelik vererek dindirmeye çalışır"* ilkesine göre hareket etmektedir.

Çanakkale Kızılay Şubesi de bu on yıllık süre içerisinde Afrika'dan, Ortadoğu'dan ve Asya'dan Çanakkale'ye gelen ve kendisine başvuran bütün sığınmacılara elindeki imkânlar çerçevesinde önemli yardımlar yapmış, kendisine başvuran ihtiyaç sahiplerinin hiçbirini geri çevirmemiştir. Bu bağlamda Çanakkale Kızılay Şubesi, Türk halkının yardımseverlik duygusunun bir göstergesi olarak önemli derecede hayırseverlerin bağışları sayesinde Türkiye'de bulunan birçok şubeden daha fazla yardımda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Kızılayı, Çanakkale, Sığınmacı, Yardım,

ABSTRACT

Turkish Red Crescent Çanakkale Branch's Aid to Asylum Seekers

Turkey's Red Crescent Society organization is based until the late 1860s. June 11, 1868 that **"The Ottoman Wounded and Sick Soldiers Help Society"** Red Crescent was founded with the name in 1877 "**Ottoman Hilal-i Ahmer Society",** 1923 **"Turkey Hilal-i Ahmer Society",** 1935 **"Turkey Red Crescent Society"** and finally in 1947 the **"Turkey Red Crescent Society"** was the name. Today, the Turkish Red Crescent who have time to help people with more than 350 branches in Turkey, but also to asylum seekers coming to Turkey continues to be in material and spiritual help.

In this context, the Turkish Red Crescent Çanakkale Branch also helps the refugees from various countries to Çanakkale.

In this study, information will be given about the aid provided by the Çanakkale Red Crescent Branch during the period of 2013-2018. During this 5-years period, the Red Crescent Branch provided assistance to asylum-seekers, as well as to the Red Crescent Card holders of the relevant funds of the European Union.

Asylum seekers who have been assisted must have an Asylum Card in their hands. This card is valid for 5 years. Legal aid is provided to those who come to Çanakkale and there is no aid to those who do not have a card. However, there are some exceptions at first.

Refugees generally indicate that they came to Turkey because of internal turmoil and political repression in the country. Especially those coming from Iran openly stated that they came because of political pressure.

The Turkish Red Crescent, regardless of the religion and nationality applied to him, does his utmost to help all those in need without making any distinction.

The majority of the arriving asylum-seekers are Muslims, but there are also Christians. In doing so, the Turkish Red Crescent is one of the 7 fundamental principles; “Non-discrimination: Red Crescent, nationality, race, religious belief, does not affect the difference of class or political thought. It tries to relieve human suffering by giving priority to the most urgent and indispensable needs”.

The Çanakkale Red Crescent Branch has also provided significant assistance to all asylum seekers who arrived in Çanakkale from Africa, the Middle East and Asia and applied to it within the framework of their facilities. In this context, Canakkale Red Crescent Branch, through substantial charitable donations as a sign of benevolence feelings of the Turkish people have been found in more help from many branches in Turkey.

Key Words: Turkish Red Crescent, Çanakkale, Asylum Seeker,

Giriş

1. Türk Kızılayı’nın Kuruluşu, Amacı, Temel İlkeleri

Türkiye Kızılay Derneği, 11 Haziran 1868 tarihinde "Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" adıyla kurulmuş, 14 Nisan 1877'de "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de de "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır. (Tüzük, madde: 2; Çapa, 2010: 9-15; Hacıfettahoğlu, 2010: 12-17; Akgün ve Uluğtekin, 2001: 1-5)

Türkiye Kızılay Derneği’nin hukuki statüsü; tüzüğünün 6. Maddesinde ifade edildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 1954’te imzaladığı «Savaş Durumunda Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Tarihli Cenevre Konvansiyonu» ve 1986’da 25. Uluslararası Kızılhaç Kızılay Konferansı’nda 31 nolu Karar ile kabul edilmiş, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin de taraf olduğu, Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Hareketi statüsüne ilişkin hukuki metin ile belirlenmiştir.

Kızılay'ın amacı: Kızılay, ihtiyaç anında dayanışmanın, ızdırap anında şefkatin, farklılıklar karşısında hoşgörünün, savaşın en kızgın anında insancıllığın, merhametin, tarafsızlığın ve barışın simgesidir.

Kızılay'ın kuruluş amacı da aynı maddede, her koşulda, yerde ve zamanda, hiçbir ayrım yapmaksızın, her ne sebeple ortaya çıkarsa çıksın insan ızdırabını dindirmek amacıyla, korunmasız insanlara yardım etmek, insan hayatını ve sağlığını koruyarak onun kişiliğine saygı gösterilmesini sağlamak ve insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı, dostluğu, saygıyı, işbirliğini ve sürekli barışı geliştirmeye destek olarak insan onurunu korumak olduğu belirtilmiştir. (http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090219-1.htm)

Görevleri:

Savaş hallerinde savaşta yaralananların ve savaş mağdurlarının tedavi ve tahliyesinde Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Sağlık bakanlıklarına yardımcı olmak; yerlerinden edilmiş insanlara, sığınmacılara ve mültecilere gerekli hizmetleri vermek

Bu faaliyetleri ifa edebilmek için ayırdığı ayni ve nakdi olağanüstü ihtiyatlarından, bütçesinden ve bütçe dışı kaynakları yanında kamudan ve özel sektörden kaynak sağlamak.

Savaşta felakete uğrayanları koruyan 12/8/1949 tarihli Cenevre sözleşmeleri ve ek protokoller ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların kendisine yüklediği diğer hizmetleri görmek ve bunların yerine getirilmesine yardımcı olmak. (Tüzük, m. 7)

Türkiye Kızılay Derneği'nin faaliyetleri esnasında takınacağı tutum ve tavırlarda uyması zorunlu olan "Temel İlkeler" şu şekilde belirtilmiştir:

"Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketi öğretisi, 1965'de ilan edilen Hareketin Temel İlkeleriyle özetlenmiştir. Bu Temel İlkeler, Uluslararası Federasyon (IFRC), Ulusal Dernekler (Kızılay/Kızılhaç) ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin (ICRC) görevli ve gönüllülerine yardım çalışmalarındaki faaliyet alanlarını belirleme ve kolaylaştırma konularında yol gösterirken, aynı zamanda Hareketin amacını ve yardımseverlik değerlerini tanıtmak için evrensel bir temel oluşturur.

Bağımsızlık:

Kızılay bağımsız bir kurumdur. Kızılay, insancıl faaliyetlerinde kamu otoritelerinin yardımcısı olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti yasalarına tabii, ancak kendisine her daim Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Hareketi temel ilkelerine uygun hareket etme olanağı veren bir özerkliğe sahiptir.

İnsancıl olmak:

Savaş alanındaki yaralılara ayrım gözetmeksizin yardım etme düşüncesinden doğan Kızılay, her nerede olursa olsun insan ızdırabını ulusal ve uluslararası kapasitesi dahilinde önlemek ve dindirmek için gayret sarf eder. Amacı insan hayatının, insan sağlığının korunması ve insan onuruna saygı duyulmasının sağlanmasıdır. İnsanlar arasında karşılıklı anlayışı, dostluğu, işbirliğini ve kalıcı barışı destekler.

Ayırım gözetmemek:

Kızılay, milliyet, ırk, dini inanç, sınıf veya siyasi düşünce farkı gözetmez. İnsan ızdırabını, en ivedi ve zaruri ihtiyaçlara öncelik vererek dindirmeye çalışır.

Tarafsızlık:

Kızılay, herkesin güvenini kazanmak amacıyla, düşmanlıklara taraf olmaz. Hiçbir zaman din, ırk, siyasi ve ideolojik nitelikteki ihtilaflara girmez". (https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz)

2. Kızılay'ın Göç ve Mülteci Hizmetleri

Buraya kadar ifade edilen hususlar, 1868 yılından itibaren aralıklarla da olsa hizmetlerine devam eden ve günümüzde gittikçe artan bir boyutta bu yardımlarını ihtiyaç sahiplerine ulaştıran Kızılay'ın nasıl ve hangi düşünceler çerçevesinde hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Günümüzde de Türk Kızılayı daha kurumsal bir hale gelerek, Göç ve Mülteci

Hizmetleri Müdürlüğü vasıtasıyla ülkemize gelen veya gelmeye çalışan göçmenlere daha hızlı ve düzenli hizmetlerde bulunmaktadır.

Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ve Birleşmiş Milletler ajansları gibi göç alanında hizmet veren kurum ve kuruluşlar ile işbirliği ve koordinasyon içerisinde çalışmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde kayıt altında bulunan ve yardıma muhtaç durumda yaşayan tüm yabancılara yönelik acil yardım ile uyum ve bütünleşme hizmetleri verilmesi, ayni ve nakdi yardım sağlanması, proje ve programların geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur. Kızılay Kart (ayni ve nakdi yardım maksatlı dağıtılan akıllı kartlar), çocuk koruma/çocuk dostu alanlar (4-18 yaş grubuna yönelik sunulan psikososyal destek ve beceri geliştirici faaliyetler), toplum merkezleri (kamp dışında bulunan yetişkin ve çocuk nüfusa yönelik meslek ve lisan kursları ile uyum çalışmaları, psikososyal destek, koruma, yönlendirme ve savunuculuk faaliyetleri v.s.) ve sınır yardımları faaliyetlerinin (Suriye içerisine ulaştırılmak üzere bağışlanan insani yardım malzemelerinin sınır noktalarından gönderimi) yanı sıra kabul ve barınma ile geri gönderme merkezlerinde sunulan hizmetler Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilmektedir. (https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri)

3. Mülteci ve Sığınmacı Terimleri

Mülteci Kimdir?

Mülteci terimi, göç olayında kullanılan en önemli terimlerden birisidir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda genellikle şu şekilde tarif edilmektedir: Vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu" için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilere "mülteci" denir. «Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi» 1961'de, «Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol» ise 1967'de Türkiye tarafından imzalanmıştır. Bununla birlikte Türkiye, Cenevre Sözleşmesi ile düzenlenen coğrafi sınırlama ilkesini kabul ettiğinden, 2014 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda düzenlendiği üzere, yalnızca Avrupa'dan gelen sığınmacılar ülkemizde "mülteci" olarak addedilmektedir.

Sığınmacı Kimdir?

Sığınmacı konusunda ise farklı tarifler karşımıza çıkmaktadır. Kızılay'ın yayınlamış olduğu raporda şu şekilde tarif edilmiştir: Mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere "sığınmacı" denir. Bu terim genellikle mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılmaktadır. Statüleri resmi olarak tanınmamış olsa da sığınmacılar vatandaşı oldukları ülkelerine zorla geri gönderilemezler. (İstatistik Raporu, 2017)

Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırlamış olduğu Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise sığınmacılarla ilgili olarak şu tarif yapılmaktadır: İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terketmek zorundadırlar, ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınırdışı edilebilirler. (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 49)

4. Türkiye'ye Göçler ve Türk Kızılayı

Türkiye Kızılay Derneği, kuruluşundan bugüne ülke içinde ve dışında yardıma muhtaç nerede varsa ulaşmaya çalışmış, kendisinden yardım istenildiğinde herhangi bir ayrım gözetmeden oraya giderek veya kendisine başvuranlara her zaman yardımcı olmaya çalışmıştır. II. Dünya

Savaşı esnasında Almanya'nın kuşatması altında kalan Yunanistan'da büyük bir açlık ortaya çıktığında Atina ve Selanik gibi büyük şehirlerde her gün binlerce kişinin ölmeye başladığı bilinmektedir. Böyle bir ortamda Türkiye, kendi imkânsızlıklarını bir kenara bırakmış ve Kızılay Cemiyeti marifetiyle "Kurtuluş" vapuru ile Yunanistan'a birçok defa gıda maddesi taşımıştır. (Keser, 2017)

Türk Kızılayı zaman zaman komşularımızdaki sorunlara yardım göndererek müdahil olduğu gibi, Endonezya ve Pakistan gibi uzak ülkelere de önemli miktarlarda yardım göndermiştir.

Yakın zamanda Irak ve Afganistan'da meydana gelen olaylar özellikle Suriye iç savaşı dolayısıyla binlerce yabancı uyruklu kadın, erkek, çoluk-çocuk, yaşlı-genç Türkiye'ye girişi yapmaya başlamıştır. Türkiye'ye gelemeye çalışan ve giriş yapan insanlara yine en büyük yardımı Türk Kızılayı yapmaya başlamıştır.

Son on yılda ülkemize giren yabancı sayısında kademeli bir artış gözlemlenmektedir. 2006 yılında 18.916.904 olan yabancı giriş sayısı 2015 yılı sonunda 34.633.391, 2016 yılında 24.686.471, 2017 yılı sonunda 32.058.216 olarak kaydedilmiştir. Temmuz 2017 Türkiye'ye 2015 yılında en çok giriş yapan yabancıların menşe ülkelerinden ilk 5 ülke sırasıyla Almanya, Rusya, İngiltere, Gürcistan ve Bulgaristan; 2016 yılında sırasıyla Almanya, Gürcistan, Bulgaristan, İran ve İngiltere; 2017 yılı Aralık ayında ise sırasıyla Rusya, Almanya, İran, Gürcistan ve Bulgaristan'dır.

2017 Yılında Türkiye Hudut Kapılarından Giriş Yapan Yabancıların Toplam sayısı 32.058.216'dır. (İstatistik Raporu, 2017: 3-4)

5. Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi ve Sığınmacılar

Türkiye Kızılay Derneği günümüzde 350'den fazla şubesiyle ülkemizin dört bir yanında tüzüğünde belirtilen ilke ve amaçlar doğrultusunda faaliyetlerine devam etmektedir. Bu çerçevede bazı şubeler diğer faaliyetlerinin yanısıra şehirlerine gelen göçmenlere de elinden gelen yardımları yapmaya gayret göstermektedir. İşte şehirlerine gelen ve kendilerine başvuran sığınmacılara ekinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışan bir Türk Kızılay şubesi de Çanakkale Şubesi'dir. Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi'nde Şube Başkanı Mehmet Kaplan ve Şube Müdürü İhsan Sabri Özen dışında iki personel (İsmail Öğe ve Güler Kaygın) daha görev yapmaktadır. Bunun dışında Genç Kızılay'da görev alan gönüllü gençler ile Genç Kızılay Topluluğu'ndaki (Akademik Danışmanı: Prof.Dr. M. Erat) öğrenciler de zaman zaman bazı faaliyetlere katkı sunmaktadır. İki dönem Şube Yönetim Kurulu üyeliğinde bulunma şerefine nail olduğum Çanakkale Şubesi, Türk halkının yapmış olduğu yardımlar ve bağışlar sayesinde önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Her şubenin yapmakta olduğu diğer faaliyetlerin yanı sıra Çanakkale'de bulunan ve kendisine başvuran sığınmacılara da önemli yardımlarda bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2013-2018 yılları arasında sığınmacılara yapılan yardımlar ayrıntılı bir şekilde görülmektedir:

Çanakkale'deki Sığınmacılara Yapılan Yardımlar-2013-2018 (Şube Arşivi, 2013-2018)

Sığınmacılar	**Kadın/ Erkek**	**Yıl**	**Nakdi Yardım**	**Ayakkabı**	**Giysi**	**Gıda**	**Kavurma**	**Hijyen /Temizlik Malz.**	**Barınma/Ev Eşyası**	**Kırtasiye**	**Okul Kıyafeti**
			223	**121**	**180**	**307**	**692**	**89**	**24**	**14**	**2**
Afganistan	Erkek	2013	1								
Afganistan	Erkek	2016				1					
Afganistan	Kadın	2013	1								
Afganistan	Kadın	2015					4				
Afganistan	Kadın	2017				1					
Afganistan	Kadın	2016				1					
Afganistan	Kadın	2014	2								
Afganistan	Kadın	2016	1								
Afganistan	Erkek	2014	4			2	4				
Afganistan	Erkek	2015	4			1	4				
Afganistan	Erkek	2016				1	4				
Afganistan	Erkek	2014	2								
Afganistan	Erkek	2016					2				
Afganistan	Erkek	2017				1					
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Kadın	2014	4								
Afganistan	Kadın	2017				1					
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Kadın	2017			3	1	2				
Afganistan	Kadın	2018	2	2	2		12	1			
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Kadın	2015	2								
Afganistan	Kadın	2014	1								
Afganistan	Erkek	2014	1				2		1		
Afganistan	Erkek	2015				2	2				
Afganistan	Erkek	2016				1					
Afganistan	Erkek	2015	1			1	2				
Afganistan	Erkek	2016				1	2	1			
Afganistan	Erkek	2017				1	2				
Afganistan	Erkek	2014					4				
Afganistan	Erkek	2015				1					
Afganistan	Erkek	2016				1					
Afganistan	Erkek	2017	1		1		2				
Afganistan	Erkek	2018	1	1			8				
Afganistan	Kadın	2015	2			2					
Afganistan	Kadın	2016				2					

Afganistan	Kadın	2014					4		1		
Afganistan	Kadın	2015	1			2				1	
Afganistan	Kadın	2016				1					
Afganistan	Erkek	2015					2				
Afganistan	Erkek	2016			1		2				
Afganistan	Erkek	2017	6			3	2				
Afganistan	Erkek	2018	6								
Afganistan	Kadın	2017	1		2	4					
Afganistan	Kadın	2018	1	1		1	8	1			
Afganistan	Kadın	2015					2				
Afganistan	Kadın	2016			1			2			
Afganistan	Kadın	2017	3		2	5	2	3		1	
Afganistan	Kadın	2015					2				
Afganistan	Kadın	2018	1	1	3		4	1			
Afganistan	Kadın	2015					2				
Afganistan	Kadın	2016			1			2			
Afganistan	Kadın	2017	2		5	1				1	
Afganistan	Kadın	2018		1	2	1			1		
Afganistan	Kadın	2017	1		1						
Afganistan	Kadın	2018			1	1	4				
Afganistan	Kadın	2017			1	1	2	2			
Afganistan	Kadın	2016					2				
Afganistan	Kadın	2017		2	1	5		1		1	2
Afganistan	Kadın	2018					2	1			
Afganistan	Kadın	2017				1	4				
Afganistan	Kadın	2018	2		3	1	6	2	1		
Afganistan	Erkek	2017			1	1	2				
Afganistan	Kadın	2017				1	2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		4	1			
Afganistan	Erkek	2017	1			1	2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Kadın	2017				1	2				
Afganistan	Kadın	2018	1	1	1		6	1			
Afganistan	Erkek	2017				1	4		1		
Afganistan	Erkek	2018		1	1		6				
Afganistan	Erkek	2018						1			
Afganistan	Erkek	2017					2	1			
Afganistan	Kadın	2017					2	1			
Afganistan	Kadın	2018		1	1		8	1	1		
Afganistan	Erkek	2018		2	3		2	1	1		
Afganistan	Kadın	2018					4	1			
Afganistan	Erkek	2018					2		1		
Afganistan	Erkek	2018							1		
Afganistan	Erkek	2018		2	2		2		1		
Afganistan	Erkek	2018			1		2				

Afganistan	Erkek	2018		1	2		2				
Afganistan	Erkek	2018			1		2				
Afganistan	Erkek	2018			1						
Afganistan	Erkek	2018		1	2		2				
Afganistan	Erkek	2018			1		2				
Afganistan	Erkek	2018				1	2		1		
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018		1	1		6				
Afganistan	Erkek	2018		1	1	1	2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		8				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		6				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1	1	6				
Afganistan	Kadın	2018		1	1	1	4				
Afganistan	Kadın	2018		1			4		1		
Afganistan	Kadın	2018		1		1	6				
Afganistan	Kadın	2018		2	1		2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018		1			4				
Afganistan	Kadın	2018			1		6				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		4				
Afganistan	Kadın	2018		2	1		4				
Afganistan	Erkek	2018		2		1	4				
Afganistan	Erkek	2018		1	1	1	4				
Afganistan	Erkek	2018				1	4				
Afganistan	Erkek	2018		1	1		2				
Afganistan	Erkek	2018	1				2				
Afganistan	Erkek	2018	1		1		2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018			1		4				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018	1	2	2	1	4				
Afganistan	Erkek	2018	1				2				
Afganistan	Kadın	2018		1		1	2				
Afganistan	Erkek	2018	1								
Afganistan	Kadın	2018	1								
Afganistan	Erkek	2018	1								
Afganistan	Kadın	2018		1		1					
Afganistan	Kadın	2018		1		1					

Afganistan	Kadın	2018	2			1	2				
Afganistan	Kadın	2018		2	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		4				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1	1	2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018		1			2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Erkek	2018		2	2		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018		1	2		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Erkek	2018		2	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1	1	2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018		1							
Afganistan	Kadın	2018		2			4				
Afganistan	Kadın	2018									
Afganistan	Kadın	2018		1			2				
Afganistan	Kadın	2018		3	1		2				
Afganistan	Erkek	2018		1							
Afganistan	Erkek	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018		1							
Afganistan	Erkek	2018		1							
Afganistan	Kadın	2018		1			2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Erkek	2018		2							
Afganistan	Kadın	2018		1			2				
Afganistan	Kadın	2018		1			2				
Afganistan	Kadın	2018		1							
Afganistan	Kadın	2018			2		2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018		1			2				
Afganistan	Erkek	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018					2				

Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018		1							
Afganistan	Kadın	2018		1	1		2		2		
Afganistan	Erkek	2018		1							
Afganistan	Erkek	2018					2		1		
Afganistan	Erkek	2018					2		1		
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018					2		1		
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018		1	1						
Afganistan	Kadın	2018			1						
Afganistan	Kadın	2018			1						
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Kadın	2018					2				
Afganistan	Erkek	2018					2				
Suriye	Kadın	2014	3								
Suriye	Kadın	2015	2								
Suriye	Erkek	2015	1								
Suriye	Erkek	2015	1								
Suriye	Erkek	2016	1								
Suriye	Kadın	2016	1		1		6	1			
Suriye	Kadın	2017	1			3	4	1			
Suriye	Kadın	2015					2				
Suriye	Kadın	2018	1	1	1		2	1			
Suriye	Erkek	2016	1				2	1			
Suriye	Erkek	2017			1	6	4	2			
Suriye	Erkek	2018	1		1	2	2				
Suriye	Erkek	2014					2				
Suriye	Erkek	2017	1								
Suriye	Kadın	2015					4				
Suriye	Kadın	2016						1			
Suriye	Kadın	2017	1			3					
Suriye	Kadın	2018		1	1	1	4	2			
Suriye	Kadın	2017				3	2	3			
Suriye	Kadın	2017				2					
Suriye	Kadın	2018			1						
Suriye	Erkek	2017				3					
Suriye	Erkek	2016						1			
Suriye	Kadın	2016						1			
Suriye	Kadın	2017			2			2			

Suriye	Kadın	2018				1	2				
Suriye	Kadın	2016						1			
Suriye	Kadın	2017			2	3					
Suriye	Erkek	2016						1			
Suriye	Erkek	2017				2					
Suriye	Erkek	2018					2				
Suriye	Erkek	2016						1			
Suriye	Erkek	2017				3					
Suriye	Erkek	2017				3					
Suriye	Kadın	2017				2					
Suriye	Kadın	2016						1			
Suriye	Erkek	2017				2					
Suriye	Kadın	2017				4					
Suriye	Kadın	2014				1					
Suriye	Kadın	2018				1	2				
Suriye	Kadın	2017				2					
Suriye	Kadın	2017				3	2				
Suriye	Kadın	2017			3	4		1			
Suriye	Kadın	2018			2	1	4	1			
Suriye	Erkek	2017				1	2				
Suriye	Kadın	2017					2	1			
Suriye	Kadın	2018					4				
Suriye	Kadın	2018					2	1			
Suriye	Kadın	2018			1			1			
Suriye	Kadın	2017						1			
Suriye	Kadın	2018				1	6				
Suriye	Erkek	2018		1	1						
Suriye	Erkek	2018					2				
Suriye	Erkek	2018					2				
İran	Erkek	2014	1				2				
İran	Erkek	2015				1	2				
İran	Erkek	2016	1								
İran	Erkek	2017	1			1	2	1			
İran	Erkek	2014							1		
İran	Erkek	2015				1					
İran	Erkek	2016	1								
İran	Kadın	2016	1			1	2				
İran	Erkek	2016	1								
İran	Kadın	2017				2					
İran	Kadın	2018		1	2		4				
İran	Kadın	2014					2				
İran	Kadın	2016						1			
İran	Kadın	2017				6					
İran	Kadın	2017				2					
İran	Kadın	2014							1		

İran	Kadın	2016						1			
İran	Kadın	2017				3					
İran	Kadın	2017				4					
İran	Kadın	2016						1			
İran	Kadın	2014					2				
İran	Kadın	2017				1					
İran	Kadın	2016						1			
İran	Kadın	2018					2				
İran	Erkek	2018		1		1	4				
İran	Erkek	2017				2					
İran	Erkek	2014					2				
İran	Kadın	2017				2	2				
İran	Kadın	2018		1	1						
İran	Erkek	2017				1					
İran	Kadın	2017				2					
İran	Kadın	2016					2				
İran	Kadın	2014					2				
İran	Erkek	2017			1	1	2				
İran	Erkek	2018					2				
İran	Erkek	2018					2	1			
İran	Erkek	2018			1		2	1			
İran	Erkek	2018					2	1			
İran	Erkek	2018					2	1			
İran	Erkek	2018						1			
İran	Kadın	2018			1						
İran	Kadın	2018						1			
İran	Erkek	2018					2				
İran	Erkek	2018					2				
İran	Kadın	2018					2				
İran	Erkek	2018					2				
İran	Erkek	2018					2				
İran	Kadın	2018		1	2	1	2				
İran	Erkek	2018	1								
İran	Kadın	2018			1						
İran	Kadın	2018	1	1	1						
İran	Kadın	2018		1	1		2				
İran	Kadın	2018		1	1		2				
İran	Kadın	2018		1	1		2				
İran	Kadın	2018		1	1						
İran	Erkek	2018		1	1		2				
İran	Kadın	2018		1	1		2				
İran	Erkek	2018		1	1						
İran	Kadın	2018			1						
İran	Kadın	2018		1	1						
İran	Kadın	2018		1	1						

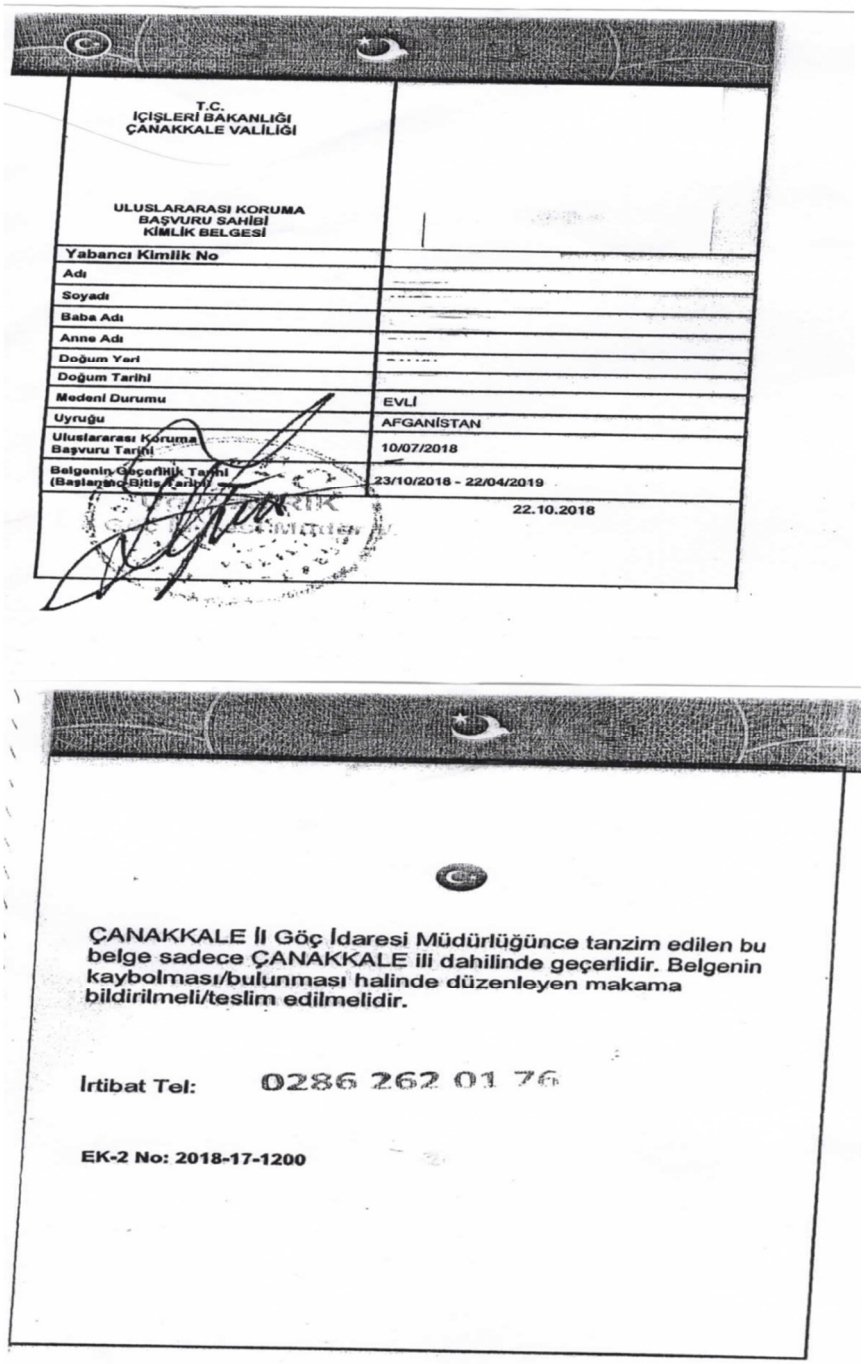
İran	Erkek	2018		2	1						
Irak	Erkek	2013	1								
Irak	Kadın	2013	1							1	
Irak	Kadın	2014	1								
Irak	Kadın	2017				1					
Irak	Kadın	2017				1					
Irak	Kadın	2014	1								
Irak	Kadın	2013	1			1					
Irak	Kadın	2014					6		1		
Irak	Kadın	2017				1		2	1	1	
Irak	Kadın	2018	1					1		2	
Irak	Erkek	2014					2				
Irak	Erkek	2016	2								
Irak	Erkek	2017	1			1					
Irak	Kadın	2015				1					
Irak	Kadın	2016	1								
Irak	Kadın	2018	2								
Irak	Erkek	2018				1	2				
Irak	Erkek	2017				2					
Irak	Erkek	2016	3			1	2	1			
Irak	Erkek	2016	1								
Irak	Erkek	2017	1			1	2				
Irak	Erkek	2014					2				
Irak	Erkek	2015				1	2				
Irak	Erkek	2016	1			1	2	1			
Irak	Erkek	2017				3					
Irak	Erkek	2018	1		1	1	4	1			
Irak	Erkek	2018				1	2				
Irak	Erkek	2017				2	2				
Irak	Erkek	2016	1				2	1			
Irak	Erkek	2015				1					
Irak	Erkek	2014					2				
Irak	Kadın	2017				1	2			1	
Irak	Kadın	2018						1			
Irak	Kadın	2018					2				
Irak	Kadın	2017				4					
Irak	Kadın	2016						1			
Irak	Erkek	2014					2				
Irak	Erkek	2016						1			
Irak	Erkek	2017				3					
Irak	Erkek	2018			1	1	2				
Irak	Erkek	2018			1	1	4				
Irak	Erkek	2017				3					
Irak	Erkek	2017				2					
Irak	Erkek	2017				1	2				

Irak	Erkek	2018				1	6				
Irak	Kadın	2017				3					
Irak	Kadın	2014					2				
Irak	Erkek	2014					2				
Irak	Erkek	2017				1					
Irak	Erkek	2018				1	4				
Irak	Kadın	2018			1						
Irak	Kadın	2017						1			
Irak	Kadın	2018				1	2	1			
Irak	Erkek	2018				1	6				
Irak	Erkek	2018				1	2				
Irak	Erkek	2018	1		1	1	2				
Irak	Erkek	2018				1	4				
Irak	Kadın	2018	1	2	3	1	4	1			
Irak	Erkek	2018					2				
Irak	Erkek	2018				1	2				
Irak	Erkek	2018				1					
Irak	Kadın	2018					2				
Irak	Erkek	2018					2				
Etiyopya	Erkek	2013	1			1					
Etiyopya	Erkek	2014	1								
Etiyopya	Erkek	2015					2				
Etiyopya	Kadın	2013	1								
Etiyopya	Kadın	2014	1								
Filistin	Erkek	2018	1								
Filistin	Erkek	2018	1								
Mısır	Kadın	2013	1			1					
Mısır	Kadın	2015				1					
Mısır	Kadın	2016			1						
Mısır	Erkek	2013	2								
Mısır	Erkek	2014	2								
Mısır	Erkek	2015	3								
Mısır	Erkek	2013	1								
Mısır	Kadın	2013	1			1					
Mısır	Erkek	2013	3			1				3	
Mısır	Erkek	2015				1					
Mısır	Erkek	2016	1			1					
Mısır	Erkek	2013	1			1					
Mısır	Erkek	2015	2								
Sudan	Kadın	2013	2			1					
Sudan	Kadın	2014	2				2				
Sudan	Kadın	2015				1	2				
Sudan	Kadın	2016			1						
Sudan	Kadın	2017				2					
Sudan	Erkek	2013	1								

Sudan	Erkek	2013	1			1					
Sudan	Erkek	2014	1								
Sudan	Erkek	2013	2			1					
Sudan	Erkek	2013	2								
Sudan	Erkek	2015					2				
Sudan	Erkek	2016	2		3	2	4	2			
Sudan	Erkek	2017			1	2					
Sudan	Erkek	2013	2								
Sudan	Erkek	2014	2			1	6				
Sudan	Erkek	2015	1		1	1	2				
Sudan	Erkek	2016			2	2	10				
Sudan	Erkek	2017			1	3	4				
Sudan	Erkek	2013	1								
Sudan	Erkek	2013	1								
Sudan	Erkek	2013	1			1					
Sudan	Erkek	2014	1				4				
Sudan	Erkek	2015	2			3	4				
Sudan	Erkek	2016				1					
Sudan	Erkek	2013	1								
Sudan	Erkek	2014	1								
Sudan	Erkek	2013	1								
Sudan	Erkek	2015					2				
Sudan	Erkek	2016				1	2	2			
Sudan	Erkek	2017				1	2				
Sudan	Erkek	2013	1			1				1	
Sudan	Erkek	2014	2			2	4				
Sudan	Erkek	2015	1		1	3					
Sudan	Erkek	2016	4				2				
Sudan	Erkek	2017	4		4	4				1	
Sudan	Erkek	2018	4	2	1	2	2				
Sudan	Erkek	2013	1								
Sudan	Erkek	2013	2								
Sudan	Erkek	2014	4								
Sudan	Erkek	2015	2		1	2					
Sudan	Erkek	2017				1					
Sudan	Erkek	2014	1								
Sudan	Erkek	2014	1								
Sudan	Erkek	2014	1								
Sudan	Kadın	2015	2			3	2				
Sudan	Kadın	2016	3			2	2	1			
Sudan	Kadın	2017				5	2				
Sudan	Kadın	2018						1			
Sudan	Kadın	2015	1			4					
Sudan	Kadın	2016	1		1	1					

Yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler ve yapılan yardımlar şu şekilde açıklanabilir:
Çanakkale'de bulunan ve şubeye başvuran sığınmacıların bu yardımlardan faydalanabilmesi için ellerinde "Sığınmacı Kartı" bulunması gerekir. Çanakkale İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nce verilen bu kartlar 5 yıl süreyle geçerli olmaktadır. Bu kartlara ülkeye yasal yollarla gelenler sahip olabilmektedir. Şube Sığınmacı Kartı olmayana yardımda bulunamamaktadır.
Tablodan da anlaşılacağı üzere; sığınmacılara 223 defa para yardımında bulunulmuştur. Bu meblağ, en az 100-150 TL olmaktadır. 121 defa ayakkabı yardımında bulunulmuştur. (dört kişilik ailede toplam yaklaşık 500 çift ayakkabı). 692 adet kavurma verilmiştir. Bunun dışında kırtasiye malzemesi yardımında da bulunulmaktadır. Sığınmacıların çocuklarına okullardan verilen ihtiyaç listesine göre her türlü malzeme (dosya, A4 kağıdı v.s.) verilmektedir. 2017 yılında bir Afganlı aileye 2 defa okul kıyafeti yardımında bulunulmuştur.
Yukarıdaki tabloda 482 satırda ailelere yapılan yardımlar verilmiştir. Yardım isteyen ailelerin genelde en az 4 çocuğu olduğu düşünülürse yaklaşık 2.000 kişiye çeşitli yardım malzemelerinin verildiği ortaya çıkmaktadır. Bu 482 aileye toplamda 960 defa çeşitli konularda yardım yapılmıştır. Bu ailelerden 137'si Afganlı, 29'u Iraklı, 38'i İranlı, 4'ü Mısırlı, 12'si Sudanlı, 16'sı Suriyeli, 4'ü Kongo, 2'si Kamerunlu, 2'si Etiyopyalı ve 2'si de Filistinli ailedir.
Çanakkale'ye gelen Afganistan, Irak ve İran'dan gelen sığınmacılar genellikle siyasi baskıdan kaçıp geldiklerini belirtmektedir.
Çanakkale'ye ulaşan Afrika ve Afganistan kökenlilerin bir kısmı yasadışı yollarla Avrupa'ya, Yunanistan'a gitmeye çalışmaktadır.
Çanakkale'ye gelen sığınmacıların en önemli sorunlarından birisi yabancı dil bilmemeleri ve işsiz olmalarıdır.
Çanakkale Şubesi'ne yardım için başvuran sığınmacılara kesinlikle kullanılmış eşya vermemektedir. Yardım için verilen birinci el eşyayı Türk Kızılayı Genel Merkezi şubeye göndermektedir. Bu bağlamda Genel Merkez ayakkabı, giyim eşyası, battaniye, halı (en az 2-3 battaniye veriliyor), hijyen temizlik seti, konserve et gibi ihtiyaç malzemelerini Çanakkale'ye göndermektedir. (http://www.sivilsayfalar.org/2015/10/19/multeci-dosyasi-kizilay/)
2018 yılında Genel Merkezin gönderdiği zekat paralarından her bir aileye 350.00 TL yardım yapılmıştır.
Şube bunun dışında ihtiyaç sahiplerine sağlık alanında da bazı yardımlarda bulunmaktadır. Hasta olan kişinin reçetesi olması halinde ilaçları alınarak kendisine yardımcı olunmaktadır. Ayrıca su ve elektrik faturaları da zaman zaman ödenebilmektedir. Şehir dışına sağlık sorunları için tedavi görmek maksadıyla hastaneye gidenlere otobüs bileti alınmaktadır. Şubenin bu yardımlara kendi öz kaynaklarından sağlanmaktadır. Şube çalışanları maddi yardımların dışında gelenlere psikolojik olarak da yardımda bulunmaktadır. Gerektiğinde ev eşyalarını da almakta ve sığınmacı kartı olmasa bile duruma göre yardımcı da olabilmektedir.
Şube sadece Müslüman sığınmacılara değil, tüzüğünde, temel ilkelerde belirtildiği üzere hiçbir din, inanç ayrımı gözetmeden İran'dan gelen Hristiyan olan sığınmacılara da yardımda bulunmuştur. (Şube Arşivi, 2013-2018)
Bazı ülkelerden gelenler iş talebinde bulunduklarında İş kanunundan dolayı kendilerine yardımcı olunamamaktadır.
İlk defa 2018 yılında de Iraklı bir sığınmacı Kızılay'a gelerek ailesinin fitre parasını Kızılay'a bağışlamış ve bundan diğer ihtiyaç sahiplerinin yararlanmasını sağlamıştır.
Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi, kendisine başvuran bütün sığınmacılara elindeki imkânlar ölçüsünde yardımcı olmaya devam etmektedir. 10 yıl önce gelen bir aileye bile yardım etmeye devam ettiği ifade edilmektedir. Şubeden çeşitli şekillerde yardım alan sığınmacılara aynı zamanda Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan da yardım alabilmektedir.

Çanakkale İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından bir Afganlı sığınmacıya verilen "Sığınmacı Kartı" örneği:

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
ÇANAKKALE VALİLİĞİ

ULUSLARARASI KORUMA
BAŞVURU SAHİBİ
KİMLİK BELGESİ

Yabancı Kimlik No	
Adı	
Soyadı	
Baba Adı	
Anne Adı	
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
Medeni Durumu	EVLİ
Uyruğu	AFGANİSTAN
Uluslararası Koruma Başvuru Tarihi	10/07/2018
Belgenin Geçerlilik Tarihi (Başlangıç-Bitiş Tarihi)	23/10/2018 - 22/04/2019

22.10.2018

ÇANAKKALE İl Göç İdaresi Müdürlüğünce tanzim edilen bu belge sadece ÇANAKKALE ili dahilinde geçerlidir. Belgenin kaybolması/bulunması halinde düzenleyen makama bildirilmeli/teslim edilmelidir.

İrtibat Tel: 0286 262 01 76

EK-2 No: 2018-17-1200

Bu yardımların dışında sığınmacıların faydalandığı bir hizmet daha bulunmaktadır. Ancak bu hizmet doğrudan Çanakkale Şubesi'nin faaliyet sahasına girmemektedir. Sığınmacılar sahip oldukları Kızılaykart vasıtasıyla yardım alabilmektedir. Kızılaykart'tan yararlanmak isteyen sığınmacılar hakkındaki bilgiler resmi kurumlarla paylaşılmaktadır. Bazen de sığınmacılara konuyla ilgili bilgilendirilmektedir. Belirli şartları taşıyanlar bu karta sahip olmakta ve sonrasında Halk Bankası'na giderek parasını alabilmektedir.

Avrupa Birliği'nin (AB) finanse ettiği KIZILAYKART-SUY, Türk Kızılay, Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) ile T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Başkanlığı (AÇSHB) arasında oluşturulan işbirliği ile uygulanmaktadır.

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY), Türkiye'de yaşayan 1.3 milyondan fazla ihtiyaç sahibi sığınmacıya ulaşmayı planlayan, çok amaçlı nakit yardımıdır. SUY, Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Birimi (ECHO) tarafından finanse edilmekte ve Türk Kızılayı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve BM Dünya Gıda Programı (WFP) işbirliği ile uygulanmaktadır. (http://kizilaykart-suy.org/TR/index2.html)

Sonuç

Günümüzde Türkiye'de 350'den fazla şubesiyle insanların zor zamanında yardımına giden Türk Kızılayı, aynı zamanda Türkiye'ye gelen sığınmacılara da maddi ve manevi olarak yardımcı olmaya devam etmektedir.

Bu çerçevede Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi de Çanakkale'ye çeşitli ülkelerden gelen sığınmacılara elindeki imkânlar ölçüsünde yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada 2013-2018 döneminde Çanakkale Kızılay Şubesi'nin sığınmacılara yaptığı yardımlar hakkında bilgi verilecektir. Bu 5 yıllık sürede Kızılay Şubesi kendi imkânları ile yardımcı olduğu gibi, Genel Merkez'in de gönderdiği birinci el eşya veya elbiseyi sığınmacılara ulaştırmış, diğer taraftan Avrupa Birliği'nin ilgili fonlarından gelen paranın Kızılay Kartı sahiplerine ulaşmasına da bir nevi aracılık yapmıştır.

Yardım yapılan sığınmacıların ellerinde Sığınmacı Kartı olması zorunluluğu vardır. Bu kart 5 yıl süreyle geçerlidir. Yasal yollarla Çanakkale'ye gelenlere yardım yapılmakta ve kartı olmayana yardım yapılmamaktadır. Ancak ilk zamanlarda bazı istisnalar da yok değil.

Sığınmacılar genellikle ülkelerindeki iç karışıklıktan ve siyasi baskılardan dolayı Türkiye'ye geldiklerini belirtmektedir. Özellikle İran'dan gelenler siyasi baskıdan dolayı geldiklerini açıkça ifade etmektedir.

Türk Kızılayı, kendisine başvuran dini ve milliyeti ne olursa olsun hiçbir ayrım yapmadan bütün ihtiyaç sahiplerine elinden gelen yardımı yapmaktadır. Gelen sığınmacıların büyük çoğunluğu Müslüman olmakla birlikte Hıristiyan olanlar da vardır. Türk Kızılayı bunu yaparken 7 Temel ilkeden birisi olan *"Ayrım Gözetmemek: Kızılay, milliyet, ırk, dini inanç, sınıf veya siyasi düşünce farkı gözetmez. İnsan ıstırabını, en ivedi ve zaruri ihtiyaçlara öncelik vererek dindirmeye çalışır"* ilkesine göre hareket etmektedir.

Çanakkale Kızılay Şubesi de bu beş yıllık süre içerisinde Afrika'dan, Ortadoğu'dan ve Asya'dan Çanakkale'ye gelen ve kendisine başvuran bütün sığınmacılara elindeki imkânlar çerçevesinde önemli yardımlar yapmış, kendisine başvuran ihtiyaç sahiplerinin hiçbirini geri çevirmemiştir. Bu bağlamda Çanakkale Kızılay Şubesi, Türk halkının yardımseverlik duygusunun bir göstergesi olarak önemli derecede hayırseverlerin bağışları sayesinde Türkiye'de bulunan birçok şubeden daha fazla yardımda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Akgün, S. K., ve Uluğtekin, M., 2001, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II,* Kızılay.

Çapa, M., 2010. *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti, (1914-1925),* Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.

Hacıfettahoğlu, İ., 2010. *Milli Mücedele'de Hilâl-i Ahmer, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar İcraat Raporu – 23 Nisan 1920 – 23 Eylül 1921,* Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.

Keser, U., 2017. *Kızılay Belgeleri Işığında Yunanistan'da Ölüm, Açlık, İşgal 1939-1949,* Türk Kızılayı Yayınları.

Türk Kızılayı Çanakkale Şubesi Arşivi, 2013-2018 Dönemi Yönetim Kurulu Kararları,

Göç Terimleri Sözlüğü, 2009. Uluslararası Göç Örgütü.

https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz(16.12.2018)

http://www.sivilsayfalar.org/2015/10/19/multeci-dosyasi-kizilay/ (16.12.2018)

2017 Yılı Göç İstatistik Raporu, Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/25061207_38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf

http://kizilaykart-suy.org/TR/index2.html (16.12.2018)

Mültecilerin Sınır Sosyolojisi: Bangladeş-Cox's Bazar Kamplarında Göç Ve STK'lar

Muhammet Murat Özkul

Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Özet:

Günümüzde sayıları gittikçe artan mültecilerin bakımı ve yerleştirilmesi ile uluslararası yardımların sürekliliğinin sağlanması STK'ların ajandalarındaki en önemli sorunlardandır. BM'nin uluslararası ilişkilerdeki etkisizliği sahadaki STK'ları doğrudan etkilemektedir. Çünkü BM'nin beş daimi temsilcisinin aralarındaki anlaşmazlıklar, büyük oranda bu beş ülkeden gelen STK'ların varlığını ve yardım çalışmalarını da sahada değişik yönlerden kısıtlamaktadır. Bu beş daimi temsilci ülke dışından gelen STK'ların faaliyetleri de uluslararası dengelerden dolayı bir istikrara kavuşamamış ve etkin olmaktan uzaktır. Bütün bu zorluklardan dolayı uluslararası STK'lar mültecilerle ilgili sahadaki problemleri çözmekten henüz uzaktır. Bu çalışma mülteci kamplarındaki göç ve yardım çalışmalarını uluslararası bir STK olan İnsani Yardım Vakfı'nın (İHH) Bangladeş-Cox's Bazar kamplarındaki çalışmaları üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İHH, 1990'ların başlarından itibaren Bosna Savaşı sırasında uluslararası arenada görünür olmaya başlamıştır. Bu STK'nın bir insani yardım kuruluşu olarak uluslararası arena da dahil, çeyrek yüzyıllık saha deneyimi vardır ve kuruluş içerisindeki AR-GE birimi yardım faaliyeti yapılan ülkelerle ilgili raporlar yayınlamaktadır. Bu kapsamda acaba İHH'nın, Myanmar ve Bangladeş arasındaki Cox's Bazar'daki faaliyetleri nelerden oluşmaktadır? İnsani yardımları zorlaştıran ya da kolaylaştıran faktörler nelerdir? Uluslar arası ilişkiler ve güç dengeleri insani yardım faaliyetlerini nasıl etkilemektedir? İHH'nın Cox's Bazar'daki deneyiminden yardım faaliyetlerinin verimliliğini arttırmak için hangi dersler çıkarılabilir? Bu soruları cevaplamak için İHH'nın Cox's Bazar'daki yardım faaliyetleri incelenmiştir. Bu faaliyetler, İHH yetkilileri ile yapılan görüşmeler, alanda bazı mültecilerle yapılan yüz yüze görüşmeler, doküman incelemesi ve yardım faaliyetleri sırasında gerek Türkiye'de gerekse mülteci kamplarındaki katılımlı gözlemlerden elde edilen verilere dayanılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonuçları göstermiştir ki mültecilerin STK'larla ilgili olumlu ön kabulleri sahadaki engelleri ortadan kaldırırken, tersi bir durumda da STK ile ilgili devlet olumlu görüş verse dahi sahada mültecilere güven veremediği durumlarda insani yardım çalışmalarının başarısı düşmektedir. Mültecilerin güven duyduğu ülkelerden gelen STK'lar yardım çalışmalarını olumlu etkileyerek, olumsuz kamp koşullarının yükünü hafifletebilmektedir. Sonuçta STK'lar ve ülkeler arasındaki siyasi ilişkiler insani yardımların başarılı olup olamayacağını belirleyen temel faktörlerden biri durumundadır.

Anahtar Kelimeler: İHH, Uluslararası STK'lar, Mülteci Kampları, İnsani Yardım, Jeopolitik

Border sociology of Refugees: Migration and NGOs in Bangladesh-Cox's Bazar Camps

Abstract:

Some of the most important problems on the agenda of international NGOs are the care and placement of ever increasing number of refugees as well as continuity of humanitarian aids. The ineffectiveness of the United Nation (UN) on the field, affects the international NGOs working in the field directly. The disagreements among the 5 permanent members of the UN, affects the international NGOs coming from those 5 countries and restraints their activities in many respects. The NGOs coming from other countries than that 5 country are not effective and stabile because of international power relations. Because of all these factors the international NGOs are away from finding sustainable solutions to refugee problems. This study aims at evaluation the activities of international NGOs on refugees with a case study of İnsani Yardım Vakfı's (İHH) activities in Bangladesh Cox's Bazar. The İHH as an

international humanitarian NGO, started to appear in international arena during the Bosnian War from the beginning of the 1990s. This NGO has an experience of a quarter century and the research department inside the NGO prepares report for the international humanitarian aids. In this respect, what are activities of İHH in the Cox's Bazar refugee camp in Myanmar-Bangladesh border? What factors affects the humanitarian aids in a positive or negative way? How the international relations and power politics affect the humanitarian aids? What lessons can be learnt from the İHH's experience from the Cox's Bazar to improve the effectiveness of international humanitarian aids? To answer these questions the humanitarian aids of İHH in Cox's Bazar was investigated. The humanitarian aid activities were evaluated by collecting data from the interviews of İHH representatives, from face to face interviews of refugees in the camps, document analysis and from participant observation in Turkey and in the refugee camps in Cox's Bazar. The results showed that the refugees' positive perception of the NGOs can remove obstacles in the field, while the opposite, even if the government supports the NGO, can jeopardise the humanitarian aid activities. The trust to international NGOs can ease the difficult camp conditions. In sum, the relationship between the NGOs and international power relations can determine the success or failure of the activities of the international NGOs.

Key Words: İHH, International NGOs, Refugee Camps, Humanitarian aid, Geopolitics

Giriş

Dünya gündemindeki en önemli konulardan biri her ne şekilde olursa olsun zorla yerinden edilen mültecilerdir. Bu mültecilerden milyonlarcası ister savaşlar, ister siyasi istikrarsızlıklar, ister etnik anlaşmazlıklar ya da diğer sebeplerle olsun anavatanlarından uzak, temel ihtiyaçlarını karşılayamadan, yaşam için gerekli olan temel gıda ve sağlık şartlarından yoksun, çoğu kere noksan altyapıya sahip mülteci kamplarında yaşamaya mecbur bırakılmaktadır (Natsios, 1995; Aall, 2000). Çoğu kere en temel yaşam ihtiyaçları sağlanmayan bu mülteci kamplarında gıda, sağlık ve güvenlik ana endişe konularından olmaktadır ve bu endişelerin giderilmesi Birleşmiş Milletler (BM), farklı ülkelerin hükümetleri ve uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK'lar) çabalarına bırakılmıştır (Zetter,1996; Alger,1999; Slim, 2002). Çoğu kere bu çabalar da farklı nedenlerle iyi koordine edilememekte ve mülteciler en temel ihtiyaçlardan bile yoksun kalabilmektedir (Byman, 2001; Fitzduff ve Church, 2004). O nedenle mültecilerin genel durumu ve mülteci kamplarındaki sorunlar gittikçe daha fazla akademik çalışmaya konu edilmekte ve sorunların olası çözümleri üzerinde durulmaktadır.

Her ne kadar mülteci sorunlarını çözmek için uluslararası arenada önemli adımlar atılıp, çalışmalar yapılsa da halen dünyanın farklı bölgelerinde milyonlarca mülteci, çoğu kere en temel yaşamsal ihtiyaçlarından yoksun bir şekilde ayakta kalmaya çalışmaktadır. Uluslararası STK'lar da bütün iyi niyetlere rağmen uluslar arası politik düzen içerisinde ve güç ilişkilerinin gölgesinde kalmakta ve neticede mültecilere ulaştırılması gereken insani yardımlar hiçbir zaman yeterli miktarda ve istenilen yerde olamamaktadır (Cooley and Ron, 2002; Reimann, 2006; Kjaerum, Slavensky and Slumstrup, 1993).

Bu çalışma, mülteci kamplarındaki göç ve yardım çalışmalarını, uluslararası bir STK olan İnsani Yardım Vakfı'nın (İHH) Myanmar'dan ayrılarak Bangladeş, Cox's Bazar mülteci kamplarında yaşamak zorunda bırakılan mültecilere yaptığı yardım çalışmaları üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Myanmar'da Rakhine eyaletindeki aşırı şiddet ve ayrımcılık 1.000.000'a yakın Arakan'lı mültecinin Bangladeş'teki Cox's Bazar'a sığınmasına neden olmuştur. 25 Ağustos 2017'den beri olan göçler burayı dünyada en hızlı büyüyen mülteci krizine dönüştürmüştür. Bangladeş'e ulaşan ve çoğu kadın ve çocuklardan oluşan mülteciler travmatik durumda ve bazıları silahla, şarapnelle, yangınla ya da mayınlar nedeniyle yaralı durumdadır (UN, 2018). Kamplardaki Arakan'lı mültecilerin sosyo-ekonomik seviyeleri

düşüktür. Bir ailenin uzun bir süre yaşayabileceği fiziki ve sosyal şartlardan mahrum bir yapı hâkimdir. Büyük bir nüfus dar bir alana adeta sıkıştırılmıştır. Bangladeş Hükümeti'nin mültecilerin geri döndürmeye yönelik stratejileri nedeniyle kalıcı iş, zanaat ve mekanlara yönelik çalışmalara izin verilmediğinden yetişkinler için kamp yaşam koşulları körelticidir. Çocuklar çevresel mahrumiyeti en az önemseyen kategori olsa da onların hayatında da evsizliğin travmatik izleri görülmektedir.

1. Araştırma Soruları ve Yöntem

Alınan bütün önlemlere rağmen günümüzde uluslararası mültecilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Mülteci sorunları STK gündemindeki önemli konulardandır. Ancak, değişik nedenlerle STK'lar bu sorunları çözmekten uzaktır. Bu durum farklı ülkelerdeki durum çalışmalarıyla ve belli ülkelerin uluslararası STK'ları bağlamında daha önce ortaya konulmuştur (Baitenmann,1990; Storey, 1997; Osa, 2003; Kim, 2010). Cox's Bazar'da çok sayıda mülteci kampı oluşturulmuştur ve bu mülteci kamlarında BM'nin, farklı ülke hükümetlerinin, yerel ve uluslar arası STK'ların faaliyetleri söz konusudur. Ancak insani yardımların uluslararası politik ilişkilerden ve süreçlerden etkilenmesi söz konusudur ve Cox's Bazar'da bu durumdan muaf değildir. O nedenle bu çalışma şu soruları cevaplamayı amaçlamaktadır:

1. Uluslararası ilişkiler ve güç dengeleri insani yardım faaliyetlerini nasıl etkilemektedir?

2. İHH'nın, Myanmar ve Bangladeş arasındaki Cox's Bazar'daki faaliyetleri nelerden oluşmaktadır?

3. İnsani yardımları zorlaştıran ya da kolaylaştıran faktörler nelerdir?

4. İHH'nın Cox's Bazar'daki deneyiminden yardım faaliyetlerinin verimliliğini arttırmak için hangi dersler çıkarılabilir?

Bu soruları cevaplandırabilmek için Myanmar'ın Arakan eyaletinden kaçarak Bangladeş Cox's Bazar'daki kamplara sığınan mülteciler ve Türkiye kökenli bir uluslararası insani yardım kuruluşu olan İHH'nın bölgedeki faaliyetleri bir durum çalışması olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Konu ile ilgili literatürün taranması sonrasında önemli görülen hususlar açık uçlu mülakat yolu ile İHH yetkilileri ile görüşülmüştür. Konu ile ilgili BM'nin ve çeşitli uluslararası yardım kuruluşu ve STK'ların raporları doküman incelemesi yolu ile incelenmiştir. Çalışmanın birincil verileri ise alana 20-25 Ocak 2018'de İHH heyeti ile birlikte yapılan yardım çalışması ziyareti sırasında görüşülen bazı mültecilerden, insani yardımı koordine eden yetkililer ve STK temsilcilerinden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ayrıca İHH ve diğer bazı uluslararası STK'ların yardım faaliyetleri katılımlı gözlem yolu ile gözlenmiş ve kayda geçirilmiştir.

2. Myanmar'daki Sorun, STK'lar ve Mülteciler

2.1.Göçün Kaynak Ülkesi: Myanmar

Myanmar Güneydoğu Asya'nın batısında kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve yüzölçümü (678.500 kilometrekare) bakımından Türkiye'den biraz küçük bir ülkedir. Myanmar, gerek yeraltı ve yerüstü kaynakları gerekse ticaret yolları açısından stratejik bir bölgededir. 1948'de bağımsızlığını kazanan ülkenin İngiliz sömürge dönemindeki adı olan Burma 1989'da Myanmar olarak değiştirilmiş, Yangon'daki başkent de 2006'da Naypidav'a taşınmıştır.

Şekil 1. Myanmar, Arakan Eyaleti ve Cox's Bazar Lokasyon Haritası (Kaynak: BİLGESAM, 2018).

Ülkenin nüfusu yaklaşık 51 milyon olan nüfusunu çeşitli etnik gruplar oluşturmaktadır. Bunlar temelde Burmanlar (% 68) ile çeşitli etnik gruplardan (135 etnik grup, % 32) oluşmaktadır. İnanç anlamında ise Budistler (% 90), Müslümanlar (% 4), Hıristiyanlar (% 4), ve Hindulardan (% 1) oluşmaktadır. Ana geçim kaynağı tarım ve balıkçılık olup, ticaretin yaklaşık % 35'ini Çin ile yapmaktadır. Çin, Myanmar'ın en büyük ticari ortağıdır. Dünya Bankası'nın (IMF) 2014 yılı verilerine göre milli geliri 64.33 milyar dolar olan Myanmar'da sanayi nispeten az gelişmiştir (Durmuş, 2015). Kişi başı milli gelir 1260 $ civarındadır. 2014 yılında % 8.5 büyüme gösteren Myanmar ayrıca zengin enerji yataklarına sahiptir. İngiliz sömürge döneminden beri petrol üretilen Myanmar'da bugün ise özellikle geniş doğal gaz rezervleri önem taşımaktadır. Çin ve Tayland, Myanmar doğal gazının en büyük tüketicisi konumundadır (Durmuş, 2015).

2.2 Göçmelerin Ev Sahibi Ülkesi: Bangladeş

Kamplarla ilgili gözlemler, Bangladeş'in başkenti Dakka'dan itibaren başlamaktadır. Bangladeş'in kendisi ülke sınırlarına kadar yayılan geçmiş kadim medeniyetlerin derin izlerini taşısa da sömürgeciliğin Asya Kıtası'ndaki en büyük mülteci kamplarından biridir. Ülkenin kurucusu Bangladeş'in 1971'de bağımsızlığını kazanma mücadelesine liderlik eden Şeyh Mucibur Rahman ve şu anda ülkenin başbakanı olan kızı Şeyh Hasina Vecid'in afiş ve fotoğraflarının asılı durması dikkat çeken ilk unsurdur, özellikle sınır bölgesindeki alanda "mother" yazılı bez afişlerle turistik yerlerde de sıklıkla karşılaşılmaktadır. Buna karşılık ülkenin "Anne"sinin kötü şartları iyileştirme ile ilgili çalışmalarının yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir: "Anne"nin ülkesinde Muson yağmurları olmadığında halkın bir kısmı maske kullanarak hastalıklardan korundukları gözlenmiştir. Halk iptidai şartlar altında yaşamını sürdürmektedir.

*Nüfus*a göre bakıldığında ülkenin yüzölçümü küçük kalmaktadır. Her yerde insan seli ve kalabalıklarla karşılaşılmaktadır. Bangladeş'te ağaçlık alan ve pirinç tarlaları dışında tenha hiçbir yer bulunmamaktadır. Başkent sokaklarında *yardıma muhtaç* insan sayısı fazladır. Mülteci kamplarına ev sahipliği yapan Bangladeş'in kendi insanına sağladığı yaşam şansları

ve hayat stilleri standartların çok altındadır. Havaalanında eşyaları taşıyan kişilere verilen dövizler el çabukluğuyla alınmaktadır.

Ulaşım, büyük oranda insan kas gücü ile sağlanan bisiklet ve arkasına bağlanmış ya da monte edilmiş yolcu taşıma kabinleriyle sağlanmaktadır. Ulaşımı karmaşık hale getirenler ise üç tekerlekli ve yolcu kabinli motosikletlerdir. Özellikle hafif yük ve uzun mesafe yolcu taşıma işleri için yalnızca başkentte değil, Cox's Bazar bölgesinin de olmazsa olmazıdır. Yollar dar (tek geliş ve dönüş) ve küçük araçlardan dolayı trafiğe karışan araç sayısı çok fazladır.

SES[26] *düzeyleri düşüktür*. Ama insanların kültürel ve dini unsurlardan kaynaklanan "bir aradalıkları" ve kır-kentlerdeki "cemaat menşeli" hayat biçimleri kendileriyle barışık Bengallilerin yüzlerindeki tebessümün yegane kaynağıdır (Foto 1).

Foto 1. Cox Bazar : Kamp dışındaki STK'lar ve yetimlerle ilgilenen yardım görevlileri

Siyasi hayatta, kuruluşundan itibaren seküler hükümet(ler)in etkin olduğu bir hükümet yapısı ile düzen sağlanmaktadır. Muhalefetteki Bangladeş Cemaat-i İslami Partisi, liderlerinin idam edilmelerine karşı sükûnetini korumaktadır. İHH kafilesinden Başkentten Cox's Bazar'a gideceği gün büyük bir gösteri olacağı bilgisi nedeniyle havaalanına biraz erken gitmesi istenmiştir. Cemaat-i İslami, mevcut hükümetin en güçlü rakibidir. Bangladeş İslam toprağı kabul edildiğinden silahlı mücadele tercih edilen bir yöntem değildir. Yürüyüş ve gösterileri, dini gün vs de kitlevi bir araya gelmeler ve rakibine gözdağı verme şeklinde yumuşak bir ideoloji tercihi yapılmıştır. İHH kafilesinin başkentte konakladığı otelde Cemaat-i İslami'nin yaptığı büyük etkinliklerden birine denk gelmiş ve kalabalık gece yarısından itibaren bir araya gelmiş, toplanma saatine kadar büyük bir kalabalığa ulaşmıştır.

*Teknolojik gelişmeler*e imkânları ölçüsünde meraklı bir toplumdur. Ancak, kamp bölgelerine yaklaştıkça bu oran oldukça düşük seviyelere inmektedir. Teknoloji ve diğer hizmetlerin sunulduğu AVM ise, halkı için oldukça pahalıdır. Hafta içi bir günü AVM'ler tatil günü ilan etmiştir. Dönüş günü Cox's Bazar'dan tekrar başkente geldiğimizde hafta içi bir gün olmasına rağmen AVM'ler kapatılmıştı. Nöbetçi niteliğinde tasarlanmış birkaç alış veriş mekanı dışında diğer yerler kapalıdır. Bangladeş'te *üst yapı kadar alt yapı* da sorunlu bir diğer alandır: Somut sorunlardan birisi *enerji alanı*nda yaşanmaktadır. Ülkenin vitrini başkent

[26] Sosyo Ekonomik Seviye

Dakka'dır. Yine de başkentteki elektrik tüketiminin düşüklüğü ana cadde ve sokak aydınlatmalarının zayıflığından kolaylıkla anlaşılmaktadır. Buna karşın başkentteki ana caddelere yakın konutların gençleri gece sokaktaki elektrik direklerinden aldıkları enerji sayesinde keyifli badminton[27] maçları yapabilmektedir. Yine kanalizasyon hatları özellikle başkentte daha derin kanallardan geçerken kampların da bulunduğu turistik Cox's Bazar bölgesinde yüzeye yakın yerlerdedir ve üzerleri açıktır. Bu da salgın hastalıklara davetiye anlamı taşımaktadır.

2.3. Arakan'daki Mülteci Sorunun Kaynağı

2.3.1.Arakanlıların tarihi durumu:

Myanmar'da farklı etnik gruplarla hükümet arasında neredeyse bağımsızlık günlerinden itibaren ciddi anlaşmazlıklar yaşanmasına rağmen neden sadece Arakan'lıların ülkeden gönderilmesine varan radikal talepler söz konusudur? Son yıllarda problemin gündeme geliş tarzı, Myanmar'ın bu durumu bir din savaşı haline dönüştürüp ülkedeki diğer etnik yapıların ortak özelliği olan Budizm'i Arakan Müslüman'larını dışlamada merkeze alan bir anlayışı yansıtmaktadır. Din üzerinden ortak düşman yaratma ve ona karşı birleşme çabalarıyla sosyal kopuşun tabandan gerçekleştirilmesi birincil hedef gibi görünürken ülkede, diğer etnik gruplarla Myanmar devleti arasındaki çatışma ve anlaşmazlıkların devam ettiği ve bunların Myanmar'ı ciddi boyutlarda meşgul ettiği gerçeği de ortadadır. Arakan'lıların yaşadığı bölgelere yapılan son operasyonlar, 2012'de başlayan ve devam eden bir sürecin telafisi mümkün olmayan karanlık bir noktaya doğru ilerlediğini göstermektedir (Çebi, 2017:1).

2.3.2. Vatandaşlık statüsü

Myanmar topraklarına Güney Asya'dan önemli ölçüde işçi göçü olmuş ve bu göç hareketi sömürge yönetimince organize edilmiştir. O dönem Burma olarak anılan topraklar, İngiliz idaresindeki Hindistan'ın bir eyaleti haline getirildiğinden bölgeye olan göçler bir iç göç gibi değerlendirilmiştir. Ancak bugün, Myanmar devleti o dönemde yaşanan göçleri yasa dışı göçler olarak değerlendirmekte ve bölgede 12.yüzyıldan itibaren yerleştiği bilinen ve özellikle Bangladeş'le sınır bölgelerinde yaşayan Arakan'lıları, İngiliz dönemindeki göçlerle gelen bir topluluk olarak değerlendirip vatandaşlığa kabul etmemektedir (Çebi,2017:2).

2.3.3.Devlet-ordu şiddeti

Her ülkede olduğu gibi örgütlü ve disiplini yapı olarak askerler Myanmar devletinde de etkin ve yönetimde asli güçtür. Her ne kadar kamuoyunun önünde sorumluluk sivil hükümette gibi görünse de asıl politikaları belirleyen ve devlete hakim güç ordudur. 2015 yılı ile birlikte bir seçim gerçekleşse de militer güçler ülke yönetiminde etkilidir. Ülkenin siyasi yapısı ve tarihi; darbelerin de tarihidir. Sivil hayat sık sık kesintiye uğramıştır. 2015 yılına kadar Myanmar ordusu ticaretinin büyük kısmını yaptığı ve komşu olduğu Çin ile birlikte ittifak halindedir. Bu ittifak sırasında gerek içerde insan hakları ve özgürlükleri gerekse de geçim ile ilgili birçok haksızlığa uğramış halk, son seçimlerde Batılıların desteklediği Ulusal Demokrasi Partisine (NLD) destek vererek iktidara taşımıştır. Partinin Genel başkanı Aung San Suu Kyi, 1991 yılında Nobel Barış Ödülü'ne ve yine 90'ların başında Avrupa Parlementosu Ödülü'ne layık görmüştür. AP ödülünü ev hapsinde tutulması, yabancı eş ve casusluk vs nedenlerle pasaportunu kullanamaması gibi nedenlerden dolayı gecikmeli olarak 2013 yılında alabilmiştir. Ancak, kazandığı seçilmeden kısa süre önce Müslümanların "Beyaz oy" kullanmasını engelleyen bir karara imza atmıştır. Hem sivil kanadın hem de militer gücün Müslüman'ların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili kararlara destek vermediği açıktır. Bölge üzerinde etkili olmak isteyen komşu ve uluslararası güçlerin uzun bir sahil şeridini

[27] Bangladeşlilerin çiftler halinde iki takım kurarak, hafif raket ve tüylü bir top eşliğinde oynadıkları tenise benzer bir oyun.

kullanan Arakan ile ilgili militer ve sivil kanata yaptığı baskının mahiyeti ise tam bilinmemektedir. Ancak, Arakan ile ilgili bilinenler de az değildir. Kıyaya paralel uzayıp giden Arakan eyaletinin cazibesi; Asya kara kıtasının denize açılan stratejik öneme sahip yerlerinden biri olduğu gibi yer altı ve yer üstü kaynaklarıyla zengin enerji kaynaklarıyla yakından ilgilidir.

2.3.4. *Ağustos 2017 Olayları*:

Sistematik etnik temizlikle ilgili 1990'lardan itibaren başlayan iddialar iki binli yıllarda komşu ülkelere sığınma, köy yakma, tecavüzlerin ve her türlü şiddetin artması ile birlikte Arakan'lı Müslümanlar uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeye başlamıştır. iki binli yıllarda başlamış göçler Ağustos 2017 tarihinden itibaren ise küçük gruplar halinde olmaktan çıkmış ve kitlevi hale dönüşmüştür. Bir milyon civarında Müslüman, Bangladeş sınırında mülteci kamplarına gitmek zorunda bırakılmıştır. Devlet ve ordu destekli terör, Budist unsurlar ile Müslümanlar arasında bir sorun varmış izlenimi vermeye çalışsalar da asıl sorun; devlet ve bölgede nüfuz savaşı veren uluslararası güç odaklarıdır.

2.4.Mültecilerin Durumu

2.4.1.Kamplar

Aradan bir yıl geçmesine rağmen Arakan'lı mülteciler hayatta kalabilmek için insani yardımlara muhtaçtır. Korunma, barınma, sağlık, yiyecek, su ve sanitasyon konularını da kapsayan tüm alanlardaki hizmetler halen kabul edilebilir uluslararası standartların altındadır. Oyuncak kullanımı, park ve oyun alanları elbise ve diğer malzemelerin azlığı göze çarpmaktadır. Para kullanımı sınırlıdır. Yardımlar genelde nakdi olmayıp aynidir; mal ve hizmetler şeklindedir. Eğitimde defter ve kitap yerine kara tahtaların üzerine tebeşirle yapılmaktadır. Su kaynakları sık aralıklar ile 27 kamp bölgesine inşa edilmiştir. Ancak içilebilecek su tedariği, sınırlı tanklar marifetiyle yapılabilmektedir. BM raporuna (2018) göre halen kritik ihtiyaçlar olmasına rağmen 25 ağustos 2018 itibari ile ihtiyaçların ancak % 34 kadar bir kısmı ya da rakam vermek gerekirse 319 milyon Doları karşılanabilmiştir. Cox's Bazar'daki mülteci kamplarındaki ihtiyaçların karşılanabilmesi için 951 Milyon Dolara ihtiyaç vardır (UN, 2018).

2.4.2. Bölgeye İnsani Yardım için Gelen STK'lar İle İlgili Alandaki Sorunlar

2.4.2.1. *İzin ve Vize Sorunu*

Hükümet turist vizesiyle gelen STK mensuplarını sınır kamplarında istememektedir. Onun yerine ilgili birimlerle temasa geçerek kamplardaki hareketliliği denetlemek istemektedir. STK'lar ise; Bangladeş'teki oluşacak bürokrasiye takılmamak ve kayıt altına girmemek için sahada hızlı hareket imkanı sağlayan turist vizesini daha avantajlı bulmaktadır. Örneğin, yanlarında bölge ile ilgi kendi ülkelerinde kamuoyu oluşturmak ve bağışçılarına durumu nakletmek üzere getirdikleri kişi, grup ya da İHH gönüllülerine kamp alanlarında tişört ve yelek giydirerek dağıtım bölgelerinde yardım faaliyetlerine dahil etmektedir. Yardımların devamlılığı biraz da bu tanıtım ve güvene bağlıdır. Kamplarda İHH'nın kurduğu yetimhane, sağlık vs hizmetleri aksatmadan devam etmektedir. STK'ların resmi kuruluşlara göre en büyük avantajları da hızlarından kaynaklanmaktadır. Anında sahada müdahalelerini sağlayan unsurlardan biri de kurallara tam bağlı kalmamalarıdır.

2.4.2.2. *STK Ekonomisi*

STK'lar alış verişlerini büyük oranda Bangladeş'ten karşılamaktadır. Bu durum, yeni bir sektörün yani mültecilere yardım eden STK'lardan doğan yeni bir ekonominin oluşması demektir. STK'ların ihtiyaç duyduğu mal, yiyecek vs ihtiyaçlar pahalı bir şekilde satmaya çalışan ve karaborsacılığa yönelen bir yapının ekonomik sistemle bütünleşmesidir. Aynı yapı,

Bangladeş Hükümet'i içinde bir tehdit oluşturmaktadır. Bu sektörden para kazananlar ile kazanamayanlar arasında giderek açılan hayat stili ve yaşam şansları kriterlerinin ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik düzeni açısından tehdittir. Malların stoklanması ve piyasaya ihtiyacı olduğunda pahalıya verilmesi enflasyonist politikaları gündeme getirmektedir.

2.4.2.3. *Gizli İşsizliği Teşvik*

Mültecilerle ilgili kampların ne kadar varlığını sürdüreceği belirsizdir. Mülteci sorunu çözüldüğünde STK ekonomisi de yavaşlayacak ve doğrudan işsiz sayısını artıracaktır. İstikrarsızlığı pekiştirecek ve sürdürülebilirliği tartışmalı bir STK ekonomisinden doğan iş imkanları giderek daralmaktadır. Cox's Bazar'da bölgede faaliyet gösteren STK'larda çalışmış ve nitelik kazanmış, bölge dillerini bilen insanların ellerindeki CV'leri ulaştırarak İHH gibi STK'lara iş başvurusu yapmaktadır. Uzun vadede mülteci ekonomisinden geçinen sınır insanının kampların tedavülden kalmasıyla işsiz kalma ihtimali yüksektir.

2.4.2.4. *Misyonerlik Ve İdeolojik Yapılanmalar*

BAE, Suudi Arabistan ve diğer körfez ülkeleriyle birlikte Batı'dan gelen STK'ların para sorunları yoktur. Büyük oranda STK'lar kendi anlayışlarına göre insan yetiştirmektedir. Dolayısıyla STK'lar nitelikli ebeveynden daha çok yetimlerin sosyalleşmeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bangladeş hükümeti anne ve babalarının ikisinin birden öldüğü durumlarda çocukların STK'lara verilmesine karşıdır; çünkü insan kaçakçılığı ile organ kaçakçılığı vs için kampların dışına çıkarılmasından endişe etmektedir. Ebeveynlerden ikisi de ölü olduğu halde yanlış beyan vererek yetimlere bakan STK'lar da vardır.

2.4.2.5. *Bangladeş Politikaları Ve STK Faaliyetlerinin Sınırlandırılması*

Göç zinciri içindeki transit ülkelerdeki reflekslerin bir benzeri Bangladeş'te de vardır; Transit ülkelerin karakteristik niteliği göçün sorumluluğunu üstlenmemek, işbirliği yapamamak ve mültecilerin kalıcı hale gelmelerine karşı çıkmaktır. Bu nedenle Bangladeş Hükümeti; kamplarda STK'ların yaptığı yardımların gündelik ihtiyaçlardan oluşan yiyecek, ısınma, barınma ve sağlık hizmetleri ile sınırlandırmaktadır. Bangladeş kamp kuralları ile STK'ların yaptıklarının uyumlu olması istenmektedir.

2.4.2.6. *İstihbarat Ve Casus STK'lar*

Bölgenin jeo-ekonomik ve jeo-stratejik öneminden dolayı bölgeye askeri ve ekonomik olarak girmesine müsaade edilmeyen uluslararası güçler, kurdukları STK'lar üzerinden meşruluk sorununu aşmakta ve faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürmektedir. Hükümet'i kızdıran ve bazı STK'ları şüpheli birer organizasyona dönüştüren hatta bazılarının faaliyetlerinin durdurulmasının altında benzer endişeler yatmaktadır. Bu endişeler; ülke bütünlüğünü aşındıracak ve zarar verecek faaliyetlerle ilgilidir. Kamplardaki mültecilerin misafirlik sürelerinin uzaması tepkisel milliyetçilik ve diğer ekstrem/marjinal akımları gündeme getirmektedir. Ekonomik ve diğer yoksunlukların yaşandığı bir ülkede mülteci sorunu; kitlevi isyanları ve muhalefeti teşvik edeceği bahanesiyle Bangladeş Hükümet'i tarafından tasvip edilmemektedir.

2.5.Uluslararası bir İnsani Yardım Kuruluşu Olarak İHH

İlk defa İHH, 1990'ların başlarından itibaren Bosna Savaşı sırasında uluslararası arenada görünmüştür. Ancak, ilk İHH faaliyeti yardım alanında değildir. İHH başkanı Bülent Yıldırım'ın 27-28 Ekim 2018 tarihli Kızılcahamam İHH İl İstişare toplantılarında ifade ettiği üzere İlk faaliyetler Almanya'da iki Müslüman gencin Almanya'daki Müslüman'ların sabah namazına kaldırmak için kapı zillerini çalma şeklinde başlamış ve daha sonra yardım faaliyetlerine kadar genişlemiş ve yaygınlaşmıştır (Yıldırım,2018). Gönüllü faaliyetlerle başlayıp, 1995 yılında kurumsallaşan çalışmalarla kısa sürede din ve mezhep farkı

gözetmeksizin dünyanın beş kıtasında ve 135 ülkesindeki bölgelere yayılmıştır. Türkiye'den dünyaya yayılmış bir hayır köprüsü olarak bilinmektedir. Bu haliyle hem ulusal hem de uluslararası yardım faaliyetlerini bir arada götüren bir STK'dır. Değişmeyen değerlerin yaşatılmasından savaş ve afet bölgelerine; temel hak ve hürriyetlerin ihlalinden yetimlerin eğitimine kadar her alanda yardıma muhtaç duruma düşmüş toplumların kişi ve kuruluşlarını güçlendirmeyi kendine şiar edinmiştir. Bülent Yıldırım, Türkiye'de özel bir kanalda İHH ile ilgili net bilgiler vermektedir: "(…) ben öldükten sonra bu ümmete bir hediye bırakmak istiyorum; o da nedir biliyor musunuz? İHH, bağımsız bir teşkilat olarak inananlar adına yardım ettiği yerlerin de dinini, mezhebini, meşrebini gözetmeden sadece masumiyet/mazlumiyetini gözeterek yardım yapan bir kuruluş olmasıdır. Hiç bir istihbarat örgütünün yönlendirilmesi değildir; Türkiye'de dahil olmak üzere. Bu sadece halkın sivil bir hareketidir, diye gelecek nesillerimize bir örnek bir hediye bırakmak için gayret eden bir topluluğuz. Onun için herkes bu konuda çok rahat olsun (…) İHH'nın iradesi ve idaresi İHH yönetim kurulunundur. Biz kendi yönetim kurulumuz olarak kararımızı veririz. Bize destek verenlerin adına dünyanın her tarafına gideriz. Hiçbir yerin yönlendirmesiyle de hareket etmeyiz (…) bize atılan iftiralar zaten gerçekçi olsaydı şu ana kadar; onlarca kez bu İHH ortadan kaybolmuştu" demektedir (Yıldırım, 2016).

İHH'nın Arakan ilgisi ise, 1990'ların başına kadar geri gitmektedir.. Kurban kesim vs ile bölge insanına erken bir dönemde ulaşılmıştır. Günümüzde de mülteci olarak Arakan eyaletinde kalan Müslümanlar ve artık mülteci durumunda olan Bangladeş sınırındaki kamplardaki yaşayan insanların her türlü sorunlarıyla ilgilenmektedir.

2.5.1.İHH Ve Cox's Bazar Tecrübesi Sahadaki Durum

İHH, Bangladeş'teki mültecilerle ilgili kamuoyu oluşturmak ve etkili olmakta zorlanmamaktadır. İlişkileri üzerinden etkili bir şekilde yardımlarını paydaş kuruluş Small Kindness Bangladeş[28] gibi sicili düzgün kuruluşlarla çalışmaktadır. Kısaltmalarda paydaş STK; "SKB"yı logolarında da kullanmaktadır. Bangladeş Hükümeti'nin Ağustos 2017 sürecinde 700.000 civarında yeni kitlesel göç ile gelen mültecileri kendi nüfusuna dahil etmesi zordur. Bangladeş Hükümeti, fakir bir ülkedir. Bu nedenle çok sorunlu STK'lar dışında geri kalanlarla uzlaşma yoluna gitmiştir. Arakanlı Müslüman'ların toplam sayısı milyonu geçmiştir. Bu mülteci nüfus Cox's Bazar sınırında kurulan 27 kamp bölgesine ayrılmıştır. Her kamptan sorumlu konfederasyon şeklinde birlikte kampın ihtiyaçlarını karşılayan RRRC[29] ile uyumlu uluslararası STK'lar vardır.

2.5.2.İHH Yardımları-Katılımlı Gözlem

İHH, Arakan'lı mültecileri tekrardan güçlendirmeye yönelik kamplardaki kısıtlı imkanları verimli şekilde kullanmaktadır. Eğitim, fiziki şartların düzeltilmesi, kayıp aile ve fertlerinin bir araya getirilmesi, aile yaşantısının bozulmaması ve mahremiyetin sağlanması yönelik gönüllü hizmetleri sürdürmektedir. İHH'nın STK olarak; Bangladeş kamplarındaki Müslüman'ları desteklemesi ve gidilen bölgelerdeki paydaş STK'ların yine Müslüman'lardan oluşması gereksiz para, zaman israfına mani olmaktadır. İHH'nın gittiği bölgelerde Müslüman toplumla kurduğu türdeş ve gönüllü ilişkiler, birkaç günlük ve sürekli yardım faaliyetlerinde hedefe ulaşmadaki aksaklıkları ortadan kaldırmaktadır. İHH'nın bölgede kurduğu organik bağlar diğer uluslararası devlet kuruluşları ve uluslararası STK'lara göre daha büyük avantajlar sağlamaktadır. Bir örnek vermek gerekirse; İHH kafilesinin Bangladeş'te yaptığı alışverişlerin de gidilecek yer ve alınacak gıda malzemelerinde paydaş

[28] SKB:Küçük Nezaket ya da Küçük Yardımseverlik-Bangladeş
[29] Rohingalıların Geri (ye) Dönüş Komitesi: Türkiye'deki Göç İdaresi ile eşleştirilebilir.

kuruluşun büyük faydası gözlemlenmiştir. Kamplar için yapılan büyük alımlarda ve yardımlarda katkı daha da büyümektedir.

Foto 2. İHH yardım merkezlerinden biri

Mültecilerin şartlarını iyileştirebilmek için Ordu, RRRC ve diğer yerli kurumlarla hızlı müdahaleye imkan verecek işbirliğine gitmektedir. Kampların düzenine katkı sağlamaktadır. İHH, beş bölgede insani yardım (Jamtoli, Moynarghuna, Baluk kahli, Ghundum, Hakimpar), çalışmasını sürekli yapmaktadır. Şimdilerde isimlerin yerine kamp numaraları verilmiştir. İHH yardım çalışmaları ayda 100 bin civarında insanla tekabül etmektedir (Foto 3).

Foto 3. Yardımlar Bangladeş ordusu kontrolünde yapılmaktadır.

Yeşil-beyaz renkli yelekler ve tişörtler (İHH logosu ve renkleri) ile gelen insanları dağıtım yapılan bölgeler iyi tanınmaktadır. İHH gönüllülerinin gittiği yerleri bir gölge gibi çoluk çocuk, genç, yetişkin de takip etmekte ve yetim kamp girişinden çıkışına kadar peşlerini bırakmamaktadır. Beş bölgede iyi tanınan İHH; mülteci kamplardaki kötü koşulları iyileştirmek için bağışçılarının talebini dikkate alarak nakdi yardımları elden ve dolaylı yollardan da dağıtabilmektedir. Normalde kayıt dışı ve elden para yardımı yapmak yasaklanmıştır. Kampların dengesini bozmamak için yardımlar paydaş kuruluşlar üzerinden yapılmaktadır. İHH'nın evleri, yetimhaneleri ve etkin oldukları bölgelerdeki insanların bakımı

görece diğer bölgelere göre iyi durumdadır (Foto 4). Evler, dayanıklı dış cephe, yüksek zemin ve korunaklı çatı sistemleriyle sıcak, soğuk ve yağışlı havalardan etkilenmeyecek şekilde düzenlenmiştir.

Foto 4. İHH tarafından yapılan bambu evler.

Kamplardaki eğitimler; masa ve sıralarda değil, ellerindeki yüzeyi siyah renkteki tahtaların üzerinde tebeşir kullanarak yapılabilmektedir. Yetimlerin eğitim merkezleri, için tabandan 1.5 m yüksekliğe kadar brandalarla kapatılmıştır (Foto 5). Geriye kalan kısım ise, bambu çıtalarından yapılan kafeslerle yükseltilmiştir. Dağıtılan hediyeleri ve hareketliliği takip etmek üzere İHH yetim okullarının çevresini burada eğitim almayan çocuklar da kuşatmaktadır. İHH'nın sorumluluk alanı dışında kalan yetimler de dağıtımları seyretmektedir. Sorumluluk alanı dışındaki yetimlere de hediyelerden verildiği takdirde daha çok insan yetim okulunun etrafında toplanmaktadır. Bu durum, kampın düzeni açısından istenmeyen durumlar arasındadır. Ayrıca, yetim okullarındaki öğretmenler ile medresedeki muallimlerin ve belletmenlerin ücretleri de İHH tarafından karşılanmaktadır.

Foto 5. İHH'nın çocuk bakım evleri.

Kamplardaki su kaynakları yeterlidir ve mülteci yerleşimlerine çok yakın mesafede su deposu vs kurulmuştur. Emme basma tulumbalar çok sık aralıklarla inşa edilmiştir. Çamaşır ve temizlik el tulumbaları vasıtasıyla yapılmaktadır. Ayrıca bölgede etkili STK'ların gücüne göre tuvalet ve yıkanma yerleri de bazı bölgelerde görülebilmektedir. İHH, kendi sorumluluk alanlarındaki mülteci barınaklarına müşterek hizmetleri (tuvalet, yıkanma yeri vs) götürmektedir.

Çocuklar, çıplak ayakları ile kamp alanında dolaşmaktadır; küçük çocuklar çoğunlukla elbisesiz ya da yarı bedenlerine kadar çıplaktır. Oyun ve oyuncak kültürü yetim okulları dışında ev ve barınaklarda neredeyse hiç bulunmamaktadır. Kamplardaki su birikintilerinin üzerindeki çatlak ve yarım plastik bidonlar oyuncak gemi gibi yüzdürülmektedir. İplerin ucuna bağlanmış kağıt ya da plastik torbalar gökyüzünde uçurtma gibi uçurulmaktadır.

Kamplardaki insanlar her şeye muhtaçtır. SES'leri düşüktür; ama iaşe ve diğer dağıtım noktalarında karşılaştığımız insanlar yüzlerinde hürmet ve minnet duygusunu hala muhafaza edilmektedir. İnsani ve kadim medeniyet değerlerini başlarına gelen bunca felakete rağmen kaybetmemişlerdir. Saatlerce bekledikleri dağıtım kuyruklarında aç olduklarını ve kişisel memnuniyetsizliklerini dile getirdiklerinde askerler sert bir şekilde devreye girmektedir: Kamptaki diğer mültecilere kötü örnek olmaması için rutinin dışındaki taleplere anında asker müdahil olmaktadır. Dağıtımlar sırasında battaniye, eşarp, giysi vs dağıtımı sırasında verilenleri beğenmeyerek ilave yiyecek isteyen mültecilere ve nahoş durumlara az da olsa rastlanmaktadır. Erzak çuvalları, yetişkinlerin tek başına uzak mesafelere taşıyabileceği ağırlıklar değildir. Erzak çuvallarını taşıyanlar arasında küçük ya da yaşça büyük insanlara da sıkça rastlanmaktadır. Mülteci kamplarında yaralı, sakat yetişkinlerin ihtiyaçlarını aile içerisinden daha iyi durumdaki kız ve erkek çocukları ile yaşlılar karşılamaktadır.

Dağıtımlar, hanedeki insan sayısına göre önceden dağıtılmış biletlerle sağlanmaktadır. Bir nevi para ya da karne yerine geçmektedir. Bir bilet ile bir çuvalın içine konulmuş yardım malzemeleri alınmaktadır. Dağıtım için gelen mülteciler, saatler öncesinden sıraya girip güneşin altında ve ayakta uzun süre bekletilmektedir. Erzak çuvalında; pirinç, patates, tuz, kırmızı mercimek, ½ yağ, kuru soğan, kırmızı biber bulunmaktadır (Tablo 1.). Bunların dışında özel bir şey istenirse bakkala benzeyen ve ücret ödeyerek alış veriş yapılan mekanlar da mevcuttur. İHH adına Bangladeş Cox's Bazar'da Aralık 2017- Haziran 2018 tarihleri arasında saha koordinatörü olarak bölgede bulunan Muaz Özaslan'dan edindiğimiz bilgiye göre; kamp bölgelerinde 100-110 haneden ve askerle birlikte dağıtımlardan sorumlu MAZI'lar[30] vardır (Özaslan,2018). Ancak asıl kampın saygın isimleri ve liderleri alimlerdir. Onların ilgilendiği insanlar sayesinde kötü şartlara katlanmak kolaylaşmaktadır.

Tablo 1. İHH'nın Bölgeye Yardımları (Ağustos, 2017- Kasım 2018).

Gıda	Sağlık ve Hijyen	Barınma ve Gıda Dışı Yardım	Koruma
136.699 gıda paketi	113 yüzeysel kuyu	7.432 barınak (Bambu vs) ve 5.795 Güneş enerji paneli : Elektrik vs	5.336 aileye nakdi yardım
111.550 kişiye sıcak yemek	10 derin su kuyusu	25.000 şemsiye	5 çocuk rehabilite merkezi
18.484 aileye pişirilmiş et	109.750 kişiye sağlık taraması	14.750 cibinlik	678 yetim çocuğa aylık maddi destek
3.750 bebek mama paketi	29.770 hijyen paketi	19.385 aileye battaniye	
	305 banyo ve tuvalet	12.866 aileye kıyafet	
		10.783 aileye mutfak malzemesi	
		16.365 aileye tente	
		12.540 aileye hasır	

(Kaynak: İHH Yayınlar ve Web Birimi, 2018).

Mazı[30] :Muhtar gibi hareket eden sorumlu olduğu hanelerin (100-110 aile/ev) eksiklerinin tespitini sağlayan ve dağıtım listelerini hazırlayan hükümetçe mülteci kamplarında yetkilendirilmiş kişilere verilen özel ad / statü)

3. Sonuç

Makalemizde Bangladeş Cox's Bazar'daki mülteci kampları ve burada faaliyet gösteren İHH mercek altına alınmıştır. İHH, hem ulusal ve hem de uluslararası özellikleriyle hareket edebilen Müslüman'lardan mürekkep bir STK'dır. Ancak, insani yardımlar yalnızca bir kesimden insanla sınırlı tutulmamaktadır. İnsanlığın ayaklar altına alındığı her yerde varlık gösteren bir STK'dır. Bu STK, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinden bağımsız çalışmanın avantajını kullanmaktadır. Yardım almaması otonom yapısının muhafazasını kolaylaştırmaktadır. Çok farklı coğrafyalarda profesyonelliği ve amatörlüğü eş zamanlı birbirine karıştırmadan kullanabilen bir STK haline gelmeleri, başka STK'lara emsal oluşturabilir. Yardım ve dayanışmada amatörlüğü öncelerken, buna aracılık eden unsurları (uzman çalıştırma, teknolojiyi etkili kullanma, saha tecrübesi için devamlı paydaş STK'larla işbirliği vs) profesyonel bir şekilde günün imkanlarından istifade etmekte ve ulusal/uluslararası STK'cılığın geldiği düzeyi kendi alt yapısına uyarlamaktadır. İnsan hak ve hürriyetleri ile insani yardımlar hususunda ideolojik referanslardan beslenmemektedir. Diğer STK'lar ve devlet kuruluşları gibi genel değil, aksine salt kendi sahada gördüğü sorunlarla ilgili proje üretmekte çalışmalarını gittiği coğrafyanın ihtiyaçlarıyla sınırlandırmaktadır. Bu sayede yapılan yardımların miktarı ne kadar küçük olursa olsun tesir ettiği alan genişlemektedir.

Yerel paydaş kuruluşlar her bölgede titizlikle ve sabıkasız STK'lardan seçilmektedir. Bütün iyi niyete rağmen yardımları engelleyen bir dizi iç ve dış faktör mevcuttur. Başta gelen faktör Bangladeş'in içerisinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve sosyal buhrandır. Bu durum muhalefetle; komşu devletlerle; bölgeye gelen STK'larla; Arakan'lı Mülteci Müslüman'larla ilişkilerini istikrarsızlaştıracak adımlar atmalarına neden olmaktadır. Burada STK'lar mültecilerin *varolma* sorunlarını yoluna koyduktan sonra *yaşama*ya ilişkin adımların da atılmasına vesile olduğundan STK'larla ilgili devlet stratejileri bazen mesafeli bazen de yakın dayanışma şeklindedir. Hükümetin STK'lara bakışı Ağustos 2017'daki büyük mülteci akınından sonra biraz değişmiştir. Hükümet, milli politikalarına göre (mülteci sayısı ve yardımları kendi isteğine göre yeniden şekillendirme vs) yeniden ilişkilerini düzenleyerek STK'ları yanında tutmanın bir yolunu bulmuştur. Yardım edilenler yardım eden STK'ların köken ve amaçlarına göre tavır geliştirmektedir. Kamplarda Müslüman kökenli STK'lara karşı geniş bir teveccüh mevcuttur. Kampta tecavüz, kavga vs olaylara bu tipolojideki STK'lar karışmamaktadır. Az da olsa raporlara yansıyan olaylar yabancı devlet kuruluşları ve STK'ları ile kamptaki mülteciler ve mültecilerin kendi arasında yaşanmaktadır.

Bazı STK'ların yardım çabaları görünür değildir. İHH gibi daha sınırlı bütçelerle hareket eden STK'lar çeyrek yüzyıllık Myanmar ile ilgili yaptıklarına, tecrübelerine ve kurduğu ilişkilerle diğer STK'larla aynı hareket etmektedir. Avantajları sahayı mülteci akımları başlamadan önce de biliyor olmalarıdır. Bölge tecrübesi olmayan Müslüman devletler İHH gibi kuruluşlarla çalışmaktadır. Yardımların kullanılması ve aktarımı İHH üzerinden olurken, yardımı yapan ülkeler kendi isimleriyle gözüktüklerinden İHH'nın alanda kullandığı bütçeler büyük olmasına rağmen kağıt üzerinde farklı gözükmektedir. Örneğin, Suudi kökenli Selman Vakfı Suriye'deki insani yardım için Mayıs 2018 yılında 4 Milyon $ bir antlaşmayı İHH ile yapmıştır. Saha tecrübesi ve güven vermesi gibi kriterler büyük ve küçük bağışçılar için aynı derecede önemlidir. Bugün Bangladeş Hükümeti'nin STK'lar ile ilgili en büyük çatışması mültecilerin bölgede kalıcı olmalarına yönelik politikalarıdır. Rohingalıların Geri Dönüş Komitesi (RRRC), yapılan yardımların gündelik ihtiyaçlara yönelik olmasında ısrarcıdır. RRRC, kalıcı politikalara; meslek edinme, yüksek öğrenim, Bangladeş'te çalışma vs gibi konulara ise mesafelidir.

Kaynakça

Aall, P. 2000. NGOs, Conflict Management and Peacekeeping. International Peacekeeping, 7(1), 121-141.

Al Jazeera Turk, 2012. Bangladeş'ten STK'lara yardım yasağı www.aljazeera.com.tr (2.8.2012 Bangladeş'ten STK'lara yardım yasağı / Al Jazeera Turk www.aljazeera.com.tr)

Alger, C. F. 1999. Strengthening Relations Between NGOs and the UN System: Towards a Research Agenda. Global Society, 13(4), 393-409.

Baitenmann, H. 1990. NGOs and the Afghan War: The Politicization of Humanitarian Aid. Third World Quarterly, 12(1), 62-85.

Bilgesam, 2018. http://www.bilgesam.org/. 05.12.2018 tarihinde erişildi.

Byman, D. 2001. Uncertain Partners: NGOs and the Military. Survival, 43(2), 97-114.

Cooley, A., & Ron, J. 2002. The NGO Scramble: Organizational Insecurity and the Political Economy of Transnational Action. International Security, 27(1), 5-39.

Çebi, E. 2017. Arakan Raporu: Tarihi Süreç, İç Dinamikler ve Uluslararası Aktörle, İnsamer Yayınları Araştırma: 48, İstanbul.

Çete, B. 2018. İHH Bölge Koordinatörü, Kişisel Görüşme.

Durmuş, M.,Y. 2015. Çin'in Myanmar Stratejisi ve ABD, www.bilgesam.com, BİLGESAM Analiz, Doğu Asya Pasifik, No:1262, İstanbul: BİLGESAM, 2-3.

Fitzduff, M., & Church, C. (Eds.). 2004. NGOs at the Table: Strategies for Influencing Policies in Areas of Conflict. Rowman & Littlefield.

İHH, 2018. Yayınlar ve Web Birimi, İstanbul.

Kim, J. 2010. A Study of the Roles Of NGOs for North Korean Refugees' Human Rights. Journal of Immigrant & Refugee Studies, 8(1), 76-90.

Kjaerum, M., Slavensky, K., & Slumstrup, F. (Eds.). 1993. NGOs and Refugees: Reflections at the Turn of the Century. Forlaget SOCPOL.

Natsios, A. S. 1995. NGOs and the UN System in Complex Humanitarian Emergencies: Conflict or Cooperation?. Third World Quarterly, 16(3), 405-420.

Osa, Y. 2003. The Role of Japanese NGOs in The Pursuit Of Human Security: Limits And Possibilities in The Field Of Refugees. In Japan Forum (Vol. 15, No. 2, Pp. 251-265). Taylor & Francis.

Özaslan, M., M. 2018. İHH Bangladeş Saha Koordinatörü, Kişisel Görüşme.

Reimann, K. D. 2006. A View from the Top: International Politics, Norms and the Worldwide Growth of NGOs. International Studies Quarterly, 50(1), 45-67.

Slim, H. 2002. Claiming a Humanitarian Imperative: NGOs and the Cultivation of Humanitarian Duty. Refugee Survey Quarterly, 21(3), 113-125.

Storey, A. 1997. Non-Neutral Humanitarianism: NGOs and The Rwanda Crisis. Development in Practice, 7(4), 384-394.

UN. 2018. https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents. 18.10.2018 tarihinde erişildi.

Yıldırım, B. 2016, Arafta Sorular, Ülke TV,17.04.2016.

Yıldırım, B. 2018 27-28 Ekim Kızılcahamam İHH İl İstişare Toplantısı, Ankara

Zetter, R. 1996. Indigenous NGOs and Refugee Assistance. Development in Practice, 6(1), 37-49.

KAMU POLİTİKALARI VE LİBERTER PATERNALİZM: "DÜRTME"

Doç. Dr. Murat AYDIN

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İİBF, Maliye Bölümü
murataydin@comu.edu.tr

Özet

Neo klasik iktisadın temel varsayımlarından birisi insanın iktisadi olduğudur. Kendi çıkarını gözetirken, duygusallıktan daha çok fayda maksimizasyonu peşinde koşarak, rasyonel davrandığını kabul eder. Oysa ekonomik kararlarımızda dâhil olmak üzere aldığımız birçok kararda duygular, eğilimler, önyargılar, ihmaller ve defolar gibi birçok faktör devreye girerek, alınan bazı kararları rasyonel olmanın ötesinde irrasyonel hale dönüştürür.

Bu çalışmanın amacı, davranışsal iktisat perspektifinden insanların çeşitli nedenlerden kaynaklı hata yapabileceklerini ele alarak, kamu politikalarında liberter paternalizmin uygulanması ya da uygulanmaması durumunda neler ile karşılaşılabileceğini literatür taraması kapsamında ortaya koymak olmuştur. Burada bireyin devlet tarafından herhangi bir zorunluluk altına sokulmaması liberter felsefenin özünü oluştururken, özellikle herkesin gittikçe artan bir biçimde seçim mimarı olmaya yönelmesi ve insanları daha iyi bir yaşam düzeyine doğru hareket ettirme çabası içerisinde olduğu iddiası birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bu da çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikaları, Liberter Paternalizm, Dürtme, Davranışsal İktisat

PUBLIC POLICIES AND LIBERTARIAN PATERNALISM: "NUDGING"

Abstract

Neo-classical economic theory assumes that human beings act based on their economic interests. While they take into consideration their interests they chase after utility maximization at utmost levels and behave rationally. However, in every economic decision there are various affecting factors such as feelings, tendencies, pre-judgements, recklessness and faults which turn rational decisions to irrational ones.

This study aims to discuss human beings make faults due to several factors from behavioral economics point of view and put forward that what the public policies might come across if libertarian paternalism is implemented or not in the scope of literature review. Non-authoritarian approach of the State for individuals makes the essential of libertarian philosophy. Today the notion that many people become perfect preference architects and aim at living in upper life standards brings together many negative issues and this increases the significance of this study.

Key Words: Public Policies, Libertarian Paternalism, Nudging, Behavioral Economics

Giriş

Dünyanın birçok ülkesinde ekonomik, sosyal ve siyasal birçok etkene bağlı olarak çeşitli kamu politikaları üretilmektedir. Kamu politikalarının üretilmesinde güçlü, orta ve yumuşak "liberter" paternalizmden yararlanılmaktadır. Güçlü paternalizm ile hükümetler bazı davranışları kesin olarak ortadan kaldırmayı hedeflerken, orta paternalizm ile bazı davranışlar daha yüksek ya da düşük maliyetli hale getirilmektedir. Liberter paternalizm ile yapılmak istenen ise insanların kusurlu karar verme becerilerine dayanarak karar vermelerindense, karar verme becerilerinin daha iyi hale getirilmesi halinde yapacakları seçimleri yapmalarını sağlamaktır.

Liberter paternalizm, neoklasik iktisadın temel varsayımlarından birisi olan insanın "homo economicus" olduğu düşüncesinin aslında ekonomik kararlarımız da dâhil olmak üzere birçok kararda geçerli olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Bu da kamu kesiminde seçiciler ya da seçme mimarları tarafından hazırlanacak politikaların, yaşamı, kişilerin kendileri tarafından anlaşıldığı şekilde daha iyi bir duruma getirecek olması durumunda yapılması gerektiğinin savunulmasına yol açmaktadır. Ancak bu tür bir anlayışın belirlenmesi başta bireysel özgürlüğü kısıtlaması, etik değerlerin sorgulanması, denetim zorluğunun varlığı, politika yapıcıların kendi çıkarlarına yönelik davranışlarını da kapsayacak birçok eleştiriyi beraberinde getirmektedir.

Çalışmanın amacı, kamu politikalarında liberter paternalizmin uygulanması ya da uygulanmaması durumunda, "olumlu ya da olumsuz" neler ile karşılaşılabileceğini literatür taraması kapsamında ortaya koymaktır.

1. Kamu Politikaları

Kamu politikası, kamusal hedeflere ulaşmak için hükümet eylemlerinin gerçekleştirildiği genel yapıyı ifade etmektedir (Cochran and Malone, 2014: 3). Dye'nın da belirttiği üzere "hükümetin yapmayı ya da yapmamayı seçtiği şeylerdir". Bu, hükümetin bir sorunu çözmek için harekete geçmesi ya da geçmemesi kararıdır. Kamu politikası aslında belirli bir alanda bir dizi ilgili eylemi yönlendiren bir hareket planını da ifade etmektedir (Mackay, 2007: 1). Anderson da kamu politikasını amaçlı hareketler bütünü olarak tanımlamıştır (Şahnagil, 2017: 78). Heywood (2015: 434) ise yönetim organlarının açıklanmış kararları olarak tanımladığı kamu politikasının niyetler seviyesinde hükümet tutumuna, eylemler seviyesinde davranışına, sonuç seviyesinde de hükümet faaliyetlerine (toplumun geneli üzerine) yansıyacağını ifade etmiştir.

Kamu politikası, gündelik yaşamda çok sık kullanılan tanıdık bir kavramdır. Fakat terimin uygulandığı koşulların çeşitliliği, insanın doğası gereği algılarının değiştiği gerçeğiyle birleştiğinde, kavrama bağlı çeşitli anlamlar ortaya çıkabilmektedir (Phillip and Peter, 2013: 56). Bu yüzden herkesin üzerinde uzlaştığı tek bir kamu politikası tanımı bulunmamaktadır (Cochran and Malone, 2014: 3).

Kamu politikalarının yazında tanımı gibi sınıflandırması da farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Lowi, dağıtıcı, düzenleyici ve yeniden dağıtıcı yönünü, McKinney ve Howard, köktenci, ana ve işlevsel şeklini, Torjman maddi-idari, dikey-yatay, tepkisel- proaktif, mevcut ve geleceğe dair politikalar ayırımını, Demirhan ise amaçları, kapsamı, vadeleri, etkileri, rasyonelliği başta olmak üzere çeşitli yönleriyle sınıflandırılabileceğini ifade etmiştir (Demirhan, 2016: 55-57). Bu sınıflandırmaları kesin çizgileriyle birbirinden ayırmak her zaman mümkün değildir. Çünkü amaçları açısından yapılan bir sınıflandırma, kapsamı ya da vadesi gibi birden çok sınıflandırmayı da bünyesinde barındırabilmektedir.

Kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında, öncelikle yasama, yürütme ve yargı gücünü belli ölçülerde temsil eden (hükümet ve kamu bürokrasisi, parlamento, yargı) kuruluşların politikaları akla gelmektedir. Bu kuruluşların politikaları gayri resmi ve sivil aktörler tarafından etkilenebilmektedir. Hatta ulusal aktörlerin dışında uluslararası aktörler de söz konusu politikalarda etkili olabilmektedir. Bunlar arasında resmi nitelikte uluslararası kuruluşlar bulunabileceği gibi birden

çok ülkede faaliyet gösteren çok uluslu şirketler, hatta küresel gönüllü kuruluşlar dahi sayılabilmektedir (Demirhan, 2016: 55, Kavak, 2016: 85-117).

2. Liberter Paternalizm

Paternalizm kelimesi köken olarak Latince "Pater" yani "baba" sözcüğünden gelmektedir. Baba kelimesinden türetilmiş olması nedeniyle de çoğunlukla baba gibi davranmak anlamında kullanılmaktadır (Çalışkan ve Özkoç, 2016: 241). Paternalizm düşüncesi, temelde refah ideolojisini benimseyen devletlerin, vatandaşlarının haklarını korumak ve onlara yardım etmek istemelerinden kaynaklanmaktadır (Köksal, 2011: 103). Burada devlet, baba rolünü üstlenerek, çocuğunun çoğunlukla kendi kararlarını alması yerine "en iyisini ben bilirim" düşüncesiyle çocuk adına kendisi karar almaya çalışmaktadır (Aydın, 2017: 153). Kavram ataerkillikten türetilmiş olması nedeniyle de çoğunlukla, kişinin karşısındakini baba gibi koruduğu, karşılığında da sadakat ve itaat beklediği bir süreç haline dönüşmüştür (Köksal, 2011: 103). Paternalizm, zorlayıcı olmayan istismar, yardımsever diktatörlük, kadife eldiven gibi farklı kavramlarla da ifade edilmektedir (Çalışkan ve Özkoç, 2016: 241).

Paternalizm kendi içinde farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Öncelikle, kişinin kendisini ya da başkalarını koruma amacı gütmesine göre; saf olan ve olmayan ayrımı yapılmaktadır (Aydın, 2017: 155-159).

- *Saf olan paternalizmde*, kişinin kendi iyiliği için başka bir bireyin kendi özgürlüğünü kısıtlamasına izin vermesi söz konusudur.
- *Saf olmayan paternalizmde,* başka bir kişinin özgürlüğünün kısıtlanmasına izin verilebilmesi söz konusudur.

Kirschgässner (2014: 4) ise paternalizmi kendi içerisinde güçlü, orta ve yumuşak olmak üzere üç farklı şekilde sınıflandırmaktadır.

- *Güçlü (veya sert) paternalizm*: Hükümet emir ve yasaklarını içermektedir.
- *Orta paternalizm:* Vergiler ve sübvansiyon gibi araçları kapsamaktadır.
- *Yumuşak (veya liberter) paternalizm*: Bilginin sağlanması ve uygun şekilde sunulmasıdır. Klasik örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde, yaşlılık için uygulanan emeklilik sisteminde 401 (k) hesapları gösterilmektedir.

Liberter paternalizm, insanların kusurlu karar verme becerilerine dayanarak karar vermelerindense karar verme becerilerinin daha iyi olması halinde yapacakları seçimleri yapmalarını "teşvik etme" iddiasını içermektedir (White, 2013: XIII). Liberter paternalizm ya da "Serbestçi Ataerkil Yaklaşımı" terimi ilk olarak Richard H. Thaler ve Cass R. Sunstein tarafından 2008 yılında biçimlendirilmiştir (Urban, 2017: 5). Liberter paternalizm davranışsal anormalliklerin varlığından dolayı paternalizmin gerekliliğini kabul etmekte, ancak sadece bireylerin karar verme sürecini kısıtlamayan tedbirleri uygulama niyetini taşımaktadır (Kirschgässner, 2014: Summary).

2.1. Liberter Paternalizmin Varsayımları

Liberter paternalizmin varsayımları altında insanlar ve econlar, seçim mimarisi, en iyi seçim ve seçim özgürlüğü ile paternalizmin kaçınılmaz olup olmadığı düşüncesi ele alınmaktadır (Högy, 2014: 2).

- ***İnsanlar ve Econlar***

Ekonomi kitaplarında insanların hepsi homo economicus olarak görülür. İnsanlar Albert Einstein gibi düşünüp, International Business Machines (IBM)'in Büyük Mavisi kadar bir belleğe sahip olup, Mahatma Gandhi gibi güçlü bir irade taşırlar. Oysa Thaler ve Sunstein'in (2013: 18) ifadesiyle gündelik yaşamda insanlar hiç de böyle değildir. Çünkü hesap makinesi olmadan büyük sayıları çarpamaz ya da bölemezler, bazen eşlerinin doğum gününü dahi unutur, birçok şeyi yanlış

hatırlar ya da tarafsız karar veremezler. Bu nedenle homo economicus değil aksine homo sapiens (sadece insan)'dirler. Bu ayırımı yaparken de insan davranışlarını karakterize ederek değerlendirmektedirler. Bu farklılaşma, iki insan imgesine tekabül etmekte olup, taban tabana birbirine zıttır (Högy, 2014: 2). Thaler ve Sunstein, iki bilme ve kavrama sistemi (Tablo 1) olduğunun altını çizmektedir. Bunlar otomatik sistem ile düşünce sistemidir.

Tablo 1: İki Bilme ve Kavrama Sistemi

Otomatik Sistem	Düşünce Sistemi
• Kontrolsüz • Çabasız • Çağrışımlı • Hızlı • Bilinçsiz • Ustaca	• Kontrollü • Çabalı • Tümdengelimli • Yavaş • Farkında olarak • Kurallara göre

Kaynak: (Thaler ve Sunstein, 2013: 35).

Tablo 1'de de görüldüğü üzere otomatik sistem ile düşünce sistemi taban tabana birbirine zıttır. Bu durum alınan kararları da farklılaştırmaktadır. Özellikle otomatik sistem ile verilen kararların sanılanın aksine irrasyonel kararlar olma olasılığı artmaktadır. Kahneman ve Tversky de zaten, bilişsel önyargıların yanı sıra yanış uygulanan kuralların insanları genellikle mantıksız kararlar almaya yönelteceğini ifade etmiştir (Bruttel und Stolley, 2014: 768).

- ***Seçme Mimarisi:***

Kişiler, algıladıkları dürtü ve uyarıların istedikleri eylemle uyumlu olmasını isterler. Eğer dürtü ve uyarılar istedikleri eylemle uyumlu olmazsa performansları bundan olumsuz etkilenir. Yapılan eylem neticesinde istenmeyen aptalca, komik, tuhaf hatalar ortaya çıkabilir. Örneğin, yeşil yazılmış işaretler "git" derken, düz levhalar "it beni", büyük kollar ya da saplar da "çek beni" der. İnsanlar yeşil yazılmış dur işaretinde gitmeye çalışırken, itilecek yerde de bazı kapıları çekmeyi denerler. Çünkü burada insan psikolojisinin temel ilkelerine uyum konusunda bir mimari hata söz konusudur. Bu nedenle seçme mimarlarının da karar verirken aynı mantığı benimsemeleri gerekmektedir. Zira insanların yaptıkları seçimleri dolaylı olarak etkileme güçleri vardır. Bu da onları seçme mimarı yapmaktadır (Thaler ve Sunstein, 2013: 53).

Araçların benzin deposu kapaklarının bir plastik bağla (değeri en çok on sent olan) arabaya bağlı olması kapakların kaybolmasını engellerken, bazı benzin istasyonlarında pompa başlıklarının benzin ve motorin için farklı olması da depoya farklı bir yakıt koyma olasılığını ortadan kaldırarak ciddi ekonomik kayıpların ve stresin önüne geçebilmektedir. Akılda kalan seçim mimarları ise sanılanın aksine her zaman insanların çıkarları için en iyi düşüncelere sahip olanlar değildir. Örneğin menü tasarımcıları kârlı öğeleri kalın ya da cesur bir baskıyla yazdırarak itmek isterler. Bazı dergi aboneliklerinde 3 ay ücretsiz abonelik verilip, sürenin bitiminde aboneliğin "unutulması ya da ihmalkârlık neticesinde iptal edilmemesinden" yararlanılarak hesaptan otomatik para çekilmeye devam edilebilir. Bu durumlar seçme mimarları için kötü birer örnek teşkil etmektedir (Thaler ve Sunstein, 2013: 53, 112-121; Thaler, Sunstein and Balz, 2010: 3-4).

- **En iyi Seçim ve Seçim Özgürlüğü**

En iyi seçim deyince akla rasyonellik kavramı gelmektedir. Çünkü rasyonel "akla uygun, aklın kurallarına dayanan, ölçülü, ussal, hesaplı" (TDK, 2018) anlamındadır. Neoklasik iktisadi yaklaşım da zaten insan davranışlarını açıklarken, bireyin her şart ve durumda rasyonel olduğunu, sınırsız irade gücüne sahip bulunduğunu, kendi çıkarları peşinde hareket ettiğini kabul etmektedir. Smith ve Bentham başta olmak üzere birçok iktisadi düşünür aynı zamanda tercihlerin ve inançların ekonomik kararlar üzerindeki etkisini de incelemiştir. Fakat neoklasik düşüncenin hâkim olmasıyla psikoloji ve iktisat arasındaki ilişki kopmuş ve bu ilişki matematiksel bir düzleme yerleşmiştir (Kitapcı, 2017: 86).

Neoklasik rasyonel seçim teorisine en önemli eleştiri, sınırlı rasyonalite ile Herbert Simon (1979) tarafından yapılmıştır. Simon, iktisadi adam yerine sınırlı bilgi ve zihin yapısına sahip insanı esas almıştır. Simon'un ifadesiyle *"karar birimleri, karar verirken bir takım bilişsel sınırlamalarla karşı karşıyadır. Bu nedenle bilgi ve bilgiyi işleme kapasitesi sınırları, rasyonelliği bir yere kadar sürdürebilmemize olanak vermektedir"* demiştir (Altunöz ve Altunöz, 2016: 38-39).

Araştırmalar hem eksik bilgi, hem de aşırı bilgi durumunda insanların, tüm bilgiyi etkin bir şekilde kullanamadıklarını göstermektedir. Bu yüzden de rasyonel seçim teorisinin zor bir teori olduğu ileri sürülmektedir (Yaşar, 2016: 13). Çünkü her zaman tam bilgiye ulaşmanın zorluğu, asimetrik bilgi durumunun varlığı, ayrıca karar vericilerin içinde bulundukları duygu, kültür, etik, çevre, ekonomik koşullar gibi birçok faktörün etkisi ile rasyonel davranmak yerine, belirsiz ve karmaşık olan durumlarda farklı zihinsel şartlanmalardan kaynaklı irrasyonel kararlar alınabileceği vurgulanmaktadır (Kitapcı, 2017: 92).

İnsanların almış oldukları birçok kararda rasyonel olmaması, onların adına doğrudan doğruya bütün kararların alınabileceği anlamına gelmemektedir. Burada da liberter paternalizmin, diğer bir ifade ile Thaler ve Sunstein'ın da eserlerinde belirttiği gibi dürtme ile bireylerin karar verme sürecini kısıtlamayan tedbirlerin uygulanması önerilmektedir. Özellikle seçim özgürlüğü kısıtlanmadan, karar verme süreci iyileştirilerek, doğru kararlar almalarının sağlanması söz konusudur. Elma suyu yapacak kişiye, 3 elma alması gerektiğinin söylenmesi ya da abur cuburun yerine meyvenin ön plana çıkarılarak tercih edilmesinin sağlanması gibi örnekler seçim özgürlüklerine saygı duyan yaklaşımlar olarak ifade edilmektedir. Burada seçim mimarlarına sadece kişiler herhangi bir konuda karar verdiklerinde bunları organize etme sorumluluğu yüklenmektedir (Thaler ve Sunstein, 2013: 13).

- **Paternalizm Kaçınılmaz Mıdır?**

Davranışçı iktisatçılar, insanların çeşitli yollarla tahmin edilemez bir biçimde irrasyonel olduklarını, bunun sonucunda da karar alma süreçlerini iyileştirmede kamu politikalarının önemli rol oynadığını ileri sürmektedirler. Bu konuda çalışma yapan davranışçı iktisatçılar, insanların kendi çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek şekilde seçim yapmalarını zorlaştıran bir dizi engel belirlemişlerdir (Gill and Gill, 2012: 1-2). Bu engellerin varlığı da paternalizmin gerekliliğini doğurmaktadır. Hatta liberter paternalistler karar alma davranışlarını dürtülerle etkilemeyi mümkün ve meşru saymışlardır. Çünkü İnsanların öz kontrol sorunu yaşamaları, dikkatsizce yaptıkları seçimler gibi birçok faktörün ister istemez kötü sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedirler. Örneğin, sigaranın zararlı olduğunun bilinmesine rağmen sigara içilmeye devam edilmesi, aşırı yağlı, tuzlu ve şekerli yiyeceklerin sağlığa zararlı olduğunun bilinmesine rağmen tüketilmeye devam edilmesi gibi birçok uygulama liberter paternalistlere göre insanların dürtülmesini gerektirmektedir (Thaler ve Sunstein, 2013: 13).

2.2. Dürtme:

Dürtme, TDK (2018) tarafından "dürtme işi" olarak tanımlanmıştır. Kavram genellikle "bir insanı özellikle dirsekle böğründen uyarmak, bir şeyi hatırlatmak için yapılır", olarak açıklanmaktadır. Ancak bu çalışmada dürtme kavramı ile ifade edilen, seçenekleri yasaklamadan, ekonomik teşvikleri çok fazla değiştirmeden, insan davranışlarını öngörülebilir bir şekilde yönlendirebilen seçim mimarisi şeklidir. Örneğin, hazır gıda ya da abur cuburun yenmemesini sağlamak için ürünlerin yasaklanması bir dürtme değildir. Ancak meyveyi abur cuburdan daha fazla göz önüne koyarak alınmasını sağlamak bir dürtmedir (Thaler ve Sunstein, 2013: 15-17).

Liberter paternalizm perspektifi, aslında dürtmenin ana temasını oluşturmaktadır. Çünkü belirli politik, ekonomik ya da sosyal niyetleri bilinçli olarak takip etmek için dürtme bir araç işlevi görmektedir. Thaler ve Sunstein'ın çalışmalarının adı da zaten "Dürtme, Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk Hakkında

Kararların İyileştirilmesi"dir. Sağlık, zenginlik ve mutluluğu teşvik etmek amacıyla dürtme bir araç olarak açıklanmaktadır (Urban, 2017: 5-6). Genel olarak Thaler dürtmeyi "iyilik için harekete geçirme" olarak sloganlaştırmaktadır (Hansen, 2016: 19).

3. Kamu Ekonomi Politikalarında Liberter Paternalizmin Rolü

Politika yapıcıların, politikaların uygulanmasını sağlamak için kullanabilecekleri üç farklı araç söz konusudur. Bunlar, emir ve yasaklar, finansal teşvikler (vergiler ve sübvansiyonlar) ile ikna ve uyarılardan oluşmaktadır (van Oorschot, et al, 2013: 3). Kirschgässner'ın da ifade ettiği üzere emir ve yasaklar ile bazı davranışları kesin olarak ortadan kaldırmak mümkün iken, finansal teşvikler ile bazı davranışları daha yüksek ya da daha düşük maliyetli hale getirmek ya da liberter paternalizm ile sadece bilgi sağlayarak davranışları etkilemek olanaklıdır (Kirschgässner, 2014: 4).

Liberter paternalizm kavramının altında yatan temel varsayım da "doğru" (uzun vadeli) ve "gerçek" (kısa vadeli) tercihler arasında ayrım yapmanın gerekliliğine dayanmaktadır. Çünkü kısa vadeli tercihlerin davranışsal iktisatçıların ileri sürdüğü birçok nedenden dolayı önyargılı olması mümkündür. Burada amaç, kısa vadeli ve uzun vadeli tercihler arasındaki farkların, güçlü ve orta paternalist yaklaşımlarla değil, bilgi asimetrisini ortadan kaldırarak liberter paternalist "dürtüler"den oluşan yöntemlerle kapanmasını sağlamaktır (Kirschgässner, 2014: 4).

Birçok kişi çoğu zaman kendi çıkarlarına göre doğru seçim yapabileceklerini ya da en azından kendileri için başkalarının seçimlerinden daha iyisini yapabileceklerini düşünürler. Ama Thaler ve Sunstein, bu düşüncenin sanıldığının aksine yanlış bir düşünce olabileceğini ortaya koymuştur (Thaler ve Sunstein, 2017: 21). Kahneman (2011: 18-19), "Hızlı ve Yavaş Düşünme" adlı çalışmasında, hem sezgisel düşüncenin uzman ve kısa yol gibi değişkenlerini, hem de algı ve belleğin tamamen otomatik zihinsel faaliyetlerini ele almıştır. Bu yüzden davranışsal iktisatçıların da ifade ettiği üzere adlandırılan "dürtü"lerin farklı olduğunu anlamanın önemli olduğunu belirtmiştir. Politika yapıcılarının insanların seçimini sınırlayan yasaklar, emirler gibi düzenlemelerden kaçınılması gerektiği, ancak insanları daha iyi seçimlere yönlendirmek için davranışsal bilimin kullanılabileceği ifade edilmektedir (Hansen, 2016: 1).

Liberter paternalizmin en önemli uygulamalarının çoğu; bireysel tasarruflar, organ bağışları, enerji tasarrufları, trafik kazaları, obezite ile mücadele gibi birçok alanda kamuya aittir. Çünkü kamu tarafından uygulanan politikalar ile kişilerin daha iyi bir duruma getirilebilmesi, sonucun büyük çapta etkilenmesi mümkündür. Bu politikaların çoğunun ise maliyeti ya çok düşük ya da sıfırdır. Bu da liberter paternalizmin önemini daha da arttırmaktadır. Ayrıca seçiciler neticede insandır. Bazı şeyleri ihmal edebilir, unutabilir ya da dikkatsizce davranabilirler. Bu yüzden tasarımcı rolüyle kamunun hayatı mümkün olduğunca kolaylaştırması, en basitinden bazı şeyleri hatırlatması gerektiği ifade edilmektedir. Örneğin, tehlikeli virajlarda, virajlara basit çizgiler çekilerek, bunların mesafelerinin sıklaştırılması, sürücüleri içgüdüsel olarak "hızlandım, yavaşlamam gerekiyor" düşüncesi ile frene basmaya yöneltmesi bir dürtme ya da uyarmadır (Thaler ve Sunstein, 2013: 20, 26, 56). Bu basit uyarma neticesinde trafik kazalarından kaynaklı mal ve can kayıpları büyük ölçüde önlenebilecektir.
Liberter paternalizmin bu olumlu yanlarına rağmen normallik, rasyonellik, insani gelişmişlik, tercih, bireysellik ve özel çıkarlar şeklinde sıralanabilecek eleştirileri de söz konusudur. Bu yaklaşım risk alma ve hata yapmada özgür olmanın bireylerin tercih kapasitelerinin daha iyi gelişebilmesi için önemli olduğu, bireylerin ortaya çıkan sonuçlara katılmasalar da güvenmek zorunda kalmaları, bireysel tercihleri kolaylaştırma amacının uygulamada o kadar da açık olmadığı gibi birçok noktayı aslında görmezden gelmektedir (Gill and Gill, 2012: 3-5).

Sonuç

İnsanların verecekleri kararlar; çevre şartları, ekonomik koşullar, etik değerler, duygusal durum gibi birçok faktöre bağlı olarak değişmektedir. Bu duruma bilişsel sınırlar, önyargılar, rutinler ve sistematik hatalar, karar alma alışkanlıkları ile belirsiz ve karmaşık durumlar da eklendiğinde durum daha da zor bir hal alarak rasyonel davranış sergilenmesini zorlaştırmaktadır. Bu yüzden rasyonel

olmayan kararların önlenebilmesi için karar alma davranışlarının dürtmelerle etkilenerek, kişilerin kendi kararları açısından daha iyi hale getirilmesi gerekmektedir.

Liberter paternalistler, insanların kusurlu karar verme becerilerine dayanarak karar vermelerindense, kamu politikaları ile karar verme becerilerinin daha iyi olmasının sağlanarak, hem bireysel hem de toplumsal refahı arttırmak iddiasını taşımaktadır. Bu iddia uygulamada hem olumlu, hem de olumsuz olarak kabul edilebilecek birçok eleştiriyi beraberinde gerektirmektedir. Liberter paternalist düşüncenin olumlu olarak kabul edilebilecek yanları şöyledir;

- Karşılaşılan seçenekleri yasaklamadan, teşvikleri çok fazla değiştirmeden, insan davranışlarını bilgi yoluyla "sağlık, zenginlik ve mutluluk alanlarında" refahı arttıracak şekilde yönlendirmektedir.
- Kişilerin karar verme sürecini kısıtlamayan tedbirleri uygulama niyeti taşımakta, bireysel özgürlüğe saygı duymaktadır.
- Uygulanması hem kolay, hem de çok düşük ya da sıfır maliyetlidir.

Liberter paternalist yaklaşımın bu olumlu yanlarının yanı sıra göz ardı edilmemesi gereken olumsuz yanları da bulunmaktadır. Bunlar;

- Bazı seçilmiş devlet yetkilileri, atanmış bürokratlar, kendi menfaatlerini düşünerek karar alabilecekleri gibi çıkarcı, menfaatçi grupların dar isteklerinin de etkisinde kalabileceklerdir.
- Bireylerin istemeyerek de olsa irrasyonel davranabileceği (en basitinden kamu politikalarının oluşturulması esnasında bazı milletvekillerinin istemediği bir kararı partisi istediği için onaylaması) gerçeği göz ardı edilmektedir.
- Bireylerin risk alma ve hata yapma özgürlüğüne ket vurmaktadır. Bu da başkalarının aldığı kararlara uyan bir topluluk yaratacaktır.
- Gerçek yaşamda insan tercihleri sıklıkla çelişkili ve bulanıktır. Bu da dürtmelerde hangi durumun dikkate alınacağı sorununu beraberinde getirmektedir.

Kaynakça

Altunöz, U. ve Altunöz H., 2016. Davranışsal Ekonomi (Nörofinans) Kavram, Teori, Uygulama, İşletme ve Finans No: 150, Mart, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.

Aydın, İ., 2017. "Yönetimde Paternalizm", Prof. Dr. Mahmut Tezcan'a Armağan, Bilime Adanmış Bir Yaşam (1967-2007), (Editörler: Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu, Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan ve Yrd. Doç. Dr. Zuhal Güler), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 224, Ankara Üniversitesi Yayın No: 551, Ankara Üniversitesi Basımevi, 152-167.

Bruttel, Lisa V. und Stolley, F., 2014. "Ist es im Interesse der Bürger, wenn ihre Regierung Nudges implementiert?, Nudging als politisches Instrument-gute Absicht oder staatlicher Übergriff?", ZBW-Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft, Zeitgesprach, Wirtschaftsdienst 2014/11, DOI: 10.1007/s10273-014-1748-9, 767-768.

Cochran, Charles L. and Malone, Eloise F., 2014. Public Policy: Perspectives and Choices, Fifth Edition, USA: Lynne Rienner Publischers, ISBN: 978-1-62637-075-3 pb.

Çalışkan, N. ve Özkoç, Aziz G., 2016. "Örgütlerde Paternalist Liderlik Algısına Etki Eden Ulusal Kültür Boyutlarının Belirlenmesi", Journal of Yasar University, 11/44, 240-250.

Gill, N. and Gill, M., 2012. "The Limits to Libertarian Paternalism: Two New Critiques, and Seven Best Practice Imperatives", Environment and Planning C., Vol. 30, Issue: 5, 924-940.

Hansen, Pelle G., 2016. "The Definition of Nudge and Libertarian Paternalism: Does the Hand Fit the Glove?", EJRR 1, http://www.lexxion.de/pdf/ejrr/Pelle_2016_01.pdf , 1-20.

Heywood, A., 2015. Siyaset (Çevirenler: B.B. Özipek vd.,), 16. Baskı, Aralık, Ankara: Liberte.

Högy, K., 2014. "Libertärer Paternalismus und Nachhaltiger Konsum, Können Unternehmen als Entscheidungsarchitekten nachhaltigen Konsum fördern?", Bachelorthesis, Zur Erlangung des akademischen Grades des Becholar of Arts Sozialökonomie, Wirtschafts-und Sozialwissenschaften, 23. April, Universität Hamburg.

Kavak, K., 2016. Kamu Politikalarının Oluşturulması ve Uygulanmasında Dış Etkiler: Enerji Sektörü Örneği, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Mayıs, Ankara.

Kitapcı, İ., 2017. "Rasyonaliteden İrrasyonaliteye: Davranışsal İktisat Yaklaşımı ve Bilişsel Önyargılar", Maliye Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, Mart, 85-102.

Kirschgässner, G., 2014. "Soft Paternalism, Merit Goods, and Normative Individualism", Institute for Advanced Study, Berlin, University of St. Gallen, Swiss Institute for International Economics and Applied Economic Research, Leopoldina und CESifo, February: 1-25.

Köksal O., 2011. "Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm", Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, 101-122.

Mackay, M., 2007, "Understanding and Applying Basic Public Policy Concepts", University of Guelph Louise Shaxton, Delta Partnership, 1-5.

Phillip, Dahida D. and Peter, Maidokai B., 2013, "Public Policy Making and Implementatation in Nigeria: Conneting the Nexus", Public Policy and Administration Research, Vol.: 3, No: 6, 56-64.

Sunstein, Cass R. and. Thaler, Richard H., 2003. "Libertarian Paternalism Is Not An Oxymoron", Preliminary draft 4/3/03, Forthcoming Universtity of Chicago Law Review, 1-47.

Şahnagil, S., 2017. "Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri: E-Devlet Uygulamaları"", Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergi, Cilt 1, Sayı: 1, Aralık, 77-89.

Thaler, Richard H., Sunstein Cass R. and Balz John P. (2010), "Choice Architecture", https://ssrn.com/abstract=1583509 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1583509, There ara 2 versions of this paper, 1-17.

Türk Dil Kurumu (TDK), "Dürtme", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bfbd092b398e0.25795321 (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

Türk Dil Kurumu (TDK), "Rasyonel", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime= RASYONEL (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

Urban, M., 2017, Nudging als Instrument zur Förderung nachhaltigen Verbraucherverhaltens im Rahmen der Konsumentenforschung, Druck und Verlag: Hochschule Hof, Fachbereich Wirtschaft, ISBN: 978-3-935565-26-4.

Van O., Kayleigh, H., Beatrijs, van der Steen M., van Twist, M., 2013, "Choice Architecture", Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSoB), The Hague, March 20, 2013, 1-20.

White, Mark. D., 2013. The Manipulation of Choice Ethics and Libertarian Paternalism, 1st Editon, 978-1-137-28775-5, New York: Palgrave Macmillan.

Yaşar, O., 2016. Davranışsal Karar Verme, Düşünme, Problem Çözme, 1. Baskı, Ocak, Ankara: Detay Yayıncılık.

GÖÇ VE SİYASAL KATILIM SORUNSALI

Dr. Nalan Soyarık Şentürk
Başkent Üniversitesi, İİBF

Özet
Göçmenler göç ettikleri ülkelerde yerleşikleşmeye başladıkça bazı tanınma ve hak talepleri gündeme gelmeye başladı. Bu gelişme karşısında göç alan ülkeler ya vatandaşlık kanunlarında değişikler yaparak göçmenleri vatandaşlığa kabul etmeye, ya da uzun dönemli ikamet sahibi göçmenlere yeni haklar tanımaya başladılar. Diğer taraftan menşei ülkeler de göçmen vatandaşları ile bağlarını koparmamak için yeni yollar arayışına girdiler. Sosyal hakların bu süreç içerisinde tanınması her iki taraf açısından da daha kolay olsa da siyasal hakların tanınması sorunlu bir alan oldu. Bu çalışmada göçmenlerin siyasal haklarının tanınmasının ve hayata geçirilebilmesinin bir imkânı olarak oy verme pratiği tartışılacaktır.
Vatandaş olmanın getirdiği en temel haklardan biri siyasal katılım ve oy verme hakkıdır. Ancak göçmenler ne yaşadıkları ülkede ne de menşei ülkede bu haklarını tam olarak kullanamamaktaydı. Günümüzde pek çok ülke yurtdışında yaşayan göçmen vatandaşlarını yaşadıkları ülkelerde menşei ülkeleri için oy kullanabilmelerini sağlayacak adımları artmıştır. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Çalışmada yurtdışında oy kullanma olgusu Türkiye deneyimi ile birlikte ele alınacaktır. Göçmenlerin siyasal katılım süreci ve siyasal haklarını kullanabilme imkanları ve bunu siyasal katılım ve temsil açısından etkilerini inceleyecek olan bu çalışma göç ve siyasal katılım meselesine kuramsal açıdan yaklaşıp farklı bakış açılarını ele alacaktır. Ardından Türkiye örneği üzerinden bu farklı yaklaşımların yansımaları tartışılacaktır. Siyasal haklar bireylerin vazgeçilemez temel haklarından biridir ve katılımı genişletmek tüm ülkelerin üzerinde durması gereken bir konudur.

Anahtar kelimeler: göç, göçmen, vatandaşlık, siyasal haklar, oy verme

MIGRATION AND THE QUESTION OF POLITICAL PARTICIPATION

Abstract
As immigrants became settled in the host countries, some demands for recognition and rigths began to occupy the agenda. Host countries in return either amended their nationality laws for the naturalization of the immigrants or granted additional rights to long term residents. On the other hand, the countries of origin began to search new ways to keep thier ties with the emigrants. The recognition of social rights within this process was smooth for the counterparts, the recognition of political rights was not easy. This study will focus on voting as a means for the recognition and implementation of political rights for the migrants. Political participation and voting rights are among the basic rights of citizens. However, the migrants were not able to enjoy those rights in their countru of origin or host country. Today many host countries enabled the emigrant citizens to vote for the electionhs of their countires of origin. Turkey is one of those countries. This study will analzye the external voting process together with the Turkish experience. The process of political participation and the enjoyment of external voting rights and their impacts on migration and political participation will be approached from a theoretical perspective. Then the reflections of different theoretical perspectives will be discussed with reference to Turkey. Political rights are the inalienable

rights of every individual and the states need to take the necessary steps for extending those rights.

Key words: migration, migrant, citizenship, political rights, voting

Giriş

Küreselleşme süreci hareketliliğin ve karşılıklı bağımlılıkların artışını içeren bir süreç olarak deneyimlenmektedir. Sermaye, mallar ve insan hareketliliğinde tarihte bu zamana kadar görülmemiş bir hız ve yaygınlaşma bu süreç ile birlikte yaşanmaya başlanmıştır. Akışkanlık ve hareketlilik sınırların muğlaklaşması ile ulus-devlet ve egemenlik anlayışlarında değişim getirdi. Ulus-devletin etkisini kaybetmeye başladığı ve klasik egemenlik anlayışının artık hüküm sürmediği tartışmaları oldukça yaygınlaştı. (ref.) Küreselleşme pek çok alanda olduğu gibi, göç sürecinde de bir değişim ve dönüşümü beraberinde getirdi. Göçün niteliği değişmeye başladı. Geri dönmemek üzere doğduğu ülkeyi terk edip bir başka ülkeye yerleşenlerin yerini artık ulusaşırı nitelikte bir göç almaya başladı. Geçici göçler, her iki ülkede de dönem dönem yaşama pratikleri yaygınlaşmaya başladı. Kalıcılaşan göç durumunda ise ya uzun dönemli ikamet ile birlikte gelen yerleşiklik veya vatandaşlık başvuruları ve göç edilen ülkenin vatandaşlığını kazanma söz konusu oldu.

Bu sürecin vatandaşlık anlayışları açısından meydan okuyucu ve dönüştürücü rolü üzerinde durmak gerekmektedir. Hukuksal olarak vatandaşlığın tanımlanmasında iki temel anlayıştan söz edilebilir. Bunlar toprak temelli anlayışın belirleyici olduğu *jus soli* ve kan bağına dayanan *jus sanguinis* anlayışlarıdır. Ülkeler bu anlayışlar doğrultusunda vatandaş hukuklarını şekillendirmiştir ve çoğunlukla bir anlayış diğerine göre ağır basar. Ancak göç süreçleri bu hukuksal çerçeveleri ve dolayısıyla vatandaşlık anlayışlarını sarsan ve değiştiren gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu durum hem başka bir ülkeye göç etmiş olan göçmenlerin hem de hâlihazırda söz konusu ülkede yaşamakta olan başka bir ülkeden gelmiş göçmenlerin durumlarını ve statülerini içerir. Giden göçmenler hangi koşullar altında kaynak ülkedeki vatandaşlıklarını kaybeder veya ne kadar süre boyunca vatandaş olarak kalmalıdır? Ya da gelen göçmenlerin vatandaş olmaları ve/veya haklardan faydalanmaları nasıl mümkün olabilir? Vatandaşlığın yanı sıra her iki tür göçmenin de her iki taraf ülkede hangi haklara sahip olabilecekleri önemli bir soruyu oluşturmaktadır. Ülkenin sınırları belli toprak parçası üzerinde yaşıyor olma kriteri başka bir ülkeye göç etmiş vatandaşların durumlarını karmaşıklaştırmışken, belirli bir ulusa üyelik veya kan bağı koşulu ülkeye yerleşmiş olan göçmenlerin statülerini sorunlu hale getirmiştir. Yani, "toprak, vatandaşlık ve hükümet kurumları arasındaki örtüşmezlik hem ulus-devlet tanımlamalarını hem de temsili demokrasi fikrini zorlamaya başlamıştır" (Caramani ve Grotz, 2015, 800).

Bu sorunsal karşısında Collyer'e göre (2013) farklı devletlerin vatandaşlık ve toprak/alan arasındaki ilişkiyi algılama biçimlerine bağlı olarak dört farklı bakış açısından söz edilebilir. İlk bakış açısı klasik ulus devlet anlayışına uygun olarak vatandaşlığı toprak sınırları ile ilişkilendirir. Bu bakış açısı hem giden hem de gelen göçmenleri katılım sürecinden dışlar. Alansızlaşmış vatandaşlık anlayışı ise, medeni, sosyal ve hatta siyasal hakların vatandaş olmayanlara da genişletilmesini içerir ve nadir olarak uygulanır. Alansızlaşmış devlet anlayışı, göçmenler ile kaynak ülkeler arasında süregiden bağlara vurgu yapar. "Ulusun insanları dünyanın herhangi bir yerinde yaşıyor olabilir, ama yine de devletin dışında değillerdir" (Collyer, 5 içinde Basch ve diğerleri, 1994,269) ifadesi vatandaşların dünyanın neresine giderlerse gitsinler kendi ülkelerinden (ulus-devletlerinden) ayrıl(a)mayacakları fikrini yansıtır. Ancak bu üç bakış açısı günümüz koşulları karşısında eksik kalmaktadır. Yazarın önerisi hem devletin hem de devletin topraklarının hala önemli öğeler olarak kabul

edildiği ancak tamamen yeniden tahayyül edilmesinin söz konusu olduğu toprakdışı/alandışı (extra-territorial) vatandaşlık olgusudur. Bu yeniden tahayyül hem giden hem de gelen göçmenlerin haklarının ve katılımlarının artmasına imkan tanıyacaktır.

Göçmenlerin hakları konusu göç alan ülkelerin gündemini bir süredir işgal etmektedir. Sivil ve sosyal haklar konusunda –düzenli- göçmenlerin haklarının tanınıp korunduğunu söylemek pek çok göç alan ülke açısından mümkündür. Uzun süreli ikamet izinleri göçmenlere hem çalışma hem de sosyal haklardan faydalanabilme imkanı sağlar. Diğer yandan, giden göçmenlerin kaynak ülkelerinden ayrılmalarının üzerinden geçen süreye bakılmaksızın vatandaşlık bağları devam ettikçe öncelikle istedikleri zaman ülkelerine geri dönme ve diplomatik korunmadan faydalanabilme hakları devam eder. Ayrıca, göç veren ülkeler, giden göçmenlerinin ülkedeki haklarını korumak için farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Bu çerçevede sosyal haklar kaynak ülkelerde de korunur. Hatta giden göçmenler göç ettikleri ülkenin vatandaşlığına geçtikleri durumlarda bile kaynak ülkede önceden sahip oldukları bazı hakların devamı için geliştirilen uygulamalardan faydalanabilirler. Örneğin, Türkiye'de geliştirilen mavi ve pembe kart uygulamaları, çıkma izni alarak başka bir ülkenin vatandaşlığına geçen göçmenlerin Türkiye'deki sosyal ve ekonomik haklarının korunmasını sağlamak ve bir anlamda çifte vatandaşlığı kabul etmeyen ülkelerde vatandaşlığa geçmeyi teşvik amacıyla uygulanmıştır. Ancak, mavi/pembe kart uygulamalarında siyasal haklar bu çerçevenin dışında kalır. Siyasal hakların kullanımı halen vatandaşlığını koruyan göçmenlere tanınmış bir hak olup bunun hayata geçirilmesi farklı uygulamalara bağlıdır.

1. Siyasal Katılım ve Göç

Siyasal süreçlere kim ve nasıl katılmalıdır sorusu Antik Yunan'dan beri tartışılmış bir konudur. *Polis* şehir-devletin ortaya çıkışı Aristotle tarafından politik bir hayvan olarak nitelenen insanın/ vatandaşın "müzakere ve yargı konumlarında yer alma hakkına sahip olan" olarak tanımlandığı ve "şehir hayatı içinde yönetme ve karşılığında yönetilme sürecini paylaştıkları" (Aristotle, 1946, 108, Heater, 1996, 3 içinde) bir yönetim biçimine dayanır. Modern dönemde ise, vatandaş, modern ulus-devlete üyelik ve buna bağlı olarak gelişen ve kullanılan haklara işaret eder. Marshall'ın (1965) Birleşik Krallık'ta yaşanan gelişmelere dayanan ünlü analizinde belirttiği gibi medeni, siyasal ve sosyal haklar 18., 19. Ve 20. yüzyıllar içerisinde adım adım gelişmiştir. Söz konusu hakların tüm vatandaşları kapsaması ilkesi demokrasi ve modern devletin temelini oluşturmuştur. Kadınlar ve azınlıklar da zaman içerisinde bu ilke kapsamında haklara kavuşmuştur. Başka bir ülkeye yerleşmiş olan göçmenlerin kaynak ülkelerin siyasal süreçlerine katılım haklarının tanınmasını inceleyen çalışmalar arasında bunu demokratikleşme sürecindeki diğer bir adım olarak nitelendirenler bulunmaktadır (Rhodes ve Harutyunyan, 2010, 471).

1.1 Yurtdışında Oy Verme

Göçmenlerin siyasal haklarını kullanabilmeleri konusunu bir ülkeden giden göçmenler ve bir ülkeye gelen göçmenler açısından ayrı değerlendirilmelidir. Başka ülkeye göç edenlerin kaynak ülkedeki siyasal hakları son yıllarda giderek daha fazla gündeme gelmeye ve pek çok ülke tarafından tanınmaya başlamıştır. Bugün yaklaşık 115 ülke vatandaşlarının yurtdışında oy kullanmasına imkân veren uygulamaları benimsemiştir (IDEA Handbook, 2007, 3). Önceleri sadece yurtdışında görevli olan diplomatik kadrolara tanınan bu haktan artık yurtdışında yaşayan vatandaşlar da faydalanabilmektedir. Bu konuda herhangi bir uluslararası sözleşme veya yaptırım bulunmamasına rağmen bu kadar çok ülkenin söz konusu hakkı tanıması ilginçtir. Yurtdışında oy verme genellikle belirli bir süredir yurtdışında yaşamakta olan vatandaşların kayıt olmak gibi gerekli koşulları yerine getirmeleri ile birlikte yaşamakta oldukları ülkede kaynak ülke için oy verebilme ve siyasal süreçlere katılabilme haklarını içerir. Koşullar ülkeden ülkeye farklılaşabilir, oy verilebilecek seçimler ile oy vermek için

hangi yöntemlerin kullanılacağı değişiklik gösterebilir. Yabancı ülkelerdeki diplomatik misyonlar veya belirlenen merkezlerde kurulan sandıklarda oy verme, elektronik oy, mektupla oy veya vekâlet yoluyla oy verme yurtdışında oy verme için kullanılan yöntemlerdir (IDEA Handbook, 2007, 23). Mektup veya vekâlet yoluyla oy kullanmanın güvenirliği ve gizliliğinin sağlanması kolay olmayabileceği için çok tercih edilen yöntemler değildir. Elektronik oy vermenin de teknik alt yapısının sağlanmasının zorluğu göz önüne alındığında, diplomatik misyonların kullanılması en yaygın yöntemdir, 54 ülke yöntemi kullanmaktadır. Ülkeler teknolojik, finansal ve diğer kapasitelerinin yeterliliği doğrultusunda bir veya birkaç yöntemi birden kullanabilirler. Yerel seçimler bu uygulamanın dışında bırakılırken, referandumlarda oy hakkı her ülkede geçerli değildir. Ayrıca, oy verme sürecinin nerelerde ve hangi zaman dilimi içerisinde olacağını belirlemek önemlidir. Göçmen seçmenlerin oy vermek için bir yerden başka bir yere seyahat etmeleri ve işlerinden izin almaları gerekebilir. Zaman sınırlaması ve seçim takvimi de oy verme sürecini olumsuz etkileyebilir. Bu pratik sorunlar seçimlere katılımın düşük olmasına sebep olabilir. Diğer yandan, kaynak ülkedeki siyasal süreçlere duyulan ilginin seviyesi, oy verme alışkanlığının kaybedilmiş olması ve kayıtdışı veya düzensiz göçmenlerin bu sırada yetkililer tarafından yakalanma korkuları katılımı etkileyebilir (IDEA Handbook, 2007, 33). Sözü geçen sorunlar yurtdışında oy verme sürecine katılım oranlarının çoğunlukla düşük olmasına sebep olur.

Göçmenlerin geldikleri ülke için verdikleri bu oyların hesaplanması da bir başka konudur. Bazı örneklerde seçmenin kaynak ülkede yaşarken kayıtlı olduğu seçim bölgesi dikkate alınır ve oylar söz konusu bölgelere dağıtılırken, başka örneklerde seçim sistemleri ve seçim bölgelerinin dağılımına göre farklı hesaplama yöntemleri uygulanmaktadır. Hatta, göçmenlerin siyasal süreçlere katılımı ve bu katılımın anlamı açısından oldukça çarpıcı olan yurtdışı milletvekilliği uygulamaları da bulunmaktadır. İtalya, Portekiz, Cezayir ve Kolombiya gibi örnekleri olan yurtdışı milletvekilliği uygulamalarında (IDEA Handbook, 2007, 28) söz konusu milletvekillerinin özellikle ve ağırlıklı olarak göç ve göçmenliği dair sorunları ve konuları ulusal meclislerin gündemine taşımaları beklenir. Bu uygulamanın siyasal katılımın kapsamı ve niteliği açısından etkileri başka çalışmalarda daha kapsamlı olarak incelenebilir.

1.2 Gelen göçmen ve siyasal katılım

Yurtdışında oy vermenin bir ülkeden giden göçmenlerin siyasal katılımlarını kolaylaştırmak için geliştirilen bir yol olduğu yukarıda tartışılmıştı. Ancak ülkeye gelen göçmenlerin siyasal katılımları ve haklarını da göz önüne almak gerekmektedir. Günümüzde göç alan ülkelerin kayda değer bir kısmı vatandaşlık haklarını bir kısmını vatandaşlık almamış göçmenlere de tanımak için çalışmalar yapmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, medeni ve sosyal hakların tanınması ve bunlardan yararlanabilmek erken tarihlerden itibaren mümkün olmuştur. Siyasal haklar açısından ise, özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerde göçmenlerin yerel seçimler için oy kullanabilme ve seslerini duyurmak üzere örgütlenebilme hakları vardır. Bazı ülkelerde ise, vatandaş olmaksızın siyasal haklardan tam olarak faydalanabilme durumu söz konusudur. Aslında bu durum kimlerin hangi bağlamlar içerisinde nasıl tanınacağı sorusuna ışık tutar niteliktedir. Bauböck'ün seçme hakları ve ilgili farklı bakış açılarına dair yaptığı analiz bu durumu anlamak açısından önem taşımaktadır (2005, 685-686). Bauböck bu çalışmasında ülkeden giden göçmenler ve ülkeye gelen göçmenler, yani ülkede yerleşik olmayan vatandaşlar ile ülkeden yerleşik olup vatandaş olmayanların seçimlere katılma haklarına dair dört farklı tutumdan bahseder. Her iki grubunda seçim süreçlerinden dışlanması durumundan cumhuriyetçi vatandaşlık anlayışına uygun bir tutum olarak inceler. Eğer her iki grup da oy verme süreçlerine dahil edilmiş ise bu durum Bauböck'e göre "etkilenen çıkarlar" durumudur, yani "herkesi etkileyen ne ise, herkes tarafından onaylanmalıdır" ilkesi geçerlidir. Vatandaş olmayan yerleşik göçmenlerin dahil edildiği ancak yerleşik olmayan vatandaşların dışlandığı

tutum ise "topraksal kapsama" yani "aynı siyasi otoriteye ve kanunlara tabi olan bireylerin oluşturduğu demokratik bir topluluk" anlayışını yansıtır. Son tutum ise yerleşik olmayan vatandaşları kapsarken, yerleşik olan, ama vatandaş olmayan göçmenleri dışlayan bir tutumdur ki, Bauböck tarafından "etnik milliyetçilik" olarak tanımlanmıştır.
Görüldüğü gibi kapsayıcı anlayışlar daha demokratik bir topluluğu tahayyül eder ancak pratikte gelen göçmenler açısından bu kapsayıcılık sınırlıdır. Yeni Zelanda ve Uruguay göçmenlere ulusal düzeyde oy verme ve siyasal süreçleri katılım hakkı tanıyan sınırlı sayıdaki ülkelerdir. Bu durum göçmenlerin ya sadece yerel veya eyalet düzeyinde oy kullanabilmelerini, ya da siyasal katılım haklarının sadece dernekler ve diğer sivil toplum örgütlerine katılım düzeyinde kalmasına neden olmaktadır.

2. Türkiye, Göç ve Siyasal Katılım

Bilindiği gibi, Türkiye'nin tarihi göçler ile iç içe geçmiştir. Özellikle 1960'larda Avrupa ülkeleri ve özellikle Almanya ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda başlayan işçi göçleri (Abadan-Unat, 2006) göç konusunun gündeme gelmesine ve akademik bir ilginin doğmasına sebep olmuştur. Bu açıdan Türkiye pek çok Avrupa ülkesinden ayrılır. Söz konusu ülkelerde göç çalışmaları ülkeye gelen göç ve göçmenlere odaklanırken Türkiye'deki alan uzun bir süre boyunca giden göç ve göçmenler ile ilgilenmiş ve ancak son on yıllarda gelen göç ve göçmenler çalışma konusu olmuştur. Türkiye'den giden göçmenlerin yaşadıkları ülkelerde ve Türkiye'de karşılaştıkları sorunlar ve vatandaşlık durumları yapılan çalışmaların konusunu oluştururken siyasal haklar konusu çok gündeme gelmemiş, seçimlere katılma konusu söz konusu olduğunda ise, yaşadıkları ülkelerin vatandaşı olmaları ve orada seçim süreçlerine katılmaları teşvik edilmiştir.
Türkiye'nin sahip olduğu vatandaşlık anlayışı olan cumhuriyetçi anlayış göz önüne alındığında göçmenlerin siyasal katılımının 1980'lerin sonuna kadar gündeme gelmeyişi anlaşılabilir. Bilindiği gibi, cumhuriyetçi vatandaşlık anlayışı halkın kendi kendisini yönetmesi ilkesine dayanır. Bu çerçevede kamusal hayata ve karar alma süreçlerine katılım temel niteliktedir (Dagger, 2002). Bu katılım ise ülkenin sınırları belirli toprakları üzerinde yaşayan ve bu toprak içerisinde haklarını kullanıp eyleyen vatandaşlar için geçerlidir. *Artık* bu ülke topraklarında yaşamayanların *burada yaşayanlara dair* kararlar alınmasına katılımı ne derece uygundur sorusu çok da gündeme gelmemiş, ancak yurtdışında yaşayan göçmenlerin taleplerine geçici çözümler bulmak veya desteklerini kaybetmemek siyasetçilerin önceliğini oluşturmuştur.

2.1 Türkiye'nin Yurtdışında Oy verme Serüveni

Yurtdışında yaşayan göçmenlere dair konuların siyasi gündeme gelmesi 1980'lerin başından itibaren olmuştur. 1981 yılının ilk aylarında göçmenlere çifte vatandaşlığa izin vermeyen ülkelerin vatandaşlığına başvurmalarını kolaylaştıracak olan "çıkma izni" yasalaşmıştır (Resmi Gazete, 17286, 21.03.1981). Bu yasanın ardından yaşadıkları ülkenin vatandaşı olma konusunda göçmenlerin duyduğu kaygıları ve çekincelerini azaltacak düzenlemeler de adım adım yapılmış, ve mavi/pembe kart uygulamaları ile yaşadıkları ülkenin vatandaşlığına geçenlerin Türkiye'deki medeni, ekonomik ve sosyal hakları garanti altına alınmıştır. Ancak siyasal haklar bunun dışında kalır.
Türkiye'den başka bir ülkeye göç ederek yerleşmiş olan vatandaşların siyasal hakları, yani seçimlerde oy verebilme hakları ancak 1987 yılında yapılan yasa değişikliği ile gündeme gelmiştir. Seçim kanununda yapılan bu değişiklik ile altı aydan fazla süredir yurtdışında yaşamakta olan vatandaşlar gümrüklerde oluşturulacak olan sandıklarda oy kullanma hakkına sahip olmuştur (Resmi Gazete, 19644, 18.05.1987). Ancak bu haktan yararlanmak isteyen göçmenlerin seçimler için sandıkların kurulduğu tarih aralığında Türkiye'ye seyahat etmeleri gerekmekteydi. Bu durum, her ne kadar siyasal partiler seyahat konusunda destek sağlasa bile,

göçmenlerin siyasal katılımını büyük ölçüde sınırlı tutmuştu. Yurtdışında oy vermenin anayasal olarak tanımlanmış temel haklar ve özgürlüklerin bir parçası olarak nitelenmesi ile birlikte 1995 yılında yapılan anayasa değişikliği, Türk vatandaşlarının yaşadıkları ülkelerde Türkiye için oy kullanabilmeleri konusunda gerekli adımların atılmasını ifade etmişti. 2008 yılında yapılan bir yasa değişikliği ise sandık, mektup, gümrük kapılarında oy kullanma veya elektronik oylama yöntemlerini oy verme seçeneklerine dahil etmiştir (Kanun no: 5749, 13.03.2008). Ancak, söz konusu yöntemlerin kullanılabilmesi teknik altyapı, kaynak, personel ve uygun hukuksal ve idari ortama ihtiyaç duyar. Seçim kanununda 2012 yılında yapılan eklemeler yurtdışında oy verme sürecinin nasıl yürütüleceğini belirlemiştir (Kanun no: 6304 www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120517-3..htm), ve ancak 2014 yılında yurtdışında oy verme süreci hayata geçirilebilmiştir.

İlk yurtdışında oy verme deneyimi 31 Temmuz-3 Ağustos 2014 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı seçimi için yurtdışı temsilciliklerde kurulan sandıklar ile başlamıştır. Bu seçimlerde kayıtlı bulunan 2,798,726 yurtdışı seçmenlerden 232,795'i yurtdışı temsilciliklerde, 297,340'ı ise gümrüklerde kurulan sandıklarda oy kullanmıştır. Bu sonuç ile yurtdışında oy verme oranı %10 olmuş, tahminlerin altında kalmıştır.

Türkiye'nin yurtdışında oy verme serüveni 2014 yılından günümüze kadar toplam altı seçim ile devam etmiştir. Yapılan iki Cumhurbaşkanlığı, bir referandum ve üç genel seçimin her birinde yurtdışındaki seçmenlerin katılım oranları artmıştır. Diğer yandan, her bir seçim sürecinde bir önceki süreçte ortaya çıkan sorunları düzeltip çözecek tedbirlerin alındığı ve değişikliklerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Buna paralel olarak son seçimlerde katılım oranı %50 oranında olmuştur. Bu oran yurtdışında oy verme pratiğini uygulayan diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.

Yurtdışında oy verme sürecinin hem devletler, hem iktidardaki partiler hem de göçmen seçmenler açısından farklı anlamı olabilir. Hükümetler için oyların artması motivasyonu söz konusu olabilirken, göçmenler açısından kaynak ülke ile olan bağların korunması ve kaynak ülkenin geleceğine dair söz söyleme arzusu söz konusudur. Hem göçmenlerin düşüncelerini hem de sürecin kendisini kapsamlı olarak ele alacak yeni çalışmalar ufuk açıcı olacaktır (bkz. Abadan-Unat vd., 2014; Şahin-Mencütek ve Erdoğan, 2015).

2.2 Gelen göçmenlerin siyasal katılımı

Aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarından beri Türkiye'ye kayda değer sayıda göçmen gelmiş ve yerleşmiştir. Ancak bu göçmenlerin vatandaşlık ve siyasal hakları konusu gündemi meşgul edecek bir konu olmamıştır. Bunun sebeplerinden biri "göçmen" statüsünün önce 2510 sayılı ve 1934 tarihli İskan Kanunu'nda, daha sonra 5543 sayılı ve 2006 tarihli İskan Kanunu'nda Madde 3 (d)'de "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır" diye ifade edilmesidir. Dolayısıyla, Türk soyundan ve/veya Türk kültürüne yakın kabul edilenler İskan Kanunu'nun ilgili maddelerine istinaden vatandaşlığa kabul edilirler. Vatandaşlık kanunlarının vatandaşlığa kabul ile ilgili koşul ve hükümleri "göçmen" statüsünde olanlar için aranmaz.

"Göçmen" statüsünün sadece Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olanlara tanınmış ayrıcalıklı bir statü olması ve diğer kişileri dışarıda bırakmasını ayırımcı bir niteliğe işaret etmektedir. Hatta, 2009 tarihli Vatandaşlık Kanunu hazırlanırken kullanılan gerekçede Türkiye yasalarının Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmesi ve ayrımcılığın kaldırılması doğrultusunda taslak metinde İskan Kanunu'nun ilgili hükümlerinin kaldırılması söz konusu olmuştu. Ancak tasarı oylanırken bu değişiklik dikkate alınmadı ve aynı hükümler devam etti. Bu tanımın dışında kalan göçmenler ise 2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında değerlendirilmiştir.

Vatandaşlık için başvuruda bulunmamış olan ve uzun süredir Türkiye'de yerleşik olan göçmenler 42. maddedeki uzun dönem ikamet izni kapsamına alınmıştır. Uzun dönem ikamet iznine sahip olanlar

> a) Askerlik yapma yükümlülüğü, b) Seçme ve seçilme, c) Kamu görevlerine girme, ç) Muaf olarak araç ithal etme, ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar. (Madde 44).

Görüldüğü gibi Türkiye'de uzun dönemli ikamet seçme ve seçilme haklarını dışarıda bırakmıştır. Yani, ülkeye yerleşmiş olan göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmadan siyasal haklarını kullanabilecekleri bir alan bulunmamaktadır. Kongrenin açılış oturumlarındaki konuşmacıların da altını çizdiği gibi Türkiye'deki göçmenlerin, sığınmacılar ve mülteciler dahil olmak üzere, karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayacak araçlara gereksinim bulunmaktadır. Dernekler Kanunu göçmenlerin dernek kurmalarına imkan tanısa bile katılım ancak yerel düzeyle sınırlı kalmakta ve göçmenlerin sorunları ve talepleri ulusal düzeye kolayca taşınamamaktadır.

Sonuç

Birey olmanın getirdiği en temel hak "hak sahibi olma hakkı"dır, vatandaş olmak ise bir ulus-devlete üye olarak ayrıcalıklı ve dışlayıcı haklara sahip olmak anlamına gelir. Siyasal haklar da vatandaşlığın temel hakları arasındadır. Bu çalışmada siyasal hakların tanınması ve hayata geçirilmesinin göç süreçleri içerisinde geçirdiği değişimler ele alınmıştır. Artan ve değişen göç süreçleri hem yurtdışında yaşayan göçmenlerin kaynak ülkelerindeki siyasal süreçlere katılabilmelerini kolaylaştıracak adımların atılmasını gündeme getirmiş, hem de başka bir ülkeden gelmiş göçmenlerin hakları konusunu tartışmaya açmıştır. Devletler kendi vatandaşı olup da başka ülkeye yerleşmiş göçmenlerin siyasal katılımını yurtdışında oy verme pratikleri ile sağlama konusunda hevesli davranırken, ülkede yaşayan göçmenlerin siyasal hakları çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Daha kapsayıcı bir uygulama için Bauböck'ün işaret ettiği "herkesi etkileyen her ne ise, herkes tarafından onaylanmalıdır" ilkesini gözeten yeni bir anlayışın geliştirilmesi ihtiyacı söz konusudur.

Kaynakça

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan-Unat, N., et al. (2014). Voting Behaviour of Euro-Turks and Turkey's Presidential Elections of 2014. http://www.fes-tuerkei.org.

Aristotle, (1946). *Politics* ed. E. Barker, Clarendon Press, 108 içinde Derek Heater. (1996) *Citizenship: The Civic Ideal in World History, Politics, and Education*, London and New York: Longman.

Barry, Kim. (2006). Home and away: The construction of citizenship in an emigration context. *New York University Law Review*, 81, 11-59.

Basch,N., Glick Schiller, N. And Blanc-Szanton, C. (1994) *Nations Unbound Transnational Projects Postcolonial Predicaments and Deteritorialized Nation-States.* New York: Routledge.

Bauböck, R. (2003). Towards a political theory of migrant transnationalism. International Migration Review, 37 (3),700-723.

Bauböck, R. (2005). Expansive citizenship – Voting beyond territory and membership. PSOnline. October, 683-687. www.apsanet.org.

Bauböck, R. (2009). The rights and duties of external citizenship. Citizenship Studies, 13 (5), 475-499. DOI: 10.1080/13621020903174647 available on: 08.08.2014.

Caramani, D. & Grotz F. (2015). Beyond citizenship and residence? Exploring the extension of voting rights in the age of globalization. Democratization, 22(5), 799-819. DOI: 10.1080/13510347.2014.981668.

Collyer, M. (2013). A geography of extra-territorial citizenship: Explanations of external voting. Migration Studies. 1-18. DOI:10.1093/migration/mns008.

Dagger, R. (2002). Republican citizenship. Isin, E.F. Turner,B.S. (eds.) *Handbook of Citizenship Studies.* London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications. pp.145-158.

IDEA (2007) *Voting from Abroad: The International IDEA Handbook*. International Institute ofr Democracy and Electoral Assistance Handbook Series. Stockholm & Mexico.

Itzigsohn, J. & Villacrés, D. (2008). Migrant political transnationalism and the practice of democracy: Dominican external voting rights and Salvadoran home town associations. Ethnic and Racial Studies, 31 (4), 664-686. DOI: 10.1080/0149870701784497 available on: 14.10.2014.

Lafleur, J.M., & Chelius L.C. (2011). Assessing emigrant participation in home country elections: The case of Mexico's 2006 presidential election. International Migration, 49 (3), 99-124. DOI: 10.1111/j. 1468-2435.2010.00682.x

Marshall, T.H. (1965). *Class, Citizenship and Social Development*. Garden City, New York: Anchor Books, Doubleday and Company.

Okyay, A. (2014). External voting to be implemented for the first time in Turkey's forthcoming presidential elections. http://eudo-citizenship.eu/news/citizenship-news/1080

Owen, D. (2011). Transnational citizenship and the democratic state: modes of membership and voting rights. Critical Review of International Social and Political Philosophy. 14 (5), 641-663. DOI: 10.1080/13698230.2011.617123 available on: 31.07.2014.

Pogonyi, S. (2014). Four patterns of non-resident voting rights. Ethnopolitics, 13(2), 122-140. DOI: 10.1080/17449057.2013.846041available on: 18.08.2014.

Resmi Gazete, 21 Mart 1981,17286.

Rhodes, S. & Harutyunyan, A. (2010). Extending citizenship to emigrants: Democratic contestation and a new global norm. International Political Science Review, 31 (4), 470-493. Received from ips.sagepub.com DOI: 10.1177/192512110374044 avaliable on: 18.08.2014.

Rubio-Marin, R. (2006). Transnational politics and the democratic nation-state: Normative challenges of expatriate voting and nationality retention of emigrants. New York University Law Review, 81, 117-147.

Şahin-Mencütek, Z. Ve Erdoğan, M. (2015) The implementation of voting from abroad: Evidence from the 2014 Turkish presidential election. International Migration. DOI: 10.1111/imig.12229.

GÖÇ VE HÜZÜN TURİZMİ İLİŞKİSİ: SURİYE ÖRNEĞİ

Dr. Öğretim Üyesi Neşe AYDIN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gökçeada Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
nesekafa@comu.edu.tr

ÖZET

Tarihsel süreç boyunca ülkemiz yaşanan çeşitli göç olaylarına tanık olmuştur. Bu hareketlerin ulusal ve uluslar arası sosyal ve ekonomik olmak üzere çeşitli etkileri de bulunmaktadır. Bu etkilerden bir tanesi de turizm hareketleridir. Yaşanan göç olayları hem halk açısından hem de ülke açısından çeşitli turizm hareketlerine de sahne olmaktadır. Bu etkilerden özellikle insanların tahribatı veya doğal afetler sonucu oluşan ve ölümlerin yaşandığı destinasyonlara yapılan ziyaretler ise hüzün turizmi olarak kabul edilmektedir. Hüzün turizmi kavramı, 2000'li yıllarda ortaya atılmıştır. Hüzün turizmine göre bazı insanlar yeni duyguları ve deneyimleri istemektedirler. Tehlikeli yerleri ziyaret ederek bu isteklerini gerçekleştirmek isterler. Ölümlerin ya da felaketlerin yaşandığı yerleri ziyaret ederek burada bu olayı yaşayanların ölüm korkularına tanık olurlar. Örneğin; Asya Pasifik savaş alanı turizmi olarak 21. Yüzyılın başlarında daha da önemli hale gelmiştir. Türkiye için hüzün turizmi destinasyonu olarak değerlendirilebilecek yerlere örnek olarak Anıtkabir-Ankara, Sarıkamış-Kars, Başkomutan Tarihi Milli Parkı-Afyonkarahisar, Dolmabahçe Sarayı-İstanbul ve Ulucanlar Cezaevi-Ankara gibi destinasyonlar gösterilebilir.

Literatürde yapılan çalışmaların çoğunda hüzün turizmi kapsamı içine giren alanları ziyaret edenlerin burayı seyahat amaçları ya da seyahat motivasyonları incelenmiştir. Bu bakımdan yapılan araştırma Adıyaman ilindeki çadırkentlerde yaşayan Suriyelilere yönelik olarak yapılmıştır. Bu çalışmada da savaşa bir şekilde tanık olmuş Suriyelilerin yıllar sonra ülkelerini seyahat etmedeki motivasyonları incelenmiştir.

Son yıllarda yaşanan gelişmelerle birlikte Türkiye, Suriye'ye komşu ülkeler arasında en fazla Suriyeli ağırlayan ülke olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler Suriyelileri yaşadıkları ülkeden göç etmek durumunda bırakmış ve çoğunlukla da Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Adıyaman illerinde yer alan çadırkentlerde yaşamaya başlamışlardır. Yaşanan tüm bu gelişmeler çeşitli turizm hareketlerine de neden olmaktadır. Araştırma sonucunda katılımcıların en fazla katılım gösterdikleri ifadeler; "güvenliğin önemini hissetmek isterim (mean=4,23)", "özlediğim yerleri tekrar görmeyi isterim (mean=4,13)", "şu anki halini merak ediyorum (mean=4,05)", en az katılım gösterdikleri ifadeler ise; "keyif amaçlı gitmek isterim (mean=1,60)", "eski günlerimi hatırlamak isterim (mean=2,18)", "savaşın tehlikelerini hissetmek isterim (mean=2,20)" şeklindedir. Buradan hareketle yapılan çalışma ile yaşanan göçün turizm hareketlerini günümüzde olumsuz etkilediği ancak ilerleyen zamanlarda savaşın sona ermesi ile birlikte daha fazla turizm hareketlerine sebep olabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Turizm, Hüzün turizmi, Seyahat motivasyonu, Suriye.

RELATIONSHIP BETWEEN MIGRATION AND DARK TOURISM: SYRIA EXAMPLE

ABSTRACT

Throughout the historical process, Turkey has witnessed various migration events. These movements have various effects, including national and international social and economic. One of these effects is tourism movements. The immigration incidents have been witnessing

various tourism movements both in terms of the people and the country. These effects, especially the destruction of people or natural disasters as a result of deaths and visits to destinations made by dark tourism is considered to be. The concept of dark tourism was put forward in 2000s. According to dark tourism, some people want new feelings and experiences. They want to fulfill these requests by visiting dangerous places. They visit places where deaths or disasters are experienced and witness the fears of death of those who live there. For example; Asia Pacific has become even more important in the early 21st century as a war zone tourism. Turkey to dark tourism as an example Anitkabir-Ankara to places that can be considered as the destination, Sarıkamış-Kars, chief Historical National Park-Afyonkarahisar, Dolmabahçe Palace and Istanbul and displayed destinations, such as Ulucanlar Prison in Ankara.

Most of the studies conducted in the literature examined the travel purposes or travel motivations of those who visited the areas included in the scope of dark tourism. The studies are mostly made on tourists and the studies on local people are quite limited. In this regard, the research was carried out for Syrians living in tent cities in Adıyaman province. In this study, the motivations of Syrians who have witnessed the war in some way to travel their countries after years are examined.

In recent years, Turkey has been among the countries that most Syrians welcomed Syria's neighboring countries. These developments have left the Syrians to migrate from the country they live in and have started to live in the tent cities in the provinces of Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş and Adıyaman. All these developments cause various tourism movements.

At the end of the research, the participants participated in the most expressions are " I want to feel the importance of security (mean = 4.23)", "I would like to see the places I miss (mean = 4,13)", "I'm curious about its current version (mean = 4.05)", at the same time the least attended expressions are "I want to go for joy (mean = 1,60)", "I want to remember my old days (mean = 2,18)", "I would like to feel the dangers of war (mean = 2.20)". It is foreseen that the migration experienced by this study adversely affects the tourism movements in the present time but it may cause more tourism movements in the future with the end of the war.

Keywords: Migration, tourism, dark tourism, travel motivation, Syria.

GİRİŞ

Zaman geçtikçe insanlar farklı deneyimler, farklı heyecanlar aramaya başlamışlardır. Artık turistler otel barlarında diğer ziyaretçilerle oturmak, sahilde gezmek, konakladıkları otel işletmelerinin düzenlenmekte olduğu rekreasyonel faaliyetlere katılmayı önemsememektedirler (Alili,2017:39). Bu noktada bazı insanlar yeni duyguları ve deneyimleri istemektedirler. Tehlikeli yerleri ziyaret ederek bu isteklerini gerçekleştirmek isterler. Ölümlerin ya da felaketlerin yaşandığı yerleri ziyaret ederek burada bu olayı yaşayanların ölüm korkularına tanık olurlar (Buda, 2015: 43). Özellikle de vatanı için hayatını kaybedenlerin atalarına duyduğu saygı ve minnet her daim canlı olmaktadır. Daha fazla insanın bu özel yerleri ziyaret etmesiyle buralarda turizm hareketi canlanır ve buraların önemi daha da anlaşılır ve artar(Cooper, 2006:214). Dolayısıyla hüzün genellikle insanları etkileyen ve ilgisini çeken bir duygu olmuştur. Geçmişin acılarını tarih sayfalarında arayan insanlar, bir gün kendisi ve tarihi için mabet hükmünde olan bu mekânları ziyaret edip, geçmişe ait tarih sayfalarından öğrendiği o anların heyecanını yaşamayı hep istemişlerdir. İnsanlar geçmişin acılarını, hüzünlerini yaşayıp bunlardan ders çıkarıp aynı zamanda manevi bir borç bildikleri

ziyaretler için seyahatler düzenlemişlerdir. Örneğin, Japonya'da öğrenciler ilk önce atom bombasının atıldığı Hiroşima bölgesine götürülerek onlara geçmişin hüznü ve acılarından bahsedilmektedir (Yırık ve Seyitoğlu,2014:1). Bağımsızlık ve ulusal kimlik kazanma mücadelelerinin verildiği bu alanlar, hüzün turizmi destinasyonları kapsamında değerlendirilmektedir (Aksakallı ve diğerleri,2017:215). İnsanlar hüzün turizmi yerlerini ziyaret ederek yaşam ve ölüm hakkında düşünürler buna kafa yorarlar. Ölüm ve yaşam arasındaki bağı sadece fiziksel olarak değil soyut olarak da düşünerek anlamaya çalışırlar. Ve bu duyguyu sadece hüzün turizmi onlara yaşatır (Stone, 2012:1582).

Hüzün turizmi; işkence, soykırım gibi ölüm olaylarının yaşandığı yerler, bunların adına yapılan anıt ve müzeler ile yoksulluk, doğal afet gibi acı olayların yaşandığı yerlere seyahat etmeyi kapsayan turizm çeşididir. Diğer bir ifadeyle hüzün turizminde vuku bulan olaylardaki yaşananlarla özdeşleşmek, o anı yeniden yaşamak, olaylardaki kahramanlarla aynı duyguları paylaşabilmek amaç edinilmektedir. İçsel üzüntü, gönül üzüntüsü olarak adlandırılan hüzün, ziyaretçilerde rahatlama oluşturması sayesinde seyahatin memnuniyet düzeyini de kendiliğinden artırmaktadır (Kılıç ve Akyurt, 2011: 211). Örneğin yapılan bir araştırmada duygusal etkilenmenin hüzün turizmi olgusunda insanları motive edici anahtar unsur olduğu ortaya çıkmıştır (Podoshen, 2013:269). Böylece Türkiye'de yaşayan bir Yahudi'nin Polonya'daki Auschwitz Nazi Ölüm Kampı'nı orada yaşananları zihninde canlandırmak ve acı ile hüznü hissetmek amacıyla ziyaret etmesi hüzün turizmi kapsamında değerlendirilebilir (Tören,2012:556). Hüzün turizminin sonucunda turist, kendisini kahramanın yerine koyarak bir anlık da olsa aynı acıyı yaşamaktadır (Kılıç ve Sop,2011:6).

Hüzün turizmi destinasyonlarında başlangıç tarihi Titanik gemisinin battığı yıl olan 1912 yılı olarak kabul edilmektedir (Aliağaoğlu, 2008: 90). 1990'lı yıllardan bu yana hüzün turizmi kapsamında en çok ziyaret edilen yerler; ölüm kampları, savaş alanları ve ünlülerin (Rahibe Teresa, Başkan Kennedy ve Prenses Diana gibi) öldükleri yerler olmuştur (Strange ve Kempa, 2003). Ayrıca dünyada hüzün turizmini yapıldığı destinasyonlara diğer örnekler; Polonya, Kamboçya, Bosna Hersek, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) vb. gösterilebilir (Kılıç ve Akyurt, 2011).Türkiye için hüzün turizmi destinasyonu olarak değerlendirilebilecek yerlere örnek olarak Anıtkabir-Ankara, Sarıkamış-Kars, Başkomutan Tarihi Milli Parkı-Afyonkarahisar, Dolmabahçe Sarayı-İstanbul ve Ulucanlar Cezaevi-Ankara, Çatalca Mübadele Müzesi, Gelibolu Tarihi Milli Parkı-Çanakkale, Marmara Depremi Alanları (17 Ağustos), Sinop Cezaevi, Soma gibi destinasyonlar gösterilebilir (Akyurt Kurnaz ve diğerleri, 2013; Alili,2017; Yırık ve Seyitoğlu, 2014). Alili (2017) tarafında yapılan araştırmada hüzün turizmi destinasyonlarından Polonya, İtalya ve Türkiye'deki her üç destinasyonun ziyaret durumuna göre oranları incelenmiştir. Buna göre; 2015 yılında Pompei'yi 2.978.884 turistin %57'lik bir oranla, Auschwitz Toplama Kampı'nı 1.720.000 turistin %33'lük bir oranla, Çanakkale'yi ise toplamda 512.275 yerli ve yabancı turistin %10'luk bir oranla ziyaret ettiği belirlenmiştir. Hüzün turizmine ilişkin 2012 yılı verilerine göre ise, Prenses Diana'nın kaza geçirdiği tünel Pont de l'Alma (Fransa), ikiz kulelerin yıkıldığı Zero Point (ABD), Kwai Köprüsü (Tayvan), Auschwitz Yahudi Toplama Kampı (Polonya) ve Çernobil Nükleer Santral Etki Alanı (Ukrayna) dünyanın ziyaret edilen en popüler beş noktası olmaktadır. (Akyurt ve diğerleri, 2013: 59).

1. HÜZÜN TURİZMİ ve SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ

Keder turizmi; ölüm, felaket ve yokluk ile ilgili turizm şekli olarak 1990'lı yıllarda Lennon ve Foley tarafından geliştirilmiş ve hüzün turizmi olarak adlandırılmıştır. Bu kavramı Seaton (1996) *"thanatourism"* olarak, Blom (2000) *"morbid* turizm olarak, Slayton (2006) *"grief tourism"* olarak adlandırmıştır. Yerli yazında da bu kavram için ortak bir terim bulunmamaktadır. Aliağaoğlu (2008) "keder turizmi", Yıldız ve diğerleri (2015) "kara

turizm", Yırık ve Seyitoğlu (2014), Birdir ve diğerleri (2015), Kılıç ve Akyurt (2011), Kurnaz ve diğerleri (2013), Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu (2007) hüzün turizmi olarak adlandırılmıştır. Stone (2011) turizm ve ölüm arasındaki ilişkiye odaklandığını belirttiği hüzün turizmi, IDTR'nin tanımına göre ise; ölümle ilgili çekiciliklerin ve sergilerin bulunduğu, görünüşte ürkütücü olan felaketlerin yaşandığı alanların ziyaret edildiği seyahat eylemi olarak tanımlanmaktadır (Institute For Dark Tourism Research). Dolayısıyla hüzün turizmi; ziyaretçilere o üzüntüyü ve acıyı yaşatmak amacıyla gerçekleştirilen olaylardan edinilen tecrübeler ile ziyaretçilerin huzura kavuşması için yapılan bir turizm çeşidi olmaktadır (Yırık ve Seyitoğlu, 2014: 2). Diğer bir ifadeyle hüzün turizmi; işkence, soykırım gibi ölüm olaylarının yaşandığı yerler, bunların adına yapılan anıt ve müzeler ile yoksulluk, doğal afet gibi acı olayların yaşandığı yerlere seyahat etmeyi kapsayan turizm çeşidi olmaktadır. Bütün turizm hareketlerinin sonucunda bir rahatlama, arınma söz konusudur. Örneğin, bir turist tatili sonucunda dinlenmiş olarak ülkesine dönmektedir. Hüzün turizminde de yaşanan olayları gözünde canlandırmak, kahramanlarla aynı duyguları paylaşabilmek asıl amaç olmaktadır. Bu üzüntü sonucu oluşan hüznün ziyaretçilere rahatlama ve içsel huzur sağlaması neticesinde seyahatin memnuniyetinin ve amacının tam olarak gerçekleşmesi sağlanmaktadır (Kılıç ve Akyurt, 2011:211,213). Bu noktada hüzün turizmi alanlarına gerçekleştirilen turizm hareketlerinin diğer yerlere yapılan seyahatlerden daha farklı olduğu ve seyahat edenleri karışık duyguları içeren bir durumda bıraktığını söylemek mümkün olabilir (Robb, 2009:58). Buradan hareketle Seaton (1996) ise, ziyaretçilerin 5 temel amaç çerçevesinde hüzün turizmi deneyimlerini yaşadıklarını ifade etmiştir. Hüzün turizmi tipolojileri olarak da adlandırılan bu 5 seyahat türü; ölüm anını seyretmek için yapılan seyahatler (günümüzde bu durum artık çok az sayıda ülkede gerçekleşmektedir), bireysel ve toplu ölümlerin oluş zamanından sonraki dönemlerde yapılan seyahatler, sembolik kalıntıları görmek için yapılan seyahatler, ölülerin gömüldüğü alanları ve sembolik anıtları görmek için yapılan seyahatler ve temsili ölüm alanlarını görmek için yapılan seyahatler, şeklindedir.

Hüzün turizminin farklı çeşitleri bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; savaş alanları, hapishaneler, doğal felaketler, yoksulluk, kasırgalar vb. alt başlıklarından birkaç tanesi olarak sayılabilmektedir (Kılıç ve Akyurt, 2011:211). Özellikle 20. yy'da yaşanan iki büyük dünya savaşı çok büyük acılara sahne olmuştur. Yakın tarihte yaşanan bu iki büyük savaş başta olmak üzere, birçok önemli savaşın gerçekleştiği alanlar bugün milyonlarca insanın dikkatini çekmektedir. İlk olarak anma törenleri ile başlayan savaş alanlarına yönelik bu hareket "Savaş Alanları Turizmi" olarak adlandırılabilen önemli bir turizm ürününün doğmasına yol açmıştır (Atay ve Yeşildağ, 2010:66). Başarın ve Hall (2008) savaş sahalarına yönelik hüzün turizmini, son on yıl içerisinde en yoğun gelişen turizm çeşitlerinden birisi olarak ifade etmiştir. Dolayısıyla savaş alanları turizmi konusunda ulusal ve uluslararası birçok örnek mevcuttur. Erken dönem hüzün turizmi aktiviteleri olarak Roma gladyatör oyunları, ortaçağda düzenlenen seyirci olayları ve Waterloo ve Gettysburg gibi savaş alanlarına yapılan ziyaretler gösterilebilir. Savaş alanlarına ya da savaş bölgelerine yapılan ziyaretler, mezarlıklar, soykırım alanları, doğal ya da insanların yapmış olduğu felaketlerin bulunduğu yerler hüzün turizmi kapsamı alanı içine giren yerlerdir (Institute For Dark Tourism Research). Çanakkale Savası, Sarıkamış Harekâtı, Amerika Sivil Savası, Kore Savası, Birinci ve İkinci Dünya Savası'nı başlatan olayların ve savaşların geçtiği merkezler, savaş alanları turizminin gerçekleştirilebileceği bölgeler arasında sayılabilmektedir (Kılıç ve diğerleri, 2011:364). Hall ve Başarın (2009), yaptıkları bir çalışmada, Avustralyalılar ve Yeni Zelandalıların ulus olma sürecinin başlangıcı olarak Çanakkale Savaşları'nı gördüklerini savunmuşlar ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na yönelik ziyaretleri bu bağlamda değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla savaş alanlarına yönelik ziyaretlerin sadece bu alanları ve ölümü görme amacıyla değil, toplumların ulus olma mücadelelerindeki önemi nedeniyle de yapıldığını belirtmişlerdir. Ayrıca insanları bu savaş alanlarına seyahat etmeye yönlendiren çeşitli

sebepler vardır. Bu sebeplerden en önemli olanları; tarih ilgisi ve yapılan fedakârlığa karşı minnettarlık hissetme olarak belirtilmektedir. Ancak savaş alanlarını, anıtlarını, müzelerini ziyaret edenlerin buraları ziyaret sebepleri faklılaşmaktadır. Bazıları bu yerlere hayatını kaybeden atalarına yas tutmak, kimisi rehber tutarak tarihi konuda bilgilenmek gibi farklı nedenlerle gelmektedirler. Bazıları her hafta, kimisi her yıl, ömründe bir defa gelirken bazısı hiç gelmemektedir. Herkes ilgisi oranında bu yerlerde bir şeyler hissetmekte ve önem verdiği derecede buraları ziyaret etmektedir (Bowman ve Pezzullo, 2010:192). Hall ve Başarın (2009) ise, savaş alanlarının ziyaret edilme sebeplerini; tarih ilgisi, ünü bilinen bir kahramanın mezarını görme isteği, fedakârlık karşısında minnet duyma, bir şehit için yas tutma duygusu, savaş olgusunu anlama, kazanılmış zaferi kutlama isteği ve hatırlama duygusu, savaşın ardında bıraktığı anıtları ve mezarlıkları görme isteği gibi sebepler olarak ifade etmiştir. Cooper (2006) pasifik savaşındaki savaş alanlarının turist destinasyonu olarak geliştirilmesini inceleyen çalışmasının sonucuna göre bu savaş alanı ziyaret edenlerin burası hakkında daha kapsamlı bilgi edinmek istedikleri ve burayı ihmal etmek istemedikleri ortaya çıkmıştır.
Hüzün turizmi alanlarına turistlerin ziyaretlerindeki motivasyonlarını anlamak için literatürde yapılan birçok çalışma bulunmaktadır (Stone ve Sharpley, 2008; Yırık ve Seyitoğlu,2014; Kılıç ve Akyurt,2011; Köleoğlu,2018; Kılıç ve diğerleri,2011; Çiftçi ve diğerleri, 2015; Aksakallı ve diğerleri, 2017; Akyurt Kurnaz ve diğerleri, 2016). Light (2017) yaptığı çalışmasında 1996-2016 periyodu arasında hüzün turizm ile ilgi yapılan araştırmaları incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarında, akademik olarak hüzün turizminin çoğunlukla Avusturalya, ABD ve Avrupa merkezli olarak çalışıldığına dikkat çekilmiştir. Auschwitz'i ziyaret edenlerin ziyaret motivasyonlarını araştıran bir çalışmada turistlerin motivasyonlarının çeşitlilik gösterdiği, bazılarının burada yaşanan tarihi olayları anlamak ve öğrenmek için, bazılarının duygusal deneyimi paylaşmak için ve bazılarının ise buraya "inanmak için gör" düşüncesiyle geldikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Biran ve diğerleri, 2011: 836). Ülkemizdeki hüzün turizmi destinasyonlarına yönelik yapılan çalışmalardan birinde ise Sinop Tarihi Cezaevini ziyaret eden turistlerin performans beklentileri ile ziyaret sonrası algıladıkları performans durumlarının ele alındığı Türkoğlu ve Bardakoğlu (2017) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların birincil olarak acıyı hissetmek güdüsüyle yola çıktıkları ifade edilmektedir. Kurnaz ve diğerleri (2013); turistleri manevi duygular açsından önemli bir destinasyon olan Gelibolu tarihi alan bölgesine seyahat etmeye iten en önemli nedenin, sahip oldukları hüzün turizmi motivasyonlarından kaynaklı olduğunu tespit etmişlerdir.

2. SURİYE ÖRNEĞİ

Birinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık yarım milyon insanın hayatını kaybettiği Belçika'nın Ieper kasabasını ziyaret eden turistlerin burayı ziyaret motivasyonlarını inceleyen bir araştırmada geziye katılanların çoğu için savaş alanını, anıtları ve mezarları ziyaret etmedeki büyük önem taşıdığı ve bu ziyaretçiler içinde savaşta yakınını kaybedenlerin %60'lık bir orana sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Winter, 2011:173). Bu örnekten hareketle yapılan çalışmanın amacı; Suriye'deki savaştan etkilenenlerin savaş destinasyonuna karşı motivasyonlarının incelenmesidir. Yaklaşık dört yıldır devam eden Suriye krizini önemli kılan unsurlardan biri insani boyuttur. Birleşmiş Milletler (BM)'in verdiği resmi rakamlara göre ülkede 191.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Suriyeli sivil toplum kuruluşlarının verdiği resmi olmayan rakamlarda ise bu sayı 283.000'e ulaşmaktadır. 4 milyona yakın Suriyeli ülke dışına göç etmek durumda kalmış, 6 milyona yakını evlerini terk ederek ülke içinde güvenli bölgelere yerleşmiştir. Ülke dışına göç eden Suriyeli nüfusun yarısından fazlasını kadınlar ve 18 yaşın altındaki çocuklar oluşturmakta ve büyük çoğunluğu zor koşullar altında yaşamlarını sürdürmektedir. Suriyeliler sığındıkları ülkelerde iyi bir yaşam sürmekten ziyade güvenlik, beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama arayışındadır (ORSAM, 2015:10).

Suriye'de ortaya çıkan iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye 2011 yılının Nisan ayında gelen ilk Suriyeli kafilenin geçici kabulleri yapılmış ve bu grup ilk etapta sınıra yakın noktalara kurulan çadırkentlere yerleştirilmiştir. Ülkemize giriş yapan ilk gruplar, Türkiye-Suriye sınırına yakın olan Hatay ilinin Yayladağı, Altınözü ve Reyhanlı ilçelerini yoğun olarak tercih etmişlerdir. İç karışıklıklardan kaçan bu gruplar için sınıra yakın olan Hatay ili Yayladağı ilçesinde çadırlar kurulmuştur. Ancak Suriye krizi zamana yayıldıkça ve gelen Suriyeli sayısı günden güne arttıkça Hatay iline ek olarak Kilis ve Gaziantep illerine de barınma merkezleri kurulmuştur. Mart 2012 itibariyle 7 olan barınma merkezi sayısı, Ocak 2013 itibariyle 14'e ve Ocak 2014 itibariyle 22'ye yükselmiştir. 19 Nisan 2014 itibariyle Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde 16'sı çadırkent ve 6'sı konteynerkent olmak üzere toplam 22 barınma merkezi bulunmaktadır (AFAD, 2014:18). Gerek kamplarda yaşayan gerekse kamp dışında yaşayan Suriyeli misafirler genç bir grup olmalarına ilaveten, çoğunlukla çalışma çağında ve sağlam vücutlu kişilerden oluşmaktadır. Hem erkek hem de kadınlarda en yoğun yaş grubu 19-54 yaş grubudur. Bunu 0-12 yaş grubu izlemektedir. En az misafirin bulunduğu yaş grubu ise 55 yaş ve üzeridir (AFAD, 2014:12). Türkiye, Suriye'ye komşu ülkeler arasında en fazla Suriyeli ağırlayan ülkedir. Türkiye'ye Suriyeli sığınmacı akını ilk olarak Nisan 2011 tarihinde başlamıştır. Türkiye'de resmi rakamlara göre Kasım 2014 tarihi itibarıyla 1.645.000 Suriyeli barınmaktadır. Türkiye'nin 10 farklı ilinde kurulan 16 çadır kent bulunmaktadır ve geriye kalan ve Suriyeli misafirlerin büyük çoğunluğunu oluşturan kesim ise şehirlerde yerel halk ile iç içe yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır (ORSAM, 2015:12).

	İl	**Toplam Nüfus**
1	Şanlıurfa	79.665
2	Kilis	37.578
3	Gaziantep	33.070
4	Kahramanmaraş	17.215
5	Hatay	14.735
6	Adana	11.124
7	Adıyaman	9.854
8	Osmaniye	7.597
9	Malatya	7.493
10	Mardin	2.858

Şekil 1: Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerindeki Nüfus Verileri Kaynak: ORSAM (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 195, Ocak 2015, ss:12.

Araştırmada kullanılan anket formu; katılanların demografik özellikleri ve Likert ölçeği, 5'li şekilde oluşturulmuş olan hüzün turizmi ile ilgili ifadelerin yer aldığı sorular olmak üzere 2 bölümden oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS 14 programında analiz edilerek incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi, basit tesadüfi örnekleme yoluyla elde edilmiştir. Basit tesadüfi örnekleme, her elemanın eşit ve bağımsız seçilme şansı olduğu örneklemedir (Altunışık ve diğerleri, 2010: 140). Araştırmanın evreni Haziran 2015 yılında Adıyaman il merkezinde bulunan çadırkentte yaşayan Suriye' lilerden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı; Suriye'deki savaştan etkilenenlerin savaş destinasyonuna karşı motivasyonlarının incelenmesidir. Araştırmanın kapsamı; Kasım 2014 yılında Adıyaman il merkezinde bulunan çadırkentte yaşayan Suriye' lilerin nüfusu 9.901 kişidir (AFAD,2015:23). Haziran 2015'te Adıyaman il merkezinde bulunan çadırkentte yaşayan Suriye'lilere yönelik olarak 368 kişiye anket formu dağıtılmış ve 152'si geri dönüş yapmıştır. Araştırma kapsamında 105 anket değerlendirmeye alınmıştır. Anket içerisinde katılımcıların

motivasyonları kapsamında Bigley ve diğerlerinin (2010) yapmış oldukları araştırmadan yararlanılmıştır. Bu kapsamda araştırma bölgesine uyan 11 soru ele alınmıştır. Ölçek güvenilirliğinin 0,72 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

	n	**%**
Cinsiyet		
Bay	31	29,5
Bayan	74	70,5
Yaş		
20 yaş altı	44	41,9
20-29 yaş arası	27	25,7
30-39 yaş arası	23	21,9
40-49 yaş arası	8	7,6
50 yaş ve üzeri	3	2,9
Eğitim		
İlkokul mezunu	8	7,6
Ortaokul mezunu	28	26,7
Lise mezunu	20	19,0
Üniversite mezunu	49	46,7

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılanların %70'inin bayanlardan oluştuğu, %42'sinin 20 yaş altında oldukları ve %47'sinin de üniversite mezunlarından oluştukları görülmektedir. Buna göre ülke dışına göç eden Suriyeli nüfusun yarısından fazlasını kadınlar ve 18 yaşın altındaki çocuklar oluşturduğundan (ORSAM,2014:10) araştırma kapsamında da çoğunluk kadınlardan ve 20 yaş altındaki nüfustan oluştuğu görülmüştür.

Tablo 2: Araştırmaya Katılanların Savaş İle İlgili Düşünceleri

	n	%
Ne kadar süredir burada yaşıyorsunuz?		
1 yıldan az	1	1,0
1 yıldır	2	1,9
2 yıldır	21	20,0
3 yıldır	67	63,8
3 yıldan fazla	14	13,3
Türkiye'ye geldikten sonra Suriye'ye hiç gittiniz mi?		
Evet	36	34,3
Hayır	69	65,7
Suriye'ye kaç kez gittiniz?		
1 kez	15	14,3
2 kez	9	8,6
3 kez	8	7,6
4 ve daha fazla	4	3,8
Savaş bittiğinde Suriye'ye dönmek istiyor musunuz?		
Evet	91	86,7
Hayır	14	13,3

Savaştan sonra Suriye'ye daha az turistin gittiğini düşünüyor musunuz?		
Evet	91	86,7
Hayır	14	13,3
Tekrar Suriye'ye giderseniz gitme amacınız ne olur?		
Arkadaş ve akrabalarımı ziyaret	18	17,1
İş için	4	3,8
Orada kalmak için	79	75,2
Gezmek için	4	3,8

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılanlarından %64'ünün 3 yıldır Türkiye'de yaşadıkları, %66'sının Türkiye'ye geldikten sonra hiç Suriye'ye gitmedikleri, Suriye'ye gidenlerin ise genellikle 1 kez gittikleri sonucuna ulaşılırken, Suriye'ye savaş bittiğinde dönmeyi düşünenlerin oranı %87'dir ve Suriye'de kalmak için gitmeyi düşünenlerin oranı ise %75'tir.

Tablo 3: Ziyaret Motivasyonu Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Mean	Std. Deviation
Savaşın etkilerini görmek isterim.	2,7619	1,51609
Şu anki halini merak ediyorum.	4,0571	1,53691
Keyif amaçlı gitmek isterim.	1,6095	1,06964
Özlediğim yerleri tekrar görmeyi isterim.	4,1333	1,40101
Savaşın etkisiyle sıkı önlemleri görmek isterim.	3,0381	1,42048
Özgürlük ve barışın önemini hissetmek isterim.	3,9810	1,49345
Eski günlerimi hatırlamak isterim.	2,1810	1,41951
Savaşın gelenek ve kültüre olan etkisini görmek isterim.	2,7905	1,49805
Güvenliğin önemini hissetmek isterim.	4,2381	1,27493
Savaşın turizme etkisini görmeyi isterim.	2,9143	1,61789
Savaşın tehlikelerini hissetmek isterim.	2,2000	1,60767

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılanların en fazla katılım gösterdikleri ifadeler; "güvenliğin önemini hissetmek isterim (mean=4,23)", "özlediğim yerleri tekrar görmeyi isterim (mean=4,13)", "şu anki halini merak ediyorum (mean=4,05)", en az katılım gösterdikleri ifadeler ise; "keyif amaçlı gitmek isterim (mean=1,60)", "eski günlerimi hatırlamak isterim (mean=2,18)", "savaşın tehlikelerini hissetmek isterim (mean=2,20)" şeklindedir.

SONUÇ

Yabancı literatürde savaş turizmine yönelik araştırmaların sayısının fazlalığına rağmen ülkemizde konuya yönelik araştırma sayısı kısıtlıdır. Ayrıca Anadolu'da günümüze kadar pek çok savaş yaşanmıştır. Buna rağmen bu destinasyonlara yönelik araştırmalar kısıtlıdır. 100 yıl öncesinde 1. Dünya Savaşı'na sahne olan Anadolu toprakları günümüzde farklı ülkelerde savaşların yaşanmasına sahne olmaktadır. Bunlardan birisi olan Suriye'de yaşanmakta olan savaşın en büyük etkisi öncelikli olarak Suriye'liler üzerinde hissedilirken en fazla göçün yaşandığı ülke olan Türkiye'de de savaşın etkileri yakından görülebilmektedir.
Yapılan araştırma sonucunda Suriye' lilerin büyük çoğunluğunun savaş bittiğinde ülkelerine dönmeyi istedikleri ve özellikle de sürekli olarak orada yaşamak için dönmek istediklerine

ulaşılmıştır. Ayrıca seyahat motivasyonları arasındaki ölçekle ilgili bulgular incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu "güvenliğin önemini hissetmek isterim, özlediğim yerleri tekrar görmeyi isterim, şu anki halini merak ediyorum" ifadelerine katılım göstermişlerdir. Savaşın halen daha devam ediyor olmasından dolayı da en az katılım gösterdikleri ifadeler ise; "keyif amaçlı gitmek isterim, eski günlerimi hatırlamak isterim ve savaşın tehlikelerini hissetmek isterim" ifadeleridir. Dolayısı ile de savaşın etkilerinin halen daha devam ettiği düşünüldüğünde özlem, güvenlik ve barış ifadelerine katılım oranları da oldukça yüksek olmaktadır.

Sonuç olarak hüzün turizmi kapsamında çeşitli çalışmalar içinde dünyada yaşanan savaşlar konu olarak ele alınmıştır. Ancak Anadolu toprakları üzerinde yapılan araştırmalar ise oldukça kısıtlı olduğundan zaman içerisinde bu çalışmaların sayılarında da artış olması beklenmektedir. Bundan dolayı Anadolu topraklarının sahip olduğu kültürel çeşitliliği geçmişten günümüze kadar yaşanmış olan savaşlardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple savaş destinasyonlarının sahip olduğu kültürel çeşitliliğin de sürdürülebilmesi için savaş destinasyonlarının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Diğer yandan literatürde savaş turizmi bir niş pazar olarak değerlendirildiğinden dolayı özellikle de az sayıda turist çeken bölgelerde savaş turizmi ön plana çıkarılarak tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Savaş turizmine ilgi duyan turistler için fazla turizm çeşidine sahip olmayan destinasyonlar tanıtım faaliyetleri ile de çekici hale getirilebilir. Elbette ki savaşın etkilerinin fazla hissedildiği 21. yüzyılda yaşanan savaşlar toplumda henüz destinasyon açısından ele alınamasa da ilerleyen yüzyıllarda pek çok savaşın yaşandığı topraklar savaş turizmine ev sahipliği yaparak yıllar sonrasında topluluklar arasında barış tohumlarının ekilmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AFAD, 2014. "Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri", Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.

Aksakallı, Z. Selçuk, G.N. ve Işık, C.,2017. "Nene Hatun Tarihi Milli Parkı'nın Hüzün Turizmi Ve Mabetleşme Yönünden Değerlendirilmesi", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE) ÖS-IV: 215-240.

Akyurt Kurnaz, H. Çeken, H. ve Kılıç, B., 2013. "Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi", İşletme Araştırmaları Dergisi, 5, 57-73.

Akyurt Kurnaz, H. Ve Kılıç, B., 2016. "İtici Ve Çekici Faktörlerin Hüzün Turizmi Destinasyonlarında Memnuniyet Ve Sadakate Etkisi: Çanakkale Örneği", ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı:2, (Kasım): 139-164.

Alaeddinoğlu, F. ve Aliağaoğlu, A., 2007. "Savaş Alanları Turizmine Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 18(2): 215-225.

Aliağaoğlu, A., 2008. "Savaş Alanları Turizmi İçin Tipik Bir Yer: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı", Milli Folklor Dergisi, 20, 88-104.

Alili, M., 2017. "Avrupa'daki Ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma", Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt:1 Sayı: 1,36-50.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E., 2010. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı, Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.

Atay, L. ve Yeşildağ, B., 2010. "Savaş Alanları ve Turizmi", Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi, 2, 65-72.

Başarın, J. & Hall, J., 2008. "The Business of Battlefield Tourism", Deakin Business Review, Vol. 1, No. 2, pp. 45-55.

Bigley, J.D. Lee, C. Chon, J. Yoon, Y., 2010. "Motivations for War-related Tourism: A Case of DMZ Visitors in Korea", Tourism Geographies Vol. 12, No. 3, 371–394.

Biran, A., Poria, Y. ve Oran, G., 2011. "Sought Experiences At (Dark) Heritage Sites", Annals of Tourism Research, 38, 820-841.

Birdir, K., Dalgıç, A., Güler, O. ve Kayaalp, Y., 2015. "Hüzün Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Deneyimleri", Journal of Tourism and Gastronmy Studies (JOTAGS),vol: 3/4 ss:12-23.

Buda, D. M., 2015. "The Death Drive In Tourism Studies" Annals of Tourism Research, 50, 39-51.

Bowman, M. S., 2010. "What's so 'Dark' about 'Dark Tourism'?: Death, Tours, and Performance, Tourist Studies, 9, 187-202.

Cooper, M., 2006. "The Pacific War Battlefields: Tourist Attractions or War Memorials?" International Journal of Tourism Research, 8, 213-222.

Çiftçi, G. Küçükaltan, D. Ve Yetgin, D., 2015. "Savaş, Barış Ve Turizm Perspektifinde Çanakkale Örneği", 16.Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Düzenleyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi, Çanakkale, 924-935.

Hall, J.ve Başarın, J., 2009. "The Importance of Satisfaction, Word of Mouth and Recommending Behavior in Battlefield Commemorative Event Tourism: Gallipoli A Case Study", in ATMC 2009: 3rd Advances in Tourism Marketing Conference proceedings, Bournemouth University, Bournemouth, England.

Institute For Dark Tourism Research. [URL: http://dark-tourism.org.uk/research] (Erişim 8 Ağustos 2015).

Kılıç, B., Kurnaz, H. A. ve Sop, S. A., 2011. "Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisinin Belirlenmesi Ve Hüzün Turizmi İlişkisi", 12. Ulusal Turizm Kongresi. 30 Kasım-4 Aralık 2011, Akçakoca/Düzce. 362-370.

Kılıç, B. ve Akyurt, H., 2011. "Destinasyon imajı oluşturmada hüzün turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1):209-232.

Kılıç,B.ve Sop, S.A., 2011. "Hüzün Turizmi, Katarsisve Alternatif Katarsistik Bir Destinasyon Örneği Olarak San Jose Madeni", Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi, Yıl 8, Sayı 3, 6-22.

Köleoğlu, N., 2018. "Hüzün Turizmi Ve Gelibolu Tarihi Alan Bölgesinde Yaşayan Yerel Halk Üzerindeki Etkisinin Kümeleme Analizi İle Modellenmesi", Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7,Sayı:13,144-153.

Kurnaz, H. A., Çeken, H. ve Kılıç, B., 2013. "Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi", İşletme Araştırmaları Dergisi. 5(2): 57-73.

Light, D., 2017. "Progress in Dark Tourism and Thanatourism Research: An Uneasy Relationship with Heritage Tourism", Tourism Management, 61, 275–301.

ORSAM, 2015. "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 195, Ocak 2015.

Podoshen, J. S., 2013. "Dark Tourism Motivations: Simulation, Emotional Contagion And Topographic Comparison", Tourism Management, 35, 263-271.

Robb, E. M., 2009. "Violence and Recreation: Vacationing in the Realm of Dark Tourism", Anthropology and Humanism, 34, 51-60.

Seaton, A. V., 1996. "Guided By The Dark: From Thanatopsis To Thanatourism", International Journal of Heritage Studies, 2(4), 234-244.

Stone, P. ve Sharpley, R., 2008. "Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective", Annals of Tourism Research, 35, 574–595.

Stone, P. R., 2011. "Dark Tourism: Towards A New Post-Disciplinary Research Agenda", International Journal of Tourism Anthropology, 1, 318-332.

Stone, P. R., 2012. "Dark Tourism And Significant Other Death Towards a Model of Mortality Mediation", Annals of Tourism Research, 39, 1565–1587.

Strange, C. ve Kempa, M., 2003. "Shades of Dark Tourism, Annals of Tourism Research", 30 (2): 386-405.

Tören, E., 2012. "Ata Toprağı Ziyaretlerinin Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi", VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi: 550-566, 12-15 Nisan 2012, Kemer, Antalya.

Türkoğlu, N. Ve Bardakoğlu, Ö., 2017. "Sinop Tarihi Cezaevini Ziyaret Eden Turistlerin Beklentileri Doğrultusunda Paydaş Analizi Araştırması", International Multidisciplinary Congress of Eurasia,Proceedings, Barcelona, 241-247.

Yıldız, Z.; Yıldız, S. ve Aytemiz, L., 2015. "Kara Turizm, Terör Turizmi ve Türkiye Potansiyeli", İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2015 Sayfa: 390-407.

Yırık, Ş. ve Seyitoğlu, F., 2014. "Hüzün Turizmi ve Mabetleşme Süreci Kapsamında Sarıkamış", 15. Ulusal Turizm Kongresi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1-13.

Winter, C., 2011. "Battlefi eld Visitor Motivations: Explorations in the Great War Town of Ieper, Belgium", International Journal of Tourism Research, 13, 164–176.

Sivil Toplum Kuruluşlarında Hedef Kitle Eğitimi ve İzmir İlinde Suriyeli Mültecilere Yönelik Bir Çalışma

Prof. Dr. Nezih Metin ÖZMUTAF , İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İİBF, İşletme B., Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, nezih.metin.ozmutaf@ikc.edu.tr

Arş. Gör. Ali KÖSTEPEN, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İİBF, İşletme B., Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, alikostepen35@gmail.com

Anahtar Kelimeler: STK, Suriyeli göçmenler, Eğitim, İş hayatı

ÖZET

Araştırmanın temel amacı, sivil toplum kuruluşları (STK) mensuplarının (yönetici ve üye) eğitim süreçleri bağlamında Suriyeli göçmenlerin iş hayatına entegrasyonuna yönelik algılarının belirlenmesidir. Bu konuda hazırlanan anket formu Nisan 2018 - Mayıs 2018 tarihleri arasında İzmir ilinde 52 STK kapsamında 90 STK üyesine (56 yönetici ve 34 üye) yüz yüze anket yöntemi ile uygulanmıştır. Katılımcılar Suriyeli göçmenler kapsamında STK'ların verecekleri iş hayatına adaptasyon yönünde eğitimler çerçevesinde yöneltme, strateji ve paydaş, uygunluk, gönüllülük, program ve hedef, kurum felsefesi, amaçlar ve hedeflerin önemli olduğu algısına sahiptirler. Diğer taraftan katılımcılar mevcur durumda Suriyeli göçmenler için STK'ların faaliyetlerinde, iletişimlerinde ve iş hayatına adapte edilmelerinde yeterli olmadıkları algısına da sahiptirler.

ABSTRACT

Target Mass Education in Non Governmental Organizations and A Study on Syrian Refugees in Izmir Province

The main aim of the research is to determine the perceptions of the members of non-governmental organizations (NGOs) on the integration of the Syrian migrants into the work life in the context of the educational processes. A questionnaire form was applied to 90 NGO members (56 managers and 34 members) in İzmir between April 2018 and May 2018 by using face-to-face questionnaire method. Participants have the perception that orientation, strategy and stakeholder, conformity, volunteering, program and target, corporate philosophy, goals and objectives are important within the framework of trainings for adaptation to the business life of the NGOs within the scope of Syrian migrants. On the other hand, participants have the perception that for the Syrian migrants, NSOs are not sufficient for their activities, communication and business life.

Key Words: *NGOs, Syrian migrants, Education, Business Life*

GİRİŞ

Günümüz çağdaş STK'larının çok çeşitli misyonları (insan haklarını geliştirme, adalet, sürdürülebilirlik, gönüllülük, mesleki vb.) üstlendikleri belirtilebilir. Bu bağlamda STK'larda yer alan bireyler, genel nedenler çerçevesinde yardımlar, problemlerin çözümü, toplumla görüşme, toplumda adaletin yaratılması ve kişileri ilgilendiren nedenler çerçevesinde ise

soyalleşme ve iyi bir çevre oluşturma düşünce ve çabaları içinde pek çok amacı gerçekleştirmektedirler (Yanay ve Yanay, 2008: 66). Son yıllarda Türkiye ve coğrafi çevresinin yaşamakta olduğu Suriyeli göçmenlerle ilgili fiili durumları da STK'ların misyonları ve gerçekleştirdikleri amaçları kapsamında ilişkilendirilebilecek bir çerçevede görülebilecektir.

Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin Türkiye kapsamında toplum ve kamu hayatına bunun ötesinde iş yaşamına pozitif yönde adaptasyonları şu an ve gelecekte oluşabilecek problemlerin ortadan kaldırılmasını, azaltılmasını ya da pozitif yöne doğru evrilmesini sağlayabilecektir. Buradan hareketle STK'lar kapsamında bu fiili durumun pozitif şekilde üstesinden gelinmesine yönelik olası katkılar vurgulanabilir.

Bu kapsamda çalışmanıın temel amacı STK mensuplarının (yönetici ve üye) eğitim süreçleri bağlamında Suriyeli göçmenlerin iş hayatına entegrasyonuna yönelik algılarının belirlenmesidir. Bu konuda hazırlanan anket formu Nisan 2018 - Mayıs 2018 tarihleri arasında İzmir ilinde 52 STK kapsamında 90 STK üyesine uygulanmış ve katılımcıların algıları belirlenmiştir.

1. LİTERATÜR ÖZETİ

1.1. Sivil Toplum ve STK'lar

Sivil olma dini, dili, ırkı, cinsiyeti, kültürü, statüsü ve karşı karşıya kaldığı durum ne olursa olsun insanı ve ona verilecek değeri odak noktasına alan vatandaşlık yönelimli kavram olarak ifade edilebilir. İnançların, çağdaş demokrasilerin ve rasyonel aklın bunu vurguladığı ya da vurgulaması gerektiği belirtilebilir.

Sivil toplum kavramı ise gerek batı gerekse doğu toplumlarında çok eskilere dayanmaktadır. Sivil toplum klasik anlamda Aristo ve Cicero'dan 20.yy'da John Locke'ın zamanına kadar politik toplum ve devletle değişebilir şekilde kullanılagelmiştir. Sivil toplumu Aristo baskıcı devletin karşıtı olarak haklara sahip vatandaşlığın yer aldığı sivil bir kent devleti (politike koinonia), Cicero sivil bir hukukla yönetilen kentsel bir toplum ve Locke özel mülkiyetin ve sivil hakların olduğu, ancak anarşi ve depotizmin tersine bir şekilde bir devletin yönetimini de kapsayan bir toplum olarak ifade etmiştir. Hegel devleti evrensel etik değerler ve rasyonel bir uygarlık, sivil toplumu ise liberal bir şekilde özel ve belirli bir topluluğa bağlılık şeklinde açıklamıştır. Marks ise, Hegel'in görüşünü daha geniş çerçevede sınıfsallığın kaybolup politik bir alanda birleşileceğini iddia etmiştir (Karlson, 2002: 77). Bu çerçevede Hume, barış, düzen ve özgürleşme çerçevesinde sivil toplumu nitelerken devletin varlığının sivil toplumun varlığı için de gerekli olduğunu vurgulamıştır (Keane,1993, 48).

Diğer taraftan sivil toplumun insanın ilk varoluşu ile birlikte ortaya çıkmaya başladığı ifade edilebilir. Örneğin kutsal kitaplar çerçevesinde insanların topluluklar şeklinde ve belirli bir düzen içinde ve adaletli bir şekilde yaşamaları ancak farklılıklara (kabile, sınıf, toplum, kültür, cinsiyet, fakirlik vb.) da saygı ve yardımlaşma çerçevesinin bulunmasının gerektiği de vurgulanabilecektir.

STK'ların ise günümüzde, kamusal alanda devletin ve özel sektörün paydaşı olarak katılımcı demokrasinin etkin aktörleri olma görevini üstlenerek pek çok pozitif misyonu gerçekleştirmeye çalışmakta oldukları belirtilebilir. Bu çerçevede Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi STK'ları şu şekilde tanımlamaktadır: "Sivil toplum kuruluşları toplum yararı doğrultusunda sorumluluk üstlenen, resmi makamlar ile yurttaşlar arasında aracı işlevi gören örgütsel yapılanmaların tamamı"dır (Güder, 2005: 10). Sivil toplum kuruluşları (dernekler, vakıflar, sendikalar, odalar vb.) günümüzde katılımcı demokrasinin vaz geçilmez örgütlenme şekli olarak sivil toplumun aktörleridir (Kaldor, 2003: 11; Antalya, 2000: 14).

1.2. Suriyeli Mülteciler ve İş Yaşamı

Mülteci kelimesi çeşitli mecburiyetler karşısında başka bir ülkeye ya da yere sığınan kişi olarak ifade edilebilir. 2011 yılında Arap coğrafyasında yer alan bazı devletlerde başlayan ve halkın baskıcı olarak gördüğü rejimlere bir toplumsal tepki ile kendini gösteren sorunlar bazı ülkelerde parçalanma ve savaş durumunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, Suriye'deki savaştan mülteci olarak Türkiye'ye ortalama bir ifadeyle üç buçuk milyon civarında insan akın etmiştir. Bu kişileri Türkiye sığınmacı olarak kabul etmiş ve onlara pek çok insani yardım ve olanak sağlamıştır. Ancak sığınma süresinin uzamasıyla birlikte kişilerin bu Türkiye'de toplumsal yaşamda ve iş yaşamında da yer aldıkları görülmeye başlanmıştır (Gülyaşar, 2017: 680).

Bu fiili göç durumunun pozitif şekilde yönetilmesi ve Suriyeli mültecilerin topluma entegrasyonun sağlanması önemli bir durum olarak ifade edilebilecektir. Bu süreç aksi taktirde gelecekte olumsuzları da beraberinde getirebilecektir. Bu gerçeği TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu şu şekilde ortaya koymuştur: "*Göç hareketleri, iyi yönetilebildiği takdirde olumlu sonuçlar doğurmakta ekonomik, kültürel, sosyal katma değerler oluşturabilmekte, aksi halde başta kamu düzeni ve güvenliğine tehdit olmak üzere insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına kadar bir dizi olumsuz sonucu beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle çağımızda ekonomik kalkınmayı destekleyen, kamu güvenliğini muhafaza eden ve göçmenlerin insan haklarının korunmasını amaçlayan etkili bir göç yönetimi geliştirebilmek hayati derecede önem kazanmıştır. Göç, sosyal, ekonomik, güvenlik, kültürel, fırsat ve kriz boyutları olan bir olgudur*" (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2018: 240).

Diğer taraftan komisyon ayrıntılı raporunda ayrıca Suriyelilerin iş yaşamına adaptasyonları kapsamında çeşitli hakların verildiği "*Topluma entegrasyonun sağlanması ve kendi hayatlarını idame ettirebilmeleri için Suriyeliler için çalışma izni getirilmiştir. İstihdam piyasasını etkileyecek ve politik olarak alınması zor bir karar olmakla beraber, Türkiye Suriyelilere çalışma izni vermiştir"* şeklinde ifade edilmektedir (TBMM, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2018: 183).

Ancak bu tür çabalara rağmen Suriyeli mülteciler kapsamında olumsuz algıların (dilencilik yapma, sokaklarda / parklarda / bahçelerde yatma vb.) da toplumda oluştuğu ve toplumdan tepkilerin oluştuğu da bir gerçeklik olarak ifade edilmektedir (Özdemir, 2017: 126). Ancak burada bu tip sorunların çözümü kolay görülmemektedir. Bu kapsamda literatürde Suriyeli mültecilerden iş yaşamında yer alanların yasal olmasa da kayıt dışı çalışma durumlarının hem Türk vatandaşı ve Suriyeli mülteci çalışanlar açısından olumsuzlar yaratacağı, işsizlik açısından konuya yaklaşıldığında ucuz işçilik nedeniyle Türk insanının işsizliğine ve düşük ücretle çalışmasına yol açabileceği ve bunun halk kesiminde huzursuzluklara yol açabileceği, iş, ürün ve hizmet kalitesinde düşüş olabileceği vb. de vurgulanmaktadır. Bunun ötesinde işyerlerinde farklı kültürel nedenlerden dolayı disiplin ve insan ilişkileri konularında da sorunların ortaya çıkabileceği belirtilmektedir (Kaygısız, 2017: 8-9).

Diğer taraftan Suriyeli mültecilerin koşullara göre Suriye'ye dönmeleri konusundaki düşünceleri araştırılmıştır. Ancak yapılan bir araştırmada görüşün kısa dönemde yoğun olarak dönmeme yönünde olduğu da belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık, AFAD, 2017: 9). Bu açıklamadan hareketle araştırmanın yakın ve orta gelecekte Suriyeli mültecilerin bulundukları konumda kalmaya devam edeceklerini ortaya koyduğu belirtilebilir.

1.3.STK'larda Hedef Kitle Eğitimi ve Suriyeli Mültecilerin İş Yaşamı

Yukarıda ortaya konulan gerçeklerden hareketle Suriye'li mültecilerin topluma pozitif yönde entegrasyonu için çalışma hayatına geçişleri konusunda gerekli paydaş faaliyetlerinin yapılmasının gerekli olduğu vurgulanabilecektir. Ancak devletin ve özel sektörün yanında bu tür faaliyetlere bizzat yerinde müdahale edebilecek olan STK'ların da olumlu etkilerinin

olacağı belirtilebilir. Bu kapsamda sağlık, beslenme, barınma, giyim, eğitim, ibadet vb. pek çok konuda STK'ların çalışmalar yaptıkları, varolan durumu ortaya koydukları ve yardımlarının olduğu belirtilemektedir (Çorabatır ve Hassa, 2014: 15).

Ancak STK'lar mütevazı olanaklarla hedef kitlelere kaliteli hizmetler mermek için kendi iç süreçlerinde de eğitimlerin kalitesi açısından yeterliliklere sahip olmaları gereken örgütlenmelerdir. En kıt kaynak ise gönüllülük kapsamında çeşitli projelerle hedef kitlelere verilecek hizmetler için yeterliliğe sahip yönetici ve üyeler, diğer destekçilerdir. STK'larda eğitimin hedef kitlenin düşünce ve davranışını pozitif yönde değiştirici etkiye sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır (Güder, 2005: 57). Bu kapsamda gönüllülere verilecek eğitimlerde gönüllülerin becerilerinin artırılması, gönüllünün pozisyonuna göre eğitim sağlanması, eğitimin sürekli olması ve güncellenmesi, hem yöneticilerin hem de gönüllü bireylerin özel bir şekilde gereksinimlerini karşılaması ve periyodik olarak değerlendirilmesi de etkili eğitim süreçleri için gerekli görülmektedir (EAG, 2005: 3-3). Ayrıca hedef kitle kapsamında gönüllülerin rolleri, iş tanımları ve gerekleri bu çerçede bilgileri ve becerileri en iyi şekilde eğitim süreçlerine yansıtılmalıdır (Creativenz, 2014: 35).

Bu bağlamda, bu çalışmada asıl konunun kökeninde yer alan, STK'larda üyelerinin mülteciler ya da bu konu özelinde Suriyeli mülteciler kapsamında eğitim süreçlerindeki belirli boyutların varlığının dolayısıyla hedef kitle olan Suriyelilere daha yasal, etkin ve etkili bir şekilde iş yaşamına geçiş konusunda katkı sağlayacağı görüşüdür. Sonuç olarak faaliyet gösterecek STK üyelerinin eğitimleri belirli nitelikleri (finans, iletişim, motivasyon, ödül, empati, kültür, takımlar, stratejiklik, kabul görme, destek önemseneme vb.) içeriyor olduğunda iş yaşamına adaptasyon konusunda fayda da gerçekleşebilecektir.

2. ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, STK mensuplarının (yönetici ve üye) eğitim süreçleri bağlamında Suriyeli göçmenlerin iş hayatına entegrasyonuna yönelik algılarının belirlenmesidir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma için hazırlanan anket formu üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın bağımsız değişkenleri olan yaş, cinsiyet, eğitim durumu, STK türü, STK'daki görev alanı (başkan, başkan yardımcısı, sekreter, diğer) ve STK'daki deneyim süresi, ikinci bölümde STK'ların Suriyeli göçmelere yönelik çeşitli açılardan algılarına yönelik üç soru ve içincü bölümde ise STK'ların Suriyeli göçmenler için eğitim süreçlerinin iş hayatına adaptasyonları kapsamında yirmi önerme yer almaktadır. Önermelere istatistiksel değerlendirmeler için 5'li Likert ölçeği kapsamında kesinlikle katılmıyorum için 1, katılmıyorum için 2, orta düzeyde katılıyorum içim 3, katılıyorum için 4, kesinlikle katılıyorum için 5 ağırlık değeri verilmiştir. 20 önerme faktör analizi sonucu beş faktör altında toplanmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya yönelik olarak hazırlanan anket formu Nisan 2018 - Mayıs 2018 tarihleri İzmir ilinde yer alan STK'lar çerçevesinde yüz yüze anket yöntemi ile arasında uygulanmıştır. STK'lara ulaşmada Türk Tarih Vakfı'nın 2005 yılında yayınladığı STK'lara yönelik rehber ve İzmir ili çerçevesinde şehir rehberinin yer aldığı web sayfalarından faydalanılmıştır. Türk Tarih Vakfı'nın sözü edilen yayınında İzmir ili bölümünde 230 adet STK ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi, 2005, 620-622; Kent Haber; İzmir Büyükşehir

Belediyesi; İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 13/Nisan/2018). Toplam 52 STK kapsamında 90 STK üyesine (yönetici ve yönetici olmayan) uygulanmıştır.
Araştırmada istatistiksel analizler kapsamında SPSS yazılımı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında faktör analizi, evren ortalamasına dayalı t testi ve korelasyon analizi yapılmıştır.

2.4. Araştırmanın Hipotezleri

H_1: Katılımcılar **"**STK'larda Suriyeli göçmenler için eğitim süreçlerinin Suriyeli göçmenlerin iş hayatına adaptasyonları" kapsamında oluşan … faktörünü önemli olarak algılamaktadırlar (yöneltme, strateji ve paydaş, uygunluk, gönüllülük, program ve hedef, kurum felsefesi, amaçlar ve hedefler)
H_2: Katılımcılar **"**STK'larda Suriyeli göçmenler için eğitim süreçlerinin Suriyeli göçmenlerin iş hayatına adaptasyonları" kapsamında oluşan … faktörleri arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki / birlikte değişim vardır.

3. BULGULAR

3.1. Sosyo-Demografik, STK ve Suriyeli Göçmenlere Yaklaşım Kapsamında Bulgular

Ankete katılanların (n= 90) genel yaş (min-max=21-65) ortalaması ve standart sapması 44,1±11,83'tür. Ankete katılan **kadınların** (n=44) yaş ortalaması ve standart sapması 39,7±11,57 ve erkeklerin (n=46) yaş ortalaması ve standart sapması 48,2±10,65'dir. Ankete katılanların %3,3'ü (n=3) ilk, %11,11'i orta (n=10), %31,1'i lise (n=28) ve yarıdan biraz fazlası %54,4'ü üniversite (n=49) mezunudur. Katılımcıların %62,2'si dernek (n=56), %31,1'i vakıf (n=28) ve %6,7'si diğer (n=6) STK yapılanması içinde yer almaktadır. Katılımcılardan %25,6'sı başkan (n=23), %21,1'i başkan yardımcısı (n=19), %13,3 sekreter (n=12), %2,2'si yönetim kurulu üyesi (n=2) ve %37,6'sı düz üye (n=34) şeklinde dağılmaktadır. Diğer taraftan STK kapsamında katılımcıların (n=90) STK'lardaki ortalama deneyim süresi (yıl) 7,8±7,06 yıldır.
Araştırmaya katılan STK mensuplarına STK'lar kapsamıında Suriyeli göçmenlerle ilgili faaliyetler, iletişim ve iş hayatına adaptasyonları kapsamında üç soru sorulmuştur. Her soru için katılımcıların algısı büyük oranda düşük ve çok düşük seviyede ortaya çıkmıştır. Bu bulgulardan hareketle STK'lar bağlamında Suriyeli göçmenlere yönelik olarak mevcut durumda yeterli STK desteğinin varolmadığı katılımcı algıları kapsamında belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. STK'lar ve Suriyeli Göçmenlere Yaklaşım

Algı Düzeyi	STK'ların Suriyeli Göçmenlere Yönelik Faaliyetlerinde Yeterlilik Algısı		STK'ların Suriyeli Göçmenlere Yönelik İletişimlerinde Yeterlilik Algısı		STK'ların Suriyeli Göçmenlerin İş Hayatına Yönelik Adapte Edilmesinde Yeterlilik Algısı	
	n	%	n	%	n	%
Çok yuksek	1	1,1	11	12,2	5	5,6
Yuksek	4	4,4	3	3,3	7	7,8
Orta	6	6,7	28	31,1	22	24,4
Dusuk	46	51,1	24	26,7	30	33,3
Çok dusuk	33	36,7	24	26,7	26	28,9
Toplam	90	100,0	90	100,0	90	100,0

3.2. Ölçüm Aracının Güvenirliği

Anketin üçüncü bölümünde yer alan 20 önermeye temel bileşenler analizi kapsamında faktör analizi uygulanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,821'dir. Bartlett Küresellik Testi sonucu (Ki-Kare=260,507, p=0.000) ve Anti imaj korelasyon matrisinin köşegen değerleri 0,819-0,753 değerleri arasında değişim göstermektedir. Bu üç sonuca göre 20 önermeden oluşan yapı faktör analizine uygun bulunmuştur (Tablo 2). Faktör analizi sonucu 5 faktör oluşmuştur. Beş faktör toplam varyansı %86,834 oranında açıklamaktadır. Toplam varyansı; birinci faktör %28,087, ikinci faktör %22,350, üçüncü faktör %13,508, dördüncü faktör %12,754 ve beşinci faktör %10,134 oranında açıklamaktadır. Bu sonuçlar çerçevesinde ankette yer alan önermelerin işaret ettiği faktörlerin konuyu yüksek derecede açıkladığı belirlenmiştir. Coranbach Alfa değeri 0,941'dir. Bu nedenle beş faktörlük yapı çok yüksek güvenirliğe sahiptir. Bunun yanı sıra faktör ve madde bazında Cronbach Alfa değerleri de tutarlılık göstermektedir (Tablo 2). 20 önerme için genel soru ortalaması (item-means) 4,2 ve ortalama varyans 0.107'dir. Faktörler incelendiğinde; F1 yöneltme, f2 strateji ve paydaş, f3 uygunluk, f4 gönüllülük, program ve hedef, f5 kurum felesefesi, amaçlar ve hedefler boyutlarını içerdiği görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Faktör Yükleri ve Güvenirlik Katsayıları

STK'ların Suriyeli göçmeler için eğitim süreçlerinin … Suriyeli göçmenlerin iş hayatına adaptasyonunu pozitif yönde etkiler	**Faktör**					**Cronbach Alfa Skorları**	
	f1	**f2**	**f3**	**f4**	**f5**	Genel=0,941	
Finansal yeterliliği	**,903**	-,209	-,007	,089	-,062	,913	
Etkin iletişimi geliştirmesi	**,894**	-,251	-,038	,057	,075	,902	
Yüksek motivasyonu sağlaması	**,892**	-,204	-,005	,091	,063	,888	
Ödül (maddi, manevi) konusunda yeterliliği	**,865**	-,308	-,086	-,032	,040	,805	,919
Empati gelişimini içermesi	**,826**	-,166	-,036	,121	,017	,879	
Hedef kitle kültürünü içermesi	**,823**	-,178	-,008	,071	-,176	,871	
Etkin takım çalışmaları sağlaması	**,780**	-,255	-,072	-,002	-,161	,869	
Stratejik olarak görülmesi	,282	**,901**	,259	,120	,089	,864	
Hedef kitlece kabul görmesi	,282	**,897**	,259	,120	,089	,860	
Paydaşlarca desteklenmesi (devlet, özel sektör vb.)	,282	**,873**	,259	,120	,089	,877	,866
Üyelerce önemsenmesi	,352	**,864**	,222	,103	,018	,873	
Basın tarafından desteklenmesi	,191	**,698**	,165	,126	-,005	,863	
Ulaşılabilir hedefleri içermesi	,063	-,095	**,771**	-,195	-,373	,802	
Gönüllüğü öne çıkarması	-,054	-,151	**,723**	-,292	-,449	,796	,807
Program bazlı geliştirilmesi	,053	-,106	**,679**	-,384	-,485	,792	
Uygun materyalleri içermesi	-,224	-,357	,401	**,581**	,256	,778	
Uygun ölçme ve değerlendirmeyi içermesi	-,111	-,442	,388	**,572**	,104	,770	,781
Uygun iş alanlarına yönelik oluşturulması	-,186	-,422	,376	**,569**	,240	,761	
Kurum felsefesine (misyon, vizyon, değer, ilkeler) uygunluğu	,162	-,157	,410	-,578	**,661**	-	
Amaç ve hedeflere uygunluğu	,162	-,157	,410	-,578	**,658**	-	,754

3.3. Faktörlere Yönelik Bulgular

Beş faktör için de H_1 hipotezi kabul edilmiştir (Tablo 3). Katılımcılar **"**STK'larda Suriyeli göçmenler için eğitim süreçlerinin Suriyeli göçmenlerin iş hayatına adaptasyonları" kapsamında ortaya çıkan yöneltme, strateji ve paydaş, uygunluk, gönüllülük, program ve hedef, kurum felsefesi, amaçlar ve hedefler faktörlerini ileri düzeyde önemli olarak algılamaktadırlar.

Tablo 3. Faktörler Bazında Tek Örnek t Testi

Faktör	**N**	$\bar{x} \pm s$	**Tek Örnek t testi (Test Değeri 3 ≤ μ)**	
			t	p
f1 (Yönetlme)	90	4,0±,70	14,739	,000
f2 (Strateji ve paydaş)	90	4,3±,65	19,622	,000
f3 (Uygunluk)	90	4,0±,66	15,723	,000
f4 (Gönüllülük, program ve hedef)	90	4,3±,55	23,378	,000
f5 (Kurum felsefesi, amaçlar ve hedefler)	90	4,1±,79	13,144	,000
F-genel	90	4,2±,32	34,808	,000

Beş faktörün de birbirleriyle olan korelasyonları kapsamında H_2 hipotezi kabul edilmiştir (Tablo 4). **"**STK'larda Suriyeli göçmenler için eğitim süreçlerinin Suriyeli göçmenlerin iş hayatına adaptasyonları" kapsamında oluşan yöneltme, strateji ve paydaş, uygunluk, gönüllülük, program ve hedef, kurum felsefesi, amaçlar ve hedefler faktörleri arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki vardır. İlişkiler orta düzeyde düce sahiptir. Diğer bir deyişle ortaya çıkan faktörlerin her biri diğerini de orta düzeyde etkileyicidir.

Tablo 4.Faktörler Arası Korelasyon

Faktör		f1	f2	f3	f4
f2 (Strateji ve paydaş)	r	,611**			
	p	,000			
f3 (Uygunluk)	r	,553**	,529**		
	p	,000	,000		
f4 (Gönüllülük, program ve hedef)	r	,661**	,627**	,492**	
	p	,000	,000	,000	
f5 (Kurum felsefesi, amaçlar ve hedefler)	r	,662**	,601**	,487**	,496**
	p	,000	,000	,000	,000
**. Korelasyon önemlilik seviyesi 0.01 ve n=90.					

SONUÇ

Günümüz çağdaş STK'ları devletin ve özel sektörün paydaşları olarak toplumsal sorunların yerinde ve etkin çözümlerinde önemli roller oynamaktadırlar. Bu kapsamda STK'lar sadece kendi yer aldıkları ülke kapsamında değil aynı zamanda diğer tüm insalık için önemli pozitif katkılar için çalışmaktadırlar. Bu çerçevede ülkemiz kapsamında fiili bir durum olarak ortaya çıkan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki durumları ve gelecekleri açısından da birer paydaş olarak STK'ların girişimlerde bulundukları ifade edilebilecektir.

Ancak bu hangi seviyededir? Çalışma kapsamında ulaşılan bulgulara göre bizzat STK üyelerinin Suriye'li göçmenlere yönelik faaliyetlerinde, iletişimlerinde ve iş hayatına yönelik adaptasyonlarında yeterliliğin düşük ve çok düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Bunun STK'lar ve Suriyeli göçmenler açısından çok farklı pozitif, negatif ya da nötr nedenleri olabileceği burada belirtilebilir.

Diğer taraftan, Suriyeli göçmenlerin STK'lar kapsamında eğitim süreçlerine dahil edilerek gelecekte topluma pozitif katkılar sağlamak üzere iş hayatına yönelik adaptasyonları da ülkemiz, özel sektör ve STK'lar için önemli pozitif bir yönelim olarak görülebilecektir. Bu çerçevede katılımcılar STK'ların yöneltme, strateji ve paydaşlık, uygunluk, gönüllülük, program ve hedef, kurum felsefesi, amaçları ve hedefleri kapsamında bu konuya önem verilmesi algısına sahiptirler.

KAYNAKÇA

Antalya, G., 2000. "Tüzel Kişilikler ve Bunun İçinde Gönüllü Kuruluşlar", STK'lar ve Yasalar, Etik, Deprem, STK Sempozyumları, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., İstanbul.

Creativenz, 2014. Volunteer Management Toolkit, A Resource for Arts Organisations, New Zealand.

Çorabatır, Metin ve Hassa, Fikret, sSivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor, Editör: Yakın Ertürk, Özgehan Şenyuva, Elif Ünal Arslan, İGAM, Ankara, 2014.

EAG, 2005. Successful Strategies for Recruiting, Training, and Utilizing Volunteers, USA.

Güder, N. (2005) *Sivil Toplumcunun El Kitabı*, STGP Yay., Ankara.

Gülyaşar, Melike, Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7(7), 2017: 678-705.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Kent ve Yaşam: Sivil Toplum Örgütleri, http://www.izmir.bel.tr/StandartPages.asp?menuID=1478&Menu Name=., (5/ 09/2010).

İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, Bağlı Odalarımız, http://www.iesob.org.tr/content/view/425/106/. , (5/09/2010).

Kalson, Nils, The State of State, Transaction Publisher, USA, 2002.

Kaygısız, İrfan, Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, Fried Ebert&Stiftung, Dünyadan, 2017: 1-21.

Kent Haber, İzmir İli Sivil Toplum Kuruluşları Listesi, http://www.kenthaber.com/ege/izmir/Dizin/sivil-toplum-kuruluslari/Listesi, (5/ 09/2010).

Özdemir, Erol, Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları, Savunma Bilimleri Dergisi The Journal of Defense Sciences, 16(1), 2017: 115-136.

T.C. Başbakanlık, AFAD, Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, Ankara, 2017.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Mülteci Hakları Alt Komisyonu, Göç ve Uyum Raporu, 26. Dönem 3. Yasama Yılı Mart 2018.

Yanay, V. G. ve Yanay, N., The Decline of Motivation? From Commitment To Dropping Out Of Volunteering, Nonprofit Management & Leadership, 9(1), 2008: 68-75.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GÖÇMENLERE YÖNELİK SOSYAL İÇERME FAALİYETLERİ: GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLER YENİ BİR TOPLUMSAL TABAKA MI?

Özgür TOPKAYA[*]
Abdurrahman BENLİ[*]

ÖZ

Dünyada birçok ülkede, bireyler ya da topluluklar sahip oldukları birtakım özellikler sebebiyle bulundukları ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamına tam olarak katılımlarını zorlaştıran farklı engellerle karşılaşmaktadırlar. Göçmen, engelli, azınlıktaki, farklı ırk ve yaşam tercihine sahip bireyler ve topluluklar en fazla dışlanan gruplar arasında yer almaktadır. Cinsiyetleri, ırkları, etnik kökenleri, cinsel tercihleri ve engellilikleri sebebiyle dışlanan bireyler haysiyetlerini ve güvende oldukları hissini kaybetmektedir. Bunun sonucu olarak iyi bir yaşam sürme fırsatından mahrum kalmakta ve bunların da ötesinde sahip oldukları potansiyel yeteneklerini topluma katkı sağlayacak olgunluğa eriştiremeden içine düştükleri psikolojik ve sosyolojik açmazlar sebebiyle sorunlar yaşamaktadırlar. Sosyal içerme faaliyetleri özel grupların topluma kazandırılmasında önemli bir politika aracıdır. 2011 yılında ortaya çıkan Arap Baharı sonrasında ülkelerindeki iç karışıklıklardan kaçarak Türkiye'ye zorunlu göç gerçekleştiren Suriyelilerin ülkede bulundukları süre göz önünde bulundurulduğunda sosyal içerme politikalarına gerek olduğu ortaya çıkmaktadır. Çalışmada genel olarak göçmenlere yönelik sosyal içerme politikaları literatür taraması ve betimsel analiz yöntemiyle ele alınmakta; geçici koruma statüsünde Türkiye'de ikamet eden Suriyelilerin durumu özelinde Türkiye'de uygulanabilecek olanlar tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal İçerme, Göç, Göçmenlik…

SOCIAL INCLUSION ACTIVITIES FOR IMMIGRANTS AROUND THE WORLD AND IN TURKEY: CAN SYRIAN CITIZENS UNDER TEMPORARY PROTECTION STATUS IN TURKEY CONSTITUTE A NEW SOCIETAL CLASS?

ABSTRACT

In many countries around the World certain communities or individuals can not fully participate political, economic and social life of the country based on their certain characteristics such as being immigrants, disabled, minority or different life preferences. Immigrants, disabled people, minorities and people with different life preferences are the most excluded in their societies. These individuals excluded for their gender, race, ethnicity, sexual preference and disability lose their dignity, security, self-confidence and the opportunity of leading a better life which lead to the less contribution to society for their talents and skills are lost even before they become ripe due to the psychological and sociological dilemmas they get into. Social inclusion activities constitute an important policy tool to help special communities of society integrate into the society. It has been a while since Syrians under temporary protection status reside in Turkey following the Arab Spring in 2011 and it is seen that social inclusion policy is required. The study uses literature review and descriptive analysis to to put forward the recent social inclusion policies and discusses possible adaptable activities for Syrian citizens under temporary protection status in Turkey .

Key Words: Social Policy, social inclusion, immigration, immigrants…

[*] Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ozgurtopkaya@gmail.com
[*] Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

GİRİŞ

Göçmen grupların sahip oldukları beşeri, kültürel ve ekonomik değerin geldikleri toplumlarda bir değer yaratabilmesi, söz konusu grupların toplum tarafından kabul edilmeleri sayesinde mümkün olmaktadır. Bu alanda yürütülen çalışmalar da sosyal içerme kavramı kapsamında yürütülmektedir. Dünyada son yıllarda meydana gelen siyasi, iktisadi ve sosyal krizler yol açtıkları bir takım olumsuzluklar sebebiyle daha önce eşi görülmemiş sayıda insanın yaşadığı bölgeyi terk ederek yeni bir yurt arayışına girmesine yol açmıştır.

Dünyada birçok ülkede, bireyler ya da topluluklar sahip oldukları birtakım özellikler sebebiyle bulundukları ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamına tam olarak katılımlarını zorlaştıran farklı engellerle karşılaşmaktadırlar. Göçmen, engelli, azınlıktaki, farklı ırk ve yaşam tercihine sahip bireyler ve topluluklar en fazla dışlanan gruplar arasında yer almaktadır. Cinsiyetleri, ırkları, etnik kökenleri, cinsel tercihleri ve engellilikleri sebebiyle dışlanan bireyler haysiyetlerini ve güvende oldukları hissini kaybetmektedir. Bunun sonucu olarak iyi bir yaşam sürme fırsatından mahrum kalmakta ve bunların da ötesinde sahip oldukları potansiyel yeteneklerini topluma katkı sağlayacak olgunluğa eriştiremeden içine düştükleri psikolojik ve sosyolojik açmazlar sebebiyle sorunlar yaşamaktadırlar.

Göçmenlerin geldikleri ülkelerde başlarından geçen kötü tecrübelerin izlerinin silinmesi, evsahibi ülkede sosyo-ekonomik yaşama adaptasyonları ve geleceğe dönük olarak yeni ülkelerine katkıda bulunmaları sosyal içermenin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Şüphesiz belirtilen gelişimin sağlanması planlı ve kapsamlı çalışmalar sayesinde gerçekleşmektedir. Bu noktada Dünyada başarılı olmuş çok sayıda gelişmiş ülke de bulunmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramları tartışılmakta, ardından dünyada ve Türkiye'de göçmen ve mülteci sorunu nicel veriler ile ortaya konmaktadır.

1. SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL İÇERME

Sosyal içerme sosyal dışlanmaya karşı geliştirilen uygulamaları kapsayan bir kavramdır. Sosyal dışlanma ilk ortaya çıktığında toplumda belirli grupların işgücü piyasasına katılımın az olması ya da hiç olmaması anlamında kullanılmaktaydı (Foster, 2000), fakat zamanla bu kavram "topluma etkin ve tam katılımın önündeki engelleri" kapsayacak şekilde genişledi (Du Toit, 2004). Bu tip engellerin yoksunluğa ve dezavantaja yol açacak şekilde marjinalleşme süreçlerine katkı yaptığı vurgulandı (Chakravarty ve D'Ambrosio, 2006). Dışlanma kavramı önem kazanmaya devam ederken somut bir kavram olmaktan da öteye geçerek toplumu oluşturan bireylerin geneline göre göreceli olarak aynı refah düzeyine sahip olmayan bireylerin ve grupların yaşadıkları tecrübeleri kapsar hale geldi (Davies, 2005; Levitas, 1998'den aktaran Allman, 2012:7).

Sosyal içermenin ilk kez 1970'lerde ekonomik anlamda dezavantajlı konumda olan kişilerin "dışlanmışlar" olarak tanımlanmasıyla ortaya çıktığı literatürde birçok çalışmada kabul görmüştür (Silver, 1995). Dışlanmışlar tabirinin ilk kullanımları çeşitli engelli ve muhtaç (yoksul) grupları nitelemek içindir. Fransız Hükümeti içerme ile ilgili terminolojiyi ilk oluşturanlar arasındadır ve bu kavram bu terminoloji içerisinde büyük oranda anlam bulmuştur (Silver ve Miller, 2003). Sosyal içerme kavramı bir belgede ilk kez 1980'lerin sonunda ifade edilmiştir. Avrupa Topluluğu'nun (AB) söz konusu tarihlerde konuyla ilgili yazınında sosyal içerme kavramı, sosyal dışlanmaya karşı olan politikaları nitelemek için kullanılmıştır (Wilson, 2006). AB'nin söylemlerinde sosyal içerme kavramının ortaya çıkması bile önemli bir başlangıçtır. Çünkü dışlanma kavramının kullanılması bundan böyle yoksulluk kavramının toplumun genelinin dışında kalan marjinal grupları ifade etmek için

tercih edilen bir kavram olmadığını göstermiştir (Williams ve White 2003:91'den aktaran Allman, 2012:7).

1965 yılında Fransız sosyolog Jean Klanfer Sosyal Dışlanma: Batı Toplumlarında Marjinalleşme (Beland, 2007) kitabını yayımladı. Yoksulluğun antropolojisi olarak tanımlanan kitapta (CI, 1968), Klanfer toplumun kişisel sorumluluğu sosyal içermeyle ödüllendirdiğini ve kişisel sorumsuzluğu da dışlama şeklinde cezalandırdığını yazdı (Gadea ve Alberto, 2017:310). Bundan yaklaşık on yıl sonra Fransız Devlet Bakanı Rene Lenoir 1974 yılında "Dışlanmışlar" isimli kitabını yazdı. Eserinde Lenoir, sosyal dışlanmanın Fransa'nın savaş sonrası tarım toplumundan kentsel topluma geçişinin bir sonucu olduğunu iddia etti (Davies 2005). Bu geçiş sürecinin yoksulluğa yol açabileceği inancı hakim olsa da Lenoir bu durumun aynı zamanda sosyal kutuplaşmaya da yol açabileceğinin ve bunun Fransız Cumhuriye'nin temel ilkeleri olan özgürlükçü, eşitlik yanlısı ve birliğe dayalı bir yapıyla ters olduğunu vurguladı. Birçok akademisyen ve araştırmacı sosyal içerme söylevinin temellerinin ilk kez 1970'ler ve sonrasının yeni ekonomisinde dışlanan genç işçilerin ve işsiz kalan çalışanların sosyo-ekonomik yaşama yeniden entegre edilmelerinde atıldığını vurgulamaktadır (Allman, 2012:8).

Sosyal içermenin güncel tanımları değerlendirildiğinde kavramın tarihsel gelişim süreci ile uyumlu olduğu görülmektedir. Dünya Bankası sosyal içerme kavramını toplumu oluşturan bireyler arasında yer alan sahip oldukları farklı özellikleri sebebiyle topluma tam olarak katılımları mümkün olmayan bireylerin ve toplulukların katılımlarının sağlanabilmesi için yaşam şartlarının iyileştirilmesi şeklinde ifade etmektedir (www.worldbank.org, social inclusion).

2. SOSYAL İÇERMENİN ÇIKIŞ NOKTASI: SOSYAL ADALET

Sosyal politika alanı üç temel sütün üzerine kurulu bulunmaktadır. Bunlar sosyal refah, sosyal güvenlik ve sosyal adalet (Blakemore, 1998; McLaughlin ve Baker, 2007:54) şeklindedir. Sosyal adalet bireylerin eşit doğduğundan hareketle toplumda fırsat eşitliğine yer verilmesi gerektiği prensibini savunan temel bir anlayış olarak öne çıkmaktadır. Günümüz refah devleti anlayışı eşitlik üzerine vurgu yapmaktadır. Bu anlayışın II. Dünya Savaşı Sonrası Dönemde İktisatçı William Henry Beveridge, Richard Titmus ve İngiliz iktisat tarihçisi ve sosyal eleştirmen Richard Henry Tawney'in görüşlerinde anlam bulmuş ve zaman içerisinde Batı toplumlarınca kabul edilmiştir.

Beveridge 1942 tarihinde savaş dönemi sonrası ırkı, dini, rengi ne olursa olsun refah devleti vatandaşlarının eşit sosyal haklara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. İddiası orta ve elit sınıfların çıkarları açısından da uygundur. Zira sistemin eşitlikçi olması halinde savaş sonrası dönemde potansiyel olarak ortaya çıkabilecek düzensizliklerin ve sosyal çalkantıların engellenebileceğini vurgulamıştır. Bu anlayış eşitlikle ilgili sosyal önlemlerin temel olarak olumsuz ya da koruyucu yanını vurgulayan görüştür (Mc Laughlin ve Baker, 2007:55).

Richard Henry Tawney çalışmalarında sosyal adalet ile ilgili olarak objektif eşitlik kavramını kullanmıştır. Bu kavram ile tüm vatandaşlarına aynı düzeyde eşit duran ve onların hayata eşit bir başlangıç yapabilmelerini sağlayacak siyasi çevrenin oluşturulmasını ifade etmektedir. Eşit başlangıç için söz konusu siyasi yapının mal ve hizmetlerde, yaşam şartlarında ve onların bireysel kapasitelerini kullanabilmelerinde ilgili kaynaklara adil erişimlerini sağlamada gerekli hizmetleri sunması gerekliliği vurgulanmaktadır. Eşitlik aynı zamanda sosyal ve nesiller arası hareketlilik yanlısı olmayı da içermektedir. Maddi eşitsizliklerin eşit değer ve

eşit saygı onları dışlamak daha iyi anlayışı tarafından çiğnenmediği noktaya kadar sınırlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Tawney'in sosyal adalet görüşleri savaş sonrası dönemin büyük bölümünde İngiliz İşçi Partisi düşünürlerini etkilemiştir. Tawney kamu harcamalarının, gelirin yeniden dağılımında en etkin yol olduğunu iddia etmiştir (Mc Laughlin ve Baker, 2007:56).

Richard Titmuss milli gelirin yeniden dağılımı, evrensellik, kimseye ayrımcılık yapılmaması ve eşitsizliklerin azaltılmasının kamu politikalarının ve planlarının başlıca konuları olması gerektiğini vurgulamıştır (Alcock ve diğ., 2001). Titmus sosyal politikayı toplum içerisindeki sosyal gruplar ve sınıflar arasındaki ilişkiler olarak değerlendirmiştir. Bu yaklaşım kendi zamanına göre sıradışıdır çünkü toplum içerisindeki gruplar anlayışı ve bunların arasındaki ilişki sadece sosyal sınıf ilişkisini kapsamaz fakat aynı zamanda cinsiyetler, ırklar, engelliler, kronik hastalar ve toplumun geri kalan kısmını da kapsamaktadır. Titmus refah devletlerinin ikitemel prensibi olduğunu ki bunlar ayrımcılık yapılmaması ve ikincisi ise gelirin bölüşülmesidir vurgulamaktadır. Bu iki ilkenin birleşimi sayesinde vatandaşların yaşam şartlarının değişebileceğini ve eşit olacağını vurgular (Mc Laughlin ve Baker, 2007:56).

3. DEZAVANTAJLI GRUPLARDANDAN GÖÇMENLER: NİCEL VERİLER

Günümüzde ülkelerarasında artan bağlar gönüllü göçmenliği arttırken bölgesel düzeyde görülen birtakım ekonomik, askeri ve sosyal krizler ise zorunlu göçü arttırmaktadır. Göçmenler toplumda risk grupları içerisinde en yüksek risk düzeyine sahip gruplardan bir tanesini oluşturmaktadır. Çünkü göçmenler ekonomik kriz dönemlerinde işten ilk çıkarılan, en düşük ücretlerle çalıştırılan, kötü çalışma şartlarına maruz bırakılan ve söz konusu ülkede doğmuş vatandaşlara göre ayrımcılığa tabi tutulan bir grubu temsil etmektedir. Göçmenlik, bireylerin özgürleşme çabaları olsa da bazı gidilen ülkelerde göçmenler insan hakları ihlallerine, sömürüye ve ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır. Özellikle kadın ve çocuk göçmenler insan trafiği kurbanı olmakta ve istismarın en kötü biçimlerini yaşayabilmektedir (UN, 2017:1).

Dünya çapında uluslararası göçmen sayısı sürekli olarak artış göstermektedir. 2017 yılı itibariyle dünyada 258milyon göçmen bulunmaktadır. Bu rakam 2015 yılında 248 milyon, 2010 yılında 220 milyon, 2005 yılında 191 milyon ve 2000 yılında 173 milyon kişidir. 2000 ile 2005 arasında uluslararası göçmen stoğu yıllık ortalama %2 büyüme sergilemiştir. 2005-2010 döneminde büyüme oranı %2,9'a çıkmıştır. Bu tarihten itibaren sonraki beş yılda %2,4 ve 2015-2017 döneminde ise yıllık %2,0 oranında büyüme göstermiştir.

Tablo 1: Dünyada ve Seçilmiş Bölgelerde Uluslararası Göçmen Stoğu

	2000 (Milyon Kişi)	2017 (Milyon Kişi)	Dönemsel Artış %
Dünya	173	258	49
Asya	49,2	76,6	55
Avrupa	56,3	77,9	38
Kuzey Amerika	40,4	57,7	43
Afrika	14,8	24,7	70
Latin Amerika ve Karayipler	6,6	9,5	43
Okyanusya	5,4	8,4	55

Not: 2000 yılı Baz Yılı Olarak Hesaplanmıştır.
Kaynak: UN, 2017:4

Göçmenlerin bulundukları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre karşılaştırılması yapıldığında göçmenlerin büyük oranda gelişmiş ülkelerde ikamet ettiklerini ortaya koymaktadır. Yüksek gelirli ülkeler uluslararası göçmenlerin neredeyse 2/3'ünü barındırmaktadır. Bu rakam 165 milyon kişidir. Toplam göçmenlerin 92 milyonu ise orta ve düşük gelirli ülkelerde ikamet etmektedir. Bu rakam ise 92 milyon kişidir. 92 milyon göçmenin 81 milyonu orta gelir grubu ülkelerde ve 11 milyonu ise düşük gelir grubu ülkelerinde ikamet etmektedir. 2000 yılı ile karşılaştırıldığında yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerdeki göçmen sayısında %6'lık bir artış gözlemlenmektedir.

Çalışmalar yüksek gelire sahip ülkelerin son dönem göçmen stoğundaki artışın büyük bir kısmını aldığını göstermektedir. 85 milyon kişilik göçmen artışının 64 milyon kişisi yüksek gelir grubu ülkelere yerleşmiş bulunmaktadır. Sonuç olarak ülkelerin refah düzeyine göre göçmen stoğu karşılaştırması değerlendirildiğinde refah düzeyi yüksek ülkeler yıllık %2,9 (2000-2017 döneminde) büyüme artışıyla en yüksek grubu oluşturmuşlardır. Düşük gelir düzeyine sahip ülkelerde göçmen stoğu büyüme oranı ise yıllık %2,4 şeklinde gerçekleşmiştir. 2000-2010 döneminde düşüş gösteren oran, düşük gelir ülkeleri açısından 2010-2015 arası dönemde %6,6 ile önemli bir büyüme kaydetmiş ardından yeniden düşme trendine girmiştir. 2015-2017 döneminde sadece %2,0'lık bir büyüme gerçekleşmiştir. Orta gelir grubu ülkelerinde büyüme oranı %1,4 ile daha düşük düzeylerde seyretmiştir.

Tablo 2'de veriler incelendiğinde 2017 yılı itibariyle yüksek gelir grubu ülkelerde 165 milyon, orta gelir grubundaki ülkelerde 92 milyon ve düşük gelir grubu ülkelerinde 11 milyon göçmen olduğu görülmektedir. Veriler değerlendirildiğinde göçmenlerin gelişmiş ülkelerde yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu noktada çalışmada göçmenler ile mültecilerin farklı gelir grubundaki ülkelerde bulundukları tespiti yapılmaktadır.

Tablo 2: Ülkelerin Gelir Gruplarına Göre Uluslararası Göçmen Stoğu

	2000	2017	2017 (milyon kişi)
Yüksek Gelir Grubu Ülkeler	58	64	165
Orta Gelir Grubu Ülkeler	37	32	92
Düşük Gelir Grubu Ülkeler	5	4	11

Kaynak: UN, 2017:4

Tablo 3'te göçmenlerin tercih ettiği ülkeler yer almaktadır. Görüldüğü üzere 2017 yılında dünyada yaklaşık 50 milyon göçmen Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ikamet etmektedir. ABD bu alanda en fazla göçmen barındıran ülke konumunda bulunmaktadır. 2017 yılında toplamda ilk beş ülke 95 milyon göçmen barındırmaktadır. 2017 yılı istatistiğinde Türkiye barındırdığı 4 milyon 900 bin kişi ile 14. Sırada yer almaktadır. Sıralamada bundan sonraki ülkeler 5 milyonun altında göçmen barındırmaktadır.

Tercih edilen ülkeler bir yana göçmenlerin yaşadıkları ülkeler değerlendirildiğinde göçmenlerin 172 ülkede bulundukları görülmektedir. Bu ülkelerin 70 tanesinde 2000 ila 2017 yılındaki artış oranı %2'den az olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın 102 ülkede artış biraz daha hızlı ve 21 ülkede ise artış %6'ı ve üzerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde en hızlı artışın gerçekleştiği ülkeler ise Angola, Katar ve Şili olmuştur. Buna karşın 56 ülkede uluslararası göçmen nüfusu azalma göstermiştir.

Tablo 3: Göçmenlerin Tercih Ettiği Ülkeler 2000-2017 Karşılaştırması

ULKE	**2000 milyon kişi**	**ÜLKE**	**2017 milyon kişi**
Amerika Birleşik Devletleri	34,8	ABD	49,8
Rusya Federasyonu	11,9	Suudi Arabistan	12,2
Almanya	9,0	Almanya	12,2
Hindistan	6,4	Rusya Federasyonu	11,7
Fransa	6,3	İngiltere	8,8
Ukrayna	5,5	Birleşik Arap Emirlikleri	8,3
Kanada	5,5	Fransa	7,9
Suudi Arabistan	5,3	Kanada	7,9
İngiltere	4,7	Avusturalya	7,0
		İspanya	5,9
		İtalya	5,9
		Hindistan	5,2
		Ukrayna	5,0
		Türkiye (14)	4,9

Kaynak: UN, 2017:6

Son yıllarda önemli gündem maddesini oluşturan zorla yerinden edilen kişi sayısında önemli artışlar yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. 2016 yılının sonuna kadar dünyada toplamda 25 milyon 900 bin mülteci ve sığınmacı olduğu ve bunların toplam göçmenlerin %10,1'ini oluşturdukları tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan bölgeler dünyadaki sığınmacıların ve mültecilerin %82,5'ine barınma imkanı sağlamaktadır. 2016 yılında Türkiye en yüksek mülteci nüfusuna sahip ülke konumuna çıkmıştır. Halen Türkiye'de 3 milyon 100 bin mülteci bulunmaktadır. Ülke 2000 yılından buyana mülteci sayısında önemli artış kaydetmiştir. Sığınmacı nüfusunun en yoğun yaşadığı ikinci ülke ise 2 milyon 900 bin kişi ile Ürdün'dür. Bu ülkeleri Filistin, (2 milyon 200 bin kişi), Lübnan (1 milyon 600 bin kişi), Pakistan (1 milyon 400 bin kişi takip etmektedir. Gelişmiş ülkeler içerisinde en fazla mülteci nüfusa sahip ülke ise 1 milyon 300 bin kişi ile Almanya'dır. Mültecilerin büyük çoğunluğunun gelişmekte olan ülkeler tarafından sahiplenilmesi ve mültecilerin çoğunluğunun on yıldan fazla bir zaman önce ilk sığındıkları ülkede ikamet ediyor olmaları bu evsahibi ülkelerin yükünün paylaşılması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. (UN, 2017:8).

4. SOSYAL İÇERME POLİTİKALARI VE GÖÇMENLER

Sosyal içerme Avrupa Birliği (AB) bünyesinde oluşturulan sosyal politikalar ile ortaya çıkan bir kavram olarak görülmektedir. AB sosyal politikası ise Amsterdam Anlaşması'nda istihdam stratejisinin nitelikleri ile ilgili olarak ilk kez ortaya konan açık koordinasyon yönteminde anlam bulmaktadır. Açık koordinasyon yöntemi ile birlik düzeyinde ortak amaçların belirlenmesi ve ulusal düzeyde uygun politikaların ortaya konması amaçlanmaktadır. Böylece üye devletler kendi politikalarını üretebileceklerdir. Bu şekilde, AB'de tek bir iyi uygulama örneği olmadığı gibi mükemmelliğe ulaşmada farklı yollar belirlenmesi mümkün olmaktadır. Açık koordinasyon yöntemiyle iyi uygulama örneklerinin paylaşımı da kararlaştırılmış ve sosyal dışlanma ile mücadelede işbirliği teşvik edilmiştir (European Parliament, 2010:20) Açık koordinasyon yöntemi çerçevesinde Avrupa Birliği sosyal içerme politikalarının beş önemli öğesi bulunmaktadır. (Stubbs ve Zrinscak, 2005:167).

2000 yılının Aralık ayında Fransa'da Nice Zirvesi'nde kabul edilen "Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Ortak Amaçlar" bildirisidir. Bu bildiri 2002 yılının Aralık Ayında "İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici Meseleleri Konseyi'nde" yeniden gözden geçirilmiştir. Zirvede üye devletler "2010 yılına kadar yoksulluğun ortadan kaldırılmasında kararlı adımlar atılmasına" karar vermişlerdir. Göçmenlere yönelik sosyal içerme faaliyetlerinin de kapsama alınması 2002 yılında Kopenhag'de düzenlenen Avrupa Konseyi'nde Nice'te belirlenen amaçlarının gerçekleştirilmesi vurgusu sırasında ele alınmıştır. Ulusal eylem planlarında cinsiyet konusunun öne çıkarılmasının yanında göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı tedbirler alınması teyid edilmiştir. (European Parliament, 2010:32)

İkinci politika belgesi "Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Ulusal Eylem Planlarıdır" sıklıkla Sosyal İçermede Ulusal Eylem Planları olarak da bilinir. Belirlenen ortak eylemlere karşı üye devletlerin uygulamalarını gösterecek araçlar ortaya konmuştur. Söz konusu eylem planları iki yıllık dönem için uygulamaya konmuştur ve 15 üye devlet birinci politika uygulamalarını Haziran 2001'de ve ikincisini 2003'te sunmuştur. Yeni üye on devlet ise birinci eylem planlarını Temmuz 2004'te ve ikincisini 2006'nın ortasında sunmuşlardır. (Stubbs ve Zrinscak, 2005:167).

Üçüncü politika belgesi "Sosyal İçerme Üzerine Ortak Kitapçık", dördüncüsü "Sosyal İçerme Üzerine Ortak Raporlar" ve beşincisi ise "Sosyal İçerme Üzerine AB Göstergeleri" şeklindedir. Belçika Başkanlığında 2001'in ikinci yarısında başlatılan süreç ile yoksulluk ve sosyal dışlanma ile ilgili göstergeler oluşturulmasına karar verilmiştir. Laeken göstergeleri olarak da bilinen uygulama üç düzeyde veri oluşturulmasını öngörmüştür. Bunlar 1) parasal yoksulluk ve materyal yoksunluğu, istihdam, sağlık ve eğitim, 2) yoksulluk ve sosyal içerme probleminin boyutlarını ayrıntılı olarak ortaya koyacak ikincil verilerin ortaya konması ve 3) üye devletlerin kendilerinin konu ile ilgili olarak sunacakları verilerdir (Stubbs ve Zrinscak, 2005:167). AB sosyal içerme politikalarının dönüm noktası 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması ile olmuştur. Anlaşma farklı bölümlerinde sosyal içerme konusuna vurgu yaparak konuya verdiği önemi ortaya koymuştur. (European Parliament, 2010:32). AB üye ülkeleri 2010 yılında Zaragoza Şehri'nde sosyal içerme üzerine bir dizi ortak gösterge üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu alanlar

- sosyal dışlanma ve yoksulluk riski ile karşı karşıya olan insanlar
- gelir dağılımı ve parasal yoksulluk
- yaşam şartları

şeklindedir.(Eurostat, 2015:1)

2008 Küresel Ekonomik Krizi'nin etkilerinin de ortaya çıktığı dönemde 2013 yılında Avrupa Komisyonu artan sayıdaki yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan AB vatandaşlarına yönelik yeni tedbirler aldı. Şubat 2013 yılında yayımladığı "Büyüme ve Toplumsal Uyum için Sosyal Yatırıma Doğru" Başlıklı Tebliği'nde Komisyon, üye devletleri sosyal yatırım yapmaları konusunda acilen eyleme geçmeleri uyarısında bulundu. Burada amaç yoksulların dezavantajlılık zincirlerinin kırılması için çocuklara yönelik yatırımlar yapılmasıydı. Ekim 2013 yılında Komisyon Euro Bölgesinin yönetişiminde sosyal boyutun güçlendirilmesine yönelik bir teklif sundu. Bu faaliyette en önemli uygulama sosyal skorboard uygulaması oldu. AB düzeyinde gelişmelerin analitik incelenmesi üzere kurgulanan yöntemde beş gösterge yer almaktadır. Bunlar işsizlik, genç işsizliği, ne eğitimde nede istihdam olan genç insanların oranı, hanehalkı kullanılabilir gelir, yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan nüfusun oranı ve

gelir eşitsizlikleri şeklindedir. Bu göstergelere 2015 yılında üç istihdam göstergesi daha eklendi. Bunlar çalışma oranı, uzun dönemli işsizlik oranı ve genç işsizlik oranı şeklindedir. Nihayet Nisan 2017'de esnek istihdam piyasalarında çalışanların daha iyi yaşam ve çalışma şartlarına ulaşmalarının desteklenmesi için Komisyon Avrupa Sosyal Haklar Sütununu uygulamaya koydu. (European Parliament, 2018:47).

Tablo 4: 20-64 Yaş Arası AB Vatandaşları Arasında Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski İle Karşı Karşıya Olan Nüfusun Oranı AB-28, 2010-2016 (%)

	2010 (%)	2016 (%)
AB Vatandaşı Olmayanlar	46	49
Bildirimde Bulunan Ülkenin Vatandaşları Hariç, AB Vatandaşları	28	28
Bildirimde Bulunan Ülkenin Vatandaşları	22	22

Not: 2010 Yılı Verileri Düşük Güvenirliktedir
Kaynak: (ec.europa.eu, 2018)

Tablo 4'te Avrupa Birliği'nde yaşadığı halde AB vatandaşı olmayanların, bildirimde bulunan ülkenin vatandaşları hariç AB vatandaşları ve bildirimde bulunan ülkenin kendi vatandaşlarının 20-64 yaş aralığında yoksulluk ve sosyal dışlanma riski oranlarına yer verilmektedir. Buna göre AB vatandaşı olmayıp, Avrupa'da yaşan kişilerin 2010 yılında %46'sının yoksulluk riski ile karşı karşıya olduğu görülürken bu oran 6 yıllık dönemde bir puanlık artış ile %49'a yükselmiştir. Bildirimde bulunan ülkelerin vatandaşları hariç, söz konusu ülkelerde yaşan AB vatandaşlarının da yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kaldıkları fakat oranın daha düşük olduğu görülmektedir. Bildirimde bulunan ülkenin vatandaşlarının yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmaları olasılığı üç grup içerisinde %22 oranı ile en düşüktür.

5. GÖÇMENLERE YÖNELİK SOSYAL İÇERME UYGULAMALARI: İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Göçmenlere ve mültecilere yönelik içerme politikaları geleneksel olarak hükümetlerin, Sivil Toplum Kuruluşlarının ve geleneksel olmayan kurumların -teknolojik yeni işletmeler ve mülteci girişimciler- faaliyetleri ile yürütülmektedir. Özellikle mültecilerin emek piyasasına katılımlarının kolaylaştırılması ve entegrasyonları büyük önem taşımaktadır. Türkiye dahil Tüm Avrupa ülkelerinde hükümetler mültecilerin yeni toplumlarında iş bulabilmeleri ve yerleşmeleri için belirli adım atarlarken uygulanmakta olan programın hangisinin en iyi olduğu noktasında açıklık bulunmamaktadır. Entegrasyon çabalarının tam etkilerinin hissedilmesi belki de yıllar alabilir. Bu noktada geçici koruma statüsündeki Suriyeli mültecilerin kalıcı olup olmadıkları tartışması halen devam etmekte olsa da iyi uygulama örnekleri olarak gösterilen entegrasyon faaliyetlerinin uygulanması değerlendirilebilir. Literatürde Türk toplumunun Suriyeli algısının ölçüm konusunda yürütülen çalışmalarda belirli endişelerin var olduğu görülse de genel olarak toplumsal kabulün yüksek olduğu sonuçları ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2014:5;Sönmez ve Adıgüzel, 2017:797).

Sosyal Girişimcilik: Mültecilerin girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi önemli bir entegrasyon politikası olarak görülmektedir. Bu konuda oldukça başarılı Suriyeli girişimciler bulunmaktadır. Belçika'da Antwerp Şehri'nde "Suriye'den Sevgilerle" ismini koyduğu bir sokak tezgahında yiyecek satarak işe başlayan Yara Al Adib'in hikayesi sosyal inovasyon açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kısa süre içinde işletme çok yönlü bir yemek dağıtım

şirketine dönüşmüş ve Suriyeli kadın mültecilere istihdam sağlamaya başlamıştır. Burada söz konusu faaliyet aynı zamanda orta yaş ev kadını ve anne Suriyeli mültecilerin becerilerini harekete geçirmiş ve onlara ait olma, hayata bağlanma ve evsahibi toplumla iletişim kurma şansı tanımıştır (Migration Policy Institute, 2018: 3; https://www.fsyriawlove.com/our-story).

Suriye'deki iç savaştan kaçarak Almanya'ya sığınan Maher İsmaail'in açtığı DaliliNow.com isimli internet sitesi sosyal inovasyon alanında ikinci önemli iyi uygulama olarak öne çıkmaktadır. İsmaal, Avrupa'da mülteci olarak geçirdiği süreler boyunca yaşadığı tecrübelerini mültecilere bilgi olarak sunmak üzere Arapça hazırladığı DaliliNow.com sitesinde (Dalili Arapça rehberim anlamındadır) sunmaktadır. İsmaail mültecilerin sığınma süreci boyunca ihtiyaç duyabilecekleri net bilgi eksikliğini fark ederek Alman bürokrasi sisteminin ilk aşamalarından son aşamasına kadar konuyla ilgili bilgi sunmaktadır. DaliliNow.com Almanya'daki mülteciler için faydalı olabilecek kaynaklar ile ilgili bir arama motoru sağlayarak mültecilerin ev sahibi ülkede gelenekler, dil, eğitim fırsatları ile ilgili ihtiyaç duydukları bilgileri sunmaktadır. İsmaail, sosyal içermenin tarafların birbirlerini karşılıklı kabulünden oluşan iki taraflı bir süreç olduğunu vurgulayarak, sivil toplumun yeni gelenler için profesyonel ve sosyal ağlar kurulmasında önemli rolü olduğunu belirtmektedir (Migration Policy Institute, 2018a: 7).

Yerel Yönetimler: Yerel yönetimlerin mültecilerin istihdam piyasalarına yönlendirilmesinde önemli katkıları bulunmaktadır. Belediyeler ve sivil toplum mültecilerin işgücü piyasasına katılımında üç yönden yardımcı olabilir. Bunlar;

- Mülteci ve sığınmacıların becerilerinin ölçülmesi ve onların iş bulmalarına yardımcı olmak
- Eğitim ve staj fırsatları da sağlayarak (işverenlerin de koordinasyonu ile) yeni gelenlerin yeni istihdam piyasalarına geçişlerinin en uygun şekilde gerçekleştirilmesi
- Göçmen girişimciliği konusunda alternatif yollarla göçmenlere destek olmak ve onların ekonomik olarak kendi kendilerine yetebilmelerini ve sosyal entegrasyonlarını desteklemek

şeklindedir. Bu konuda İsveç'te Stokholm Bölgesindeki belediyeler, kendi bölgelerine yerleşen mültecilere istihdam piyasası ile bütünleşik bir dizi hizmet sunmaktadırlar. Bu hizmetler arasında Farklı meslek için (tır şoförlüğünden otobüs şoförlüğüne, zanaatkarlıktan mühendislik ve öğretmenliğe kadar) mesleki eğitim ve dil eğitim sunmaktadır. (Migration Policy Institute, 2018b:5).

Berlin ARRIVO Projesi, Berlin Şehri idarecileri ve Sanaatkarlar Odası 2014 yılında başlattıkları ARRIVO Projesi ile mültecilerin işgücü piyasasına entegrasyonlarını kolaylaştırmayı amaçlamışlardır. Proje yerel istihdam standartları ve iş ahlakı çalışma atölyelerinin kurulması, kısa mesleki ve dil eğitim modülleri, stajerlik ve temel Almanca'yı öğrenen mülteciler için iş yerinde beceri ölçümü uygulamalarını içermekteydi. Projeye ilk başta 30 katılımcı yer alırken daha sonra 2016 yılında sayı 285'e çıkmıştır. Bu sayının üçte biri proje ortağı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) tarafından istihdam edilmiştir (Migration Policy Institute, 2018b:12).

SONUÇ

İlk kez Fransa'da ortaya çıkan sosyal içerme kavramının AB üyesi ülkelerde ve Avrupa bölgesi genelinde göreli yoksulluğa bağlı olarak dezavantajlı grupların toplumsal hayattan kopmalarını nitelediği çalışmada görülmüştür. Dezavantajlı gruplardan bir tanesi olarak

göçmenlerin özellikle yoksulluk konusunda önemli sıkıntıları olduğu ve yoksulluk taşıyan risk grupları arasında başı çektikleri de çalışmada ortaya konan bir başka gerçekliktir.

Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar sonrası Türkiye'ye gelen Suriyelilere yönelik olarak çeşitli projeler, programlar ve çalışmalar yürütülerek toplumsal yaşama katılımlarının arttırılmasına çalışılmaktadır. Bu alanda kamu, STK ve özel sektör birlikte çalışmaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan dünyada sosyal içerme uygulamaları içerisinde iyi uygulama örnekleri değerlendirildiğinde yukarıda bahsedilen çalışmalara ek olarak sosyal girişimcilik ve belediyeler düzeyinde yürütülen çalışmalar vurgulanmıştır.

Suriyelilerin içerisinden çıkacak sosyal girişimcilerin desteklenmesi önem arz etmektedir. Kendi toplumlarının Türkiye'de sosyo-ekonomik yaşama katılımlarında sosyal girişimciler ortaya koyacakları yeni fikirler ile çok büyük katkı sağlayabilirler. Bunun yanısıra belediyelerin yürütecekleri faaliyetler ile sosyal içerme politikalarına destek olmaları sayesinde mülteci sorununun ortadan kaldırılması kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

Alcock P., Clennerster H., Oakley A. and sinfield A. (eds) (2001), Welfare and Well Being: Richard Titmuss's Contribution to Social Policy, London: The Policy Press.

Allman, Dan (2012). "The Sociology of Social Inclusion", SAGE Open, January-March 2013:1-16.

Beland, D. (2007). The Social Exclusion Discourse: Ideas and Policy Change, Policy&Politics, Volume 35, 999-1009.

Blakemore, K. (1998), Social Policy: An Introduction, Open University Press.

Chakravarty, S. R. and D. Abrosio, C. (2006). The Measurement of Social Exclusion, Review of Income and Wealth, Volume 52, pp. 377-398.

CI, C. (1968). Review of L'Exclusion Sociale, Etude de la Marginalite Dans Les Societes Occidentales by Jules Klanfer, Population (French ed.), 6, pp. 1137-1138.

Davies, J.S. (2005). The Social Exclusion Debate: Strategies, Controversies and Dilemnas, Journal of Policy Studies, Volume 26, pp. 3-27.

Du Toit (2004). Social Exclusion Discourse and Chronic Poverty: A South African Case Study, Development and Change Journal, Volume 35, pp. 987-1010.

Erdoğan, M. Murat (2014) "Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration Research", Yönetici Özeti ve Rapor, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

European Parliament (2018), Social and Employment Policy, EN-16/04/2018,

European Parliament, (2010). EU Cooperation in the Field of Social Inclusion, Directorate General for Internal Policies, Policy Department Economic and Scientific Policy A, Final Report, pp. 1-370.

Eurostat, Migrant Integration Statistics – Social Inclusion, (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/) -22/01/2015.

Foster, J. (2000), Social Exclusion, Crime and Drugs, Drugs Education Prevention and Policy Journal, Volume 7, pp. 317-330.

From Syria With Love Project, <https://www.fsyriawlove.com/our-story> , Erişim Tarihi: 9 Kasım 2018.

Gadea, Cubillas; Tomas, Alberto (2017) Parenting the Self: Welfare, Family and Subjectivity in Nineteenth-Century France., Durham E- Theses, Durham University, pp. 1-465.

Eurostat, People Aged 20-64 at Risk of Poverty or Social Exclusion, by Citizenship, EU-28, 2010-2016, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:People_aged_20-64_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion,_by_citizenship_and_by_sex,_2016_(%25)_MI18.png> Erişim Tarihi: 9 Kasım 2018.

Levitas, R. (1998). The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labor, London, England: MacMillian Press.

McLaughlin, Eithne; Baker, John (2007), "Equality, Social Justice and Social Welfare: A Road Map to the New Egalitarianisms", Social Policy and Society 6:1, pp. 53-68.

Migration Policy Institute, (2018a) "Social Innovation for Refugee Inclusion Conference Report", Report, May, by Liam Patuzzi and Alexandra Embiricos, pp. 1-22.

Migration Policy Institute, (2018b), "Improving the Labour Market Integration of Migrants and Refugees, Empowering Cities Through Better Use of EU Insturements", by Kate Hooper, Maria Vincenza Desiderio ve Brian Salant, pp. 1-46.

Silver, H. (1995). Reconceptualizing Social Advantage: Three Paradigms of Social Exclusion. In G. Rodgers, C. Gore&J.B. Fifueiredo (Eds.), Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses, International Institute for Labour Studies, United Nations Development Programme, pp. 57-80.

Silver, H., & Miller, S.M: (2003). Social Exclusion: The European Approach to Social Disadvantage, Indicators, 2 (2), pp. 1-17.

Sönmez, Mehmet; Adıgüzel, Fatih (2017). "Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 16 (3), 797-807, DOI: 10.21547/JSS.307333.

Stubbs, P. ve S. Zrinscak (2005), "Extended Social Europe? Social Policy, Social Inclusion and Social Dialogue in Croatia and the European Union", in K. Ott (ed.) Croation Accession to the European Union. Facing the Challenges of Negotiations, Zagreb: Institute of Public Finance, Friedrich Ebert Foundation, pp. 161-184.

United Nations, International Migration Report 2017, New York.

Williams, C.C., & White, R. (2003). Conceptualizing Social Inclusion: Some Lessons for Action, Municipal Engineer, Volume 156, pp. 91-95.

Wilson, L. (2006). Developing a Model for the Measurement of Social Inclusion and Social Capital in Regional Australia. Social Indicators Research, Volume 75, pp. 335-360.

www.worldbank.org, World Bank Group, < https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion>, Erişim Tarihi: 19 Ekim 2018.

SUSTAINABLE IMMIGRATION POLICY: ECONOMIC PERSPECTIVE

Özgür Topkaya*

Abstract

Refugees around the World move from conflicting areas and arrive peaceful regions to start a new life. Economic resources allocated for their settlement or shelter often cause worries in the society since they consider refugees do not belong to the community and yet share their income. However, in most cases it is seen that immigrants aim to stay in the destination country. This study aims to investigate Turkey's immigration policy implemented for Syrian immigrants in Turkey. The study uses descriptive analysis by using available statistics and existing literature to propose that Turkish immigration policy is a sustainable one from the economic perspective.

Key Words: Immigration Policy, State Spending, Syrian Immigrants,

INTRODUCTION

Today literature on immigration discuss introduction of a new era in the field following the continuous increase in the number of international immigrants. Many people decisively leave their country of birth due to several reasons such as civil war, regional income disparity, poverty, disagreements among ethnical or religious groups and they become refugees in a safe country. Developed nations are the destination countries where most of the refugees dream of living yet it is inevitable to admit that no developed nation in the world can accept masses of refugees.

Global statistics are worrying because United Nations High Commissioner For Refugees Agency states that by the end of 2017 68,5 million people were forcibly displaced worldwide as a result of persecution, conflict, violence or human rights violations. 68.5 million people are approximate equivalent to the entire population of France. Moreover there are 25.4 million refugees in the world. It is the highest number the world ever seen. 40 million people are internally displaced and 3.1. million people seek asylum (www.unrefugees.org, 2018).

Turkey with its specific geographical location in the crossing point of Asia and Europe has been a country of transit, settlement and shelter for refugees in this region. During the Gulf Wars hundreds of thousands of Iraqi citizens fled from the Massacre of past Iraqi regime to find shelter in Turkey. Likewise, uprisings after the Arab Spring in the early 2011 caused a civil war in Syria and millions of its citizens fled neighboring countries. Turkey received nearly 3.6 million of Syrian citizens as refugees as of November 2018. Most of these people

* Assoc. Prof, Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences, Labor Economics Department

were desperate and just needed a shelter to save their lives even though there were citizens from middle and upper income groups of Syrians as well.

Response to the Humanitarian urgency was sound and appropriate. Many camps were built and Syrian citizens were treated well and given utmost degree of hospitality. Turkey is a developing country and 3.6 million Syrian refugees (asylum seekers in the beginning) have still resided in the cities with few or none societal problems for 7 years now. Turkey also implemented several practices to meet the refugee challenge that the country have faced since 2011. These practices included new laws about the integration of refugees into Turkish society and labor markets. This study follows progress of Syrian refugees' arrival and traditional Turkish immigration policy. Then the new policy is discussed with its economic and labor market results.

TRADITIONAL IMMIGRATION POLICY: WHY IT DIT NOT WORK THIS TIME?

Traditional immigration management considers asylum seeker's situation under humanitarian case and gives them necessary grants to stay in the host country (Ritzen and Kahanec, 2017:12). A shelter in a camp is provided and they spend their times in the camps. In these camps they are given food, housing and assistance based on their plans for their future. Children of the refugees are usually trained so that they socialize and move away from the distress of their past experiences.

Turkish immigration policy is not different from the above system. It is very similar and is characterized by three principles. First one is open door policy. Second one is to meet refugees needs and third one is never forcefully return refugees back to country of birth where they fled from (Çorabatır, 2018:109). Turkish immigration history has not witnessed immigrant influx to country with this scale so far. The country had about total 2 million immigrants from 1923 to 2011. Part of this group arrived Turkey from the Balkans and the others Caucasians all of whom had Turkish origins and knew Turkish language (Erdoğan, 2018:89).

First waves of migration started from Syria on April 2011 with a group of 250-300 people. Then Turkey had no updated law on refugee acceptance. There was a regulation dated 1994 about the Processing of Regulations on Refugee Applications of People Who Seek Asylum in Turkey, Foreigners Who Use Turkey as Transit Country and Possible Demographic Movements in Turkey's Border. However, this regulation was not applied for Syrians and there was a legal gap for Syrians. Instead Turkey followed a strategy from past experiences. "Peshmerga migration" which occurred after Halabja Massacre in 1988 and 100 thousand peshmerga's arrived Turkey, 300 thousand Balkan Origin Turkish People's immigration when they escape from the assimilation policies from Bulgaria to Turkey in 1989 and 500 thousand North Iraqi's migration after the Ist Gulf War are examples from the past experiences. Turkey did not regard immigrants as refugees and instead called them as guests, and people of same origin yet, the Country obeyed the international regulations and complemented with its obligations (Çorabatır, 2018:108; Demirhan and Aslan, 2015:35).

Traditional immigration policy needed a reform in Turkey because it became the number 1 country in the ranking of countries with highest number of refugees. According to the United Nations 2017 report 25 million 900 thousand people are considered as either asylum seekers or refugees and they constitute 10,1% of the total immigrants. Of these 82,5% live in the developing countries. Turkey became the most refugee populated country with 3 million 100 thousand people in 2016 and the number continuous to increase (UN, 2017:8).

Table 1: Total Number of Syrian Citizens in Neighbor Countries

Turkey	3.591.714
Lebanon	952.562
Jordan	672.578
Iraq	251.793
Egypt	161.504
Other (North Africa)	33.545
Total	5.633.696

Source: United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2018.

Table 1 indicates total number of registered Syrian citizens who seek asylum in the neighboring countries. Turkey is at the top of the ranking with nearly 3 million 6 hundred thousand refugees. Lebanon, Jordan, Iraq and Egypt are also in the list with consecutive order. As stated above Turkey has not witnessed mass immigration flow of people in this magnitude before yet it started aid campaign as soon as possible and helped desperate Syrian refugees based on its obligations in the international law.

In the past experiences refugees usually left country either to their country of birth following the resolution of the conflicts or to other safe countries. However, the number and extent of conflicts are so diverse today that the number of refugees is so many and most of the time they never return to their country of birth. Several theories can be given to explain this such as push and pull theory. Turkey needed a new immigration policy to face the new refugee trend.

Table 2: Number of Syrian Refugees Who Left Turkey to a Destination Country 2014-2018

1	Canada	6.537
2	United States of America	3.910
3	Norway	1.926
4	England	1.802
5	Sweden	168
6	Australia	99
	Total 10 Countries Less Than 100	
	Total	14.676

Source: Turkish Immigration Administration, 2018.

Tablo 2 represents number of Syrian refugees who resided in Turkey but left it to another country between the dates of 2014-2018. As it is seen the number of those refugees who left Turkey is very limited compared to the total number of refugees which is 3.591.714 people. Only nearly 15 thousand refugees managed to find asylum in other countries. Among these countries Canada is the first country with 6.537 people. United States of America is the

second country with 3.910 people. These numbers represents refugees who arrived Turkey and left it after their acceptance to the above mentioned countries in Table 2.

SYRIAN REFUGEES UNDER TEMPORARY PROTECTION STATUS: LEGAL SITUATION IN TURKEY

Turkey gave Syrian refugees temporary protection status according to the article 91 of the Law 6458 about Foreigners and International Protection dated 2014. Asylum seeking system in Turkey regard stay of foreigners outside Europe as temporary. The reason for this practice arises from the geographical limit Turkey applied for 1951 Geneva Convention about the Status of Refugees. The Convention grants refugees a status in the destination country. Refugees are taken into from the borders and transferred to safe zones and then solutions are provided for them. One solution is to grant permanent residence and expect refugees to integrate into the society which is a proposed permanent solution of 1951 Geneva Convention. The Convention had two limits geographical and time limit (incidents before 1951). Although the limits were eliminated in New York Conference in 1967 signee countries with geographical limits were given the right to continue their limits for the future as well. Today only four countries still continues geographical limits namely, Monaco, Congo, and Madagascar. Article 63 of the Law 6458 about Foreigners and International Protection also defined a second level of protection status. It is granted for refugees who have the risk of death or atrocity if they were sent back to their origin country (Çorabatır, 2018:109).

Temporary protection was granted to Syrian refugees by a Regulation dated October 22, 2014. Cases of temporary protection are similar to European Union's practice in 2001. The Union gave temporary protection to refugees after Bosnian War in 2001 and limited its validity for three years then. However, Turkish version of the temporary protection status does not imply end date of protection status (Çorabatır , 2018:111).

Turkey also issued a Regulation about the Syrian refugees work permits in Turkish Labor Markets in 2016. The regulation limits the mobility of the Syrian refugees who are willing to work in two aspects. First it limits the location of work as a Syrian refugee can only work in the province where he/she is registered. Second it limits the industry, Syrian citizens can only work agricultural areas with no limits. In other industries an employer can only hire limited amount of Syrian refugees which is 10% of its existing Turkish workers. Also the employer not the refugee can apply for work permits.

NEW IMMIGRATION MANAGEMENT IN TURKEY: ECONOMIC ASPECT OF THE SYRIAN REFUGEES UNDER TEMPORARY PROTECTION STATUS IN TURKEY

Turkish immigration management system consists of a central body and its rural units. Immigration Policies Board functions under the Board of Ministry together with the Immigration Administration of the Ministry of Internal Affairs. Immigration Policies Board mainly prepares immigration policies and strategies, identify possible strategies and policies in case of mass flows of people towards Turkey, build regulatory framework for foreigners long term residence to Turkey, provide coordination among domestic units related to

immigration and establish collaboration with the international organizations in the field of immigration.

Immigration Administration took over all the duties of Police Department related to immigration on May 18, 2015 and has units in 81 province and 148 towns in Turkey. It has the duties to improve the legal framework in the field of immigration. Execute and perform necessary work and actions about immigration, protection of human trafficking victims and temporary protection system. Disaster and Emergency Administration Presidency (AFAD) is another institution which serves for mainly the Syrian refugees. This institution provides administration of camps established for the refugees. 250 thousand Syrian refugees reside in the camps (Demirhan and Aslan, 2015:51).

Two Sides of the Coin: State Spendings

According to the Turkish Parliament's Immigration and Integration Report (2018) 30 billion Turkish Liras were spent as of March 2018 for Syrian refugees. (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018:269). These spendings include mainly the construction of temporary refugee centers, services given in the centers and estimated school and training expenses of Syrian Refugees. Nonetheless the report also stresses that most of the spending could not be calculated since they are included in the public services given to the Syrian citizens resided in the camps. The spending for Syrians who reside in the cities can not be included in these calculations as they stay in private homes and already included in the socio-economic life in Turkey.

Table 3: Gross Domestic Product by Kind of Economic Activity (A21), Income Approach, 2009-2017

Gross Domestic Product Year	Amount (Thousand TRY)
2011	1 394 477 166
2012	1 569 672 115
2013	1 809 713 087
2014	2 044 465 876
2015	2 338 647 494
2016	2 608 525 749
2017	3 106 536 751
TOTAL	**14 872 038 238**

Source: (TUİK, 2018a)

Table 1 Indicates Turkey's gross domestic product since 2011 which is the onset date of Syrian crisis. Total amount of income generated by Turkey is almost 15 trillion TRY as of 2018. If we consider the amount of 30 billion TRY as spent for Syrian refugees, it makes 0,33% of Turkey's 7 years income. To give another comparison Turkey's social aid spending for 2017 was 45 billion TL (bumko.gov.tr, 2018) which is 1/3 more than the amount it spent for Syrian refugees in 7 years period.

The amount spent for Syrian citizens under temporary protection status is very low compared to their population of 3.6 million people. How this could be possible? Turkey allowed Syrian refugees to settle in cities. This decision was quite strange because Syrian refugees socio-cultural background was totally different since they were Arabs. At this point it should be stressed that Turkey obeyed its obligations and never resisted arrival of refugees. However as a developing country its resources are limited and therefore it offered what it had. It means that living in the cities itself is a daunting task particularly for refugees since they needed jobs to make their living.

The Other Side of the Coin: Capital and Labor Gains

Syrian refugees have established many businesses since they came to Turkey. According to the Turkish Union of Chambers and Commodity exchanges (TOBB) statistics on new businesses many start-ups with Syrian capital share are established each year.

Table 4: Companies With Syrian Capital Share (2013-2018)

Year	**Number of Businesses**		**Total Capitals**		**Foreign Capital**	
	Total	Syrian Capital Incl	Total Capital of Business	Total Capital in Syrian Business	Total Foreign Capital	Total Syrian Capital
2013	3.271	489 %14	1.950.839.745	87.084.000 %4	1.218.407.003	74.809.000 %6
2014	5.083	1.257 %24	2.640.167.002	225.092.675 %8	1.234.076.120	196.438.925 %15
2015	5.004	1.599 %31	1.259.933.275	233.521.182 %18	1.017.583.106	233.521.182 %22
2016	4.793	1.764 %36	1.083.016.675	272.941.000 %25	907.236.988	246.868.016 %27
2017	7.316	1.202 %16	10.503.144.709	236.499.200 %2	5.611.719.062	179.032.300 %3
2018	10.555	1.248 %11	3.313.833.399	321.287.000 %9	2.293.698.839	203.473.300 %8
TOTAL	36.022	7.559 %21	17.437.101.406	1.376.155.057 %7	12.282.721.118	1.134.142.723 %9

Notes: 2018 includes data from January-September Period
Source: Compiled from the Statistics Portal of The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (TOBB).

Table 4 indicates number of new businesses and the amount of domestic and foreign capital included in their establishment. Number of businesses increased steadily between the period 2013-2018 except for 2016. In this period 36.222 businesses were established while 21% of them, total 7.559 was established by Syrian capital. Syrian capital makes 9% of all total foreign capital between the years of 2013 and 2018. These statistics indicate contribution of Syrian refugees into Turkish economy. Not only direct capital investment but also turnovers of these companies should also be taken into consideration.

Today 99.5% of all companies in the world are small and medium sized enterprises (SMEs) and their contribution into employment is also very important. Particularly, entrepreneurship activities today are discussed with respect to their potential employment and capital creation capacities.

Another potential contribution of Syrian refugees in to Turkish economy is in the form of labor supply. Two factors lead labor supply surplus in an economy. First one is the population growth by births and the second one is by immigration flows (Topkaya, 2017:57). Turkey was a country of emigration for years and in the 1960s it also let its workforce emigrate to European countries under workforce transfer agreements. Today the process is reversed by the results of Syrian incidents. Almost 2.2 million refugees in the working ages arrived Turkey.

Table 5: Working Age Population of Syrian Citizens Under Temporary Protection Status (2018)

Working Ages	Male	Female	Total
15-64	1.185.815	926.689	2.112.504
15-24	479.228	352.552	831.780

Source: Ministry of Internal Affairs, Immigration Administration Headquarters, 2018

Table 5 indicates youth and general working ages of Syrians. Today there are 831.780 youth Syrian working age population in Turkey. This is an extraordinary and fortunate working age population for they are young and can be given trainings easily to work in the Turkish labor markets.

CONCLUSION

Syrian citizens under temporary protection status have resided in Turkey for more than 7 years. Turkey as a country of law obey its obligations about free door policy stated in the Geneva Convention in 1951. However, the burden of the Country is high from economic aspects as it is the highest refugee housing Country in the world now.

Syrian citizens also attend economic activities in Turkey and these activities is reflected on the number of joint businesses established partly by Syrian capital. Thousands of businesses with partly Syrian capital has been established so far. Immigrant entrepreneurship is currently high in Turkey and it has and will have positive affects in Turkish economy. Moreover, labor force is another positive contribution of Syrian refugees. There are more than 2 million Syrian refugees between the ages of 15-64 years.

REFERENCES

Çorabatır , Metin (2018) "İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi", Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Mülteci Hakları Alt Komisyonu, (2018) "Göç ve Uyum Raporu", Rapor, 26. Dönem,3. Yasama Yılı, pp. 107-113.

Demirhan Yılmaz, Aslan Seyfettin (2015), "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi", Birey ve Toplum Dergisi, Bahar 2015, Cilt 5, Sayı 9.

Erdoğan, Murat (2018). "Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Müdürü Doç. Dr. Murat Erdoğan Bölümü", Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Mülteci Hakları Alt Komisyonu, (2018) "Göç ve Uyum Raporu", Rapor, 26. Dönem,3. Yasama Yılı, pp. 89-97.

Ministry of Internal Affairs, Immigration Administration Headquarters, 2018 < http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713> Access Date: November 14, 2018.

Parsons, Richard (2013), Assessing The Economic Contribution of Refugees in Australia, Multicultural Development Association, pp. 1-28.

Ritzen Jo; Kahanec, Martin (2017) " A Sustainable Immigration Policy for the EU, IZA Policy Paper, No. 126, Institute of Labor Economics (IZA), Bonn.

The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (TOBB) (2018), Company Establishment and Liquidation Statistics, <https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/Eng/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> Access Date: November 14, 2018.

Topkaya, Özgür (2017) "Geçici Koruma Statüsünde Türkiye'de İkamet Eden Suriye Vatandaşlarının İşgücü Piyasasına Kazandırılmasına Yönelik Tedbirler", Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Ed. Coşkun Taştan ve Ayşe Çolpan Kavuncu, Polis Akademisi Yayınları

TÜİK, Turkish Statistics Institute, 2018a, "Gross Domestic Product by Kind of Economic Avtivity (A21), Income Approach, 2009-2017, Excel File.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Mülteci Hakları Alt Komisyonu, (2018) "Göç ve Uyum Raporu", Rapor, 26. Dönem,3. Yasama Yılı, pp. 1-300.

Turkish Immigration Administration, (2018) 2014-2018 Yılları Arasında Suriyelilerin Üçüncü Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi", < http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik> , Access Date: November 12, 2018.

United Nations, International Migration Report 2017, New York.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2018 <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> , Access Date: November 12, 2018.

www.bumko.gov.tr, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, (2018), Sosyal Yardımlar, <http://www.bumko.gov.tr/TR,8120/sosyal-yardimlar.html> , Erişim Tarihi: November 11, 2018.

www.unrefugees.org, 2018, <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/statistics/> , Global Trends at a Glance,

MANAGEMENT CHALLENGES OF NGOs: A QUALITATIVE STUDY

Assoc.Prof.Dr.Pelin KANTEN[31]

Prof.Dr.Hüseyin ERKUL[32]

Prof.Dr.Gülten GÜMÜŞTEKİN[33]

Hafize SEÇTİM[34]

Abstract

Management challenges are considered as some of the common problems of both private and non-governmental organizations that have been encountered. In literature, it is indicated that due to the management techniques and decision-making process, NGOs have faced with some challenges. Therefore, this study aims to investigate some of the management challenges of non-governmental organizations in scope of the management functions. For the purpose of this research, semi-structure interview method has been used for data collection from 15 non-governmental organizations managers in Canakkale province. All interviews were analyzed using with MAXQDA 10.0 software and themes, categories, codes, sub-codes were formed by this programme. In addition, inductive content analysis was used for the analyzing of the data. Consequently, as a result of the analyses management challenges of the non-governmental organizations were examined under the 5 main and 22 sub categories such as planning, organizing, coordinating, directing and controlling.

Keywords: Non-governmental Organizations, Management Challenges, Challenges, NGOs
JEL: M10, M20

1. Introduction

Civil society represents the voluntary actions emerging within institutional forms that are independent from the state and political area. It consists number of voluntary organizations that are oriented to specific interest of society which are not related with the private or economic (Spurk, 2015: 5). The phenomenon of civil society has drawn the attention in political, economic and developmental discourse over the last two decades. Based on the successive waves of democratization which began in Latin America and Eastern Europe, civil society idea gradually spread across all of the world (Manor et al., 1999: 1). In other words, the emergence of civil society, its impact on the state and the addressing of society needs in the state's regulations are considered as consequences of a long and complex historical process. In this process, due to the changing of social problems, the diversification of roles between state and civil society has been arisen. However, the concept of civil society has a deep-rooted history, it is seen that this concept has penetrated to the daily life of society more common since 1990's (Tamer, 2010: 90). On the other hand, it is suggested that after the oil crisis (1973), the rates of inflation and unemployment were increased and it's accompanied the economic, social and political problems around the world and particularly in Turkey (Öztürk and Saygın, 2017: 11). The necessity of removing these problems, satisfying the

[31] Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Political Science, pelinkanten@comu.edu.tr
[32] Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Political Science, hcerkul@comu.edu.tr
[33] Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Political Science, ggumustekin@comu.edu.tr
[34] Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Biga Administrative Sciences, sectimhafize@gmail.com

expectation of society and the increasing of the liberalism and democracy since 1980's, civil society concept became prominent more than before. Because of the civil society paradigm has proposed the minimal government approach of "governance" which represents a management approach based on transparency, accountability, participation, customer orientation, competition and multi-actor and social partnerships.

The concepts of democracy and civil society came to the fore in the 1990's by reason of the military government were over and repeal of the amendment which forbidden the relations and cooperation's between unions, associations, foundations, political parties (Aslan, 2010: 270). Besides, New Public Management approach which reveals the dominant paradigm for public sector reform lead to prominence of civil society concept more than before (Clayton et al., 2000: 1). When it comes to the 2000s, non-governmental organizations which are considered as crucial components of civil society regarded as the most important institutions cannot be denied their contribution to social development as well as public management. Due to this institutions have strategic roles on the increasing of social welfare; they should be managed effectively for their sustainability. But, it is suggested that because of the various factors, non-governmental organizations have faced some challenges in the today's society. Therefore, it is required to reveal the factors which have a significant impact on the management effectiveness of the NGOs. In literature, it is asserted that they have faced some challenges based on the insufficient resources, poor decision-making and inadequate communication and etc. In this context, this study aims to examine some of the challenges/challenges of non-governmental organizations in the extent of management functions. However, there is no any research in the existing literature yet examining the challenges of NGOs from the management functions perspective so it attempts to add contribution to the literature.

2. Theoretical Framework

The human being tends to live in groups since the society protects individual's socio-economic and political interests. (Bromideh, 2011: 197). Due to the diverse interests and ever-wider ecosystem of individuals, civil society concept is recognized largely today's life from the point of both communities and organizations. However, over the last two decades, individuals' and communities interests cause to civil society organizations has been flourished remarkably. In other words, technological advances, uncertain working conditions, geopolitics and the competitive markets lead to the creation of millions of civil society organizations around the world (Schwab, 2013: 6). The civil society organizations refer to the broad and inclusive of the non-governmental organizations such as charities, foundations, associations, trade associations, unions, advocacy groups. (Hutter and Q'Mahony, 2004: 1). Civil society or non-governmental organizations defined as none-profit institutions which does not distribute its funds to owners or shareholders but uses them to help pursue its goals and society's welfare. The nature of these organizations include five main characteristics such as nongovernmental, voluntary, non-commercial, accountable and non-political (Bromideh, 2011: 197). In addition, it is suggested that non-governmental or civil society organizations have some features such as transparency, horizontal relationships, democratic and participative management styles, expertise in particular fields, possessing ethical values and productive structure (Bektaş, 2014: 15-16).

Non-governmental organizations are considered as the product of 20th century. In other words, the increasing prominence of non-Governmental Organizations (NGOs) worldwide is being accompanied by rapid, complex and unpredictable political, demographic, social and economic changes (Ahmed, 2014: 251). The development of non-governmental organizations characterized as a sub-group of third sector organizations which share a set of common

structural and motivational elements and distinctive, shared concerns with development of society (Lewis, 2003: 329). Even though these unique features, it is suggested non-governmental organizations are not being managed properly in many countries. The management of these organizations are quite different from the private sector. Therefore, it is needed varied techniques and combination of management and altruism of the non-governmental organizations. In literature, it is indicated that due to the decision-making process and management styles, NGOs have faced with challenges (Siddique, 2009: 58). Besides, Bektaş (2014) emphasized that NGOs have lack of creating cooperation and communication and inadequate synergy on the basis of public interest and volunteerism. Moreover, some of the non-governmental organizations limit themselves by representing their own opinions; hence, there is no corporate growth and accordingly no sustainability in the production of services. Also they seek the privileges in the public relations and could not develop creative ideas, do not exchange experiences among each other and they see themselves as the state institutions (Bektaş, 2014: 48-62).

It is seen the most commonly identified challenging issues for NGOs includes limited financial resources, management expertise, limited institutional capacity, low levels of self-sustainability, lack of inter-organizational communication or coordination, lack of understanding of the expectations of society and bureaucratic obstacles and etc. (Bromideh, 2011: 197). However, Kang'ethe and Manomano (2014) asserted that non-governmental organizations came across with some challenges such as embezzlement of organizational funds, lack of cooperation with government and inadequate competencies. Batti et al. (2014) emphasized that non-governmental organizations have little attention on the management of human resources. In addition, study of Tekuru (2016) revealed that due to the lack of volunteerism and inadequate training, absence of strategic planning and leadership and poor networking, NGOs have some challenges. Therefore, it can be expressed that non-governmental organizations have faced several management problems which hinder their effectiveness and sustainability. Within this context, the research is trying to underlie seeking an answer to the following questions:

1) What are the area of activities of non-governmental organizations in Canakkale province?
2) What is the active number of members of the NGO's in Canakkale province?
3) What is the type of non-governmental organizations? (association, union, foundation)
4) How is the frequency of members come together for the decision-making process?
5) What are the management challenges as scope of the management functions such as planning, organizing, directing, coordinating and controlling?

3. Research Methodology

The purpose of this study is determining the management challenges of non-governmental organizations in Çanakkale province. According to this purpose, it is aimed to seek an answers above-mentioned questions. This study is based on the phenomenological approach as scope of the qualitative research design. Phenomenological research is a design of study coming from philosophy and psychology in which the researcher describes the lived experiences of individuals about a phenomenon as described by the participants (Creswell, 2014: 43). In this context, the concept of management challenges are considered as a most common phenomenon which both private and non-governmental organizations have been encountered. Due to the different meanings of management challenges and there are some discrepancies of handling these challenges, it is used phenomenological approach as to

clarifying of them. Therefore, the management challenges accepted as a social phenomenon and it is aimed to classify these challenges as scope of the management functions.

3.1. Sample of the Research

The participants of the study composed of 15 non-governmental organizations managers in Canakkale province. Cresswell (1998) has been asserted that the sample size can be changed among 10-30 in the qualitative studies. However, methodologists have discussed the theoretical saturation and sufficiency criteria needed to be provided as the marker of a determining effective sample size (Patton, 2014). Theoretical saturation indicates the point at which the additional data do not give any useful information to the researcher and it is not lead to any new emergent themes (Saunders et al., 2017: 1895). Sufficiency of the sample shows the quality of the obtained data which has a useful contribution to the questioned research problem (Baş and Akturan, 2017: 233). In addition, purposive sampling method has been used in this study. According to this sampling method, the participants which are expected to have a significant contribution to the research objectives were included into the sample. In this context, the sample has been constituted regarding some of the main characteristics of the non-governmental organizations such as type, size, founding year, effectiveness, sustainability and reputation. After the interviewing of the 15 managers, it was convinced that theoretical saturation and sufficiency has been provided. Therefore, Table 1. shows the active NGO's of Canakkale province and Table 2 shows the respondent profile.

Table 1. Active NGO's Canakkale Province

Activity Field	Percentage
Associations Related with Sport and Education	**28%**
Professional Solidarity	**14%**
Associations Related with Religious Movement	**13%**
Culture, Art and Tourism	**8%**
Humanitarian Assistance	**5%**
Environment and Natural Life, Animals	**4%**
Urbanism and Reconstruction	**4%**

According to the Table 1, it can be seen the distribution area of the non-governmental organization in Çanakkale province. Regarding this table, it is possible to express that the non-governmental organization are operating in the sport and education field mostly.

Table 2. Respondent Profile

Type	Number of the Participants	Means of Active Members	Keywords	Mean of Activity Year
Union	**3**	**1550**	Collective bargaining / Personal benefits / Social Rights	**24**
Association	**8**	**205**	Social Development / Improving Family Life / Education Opportunities / Extending Society	**30**
Foundation	**1**	**650**	Protecting and Development	**26**
Professional Chamber	**3**	**408**	Determining the problems of professions / Improving the working conditions	**50**

As can be seen in Table 2, majority of the non-governmental organizations operating as an association and when it is reviewed their objectives, it is seen that, they have focus on the social development of the society, social rights, working conditions and collective bargaining.

3.2. Data Collection Method

In this study, semi-structure interview method has been used for data collection. For the preparing of the interviewing forms studies which are related our research topic were examined then put into the final form. However, the validity of the interview form has been supplied by applying two specialist views. The interview form includes 22 open-ended and 6 demographic questions. Questions were focused on managers' thoughts regarding to the management challenges of non-governmental organizations. Interviews has been implemented in the working field of the participants between the September-October 2018 and each interview lasted between 30 and 60 minutes.

3.3. Data Analysis

All interviews were recorded digitally, transcribed verbatim, and transferred into the MAXQDA software for data management. For the analyzing of the obtained data, method of content analysis has been used. Content analysis is a research method which aims to describe and quantify phenomena by systematically and objectively (Elo and Kynga¨s, 2007: 108). In addition, content analysis is commonly used for collected data using the organized classification process of coding and categorization. Therefore, content analysis was used for deep understanding of factors which prevent the non-governmental organizations operating of their activities effectively. According to this method, firstly the transcripts were read several times by the researchers to obtain the general thoughts of the participants. The obtained data analyzed by the (Strauss and Corbin, 1990) coding practice method in four phase. Firstly, open codes were determined based on the research objectives by reviewing of the obtained data. Secondly, axial codes were executed by creating the main categories and sub-categories which are related with each other. Thirdly, selective codes were composed of by reduction of the sub-categories considering the main categories. In the last phase, a theoretical model was developed by using the comparative and relational analyses. Besides, for the reliability of the research, the categorization of the data performed by the other one academician who has an expert in this field. The codes and categorization compared with the researchers and determined the differences. Accordingly, it is determined an agreement on the 48 codes and disagreement on the 12 codes. For the reliability it is used Miles and Huberman (1994) formule; Reliability= ((Agreement):(Agreement+Disagrement))x100" and computed «0.80»

4. Research Findings

As a result of the research findings; it is determined 11 categories (active members of NGOs, activity field of NGOs, frequency of members coming together, source of their income and management challenges of NGO's) into the code relationships. However, it is determined 43 open codes. For clarifying these codes; frequency tables and graphs, density matrix and code maps were used.

4.1. Findings of NGOs Active Members

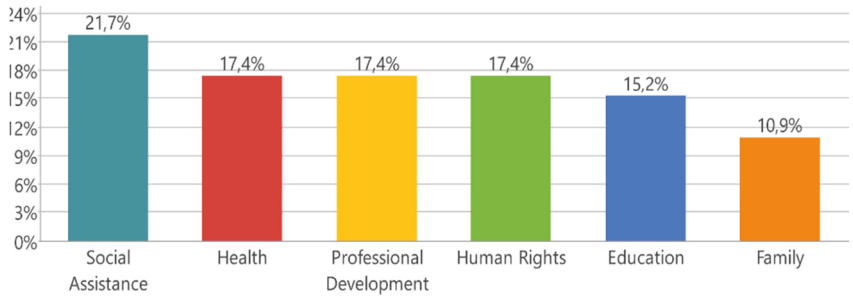
Table 3. NGOs Active Members in Canakkale Province

Active Members	Frequency	Percent
<100	2	13.3
100-300	**6**	**40**
301-500	3	20
500>	**4**	**26.7**
TOTAL	15	100

As can be seen in Table 3, it is seen the highest code related with the active members of non-governmental organizations represent between 100-300 members. Second, highest code belongs to the active members of NGO's more than 500 members.

4.2. Findings of Activity Field of NGOs

Figure 1. Activity Field of NGOs in Canakkale Province

According to the findings, it is seen the highest code related with the activity field of the non-governmental organizations represent social assistance (21.7%) field. However, the other fields such as health, professional development and human rights follow in respectively.

4.3. Findings of Members Coming Together

Figure 2. Frequency of NGOs Members Coming Together

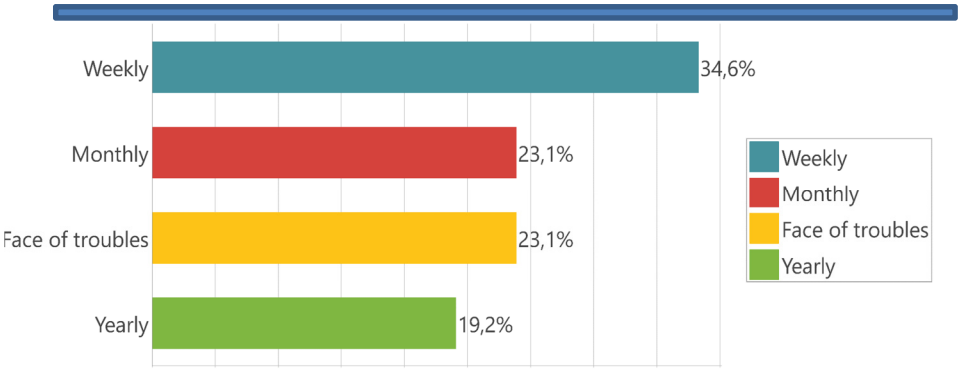

Figure 2 shows the highest code related with the members of NGOs coming together is the weekly (34.6%). Secondly, the highest code refers to the members of NGOs coming together is monthly (23.1%) and members came together when they faced some troubles (23.1%).

4.4. Findings of Management Challenges

Following to the asking of participants whether they have faced management challenges or not, the obtained data were accumulated under the planning, organizing, directing, coordinating and controlling functions based on the literature. It can be summarized these management challenges of NGOs in table 5.

Table 5. The Intensity of the Management Challenges of the NGOs

According to the table 5, as part of the planning functions, there are some management challenges such as poor decision making process, lack of legal knowledge and bureaucratic obstacles and insufficient funds. As a scope of the organizing functions, it can be summarized as a lack of institutionalization, low levels of activities and lack of professional personnel. In addition, under the directing function, non-governmental organizations confronted lack of sustainability and ineffective management styles largely. In the extent of the coordinating function, managers faced with some challenges such as low levels of awareness and insufficient cooperation. Besides, under the controlling functions the most outstanding factor is considered as a central auditing.

4.5. Management Challenges Model of NGOs within the Management Functions

In this research, the coding of non-governmental organization managers statements under the five main theme as a “planning, organizing, coordinating, directing and controlling”, then the map relation were performed related with these main themes and sub-categories. According to the map, it can be expressed that NGOs managers encountered with some challenges which are frequently viewed in the non-governmental organizations. Therefore, it can be summarized the management challenges of non-governmental organizations in the extent of main and sub components in Figure 3.

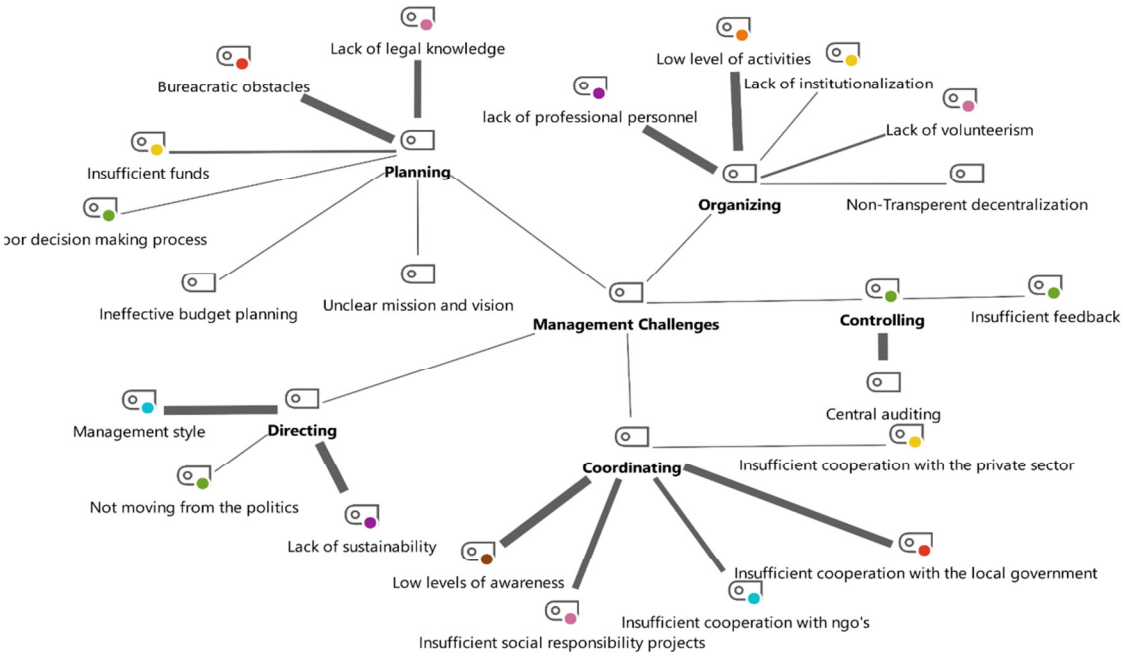

Figure 3. Developed Model of the Management Challenges of NGOs

5. Conclusion and Suggestions

Due to the necessity of solving problems within society in the 21st centuries, non-governmental organizations have gained importance. Based on the crucial roles of NGOs on democratization, development of society and protecting of human rights, they became one of the significant actors of the society. In other words, non-governmental organizations are considered as institutions which aims to provide welfare and development rather than political and economic interests. While NGOs are trying to perform this purpose, it is seen that they have encountered several management problems. Researchers are suggested that the management problems or challenges are summarized as lack of cooperation and synergy on public interest and volunteerism, lack of sustainability in the production of services and developing creative ideas, seeking the privileges in the public relations and etc. However, non-governmental organizations are exposed to some challenges due to the misusing of financial resources and considering themselves as the state institutions. Therefore, it is asserted that because of the confronted challenges, non-governmental organizations are not being managed properly in many countries. In order to providing efficiency and the survival of these institutions, it is needed to determine the management problems transparently. In literature, it is seen that scholars have been examined the management challenges from the various perspective. However, management challenges that NGOs came across were categorized under the five management functions such as (planning, organizing, coordinating, directing and controlling) in this study. Besides, it is investigated the specific characteristics of NGOs and their field of activity. In this context, 15 non-governmental organizations were chosen regarding their field activity and considered also whether it is performing as long time or not. For the interviewing process, it has paid attention to determining the most appropriate time for the managers and requested to allocate nearly between 30-45 minutes.

As a results of the findings which has been obtained from the NGOs in Canakkale province reveals that, non-governmental organizations have different characteristics and management styles. Within the context of characteristics, it has been seen that NGOs active members mostly ranges from 100-300 person. In addition, it is determined that the non-governmental organizations mostly operate their activities in scope of social assistance, health, professional development and human rights area. Also, it is found out that the members of NGOs coming together weekly to a large extent and the majority of their income were donation and the membership fees. On the other hand, the obtained data shows that

the intensity of management challenges of the NGOs are accumulated under the planning, organizing and coordinating functions. In other words, the participants emphasized that in the extent of the planning functions, they have encountered management challenges based on the poor decision making process, bureaucratic obstacles, lack of legal knowledge and insufficient funds. Under the organizing functions, it is seen that they have faced some challenges due to the lack of institutionalization and insufficient personnel and performing low levels of activities at most. Moreover, in scope of the coordinating function, it is highlighted that NGOs have low levels of awareness related to the society's problems and insufficient cooperation with the other non-governmental organizations, public institutions and private sector actors. Apart from these most prominence challenges, the participants asserted that NGOs have faced challenges both directing and controlling functions also. For example, the management styles and lack of sustainability are considered as the management challenges under the directing function. Within controlling functions, there is only one management challenges which is related to the central auditing.

Consequently, the obtained data related with the management challenges of NGOs are classified as scope of the five sub-dimension such as planning, organizing, coordinating, directing and controlling. According to these classification, some suggestions were developed to the both scholars and practitioners for the effectiveness and sustainability of the non-governmental organizations which summarized in Table 6.

Table 6. Summarized Suggestions Relevant Management Challenges

Management Challenges	Suggestions
Planning	1)Clear mission and vision 2)Effective strategies 3)Effective decision-making process 4)Effective budget planning 5)Future-oriented and adaptable strategic planning.
Organizing	6)Hiring professional and qualify personnel 7)Increasing volunteerism 8)Increasing activities 9)Corporate structure 10)Clear responsibilities of active members 11)Horizontal, flexible and cooperative organization model. 12)Delegation of authority.
Directing	13)Effective management styles 14)Self-sustainability 15)Remote from the politics. 16)Common objectives and directing employees 17)Clear and transparent objectives
Coordinating	18)Effective cooperation 19)Increasing the awareness of the society 20)Effective social responsibility projects.
Controlling	21)Effective internal and external auditing systems. 22)Giving feedbacks to the active members 23)Process oriented and horizontal controlling systems

Besides, these suggestions, it can be inferred that NGOs have to be planful and fruitful and NGOs managers need to possess some characteristics such as research and development oriented, innovativeness, communicativeness and entrepreneurship. In addition they have to be normative and

also needed to take responsibilities as a coordinator or director. Finally, non-governmental managers must think globally exactly like private sector's leaders. On the other hand, based on this qualitative research, it is possible to recommend an empirical model for the future studies. For example, researchers can develop and test the following model as scope of the management challenges.

Figure 4. Empirical Research Model for the Future Studies

References

Ahmed, Z.U. (2014). "Management Control Issues in Non-Governmental Organizations (Ngos): An Evaluation of Contingency Factors and Potential for Future Research", Int. J. Managerial and Financial Accounting, Vol. 6, No. 3, 251-270.

Aslan, Seyfettin. (2010), "Türkiye'de Sivil Toplum", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.9, S.31, 260-283.

Baş T. and Akturan, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma, Yöntemleri (3. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Batti, C.R. (2014). "Human resource management challenges facing local NGOs", Humanities and Social Sciences, Vol.2, No.4, 87-95.

Bektaş, İbrahim. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim ve Yönetim Sorunları, *Semerci Yayınları,* İstanbul.

Bromideh, A.A. (2011). "The widespread challenges of NGOs in developing countries: Case studies from Iran", International NGO Journal, Vol.6, No. 9, 197-202.

Clayton, A., Oakley, P. and Taylor, J. (2000). "Civil Society Organizations and Service Provision", UNRISD Civil Society and Social Movements Programme Paper Number 2, ISSN 1020-8178, 1-23.

Cresswell, J. W. (1998). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions. Thousand Oaks, CA: SAGE

Creswell, John. W. (2014). Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches (4th Ed.), *SAGE Publications*, Singapore.

Elo, S., Kyngas, H. (2008). "The Qualitative Content Analysis Process", Journal of Advanced Nursing, Vol. 62, No.1, 107-115.

Hutter, B.M and Q'Mahony, J. (2004). "The Role of Civil Society Organizations in Regulating Business", Centre for Analysis of Risk and Regulation at the London School of Economics and Political Science, Discussion Paper 26, London.

Kang'ethe, S. M. and Tatenda, M. (2014). "Exploring the Challenges Threatening the Survival of NGOs in Selected African Countries", Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol 5, No 27, 1495-1500.

Lewis, D. (2003). "Theorizing the Organization and Management of Non-Governmental Development Organizations", Public Management Review, Vol. 5, No.3, 329-342.

Manor, J. (1999). "Civil Society and Governance", https://cide.oise.utoronto.ca/civil_society/resources/Manor%20Robinson%20and%20White%20Concept%20Paper.pdf, 1-18.

Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis: a Sourcebook of New Methods, Sage Publication. *CA*

Öztürk, S. and Saygın, S. (2017). "1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu", Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 1-13.

Patton, M. Q. (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.

Saunders, M, Lewis, P. and Thornhill, A. (2007). Research Methods for Business Students (4th edition), Financial Times Prentice Hall, Edinburgh Gate, Harlow.

Schwab, Klaus. (2013). The Future Role of Civil Society, World Economic Forum, 91–93 route de la Capite CH-1223 Cologny/Geneva Switzerland, REF250413.

Siddique, M.R. (2009). "NGO field workers in Pakistan", Economia seria Management, Vol.12, Nr. 1, 55-78.

Spurk, Christoph. (2008). "Understanding Civil Society-History, debates, and contemporary approaches, https://www.researchgate.net/publication/264885895_Understanding_Civil_Society_-_History_debates_and_contemporary_approaches.

Strauss, A. Corbin, J. (1990). Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. Sage Publication, CA.

Tamer, M.G. (2010). "Tarihsel Süreçte Sivil Toplum", Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 27, No.1, 89-105.

Tekuru, Carol. S. (2016). "An Analysis of the Challenges Faced by Non-Governmental Organizations in the Implementation of Community Development Projects in Zvishavane, Faculty of Social Sciences Department of Politics and Public Management.

Göçün Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi S. Sami TAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,

Biga İİBF, Maliye Bölümü

Özet

Günümüzün kuşkusuz en önemli problemlerinden biride şüphesiz göçtür. Milyonlarca insan yasal veya yasal olmayan bir şekilde ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel sorunlar gibi çeşitli sorunlardan dolayı gelişmekte olan ülkelerden dünyanın diğer bölgelerine göç etmektedir.

Bu sebeplerden kaynaklanan göç çeşitli etkiler meydana getirebilmektedir. Bu etkilerden birisi de devlet bütçesi üzerinde meydana getirdiği etkidir. Göçün devlet bütçesi üzerindeki etkisi belirgin olarak bütçenin gelirleri ve bütçenin giderleri üzerinde meydana getireceği etki ile ortaya çıkmaktadır. Vergiler bütçe gelirlerinin en önemli kısmını oluşturduğu için bütçe gelirleri üzerindeki etki vergi gelirleri üzerinde meydana gelecek etkiye bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bütçe giderleri üzerindeki etki ise devlet tarafından sunulan mal ve hizmet sunumu seviyesini ve buna bağlı olarak yapılan kamu harcamalarının maliyetini etkilemek suretiyle ortaya çıkmaktadır. Göç, göç edenlerin emeğinin niteliği buna bağlı olarak verimlilik üzerindeki etkisi, ücretlerinin seviyesi, ilave talep oluşturması gibi nedenlerle ekonomideki üretim kapasitesini ve buna bağlı olarak vergi gelirlerini olumlu bir şekilde etkilemek potansiyeline sahiptir. Buna karşılık göç devlet tarafından sunulan çeşitli mal ve hizmetlerin (eğitim, sağlık, vs.) miktarını dolayısıyla bunlara yönelik yapılan harcamaları da artıracaktır.

Göçün devlet bütçesi üzerinde meydana getireceği etkinin ne yönde olacağı vergi gelirleri üzerinde meydana getireceği etki ile kamu harcamaları üzerinde meydana getireceği etkinin büyüklüğüne bağlıdır. Eğer göçün neden olduğu vergi gelirlerindeki artış, neden olduğu kamu harcamalarındaki artıştan fazla olursa devlet bütçesi üzerinde meydana getireceği etki olumlu olur. Buna karşılık, eğer göçün neden olduğu kamu harcamalarındaki artış, neden olduğu vergi gelirlerindeki artıştan fazla olursa devlet bütçesi üzerinde meydana getireceği etki olumsuz olur.

Göçün devlet bütçesi üzerinde olumlu etkisinin artırılması mümkündür. Devlet bütçesi üzerinde olumlu etkinin artırılması çeşitli önlemlerin alınmasını zorunlu kılar. Örneğin, bu çerçevede, düşük niteliğe sahip göçmenlerin emek nitelikleri eğitim ve eğitme yoluyla artırılmalıdır. Buna ilaveten, vergi tabanın genişletilmesi adına göçmenlerin yasal bir şekilde çalışması sağlanmalı ve göçmelerin yatırım yapması ve iş kurması önündeki engeller azaltılmalıdır. Bu konularda sivil toplum kuruluşların (STK) da desteği önemli bir rol oynayabilecektir.

Anahtar kelimeler: Devlet bütçesi, göç, kamu harcaması, STK, vergi

The Impact of Immigration on the State Budget

Abstract

Undoubtedly, one of the most important problems of today is immigration. Millions of people emigrate legally or illegally from developing countries to other parts of the world because of various problems, such as economic, social, political and environmental problems.

Immigration stemming from these reasons can cause various effects. One of these effects is the effect on the state budget. The impact of immigration on the state budget arises with its possible effect on the revenues and the expenditures of the state budget. Since taxes constitute the most important part of budget revenues, the effect on the revenues of state budget emerges depending to the effect on tax revenues. The impact on the expenditures of the state budget comes to light with the level of provision of goods and services provided by the state and accordingly the costs of public expenditures. Immigration has the potential to affect positively the production capacity in the economy and consequently tax revenues due to the reasons such as the skills of immigrant labor and the effect on productivity, the level of wages, and the creation of additional demand. On the other hand, immigration will increase the amount of various goods and services (education, health, etc.) provided by the state and thus will increase the expenditures on them.

The effect of immigration on the state budget depends on the magnitude of its impact on both tax revenues and public expenditures. If the increase in tax revenues caused by immigration is more than the increase in public expenditures caused by immigration, the effect on the state budget is positive. On the other hand, if the increase in public expenditures caused by immigration is more than the increase in tax revenues caused by immigration, the effect on the budget is negative.

It is possible to increase the positive impact of immigration on the state budget. Increasing the positive impact on the state budget requires various measures to be taken. For example, in this framework, the labor qualifications of low-skill immigrants should be increased through education and training. In addition, in order to expand the tax base, the formal employment of immigrants should be provided and the obstacles to invest and to create business should be reduced. The support of non-governmental organizations (NGOs) can also play an important role in these issues.

Keywords: State budget, immigration, public expenditure, NGO, tax

1. Giriş

Nedenleri, vardığı boyutlar ve meydana getirdiği etkiler dikkate alındığında, göç geçmişte de önemli bir problem olduğu gibi, günümüzde de en önemli problemlerden biridir ve gelecekte de en önemli problemlerinden birisi olmaya devam edecektir. Küreselleşmenin gerek hızının gerekse boyutlarının artmasında önemli faktörlerden biri olan ulaşımdaki gelişmelerinde etkisiyle, özellikle gelişmekte olan ülkelerden genellikle gelişmiş ülkelere yönelik olarak yoğun bir uluslararası göç yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde insanlar, ülkelerindeki iç karışlıklılar ve savaş ortamından kaçmak, açlık, doğal felaketler ve çevre sorunlarından kurtulmak, daha iyi bir eğitim ve sağlık imkânlarına sahip olmak, iş imkânlarını artırmak, yaşam standartlarını yükseltmek, karşı karşıya kaldığı ayrımcılık ve sosyal

dışlanmanın olumsuz etkilerini bertaraf etmek gibi çeşitli nedenlerle göç etmektedirler. Bu etkilerin neden olduğu uluslararası göç, zaman içinde önemli rakamlara ulaşmıştır. Rakamların önemli boyutlara ulaşması ise, göç olgusunun meydana getireceği etkilerin ihmal edilemez düzeylerde olacağını ve dolayısıyla sorunun ciddiye alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Göç meydana getirdiği etkilerden birisi de kuşkusuz mali yönlü olanıdır. Diğer bir ifade ile göçün göç edilen ülkenin bütçesi üzerinde yani bütçe dengesi üzerinde etki meydana getirmektedir. Göç, bütçenin gelir ve giderlerini etkilemek suretiyle, bütçe dengesi üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler meydana getirme potansiyeline sahiptir. Vergi gelirleri bütçe gelirlerinin en önemli kısmını oluşturduğu için, bütçe gelirleri üzerindeki meydana getireceği etki ağırlıklı olarak vergi gelirleri üzerinde meydana getireceği etki ile yansırken, bütçe giderleri üzerindeki etki ise göç nedeniyle sunulacak mal ve hizmet miktar ve çeşidinde meydana gelecek değişiklik ile ortaya çıkmaktadır. Göç nedeniyle ortaya çıkan bu etkiler, göç edilen ülkelerde göçe bakışı da etkilemektedir. Örneğin, göçün vergi gelirlerini artırabilme potansiyeli göçe bakışı olumlu etkilerken, bütçe giderlerini ilaveten artırma potansiyeli ise göçe bakışı olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu bağlamda, göçün bütçe üzerindeki etkisinin ve dolayısıyla göçe bakışın pozitif olması açısından, bütçe gelirleri üzerindeki olumlu etkinin bütçe giderleri üzerindeki olumsuz etkisinden daha büyük olması gerekir.

Bu çalışmada, göçün bütçe üzerindeki etkisi, uluslararası göç çerçevesinde göç edilen ülke açısından teorik bir şekilde değerlendirilecektir. Bu çerçevede, çalışmanın ikinci kısmında göçün etkilerinin öneminin ortaya koyulması açısından uluslararası göç akımları kısaca ele alınacaktır. Üçüncü kısımda göçün bütçe giderleri üzerinde etkisi değerlendirilecektir. Dördüncü kısımda ise göçün bütçe gelirleri üzerindeki etkisi, vergi gelirleri üzerindeki etkisi yönüyle ortaya konulacaktır. Sonuç ve değerlendirmeler ise son kısımda sunulacaktır.

2. Uluslararası Göç Akımları

Uluslararası göç, zaman içeresinde mutlak rakam ve oransal olarak önemli boyutlara ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler International Migration Report 2017'ye (Uluslararası Göç Raporu 2017) göre, uluslararası göç miktarı 2000 yılında 173 milyon iken, bu rakam, sırasıyla 2005 yılında 191 milyon, 2010 yılında 220 milyon, 2015 yılında 248 milyon ve 2017 yılında ise 258 milyon olmuştur. Yıllık ortalama artış hızı ise 2000-2005 arası %2, 2005-2010 arası %2,9, 2010-2015 arası %2,4 ve 2015-2017 arası ise %2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Aynı rapora göre, gelişmiş ülkeler 2017 yılı itibariyle, toplam 165 milyon (%64) uluslararası göçmene ev sahipliği yapmaktadır. 2017 yılı itibariyle, A.B.D. yaklaşık 50 milyon ile en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülkedir. Göçmenlerin en çok geldiği bölgeler ise ağırlıklı olarak Afrika ve Asya Kıtasındaki gelişmekte olan ülkelerdir. 2017 yılı itibariyle, bu iki bölgeden göç eden toplam uluslararası göçmenlerin sayısı yaklaşık 142 milyondur. Bu rakam, toplam uluslararası göçmen sayısının yaklaşık %55,1'ini oluşturmaktadır. En fazla uluslararası göç veren ülke ise 16,6 milyon ile Hindistan olmuştur.

Görüldüğü gibi uluslararası göç zaman içerisinde mutlak rakam olarak artarken, yıllık ortalama artış hızı zaman içerisinde tek yönlü bir trende sahip olmamış kimi zaman artış kimi zaman ise azalışlar göstermiştir.

3. Göçün Bütçe Giderleri Üzerindeki Etkisi

Göç çeşitli faktörlere ve bu faktörlerle bağlı olarak sunulan hizmetlere ilişkin olarak, bütçenin giderlerini etkilemektedir. Bu çerçevede, göçün bütçe giderleri üzerindeki etkileri artırmak yönünde yani olumsuz olabilmekte ya da artırmamak yönünde yani olumlu olabilmektedir.

Göçün bütçe giderleri üzerinde etkili olabileceği faktörlerden birisi, kuşkusuz göçmenlerin demografik yapısıdır. Göçmenlerin çocuk yaşta olması, sağlık ve eğitim harcamalarını, yaşlı olmaları ise sağlık ve onlara yönelik sosyal hizmetlerin sunumu üzerinde baskı yaparak bütçe giderlerini artırmaktadır (Bailey, 2002: 53). Bu etkide, bunlara bağlı olarak sunulan hizmetin teknik özellikleri de önemli olmaktadır. Örneğin, devlet tarafından çocuklara sunulan eğitim hizmetleri kalabalıklaşma olgusuna konu olacak türden hizmetlerdir. (Nowrasteh, 2014) Göçmenler nedeniyle nüfusun artmasıyla kapasite sınırından sonra ilave kişilerin marjinal maliyetinin artık sıfır olmaması yani artması bütçenin giderlerini artıracaktır. Çünkü böyle bir durumda çocuk göçmenlerin sayısının fazlalığı onlara yönelik olarak ilave okullar yapılmasını ve kendi anadili ve göçün yapıldığı ülkenin dilinin öğrenilmesine yönelik eğitim hizmetleri gibi ilave eğitim hizmetlerinin verilmesi mal ve hizmet sunumunu ve buna bağlı olarak da bütçe giderlerini artıracaktır (MaCurdy,Nechyba ve Bhattacharya, 1998:31). Diğer yandan, göç nedeniyle nüfusun artmasının eğitim hizmetleri üzerinde meydana getirdiği benzer etkiyi diğer hizmetlerde de görmek mümkündür. Bu bağlamda, itfaiye hizmetleri, atık yönetimi ve su arzı gibi hizmetlerde de kapasite sınırının aşılmasına bağlı olarak maliyetlerin artması göç nedeniyle bütçe giderlerini artırabilecektir (NASEM;2017:345). Sonuç olarak, bu tür hizmetlerde kapasite sınırının büyüklüğü meydana gelecek etkinin de boyutunun ne düzeyde olacağını belirleyecektir.

Buna ilaveten, göçmenlerin faktör donanımı da önemlidir. Göçmenlerin yanlarında sermaye getirmedikleri varsayılırsa, göç, emek/ sermaye oranını yükselterek faiz oranlarının artmasına dolayısıyla devlet borçlarının faiz yükünü artırarak transfer harcamalarının artmasına ve bunun sonucu olarak da bütçe giderlerinin artmasına neden olur (Storesletten, 2000: 301).

Göç edenlerin gelirlerinin seviyesi de göçün bütçe üzerindeki etkisini yansıtacak, diğer bir faktördür. Buna göre, göç edenlerin gelir seviyeleri düşük ise bu durum düşük gelirli göçmenlere yönelik transfer harcamalarını artırmak suretiyle bütçe giderlerini artıracaktır. Buna ilaveten, gelir seviyesinin düşüklüğü başta yetersiz beslenme, giyinme, barınma olanakları ve benzeri nedenlerden dolayı düşük gelire sahip göçmenlerin sağlık açısından kırılganlıklarının artmasına, bunun sonucu olarak da düşük gelirlilere yönelik sunulan sağlık hizmetleri ve sağlık harcamalarının artmasına neden olacaktır.

Göçmenlerin bütçenin giderleri üzerindeki etkisi bazen olumlu da olabilmektedir. Örneğin, göçmenler tüketimde rekabetin olmaması özelliğine sahip ulusal savunma ve adalet benzeri tam kamusal mal ve hizmetlerde ilave maliyet artışına sebep olmaz (NASEM, 2017:345). Göçün, göçmenlerin tam kamusal mal ve hizmetlerden yararlanması durumunda ilave maliyet artışına sebep olmaması ise bütçe giderleri üzerindeki olumlu etkilerinden sayılabilir.

Buna ilaveten, göçmenlerin geçici olması durumunda emeklilik ve diğer emeklilik sonrası hakları üzerinde talepkâr olmamaları, yasal olmayan göçmenlerin ve kayıtdışı çalışan

göçmenlerin siteme katılmamalarının sosyal güvenlik harcamalarını olumsuz etkilememesi de göçün bütçe giderleri üzerindeki diğer bir olumlu etkisidir (Rowrhorn, 2008:563, OECD/ILO,2018: 179, Vega, 2015).

Diğer yandan, genelde yaygın kanı göçmenlerin genelde suça daha meyilli olduğudur. Eğer göçmenler suç işlemeye daha meyilli olursa bu durum suç önlemeye yönelik hizmetleri artırmak suretiyle bütçe giderlerini artıracaktır. Bununla birlikte, bazı çalışmalar bu durumu teyit etmemektedir. Bernat (2016)'ın çalışması bu çerçevedeki çalışmalardan bir tanesidir. ABD özelinde yapılan araştırmaya göre, göçmenlerle suç arasındaki ilişki toplamda negatiftir ve suça iştirak ciddi bir düzeyde değildir. Bu durumun sebeplerinden biri, özellikle kayıt dışı göçmenlerin para kazanmaya odaklı olması ve dolayısıyla dikkatleri fazla üzerlerine çekmemek arzusudur. Diğer bir sebep ise göçmenlerin sosyal hizmetlerden yararlanma haklarını kaybetmeme yönündeki eğilimleridir. Dolayısıyla, eğer göçmenlerin suç eğilimleri düşük olursa bu durum bütçe giderlerini fazla olumsuz etkilemeyecektir.

4- Göçün Bütçe Gelirleri Üzerindeki Etkisi

Göçün, bütçenin en önemli kalemi olan vergi gelirleri üzerindeki etkileri göçmenlerin emek niteliği, yaşları, eğitim ve sağlık durumları gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Göçün, vergi gelirleri üzerinde meydana getireceği etki, göç nedeniyle üretim faktörü arzının etkilenmesi ve faktör fiyatlarının değişmesi ile ortaya çıkar (Lee&Miller, 2000:350). Göç nedeniyle emek arzının artması ücretleri düşürmek suretiyle maliyetleri düşürecek, maliyetlerin düşmesi ise karların artmasına ve bunun sonucu olarak da üretimin artmasına neden olacaktır. Üretimdeki artış ise ülkenin Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının (GSYİH) ve kişi başına düşen miktarlarını artıracaktır. İnsanların gelirlerinin artması ise gelir üzerinden alınan vergileri, harcanması durumunda ise tüketim üzerinden alınan vergileri ve servet birikimi yönünde kullanılması durumunda ise servet üzerinden alınan vergileri artıracaktır.

Bütçe gelirleri üzerinde meydana gelecek etkide, göçmenlerin emek niteliği de önemlidir. Göçmenlerin emek kalitesi yüksek ise, yüksek nitelikli emek verimliliği artırarak karların artmasına, bunun sonucu olarak da üretim kapasitesini olumlu etkilemek suretiyle vergi gelirlerinin artmasına neden olur.

Diğer taraftan, emek niteliği yüksek olanların, iş bulma imkânları ve daha yüksek ücretle çalışmaları mümkün olduğundan, yüksek gelir üzerinden daha fazla vergi alınmasını mümkün kılmak suretiyle, vergi gelirlerinin artmasında önemli bir rol oynayabilir.

Yüksek emek niteliğine sahip göçmenlerin girişimci kabiliyetinin yüksekliği, düşük gelirlilere göre daha yüksektir. (McConnel, Brue ve Flyn, 2012: 282) Yüksek emek niteliğine sahip göçmenlerin girişimci kabiliyetinin yüksekliği ise, üretimi ve üretime bağlı olarak da vergi gelirlerini olumlu etkileyecektir.

Emek niteliği yüksek olanların, gelirlerinin yüksekliğine bağlı olarak tasarruf güçlerinin de yüksek olması (tasarruflarını göç ettiği ülkede değerlendirmesi durumunda) yatırımları, üretimi ve dolaysıyla da vergi gelirlerini olumlu etkileyecektir.

Düşük emek niteliğine sahip göçmenlerin, ücretlerinin düşük olmasının üretim maliyetlerini azaltması, fiyatları düşürmek ve uluslararası rekabet gücünü artırmak suretiyle

bir ülkenin ihracat potansiyelini artırması ise ihracat üzerinden alınacak vergi gelirlerini olumlu etkiler

Cortes&Tessada (2011), düşük emek niteliğine sahip göçmenlerin ev üretimine yakın ikame malların fiyatını düşürerek yüksek emek nitelikli yerli kadınların çalışma saatlerini artırabileceğini ortaya koymuşlardır. Bu durum ise göç yapılan ülkenin vergi gelirlerini artırmaya önemli katkı sağlayabilir. Şöyle ki, düşük emek niteliğine sahip göçmenlerin çocuk bakıcılığı, ev temizliği vb. işlerde çalışmaları göç edilen ülkede, bu sorumlulukları nedeniyle çalışma imkânları bulunmayan özellikle yüksek emek niteliğine sahip kadınların çalışma imkânlarını artırmakta, bunun sonucu olarak da göç hem üretimin hem de vergi gelirlerinin artmasını sağlayabilir.

Göç edenlerin yaşları da vergi gelirlerini etkileyen diğer bir faktördür. Örneğin, göçmenlerin genç olmaları çalışma çağındaki nüfusu artırmak suretiyle elde ettikleri gelirler üzerinden yapılacak vergilemeyle, vergi gelirlerini artırma potansiyeline sahiptir (Rowthorn, 2008: 561)

Vergi gelirlerinin artması, borçlanmaya olan ihtiyacı ve dışlanma etkisini azaltmak suretiyle yatırımlar, üretim ve dolayısıyla vergi gelirleri üzerinde olumlu bir etki meydana getirebilir.

Buna ilaveten, göç edenlerin eğitim ve sağlık seviyeleri de verimliliği etkilemek suretiyle vergi gelirleri üzerinde etki meydana getirebilir. İyi bir eğitim alan ve daha sağlıklı olan bir emeğin verimliliğinin yüksek olması, üretim ve vergi gelirleri üzerinde olumlu bir rol oynayacaktır.

Göç nedeniyle nüfusun artması toplam talebi, satın alınacak mal ve hizmet miktarını dolaysıyla bunlar üzerinden alınacak tüketim vergilerini artırır. Toplam talebin artması, diğer yandan yatırımları cazip kılmak suretiyle üretimi ve buna bağlı olarak da vergi gelirlerini artıracaktır.

Diğer yandan, düşük emek niteliğine sahip göçmenlerin sahip oldukları emek niteliklerin, kayıtdışı ekonomide iş bulma imkânlarını kolaylaştırması, maliyet avantajı yoluyla kayıtdışı ekonomiyi daha da cazip kılmak suretiyle vergi gelirlerini olumsuz etkiler. Buna ilaveten, düşük emek niteliğine sahip göçmenlerin gelirlerinin düşüklüğü düşük gelir üzerinden alınacak vergi gelirlerinin de düşük olmasına neden olabilir. Buna ilaveten, bir önceki kısımda da ifade edildiği gibi göçmenlerin yanlarında sermaye getirmedikleri varsayılırsa göç emek/ sermaye oranını yükselterek ücretlerin düşmesine ve dolaysısıyla vergi gelirlerinin azalmasına da neden olur (Storesletten, 2000: 301)

5. Sonuç

Göçün devlet bütçesi üzerindeki etkisi bütçe gelirleri ve bütçe giderlerine yapacağı etkiye bağlıdır. Göçmenlerin etkileri, emek niteliklerine, eğitimlerine, yaşlarına, sağlık durumlarına, geçici ve sürekli olmalarına, yasal durumlarına vs. bağlı olarak değişecektir. Göçün bütçe gelirlerinin en önemli kalemlerinden biri olan vergi gelirlerini artırıcı etkisi, bütçe giderlerini artırıcı etkisinden büyük ise, göçün bütçe üzerindeki net etkisi pozitif olurken, bütçe giderlerini artırıcı etkisi, vergi gelirlerini artırıcı etkisinden büyük olması durumunda ise net etki negatif olacaktır.

Göçün ve göçe bağlı olarak göçmenlerin devlet bütçesine olumlu katkıları, göçmenlerin özellikle bulundukları ülkenin dilini öğrenme imkânlarının kolaylaştırılması ve eğitim ve eğitme yoluyla emek niteliklerini iyileştirilmesi, kayıtlı ekonomide çalışma imkânlarının artırılması, ekonomik ve sosyal entegrasyonlarının artırılması gibi çeşitli yöntemlerle artırılabilir. Olumlu etkinin artırılmasında, bulundukları ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarının bu konulardaki rolleri ve çabaları da kuşkusuz önemli bir rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR

Bailey, S.J., (2002) Public Sector Economics,Palgrave, Great Britain

Bernat, F.P. (2016). "Immigration and Crime", H. Pontell (Ed.). Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice içinde, Oxford University Press. DOI: 10.1093/acrefore/9780190264079.013.93

Cortés, Patricia & Tessada, José &. (2011) "Low-Skilled Immigration and the Labor Supply of Highly Skilled Women", American Economic Journal: Applied Economics. 3. 88-123

International Migration Report 2017 (Highlights), (2017), http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (Erişim Tarihi: 17.11.2018)

Lee, R&Miller, T., (2000) "Immigration, Social Security, and Broader Fiscal Impacts", The American Economic Review, Vol.90, No.2., Papers and Proceedings of the One Hundred Twelfth Annual Meeting of the American Economic Association, 350-354

MaCurdy, T., Nechyba, T., & Bhattacharya, J., (1998) "An Economic Framework for Assessing the Fiscal Impacts of Immigration", James P. Smith and Barry Edmonston, (eds) The Immigration Debate: Studies on the Economic, Demographic, and Fiscal Effects of Immigration içinde, (s.13-65), Washington, DC: The National Academies Press. https://doi.org/10.17226/5985.

McConnell, C.R., Brue, s., Flyn, S.M. &Grant,R., (2012) Macroeconomics, McGraw-Hill/Irwin, Singapore

NASEM(National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine) (2017). The Economic and Fiscal Consequences of Immigration. Washington, DC: The National Academies Press. doi: https://doi.org/10.17226/23550.

Nowrasteh, A, (2014) "The Fiscal Impact of Immigration", Cato Working Paper, https://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/working-paper-21-fix.pdf (Erişim Tarihi: 15.11.2018)

OECD/ILO (2018), How Immigrants Contribute to Developing Countries' Economies, ILO, Geneva/OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264288737-en.

Rowthorn, R., (2008) "The fiscal Impact of Immigration on the Advanced Economies", Oxford Review of Economic Policy, Volume 24, Number 3, 560–580

Storesletten, K.,(2000) "Sustaining Fiscal Policy thorough Immigration", Journal of Political Economy, Vol.108, No.2, 300-323

Vega A. (2015). "The Impact of Social Security on Return Migration among Latin American Elderly in the U.S., Population", Research and Policy Review. 34 (3), 307-330 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4532292/pdf/nihms-615299.pdf (Erişim Tarihi: 14.11.2018)

NORDRHEIN-WESTFALEN'DA GÖÇMEN TÜRK KADINLARININ ÇALIŞMA HAYATINA ENTEGRASYONU SORUNU*

Selin Tuğçe ÇİÇEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, selintugcecicek@gmail.com

Canan Öykü DÖNMEZ KARA

Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, oykudonmez@comu.edu.tr

Suat UĞUR

Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İİBF, suatugur@yahoo.com

Özet

Ulusal ve uluslararası boyutlarıyla göç dünya tarihinin en önemli olguları arasında yer almaktadır. Özellikle uluslararası göç, göç alan ve veren ülkeler bakımından demografik, ekonomik, sosyal ve toplumsal yapıları etkilemekte, gidilen ülkenin kültürüne, sosyo-ekonomik hayatına ve çalışma yaşamına entegrasyon sorunlarını beraberinde getirmektedir. 1961'de Federal Almanya ve Türkiye arasında imzalanan ikili işgücü anlaşmasıyla Almanya Türk misafir işçilere kapılarını açmıştır. Başlarda hem Alman hem de Türkler tarafından geçici olarak görülen bu ilişki zamanla kalıcılaşmıştır. İlk giden işçiler sonrasında aile birleşimine ilişkin düzenlemeler kapsamında eşlerini ve çocuklarını da yanlarına getirmişlerdir. Farklı bir kültürle karşılaşan ve genelde çalışma yaşamının dışında kalan ilk göçmen Türk kadınları toplumsal ve ekonomik hayata katılmada önemli sorunlar yaşamışlardır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Almanya'nın Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatına entegrasyonu sürecinde karşılaştıkları sorunların ortaya konmasıdır. Araştırmanın kapsamına Almanya'da çalışma hayatında bulunan göçmen Türk kadınları girmesine karşın, zaman ve para kısıtları nedeniyle araştırma Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan göçmen Türk kadınlarıyla sınırlandırılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerden hikâye analizi şeklinde tasarlanmıştır. Hikâye analizi bir şey yaşamış, bu konuyla ilgili anlatacak bir şeyi olan kişilerin anlattıkları hikâyelerin belirlenen temalar ve kodlar çerçevesinde çözümlenmesini sağlayan bir desendir. Araştırma verileri görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan ve iş sahibi göçmen Türk kadınlarından gönüllü örnekleme yoluyla görüşmeyi kabul eden 12 kadınla görüşülmüştür. Görüşmeler Microsoft Office Word programına aktarılarak doküman haline getirilmiştir. Dokümanlar araştırma kapsamında belirlenen 15 tema ve 38 alt kod çerçevesinde MAXQDA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo sürümü) programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Sonuçta, Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatına entegrasyonu sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunun ayrımcılığa maruz kalma olduğu anlaşılmıştır.

* Bu çalışma Bu çalışma, Selin Tuğçe ÇİÇEK tarafından 20.06.2018 tarihinde sunulan, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Suat UĞUR ve Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü Dönmez KARA danışmanlığında yürütülen "Almanya'da Yaşayan Göçmen Türk Kadınlarının Çalışma Hayatına Entegrasyonu: Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Türk Kadını, Çalışma Yaşamı, Entegrasyon, Almanya.

Abstract

WORKLIFE INTEGRATION PROBLEMS OF TURKISH IMMIGRANT WOMEN IN NORDRHEIN-WESTFALEN

Migration with its national and international dimensions is among the most significant facts of World history. International immigration particularly affects demographic, economic, social and societal structures both in sending and destination countries and it also brings about the problem of integration for immigrants in the destination country. West Germany opened its gates for Turkish workers in 1961 according to the bilateral workforce agreement. Although it seemed temporary in the early years now it is seen as a permanent relationship. Following the departure of Turkish workers, wives and children of workers also went to Germany in the framework of family mergers. Turkish immigrant women faced serious problems in participating economic and societal life who met a different culture and they generally could not find place in the labor markets in Germany. In this scope the study aims to put forward problems of Turkish immigrant women in the Nordrhein Westfalen Region during their integration process into the labor markets. The study comprises all Turkish immigrant women in Germany yet due to time and money restrictions the research part of the study is only limited to Nordrhein-Westfalen State. Within the scope of the study. The study is designed as a descriptive study. In this method individuals' experiences are recorded and their narrative stories are decoded to main and sub-themes. All research data were collected by interviews. 12 women among volunteer Turkish women who had a job and lived in Nordrhein-Westfalen State were interviewed. The recorded interviews were written and transformed into a Word File. Then content analysis was conducted for 15 main themes and 38 sub-themes defined during the research by using MAXQDATA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo software). As a result discrimination was found to be the most significant problem that Turkish immigrant women workers faced during their integration to the labor markets in Nordrhein-Westfalen.

Key Words: Immigration, Turkish Women, Work Life, Integration, Germany

Giriş

Türkiye'nin tarım toplumu olmasının bir sonucu olarak kadınlar çalışma hayatına girişte gecikmelerle karşılaşmıştır. Daha çok ücretsiz aile işçiliği yapan kadınların gelir getirici işlerde çalışmaları, sanayi toplumu ve ardından bilgi toplumuna geçiş ile hızlanmıştır. Özellikle uluslararası göçler ile beraber kadının daha görünür olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Almanya'ya yönelik gerçekleştirilen işgücü göçü hareketinde Türk kadınları da kendilerine yer bulmuştur. 31 Ekim 1961'de Almanya ile Türkiye arasında imzalanan ikili işgücü anlaşmasında işgücü göçünde Türk kadınlarının sayısı azken, 1970'lerde yaşanan aile birleşimi ile sayıları hızla artmıştır.

1961 yılında giden Türk kadınlarının neredeyse tamamı fabrikalarda ve ağır çalışma koşulları altında çalışmışlardır. Almanca dilinin bilinmemesi, tercüman aracılığıyla işlerini yapabilmeleri onları iki kat dezavantajlı konumuna getirmiştir. Aile birleşimi ile gelen Türk kadınları da daha çok fabrikalarda ve temizlik işlerinde çalışmışlardır. Dolayısıyla Almanya'da çalışma hayatındaki konumları düşük statülü ve düşük gelirli olarak ifade

edilmektedir. Ancak daha sonra evlilik yoluyla göç eden kadınlar için olumlu gelişmelerden söz edilebilir. Başlarda diplomalarının tanınmaması, Almanca dilinin bilinmemesi gibi nedenler çalışma hayatındaki statülerinin yükselmesine engel olmuşsa da Türk kadınlarının bugün var olan durumları incelendiğinde engellerin aşıldığı söylenebilir. Kuşkusuz göç sürecinde sadece dil ve diploma sorunuyla değil başka birçok sorunla da karşı karşıya kalmışlardır. Kadın olmanın yanı sıra göçmen kadın olmak hele ki Müslüman bir toplumdan gelmek milliyetçi oldukları ifade edilen Alman toplumunda yer edinmeleri için zorlu bir süreç yaratmıştır.

Çalışmada ilk olarak göç kavramları açıklanmış ve Almanya'da çalışma hayatındaki Türk kadının genel görünümü hakkında bilgi verilmiştir. Ardından yapılan görüşmelerin sonuçları ele alınmıştır. Görüşmelerden edinilen bilgiler nitel araştırma yöntemi ile incelenmiştir.

1. Tarihsel Süreçte Göç Hareketleri

Göç, bireysel ya da toplumsal olarak bir yerden başka bir yere hareketleri olarak tanımlanabilir. Bu fiziki hareketlilik göç olarak tanımlanır ve özünde başka bir yere yerleşme amacı taşır. Modern dünyada giderek artan bir olgu olan göçün çok çeşitli sebebi bulunabilir (Altıntaş, 2008).

Göçle ilgili tanımlar incelendiğinde ortak unsurun yer değiştirme olduğu söylenebilir. Yer değiştirme ülke içi gibi yakın mesafelere olabileceği gibi, ülke dışı gibi uzak mesafelere de olabilir (Yalçın, 2004). Ülkelerin yapılarında meydana gelen gelişmeler, ekonomik ve politik çalkantılar, ülkelerarası çıkar çatışmaları, iç savaşlar, doğal afetler, insan hakları ihlalleri, binlerce insanı yaşadıkları ülkeleri yasal ya da yasal olmayan yollardan terk etmeye mecbur bırakmıştır (Doğan, 2005). Özetle göç hareketleri ekonomik, doğal ve siyasal nedenlere dayanır (Kara, 2015).

Tarihte bilinen ilk kitlesel göç hareketleri 4. Yüzyıl ortalarında Çin'in egemenliğinden kurtulmak için batıya hareket eden Hunların Karadeniz'in kuzeyine yerleşmesi sonucunda bu bölgede yaşayan ve çoğunluğu Germen olan Vizigotların, Ostrogotların, Gepitlerin ve Vandalların batıya doğru göç etmesi ile gerçekleşmiştir. Bu kavimler önlerine çıkan kavimleri yurtlarından ederek İspanya'ya ve Kuzey Afrika'ya kadar ilerlemişlerdir. Avrupa Kıtası'nda yaşanan bu istila bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini oluşturduğu kabul edilen Kavimler Göçü'dür (Kınık, 2010). Farklı bölgeler arasında gerçekleşen göç hareketleri yeni kentlerin ve ülkelerin kurulmasına sebep olmuştur. Amerika Kıtası'nın keşfedilmesi ile birlikte göçler deniz aşırı bir boyut kazanmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'dan büyük bir insan topluluğu Amerika'ya göç etmiş ve yerleşmiştir (Bayraktar, 2013).

Göç hareketlerini altı evrede özetlemek mümkündür. İlk evre 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı ve Arap tüccarların Kuzey Afrika'dan birçok kişiyi Avrupa ve Güney Amerika'ya köle olarak satmasıdır. Köleleştirmenin yarattığı zorunlu göçü 19. yüzyılda başlayıp Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar süren Avrupalıların sömürgelere göçü izlemiştir. Aksi yöndeki bu göç hareketi göçün ikinci evresidir. Üçüncü ve dördüncü göç evreleri ise 1960'lara kadar süren sömürgeciliğin çözülme dönemlerinde yaşanmıştır. Yeni kurulan devletler bazı nüfus gruplarının ülkeyi terk etmesine sebep olmuş, sömürgelerde bulunan Avrupalıların bir kısmı geri dönmek zorunda kalmıştır. 1960'larda Amerika ve Avrupa'daki üretim artışının işgücü ihtiyacını karşılamak üzere oluşan göç hareketleri beşinci evreyi oluşturmuştur. Eski sömürgelerden ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerden Avrupa'ya işgücü göçleri yaşanmıştır. İşçilerin göçü kalıcı olmuş ve 1970'lerde aile birleşimleri ile devam etmiştir. Göçün altıncı evresi ise 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ile bağımsızlığını kazanan devletlerarasında ve bu devletlerden komşu devletlere ve Avrupa'ya yönelen göç hareketleri ile gerçekleşmiştir. Uluslararası göç 1990'lı yıllarda artarak devam etmiş, 2000'li yıllarla birlikte yasal statü alamayan göçmen gruplarının kalabalıklaşması göç politikalarının

yeniden gözden geçirilmesi yönünde çabaların artmasını tetiklemiştir (Atasü-Topçuoğlu, 2012).

Tarihsel olarak göç hareketlerine bakıldığında Kavimler Göçü göç hareketlerinin bilinen ilk aşamalarından birini oluşturmaktadır. 16. yüzyıl ve sonrasında ise köle ticareti, sömürgecilik, ulus devletlerin oluşumu, mübadeleler ve misafir işçiler gibi olgular göç hareketlerini etkilemiştir.

Günümüzde göç hareketleri bütün dünyaya yayılmış bir akım olarak varlığını artırarak sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) "2013 Uluslararası Göç Raporu''na göre dünya genelinde 232 milyon kişi göçmen durumundadır. Göçmenlerin yüzde 59'unun gelişmiş ülkelerde, yüzde 41'inin ise gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı belirtilmiştir. 1990 yılı ile 2013 yılı arasında göçmen sayısının 77 milyon kişi arttığı tespit edilmiştir. 77 milyon kişilik bu artışın büyük bölümü 2000-2010 yılları arasında gerçekleşmiştir. Her yıl genel göç rakamlarına 4,6 milyon göçmen ilave olmaktadır (United Nations, 2013:1).

Avrupa'da denizaşırı ve kıta için göçler birlikte görülmüştür. Polonyalı, İrlandalı ve İtalyan işçiler tarım ve sanayi alanında çalışmak için diğer Avrupa ülkelerine göç ederken, proleterleşmeden kaçan Batı Avrupalılar denizaşırı ülkelere göç etmiştir. Sanayileşen ilk ülke olan İngiltere aynı zamanda geniş ölçekli emek göçünü tecrübe eden ilk ülke olmuştur. İngiltere ekonomisinin başlıca emek kaynağını İrlandalılar oluşturmuştur. 1875-1914 yılları arasında Rusya'dan kaçan Yahudiler de İngiltere işgücü piyasasındaki yerlerini almışlardır (Castles ve Miller, 2008).

Avrupa'dan denizaşırı olarak gerçekleşen göçler 18.yüzyılda başlayarak 19. yüzyılda giderek artmıştır. 1846-90 arasında 17 milyon kişi Avrupa'dan ayrılarak İngiltere ve İrlanda'ya ve Amerika'ya göç etmiştir. Almanya'dan 3,5 milyon kişi, 1891-1920 arasında da Güney ve Doğu Avrupa'dan 27 milyon kişi göç etmiş; bu göç hareketi Birinci Dünya Savaşı ile durmuştur. Savaş sonrasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin uygulamaya koyduğu göçü kısıtlayıcı düzenlemeler ve 1930 ekonomik bunalımının etkileri ile ülkeye giden göçmen sayısı azalmıştır. Benzer bir azalmada Avrupa içindeki göçlerde görülmüştür. Ancak Nazi Almanya'sının işgal ettiği topraklardan getirdiği yabancı işçiler ve savaş esirleri zorla silah sanayinde çalıştırılmıştır (Toksöz, 2006).

İkinci Dünya Savaşı sonrası göç hareketleri iki aşamada gerçekleşmiştir. 1945-1970 dönemini kapsayan birinci aşamada gelişmiş ülkelerde hakim olan ekonomik strateji yatırımın yoğunlaştırılıp üretimin genişletilmesi olduğundan az gelişmiş ülkelerden Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya göçmen işçiler getirilmiştir. 1973-74 Petrol Krizi ile birinci aşama sona ermiştir. 1970'lerin ortalarında başlayıp 1980 ve 1990'larda önemini arttıran ikinci aşamada hem göç alan hem de göç veren ülkeyi etkileyen yeni bir göç süreci gözlenmektedir (Castles ve Miller, 2008).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya göç hareketlerini değerlendiren Stalker (2002: 152-153) bu dönemi dört aşamaya ayırmıştır:

1. 1940'ların sonu ve 1950'lerin başında kitlesel göçmen akımları: II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya, Polonya ve eski Çekoslovakya'nın arasında sınırların değişmesi ile 15 milyon kişi göç hareketlerinin bir parçası olmuştur. 1950'lerin ortalarında bu hareketler yavaşlamış ve 1963 yılında Berlin Duvarı'nın kurulmasına kadar az da olsa devam etmiştir.
2. 1950'lerin başından 1973'e sözleşmeli işçi alımı: Avrupa'nın yeniden yapılanma çabaları ekonomik büyümeyi ve işgücüne olan talebi arttırmıştır. Başlangıçta Almanya, Fransa ve İngiltere işgücü ihtiyaçlarını savaş nedeniyle yerinden olanlardan karşılarken, sonraları sanayileşmesi yavaş olan İtalya, İspanya ve

Portekiz'e yönelmişlerdir. Ancak bu ülkelerin de zenginleşmeye başlaması işgücü eksiklerinin başka yerlerden karşılanmasını gerektirmiştir. Fransa eski sömürgelerine yönelerek Kuzey Afrika'dan, İngiltere Karayipler ve Hint alt kıtasından, sömürge rezervi olmayan Almanya ise işgücü ihtiyacını sözleşmeli işçiler yolu ile Türkiye ve Yugoslavya'dan temin etmiştir. Bu dönemde Avrupa'ya net göç 10 milyon kişiyi bulmuştur.

3. 1974'ten 1980'lerin ortasına kapıların kapatılması: 1973'te Petrol Krizi'nin yaşanması ile ekonomik durgunluk başlamıştır. Hükümetler işçi alımını durdurmuş ve mevcut işçilerin geri dönmesini beklerken işçiler bulundukları ülkelerde kalmayı tercih etmişlerdir. Hükümetler mevcut işçilere baskı uygulamaktansa aile bireylerinin gelişine izin vermişlerdir. Bu dönemde gelişimlerini hızlandıran Yunanistan, İtalya ve Portekiz gibi ülkeler göçmen işçi çekmeye başlamıştır.
4. 1980'lerin ortalarından 2001'e sığınmacılar, mülteciler ve kayıtdışı göçmenler: Bu dönemde Doğu Avrupa'da komünizmin yıkılmasına yol açan ayaklanmalar ön plandadır. Seyahat özgürlüğüne erişen Doğu Avrupalılar dünyanın dört bir yanında huzursuzluklardan kaçarak Avrupa'ya sığınan yüz binlerce insanın arasına katılmışlardır. Geçmişte sözleşmeli işçi olarak göç edenler de sığınma kapısına yönelmiştir. 1989-1998 yılları arasında 4 milyondan fazla kişi Avrupa'da iltica başvurusunda bulunmuş, bunların %43'ü Avrupa içinde başka bir bölgeden, %35'i Asya'dan ve %19'u Afrika'dan göç etmiştir.

2. Türkiye'den Almanya'ya İşgücü Göçü

İkinci Dünya Savaşından sonra savaşın izlerini silerek yeniden yapılanmaya ve kalkınmaya çalışan Avrupa ülkeleri, işgücü ihtiyaçlarını gidermek amacıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden işgücü göçü kabul etmeye başlamıştır. İşgücü göçünü talep eden ülkelerin başında gelen Almanya 1954 yılından 1970'lere kadar Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye'den; Fransa ise Fas, Tunus ve Cezayir 'den insan gücü alımı gerçekleştirmiştir. Ekonomik etkenlerle oluşan bu göç ilişkisini daha çok insanların arzularına bağlı olarak geliştiği için gönüllülük çerçevesinde değerlendirmek mümkündür (Aksoy, 2012).

Batı Avrupa ülkelerinin ihtiyacı oranında işgücü alımları Güney Avrupa, Uzak Asya ve Afrika ülkelerinden giderilmiştir. Almanya ise İkinci Dünya Savaşı sonrası gücünü ekonomik kalkınmasını sağlamak ve dünya pazarlarına açılmak için 1954 yılını esas alarak Yunanistan, İspanya, Türkiye, Tunus gibi ülkelerden ucuz ve güçlü işgücü alımları yapmıştır. Böylelikle başlayan göçlerin ana nedeni olarak sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi gösterilebilir (Şahin, 2001).

Türkiye'den Almanya'ya göç, 10'ar yıllık aralarla üç ana bölümde değerlendirilebilir. 1961 yılında ekonomik sebeplerden kaynaklı işçi göçü, ardından 1973 yılından sonra aile birleşimi ve 12 Eylül 1980 Darbesi nedeniyle siyasi kaynaklı göç olarak adlandırılabilir (Adıgüzel, 2004).

Almanya'ya yönelen Türk işgücü göçü ilk olarak 1956 yılında Kiel Üniversitesi[35] tarafından dile getirilmiştir. Buna göre ülkenin yatırımının Türkiye'deki varlığını kolaylaştırması amacıyla sanayi alanındaki işletmelerde lise mezunu Türklerin ustabaşı olarak istihdam edilmeleri için yetiştirilmesi önerilmiş ve öneri üzerine 1957 yılında 12 Türk aileleri ile birlikte Almanya'ya gitmiştir. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlansa da Türkler kendilerine orada iş bulmayı başarabilmişlerdir (Renselaar ve Onulduran, 1975).

[35] 1665 yılında kurulmuş olan Üniversite Dünya Ekonomisi alanındaki çalışmalarıyla ünlüdür.

Türk işçilerin Almanya'ya resmi olarak gidişleri ise 30 Ekim 1961 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'yla gerçekleşmiştir. Türk vatandaşları Almancada ''Gastarbeiter'' olarak adlandırılan ''misafir işçi'' olarak kabul edilmişlerdir. Misafir işçi olarak istihdam edileceklerin daha çok imalat sektöründe aşır işlerde çalıştırılacağı planlandığından ilk olarak ilkokul diploması ve 35 yaşından küçük olması şartları belirlenmiştir. Yapılan sağlık kontrollerinin ardından bir takım kol güçleri, el becerileri sınanarak uygun olanlar gönderilmeye başlanmıştır. Ancak başlarda kısa süreli olarak planlanan göç, daha sonra ailelerini de yanlarına almaları ile kalıcı hale gelmiştir. İşgücü göçünün yavaşladığı 1970'li yılların başında gerçekleşen petrol krizi Almanya'nın işçi göçünü kısıtlamasına sebep olmuş ve 1973 yılında işçi alımına durdurulmuştur. İki sene uygulanan durdurma kararı işgücü göçünü azaltmıştır. 1974 yılının sonlarında göç süreci aile birleşimi ve kaçak yollardan sürmüştür (Narlı ve Bayrak, 2011; Çınar, 2006).

Göçün ilk başladığı zamanlarda göçmen işçiler kutlamalarla karşılanmıştır. Almanya'ya göç eden birinci kuşak göçmenlerin büyük çoğunluğu kalifiyeli işçilerden oluşmuş ve Türk göçmenlerin ilk on yıllık süreçte gösterdikleri performans yüksek olmuştur. Türk göçmenler yaptıkları işlerde büyük başarı ve çalışkanlık göstermiş, aynı zamanda yabancı olmalarının aksine iş hayatında oldukça uyumlu hareket etmişlerdir (Genel, 2014). Ancak bu coşku bir süre sonra değişerek ve işçilerin geri dönmesi istenecektir. Türk işçilerin daha çok kırsaldan gelmesi ve eğitim oranlarının düşük olması nedeniyle adaptasyon süreçleri negatif etkilenmiştir (Kaya, 2008). Özellikle 1980 yılında Almanya'da Türklerin %40'ının 18 yaşının altında olması ve okullaşma problemi, dil bilmeme, karma eğitim sisteminin anlaşılamaması gibi nedenlerden hem anne-babaları hem de çocukları büyük sorunlar yaşamışlardır (Abadan-Unat, 2007:9).

Türk göçmenlere geleceklerini planlamak için imkân ve seçenekler tanınmamış, senelerce Almanya'ya ve kültürlerine uyum sağlamaya niyetli olmayan, sadece belli süreliğine katlanılması gereken, sürekli eleştirilen ve eninde sonunda ülkesine geri dönecek millet olarak görülmüşlerdir (Ünver, 2003).

Federal Almanya göç sürecinin devamlılık göstermesiyle beraber daha kalıcı bir politika izlemeye karar vermiş ve 1983 yılının sonlarında Kesin Dönüşü Özendirme Yasası'nı çıkarmıştır. Bu yasa kapsamında gerekli şartları yerine getiren göçmenlere çocukları için kişi başına belirli miktarda Mark ödemesi yapılacak ve çalıştıkları süre boyunca ödedikleri emeklilik primlerini beklemeden alabileceklerdir. Yasa sonrasında istenilene ulaşılmış ve yaklaşık 250.000 göçmen yurtlarına geri dönmüştür. Sayısal olarak en fazla geri dönen göçmen Türkler olmuştur (Şen, 1993: 150-151) Ancak Türkiye'ye dönüş yapanlar hayatlarını ve işlerini kurmak için gerekli birikimlerinin olmaması, Türkiye'ye karşı sosyo-kültürel anlamda yabancılık hissetmeleri ve çeşitli olumsuzluklardan dolayı tekrar Almanya'ya göç etmişlerdir. Böylece Almanya'da Almanlardan sonra en büyük etnik grubu Türkler oluşturmuştur. Özellikle aile birleşimi, çocukların Almanya'da doğması ve Alman vatandaşlığına geçilebilmesinden sonra Türk göçmen sayısı oldukça yükselişe geçmiştir (Kızılocak, 2008).

1 Ocak 1991 yılında Yabancılar Yasası'nda gerçekleştirilen reform yabancı vatandaşların Alman vatandaşlığına geçişini kolaylaştırmıştır. Alman vatandaşlığına geçişte oturma süresi, neden gelindiği gibi kıstaslar göz önünde bulundurularak bu hak tanınmıştır. Mevzuata göre çocuğun anne ve babasından birinin Alman vatandaşı olması durumunda kan ilkesi doğrultusunda direk Alman vatandaşı olmaktaydı. Ancak bu konuda temel reform özelliği taşıyan 1 Ocak 2000 yılında yürürlüğe giren Alman Vatandaşlık Yasası[36], Alman

[36] Bkz. http://calisma.de/index.php?option=com_filecabinet&task=download&cid[]=50. (Erişim Tarihi: 16.03.2018)

vatandaşlığına geçmek isteyenleri sadece kan değil, ikametgâh ilkesine de dayandırmıştır. Böylelikle anne ve babadan biri çocuk doğduğunda minimum 8 yıl yasal durumda Almanya'da ikamet etmekteyse veya minimum 3 yıldan beri süresiz oturma iznini almışsa, doğan çocuk Alman vatandaşlığına hak kazanmış olmaktadır. Türklerin Alman vatandaşlığına hak kazanmaları onlara birçok yarar sağlamıştır. Öncelikle yerleri sağlamlaşmış ve seçme seçilme hakkına da sahip olmuşlardır. Bu reformla beraber çifte vatandaşlık kavramı da son bulmaktaydı. Ancak Türkiye Hükümeti Almanya vatandaşlığının elde edilmesinin Türk vatandaşlığının kaybedilmesine neden olmayacağını teminatını vermiş ve Türklerin Alman vatandaşlığına geçişini hızlandırmıştır. Geçişlerin ardından Alman toplumunda söz hakkı kazanan Türkler her alana katkı sağlama hakkını da elde etmiştir (Azrak, 2011:8)

Göçmen Türk işçileri, göç sürecinde çeşitli maddi ve manevi sıkıntıların yanında, kültürlerarası çatışma, adaptasyon sorunu, dil bilmeme gibi zorluklara rağmen yeni yaşam kurmanın yollarını aramıştır. Bu sorunlar kuşaklar boyunca sürmüştür (Çelik, 2008).

İlk göç deneyimini yaşayan birinci kuşak Almanya'da kazandıklarıyla Türkiye'de rahat bir hayat geçirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda sürekli tasarrufa yönelmiş ve sosyal alana uyum sağlayamamışlardır. Ancak geri dönüş planları yerini kalıcılığa bırakınca ikinci kuşak daha çok zarar görmüştür. Aile birleşimlerden sonra vatana dönüşler sürekli ertelenmiş ve zamanla Türkiye sadece izinlerde ziyaret edilen, tatil amaçlı gidilen ülke haline gelmiştir. Ancak, çoğu aile dönüşlerini ertelese de mutlaka geri döneceğiz düşüncesiyle çocuklarını Türkiye'ye yollayıp orada okula başlatmışlardır (Gümüşel, 2013). Buradan hareketle en çok yabancılık hisseden kuşağın özellikle ikinci kuşak olduğuna ulaşılabilir.

Diğer kuşakların aksine üçüncü kuşak ve sonrası işveren olmalarının yanında mülk sahibi de olmuşlardır (Akça, 2015). Görülmektedir ki "Misafir işçi" olarak adlandırılan Türk kökenli göçmenler yalnızca kalıcı olmayıp beraberinde işveren statüsüne kadar gelmişlerdir. Nitekim bugün 95 bin civarında Türk işletmesi Almanya'da faaliyet halinde ve 500 bin kişi istihdam edilmektedir (Göç Araştırmaları Vakfı, 2017).

Kadın işçilerin Almanya'ya doğru başlayan yolculukları da çok fazla gecikmemiştir. Almanya başta olarak diğer Avrupa ülkeleri de kalifiyeli kadın işgücüne ihtiyaç duymuştur. 1965 yılından önce de Türk kadınlarının Avrupa İşgücü Piyasası'ndaki varlığı daha azdır. 1960 yılında Almanya'da 173 olan kadın sayısı 1961 yılında 430'a yükselmiştir. Yükselme hız kesmeden devam etmiş ve 1962 yılında 1.273 olan kadınların sayısı 1963 yılında 2.476'a kadar ulaşmıştır (Abadan-Unat, 2007:26). Uluslararası işçi göçü kapsamında işçi olarak veya eşleri ile beraber göç etmek zorunda kalan Türk kadınları göç sürecinde birçok fırsat ve avantajlarla karşılaşmaktadır.

Batı Avrupa'ya yönelen göçmen kadının kavramsal olarak dikkat çekmesi 1970'lerin ikinci yarısından başlamaktadır. Bu tarihe kadar eşleriyle gelen kadınlar tehlike olarak görülmemiş, fazla önemsenmemiştir. Ancak, sonrasında beklenmedik şekilde artan kadın göçü, işgücü piyasasında ciddi değişikler yaşanmasına sebep olmuştur (Köksal, 1993).

Kadınların göç etme nedenlerinin arasından en önemlisi evlilik göçü olarak değerlendirilse de birey olarak kendi istek ve kararlarıyla göç eden kadınlar da söz konusudur. Örneğin, sadece kadınlara yönelik iş imkanları, ekonomik, siyasi veya eğitim gibi sebeplerle erkeklerden bağımsız olarak da göç etmişlerdir (İlkkaracan ve İlkkaracan, 1999).

1961 yılında Batı Avrupa işgücü piyasalarının kapıları Türk işçilere açıldığında kadın işçi sayısı oldukça azdır. 1970 yılında kadınların oranında yükselme gerçekleşmiş ve 1999 yılında kadın işçi sayısı Almanya'daki toplam Türk nüfusunun yarısına kadar gelmiştir. Almanya'ya giden göçmen Türk kadınları daha çok demir-çelik, gıda, paketleme, temizlik sektörlerinde çalışmışlardır. 1961- 1975 yılları arasında kadınların kolaylıkla iş bulması, ardından yanına

diğer aile fertlerini de aldırması daha kolay olduğundan öncelikli olarak ailenin kadınları gönderilmeye başlanmıştır (Sezer, 2017: 32).

Genel itibariyle göç hareketine katılan birinci kuşak göçmen kadınlar bilhassa imalat sektöründe vasıfsız işgücü olarak istihdam edilmiş, ikinci kuşak göçmen kadınlar ise kendinden önceki kuşağa benzer bir çalışma hayatıyla karşılaşmışlardır. Ancak işsiz kalınca daha çok hizmet sektörüne özellikle temizlik gibi işlere yönelmişlerdir (Toksöz, 2006). Göçmen Türk kadınlarının Almanca dilini öğrenmeleri, mesleki eğitimleri, aile yapıları gibi değişkenler onların çalışma yaşamına katılımlarını da belirlemektedir.

3. Yöntem

Araştırma kapsamında amaca yönelik olarak oluşturulan örneklemde Almanya'ya göç eden 12 Türk kadını ile görüşülmüştür. Bu kadınlar Almanya'da çalışma hayatında kendilerine yer bulma deneyimlerini ve fikirlerini paylaşmıştır. Bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, yöntemi, örneklemi ve araştırma bulguları yer almaktadır.

3.1 Araştırmanın Problemi, Amacı, Önemi ve Evreni

Araştırmanın problemini farklı bir kültürle karşılaşan ve genelde çalışma yaşamının dışında kalan ilk göçmen Türk kadınlarının toplumsal ve ekonomik hayata katılmada ne gibi sorunlar yaşadığıdır. İlk Türk göçmen kadınların toplumsal kabulle ilgili sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Bu sorunları ekonomik hayata katılımla ilgili sorunlar da takip etmiştir.
Bu bağlamda araştırmanın amacı, Almanya'nın Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatına entegrasyonu sürecinde karşılaştıkları sorunların ortaya konmasıdır. Araştırmanın kapsamına Almanya'da çalışma hayatında bulunan göçmen Türk kadınları girmesine karşın, zaman ve para kısıtları nedeniyle araştırma Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan göçmen Türk kadınlarıyla sınırlandırılmıştır.

3.2 Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi

Araştırma nitel araştırma desenlerden hikâye analizi şeklinde tasarlanmıştır. Hikâye analizi bir şey yaşamış, bu konuyla ilgili anlatacak bir şeyi olan kişilerin anlattıkları hikâyelerin belirlenen temalar ve kodlar çerçevesinde çözümlenmesini sağlayan bir desendir. Hikaye analizi nitel bir araştırma yöntemi olarak insanların başlarından geçen olaylarla ilgili anlattıkları hikayeleri analiz etmeye yarar. İnsanların geçmişte yaşadıkları tecrübeleri nasıl algıladıkları, ne hissettikleri ve bunu nasıl anlattıkları hikâye analizcileri için önemli veri kaynaklarındandır. Hikaye analizinde araştırmacı ve araştırmaya konu olanlar arasında ortak bir çalışma ortamı oluşur (Güler ve Diğerleri, 2015: 284-287).
Araştırma verileri görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Görüşme yöntemi, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyen durumları anlamak için kullanılan bir nitel araştırma yoludur (Yıldırım ve Şimşek: 2016: 130). Hikaye analizi araştırmasında kullanılan görüşme yöntemi diğer görüşme yöntemlerinden daha farklıdır. Hikaye analizi araştırmasında araştırmacının elde etmek istediği veri genel açıklamalar değil detaylı şekilde anlatılan hikayeler şeklinde olduğundan kişinin başından geçen tecrübeleri detaylı olarak başlangıcı, ortası ve sonu ile bir sıra içerisinde yer ve zamanla olan ilişkisini de ele alarak açıklaması gerekir. Bu sebeple görüşmeyi yapan araştırmacının görüşülen kişi ile süregelen bir etkileşim içinde diyalog ortamı oluşturması önemlidir (Güler ve Diğerleri, 2015: 288).
Araştırmanın örneklemini, Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan ve iş sahibi göçmen Türk kadınlarından gönüllü örnekleme yoluyla görüşmeyi kabul eden 12 kadınla görüşülmüştür. Araştırma yönteminin ışığında 12 kadın girişimci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler

Microsoft Office Word programına aktarılarak doküman haline getirilmiştir. Dokümanlar araştırma kapsamında belirlenen 15 tema ve 38 alt kod çerçevesinde MAXQDA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo sürümü) programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur.

3.3 Araştırma Bulguları

Görüşme yönetimi ile toplanan veriler temalar ve alt kodlar şeklinde ayrılmıştır. Buna göre 15 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar yaş, eğitim, uyruk, Almanya'ya geliş nedeni, Almanya'da bulunma süresi, çalışma durumu, çalışılan sektör, statü, işgücü piyasasına dahil olma durumu, çalışma hayatında karşılaşılan sorunlar, çalışma hayatında ayrımcılığa maruz kalınma durumu, Almanya' da bulunmaktan dolayı memnuniyetlik, Türklerin gözünden almanlar, Türkiye' ye dönme isteği, Türk değerlerine olan bağlılık şeklinde ayrışmıştır.

Tablo 1.' den oluşturulan temalar ve alt kodlar yer almaktadır. En çok vurgu "Çalışma Hayatında Karşılaşılan Sorunlar" (n= 21, %14,09) temasına yapılmıştır. Onu "Türklerin Gözünden Almanlar" (n= 13, %8,72) teması takip etmektedir. Üçüncü sırada "Çalışma Hayatında Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu", "Almanya' Da Bulunmaktan Dolayı Memnuniyet", ve "Türkiye' Ye Dönme İsteği" (n= 9, %6,04) temaları takip ederken, dördüncü sırada ise "Türk Değerlerine Olan Bağlılık" (n=7, %4,69) teması takip etmiştir.

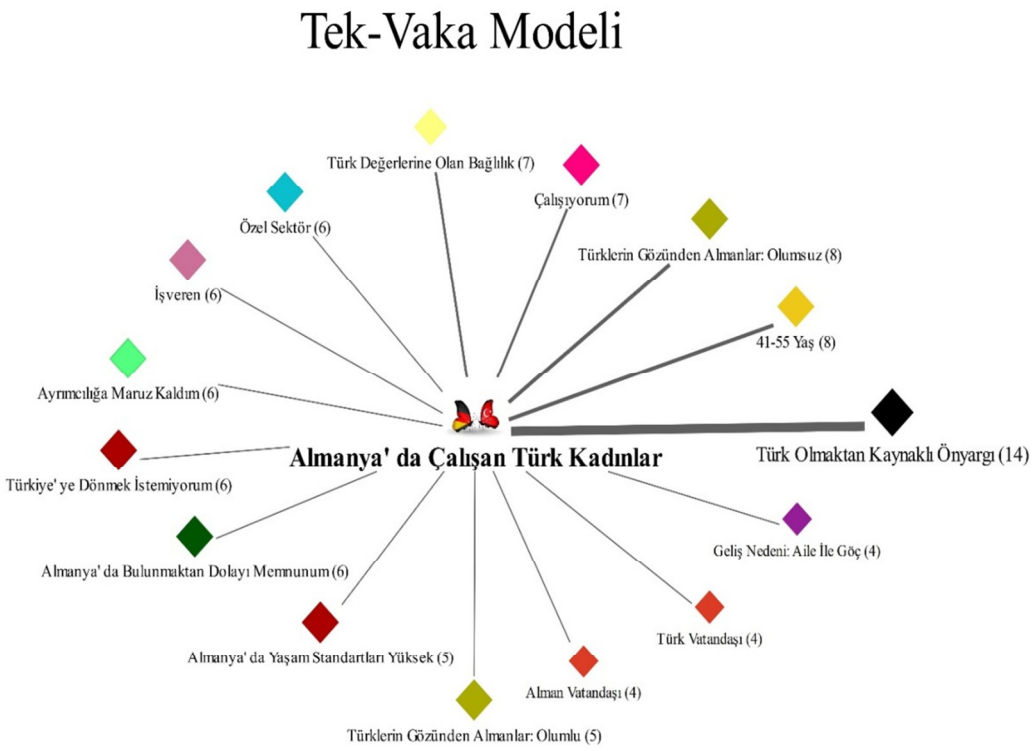
Tablo 1. Temalar ve Alt Kodların Dağılımı

Temalar	Alt Kodlar	N	%
YAŞ	0-25	1	**%8,05**
	26-40	3	
	41-55	8	
EĞİTİM	İlköğretim	3	**%4,69**
	Lise	1	
	Yüksekokul	1	
	Üniversite	2	
UYRUK	Türk	4	**%5,36**
	Alman	4	
GELİŞ NEDENİ	Almanya' da Doğmak	2	**%6,71**
	Aile ile Göç	4	
	Evlilik	3	
	Çalışma	1	
BULUNMA SÜRESİ	Doğum+	2	**%4,69**
	10-30	2	
	31-50	3	
ÇALIŞMA DURUMU	Çalışıyorum	7	**%6,04**
	Çalışmıyorum / Emekliyim	2	
ÇALIŞILAN SEKTÖR	Kamu	2	**%5,36**
	Özel	6	
STATÜ	İşveren	6	**%6,04**
	İşçi	3	
İŞGÜCÜ PİYASASINA DÂHİL OLMA DURUMU	Eskiden Olan Diploma	1	**%3,35**
	Meslek Edindirme Kursu	2	
	Sonradan Sahiplenilen Diploma	2	
ÇALIŞMA HAYATINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR	Dil Sorunu	4	**%14,09**
	Türk Olmaktan Kaynaklı Önyargı	14	
	Kültür Farklılığı	2	
	Diploma Denklik Sorunu	1	
ÇALIŞMA HAYATINDA	Maruz Kaldım	6	

AYRIMCILIĞA MARUZ KALINMA DURUMU	Maruz Kalmadım	3	**%6,04**
ALMANYA' DA BULUNMAKTAN DOLAYI MEMNUNİYETLİK	Memnunum	6	**%6,04**
	Memnun Değilim	2	
	Kararsızım	1	
TÜRKLERİN GÖZÜNDEN ALMANLAR	Olumlu	5	**%8,72**
	Olumsuz	8	
TÜRKİYE' YE DÖNME İSTEĞİ	İstiyorum	3	**%6,04**
	İstemiyorum	6	
	a. Yaşam Standartları	5	
	b. Siyasi Durum	1	
TÜRK DEĞERLERİNE OLAN BAĞLILIK		7	**%4,69**
TOPLAM		**149**	**%100**

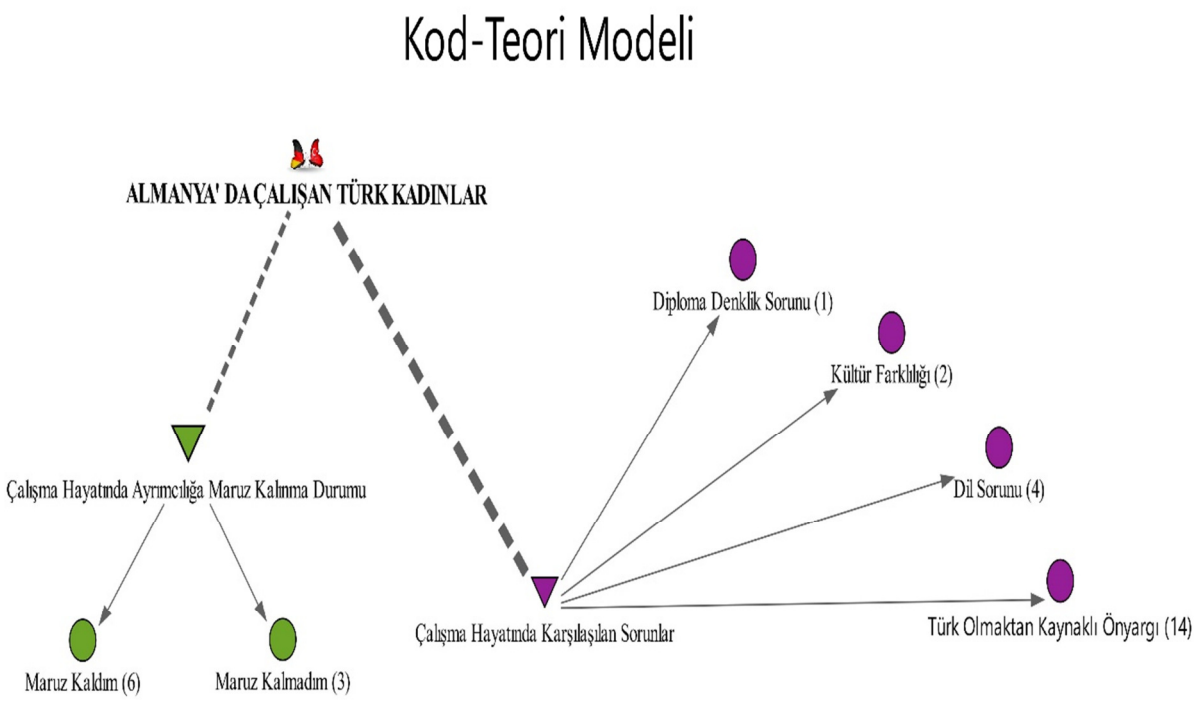
Şekil 1'de Tek Vaka Modelinde araştırma kapsamında belirlenmiş 38 alt kod içerisinde en fazla vurgu yapılan 15 alt koda yer verilmiştir. En fazla vurgu yapılan "Türk Olmaktan Kaynaklı Önyargı – n=14" alt kodundan başlanarak saat yönünün tersine gidilerek, "Türklerin Gözünden Almanlar- Olumsuz- n=8", "Türk Değerlerine Olan Bağlılık- n=7" alt kodlarına vurgu yapılmıştır. Katılımcılar "Çalışma Hayatında Ayrımcılığa Maruz Kaldım- n=6" demelerine rağmen "Türkiye'ye Dönmek İstemediklerini- n=6" vurgularken, "Almanya' da Bulunmaktan Dolayı Memnun Olduklarını- n=6" çünkü "Almanya' da Yaşam Standartlarının Türkiye'ye Göre Daha Yüksek olduğunu- n=5" söylemlerinde yer vermişlerdir.

Şekil 1. Tek Vaka Modeli

Şekil 2'de Kod Teori Modelinde (1) belirlenen temalar çerçevesinde alt kodlarının dağılımına yer verilmiştir. Bu çerçevede "Çalışma Hayatında Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu" Maruz Kaldım- n=6, Maruz Kalmadım, n=3 kodlama yapılarak ağırlığın çalışma hayatında ayrımcılıkla karşı karşıya kalındığı yönündedir.

Şekil 2. Kod Teori Modeli (1)

Şekil 2'deki verileri destekleyen görüşme metinlerinden şu örneklere yer verilebilir:

"Eskiden beri hala dışlanma var. Kadın olmaktan değil, Türk olmaktan dolayı dışlanıyoruz. Her zaman kendimizi savunmak, temize çıkarmak zorunda gibi kalıyoruz. Önyargılar çok fazla. Takdirleri kendi aramızda alıyoruz. Yabancılardan pek fazla takdir göremiyoruz. (B.İ 35 yaşında Butik Sahibi)"

"Üniversite zamanlarımda ek iş aradığımda başörtümden dolayı sıkıntılar oluyordu ama olmadığı zamanlarda oldu. Tamamen genelleme yapamam. Kızım başörtülü değil, o da kökeninden dolayı, kahverengi saçlı ve kahverengi gözlü olduğu için sıkıntı yaşayabiliyor.'' (H.E 46 yaşında Köln Müslüman Kadınlar Danışma ve Eğitim Merkezi Genel Müdür Yardımcısı)

"Çalışma Hayatında Karşılaşılan Sorunlar" başlıklı temada en fazla vurgu yapılan alt kod, "Türk Olmaktan Kaynaklı Önyargı- n=14" olurken onu "Dil Sorunu- n=4", Kültür Farklılığı- n=2", "Diploma Denklik Sorunu- n=1" takip etmektedir. Görüşme metinlerinde yer alan şu ifadeler sonuçları destekler niteliktedir:

"Benim için mesele iş bulmak değil ev bulmaktaydı. Evlenmeden önce ev ararken telefonda hangi ülkenin vatandaşısınız diye soruyorlardı. Hatasız Almanca konuşmama rağmen ismimi

söylediğimde nerelisiniz diye soruluyordu, Türküm dediğimde kusura bakmayın Türklere ev vermiyoruz deniliyordu. "(B.İ 35 yaşında Butik Sahibi)

"Dış görünüş olarak Almanlara çok benzettikleri için önce beni kendilerinden biri gibi zannettiler. Daha sonra Türkçe konuşmam fark edildiğinde uzaklaşmaya başladılar. En büyük sorunu kızımın kreşinde yaşadım. Kızımla sürekli Almanca konuştuğumuza şahit oldukları için hep Alman zannetmişler ve tabii ki dış görünüşümden dolayı. 2-3 ay geçtikten sonra Türkçe konuşurken öğretmeni yanımıza gelip yabancı mısınız Alman zannediyordum sizi dedi. Milletimi sordu ben de sinirlenip neden sorduğunu sordum. Öğretmen sinirlendiğimi fark etmiş olmalı ki kreşin girişinde Dünya Haritası olduğunu ve çocukların hangi ülkeden geldiklerini oraya işaretlediklerini söyledi. Türk olduğumu söyledikten sonra bana selam vermemeye hatta kızımla daha az ilgilenmeye başladı." (P.İ 29 yaşında Ev Hanımı)

Toplantılara katılırdım çocuklar kreşteyken orda da fark etmiştim ama o zaman ne olduğunu anlamıyordum. Bir Yunan bir Türk ve iki İtalyan anne vardı. İki İtalyan kendi aralarında İtalyanca konuştuğu zaman Almanlar bozulmuyorlardı. Ama ben bir Türk göreyim yani Türkçe konuştuğumda ay biz anlamıyoruz deyip hemen bozuluyorlardı. Olay bence tamamen şuydu. Olay dinle alakalıydı. (F. D. T. 49 yaşında Yaşlı Bakım Evinde Gözetim Asistanı)

Almanya'da şu an Türk imajı kötü maalesef. Ayrımcılık çok var, sınıflandırılıyoruz hep. Alman çevrem çok fazla ama Türkiye'deki politik durumu nasıl buluyorsunuz olumlu mu olumsuz mu diye sorup ona göre kategorize oluyorsunuz. Ben İslam hakkında seminerler veriyorum. Kötü sorularla çok karşılaştım. Üniversite zamanlarımda ek iş aradığımda başörtümden dolayı sıkıntılar oluyordu ama olmadığı zamanlarda oldu. Tamamen genelleme yapamam. Kızım başörtülü değil, o da kökeninden dolayı, kahverengi saçlı ve kahverengi gözlü olduğu için sıkıntı yaşayabiliyor.'' (H.E 46 yaşında Köln Müslüman Kadınlar Danışma ve Eğitim Merkezi Genel Müdür Yardımcısı)

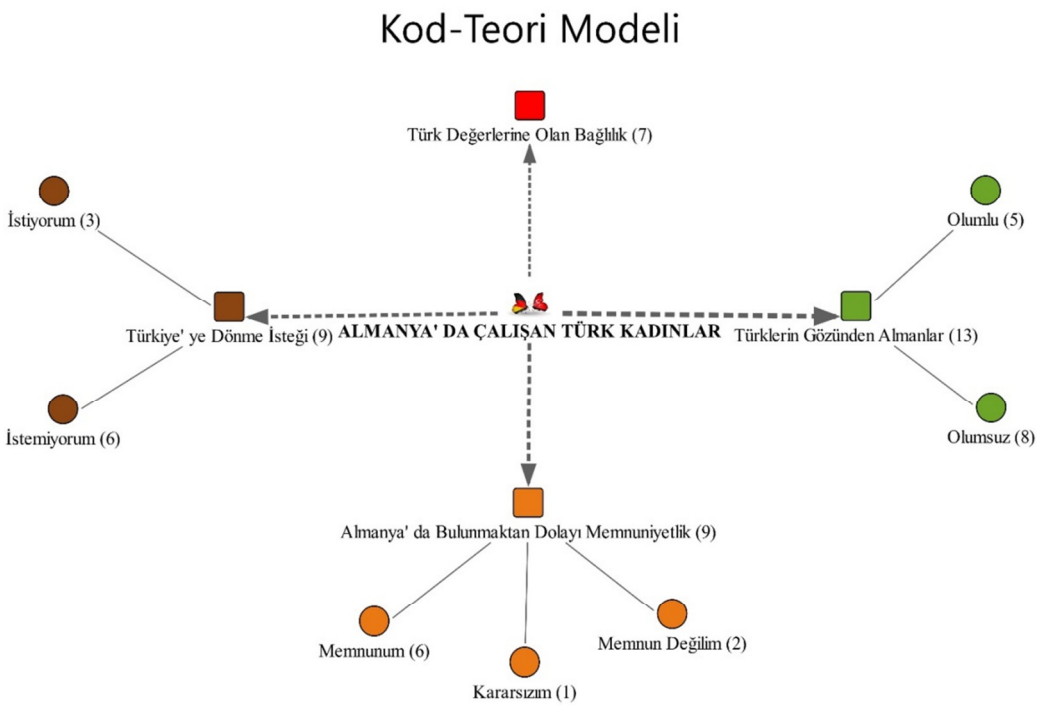
Almanya'da çok ayrımcılık var ondan sevemiyorum burayı. Almanya'da Türkleri sevmezler. Otobüse bindiğinde Türkçe konuştuğunda -Burası Alman Devleti Türkçe konuşamazsın- diye kaç kere kavga ettiler benimle. Almanya'da yaşıyorsun o zaman Almanca konuşacaksın diyorlar.'' (H.K 52 yaşında İşletme Sahibi)

Rheine' ye ilk taşındığımızda hiçbir komşum bana selam vermiyordu. Çünkü Türkleri tanımıyorlardı. Oturduğum semtte bir tane bile Türk yoktu. Israrla hepsine günaydın merhaba nasılsınız diyerek günlerimi geçiriyordum. Ardından o buzlar eridi ve hepsi bir süre sonra selam vermeye başladı. Yetmedi üstüne oturup sohbet bile etmeye başladık. (B.G 43 yaşında Market Sahibi)

Şekil 3. de ki Kod Teori Modelinden (2) anlaşılacağı üzerine en çok vurgu "Türklerin Gözünden Almanlar- n=13)" temasından "Olumsuz- n=8" alt koduna en çok vurgu yapıldığı görülmüştür. Görüşmecilerin ifadelerinde şu söylemler yer almaktadır:

"Almanlar her zaman kendilerini üstün gören bir topluluk, böyle bir karakterleri var. Siz buna izin vermezseniz, iyi bir diyalog yoluyla çözerseniz sorun olmuyor. Kendilerini yüksek görüyorlar, onu hissediyorsunuz. Yabancı birinin başarılı olmasını istemiyorlar. Aslında karaktere göre değişiyor. Bazıları yapıyor, bazıları yapmıyor. Diyorum ya insanın karakterine bağlı." (N.M 52 yaşında Emekli Hemşire)

Şekil 3. Kod Teori Modeli (2)

"Almanlar Türklerin kaliteli olduklarını biliyorlar. Yani sadece köşe başlarında kebapçılardan ibaret değil. Giyinmeyi seviyorlar, Kültürlerine bağlılar, yetenekliler, iyi görünümlüler, aile insanları. Ama tabii bunu bugün hissedebiliyor Almanlar. Türk imajı için kötü diyemem ama yine de bazen en sevilmeyen milletiz diyorum." (F. D. T. 49 yaşında Yaşlı Bakım Evinde Gözetim Asistanı)

Ardından "Türkiye'ye Dönme İsteği- n=6" temasından "İstemiyorum- n=6" alt koduna vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir. Katılımcılardan birinin şu ifadeleri verilere ışık tutmaktadır:

"Türkiye'ye dönmeyi düşünmüyorum. Biz de diyoruz istiyoruz vatanımız gene vatanımız diyoruz. Havası, suyu… Özlem duyuyoruz. Bu bir gerçek ama Türkiye'nin siyasi durumlarını görünce geri adım atıyoruz. Hani vatana özlem duyuluyor. Akademisyenler de duyuyor. Çevremde çok akademisyen var. Bunu hissediyor ama tabii ki şartlar, hayat şartları mecburen insanları bir şekilde burada kalmaya zorluyor. Herhalde bir imkânları olsa etse bence ikisini de bir teraziye koyduğunda çoğu kişinin vatanını tercih edeceğine inanıyorum. Yaşam şartları önemli yani.'' (N.M 52 yaşında Emekli Hemşire)

Katılımcılara Almanya' da bulunmaktan dolayı memnuniyetleri sorulduklarında ise "Memnunum- n=6", "Memnun Değilim- n=2", "Kararsızım- n=1" alt kodlarına vurgu yaptıkları görülmüştür. Katılımcılar herhangi bir soru yöneltilmeden "Türk Değerlerine Bağlı Oldukları" n=7 vurgulama ihtiyacı hissettikleri gözlemlenmiştir. Katılımcılardan biri Türk değerlerine bağlılıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Almanya'da yaşamak hiç çekici değil ama. Hatta biz Anadolu'yu Almanya'da daha çok yaşıyor ve yaşatıyoruz. Milli maç oluyor sokaklara dökülüyoruz. Asıl ben Türkiye'ye gittiğimde Avrupa'da gibi hissediyorum. Alışveriş merkezleri, restoranları oradaki imkanlar burada yok." (P.Ş 49 yaşında Tuhafiye Sahibi)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçta, Nordrhein-Westfalen Eyaletinde yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatına entegrasyonu sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunun ayrımcılığa maruz kalma olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmada üç soruya cevap aranmıştır. Bu sorular şu şekildedir:

Almanya'da yaşayan göçmen Türk kadınlarının

- Çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
- Çalışma hayatına entegre olmada hangi sorunlarla karşılaşmışlardır?
- Çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar ışığında Türkiye'ye dönmek istiyorlar mı?

"Almanya'da yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?" sorusuna en çok verilen cevaplar, "Türk Olmaktan Kaynaklı Önyargı" ve "Çalışma Hayatında Ayrımcılığa Maruz Kalma" başlıkları altında toplanmıştır.

"Almanya'da yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatına entegre olmada hangi sorunlarla karşılaşmışlardır?" sorusuna en çok verilen cevaplar, "Türk Olmaktan Kaynaklı Önyargı", "Dil Sorunu", Kültür Farklılığı" ve "Diploma Denklik Sorunu" temaları altında toplanmıştır.

"Almanya'da yaşayan göçmen Türk kadınlarının çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar ışığında Türkiye'ye dönmek istiyorlar mı?" sorusuna katılımcılar, Almanya'da olmaktan memnun olduklarını, Türkiye'ye dönmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında katılımcılar Tük geleneklerini yaşattıklarına vurgu yapmışlardır.

Sonuçta, En çok vurgu "çalışma hayatında karşılaşılan sorunlar- %14,09" temasına yapılmıştır. Onu "Türklerin gözünden Almanlar- %8,72" teması takip etmektedir. Üçüncü sırada "çalışma hayatında ayrımcılığa maruz kalma durumu", "Almanya' da bulunmaktan dolayı memnuniyet", ve "Türkiye' ye dönme isteği" temaları %6,04 oranında takip ederken, dördüncü sırada ise "Türk değerlerine olan bağlılık- %4,69" teması takip etmiştir.

Almanya-Türkiye arasında devam eden göç sürecinin 57 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Göçmen Türk kadınları bu süreçte Almanya'da çalışma hayatında kendilerine bir yer edinmişlerdir. Ancak hala Alman toplumu tarafından kabullerinde sorunlar yaşamaktadır. Sorunların devam etmesi Türk ve Alman toplumlarının hala daha birbirlerini iyi tanımadıkları anlamına gelmektedir. Bu nedenle iki ülke arasında kültürel farklılıkları yok etmek ve Türk kadınlarının Almanya'daki çalışma hayatına entegrasyonunun sağlanması için iki ülke arasında iş birliğinin geliştirilmesi, ortak bir entegrasyon programı çerçevesinde Alman toplumunun Türk toplumunu, Türk toplumunun da Alman toplumunu anlaması çabalarının arttırılması gerekmektedir. Ayrıca Almanya ve Türkiye arasında Almanya'daki göçmen Türk kadınlarının başta toplumsal dışlanmışlığının ve bunu takiben çalışma hayatındaki sorunlarının çözümü için ekonomik iş birliğinin ve kadınların meslek edinmelerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu destek meslek edinme yanında girişimci kadınların Türk ve Alman hükümeti tarafından maddi desteğin de sağlanması şeklinde olmalıdır. Toplumsal farklılığın Almanya'da çalışma hayatına katılımı engelleyen bir faktör olmasının önüne geçilmelidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N., 2007. ‘‘Türk Dış Göçünün Aşamaları: 1950’li Yıllardan 2000’li Yıllara’’, A. Kaya, B. Şahin (Der.), Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y., 2004. Kimliğin Korunmasında ve Üretilmesinde Türk Derneklerinin Rolü: Almanya/Köln Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.

Akça Ceyhan, N., 2015. Osman Çeviksoy’un Hikayelerinde Almanya’daki Birinci ve İkinci Kuşak Göçmen Türkler. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 11-24.

Aksoy, Z., 2012. Uluslararası Göç ve Kültürlerarası Etkileşim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20), 292-303.

Altıntaş, İ., 2008. Dış-Göç ve Din, Dem Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

Atasü-Topçuoğlu, R., 2016. Ulusaşırı Sermaye ve Uluslararası Göç Kıskacında Refah Devletini Tartışmak. B. Altuntaş (Der.), Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Azrak, A. Ü., 2011. Almanya’da Türk Göçmenlerin Hukuki Statüsüne İlişkin Gelişmeler. Die Gaste, (15), http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1509.html, (Erişim Tarihi: 30.03.2018).

Bayraktar R., “Zorunlu Göçten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013/ 2, C: 12, S: 24, ss. 109-126.

Castles, S.; Miller, Mark J. (2008). Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (Çev. Bülent U. Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çelik, C., 2008. Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din. *Milel ve Nihal Dergisi, 5(3)*, 105-142.

Doğan, K., 2005. Göçmen Kaçakçılığı Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Genel, M. G., 2014. Almanya’ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü: Sirkeci Garı’ndan Münschen Hauptbahnhof’a. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 8(3), 301-338.

Göç Araştırmaları Vakfı. Misafir İşçilikten Diasporaya: Almanya’ya Göçün 56. Yılı, http://gocvakfi.org/misafir-iscilikten-diasporaya-almanyaya-gocun-56-yili/, (Erişim Tarihi: 30.03.2018).

Güler, A., Halıcıoğlu M. B. ve Serkan T., 2015. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı.

Gümüşel, O., 2013. Yurtdışında Yaşayan Türk Gençlerinin Sosyo-Kültürel Değerlendirilmesi. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 1(1), 236-251.

İlkkaracan, P.; İlkkaracan, İ., 1999. 1990’lar Türkiye’sinde Kadın ve Göç. Bilanço 98: 75 Yılda Köylerden Şehirlere, (Ed. Oya Baydar), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kara Dönmez, C. Ö., 2015. Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Çanakkale.

Kaya, İ., 2008. Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına. Doğu Coğrafya Dergisi, 13(19), 149-166.

Kınık K., “Göç, Sürgün ve İltica”, http://www. Amnesty.org.tr/ai/node/1578 (Erişim Tarihi: 06.08.2018).

Kızılocak, G., 2008. Almanya'daki Türkler ve Türkiye'deki Almanlar- Göçün Sebepleri ve Uyum Sorunları. Göç ve Entegrasyon- Almanya ve Türkiye'de Azınlık- Çoğunluk İlişkileri, Ankara: Konrad- Adenauer- Stiftung Yayınları.

Köksal Erder, S., 1993. Uluslararası Göç Sürecinde Kadının Gündeme Gelişi ve ''Getto''daki Kadın. Kadın Araştırmaları Dergisi, (1), 110-125.

Narlı, N.; Bayrak, S., 2011. Almanya- Türkiye Hattı: İslami Örgütler, Transnasyonelleşme, Kadın Dernekleri ve Entegrasyon. Faruk Ş. (Der.), 50. Yılında Göç, Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Renselaar, H. V.; Onulduran, E., 1975. Uluslararası İlişkiler, Hukuksal ve Siyasal Boyutlar. (Çev. Ünsal Oskay). Göç ve Gelişme: Uluslararası İşgücü Göçünün Boğazlıyan İlçesi Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Araştırma. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.

Sezer, S., 2017. Küçük Elli Türk Kadınları. Göçmen Kadınlar Birliği- Kadın Dergisi, (33), 32-33.

Stalker, P., 1994. The Work of Strangers: A Survey Of International Labour Migration, International Labor Organization Publishing, İsviçre.

Şahin, C., 2001. Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), 57-67.

Şen, F., 1993. 1961-1993: Almanya'da Türklerin bir Tarihçesi. Claus L., Zafer Ş. (Der.), Deutsche Türken- Türk Almanlar, Reinbek: Rowohlt Yayıncılık.

Toksöz, G., 2006. Uluslararası Emek Göçü. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

United Nations. International Migration Report: 2013, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York.

Ünver, C., 2003. Almanya'ya Türk İşçi Göçü: Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (45). 177-226.

Yalçın, C., 2004. Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2016. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (10. Baskı), Ankara: Seçkin.

4662 Sayılı Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkındaki Kanun. http://calisma.de/index.php?option=com_filecabinet&task=download&cid[]=50. (Erişim Tarihi: 16.03.2018).

Uluslararası Göçmen Stokunu Etkileyen Faktörlerin Yatay Kesit Analizi

Serdar KURT[37]

Nazife Zeynep ÇAKIR[38]

Özet

Uluslararası göçmen kavramı ilk olarak 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra doğdukları ülkelerden başka ülkelere göç eden insanlarla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada göç kavramını analiz etmek için uluslararası göçmen stoku temel alınmıştır. Uluslararası göçmen stoku, içinde yaşadıkları ülkelerden başka ülkede doğan insan sayısıdır. Bu sayının içerisinde mülteciler de bulunmaktadır. Dış göçün doğal sebepler ya da siyasi sebepler gibi birçok sebebi olmakla birlikte bu çalışmada daha çok ekonomik sebepler üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın amacı uluslararası göçmen stoku üzerinde etkili olan faktörleri, 140 ülkenin Dünya Bankasından elde edilen verisi ile 2005, 2010 ve 2015 dönemleri için yatay kesit verilerle analiz etmektir.

Yatay kesit analizin kullanıldığı çalışmada, bağımlı değişken olarak ülkelerin uluslararası göçmen sayısının toplam nüfus içindeki payı kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak ise ekonomik büyüme, sağlık harcamalarının GSYİH içerisindeki payı, enflasyon ve işsizlik oranı dikkate alınmıştır. Modelde bağımlı değişken olarak kullanılan uluslararası göçmen stoku her 5 senede bir yayınlamaktadır. Çalışmada 2005, 2010 ve 2015 dönemleri için ayrı ayrı modeller tahmin edilmiş, istatistiksel olarak anlamlı çıkan değişkenler ve değişkenlerin katsayıları karşılaştırılmıştır. Yatay kesit analizlerinde sıklıkla değişen varyans sorunu ile karşılaşılmaktadır. Değişen varyansın tespitinde White testi ile birlikte Breusch Pagan testi kullanılmıştır. 2015 ve 2010 döneminin verileri kullanılarak tahmin edilen modellerde değişen varyans sorunu ile karşılaşılırken, 2005 döneminin verileri ile tahmin edilen modelde değişen varyans sorunu ortaya çıkmamıştır. Değişen varyans sorununun olduğu modeller varsayımdan sapmaları düzelten tahminciler kullanılarak iyileştirilmiş ve tekrar tahmin edilmiştir. Değişen varyansın yanında modellerde çoklu doğrusal bağlantının olup olmadığı varyans büyütme faktörü ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Kurulan 3 model de çoklu doğrusal bağlantı sorunuyla karşılaşılmamıştır.

Analiz sonucunda 2005 ve 2015 yıllarında uluslararası göçmen stoku üzerinde enflasyonun negatif etkisi olduğu, sağlık harcamalarının GSYİH içerisindeki payının ise pozitif etkili olduğu görülmüştür. 2010 yılında ise yine sağlık harcamalarına ayrılan pay ile ekonomik büyümenin uluslararası göçmen stoku üzerinde pozitif etkili olduğu belirlenmiştir. İşsizlik oranı değişkeni ise ele alınan 3 dönemde de istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatay Kesit Analizi, Göçmen Stoku, Ekonomik Faktörler.

[37] Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, skurt@comu.edu.tr

[38] Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, zeynepcakir@comu.edu.tr

The Cross Sectional Analysis of Factors Affecting The International Migrant Stock

Abstract

The concept of international migrant first emerged in 1991, after the collapse of the Soviet Union, with people emigrating from countries where they were born. In this study, the international migrant stock is used to analyze the concept of migration. The international migrant stock is the number of people born in the country other than the countries in which they live. There are also refugees in this issue. Although there are many reasons such as natural causes or political reasons, this study mainly focuses on economic reasons. The aim of the study is to analyze the factors affecting the international migrant stock using the cross - sectional data for 2005, 2010 and 2015 periods with the data of 140 countries obtained from the World Bank.

In the study using the cross-sectional analysis, share of total number of international migrants in total population used as dependent variable. As an independent variable, economic growth, share of health expenditures in GDP, inflation and unemployment rate were taken into consideration. The international migrants stock which is published every 5 years is used as dependent variable in the model. In the study, models were separately estimated for 2005, 2010 and 2015 periods, and statistically significant variables and coefficients of variables were compared. The cross-sectional analyses often face a heteroskedasticity problem. Breusch Pagan and White tests were used to determine the heteroskedasticity problem. While the heteroskedasticity problem was observed in the models predicted by using the data of 2015 and 2010 period, the heteroskedasticity problem did not arise in the predicted model with the data of 2005 period. Models with heteroskedasticity variance problems have been improved and re-estimated using robust estimators. In addition to the heteroskedasticity problem, it was investigated to determine whether there is a collinearity problem with the variance inflation factor and no collinearity problems were faced either of the models.

As a result of the analysis, it was observed that inflation had a negative effect on the international migrant stock in 2005 and 2015, and that the share of health expenditures in GDP was positive. In 2010, it is determined that the international migrant stock was positively influenced by the share of health expenditures in GDP and economic growth. Unemployment rate variable was not found statistically significant in 3 periods.

Keywords: The Cross-Section Analysis, The International Migrant Stock, Economic Factors.

Giriş

Göç, bireylerin yerleşmek amacıyla bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine giderek yer değiştirme hareketi olarak ifade edilmektedir (Nakhoul, 2014). Göç kavramı insanlık tarihinin başından beri bütün toplumlar için önem arz etmektedir. Göçler toplumlarda kısa ve uzun vadede büyük değişimlere sebep olurlar. Uluslararası göçün neden olduğu sorunlar, 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşme ile birlikte daha çok ortaya çıkmaya başlamıştır. Göç alan ülkelerde sosyo-ekonomik yapının bozulması, ulusal kimliğin zarar görmesi ve işgücünün ucuzlaması nedeniyle istihdam edilen nüfusun gelirinin azalması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Boz, 2016).

Uluslararası göç olgusu, genellikle insanların daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak istemesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Ancak her göç kişilerin kendi isteğiyle gerçekleşmemektedir. Bu duruma zorunlu göç denilmektedir. Kişilerin kendi istekleri ile gerçekleşen göçlerde çekici faktörler etkili iken, zorunlu olarak yaşanan göçlerde ise itici faktörler etkili olmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in 2013 sonunda açıkladığı Küresel Göç Raporu istatistiklerine göre dünya üzerindeki uluslararası göçmen sayısı her geçen yıl artış göstermektedir. Rapora göre bu sayı 1990 yılında 154 milyon iken, 2000'de 175 milyona, 2010'da 221 milyona, 2013 yılında ise 232 milyona ulaşmıştır (Ünal, 2014).

Uluslararası Göç Örgütü'nün yayınladığı 2018 Dünya Göç Raporu'na göre de dünya üzerinde 244 milyondan fazla uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu oran dünya nüfusunun yüzde 3.3'üne denk gelmektedir. Rapora göre bu nüfusun yaklaşık 22.5 milyonu mülteci statüsünde bulunmaktadır.

Uluslararası göçlerin artışındaki baş etkenlerden biri küreselleşme ile birlikte zenginliğin dünyanın gelişmiş ülkelerinde, yoksulluğun ise az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşması sonucu ülkeler arasındaki gelir dağılımı adaletinin bozulması, yoksulluğun artmış olmasıdır (Gökbayrak, 2006). Bunun dışında siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği korkusu gibi sebepler insanların bulundukları ülkeden başka ülkelere doğru yönelmelerine neden olmaktadır. Bu yönelim genellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerden, gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 2005, 2010 ve 2015 dönemlerinde verisi tam olan 140 ülke için toplam nüfus içerisinde yer alan uluslararası göçmen stokuna etki eden faktörleri yatay kesit analiziyle araştırmaktır.

1.Literatür Taraması

Ravenstein (1889), İngiltere'nin 1800-1886 dönemi verilerini ele almış, modelinde nüfus, nüfus artış hızı, coğrafi uzaklık, milli gelir ve istihdam hacmine yer vermiştir. Sonuç olarak göç ile coğrafi uzaklık arasında ters yönlü, ekonomik kalkınma ile pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirlemiştir (Ravenstein, 1889).

David Karemera, Victor I. Oguledo ve Bobby Davis (2000), ABD ve Kanada'ya dünyanın farklı bölgelerinden göç veren 70 ülkenin verileriyle, 1976-1986 dönemini incelemiştir. Sonuçlar Kuzey Amerika'ya yönelik göçte kaynak ülkenin nüfusunun ve alıcı ülkedeki gelir düzeyinin temel değişkenler olduğunu göstermiştir (Karemera, Iwuagwu Oguledo, & Davis, 2000).

David Leblang, Jennifer Fitzgerald ve Jessica Teets (2006) çalışmasında, 1985-2004 döneminde 128 ülkeden 26 ülkeye doğru yaşanan göçü analiz etmiştir. Modele değişken olarak ülkelerdeki göçmen stoku, coğrafi uzaklık, işsizlik oranları, kişi başına düşen kamu harcamalarının yanında kukla değişken olarak da ortak dil, seçmen haklarının varlığı gibi değişkenleri almıştır. Analiz sonucunda, göç alan ülkedeki göçmen stokunun ve kişi başına düşen kamu harcamaları miktarıyla göç arasında yüksek bir pozitif korelasyon bulunmuştur. Coğrafi uzaklığın ve işsizliğin fazla olduğu ve ortak dilin bulunmadığı ülkelere olan göçün daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan seçmen haklarının gelişmiş olması ile göç akımları arasında bir ilişki bulunmamıştır (Leblang, Fitzgerald, & Teets, 2006).

Joshua Lewer ve Hendrik Van den Berg (2008), 16 OECD ülkesi arasındaki göç akımlarını 1991-2000 dönemine ilişkin verilerle incelemiştir. Modelde, kaynak ülkelerin ve göç alan ülkelerin kişi başına gelir düzeyi oranlarını, ülkelerin nüfusları ve coğrafi uzaklığı ile birkaç kukla değişken kullanmışlardır. Sonuç olarak ekonomik büyüklüğün ve coğrafi uzaklığın, göçler üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir (Lewer & Berg, 2008).

Raul Ramos ve Jordi Surinach(2013), 1960-2010 döneminde 200 ülke arasındaki göç akımlarını Çekim Modeli kullanılarak analiz etmiştir. Değişken olarak; nüfus, coğrafi uzaklık, kişi başına düşen gelir arasındaki fark, coğrafi büyüklük ile ülkelerin komşu olup olmaması, ortak resmi dilin varlığı-yokluğu ele alınmıştır. Coğrafi uzaklık arttıkça göç azalmakta ülkelerin komşu olması ile de artmaktadır. Kişi başına düşen gelir farklarının da göçleri artış yönünde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Ramos & Surinach, 2013).

Literatür incelendiğinde uluslararası göçler üzerinde etkili olan etkenler olarak en çok ülkelerin milli gelir düzeyleri ve coğrafi uzaklığı gösterilmiştir. Daha sonra nüfus, nüfus artış hızı, istihdam hacmi, komşu ülke olup-olmaması, kişi başına düşen kamu harcamaları miktarı, işsizlik, ortak dilin varlığı-yokluğu, coğrafi büyüklük gibi faktörler literatürde uluslararası göçe etki eden değişkenler olarak yerini almıştır.

2.Veri Seti ve Ekonometrik Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde ilk önce çalışmada kullanılan veri seti tanıtılmış daha sonra ise kullanılan ekonometrik yöntem anlatılmıştır.

2.1 Veri Seti

Çalışmada verisi tam olan 140 ülkenin 2005, 2010 ve 2015 dönemi verileri ele alınmıştır. Verilerin tümü Dünya Bankası veri tabanından alınmıştır. Dünya Bankası, ilgili göç verilerini 5 yılda bir yayınladığından beşer yıllık dönemler esas alınmıştır. Modelin bağımlı değişkeni olarak toplam nüfus içerisindeki uluslararası göçmen stoku (GOCMEN) ele alınırken bağımsız değişken olarak da GDP'nin yıllık artışı yani ekonomik büyüme (EKOBUY), toplam GDP içerisindeki sağlık harcamalarının miktarı (SAGLIKHAR), yıllık enflasyon (ENF) ve son olarak da toplam iş gücü içerisindeki işsizlerin miktarı (ISSIZLIK) ele alınmıştır.

2.2 Ekonometrik Yöntem

Yatay kesit veri; zamanın bir noktasında bireyler, hane halkları, firmalar, şehirler, devletler, ülkeler veya diğer farklı birimlerden toplanan verilerden oluşmaktadır. Yani belli bir zaman dilimi boyunca farklı birimler arasındaki farklılıkları inceleyerek değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren veri türüdür (H.Stock & Watson, 2011). Yatay kesit veriler kullanılarak yapılan analizler yatay kesit veri analizi olarak adlandırılmaktadır.

Yatay kesit veri analizlerinde bazı sorunlar ile karşılaşılmaktadır. Bunlar; belirlilik katsayısı olarak bilinen R^2'nin düşük çıkması ve değişen varyanstır (Çütçü, 2017).

R^2, modelde bağımlı değişkende meydana gelen toplam değişmenin ne kadarının modeldeki açıklayıcı değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Yatay kesit veri analizlerinde R^2'nin düşük çıkması oldukça yaygın bir durumdur.

Yatay kesit veri analizlerinde karşılaşılan sorunlardan biri olan değişen varyansın tespitinde ise Breusch Pagan ve White testlerine başvurulmaktadır. Değişen varyansın tespiti durumunda parametre tahmincileri sapmasızlık ve tutarlılık özelliğini korurken etkinlik özelliklerini kaybederler. Test istatistiklerinin ve güven aralıklarının güvenirliği ortadan kalkar. Klasik EKK test istatistiği değişen varyans durumunda t dağılımına sahip değildir (Wooldridge, 2002). Yatay kesit veri analizlerinde modelin uygun bir regresyon yapısına kavuşması için White düzeltmesi yapılmış dirençli standart hatalar yaklaşımı kullanılmıştır (White, 1980).

Yatay kesit veri analizinde modelde çoklu doğrusal bağlantının olup olmadığının belirlenmesi de analizin güvenirliği açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada çoklu doğrusal bağlantının tespitinde varyans büyütme faktörü (VBF) kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan model aşağıdaki gibidir:

$$GOCMEN_i = \beta_0 + \beta_1 ENF_i + \beta_2 EKOBUY_i + \beta_3 SAGLIKHAR_i + \beta_4 ISSIZLIK_i + u_i \quad (1)$$

Bu modelde β değerleri katsayıları, i yatay kesit veri indisini, u_i en küçük kareler varsayımlarını sağlayan hata terimlerini ifade etmektedir. 1 nolu denklemden elde edilen 2005, 2010 ve 2015 dönemlerine ait sonuçlar aşağıdaki tablolarda özet olarak sunulmuştur.

Tablo 1: 2005 Dönemi Model Sonuçları

	Katsayılar	**Standart Hatalar**	**Prob**
ENF	-0.391	0.212	0.067
EKOBUY	0.206	0.291	0.485
SAGLIKHAR	0.935	0.455	0.042
ISSIZLIK	-0.110	0.155	0.479
N= 140	F(4,135)= 3.02	Prob>F =0.002	R^2= 0.082

Breusch Pagan Testi	White Testi	Varyans Büyütme Faktörü (VBF)
Ki Kare (1) =0.00	White Test İst. =5.0424	Ortalama VBF =1.22
Prob> Ki Kare = 0.9478	Prob= 0.9852	

2005 dönemi verileri kullanılarak yapılan analizde uluslararası göçmen stokunu etkileyen değişkenler; istatistiksel olarak anlamlı olan sağlık harcamaları ve yıllık enflasyondur. Uluslararası göçmen stokunu, sağlık harcamalarının pozitif, enflasyonun ise negatif etkilediği görülmektedir. Değişen varyansın tespiti için yapılan Breusch Pagan ve White testlerinin

sonuçlarına göre modelde değişen varyans sorunu bulunmamaktadır. Aynı şekilde VBF değeri 5'den küçük olduğu için modelde çoklu doğrusal bağlantı sorunu da yoktur.

Tablo 2: 2010 Dönemi Model Sonuçları

	Katsayılar	**Standart Hatalar**	**Prob**
ENF	0.003	0.087	0.965
EKOBUY	1.071	0.283	0.000
SAGLIKHAR	1.722	0.411	0.000
ISSIZLIK	0.101	0.160	0.531
N= 140	F(4,135)= 6.07	Prob>F =0.0002	R^2= 0.1524

Breusch Pagan Testi*	White Testi*	Varyans Büyütme Faktörü (VBF)
Ki Kare (1) =84.33	White Test İst. =87.2546	Ortalama VBF =1.27
Prob> Ki Kare = 0.000	Prob= 1.2e-12	

*Değişen varyans sorunu White düzeltilmesi yapılmış dirençli standart hatalar ile giderilmiştir.

2010 dönemi verileri ile yapılan analizde uluslararası göçmen stokunu etkileyen değişkenler; istatistiksel olarak anlamlı olan sağlık harcamaları ve ekonomik büyümedir. Uluslararası göçmen stokunu, iki değişkeninde pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Değişen varyansın tespiti için yapılan Breusch Pagan ve White testlerinin sonuçlarına göre modelde değişen varyans sorunu bulunmaktadır. Modelde VBF değeri 5'den küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur.

Tablo 3: 2015 Dönemi Model Sonuçları

	Katsayılar	**Standart Hatalar**	**Prob**
ENF	-0.607	0.120	0.000
EKOBUY	-0.115	0.290	0.691
SAGLIKHAR	1.200	0.380	0.002
ISSIZLIK	-0.041	0.161	0.797
N= 140	F(4,135)= 10.04	Prob>F =0.000	R^2= 0.2293

Breusch Pagan Testi*	White Testi*	Varyans Büyütme Faktörü (VBF)
Ki Kare (1) =22.21	White Test İst. =54.7154	Ortalama VBF =1.13
Prob> Ki Kare = 0.000	Prob= 9.7e-07	

*Değişen varyans sorunu White düzeltilmesi yapılmış dirençli standart hatalar ile giderilmiştir.

2015 dönemi verileri kullanılarak yapılan analizde ise uluslararası göçmen stokunu etkileyen değişkenler, 2005 yılında da olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı olan sağlık harcamaları ve yıllık enflasyondur. Değişen varyansın tespiti için yapılan Breusch Pagan ve White testlerinin sonuçlarına göre modelde değişen varyans sorunu bulunmaktadır. Modelde VBF değeri 5'den küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda modelde çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur.

Sonuç

2005, 2010 ve 2015 verileri kullanılarak uluslararası göçmen stokunu etkileyen faktörler yatay kesit veri analizi ile belirlenmiştir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı olan değişkenlerin katsayı işaretlerinin beklenen yönde olduğu görülmektedir. İncelenen üç dönemde de sağlık harcamaları toplam nüfus içerisindeki uluslararası göç miktarını etkileyen ortak değişken olarak bulunmuşken, işsizlik oranı ise hiçbir dönemde anlamlı bulunmamıştır. Analizlerin sonucu ele alınan beşer yıllık dönemlerde uluslararası göçmen stokunu etkileyen faktörlerin genel anlamda ortak olduğunu göstermiştir. 2010 ve 2015 verileri kullanılarak tahmin edilen modellerdeki değişen varyans sorununun giderilmesi için White düzeltmesi yapılmış dirençli standart hatalar kullanılmıştır. Kurulan modellerde çoklu doğrusal bağlantı sorununun olmadığı da VBF kullanılarak belirlenmiştir.

Kaynakça

Boz, D. (2016). "Dış Göçler Olgusu ve Etkisi: Türkiye- Suriye Üzerine Bir İnceleme". *Sosyoekonomi , 24* (30), 147-153.

Çütçü, İ. (2017). "İnovasyonun İhracat Performansına Etkisi: Yatay-Kesit Analizi Uygulaması". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar , 10* (48), 591.

Gökbayrak, Ş. (2006). "Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi , 63* (3), 65-82.

H.Stock, J., & Watson, M. W. (2011). *Ekonometriye Giriş.* (P. D. Saraçoğlu, Çev.) Ankara: Efil Yayınevi.

Karemera, D., Iwuagwu Oguledo, V., & Davis, B. (2000). A Gravity Model Analysis of International Migration to North America. *Applied Economics , 13* (32), 1745-1755.

Leblang, D., Fitzgerald, J., & Teets, J. (2006, November). Defying the Law of Gravity:The Political Economy of International Migration.

Lewer, J., & Berg, H. V. (2008). A Gravity Model of Immigration. *Economic Letters , 1* (99), 164-167.

Nakhoul, T. E. (2014). "Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye". Ankara.

Ramos, R., & Surinach, J. (2013). A Gravity Model of Migration between ENC and EU. *Research Institute of Applied Economics* . Universitat de Barcelona.

Ravenstein, E. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society , 2* (52), 241-305.

Ünal, S. (2014). "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: 'Öteki' Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi". *Journal of World of Turks/ Zeitschrift für die Welt der Türken , 6* (3), 65-89.

White, H. (1980). "A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity". *Econometrica , 48* (4), 817-838.

Wooldridge, J. M. (2002). *Introductory Econometrics A Modern Approach.* London: South-Western College.

TÜRKİYE AÇISINDAN GÖÇ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Doç. Dr. Serdar KURT

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, skurt@comu.edu.tr

Doç. Dr. Nur DİLBAZ ALACAHAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, n_dilbaz@comu.edu.tr

Öğr. Gör. Yağmur AKARSU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, yagmurakarsu@comu.edu.tr

Özet: Teknolojideki gelişmeler beraberinde insanların sınırları aşmasını kolaylaştırmış ve kişilerin yaşam standartlarını artırma düşüncesine girmesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte insanların refah düzeylerini artırma düşüncesi kişileri göç kararı almaya itmiştir. Uluslararası göçün etkilediği en önemli alan ekonomidir. Bu çalışma göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye açısından ampirik olarak araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, 2008-2014 dönemi verileri kullanılarak panel veri yatay kesit bağımlılığı testleri, birim kök testleri ve panel nedensellik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, TL bazlı kişi başına milli gelir artışının alınan göçü arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, sonuçlardan hem TL hem de Dolar bazlı milli gelirin artmasının o ile göç eden insanların sayısının ve hızının artmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi

RELATIONSHIP BETWEEN TURKEY IN TERMS OF MIGRATION AND ECONOMIC GROWTH: PANEL DATA ANALYSIS

Abstract: Advances in technology have made it easier for people to cross borders and enable people to think about improving their living standards. However, the idea of increasing the welfare of people has led people to decide to immigrate The most important area influenced by international migration is the economy. This study aims to investigate the relationship between migration and economic growth for Turkey empirically. In the study, studying data from the period 2008-2014, panel data cross-sectional dependence tests, unit root tests and panel causality analysis methods were used. According to the results obtained, it has been concluded that the increase in TL based per capita income increased the migration. In addition, it was found that the increase in both TL and Dollar-based national income caused an increase in the number and speed of people migrating.

Key Words: Migration, Economic Growth, Panel Data Analysis

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte bilginin, iletişimin ve ulaşımın gelişmesi ülkeleri birbirlerine yakınlaştırmış, sınırlar giderek önemi yitirmiştir. Teknolojideki gelişmeler beraberinde insanların sınırları aşmasını kolaylaştırmış ve kişilerin yaşam standartlarını artırma düşüncesine girmesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte insanların refah düzeylerini artırma düşüncesi kişileri göç kararı almaya itmiştir.

Uluslararası göçün etkilediği en önemli alan ekonomidir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin temel hedefleri arasında ekonomik büyüme ve kalkınma ilk sıradadır. Göç olgusunun ekonomik büyüme üzerindeki rolünün ne olacağı konusu, ülkelerin alıp verdikleri göçün niteliği ile alakalıdır. Nitelikli iş gücü ve sermaye göçü alan ülkelerin ekonomik büyümeleri pozitif yönde olurken, niteliksiz iş gücü ve sermaye göçü alan ülkelerin büyümeleri bu durumdan negatif etkilenmektedir. Uluslararası örgütler göç alan ülkelerin kalkınması yönünde 2000'li yıllarda görüşleriyle öne çıkmaya başlamıştır. 2003 yılında Dünya Bankası yayınladığı küresel kalkınma raporunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin göçmen sayılarının artırılmasının ekonomik kalkınmaya etki edeceğine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda 2005 yılında yine Dünya Bankası tarafından yayınlanan "Uluslararası Göç, Transferler ve Beyin Göçü'' adlı raporda, göç veren ülkelerdeki yoksulluğun azalacağına ve göç alan ülkelerin makroekonomik değişkenleri üzerinde olumlu etkileri olduğu vurgulanmıştır.

Özellikle gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde ikamet eden bireyler kendi ülkelerinde yaşanan siyasal, sosyal ve kültürel koşullardan kaçarak gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Göç edenler, yaşam standartlarını yükseltmek, daha iyi bir gelecek kurmak, daha iyi gelir elde etmek gibi nedenlerden dolayı kendi ülkelerini terk ederler. Göç edenler göç ettikleri ülkede kazandıkları parayı kendi ülkelerine transfer ederek kendi ülkelerinin de ekonomik kalkınmasına yardımcı olmaktadır.

Uluslararası göç hareketlerinin bir sonucu olarak farklı kültürlerden gelen insanlar göç ettikleri yere farklı yetenekleri ve deneyimleri sayesinde çeşitlilik getirip ekonomik büyümeye katkı sağlayabileceği gibi farklı kültürlerden gelen insanların anlaşamaması sonucunda kutuplaşmalara neden olup göç alan ülkede güvensizlik oluşumu da sağlayabilmektedir. Bu durum ise göç alan ülkenin ekonomik büyümesine zarar verebilir.

Bu çalışma, göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye açısından ampirik olarak incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, 2008-2014 dönemi verileri kullanılarak panel veri yatay kesit bağımlılığı, birim kök testleri ve panel nedensellik analizi yöntemleri kullanılmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Ulusal ve uluslararası literatür tarandığında ekonomik büyüme ile göç arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok çalışmaya rastlanmaktadır. Farklı yıl aralığı ve farklı modellemelerle literatürde bu konuyla ilgili birçok çalışma mevcuttur. Konuyla ilgili birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen net olarak fikir birliğine varılamamıştır. Bu amaçla bu konuya ilişkin yerli ve yabancı literatüre aşağıda yer verilmiştir.

Dolado ve diğ. (1994) göç, beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. 23 OECD ülkesi için 1960-1985 dönemini kapsayan veriler ile Solow-Swan modeli kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, göçün hareketlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin büyüklüğü beşeri sermaye düzeyine bağlıdır. Yani beşeri sermaye düzeyi ne kadar yüksekse göç hareketlerinin de ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi büyük olacaktır.

Zlotnik (1998) 1965-1996 yılları arasında yapılan uluslararası göçlerle ilgili bir çalışma yapmıştır. Yazar, 1965'ten günümüze göç hareketlerinin arttığını ve uluslararası göçlerin ekonomik kalkınmanın en önemli faktörlerden biri olduğunu vurgulamıştır.

İçduygu ve diğ. (2001) ekonomik kalkınma ve göç arasındaki ilişkiyi Türkiye bazında incelemiştir. 1995 yılı Türkiye Düzey sosyo ekonomik gelişme endeksi ve 1990 nüfus sayımı verileri ile 7 bölgenin verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Araştırma sonucunda, göç hareketlerinin kalkınma düzeyi daha düşük olduğu bölgelerde daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca göç hareketlerinin sadece ekonomik değil aynı zamanda, kültürel, sosyal ve siyasal nedenlerden de yapılabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Chen (2006) ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkiyi incelemiştir. ABD ve Filipinler için göçün ekonomik büyüme üzerine etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, uluslararası göçün doğurganlık ve eğitim harcamalarını etkilediği için ekonomik büyümeyle ilişikli olduğuna ulaşmıştır.

Morley (2006) göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Avustralya, Kanada ve ABD'de için 1930-2002 dönem verileri kullanılarak ARDL sınır testi yaklaşımı ile analiz yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, uzun dönemde ekonomik büyümeden göç hareketlerine doğru bir nedensellik vardır.

Bozdağ ve Atan (2009), Türk işçilerinin, 7 Avrupa Birliği ülkesi ve Norveç'in milli gelirlerine olan katkısını araştırmıştır. 1995-2006 dönem verileri kullanılarak, Veri Zarflama ve Potansiyel İyileştirmeler Analizi ile Malmquist Endeksi araştırmada kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Türklerin göç hareketleri on iki yıllık dönemde sekiz AB ülkesinde ve Norveç'te etkinlik anlamında önemli bir yere sahiptir.

Ortega ve Peri (2009) uluslararası göçün nedenleri ve etkilerini OECD ülkeleri üzerinde analiz etmiştir. 14 OECD ülkesi için 1980-2005 dönem verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda, göç hareketlerinin istihdamı artırdığı ve kısa vadede göç alan ülkenin GSYİH'sını artırdığı görülmektedir. Ayrıca, göçün kişi başına düşen geliri artırmadığı da bulgular arasındadır.

Maria ve Lazarova (2012) göç, sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile incelemiştir. Çalışmada 130 gelişmekte olan ülkenin 1990-2000 dönem verileri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, göç hareketlerinin beşeri sermaye üzerinde anlamlı etkisi bulunurken, büyüme üzerinde de pozitif etki yaratığına ulaşılmıştır. Ayrıca, nüfusun % 70'inin vasıflı göç sebebi ile daha düşük büyümeye göstermesine nazaran bu kayıp teknolojisi daha az gelişmiş ülkeler için daha fazladır.

Martin (2012) yılında teorik olarak Meksika-ABD ve Türkiye-Avrupa ülkelerinde yaşanan göç hareketlerinin ekonomik kalkınma üzerinde etkisini araştırmıştır. Martin, formel işlerde çalışanlarının çok azının göç ettiğini söylerken, Meksika ve Türkiye'ningöçleri durdurarak kalkınmayı sağlaması için tarım sektörünün bırakılması ve yeni sektörlerde istihdamın sağlanması gerektiğinin vurgulamıştır.

Boubtane ve diğ. (2014) 22 OECD ülkesi için 1986-2006 dönemini kapsayan verilerle ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. SYS- GMM yöntemi kullanılarak yapılan analiz sonucunda, göçmenlerin insan sermayesi birikimine katkısı olduğunu ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğine ulaşılmışlardır.

Sevinç ve diğ. (2016) yılında içinde Türkiye'nin de olduğu gelişmekte olan ülkelere yönelik göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1962-2012 dönem verileri ile panel veri analizi yapılmış olan çalışma sonucuna göre, Cezayir, Botsvana, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Paraguay ve Peru gibi gelişmekte olan ülkelerde göç ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki mevcut iken; Belize, Kosta Rika, Gabon, İran, Meksika ve Türkiye gibi ülkelerde ise göç ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki çıkmıştır.

Göv ve Dürrü (2017) seçilmiş OECD ülkeleri üzerinde ekonomik büyüme ve göç ilişkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. 7 OECD ülkesi üzerinde 2000-2016 dönem verileri ile panel nedensellik testi uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre, göç değişkeninden ekonomik büyümeye doğru tek taraflı nedensellik ilişkisinin olduğuna varılmıştır.

2. VERİ SETİ

Çalışmada kullanılan veriler il bazındadır ve 2008-2014 dönemini kapsamaktadır. Çalışmada Alınan Göç (AG), Verilen Göç (VG), Net Göç (NG), Net Göç Artış Hızı (NGH), TL Cinsinden Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (KBMGTL), Dolar Cinsinden Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (KBMGDL) verileri kullanılmış ve tüm veriler TUİK veri tabanlarından alınmıştır.

3. YATAY KESİT BAĞIMLILIĞI

Panel veri hem birim hem de zaman boyutu içeren bir veri çeşididir. Çalışmada kullanılan veriler panel veri olduğu ve zaman boyutu içerdiği için önce verilerin durağanlığı yani birim kök içerip içermediği incelenmelidir. Bununla birlikte hangi durağanlık testinin kullanılacağına karar vermek için değişkenlerde önce yatay kesit bağımlılığının olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Çalışmada kullanılan verilerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı çeşitli testlerle araştırılmış ve özet olarak Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Değişkenler	AG	VG	NG	NGH	KBMGTL	KBMGDL
Breusch-Pagan LM	5904.243[a]	8668.755[a]	4306.229[a]	4342.766[a]	2260.58[a]	19637.23[a]
Pesaran Scaled LM	32.09060[a]	66.43302[a]	12.23911[a]	12.69299[a]	235.2788[a]	202.6900[a]
Bias-Corrected Scaled LM	25.34060[a]	59.68302[a]	5.489109[a]	5.942994[a]	228.5288[a]	195.9400[a]

a %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı.

Elde edilen test sonuçları değişkenlerin tamamında %1 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığı olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda yatay kesit bağımlılığını dikkate alan durağanlık testlerinin kullanılması gerekmektedir.

4. PESARAN (2007) DURAĞANLIK ANALİZİ

Panel veri analizinde birinci kuşak durağanlık testleri birinci grup ve ikinci grup birim kök testleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Birinci grup birim kök testleri seride genel bir birim kökün var olduğunu yani serilerin birim kök açısından homojen olduğunu varsaymaktadır. İkinci grup panel kök testleri ise seride birim kökün heterojen bir yapıya sahip olduğu varsayılmış ve genel olarak durağanlığı test etmek için ortalama bir istatistik hesaplanmıştır. Bununla birlikte birinci kuşak birim kök testleri serilerde bulunan yatay kesit bağımlılığını dikkate almaktadır. Daha sonraki süreçte geliştirilen ikinci kuşak birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate almaktadır. Bu nedenle, çalışmada değişkenlerin durağanlık analizleri ikinci kuşak bir test olan ve yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Pesaran (2007) yatay kesit genelleştirilmiş Dickey-Fuller testi (PESCADF, Pesaran Cross Sectionally Augmented Dickey-Fuller) testi ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2: Pesaran (2007) Durağanlık Analizi

Değişkenler	AG	VG	NG	NGH	KBMGTL	KBMGDL
PESCADF	-1.99[b] (0)	-1.91[c] (0)	-2.60[a] (0)	-3.04[a] (0)	-2.41[a] (0)	-2.23[a] (0)

a, b ve c sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı.

Bütün değişkenler için optimal gecikme uzunluğu Modifiye edilmiş Akaike (Modified Akaike) bilgi kriterine göre 0 olarak belirlenmiştir. Pesaran (2007) PESCADF testinde sabitli model baz alınarak yapılan testlerin sonucunda bütün değişkenler seviyesinde durağan olduğu görülmüştür. Bu durumda tüm değişkenler analizlerde seviyesinde yani farkı alınmadan kullanılmıştır.

Çalışmada denklemlerde birim etkilerin var olup olmadığı F testi ile daha sonra bu birim etkilerin sabit etkiler modeline mi yoksa tesadüfi etkiler modeline mi uygun olduğu Hausman (1978) testi ile araştırılmıştır.

Tablo 3: F ve Hausman Testi

Testler	Test İstatistiği
F Testi	46.37[a]
Hausman Testi	50.78[a]

a %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı.

F testi sonucuna göre denklemde birim etkilerinin varlığı görülmektedir. Bununla birlikte Hausman (1978) testi sonucu tesadüfi etkiler modelini reddetmekte ve modelde sabit etkilerin tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir.

5. PANEL NEDENSELLİK ANALİZİ

Modelde sabit etkilerin olduğu göz önüne alındığında nedensellik ilişkilerinin tespit edilmesi için Holtz-Eakin, Newey ve Rosen (1988) testi ve GMM (Generalized Method of Moments) tahmincisi kullanılarak nedensellik ilişkileri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 4: Holtz-Eakin, Newey ve Rosen (1988) Panel Nedensellik Analizi

NEDEN	SONUÇ	F İST.	NEDENSELLİK	İŞARET
AG	KBMGTL	2.21	-	
KBMGTL	AG	4.73[b]	VAR	(+)
AG	KBMGDL	2.18	-	
KBMGDL	AG	1.37	-	
VG	KBMGTL	1.14	-	
KBMGTL	VG	10.90[a]	VAR	(+)
VG	KBMGDL	1.70	-	
KBMGDL	VG	4.08[b]	VAR	(+)
NG	KBMGTL	7.45[a]	VAR	(-)
KBMGTL	NG	36.99[a]	VAR	(+)
NG	KBMGDL	2.41	-	
KBMGDL	NG	57.37[a]	VAR	(+)

NGH	KBMGTL	12.25[a]	VAR	(-)
KBMGTL	NGH	66.29[a]	VAR	(+)
NG H	KBMGDL	0.06	-	
KBMGDL	NGH	86.03[a]	VAR	(+)

Genel olarak bakıldığında, KBMGTL'dan AG'ye doğru pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla birlikte hem KBMGTL hem de KBMGDL'den VG'ye doğru pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, NG ve NGH'den KBMGTL'ye doğru negatif, KBMGTL ve KBMGDL'dan NG ve NGH'ye doğru pozitif nedensellik ilişkileri mevcut olduğu tablodan görülen diğer sonuçlardır.

SONUÇ

Göç ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerinin Türkiye için il bazlı ve 2008-2014 dönemi için araştırılmış olduğu bu çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, TL bazlı kişi başına milli gelir artışının alınan göçü arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. İl bazında gelirin artmasının o ile alınan göçü arttırması beklenen bir sonuçtur. Bir ile göç etmeye karar verenler o ilin sadece TL bazındaki gelirini dikkate almaktadırlar. Ek olarak hem Dolar hem de TL bazlı kişi başına milli gelirdeki bir artışın verilen göçü arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç milli geliri artan illerinde göç verdiği tespitini ortaya atmaktadır. Bununla birlikte, net göç ve net göç hızının artmasının o ilde TL bazlı kişi başına milli gelirin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum bir önceki sonuçla birlikte değerlendirildiğinde gelir düzeyi artan kimselerin de başka bir ile daha iyi yatırımlar yapmak, daha iyi koşullara ulaşmak vb. nedenlerle bulunduğu ilden diğer ile göç ettiği biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca, sonuçlardan hem TL hem de Dolar bazlı milli gelirin artmasının o ile göç eden insanların sayısının ve hızının artmasına neden olduğu tespit edilmiştir. TL ve Dolar bazında milli gelirin artmasının o ile net göçü arttırdığı sonucu yine beklenen ve teoriyle uyumlu bir sonuç olmakla beraber göçün nedenlerini ve göçü daha iyi anlayabilmek ve kontrol altına alabilmek adına göç daha ayrıntılı anket çalışmalarıyla incelenmelidir.

KAYNAKÇA

Bozdağ, E. G., Atan, M.,(2009), "Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 159-180.

Boubtane, E., Jean-Christopheve D., Cristophe, R.,(2014), "Immigration and Economic Growth in the OECD Countries: 1986-2006", IZA Discussion Paper Series.

Chen, H.J., (2006), "International Migration and Economic Growth: A Source Country Perspective", J Popul Econ, Cilt 19, 725–748.

Dolado, J., Alessandra, G., Andrea, I., (1994), "Immigration, Human Capitaland Growth in the Host Country: Evidence from Pooled Country Data", Journal of Population Economics, Cilt 7, 193-215.

Göv, A., Dürrü, Z., (2017), "Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz, Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 3, Sayı 4, 491-502.

Hausman, J.A., (1978). Specification Tests in Econometrics, *Econometrica*, Cilt 46, Sayı 6, 1251-1271.

Holtz-Eakin, D., Newey, W. and Rosen, H. S., (1988) "Estimating Vector Autoregressions with Panel Data," Econometrica, Cilt 56, Sayı 6, 1371-1395.

İçduygu, A., Sirkeci, İ., Muradoğlu, G., (2001), "Socio-economic Development and International Migration: A Turkish Study", International Migration, Cilt 39, Sayı 4,39-60.

Martin, P. L.,(2012), "Göç, Ticaret ve Kalkınma: Meksika-ABD ve Türkiye-Avrupa Karşılaştırması", Migration Letters, Cilt 9, Sayı 4, 401-414.

Maria, C. D. Ve Lazarova, E.A.,(2012), "Migration, Human Capital Formation, and Growth: An Empirical Investigation", World Development, Cilt 40, Sayı 5, 938–955.

Morley, B.,(2006), "Causality Between Economic Growth and Immigration: An ARDL Bounds Testing Approach", Economics Letters, Cilt 90, 72–76.

Ortega, F.,Giovanni, P.,(2009), "The Causes and Effects of International Migrations: Evidence from OECD Countries 1980-2005'', NBER WorkingPapers 14833, 1-43.

Pesaran, M.H. (2007), A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence, Journal of Applied Econometrics, Cilt 22, 265-312.

Sevinç, H., Bozkurt, E., Künü, S., Sevinç, D., (2016), "Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz", International Conference on Eurasian Economies Session 2C: Kalkınma II, 398-403.

Zlotnik, H.,(1998), "International Migration 1965-96: An Overview", Population and Development Review, Cilt 24, Sayı 3, 429-468.

ARTAN SURİYELİ SAYISI VE TÜRKİYE'NİN NÜFUS YAPISINA ETKİLERİ

Serpil BARDAKÇI TOSUN

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi,serpil.bardakci@alanya.edu.tr

Özet

Savaşlar, toplumların göç etmesinde en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır. 2011 yılından beri de Suriye ve çevresinde yaşanan gelişmeler, milyonlarca kişinin doğdukları topraklardan ayrılıp kendilerine yeni bir hayat aramalarına neden olmuştur. Savaşların sebepleri siyasetçileri ilgilendirirken, sonuçları daima sivil halkları özellikle kadın ve çocukları mağdur eden bir sistem getirmiştir. 2011 yılından beri bu acı döngü içinde yaşayan Suriyeliler; Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerine göç ediyorlar. Avrupa'ya 2 milyon civarı göç eden varken, Türkiye'deki Suriyeli sayısı İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Aralık 2018 tarihli duyurusuna göre; 3 milyon 603 bin 888 kişi. Suriyelilerin % 90'ı barınma kamplarının dışında yaşıyor. Yine Aralık 2018 tarihi itibariyle 157 bin 083 kişi kamplarda yaşarken, 3 milyon 446 bin 805 kişi ise kamp dışında yaşıyor. Göçmen popülasyonu ve göç hareketlerinin günümüz itibariyle büyük oranda yasa dışı şekilde geliştiği hatırlanacak olursa, elde edilen nicel verilerin kesinliğini teyit etmek güç olmaktadır. Bu çalışma ile güncel verilerle şehirlerdeki Suriyeli doğum oranları ve yerel halk doğum oranları karşılaştırılacak, belirtilen rakamlarla ileride Türkiye'nin önüne çıkabilecek problemler yansıtılmaya çalışılacaktır. İnsani yardım yapılmaya çalışılırken Türkiye'de nüfus açısından oluşabilecek problemler açıklanarak çözüm yolları üretilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Nüfus, Dışlanma, İşsizlik

THE EFFECTS OF INCREASING SYRIANS ON TURKEY'S POPULATION STRUCTURE

Serpil BARDAKÇI TOSUN

Alanya Alaaddin Keykubat University,serpil.bardakci@alanya.edu.tr

ABSTRACT

Wars are the most common factor for forced migration of the vast majority of the civil societies around the world. Syria's deadly civil war and contemporary events in neighboring countries, which to date since 2011, has left millions of individuals displaced from their home country and caused them seeking a new life with safety. Although the reasons of wars are of interests of the politicians, the results of them always create a system that victimizes civil

communities, particularly the women and the children. The Syrians who have been living in this vicious circle of the war since 2011 migrate to Turkey and other European countries. Whilst there are approximately 2 million refugees in Europe, according to a report published on December 2018 by Ministry of Interior Directorate General of Migration Management reveals that there are 3,603,888 Syrians in Turkey. More than 90 percent of Syrians reside outside of the refugee camps. A total of 157,083 Syrians are placed in the refugee camps, as at December 2018; though 3,446,805 Syrians reside outside of the camps. Given the fact that the irregular migrant population and illegal migration flow is increasing substantially as of today, it becomes arduous to verify the accuracy of quantitative data obtained. In this study, with current data, the Syrian birth rates in cities will be compared to the birth rates of local public. In addition; with indicated numbers, the problems that may arise in Turkey in near future will be considered. While trying to make humanitarian aid, the problems regarding demography in Turkey will be explained and the solutions in terms of population will be tried to be produced.

Key Words: Syria, Population, Unemployment, Exclusion

GİRİŞ

Savaşlar, toplumların göç etmesinde en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır. 2011 yılından beri de Suriye ve çevresinde yaşanan gelişmeler, milyonlarca kişinin doğdukları topraklardan ayrılıp kendilerine yeni bir hayat aramalarına neden olmuştur. Savaşların sebepleri siyasetçileri ilgilendirirken, sonuçları daima sivil halkları özellikle kadın ve çocukları mağdur eden bir sistem getirmiştir. 2011 yılından beri bu acı döngü içinde yaşayan Suriyeliler; Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerine göç ediyorlar.

Türkiye'deki hukuki boşluklar yüzünden; Suriyelilerin Türkiye'de bulunmalarına geçici bir süreç olarak bakılmasına ve bu yaklaşımın kamu politikalarına da olumsuz yansımasına neden olduğu düşünülmektedir. 2011 yılından beri Türkiye'ye gelen Suriyelilerin ülkeye giriş - çıkışları, kalışları ile hak ve yükümlülükleri Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre tanımlanan, "Geçici Koruma Rejimi" ile düzenlenmektedir.(URL1)

Suriyeliler Türkiye ve diğer gittikleri ülkelerde; önceleri "merhametle karışık misafir" duygusu ile kabul görürken, misafirlik süreleri uzadıkça ve geri dönemeyecekleri düşünülmeye başlandıkça "istenmeyen" olmaya başlamıştır. Bunun nedenlerine bakıldığında; daha çok ekonomi temelli olduğu görülmektedir. Daralan ekonomilerde artan işsizlik sorunu, dışarıdan gelenlere karşı yerel halkın tepki oluşturmasına neden olmaktadır. Artan Suriyeli sayısının da, yerel halkın "kimlik" ve "vatandaşlık" kavramları konusunda tereddütlerinin artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere nüfus giderek yaşlanmaktadır. Araştırmalara göre; tüm ülkeler nüfusun yaşlanması ile birlikte bu sürecin sosyoekonomik etkilerini hissetmeye başlayacaklardır. Demografik göstergeler ile politikalar incelendiğinde; bu dönüşümün toplumların tüm noktalarını ve yerel ekonomilerini derinden etkileyeceğini göstermektedir.(Uyanık,Y.,2017)

Çalışma çağındaki nüfus oranındaki artışlar, "demografik fırsat penceresi" kavramının temelidir. Çalışma çağındaki nüfus, işgücü arzının temel belirleyicisidir. Çalışma çağındaki nüfusa iş olanakları fırsatı verilemediği takdirde, sosyal ve ekonomik sorunların gündeme geleceği bir gerçektir. Türkiye'nin de mevcut bilgiler doğrultusunda, demografik fırsat penceresinden faydalanabilmesi ve göçmenleri fırsata çevirebilmesi için; eğitim, güvenlik, istihdam, sosyal uyum konularında düzenlemeler yaparak uygulamaya geçmesi önem arz etmektedir (Köksel B.,2016). Yapılan araştırmalarda, yerel halkın gözünde; ülkelerine dönmeyecek olan Suriyelilerin ileride ortaya çıkabilecek genç nüfus sorununa çözüm değil, sosyal ve ekonomik alanda tehdit olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma hazırlanırken; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İl Nüfus Müdürlükleri, çeşitli özel hastanelerin verilerinden, sokak röportajlarından ve daha önce yapılmış konu ile ilgili çalışmalardan faydalanılmıştır. Bu çalışma ile güncel verilerle şehirlerdeki Suriyeli doğum oranları ve yerel halk doğum oranları karşılaştırılacak, belirtilen rakamlarla ileride Türkiye'nin önüne çıkabilecek problemler veya bu nüfustan faydalanılabilirse olumlu yaklaşımlar yansıtılmaya çalışılacaktır.

1. TOPLUMSAL YAPI VE NÜFUS

Beklenmedik bir şekilde nüfusun hızlı artması - azalması, yaşlı sayısındaki artış ve göç kaynaklı nüfus artışı; toplumsal değişimleri açıklarken kullanılan faktörlerdir. Toplumun temel taşını oluşturanlar, bireylerdir. Toplumsal yapı analizi yapmak için, kurumsal yapıyla birlikte bir toplumun nüfus yapısını incelemek gerekir. Bunun için de *" "nüfusun büyüklüğünü" (bir ülkede yaşayan insan sayısı),"nüfusun bileşimini" (nüfusun bileşimi, doğum ve ölüm oranları) ve "nüfusun dağılımını" (göç hareketleri)"* incelemek gerekir. (URL 2)

Sağlık koşullarının iyileştirilmesi neticesinde, ölüm oranları düşmüş ve nüfus artış hızı yükseliştir ancak, doğum kontrolleri ile bilinçli olarak doğum oranlarının düşmesi neticesinde nüfus artış oranı tekrar düşmeye başlamıştır. *"Demografik geçiş, yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm oranlarının hüküm sürdüğü bir durumdan (geleneksel demografik rejim), doğumların bilinçli olarak kontrol edildiği ve ölüm oranlarının düşmüş olduğu yeni bir duruma (modern demografik rejim) geçiş sürecine verilen genel bir isimdir*"(Yüceşahin M.M.,2009:2) 'Demografik geçiş (demographic transition)' olarak adlandırılan bu sürecin , 1900'lü yılların başı ile 2000'li yılların başı olarak dünyanın her yerinde görüldüğü söylenebilir. (Reher, 2004).

Şehirlere göç, eğitim düzeyinin artması, kadının çalışma hayatına aktif olarak dahil olması, ekonomik yetersizlikler ile doğurganlık oranı azalmış ve bunun sonucu olarak toplam doğurganlık hızı 2.07 çocuğa gerilemiştir. Ayrıca, yaşlılık yaşının artması ile toplumdaki yaşlı oranı artış göstermiştir. Bu durum, doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,10'nun altında kaldığını göstermektedir. (URL3)

2.SURİYE'DE İÇ SAVAŞ

2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında, Suriye'de şiddet oranları tırmanmış ve milyonlarca insan yaşadıkları yerlerden ayrılarak, kendilerine yeni yaşam alanları aramaya başlamıştır.

Suriye sınırları içerisinde gerçekleşen savaşın etkileri; dünyanın birçok noktasında görülmektedir. Özellikle de Suriye'ye komşu devletler ve yakın çevre ülkeler, savaş sonucu ortaya çıkan kitlesel göçten etkilenmiştir. (Özdemir, 2016)

İlk dönemde Arap Baharı'nın Suriye'de ki hali gibi görünen ancak süreç içerisinde daha büyük krizlere neden olan ve sebeplerinin daha derinlemesine incelenmesi gereken bir durum olduğu görülmüştür. Muhalif ya da rejim yanlısı olarak savaşan grupların özellikleri ve amaçları incelendiğinde bu durum daha anlaşılır olarak karşımıza çıkmaktadır. Otokratik yönetimlerin baskıları; yerel halk üzerinde giderek daha olumsuz etkiler oluşturmuş ve günümüze yansımıştır. (Özdemir, 2016)

2.1 Suriye'den Gelen Göç Dalgası ve Türkiye'nin Açık Kapı Politikası

2011 yılında Suriye'de başlayan savaş sonrası evlerini terk eden Suriyeliler özellikle "açık kapı politikası"nın bir sonucu olarak Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye, transit ülke aynı zamanda hedef ülke pozisyonundadır. Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmelerinin sebeplerine bakıldığında; geçici koruma statüsü ile açık kapı uygulaması, aynı dine mensup olma, tarihi yakınlık ve ticari ilişkilerdir.

7 yıldır bu acı döngü içinde yaşayan Suriyelilerin; Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerine göç etmesi; yoğun bir tedirginlik oluştururken, kayıtsız kalınamayacak bir duruma da dönüşmektedir. Avrupa'ya 2 milyon civarı göç eden varken, Türkiye'deki Suriyeli sayısı İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Kasım 2018 tarihli duyurusuna göre; 3 milyon 603 bin 888 kişi olmuştur. Yine Kasım 2018 tarihi itibariyle 157 bin 083 kişi kamplarda yaşarken, 3 milyon 431 bin 369 kişi ise kamp dışında yaşamaktadır. Suriyelilerin % 90'ının barınma kamplarının dışında yaşadığı görülmektedir.(URL4) Göçmen popülasyonu ve göç hareketlerinin günümüz itibariyle büyük oranda yasa dışı şekilde geliştiği hatırlanacak olursa, elde edilen nicel verilerin kesinliğini teyit etmek güç olmaktadır.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

2.2 Şehirlere Göre Suriyeli Nüfusu

Suriyelilerin en çok bulunduğu şehirler; Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve İstanbul'dur. Özellikle Şanlıurfa ilinin sınır olması ve Mürşitpınar, Akçakale ve Ceylanpınar sınır kapılarının olması Suriyelilerin en çok bu Şehire gelmesine neden olmaktadır. (Karataş, M. 2015)

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Türkiye nüfusunun yüzde 4.2'sini Suriyeli sığınmacılar oluşturuyor. Suriyeli sığınmacıların en fazla yaşadığı il İstanbul oldu. Kilis ise kendi nüfusundan daha fazla Suriyeli barındırıyor. (URL5)

Giderek artan bir nüfus söz konusu olduğu için, bazı şehirlerdeki yerel halktan daha fazla Suriyelinin olacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİNDAĞILIMI 22.11.2018 (ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.603.888	80.810.525	4,46%		TOPLAM	3.603.888	80.810.525	4,46%
1	ADANA	228.412	2.216.475	10,31%	42	KAHRAMANMARAŞ	83.737	1.127.623	7,43%
2	ADIYAMAN	27.899	615.076	4,54%	43	KARABÜK	772	244.453	0,32%
3	AFYONKARAHİSAR	5.397	715.693	0,75%	44	KARAMAN	700	246.672	0,28%
4	AĞRI	999	536.285	0,19%	45	KARS	160	287.654	0,06%
5	AKSARAY	2.695	402.404	0,67%	46	KASTAMONU	1.267	372.373	0,34%
6	AMASYA	648	329.888	0,20%	47	KAYSERİ	77.226	1.376.722	5,61%
7	ANKARA	87.147	5.445.026	1,60%	48	KIRIKKALE	1.439	278.749	0,52%
8	ANTALYA	1.351	2.364.396	0,06%	49	KIRKLARELİ	2.616	356.050	0,73%
9	ARDAHAN	144	97.096	0,15%	50	KIRŞEHİR	1.235	234.529	0,53%
10	ARTVİN	43	166.143	0,03%	51	KİLİS	122.338	136.319	89,74%
11	AYDIN	7.394	1.080.839	0,68%	52	KOCAELİ	53.033	1.883.270	2,82%
12	BALIKESİR	4.254	1.204.824	0,35%	53	KONYA	103.132	2.180.149	4,73%
13	BARTIN	299	193.577	0,15%	54	KÜTAHYA	788	572.256	0,14%
14	BATMAN	22.091	585.252	3,77%	55	MALATYA	28.634	786.676	3,64%
15	BAYBURT	32	80.417	0,04%	56	MANİSA	13.076	1.413.041	0,93%
16	BİLECİK	580	221.693	0,26%	57	MARDİN	90.112	809.719	11,13%
17	BİNGÖL	894	273.354	0,33%	58	MERSİN	206.599	1.793.931	11,52%
18	BİTLİS	848	341.474	0,25%	59	MUĞLA	13.991	938.751	1,49%
19	BOLU	2.038	303.184	0,67%	60	MUŞ	1.361	404.544	0,34%
20	BURDUR	8.837	264.779	3,34%	61	NEVŞEHİR	9.442	292.365	3,23%
21	BURSA	161.774	2.936.803	5,51%	62	NİĞDE	4.331	352.727	1,23%
22	ÇANAKKALE	4.368	530.417	0,82%	63	ORDU	667	742.341	0,09%
23	ÇANKIRI	532	186.074	0,29%	64	OSMANİYE	48.915	527.724	9,27%
24	ÇORUM	2.526	528.422	0,48%	65	RİZE	846	331.041	0,26%
25	DENİZLİ	12.577	1.018.735	1,23%	66	SAKARYA	15.332	990.214	1,55%
26	DİYARBAKIR	33.571	1.699.901	1,97%	67	SAMSUN	5.316	1.312.990	0,40%
27	DÜZCE	1.598	377.610	0,42%	68	SİİRT	3.892	324.394	1,20%
28	EDİRNE	966	406.855	0,24%	69	SİNOP	117	207.427	0,06%
29	ELAZIĞ	12.429	583.671	2,13%	70	SİVAS	3.893	621.301	0,63%
30	ERZİNCAN	114	231.511	0,05%	71	ŞANLIURFA	458.404	1.985.753	23,08%
31	ERZURUM	1.055	760.476	0,14%	72	ŞIRNAK	15.261	503.236	3,03%
32	ESKİŞEHİR	4.129	860.620	0,48%	73	TEKİRDAĞ	12.159	1.005.463	1,21%
33	GAZİANTEP	415.633	2.005.515	20,72%	74	TOKAT	985	602.086	0,16%
34	GİRESUN	150	437.393	0,03%	75	TRABZON	3.005	786.326	0,38%
35	GÜMÜŞHANE	78	170.173	0,05%	76	TUNCELİ	49	82.498	0,06%
36	HAKKARİ	5.534	275.761	2,01%	77	UŞAK	2.292	364.971	0,63%
37	HATAY	440.692	1.575.226	27,98%	78	VAN	2.098	1.106.891	0,19%
38	IĞDIR	91	194.775	0,05%	79	YALOVA	3.366	251.203	1,34%
39	ISPARTA	7.284	433.830	1,68%	80	YOZGAT	4.102	418.650	0,98%
40	İSTANBUL	558.805	15.029.231	3,72%	81	ZONGULDAK	507	596.892	0,08%
41	İZMİR	140.785	4.279.677	3,29%					

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

3. SURİYELİ SAYISINDAKİ ARTIŞIN TOPLUMA ETKİLERİ

Everett Lee meşhur "itme çekme teorisi", göçlerin karakteristik özelliklerini dört temel alanda toplamıştır. ; yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörlerdir. Lee'ye göre; hem yaşanan yerde hem de gidilecek yerde, itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Bu teoriye göre de göçe kaynaklık eden bölge ve ülkelerdeki işsizlik, fakirlik, geri kalmışlık gibi sosyal, ekonomik, politik koşullar, savaşlar göçe teşvik eder. (Lee E.,1969)

Yasal yollardan göç söz konusu ise, tedbirler alınır ve düzenlemeler ona göre yapılır. Ancak, yıllardır Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden ve gittikçe daha sıkı tedbirler almasına neden olan yasa dışı göç ve yasa dışı göçmenler ise sadece Avrupa'nın güvenliği için değil, Türkiye'nin toplumsal, siyasi ve ekonomik yapısı açısından da endişe verici boyutta bir sorundur. (Mamur Işıkçı,Y.2017). Türkiye, uzun kara ve deniz sınırlarına, dolayısıyla pek çok sınır kapısına sahip olması nedeniyle sınır kontrollerinde problemler yaşıyor olsa da, yasa dışı göçle mücadele için tedbir alması toplumda olumlu olarak karşılık bulmaktadır. Uluslararası Göç Örgütüne üye olunmasına olumlu bakılıyor olması da bu konuda bir örnektir.

Toplumların, kendi kültüründen gördüklerini daha çok kabullendiği görülmektedir. Örneğin Türkiye'de yerel halkın, Bosna'dan gelen soydaş olarak kabul ettiklerini daha çok benimsediği görülmektedir. Entegrasyona açık olan göçmen toplulukları daha kolay benimsenirken ve sadece kendi kültürünü yaşamak isteyen göçmenler ise baskı altına alınabilmektedir .(Kurubaş E.,2006)

Bir başka açıdan baktığımızda ise;" *göçmenlerin toplumda ötekileştirildiği ve dışlandığından hareket eden "Damgalama Kuramı"na göre, toplumda güvensiz ve istenmeyen ilan edilen gruplar suça daha yatkın hale gelmektedir"*.(Karasu,M.,A.,2018:54) son dönemde Suriyelilerin karıştıkları adli suçlarda azalma olduğu yönündeki açıklamalara rağmen, toplumda bu durumun karşılığı olumsuz cereyan ettiği görülmektedir.

3.1 Suriyeli Sayısındaki Artışın Topluma Olumlu Etkileri

Tüm dünyada başta gelişmiş ülkeler olmak üzere toplam nüfus giderek yaşlanmaktadır. İleriki yıllarda, gittikçe azalan doğurganlık oranları neticesinde, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının artması öngörülmektedir.

Türkiye %8,3'lik yaşlılık oranıyla genç nüfusa sahip bir ülke gibi görünse de, Türkiye'nin nüfus istatistiklerine göre 2023 yılında %10,2'lik bir oranla çok yaşlı nüfuslu ülkeler arasına gireceği tahmin edilmektedir(Çuhadar S.G.,2016)

Ancak Türkiye'nin doğurganlık oranları 23 Avrupa ülkesinden daha fazladır bu durum Türkiye'nin; giderek azalma olsa bile, daha uzun yıllar genç nüfus yani çalışan nüfus sıkıntısı çekmeyeceğini göstermektedir. Buna rağmen, Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Türkiye'de yaşamaya devam edeceği ve hızlı doğurganlık oranları göz önünde bulundurulursa, ileri ki yıllar için Türkiye'de fırsata çevrilmesi bir olanaktır.

"Demografik fırsat penceresi" olarak tanımlanan 15-65 yaş arası çalışabilir nüfus oranını, emek piyasasındaki rekabeti canlı tutmak önemlidir. (Özkan Kerestecioğlu,İ.,2014) Suriyelilerin genç nüfusu eğitilerek, emek piyasasına dahil edilebilir. Aslında bu "kabullenme" sorunudur. Avrupa yıllardır, genç nüfus sorununa çözüm için göçmenleri kullanmaktadır çünkü ekonomi çarklarının dönebilmesi için genç çalışan nüfusa ihtiyaç duymaktadır. Bu sorununu da eğitimli göçmenler üzerinden çözmeye çalışmaktadır. Suriyeliler, kalıcı olarak Türkiye'de hayatlarına devam edeceklerse, genç nüfusun heba edilmeden aktif iş hayatına dahil edilmesi ve bu sinerjiden faydalanılabilmesi önem arz etmektedir. 2011 yılından beri 300 bin Suriyeli bebeğin Türkiye'de doğduğu ve önümüzde ki günlerde de devam edeceği varsayımından hareketle, ciddi bir Suriyeli nüfusundan söz edebiliriz. Bu nüfusun, entegrasyonunun önemi de ayrı bir çalışmanın konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye, Suriyelilerin ekonomik maliyetinin çok önemli oranını karşılamaktadır. Bu durum gelişmekte olan Türkiye ekonomisini olumsuz olarak etkilemektedir. Suriyelilere sağlanan birçok hizmet kapsamında Türkiye'nin giderleri 31 milyar Euro'ya ulaşmıştır.(URL6)

Bu yüksek miktardaki harcamaların ülke ekonomisine olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için barınma merkezlerindekilere alınan yardım malzemelerinin büyük çoğunluğunun yerel firmalardan satın alınmasına dikkat edilmektedir. Bölge ekonomilerine katkı sağlanması ve harcanan paranın yerel ekonomiye olumsuz etkilerinin azaltılması açısından önemlidir. Suriyelilerin yanlarında getirdikleri maddi değer taşıyan eşyaları ve nakit paraları piyasada olumlu etki oluşturmuştur ancak bu rüzgar kısa sürmüşür. Yine aynı şekilde Suriyelilerin daha çok yaşadığı yerlerde konut kiralama ve satın almada artışlar olmuştur. (Özdemir, 2017)

Sigortasız olarak çalıştıkları için, birçok firma kaçak olarak Suriyelileri çalıştırmaktadır. Niteliksiz işgücü olarak çeşitli sektörlere hareketlilik getirmiştir. (Oytun O.& Gündoğar S.S.,2015) Kaçak olarak çalıştırılan Suriyelilerin, büyük çoğunluğu ücretlerini ya hiç alamamakta ya da eksik alabilmektedir. Çalışma izinleri olmadığı için, itiraz da edememektedirler.

Suriyeliler tıpkı Avrupa ülkelerindeki göçmenler gibi genellikle yerli halkın çalışmak istemediği sektörlerde çalışmaktadırlar ve bu sayede bazı sektörlerde sağladığı ucuz işgücü sebebiyle o sektörlerin iş hayatlarına devam etmelerine yardımcı oldukları düşünülmektedir. (Karasu,A.M.,2018)

3.2. Suriyeli Sayısındaki Artışın Topluma Olumsuz Etkileri

Suriyelilerin; Türkiye'deki tabi oldukları hukuki çerçevenin niteliği, onların kentsel yaşama uyum süreçlerini etkileyen faktörlerden en önemli olanıdır. Türkiye, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013) ve bu kanuna bağlı olarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği (2014) hükümlerine dayanarak; Suriyelilere geçici kimlik kartı vermiş ve kendilerine sağlık, sosyal hizmet, eğitim alanlarında, sosyal ve adli yardıma erişim olanakları tanımıştır.(ORSAM,2016)bu durum halk arasında sorun oluşturmuş ve ayrıcalık olarak görülmüştür.

Suriyelilerle ilgili mevzuat yetersizliği, yerel hakla aralarındaki uyum sorununu olumsuz etkilemektedir. Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi kısıt sorunu, iç düzenlemelerde Türk kökenli olmayanlara yönelik yapılan düzenlemelerin yetersiz kalmasına neden olmakta aynı zamanda yönetimin alanını da daraltmaktadır. İkamet ve çalışma izinleri, yasal kimlik sorunları çalışma hayatına dahil edilmeleri önünde engel teşgil etmektedir.(Babaoğlu C.&Kocaoğlu M.,2017)

Suriyelilerin daha ucuz ücretlerle çalışması; orta ve daha alt düzey ücretle çalışanların ekonomileri üzerinde olumsuz etki oluşturmuş ve bir kısmının iş olanaklarından yoksun kalmasına ya da daha az ücretle çalışmalarına neden olmuştur. Yerel ekonomilerde ise kira ve gıda fiyatlarındaki artıştan olumsuz olarak etkilenmelerine neden olmaktadır. Suriyelilere yüksek kira bedelleri ödemeleri nedeniyle yükselen kira ve konut fiyatları yerel halk üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Suriyelilerle birlikte sınır bölgelerinde kaçakçılığın arttığı, önlenemediği, böylece bölge ekonomisini olumsuz etkilediği düşünülmektedir. (Akgül A., 2015)

Göç ve kültür arasında karşılıklı olarak birbirini etkileyen ve tamamlayan bir ilişki vardır. Göç edenler, kendi ülke kültürlerini, gittikleri yere de götürürler ve eğer gönüllü iseler gittikleri yerin kültürü ile de harmanlarlar. Bu sebepten ötürü, göç edenlerin gittikleri yerde, kültür sorunları yaşamaları olağandır. (Tümtaş M.S.&Ergun C.,2016)

Suriyeliler ile Türk halkı arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzının olması; toplumdaki Suriyeli sayısının artıyor olası, toplumdaki görünürlülüklerinin artıyor olması, yerel halkın tepkisinin artmasına neden olmaktadır. Bunu sosyal uyum sorunu bağlamında irdelemek yanlış olmayacaktır. (Karataş, M. 2015)

"Bu olumsuz bakışın en önemli sebebi ise Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelerde çok eşliliğin ortaya çıkarak boşanmaların artmasıdır. Ayrıca çocuk ve kadın istismarlarının ortaya çıkması, etnik ve dini mezhepler konularında kutuplaşmaların körüklenmesi, çarpık yapılaşmalar ile Suriyeliler mahallelerinin oluşması bu durumun bir başka nedeni olarak kabul edilmektedir." (Akbaş Z&Diğerleri,2016:100)

Suriyelilerin artan doğum oranları, nüfus içerisinde etkin olacakları kaygısını da beraberinde getirmektedir. Kendi mahallelerini oluşturmaları, iş yerleri açmaları, sadece kendilerinden olanları iş yerlerine dahil etmeye çalışmaları yerel halkın kendi ülkesini sahiplenme duygusunun artmasına neden olmakta ve Suriyelilere karşı giderek artan bir öfke oluşmasına neden olmaktadır.

Yaklaşık 20 bin Suriyeliye çalışma izni verildiğinin, 13 bine yakın Suriyeli işletmenin açıldığının, 300 bin Suriyeli bebeğin dünyaya geldiğinin, bu kişilerin sağlık, eğitim, konaklama gibi hizmetlerden ücretsiz faydalandığının açıklanması da yerel halk üzerinde kaygı uyandırmıştır.(URL7)

0-18 yaş aralığında, 1 milyon 692 bin 595 Suriyeli bulunmaktadır. Yani Türkiye'deki kayıtlı Suriyelilerin %47.2'si 0-18 yaş aralığındadır. Eğitim çağında olan bu kişilerin okullaştırılması çok büyük önem arz etmektedir. Suriyeli Erkekler, Suriyeli Kadınlardan 306 bin 164 kişi

fazladır. Erkek-Kadın sayısı arasındaki en büyük fark 94 bin 304 kişi ile 19-24 yaş aralığındadır.(URL8)

Bu istatistiklere göre; bu artış giderek artacaktır dolayısıyla yerel halkın doğurganlık oranları ile kıyaslandığında rakamların yerel halkın aleyhi yönünde ilerleyeceği aşikardır. Toplumdaki kadın – erkek sayısındaki dengenin bozulması da, artan Suriyeli sayısıyla soybirliği sağlanamaması ileri de daha fazla karşımıza çıkacak olan sorunlar yumağıdır.

Kültürel farklılığa vurgu yapan, ötekileştiren ve Suriyelilerin varlığını 'sorun' olarak niteleyen insanların sayısı gittikçe artmaktadır. Gerek sosyal medyadaki paylaşımlarda, gerek medyada gerekse üniversite gençleri arasında yapılan anket çalışmalarında bu durum açıkça görülmektedir.

Suriyelilerin entegrasyon konusundaki isteksiz davranışları ve kurallar dışında adli suçlara karışanların toplum önünde göz önünde tutulması, medyanın olumsuz söylemleri, yerel hakla aralarındaki farklılıkların gün yüzüne çıkmasına ve tepkilerin büyümesine neden olmaktadır. Suriyelilerle ilgili adli suçların gündeme gelmesi bir güvenlik endişesi doğuracağından, Suriyelilerin varlığının her an bir karışıklık veya çatışma ortaya çıkarması muhtemel görünmektedir.

SONUÇ

Türkiye, son yıllara kadar coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle, kaçak göç, iltica, kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere, geniş anlamda göç hareketlerine sahne olmuş ve milyonlarca sığınmacıya kapılarını açmıştır.

Ancak, bugün bulunduğumuz coğrafyada devam eden siyasi istikrarsızlıkları ve buna bağlı olarak sürekli artan göç hareketlerini dikkate aldığımızda, bu göç hareketlerinden beklenenden daha büyük ölçüde etkileneceği düşünülmektedir.

Suriyelilerin yerel halkta tedirginlik ve öfke oluşturmasında birçok neden bulunmaktadır. Ucuz işgücü olarak ücretleri aşağıya çekmeleri, konut fiyatlarındaki artışlar, davranış farklılıkları, kamusal alanlardan ücretsiz faydalanmaları, kadın – erkek sayısındaki eşitsizlikleri, doğurganlık oranlarının hızı ve bunun soy birliğini tehdit edebilme ihtimali, kültür farklılıkları, çok eşlilik, kadının değersiz görülmesi, eğitim düzeyinin düşük olması bunlardan bazılarıdır.

Türkiye, göçle ilk kez karşılaşıyor olmamakla birlikte, yabancı karşıtlığının dillendirilmeye başladığı bir dönemle aslında ilk kez karşılaşmaktadır. Bu bir uyum sorununu da beraberinde getirmektedir. Sosyal uyum alanında çalışmalar yeni yapılmaya başlanmış ve çözüm yolları üretilmeye çalışılmaktadır. Suriyelilerin misafir değil, kalıcı oldukları anlaşıldıkça, toplumda endişe ile birlikte bir karşıt tavır da oluşmaktadır. Kapsamlı, dinamik bir göç yönetimi yapılandırılması gerekmektedir.

Toplum; sağlık, eğitim, çevre temizliği vb. kamu hizmetlerinden yararlanmada aksaklıklarla karşılaştıkça; güvenlik konusunda tedirginleştikçe, gelenlerin kültürel yapılarını yadırgadıkça,

Suriyelilerden kaynaklı pahalılık, asayişsizlik, işsizlik veya düşük ücretlendirme ortaya çıktıkça, yabancı düşmanı olmaya ve sığınmacılardan nefret etmeye başlamaktadır.

Geçici işçi statüsünde olmadıklarını ve yeni neslin daimi olarak vatandaşlık hakkı kazanacağını göz ardı etmeden toplumun sağlıklı olarak inşaa edilebilmesi için eğitimin ve bilinçlendirmenin çok fazla üzerinde durulmasının gerekliliği düşünülmektedir.

Yapılan istatistiklere göre; Suriyelilerin vatandaşlık alarak sürekli kalmalarının ,büyük sorunlara yol açacağını düşünenlerin oranı %76,5 olarak tespit edilmiştir. Araştırmalara göre; halkın %20'si Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlayacağını düşünmektedir(Demir, 2015). Başka bir araştırmada, Suriyelilerin uyum sağlayamayacağını düşünenlerin oranı %66,9'dur (Erdoğan, 2014).

Literatürde, çalışma çağı olarak kabul edilen 15 – 64 yaş grubundaki Suriyelilerin oranı %60 iken Türkiye'de nüfusun %68'i bu gruba girmektedir. 65 ve üstü yaş grubundaki Suriyelilerin oranı %2 iken Türkiye'de bu oran %8.3'tür. Emek piyasasında, ileriki yıllarda kontrollü bir dahil edilme sağlanamadığı takdirde, şu an çocuk olan Suriyelilerin ileri de yerel halkla rekabet noktasında ciddi sorunlar oluşturacağı düşünülmektedir. Bu çocukların eğitim hayatına dahil edilmeleri, toplumdaki kalifiye kişi sayısının artması açısından önemli olmakla birlikte toplumsal risklerin ortadan kaldırılması, güvenlik konusunda oluşabilecek yeni tehditlerin önlenmesi açısından da gerekliliktir.(Duruel M.,2017)

Milli Eğitim Bakanlığından alınan son verilere göre, ülke genelinde 325.000 Suriyeli çocuğun okula kaydı bulunmaktadır. Suriyelilerin sayısındaki artış dikkate alındığında, çok fazla çocuğun eğitim sisteminin dışında kaldığı göz ardı edilmemelidir ancak bu Türkiye'deki tüm bölgelerde yerel halkın çocuklarının da eğitim hakkından yoksun kaldığı ve fırsat eşitliğinden faydalanmadığı gerçeğinin önüne geçmemelidir. 2 milyon 715 bin okul çağındaki çocuk eğitimden mahrum kalırken, bunun sonucunda ise Türkiye'de çocuk işçilik artmaktadır. Tüm çocuklar için eğitim verilmesi, Ülke geleceğinin şekillenmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu fırsatları ve sorunları yaşayan tek ülke Türkiye değildir. Burada durumun bir fırsat mı, yoksa bir sorun mu olduğunu, konuya kimin açısından baktığımız belirleyecektir. Ancak Suriyeliler için doğum kontrolü yöntemlerinin sağlanması, ileri ki yıllarda "Türk" kimliğinin korunabilmesi açısından önem arz etmektedir. Konunun sadece, "insanlık, merhamet " duyguları ile değil akılcı ve doğru politikalar kapsamında değerlendirilmesi, tedbir alınması ve şekillendirilmesinin; ülke geleceği açısından daha önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akbaş, Z. & Diğerleri,"Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik İzlediği Açık Kapı Politikasının Ulusal Güvenliğine ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri", I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Elazığ

Akgül A. vd., "Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz", The Global A Journal of Policy and Strategy,1(2), 1-22

Babaoğlu C. & Kocaoğlu M." 'Kentli' Sığınmacılar Meselesi ve Belediyeler", Türk İdare Dergisi, 485, 497- 517

Çuhadar S.G.&Lordoğlu K.,"Demografik Dönüşüm Sürecinde Türkiye'de Yaşlanma ve Sorunlar", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,54,63-80

Demir, O.Ö., "Göç Politikaları, Toplumsal Kaygılar ve Suriyeli Mülteciler", Ankara: Global Politika ve Strateji Yayını.2015

Duruel M., "Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler", Uluslararası Ekomik Araştırmalar Dergisi,3(2),207-222

Erdoğan, M., "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması", Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.2014

Everett S. Lee, "A Theory of Migration," in Migration, ed. J.A. Jackson, London: Cambridge University Press, 1969

Karasu, A.M.,"Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri" ,Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,36(2),51-73

Karataş, M. (2015), "Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), 112-151.

Kurubaş, E.," Asimilasyondan Tanınmaya:Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı", Asil Yayınları, Ankara

Köksel B., "Demografik Fırsat Penceresi'nden Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,9(43),2013-2022

Mamur Işıkçı,Y.,"Türkiye'de Kamu Politikası Olarak 2000 Yılı Sonrası Uluslararası Göç Yönetiminin Analizi", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 8(13), 25 – 47

ORSAM, "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli Entegrasyon İçin Fırsatlar ve Zorluklar", Suriye'deki Sığınmacıların Sorunları ve Türkiye'ye Etkileri Toplantı Değerlendirmesi, ORSAM Yayınları, Ankara.

Oytun O.&Gündoğar S.S., "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Rapor No: 195

Özkan Kerestecioğlu İ.,"Mahremiyetin Fethi: İdeal Aile Kurgularından İdeal Aile Politikalarına" Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Konferans,10-21

Özdemir, Ç.” Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 81-102

Özdemir, E.” Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye’ye Etkileri”, ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi,1(3),114 – 140

Reher, D.S., “The demographic transition revisited as a global process”, Population, Space and Place, 10, 19-41.

Tümtaş S.M.&Ergun C.,“Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,21(4)

Uyanık,Y.,” Yaşlılık,Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, İş ve Hayat Dergisi,5,67 – 100

Yüceşahin M.M.,” Türkiye’nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım” Coğrafi Bilimler Dergisi,7(1),1-25

URL 1: https://sarkac.org/2018/08/suriyeli-gocun-ekonomik-algilanisi/

URL2:http://www.felsefe.gen.tr/sosyoloji/demografik_yapi_nedir_ne_demektir.asp (E.T.26.10.2018)

URL3: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27588 ve 24644

URL4: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

URL5:https://tr.sputniknews.com/turkiye/201806051033734278-turkiye-nufus-yuzde-4-suriyeli-istanbul-kilis/

URL6 - 7:https://tr.sputniknews.com/turkiye/201804261033187622-turkiye-suriyelilere-harcanan-miktar/

URL8: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/

18. Yüzyıl Toplumsal Ayaklanmalarına Yeniden Bakış: Küresel Ekonomik Daralmaların Toplumsal Hareketlerle Bağlantısı

Serpil Çolak

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

srplcolak@gmail.com

Özet

Uluslararası ilişkiler teorileri ve dünya tarihi çalışmaları son dönemlerde *Avrupamerkezci* yaklaşımları sebebiyle eleştirilmektedirler. Dünya ekonomi tarihi ve kapitalizm tarihi ile ilgili çalışmalar da bu eleştirilerden muaf değildirler. Küresel (ekonomik) Sistem'in merkezi, Avrupamerkezci çalışmalara göre onaltıncı yüzyıldan beri Avrupa'dır. Oysaki son dönemlerde birçok küresel ekonomist ve makro tarihçiye göre ondokuzuncu yüzyıla kadar küresel sistemin merkezi Doğu Asya olmuştur. Dünya sisteminde merkezin Doğu Asya'dan Batı Avrupa'ya kayması gerçekleşmeden hemen önce onsekizinci yüzyılın sonlarında Kuzey Amerika ve Fransız Devrimleri ve Fransız Devrimi'nin bölgedeki öncülü Hollanda Vatansever Devrimi, Çin ve Hindistan'da meydana gelen ekonomik gerilemenin ve dolayısıyla küresel ekonomik daralmaların yarattığı dalgalanmaların etkisi ile tetiklenmiştirler. Bu durum yani küresel dalgalanmanın Doğu Asya'dan başlaması ve tüm sistemi etkilemesi, Doğu Asya'nın Dünya Ekonomik Sistemi'ndeki belirleyici konumunu işaret etmektedir. Ayrıca bu ekonomik daralmanın yol açtığı toplumsal huzursuzlukların Kuzey Amerika ve Batı/Kuzey Avrupa'da büyük dönüşümler yaratması şüphesiz Dünya Sistemi'nin merkezine özelde İngiltere genelde Avrupa/Atlantik bölgesinin yerleşiminde etkili gelişmelerden biri olmuştur.

Bu çalışma onsekizinci yüzyılın sonlarında Doğu Asya'da meydana gelen ekonomik sıkıntıların Kuzey Amerika, Hollanda ve Fransız Devrimlerine giden toplumsal hareketleri nasıl tetiklediğini ve ek olarak bu toplumsal hareketleri neden ve sonuç olarak; hem küresel ekonomik dalgalanma ve etkileşimin bir sonucu hem de Dünya Sistemi'nin merkez kaymasının nedenlerinden biri olarak incelemeyi planlamaktadır. Çalışma içerisinde, Amerika'da başlayan özgürleşme hareketi ile, Amerikan toplumunun göç geçmişi ve kuvvetli bireyselciliği arasındaki bağlantılar da sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupamerkezci Yaklaşım, Toplumsal Ayaklanmalar, Devrim, Küresel Ekonomik Daralma, Göç

18th Century's Social Unrests Revisited: The Correlations Between Global Economic Regressions and Social Movements

Abstract

International relations theory and world history studies recently are at the center of criticism due to their *Eurocentric* view. The debates on world economic history and capitalism history are no exception to this criticism. According to *Eurocentric* view, the center of the World (economic) System has been Europe since the sixteenth century. Nonetheless, recent studies of some macro historians and global economists argue that East Asia was at the center of theWorld System till the nineteenth century. Before the center of the World System was shifted from East Asia to West Europe, the Revolutions of North America and France also as premise of the French Revolution, the Dutch Patriot Revolution, were triggered by East Asian economic upheavals which had started in China and India. This situation of global economic

regression which was triggered by East Asian economic upheavals which spread out global indicates that the center of the World (economic) System was East Asia. Furthermore, the social unrests caused by this regression gave rise to revolutions in North America and West Europe that positively have a major effect on transformations of these regions and subsequently led to Atlantic/Europe region in general, Great Britain in particular became the center of the World System.

This study aims to analyse how the economic upheavals in East Asia triggered social unrests that later led to North America, Dutch and French Revolutions and furthermore the study looks to these social unrests in a cause and effect relationship; as an effect of the correlations between global economic regressions and social movements also as a cause which was one of the reasons later led to a shifting of the World Economic center. Along within the study, the links between American freedom movement and the migration history, also strong individualistic character of American people will be examined.

Keywords: Eurocentric View, Social Movements, Revolution, Global Economic Regression, Migration

Giriş

> "Tarih, artık belirli kişileri veya olayları ya da kısa dönemli gelişmelere neden olan etkileri anlamaya çalışma uğraşı değil, bahsedilen olayları ve etkileri; bir amaç veya belirlenmiş bir sonuç ile açıklayabilecek bir formül ya da açıklayıcı sistem içerisine yerleştirebilme işidir."[39]
>
> -Joseph Ernst-

Tarih, kesintisizce akan bir süreç ve olaylar silsilesidir. Tarihin bu akışı sırasında önemli gelişmelere sebebiyet veren bir olay, bu kesintisizlik sebebiyle hem bir olaylar zincirinin sonucu hem de yeni bir olaylar zincirinin başlangıcını teşkil edebilmektedir. Belirli bir olayın değerlendirilmesi yapılırken; bu olayın bir sonuç olarak veya bir başlangıç olarak değerlendirilmesi bizi farklı bulgulara götürecektir. Tarihin, yazının icadı ile –kayıtlı belgelere yazının başlangıcı ile erişilebilmesi nedeniyle- milattan önce (MÖ) IV. bin yılda başladığı genel kabul görmektedir (Uludağ, 2012). Oysa yazının icadı bir başlangıç olmasının yanında, resimlerin ve şekillerin; insanların iletişim ve kayıt tutma aynı zamanda birikimlerini aktarma ihtiyacını karşılayamaması nedeni ile ortak çabalarının da bir sonucudur.

Önünüzde duran bu çalışma, yine tarih akışı içerisinde bir dönemi başlatan ve bu özelliği ile sosyolojik, tarihi, siyasi vb. birçok çalışmada kendisine yer bulan Fransız Devrimi'ni[40] tarihin

[39]" History was no longer a matter of trying to understand particular man and events or the forces underlying short term change, but of accomodating these events and changes to the requirements of a formula of system of interpretation with a defined end or purpose in mind" Joseph Ernst. Political Economy and Reality: Problems in the interpretation of the American Revolution, the Canadian Review of American Studies, Vol. VII, No: 2, Fall, 1976.

[40] Fransız Devrimi, 1789 yılında Yeniçağı bitirip Yakınçağı başlatmıştır.

kesintisizliği içerisinde bir başlangıç olmasının yanında bir geçiş süreci, bir sonuç olarak da görmekte ve hangi olaylar dizisinin sonucunda ortaya çıktığını global tarihin ve makro ekonomik tarihin perspektiflerinden değerlendirmektedir. Çalışmaya göre, Fransız Devrimi, 18. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşen devrimler dizisinin halkalarından biridir ve bu devrimler dizisinin ortaya çıkışı onsekizinci yüzyılın Dünya Sistemi'nin işleyişine sıkıca bağlı bir gelişmedir. Fransız Devrimi, bu devrimler süreci içerisinde bir tarih çağı başlatacak öneme sahip olarak değerlendirilmiş olsa da Fransız Devrimi'nden 14 yıl kadar önce 1775 yılında başlayan Amerikan Devrimi ve Fransız Devrimi'nin öncülü/habercisi olduğu gözden kaçırılan 1781 yılında başlayan Hollanda Vatansever Devrimi'nin (Frank, 2010) arka arkaya bu kadar dar bir alanda ve zamanda gerçekleşmesi tesadüfi olabilir mi ve eğer tesadüf değilse birbirlerine ne şekilde bağlı oldukları sorusuna mutlaka cevap aranmalıdır.

Bu çalışma, yukarıda adı geçen devrimler arasındaki nedensel bağlantıları kurduktan sonra, mevcut tartışmayı "eşanlı" tarih yaklaşımı aracılığı ile küresel/sistematik bir düzeye taşımayı ve bu süreç için "globolojik"(Frank, 2010) bir perspektif yardımıyla açıklayıcı bir formülasyon oluşturmayı denemektedir. Çalışmada bahsedilen "eşanlı" tarih yaklaşımı, aynı zaman dilimi içerisinde dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen olaylar arasındaki bağlantıyı incelemek anlamına gelmektedir. Buradan hareketle, Atlantik Denizi'nin iki yakasında gerçekleşen bu hareketlerin, aynı dönemde gerçekleşen hangi küresel olaylarla bağlantılı olduğu veya sonucunda gerçekleştiği, bu çalışmanın tartışmalarından biridir. Bu çerçeve içerisinde ortaya atılan ana argüman, Amerikan, Hollanda ve Fransız Devrimleri'ni tetikleyen sürecin; Batı Avrupa'da bir "hegemon değişimi mücadelesi"ni içerdiği, bu mücadelenin Doğu Asya ile yürütülen uzun mesafeli ticaret ile çok bağlantılı olduğu ve bu mücadelenin ekonomik ve siyasi yönlerinin/yansımalarının bu devrimlerin nedenleri arasında yer aldığıdır.

Dünya sistemi varolduğundan beri siyasi değil ekonomik bir sisteme karşılık gelmiştir (Subaşıoğlu, 2017). Dünya Sistemi'nin ekonomik doğası kabul edilmekle birlikte, bu ekonomik sistemin sürekliliği/süreksizliği[41] ve/veya Avrupa'nın ne kadar zamandır bu sistemin merkezinde yer aldığı üzerine farklı görüşler mevcuttur. Andre G. Frank'a göre (2010: 11); erken modern dönemde merkezi rolü Avrupa değil Asya oynamıştır. Avrupamerkezci tezin en önemli savunucularından biri olarak görülen Immanuel Wallerstein bile[42] (2003: 532); Avrupa tarihsel bir sapmadır demektedir. Tarih içerisinde bir noktada Doğu Asya bölgesi; sırasıyla Merkez Uygarlık, Batı Asya üzerinden doğuya doğru kayan bir geçişle Dünya Sistemi'nin merkezi konumuna gelmiştir (Frank ve Gills, 2003). Ve ardından tarih içerisinde bir noktada, bu sıralama bu doğuya kayış tam tersine dönmüş, Dünya Sistemi'nin merkezine Avrupa/Atlantik bölgesi yerleşmiştir. Dünya Sistemi'ndeki bu geçiş I. Wallerstein'a göre (2003: 532); suçu tümüyle Avrupa'ya yüklenemeyecek bir kazaydı.[43] Janet L. Abu-Lughod'un 1989 tarihli Avrupa Hegemonyasından Önce: MS 1250-1350 Dünya Sistemi (Before European Hegemony: The World System AD 1250-1350) isimli eserinde Avrupa'nın yükselişinin Asya'nın düşüşünden sonra başladığı öne sürülmektedir. Abu-Lughod ile aynı görüşü paylaşan Andre G. Frank ekleyerek (2010: 278-279); büyük merkezler

[41] Dünya ekonomik sistemi mi? Dünya ekonomik sistemleri mi? Tartışmaları için bknz: Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills (der.). Dünya Sistemi: Beşyüz Yıllık mı, Beşbin Yıllık mı?, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

[42] Immanuel Wallerstein'a göre Avrupa uzun 16. Yüzyıldan beri Dünya (Kapitalist) Ekonomik Sistemi'nin merkezi durumundadır. Wallerstein; 1450-1640, 1600-1750 ve 1730-1840 yılları aralığını kapsayan 3 ciltte Kodratyev döngüleri eşliğinde Avrupa merkezli dünya ekonomisinin kökenini açıklamaktadır.

[43] Dünya Sistemindeki bu geçişin, Doğu Asya bölgesinin gerilemesi ve Avrupa'nın yükselişinin nedenselleri üzerine bazı çalışmalar için bknz:Andre Gunder Frank. Yeniden Doğu: Asya Çağında Küresel Ekonomi, İmge Kitabevi, Ankara, 2010; Daron Acemoğlu and James A. Robinson. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Powerty, Profile Books, London, 2012; Giovanni Arrighi. Adam Smith Pekin'de, 21. Yüzyılın Soykütüğü, Yordam Kitap, İstanbul, 2010; Kenneth Pomeranz. The Great Divergence: China, Europe and the Making of the Modern World Economy, Princeton University Press, New Jersey, 2000;

ancak gerileme içerisindeyken bu bölgelere yapılan dış girişimler başarılı olabilir demektedir. Asya ne zaman gerilemiştir ve Avrupa/Atlantik ne zaman yükselmeye başlamıştır sorusunun cevabı bu çalışmada yürütülen tartışma ile yakından ilintilidir ve tartışma ilerledikçe bu bağlantılar ortaya çıkacaktır.

Avrupa ve Doğu Asya arasındaki bu geçiş birdenbire veya Doğu Asya'nın tüm aktörleri için aynı zamanda gerçekleşmemiştir. Doğu Asya ve Avrupa'nın aynı seviyeye gelmesi, Andre G. Frank'ın Yeniden Doğu: Asya Çağında Küresel Ekonomi isimli eserinde Roades Murphy'den aktardığına göre (2010: 247); 1815 yılına denk gelmektedir. Avrupa'nın Hindistan ile aynı düzleme gelmesi 18. yüzyılın ortalarından sonra gerçekleşirken Çin ile aynı düzleme gelmesi 19. yüzyılın ortalarındadır. Yukarıdaki tarihler dikkate alındığında, bahsedilen devrimlerin bu sürecin içerisinde gerçekleştiği görülecektir.

Avrupa ve Doğu Asya'yı aynı düzleme getiren sürecin, hem Avrupa/Atlantik bölgesi içerisinde nasıl gelişmeler şeklinde yaşandığı ve bu gelişmelerin nasıl sonuçlar ürettiği hem de küresel konjonktürün bu süreçle bağlantısı irdelenmeden, tam olarak ortaya koyulması mümkün değildir. Örneğin, İngiltere'nin kilit durumdaki kolonisi Amerika Birleşik Devletleri -çalışmanın tartıştığı devrimler halkasının ilki- 1783 yılının Eylül ayında İngiliz Krallığı ile imzaladığı Paris Antlaşması ile bağımsızlığını elde etmiş ve kurucu anayasasının ilanından bile önce 1784 yılında Çin ile ticaret yapabilmek amacıyla[44] bir gemi seferi düzenlemiştir (Dolin, 2013). Hem özgürlük mücadelesinde hem de bu ticari girişimlerde Adam Smith tarafından vurgulanmış bulunan; kişisel çıkarlarını ve İngiltere karşısında Amerika'nın çıkarını savunan "ticaretle uğraşan" bir grup olarak ortaya çıkmakta olan ***ekonomi insanları*** *(economic man)* önemli bi rol oynamıştırlar (Ernst, 1976). Amerika'nın yeni bir aktör olarak Doğu Asya'ya yönelişi; 17. yüzyılda Güneydoğu Asya bölgesinde ticaretini biber dışında çok genişletemeyen[45] ve 18. yüzyılın başlarında ticareti özel girişimlere bırakmış olan İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (İDHŞ-English East Indies Company)'nin Güneydoğu Asya ticaretine geri dönmesine sebep olmuştur. İngiliz şirketin bölgeye geri dönüş yılı 1786'dır (Lewis, 2009) ve bu tarih Amerika'nın Çin ile ticarete başlamasının iki sene sonrasına denk gelmektedir ve bu geri dönüş tesadüfi bir gelişme olarak değerlendirilemez. Burada açık olarak gözlemlenebilen durum, İngiltere'nin; hem Amerika kolonisini kaybetmesi hem de yeni kurulan Amerika'nın Doğu Asya'daki varlığının etkisi ile yönünü tamamen Doğu/Güneydoğu Asya ve özelde Çin'e yönlendirmiş olmasıdır[46]. İngiltere ve Amerika kısa sürede Doğu Asya'da rekabet eden iki aktör haline gelmiştir. Bu durum Amerikan bağımsızlık mücadelesi ve Avrupa ihtilal savaşları sürecinde, Patrick Karl O'Brien'e göre (1989; 369); Hollanda, İspanyol, Fransız gemilerinin uluslararası ticaretteki yerlerini ve ticaret imtiyazlarının çoğunu İngilizlere, ticaret girişimcilik ve çıkarlarının da Amerikalı tüccarlara geçmesi ile bağlantılıdır. Hem Amerika hem de İngiltere'nin bölgeye yönelmesi, zaten düşüşte olan Çin ve Doğu Asya bölgesinde, Çin'in tekel durumda olduğu Güney Çin Denizi

[44] Amerika, İngiliz kolonisi durumundayken tüm ticaret bağlantıları İngiliz inisiyatifi ile "İngiliz Doğu Hindistan Şirketi aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. İngiltere, Amerika bağımsızlığını ilan ettiğinde, ilk olarak Amerika'nın tüm ticaret bağlantılarını kesmiştir. Amerika bu sebeple Çin ile ilk karşılaşmasını 1784 yılında düzenlediği gemi seferi ile gerçekleştirmiştir (Dolin, 2013).

[45] İDHŞ, 17.yüzyılda Güneydoğu Asya'daki ticaretini biber dışında genişletememiş ve bu alandaki ticaret faaliyetlerini özel girişimlere bırakmıştır ve yönünü Çin ve Japonya'ya yöneltmeye karar vermiştir. Güneydoğu Asya bölgesinde bu dönemde Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'nin varlığı etkildir. Fakat her iki aktörde 17. Ve 18. Yüzyıllarda bölgede ticareti yönrtmek değil ticaret yapmak amacıyla bulunmuşlardır. Çünkü 19. Yüzyıla kadar hiçbir Avrupalı aktör bu bölgedeki "pazarı yönetecek" kadar kuvvetli olmamıştırlar (vurgu orijinal metindedir) (Lewis, 2009).

[46] 1820 yılında Amerika kıtasının her iki tarafının büyük kısmı da politik olarak özgür hale geldiği için Avrupalı aktörler koloni girişimlerini başka yerlerde aramak durumunda kaldılar. Doğu Asya'ya yönelişi kuvvetlendiren diğer nedenlerden biri de bu gelişmedir (Madison 2007: 3).

ticaretinin[47] zamanla bu yeni girişimcilerin eline geçmesine, Doğu Asya'daki ticari dengelerin değişmesine sebebiyet vermiş önemli bir gelişmedir.

Doğu Asya için düşüş Atlantik bölgesi için geçiş/yükseliş olan bu sürecin Dünya Ekonomik Sistemi açısından en önemli, tetikleyici gelişmesi, 1762- 1790 yılları aralığına tarihlenen ve Andre G. Frank'ın küresel ekonomik daralma döngülerinden biri olarak tartıştığı bir ekonomik kriz/regresyon dönemidir. Bu dönem Andre G. Frank'a göre (2010: 277); Hindistan ve Çin ekonomilerinde kıtlık ve krizlerle başlayan aynı zamanda Rusya İmparatorluğu, Batı Asya, Avrupa'nın önemli kentleri ve İngiltere'de takip edilebilen zincirleme bir ekonomik kriz ve olaylar zinciridir ve bahsedilen devrimler silsilesinin nedenlerinden biridir. Richard Von Glahn (2016; Bölüm 8, 1-2)'a göre; 18. yüzyılın sonunda başlayan ve Çin'de ekonomik bozulmayı, birden gözler önüne seren olay Beyaz Nilüfer İsyanı'dır ve bu süreç; "Yüksek Qing (High Qing)"[48] döneminin sona ermesi ve 1911 yılında Qing Hanedanlığı'nın çöküşü ile sonuçlanan yolun başlangıcıdır. Çalışma, bahsedilen kriz döneminin bu devrimleri nasıl etkilediğini ve sonucunda İngiltere'nin bölgesel ve küresel hegemonluğa geçişini sıralı-bağlantılı olaylar dizisi biçiminde parçadan bütüne giden bir yaklaşımla incelemektedir. Bu sebeple "toplumsal hareketler"den küresel konjonktüre uzanan bir sıralamayla tartışma ilerleyecektir.

1. 18. Yüzyıl Toplumsal Hareketlerine Yeniden Bakış

Toplumsal ayaklanma kavramı ilk kez Alman sosyolog/ekonomist Lorenz Von Stein tarafından, 1850 yılında yayımlanan "1789'dan Günümüze Fransız Devrimi" isimli eseri içerisinde kullanılmıştır (Yıldırım, 2012). En genel sözlük anlamı ile (New World Encyclopedia/ Yeni Dünya Ansiklopedisi) toplumsal ayaklanma kavramı; belirli politik, ekonomik ve/veya sosyal sorunlara tepki olarak düzenlenen geniş katılımlı gayriresmi hareketlerdir. Kavramın ilk kez 19. yüzyıl ortalarında kullanılmış olması Avrupa'da 18. yüzyılın sonları ile başlayan ve geniş bir alana yayılan ihtilallerden kaynaklanmış olabilir fakat Avrupa köylüleri için ayaklanma olağan ve sıkça görülen bir durum olagelmiştir (Arrighi, 2016). Giovanni Arrighi'nin Parker ve Smith (1985)'den yaptığı alıntıya göre (2016:74); Marc Bloch tarafından bir zamanlar yazıldığı gibi "modern Avrupa döneminin başlarındaki köylü isyanları günümüz sanayi toplumlarındaki grevler kadar yaygındı" (vurgu orjinal metindedir).

Doğu Asya örnekleri incelendiğinde; Çin tarihinde ayaklanmalar ve sosyal huzursuzluklar üzerine, Zhang Dian ve diğerleri (diğ.) tarafından 2005 yılında yapılan "Climate Change, Social Unrest and Dynastic Transition in Ancient China (Eski Çin'de İklim Değişikliği, Sosyal Huzursuzluk ve Hanedan Değişimi)" isimli çalışma dikkat çekici bulgular sunmaktadır. Bu çalışmaya göre; Çin'de MS 850- 1912 yılları arasında kaydedilen 8 adet soğuk iklimli dönem bulunmaktadır ve Çin'de gerçekleşen ulusal ölçekli 7 adet toplumsal ayaklanmanın tamamı bu dönemlere denk gelmiştir. Ek olarak çalışma Çin tarihi boyunca gerçekleşen 24 adet hanedan değişikliğinden 3'ü dışında tamamının soğuk dönemlerde gerçekleştiğini saptamıştır. Bu soğuk dönemlerin, Çin toplumunda ulusal ölçekte hareketlere sebebiyet vermesinin en önemli nedenlerinden biri çalışmaya göre, topraktan alınan ürünlerde

[47] Çinli tüccar ve girişimcilerin Doğu ve Güneydoğu Asya'da baskın güç haline gelmesi 8. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir (Glahn, 2016).

[48] "Yüksek Qing" dönemi; 1644-1911 yılları arasında varolan hanedanlığın siyasi ve ekonomik zenginliğinin zirvesinde olduğu 18. Yüzyılı ifade eden bir dönem olarak kullanılır (Glahn, 2007).

düşüşe dolayısıyla kıtlığa ve gıda fiyatlarında artışa[49] sebep olmasıdır. Yukarıda bahsedilen 1762-1790 yılları arasındaki küresel ekonomik kriz döneminin -küresel ölçekte ortaya çıkan 1771-1772 yıllarındaki genel kıtlığın ve ekonomide sürmekte olan daralmanın etkisi (Frank, 2010)- Çin'de 1774 yılında gerçekleşen Shantung/Wang Lun isyanı ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür[50]. Wolfram Eberhard (1977) bu ayaklanmayı Qing yönetiminin iç karışıklığa girmesinin başlangıcı olarak gösterir. Yukarıda belirtildiği gibi ardından gelen Beyaz Nilüfer İsyanı (1796-1804) bu durumu gözler önüne sermiştir.

Avrupa için yukarıda adı geçen köylü isyanları onaltıncı ve onyedinci yüzyılların ortalarına kadar genellikle işverenlere karşı gelişmiştir. Fakat onyedinci yüzyılın ilk yarısı ile birlikte devlet yönetimine yöneltilen kent ayaklanmaları ile bu basit köylü ayaklanmalarının da şiddeti artış göstermiştir. Bu devlet ile halk arasındaki mücadele güvenlik maliyetlerinin artışını beraberinde getirmiş ve bir çok onyedinci yüzyıl isyanının nedeni olan mali baskının halk üzerinde daha fazla artmasına yol açmıştır (Arrighi, 2016).

Avrupa'da onyedinci yüzyılda gerçekleşen kent ve kent tarafından tetiklenen köylü ayaklanmaları incelendiğinde; Giovanni Arrighi'ye göre (2016: 75); İngiltere'de meydana gelen Püriten Devrimi Avrupa için yukarıda bahsedilen kırsal ve kentsel isyan bileşiminin bir örneğini oluşturur. İngiltere'deki bu gelişmeler hemen hemen tüm Avrupalı yönticilerin ya toplumsal kargaşalardan doğrudan etkilenmesine ya da kendi topraklarında da oluşabilmesine karşı kendilerini tehlikede hissetmelerine sebep olmuştur. Bu gelişme Avrupalı yöneticiler arasında halk ayaklanmalarına neden olan eğilimlerin ne olduğuna bakılmaksızın ortak bir iktidar çıkarına sahip oldukları bilincinin yükselmesine sebep olmuş ve Westphalia ile 1648'de yaratılan yönetim sisteminde bu yöneticiler, karşılıklı olarak birbirlerini dışlayan topraklar üzerinde kendilerinin hükmetme haklarını meşrulaştırmış ve sivil topluluk üyelerinin egemenler arasındaki çekişmelere taraf olmaması üzerine de bir ilke geliştirmişlerdir (Arrighi, 2016). Giovanni Arrighi'ye göre (2016: 75-77); Westphalia sürecinde öne çıkan diğer bir önemli konu, uyruk halkların yaşamlarını kazanmada en önemli dayanaklardan biri olan Avrupa sınırlarının dışına taşan ticaret bağlantılarının korunmasıdır. Bu bahsedilen kıta dışı ticaret özellikle bir baskı aracı olarak savaş dönemlerinde kesintiye uğratılmıştır ve ticaretin önünde –Westphalia Anlaşması ile sonuçlanan 1618-1648 Otuz Yıl Savaşları sırasında ticaretin engellenmesinin etkisi önemlidir- bulunan engelleri kaldıran ifadeler Westphalia sistemini izleyen anlaşmalara eklenmiştir. Buradan itibaren konunun temel ayaklarından biri olarak tartışılacak "devrimler sürecinde" de "geniş halk katılımlı hareketlerin varlığı" ile "ticaretin önemi"nin arasındaki ilişkinin aynı şekilde varlığını sürdürdüğü irdelenecektir.

[49] 2011 yılına ait "World of Work Report 2011: Making Markets for Job isimli raporda yer alan "Market Turbulance, Employment and Social Unrest isimli çalışmada artan gıda fiyatları ve artan sosyal huzursuzluklar arasında korelasyon tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre; 2009&2010 yılındaki Gally Araştırma verisine göre araştırmaya dahil edilen 119 ülkenin %40'ında sosyal huzursuzluk indeksi skorlarında yükseliş olmuştur. Bu sosyal huzursuzluklardaki yükseliş 2008 yılı küresel ekonomik krizi ile bağlantılı gözükmektedir ve Arap Baharı olaylarının başlamasında etkili olan faktörlerden biridir.

[50] Wang Lun isyanı olarak literatüre geçen ve 1774 yılında Shantung eyaletinde geçekleşen bu hareket; hem vergilerin yükü sebebiyle hem de dini-ideolojik sebeplerle gerçekleşmiş bir olay olarak tartışılır (Zurndorfer, 1983). Andre G. Frank'ın çalışmalarında 1762-1790 yılları içerisinde kalan bu isyan, 1771-1772 yıllarına denk gelen ve Avrupa dahil Çin ve bir çok bölgede topraktan ürün alınamayan bir küresel kıtlık döneminin hemen ardından gerçekleşmiştir (Frank, 2010).

1.2. Uzun Mesafeli Ticaret = Zenginlik = Güç

Gionanni Arrighi'ye göre (2016: 67); Avrupa tarihinde çağdaş devletlerarası sistemin kökenleri aranırsa, İtalyan kent devletleri sistemine bakılmalıdır. Kuzey İtalya'da ortaya çıkan bu bölgesel alt sistem; güçler dengesi ve yerleşik diplomasinin genişlemiş ağları yardımıyla bir arada tutulmuş,Venedik, Ceneviz, Floransa ve Milano kentlerini merkez almış ve Avrupa Westphalia Sistemi'nden yaklaşık ikiyüz yıl önce modern devletlerarası sistemin pekçok özelliğine sahip olmuştur. Arrighi tarafından aktarılan John G. Ruggie (1993: 166)'ye göre; Avrupalılar modern devleti "ilki İtalyan Rönesansı'nın önde gelen şehirlerinde, ikincisi ise bundan daha sonra Alpler'in kuzeyindeki krallıklarında" olmak üzere iki kez yaratmışlardır. Arrighi'nin "Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri" isimli çalışmasına göre, İtalyan kent devletlerinden öne çıkan Venedik ve Ceneviz'in servet ve güçlerinin Avrupalı yöneticiler tarafından kendi egemenlik alanları ile bütünleştirilmesi veya başka bir Avrupalı gücün bunu başarmasını önleme çabaları iki sonuca neden oldu: ilk olarak sınırsız fetihler olanaksız hale geldi ve Avrupa güç dengesi bölgesel olarak yerleşmeye başladı, ikinci olarak bu Avrupalı devletler bu İtalyan kent devletlerinin ilhakı ile uğraşmak yerine, bu kent devletlerin servet ve güçlerinin başlıca kaynağını ele geçirme mücadelesi verdiler: bu zenginliğin kaynağı "uzun mesafeli ticaret çevrimleri" idi. Uzun mesafeli ticaretin önemini gösteren dönemin en etkili yöneticilerinden Fransız kralı XIV. Louis'in meşhur bir lafı söyledir: "Sadece bu kapitalist kent devletler (İtalyan kent devletleri) veya Hollanda tebaam olsaydı, tüm ticaret kontrolü benim olurdu" (Arrighi, 2016). Amerika kıtasının keşfedilmesi, Hollanda'nın zenginliği ve bir finans merkezi, Avrupa'nın ürün depo merkezi olarak ortaya çıkışı, Fransa ile İngiltere'nin Hollanda'nın bahsedilen uzun mesafeli ticaretle elde ettiği güç için giriştiği mücadeleler ve hatta bu çalışmanın tartıştığı "toplumsal ayaklanmalar" bu sözü geçen uzun mesafeli ticaret savaşları ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı olaylardır. Hatta Arighi'nin bulguları üzerinden daha iddialı bir yaklaşım öne sürülürse, Avrupa Westphalia Sistemi ve modern uluslararası ilişkilerin oluşumunda uzun mesafeli ticareti kontrol etme mücadelesinin muazzam etkisi vardır demek yanlış olmayacaktır.

1.3. 18. Yüzyılın İlk Toplumsal Hareketi Bir Domino Taşı Etkisi Yaratmış Olabilir Mi?

Amerikan özgürlük mücadelesine giden sürecin, uzun mesafeli ticaret çıkarları ve toplumun üzerinde oluşan mali baskı ile doğrudan bağlantısı vardır. Fernand Braudel'in (1992: 419) ifadesine göre; İngiltere'nin Amerika'daki sömürgeleri ile arasındaki kopuşun başlangıcını haber veren olay Boston'da 6 Aralık 1774 tarihinde gerçekleşen ve Çay Partisi (Tea Party) ismiyle anılan olaydır. Bu olay, yerli kıyafetleri giymiş bir grup isyancının İDHŞ'ye ait 3 gemiye çıkarak bu gemilerdeki çayları denize dökmeleri ile gerçekleşmiştir (Aktaran Andre G. Frank). Bu olayın nedeni, 1762-1790 yılları arasındaki kriz dönemi ve özellikle 1771-1772 yıllarında Bengal/Hindistan bölgesinde görülen kıtlık sebebiyle, karlarında düşüş gerçekleşen ve iflas etmek üzere olan İDHŞ'nin (Defronzo, 2006), İngiliz Parlamentosu'nun desteğiyle 1773 yılında yaptığı Çay Anlaşması ile çaylarını Amerikan piyasasına sokma ayrıcalığı kazanmasıdır. Çay Parti'si olayı ile başlayan süreçte İngiltere tepkisini 1774 tarihli "Intolerable Acts" (Kabul Edilemez Anlaşmalar) ve Quebec Anlaşmaları ile göstermiş, çayların parasının ödenmesini talep etmiş ve Amerika'daki sömürgeler üzerindeki ekonomik baskısını arttırmıştır. Bu gelişmeler ve olaylar dizisi 1775 yılında Amerikan Özgürlük Savaşı'nın başlaması ve 1776 yılındaki Bağımsızlık Bildirgesi ile sonuçlanmıştır (Frank, 2010; Defronzo, 2006).

Joseph Ernst'e göre (1976: 111); Amerika'da devrimi gerçekleştiren sınıf toplumun geneline göre farkındalığı yükselmiş özel bir gruptu[51] ve o dönemde ortaya çıkan toplumsal huzursuzluk ve isyanların kolonyal Amerika'nın ticarileşmesi ve zenginliği ile bağlantılı olduğunu biliyorlardı. Bu grubun özgürlük ile ilgili eylemleri sadece bir sınıf zengin ve liberal düşünceli politik tavırlı insanın değil, ortaya yeni çıkmakta olan Adam Smith'in ifadesi ile "economic man (ekonomi adamı) olarak adlandırılan ve ***bireysel-çıkarcı*** kişilerin de eylemiydi. İleriki bölümde tartışılacak 1762-90 tarihli küresel ölçekli krizin etkilerinin, hem İngiltere hem de Amerika kolonyal ekonomisi üzerinde yarattığı baskıya ek olarak, 1762'de İngiltere'nin; Fransa ve Hindistan savaşları ile çöken "savaş dönemi ekonomisi"(war-time economy)nin ardından Amerika kolonisindeki masraflarını karşılamak için getirdiği "Stamp Act"[52] (Pul Yasası)'ın baskıları, 1765 yılında özellikle bu yüksek farkındalıklı sınıfta İngiltere koloni sisteminde yer almanın Amerika'nın çıkarları ile uyuşmadığı fikrinin güçlenmesine neden olmuştur. Bu ekonomik gelişmeler Amerikan özgürlük mücadelesini hareket ettiren kuvvettir (Ernst, 1976).

Hollanda'da[53] Vatansever Devrimi (The Patriot Revolution[54]), Annie Jordan (2007: 274)'ın ifadesiyle, kesin bir şekilde Amerikan Devrimi ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Bu devrim sadece John Adams[55]'ın Amsterdam para piyasalarından finansal destek bulması için yürüttüğü faaliyetlerle değil, Birleşik Eyaletlerin, içinde bulunduğu ekonomik krizden çıkmak ve İngiltere'ye misilleme yapmak amacıyla, Amerika ile ticari birlik oluşturma isteğiyle de alakalıdır. Amerika ile Hollanda arasında başlayan yakınlaşma; Hollandalı kaçakçıların Amerikalı isyancılar için Karayipler'den silah taşıdığı 1775 yılına kadar geri sürülebilir (Te Brake, 1985). Amerika kıtasındaki İngiliz-Amerikan savaşı, Amerika, Avrupa ve Güney Asya'da İngiliz-Fransız mücadelesi, Hollanda'nın uzun dönemdir devam eden tarafsızlık politikasını bırakıp (Root, 1912) istikrarsız, kararsız bir konuma gelmesine sebep olmuştur (Te Brake, 1985). Bu durumun bir nedeni, Hollanda'nın "Stadholder'ı (Genel Vali)" ile Amsterdam gibi bazı ticaret ağırlıklı faaliyet gösteren eyaletler arasındaki ticari çıkar çekişmeleri[56] ve Holanda toplumunda İngiltere'yi veya Amerika kolonilerini destekleyen iki

[51] 18. Yüzyılın ortalarına kadar Kolonyal Amerika toplumu, İngiltere gibi hiyerarşik, ataerkil bir özellik göstermekteydi. Amerika'nın entellektüel grubu, insanı potansiyeline ulaştıracak şeyin din değil her bireyin eğitim görmesi ve mantık olduğu fikriyle "Enlightment (Aydınlanma)" düşüncelerini yaymışlardır. Bu aydınlanma/eğitim düşünceleri ve sürecinin Defronzo (2006: 47)'ya göre normal bireyler üzerindeki etkisi devrimseldi.

[52] The Stamp Act 1765 yılında Kolonyal Amerika için yürürlüğe girmiştir ve her resmi belge, günlük gazete ve broşür/kitapçık için vergi yükümlülüğü getirmiştir. İngiltere, yüzyıl süren savaş döneminin toplam borcu 135 milyon pounda –yıllık faizi 5 milyon pounddur-yükseldiği için Amerika'daki askeri masraflarının yarısını bu yasa ile elde edilecek 100 bin poundluk vergi geliri ile karşılamak istemiştir. Ama Amerikan toplumunun bu yasaya tepkisi yüksek olmuştur (De Fronzo 2006; 49).

[53] Hollanda, tam adı ile Birleşik Eyaletler, İspanya karşısında 80 yıllık bir mücadele sonucunda 1648 yılında özgürlüğüne kavuşmuştur. 7 adet otonom eyalet, Utrecht Anlaşması ile bir federe cumhuriyet kurmuşlardır (Jourdan, 2007; Te Brake1985). Birleşik Eyaletlerin adının Hollanda olarak kullanımının nedeni, Hollanda'nın federayonun en zengin, kalabalık eyaleti olması ve toprakların yarısına sahip olmasıdır (Uludağ, 2012).

[54] Farklı kaynaklarda 1780'den 1787'ye kadar farklı tarih aralıklarında verilen Hollanda Vatansever Devrimi için en genel referans tarih aralığı 1780-1787 yılları arasıdır.

[55] John Adams Amerikan Kongresi tarafından 1780 yılının ağustos ayında Hollanda'ya atanan ilk elçidir. Adams hem ülkesinin hem kendisinin resmi olarak tanınması hem de Amerika'da devam eden özgürlük savaşı için finansman bulmak için Birleşik Eyaletler'de faaliyetlerde bulunmuştur (Jordan, 2007). Aynı zamanda John Adams Amerika'nın ilk başkan yardımcısı (1789-1797) ve ikinci başkanıdır (1797-1801).

[56] Stadholder yani genel vali, Hollanda'nın Orange Hanedanı prensidir ve İngiltere kralı ile akrabalık bağları bulunmaktadır. Hollanda, Orange Hanedanı ve Amerika ile ekonomik nedenlerle yakınlaşmaya başlayan uzun mesafeli ticaret faaliyetleri ağırlıklı eyaletler arasında bölünmeler yaşamaktadır (Root, 1912, Te Brake, 1985).

ayrı grubun oluşması ile yaşanan bölünmedir (Root, 1912). Bu gelgitli süreç, 1780 yılının aralık ayında İngiltere'nin Hollanda'ya savaş açması[57] ile sonuçlanmıştır. Bu savaşın, Amerikalı isyancılara silah ve destek sağlanmasının yanında diğer tetikleyici nedeni; bu tarihte Amsterdam eyaletinin isyan etmiş Amerikan kolonilerinin temsilcileri ile gizlice ticaret anlaşması görüşmeleri yapıyor olmasıdır (Te Brake, 1985). Bu savaş Hollanda için ekonomik açıdan felaket olarak nitelendirilebilecek sonuçlara neden olmuştur, çünkü İngiliz donanması bu savaşta Hollanda deniz gücünü imha etmiştir (Jordan, 2007). W.T. Root'un kaleme aldığı eleştiri çalışmasında Friedrich Adler'den aktardığı şekilde (1912: 769); İngiltere, Fransa ve Amerika arasında yaşanan bu büyük çatışmada kendisini, Amerika ve Fransa'ya yardımı olan bir aktör olarak gösteren Hollanda; Amerikan Devrimi'nin tek ve gerçek kurbanı olarak görülmelidir.

Hollanda Vatansever Devrimi, Avrupa kıtasında gerçekleşen ilk devrimdir (Frank, 2010). Bu devrimde, John Adams'a göre; genel kanının aksine sıradan insanlar kritik aktörler olarak yer almıştırlar (Te Brake, 1985). John Adams'ın yakın arkadaşı ve Hollandalı bir vatansever olan Van Der Capellen 1781 yılında, dönemin en etkili, başarılı kitapçığı olan Aon het Volk'daki yazısında Hollanda halkına bir eylem planı önermiştir (Te Brake, 1985). Bu eylem planı Amerika'nın mücadelesini örnek göstermiştir ve orjinal metindeki Yahudi halkına hitaben yapılan çağrı dikkat çekicidir[58]. Van Der Capellen ve John Adams'ın çabaları 1982 yılında bir toplu dilekçe kampanyasının gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu dilekçe girişiminde, John Adams'ın Amerika ile ortaklığın getireceği büyük ticari avantaj sözünün etkisi olmuştur. Verilen dilekçeler incelendiğinde; katılım gösteren sınıflardan ticaret, üretim ve ulaşım ile uğraşanların %76 gibi bir çoğunluğu temsil etmesi dikkate değer bir ayrıntıdır. Toplumun bu sınıflarının gösterdiği katılım, dilekçe kampanyasının 26 Şubat 1782'de Friesland eyaleti ile başlayıp diğer eyaletlere de kısa sürede yayılmasını ve 19 Nisan 1782 yılında Amerika'nın tanınmasını sağlamıştır (Te Brake, 1985). Amerika'nın tanınması, 1782 yılının ekim ayında Amerika ve Hollanda arasında ticari bir anlaşma imzalanmasını sağlamıştır. Bahsedilen dilekçelerde dikkat çeken bir diğer şikayet konusu Annie Jordan'a (2007; 272) göre; Hollandalı sermaye sahiplerinin paralarını üke içine değil İngiltere'ye yatırım yapmak için kullanıyor olmasıdır. Hollanda'da gerçekleşen bu devrimle ilgili yazılan çalışmalarda İngiltere'nin bu devrimin gerçekleşmesi için Hollanda içerisinde karışıklık yaratacak olaylara/devrim sürecine karışıp karışmadığı tartışılmaktadır (Jordan 2007; Te Brake 1885). Bu tartışmanın nedenlerinden biri İngiltere'nin bahsedilen sermayeyi kendi ülkesine çekme isteği olabilir, çünkü İngiltere Hollanda Devrimi sürecinde bir yandan Hollanda Orange Hanedanı'nı (devrim karşıtı) desteklemiştir.

Vatansever Devrimi 1782-1784 yılları arasında yavaşça gelişmiştir. Bu süreç 1784 yılından itibaren vatanseverlerin devrim süreci faaliyetlerini Hollanda eyalet yönetimine yönlendirmesiyle ağır ağır radikalleşmiş ve 1787 yılında Hollanda genel valisinin Prusya'dan yardım istemesi üzerine dış askeri müdahale yardımı ile sonlandırılmıştır (Jordan 2007; Te Brake, 1985). Hollanda genel valisinin çağrısı ile Prusya'dan gelen 25000 asker devrim

[57] Bu savaş IV. İngiliz-Hollanda Savaşı'dır. İngiltere-Hollanda savaşlar dizisinin ilki 1653-1659 yıllarında Doğu Asya ticaret –özellikle Bantam Ticareti- girişimleri/rekabeti sebebiyle yapılmıştır. Hollanda 1650'ler ve 60'lar boyunca Doğu Asya'daki İDHŞ'nin ticaretine zarar vermiştir (Lewis, 2009).

[58] Orjinal paragraf şu şekildedir: "Take up arms, all of you, choose yourselves those who must command you, and proceed with modesty and composure just like the people of America where not a single drop of blood was shed before the English attacked them, and Jehovah, the God of Liberty, who led the Israelites out of the house of bondage and made them a free people will also surely support our good cause." (Te Brake 1985; 204).

sürecine müdahale etmiş ve 40000 Hollanda vatandaşı ülkeden çıkarılarak mülteci durumuna düşmüşlerdir. Bu 40000 kişilik vatansever grubu Fransa'ya gitmiş, Fransa'da gerçekleşen devrimde yer almış ve buradan aldıkları yeni düşüncelerle 1795 yılında Hollanda'ya geri dönerek Batavya Devrimi'ni gerçekleştirmişlerdir (Jordan, 2007).

Fransız Devrimi (1787-1799)[59], en sade şekliyle, ekonomik faktör olarak 1789 yılında çökmüş olan Fransız maliyesinin etkisi, siyasi faktör olarak sahip olunan yüklü borç ve faizlerin yükünü çeken burjuva kesiminin toplumda kendilerinin eşit temsilini istemesi ile ortaya çıkan bir harekettir (Uludağ, 2012). Richard Palmer'a göre (2018, The Trumpet-09.11.2018); Fransız maliyesinin çöküşünün nedeni, Fransa'nın özellikle koloniler yüzünden İngiltere ile olan mücadele ve savaşlar dizisini finanse edebilmek için aldığı yüksek faizli kredilerle oluşan borç yüküdür. Fransız Devrimi tek başına bir makalede tartışılamayacak kadar yönlü; siyasi, sosyolojik, ekonomik etkileri olan bir olaydır. Çalışmanın tartışma bütünlüğüne bağlı kalarak, Fransız Devrimi'nin tartışmada ortaya koyulan olaylar dizisinin içerisindeki yerine farklı bir ışık tutabilmek bu çalışmanın amacını yerine getirecektir. Çalışmanın yazarının bu önemli olay tablosunu ve Fransız Devrimi'ni tartışmaya eklemesinin en önemli nedeni; bahsedilen devrim ve savaşlar dizisinin içerisinde yer alan 4 temel aktörden -Hollanda, Amerika, Fransa ve İngiltere- 3'ünün dönemin Avrupa Hegemonu (Hollanda), bu hegemonun yerini alan ilk küresel güç ve hegemon (İngiltere) ve günümüz dünyasının süpergücü ve hegemonu (Amerika) şeklinde karşımıza çıkmış olmasıdır. Görüleceği üzere bu tablonun tek kaybedeni Fransa gibi durmaktadır. Bu sorunsal dahi tek başına bir kitabın tartışmasını içerebilir, bu sebeple çalışma çok genel bir çerçevede bu noktaya değinecektir.

2. Devrimler Dizisine Daha Geniş Perspektiften Bakmak

Bahsedilen devrimler dizisi çalışma içerisinde daha önce de belirtildiği gibi hegemonik bir geçişi de içerisinde barındırmaktadır. Bu dönemde Hollanda, İngiltere ve Fransa arasındaki mücadele O'Brien'a göre (1989: 379); -devrim ve savaşların ideolojik ima/ek niteliklerine rağmen- Avrupalı güçlerin, 1653-1659 yılları arasındaki Birinci İngiliz-Hollanda Savaşı ile başlayan merkantilist[60] mücadelelerinin doruğa ulaşmış hali olarak görülmelidir. Giovanni Arrighi'ye göre (2016; 155-240); hegemonik geçişleri takip edebilmek için Kuzey Avrupa'da yaratılan yüksek finans sistemini ve bu sistemde biriken sermayenin hangi piyasaya kaçtığını incelemek gereklidir. Giovanni Arrighi'nin çalışmasına göre; Ceneviz sistemik birikim dairesi ilk kapitalist sermaye birikim merkezidir ve Ceneviz'in düşüşe geçmesi ile bu sermaye 16. yüzyılın sonları 17. yüzyılın başları aralığında Hollanda'ya Arrighi'nin ifadesi ile kaçarak, ikinci sistemik birikim dairesini oluşturmaya başlamıştır. Hollanda'dan sonra bu sermaye kaçışı İngiltere'ye gerçekleşmiş ve İngiltere hem bir yüksek finans merkezi hem de bir hegemon olarak ortaya çıkmıştır. Giovanni Arrighi bu kaçışın nedenini; ticarette kapitalist girişimcilerin sayısının artması ile düşen karların ardından bu kapitalist girişimcilerin paralarını daha geniş ölçekli bir piyasaya geçirmek istemesi ile açıklar. Fakat Arrighi bu kaçışları Avrupa genelinde incelediği için bu düşüş veya kaçışların

[59] 1789 Fransız Devrimi ifadesindeki "1789" yılı vurgusu eski rejimin ("Ancien Regime/ eski düzen) bu tarihte bittiğini belirtmek ve "1830" ve "1848" Fransız İhtilallerini birbirinden ayırmak nedenleri ile yapılmaktadır (www.britannica.com).

[60] Merkantilizm kavramı, 1776 yılında Adam Smith tarafından Ulusların Zenginliği isimli eserde (2011; 15-37) Merkantil Sistem üzerine yazdığı bir bölümle kullanılmaya başlansa da, esasında kavram 1763 yılında Victor de Riqueti tarafından bulunmuştur. Merkantil Sistem bir ülkenin; küresel sistemin varlığı değişmez olduğu için ihracatı mümkün olduğunca kısıp, ithalatı teşvik ederek zenginleşme üzerine kurduğu ekonomi politikası sistemidir. Kısaca dış ticaretle sermaye biriktirip zenginleşme ekonomik yaklaşımıdır (www.econlib.org).

Dünya Ekonomi Sistemi'ndeki gelişmelerle bağlantısını sorgulamamıştır. Ayrıca paralarını geniş piyasaya kaçıran sermaye sahiplerinin kar etme güdüsü dışında bir nedeni olup olmadığına bakmamış veya paranın neden Fransa'ya değil İngiltere'ye kaçtığını da incelememiştir.

Avrupa bölgesel ekonomisini o dönemde minör bir ekonomi olarak değerlendiren Andre G. Frank, Arrighi'nin ortaya koyduğu tabloyu Dünya Sistemi'yle içiçe analiz etmiştir. Frank'a göre; 18. yüzyılda tek başına Çin ekonomisi Avrupa'nın toplam ekonomisine eşittir. Bu sebeple Doğu Asya'nın ekonomisinin yanında Avrupa ekonomisi küçüktür. Avrupa'daki ekonomik genişleme uzun meafeli ticaretle doğrudan bağlantılıdır (Frank, 2010). Dolayısıyla Avrupalı sermaye sahiplerinin karlarının büyümesi de uzun mesafeli ticaret ile doğrudan bağlantılıdır demek yanlış bir ifade olmayacaktır. Arrighi'nin yaklaşımı ile Frank'ın yaklaşımı bütünleştirildiğinde, Doğu Asya ile bağlantılı uzun mesafeli ticaret sistemine entegre olmanın bir piyasayı büyüteceğini bilen Hollandalı sermaye sahiplerinin, nakitlerini İngiliz piyasasına yönlendirdiği sonucu çıkabilir. Bu tablo içerisinde İngiltere'nin bu finansmanı çekmek için nasıl bir yöntem izlediğini ise her iki teorisyen de incelememiştir.

O'Brien'ın çalışmasına göre (1989: 335-350); 1793-1817 yılları arasında İngiltere borçlanma üzerine bir ekonomi inşa etmiştir ve borçlanma sisteminin başarısı için gerekli olan **"iki şey"**: "devrim karşıtı" savaş ile yaratılacak "***korku***" ve "***ekonomik uyarıcı***(economic stimulus)"lardır. Bu borçlanma ile finanse edilen ekonomi İngiltere'nin dünya gücüne yükselmesini sağlamıştır. O'Brien'ın çalışması, Arrighi'nin "sermayenin İngiltere'ye kaçışı" tezini doğrulamaktadır ve eksik parçalarını da tamamlamaktadır. İngiltere ilk olarak devrimler sürecini -özellikle Fransız Devrimi'ni- ülkeye sıçrayabilecek bir tehlike olarak göstererek ülke içerisinde toplumsal gelirin 1/3'üne sahip %5'lik kesimin paralarını tahvillere çekmiştir. Ardından belki de en önemli hamle olarak uluslararası ticaretten Fransız, Hollanda, İspanyol gemilerini dışlayarak Avrupa içinden mal talepleri için kendi piyasasını yüksek bir işlem hacminde tutmuştur ve yüksek karlı devlet tahvillerini de bu piyasalara sürmüştür. Avrupa'nın Amsterdam, Venedik, Paris gibi şehirlerinden fonlar politik ve askeri güvensizlikler sebebiyle İngiliz hisse senetlerine akmıştır (O'Brien, 1989). Bu politikalar; İngiltere'nin devrimlerin ve savaşların yarattığı krizleri, kendisi için bir fırsata çevirip, finansal bir çekim merkezi ve hatta küresel güç statüsüne gelmesinde kilit bir konumdadırlar. Palmer'a göre (2018); İngiliz ekonomisinin tarihteki gücü, savaş döneminde borçlanıp, barış döneminde bunları geri ödemiş olmasından gelmekteydi. İngiltere'nin ihtilaller döneminde Fransa'nın yarı oranında faizle kredi kullanmış olması, İngiliz ekonomi politikalarının başarısını gösterir. Paul Kennedy'ye göre (2001); İngiltere'nin Fransa karşısındaki savaşlardaki galibiyeti, savaşlarını finanse edebilmek için borç bulma yeteneği ile alakalıdır.

Bu çalışmanın yazarına göre; İngiltere'nin, böyle bir küresel kriz döneminde, Hollanda, Amerika ve Fransa ile yaptığı savaşların maliyesine yüklediği borçlara rağmen, -ki bu savaşlar öncesinde 1762-90 küresel kriz döneminde ilki 1763 ikincisi 1772 yıllarında olmak üzere İngiliz ekonomisi ve 1762 yılında koloni ekonomi sistemi çökmüştür- bu durumu bir finans merkezi ve bir küresel güç olarak ortaya çıktığı bir sürece çevirmesi, Daron Acemoğlu ve James A. Robinson tarafından Ulusların Düşüşü isimli çalışmada ele alınan "tarihin

olumsal rotası"[61] kavramını akla getirmektedir. Buradaki çalışmanın ele aldığı 1762-1790 ekonomik regresyonu, İngiltere açısından bu gelişmelere giden sürecin başlangıcı anlamında "tarihin olumsal rotası" olarak görülmelidir. Çünkü yukarıda bahsedilen 1793-1817 ekonomi politikaları, 1762-1790 yılındaki genel çöküşün ardından inşa edilmiş/üretilmiş politikalardır.

2.1. 1762-1790 Kondratyev Daralma Evresi: Yatay Şekilde Dağılan Krizler

Tarih süreci içerisinde, bölgeleri veya devletleri parçalar halinde incelemeyi alışılagelmiş bir tutum olarak değerlendiren ve eleştiren Andre G. Frank, önemli tarihi gelişmeleri büyük resimdeki yerlerine yerleştirip bakmanın analizi bütünleyeceğini/doğru hale getireceğini savunmaktadır (Frank, 2010). Andre Gunder Frank'a göre (2010; 276); 1762-1790 yılları arasındaki dönemde aşağı yukarı 1762-63, 1771-72, 1782 yıllarına tekabül eden kriz dönemleri; Hindistan/Bengal, Çin, Rusya, Osmanlı İmparatorluğu, Amsterdam, Berlin, Bremen, Stockholm, Londra gibi bölge ve kentlerde keskin bir gerileme, kriz, iflas dalgaları yaratmıştır. Bu döneme damgasını vuran olay Frank'a göre (2010; 277) Hindistan'ın gerileyişinin hızıdır ve bu 1771-72'de Bengal'deki ağır kıtlıkla daha da hızlanmıştır. Doğu Asya'da başlayan gerileme ve devrimler dizisi 1774 yılında Çin'de Shantung İsyanı ile kendisini göstermiş, 1796-1804 aralığında bir türlü bastırılamayan Beyaz Nilüfer İsyanı, Çin'in bir yüzyıl devam edecek çözülme sürecinin başlangıcını oluşturmuştur (Vohn Glahn 2016; bölüm 8, 2). Çin'in 1815 yılı ile yaşadığı doğal felaketler; volkanik hareketler, seller, taşkınlar ve soğuk dönemler Çin'in bozulan ekonomisini toparlamasına engel olmuş ve Çin toprakları içerisinde bahsedilen olaylar sebebiyle Çin'in iç batı kesimlerine yönelen göçler, demografik ve iç ekonomik yapının değişmesini ve eski dinamizmin kaybolmasını beraberinde getirmiştir. Bu sebeple 1762-1790 dönemi; Çin'in en zengin dönemlerinden biri olarak görülen 18. yüzyılın ekonomik kazançlarını erittiği ve 1815 sonrasında meydana gelen doğal felaketlerle ilgili süreçleri yönetemediği için çözülme sürecine girdiği dönemdir (Frank, 2010; Vohn Glanh, 2016). Belirtmek gerekir ki, 1775- 1900 arası Çin toprakları; Shantung, Beyaz Nilüfer, Taiping, Boxer ayaklanmaları ile sarsılmıştır. Bu ayaklanmaların Çin'deki ekonomik daralma ile doğrudan bağlantısı vardır. Hem Hindistan hem de Çin'de görülen bu düşüş, Doğu Asya'nın gerilemesine sebep olmuş ve İngiltere ile Amerika'nın bölgede, yukarıda bahsedildiği gibi ticaret yapmak için değil ticareti yönetmek için etkili olmalarının önünü açmıştır.

Frank'a göre (2010; 276); İngiltere ve Fransa için sömürge mücadelesi nedenli çıkan Yedi Yıl Savaş'ı 1762 yılında etkisini gösteren daralma/kriz etkisi ile 1763 yılında sona ermiştir. 10 Şubat 1763 tarihinde Fransa ve İngiltere arasında imzalanan Paris Anlaşması ile Fransa, Kuzey Amerika ve Hindistan'daki kolonilerini yitirmiştir (Uludağ, 2012). Fransa için, İngiltere'ye kıyasla iki kat faizle finanse ettiği savaşların maliyeti bütçesinin taşıyabileceğinin ötesine geçtiği için iflas kaçınılmazdır. Avrupa tarımında 1771-72 yıllarında neredeyse hiç mahsul alınamaması bu krizlerin ekonomik ve sosyal baskılarını arttırmıştır. Fransa Devrimi'nin fitilini ateşleyen bu bunalımlardır (Frank, 2010). İngiltere ekonomisi, Yedi Yıl Savaşı'nda yenilgi alınmamasına rağmen, küresel kriz sebebiyle 1763 tarihinde iflas etmiştir (Ernst, 1976). İngiltere 1765 yılında Amerika'daki askeri masraflarını karşılamak amacıyla

[61] Bu kavram; genelde Avrupa, özelde İngiltere'nin 14. yüzyıldaki veba salgının etkisi ile nüfusunun azalmasını, insan sermayesini değerli hale getirmesi ve siyasi/ekonomik kapsayıcılık ve toplumsal teşvikleri desteklemesi sebebiyle, bahsedilen veba salgının yarattığı olumlu gelişme için kullanılmıştır.

Pul Yasası'nı geçirince, Amerika'da sosyal huzursuzluklar ve bağımsızlık düşünceleri kuvvetlenmeye başlamıştır (De Fronzo 2006 ; Ernst 1976). İngiliz ekonomisi 1772 yılında daha ağır bir iflas yaşamıştır. Bu tarihlerdeki krizler, kolonyal Amerika tarihinin de en ağır iki ekonomik krizidir (Ernst, 1976). Bu krizler Amerikan Özgürlük Savaşı'nın başlamasını tetiklemiş ve bu hareket Avrupa kıtasına da sıçramıştır. Hollanda Devrimi'nin Amerika ile ticari ilişkilerinden kaynaklanan kısmı yukarıda tartışılmıştı. Bu ikili ilişki ile ilgili 1982 yılında yayınlanan Amerika Hollanda ilişkilerinin 200 yıllık tarihini anlatan ortak çalışmanın araştırmacılarından James A. Hudson'a göre (1976: 20); 1782-1788 yılları arasında Amerika'yı iflas etmekten Hollanda kredileri kurtarmıştır. İngiltere'nin de, Hollanda'dan Fransa ile yaptığı Yedi Yıl Savaş'ı, Amerika ve Fransa ile giriştiği devrim savaşları için kredi aldığı belgelerde yer almaktadır ve bu çalışmada Hollanda'nın tarafsızlığını kaybedip, içeride bölünmesinden bahsedildiği hatırlanırsa bu krediler tablosu da bölünmenin gerçekleştiğini desteklemektedir. Hollanda içerisinde bu küresel kriz döneminde yaşanan sıkıntılara rağmen, ülke içinden dışarıya paranın kaçmaya başlamış olması ise Giovanni Arrighi'nin ve W.T. Root'un tezlerini destekler görünmektedir. Yani Hollanda içeride bölünmüş, para dışarı kaçmaya başladığı için finansal piyasalarındaki merkezi konumunu kaybetmiş ve hegemonluğun İngiltere'ye geçtiği bir süreç başlamıştır. Kısacası Hollanda W.T. Root'un da dediği gibi bu mücadelenin dost devleti ama asıl kaybedenidir. Bu sürecin kazananı ise İngiltere'dir. Bu başarının sebebi ise; İngiltere Hükümeti'nin gerçekleşmekte olan devrimlerin kendi ülkesine ve sermaye sahiplerine sıçramasını engelleme görevini, devrim karşısında korku yaratarak, üzerine alması ve diğer bir sebep olarak uluslararası ticari yollar ve Avrupalı diğer aktörlerin kolonileri üzerinde tek başına kontrol kurmuş olmasıdır. Bu sebeple küresel krizi, tarihin İngiltere için olumlu aktığı bir dönem olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Barry Buzan ve George Lawson'un 2015 tarihli "Global Dönüşüm, Tarih, Modernite ve Uluslararası İlişkileri Düzenleme (The Global Transformation, History, Modernity and the Making of IR) " isimli eserinin önsözünde şu paragraf yer almaktadır:

"Uzun 19. yüzyıl olarak adlandırılan 1776-1914 aralığı yerel ve uluslararası toplumları yeniden şekillendiren bir politik, ekonomik, askeri&kültürel devrimler periyodudur. Ne mevcut uluslararası ilişkiler ne de uluslararası tarih metinleri, bu global dönüşümün önemini yeteri kadar ele almamıştırlar ve günümüz uluslararası ilişkilerinin kökenlerini bu devrimler serisinin sonuçları oluşturmuştur."

Bu çalışma, tam olarak, bu dönemin asıl başlangıcı olarak meydana gelmiş bir kriz dönemini ve bu krizin dalga şeklinde yayılan etkilerini, bahsedilen dönüştürücü devrimleri tetikleyen bir gelişme olarak ele almaya çalışmıştır. Çünkü Buzan ve Lawson'un bahsettiği uzun 19. yüzyıl; Patrick O'Brien'ın ifadesi ile (1989: 40); 1805 yılı ile başlayıp bir asırdan fazla süren ve İngiliz Barışı (Pax Britannica) olarak bahsedilen dönemdir ve İngiliz ve diğer Avrupalı yatırımcılar, tüccarlar için güvenlik ve özgüven içerisinde özgür bir dünya ekonomisi inşa edilen bir yüzyıldır. Bu düzenin oluşmasına önayak olan süreçte, küresel konjonktürün etkisi ve özelde İngiltere'nin bu sürece nasıl bir yaklaşımla dahil olup kazançlı çıktığı, bahsedilen uzun 19. yüzyılı şekillendiren asıl gelişmeler dizisidir ve bu süreç Doğu Asya'nın düşüşü ve uluslararası ticaret çevrimlerinin İngiltere'nin kontrolüne geçmesi ile çok bağlantılıdır.

Bu süreç aynı zamanda Amerika'nın bağımsız bir aktör olarak ortaya çıkmasını sağladığı için de önemlidir. Adam Smith tarafından formüle edilmiş Amerikalı "ekonomi insanları"nın

vurgulanan kuvvetli bireyselliği ve rekabetçi yapılarıyla; hem Amerika'nın Özgürlük Savaşı mücadelesindeki rolleri hem de uluslararası ticaret ve mali piyaslarda, özellikle de Çin ticaretine yönelik adımlarında Amerika'ya nasıl katkı sundukları araştırılmaya değerdir. Richard Nisbett'in Doğu ve Batı toplumlarını, kültürel sosyolojik açılardan karşılaştırmasıyla şekillendirdiği kuramına göre; Batı medeniyetinin başlangıcından günümüze yansıyan ve en ayırıcı özelliklerinden biri kuvvetli bireyselciliğidir (Nisbett, 2015). Batı toplumları için bireyselliğin, Doğu Asya toplumlarnda yansıması/karşılığı kollektif davranış modelidir. Batı kültürlerinde görülen bu bireyselciliğin, Avrupa'nın 5. yüzyıldan beri maruz kaldığı göçlerle ilişkisi yeterince araştırılma yapılmış bir alan değildir. Bu çalışmanın yazarı, zaten uzun bir göç geçmişi ile şekillenmiş Avrupa'dan göç eden bu insanların, yeni bir göç deneyimi ile kişisel kimliklerine veya yeni oluşturdukları Amerikan kimliği ve çıkarlarına daha sıkı tutundukları, aynı zamanda bireyselciliklerini de kuvvetlendirdikleri kanısındadır. Bu argüman, başka bir çalışmanın konusu olabilecek yeni bir tartışmadır.

Kaynakça

Abu-Lughod, J., 1989. Before European Hegemony: The World System A.D. 1250-1350, New York: Oxford University Press.

Acemoğlu, D., Robinson, J., A., 2012. Why Nations Fail, The Orijins of Power, Prosperity, and Power, London: Profile Books Ltd.

Arrighi, G., 2016. Uzun Yirminci Yüzyıl, Para Güç ve Çağımızın Kökenleri, Ankara: İmge Yayınevi.

Braudel, F., 1992. The Perspective of the World, Civilization and Capitalism 15th-18th Century, 3. Cilt, Berkeley and Los Angeles, California University Press.

Buzan, B., Lawson, G., 2015. The Global Transformation, History, Modernity, and the Making of International Relations, Cambridge: Cambridge University Press.

Defronzo, J., V., 2006. Revolutionary Movements in World History, From 1750 to the Present: Volume 1: A-G, California: ABC-Clio.

Dolin, E., J., 2013. When America First Met China, An Exotic History of Tea, Drugs and Money in the Age of Sail, New York and London: W.W. Norton&Company.

Eberhard, W., 1977. A History of China, California: University of California Press.

Ernst, J., 1976. "Political Economy and Reality: Problems in the Interpretations of the American Revolution", The Canadian Review of American Studies, VolVII, No2, 109-118.

Frank, A. G., 2010. Yeniden Doğu, Asya Çağında Küresel Ekonomi. Ankara: İmge Yayınevi.

Frank, A. G., Gills, B., 2003. Dünya Sistemi: Beşyüz Yıllık mı? Beşbin Yıllık mı?, Ankara: İmge Kitabevi.

Jordan, A., 2007. "The Batavian Revolution: Typical Dutch, Typical French or Just Atlantic", Dutch Crossing, 31:2, 271-288.

Kennedy, P., 2001. Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Lewis, Dianne., 2009. "British Trade to Southeast Asia in the Seventeeth and Eighteenth Centuries Revisited", New Zeland Journal of Asian Studies 11, 1(June 2009), 49-59.

Madison, A., 2007. Counters of the World Economy, 1-2030 AD Essays in Macro Economic History, New York and Oxford: Oxford Universitesi Press.

Nisbett, R. E., 2015. Düşüncenin Coğrafyası, Doğulular ve Batılılar nasıl -ve neden- birbirinden farklı düşünürler?, İstanbul: Varlık Yayınları A.Ş.

Nordholt, J., W., S., 1982. A Bilateral Bicentennial: A History of Dutch-American Relations 1782-1982, Hemel Hempstead: Octagon Books.

O'Brien, P., K., 1989. "The Impact of the Revolutionary and Napolleonic Wars, 1793-1815, on the Long-Run Growth of the British Economy", Review (Fernand Braudel Center), Vol12, No3, The French Revolution and World-System, 335-395.

Palmer, R., 2018. "The Trumpet", 09.11.2018.

Pomeranz, K., 2000. The Great Divergence, China Europe and the Making of the Modern World, New Jersey: Princeton University Press.

Root, W.T., 1912. "The Dutch Republic and the American Revolution by Friedrich Adler", The American Journal of International Law, No:3 (July, 1912), 768-770.

Smith, A., 2011. Ulusların Zenginliği, Cilt 2, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Subaşıoğlu, D., 2017. Andre Gunder Frank ve Dünya Sistemi, Ankara: Karakum Yayınevi.

Te Brake, W., 1985. "Popular Politics and The Dutch Patriot Revolution", Theory and Society, 14(1985), 199-222.

Uludağ, M. B., 2012. Dünya Siyasi Tarihi, İstanbul: Kriter Yayınları.

World of Work Report: Making Markerts Work for Job, 2011. "market turbulance, employment and social unrest: trends and outlook".

https://www.britannica.com

https://www.econlib.org

https://www.history.com

https://newworldencyclopedia.org

Von Glahn, R., 2016. The Economic History of China: From Antiquity to the Nineteenth Century, Cambridge: Cambridge University Press.

Yıldırım, Y., 2012, "Yeni Toplumsal Hareketlerin Siyasal Olanı Belirlemedeki Rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve Hareketlerin Avrupasını Kurmak, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Zhang, D., Jim, C., Lin, C., He, Y., Lee, F., 2005. "Climate Change, Social Unrest and Dynastic Transition in Ancient China", Chinese Science Bulletin, 2005, Vol50, No2, 137-144.

Zurndorfer, H., Z., 1983. " Violence and Political Protest in Ming and Qing China", International Review of Social History, vol25, Issue3, 304-319.

Üniversite Öğrencilerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma

Doç.Dr. Sinem Yıldırımalp, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ssac@sakarya.edu.tr

Doç.Dr. Emel İslamoğlu, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, emelc@sakarya.edu.tr

Doç.Dr. Cemal İyem, Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, ciyem@adu.tr

Özet

Küreselleşme ile birlikte gündeme gelmeye ve güçlenmeye başlayan ve demokratik sistemin önemli öğelerinden olan sivil toplum kuruluşlarının (STK), özellikle sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında büyük bir rol üstlendikleri bilinmektedir. Türkiye'de STK'ların 1990 sonrasında yaygınlık kazandığı görülse de, hem sayıcı az hem de etkinliği ve tanınırlığı konusunda önemli sıkıntıların olduğu görülmektedir. Bu noktada bir ülkenin dinamik ve yaratıcı kesimini oluşturan gençlerin bu kuruluşlara katılımı ve desteği büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin STK algılarını, deneyimlerini ve beklentilerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla Sakarya Üniversite'sinde okuyan 40 öğrenciyle mülakat yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında; üniversite öğrencilerinin STK'lar hakkında bilinçli ve yeterli bilgi sahibi olmadıkları, STK deneyimlerinin ise sınırlı olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin STK'ların faaliyet yelpazesinin genişliği ile ilgili de kısıtlı bilgiye sahip oldukları, STK'ları daha çok yardım kuruluşları olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin, örgütlenmeye ilişkin tereddütlü bakış açısının STK'lara üyelik hususunda engel oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, Üniversite Öğrencileri, Türkiye

A Study on University Students' Views on Civil Society Organizations

Abstract

Civil society organizations (CSOs), which are one of the important elements of the democratic system, have played a major role in the field of social assistance and social services. Although CSOs in Turkey have gained popularity since 1990, there are significant difficulties in both the number of counters and their effectiveness and recognition. At this point, the participation and support of the young people who make up the dynamic and creative part of a country are very important. The aim of this study is to reveal the views, experiences and expectations of university students towards CSOs. For this purpose, 40 students from Sakarya University were interviewed. In the research results; university students were not informed about CSOs and did not have sufficient knowledge of CSOs. In addition, it was found out that students have limited knowledge about the wide range of activities of CSOs and perceive CSOs as more aid organizations. It was found that students' hesitant view of organization was an obstacle to membership of CSOs.

Keywords: Civil Society Organizations, University Students, Turkey.

Giriş

Neo-liberal anlayışın yaygınlaşması ve refah devleti uygulamalarının gerilemesi neticesinde devlet ve sivil toplum ilişkileri yeniden şekillenmiştir. Özellikle küreselleşme sürecinin etkileri, refah devletinin yetersizliklerini gündeme getirerek, sivil toplum alanının genişlemesi sonucunu doğurmuştur (Şenkal, 2005: 332). Bu durumun doğal bir sonucu olarak STK'lar küreselleşme ile birlikte sayıca artış göstermeye ve güçlenmeye başlamıştır.

Son yıllardaki gelişmelere paralel olarak STK'ların dünya gündeminin başlıca konularından biri haline geldiği ve Türkiye için de büyük önem taşıdığı izlenmektedir. STK'lara ilişkin çok sayıda tanım bulunmakla birlikte en genel haliyle "toplum yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, sorunların çözümüne katkı sağlayarak çoğulculuk ve katılımcılık kültürünü geliştiren, demokratik işleyişe sahip, bürokratik donanımdan yoksun ve gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir" (Aslan ve Kaya, 2004: 216) şeklinde bir tanım yapmak mümkündür. Sosyal sorumluluk bilinci ile sorunların çözümünde önemli bir aktör haline gelen STK'lar, yapı, faaliyet ve tür açısından çok çeşitlilik göstermektedir (Şahin ve Öztürk, 2008). Demokratik sistemin önemli öğelerinden olan STK'lar, özellikle sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında büyük bir rol üstlendikleri ve toplumsal gelişme, demokratikleşme, ekonomik kalkınmayı sağlayıcı çalışmalarda bulundukları bilinmektedir. STK'lar kamusal otoritenin eksik kaldığı eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, çevre, kırsal-kentsel kalkınma gibi değişik alanlarda önemli işlevler üstlenmektedir (Akatay ve Harman, 2017). STK'lar toplumun genelinin çıkarları doğrultusunda faaliyetler yürüterek sosyal politikayı etkilemeyi hedeflemektedir. Yeni dünya düzeni içinde daha fazla rol oynama şansları bulunan sivil toplum kuruluşlarının, bu şansı yakalamada kendilerini geliştirebilmeleri, ortak hedefler doğrultusunda işbirliği yapabilmeleri, yeni ortak misyon ve etik oluşturabilmeleri (Şahin ve Öztürk, 2008: 21) üye sayısı ve profilini güçlendirebilmeleri önem arz etmektedir. Bu noktada yeniliklere açık ve dinamik bir nüfus grubunu oluşturan gençler gibi kitlelere ulaşabilmek, onlarla işbirliği ve iletişim içinde olabilmek, sivil toplum kuruluşlarına önemli bir ivme ve güç kazanacaktır.

Türkiye'de demokratik sistemin önemli öğelerinden biri olan sivil toplum kuruluşlarının gelişimine bakıldığında, tarihten bugüne toplumun gelişmesi ve sosyal sorunların çözümünde önemli roller üstlendikleri görülmektedir. Özellikle çeşitli sosyal hizmet alanlarında faaliyette olan STK'ların gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyette bulunduğu, günümüzde en yaygın şekliyle dernek ve vakıf adı altında faaliyetlerini yürüttüğü, toplum için çok yararlı ve öncü çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir. Ancak günümüz itibariyle, dernek ve vakıflar başta olmak üzere, Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin ve bunlara üye olanların sayılarına bakıldığında, gelişmiş ülkelerdeki durumun aksine, oldukça düşük rakamlarla karşılaşılmaktadır. Türkiye'de STK'ların ağırlıklı olarak 1990 sonrasında önem ve yaygınlık kazandığı izlense de bu gelişim sürecinde ciddi sorunlardan bağımsız bir ilerleme yaşanmadığı bilinmektedir. Finansal ve örgütsel kapasite sorunları, farklı siyasi aktörler tarafından sivil toplum alanının suiistimal edilmesi gibi sorunlar yaşayan STK'lar, sivil toplumun ve STK'ların bilinmemesi, anlaşılamaması sorunu ile de mücadele etmektedirler (Keyman, 2006). Kar amacı gütmeyen, toplumun yararını gözeten ve gönüllü birlikteliğe dayalı bir yapısı olan STK'ların varlıklarını sürdürebilmeleri, kalıcı olabilmeleri bu oluşumların tanınırlığı ve bilinilirliği ile doğrudan ilişkilidir. STK'ların tanınırlığı konusunda önemli sıkıntıların yaşanması örgütlenme ve etkinlik süreçlerine de olumsuz yansımaktadır. Bu noktada bir ülkenin dinamik ve yaratıcı kesimini oluşturan gençlerin bu kuruluşlara katılımı ve desteği büyük önem arz etmektedir. Gençlerin sosyal sorunların çözümünde ve alınacak kararlarda, yürütülecek faaliyetlerde gönüllü olarak rol almaları, toplumsal konulardaki içselleşme düzeyine de olumlu etki edecektir.

Dinamik bir güç olan gençlerin, gönüllü faaliyetler gerçekleştirmeleri, STK'ları bilmeleri, desteklemeleri ve üye olmaları bireysel gelişimleri ve toplumsal kalkınmanın sağlanması hususlarında katkı sağlayıcıdır. Ancak Türkiye'de STK'ların artışına rağmen, gençlerin STK'lara üyeliğinin ve katılımının yüksek olmadığı bilinmektedir. Öte yandan teknolojik gelişmelerin etkisiyle gençlerin günümüz koşullarında bilgi ve iletişim teknolojilerini en üst düzeyde kullandığı bir ortam bulunmaktadır (Özer, 2011; Balaban ve İnce, 2015). Sivil toplum alanının ve gönüllü faaliyetlerin sosyal medya gibi internet alanları üzerinden gerçekleşmeye başlaması, gençlerin de bu alan üzerinden sivil topluma ilgi duyması ve bu alanlarda genç katılımının artması sonucunu doğurmaktadır.

Gençlerin sivil toplum alanına katılabilmesi ve potansiyellerini ortaya koyabilmesi, sivil toplum alanına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin artmasıyla mümkün olabilecektir. Bu sebeple gençlere yönelik politikalar belirlenirken, STK'ları kapsayıcı politikalar geliştirmelidir. STK'ların da plan ve programlarında gençlerin katılımını sağlayıcı politikalara yer vermeleri gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına yönelik görüşlerini, deneyimlerini ve beklentilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla Sakarya Üniversite'sinde okuyan 40 öğrenciyle mülakat yapılmıştır. 20 öğrenci sosyal alandan, 20 öğrenci ise sayısal alandan seçilmiştir.

Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

Kar amacı gütmeyen, toplumun yararını gözeten ve gönüllü birlikteliğe dayalı bir yapısı olan STK'ların varlıklarını sürdürebilmeleri, kalıcı olabilmeleri bu oluşumların tanınırlığı ve bilinilirliği ile doğrudan ilişkilidir. STK'ların tanınırlığı konusunda önemli sıkıntıların yaşanması örgütlenme ve etkinlik süreçlerine de olumsuz yansımaktadır. Bu noktada bir ülkenin dinamik ve yaratıcı kesimini oluşturan gençlerin bu kuruluşlara katılımı ve desteği büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin STK'lara yönelik görüşlerini, deneyimlerini ve beklentilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla Sakarya Üniversite'sinde okuyan 40 öğrenciyle mülakat yapılmıştır. 20 öğrenci sosyal alandan, 20 öğrenci ise sayısal alandan seçilmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Tablo 1. Katılımcıların Genel Özellikleri

	Sayı	Yüzde
Eğitim Gördüğü Alan		
Sayısal	20	50,0
Sözel	20	50,0
Cinsiyet		
Erkek	22	55,0
Kadın	18	45,0

Mülakata katılan öğrencileri genel özellikleri incelendiğinde; sayısal ve sözel alandaki katılımcı sayıların eşit olduğu görülmektedir. Cinsiyet bağlamında da kadın ve erkek katılımcı sayısı arasında çok fazla fark bulunmamaktadır. Katılımcıların %55'ini erkekler, %45'ini ise kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların STK Tanımlamaları

Alan	Sivil Toplum Kuruluşları Tanımlamaları
Sayısal	İnsanların birbiriyle ilişkilerini düzenleyen kurumlar
Sayısal	Herhangi bir kar ya da getiri amacı gütmeden gönüllü çalışanlarla topluma sunulan yardımların bir araya gelmesini sağlayan kuruluşlar
Sayısal	Kar yerine yardım amacı güden kurumlar
Sayısal	Bünyesine üyeler bulunduran, genel olarak kar amacı gütmeden toplum sorunlarına cevap bulmada yardımcı olan kuruluşlar
Sayısal	Belirli bir amaç uğruna bir araya gelen beyinler bütünü
Sayısal	İhtiyaç sahiplerine sosyal-ekonomik katkı veren kuruluşlar
Sayısal	Vatandaşlar için yardım toplayan kuruluşlar
Sayısal	Kar amacı gütmeyen vakıflar
Sayısal	Toplum yararı bulunan genellikle gönüllüler yardımıyla bütünleşen kuruluşlar
Sayısal	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Sözel	Toplumdaki eksiklikleri gören, toplumun ihtiyacının karşılamak ve refahını yükseltmek amacıyla uğraşan hükümet dışı örgütler
Sözel	Sivil halkın bir araya gelerek oluşturdukları, direkt devlet tekeline bağlı olmayan, belli bir amaç doğrultusunda işlevlerini sürdüren kuruluşlar
Sözel	Bireylerin sosyal yaşantısındaki sorunlara devletin yeterince cevap vermemesi sonucu sivil toplumun örgütlenerek kendi dertlerine çare araması sonucu kurulmuş, gönüllülüğü esas alan ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Sözel	Devletin dışında insanlara yardım etmeye gönüllü kuruluşlar
Sözel	Gönüllü olarak bir araya gelen insanların dezavantajlı gruplara yardım etmesi
Sözel	Toplum yararına kurulmuş kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Sözel	Resmi kurumlardan bağımsız yardım kuruluşları
Sözel	İnsanlığa faydalı olacak şeyler yapan ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Sözel	Sivil halk içerisindeki dengeyi ekonomik, sosyal her anlamda sağlamaya çalışan kuruluşlar
Sözel	Dezavantajlı grupların haklarını korumak için kurulmuş kuruluşlar

Katılımcı öğrencilerin sivil toplum kuruluşunu nasıl tanımladıkları incelendiğinde; genel olarak katılımcıların çoğunun sivil toplum kuruluşlarını "kar amacı gütmeyen yardım kuruluşları" olarak tanımladığı ortaya çıkmıştır. Sayısal ve sözel alandaki katılımcılar arasında çok fark bulunmasa da, sözel alandaki öğrencilerin sivil toplum kuruluşlarını daha ayrıntılı olarak tanımladıkları ve sivil toplum kuruluşları hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

Tablo 3. Katılımcıların Akıllarına İlk Gelen STK Faaliyetleri

	Sayı	Yüzde
Muhtaçlara yardım	22	55,0
Çevre ve doğa	10	25,0
Sağlık (kan alma)	5	12,5
Eğitim	3	7,5

Mülakata katılan öğrencilerin akıllarına ilk gelen STK faaliyetleri, muhtaçlara yardımdır. Bunu çevre ve doğa, sağlık (kan alma) ve eğitim faaliyet izlemektedir. Görüldüğü üzere öğrenciler STK'ları daha çok yardım yapan kuruluşlar olarak görmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Bildikleri ve Akılların İlk Gelen STK'lar

	Sayı	Yüzde
Kızılay	17	42,5
Yeşilay	10	25,0
Akut	5	12,5
Lösev	3	7,5
Tema	3	7,5
Açev	2	5,0

Mülakata katılan öğrencilerin bildikleri ve akıllarına ilk gelen STK ise Kızılay'dır. Bunu Yeşilay, Akut, Lösev, Tema, Açev gibi STK'lar izlemektedir. Mülakata katılan gençlerin Türk Kızılayı'nı bilmelerinin en önemli nedeni, bu derneğin üniversitelerde ziyaretler gerçekleştirmeleri ve kendilerini tanıtmalarıdır. Bilgilendirme ve teşvik hususunda gençlerin yoğun olarak bulundukları üniversiteler önemli bir buluşma noktası oluşturmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşuna Üye Olup Olmadıkları

	Sayı	Yüzde
Toplam		
Evet	8	20,0
Hayır	32	80,0
Sözel		
Evet	6	30,0
Hayır	14	70,0
Sayısal		
Evet	2	10,0
Hayır	18	90,0

Katılımcı öğrencilerin herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmadıkları incelendiğinde; büyük çoğunluğun (%80) üye olmadıkları tespit edilmiştir. Sözel alandaki öğrencilerin üye olma durumlarının sayısal alandaki öğrencilere göre daha iyi olduğu görülse de, çok düşüktür.

Tablo 6. Katılımcıların Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşuna Üye Olmayı İsteyip İstemedikleri

	Sayı	Yüzde
Toplam		
Evet	9	28,1
Hayır	23	71,9
Sözel		
Evet	6	42,9
Hayır	8	57,1
Sayısal		
Evet	3	16,7
Hayır	15	83,3

Mülakata katılan öğrencilerin herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmayı isteyip istemedikleri incelendiğinde ise; yine büyük çoğunluğun (%71,9) üye olmayı istemedikleri tespit edilmiştir. Sözel alandaki öğrencilerin üye olmayı isteme oranı sayısal alandaki öğrencilere göre daha yüksek olsa da, genel olarak çok düşüktür.

Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmak isteyenlerin büyük çoğunluğunun yardım yapan STK'lara üye olmak istedikleri, bunu çevre ve doğa, eğitim ve sağlık faaliyetleri gösteren STK'ların takip ettikleri görülmüştür.

Mülakatlar neticesinde STK'lara üye olmak istemeyenlerin öne sundukları nedenler ise; STK'lar ve faaliyetleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları, örgütlenmeye ilişkin tereddütlü bakış açıları, STK'ların etkin olmadıklarını düşünmeleri ve STK'ları siyasetin güdümünde görmeleri olarak belirtilmiştir.

Yapılan araştırmalar mülakata katılan yaş grubunun sosyal konulara duyarlı olduğunu ancak örgütlenme konusunda sosyal medya gibi iletişim araçları üzerinden gerçekleşen oluşumlara yatkınlığı olduğunu göstermektedir. Sosyal inisiyatif ve platformlarda etkin olan gençlerin, psikolojik olarak bir örgüte mensup olma, örgüt üyesi olma durumundan kaçındıkları görülmektedir. Bu kaçınmanın altında sivil toplum ve STK'lara yönelik tanımsal muğlaklık, STK'lar üzerinden gerçekleştirilen suistimaller, STK'ların örgütlenme kapasitesinin yetersizliği gibi nedenler yer almaktadır. Son yıllarda sosyal medya gibi mecralar üzerinden sosyal sorunların çözümünde duyarlılık ve kamuoyu oluşturma hususunda önemli bir aktör olan gençlerin sahip oldukları gücün fark edilmesi önem arz etmektedir. Nitekim sendikaların günümüzdeki örgütlenme stratejilerinin gençlere yönelik olarak planlandığı görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkin Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

	Sayı	**Yüzde**
Toplam		
Etkin	12	30,0
Etkin Değil	28	70,0
Sözel		
Etkin	8	20,0
Etkin Değil	12	80,0
Sayısal		
Etkin	4	10,0
Etkin Değil	16	90,0

Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının etkin olmadığını belirtmişlerdir. Hayır diyenlere bunun nedenlerin sorulduğunda; öncelikle toplumun STK'lar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve bu yüzden STK'lara yeterli desteğin verilmediği vurgusu yapılmıştır. STK'ların faaliyetlerinde de yetersiz kaldıklarını, amaçlarını da iyi yansıtamadıkları ve kendilerini tanıtamadıkları ifade edilmiştir. Ayrıca mülakat sonuçlarında "insanlar STK'lar konusunda fazla bilinçli olmadıklarından dolayı etkin olsalar dahi fazla duyulmuyor" ifadelerine de rastlanılmıştır.

Etkin olduğunu düşünen çok az bir kısım ise etkinliğin daha çok yardım kuruluşu olan STK'larda görüldüğünü ifade etmişlerdir. Kızılay etkin olduğu düşünülen STK'ların başında gelmektedir. Ayrıca etkinliğin sağlık alanında faaliyet gösteren STK'larda olduğu da belirtilmiştir. Yine öğrenciler arasında, siyasi alanda STK'ların etkin olduğunu düşünenlerde olmuştur.

Tablo 8. Katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşlarından Beklentileri

Sivil Toplum Kuruluşlarından Beklentiler
Faaliyetlerini ve amaçlarını daha iyi duyurmaları
STK'ların üyelik konusunda gençleri teşvik etmeleri ve bilinçlendirmeleri
Siyasi dürtülerle hareket etmemeleri ve siyasetin güdümüne girmemeleri
Ayrımcılık yapmamaları
Gençlere yönelik faaliyetlerini arttırmaları
Gençleri kaynaştıracak kültürel faaliyetlere de yer vermeleri
Belli kesime değil her kesime hizmet vermeleri
Hizmetlerinde doğru ve dürüst hareket etmeleri

Mülakata katılan öğrenciler STK'lardan öncelikle faaliyetlerini ve amaçlarını daha iyi duyurmaları istenmektedir. Bunu sivil toplum kuruluşlarına üyelik konusunda gençleri teşvik etmeleri ve bilinçlendirmeleri, siyasi dürtülerle hareket etmemeleri ve siyasetin güdümüne girmemeleri, ayrımcılık yapmamaları, gençlere yönelik faaliyetlerini arttırmaları, gençleri kaynaştıracak kültürel faaliyetlere de yer vermeleri, belli kesime değil her kesime hizmet vermeleri ve hizmetlerinde doğru ve dürüst hareket etmeleri izlemektedir.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşme ile birlikte sayıca artış göstermeye ve güçlenmeye başlayan STK'lar, Türkiye için de büyük önem taşıdığı izlenmektedir. STK'lar, başta sosyal yardım ve sosyal hizmetler olmak üzere toplumsal gelişmeye, demokratikleşmeye ve ekonomik kalkınmaya büyük katkı sağladıkları bilinmektedir. Türkiye'de 1990 sonrasında önem ve yaygınlık kazanan STK'lar tanınırlığı ve bilinilirlik başta olmak üzere birçok sorun yaşamaktadırlar. Yaşanılan sorunların özellikle sivil toplum kuruluşlarına üyelik noktasında yeni bir sorun alanı açtığı görülmektedir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları sayıca artmasına rağmen üye sayısı artışının geride kaldığı izlenmektedir. Bu noktada bir ülkenin dinamik ve yaratıcı kesimini oluşturan gençlerin bu kuruluşlara katılımı ve desteğinin önemli olduğu görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına yönelik görüşlerini, deneyimlerini ve beklentilerini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırma sonuçlarında; üniversite öğrencilerinin STK'lar hakkında bilinçli ve yeterli bilgi sahibi olmadıkları, STK deneyimlerinin ise sınırlı olduğu görülmüştür. Öğrencilerin STK'ların faaliyet yelpazesinin genişliği ile ilgili de kısıtlı bilgiye sahip oldukları, sivil toplum kuruluşlarını daha çok yardım kuruluşları olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin, STK'lar ve faaliyetleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları, örgütlenmeye ilişkin tereddütlü bakış açıları, STK'ların etkin olmadıklarını düşünmeleri ve STK'ları siyasetin güdümünde görmeleri sivil toplum kuruluşlarına üyelik hususunda engel oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak gençlerin STK'ları tanımadıkları ve STK'lara ilgi göstermedikleri ortadadır. Bu yüzden öncelikli olarak STK'lar konusunda gençlerin bilgilendirilmesi ve üye olmalarının teşvik edilmesi gerekmektedir. Gerçekleştirilecek proje ve faaliyetlerde gençlere daha fazla yer verilmesi teşvik noktasında etkili olacaktır. Gençlerin kendilerini gerçekleştirmelerine ve özgüven kazanmalarına zemin oluşturacak stratejiler, gençlerin sivil toplum kuruluşlarına üyelik ve katılım sürecinde motive edici etki yaratacaktır.

Bilgilendirme ve teşvik hususunda gençlerin yoğun olarak bulundukları üniversiteler önemli bir buluşma noktası oluşturmaktadır. STK'ları eğitim kurumları ile işbirliği ve iletişim içinde hareket ederek gençlere ulaşması önem arz etmektedir.

Eğitim müfredatlarına sosyal sorunların çözümünde etkin bir aktör olan sivil toplum kuruluşlarına yönelik bilinci artıracak programlar ve derslerin konması desteklenmelidir.

Gençlerin yatkınlığının yüksek olduğu ancak Türkiye'de yasal olarak tanımlanmamış ve düzenlenmemiş bir alan olan sosyal inisiyatif, platform gibi oluşumların yasal bir zemine oturtularak, resmi makamlarca dikkate alınır tanınırlığa kavuşturulması gerekmektedir.

Son yıllarda profesyonel bir istihdam alanı da oluşturan STK'lar, gençler için önemli bir istihdam imkanı oluşturmaktadır. Gençlerin STK'lara yönelik bilincinin artırılması bu imkânların fark edilmesi hususunda da önemlidir. Gençlerin STK'larda istihdam açısından da değerlendirilmesi, bu oluşumlara yönelik ilgiyi artıracaktır.

İşletmelerin gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirecekleri kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde genç çalışanlara aktif olarak yer vermesi, stajyerler gibi eğitim hayatı devam eden gençleri projelere dahil etmesi ve üniversitelerdeki öğrenci birlikleri ile birlikte hareket etmesi de bu alana katkı sağlayacaktır.

STK'ların, bireysel özgürlükleri genişletmeye ve sosyal politikaların sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik savunuculuk faaliyetlerinde gençlik kimliğine, gençlerin sosyo-ekonomik sorunlarına ağırlık vermesi de gerekmektedir. Bu savunuculuk faaliyetlerinde de gençlerin kendilerini temsil etmelerine, karar ve çözüm üretme süreçlerine katılımlarının desteklenmesine fırsat verilmelidir. Bir başka ifadeyle, gençlerin potansiyelinin katılımcı demokrasi anlayışı doğrultusunda harekete geçirilmesine olanak tanınmalıdır.

Kaynakça

Akatay, A. ve Serhat Harman, 2017. Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük, Ekin Yayınevi, 4. Baskı, Bursa

Aslan Mehmet ve Gazanfer Kaya, 2004. "1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimle r Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 213-223.

Balaban, Yönten Aslı ve İnci Çoban İnce, 2015. "Gençlerin Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Faaliyetleri ve Gönüllülük Algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 30, Sayı 2, ss.149-169.

Keyman, Fuat E., 2006. "Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha", Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM), Kasım, Ankara.

Özer, Yunus Emre, 2011. "Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, ss.43-65.

Şahin, L. ve M. Öztürk, 2008. "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 54, ss.3-29

Şenkal, Abdülkadir, 2005. Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika. İstanbul: Alfa Yayınları.

Suriyeli Sığınmacıların Gözüyle Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri Ve Beklentiler

Sinem YILDIRIMALP[62]

Emel İSLAMOĞLU[**]

Cemal İYEM[***]

Özet

2011'den bu yana açık kapı politikası ile Türkiye'de artış göstermeye devam eden Suriyeli sığınmacıların, günümüzde artık kamplar dışında yaşam kurdukları, kentlerde ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katılma çabası içinde oldukları bilinmektedir. Yapılan araştırmalar başta toplumsal uyum olmak üzere kentlerde yaşam mücadelesi veren Suriyeli sığınmacıların birçok sorun yaşadığını ortaya koymaktadır. Sığınmacılara ilişkin sorunların çözümünde merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin yanında sivil toplum kuruluşlarının da önemli bir sorumluluk yüklendiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı sivil toplum kuruluşlarının sığınmacıların sorunlarını çözmeye yönelik faaliyetlerinin Suriyeli sığınmacılar açısından nasıl değerlendirildiğini ve Suriyeli sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarından beklentilerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda ağırlığı İstanbul olmak üzere farklı illerde yaşayan 30 Suriyeli sığınmacı ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar sonucunda Suriyeli sığınmacıların, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği faaliyetleri önemsedikleri ancak bu faaliyetlerden haberdar olma, yapılan yardımlara erişme hususunda sıkıntı yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen Suriyeli sığınmacılardan süre itibariyle kamplarda daha fazla kalmış olanların sivil toplum kuruluşlarına olan farkındalığının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarından gelecek iletişime çok daha açık oldukları, tereddüt yaşamadıkları ve bu oluşumlara karşı güven duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Mülakat yapılan Suriyeli sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarından beklentilerinin ise toplumsal uyum ve kabulü sağlamaya yönelik etkinlikler, istihdam edilmeyi kolaylaştırıcı faaliyetler ve özellikle kadınların, çocukların kamusal hizmetlere yönelik yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sağlayıcı yardımlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Suriyeli sığınmacılar, sivil toplum kuruluşları, sığınmacı sorunları, beklentiler, Türkiye

Activities And Expectations Of Civil Society Organizatıons By The Views Of Syrian Refugees

Abstract

Turkey, with an open door policy implemented since 2011 is accepting Syrian refugees. It is known that the Syrian refugees are now living outside of the camps and they are in an effort

[*] Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bil. Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve End. İlş. Bölümü, ssac@sakarya.edu.tr
** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bil. Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve End. İlş. Bölümü, emelc@sakarya.edu.tr
*** Doç. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, İnsan Kaynakları Bölümü, ciyem@adu.edu.tr

to participate in economic, social and cultural life in cities. Researches show that many Syrian refugees who are struggling to survive in cities have many problems. In addition to central government and local governments, non-governmental organizations have an important responsibility in solving the problems related to asylum-seekers. The aim of this study is to determine how the activities of non-governmental organizations to solve the problems of asylum seekers are evaluated in terms of Syrian refugees and the expectations of the Syrian refugees from non-governmental organizations. For this purpose, interviews were conducted with 30 Syrian refugees living in different provinces. As a result of the interviews, it was found out that the Syrian refugees care about the activities carried out by the non-governmental organizations, but they have been aware of these activities and have difficulty in accessing the aid. It has been observed that the number of Syrian refugees who have been interviewed for the time being has been higher in the camps is more aware of the non-governmental organizations. In this context, it is concluded that communication from civil society organizations are much more open, they do not hesitate and they trust against these organizations. It was determined that the expectations of the Syrian refugees from the civil society organizations to provide social adaptation and acceptance, activities to facilitate employment and especially the women and children contributed to the solution of the problems of public services.

Key Words: Syrian refugees, civil society organizations, refugees problems problems, expectations, Turkey

Giriş

Son yıllarda tüm dünya ve Türkiye gündeminin en önemli konuları arasında göçmenler ve göçmenlerin yaşadıkları sorunlar yer almaktadır. 2011'den bu yana açık kapı politikası ile Türkiye'de artış göstermeye devam eden Suriyeli sığınmacılara yönelik birçok araştırma bulunmaktadır. Gerek bu çalışmalar gerekse Suriye'deki iç savaşın uzaması gibi gelişmeler, başlangıçta misafir olarak görülen Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kalıcı hale geldiklerini göstermektedir. Suriyeli sığınmacıların, günümüzde artık kamplar dışında yaşam kurdukları, kentlerde ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katılma çabası içinde oldukları bilinmektedir. Bu kapsamda yapılan pek çok araştırma da başta toplumsal uyum olmak üzere kentlerde yaşam mücadelesi veren Suriyeli sığınmacıların sorunlarını ele almaktadır. Çalışmalarda da vurgulandığı üzere farklı bir kültürel yapıya sahip olan Suriyelilerin, ekonomik ve sosyal yaşamla bütünleşmesini sağlama hususunda toplumsal kabul ve uyumu sağlamak önem arz etmektedir. Entegrasyon sorunu başta olmak üzere tüm sorunların çözümünde tüm aktörlerin rol aldığı bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Nitekim bu alanda merkezi hükümet tarafından uygulanan politikalar dışında yerel yönetimlerin de önemli bir sorumluluk yüklendiği ve çalışmalar yaptıkları görülmektedir.

Bir sosyal politika aktörü olan sivil toplum kuruluşlarının da Suriyeli sığınmacılar konusunda duyarlılık gösterdikleri ve bu konuya ilişkin önemli saha araştırmaları, projeler yaparak, sosyal yardım, sosyal hizmet faaliyetleri yürüterek sorumluluk aldıkları izlenmektedir. Bu çalışmanın amacı sivil toplum kuruluşlarının sığınmacıların sorunlarını çözmeye yönelik faaliyetlerinin Suriyeli sığınmacılar açısından nasıl değerlendirildiğini ve Suriyeli sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarından beklentilerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda ağırlığı İstanbul olmak üzere farklı illerde yaşayan 30 Suriyeli sığınmacı ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

1.Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları

Günümüzde, sosyal sorunların çözümünde önemli bir aktör haline gelen sivil toplum kuruluşlarının toplum tarafından bilinirliliği arttıkça, bu kurumlara yönelik bakış açısının da değiştiği ve hatta bu kurumlardan beklentilerin ortaya çıktığı izlenmektedir. Özellikle dezavantajlı grupların sorunlarına yönelik çözüm politikalarının üretilmesi, hizmet sunmaya yönelik faaliyetlerin yürütülmesi hususunda politika üretme ve uygulama süreçlerine sivil toplum kuruluşlarının katılımı istenmekte ve desteklenmektedir. Nitekim sivil toplum kuruluşlarının da savunuculuk faaliyetleri, sorun çözme ve doğrudan hizmet üretme gibi yöntemlerle temel işlevlerini yerine getirmeye çalıştıkları izlenmektedir. Dünya'da ve Türkiye'de sayıları giderek artan göçmenler de özel olarak korunması gereken gruplar arasında yer almaktadır. Sosyal dışlanmanın tüm görünüm biçimlerini yaşayan, toplumsal kabul ve uyum süreçlerinde sorunlarla karşılaşan, yükselen refah milliyetçiliği gibi ideolojik yaklaşımlar sebebiyle sınırlarda bekletilen, kabul görmeyen göçmenler içinde yerini alan Suriyeli nüfus, Türkiye'nin hassasiyet gösterdiği başlıca konular arasında yer almaktadır.

Açık kapı politikası ile sınırı geçmek isteyen tüm Suriye vatandaşlarını kabul eden Türkiye devleti, 2011 yılından bu yana barınma, sağlık, eğitim, sosyal yardım ve sosyal hizmetler gibi alanlarda Suriyeli sığınmacılara koruma sağlamaktadır. Devletin "geçici koruma" statüsü ile değerlendirdiği ve Ekim 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca "geçici koruma kimlik belgesi" verdiği Suriyeli sığınmacılar, Ocak 2016 itibariyle iş piyasasına erişim açısından çalışma iznine de hak kazanmışlardır (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2016: 453). Devlet tarafından verilen desteklere rağmen Suriyeli sığınmacıların önemli sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Bu sorunların çözümü noktasında merkezi hükümetin yanı sıra yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının sorumluluk aldığı da görülmektedir. Ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları Suriye iç savaşı sebebiyle göçün başladığı tarihten bu yana kamplarda ve şehirlerde yaşama tutunmaya çalışan sığınmacılara yardım faaliyetleri yürütmektedir.

Türkiye'nin 10 ilinde kurulan kamplarda barınan Suriyeli nüfusa Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) koordinasyonunda göçün ilk zamanlarından bu yana yardım sağlanırken, sınırlı sayıda da olsa sivil toplum kuruluşlarının da kamplarda belli faaliyetlerde bulundukları bilinmektedir. Buna karşılık başta sınır illerinde olmak üzere çeşitli kentlerde kendi imkanlarıyla yaşamlarını sürdürmeye çalışan sığınmacıların önemli bir bölümü ağırlıklı olarak yerel halktan ve STK'lardan destek almaktadır. Kamp dışında faaliyet göstermek daha az formalite ve izin gerektirdiğinden, STK'ların şehirlerde yaşayan sığınmacılara yönelik faaliyetlerinin daha yoğun olduğu görülmektedir (İGAM, 2013:1).

Türkiye'de bulunan Suriyeli nüfus için ideal koşullar sağlama gayreti gösterilse de kamplarda yaşamak sağlıklı ve tercih edilebilir görülmemektedir. Bu sebeple Türkiye'deki Suriyeli nüfusun büyük bir çoğunluğunun uzun bir süredir kamplardaki koşullardan çok daha zor şartlarda da olsa kamp dışında yaşam kurma çabası verdikleri ve artık Türkiye'de kalıcı oldukları izlenmektedir. Nitekim Kasım 2018 tarihinde Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından yayımlanan "Türkiye'deki Suriyeliler" özel raporu Türkiye'de kayıtlı Suriyelilerin %7,45'inin kamplarda, %92'lik bir bölümünün ise kentsel alanlarda yaşamakta olduğunu vurgulamaktadır. Suriyeli nüfusun kalıcılığının arttığına yer verilen Rapor'da ayrıca Türkiye'de bulunan Suriyelilerin %45'inin yani 1,4 milyondan fazlasının 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerden oluştuğu da belirtilmektedir. Göç İdaresi tarafından yayınlanan istatistiklere göre ise Eylül 2018 tarihi itibariyle Türkiye'de bulunan 3 milyon 589 bin 327 Suriyeliden sadece 157 bin 958'i barınma merkezlerinde yaşamaktadır. Geri kalanı ise Türkiye'nin 81 iline dağılmış durumda bulunmaktadır. Nüfusa oranla en fazla Suriyelinin

yaşadığı yer olan Kilis'te kent nüfusunun %91'i Suriyelilerden oluşmaktadır (KDK, 2018). Bu durumda kamp dışında yaşayan ve sayılarının giderek arttığı izlenen Suriyeli sığınmacılar, yerel halkın, STK'ların desteği ve kendi çabaları ile yaşama tutunmaya çalışmaktadırlar.

Suriye'den göç sürecinin başladığı 2011 yılından bu yana birçok uluslararası ve ulusal STK insani yardımdan kültür sanata farklı alanlarda Suriyeli nüfusa yönelik faaliyetler yürütmektedir. 2016 yılında Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yardım eden 42 ulusal ve 14 uluslararası STK bulunmaktadır. STK'ların hangi alanlarda çalıştıkları, kimlere destek verdikleri, kapasiteleri, yürüttükleri projeler, fon kaynakları, ortakları, yaşadıkları zorluklar, ihtiyaçları gibi çok temel konular hakkında kapsamlı bir çalışma bulunmamakla birlikte Suriyeli sığınmacılar için alanda çalışan STK'ların verdiği destek büyük önem taşımaktadır. Sığınmacıları İzleme Platformu, Bilgi Çoça, Başak Kültür Sanat Vakfı, Mavi Kalem Derneği, Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği (SKYGD), İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), Urfa Barosu, Sivil Düşün Akademi Lisan ve İlmi Araştırmalar Derneği, İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi STK'lar yaptıkları araştırmalar, çalıştaylar ve hazırladıkları rapor ve broşürlerle hem devlet kurumlarını hem halkı hem de Suriyelileri durumdan haberdar etmektedir. Sivil toplum kuruluşları, barınma ve beslenme, sağlık, çalışma hakkı ve hukuki destek, Suriyeli çocuklar ve eğitim, Suriyeli kadınlar, toplumsal uyum konularında faaliyetler yürütmektedirler (Kutlu, 2015: 26-27; Türk,2016:148-152).

2.Suriyeli Sığınmacıların Sivil Toplum Kuruluşları Faaliyetlerine Bakış Açısı ve Beklentilere Yönelik Bir Araştırma

2.1. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

Çalışmanın amacı sivil toplum kuruluşlarının sığınmacıların sorunlarını çözmeye yönelik faaliyetlerinin Suriyeli sığınmacılar açısından nasıl değerlendirildiğini ve Suriyeli sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarından beklentilerini tespit etmektir. Zira özellikle şehirlerde istihdam, barınma, eğitime erişim gibi alanlarda sorunlar yaşayan Suriyeli sığınmacıların, kendilerine hizmet ve yardım sağlamaya çalışan kurumlar hakkındaki düşünceleri, bu kuruluşlara yönelik davranış ve tutum geliştirmelerinde önemli olduğu kadar sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara yönelik yaklaşım ve faaliyetleri açısından da önem arz etmektedir. Suriyeli sığınmacıların görüşleri ve beklentilerinin bilinmesi, sivil toplum kuruluşlarının etkinliği hususuna katkı sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda ağırlığı İstanbul olmak üzere farklı illerde yaşayan 30 Suriyeli sığınmacı ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar; sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara yönelik faaliyetlerine ve sivil toplum kuruluşlarından beklentilere yönelik olmak üzere iki temel soru etrafında yürütülmüştür.

2.2.Çalışmanın Bulguları

Çalışmanın bulguları katılımcıların demografik özellikleri ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

2.2.1.Katılımcıların Genel Profili

Tablo 1 'de yer verildiği üzere katılımcıların genel özellikleri incelendiğinde; görüşülen kişilerin büyük bir çoğunluğunu Suriyeli sığınmacı erkekler oluşturmaktadır. Bunun nedeni Suriyeli kadınların mülakat yapmaktan çekinmeleri ve kadın sığınmacılara ev dışında ulaşmanın zor olmasıdır. Medeni durum incelendiğinde; görüşülen kişilerin büyük çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Yaş durumuna bakıldığında; mülakata katılanların çoğu 35-44 yaş aralığında yer almakta, bunu 25-34 yaş aralığı takip etmektedir. Bu durum her yaş grubundan Suriyelinin Türkiye'ye giriş yaptığını ancak mülakata katılanlar arasında

gençlerin oranının önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan Suriyelilerin büyük bir kısmı okur-yazar olmakla birlikte eğitim düzeyleri düşüktür. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğunun lise altı bir eğitime sahip oldukları ve lisans düzeyinde eğitime sahip kişilerin çok az sayıda olduğu görülmektedir. Tabloda ailedeki toplam kişi sayısına bakıldığında genellikle kalabalık bir nüfusu barındıran haneler karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin çok çocuklu olduğu ve 1. derecede aile bireyleri ile yaşamak durumunda olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bekar Suriyeli bireylerin de istisnalar dışında arkadaşlarıyla kalabalık bir şekilde yaşadığı görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Genel Özellikleri

	Sayı	**Yüzde**
Cinsiyet		
Erkek	20	66,7
Kadın	10	33,3
Medeni Durum		
Evli	18	60,0
Bekar	12	40,0
Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	4	13,3
İlkokul	10	33,3
Ortaokul	12	40.0
Lise	4	13,3
Yaş		
15-24	6	20,0
25-34	9	30,0
35-44	13	43,3
45-54	2	6,6
Aylık Toplam Gelir		
Asgari ücret altı	11	
Asgari ücret	9	
Asgari ücret üstü	10	
Ailedeki Kişi Sayısı		
1-4 arası	11	36,7
5-8 arası	14	46,7
9-13 arası	5	16,7

Araştırmaya katılanların gelir durumu öğrenilmek istenmiş ancak elde edilen gelir kimi Suriyeli tarafından net bir şekilde açıklanırken kimileri sessiz kalmıştır. Özellikle bir işverene bağlı çalışan kesimin bir kısmı net cevap vermekten kaçınmıştır. Bu kişilerin daha çok sigortasız bir şekilde ve düşük ücretlerle çalıştırıldığı görülmüştür. Kendi işini kuran Suriyelilerin ise gelirlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %90'ı Türkiye'de 4-5 yıldır yaşamaktadırlar. Göç literatürüne göre göçün gerçekleştiği ülkede 4-5 yıl kalma süresi sonrasında uyum süreci büyük ölçüde tamamlanmaktadır. Bu durum katılımcıların da artık uyum sürecini tamamlamak üzere olduğu ve kalıcılık eğiliminin yerleştiği bir dönemde olduklarını göstermektedir. Mülakata katılan Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik düzeylerinin ve eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve bu durumun evrensel mülteci/sığınmacı profili ile Türkiye'deki Suriyeli profilinin benzer özellikler taşıdığını doğrulamaktadır (Tunç, 2015: 37-39).

2.2.2.Sivil Toplum Kuruluşları Faaliyetlerine Bakış Açısı ve Beklentilere Yönelik Bulgular

Katılımcılara öncelikle sivil toplum kuruluşlarının kavramsal olarak bilinirliliğini ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda cevaplar değerlendirildiğinde katılımcıların %98'inin sivil toplum kuruluşlarını tanımlarken "hayırseverlik", "gönüllülük", "yardımseverlik", "insanlık" ve "vicdan taşımak" gibi kavramlara vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşları, insani duygularla devlet tarafından görevlendirilmiş olmadan yardımlaşma faaliyeti yapan kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan sığınmacıların bildikleri sivil toplum kuruluşlarını öğrenmeye yönelik sorunun cevapları incelendiğinde bazı kurumların sivil toplum kuruluşu olarak bilindiğine ilişkin yanlış kanaate de ulaşılmaktadır. Bu yanlış kanaat içinde en belirgin örnek Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) olmuştur. Sığınmacılar tarafından bilinen ulusal sivil toplum kuruluşlarının ise Türk Kızılayı ve İHH olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Türk Kızılayı'nın kamp dışında şehirlerde yaşayan Suriyeli sığınmacılara yönelik "Kızılay Kart" ile her ay 100'er lira nakdi yardım sağlayan uygulaması bilinirlilik üzerinde etkilidir.

Sığınmacılara yöneltilen sivil toplum kuruluşlarının hangi alanlarda faaliyet yürüttüklerine ilişkin sorunun cevabında ise genel olarak "sosyal yardım" içerikli cevaplar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kendilerine yapılan yiyecek, hijyen malzemeleri ve giyim yardımı, çocuklar için kırtasiye malzemesi gibi yardımları örnek gösteren cevaplar ağırlıklı yer almaktadır. Ancak cevaplar incelendiğinde barınma desteklerinden, ücretsiz hukuki danışmanlık ve hukuki destek gibi hakların öğrenilmesi, kullanılması süreçlerini destekleyen faaliyetlerden, kamplarda ve kamp dışında yaşayan sığınmacılara yönelik sağlık taraması, hastane hizmeti, psikososyal destek veren faaliyetlerden, çocukların sağlıklı gelişimini destekleyen düzenli sağlık kontrolleri ve oyun gibi etkinliklerden, Suriyeli sığınmacı kadınlara yönelik hamilelik, beslenme ve sağlık bilgisi konularında sunulan danışmanlık hizmetlerinden bahsedilmediği dikkat çekmektedir.

Öte yandan Suriyeli sığınmacıların, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği faaliyetleri önemsedikleri ancak bu faaliyetlerden haberdar olma, yapılan yardımlara erişme hususunda sıkıntı yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Sığınmacılar, sivil toplum kuruluşu yetkilileri kendilerine ulaşmadıkça, onlara nasıl ulaşacaklarını bilmediklerini, yapılan faaliyetler ve yardımlardan haberdar olamadıklarını ifade etmişlerdir. Kendilerine verilecek her türlü hizmetten ve destekten memnuniyet duyduklarını belirten sığınmacılar, uzanacak yardım elleri ile bir an önce düzenlerini kurup, normal bir yaşam sürmeye başlamak istediklerini, çocuklarının eğitimden yoksun kalmasını istemediklerini vurgulamaktadırlar. Bu suretle kendilerine kapı açmış olan Türkiye'ye gönül borçlarını ödeyebileceklerini, çocuklarının ülkeye faydalı bireyler olarak yetişmesini arzu ettiklerini belirtmişlerdir.

Belirtmek gerekir ki görüşme gerçekleştirilen Suriyeli sığınmacılardan süre itibariyle kamplarda daha fazla kalmış olanların sivil toplum kuruluşlarına ilişkin farkındalığının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Gerek tanınan sivil toplum kuruluşları gerekse yürütülen faaliyetlerden yararlanma anlamında kamplarda uzun süre kalanlar daha bilinçli ve sivil toplum kuruluşlarının yararı konusunda daha emin cevaplar vermişlerdir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarından gelecek iletişime çok daha açık oldukları, sivil toplum kuruluşlarına karşı tereddüt yaşamadıkları, bu oluşumlara karşı güven duydukları ve hatta gençlerin sivil toplum kuruluşlarına üye olma eğilimi taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Mülakat yapılan Suriyeli sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarından beklentilerinin ise toplumsal uyum ve kabulü sağlamaya yönelik etkinlikler, istihdam edilmeyi kolaylaştırıcı

faaliyetler ve özellikle kadınların, çocukların kamusal hizmetlere yönelik yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sağlayıcı yardımlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Dil konusundan yaşanan zorluğun giderilmesi hususunda devletin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da kendilerine vereceği desteği beklediklerini ifade ederken, kendilerine ulaşacak sivil toplum kuruluşlarının da Arapça bilen uzmanlarla çalışmalarının iletişimi kolaylaştıracağını vurgulamışlardır.

Türkiye'de kalıcı olduklarını belirten katılımcılar, özellikle çocuklarının güven ve huzur içinde yaşamaları için Suriye'ye geri dönmek istemediklerini dile getirmişlerdir. Türkiye'de her ne kadar ekonomik zorluklar yaşasalar da politik ve hukuki huzurun kendilerine güven verdiğini, Türk insanı ile uyum sağlayabilecekleri yönünde inançlarının sağlam olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının da kendilerine kalıcı olarak bakmalarını isteyerek, kalıcılığı destekleyecek faaliyetler beklediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle istihdamı kolaylaştırıcı mesleki eğitim faaliyetleri, iletişimdeki zorlukları ortadan kaldıracak lisan faaliyetleri, kamusal hizmetlere erişimde destek gibi beklentilerini dile getirmişlerdir. Sığınmacılar, kadınların ve çocukların eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşmada yaşadıkları sıkıntıları dile getirerek, bu alanlara ilişkin destek beklentileri ağırlıklı olarak vurguladıkları hususu oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

2011 yılından itibaren Türkiye'ye göç eden Suriyeli nüfus ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele etmektedir. Bu sorunları çözme hususunda merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin yanında sivil toplum kuruluşlarının da çaba gösterdiği izlenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara yönelik etkin ve verimli faaliyetler yürütmelerinde, sığınmacılar tarafından bilinmeleri, kendilerine karşı güven duyulması ve sığınmacıların beklentilerini bilmeleri önem arz etmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarından gelecek yardımları önemsedikleri ve onlara yönelik somut beklentilerinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sığınmacıların ifadeleri incelendiğinde sivil toplum kuruluşlarına şu konularda öneri sunmanın faydalı olacağı görülmektedir;

- Alanda Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet yürütecek STK sayısının artması bu alana olan katkının artması kapsamında önemlidir. Zira günümüzde az sayıda STK'nın sığınmacılara yönelik hizmet verdiği görülmektedir.
- Sivil toplum kuruluşlarında Arapça bilen uzmanların, gönüllülerin faaliyetlerin yürütümünde rol alması ve sivil toplum kuruluşlarının web siteleri gibi iletişim mecralarında Arapça diline yer vermeleri gerekmektedir.
- Özellikle alanda çalışan STK'ların birbirlerinden haberdar olabilecekleri bir koordinasyon ağı oluşturmaları, sığınmacılara ulaşma, ulaşılan sığınmacıları bilme ve yardımların etkin dağılımını sağlama, eksiklikleri belirleme açısından önem arz etmektedir.
- Eğitim, sağlık ve çalışma gibi temel haklara erişime dair iyileştirmelerin yapılması hususunda daha aktif çalışmalar yapılarak, kamuoyunu bilinçlendirme, politika üretme süreçlerini hızlandırmada etkin olmaları gerekmektedir.
- Sığınmacıların, Türkiye'de kendilerine sunulan haklardan, faaliyet ve yardımlardan haberdar olmaları hususunda, sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanacak Arapça dokümanlar aracılığıyla bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Bu bilgi ve dokümanların sığınmacılara ulaştırılmasını sağlayacak iletişim ağları kurulmalıdır. Zira hala kayıtlı olmayan ve hukuki süreçler dışında yaşayan Suriyeli nüfus olduğu bilinmektedir. Bu

konuda yerel yönetimlerle özellikle muhtarlarla etkin işbirliği, gerek kayıtlı sığınmacılara gerekse kaydı olmayan sığınmacılara ulaşmada fayda sağlayacaktır.

- Çeşitli araştırmalar ve raporlarda da belirtildiği üzere kentsel alanlarda yaşayan Suriyelilerin yaşamlarını devam ettirmeleri için çalışmaktan başka yolu bulunmamaktadır. Bu bağlamda yetişkin eğitimi gibi eğitimler kapsamında başta kadın sığınmacılar olmak üzere sığınmacıların mesleki eğitim almaları yönünde, istihdama katkı sağlayıcı kalıcı faaliyetler yürütülmelidir. Ayrıca bu faaliyetlere katılımı sağlayacak fiziksel imkanların sunulması da önem arz etmektedir. Nitekim özellikle kadın sığınmacılar bazı faaliyetlerden haberdar olsalar dahi o faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanlara ulaşmada sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.
- Sosyal dışlanmayı önlemeye yönelik politikaların üretimi konusunda da sivil toplum kuruluşlarına önemli görev düşmektedir. Özellikle eğitimde ve istihdamda olmayan genç sığınmacıların suç ve benzeri kötü, tehlikeli ortam ve gruplardan korunabilmesi için faaliyetlerin, projelerin geliştirilmesi, genç sığınmacılara ulaşılması önem arz etmektedir. Başta eğitim sistemi içerisinde ayrımcılık olmak üzere çocukların ve gençlerin dışlanmasını önleyecek atölye çalışmaları, kültür faaliyetleri gerçekleştirmek bu alana katkı sağlayacaktır.
- Tüm bu süreçlerde sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılarla birlikte hareket etmesi anlamlı ve yapıcı sonuçlara ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Kendileri ile ilgili karar alma/verme, faaliyet ve politika üretme süreçlerinde yer almaları ya da Suriyeli sanatçılar gibi sığınmacıları bir araya getirecek önemli kişi ve kurumlarla birlikte hareket etme, sorunların çözümünde önemli adımlar atılmasına yararlı olacaktır.

Kaynakça

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM), 2013. "Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor", Sivil Düşün AB Programı, https://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf

Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), 2018. "Türkiye'deki Suriyeliler- Özel Rapor", Kasım, https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/files/basic-html/index.html, Erişim Tarihi: 09.11.2018

Kutlu, Z., 2015. "Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme", Anadolu Kültür & Açık Toplum Vakfı, Ocak Nisan, http://www.anadolukultur.org/images/UserFiles/Documents/Editor/Bekleme_Odasindan_Oturma_Odasina.pdf

Tunç, A. Ş., 2015. "Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye 'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", TESAM Akademi Dergisi, 2, 2, Temmuz, ss. 29-63.

Türk, Gül D., 2016. "Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme", Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 25, ss. 145-157.

Yıldırımalp, S., İslamoğlu, E., 2016. "İstihdamda Suriyeli Göçmen Kadın Olmak: Ev Hizmeti Sektöründe Suriyeli Göçmen Kadın Çalıştırmaya Yönelik Bir Alan Araştırması", Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, 1-3 Aralık, Amasya.

Göç, Sosyal Dışlanma ve Sessizlik

Dr. Tanju ÇOLAKOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Özet

İster iradi olsun ister zorunlu, göç bireylerin insani haklarından mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Bu haklardan biri olan kendini ifade etme özgürlüğü sosyal hayatın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Göç yolu ile yeni bir toplumun içine giren bireyler çoğunlukla sosyal dışlanma ile karşılaşmaktadır. Bu durum bireylerin kendini ifade etme olanaklarını sınırlamaktadır. Sonuç olarak bireyler sessiz kalma veya sessiz bırakılma durumunda kalmaktadır. Bu çalışma göç ve göçe bağlı sosyal dışlanmanın yarattığı sessizliği konu almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen Hakları, Sosyal Dışlanma, Sessizlik.

Migration, Social Exclusion and Silence

Abstract

Whether its occurred voluntary or forced, migration leads to deprivation of human rights. Freedom of self expression, which is one of these rights, constitutes an important part of social life. Individuals joining into a new society through migration often face social exclusion. This situation limits the possibilities of self-expression. As a result, individuals fall in to situation of remaining silent or being silenced by others. This study focuses on the silence created by social exclusion and migration.

Key Words: Migration, Migrant Rights, Social Exclusion, Silence.

1. SESSİZLİK

1.1. Ses

İnsanoğlu pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır. "*Homo loquens*" (konuşan insan) bunlardan biridir (Fukuda 2010, s.5). Bu yönü ile ses unsurunu konuşmak için kullanmak insanoğlunu tanımlayan davranışlardan biri olarak kabul edilebilir.

Ses kavramının sözlük anlamına bakıldığında ilk tanım "Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün" şeklinde İngilizce karşılığı "sound" olarak tanımlanabilecek kaynağı insan, diğer canlılar, nesneler ve doğa unsurlarının olabildiği genel bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. "Akciğerlerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşim" şeklindeki İngilizce karşılığı "voice" olan ikinci tanım canlı varlıklara özgü bir tanım olması yönü ile daha sınırlandırılmış bir tanım olmakla birlikte daha özgül bir tanım için diğer tanımlara

bakıldığında mecazi anlamlar göze çarpmaktadır. Mecazi anlamda ses "Duygu ve düşünce" ve "Herhangi bir davranış, tutum karşısında uyanan ruhsal tepki" gibi anlamlara sahiptir (www.tdk.gov.tr). Bu tanımlardan yola çıkarak ses bireyin çevresindekilere tepkilerini, duygu ve düşüncelerini iletmek için kullandığı bir araçtır.

1.2. Sessizlik

Toplumsal anlamda birey kabul edilmek, başkalarınca uzağa itilmemek için davranışlarını başkalarını düşünerek veya dış merkezli olarak düzenlemektedir. Bunun doğal bir uzantısı olarak kişi ne olduğunu değil başkaları tarafından nasıl görüneceğini düşünerek iletişimde bulunur (Cüceloğlu, 1979, s. 81-82).

TDK Türkçe sözlüğüne göre sessizlik gürültü veya sesin olmaması, sükût hali olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr; Kahveci ve Demirtaş 2013). Öte yandan her iletişimsizlik durumu sessizlik olarak kabul edilmemektedir. Konuşmaya değer olmayan ya da söyleyecek bir şeyi olmayan iletişimsizlik bireysel sessizlik kapsamında değerlendirilmemektedir (Durak 2014, s.90). Benzer biçimde kulak yolu ile işitilen tüm seslerin iletişim olarak değerlendirilemeyeceği de açıktır.

İletişimsizlik kavramı işlevsel olmayan, kötü olan, çökmüş bir iletişimi ifade etmektedir. Kişiler arasında konuşmanın veya sesin olmadığı durumlarda da iletişimin mümkün olduğu çeşitli iletişim biçimleri (susarak tepki verme, jestler ile ifade etme vb.) mevcuttur (Erdoğan, 2008, s. 111- 112).

Erenler "Çalışanlarda Sessizlik Davranışının Bazı Kişisel ve Örgütsel Özelliklerle İlişkisi: Turizm Sektöründe Bir Alan Araştırması" isimli çalışmasında sessizliğin birbirinden farklı fakat birbiriyle ilişkili beş anlamını açıklama yolunu izlemiştir. Buna göre sessizlik (Erenler, 2010'dan aktaran Özdemir ve Uğur 2013, s.261);

• Bir susma durumu ya da hareketi, konuşmaktan ya da bir şeyi gönüllü olarak yapmaktan imtina etmek,

• Herhangi bir sesin ya da gürültünün yokluğu,

• Bilginin saklanması ya da konuşmanın atlanması,

• İletişim kurma ya da yazma başarısızlığı,

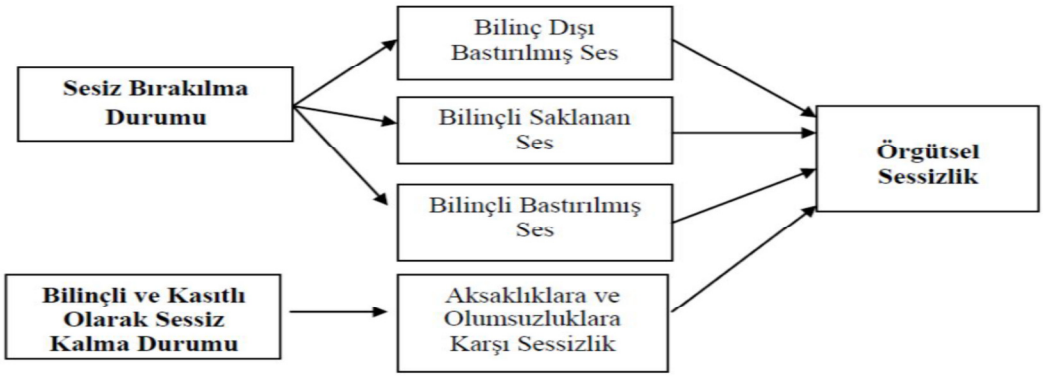
• İlgisizlik ya da belirsizlik gibi farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir.

Öte yandan sessizlik her zaman istem dışı bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Kimi durumlarda sessizlik belirli bir amaca hizmet eden, kasıtlı seçilmiş bir eylem ve bilinçli bir tercih olabilir (Pinder ve Harlos 2001, s.334). Fettahlıoğlu ve Demir (2014), konuşma hürriyetini whistleblowing (ifşa) davranışı ile bağdaştırdıkları çalışmalarında sessiz kalmanın

ifşanın olumsuz sonuçlarından kaçınmak için bir seçenek olabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre örgütlerde sessiz kalınan konular ile ifşa arasında düşük düzeyde ve pozitif bir ilişki mevcut iken örgütsel sessizlik nedenleri ile ifşa arasında ise istatistikî açıdan anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır (Fettahlıoğlu ve Demir, 2014, s. 27-43).

Bireyler sessizlik davranışında bulunmalarıyla kazanacakları ya da kaybedeceklerinin değerlendirmesini yaparak duruma göre karar verirler. Buna göre kişisel çıkarların engellenmesi ya da kaybedilenlerin fazla olma ihtimali durumunda sessizleşmenin tercih edilebileceği beklenen bir durum olacaktır (Demir, 2010, s.580).

Sessiz Bırakılma: Sessizlik literatüründe bir diğer sınıflandırmaya göre ise iki çeşit sessizlik türü vardır; çalışanların sessiz kalması ve çalışanların sessiz bırakılması. Bunlardan ilkinde sessizlik işgörenlerin kendisinden kaynaklanırken ikincisinde zorlama söz konusudur (Blackman ve Sadler-Smith, 2009, s.571-572 den aktaran Alparslan 2010, s.7-8). Çalışanlar sıklıkla kendi istekleri dışında yöneticiler tarafından zorla sessiz bırakılabilmektedirler. Sessiz bırakılma durumu bilinç dışı bastırılmış ses, bilinçli saklanan ses ve bilinçli bastırılmış ses olarak açığa çıkabilmektedir (Fettahlıoğlu ve Demir, 2014, s. 29-30).

Şekil *Ortaya Çıkış Biçimine Göre Örgütsel Sessizlik Türleri*
Kaynak: *Fettahlıoğlu ve Demir, 2014, s.29.*

1.3. Ses ve Sessizlik Kavramları

Fikirlerin dile getirilmesi ses olarak tanımlanırken kendine saklama davranışı sessizlik olarak tanımlanabilir. Geleneksel sessizlik tanımına göre sessizlik konuşmanın zıttı olarak anlaşılsa da, tüm sessizlik biçimleri sadece sesliliğin karşıtı olarak değerlendirilmemelidir. Bireylerin güvenlikle ilgili bir bilgiyi, diğerlerine söylemeyerek korumaları durumunda olduğu gibi bazı sessizlik yapıları stratejik olabilmektedir (Van Dyne vd., 2003, s.1360-1365).

Ses kişilerin herhangi bir zorunluluk durumunda olmadan kaçınmak yerine ilişkileri değiştirme adına gösterilen tüm çabalara verilen tanımdır (Premeaux ve Bedeian 2003, s.1538). Tanımda da belirtildiği üzere müdahil olmadan kaçınabilme kolaylığı yerine gönüllü çabaya ait tercihi içinde barındırmaktadır.

Ses davranışının temel motivatörleri arasında yer alan etkin dinleme psikolojik danışmanların uzmanlaştığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik danışma becerileri arasında yer alan görünür biçimde dikkatini verme iletişimde konuşması istenen tarafı isteklendirme anlamında önem kazanmaktadır. Dinleyici rolündeki kişinin empatik dinleme metodunu kullanması önerilen bir metottur (Egan 2011, s.121-131). Bu metotta başarılı olmak ise bu yönde sahip olduğu yeteneklere (duygusal zekâ boyutlarından empati yeteneği) ve çabaya (duygusal emek) bağlı olacaktır.

Hollanda'da yeni fikirlerin geliştirilmesi için geliştirilen teklif sistemini yürüten resmi bir makam mevcuttur. Bu kurumun yöneticilerinden birine ait olan cümleler yeni fikirlere verilen değeri göstermek açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bunu "Bize gelen tekliflerin (yeni fikir) %90ından fazlası işlevsizdir. Fakat geriye kalan yüzde birkaçlık kısım bu teşkilatın masraflarının yüzlerce katını karşılamaya yetecek kadar kıymetli şeylerdir. İşte Hollanda'yı bugünkü haline getiren de onlardır." biçimde ifade etmektedir (Osmay 2011, s.372). Doğru fikirlerin dile getirilmesinde tüm fikirlere değer verildiğine dair bir inanç oluşturmanın etkisini gözler önüne seren bir örnek.

1.4. Sessizliği Tetikleyen Davranışları Açıklamaya Yönelik Çalışmalar

Sessizliği pekiştiren çeşitli davranış modelleri üzerine yapılan çalışmalar bu davranışların kavramlaşmasında yararlı olmuştur. Bu kavramlardan bazılarına aşağıda kısaca yer verilmiştir (Smith vd. 2012, s.607-636).

Sosyal kolaylaştırma: Birlikte hareket etmenin ve izleyicilerin bulunması faktörlerinin performans üzerine teşvik edici etkileridir.

Sosyal engelleme: Birlikte hareket etmenin ve izleyicilerin bulunması faktörlerinin performans üzerinde engelleyici etki biçimindeki olumsuz etkisidir. Sosyal kolaylaştırma basit görevler için geçerli iken, sosyal engelleme karmaşık görevler için geçerlidir.

Seyirci etkisi: Kişilerin çevrede başkalarının bulunduğu durumlarda olaylara müdahale etme olasılığı daha düşüktür. Bunun sebepleri aşağıda verilmiştir:

- Çoğulcu cehalet: gruptaki her kişi, durum acil değilmiş gibi davranarak diğer kişileri yanlış bir şekilde yönlendirir.

•Sorumluluk dağılımı: her birey başka birçok kişinin varlığını bildiği durumlarda sorumluluğun yükünün sadece kendine düşmediğini düşünür.

•Yardımcı örneklerin rolü: müdahale için bir kişi davranış gösterdiğinde, örnek davranış diğerlerini motive etmektedir.

•Bilginin rolü: seyirci müdahalesi ile bilgilendirilen bireyler müdahale noktasında diğerlerine göre daha fazla etkin rol almaktadırlar.

Enformasyonel sosyal etki: Bilmediğimiz durumlarda başkalarının yaptıklarını örnek alma davranışıdır. Bu gibi durumlarda uyum gösterme nedeni, başkalarının muğlâk durumu kişinin kendisinden daha doğru bir biçimde yorumladıklarına dair inançtır.

Normatif sosyal etki: Temel olarak yeni ortamlarda uyum göstermeyi kapsamaktadır. Bir grubun sosyal normlarına ya da tipik davranışlarına uyum göstermenin nedeni başkaları tarafından sevilme ve kabul edilme isteğidir.

Grup düşüncesi: Irving Janis'e göre bir grubun üyeleri görüş birliği sağlamak adına, kişisel itirazlarını bastırmaya yönlendirilmektedir.

Uyma davranışı (uygu): Bu yaklaşıma göre uygu grup içindeki insanların grubun görüşüne uyma eğilimi vardır. Sosyal yaşam içinde uygu (conformity) üzerine Solomon Asch'in çalışmaları bulunmaktadır (Morgan 2011, s.364).

1.5. Sessizliğin Etkileri

Farklı durumlarda sessizlik çeşitli sonuçları doğurabilir. Bazı durumlarda susmak boğulmakta olan birine müdahale etmeden izlemeye benzetilebilir. Sessizlik ölüm gibi yıkıcı sonuçlara yol açabilir (Labbé ve Puech, 2012, s. 22).

Diğer taraftan sessizliğin karşı tarafı dinleme ve dolayısı ile daha iyi iletişim kurma adına bir strateji olarak kullanılabileceğini savunan görüşler de mevcuttur. "Sessizlik altındır" düsturu moral yükselten ve anlayışı arttıran bir yönetim stratejisi olarak kabul edilmektedir (Moore 2005). Sosyal farkındalığı arttırmak için yapabileceğiniz en önemli şey dinlemektir. İnsanlarda konuşma isteğini doğuracak bir dinleme sessizlik ve dikkatli bir ilgi ile mümkündür. Konuşmada cesaret kırıcı engeller kaldırıldığında kişiler saygı duyuldukları ve seslerinin duyulduklarına kanaat getireceklerdir (Bradberry ve Greaves 2005, s.105).

Batıdan farklı olarak Japon kültüründe dinleyenin konuşana üstünlüğünün bulunduğu kabul edilmektedir. Konuşan kişinin kullanacağı dili, karşısındaki kişinin özellikleri etkilemektedir. Japonların tanımadıkları ve dolayısı ile kafalarında bir yere yerleştiremedikleri kişilerle konuşmakta zorlanmalarının sebebi budur (Dökmen 2004, s.119).

Türk kültüründe de konuşma, bazen olumsuz olarak değerlendirilir. Bu durum sözcük ve deyimlerle, çok veya yersiz konuşmayı eleştirilmesi ile göze çarpmaktadır. Boşboğaz, geveze, çalçene, çenesi düşük, zevzek, çaçaron, farfara, laf ebesi, lâklâk gibi sözcükler dilimizdeki örneklerdir. Deyim olarak ise çene 'çok konuşma alışkanlığı', baş ağrıtmak 'çok konuşarak rahatsız etmek', çan çan etmek 'yüksek sesle boş yere konuşmak', çene çalmak 'gevezelik etmek', dır dır etmek 'sürekli ve gereksiz yere konuşmak' ve pek çok benzeri dilimizdeki örnekleri teşkil etmektedir (Hacızade 2011, s.2).

Yevgeny Yevtushenko, sosyo-politik bir bakış açısı ile sessizliği ele almıştır. Ona göre gerçeğin yerini alan sessizlik bir yalandır (Moore 2014, s.15). Sessizlik olumlu veya olumsuz sonuçlara yol açabilir. Sessizlik (Demir, 2010, s.579-580; Özdemir ve Uğur 2013, s.260):

i- insanları bir araya getirebilir veya birbirinden uzaklaştırabilir,

ii- ilişkilere zararda verebilir, katkı da sağlayabilir,

iii- bilgi sağlamak ve gizlemek için kullanılabilir,

iv- derin düşünmenin ya da düşünce yokluğunun belirtisi olabilir

v- hem kabullenme hem de muhalefet etme olabilir.

İletişim veya bireylerarası haberleşme sadece bilgi ve fikirlerin alışverişi değildir. İletişim esnasında taraflar duygularını da alıp vermektedir. İletişim esnasında bazı duygu ve davranışlar güçlendirici etki gösterebilmektedir. İletişim iki insanı birbirine yaklaştırabilir veya uzaklaştırabilir (Eren 2001, s.395-404; Eren 2004, s.353-363). Bu çift yönlü etkileşim, iletişim açısından duyguların önemini göstermektedir.

Kişilerin davranışları duyguları tarafından yönlendirilmektedir. Olumsuz bir duygu olan korku kişilerin konuşmak yerine sessiz kalmayı tercih etmesine yol açmaktadır. Bununla birlikte kızgınlık, düş kırıklığı ve memnuniyetsizlik gibi güçlü olumsuz duygular kişileri sessizliği yenmeleri konusunda motive edebilmektedir. Öte yandan bu biçimdeki duygular ile konuşmaya yönelen kişiler daha düşüncesiz ve tutkulu konuşma biçimleri ile karşı taraf için daha az yapıcı bir algı oluşturmakta bu ise konuşmanın etkinliğini azaltmaktadır (Grant 2013, s.1704).

Sessizliğin olumsuz etkilerine pek çok örnek göstermek mümkündür. Dönmez "Şiddet karşısında sessiz kalma ve kabullenmenin, tekrarlayan şiddet eylemleri için kolaylaştırıcı, cesaretlendirici ve giderek kışkırtıcı" etkisinin bulunduğu ifade etmektedir (Dönmez 2016).

Sessizlik veya ses davranışı tercihi üzerinde duyguların belirleyici bir etkisi olduğu açıktır. Buna göre istenen ses davranışın duyguların düzenlenmesi ile kolaylaşacağı öngörülebilir bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. GÖÇ VE ETKİLERİ

2.1 Göç

2013 tarihli ve 6459 numaralı "*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*"na göre göç, "Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı" ifade etmektedir. Bununla birlikte mevzuat farklı kategorilere göre farklı ikamet izinleri (Kısa dönem ikamet izni, Aile ikamet izni, Öğrenci ikamet izni, Uzun dönem ikamet izni, İnsani ikamet izni, İnsan ticareti mağduru ikamet izni) uygulamakta ve bu ayrıma göre göçmenlerin sahip oldukları haklar değişkenlik göstermektedir.

2.2 Sosyal dışlama

Bir grup tarafından bir kişi ya da daha küçük bir gruba yönelik uygulanan sessizlik sosyal dışlama, sosyal olarak sürgün etme veya sosyal olarak reddetme davranışı olarak tanımlamak mümkündür. Hedef gözeten ve bilinçli bir sessizlik türü olan bu davranışlar hedef birey veya grupta yalnızlık, düşük özgüven, saldırgan tavırlar ve depresyon gibi psiko-sosyolojik sonuçlar doğurabilmektedir (Moore 2014, s.17).

İdeal hukuka göre göçmenlerin sosyal dışlanma etkilerinden korunması için devletlerin sosyal içerme politikaları geliştirmeleri ve uygulamaları gerekmektedir. Oysa gerçekte ülkelerin yürüttüğü göç politikalarının özellikleri, göçmenlerin sosyal içerilmesinde seçici davranmaktadır. Bu politikalar çoğunlukla göçmenlerin tabakalı bir biçimde toplumsal içerilmesinde önemli bir role sahiptir. Gelişmiş ülkeler, pragmatik bir yaklaşımla nitelik düzeyi düşük sığınmacı ve kaçak göçmenlerin ülkeye girişini bir yandan sınırlandırırken, diğer yandan beyin göçü olarak kabul edilen nitelikli göçmenlere kucak açmaktadır. Ülkeler beyin göçünü kendilerine çekebilmek için adeta yarışmaktadır. Bu seçici tavır, bir taraftan göçmen kategorileri arasında tabakalaşma meydana getirirken, diğer taraftan da beyin göçünü

kendine çekebilmeyi başaran ülkeler ile beyin gücünü elinde tutamayan ülkeler arasında küresel bir tabakalaşmaya yol açmaktadır (Gökbayrak 2006).

2.3 İfade Özgürlüğü

Teorik anlamda tüm insanlar için ifade özgürlüğü vazgeçilmez bir özgürlük olarak kabul edilmektedir. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne göre temel hak ve özgürlüklerin tanındığı yerde ifade özgürlüğünün olmaması ve ifade özgürlüğünün bulunduğu yerde diğer hak ve özgürlüklerin mevcut olmaması mümkün değildir (Gökbayrak 2006). Bu yönü ile ifade özgürlüğü diğer özgürlükler için bir turnusol kağıdı işlevi görmektedir.

Bununla birlikte farklı ülkelerde çeşitli göçmen grupları için farklı hakların yasal düzenlemeler ile düzenlenmiş olması evrensel hakların dışında bir gerçekliğin oluşmasına imkan tanımaktadır. Herkes eşittir ama bazıları daha eşittir ifadesinde belirtildiği gibi ifade özgürlüğü çeşitli ülke, durum ve gruplara göre daha geniş veya daha dar özgürlükleri ifade edebilmektedir.

Sonuç

Dezavantajlı grupların sessiz bırakılması geçmişten günümüze pek çok örneği bulunan bir durumdur. İncil'de kadınların kilisede konuşmamasının öğütlenmesi, sormak istediği bir şey olursa bunu kendi evlerinde kocalarına sormalarının uygun olacağı yaklaşımı buna örnek olarak gösterilebilir. Viktorya dönemine ait atasözü "çocuklar görülmeli fakat duyulmamalıdır" sözünü de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür (Moore 2014, s.16).

Göç ile birlikte çoğu birey kendini ifade edebilme noktasında dezavantajlı bir duruma gelmektedir. Bu durum beraberinde çoğu zaman göç edenlerin, göç edilen ülkenin vatandaşları tarafından dışlanmasına yol açmaktadır. Sessizlik yukarıda belirtildiği gibi olumsuz davranışları arttırıcı etkiye sahiptir. İşlevsel olan bir çözüm önerilerinden biri ise iletişim ve bireyler arası haberleşme olanaklarını geliştirmektir.

Kaynakça

Alparslan, A. M. (2010). *Örgütsel Sessizlik İklimi ve İşgören Sessizlik Davranışları Arasındaki Etkileşim: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Öğretim Elemanları Üzerinde Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Bradberry, T. and Greaves, J. (2005). The Emotional Intelligence Quick Book. Freeside Books. ISBN: 978-0-7432-7326-8. New York.

Cüceloğlu, D. (1979). *İnsan İnsana: İnsan İlişkilerinin Getirdikleri ve Götürdükleri Üzerine*. Birinci Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.

Demir, M. (2010). Algılanan Adalette Örgütsel Sessizlik Davranışının Kariyer Beklentisine Etkisi. 11. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 577-589.

Dökmen, Ü. (2004). İletişim Çatışmaları ve Empati. 27. Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Egan, G. (2011). Psikolojik Danışma Becerileri. (Çev. Ö. Yüksel). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Erdoğan, İ. (2008). *İletişimi Anlamak.* Geliştirilmiş Üçüncü Baskı. Ankara: ERK Yayıncılık.

Eren, E. (2001). Yönetim ve Organizasyon, 5. Bası, İstanbul: Beta Yayım Dağıtım Basım A.Ş.

Eren, E. (2004). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, 8. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Fettahlıoğlu, Ö. O. ve Demir, S. (2014). Konuşma Hürriyetinin Yanında Sessiz Kalma Seçeneği: Üniversite Akademik Personelinin Örgütsel Sessizlik ve Whistleblowing (İfşa Etme) Hakkındaki Görüşleri. *Akademik Bakış Dergisi,* 45, 27-56.

Fukuda, S. (2010). *Emotional Engineering: Service Development*. London.

Gökbayrak Ş. (2006). Göçmen Grupların Sosyal Hakları. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Sayı : 89.

Grant, A. M., (2013). Rocking The Boat But Keeping it Steady: The Role Of Emotion Regulation in Employee Voice. Academy of Management Journal, 56(6), 1703–1723.

Hacızade, N. (2011). Türkçede Susma ve Sessizlik Kavramları Üzerine. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 29, 1-10.

Kahveci, G. ve Demirtaş, Z. (2013) Öğretmenler İçin Örgütsel Sessizlik Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 167-182.

Labbé, B. ve Puech, M. (2012). Söz ve Sessizlik. (Çev. A. Aslan). 3. Baskı. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Moore, M. (2014). A Time to Keep Silence, and a Time to Speak. *ETC.: A Review of General Semantics*. 71(1), 14-20.

Morgan, C. T. (2011). Psikolojiye Giriş, (Çev. R. Eski). Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları.

Osmay, N. (2011*). İnsan Mühendisliği*, 18. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

Özdemir, L. ve Uğur Saroğlu, S. (2013). Çalışanların *"Örgütsel Ses ve Sessizlik"* Algılamalarının Demografik Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi: Kamu Ve Özel Sektörde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 257-281.

Pinder, C. C. ve Harlos, K. P. (2001). Employee silence: Quiescence and Acquiescence as Responses to Perceived Injustice. *Research in Personnel and Human Resources Management,* 20, 331 – 369.

Premeaux, S. F. ve Bedeian, A. G. (2003). Breaking the Silence: The Moderating Effects of Self-Monitoring in Predicting Speaking Up in the Workplace. *Journal of Management Studies,* 40(6) , 1537-1562.

Smith, E. E., Hoeksema, S. N., Fredrickson, B. and Loftus, G. R., (2012). *Atkinson ve Hilgard Psikolojiye Giriş*. (Çeviren: Ö. Öncül ve D. Ferhatoğlu, 2003'ten çeviri). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Van Dyne, L., Ang, S. ve Botero, I. C. (2003). Conceptualizing Employee Silence and Employee Voice as Multidimensional Constructs, *Journal of Management Studies* 40(6), 1359- 1392.

İnternet Kaynakları:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts. (Erişim Tarihi: 23.11.2013)

Dönmez A., (2016). Sessizlik siddeti kroniklestiriyor, http://www.haber7.com/kadin/haber/2230975-sessizlik-siddeti-kroniklestiriyor (Erişim Tarihi: 30.10.2018)

TÜRKİYE'YE YÖNELİK GÖÇÜN KAYIT DIŞI EKONOMİYE ETKİSİ

Öğr. Gör. Yağmur AKARSU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, yagmurakarsu@comu.edu.tr

Doç. Dr. Nur DİLBAZ ALACAHAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, n_dilbaz@comu.edu.tr

Özet: Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinin en önemli sorunlarından birisi kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışılık, ülkelerin makroekonomik büyüklüklerinde tahmini zorlaştırarak ülkedeki ekonomi politikalarına olan güveni azaltmaktadır. Türkiye, özellikle 1980'lerden sonra göç hareketlerinin yoğunlukla yapıldığı bir ülke konumundadır. Türkiye'ye yapılan göçlerin amacı, başka bir ülkeye geçmek için ara ülke olarak Türkiye'yi kullanmak, sığınmacı olarak Türkiye'ye gelmek, çalışmak ve ya yerleşmek amacı ile Türkiye gelmek olarak sınıflandırılabilir. Türkiye'ye özellikle 1990'dan sonra çalışmak için gelen göçmenlerin kaçak olduğu varsayımı altında, bu işçilerin kendi ülkelerinde kazanacakları paradan daha fazlasını Türkiye'de kazandıkları için göç ettikleri sonucuna varılmıştır. Türkiye'de kaçak göçmen çalıştırılmasının önlenmesi amacıyla işyerlerinin denetimlerinin sıklaştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda vergi oranları düşürülmeli, sosyal güvenlik yükümlülükleri azaltılmalı, tarım sektörünün payı azaltılmalıdır. Ayrıca, Türkiye'de kayıt dışılığı azaltmak ve uzun dönemde etkili bir ekonomik büyüme sağlamak amacı ile ekonomi politikaları gözden geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kayıt dışı ekonomi, Türkiye

THE EFFECT OF MIGRATION TOWARDS TURKEY ON THE INFORMAL ECONOMY

Abstract: One of the most important problems of both developed and developing countries' economies is informal employment. Informality reduces the confidence in economic policies in the country by making it difficult to predict the macro economic dimensions of the countries. Turkey is a country where the movements of migration are intense after the 1980s. The purposes of migration to Turkey can be classified as to use Turkey as an intermediate country to move to another country, to come to Turkey as refugees, to work or to settle. Under the assumption that immigrants who came to work to Turkey especially after 1990 have been illegal, we conclude that they migrated in order that these workers earned more than the money in Turkey they earned in their home countries. It is necessary to intensify the inspection of workplaces In order to prevent the employment of illegal immigrants in Turkey. At the same time, tax rates should be reduced, social security obligations should be reduced and the share of agriculture sector should be reduced. In addition, economic policies should be reviewed with the aim of reducing informality in Turkey and providing an effective economic growth in the long term

Key Words: Migration, Informal Economy, Turkey

GİRİŞ

Bir ülkede ekonomik faaliyetlerin devam etmesi fakat bir kısmının kayda alınmamasından dolayı ortaya çıkan kayıt dışı ekonomi, ülkelerin makroekonomik dengelerini tam yansıtamamasına neden olmaktadır. Kayıt dışı ekonomi, özellikle milli gelir ve işsizlik rakamlarının hesaplanmasında yanılgıya düşmeye sebep olmaktadır. Ekonomik anlamda var olmasına rağmen kayıt altına alınmadığından dolayı ülkelerin verilerinin olduğundan daha düşük çıkmasına neden olmaktadır.

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinin en önemli sorunlarından birisi kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışılık, ülkelerin makroekonomik büyüklüklerinde tahmini zorlaştırarak ülkedeki ekonomi politikalarına olan güveni azaltmaktadır. Prokhorov, kayıt dışı ekonomiyi ‘‘gözlemlenemeyen ekonomi’’ olarak tanımlarken; Schneider, Buehn ve Montenegro ‘‘bilinmeyeni bilmek’’ olarak tanımlamıştır. Genel olarak daha fazla gelir elde etmek, refah seviyesini artırmak ve yaşam standartlarını yükseltmek amacı ile bir yerden başka bir yere göç edildiği görülmektedir. Fakat bazen ülkelerde yaşanan siyasal belirsizlikler de göç hareketlerinin nedeni olmaktadır. Türkiye, özellikle 1980’lerden sonra göç hareketlerinin yoğunlukla yapıldığı bir ülke konumundadır. Türkiye’ye yapılan göçlerin amacı, başka bir ülkeye geçmek için ara ülke olarak Türkiye’yi kullanmak, sığınmacı olarak Türkiye’ye gelmek, çalışmak ve ya yerleşmek amacı ile Türkiye gelmek olarak sınıflandırılabilir. Türkiye’ye özellikle 1990’dan sonra çalışmak için gelen göçmenlerin kaçak olduğu varsayımı altında, bu işçilerin kendi ülkelerinde kazanacakları paradan daha fazlasını Türkiye’de kazandıkları için göç ettikleri sonucuna varılmıştır.

Kayıt dışı ekonominin yarattığı en büyük etki vergi kaybının yaşanmasıdır. Aynı zamanda ülkelerde yaşanan artan işsizlik oranları da kayıt dışı çalışmayı teşvik etmektedir. Bu da kayıt dışı ekonominin büyümesine neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, kayıt dışı ekonominin var olma nedenlerini araştırmanın yanı sıra Türkiye’ye olan göç hareketleri ile kayıt dışı göçmenlerin Türkiye’deki mevcut durumlarını analiz etmek ve kayıt dışılığı ortadan kaldırmak için alınması gereken önlemleri belirtmektir.

1. KAYIT DIŞI EKONOMİNİN ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ

Literatür tarandığında kayıt dışı ekonomi kavramının ilk kez 1970 yılın Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından Dünya İstihdam Programı çerçevesinde hazırlanan Kenya Raporu’nda enformal sektör olarak tanımlanmıştır. Daha sonra 1998 yılında Avrupa Birliği tarafından hazırlanan raporda kayıt dışı istihdam, yapısı itibari ile yasal olan fakat kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmeyen faaliyetler olarak ifade edilmiştir (Uğur, vd, 2014: 58).

Kayıt dışı ekonomi, ekonomik bir varlığın fiilen yapılması fakat resmi olarak kayıtlara alınmadığından dolayı milli gelire yansımayan kısım olarak ifade edilmektedir. Ayrıca kayıt dışı ekonominin tanımlanmasında, yeraltı ekonomisi, illegal ekonomi, görünmez ekonomi, gölge ekonomi, kayıp ekonomi, karaborsa ekonomisi, gözlenemeyen ekonomi, gayrı resmî ekonomi, alacakaranlık ekonomisi, vergi dışı ekonomi, kayıp ekonomi, vergisiz ekonomi, saklı ekonomi, yasadışı ekonomi, gibi farklı tanımlamalar da bulunmaktadır. Kayıt dışı ekonomi, ülkelerdeki ekonomik, sosyolojik, teknolojik, mali ve psikolojik yapıların farklılıklarından dolayı çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır (Us, 2005:93).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çok ciddi boyutlara ulaşan kayıt dışı ekonomi ülkelerin mücadele etmesi gerektiği başlıca sorunlardan birisidir. Kayıt dışı ekonomi hem ekonomiyi hem de sosyal hayatı olumsuz yönde etkilemektedir (Kök, Şapçı, 2006: 3-6). Özellikler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen ve oranları yıllar itibari ile artış gösteren kayıt dışı ekonominin en önemli nedenlerinden birisi, düşük gelirli olan bireylerin yaşam

standartlarını ve refah düzeylerini artırma sebebidir. Bu amaçla bireyler bulundukları yerlerden başka yerlere göç etmektedirler (Schneider, 2005, 17).

Tablo 1: Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri

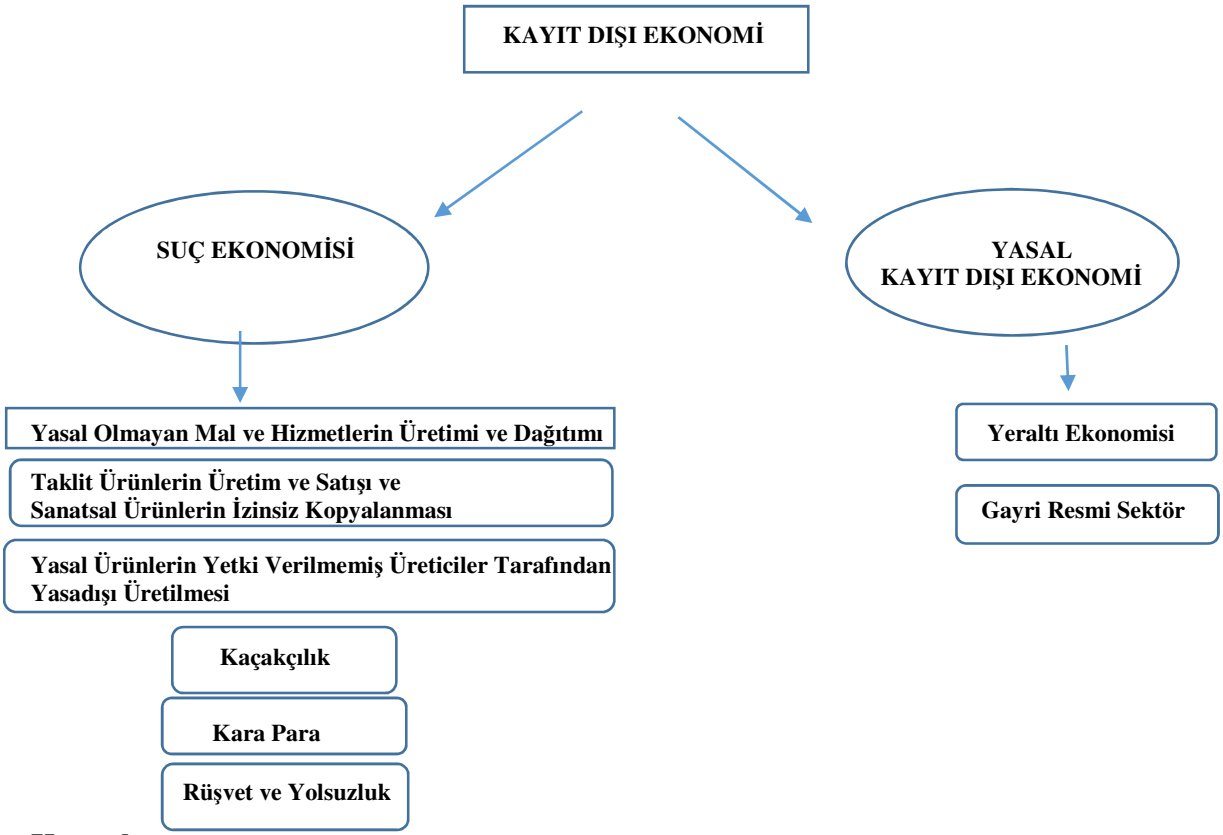
EKONOMİK NEDENLER	**SOSYOLOJİK NEDENLER**
Ekonomideki İstikrarsızlık ve Belirsizlikler	Hızlı Nüfus Artış Oranı
Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik	Göçler
Ekonomik Krizler	Düzensiz Kentleşme
Haksız Rekabet	İşsizlik
Enflasyonist Baskılar	Rant Ekonomisi
Para Ekonomisi	Nüfus Yapısı
Enformel Sektörün Büyüklüğü	Eğitim Düzeyi
Uluslararası Rekabet	Gelir Seviyesi, Vergi Bilinci
	Yolsuzluk Ekonomisi
İŞ HAYATINDAN KAYNAKLANAN NEDENLER	**MALİ NEDENLER**
Kayıt Dışı İstihdam	Vergi Yükü ve Adaletsizliği
Kaçak İşçi Çalıştırma	Vergi Afları
Sigortasız İşçi Çalıştırma	Vergilendirme Ortamının Belirsizliği
	Vergiye Karşı Direnç
	Muhasebe Hizmetlerinin Yetersizliği
PSİKOLOJİK NEDENLER	**TEKNOLOJİK NEDENLER**
Alışkanlıklar	Teknolojik İşsizlik
Yasadışılık	
Rakiplerin Durumu ve Ekonomik Faaliyetleri	

Kaynak: Erdinç, 2015, 41.

Tablo 1'de kayıt dışı ekonominin nedenleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere kayıt dışı ekonominin göçler, ekonomik kriz, siyasi belirsizlikler, vergide yaşanan adaletsizlikler, sigortasız işçi çalıştırma, işsizlik, hızlı nüfus artışı gibi birçok nedeni vardır. Bu yüzden ekonomideki kayıt dışılığı engellemek için öncelikli olarak bu kayıt dışılığın yukarıdaki faktörlerin hangisinden kaynaklandığını belirlemek gerekmektedir. Ekonomideki kayıt dışılığın hangi kaynaktan ya da kaynaklardan ortaya çıktığını belirlemek, bunu ortadan kaldırmak için en uygun politikaların ortaya atılmasına ve kayıt dışılığın ekonomi üzerinde yarattığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmak açısından çok önemli bir unsurdur.

Yüksek enflasyon oranları ve bunun yanı sıra artan işsizlik problemi beraberinde bireyleri ikinci bir işte çalışmaya ya da daha fazla ücret almak için sigortasız çalışmaya itmektedir. Kısa dönemde kayıt dışı istihdam ülkelerde verimliği artırarak, maliyetleri ve işsizliği düşürdüğü gibi bu süreç uzun döneme yayıldığında kayıt dışı istihdamın ekonomik kalkınma üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için kısa vadede istedikleri büyüme hedeflerine geldikleri görülse bile uzun vadede bu avantaj dezavantaja dönüşerek bazı ekonomik ve sosyal sıkıntılara neden olmaktadır (Aydın, 2013: 785-789).

Tablo 2: Kayıt Dışı Ekonominin Sınıflandırması

Kaynak:http://www.ibrarian.net/navon/paper/The_World_Unobserved_Economy__Definition__Measure.pdf?paperid=1313072

Tablo 2'de kayıt dışı ekonominin sınıflandırılması yer almaktadır. Kayıt dışı ekonomi suç ekonomisi ve yasal kayıt dışı ekonomi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yasal kayıt dışı ekonomi, yer altı ekonomisi ve gayri resmi sektör olmak üzere ikiye ayrılırken; suç ekonomisi, kara para, rüşvet ve yolsuzluk, kaçakçılık, yasal olmayan mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımı, taklit ürünlerin üretim ve satışı ve sanatsal ürünlerin izinsiz kopyalanması ve yasal ürünlerin yetki verilmemiş üreticiler tarafından yasadışı üretilmesi olarak beşe ayrılmaktadır.

Kayıt dışı istihdamın işçi, işveren ve devlet açısından birçok olumsuz yönleri vardır. Kayıt dışı ekonomi işçi açısından değerlendirildiğinde, işyerinde olası bir kazada işçinin hiçbir sağlık güvencesinin olmayışı, çalışanların kıdem, ihbar tazminatları ile yıllık izin haklarından faydalanamaması gibi olumsuz yanları olurken; işveren açısından değerlendirildiğinde ise firmaların birbirleri ile rekabet gücü üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Son olarak kayıt dışı ekonominin olumsuz etkileri en fazla devlet üzerinde görülmektedir. Devlet üzerinde kayıt dışı ekonominin, prim kaybı yaratması, sosyal güvenlik açıklarının artması, bütçe açıklarının artması ve buna istinaden makroekonomik göstergelerde sorun olmasına neden olmaktadır (http://kidep.net/kayit-disi-istihdam-nedir/).

2. TÜRKİYE'DE KAYIT DIŞI EKONOMİ VE GÖÇ HAREKETLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha çok görülen kayıt dışı ekonomi kriz zamanlarında ve krizden sonra artış göstermektedir. Kayıt dışı ekonomiye bağlı kalarak ülkelerin makro değişkenlerinin doğru olarak tahmin edilip açıklanamamasından dolayı ekonomi politikalarına olan güven de azalmaktadır (Güler, Toparlak, 2018:210).

Türkiye'de özellikle 1980 yılından sonra serbest piyasa ekonomisine geçilmiş ve ihracata dayalı bir büyüme modeli benimsenmiştir. Özellikle 1980'den sonra değişen ekonomi politikaları ve iş gücü piyasaları kayıt dışı ekonominin Türkiye'de artmasına sebep olmuştur. Türkiye'ye turist olarak gelinmesinin önünü açan esnek vize uygulamaları ile ülkeye döviz bırakarak ülkeyi kalkındırma çabaları aynı zamanda kaçak göçmenlerin sayısını artırmıştır (Akpınar,2010: 5-11).

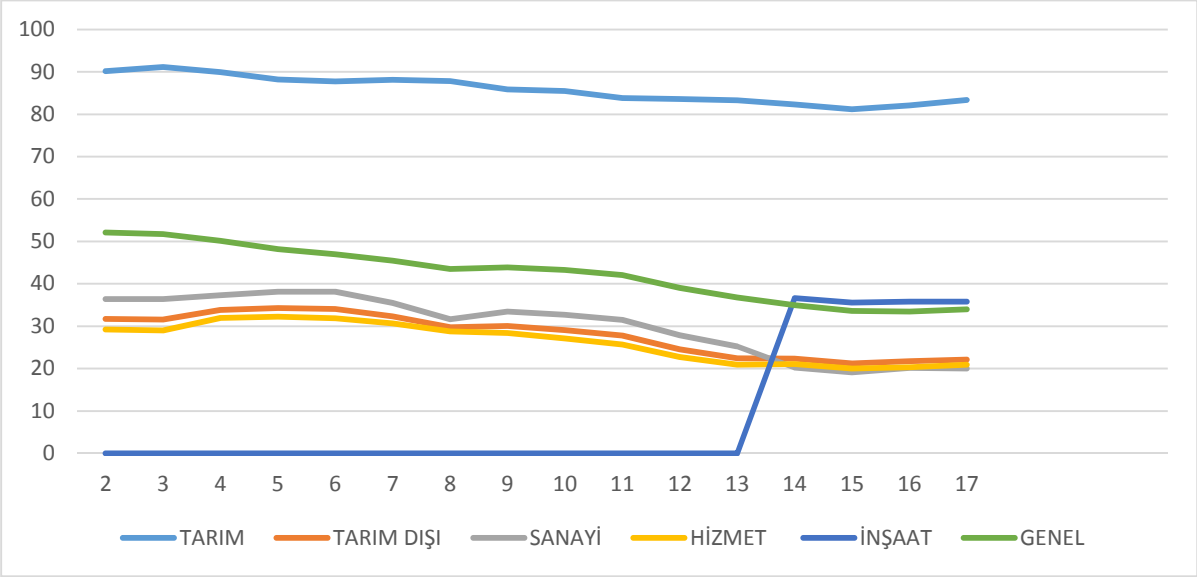
Tablo 3: Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonominin GSMH İçerisindeki Payı

YILLAR	KAYIT DIŞI EKONOMİ/GSMH (%)
1999	32,7
2000	32,1
2001	32,9
2002	32,0
2003	32,2
2004	31,5
2005	30,7
2006	30,4
2007	29,1
2008	28,4
2009	28,9
2010	28,3
2011	27,7
2012	27,2
2013	26,5
2014	27,2
2015	27,8
2016	28,7

Kaynak: http://documents.worldbank.org/curated/en/311991468037132740/pdf/WPS5356.pdf; https://www.researchgate.net/publication/268185661_Size_and_Development_of_the_Shadow_Economy_of_31_European_and_5_other_OECD_Countries_from_2003_to_2012_Some_New_Facts

Tabloda görüldüğü üzere 1999 yılından bu yana Türkiye'de kayıt dışı ekonomi oranları giderek düşme eğilimindedir. Bu düşüşte, değişen ekonomi politikalarının, uygulanan mali politikaların, denetimlerin artmasının payı vardır.

Grafik 1: Kayıt Dışı Ekonominin Sektör Bazında Sınıflandırılması

Kaynak:http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani

Grafik 1'de kayıt dışı ekonominin sektör bazında sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Grafikte tarım, tarım dışı, sanayi, hizmet ve inşaat sektörlerine ait veriler verilmiştir. 2002'den günümüze kadar grafikte verilen verilere bakıldığında bütün sektörlerde kayıt dışı ekonominin düştüğü görülmektedir. 2002 yılında tarım sektöründe kayıt dışı ekonomi oranı %90,14 iken 2017 yılında %83, 33'e düşmüştür. Bu oranlar tarım dışı sektörde, %31,74'te %22,1'e; sanayi sektöründe % 36,40'tan %20,03'e; hizmet sektöründe % 29,19'dan %20,95'e; inşaat sektöründe % 36,61'den %35,80'e düşmüştür. Kayıt dışı ekonomi oranlarına genel olarak bakılacak olursa bu oran 2002 yılında %52,14'ten %33,97'ye düşmüştür.

Tablo 4: 2005-2017 Yılları Arasında Türkiye'ye Giriş Yapan Göçmenler

YILLAR	GÖÇMEN SAYISI
2005	20.275.213
2006	18.916.904
2007	22.249.775
2008	25.002.493
2009	25.529.375
2010	26.623.911
2011	29.093.834
2012	29.704.394
2013	32.865.309
2014	35.115.789
2015	34.633.391
2016	24.686.471
2017	32.058.216

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708

Tablo 4'te 2005-2017 yılları arasında Türkiye'ye giriş yapan göçmen sayılarına yer verilmiştir. Yıllar itibari ile Türkiye'ye giriş yapan göçmen sayılarında artış görülmektedir.

Tablo 5: 2005-2017 Yılları Arası Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

YILLAR	DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI
2005	57.428
2006	51.983
2007	64.290
2008	65.737
2009	34.345
2010	32.667
2011	44.415
2012	47.510
2013	39.890
2014	58.647
2015	146.485
2016	174.466
2017	175.752
2018	205.523

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710

Tablo 5'te Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayılarına yer verilmiştir. 2005 yılından bu yana Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısında artış görülmektedir. 2017 yılı itibari ile Türkiye'de yakalanan göçmenlerin özellik Suriye, Afganistan, Pakistan, Irak, Özbekistan, Gürcistan, Bangladeş, İran, Azerbaycan ve Kongo'dan göç ettiği bilinmektedir. Türkiye'ye göç eden göçmenler daha çok Ege, Akdeniz ve Doğu illerinde ikamet etmektedirler.

3. TÜRKİYE'DE KAYIT DIŞI EKONOMİYE KARŞI ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Türkiye'de özellikle 2000'li yıllarda %50'nin üzerinde olan kayıt dışı istihdam oranları 2017 yılı itibari ile %33,97'ye düşmüştür. Bu düşüşte son yıllarda Türkiye'de kayıt dışı ekonomiye karşı alınan önlemlerin payı büyüktür. Özellikle, 2006 yılında yürürlüğe giren Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Projesi olan KADİM, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu proje kapsamın kayıt dışılık ile ilgili işçi ve işverenlerin bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra 2008-2010 yıllarını kapsayan Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı oluşturulmuştur. Bu plandaki amaç, kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmek ve bunu en aza indirgemektir. 2015 yılına gelindiğinde ise kayıt dışı ekonomide tarımın payının azaltılması söz konusu olmuştur. Türkiye'de kayıt dışı ekonominin azalması için, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından finanse edilen KİDEP (Kayıtlı İstihdamın Desteklenmesi Projesi) 2017 yılından hayata geçirilmiştir. 2019 yılına kadar devam edecek projede, denetimin artırılması, ilköğretim öğrencilerinin bilgilendirilmesi, lise ve üniversitelerde yarışmaların yapılması, kayıt dışı istihdam ile ilgili çalıştay yapılması, işyeri denetimleri gibi önlemler alınmıştır. (Kadim, 2006: 11; Kalaycı, Kalan, 2017: 25-26; Mahiroğulları, 2017: 552).

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de önemli bir sorun teşkil eden kayıt dışı ekonominin tek bir nedenden kaynaklanmamaktadır. Tablo 1'de de gösterildiği gibi kayıt dışı ekonomiyi oluşturan birçok faktör mevcuttur. Kayıt dışı ekonomiyi azaltmanın en doğru yolu öncelikle bu kayıt dışılığın hangi nedenden ötürü ortaya çıktığını tespit etmektir. Bu amaçla vergi oranlarının düşürülmesi, denetimlerin sıkılaştırılması, işverenin yükümlüğü olduğu sosyal güvenlik yükümlülükleri azaltılmalı, işsizliği, yoksulluğu ve kayıt dışılığı azaltıcı doğru ve etkin ekonomi politikaları oluşturulmalı, tarım sektöründeki istihdamın payı azaltılmalı ve

bunun için gerekli önemler alınmalı, eğitim seviyesi ve kalitesi artırılmalı, işçilerin çalışma standartları ve ücretleri artırılmalıdır.

Türkiye'de kayıt dışı istihdamın azaltılması için, Türkiye'nin Ulusal İstihdam Stratejisini kayıt dışı istihdamın az olduğu gelişmiş ülkelerin istihdam stratejileri ile uyumlu hale getirerek kayıt dışı istihdam oranlarının azaltılması yoluna gidilebilir. Ayrıca Türkiye'de kayıtlı istihdamın özendirilmesi amacıyla bir takım önlemler ve kayıt dışı istihdamın gerçekleşmesi halinde de bir takım yaptırımlar uygulanabilir.

SONUÇ

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından önem arz eden büyüme oranları, ülkedeki refah düzeyini ve verimlilik artışını sağlamak ile mümkün olacaktır. Buradan hareketle ülkelerdeki istikrarlı bir büyümenin kayıt dışı ekonomide azaltıcı bir etkisi vardır. Çünkü, gelişmiş ülkelerde görülmektedir ki, kayıt dışı ekonomi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere oranla daha azdır. Dolayısıyla Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, kendi ülkelerinde yatırıma ve üretime ne kadar ağırlık verirlerse o denli büyüme trendi yakalayabilirler.

Türkiye'de kaçak göçmenlerin özellikle, inşaat, hizmet, tekstil sektörlerinde çalıştıkları görülmektedir. Türkiye'ye gelip kaçak olarak çalışan göçmenlerin daha çok vize politikalarının esnek olduğu ülkelerden Türkiye'ye turist olarak gelen göçmenlerin olduğu görülmektedir. Göç alan ülkede işsizliğin yüksek olması göçmenlerin emek piyasalarına girişi ile birlikte işsizliğin daha da artmasına neden olacaktır. Bu durum göç alan ülkede kayıt dışı istihdamı artıran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayıt dışılığın yaygınlaşması sonucunda haksız kazanç elde eden göçmenler kendi ülkelerine para transferi sağlayarak bulundukları ülke ekonomilerine zarar vermektedirler. Ayrıca kayıt dışı ekonominin yaygınlaşması, kamu gelirlerini azaltarak mal ve hizmetlerin de kalitesinde düşüşe neden olmaktadır. Türkiye'de kaçak göçmen çalıştırılmasının önlenmesi amacıyla işyerlerinin denetimlerinin sıklaştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda vergi oranları düşürülmeli, sosyal güvenlik yükümlülükleri azaltılmalı, tarım sektörünün payı azaltılmalıdır. Ayrıca, Türkiye'de kayıt dışılığı azaltmak ve uzun dönemde etkili bir ekonomik büyüme sağlamak amacı ile ekonomi politikaları gözden geçirilmelidir. Ayrıca, devlete ödenen vergi oranlarında azaltma yoluna gidilmesi de kayıt dışı ekonominin azalmasına neden olacak bir politika önerisi olarak düşünülebilir.

Yıllar itibari ile bakıldığında Türkiye'de kayıt dışılığın gayri safi milli hasıla içindeki payı düşerken yakalanan düzensiz göçmen ve Türkiye'ye giriş yapan göçmen sayılarında artış gözlemlenmektedir. Buradan hareketle göçmenlerin kayıt dışı ekonomiyi artırıcı bir etkisi bulunmamaktadır. Uygulanan ekonomi politikaları ile birlikte kayıt dışılığın milli hasıla içerisindeki payı her geçen yıl düşmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar, T., (2010), "Türkiye'ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 65(3), 1-22.

Aydın, E., (2013), "Türkiye'de Kayıt dışı İstihdam Konusu Üzerine Teorik ve Ampirik Bir Çalışma" ,International Conference On Eurasian Economies ,783-790.

Erdinç, Z.(2015), "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadeleye Yönelik İzlenen Politikalar ve Çözüm Öneriler'', Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(4), 39-52.

Güler, H., Toparlak, E., (2018),"Türkiye'de Kayıt dışı Ekonominin Ölçümü ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 209-220.

Kalaycı, C., Kalan, E., (2017),"Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi", Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi, 1(1), 17-34.

Kök, R., Şapçı, O., (2006), "Kayıt dışı Ekonomi ve Türkiye Ekonomisindeki Büyüklüğünün Tahmin Edilmesi ", 1-30.

Mahiroğulları, A., (2017), "Türkiye'de Kayıt dışı İstihdam ve Önlemeye Yönelik Stratejiler ", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22,(2),547-565.

Prokhorov, A., (2001), The World Unobserved Economy: Definition, Measurement, and Optimality Consideration. Petersburg: Petersburg State University, http://www.ibrarian.net/navon/paper/The_World_Unobserved_Economy__Definitio n__Measure.pdf?paperid=1313072 (Erişim Tarihi: 21.10.2018).

Schneider, F., (2015), Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Facts.

https://www.researchgate.net/publication/268185661_Size_and_Development_of_th e_Shadow_Economy_of_31_European_and_5_other_OECD_Countries_from_2003_ to_2012_Some_New_Facts (Erişim Tarihi: 21.10.2018).

Schneider, F., Buehn, A. And Montenegro, C. E., (2010), Shadow Economies All over the World, Nex Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007. Policy Research Working Paper, 5356. http://documents.worldbank.org/curated/en/311991468037132740/pdf/WPS5356.pdf (Erişim Tarihi: 21.10.2018).

Uğur,S., Alacahan, N, Berkün, S.,(2014), "Türkiye'de Kayıt dışı İstihdamın Etkilerinin Ekonometrik Bir Perspektiften Değerlendirilmesi (2005-2013)", Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi, 1(1),57-75.

Us, V., (2005)," Kayıt dışı Ekonomi'' ,İktisat İşletme Finans Dergisi, 95-109.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708 (Erişim Tarihi: 21.10.2018).

http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 (Erişim Tarihi: 21.10.2018).

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlar i/kayitdisi_istihdam_orani (Erişim Tarihi: 28.10.2018).

http://kidep.net/kayit-disi-istihdam-nedir/ (Erişim Tarihi: 01.11.2018).

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061004-13-1.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2018).

Rusya'dan Filistin'e Yahudi Göçleri

Yunus Güler[63]

Özet

"Göç" insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. İptidai toplumlarda göç etmek sıradan bir olay haline gelmiştir. Göçler; ekonomik, siyasi, dini ve etnik unsurlardan kaynaklanabilir. Bizim bu çalışmada ele alacağımız Yahudi göçleri, yüzlerce yıl önce şuan ki topraklarından binlerce kilometre ötelere ya sürgün edilmişler ya da göçe maruz bırakılmışlardır. Filistin bölgesinden çıkarak Avrupa topraklarına yerleşen Yahudiler, devletlerin Hristiyanlık dinin benimsemeleriyle tekrardan kendilerini baskı altında hissetmişlerdir. 1290 İngiltere, 1392 Fransa, 1492 İspanya ve 1497 yılından Portekiz'den kovulmuşlardır.

Kovulan Yahudilerin önemli bir kısmı Osmanlı Devleti'ne sığınmış ve hoşgörülü bir tavır ile karşılaşmışlardır. Fransız ihtilali ile beraber ortaya çıkan milliyetçilik akımı orta ve doğu Avrupa'da büyük yankı uyandırmış ve bunun neticesinde anti-semitizm güçlenmiştir. Bu ülkelerden birisi de Rusya, üç milyon civarı Yahudi'yi barındıran bu devlet, anti-semitizin zirve yaptığı, Yahudilere ikinci sınıf vatandaş sayıldığı bir ülke haline geldi. 1881 yılında Rus çarının öldürülmesi, Yahudilere saldırıları başlattı ve Yahudiler kitleler halinde başka topraklara göç etti. Rus çarlığından gerçekleşene bu göçler Filistin bölgesine olmuş ve Yahudiler için "aliyah" olarak adlandırılmıştır. Biz bu çalışmada Rus baskılarına, artan anti-semitizme ve göçe maruz kalan Yahudilere yer vereceğiz.

Anahtar kelimeler: Göç, Yahudi, Rusya, Aliyah

Jewish Immigration from Russia to Palestine

Abstract

"Migration" is as old as human history. Immigration in primordial communities has become an ordinary event. Migration can take its source from economic, political, religious and ethnic factors. In this study, the Jewish immigrations that we will deal with were subjected to exile or immigration hundreds of thousands of miles away from their current territory. Jews from the Palestinian region, settled in European territory, the state of Christianity with the adoption of the religion had repressed themselves under pressure. They were expelled from England in 1290, France in 1392, Spain in 1492 and Portugal in 1497.

A significant number of expelled Jews have taken shelter in the Ottoman Empire and faced a tolerant attitude. The nationalist movement, which emerged with the French Revolution, had a great resonance in central and eastern Europe, and as a result anti-Semitism was strengthened. One of these countries, Russia, this state, which contains about three million Jews, has become a country where the anti-Semitism peaks and the Jews are considered second class citizens. In 1881, the killing of the Russian tsar launched attacks against the Jews, and the

[63] Yunus Güler, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tarih bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi. ygyunusguler@gmail.com

Jews migrated to other lands in masses. These migrations from the Russian tsarist have been to the Palestinian region and have been called "aliyah" for the Jews. In this study, we will give place to Russian oppressions, increasing anti-Semitism and Jewish immigration.

Keywords: Migration, Jewish, Russia, Aliyah

Giriş

Tarihin her safhasında göçe maruz bırakılan Yahudiler milli kimliklerini oluşturmak ve yurt sahibi olabilmek için yüzlerce yıl beklediler. Gittikleri, yani sürüldükleri her bölgede büyük güçlükler yaşayan bu halk 19. yüzyılda giderek artan anti-semitizm neticesinde hayli zorluklar çekmişlerdir. Sadece dini değil ekonomik etkenler de Yahudilerin göç ettirilmesine sebep olmuştur. Bulundukları her bölgede, zanaat bakımından birçok milletten daha yetkin olmaları pejoratif bir hal almış, üstüne ticari hayatta da söz sahibi olmaya başlamaları karşısında sürgün kaçınılmaz olmuştur. Avrupa ve Rusya'da artan Yahudi düşmanlığına karşın dönemin güçlü devletlerinden olan Osmanlı Devleti'nde böyle bir durum söz konuşu olmamıştır. Osmanlı sınırları içerisinde çok önemli noktalara gelmiş olan Yahudiler mevcuttur. 1492 yılından İspanya'dan sürüldüklerinde nasıl Osmanlı Devleti kapılarını açtıysa, 19. yüzyıl sürecinde Avrupa'da artan milliyetçilik akımı karşısında anti-semitist baskılardan kaçan Yahudilere de kapılarını ardına kadar açmıştır.

Filistin toprakları üç semavi dince de kutsal kabul edilmiş Kudüs şehrini barındıran bir avuç topraktan müteşekkildi. Bu bir avuç toprak binlerce yıl boyunca kan ve gözyaşı ile sulanmış ve savaşlara sahne olmuştur. Bu toprakların kadim milletlerinden biri olan Yahudiler, Arapça 'da yehûd, İbranice 'de yehudi, Aramice 'de yehuday şeklindedir. Kuran-ı Kerim'de, Hz. Peygamber döneminde yaşayan ve Hz. Mûsâ şeriatına bağlı olma manasında İsrailoğulları'nın devamı olarak görülen Yahudileri ifade etmek için "yehûd" kelimesinin yanı sıra aynı kökten gelen "hûd" ve hadû" kalıpları da kullanılmıştır. (Gürkan, 2007, s. 182). Dört bin yıllık bir geçmişe sahip olan Yahudiler tarih boyunca farklı isimlerle anılmışlardır. Bunlar; İbrani, Yahudi, İsrail ve Musevi gibi isimlerdir. Uzun yıllar kendilerine Hz. İbrahim'in soyundan geldikleri için İbrani denilen bu halk, Hz. Yakup döneminden sonra ise İsrailoğulları adıyla anılmıştır. (Tanyu, 1976, s. 28). M.Ö 586 yılında ilk önce Babil devleti sınırları içerisine sürülmüşler daha sonrasında Perslerin Babilleri ortadan kaldırmasıyla Pers kralı Koreş Yahudilere tekrardan yahudaya dönmelerine ve burada teşkilatlanmalarına izin vermiştir. Makedon kral İskender'in bu toprakları ele geçirmesi akabinde ölümü üzerine komutanları arasında bu bölge paylaştırılmıştır. Selevkos hanedanlığının gücünün zayıflamasıyla Roma Devleti bu bölgede egemen güç haline gelmiştir. Roma döneminde güçlü bir idari teşkilatlanmaya kavuşan Yahudiler daha sonrasında iktidar mücadelesi içerisine girerek Roma devletine karşı isyan çıkarmışlardır. Nihayetinde Roma Yahudileri yahuda bölgesinden çıkarmış ve bu bölgeye de Filistin (Palaestina) adı verilmiştir. İslam'ın tebliğ edildiği yıllardan itibaren şu anki Ortadoğu coğrafyasına hâkim olan İslam devletleri bünyesinde rahatlıkla hayatlarını idame ettiren Yahudiler ufak tefek dini baskılar olsa da Ortaçağ Avrupa'sından çok rahat bir şekilde bu coğrafyada yaşamlarını sürdürmüşlerdir. (Gürkan, 2007, s. 197)

1492 yılında İspanyadan sürgün edilen Yahudilere kapılarına açan II. Bayezid onların ikamesi için fermanlar çıkarmıştır. Elhamra kararnamesi ile sürülenler Osmanlı donanmaları ile güvenli bölgelere taşınmıştır. II. Bayezid yayınladığı ferman ile Yahudi göçmenlere, Osmanlı topraklarına yerleşme hakkı tanıdığını ve topraklarına yerleşen Yahudilerin Osmanlı vatandaşı olacağını duyurmuştu. Bunun yanında Yahudi göçmenlerin reddedilmesi veya bunlara kötü muamele edilmesi durumunda sorumlularına sert cezaların verileceği bildirilmişti. Osmanlı devletinde çok önemli noktalara gelen ve huzur içinde yaşayan Yahudiler daha sonraki göç evrelerinde ilk sığınacakları yer olarak Osmanlı topraklarını görmüşlerdir. XVIII. yüzyılda Fransız İhtilalinin gerçekleşmesi ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı ise Yahudileri Avrupa'da bir hayli sıkıntılı konuma düşürmüştür.

1.Rusya'dan Filistin'e Yahudi Göçleri

1.1 Avrupa ve Anti-Semitizm

Yahudilerin göçüyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında sürecin binlerce yıl evveline uzandığı görülmektedir. M.Ö. 6. Yüzyılda Babil diyarına yapılan sürgünle başlayan göç hayatları II. Dünya Savaşı sonrasına kadar sürmüştür. Yahudiler için önemli bir durak olan Rusya ve Doğu Avrupa, XIX. Yüzyıl sonunda yaşanmaz bir hale gelmiştir. Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik fikri çok geçmeden Rusya'yı da etkilemiş, dinsel yaptırımlar konusunda zor günler yaşattıkları Yahudilere bu sefer ırki anlamda saldırılarda bulunmuşlardır. Rusya'ya iltica eden Yahudilerin önemli bir kısmı ortaçağ boyunca güney bölgesinden gelmişlerdi. Bizans imparatorlarının çıkarttıkları ayrımcı yasalar yüzünden bölgelerini terk eden Yahudiler, sonrasında Rusya ve Doğu Avrupa bölgesine göç ettiler. Bölgede var olan Hazar Yahudileriyle kaynaşarak bu bölgede önemli bir nüfuz kazanmaya muvaffak oldular. (Brook, 2005, s. 2)

Roma dönemi ve Bizans döneminde yapılan sürgünlerle Fransa, Almanya, İngiltere gibi önemli Avrupa ülkelerine göç eden Yahudiler bu ülkelerde çoğu zaman zulüm ve şiddete maruz kalmıştır. 1096 yılında, Keşiş Piyer tarafından Köln'de başlatılan Haçlı seferi öncesinde, Almanya'da Yahudilere katliamlar yapılmış ve bu mezalim birçok yerde tekrarlanmıştı. 1215'teki Laterano Konsili'nden ve Albililerin, Haçlı seferinden sonra, Yahudilere küçük sarı bir halka işaret takma mecburiyeti getirilmişti. 1066'dan itibaren İngiltere'ye gelen Yahudiler, Aslan Yürekli Richard'ın tahta çıkışına kadar rahat bir hayat yaşamışlar, yüz yıl kadar acılı bir dönemden sonra, 1290 yılında İngiltere'den kovulmuşlardı. Böylece Avrupa'da Yahudilerin yaşaması yasaklanan ilk ülke İngiltere olmuştu. Fransa'da ise, Yahudilerin ilk sürgün fermanı 1182'de yayınlanmıştı. Fransa'nın batısında bulunan Brittany'den 1240 ve Gaskonya'dan 1288'de çıkarılan Yahudiler, XIV. yüzyılda kademeli olarak Fransa'dan göçe zorlanmış ve 1394'te artık Fransa, Yahudilerin yaşamasına kapalı bir ülke haline getirilmişti. Fransa, Avrupa'da Yahudilere kapatılan ikinci ülke olmuştu. İber yarımadasında, Müslümanların gerilemesine paralel olarak 1391 ve 1492 tarihlerinde, İspanya'da ve 1497 tarihlerinde Portekiz'de yaşamak isteyen Yahudiler, din değiştirme ile ölüm arasında tercihle karşı karşıya bırakılmıştı. Hıristiyanlığı mecburen kabul eden Yahudiler de Yahudilik propagandası yapmakla suçlanmışlardı. Suçlanan Yahudiler, diri diri yakılmak dâhil çeşitli cezalara çarptırılmışlardı. Yahudi kökenli Hıristiyanların

cezalandırılmaları XVIII. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş ve İspanya'da engizisyon ancak 1834'te kaldırılabilmiştir (Arslan, 2006, s. 16).

XVI. yüzyılda Martin Luther'in başlattığı dinde reform hareketleri, başlangıçta Yahudiler özelinde olumlu sonuçlansa da ilerleyen süreçlerde, yahudi düşmanlığı yine kendini göstermiştir. Avrupa'da gerçekleşen yahudi kıyımları ortaçağdan 1800'lü yıllara kadar devam etmiştir. Aşağıdaki fotoğrafta da görüldüğü üzere dinsel düşmanlık şiddete sebebiyet vermiştir. Batı Avrupa'da zulüm gören Yahudiler, İngiltere, Fransa ve Almanya'dan kaçarak Doğu Avrupa ve Rusya'ya sığınmışlardır.

Şekil 1: Yahudiler iddia edilen dini suçlardan dolayı yakılıyorlar. 15. yüzyılın sonundan Alman gravür (http://web.nli.org.il/).

1.2. Rusya'dan Göçün Sebepleri

Avrupa'da yoğun bir şekilde yaşanan anti-semitizm sadece bir ideolojik hareket olarak kalmamış, var olan nefreti de harekete geçirmiştir. Bu bölgede artan milliyetçilik, dinsel anlamda zor zamanlar yaşayan Yahudileri, ırksal anlamda da ötekileştirmiştir. Avrupa'nın ötekisi olan Yahudiler daha önce kaçarak sığındıkları Rusya'da yabancı konumuna düşmüşlerdir. 1881 yılında Rusya'da öldürülen çar II. Aleksandır'ın Yahudiler tarafından

suikasta uğradığı düşünülmüş ve zaten var olan Yahudi düşmanlığı, bu olay neticesinde ayyuka çıkmıştır. Rusya, Yahudileri ya Ruslaşma ya da yaşadıkları topraklardan göç etme seçenekleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Rusya Yahudileri Çarlık Rusya ile Polonya arasında bir yerleşim alanına sıkıştırılmış ve pasaportsuz memleket içi seyahatten mahrum bırakılmışlardır. Nitekim iş ve kazançlarını tayin edecek birçok meslek kapısı yüzlerine kapanmıştı. Öğretim istekleri karşılıksız kalmış, kendi okullarını dahi açmaya izin verilmemiştir. Mülk edinme hakları ellerinden alınarak devlet kademelerinde görev verilmemesi emredilmiştir. Vatandaşlık haklarından yoksun olmalarına karşın ağır vergiler altında ezilerek var olan kazançlarını da kaybediyorlardı. Rusya'da yahudi karşıtlığının fiiliyata döküldüğü yıllarda, köylerde Yahudiler toplu halde Rus köylüleri tarafından öldürülüyordu. Yahudilere karşı başlatılan saldırılar katlanarak artıyor ve pogromlar(katliam) vuku buluyordu. (Öke, 1981, s. 22).

Tüm bu pejoratif vakalar üzerine, Mayıs 1882'de Çar Hükümeti'nin kabul ettiği "Yahudiler Hakkında Muvakkat Nizam" adlı kanun Yahudilerin yaşantısını daha da kısıtlayarak bu süreci hızlandırmıştır. Bu kanun Yahudilerin emlak tasarrufunda bulunmalarına ve bazı vilayetlerde ikamet etmelerine sınırlamalar getirmiştir. Rusya'dan yapılan toplu göçlerin en büyük sebebini oluşturan bu genelge ile getirilmiş olan sınırlamalar, Avrupa basınında önemli bir yere sahip olan "The Evening Star" gazetesinde de şu ifadelerle yer bulmuştur: "Bu genelge geniş Yahudi nüfusunun yaşadığı yüzlerce köy ve kasabayı içermektedir. Buna göre Yahudiler, toprak satın alamayacak, madenlerde hisse sahibi olamayacak ve çalışamayacak, asker olmaları, tıp, hukuk okumaları, iyi bir meslek edinmeleri engellenecek, Hükümette görev alamayacak ve yaşam alanları on altı bölge ile sınırlandırılacaktır (Şeber, 2012, s. 42). Bu nizamname, Yahudilerin kitleler halinde Rusya'dan, başka ülkelere göç etmelerine sebep olmuştur. Gerçekleştirilen bu göçlere Yahudiler tarafından "Aliyah" denmektedir. Bu göçlerin ilk dalgası 1881 – 1891 arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. 1881 Rusya'da başlayan yahudi düşmanlığı daha sonra Romanya'da da görülmeye başlanmıştır. Bu olaylar üzerine 1899 – 1904 yılları arasından Romanya'dan 60.000 yahudi başka ülkelere göç etmiştir. Rusya'da ve Doğu Avrupa'da artan anti-semitizm ve ortaya çıkan baskılar milyonlarca Yahudi'yi yaşadıkları yerden göçe mecbur bırakmıştır. Yahudilerin, Doğu Avrupa ve Rusya'dan gerçekleştirdiği göçler sadece Filistin özelinde değildi. Dünyanın farklı birçok bölgesine giden Yahudiler, Arzı-ı Mevud için fırsat kollamaya devam ediyorlardı. 1880 yılından 1929 yılına kadar devam eden bu göçlerin en önemli sebebi artan anti-semitizm düşüncesi ekseninde birleşiyordu. (Armaoğlu, 2017, s. 25)

2.Filistin'e Dönüş Osmanlının Tutumu

Rusya'dan ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen göçleri Siyon'da toplama adına çeşitli örgütler kurularak programlı bir şekilde bu göçlerin sağlanmasına çalışılmıştır. Bunlardan en önemlisi "Siyon Âşıkları" derneğidir. Bu dernek Rusya'nın değişik bölgelerinde birbirinden bağımsız şekilde kurularak, göçe maruz kalan Yahudileri Filistin'de toplamak için çalışmalar yürütmüştür. Bu örgüt "Dünya Siyonist Teşkilatı"na da örnek teşkil etmiş ve bu davada önemli bir konuma yükselmiştir. Aynı amaçla kurulan diğer bir kuruluş ise" BİLU"

örgütüdür. "Yakubun halkı haydi gidelim" sloganıyla üye toplayan bu dernek, İstanbul ve Odessa'da açtığı şubelerle, yahudi öğrenciler tarafından desteklenmiş, Filistin'e göç edilmesini savunmuştur (Tellioğlu, 2018, s. 78). Yahudilerin Filistin'e dönüşünü dinsel nedenlerle değil ulus-ırk zemininde ele alan Mosess Hess (ö. 1875), 1862 tarihinde yayınladığı Roma ve Kudüs adlı eserinde, "Hıristiyan Roma yıkıntıları altından yepyeni bir İtalya fışkırıyor" demekte ve bunun Yahudiler tarafından da taklit edilmesi gerektiğini savunmaktaydı.

Hess, Yahudilerin bir ümmet değil bir millet/ırk olduğunu, Almanların da Yahudilerin dininden değil ırkından nefret ettiğini iddia etmekteydi. Ona göre, tek çözüm Filistin'de bir Yahudi devleti kurmaktı. Bu proje için uluslararası şartların da uygun olduğuna inanan Hess, Avrupalı devletlerin Şark Meselesi 'nin çözümü için mücadele ettikleri bir dönemde, Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasının, Avrupa'nın "Hasta Adamı" olduğu iddia edilen Osmanlı Devleti'ni de dirilteceğini savunuyordu. Rothschildler gibi birkaç Yahudi zenginin birleşerek mali boyutunu karşıladıktan sonra Avrupalı devletlerin de Yahudi devletinin kurulmasını onaylayacaklarına inanıyordu. Osmanlı Devleti'nin de Yahudi 'devletinin kurulmasına itiraz etmeyeceği kanaatinde olan Hess, Osmanlı yöneticilerine, "Bize ülkemizi geri verin, bizim paramızla da çürüyen imparatorluğunuzun diğer yerlerini onarın" diye teklifte bulunuyordu. (Arslan, 2006, s. 38). Siyonizmin önemli aksiyonerlerinden biri olan Theodore Herzl ile II. Abdülhamid'in görüşebilmesi için aracılılık yapan ve Herzl 'in adamı olan Polonya Yahudisi Newlisnky, Avrupa devletlerinin Osmanlı üzerindeki amelleri ve finans ilgili Osmanlı Devletine sunduğu raporda, Avrupa Devletlerine güvenilmemesi gerektiğini, eğer Yahudilerin Filistin'e iskânına izin verilirse Avrupa'da yüksek tirajlı gazetelerde Osmanlı lehine yazılar yazılabileceğini dile getirmiş ve bu konuda devletin nüfuzlarını kullanarak bu izni almayı amaçlamışlardır (SARINAY, 2009, s. 235). Yapılan göçleri finanse eden bu kuruluşlar Osmanlı Devleti ile sürekli etkileşim halinde kalarak Filistin'i yurt edinme bakımından önemli gelişmelere imza atmışlardır. Rusya merkezli kurulan bu kuruluşlar yanında, Rus Yahudilerinden, İsrail'in tarihine adını yazdıran önemli şahsiyetler de ya göç etmişler ya da Avrupa ve Amerika gibi büyük güçlerin ülkelerine giderek Siyonizm davası noktasında önemli çalışmalarda bulunmuşlardır. Filistin'e dönüş amacıyla yapmış oldukları çalışmalar karşılık bulmuş ve Balfour Deklarasyonuna giden sürecin bir nevi hazırlayıcısı olmuşlardır. Dönemin güçlü gazeteleriyle bir kamuoyu oluşturma çabasına içerisine giren Rus Yahudileri, Rusya'da Yahudilere yapılan zulmü tüm dünyaya ulaştırmaya çalışarak, dünyanın ilgisini bu bölgeye çekmeye çalışmışlardır. Gazetelerde yapılan haberler ışığında baktığımızda devam eden göçlerin Amerika'ya değil Filistin'e yönelmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Bu konuda büyük çalışmalar yapan, Hirsch Fonu'nun Filedelfiya'daki temsilcisi George Randorf çeşitli yerlere yazdığı yüz kadar mektupla, Rusya'dan göç edecek bir milyon kadar Yahudi'yi Amerika'ya gelmemeleri konusunda uyarmış, buradaki Yahudilerin açlık ve sefalet içinde olduğunu söyleyerek göçün yönünü Filistin'e doğru kaydırmak istemiştir (Şeber, 2012, s. 42). Rusya'dan gerçekleştirilen 1880'den 1929'a kadarki süre içindeki Yahudi göçleri hakkında aşağıdaki sayıları aşağıdaki gibidir (Hollstein, 1975, s. 55).

Yahudilerin Göç Ettiği Ülkeler	Göçmen Sayısı
ABD	2.885.000
Kanada	125.000
Arjantin	180.000
Brezilya	30.000
Orta ve Güney Amerika	30.000
İngiltere	210.000
Almanya	100.000
Fransa	100.000
Belçika	50.000
Diğer Avrupa Ülkeleri	30.000
Güney Afrika	60.000
Mısır	35.000
Avustralya ve Yeni Zelanda	20.000
Filistin	120.000

Tablo1

Yapılan çalışmalara ve göçlere bakıldığında Amerika'ya göç edilmemesi noktasında yapılan pejoratif söylemler karşılığını bulmamış, yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere milyonlarca Rus Yahudisi Amerika'ya göç etmiştir. Rusların baskıları arttıkça Yahudiler daha kalabalık bir şekilde göçlerini gerçekleştirmekteydiler. Bu olaylar neticesinde Yahudilerden sonra en çok zarara uğrayan devlet Osmanlı Devletidir. Yahudilerin, Filistin bölgesine gerçekleştirdiği göçler Osmanlı devleti için bir "Filistin meselesi" kavramını ortaya çıkarmıştır. Yüzbinlerce Yahudi'nin Filistin bölgesine tard edilmesi Osmanlının bu olay üzerine eğilmesine ve belli başlı önlemler almaya itmiştir. Osmanlının içinde bulunduğu durumdan faydalanmak isteyen Yahudi bankerler ve Yahudi sempatizanları devlete sundukları kurtuluş reçeteleriyle hem kendilerinin toprak sahibi olma hem de Osmanlının borçlarından kurtulma şansının olduğunu dile getirmekteydiler. Bu minvalde İngiliz vatandaşı mistik bir Hristiyan olan Laurence Oliphant[64] 1879 yılında Osmanlı Devleti'ne projesini sundu. Bu proje, Filistin topraklarının Yahudilere satılması gerektiğini, göç eden Yahudilerin bu bölgelere yerleşebileceğini söylüyordu. Ayrıca bu proje, hükümet içinde hükümet gibi bir oluşum çıkaracağından Osmanlı Hükümeti bu projeyi reddetmiştir. 17 Mayıs 1880 yılında II. Abdülhamid tarafından reddedilen bu proje, Yahudileri davalarından vazgeçirmemiş aksine bu bölgeye göç edebilmek için daha fazla çalışma yürütmüşlerdir (Engin, 2015, s. 22). Rusya ve Romanya'dan zulüm neticesinde göç eden Yahudilerin, Filistin bölgesine yerleşmek istemesi Osmanlı'yı ihtiyatlı bir şekilde davranmaya itmiştir. 24 Haziran 1882 yılında toplanan hükümetin aldığı karar bağlamında, Rusya'dan Osmanlı ülkesine göç etmek niyetinde bulunan Yahudilerin herhangi bir şart sunmaksızın Osmanlı uyruğunu kabul edecek ve Filistin haricinde Osmanlı Devleti'nin gösterdiği yerlerde, yüz-yüz elli haneyi geçmeyecek şartıyla ülkeye kabul edilebileceklerini bildirmiştir. Fakat devletin aldığı bu tedbir olumlu bir sonuç meydana getirmemiştir. Yahudiler, hacı ve iş adamı maskesi altında Filistin'e gelerek bu bölgeye yerleşmeyi başarmışlardır (Engin, 2015, s. 28). Alınan bu kararlar doğrultusunda Filistin'e Yahudi göçünü durduramamıştır. Bu bölgede Yahudilere toprak satışını yasaklayan kararnameler bu bölgedeki yerel yöneticilerin yapmış olduğu ihanetin de önüne geçememiştir.

[64]Laurence Oliphant'ın 33 maddelik teklifinin yayımlanmış hali için bkz: (Bayram Kodaman, 1993)

Yasakları rüşvet yoluyla delen bu yöneticiler Yahudilerin bu bölgede toprak sahibi olmasına da sebep olmuşlardır. Yahudiler tarafından kurulan cemiyetler bu toprakları alarak göç eden Yahudilere hibe ediyordu. Bu cemiyetlerden biri olan Jewish Colonisation Association (Yahudi Kolonizasyon Cemiyeti) bu cemiyete Rumeli demiryolları imtiyazını alıp ve bu imtiyazlar sayesinde zenginliğe ulaşan Baron Hirsch büyük yardımlarda bulunmuş, Yahudi devletinin kurulması yönünde temelleri atmıştır. Bu yardımlar Osmanlı hükümeti tarafından engellenemediyse de Yahudilerin bölgeye gelmeleri yasaklanmıştır. 1891 yılında gerçekleşen göçler daha da artarak devam etmiştir. II. Abdülhamid'in bölgeye yapılan göçlerin ileride büyük meselelere yol açabileceğini, Musevi hükümetinin burada kurulabileceğini dile getirmiş ve yasaklamalara devam etmiştir (Karasapan, 1942, s. 38).

Yahudilerin Filistin'e yönelik arzularından kaynaklanan yasaklarla istediği neticeyi elde edemeyen II. Abdülhamid yönetimi, Yahudi göçünün yönünü Filistin dışındaki Osmanlı topraklarına çevirmeye çalışmış ve Yahudileri İzmir, Selanik ve Bursa gibi bölgelere yerleştirme politikası takip etmişti. Politika değişikliğinin sebebi, Yunan ve Bulgarlara karşı Selanik'te Yahudilerden faydalanmak, İzmir için faaliyet gösteren Yunanlara karşı da Batı Anadolu'da gelecek için tedbirler almaktı. II. Abdülhamid ve Osmanlı yöneticiler Yahudilerin Filistin konusundaki çabalarının ciddiyetini Herzl'in Filistin'in kendilerine satılması için müracaat etmesine kadar tam olarak kavrayamadıklarını görüyoruz. Osmanlıların Filistin dedikleri alan ile Yahudilerin Filistin olarak kabul ettikleri alan arasındaki fark dolayısı ile Yahudiler Kudüs ve Akka dışındaki civar topraklara yerleşmeye başlamışlardı. II. Abdülhamid, Filistin'in toptan satılması teklifini reddetmesine rağmen, II. Abdülhamid dönemde Filistin'de kurulan 32 Yahudi kolonisini dikkate aldığımızda, Filistin topraklarının Yahudiler tarafından perakende tarzda satın alındığı ortaya çıkmaktadır. Bu satışların birçoğu yerel yöneticilerin yasaklara uymaması ve rüşvetle toprakları Yahudilere satmasından kaynaklanmaktadır (Arslan, 2006, s. 215).

Sonuç

Yahudilerin sürgün hayatları onları Avrupa'nın ve dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmelerine, göç ettikleri bölgelerde de çeşitli sıkıntılar çekmelerine sebep olmuştur. Ortaçağ Avrupa'sında İngiltere, Fransa ve Almanya gibi büyük devletlerden kovulan bu kavim XV. Yüzyılın son çeyreğinde İspanya ve Portekiz'den kovularak doğuya doğru yol almışlardır. Bu göçlerin önemli ekseriyeti Osmanlı topraklarına olmuş ve Osmanlı Devleti İspanyadan gelen Yahudileri (sefarad) çeşitli vilayetlere yerleştirerek onların rahat yaşamaları için çalışmalarda da bulunmuştur. Avrupa'da meydana gelen XIII. ve XIV. yüzyıllarda yapılan göçler daha çok Doğu Avrupa ve Rusya özelinde gerçekleşmiştir. Bu bölgede yaşayan Yahudiler dinsel anlamda ilk başlarda öteki durumuna düşmüşler fakat ilerleyen dönemlerde kendilerini kabul ettirmeye başarmışlardır. Fakat bu kabul ediliş çok da istenen düzeyde değildir, Yahudilere saldırılar köylerde ve şehirlerde devam etmektedir. 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali ilk başlarda ortaya çıkardığı, adalet eşitlik, özgürlük kavramları Yahudilere rahat bir nefes aldırmıştır. Fakat bu kavramlarla beraber ortaya çıkan "milliyetçilik" kavramı, dinsel anlamda öteki olan Yahudileri artık ırksal anlamda da zor günlerin beklediğini söyleyebiliriz. Rusya,

Yahudilerin yaşadıkları bölgelerde gerçekleşen pogromlara göz yumarak onların bu bölgeleri terk etmeleri için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Çıkardıkları yasalarla Yahudilerin elinden birçok hak alınmış, Fransız İhtilali ile ortaya çıkan hak, adalet ve eşitlik kavramları hiçe sayılmıştır.

Bütün bu yaşananlar Yahudileri çaresiz bırakmış ve Rusya'dan başka bölgelere göç etmelerine sebep olmuştur. Rus Yahudilerin birçoğu Amerika'ya göç ettiyse de hepsinin hayali "siyon"a dönmekten ibaretti. Ve bu doğrultuda kurulan cemiyetler, şirketler ve özel girişimler Filistin'e yahudi göçünü arttırmıştır. Osmanlı ilk başlarda Osmanlı tabiiyetini kabul eden Yahudileri bu bölgelere yerleştirdiyse de özellikle 1890 yılından sonra artan Filistin'e yahudi göçünü engellemek adına bir takım kanunlar çıkarmış ve bu bölgede Yahudilere toprak satışını engellemiştir. Fakat çıkarılan kanunlar bu doğrultuda çok işe yaramamış bugün ki İsrail'in temelleri bu yıllarda gerçekleşen göçlerle atılmıştır. Bu göçleri düvel-i muazzama (İngiltere, Rusya) diye nitelendirilen devletlerin kendi çıkarları adına desteklemeleri, Avrupa sahnesine bir yahudi meselesi çıkarmaları, Osmanlı Devletini zor durumda bırakmıştır. II. Abdülhamid almış olduğu tedbirlerle Yahudilerin bu bölgeye hangi amaçlarla geldiğini kestirebildiğini görüyoruz. İleride kurulacak İsrail Devletinin temellerini ve Yahudileri Siyonizm etrafında örgütleyen kadrolar Rusya ve Doğu Avrupa kökenli Yahudiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Osmanlı devletinin Yahudileri Filistin'e yerleştirmeme arzusu herhangi bir ırki ve dini mesele değildir. Sadece bu bölgenin güvenliği ve bölgede yaşayan Araplarla Yahudilerin çatışmasını engellemeye yöneliktir. 1492 yılında gerçekleşen göçte olduğu gibi XIX. Ve XX. Yüzyıllarda gerçekleşen göçlerde de Osmanlı işin insani boyutunu ele alarak hareket etmiş Yahudileri Filistin dışındaki bölgelere yerleştirmeyi vaat etmişlerdir. Fakat siyasi Siyonizm, Yahudileri örgütleyerek göç edilecek yerin Filistin olarak seçilmesi gerektiğini diretmişlerdir. Yapılan düzenlemeler ve alınan kararlar Yahudileri bu bölgeden vazgeçirmeye yetmediği gibi daha da alevlendirmiştir.

Kaynakça

Armaoğlu, F. (2017). Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları. İstanbul: Kronik Yayınları.

Arslan, A. (2006). Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü. İstanbul: Truva Yayınları.

Bayram Kodaman, N. İ. (1993, Ağustos 20). Yahudilerin Filistin'e Yerleştirilmeleri ile İlgili Olarak II. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Layiha. Belleten, LVII(219), s. 565-580.

Brook, K. A. (2005). Doğu Avrupa Yahudilerinin Kökeni. (çev. O. Karatay, .) Karadeniz Araştırmaları Dergisi(6), 1-23.

Engin, V. (2015). Pazarlık. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Gürkan, S. L. (2007). Yahudi (Cilt 43). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Hollstein, W. (1975). Filistin Sorunu, Filistin Çatışmasının Sosyal Tarihi. (çev. C. A. Ertuğ,.) İstanbul: Yücel Yayınları.

http://web.nli.org.il/. (tarih yok). The National Library of Israel: http://web.nli.org.il/sites/nli/English/Pages/default.aspx?_ga=2.168666728.830520139.1544618981-1233042178.1542822114 adresinden alınmıştır

Öke, M. K. (1981). II. Abdülhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi. İstanbul: Kervan Yayınları.

SARINAY, Y. M. (2009). Osmanlı Belgelerinde Filistin. İstanbul: Seçil Ofset.

Şeber, N. İ. (2012). II. Abdülhamid Döneminde Rusya Ve Romanya'dan Gelen Yahudi Muhacirler. Tarih Dergisi(53), 39-61.

Tanyu, H. (1976). Tarih Boyunca Türkler ve Yahudiler. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Tellioğlu, Ö. (2018). Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

ULUSLARARASI İŞ GÜCÜ KANUNU AÇISINDAN TÜRKİYE'DE YABANCILARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI

Doç. Dr. Yusuf YİĞİT
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
yusufyigit@comu.edu.tr

ÖZET

Türk çalışma mevzuatında 2003 yılından beri yürürlükte bulunan 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un, 13.08.2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6735 sayılı Uluslararası İş Gücü Kanunu ile yürürlükten kaldırılmasının ardından yabancıların Türkiye'de çalışması açısından farklı düzenlemeler gündeme gelmiştir. Getirilen yeni düzenlemeye bağlı olarak kayıt dışı çalışma ile etkin mücadele sağlanması, yabancı yönetici ve vasıflı teknik elemanlar için çalışma izni alımının kolaylaştırılması, ülkenin yabancı yatırımcılar için cazibe merkezi haline getirilmesi ve göç yönetimi konusunda ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verilmesi ve ayrıca Avrupa Birliği müktesebatına ve uluslararası sözleşmelere uyum sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmamızda 6735 sayılı Kanun gereği getirilen düzenlemeler ışığında Türkiye'de yabancıların çalışma koşulları hakkında bilgi verilecek ve getirilen yenilikler değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası İş Gücü Kanunu, Yabancı, Çalışma koşulları

WORKING CONDITIONS OF FOREIGNERS IN TURKEY WITH RESPECT TO INTERNATIONAL WORKFORCE LAW

ABSTRACT

Following the exemption of 4817 Law related to the Foreigners Work Permit in Turkey which was in force since 2003 by the Law 6735 International Workforce different regulations implemented about the foreigners working conditions in Turkey. With regard to new Law, several issues that come fore in recent years such as combating unregistered employment effectively, facilitating the ways of getting work permit for foreign executives and skilled technical personnel, increasing the attractiveness of country for foreign investment and immigration management were aimed at. Moreover, harmonization with the European Union (EU) legal acquis and international requirements were basic reasons to introduce law 6735.

The study aims to analyze and discuss new regulations implemented by Law 6735 about foreigners working conditions in Turkey.

Key Words: International Workforce Law, Foreigner, Working Conditions

Giriş

Uluslararası işgücü açısından önemli bir konumda bulunan ülkemiz açısından, konunun yasal bir düzenlemeye bağlanmaması düşünülemez. Göç kavramının hemen her türlüsü ile muhatap olan Türkiye'de, temel sorunlardan biri da kaçak yabancı çalışanların varlığıdır. Şüphesiz ki

bu durum aynı zamanda kayıt dışı çalışmak anlamına gelmektedir. Başlangıçta 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile 2003 yılında düzenlemeye kavuşan bu alan, zamanla 4817 sayılı Kanunun daha çok düşük vasıflı işler bağlamında kayıt dışılık sorununu beraberinde getirmesiyle birlikte yeniden ele alınmayı gerekli kılmıştır (Alp, 2004: 34 vd). Bu bakımdan 27.07.2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK)[65] ile 27.02.2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır[66].

Özellikle yabancıların niteliği ve çalışılan sektörlerdeki çeşitlilik, kayıt dışılık ile mücadeledeki güçlükler yeni düzenlemeler yapılmasını bir yönde zorunlu hale getirmiştir. Öte yandan 2011 yılından beri iç savaş ile çalkalanan Suriye'den gelen sığınmacıların meydana getirdiği çalışma sorunları, buna bağlı olarak 2013 yılında 6458 sayılı yasa ile kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancı istihdamına ilişkin mevzuatın uyumlulaştırılması sorunu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada yabancı çalışanların niteliksel durumları ve bunlara ilişkin istatistiki bilgiler ele alınmayacak, yalnızca Türkiye'de çalışmalarının yasal koşulları üzerinde durulacaktır.

Belirtmek gerekirse, Türkiye'de yabancıların çalıştırılması 6735 sayılı Kanun, 6458 sayılı Kanun ve 6735 sayılı Kanunun 25.maddesi uyarınca çıkarılacak Yönetmelik ve Türkiye'nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşmalar ve uluslar arası sözleşme hükümleri esaslarınca gerçekleştirilecektir (UİK, m.2/3).

Uluslararası İşgücü Kanununun amacı, uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemek şeklinde belirlenmiştir (UİK, m.1).

1. Yabancı Kavramı ve Önemi

En kısa tanımla yabancı kavramı, bulunduğu ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan kişi şeklinde ifade edilebilir (Ergül, 2012: 215). Dolayısıyla yabancı, bir devletin ülkesinde bulunsa da, o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimsedir (Çelikel ve Gelgel, 2009: 17). Yabancı ile ilgili bu tanımlar, Devletler Hukuku Enstitüsünün 1892 yılında Cenevre toplantısında kabul ettiği tanıma da uygun düşmektedir (Ergül, 2012: 215).

Bir devletin vatandaşı olan kimse, vatandaşı olduğu devletin topraklarından çıkıp, başka bir devletin egemen olduğu alana girdiğinde, ülkesine girdiği devlet bakımından *yabancı* olarak ifade edilmekle birlikte; vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devlet açısından ülke dışındaki vatandaş statüsüne girmiş olmaktadır (Çelikel ve Gelgel, 2009: 18).

Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG, 12.06.2009: 27256) da, yabancı kavramını tanımlamıştır. Buna göre yabancı "Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmaya kişi"yi ifade eder (TVK, m.3/1-d). Belirtelim ki, Türk vatandaşlığının yanı sıra, başka ülke vatandaşlıklarına sahip kişi, Türk makamlarınca yabancı olarak kabul edilmez (Ergül, 2015: 218).

[65] Diğer mevzuatta yer alan "çalışma izni muafiyet teyit belgesi" veya "çalışma izni muafiyet belgesi" ibarelerinden bu Kanunda yer alan "çalışma izni muafiyeti", "çalışma izni belgesi" ibaresinden ise bu Kanunda yer alan "çalışma izni" anlaşılır (UİK, m.26/2).

[66] Diğer mevzuatta Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna yapılmış atıflar, 6735 sayılı Uluslar arası İşgücü Kanununa yapılmış sayılacaktır (UİK, m.26/1).

Dolayısıyla yabancı devlet vatandaşları, vatansızlar, mülteci ve sığınmacılar ve göçmenler *yabancı* kavramı içinde değerlendirilebilir. Mültecileri diğer göçmen kategorilerinden ayırmak gerekmektedir. Zira bunlar serbest iradeleriyle ülkelerinden ayrılma tercihinde bulunmayan kimselerdir. Burada kişi, vatandaşı olduğu devletin etki alanından kaçmakta ve "yabancı" olarak nitelendirildiği bir başka devletten koruma talep etmektedir (Ergin, 2018: 122). Sığınmacı terimi ise, hukuksal bir statüden çok, fiili bir durumu ifade etmektedir. Zira sığınmacıya sağlanan haklar ve imkanlar, mültecilere oranla daha sınırlı düzeyde kalmaktadır (Ergin, 2018: 122).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, *uluslararası koruma* kavramını, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü içinde değerlendirmiştir (YUKK, m.3/1-r). Buna göre *mülteci* olabilmek için öncelikli kriter Avrupa ülkelerinden ülkemize gelmiş olmayı gerektirmektedir[67]. Şartlı mültecilik ise Avrupa ülkeleri dışından, ülkemize gelmiş olanlarla ilgilidir[68]. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilmektedir (Ergin, 2018: 123). Mülteci ve şartlı mülteci statüsü verilmeyen kişilere ise ikincil koruma statüsü verilmektedir (YUKK, m.63)[69].

Ülkemizde Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle bulunan Suriyeliler *geçici koruma* statüsünde bulunmaktadır. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir (YUKK, m.91)[70].

Türk hukuku açısından yalnızca Türk vatandaşlarına tanınmış olan temel hak ve hürriyetlerden yabancılar yararlanamazlar. Örneğin siyasi faaliyette bulunma, siyasi partilere üye olma, seçme ve seçilme, kamu hizmetine girme gibi siyasal nitelikli haklardan yalnızca Türk vatandaşları yararlanabilmektedir (Bkz. 1982 Anayasası (AY), m.66-74). Siyasi nitelikli haklardan yararlanma bazen *karşılıklılık* esasına dayandırılmıştır. Örneğin 1982 Anayasası'na göre dilekçe hakkı ifade edilirken, *"Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla*

[67] Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir" (YUKK, m.61).

[68] "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir (YUKK, m.62).

[69] "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir" (YUKK, m.63).

[70] 6458 sayılı Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı kapsar (YUKK, m.2). Geçici koruma sağlanan kişilerin bu statülerinin sona ermesi ya da durumlarının kalıcı çözüme ulaşması açısından dört alternatif çözümün varlığından söz edilmektedir. Bunlar; kendi ülkesine gönüllü dönüş, üçüncü bir ülkeye yerleşme, mülteci statüsüne veya başka bir uluslararası koruma statüsüne geçiş, ikamet veya çalışma gibi yabancılık statüsüne geçiştir (Ergin, 2018, 124).

Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle ilgili veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir" denilmiştir (AY, m.74/1). Bunun dışında, 1982 Anayasası'nın *"Kişinin Hakları ve Ödevleri"* başlığı altında düzenlenen m.17-40 arasında yer alan düzenlemelerden; *"Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler"* başlığı altında düzenlenen ve m.41-65 arasında yer alan düzenlemelerden yararlanma bakımından vatandaş veya yabancı ayrımı yapılmamıştır.

6735 sayılı Uluslar arası İş Gücü Kanunu kapsamında yabancıların çalışmasına ilişkin esasların 1982 Anayasası'nın 41 vd maddelerinde düzenlenen *"Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler"* çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

2. Genel Olarak Yabancı Çalışması ve Buna Duyulan İhtiyaç

2000'li yılların başından itibaren yabancı çalışan sayısında Türkiye'de ciddi artışlar meydana gelmiştir. Özellikle yabancılar için önemli çekim ve yatırım merkezi olma vasfını uzun süre devam ettiren Türkiye'de, yabancıların kayıt dışı çalışmalarının önlenmesi ve nitelikli yabancı işgücünün piyasaya girişinin sağlanması şu anda olduğu gibi, 6735 sayılı Uluslararası İş Gücü Kanununun hazırlandığı dönemde önem arzetmekteydi. Dolayısıyla yabancı şirketlerin yatırım yapması için verilen teşvik ve istihdama ilişkin kolaylığı temin eden yasal düzenlemeler, yabancı yönetici ve vasıflı teknik eleman sayısında ciddi anlamda artışlar sağlamıştır. Yabancı istihdamına dönük olarak 2003 yılından beri yürürlükte bulunan 4817 sayılı Kanunun daha çok ikincil işgücü piyasalarına yönelik yabancı istihdamına kapı araladığı, esnekliğe izin vermeyen yapısı ve ev hizmetleri gibi düşük vasıflı işlere yönlendirici kapasitesi nedeniyle kayıt dışı istihdama da olumsuz katkıda bulunduğu görülmekteydi. Dolayısıyla yabancı işçi istihdamına duyulan gereklilik birincil işgücü piyasalarında da kendini göstermiş, vasıfla yabancı işçi istihdamı da bu alanın ihtiyaç duyulan önemli unsurlarından biri haline gelmiştir.

Önemle belirtmek gerekirse, yabancı işçi çalıştırma politikalarına bakış, ihtiyaç duyulan yeni iş alanları ve sektörde ortaya çıkacak işgücü açığının yerli işçilerden teminine öncelik verilmesi anlayışını zedelememelidir. Dolayısıyla içerdeki istihdama olumsuz etkileri hesaba katmak ve yabancı işçi ile yerli işçi arasındaki dengeyi gözetmek kaydıyla yabancı işgücünden yararlanma seçeneğinin değerlendirilmesi gerekir. Özellikle vasıflı işçilerin temininde problem ortaya çıkma ihtimali daha yüksektir. Yasalar oluşturulurken buna ilişkin mekanizmalara dikkat edilmesi ve iç çalışma barışını olumsuz etkileyecek düzenlemelerden uzak durulması öncelik olmalıdır.

Belirtelim ki, Uluslararası İşgücü Kanunu, yalnızca yabancı çalıştırmayı izne bağlama esaslarıyla değil, aynı zamanda bağımsız çalışma biçimini izne bağlama esaslarıyla da gündeme gelmektedir. Yabancıların Türkiye'de çalışma biçimi bilindiği üzere bağımlı olabileceği gibi, bağımsız da olabilir. Bağımlı çalışma, kamu görevlisi statüsüne bağlı olabileceği gibi, çoğunlukla bir iş sözleşmesine dayalı olarak da ortaya çıkabilir. Yabancıların Türkiye'de kamu görevlisi olarak devlet memuru statüsünde çalıştırılmaları mümkün değildir. Ancak çeşitli şartlara bağlı olarak kamuda iş sözleşmesi, geçici çalışma veya sözleşmeli personel statülerine bağlı olarak yabancı istihdamına yer verilebilmektedir.

Türkiye'de yabancı istihdamına ilişkin olarak Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 4.maddesine göre, *uluslararası işgücü politikası*nın da belirlenmesi gerekmektedir. Hükmün 2.fıkrasına göre, *"Uluslararası işgücü politikası; uluslararası işgücü hareketliliği ve bölgesel gelişmeler ile Göç Politikaları Kurulu kararları, istihdam ve çalışma hayatına ilişkin gelişmeler, sektörel*

ve ekonomik dönemsel değişiklikler, kalkınma plan ve programları, yabancının uyruğunda bulunduğu ülkeyle ikili ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler, Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalar ve uluslararası sözleşmeler, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı dikkate alınarak belirlenir" (UİK, m.4/2)[71].

Bu anlamda uluslararası işgücünün izlenmesi ve değerlendirilmesi de önem arzetmektedir. Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 5.maddesine göre, Bakanlığın, yabancı istihdamı taleplerini almak, değerlendirmek ve uluslararası işgücünün etkilerini izlemek üzere Yabancı Başvuru, Değerlendirme ve İzleme Sistemi kurma yükümlülüğü bulunmaktadır (UİK, m.5/1). Öte yandan kamu güvenliğine ilişkin hususlar saklı kalmak üzere; yabancılara, yabancı istihdamı ihtiyacına ve bu Kanun kapsamındaki diğer hususlara ilişkin olarak kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerden Bakanlığın bilgi ve belge talep etmesi de mümkündür.

3. Uluslararası İşgücü Kanununun Kapsamı

Uluslararası İşgücü Kanunu 2.maddesinde Türkiye'de çalışmak isteyen yabancılara ilişkin kapsam sorununu ele almıştır. Buna göre, *"Bu Kanun; Türkiye'de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye'de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınırötesi hizmet sunucusu yabancıları[72] ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişileri kapsar"* denilmiştir. Ancak Uluslararası İşgücü Kanunu, uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği esaslarını dikkate alarak, çalışma izninden muaf tutulanlar veya diğer bir özel düzenlemeyle farklı bir uygulamaya dahil olanları kapsamına dahil etmemiştir.

Belirtelim ki, Türkiye'de yabancı istihdamına ilişkin uygulamalar sınırsız değildir. Ancak son dönemlerde özellikle yabancı sermaye girişinin sağlanması, serbest bölgelerin oluşturulması ile birlikte yabancı istihdamına ilişkin sınırlamalar önemli ölçüde yumuşatılmıştır. 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu[73] uyarınca bu bölgelerde faaliyet gösteren işyerlerinde Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünden izin almak şartıyla, yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı personel çalıştırılabilecektir. Öte yandan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu[74] kapsamında yabancı personel çalıştırmaya ilişkin esaslara yer verilmiştir. Dolayısıyla bu kapsamda yer alan işletmelerin, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığının olumlu görüşünün ardından, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) tarafından verilen izinle, yabancı uzman ve sanaktar çalıştırabileceklerdir. Bu kapsamda çalıştırılacak yabancı personelin miktarı toplam personelin % 10'unu geçemeyecektir. Ancak bu oranın Bakanlıkça % 20'ye kadar artırılması mümkündür. Ayrıca 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu'nun[75] 9.maddesi gereğince de, ikinci derece kara askeri yasak bölgelerinde yabancıların çalıştırılması yasaklanmıştır. Öte

[71] Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı başkanlığında, Bakanlık Müsteşarı, Avrupa Birliği, Dışişleri, Ekonomi, İçişleri, Kalkınma, Kültür ve Turizm bakanlıklarının müsteşarları ile Uluslararası İşgücü Genel Müdüründen oluşur (UİK, m.4/4).

[72] Sınırötesi hizmet sunucusu: Türkiye'de geçici nitelikte olmak üzere ve herhangi bir hizmet sunumu amacıyla bulunan ve ücretini Türkiye'deki ya da Türkiye dışındaki bir kaynaktan alan yabancıyı, (UİK, m.3/1-f)

[73] R.G., 15.06.1985, 18785

[74] R.G., 16.03.1982, 17635.

[75] R.G., 22.12.1981, 17552

yandan 442 sayılı Köy Kanunu gereği yabancıların köylerde ikamet edebilmesi için de İçişleri Bakanlığı'ndan izin almaları gerekmektedir[76].

Öte yandan Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda örgün öğretim programlarında kayıtlı yabancı öğrenciler de çalışma izni almak kaydıyla çalışmaları zorunlu olmakla birlikte, bunların öğrenimlerini ilk yılını tamamlamalarının ardından çalışma iznine başvurması ve 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca ancak kısmi süreli olarak çalışmaları mümkün olabilecektir (UİK, m.10/2). Belirtelim ki getirilen bu düzenleme Türkiye'de öğrenim görmekte olan öğrencilerden ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim görmekte olanlar için geçerlidir. Ayrıca, Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayan yabancının mezuniyet tarihinden itibaren bir yıl içinde çalışma izni başvurusu yapması halinde, başvuru Uluslararası İşgücü Kanunu Politikası Danışma Kurulunca belirlenen esaslar doğrultusunda değerlendirilecektir (UİK, m.10/son).

4. Çalışma İznine İlişkin Özel Durumlar

4.1. Turkuaz Kart

Uluslararası İşgücü Kanunu, yürürlükten kaldırılan 4817 sayılı Kanundan farklı olarak nitelikli işgücü istihdamına ilişkin özel hükümlere yer vermiştir (Erken, 2016: 393; Süzek, 2018: 325). Kanunun 11.maddesi bu anlamda *Turkuaz Kart* uygulamasını esas almıştır. Hükmün 1.fıkrasına göre, *"Uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılara Turkuaz Kart"* verileceği öngörülmüştür (UİK, m.11/1).

Turkuaz Kart uygulamasında; akademik alanda uluslararası kabul görmüş çalışmaları bulunanlar ile bilim, sanayi ve teknolojide ülkemiz bakımından stratejik kabul edilen bir alanda öne çıkmış olanlar ya da ihracat, istihdam veya yatırım kapasitesi olarak ulusal ekonomiye önemli katkı sağlayan ya da sağlaması öngörülenler nitelikli yabancı olarak değerlendirilir (UİK, m.11/5).

Turkuaz Kart, ilk üç yılı geçiş süresi olmak kaydıyla verilecektir. Buna göre Bakanlık geçiş süresi içinde işveren veya yabancıdan yürütülen faaliyetlere ilişkin bilgi ve belge talep edebilecektir. Geçiş süresi içinde iptal edilmeyen Turkuaz Kartta yer alan geçiş süresi kaydı, yabancının başvurusu halinde kaldırılabilecek ve süresiz Turkuaz Kart verilebilecektir. Bu başvurunun geçiş süresinin dolmasından bir süre önce yapılması gerekir ki, bu da yüz seksen gündür. Her durumda geçiş süresi dolmadan yapılması gerekir. Aksi halde başvuru reddedilir ve Turkuaz Kart geçeszi hale gelir (UİK, m.11/2).

Öte yandan Turkuaz Kart sahibi yabancının, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına Turkuaz Kart sahibi yakını olduğunu gösteren ikamet izni yerine geçen belge verilecektir (UİK, m.11/3).

Turkuaz Kart uygulamasının Uluslararası İşgücü Kanununa göre en belirgin özelliği yabancılara *süresiz çalışma izninin* sağladığı haklardan yararlanma imkânı vermesidir (Ergin, 2018: 138).

[76] R.G, 07.04.1924, 68

4.2. Çalışma İzninden Muafiyet

Çalışma izninden muafiyet hali, Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 13.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre çalışma izni muafiyeti olan yabancılar, çalışmalarını bu kapsamda yapabilecektir. Bu konudaki başvurular yurt içinde doğrudan Bakanlığa, yurt dışında ise yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri ya da başkonsoloslularına yapılacaktır (UİK, m.13/2). Bu başvuruların daha sonra ilgili makamlarca Bakanlığa iletilmesi gerekir. Çalışma izni muafiyeti başvuruları yetkili aracı kurumlar[77] vasıtasıyla da yapılabilir (UİK, m.13/3). Çalışma izni muafiyeti, başvurunun olumlu değerlendirilmesi sonucunda elde edilebilir. Önemle ifade edelim ki, çalışma izni muafiyetiyle geçirilen süreler, kanuni çalışma izni veya ikamet izni sürelerinin hesabında dikkate alınmayacaktır (UİK, m.13/6).

Öte yandan, *"6102 sayılı Kanuna göre kurulmuş anonim şirketlerin Türkiye'de ikamet etmeyen yönetim kurulu üyesi ve diğer şirketlerin yönetici sıfatı olmayan ortağı ile Türkiye'de gerçekleştirdiği faaliyetleri yüz seksen gün içinde doksan günü geçmeyen sınırötesi hizmet sunucusu, çalışma izni muafiyeti kapsamında"* değerlendirilecektir (UİK, m.13/7).

4.3. İstisnai Çalışma İzni

Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 16.maddesi, Bakanlıkça belirlenen uluslararası işgücü politikasına bağlı olarak belirli yabancılar için bu Kanunun 7[78]., 9[79]. ve 10[80].maddelerinin uygulanmasına ilişkin olarak öngörülen düzenlemeler için istisnalar tanınabileceğini hükme bağlamıştır.

Buna göre eğitim düzeyi, ücreti, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı ve benzeri özellikleri itibarıyla nitelikli işgücü olarak değerlendirilen, bilim ve teknolojiye katkısı, yatırım veya ihracat düzeyi, sağlayacağı istihdamın büyüklüğü ve benzeri özellikleri itibarıyla nitelikli yatırımcı olarak değerlendirilen, belirli bir süre için işvereni tarafından Türkiye'de gerçekleştirilen bir projede istihdam edilen, İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilen, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı, Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşı, 6458 sayılı Kanun uyarınca uluslararası koruma başvurusu sahibi, şartlı mülteci, geçici koruma sağlanan veya vatansız ya da mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağduru olanlar, bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayanlar, yabancı devletlerin ve uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde diplomatik dokunulmazlığı olmadan çalışanlar, alanındaki başarısı ile uluslararası düzeyde temayüz etmiş olarak bilimsel, kültürel, sanatsal veya sportif amaçla Türkiye'ye gelenler ile sınırötesi hizmet sunucuları bu imkandan yararlanabileceklerdir.

4.4. Kilit Personel Çalıştırma izni

4817 sayılı Kanun döneminde var olan kilit personel uygulamasının 6735 sayılı Uluslararası işgücü Kanunu döneminde de uygulanması benimsenmiştir.

[77] Yetkili aracı kurum: Nitelikleri ve görev çerçevesi yönetmelikle belirlenen ve Bakanlık tarafından yetkilendirilen kurum veya kuruluşu, ifade eder (UİK, m.2).
[78] Çalışma izni başvurusunun ve bu başvurunun Bakanlıkça değerlendirilmesine ilişkin hüküm.
[79] Çalışma izni başvurusunun reddine ilişkin hüküm.
[80] Çalışma izni türlerine ilişkin hüküm.

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu[81] gereği, doğrudan yabancı yatırımlar, bu Kanun kapsamına giren ve Kanunun 4.maddesindeki şartların en az birini sağlayan şirket veya şubeyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Kilit personel yönetmeliği olarak da adlandırılan Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmeliğin, 12 ila 14.maddelerinde, kilit personele sağlanmış bulunan imtiyazlara yer verilmiştir. Hüküm uyarınca, Bakanlığın, kilit personel için yapılan çalışma izni veya süre uzatımı müracaatlarını, belgelerin tam ve eksiksiz olması kaydıyla, Bakanlığa müracaat tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde sonuçlandırması gerekmektedir.

4.5. Serbest Bölgelerde Çalışan Yabancılar

Yabancıların çalışması açısından istisnai durumlardan biri de serbest bölgelerde çalıştırılan yabancıların durumudur. 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu kapsamında çalışacak yabancıların çalışma izni başvurularının Ekonomi Bakanlığına yapılması gerekecektir. Bu bakanlık tarafından yapılacak değerlendirme neticesinde çalışma izni başvurusu uygun görülenlere Uluslararası işgücü Kanunu kapsamında Bakanlıkça çalışma izni verilebilecektir. Bu izin kapsamında Kanunun 9.maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen (f), (g) ve (ğ) bentleri uygulanmayacaktır.

4.6. Yabancı Öğrenciler

Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 19.maddesinin 1.fıkrası gereği, Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda örgün öğretim programlarına kayıtlı yabancı öğrenciler, çalışma izni almak kaydıyla çalışabileceklerdir.

Yabancı öğrencilerden ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim görmekte olanlar, öğrenimlerinin ilk yılının tamamlanmasından sonra çalışma iznine başvurabilir ve 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca kısmi süreli çalışabilirler. Örgün öğretim programlarına kayıtlı lisansüstü öğrenciler için bu sınırlamalar uygulanmaz (UİK, m.19/2). Öte yandan Yabancı öğrencilere verilen çalışma izinleri, geçerli öğrenci ikamet iznini ve bu ikamet izninin sağladığı hakları sona erdirmemektedir (UİK, m.19/3).

Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayan yabancının mezuniyet tarihinden itibaren bir yıl içinde çalışma izni başvurusu yapması hâlinde, başvuru Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulunca belirlenen esaslar doğrultusunda değerlendirilecektir (UİK, m.19/5).

4.7. Yabancı Mühendis ve Mimarlar

Öğrenimlerini Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunun mühendislik ve mimarlık fakültelerinde veya yurt dışında ilgili ülke makamları ve Yükseköğretim Kurulu tarafından tanınmış bir yükseköğretim kurumunda tamamlayarak mühendis ve mimar unvanlarını almış olan yabancılar bu Kanuna göre proje bazlı ve geçici süre ile çalışma izni alarak mühendislik ve mimarlık mesleklerini icra edebilirler (UİK, m.20).

5. Türkiye'de Yabancılara Verilen Çalışma İzinleri ve İznin Verilmesinin Şartları

5.1. Çalışma İzni Türleri

5.1.1. Bağımsız Çalışma İzni

[81] RG, 05.06, 2003, 25141.

Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 3.maddesinin 1.fıkrasının (a) bendi hükmüne göre bağımsız çalışma izni: *"Yabancıya Türkiye'de kendi ad ve hesabına çalışma hakkını veren çalışma iznini"* ifade eder. Profesyonel meslek mensubu yabancılara, diğer kanunlarda belirtilen özel şartları sağlamaları durumunda bağımsız çalışma izni verileceği hükme bağlanmıştır (UİK, m.10/6). Bağımsız çalışma izninin uluslararası işgücü politikası doğrultusunda değerlendirilmesinde, yabancının; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi, yabancı şirket ortağı ise sermaye payı ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri doğrultusunda Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlar da dikkate alınacaktır (UİK, m.10/7).

Bağımsız çalışma izni, Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 10.maddesinde yer alan süre sınırlamalarına tabi olmaksızın süreli olarak düzenlenebilir (UİK, m.10/son).

5.1.2. Süreli Çalışma İzni

Uluslararası İşgücü Kanunu, yalnızca Türkiye'de iş kurmak amacıyla çalışmak isteyenlere dönük olarak değil, gerek özel sektör gerek kamu sektöründe bağımlı statüde çalışmayı gerektiren işler hakkında da yabancıların çalışma esaslarına yer vermiş ve bunların hem süreli hem de süresiz çalışma haklarını ele almış bir Kanundur. Dolayısıyla bu Kanun; Türkiye'de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye'de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınırötesi hizmet sunucusu yabancıları ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır (UİK, m.1)

Başvurunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya, iş veya hizmet sözleşmesinin süresini aşmamak koşuluyla, gerçek veya tüzel kişiye ya da kamu kurum veya kuruluşuna ait belirli bir işyerinde veya bunların aynı işkolundaki işyerlerinde belirli bir işte çalışmak şartıyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilir (UİK, m.10/1). Öte yandan uzatma başvurusunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilir. Ancak, farklı bir işveren yanında çalışmak üzere yapılan başvurular bu maddenin birinci fıkrası kapsamında değerlendirilir (UİK, m.10/2).

5.1.3. Süresiz Çalışma İzni

Uluslararası İşgücü Kanununun 10.maddesinin 3.fıkrası gereğince, Türkiye'de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancıların, süresiz çalışma iznine başvurabileceği hükme bağlanmıştır. Ancak madde hükmünün devamında, yabancıların başvuru şartlarını taşımasının onlara mutlak bir hak sağlamayacağı da ifade edilmiştir (UİK, m.10/3).

Süresiz çalışma izni olan yabancılar, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanabileceklerdir. Süresiz çalışma izni olan yabancı, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanabilecek, ancak seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüklerinden söz edilemeyecektir (UİK, m.10/4).

5.2. Çalışma İzni Başvurusu ve Değerlendirme

5.2.1. İlk Başvuru

Çalışma izni yukarıda da belirttiğimiz gibi, uluslararası işgücü politikası esas alınarak, Bakanlıkça verilecektir (UİK, M.6/1). Yurt içinde başvurunun doğrudan Bakanlığa, yurt dışında ise yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarına yapılması gerekmektedir. Yurt dışında yapılmış olan başvurular, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri veya başkonsoloslukları tarafından Bakanlığa iletilmektedir (UİK, m.7/1). Çalışma izni başvurularının Uluslararası İşgücü Kanunu gereği yetkili aracı kurumlar tarafından yapılması da mümkündür (UİK, m.7/2).

5.2.2. Uzatma Başvurusu

Çalışma izni uzatma başvurularının yine Bakanlık yetkili birimlerine yapılması gerekmekle birlikte, buradaki başvurunun ilk başvurudan farklı olarak belirli bir süre önceden yapılması gerekmektedir. Başvurunun, çalışma izni süresinin dolmasına altmış gün kalmasından itibaren ve her durumda çalışma izni süresi dolmadan yapılmamsı gerekmektedir. Bu süre dolduktan sonra yapılan başvuruların reddi gerekmektedir (UİK, m.7/3).

5.2.3. Ön İzin

Uluslararası İşgücü Kanunu, bazı alanlarda Türkiye'de çalışmak için başvuran yabancıların ön izin alınması zorunluluğu getirilmiştir. Bu konudaki düzenlemeye göre, mesleki yeterlilik gerektiren sağlık ve eğitim hizmetlerinde çalışacak yabancıların çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde ön izin alınması zorunluluğu bulunmaktadır (UİK, m.8/1). Madde hükmüne göre, sağlık hizmetlerinde Sağlık Bakanlığı, eğitim hizmetlerinde Milli Eğitim Bakanlığı bu hizmetlerde mesleki faaliyette bulunacak yabancılara ön izin vermeye yetkilidir (UİK, m.8/2). Ön izin alınması gereken meslekler, anılan bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenecektir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 34.maddesi gereğince çalışacak yabancı uyruklu öğretim elemanlarına çalışma izninin, Yükseköğretim Kurulunun ilgili mevzuata göre vereceği ön izne istinaden Bakanlıkça verilmesi gerekmektedir.

5.2.4. Başvurunun Değerlendirilmesi

Uluslararası işgücü Kanununun 7.maddesinin 4.fıkrası gereği çalışma izni başvurusun uluslararası işgücü politikasına göre değerlendirileceği belirtilmiştir. Bakanlıkça gerek görülen durumlarda, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının da görüşleri dikkate alınacaktır (UİK, m.7/5). Bakanlık, Uluslararası işgücü Politikası Danışma Kurulu kararları doğrultusunda çalışma izni başvurusunun değerlendirilmesinde ve çalışma izni puanlama sisteminin oluşturulmasında kullanılacak kriterleri belirlemekle yükümlüdür (UİK, m.7/6).

Başvuruda eksik bilgi veya belgelerin olması hâlinde, bu eksiklikler tamamlanıncaya kadar başvurunun değerlendirilmesi ertelenebilecektir. Erteleme süresi, bilgi veya belge eksikliklerinin tamamlanmasını geciktiren mücbir bir sebebin varlığının resmî bir makamdan

belgelendirildiği hâller dışında otuz günü aşamaz. Erteleme süresi sonunda eksiklikleri tamamlanmayan başvurular reddi gerekmektedir (UİK, m.7/7).

Önemle belirtmek gerekirse, usulüne uygun olarak yapılan başvuruların değerlendirilmesi, bilgi ve belgelerin tam olması kaydıyla otuz gün içinde tamamlanacaktır (UİK, m.7/8).

Çalışma izni başvurusunun reddi söz konusu olduğunda Kanunun 21.maddesinin uygulanması gerekecektir. Buna göre çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti başvurusunun reddi ve düzenlenen belgelerin iptali kararları, yabancı çalıştıran işverene veya bağımsız çalışma izni, süresiz çalışma izni ya da Turkuaz Kart sahibi yabancıya 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgililere tebliğ edilecektir (UİK, m.21/1). Bakanlığın bu Kanun kapsamında verdiği kararlara karşı ilgililer tarafından tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde Bakanlığa itiraz edilebilecek, itirazın reddi durumunda ise idari yargı yoluna başvurabileceklerdir (UİK, m.21/2).

Sonuç

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 4817 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmasıyla birlikte, yabancıların Türkiye'de çalıştırılma esaslarına ilişkin önemli yenilikler gündeme gelmiştir. Hemen belirtelim ki, yabancı istihdamına ilişkin çalışmanın kurallara bağlanması 4817 sayılı Kanun döneminde belirli esaslara bağlanmıştır. 6735 sayılı Kanun ile birlikte, uygulamada yabancı istihdamına ilişkin çalışma izni süreci ile ilgili olarak uygulama birliği sağlanması yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Ayrıca Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu oluşturularak, uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi ve buna yönelik ulusal ve uluslararası faaliyette bulunma esasına yer verilmiştir.

Kanunun getirdiği en önemli bir yenilik de, Turkuaz kart uygulamasıdır. Bu kart nitelikli yabancılar açısından kabul edilmiş olmakla birlikte bunların eş ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarına da bu belge sayesinde Türkiye'de ikamet hakkı verilmesi benimsenmiştir.

Kaynakça

Alp, Mustafa, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun", AÜHFD, C:53, S:2, s.33–59.

Çelikel, Aysel/Gelgel, Günseli, Yabancılar Hukuku, 22.B, İstanbul-2016.

Ergin, Berkiye Gizem, "Yabancıların Türkiye'de Çalışma İzinleri Hakkında Kanuni Düzenlemeler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl: 2018, S:135, s.119-150.

Ergül, Ergin, "Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri", Türk İdare Dergisi, S:475, Aralık-2012, s.213-228.

Erken, Baki, "Uluslararası İşgücü Kanunu Çerçevesinde Türkiye'de Yabancıların Çalışması", TİSK AKADEMİ, 2016/II, s.380-405.

Süzek, Sarper, İş Hukuku, 15.B, İstanbul-2018.

442 sayılı Köy Kanunu

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu

2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu

HATAY'DAN ORTADOĞU'YA İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN BİLİNMEYENLERİ

The Unknowns of the Labor Migration to the Middle East from Hatay[82]

Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN[83], Vedat ÇALIŞKAN[2], Berrin GÜLTAY[84]

ÖZET

Ortadoğu-Kuzey Afrika ülkelerine (MENA) işgücü göçlerinde işgücünün hacmi, niteliği ve komşuluk özellikleri dikkate alındığında Hatay'ın özel bir yeri bulunmaktadır. Hatay'ın tüm ilçelerinden MENA bölgesine işgücü göçü olmakla birlikte Antakya, İskenderun, Samandağ ve Reyhanlı ilçelerinden yoğun olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine işgücü göçü yaşanmaktadır. Suudi Arabistan Türkiye genelinde olduğu gibi Hatay'daki işgücü için de en önemli hedef ülkedir. Bu göçler Hatay ili istihdam ve ekonomisine katkı sağlaması yanında, Hatay ilinden iç göçü engelleyen tampon mekanizma görevi de yapmaktadır. Bu çalışmada Hatay ilinden yıllardır devam eden sessiz göçün mekânsal dağılımı, nedenleri, Hatay'ın ekonomik, sosyal ve demografik yapısına etkileri araştırılmıştır. Ayrıca "Arap Baharı" ve "Suriye krizi" gibi siyasal krizlerin Hatay'dan MENA ülkelerine işgücü göçü üzerine etkileri araştırılmıştır. Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış sorular kullanılarak, MENA ülkelerinde çalışan veya geçmiş bir zaman diliminde çalışmış olan kişilerden seçilmiş 30 kişi ile gittikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlar üzerine görüşmeler ve kentte gözlemler yapılmıştır. Bu görüşmelerden göç süreci, aracılar, ülke ve şehir tercihi, yapılan meslekler, işgücünün niteliği, ekonomik etkileri, memnuniyet durumu, gidilen ülkede yaşanan sıkıntılar ve sorunlar üzerine kişisel deneyimlerden oluşan ve göç sürecinin arka planında yer alan çeşitli informal uygulamalar hakkında bilgiler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, MENA ülkelerine işgücü göçlerinin Batı Avrupa ülkelerinden çok farklı koşullarda gerçekleştiği, siyasi ve ekonomik kriz dönemlerinde işgücü göçlerinde azalma olduğu, bütün zorluk ve sıkıntılarına rağmen Hatay için bu işgücü göçlerinin hayati önemi olduğu bulgularına erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, Hatay, MENA, İşgücü göçü.

ABSTARCT

Middle East-North African countries (MENA) labor in the volume of labor migration, there is a special place Hatay, when considering the nature and characteristics of the neighborhood. Although there is a labor migration to the MENA region in all of Hatay, there is labor migration to the Middle East and North African countries from Antakya, İskenderun, Samandağ and Reyhanlı districts. Saudi Arabia, Turkey is the most important destination country for labor in Hatay as in general. In addition to contributing to the employment and economy of the province of Hatay, these migrations also serve as the buffer mechanism that prevents internal migration from Hatay province. The aim of this study is to investigate the spatial distribution of the quite immigration of Hatay from the province of Hatay and its effects on the economic, social and demographic structure of Hatay. In addition, the effects of political crises such as the "Arab Spring" and the "Syrian crisis" on labor migration from Hatay to MENA countries were investigated. The study included semi-structured questions and interviews with 30 people from MENA countries who have worked in a past period of time, also interviews on the problems they faced in the countries they visited and some observations were made in the city. From these interviews, information about immigration process, intermediaries, country and city preference, occupations, quality of workforce, economic effects, satisfaction status, and difficulties experienced in the country and personal experiences on the problems and informal practices in the background of the migration process were gathered. According to the results of the study, it was found that the labor migrations to the MENA countries were realized in very different conditions from the Western European countries, there was a decrease in the labor migration in the periods of political and economic crisis and despite all the difficulties, these labor migrations were of vital importance for Hatay.

[82] Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenen 112K/2013 nolu proje kapsamında yapılmıştır.
[83] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya ABD.
[84] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İstatistik Bölümü.

Keywords: International migration, Hatay, MENA, Labor migration

1. GİRİŞ

Dünya Sistemleri Kuramı dışında gelişen Türkiye'den Ortadoğu bölgesine işgücü göçü 50 yılı tamamlamış olup, her bakımdan Batı Avrupa'ya ve Doğu Bloku ülkelerine olan emek göçünden farklılık göstermektedir (Özözen Kahraman, 2012.). Bölgesel birliği sağlayamayan Ortadoğu-Kuzey Afrika Bölgesi (ODKA) 20. yüzyılın ilk yarsından itibaren Dünyanın en stratejik bölgelerinden biri olmuştur. Bölge halkı siyasal ve ekonomik nedenlerle on yıllardır ulusaşırı topraklara göç veren, alan ve kendi içinde göç sirkülasyonuna sahip bir coğrafyadır. ILO verilerlerine göre, Uluslararası göçmen işçilerin yaklaşık %15'i bu bölgede bulunmaktadır (ILO, 2015). Bölgede Bahreyn, Katar, Suudi Arabistan, Umman, Libya ve BAE emek arzının yetersiz, diğerleri ise fazla olduğu ülkelerdir. Bu durum bölge ülkeleri arasında işgücü hareketliliğini canlı tutmaktadır.

Ortadoğu işçileri Avrupa ve ABD'de olduğu gibi az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere göç etmiş değil, Mısır, Filistin ve Lübnan için tersi durum söz konusudur: işçiler daha az sanayileşmiş ve daha az eğitimli ülkelere göç etmiştir (Richards and Martin, 1983, Skeldon,1992; Birks, 1988, vd.; Abadan-Unat, 2000). Bu göçler fakir ülkelerden zengin ülkelere fakat yapısal olarak daha az gelişmiş ülkelerden daha sanayileşmiş ülkelere değildir.

Petrol üreticisi ülkelerde yerli halkın komşu Arap ülkelerinden gelen işçilere olan tepkileri bölge dışından gelen işgücünün payını artırmıştır. Örneğin Libya'da Mısır ve Tunuslu işçilere olan tepkiler Türk işçilerin oranını artırmıştır (Kurtuluş, 1988; Kurtuluş, 2000). Örneğin, Mısırlı göçmenlerin politik nedenlerle Libya'ya ve İsrail'e girişi engellenirken, Yemenli işçiler de Suudi Arabistan'dan sınır dışı edilmiştir.

Günümüzde Körfez ülkeleri 11 milyon yabancı işçi sayısı ile en fazla emek göçü çeken bölgelerin başında gelmektedir. Zengin petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip Körfez ülkeleri yabancı işgücüne büyük ihtiyaç duymaktadır. Bu ülkelerde işgücünün %50'den fazlası göçmenlerden sağlanmaktadır (Yabancı işçi Sayısı/Ülke Nüfusuna oranı: Bahreyn (0,5 milyon %52,0), Katar (1,1milyon %85,7), Suudi Arabistan (9,0 milyon %32,7), BAE (4,0 milyon %88,5), Kuveyt (1,5 milyon %69,0) ve Umman (0,9 milyon %44,0) (ILO, 2015).

Bu çalışmada Hatay'dan ODKA bölgesine yönelen işgücünün deneyimleri üzerinden istatistikler ve nicel verilerin ötesinde bölge ülkelerinin emek göçü özelikleri ve çeşitli uygulamaları ile işgücünün kendi içinde geliştirdiği uygulama ve mekanizmalar araştırılmıştır.

2. VERİ VE YÖNTEM

Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış sorular kullanılarak 30 kişi ile gittikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlar üzerine görüşmeler ve gözlemler yapılmıştır. Bu görüşmelerin büyük kısmında anketlerden elde ettiğimiz sonuçlar doğrulanırken, anketlerde öngörülmeyen bazı konularda da kişisel deneyim, göç sürecinin arka planı ve sorunlar üzerine bilgi toplanmıştır. Nitel verilerden *hedef ülke ve kentler, ulaşım ve döviz gönderme araçları, meslekler, kazançlar ve yatırımlar, memnuniyet durum ile yasal ve illegal uygulamalar* hakkında edinilen bilgiler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

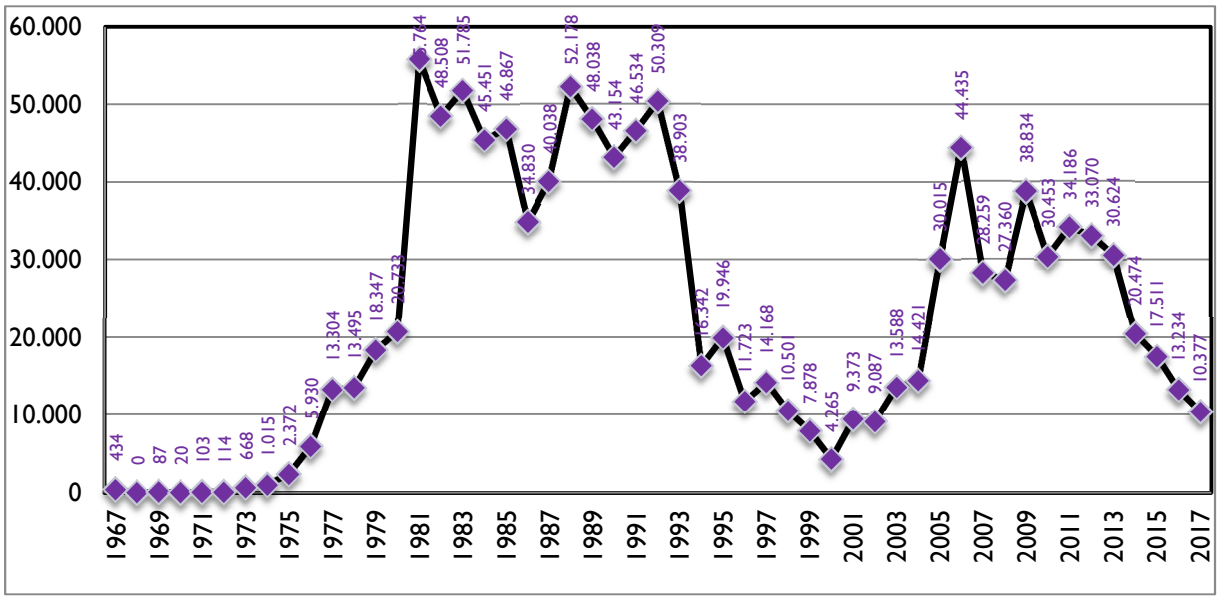
Hatay'dan ODKA bölgesine emek göçünün hangi tarihte başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte sınır ili olması nedeni ile Türkiye İş Kurumu'nun (TİK-İŞKUR) verilerinin başlangıcı olan 1960'ların ortalarında başlamış olduğu tahmin edilmektedir. TİK verileri ikili anlaşmalar kapsamında yer alan işgücü hareketliliğini göstermektedir. Oysa araştırma alanımızda bireysel girişimler ve kurulan iletişim ağları ile bu ülkelere çalışmaya gidenlerin sayısı oldukça fazla olduğu görülmüştür. TİK verilerine göre, Hatay'dan bölgeye gönderilen işgücünün sayısı 1990-2017 yılları arasında toplam 54 592 kişi olmasına rağmen, halihazırda bu rakamın daha

fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu göç deseni büyük ölçüde bireysel girişimlerle gerçekleştiği için önemli bir kısmı resmi işgücü göçü istatistiklere yansımamaktadır (Şekil 2).

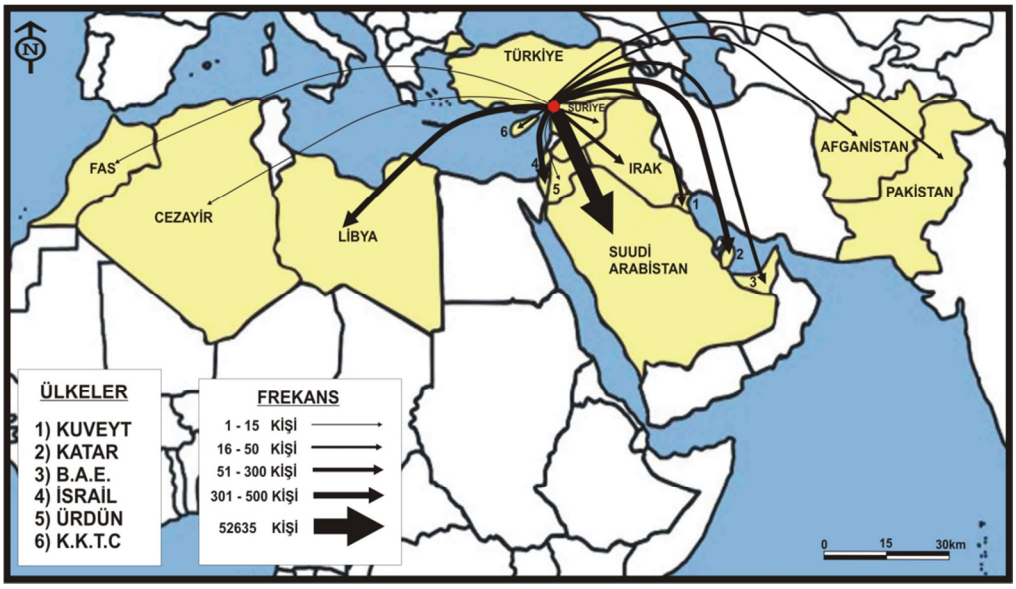
3. BULGULAR

1967'den itibaren başlayan Türkiye'den ODKA Bölgesine işgücü göçünü dört döneme ayırabiliriz (Şekil 1).

a) Başlangıç Dönemi (1980'e kadar olan dönem)
b) Yüksek Artış Dönemi (1980-1994)
c) Rekabet, Kriz ve Gerileme Dönemi (1994-2004)
d) İkinci yükseliş dönemi (2004-2017)

Şekil 1. 1967-2017 Yılları Arasında Türkiye'den ODKA Bölgesine Gönderilen Emek Göçü (TİK, ÇSGB, 2007).

Şekil 2. Hatay'dan (1990-2012) ODKA Bölgesine Emek Göçü (Kaynak: TİK)

Hatay'da ODKA bölgesine emek göçü çok sık rastlanılan bir olgudur ve Suudi Arabistan Hataylı işgücü için en önemli göç çekim merkezidir. Suudi Arabistan işgücü ithal eden ülkeler

arasında büyük bir paya sahiptir. Hatay'da ODKA'ya düzenli göçler kadar düzensiz göçler de oldukça fazladır. Ulaşım masrafları göç etme frekansı üzerinde önemli bir faktördür.

Eşi ve çocukları ile gidenler olsa da büyük çoğunluğu erkektir ve tek başına gitmektedir. Son yıllarda Irak Türkiye genelinden en fazla işgücü çeken ülke iken, Hataylılar için en önemli ülke hala Suudi Arabistan'dır. Hatay'dan ODKA ülkelerine yönelik işgücü göçlerine etnik, sınıf ve cinsiyet ekseninden bakıldığında, erkek, Arap ve alt-orta sınıf ağırlıklı bir gruptan oluştuğunu söyleyebiliriz. Gidenlerin büyük kısmı ilkokul mezunudur ve Arapça ya anadil ya da konuşabildikleri diller içerisindedir. Sosyal sermaye ve network göç kararında en önemli motivasyon aracıdır. Hatay'daki yoksulluğu, iç göçü azaltıcı ve ticaret ve ekonomiyi canlandırıcı bir etkiye sahiptir.

Ortadoğu'ya işgücü göçleri petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan, iç ve dış siyasal krizlerden etkilenmektedir. Hem yarı-kalifiye ve kalifiye olmayan işgücünü kapsamaktadır. Göçmenler tarafından yapılan işler yerlilerin hem deneyimsiz olduğu hem de devlet politikaları ve sanayi öncesi geleneklerin etkisi ile küçük gördükleri işlerdir. Meslekler açısından bakıldığında ise gıda sektörü, berberlik, inşaat ve oto tamiri ağırlıklı olduğu görülmektedir.

3.1. Hedef Ülke ve Kentler

Hataylı işgücünün bölgeye göçünde tüm zamanlarda en önemli ve istikrarlı hedef ülke Suudi Arabistan olmakla birlikte, zaman zaman diğer ODKA ülkelerini tercih ettikleri de görülmektedir. Böylece görüşmelerden resmi istatistiklere yansımayan ülkeleri ve hangi tarihlerden itibaren buralara işgücü olarak gittikleri de belirlenmiştir. Resmi istatistiklerde bulunmayan Bahreyn, Sudan, Umman, Yemen, İran, Azerbaycan, Lübnan, Mısır ve Tunus'a giden deneklerimiz çıkmıştır.

Katılımcıların farklı dönemlere ait ülke tercihleri ile ilgi bazı ifadeler şöyledir:

Hatay'dan en fazla Suudi Arabistan olmak üzere Libya, Kuveyt, Irak, Ürdün, Umman, İsrail, Bahreyn, Dubai, Suriye, Yemen, Lübnan, İran, Tunus, Cezayir, BAE, Kıbrıs ve Katar'a işgücü gitmektedir. Suudi Arabistan Türkiye'den giden işçiler için en önemli destinasyondur. Suudi Arabistan'da çalışan Hataylıların en fazla toplandığı kentler Cidde, Riyad, Breyda, Tebük, Taif, Abha, Daman, Medine ve Mekke'dir. Libya'ya gidenler Trablus ve Bingazi, Irak'a gidenler ise Erbil, Kerbela, Bağdat, Kerkük ve Necef'te toplanmıştır **(G 2, 3, 4,13, 15, 17, 21, 22, 23, 29, 30).**

> *Hatay'dan Suudi Arabistan'a işgücü akımı petrol krizi ile yoğunlaşmıştır. Darbe sonrasında (1980) siyasi nedenlerle çıkışlar yasaklanmıştı. Bu dönemde nüfus kayıtlarını Hatay'dan başka illere aldırıp çıkış yapanlar olmuştu **(G1).** "Katar ve Bahreyn Arap Baharından sonra en çok tercih edilen ülkelerdir" **(G21).** "Körfez savaşında Arap ülkeleri ekonomik olarak etkilendi. İşçiler paralarını alamamaya başladı. Savaştan önce çalışmayan Araplar ekonominin kötüleşmesiyle çalışmaya başladılar. 1980'lerde Kuveyt ve Suudi Arabistan'a işçi olarak gidenler çoktu. 1986-1987'den sonra Dubai ve Katar'a gidişler başladı. Son 5 yıldır Sudan'a gidişler başladı" **(G 17).***

Hataylı işgücünün 2000'li yılların başından itibaren Afrika ülkelerine yöneldikleri görülmektedir. Son yıllarda Hatay'dan iş olanakları nedeni ile Etiyopya, Sudan, Uganda ve Nijerya gibi Afrika ülkelerine gidişler olsa da bu ülkelerde de ekonomi dışında sosyal yaşam açısından hiçbir çekicilik olmadığı belirtilmektedir (**G 13, 17, 19, 20**).

> *"1985-1995 yılları arasında Arabistan'a işçi olarak çok kişi gitti. Arap baharından sonra Sudan ve Irak en çok tercih edilen ülke oldu"* Özellikle *"2002-2003 yıllarından sonra Sudan ve Irak'a gidenler çok oldu **(G 12, 13).** "Son zamanlarda tercih edilen ülkeler Libya ve Sudan'dır. 2002-2012 yıları arasında*

özellikle Sudan'a gidiş çok oldu. 2002'den sonra maaşlar azaldığı için gidişlerde düşüş yaşandı" **(G 19).**

"*Samandağ için Irak, Libya, Romanya (Bükreş) ve Suudi Arabistan öncelikli ülkelerdir"* **(G 22).** *İskenderun'da Gözcüler, Höyük ve Karaağaç beldeleri yurt dışına en çok göç veren yerleşmelerdir. Buralardan çoğunlukla Suudi Arabistan, Katar ve Sudan'a gidişler var* **(G 7).**

3.2. Ulaşım ve Döviz Gönderme Araçları

Hatay'dan bölgeye işgücü trafiğinin yoğun olmasındaki en önemli kolaylaştırıcı faktörler konumu ve önemli ticaret güzergahı üzerinde bulunmasıdır. Hataylı işgücü bu trafiğin sağladığı avantaj ve esneklikten faydalanarak göçü sürdürebilir hale getirmiştir. Ulaşım güzergahı olarak Suriye, Lübnan ve Suudi Arabistan'a çıkışlarda daha çok karayolu tercih edilmektedir. Özellikle son zamanlarda Suriye üzerinden geçen karayolu güzergahının kullanımı azalmıştır. Arap Baharı ve Suriye krizi karayolu ile çıkışları azaltmıştır. Havayolu ulaşımı daha masraflı olması nedeni ile işgücü Suudi Arabistan dışında ülkelere yönelmiştir.

*Suriye'deki ihtilaflardan dolayı oluşan güvensizlik ortamında karayolu ile çıkışlar sona ermiştir. Türkiye'den gelen araçların şoförlerinin öldürülmesi ve tırların yakılması tedirginliği artırmıştır (**G 9**). "Libya, Ürdün, Dubai, Katar, Kuveyt ve Bahreyn'e yönelmeler oldu. Suudi Arabistan için ulaşım ve vize masrafları çok yükseldi**" (G 15).***

Türkiye'ye döviz gönderiminde yazılı olmayan kurallar çerçevesinde ilginç yollar izlenmektedir. Bu konuda alınan bilgilerden bazıları şöyledir.

"*Orada kazandığımız parayı otobüs şirketleriyle gönderiyorduk. Onlar Hatay'daki şubelerine bırakıyor ve ailemizde oradan alıyordu. Şimdi parayı otobüs şirketinin Arabistan'daki şubesine bıraktığımız gibi ailemiz Hatay'daki şubeden çekiyor. Bir nevi bankacılık sistemi oluşturdular. Bunun için bir miktar komisyon veriyoruz" (**G 15**). Bir başka örnekte ise "Geçmiş yıllarda işçilerin mektupları, eşyaları ve paraları ailelerine tırlar vasıtasıyla gönderilirdi" (**G 18**). "Arap ülkelerinden para akışı tanıdıklar vasıtasıyla oluyor. Hatta bazı ülkelere seferleri olan ….Turizm şoförleri ile gönderiliyor. Bu para transferi karşılığında şoförler para almıyor, ama işçilere memleketlerine dönüşte o firmayla gidiyorlar. Karşılıklı bir hoşgörü var" (**G 20**).*

3.3. Meslekler

ODKA ülkelerinde çalışan Hataylı erkeklerin büyük kısmı inşaat sektörünün değişik aşamalarında (sıvacı, duvarcı, boyacı, sıhhi tesisatçı, vs.), lokantacılık (aşçı, pizzacı, kebapçı, garson, dönerci, fırıncı, vs.), berberlik, şoförlük, fotoğrafçılık, marangozluk ve oto tamir işlerinde çalışmaktadır. Bu işleri tüm göçmenler yapmakla birlikte, daha fazla ücret vermelerine karşılık iyi yaptıkları için Türkiye'den gidenleri tercih etmektedirler. Hatay'dan gidenler arasında kalifiye, yarı kalifiye ve vasıfsız işçiler bulunmaktadır. Riyad büyükelçiliği tarafından çalışma izni için mesleki beceri belgesi istenmesine rağmen, Hatay'dan gidenlerin çoğu herhangi bir belge istenmediğini, pratiğe bakılarak işe alındıklarını belirtmektedir (**G 11, 14, 17, 19, 20, 21, 29**).

Ayrıca berberlik ve fotoğrafçılık mesleği Suudi inançlarına göre günah sayıldığı için bu işleri göçmenlere yaptırmaktadırlar. Genelde bu işlerde Türkiye'den gidenleri tercih ettiklerinden, bu meslekler etnikleşmiştir. Sudan'da çalışan Hataylılar ise genelde lokanta, berber ve inşaat sektöründe yer alılar **(G 11, 14, 17, 19, 20, 21, 29, 30**). Bununla ilgili görüşmeye katılanları ifadeleri aşağıdaki gibidir:

*"Arap ülkelerine en çok berber ve lokanta işi için gidilir" **(G20**)."Sudan'da özellikle şoförlük, tamircilik ve inşaat işlerini yerliler yapamıyorlar. Bu işlerde*

*uzman olanlar ise Türklerdir"**(G13).**"Araplar temizlikçilik, berberlik ve fotoğrafçılık yapmaz**" (G 11).** "Suudi Arabistan'a daha çok lokanta, sanayi ve inşaatta çalışmak üzere gidiliyor" **(G21).**"Suudi Arabistan'da şoförler genelde Bangladeşli erkekler; ev hizmetçileri Endonezya ve Filipinli bayanlardır" **(G 22).** "Mısırda Hataylıların en fazla yaptığı iş terzilik ve balıkçılıktır"**(G 14).** "Fotoğrafçılık işini çok enteresan buluyorlar. Eskiden pek resim çektirmezlerdi. Yurt dışına çıkışlarda kullanılan vesikalıklar için. Ve yabancı uyruklular fotoğraf çektirirdi. Ancak şimdi durum eskisi gibi değil. Berber ve fotoğrafçının yaptığı işi haram olarak görürler. Bunların cehenneme gideceği inancındadırlar. O yüzden bu işi kendileri yapmıyor. Fotoğraf şeriat kurallarına göre haram. Çünkü insan resmetmek sıkıntılı bir durum. Berberlik ise sünnet olan sakalın kesilmesinden dolayı haramdır"**(G 19).**"Mısırda bulunan Hataylıların çoğu fotoğrafçılık yapıyor. Mısırlılar da fotoğrafçılığa Suudiler gibi bakıyorlardı. Onlara göre bu işi yapan cehennemliktir."**(G14).**"Fotoğraf çekmek/çektirmek günah ama herkes fotoğraf çektirmek istiyor"**(G 17).***

Türkiye genelinden ODKA ülkelerine işgücü göçlerinde bu ülkelerde toplumsal cinsiyet farklılarının yüksek olmasından dolayı, işgücünün büyük kısmı erkektir. Az sayıda kadın işgücünün istihdam alanları da olukça sınırlıdır. Kadınların Arabistan'da kapanmak zorunda olmaları, zamanlarının çoğunu evde geçirmeleri, çarşı ve gezmeye eşleri ile birlikte çıkmaları gibi kurallar nedeni ile Hataylı kadınlar bu ülkeye gitmeyi tercih etmemektedir. Bununla birlikte yurt dışına çıkan kadınlar genelde kuaför olarak çalışırlar ve kadınlar erkeklere göre daha çok kazanırlar **(G 13, 19, 28)**.

*"Sudan'da çalışıp ailesini yanına alan var. Ama bu durum Türklerde çok yaygın değil. Kadın iş hayatında var ama çok az" **(G 13)**. "Suudi Arabistan'da şimdi durum eskisi gibi değil. Suudi Arabistan'da kadın araba kullanamaz" **(G 19).***

3.4. Kazançlar ve Yatırımlar

ODKA ülkelerinde çalışıp Hatay'a büyük sermeye ile dönenlerin sayısı çok azdır. Genelde yaşamlarını idame ettirecek, evlenecek, bir ev yaptıracak ya da araba alacak kadar kazanmaktalar. Bireysel gelirler çok fazla olmamakla birlikte, ekonomik açıdan iki önemli katkısı bulunmaktadır. Bunlardan biri harcamaların büyük kısmının Hatay'da yapılması nedeni ile Hatay'ın ekonomisini canlandırması, diğeri ise Hatay'ın işsizlik oranını azaltmasıdır. Mülakatlardan alınan bilgilere göre, işçilerin kazandıkları para çok fazla olmamakla birlikte, konaklama, elektrik, su, yakıt ve eğlence masrafları olmadığı için az da olsa birikim yapabilmektedirler. Hatay'daki gözlemlerimiz de bize bu ülkelerde çalışanların büyük ölçüde ev ve araba yatırım yaptığını göstermektedir. Hatta bazıları evin bir katını çıkıp, inşaatı yarım bırakıp, tekrar yurtdışına çalışmaya giderek evini tamamladığını belirtmiştir. Kazanç ve yatırımlar üzerine ifadelerden bazıları şöyledir.

*Arap parasının Türkiye'de değerinin düşmesi, ekonomik kazancın azalmasına ve geçim sıkıntısına yol açmıştır. Suudi Arabistan'a çalışmak için gidip birikimleri ile Hatay'da işyeri veya şirket kuranların sayısı çok azdır **(G 21).** Özellikle 2002'den sonra Riyal'in TL karşısında değer kaybetmesi Suudi Arabistan'a gidişleri azaltmıştır **(G 15, 17).** Genelde Samandağ'da iki katlı ev yapma geleneği yaygındır. Arabistan'da çalışanların çoğu kazandıklarıyla önce evlenir, sonra ev sahibi olup geri dönerler. Mesleklerine Hatay'da devam edip geçimlerini sağlarlar" (**G 22). "**Hintliler, Pakistanlılar, Bangladeşliler ve Filipinliler çok ucuza çalıştıkları için bizimkilerin de maaşları doğal olarak düşüyor"**(G 20).**"Arabistan'da iki yıldan fazla kalınca araba alma ve ülkeye getirme hakkı var" **(G1).**"Genelde yurtdışına giden işçilerle yapılan sözleşmelerde maaş 1000-2000 riyal olarak gösterilir. Ancak işçi bundan daha fazla maaşta alabilir.*

*Yurtdışında çalışan işçi vatana her dönüşünde evinin bir bölümünü inşa eder. Yaklaşık olarak 4-8 sene arasında bir evin yapımı biter" (**G 22).** Suudi Arabistan'da iş yeri açmak, iş bulmak, şirket kurmak ve mal edinmek kefilin izin ve vekâletine bağlıdır. Kefilin üzerine araba ve konut alınabiliyor. Kefil işyerini satmak isterse buna kimse itiraz edemez **(G 1, 2, 3).***

3.5. Memnuniyet Durumu

Hatay'dan giden işçilerin memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Gidilen ülkelerde yabancı işçilerin ikinci sınıf muamele görmesi yanında, hukuki sıkıntılar, toplumsal baskılar, inanç farklılıkları, sosyal yaşamın olmaması, özellikle çalışma saatlerinin fazla olması, izin günlerinin az veya hiç olmaması şikâyet konusudur. Yaptığımız mülakatlarda bahsedilen olumsuz koşullardan bazıları şöyledir:

Umman, Katar, Kuveyt'te Hıristiyan kesiminin nüfusu bulunduğu için Suudi Arabistan'daki sert kurallar yoktur **(G 22**).

İsrail, Dubai ve Katar'da çalışanların memnuniyetleri daha fazladır. Arap Baharından sonra ODKA ülkelerine yeni çıkışta bir azalma olmakla birlikte, Katar ve Bahreyn daha fazla tercih edilmektedir. Çok sayıda kişinin de son bir yılda Irak'a gittiği belirtilmektedir.

*Katar dini yükümlülükler açısından Suudi Arabistan'a oranla daha rahattır. Örneğin, kadınlar ev dışı faaliyetlerde bulunabilmekte hatta araba kullanabilmektedirler **(G 8).** Katar'da işçi haklarının korunduğu "mekteb el amel" (çalışma bürosu) adlı resmi bürolar bulunmaktadır. "İsrail'de günlük çalışma süresi 8 saat ve bunun dışındaki mesailerde ekstra ücret ödeniyor. Ayrıca Türkiye'den giden işçilere yönelik dini farklılıklar nedeni ile bir baskı ve ayrımcılık da bulunmuyor. Cumartesi ülke genelinde tatil iken, Cuma Müslümanlara, Cumartesi Musevilere ve Pazar günü de Hıristiyanlara tatildir. Ancak isterlerse çalışabilirler" **(G 8).** "Dubai'de işyerleri sabah 9'dan öğlen 1'e kadar çalışır. 1 ile 4 arası kapalı kalırlar. Daha sonra 4 den gece 12'ye kadar çalışır. Dubai'de kanun gereği 1 ile 4 arası çalışılmaz. Dubai'de önceleri sadece Cuma günü tatil iken günümüzde ise Cuma ve Cumartesi tatil günleridir. Ayrıca yaşam Suudi Arabistan'a göre çok rahattır. Bunun yanında Dubai'de vize üç yıllıktır" **(G 27).** "Suudi Arabistan'da ise önceden resmi tatiller Perşembe ve Cuma günleriydi. Sonradan Avrupa'ya uyum sağlamak için Cuma ve Cumartesi günleri resmi tatil ilan edildi" **(G 23).** "Bununla birlikte, lokanta, berber ve markette çalışanların tatil günü yoktur, bayramlarda bile çalışırlar"**(G 15**). "Suudi Arabistan'a giden işçiler genellikle Hac döneminde kendi akrabalarına refakat ettikleri için Kurban bayramından sonra izne gelirler"**(G 9**). İzinler çoğunlukla okullar tatil edildiği zaman (yaz aylarında) kullanılmaktadır"**(G 20).***

Türkiye-ODKA göçlerinde göç alan ve veren ülkelerin dini farklıları olmamasına rağmen mezhepsel kırılmalar çok güçlü olduğundan, göçmen işçi olarak Hataylı Aleviler bu ayrışmadan bazı ülkelerde daha belirgin şekilde etkilenmektedirler.

Suudi Arabistan'ın siyasi ve coğrafi açıdan yakın komşusu Bahreyn'in yönetimi Arap-Sünni olmasına rağmen, nüfusunun %70'i Arap-Şiiler (Bahraniler) ve Acem-Şiilerden oluşmaktadır. Bu nedenle Bahreyn İran'a kültürel, etnik ve dini bağlarla bağlıdır. Suudi Arabistan'da da coğrafi ve kültürel açıdan Bahreyn'e yakın Hasa eyaleti, Katif, Dammam ve Hobar kentlerinde yoğun bir Şii nüfus yaşamaktadır (Djalili and Kellner, 2013). Suudi Arabistan'daki Hataylıların da önemli bir kısmı bu illerde bulunmaktadır.

Suudi Arabistan'da şer'i kurallar göçmen işçilere de çok katı uygulanıyor. Örneğin, namaz saatinde sokaklarda dolaşmak, sokakta yürürken sigara ve

alkollü içki içmek yasaktır. Türkiye'den gidenlere özel yasaklar da vardır. Örneğin, namaza gitmenin zorunlu olması ve üç cumaya gitmeyenin sınır dışı edilmesi gibi ***(G 1).***

Suudi Arabistan'da ülke kurallarına uymayan bir arkadaşlarının öldürülmesi işçiler üzerinde negatif bir etki yaratmıştır.

Kurallara uymayanlar il merkezlerindeki camilerin yanında bulunan infaz yerlerinde Cuma namazı çıkışı infaz edilmektedir ***(G 9).*** *Bir suç işlendiğinde verilen kırbaç cezası Cuma günü namazdan sonra halka açık bir yerde uygulanırdı* ***(G 18).*** *"Hatay'dan Suudi Arabistan'a giden Alevi işçiler çoğunlukla Alevi kimliklerini saklamaktadırlar" (****G 22****). "Alevi olduğumuzu öğrendikleri zaman çok sıkıntı çekiyoruz. O yüzden Alevi olduğumuzu kefil bile bilmez" (****G 5****).*

Görüşmelerde belirtilen sağlık harcamaları ve sigorta ile ilgili ifadeler şöyledir:

"*Sudan'da sigorta sistemi yok. Hastalandığımızda hastane parasını kendimiz öderdik. Özellikle salgın hastalıklar yüzünde insanlar hastaneye gidiyordu"* ***(G 13).*** *Yurtdışında çalışılan süre Türkiye'de konsolosluk aracılığı ile sigortaya aktarılıyor. Ödemeyi çalışan yapıyor. Orada çalıştığı gün kadar SSK'ya günlük 1 dolar yatırılıyor. Dubai'de çalışanlar Türkiye'deki sigortaları için borçlanıp ülkeye geri döndüklerinde günlük 7 dolar prim ödüyorlar* ***(G 2, 23).*** *"Suudi Arabistan'da başına bir iş gelirse her şeyi kendin halletmelisin. Tüm masraflar işçiye aittir. Sigortan varsa belirli bir bölümünü öder"* ***(G 15).*** *"Suudi Arabistan'da sağlık primi yatırılmaktadır. Bu prim sadece hastane masraflarında indirim yapılması içindir. Tam bir sigorta değildir. Bu parayı işçi yatırmaktadır. İkametgâh çıkarıldığı zaman bu sağlık güvencesi işlemi yapılmalıdır. Yoksa ikamet verilmez" (****G 22).***

Bu ülkelerin bazılarında göçmenlerin vatandaşlığa geçişi yasaktır ve yerli kadınlar da göçmenlerle evlenirse yasal vatandaşlık haklarını kullanmazlar. Bunun nedeni göçmenlerin evlilik nedeni bu ülkelerde verasete bağlı hak kazanımlarını engellemektir. Bu nedenle Hatay'dan gidenlerin orada genellikle evlilik durumunun ülkelerin sağladığı avantajlara göre değiştiği görülüyor.

Her iki tarafta buna sıcak bakmıyor. Suudi Arabistan kesinlikle vatandaşlık vermiyor ***(G 2,10). "****Suudi Arabistan'da çifte vatandaşlık hakkı yok. Sadece kimlikte doğum yeri Arabistan yazar"****(G 12).*** *Mısır'da ise durum biraz farklı idi. Burada "ikinci eş alma durumu vardı. Türkler de ikinci eş alıyorlardı. Vatandaşlık vermiyorlar. Mısırlı biriyle evlenirsen 5 yıllık oturma izni veriyorlar. Bu yüzden ikinci eş alma durumu çok yaygındı"(****G 14).***

3.6. İllegal Uygulamalar

Araştırma alanında göçün başlangıç ve varış aşamasında yapılması gereken resmi başvurular kurumlardan çok kişilere ve taşeron şirketlere devredilmiş yetkilerle işlemektedir. İşgücünün resmi evrak organizasyonu, iş talebi duyuruları gidilen ülkede kefiller, Hatay'da ise aracı kişiler, müşavirler, resmi olmayan duyurular ve aracı şirketler vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu düzensizlik içinde bazen mağdur olan kişiler de olmaktadır. Genelde müşavirlik işini yapanlar, daha önce bu Arap ülkelerinde çalışma deneyimi olan, ülkelerin kurallarını az çok bilen, ya da bazen kurallara uygun hale getirme yönünde yol gösteren, aracılık yapan, Arapça okuma ve yazmayı bilen ve Arapça resmi yazışmaları yapan kişilerdir. Bu uygulamalarla ilgili deneyimleri içeren ifade aşağıda belirtilmiştir.

"Müşavirler bir dönem yaptıkları dolandırıcılıktan dolayı hapse atıldılar. O yüzden yaptıkları işi çekinerek yapıyorlar. Bu durum ara ara olur. Askerliğini

yapmadan giden işçiler hem müşavirin hem de kefilin baskısı altındadır. Daha fazla para verir" ***(G 18).***

ODKA ülkelerinin büyük kısmında alkollü içki tüketmek haram, günah ve yasak olmasına rağmen işçilerin çeşitli yollardan bunu temin ettikleri görülmektedir.

"Arap ülkelerinde içki tüketimi çok fazla. Bu ülkelerdeki …… el altından içki satıyorlar" **(G 1).**

ODKA ülkelerine gidenler genelde tanıdık ve akraba vasıtasıyla çıkmaktadır. Yaş, mesleki beceri vs. ile ilgili uygun olmayan kriterleri uygun hale getirecek yollara başvurulmaktadır. Özellikle yurtdışına erken yaşta aile büyükleri ile çıkmak için 15-16 yaşlarından itibaren yaş büyütmek çok yaygın bir durumdur. Ayrıca iş bulma olanağı çok olan berberlik gibi işlerde mesleki yeterlilik belgesi almak için birkaç ay bir berber yanında çalışıp belge almaktadırlar.

Antakya'da 21 yaşında bir garson bir yıldır Hatay'da bu işi yaptığını ve 5-6 yıl önce Arabistan'da çalıştığını belirtmiştir. Kendisine nasıl gittiğini sorduğumuzda ise yaşını mahkeme kararı ile büyüttüğünü ve bunun çok yaygın olduğunu, hatta Hatay mahkemelerinde olayın çok yaygınlaşması nedeni ile artık onay çıkmayınca başka illerin mahkemelerinde bu işi yaptıklarını ve hastanedeki kemik testine de yakın akrabalarından biri gönderdiklerini belirtmişlerdir."*Mızraklı köyünde gençler yaşlarını büyütüp yurt dışına çıkıyorlar. Köyde 15 ve 16 yaşında yurt dışına çıkan çok sayıda genç vardır"* ***(G 26).***

SONUÇ

Hatay'dan ODKA ülkelerine yönelik işgücü göçlerini mevcut uluslararası göç teorileri açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu göçler küresel kapitalizmin doğası içinde gelişen Batı göçlerinden farklı olarak, gelişmiş ülkelere yönelik olmadığından Hatay halkının modernleşme sürecine ve toplumsal inovasyonuna yol açmamıştır. Aksine göçmen işgücü üzerinde özgürlükler ve sosyal yaşam açısından olumsuz etkileri bulunmaktadır. Batı'ya yönelik emek göçleri ile itici ve çekici faktörler (*pull-push factors*) açısından karşılaştırıldığında bu ülkelerin tek çekici faktörü, kolay iş bulma olanağıdır.

Ayrıca bu göç paterninde Hataylı göçmenler bu ülkelerdeki hukuksal, toplumsal ve kültürel süreçlere katılım konusunda negatif motivasyonları nedeni ile entegre olamamışlar/olmak istememişlerdir. Hataylılar yaşamlarının önemli bir parçasını oluşturan bu göç akınına ***"çöl gurbetçiliği***" adını vererek göçün olumsuzluklarına vurgulamışlardır. Bu tanımlama onların geleceklerini kurmak için bir umudu ifade ederken, diğer taraftan, çocukların babalarına yabancılaştığı, kadınların ev sorumluluğu ve iş yükünün arttığı, ailelerin parçalandığı ve anne-babaların evlatlarını göremediği dramatik hayatları tanımlamaktadır. Her ne kadar teknolojik iletişim olanakları eskiye oranla daha fazla kullanılsa da bu göç olgusunun yarattığı parçalanmış aile manzarası Hataylıların bir kaderi olarak görülmektedir.

Bu göç trendi on yıllarca sürmesine rağmen hem göç alan hem de göçü veren ülkeler tarafından başladığı günden günümüze kadar ***"geçici"*** olarak nitelendirilmiştir. Geçicilik algısının oluşumunda göç alan ülkelerin yabancı işçi politikaları ve yerleşmesini engelleyici sisteme sahip olması etkili olmuştur. İşgücünün büyük kısmının tek başına göç etmesi de geçicilik algısını artırmaktadır.

Yukarıdaki durumlardan dolayı bu göç desenini yasal ve yasadışı uygulamaları bir arada barındırdığından ***yarı legal göç veya yarı-düzenli göç*** ve resmi istatistiklere yansımayan büyük bir kısmı olması nedeni ile ***kayıp ya da sessiz göç*** olarak değerlendirebiliriz. Sessiz göç burada üç anlamda kullanılmıştır. Birincisi, devletin resmi kurumlarının bu göçleri yeterince kayda alamaması ya da bunların sorunları üzerine yeterince eğilmemiş olması. İkincisi,

akademide yeterince araştırmaması ve üçüncü olarak da toplumsal olarak bu göçmenlerin yaşadıkları ve yaşanmışlıklarının, göçün yarattığı kültürün il dışına çıkmamış, medyada yer almamış olmasıdır.

ODKA ülkelerinde göçmen işgücüne karşı ortak bir muamele olmadığı gibi aynı ülkede dahi faklı ülkeden gelenlere farklı muamelenin söz konusu olduğu bulgulardan çıkarılmıştır. Ortadoğu göç politikaları ve teorilerinde geçicilik ve ilkesizlik durumunun test edileceği ilginç alanlardan biridir. Bu ülkelerin güvencesiz, istikrarsız, yoğun çalışma ve düşük ücret gibi temel yapısal sorunları çözülmemiştir.

KAYNAKLAR

Abadan-Unat, N. 2000. Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 30, İstanbul.

Birks, J. S., Seccombe, I. J. And C. A. Sinclair, 1988. "Labor Migration in The Arab Gulf States: Patterns, Trends and Prospects" International Migration, 26 (3), 267–286.

ÇSGB, 2007. 2005-2006 Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler Ve Sayısal Bilgiler, Yayın No: 147, Ankara.

Djalili, M.R. and Kellner, T., 2013.Arap Baharı Karşısında İran ve Türkiye, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Yayın No: 550, İstanbul.

ILO, 2015. ILO Global Estimates on Migrant Workers.
https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/publications/WCMS_436343/lang--en/index.htm

İŞKUR, 2011. 50. Yılında Yurtdışına İşçi Göçü, İŞKUR, Ankara.

Kurtuluş, B., 1988. Ortadoğu Ülkelerine Türk İşgücü Akımı: Libya ve Suudi Arabistan Örneği (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi.

Kurtuluş, B., 2000. Uluslararası Göç Odağı: Ortadoğu, İktisat Fakültesi Mecmuası, 50, (1-4) 11-18.

Özözen Kahraman, S. 2012. "Türkiye'den Ortadoğu-Kuzey Afrika (ODKA) ülkelerine işgücü göçünün kuramsal ve mekânsal değerlendirmesi", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 9(2), 1158-1178.

Richards, A. and Martin, P.L., 1983. The Laissez-Faire Approach to International Labor Migration: The Case Of The Arab Middle East, Economic Development and Cultural Changes, 455-474.

Skeldon, R.,1992. International Migration within and from East and South east Asian Region: a review essay**.** Asia and Pacific Migration Journal, (1), 19-63.

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKASI İLE GELECEĞİNİ BELİRLİYOR

Öğr. Gör. Dr. Yasemin OĞUZLAR TEKİN

ytekin@bandirma.edu.tr

Bandırma 17 Eylül Üniversitesi, Erdek Meslek Yüksek Okulu

Özet

AB, 'Arap Baharı' olaylarının başlangıcında dış göç anlayışının temel felsefesini 'insan hakları ve göçmenler' olarak belirlemesine rağmen, kendi içinde aşırı-sağcı ve milliyetçi bir dalganın giderek daha da güçlenmesine engel olamamıştır. Bu durum AB'nin kendi normatif gücünün ve kredibilitesinin büyük zarara uğramasıyla birlikte üstünde evrildiği değerlerin - örneğin AB'nin dayandığı demokrasi, insan hakları, çoğulculuk, çok kültürlülük - aşınması sonucunu doğurmuştur. AB'nin yükselen aşırı sağa karşı çözüm bulabilmesi için öncelikle sorunla yüzleşip iyi tahlil edebilmesi gerekmektedir. Günümüz aşırı sağ partileri klasik ırkçı söylemi kullanmaktan ziyade daha çok kültürel temelli bir dışlayıcılık yönünde bir yaklaşım benimsemektedir. Bununla birlikte, aşırı sağ partilere olan desteğin bir kısmını da küreselleşmenin etkisiyle gelecek konusunda duyulan endişeler oluşturmaktadır. Öte yandan, aşırı sağ söylem gittikçe merkez sağ partilerin söylemini de etki altında bırakmaktadır. Çalışmada AB'nin, kimliğinin temel unsuru olarak çoğulculuğu toplumsal zenginliğe dönüştürebildiği ölçüde kendi içinde medeniyetler çatışması söyleminin panzehrini oluşturabileceği ve böylece AB'nin yumuşak güç söyleminin dayandığı temel değerlerin korunması ve geliştirilmesinin mümkün olabileceği iddia edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin AB üyeliği, AB'ye tarihsel süreç içerisinde "öteki" olarak tanımladığı bir kültürle kaynaşma fırsatı verebileceği için büyük bir önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Göç, Türkiye, Medeniyetler Buluşması

THE EUROPEAN UNION DETERMINES ITS FUTURE WITH THE IMMIGRATION POLICY

Abstract

Although The EU defined the basic philosophy of immigration as 'human rights and immigrants' at the beginning of 'Arab Spring' events, it has not been able to prevent an internal extreme-rightist and nationalist wave from getting stronger. This situation caused the EU's own normative power and credibility to be greatly damaged, as well as the erosion of values - e.g. democracy, human rights, pluralism, multiculturalism - on which the EU evolved. In order to find a solution to the rising extreme right, the EU must first face the problem and analyze it well. Today's extreme right-wing parties adopt an approach for a more cultural-based exclusion rather than a classic racist discourse. Nonetheless, some of the support for the extreme-right parties comes from the concerns about the future, which stem from globalization. On the other hand, the extreme-right discourse is increasingly influencing the discourse of the center-right parties. In this study, it is claimed that EU can create the antidote to the conflict of civilizations discourse, so far as it can transform pluralism-as an essential element of its identity- into a social richness and thus it is possible to protect and develop the fundamental values on which the EU's soft power discourse is based. In this

context, Turkey's EU membership is of great importance, as it may give the opportunity to the EU to mingle with a culture, which it defined as "the other" in the historical process.

Keywords: European Union, Immigration, Turkey, Meeting of Civilizations

GİRİŞ

Göç tarihi insanlık tarihi kadar eskidir; tarihin her çağı dönemsel ya da kalıcı insan hareketliliğine sahne olmuştur (Castles ve diğerleri, 2014:13-17). Fakat tarihin hiçbir döneminde göç hareketleri bu kadar yoğun ve yaygın olmamıştır. Dünya Göç Örgütü tarafından yayınlanan "2018 Dünya Göç Raporu"na göre bugün dünya genelinde göçmen sayısı 244 milyonun üzerine çıkmıştır ve toplam dünya nüfusunun 3.3 üne tekabül etmektedir. Bununla birlikte eğer göçmen sayısındaki artış bu hızıyla devam ederse göçmen sayısının 405 milyonu bulacağı tahmin edilmektedir (Dünya Göç Örgütü Raporu 2018). Avrupa'daki gelişmiş ülkelerin genelinde nüfusun %10'unu göçmenler oluşturmaktadır. Bu orana bulundukları ülkenin vatandaşlığına geçen göçmen kökenli ikinci ve sonraki kuşakları da eklendiğinde gelişmiş Avrupa ülkelerinin büyük bir kısmında nüfusun önemli bir kısmının göçmenler ya da göçmen kökenli azınlıklar tarafından oluşturulduğu gözlemlenebilmektedir. Örneğin İngiltere, Fransa ve Almanya'da söz konusu kesimlerin toplam nüfus içindeki oranı %20'yi aşmış durumundadır. (Favell, 2014:3-5). Vertovec tarafından "süper çeşitlilik olarak tanımlanan bu durumda yeni sosyal doku sadece etnisite, din, dil gibi klasik kategoriler tarafından değil, bunlarla dinamik ilişki içerisinde olan göç kanalları- ekonomik, evlilik yoluyla, sığınma amaçlı vs.- yasal statü- yasadışı, mülteci, vatandaş vs.- ile cinsiyet ve cinsel oryantasyon gibi pek çok yeni farklı değişken tarafından şekillenmektedir (Vertovec, 2007:1049-1050). Avrupa'daki kimlik kaygılarının artmasına neden olan ve göçmenlere karşı bakış açısının daha güvenlik odaklı hale getiren süreç, ABD'deki 11 Eylül 2001 terörist saldırılarını izleyen dönemde yaşanmıştır. Bununla birlikte 2004 Madrid ve 2005 Londra'da yaşanan saldırlar göçmenlere karşı duyulan kuşkulu bakışın artmasına ve özellikle Müslüman göçmenlere karşı duyulan güvensizliğin daha görünür hale gelmesine neden olmuştur. Bu dönemde bütün Avrupa'da göç tartışmaları bir güvenlik meselesi olarak algılanmaya başlamıştır (Bigo, 2002:89).

AB, Arap Baharı olayların başlangıcında dış göç yaklaşımını revize ederek temel felsefesini 'insan hakları ve göçmenler 'olarak belirlerken göç yönetiminde yeni bir paradigma değişimine işaret etmektedir. Göçmen odaklı bu yeni paradigmayı merkeze alan 'yenilikçi'küresel yaklaşımın altını doldurabilmek için AB bir yandan artan göç akımları sonucunda zorlu bir meydan okumayla karşı karşıya kalırken; aynı zamanda önemli bir fırsatı da yakalamış durumdadır. Üçüncü ülkelerle oluşturulan gerçek bir diyalogun AB'nin 'dönüştürme gücüne' sağlayacağı ivme yeni fırsatlar doğurma potansiyeline sahiptir. Fakat AB bu fırsatı iyi değerlendirememekteve büyük oranda sürecin krize evrilmesinde sorumluluk sahibi olmaktadır. Ana akım siyaset güvenlik odaklı olarak belirlenmiş bir göç stratejisiyle hareket etmeye devam ettiği müddetçe, hem Akdeniz göçmenler için yüzen bir mezarlığa dönüşecek hem de AB normatif gücünü ve kredibilitesini büyük bir hızla kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır (Yılmaz Elmas, 2017:424). AB ülkelerinde yükselen aşırı sağa karşı çözüm bulunabilmesi için öncelikle sorunla yüzleşip iyi tahlil edebilmesi gerekmektedir. Günümüz aşırı sağ partileri klasik ırkçı söylemi kullanmaktan ziyade; daha çok kültürel temelli bir dışlayıcılık yönünde bir yaklaşım sergilemektedir. Bununla birlikte, aşırı sağ partilere olan desteğin bir kısmını da küreselleşmenin etkisiyle gelecek konusunda duyulan endişeler oluşturmaktadır. Öte yandan, aşırı sağ söylem gittikçe merkez sağ partilerin söylemini de etkisi altına almaktadır. Çalışmada AB'nin, kimliğinin temel unsuru olarak

çoğulculuğunu toplumsal zenginliğe dönüştürebildiği ölçüde kendi içinde medeniyetler çatışması söyleminin panzehrini oluşturabileceği ve böylece AB'nin yumuşak güç söyleminin dayandığı temel değerlerin korunması ve geliştirilmesinin mümkün olabileceği iddia edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin AB üyeliği, AB'ye tarihsel süreç içerisinde "öteki" olarak tanımladığı bir kültürle kaynaşma fırsatı verebileceği için büyük bir önem arz etmektedir.

1. Avrupa Birliği ve Göç

1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, AB'nin ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturmada bir dönüm noktası olarak sayılmaktadır. Göç ve sığınma alanlarını kapsayan konular, Antlaşma ile üçüncü sütunu meydana getiren "Adalet ve İçişlerinde İşbirliğine Dair Hükümler"in K maddesinde ele alınarak AB'nin kurumsal yapısına katılmıştır (Şirin, 2016: 547). Maastricht Antlaşması ile ayrıca Birlik içinde ortak bir sığınma sisteminin gerekliliğini ortaya çıkaran itici güçler ile bu amaca yönelik oluşturulacak mekanizmaların temelleri atılmış olmaktadır. 1998 yılında Hollanda'da uygulanmaya başlayan zorunlu entegrasyon programları diğer Avrupa ülkeleri için de model oluşturarak Fransa, Almanya, İngiltere gibi ülkeler de ardı ardına benzer yasal çerçeveler meydana getirmişlerdir. Yürürlüğe konan politikalarda kimi farklılıklar bulunmakla birlikte – örneğin İngiltere ve Almanya'daki programlar Fransa ve Hollanda'daki kadar zorlayıcı bir çerçeve içermemesine rağmen- genel yaklaşım entegrasyon çerçevesinin giderek daha zorlayıcı araçlarla donatılmasıdır. 2008'de dönem başkanlığını yürüten Fransa kapsamlı bir AB zorunlu entegrasyon programı oluşturmayı hedeflemiştir. Bu programda üç temel ilke yer almaktadır: Yaşanılan ülkenin diline hakim olmak, yaşanılan ülkenin temel değerleri hakkında bilgili olarak bu değerleri benimsemek ve iş piyasasına erişmektir (Schain, 2009: 106).

Akkoyunlu'ya göre AB'nin dış göç politikası bağlamında yapması gerekenler şöyle sıralanabilir: tüm kıta çapında tek merkezden idare edilen bir kayıt-işlem sistemi kurarak sınır geçişlerini düzenli hale getirmek, maddi yükü ve sorumluluğu Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Yunanistan gibi ülkelerle adil bir şekilde paylaşmak ve en başta yapılması gereken ise göç veren ülkelerdeki çatışmaları ve kurumsal çöküşü körüklemekten kaçınmaktır. Avrupa ülkelerinin bunları yapabilecek gücü, altyapısı ve kaynakları olmakla birlikte Avrupa kendi varoluşsal krizi içinde boğulmakta ve bu ortamda Avrupa liderleri sorunlara akılcı ve insancıl çözümler geliştirip uygulayacak vizyon, bütünlük ve enerjiden uzak görünmektedir. Terör, yabancı istilası ve güvensiz gelecek korkusuyla toplumlar sindirilerek yüksek duvarların arkasına saklanmaya mecbur edilmekte ve bu ortamda AB hem içte hem dışta otoriter liderlere tavizler vererek kendi kuruluş mantığına da aykırı davranış sergilemektedir (Akkoyunlu, 2018:17). Özdemir'e göre AB bütünleşmesinin mantığını anlamak için unsurların şu şekilde sıralanması mümkündür.

"*1. Öncelikle, ekonomik çıkarları siyasal çıkarların önüne geçiren, siyasal çıkarları ekonomik olanlara göre değiştirip, dönüştüren ve yeniden tanımlayan bir anlayış,*

2. Farklı ulusal kimlikleri birer çatışma unsuru olarak değil, ortak yönleri bulunabilecek kültürel zenginlikler olarak görülmesi,

3. Nihai amaç olan barış ve istikrarın, tarihsel düşmanlıkların unutulması ve çözümünden geçtiğini düşünen ve bunun mümkün olduğuna inanan bir düşünce yapısı,

4. Yeni başlangıçların her zaman mümkün ve en kötü krizlerin bile değişim için birer fırsat olduğunu düşünen bir kafa yapısı,

5. Küçük ve önemsiz gibi görünen tercih ve ayrıntıların büyük sonuçlar doğuracağına dair bilinç,

6. Her sorun için hukuksal ve kurumsal çözümlerin mümkün olduğuna inanılması,

7. Yumuşak gücün en az askeri güç kadar önemsenmesi ve bu gücün artırılmasına yönelik araç ve kavramlar geliştirmeye çalışılması,

8. Avrupa deneyimlerinin dünyanın diğer bölgeleri için ders çıkarılması gereken bir örnek model olduğuna inanan bir düşünce yapısını tanımlar. (Özdemir, 2012:394-399).“

AB’nin gelişim tarihinde bu mantığa sahip çıktığı dönemlerde büyük ilerleme kaydettiği görülmektedir. Fakat AB’yi bekleyen en büyük sınavlardan biri, AB’nin “öteki” olarak tanımladığı kültürlerle olan ilişkilerini sürdürürken yapacağı tercihler ve bu ilişkilere vereceği yön olacaktır. AB’nin demokrasi, barış, istikrar, refahın desteklenmesi ve tarihsel düşmanlıkların unutulması söyleminde ne ölçüde samimi olduğu bu değerleri paylaşan fakat farklı bir inanışa sahip insanlara ya da daha kısaca ifade etmek gerekirse göçmenlere olan yaklaşımı ile ortaya çıkacaktır. Avrupa’nın “öteki” ile ilişkilere dair problemi yeni değil, yüzyıllarca devam eden bir konu olmuştur. Örneğin yüzyıllar boyunca Avrupa önemli bir “öteki”si olmuş Türkler ile tarihsel düşmanlık ve çatışmalarla şekillenen bir ilişkiler çerçevesinde kendi kimliklerini tanımışlardır. Tarih boyunca genelde karşıtlık üzerine kurulu bu ilişkinin, ortaklığın ötesine geçip bir birlikteliğe dönüştürülebilmesi için tarihsel hafızaların üstesinden gelmek, büyük oranda gereklidir (a.g.e. s.401). 500 bin sığınmacıyı ağırlayarak Nobel Barış Ödülü’ne aday gösterilen 80 bin nüfuslu Midilli adası olumlu bir örnek oluşturmakla birlikte az sayıda mültecinin sığınma talep ettiği ve ekonomik olarak nispeten daha sağlam durumda olan Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya gibi ülkelerde karşımıza çıkan şiddetli yabancı düşmanlığı dikkat çekici boyuttadır. Sığınmacı akımının başladığı dönemde bu üç ülkede de sağ popülist hükümetler iktidarda bulunmaktaydı ve daha ilk başta krizi abartılı yansıtılarak toplum korkutulmuş ve bu durum söz konusu iktidarlar tarafından AB karşıtı gündemlerine malzeme haline getirilmiştir (Akkoyunlu, 2018: 20).

27-29 Ocak 2017 tarihleri arasında Avusturya’nın Graz Üniversitesi’nde düzenlenen “Huzursuz Avrupa” (Unsettled Europe) adlı konferansta Doğu ve Güneydoğu Avrupa’da sığınmacı akımının algılanışını ve bu algılamaya verilen toplumsal ve siyasi tepkiler tartışmaya açılmıştır. 2015’ten beri 1.5 milyonu geçkin Suriyeli, Iraklı, Afgan ve diğer sığınmacıların yolu Doğu Avrupa ve Balkanlar’dan geçmiştir. Çoğu sığınmacının amacı Almanya ya da İskandinav ülkelerine geçmek olmakla birlikte Batı Avrupa ülkelerinin sığınma taleplerini ağırdan alarak sınır geçişlerini zorlaştırması nedeniyle on binlerce insan söz konusu ülkelerde beklemek zorunda kalmıştır. Sığınmacılar, on yıllarca tarihsel süreçte Batı Avrupa’nın ‘ötekisi’ olarak görülmüş Balkan ve Doğu Avrupa toplumları için Avrupalılıklarını kanıtlamak için bir araç haline dönüşmüştür. Polonya’dan Hırvatistan’a, Macaristan’dan Sırbistan’a milliyetçiler, kendilerini Hıristiyan Avrupa’yı barbar istilasından koruyan sınır bekçileri olarak gösterip, Avrupalılaşmaya çalışmaktadırlar. Öte yandan Batı Avrupa tarafından söz konusu ülkeler ‘Avrupa medeniyetinin bekçileri’olarak görülmekten ziyade, sığınmacıları yasadışı yollardan AB’ye girmesini sağlayan kaçakçılar diyarı olarak görülmekte‘, bu durum da hâlihazırda olan vahşi Balkanlar’önyargısınının beslenmesine yol açmaktadır (a.g.m.s.18-19). AB çeşitli kolluk kuvvetleri ve sınır korumalarının veri tabanları arasındaki boşlukları gidermek amacıyla AB vatandaşı olan ve olamayan bireylerin, birlik genelinde kurulan güvenlik veri tabanları vasıtası ile tek işlemle çapraz kontrolden geçmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu durum milyonlarca insanın biyometrik verileri de dahil olmak üzere hem göç kontrolü hem de suçun önlenmesi gibi çok farklı amaçlar için bir araya getirilen ve kişisel bilgileri de kapsayan devasa bir veri tabanının yaratılma imkanını ortaya çıkaracaktır. Bu durum Avrupa Birleşik Solu/Kuzey Yeşil ve Sol Grubu üyesi Cornelia Ernst tarafından şu sözlerle kınanmıştır:

"… Bu yeni ve büyük veri tabanı hem AB kurumları hem de üye devlet yetkilileri tarafından daha fazla kötüye kullanım tehlikesi barındırıyor. Bundan da öte, göç kontrolü ve suçla mücadele arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, göçmenlerin ve yabancıların suçlu ve terörist olma ihtimalinin yüksek olduğu mesajını taşıyor! Maalesef, bunun yalnızca bir başlangıç olmasından korkuyoruz. AB parlamenterleri bu mantıkla yol almayı sürdürürlerse, yakında George Orwell'in bahsettiği türden bir gözetleme makinesi gerçeğe dönüşecek." (European United Left/Nordic Green Left European Parliamentary Group GUE/NGL, 2018).

2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Aşırı Sağ Akımın Güç Kazanması

AB'de 2000'li yıllarda muhafazakâr ve yabancı karşıtı hükümetlerin yükselişi, AB mantığından kopuşu simgelemiştir. Bu dönemde çoğu ülkede milliyetçi sağ ve sol iktidara gelmiştir. Bütünleşme konusunda ilerici atılımların öncülüğünü yapan BENELUX ülkelerinden Hollanda'da da bu eğilim ağır basmıştır. Geert Wilders'in AB, İslam ve göçmen karşıtı olan Özgürlük Partisi 2010 seçimlerinde en çok oyu alan üçüncü parti olmuştur. Bununla birlikte, Hollanda 2005 referandumunda Avrupa anayasasını %62'lik bir oranla reddetmiştir. Hem Hollanda'da hem de genel olarak Avrupa'da bütünleşme karşıtlığının yükselişe geçmesinde 2004 genişlemesi büyük ölçüde etkili olmuştur. Yeni katılan ülkelere yapılan yardımlar sebebiyle maliyetlerin ve bununla birlikte yeni üye ülkelerden gelen göç nedeniyle iş bulma konusunda rekabetin artması, yabancı karşıtlığının yükselmesine neden olmuştur. 2004 genişlemesi ve 2010 krizi yeni maliyetler oluşturarak, Avrupa mantığının daha fazla zarar görmesine neden olmuştur. Halk, kendi ülkelerini ilgilendirmediğini düşündükleri genişleme ve ekonomik kriz konularından kaynaklanan maliyetleri üstlenme konusunda istekli davranmamaktadır. Bu isteksizliğin oluşturulmak istenen Avrupa halkları dayanışmasına olumsuz yansımaları iki düzeyde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, AB'ye ve genişleme politikasına karşıtlığın ve ikinci olarak da toplumsal düzeyde yabancı düşmanlığının artmasıdır. Bu sorunlardan en çok etkilenen ülke, üyelik süreci sürekli tartışma konusu olan Türkiye'dir. Genişleme karşıtlığı, Türk kimliği çerçevesinde İslam karşıtlığı olarak da toplumsal yansımalarını bulmaktadır. Öte yandan, Türklerin ve İslam'ın Avrupa tarihinin bir parçası olduğu inkâr edilemeyecek bir tarihsel gerçek olması nedeniyle Türkiye'yi Avrupa'nın tamamen dışındaymış gibi yorumlamak yanlış tahlillere neden olmaktadır (Özdemir,2012:405-406). AB kendi mantığı ve savunduğu değerlerle çelişmeye başlarsa, yani tutarlı hareket etmezse bu durum AB'nin geleceğini büyük ölçüde etkileyecektir. AB çoğulculuk, çok-kültürlülük temelinde tarihsel düşmanlıkların unutulmasını mı yoksa dinsel farklılık temelinde "öteki"nin dışlanmasını mı tercih edecektir? Bu soruya verilecek cevap, AB'nin kimliği ve geleceği konusunda belirleyici ve şekillendirici olacaktır (a.g.e.s.407).

2000'li yılların başında Avrupa'da ırkçılık dendiği zaman ilk akla gelen isim Avusturyalı Jörg Haider olmuştur. Haider'in başkanı olduğu Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) 1999 yılında seçimlerde %27 oy alarak hükümet ortağı olmuştur. Haider, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı konusunda bütün dünyanın ilgisi çekmeyi başarmıştır; çünkü bu döneme kadar hiçbir Avrupalı siyasetçi ırkçı söylemleri bu kadara açıkça dile getirememiştir (Alkan, 2015:278). 2009 yılının sonuna doğru İsviçre'de minare referandumu yapılmıştır. Aşırı Sağ ideolojiye sahip Halk Partisi girişimiyle gerçekleştirilen referandumda mevcut minareler dışında yeni minarelerin inşaatının yapılması halk oylamasına sunulmuş, halk %57.5 oranında karşı oy kullanmıştır. 2010 yılında ise Fransa'da topluma açık yerlerde yüzün çarşaf ya da örtü ile kapatılmasına yasak getiren kanun yürürlüğe girmiştir (Songülen İnanç ve Çetin, 2011: 14). Nisan 2012'deki Fransa seçimlerinin ilk turunda aşırı sağ Ulusal Cephe (FN) nin %18 oy oranıyla üçüncü parti olması, Hollanda'da iktidardaki sağ azınlık koalisyon hükümetini dışarıdan destekleyen aşırı sağ Özgürlük Partisi (PDV)nin ekonomik önlemler konusunda uzlaşmaya varılmayınca desteğini çekmesi nedeniyle 23 Nisan 2012'de hükümetin düşmesi,

aşırı sağın Avrupa siyasetinde yansımaları olarak okumak mümkündür (Friffin, 1991: 55-86). Norveç'te 22 Temmuz 2011'de aşırı sağ görüşlü Andrs Breivik'in, çoğu İşçi Partisi üyesi gençlerden olmak üzere 77 kişinin ölümüne yol açan terörist saldırısı, aşırı sağ şiddet eylemlerindeki artışın sadece göçmenler için değil aynı zamanda tüm Avrupa halklarının geleceği için önemli tehdit oluşturabileceğini göstermiştir (Öner, 2014: 166). 21. Yüzyılın ilk on yılında merkez sağ partiler çok kültürlülüğün başarısız olduğu konusunda aşırı sağ partilerle aynı fikirleri paylaşmaktadırlar. Örneğin; Almanya Başkanı Merkel, 1 Ekim 2010'da "*çok kültürlülük tamamen başarısız oldu. Almanya, kapılarını göç dalgasına açmadan önce entegre olmayanlara karşı daha katı bir tutum sergilemelidir.*" demiştir. İngiltere gibi çok kültürlülüğünün hakim olduğu ülkelerde bile İngiltere Başbakanı Cameron 2 Şubat 2011'de "*onlarca yıldır izlenen çokkültürlülük politikası, radikal İslam'ın güç kazandığı ayrılıkçı topluluklar yarattı"*. Demiştir (Mercan, 2018). Aşırı sağ hareketleri sadece parti temelinde değerlendirmek de eksik olmaktadır; çünkü Pegida örneğinde olduğu gibi toplumsal hareket olarak da isimlendirilebilecek oluşumlar da mevcuttur. Pegida (Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamfobi'yi bünyesinde kapsayan bir hareket olarak ilk olarak Almanya'da ortaya çıkmış ve daha sonra bazı AB ülkelerine de yayılmıştır. Pegida'nın ilk ortaya çıkışı DEAŞ'ın Kobani saldırısı sonrasında Almanya'nın Dresden şehrinde iki grubun çatışması ile olmuştur. Bu durumu protesto etmek amacıyla 330 kişilik bir grup bu oluşumun aynı zamanda ilk gösteresini de düzenlemiş olmuştur. Bir dönem söz konusu hareketin sözcülüğünü yürüten Bachmann'a göre Pegida kimsenin cesaret edemediği konuları gündeme getirdiği için bu kadar çok desteklenmektedir (Colonnnelli, 2015).

3. Aşırı Sağ Partilerin Analiz Edilmesi

Yeni aşırı sağ partiler iki dünya savaşı arası dönemin faşizmini ve neo-faşist akımlarla bağlantıyı kabul etmemekte; liberal demokrat sisteme dahil olmaya çabalayıp aynı zamanda içlerindeki aşırı unsurlara karşı mücadele etmektedirler. Bununla birlikte kamuoyuna gündelik meselelerini anlatabilmek için popülist bir dil benimsemekte ve aynı zamanda sansasyonel bir dil ile gösterişli modern sunum tekniklerinden faydalanmaktadırlar (Kallis, 2015: 13). Radikal sağ partiler ulusal temelde çeşitlilik ve işleyiş farklılıklarına sahip olmakla birlikte birtakım ana ideolojik ve siyasi özelliklere sahiptir:

"Aşırı milliyetçilik": Radikal sağ partiler ideolojilerini aşırıcılık temelinde ultra milliyetçiliğe sahip çıkarak çok kültürlülük, kozmopolitlik, ulusötesi girişimlere karşı saldırgan tavır sergilemektedirler.

"İnsanların eşitsizliği": İnsan haklarını bir hiyerarşi içine yerleştirerek kendilerinden olanı ötekiler karşısında kayırmaktadırlar.

"Etnik çoğulculuk": İnsanlar farklı ve sözde kalıcı kültürel özelliklere sahip gruplara aittirler ve bu gruplar içinde yaşamalıdırlar.

Sınırlı "empati halkası": İnsan haklarına duydukları inancı "empati halka"larının dar bir iç grubuna sınırlamaktadırlar.

"Popülizm": Söylemlerini basit ve dünya görüşü sadece "siyah-beyaz" olan duygusal bir dile dayandırmaktadırlar. Aynı zamanda bu söylemleri ile elit kayıtsızlığı ve çürümesine karşı halkı temsil ettiklerini ileri sürmektedirler.

"Liderlik ve karizma": Genelde aşırı derecede hiyerarşik olup karizmatik liderlere sahiptirler.

"Liberal demokrasinin özelliklerinin eleştirisi": Liberal demokrasinin temel kurumlarını kabul etmekle birlikte liberal demokrasinin temsil ilkelerini- örneğin: çoğulculuk ve çeşitliliğin kabullenilmesi, devletin tarafsızlığı vb. – sert bir şekilde eleştirmektedirler.

"Otoriterlilik": Güçlü devlet ihtiyacı, düzen güvenlik kavramalarına sıkı sıkı bağlılık gösterip geleneksel değerlerin ciddi olarak savunmaktadırlar.

"Sıfır toplamlı perspektif ": Ekomomik ve sosyal kaynaklar sınırlı olması nedeniyle bir ülkedeki göçmen sayısının artışı o ülkedeki kaynakları çok ciddi baskı altına alıp toplumu kıyasıya bir rekabete yol açmaktadır (a.g.e.s.13-15). Milliyetçilik aşırı sağ partilerin temel özelliklerinden biridir fakat giderek Avrupa kimliğine yapılan vurgu artmaktadır (Zuquete, 2008:329). Avrupa kültürünün göçmenlerin etkisiyle yok olduğunu ileri sürülmektedir. FN'nin lideri Marine Le Pen şöyle demektedir: *"bir dönüm noktasındayız, eğer medeniyetimizi koruyamazsak yok olacak"* (Bennhold, 2008). Zuquete'ye göre aşırı sağ partilerin giderek Avrupa kimliğine daha fazla vurgu yapması "İslam"ın Avrupa'nın "öteki"si olarak inşa edilmesi süreci ile beraber gitmektedir (Zuquete, 2008: 333). Avrupa'da "biyolojik ırkçılık"tan "kültürel ırkçılık"a doğru bir dönüşüm yaşanarak, Avrupa'da "öteki" olarak Yahudilerin yerini Müslümanların alındığı iddia edilmektedir (a.g.e.s.335). Fransa aşırı sağının teorisyenlerinden biri olan Guillaume Faye, Avrupa kimliğini savunan birinin Yahudi karşıtlığını bırakması gerektiğini belirterek, asıl tehdidin Üçüncü Dünya ve İslam tarafından kolonizasyon olduğunu ileri sürmektedir (a.g.e. s.328-335).

Marine Le Pen aşırı sağın yeni kadın figürünü temsil ederken; aşrı sağın önde gelenleri Avrupa karşı kültürüne yakın bir görünüm sergileyerek bir önceki kuşak aşırı sağcı hareketlerden ayrılmaktadır. Örneğin; Avusturya aşırı sağcı lider Heinz-Christian Strache Che Guevara tişörtüyle toplum karşısına çıkarken, Kasım 2009 tarihinde İsviçre minare referandumunu başlatan Oskar Freysinger atkuyruğu yapılmış saçıyla klasik kültürel başkaldırının simgelerini kullanmaktadır. Her iki figür de cinsiyet eşitliğinin, feminizmin, düşünce ve ifade özgürlüğünün, homofobiye ve antisemitizme karşı mücadelenin savunucuları olarak kendilerini resmetmektedirler. Bu bağlamda aşırı sağın bir önceki kuşağının sahip olduğu yabancı düşmanı, homofobik ve Yahudi düşmanı imajından farklı bir görünüm sergilemektedirler. Bu bağlamda Marine Le Pen babasının temsil ettiği "mütevazı halkın" karşısına avukat ve Avrupa Parlamentosu üyesi olarak çıkmaktadır. Nerdeyse tamamı erkelerden oluşan bir partide feminist bir duruş sergilemektedir (Göle, 2015: 60). Söz konusu olan aşırı sağ hareketleri tanımlamak gittikçe zorlaşmaktadır. Bu hareketler 1970'li yılların yabancı düşmanlığının ve göç karşıtı politikalarının basit bir devamı değildir. Bu bağlamda ırk kategorisinin dinsellik kılığına büründüğü gözlemlenmektedir. Bu hareketler artık siyasi skalanın marjinal olarak tanımını kabul etmiyorlar, aksine meşruiyetlerini çoğunluğun yanında olmaktan aldıklarını iddia etmektedirler. Açık sözlü olduklarını iddia ederek, "herkesin içinden geçirdiği şeyleri yüksek sesle" ifade ettiklerini belirtmektedirler. Bu yeni siyasi oluşumlar kendilerini "İslami istilaya" karşı ulusal topluluğun savunucusu olarak tanımlamakta, başörtüsü, cami ve minare inşaatı, sokakta namaz, İslami et kesimi ve helal gıda ticareti gibi İslami sembollerin Avrupa'da kamusal görünürlüklerine karşı çıkmaktadırlar. İslam'a saldırdıkları nispette de Avrupa kamuoyu nezdindeki popülerlikleri artmaktadır. Müslümanları yüzü, hikâyesi, sesi olmayan monolit, yekpare bir kategori içinde dondurarak resmetmektedirler. Müslümanlara karşı Avrupalı bir "biz" kimliği inşa etme gayreti sergilemektedirler (a.g.e.s.60-61).

Göle'ye göre de söz konusu olan aşırı sağ olarak adlandırılan akım aşırı sağın yeni bir akımı değildir. Bunun yerine aşırı sağ ile sağ, hatta sol arasındaki sınırların ve engellerin yerlerinden oynaması ile "tabuların kırılması" sonucu ortaya çıkan bir popülist güç olarak tanımlanmaktadır. İslam korkusu siyasi manipülasyonu siyasi skalada zıt taraflarda bulunan

hareketleri birbirlerine yanaştırarak, geleneksel sağ-sol siyasi ayrışmasını bulanık hale getirmektedir. 2009 Avrupa Parlamentosu seçimleri bu bağlamın belirleyici unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bu seçimde Avrupa'nın en liberal ülkelerinde bulunan aşırı sağ partilerinin aldıkları oy oranları dikkat çekici olmuştur. İngiltere'de Britanya Ulusal Partisi Avrupa Parlamentosu'na iki koltukla girmeyi hak kazanırken, Hollanda'da Geert Wilders'in Özgürlük Partisi zafer kazanmıştır. Fransa'da ise Ulusal Cephe Partisi'nin başına Marine Le Pen gelmesiyle bu partinin kamuoyu yoklamalarında yükselen bir popülaritesi söz konusu olmuştur. Aşırı sağ hareketlerin ortaya çıkışına neden olan yeni dinamikleri iyi anlamak gerekmektedir. Bu hareketler Mayıs 1968 mirasını saptırarak sahiplenmekte, ulusal değerleri savunmakta ve İslamı hedef alarak marjinal olmaktan çıkmaya çalışmaktadır. Aşırı sağcı hareketler 2000'li yılları başından beri Avrupa kamuoylarında gün geçtikçe daha sağlam yer edinen kimlik temalarını devşirerek yeni bir meşruiyet kazanmaya çalışmaktadırlar. Bu hareketler genelde İslam korkusuna yatırım yaparak kamusal yaşam sahnesine girmektedirler (a.g.e.s.58-59).

Aşırı sağ partilerin 1990'ların başından beri elde ettiği her başarı medyada büyük bir yankı uyandırırken aynı zamanda bu hareketlerin nasıl tanımlanacağı sorusunu da beraberinde getirmiştir. Siyaset bilimci Hans George Betz bu partileri "radikal sağcı popülist" olarak tanımlamaktadır.

"*Bu partiler bireyi güçlendirip devleti küçülten, serbest piyasa modelini özendiren mevcut sosyo-kültürel ve sosyo-politik düzeni reddettikleri için radikaller. Sosyal ve bireysel eşitliği reddettikleri, marjinal grupların sosyal entegrasyonuna karşı çıktıkları, yabancı düşmanlığı ve açıkça ırkçılık yaptıkları için sağcılar. Toplumdaki korku ve hoşnutsuzluğu kullanarak sıradan vatandaşa ve onun sözde üstün duygularına çağrıda bulundukları için popülisttirler.*" (Bentz, 2007: 33).

Bu partilerin liderleri ve destekleyicileri ise kendilerini tanımlarken öncelikle "sağ" kavramını reddetmekte ve "aşırı" sıfatını hiç üstlerine almamayı tercih etmektedirler. Kendilerini ısrarla "Biz yeni merkeziz" diye tanımlamaktadırlar. İsveç Demokratları Partisi'nin sözcüsü Linus Bylund, "*Biz sağda ve soldayız demiyoruz. Aile değerleri, kürtaj, ulusal savunma gibi konularda sağa yakınız. Ekonomide ve milli kaynaklarımızın nasıl kullanılacağı konusunda soldayız. Özel sağlık sigortası sistemine karşıyız; herkes için sosyal güvenceden yanayız"* diyerek partilerinin kimliklerini tarif etmektedir (Bylund, 2011). Rosanvallon'a göre demokratik yaşamım önemli bir unsuru olan kamuoyu dönüşüm geçirmekte ve halkı tek bir sese, tek bir duyguya, görüşe indirgemektedir. Topluluk böyle kişiselleştirilerek kimlik politikaları güç kazanmakta ve bu sayede "Avrupa halkı"nın kimliğine tehdit olabilecek bir iç düşman oluşturularak, toplumsal hafızada her daim canlı tutulmaya çalışılmaktadır (Rosanvallon, 2017).

Habermas'a göre "Avrupa yabancı düşmanlığı hastalığına tutuldu!" Her ne kadar bu olgu yeni olmamakla birlikte ama gittikçe artış göstermektedir.

"*Bu eğilimler sanki yeni ortaya çıkmış gibi sunulmaktadır. Aslında barlarda konuşulan klişeler, televizyonlardaki talk-show'lara yerleşmiştir. Ve sağa kayma potansiyeline sahip seçmeni cezbetmeye çalışan medyatik kadın ve erkek siyasetçilerin söylemine malzeme omuştur. Her şey Thilo Sarrazin'in Almanya'daki Müslüman toplulukları hedef alan birtakım demografik verileri ileri sürmesiyle başladı…….Neticede bu sözlerin görülmemiş boyutta reklamı oluyor ve toplum tarafından kayıtsız şartsız benimsendi. Almanların üçte birinden fazlası Müslüman göçmenler yüzünden toplumda ortalama zekanın giderek düştüğünü düşünmeye başladı.*"(Lemonde, 2011)

Almanya'da sosyal demokrat politikacı olan Thillo Sarrazin 2010 yılında yazdığı kitapta Almanya'da yaşayan Müslümanlar konusunda bir tez ortaya atmıştır. Bu teze göre Müslüman göçmenler nedeniyle Almanya'daki ortalama zeka seviyesi düşmektedir. *Çünkü "Toplumun alt sınıfı istikralı biçimde büyüyor. En yüksek doğurganlık oranı düşük eğitimli Türkiye, Ortadoğu ve Afrika kökenli göçmenlerde. Bu gidişle işgücüne katılmayan yoksul kadınlar daha fazla çocuk sahibi*

olacaklar. İnsan zekası yüzde 50 ile 80 oranında katılımsal. Üst sınıflarda doğurganlık oranı azaldığı için toplumun zeka seviyesi de düşüyor." Daha kısa bir ifadeyle, Sarrazin'e göre Almanya böylece kendi kuyusunu kazmaktadır. Sarrazin'in kitabı bir milyonun üzerinde satış rakamı elde etti. Bir kamuoyu yoklamasına göre her beş Almandan biri Sarrazin liderliğindeki bir partiye oy verebileceğini ifade etmiştir (Duchesne, 2018).

II. Dünya Savaşı sonrasında modern Avrupa toplumlarını inceleyen iki Alman bilimadamı Erwin Scheuch ve Hans Klingemann radikal sağın yükselişini normal patoloji teziyle açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre popülist radikal sağ değerler Batı'nın demokratik değerlerine aykırı olmakla birlikte bütün Batı toplumlarında radikal sağının ortaya çıkmasını sağlayan sınırlı da olsa bir potansiyel mevcut bulunmaktadır. Söz konusu potansiyel sosyal ve ekonomik hayatın huzurlu olduğu dönemlerde ortaya çıkmamakta, toplumların travmaları ve şokları ile depreşmektedir (Mudde, 2010). İki Fransız düşünür Alain Badiou ve Jacques Ranciere'e göre "*Yeni ırkçılık, toplumu tepesinde, elitlerin mutfağında şekillendi. Tepeden aşağı indi. Merkezdeki sağ ve sol hükümetler ile aydınlar bu mimariye katkıda bulundular*." (Lemonde-2012). Daha başka bir ifadeyle merkezdeki sağ ve sol partiler aşırı sağın işbirlikçileri oldular. 1980'lerin başından itibaren merkezdeki siyasi parti elitleri Müslümanlara karşı ötekileştirici ve ayrımcı bir dil kullanmaya başlamışlardır. Bu bağlamda Fransa'da, Faslı ve Cezayirli göçmenlerin çoğunlukta bulunduğu işçilerin Renault fabrikalarında başlattığı grevler bir dönüm noktası olarak kabul edilebilmektedir. Dönemin İçişleri Bakanı Gaston Defferre, grevler sırasında daha önce hiç dile getirilmeyen bir iddia ortaya atmıştır: *"İşçileri, Fransız sosyal realitesine uymayan kriterler hareket eden bazı dindar ve politik gruplar kışkırttı.* Batı Avrupa demokrasilerinde devletin zirvesi yaptıkları açıklamalarda kelimelerle ustaca oynayıp "öteki" yaratmakta etkili bir dil kullandılar. Örneğin Fransa'da merkez sağ ve soldaki siyasi elitler ve bürokratlar "*Müslümanlar cumhuriyete saygı göstermelidir*" söylemini siyaset dilinin bir parçası haline getirerek alt metinde Müslümanlar cumhuriyet değerlerini hiçe sayıyor algısı oluşturmaya çalışmışlardır. 1990'larda Chirac Paris Belediye Başkanı iken İtalya, Polonyalı ve Portekizli yabancı işçilerin Müslümanlardan ve siyahlardan daha az problem oluşturduğunu ifade ederek "İslam ve "problem" sözcüklerinin artık bir arada kullanılması için bir alt zemin oluşturmuştur (Atikkan,2014: 182-183).

Sorunun daha da büyüyüp etkili hale gelmesi merkez partilerin bu kesimin oylarını alabilmek için aşırı sağcı söylemi merkeze kaydırmaları ile olmuştur. Ana akım partiler radikal sağın dilini ve belli fikirlerini kabullenmesinin temelinde yatan amaç radikal sağ partilerin cazibesini azaltmak ve toplumu ilgili konularda ciddiye alındıklarını göstermek olmakla birlikte; sonuçta siyasi söylem sağ kanat siyasetçilerin daha etkin olduğu alana doğru kaymaktadır. Bu alanda ana akım partiler radikal sağın ustalıkla kullandığı popülizmle yarışmakta zorlanmaktadırlar. Bununla birlikte bu durum siyasi gündemin uzun vadede ana akım partiler tarafından kontrol edilemeyecek şekilde aşırı pozisyonlara dönüşme riskine sahip bulunmaktadır. Radikal sağın başarısının temelinde ana akım partilerin göçmenler, çok kültürlülük, Avrupa entegrasyonu ve siyasi sistemin işleyişi ile ilgili olan toplumdaki endişeleri zamanında ve etkili biçimde gideremmemesi yatmaktadır. Ekonomik düzelmeyle birlikte radikal sağın çekiciliğinin azalacağına dair inanç tamamen yanlış olmamakla birlikte yetersiz bir bakış açısına dayanmaktadır; çünkü radikal sağ partiler çok çeşitli sosyo-ekonomik tabandan seçmenlere hitap edebilmeyi başarabilmektedir (Kallis, 2015: 21-24). 2008'ten beri uygulanan sıkı ve uzun süreli kemer sıkma politikaları "yerel" ile "göçmen" gruplar arasında ekonomik rekabetin artmasına yol açmıştır. Bu durum da radikal sağın Müslüman göçmen topluluklarına karşı kullandığı kültürel uyumsuzluk ve İslamofobik söylemlerinin yanına artan ekonomik ve sosyal güvenlik temalarının eklenmesine neden olmuştur (a.g.e. s.16).

4. Ekonominin Aşırı Sağ Üzerinde Oluşturduğu Etkiler

Avrupa sosyal adalete dayalı kalkınma modelini II.Dünya Savaşı sonrasında kurmuş ve takip eden 30 yıl içerisinde Avrupa istikrarlı bir şekilde büyüme becerisi göstererek kendi markasını taşıyan refah devletini kurmuştur. 1990'lara gelindiğinde ortaya yeni ekonomik aktörlerin-Çin, Hindistan, Güney Kore ve Çin- çıkması sebebiyle artan dünya rekabeti Avrupa ülkelerini zorlamaya başlamıştır. Bu süreçte Batı Avrupa ülkeleri güçlü bir sanayiye sahip olmalarına rağmen yükselen ekonomilerin ucuz emeğine karşı küresel rekabette mücadele edebilmek için verimliliği artırmak ve yaratıcı olmak zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte, Avrupa ülkelerinin ekonomileri artan işsizlik, zorlanan imalat sanayi, nüfusun gittikçe yaşlanması ve reforma ihtiyaç duyan refah devleti sorunlarına çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bu süreçte birçok ülkede merkez sağ ve merkez sol hükümetleri iş başına gelerek soruları çözeceklerini iddia etmişler; fakat hiçbiri tatmin edici sonuçlar elde edememiştir. 19. Yüzyılda sanayi devriminin başlatıcısı olan İngiltere imalat sanayinde küresel rekabetle baş etmekle zorlanmıştır. Fransa ise sanayide verimliliği artıramazken kamu harcamalarını düşürmekte güçlükler yaşamıştır. Avrupa'da bu sürecin tek galibi olarak Almanya görülmektedir. Almanya teknolojik yatırımlara öncelik vererek Alman sanayisinin temelini oluşturan orta büyüklükteki işletmeleri rekabete açmayı başarmıştır (Atikkan, 2014: 46-49). Bununla birlikte Avrupa'da modern kültürün ürünü olan toplumu eşitleyici sosyal devleti devam ettirmek artık çok masraflı hale gelmiştir (Rosanvallon, 1992: 35).

Küreselleşme ve teknolojik değişimin etkileri altındaki Avrupa ekonomilerinde refah devleti cömertlik, koruyuculuk ve kapsayıcı olma özeliklerini yitirmeye başlamıştır. Modern zamanların ekonomik sorunlarını çözebilecek yeni bir model yaratılamamakla birlikte; işin kolayına kaçılarak refah devletinin çökertilmesinde suç göçmenlerin üstüne atılmıştır. Bu süreçte medya ve siyasetçiler de göçmenleri ve özellikle de Müslümanları suç odakları ve kültürel düzeyde uyum sağlamayan gruplar olarak resmetmişlerdir. Daha başka bir ifadeyle, suç etnikleştirilmiştir. 1980'lerden itibaren merkez partiler, Avrupa'nın sosyal ve ekonomik sorunlarına çözüm bulmakta zorlanmışlardır. Bir taraftan yaşlanan nüfus ve bunun oluşturduğu sosyal ekonomik külfet ile diğer taraftan ise yavaşlayan ekonomik büyüme ve verimlilik sorunun gittikçe büyümesine yol açmıştır. İşsizliğin artması ile Avrupa toplumlarındaki popülizm dalgasının yükselişine katkı sağlamıştır (Atikkan, 2014: 53-54). Yapılan kamuoyu araştırmalarında aşırı sağ partilerin destekçilerinin genelde küreselleşmenin olumsuz sosyo-ekonomik etkilerinden en fazla etkilenen, eğitim düzeyi düşük, işçi genç erkeklerden oluştuğunu ve genellikle alt ya da alt orta sınıflardan geldikleri gözlemlenebilmektedir (Yeşilyurt Gündüz, 2010: 40). Birçok yazara göre Avrupa'da aşırı sağcı partilerin yükselişinin nedenini 2008 yılında ABD'de başlayıp dünyayı da etkisi altına alan küresel ekonomik kiriz olarak göstermesine rağmen en önemli ve tek nedenin bu olmadığı çok açıktır. Örneğin İspanya 2008 yılı küresel ekonomik krizden en çok zarar gören ülkelerden biri olmasına rağmen sağ popülist partiler ön plana çıkmamıştır. Öte yandan ekonomik krizden fazla etkilenmeyen Finlandiya ve Avusturya gibi ülkelerde aşırı sağ partiler artan oranda destek elde etmiştir (Alkan, 2015: 275-276).

Aşırı-sağcı siyasiler, yanlı ya da çarpıtılmış nedensellikler oluşturarak ekonomik krizle göç, göç ile de ulusal kültürün aşınması arasında bağ kurarak dışlayıcı çözüm önerileri getirmektedirler. Fakat olan biteni tek başına ekonomi üzerinden okumaya çalışmak da indirgemeci bir yaklaşımdır. Asıl belirleyici olan ise ekonomik krizi demagojik bir yetenekle manivela olarak kullanılmasıdır. Avrupa'nın yapısal kodlarında yer alan, fakat ekonomik refahın yüksek olduğu dönemlerde geri plana itilebilen yabancı düşmanlığı kriz dönemlerinde kendini göstererek dışlayıcı bir söylemle birleşerek, ulusal değerleri mutlaklaştıran bir retoriğe dönüşebilmektedir. Avrupa tarih boyunca kendini tanımlamak için "öteki"ne ihtiyaç duymuş, iç bütünlüğü sağlamak için ırkçı pratiklere de özellikle belirli dönemlerde eğilim

göstermiştir. Irkçılık ve yabancı düşmanlığı Avrupa için yapısal bir fenomen iken; aynı zamanda Avrupa tarihi ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele tarihidir de. 1990'larda yaptığı yasal düzenlemelerle ötekileştirici yüzünden kurtulmaya çalışan Avrupa, günümüzde ise konjonktürel gelişmelerden etkilenerek aşrı sağcı söylemi merkeze kaydırma eğilimine girmiştir. Asıl sorunu oluşturan aşırı sağın yükselişi değil, aşırı sağcı söylemin genele yayılarak yapısal bir fenomene dönüşmesidir. Bu durumdan zarar gören sadece göçmenler ya da üçüncü ülke vatandaşları değil, Avrupa bütünleşmesinin değerlerinin bizzat kendisi olacaktır (Yılmaz ve Kuylay, 2011).

Sonuç

Toplumun göçmenler ve İslami radikalleşme tehlikelerine karşı duyduğu endişeyi mantıklı ve sorumlu şekilde ele alıp, radikal sağın öne sürdüğü söylemleri ikna edici şekilde çürütebilmek mümkündür. Bu bağlamda örneğin çok kültürlü bir toplumun nasıl olabileceğini tartışmak, göçün yönetilmesinin zorunluluğunu insan haklarına saygı çerçevesinde ve radikal sağın önerdiği sert tedbirler ve kesin çözümler olmadan da konuşabilmek önemli çıkış yolları gösterebilecektir. Toplumun endişelerini göz önünde bulundurmadan ve bu meselelerle ilgili tartışmanın zemini değiştirmeden alınacak baskıcı tedbirlerin yarardan çok zarar getirmesi muhtemeldir. Bu bağlamda, ana akım siyasi aktörler tepkisellikten ve kısa vadeli seçim başarısını hedeflemekten ve sorumsuz bir şekilde radikal sağdan daha ileri politikaları gündemlerine almaktan sakınmalıdırlar (Kallis, 2015: 24-25). AB geleceğini, Avrupa'nın geçmişinden çıkardığı derslerden faydalanarak kurgularken, Türkiye'den faydalanmayı ihmal etmemelidir. Hans Prutz 1883'te yayımladığı Kulturgeschichte der Kreuzzüge (Haçlı Seferleri'nin Kültür Tarihi) adlı kitabında, İslam ile karşılaşmanın Avrupa'da insanları Kilise'nin baskısından kurtardığını ve elde edilen bu tecrübelerin Avrupa'nın Aydınlanma ve Reformasyon temelinde bir rasyonelliğe yönelmesine zemin hazırladığını belirtmektedir. Canbolat'a göre, geçmişte Avrupa İslam'la karşılaşarak kendini yenilebildiyse, bugün de AB Türkiye ile küresel bir açılım yapabilme şansına sahiptir (Canbolat, 2014:444). AB-Türkiye ilişkileri hem insanlık birikiminin geneli ile ilgili olan medeniyetler arası etkileşim, hem AB'nin çoğulcu niteliği, hem de Türkiye'nin medeniyet tecrübesini harekete geçirebilmesi açısından önemli bit test alanı olacaktır. Bu bağlamda AB, Avrupa- merkezli Kutsal Roma-Germen kimliği ve sömürgeci tecrübe ile post-kolonyal dönemin çoğulcu Avrupa kimliği arasında seçimini yapacaktır. Eğer Avrupa-kökenli olmayan yeni Avrupalıların sistemin içine adil bir şekilde dâhil edilmesi gerçekleşebilirse, Avrupa kimliği uzun dönemde dönüşecek ve bu sayede Kutsal-Roma-Germen prototipine dayalı kimlik tanımlaması aşınacaktır. Bu varsayım gerçekleşmeyip, Avrupa yeni Avrupalıların Avrupa sistemi içine girmesine engel olursa, AB kendisini küresel bir güç haline getirecek çoğulculuk ilkesini devre dışı bırakmış olacaktır. Bu durum bir yandan Avrupa'da yabancı düşmanlığının, diğer yandan da önemli sosyo-etnik çatışmaların atmasına neden olabilecektir. Bu noktada, AB'nin Türkiye'ye karşı alacağı tavır aynı zamanda kökleri çok daha derinde olan bir Avrupa bunalımının geleceği ile ilgili önemli ipuçları verecektir.

Kaynakça

1. Akkoyunlu, K., 2018. "Huzursuz Avrupa'da Göç, Kimlik Bunalımı ve Demokrasi Krizi" https://cdn3.andyayincilik.com/dergi/duvardibi_dergi_06.pdf Duvardibi Kriz Sayısı, Sayı 6, Ekim 2018 (erişim tarihi: 30.10.2018).

2. Alkan, M.N., 2015. "Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği", Akademik Bakış, Cilt 8, Sayı 16.

3. Atikkan, Z., 2014. "Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi", İstanbul: Metis Yayınları.

4. Bennhold, K., "2 Personalities Clash on European Immigration", https://www.nytimes.com/2008/01/15/world/europe/15iht-debate.4.9237106.html, (erişim tarihi: 19.11.2018)

5. Bentz, H.G., 2007. "Against the 'Green Totalarinaism': Anti-Islamic Nativism in Contemporary Radical Right-Wing Populism in Western Europe", Europe for Europeans, Haz. C.S. Liand, Asgate Publishing.

6. Bigo, D., 2002. "Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease", Alternatives 27, Özel Sayı, 63-92.

7. Bylund, L., 2011. Söyleşi: Stockholm, 18 Ağustos 2011'den akt. Z. Atikkan, "Avrupa Benim, Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi", İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

8. Canbolat, İ., 2014. "Avrupa Birliği ve Türkiye, Uluslarüstü Sistemle Ortaklık", İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları, 6. Bsk.

9. Castles, S., Hein de Haas ve Miller, M.J., 2014. "Age of Migration: International Population Movements in the Modern World", Guilford Press.

10. Colonnelli, A., "Pegida Shouldn't be Dismissed That Easily", http://eprints.lse.ac.uk/77979/1/blogs.lse.ac.uk-Pegida%20shouldnt%20be%20dismissed%20that%20easily.pdf (erişim tarihi: 26.11.2018).

11. Duchesne, R., https://www.researchgate.net/profile/Ricardo_Duchesne/publication/280098339_Germany_Abolishes_Itself/links/55b27c3108aec0e5f431ce1f/Germany-Abolishes-Itself.pdf (erişim tarihi: 01.11.2018).

12. Dünya Göç Örgütü Raporu 2018, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf (erişim tarihi: 25.10.2018).

13. European United Left/Nordic Green Left European Parliamentary Group GUE/NGL, "Coming Soon an EU 'Orwellian' Nightmare", http://www.guengl.eu/news/article/gue-ngl-news/coming-soon-an-eu-orwellian-nightmare-becomes-reality (erişim tarihi: 30.10.2018).

14. Favell, A., 2014. "Immigratin, Integration and Mobility", United Kingdom: ECPR Press.

15. Friffin, R., 1991. "The Nature Of Fascism", New York: St.Martis's Press.

16. Göle, N., 2015. "Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar, Avrupa Kamusal Alanındaki İslam İhtilafları Üzerine Bir Araştırma", İstanbul: Metis Yayınları.

17. Kallis, A., 2015. "Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi", SETA Analiz, Mart 2015, Sayı: 119.

18. Le Monde, www.lemonde.fr/idees/article/2011/01/04/l-europe-malade-de-la-xenophobie_ 1460695_3232.html (erişim tarihi: 01.11.2018).

19. Mercan, S., "Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişini Anlamak", https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/avrupa-birligi-arastirmalari-merkezi/avrupada-asiri-sagin-yukselisini-anlamak#_ftnref5 (erişim tarihi: 19.11.2018).

20. Mudde, C., "The Populist Radical Right: A Pathological Normalocy", www.eurozine.com /articles/2010-08-31-mudde-en.html (erişim tarihi: 01.11.2018).

21. Öner, S., 2014. "Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni 'Öteki'ler ve Türkiye'nin AB Üyeliği", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 13, No:1.

22. Özdemir, H., 2012. "Avrupa Mantığı Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri", İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

23. Rosanvallon, P., 1992. "La crise de I'Etat-providence, Editions du Seuil, s.35'den akt. Atikkan, 2014.

24. Schain, M.A., 2009. "The State Strikes Back: Immigration Policy in the European Union", The European Journal of International Law, Vol.20, No:1.

25. Songülen İnanç, Z., Çetin, S., 2011. "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", SDE Analiz.

26. Şirin, N.A., 2016. "Çabalar Sonuç Verecek mi? Avrupa Birliği'nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri", Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar, (Der.) S. Gülfer, Ihlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları, 3.bsk.

27. Vertovec, S., 2007. "Super-diversity and its Implications", Ethnic and Racial Studies 30 (6).

28. Yeşilyurt Gündüz, Z., 2010. "The European Union at 50: Xenophobia, Islamophobia and the Rise of Radical Right", Journal of Muslim Minority Affairs, Cilt 30, Sayı 1.

29. Yılmaz Elmas, F., "AB Dış Göç Politikasındaki Kayıp Parça: Göçmen Odaklı Yaklaşım", http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2017/11/Fatma-Yilmaz-Elmas.pdf, (erişim tarihi: 22.11.2018).

30. Yılmaz, F. ve Kutlay, M., 2011. "Avrupa'yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi, USAK Analiz, No:11, Temmuz 2011, https://books.google.com.tr/books?id=_au3AgAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq=avrupa%27y%C4%B1+bekleyen+tehlike+a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1+sa%C4%9F%C4%B1n+y%C3%BCkseli%C5%9Fi&source=bl&ots=Y25DyCX_7M&sig=36dcR_TGR6lRWKsqeGne1hyH5Jg&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi2wNKg-efeAhXDiiwKHZfsCooQ6AEwBnoECAUQAQ#v=onepage&q=avrupa'y%C4%B1%20bekleyen%20tehlike%20a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1%20sa%C4%9F%C4%B1n%20y%C3%BCkseli%C5%9Fi&f=false (erişim tarihi: 22.11.2018).

31. Zuquete, J.P., 2008. "The European Extreme-Right and Islam: New Directions?", Journal of Political Ideologies, Cilt 13, Sayı 3.

32. https://medyascope.tv/2017/07/08/pierre-rosanvallon-halkin-bir-gelecegi-var-mi/ (erişim tarihi: 22.10.2018) Bu metin, 2011'de, "Halkın bir geleceği var mı?" (le peuple a-t-il un avenir?) teması etrafında 26.'sı düzenlenen Rencontres de Pétrarque'ın başlangıç dersinden alındı. Çev. Murat Erşen.

33. www.lemonde.fr/election-presidentelle-2012/article/2012/05/05le-racisme-des-intellectuals-par-alain-badiou_1696292_1471069.html (erişim tarihi:01.11.2018).

VAKIF KÜLTÜRÜMÜZ ÇERÇEVESİNDE POST-MODERN DÖNEMDE SOSYAL YARDIM ve BEŞİR DERNEĞİ

Cevdet ŞANLI*

Özet

Dinimiz, insanın iki cihanda saadet üzere olmasının esaslarını va'z etmektedir. Hz. Peygamberimiz'e(sav) kadar gelen bütün peygamberler de bunu eşref-i mahlukat olan insana tebliğ etmişlerdir. Medeniyetimizde yardımlaşma anlayışının kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir. Dolayısı ile bu kaynaktan beslenen mü'minler asırlar boyu yardımlaşmada yarışmışlardır. Hanlar, hamamlar, mektepler, medreseler, şifahaneler, mesire yerleri, kuş sarayları, camiler, mescidler, aşevleri hep bu niyet üzerine kurularak bir "Vakıf Medeniyeti" oluşturulmuştur. Bu medeniyetin merkezinde "Allah rızası" vardır; bu medeniyetin nirengi noktasını Resulullah (sav)'a mutabaat oluşturmaktadır.

İslam dünyası iki asırdan beri kan ve gözyaşına boğulmaya devam ediyor. Artık iletişim araçları vasıtası ile katliamları canlı yayınlarda seyreder, farkında olmadan da kanıksar hale geldik. İnsanlık tarihi hiç bu kadar zalimleşmedi. Bu yangının söndürülmesi için gayret etmekten başka çaremiz yok; karanlığa küfretmektense bir mum yakmak "insanım" diyen herkesin görevidir. Bugün ülkemiz, çok farklı ülkelerden memleketimize gelen milyonlarca misafiri ağırlamaktadır. Biz onlara sığınmacı ya da mülteci demiyoruz. Bizim anlayışımızda kim olursa olsun bize sığınanlar bizim misafirlerimizdir. Bu dün de böyleydi; bugün de böyle. 1490'larda İspanyol engizasyonunundan kaçan Yahudiler'e nasıl kucak açtı isek, Beyaz Ruslar'a, Balkan ve Kafkas muhacirlerine, Halepçe katliamından kaçanlara, Suriye'den kaçanlara da aynı duygu ve düşüncelerle kucak açıyor; ekmeğimizi aşımızı paylaşıyor. Biliyoruz ki : "Güzellikler paylaşıldıkça çoğalır; acılar paylaşıldıkça azalır." Biz acıları azaltmak, yoksulluğu en aza indirmek amacıyla çalışmalarımızı millet ve devlet olarak binlerce vakıf ve dernekle yürütmeye çalışıyoruz.İşte bu anlayışla 2011 yılında faaliyete başlayan Beşir Derneği'nin yürüttüğü çalışmaların içeriği bu makalenin amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelime: Vakıf, Post-Modern, Medeniyet Tasavvuru, İnsani Yardım, Beşir Derneği

Social Aid And Besir Association in the Scope of Our Foundation Culture in the Post Modern Era

Abstract

Islam teaches the principles of the human being to be in good faith in two worlds. All prophets who came to Muhammad (sallallahu aleyhi and sellem) have communicated this to the most glorious man. The Qur'an and Sunnah are the source of the understanding of aid in our civilization. Hence, the believers who were fed by this source competed for centuries. Inns, baths, schools, madrasahs, hospitals, promenade places, bird palaces, mosques, masjids, soup kitchens were built on this intention and a ''Foundation Civilization'' was created. At

*Dr Öğr. Üyesi ., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, csanli@yildiz.edu.tr

the center of this civilization there is the ‘’Allah’s consent’’ and the triumph of this civilization is the obedience to the Messenger of Allah (sallallahu aleyhi and selem).

The Islamic world has been bursting with blood and tears for two centuries. Now, through the means of communication, we watch the massacres in live broadcasts and become unaware of them. The history of mankind has never been so cruel. We have no choice but to try to extinguish this fire; It is the duty of everyone who says ‘’I am human’’ to light a candle rather than swear to darkness. Today, our country welcomes millions of guests from many different countries. We don’t call them defector or refugees. In our understanding, whoever takes refuge in us is our guests. This was the same yesterday; today as well. If we were to embrace the Jews who fled the Spanish engagement in the 1940s, they embraced the same feelings and thoughts as those who fled the White Russians, the Balkan and Caucasian refugees, the Halabite massacres, and those fleeing Syria; we share our bread. We know: "Beauties multiply as they share; the pain decreases as you share." We are trying to carry out our works with thousands of foundations and associations in order to reduce suffering and minimize poverty. The aim of this article is the content of the works carried out by Beşir Association, which started to operate in 2011 with this understanding.

Keywords: Foundation, Post-Modern, Civilization Design, Humanitarian Aid, Bashir Association

Giriş

Dinimiz, insanın iki cihanda saadet üzere olmasının esaslarını va'z etmektedir. Hz. Peygamberimiz'e(sav) kadar gelen bütün peygamberler de bunu eşref-i mahlukat olan insana tebliğ etmişlerdir. İnsan yaradılış itibarı ile "sosyal bir varlıktır." Dünyada bulunuş amacı Allah(cc) 'a kulluk yanında , Allah'ın (cc.) kullarına infak etmesi de beyan edilmiştir. İnfak anlayışı insanlar arasında ne ölçüde benimsenip yayılırsa, toplumda zenginlik ve fakirlik dengesi oluşacak yardımlaşma sosyal barışı temin edecektir.

Medeniyetimizde yardımlaşma anlayışının kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir. Dolayısı ile bu kaynaktan beslenen mü'minler asırlar boyu yardımlaşmada yarışmışlardır. İyilikte yarışma gıpta edilecek bir durumdur. Zengin fakir herkes bu olda elinden geldiği kadar hizmet etmeye gayret etmektedir. Çünkü esas olan niyettir. Onun için ecdadımız "Niyet hayr; akıbet hayr " diyerek işin esasını ortaya koymuş. Bu niyetle binlerce hayır eseri inşa etmiştir. Hanlar, hamamlar, mektepler, medreseler, şifahaneler, mesire yerleri, kuş sarayları, camiler, mescidler, aşevleri hep bu niyet üzerine kurularak bir "Vakıf Medeniyeti" oluşturulmuştur. Bu medeniyetin merkezinde "Allah rızası" vardır; bu medeniyetin nirengi noktasını Resulullah (sav)'a mutabaat oluşturmaktadır.

İnsanlık macerasının başladığı günden beri yoksulluk, göç, iç savaşlar, kargaşa insanın kaderi olmuştur. Bu kaderde safımızın belli olması lazımdır. Hz. İbrahim (as)'e su taşıyan karınca misali insanın iyiliği yanında olmalıyız; bunun için gayret sarfetmeliyiz. Ecdadımız bir medeniyet inşa etmiştir. İki yy.'a yakın süredir medeniyetimizin anlayışı yara almıştır. Vakıf medeniyetimiz adeta çökmüş ve çökertilmiştir. Bütün bunlara rağmen biz ümitvarız. Bundan dolayı da medeniyetimizin yeniden ihyasını gerçekleştirmemiz gerekmektedir. İnsanlık buna muhtaçtır. İki yy.dan beri dünyaya hükmedenler kan ve göz yaşından başka insanlığa bir şey verememişlerdir.

İslam dünyası iki asırdan beri kan ve gözyaşına boğulmaya devam ediyor. Artık iletişim araçları vasıtası ile katliamları canlı yayınlarda seyreder, farkında olmadan da kanıksar hale geldik; tepkisizleşiyoruz, katliamlar adeta olağanlaşıyor, normalleşiyor. İnsanlık tarihi hiç bu kadar zalimleşmedi. Yangın bizim coğrafyamızda devam ediyor. Bu yangının söndürülmesi için gayret etmekten başka çaremiz yok; karanlığa küfretmektense bir mum yakmak "insanım" diyen herkesin görevidir. Merhamet bizim en önemli zenginliğimizdir. "Yaradılanı hoşgör; Yaradan'dan ötürü" diyen Yunus'a ve onun anlayışına ne kadar çok muhtacız.

Bizler iki asırdır farklı reçetelerle çözüm üretmeye çalıştık; ancak ortaya çözüm çıkmadı; karmaşa, kargaşa gittikçe arttı. Bu durumdan kurtuluş reçetemiz medeniyetimizin inanç sisteminde ve kültürel kodlarında yatmaktadır. "Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir" diyen bir peygamberin ümmeti olmanın şuuru ile "yitik malımızı" bulmalıyız.

Bugün ülkemiz, çok farklı ülkelerden memleketimize gelen milyonlarca misafiri ağırlamaktadır. Biz onlara sığınmacı ya da mülteci demiyoruz. Bizim anlayışımızda kim olursa olsun bize sığınanlar bizim misafirlerimizdir. Bu dün de böyleydi; bugün de böyle. 1490'larda İspanyol engizasyonunundan kaçan Yahudiler'e nasıl kucak açtı isek, Beyaz Ruslar'a, Balkan ve Kafkas muhacirlerine, Halepçe katliamından kaçanlara, Suriye'den kaçanlara da aynı duygu ve düşüncelerle kucak açıyor; ekmeğimizi aşımızı paylaşıyoruz. Biliyoruz ki : "Güzellikler paylaşıldıkça çoğalır; acılar paylaşıldıkça azalır." Biz acıları azaltmak, yoksulluğu en aza indirmek amacıyla çalışmalarımızı millet ve devlet olarak binlerce vakıf ve dernekle yürütmeye çalışıyoruz.

İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de: "İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın; günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın." (Maide Suresi/ 2) Birçok hadis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır: "Müslümanlar birbirini sevmede, birbirlerine acımada bir vücut gibidirler; organlardan biri şikayet ederse, vücudun diğer organları onun acısına iştirak eder ve onun yardımına koşar." Yine başka bir hadiste: "Dul kadın ve fakire yardım için gayret gösteren kişi; Allah yolunda cihat yapan veya bütün gece namaz kılan, gündüzleri de oruç tutan kimse gibidir." buyrulmaktadır. Yetimle ilgili de Sevgili Peygamberimiz (sav): "Ben ve yetimi himaye eden, cennette işte böyle (iki parmağını yanyana getirerek) bulunacağız." buyurmaktadır.

İslam dini, yardımlaşmanın yakından başlayarak uzağa doğru yapılmasını efdal kılmıştır. Komşulukla ilgili Hz. Peygamber(sav)'in şu hadisi manidardır: "Komşu ile ilgili o kadar çok tavsiyelerde bulunuldu; ben zannettim ki komşu komşuya varis kılınacak." Bizim medeniyet anlayışımızın kaynağı Kur'an ve sünnettir. Bu anlayışla bütün mahlukatı ihata eden bir yardımlaşma medeniyeti oluşturmuşuz. Bu medeniyetin yeniden ihya edilmesinden başka çaremiz kalmamıştır. Yeniden kendi değerlerimize dönmenin ve bu değerlerle hayatı kucaklamanın yolunu bir an önce oluşturmak zorundayız.

Dünya her geçen gün içinden çıkılmaz kaoslara doğru yol almaktadır. Bu gidişe dur denilmezse, teknolojinin de katkıları ile nefsinin esiri olmuş insanlık çok kısa zamanda tanrılığını pekiştirmek adına, kendince doğru addettiği prensipler adına "yardımlaşma" müessesini de ortadan kaldıracaktır. Bundan bizler de etkileneceğiz. Bunun acısını az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke insanları ile açlık, iç savaş ve kargaşa içerisinde olan toplumlar daha çok çekecek gibi görünüyor. Tehlikeyi görmek zorundayız.

Toplumları ayakta tutan müesseseler bir bir küresel sermaye tarafından yok ediliyor. Başta aile olmak üzere küresel sermaye ve yandaşları kendi nefsi arzu ve isteklerine hizmet edecek köleleri oluşturmak için var gücü ile çalışıyor. Bizlerin çalışmaları onların karşısında Hz. İbrahim (as.)'in ateşine su taşıyan karınca misali olsa da önemli adımlardır. Post-modern zamanlarda sivil toplum kuruluşları vasıtası ile karşımıza çıkan yeni yeni oluşumlar var. Nedir bu oluşumlar?

Bu oluşumlar, sivil toplum adı altında hedef toplumları ekonomik, kültürel ve medeniyet anlamında yok etme oluşumlarıdır. Açık toplum söylemleri ile kulağa hoş gelen; ancak netice itibarı ile hedef toplumları yok eden faaliyetler. Artık askeri güçler geri planda bırakılarak-ya da vesayet ve vekalet müessesesi çalıştırılarak insanlar yerinden, yurdundan ediliyor. Birileri bundan rant elde ediyor. Küresel güçler, silah tüccarları, uyuşturucu baronları, insan kaçakçıları bu durumdan kendilerine çıkar devşirmektedir. Bütün bunları görerek, insanlığa ilaç olacak uygulamalarımızı, sadra şifa niyeti ile ecdadımızın insanlık tarihine altın harflerle yazdığı ve kazıdığı "yardımlaşma ahlakı"nı ve "vakıf" anlayışını yeniden ihya etmekten başka çaremiz kalmamıştır. Vakıf medeniyetinin torunları olarak mirasımıza sahip çıkmak zorundayız.

Bu anlayışla BEŞİR Derneği'ni 2011 yılında faaliyete geçirdik. 2011 yılı dünya kamuoyu Somali açlığı ile sarsıldı. Ülkemizin ve bizzat zamanın Başbakanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısı ile Somali dramına çözüm üretilmeye çalışıldı. O çözüm sürecinde BEŞİR Derneği de üzerine düşeni yaptı ve Somali'de bir okul ve yetimhane inşa etti. Somali'nin geleceği olan gençlerinden 10 üniversite öğrencisini Türkiye üniversitelerinde okuyarak ülkelerine yetişmiş insan gücü olarak Somali'ye gönderdi.

BEŞİR SOSYAL YARDIMLAŞMA DERNEĞİ

Bakanlar kurulunca 22.04.2013 tarihinde alınan 5545 sayılı karara istinaden **'Kamu Yararına Çalışır Dernek'** statüsünde hizmet veren Beşir Derneği, Ocak 2018 itibariyle de yine bakanlar kurulu tarafından yayınlanan **'İzin Almadan Yardım Toplama Hakkına Sahip Kuruluşlar'** listesinde yer almaktadır. **Türkiye'de 81 ilde 250 temsilciliği** bulunan Beşir Derneği, yurtiçinde ve yurtdışında pek çok ülkede **insani yardım faaliyetleri** yürütmektedir.

Eğitimden sağlığa, barınmadan kültüre, yakacak yardımından gıda yardımına varana kadar geniş bir faaliyet alanına sahip olan Beşir Derneği, **yurtiçinde ve yurtdışında yaygın bir gönüllü ağı**na sahiptir. Bu gönüllülük esasına dayalı güçlü hizmet ağı neticesinde Türkiye'nin en ücra noktasından dünyadaki tüm mazlum coğrafyaların en tenha yerine kadar **hızlı ve efektif çözümler** üretebilme potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır.

Bu kapsamda yapılan faaliyetlerin başında **acil insani yardımlar** gelmektedir. Gıda malzemeleri, ilaçlar, yakacak yardımları, hazır giyim ürünleri gibi ayni yardımlardan müteşekkil bu yardımlar ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacına göre çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla bu çeşitliliği doğru yönetebilmek adına geliştirdiğimiz **"Nitelikli İnsani Yardım Modeli"** ile **ihtiyaç sahiplerinin istekleri ve siparişleri doğrultusunda** hazırlanan yardım paketleri kimi zaman temsilciliklerimizden teslim edilmekte kimi zaman da ihtiyaç sahibinin mukim olduğu yerde **bizzat teslim** edilmektedir. Bu yardım modeliyle örneğin pirince

ihtiyacı olana mercimek götürülmemekte ve böylece önemli bir **kaynak israfının da önüne geçilmektedir.**

Acil insani yardımlar, derneğimizin faaliyet gösterdiği tüm bölgelerde ayniyle yürütülmektedir. Bu yardımlar gerçekleştirilirken sağ elin verdiğini sol elin görmemesi, **ihtiyaç sahibinin incinmemesi** için azami özen gösterilmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için açtığımız **Paylaşım Noktaları**'nda ihtiyaç sahiplerinin diledikleri ürünü marketten alışveriş yapar gibi aldığı ancak hiç para ödemeden gidebildikleri bir uygulama başlattık. Önceden bizzat yaşadıkları eve gidilerek sosyal incelemelerde bulunduğumuz ve ihtiyaç derecesine göre belli bir üst sınır belirlediğimiz ihtiyaç sahipleri, gerekli evraklarını gösterip tanımlanan limit miktarınca **ücretsiz alışveriş** yapabilmektedir. Paylaşım Noktaları'nda kuru gıda, makarna, yağ, tuz, şeker gibi gıda ürünleri, deterjan ve kozmetik ürünleri, erkek, bayan ve çocuk olmak üzere kıyafet reyonları tıpkı bir market gibi düzenlenmiştir.

İhtiyaç sahiplerine teslim etmek üzere toplandığımız ayni bağışlar, **Bölge Lojistik Depoları**'nda muhafaza edilmekte, buradan dağıtım yapılmaktadır. Ayrıca **Suriye, Irak, Filistin** gibi ülkelere gönderilen **yardım tırları** da yine bu depolardan sevk edilmektedir.

Edirne'den Kars'a, Sinop'tan Hatay'a Türkiye'nin 81 ilinde tam 250 noktada bulunan temsilcilikleri ve binlerce gönüllüsüyle insani yardım çalışmaları yürüten Beşir Derneği, mübarek **Ramazan** ayında da ihtiyaç sahipleri için çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

İçerisinde nohut, pirinç, bulgur, salça, reçel, şeker, yağ, çay, tuz, un gibi temel gıda ürünlerinin olduğu **kumanya yardımları**yla bir ailenin mutfak ihtiyacını karşılamaktayız.

Zekât ve fitrelerle Türkiye'de ve tüm dünyada kimsesizlerin, muhtaçların ve yetimlerin yüzlerini güldürmekte, ailenizle yaşadığınız iftar sevincini bir başka ailenin de yaşaması için nakdi **iftar bağışı** gerçekleştirmekteyiz.

Arife günü **bayramlık** dağıtmak suretiyle bir yetimin, bir ihtiyaç sahibinin bayramlığını tedarik etmekte, onların da bayram coşkusunu doyasıya yaşamasına vesile olmaktayız.

Ayrıca hayata geçirdiğimiz **'Bir Kap Bir Kalp'** kampanyasıyla Ramazan'da yardımda bulunmak isteyen vatandaşların hayrına vesile oluyoruz. İhtiyaç sahibi aileleri 'Bir Kap Bir Kalp' kampanyasıyla sıcak yemeğe kavuşturuyoruz. Fabrikada yahut herhangi bir yemek şirketinde üretilmiş yemekleri değil, **bağışçıların kendi emekleriyle bizzat pişirmiş olduğu yemekleri** ihtiyaç sahiplerine ulaştırıyor, toplumda unutulmaya yüz tutmuş güzellikleri yeniden canlandırmayı amaçlıyoruz.

Tüm Türkiye genelinde **her gün**; içerisinde yetim bulunan, savaş mağduru olan, mazlum ve kimsesiz kalan, iftar yemeği dahi pişiremeyecek kadar ihtiyaç sahibi olan binlerce **aileye** çorba, ana yemek, pilav/makarna çeşitleri başta olmak üzere tatlı, salata, meyve, içecek gibi malzemelerle de zenginleştirilmiş mönüler halinde ve bağışçının bizzat kendi evinde severek pişirdiği **iftarlık**lardan dağıtıyoruz.

Ramazan sonuna kadar **yüzbinlerce aileye** ulaşmayı başaran Beşir Derneği, **'Bir Kap Bir Kalp'** kampanyasıyla kendi yediğinden yedirme, birileri için bir şeyler yapma, **iftar sevincini** paylaşma gibi toplumu ayakta tutan ve kardeşlik bağlarını pekiştiren güzellikleri tekrardan yaşatmak için adımlar atmaktadır.

Kurban kampanyasında ise **vekâleten kurban kesim** organizasyonu düzenlemekteyiz. Bağışçılarımızdan gelen bir kurban hisselerini Türkiye'de ve dünyada, İslam kurallarına uygun şekilde kesiyor ve ihtiyaç sahiplerine dağıtıyoruz. Belki de sadece **bayramdan bayrama et alabilen ihtiyaç sahiplerinin mutluluğuna vesile oluyoruz.**

Bütün bunlara ilaveten ayrıca Kilis ve Reyhanlı'da bulunan, günde **200 bin** üretim kapasiteli **ekmek fabrikamızda her gün on binlerce ekmek** üretiyor ve bölgede bulunan kamplarda yaşam mücadelesi veren muhacir kardeşlerimize ulaştırıyoruz. Yanı sıra yine **Kilis, Reyhanlı, Cerablus ve Arakan'da** bulunan **yerleşik aşevleri**mizden veya **mobil aşevi**mizden her gün ihtiyaç sahiplerine, Suriyeli savaş mağdurlarına ve Arakanlı mazlumlara **sıcak yemek ikram ediyoruz.**

Sınırın ötesinde de başta **Suriye'nin Azez, İdlib, Eriha, Etarip, Cerablus** gibi şehirleri olmak üzere yardımlarımızı sürdürmekteyiz. İdlib'te açtığımız iki yardım mağazasından, Cerablus ve Azez'de açtığımız birer mağazamızdan bölgedeki mağdur halka **bayramlık kıyafet dağıtımı ve aylık periyodik gıda yardımı** gerçekleştirmekteyiz.

Bangladeş'teki **Arakanlılar'a yönelik 1000 adet bambu ev ve ortak yaşam alanı** projesini hayata geçiren Beşir Derneği, inşa çalışmalarını bölgenin zorlu şartlarına rağmen tamamladı. Bin Arakanlı ailenin **barınma, temiz içme suyu, oyun parkı, cami, mescit, tuvalet, banyo** gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacakları **bambu-kent**, Arakanlı kardeşlerimize teslim edildi.

Bölgenin iklim şartlarına uygun, içerisinde 8 kişilik bir ailenin yaşayabileceği 1000 adet bambu ev projesiyle yaklaşık **8000 Arakanlı'nın barınma ihtiyacı** karşılanmış oldu. **30 bin metrekare** alanda yapımı tamamlanan okul, mescit, su kuyuları, şadırvanlar, oyun parkı, tuvalet ve banyo gibi ortak kullanım alanları ile binlerce Arakanlı'nın yüzü güldü.

Ayrıca **yıl içerisinde çeşitli zamanlarda gıda, giyim, şemsiye, kurban kesimi** gibi yardımlarda bulunduğumuz Arakanlı kardeşlerimize, T.C Sağlık Bakanlığı ve AFAD ortaklığında Bangladeş'teki Cox's Bazar Kamp Alanı'nda açılan **Arakan Sahra Hastanesi'nin aşevi**nde her gün sıcak yemek hizmeti sunmaya devam ediyoruz.

'Su Kuyusu Projesi' ile Kara Kıta'nın ak yürekli çocukları başta olmak üzere **Çad, Kenya, Kamerun, Nijer, Somali, Afganistan, Bangladeş** gibi ülkelerde **su kuyuları** açıyoruz. Temiz içme suyu bulamamaya bağlı olarak çeşitli sağlık problemleriyle karşılaşan ve pek çoğu **5 yaşını göremeden ölen çocukların** yaşam mücadelesi verdiği Afrika'da uzman ekiplerin yoğun gayretleri sonucu yüzeye **temiz içme suyu** çıkarıyoruz. Ayrıca **'15 Temmuz Şehitlerimiz Adına 250 Su Kuyusu'** projesini de hayata geçirerek açtığımız kuyulara şehitlerimizin adını veriyor, böylece hem mazlum coğrafyalara can suyu oluyoruz hem de 15 Temmuz Destanını canlı tutuyoruz.

Somali'de pek çok insani yardımın yanı sıra bir **eğitim kompleksi** de inşa ettik ve Somalili yetkililere devrettik. **Öğrenci yurdu, medrese, kütüphane, cami, spor salonu** gibi alanların bulunduğu komplekste öğrenciler hem eğitim alacak, hem barınacak, hem de çeşitli sportif ve kültürel aktivitelerde bulunabilecek.

Beşir Derneği olarak **Türk Kızılayı, AFAD, TÜMSİAD, Genç-Kon, Semerkand Vakfı** gibi sivil toplum kuruluşlarıyla da ortak projelere imza atıyoruz. **Yangın, sel, su baskını, göç** ve benzeri acil durumlarda **AFAD'la** koordineli çalışmalar yürütüyor, **profesyonel ekiplere yardımcı** oluyor veya iş yükünü hafifletmeye katkıda bulunuyoruz. Temsilcilerimizin ve

gönüllülerimizin AFAD'tan acil müdahale gerektirecek afet durumlarında uygulayabilecekleri **ilk yardım, yangın söndürme** eğitimlerini almalarını sağlıyoruz.

Türk Kızılayı ile **'Bir Damla Bin Umut'** kampanyasını hayata geçirdik ve sürdürmekteyiz. Bu kampanya ile Türkiye'deki 250 temsilciliğimiz aracılığıyla her ilimizin meydanlarında kan bağış standı açıyoruz ve **kanın acil değil sürekli ihtiyaç olduğu düşüncesi**nden hareketle vatandaşlarımızı ve gönüllülerimizi kan bağışında bulunmaya teşvik ediyor, **toplanan ünitelerce kanı Türk Kızılayı'na** teslim ediyoruz.

Son olarak derneğimizin **'Yetim Projesi'** kapsamında, "Yetimliği" tüm dünyaya anlatmak adına yaptığımız çalışmalar sonucunda, başrolde Suriyeli yetim çocukların yer aldığı, yönetmenliğini Aida Begiç'in yaptığı ve **Oscar'a aday "Bırakma Beni" filminin yapımcılığını üstlendik.**

'Yetim Projesi' kapsamında çekilen film için **2 yıl süren bir ön hazırlık** çalışması yapıldı. **13 ülkeden gelen özel ekiplerle** çekimleri gerçekleşen filmde 100'den fazla sanatçı ve teknik personel görev aldı. Savaş mağduru **350'den fazla yetim çocuğun** motivasyonlarını artırmak, adaptasyonlarını hızlandırmak ve **rehabilitasyonlarına yardımcı olmak** amacıyla Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve Akçakale'de gerçekleşen atölye çalışmaları ile başlayan proje, bir film projesi ile taçlandırıldı. Film İsa, Ahmed ve Mümtaz adlı üç yetimin hikâyelerine odaklanırken başrol oyuncuları dâhil filmde rol alan tüm çocuklar ise kamplardan seçildi.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Dünyada ve ülkemizde son yüzyıl içerisinde oluşan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi çerçevesinde Uluslararası Antlaşmalara göre ve devletlerin iç hukukta oluşturdukları medeni kanunlarına istinaden faaliyetlerini sürdürmektedirler. İnsani yardım alanı faaliyetleri insanlık hakkıdır. Her insanın başı sıkıştığında insani yardım kuruluşlarına müracaat etmesi, bu kuruluşlardan yardım talep etmesi ve alması tabii hakkıdır. Dünya üzerinde insani yardıma ihtiyaç duyan herkesin din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın bu haktan yararlanabilmesi için uluslararası camia kuruluşlarının başta BM olmak üzer BM Güvenlik Konseyi'nin ihtiyaç sahiplerinin bu haktan yararlanabilmesinin ortamını hazırlaması gerekmektedir.

Günümüzde gelişen hadiseler şunu göstermektedir ki insanlığın kahir ekseriyetinin eli kolu bağlı bir şekilde BM Güvenlik Konseyi üyesi olan birkaç devletin aktör olduğu iç karışıklar yüzünden milyonlarca insan yerinden yurdundan edilmekte, canları, malları, şerefleri, haysiyetleri ve namusları pespaye edilmektedir. Adeta tilkiye kümes teslim edilmiş gibidir. Kargaşanın, iç savaşın failleri belli olduğu halde hiç kimse faillere bir şey yapamamakta dünyada kan ve göz yaşı durdurulamamaktadır; çünkü bu kan ve göz yaşını oluşturanlar BM çatısı altında dünyayı yönetmeye çalışanlardan başkası değildir. Vekalet savaşları ile yeni bir sistem kurmaya çalışanlar milyonlarca insanın mahvolmasının derdinde değiller. Bunun en bariz örneği Suriye'dir. Suriye adeta yok oluş sürecine sürüklenmiştir.

Bütün bunların sonucunda STK'ların insani yardım çalışmalarında sahada karşılaştıkları sorunların bir an önce çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunların başında GÜVENLİK gelmektedir. İnsani yardım kuruluşları hiçbir güvenlik koridoru oluşturulmadan görev

yapmaya çalışmaktadırlar. STK'ları Yurt dışı yardım faaliyetlerinde gittikleri ülkelerde güvenlik içerisinde görevlerini yapamamakla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Türkiye menşeli STK'lar KIZILAY ve AFAD'ın koordinasyonunda özellikle Suriye gibi ülkelerde çalışmalarını sürdürmektedir; ancak bu yeterli değildir. Mutlaka bilgi paylaşımını da içinde barındıran bir NETWORK'ün oluşturulması gerekmektedir. Bu aynı zamanda milli kaynakların israfının da önüne geçecektir. Özellikle 15 Temmuz sonrası Türkiye'de gelinen nokta itibarı ile STK'ların şeffaf, denetlenebilir olmasının önü açılmalıdır. STK'lar aynı zamanda hayır sahibi bağışçılarımıza vekaleten onların kurban, zekat, fitre ve sadaka gibi ibadetlerine vesile olmaktadırlar. Bu konuda hassasiyetle hizmet etmenin de İslam dini açısından standartları oluşturulmalı, bu standartlar çerçevesinde STK'lar denetlenebilir olmalıdır. Bu konuda İslami camia ve Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliği yapmalıdır. Uluslararası insani yardım konusunda standartların oluşması şarttır. Bu standartlar bizim dini, milli hassasiyetlerimize göre oluşturulmalıdır; aksi takdirde özellikle FETÖ'den sonra İslami camia töhmetten kurtulamayacaktır. Ülkemizde farklı amaçlarla kurulmuş 130 bin civarındaki dernek ve 5000'i aşkın vakıf, kuruluş amaçlarına uygun şekilde yeniden snıflandırlmalı. Herkes kuruluş amacına uygun olarak faaliyet göstermelidir.

Uluslararası camiada faaliyet gösteren STK'ların da bu konularda sınıflandırılması gerekmektedir. Uluslararası fonların ayrıldıkları alanlarda gerçek manada kullanılmaları gerekmektedir. Bununla ilgili olarak ulusal ve uluslararası kuruluşların işbirliği yapması elzemdir. İnsanlığın insanlığı öldürdüğü bir zamanda insanlığın kendisine çeki düzen vermesinden başka çare yoktur. Bu çare de "insanı yaşat ki devlet yaşasın" anlayışı ile kurulmuş olan medeniyet kodlarımızda saklıdır.

KAYNAKÇA

Ahmet Akgündüz, İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, TTK yay., Ankara-1980

Mehmet Şeker, İslam'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri, DİB yay., Ankara-1987

Ömer Çelik, *İslam Tasavvufunda İnfak Ahlakı-İnfakta Edep-,* III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Konferansı, Şanlıurfa Valiliği Yay., s:88-100 Şanlıurfa-17 Mayıs 2010.

Servet Armağan, *"İslam Dininde Sosyal Güvenliğin Temel Müesseseleri"* III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Konferansı, Şanlıurfa Valiliği Yay., s:39-56 Şanlıurfa-17 Mayıs 2010.

Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri, Deniz Feneri Derneği Araştırmaları Merkezi Yay., Cilt:1,2,3, İstanbul, 1-3 Şubat 2008

Yardım Ahlakı, III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Konferansı, Şanlıurfa Valiliği Yay., 210s., Şanlıurfa-17 Mayıs 2010.

Ziya Kazıcı, Osmanlılarda Vakıf, Hayat yay., İstanbul-2004

Ziya Kazıcı, İslam Müesseseleri Tarihi, Kayıhan yay., İstanbul-1991

Adres:

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Biga İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Prof. Dr. Ramazan Aydın Yerleşkesi

Ağaköy, Biga, Çanakkale, Türkiye

Editörler/Editors:

Prof. Dr. Bünyamin Bacak

Doç. Dr. Özgür Topkaya

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Kıray

Arş. Gör. Murat Çağrı Tuna

Yıl: 2018

ISBN: 978-605-4222-66-7

Address:

Labor Economics and Industrial Relations Department

Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences

Canakkale Onsekiz Mart University

Prof. Dr. Ramazan Aydın Yerleşkesi, Ağaköy, Biga, Çanakkale

ISBN: 978-605-4222-66-7

Year: 2018

Her hakkı saklıdır, izin alınmadan basılamaz, yayınlanamaz, çoğaltılamaz. Kaynakça göstermek şartıyla bilimsel çalışmalarda kullanılabilir. Yazarların görüş, düşünce ve yorumlarından sadece kendileri sorumlu tutulabilir.